INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER

https://www.isarconference.org/

5. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER VE İNOVASYON KONGRESİ

12-13 KASIM 2022 / ANKARA

EDITORS
Prof. Dr. Okyay UÇAN
Doç. Dr. Aliye AKIN

İKSAD Publishing House

CONGRESS BOOK

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

5. INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES AND INNOVATION CONGRESS

DATE AND PLACE

12-13 NOVEMBER 2022

ANKARA -TURKEY/TURKEY ONLINE PRESENTATIONS

ORGANIZATION

ISARC

INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER

GENERAL COORDINATOR

Yasemin AĞAOĞLU

COORDINATOR

Dr. Bahar ALTUNOK

EDITORS

Prof. Dr. Okyay UÇAN

Doç. Dr. Aliye AKIN

ORGANIZING COMMITTEE

PROF. DR. HALUK ÖZPARLAK

DOÇ. DR. MEHMET FIRAT BARAN

DOÇ. DR. REYHAN DADAŞOVA

DOÇ. DR. SEVCAN YILDIZ

DR. BAHAR ALTUNOK

DR. DAMEZHAN SADYKOVA

PARTICIPATING COUNTRIES

Africa/Algeria/ Azerbaijan/ Benin/ Bulgaria/ China/ Georgia/ India/ Indonesia/ Iran: / Kingdom of Saudi Arabia/ Moldova/Morocco/ Nigeria/Pakistan/ Romania/ Russia/ Ukraine/ USA/ Vietnam

Copyright © 2022 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other non-commercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2022©

ISBN: 978-625-8246-69-8

Cover Design: İbrahim KAYA

November / 2022

Ankara / Türkiye

Size = 21x29,7 cm

SCIENCE AND ADVISORY COMMITTEE

PROF. DR. APARNA SRIVASTA	NOIDA INTERNATIONAL UNIVERSTY
PROF. DR. EDİP ÖRÜCÜ	BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. KIYAKBAYEVA ULBOSIN	ABAY KAZAKH NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY
PROF. DR. NARDANƏ YUSİFOVA	MİLLİ AZƏRBAYCAN TARİXİ MUZEYİ
PROF.DR. NEŞE YAŞAR ÇEĞİNDİR	HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
PROF. DR. ZHARKYNBIKE SULEIMENOVA	KAZAKH NATIONAL WOMEN'S PEDAGOGICAL UNIVERSITY
DOÇ. DR. ADİL AKINCI	BİLECİK ŞEYH EDEBALİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ADNAN OKTAY	MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ALİ KORKUT ULUDAĞ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. AYLİN GÜRBÜZ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. AYLİN YALÇIN SARIBEY	ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. AYŞE SEZER	BİLECİK ŞEYH EDEBALİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. AZİMBAEVA GULBAYRA	KAZAKH NATONAL WOMEN'S PEDAGOGICAL UNIVERSITY
DOÇ. DR. BAHADIR KILCAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ.DR. BENGÜ HIRLAK	KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. DİNARA FARDEEVA	RUSYA BİLİMLER AKADEMİSİ
DOÇ. DR. ELİF ŞENEL	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. EMİNE GÜL CANSU ERGÜN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ERKAN DEMİRKAN	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ERKAN EFİLTİ	KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ESRA ALTINTAŞ	KAFKAS ÜNIVERSITESI
DOÇ. DR. EVRİM ŞENCAN GÜRTUNCA	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. F.GÜL KOÇSOY	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. FATİH ÇIĞ	SİİRT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. GAMZE EBRU ÇİFTÇİ	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. GÜLSEREN KARAGÖZ AKAR	BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. H.BURÇİN HENDEN ŞOLT	ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. İPEK FATMA ÇEVİK	IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. LAURA SÎNZIANA CUCIUC ROMANESCU	UNIVERSITY OF CONSTANTA,
DOÇ. DR. MEDEUOVA GALİYA	KAZAKH NATIONAL WOMEN'S PEDAGOGICAL UNIVERSI
DOÇ. DR. MEHMET ALİ AKKAYA	İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. MELEK AKDOĞAN GEDİK	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. METİN KOPAR	ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. MURAT DAL	MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. MURZAKMATOV AMANBEK KAMYTOVICH	OSH STATE UNIVERSTY KYRGYZSTAN
DOÇ. DR. NEBAHAT AKGÜN ÇOMAK	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. OSPANBAYEVA MAHABBAT	TARAZ STATE PEDAGOGICA L UNIVERSITY
DOÇ. DR. ÖZGE ALTINTAŞ KADIRHAN	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. REYHAN DADAŞOVA	AZƏRBAYCAN DEVLET PEDAQOJİ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. SABİRE SOYTOK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. SARASH KONYRBAEVA	FARABİ KAZAKH NATİONAL UNİVERSİTY

DOÇ. DR. SEVCAN YILDIZ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. ŞULE FIRAT DURDUKOCA	KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. YAVUZ AKÇİ	BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
DOÇ. DR. YUNUS EMRE TANSÜ	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. ARZU SÖNMEZ ERYAŞAR	IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
DR. AYŞE BEYZA ERCAN	ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
DR. DİLSHODA MUBARAKOVA	TASHKENT STATE ORİENTAL UNİVERSİTY
DR. DİDEM ERDEL	IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
DR. MALİK YILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. MURAT POLAT	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR. OSMAN TAŞKIN	KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
DR. PELİN KARAASLAN	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
RECEP ERTUĞAY	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. SELAHATTİN YAKUT	YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
DR. SEMA KARA	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. SEMA KAYAPINAR KAYA	MUNZUR UNİVERSİTESİ
DR. SERKAN GÜNDOĞDU	MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
DR. ŞENGÜL EROL	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
DR. VOLKAN HAN	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. YAŞAR SUBAŞI	VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. YÜKSEL DEMİREL	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR. CELAL ŞENOL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR. CİHANDAR HASANHANOGLU	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR. DIPANWITA PAL	GALSI MAHAVIDYALAYA, INDIA
DR. EBENEZER AKPAN	CORPORATE INSTITUTE OF RESEARCH AND COMPUTER SCIENCE NIGERIA
DR. ELEANOR HENDRICKS	FORT HARE UNIVERSITY
DR. ERCAN ÇATAK ESKİŞEHİR	OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. EZGİ ZENGİN DEMİRBİLEK	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. FATİH SEYRAN	SAĞLIK BAKANLIĞI
DR. FATİH VOLKAN AYYILDIZ	ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
DR. FATMA GÜL SAKLAVÇI	SİVAS HALK EĞİTİMİ MERKEZİ
DR. ISHIYAKU BALA	ABUBAKAR TAFAWA BALEWA UNIVERSITY BAUCHI, NIGERIA
DR. İBRAHİM AYTEKİN	BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
DR. MANISH KUMAR JAISAL	MANDSAUR UNIVERSITY, MANDSAUR
DR. MUHAMMED YAMAÇ	DİYANET İŞLERI BAŞKANLIĞI
DR. MUNIR AHMED	ISLAMIA COLLEGE UNIVERSITY,PESHWAR, PAKISTAN
DR. MOHAMMAD ZAHID	SHIBLI NATIONAL P.G.COLLEGE AZAMGARH, INDIA
DR. N T PRAMATHESH MISHRA	MGIP, DR APJ ABDUL KALAM TECHNICAL UNIVERSITY, LUCKNOW
DR. NITEESH KUMAR UPADHYAY	GALGOTIAS UNIVERSITY AND SOUTH URAL STATE UNIVERSITY RUSSIA
DR. RAMAZAN ERTÜRK	MEB
DR. SADİYE KAYAARSLAN	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR. SAFA ACAR	SİİRT ÜNİVERSİTESİ
DR. SALİHA ÖZELMAS KAHYA	HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

DR. SHITNAAN E. WAPMUK	**UNIVERSITY OF JOS, PLATEAU STATE, NIGERIA**
DR. SUAT ÖZER	**MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**
DR. SUJEEWA POLGAMPALA	**SIYANE NATIONAL COLLAGE SRI LANKA**
Dr. T. VENKATESAN	**SANSKRITHI SCHOOL OF BUSINESS, INDIA**
DR. YAKUP KAYA	**MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**
DR. YAR ZAR CHIT	**SAGAING UNIVERSITY OF EDUCATION, MYANMAR**
DR. ZEYNEP SEMEN	**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ**

ISARC

5. INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES AND INNOVATIONCONGRESS

12-13 NOVEMBER 2022

ANKARA

CONGRESS PROGRAM

Join Zoom Meeting:

Meeting ID: 811 2752 3253

Passcode: 243764

Join Zoom Meeting

https://us02web.zoom.us/j/81127523253?pwd=c0g1dFVjRCtqVGJSdHQ3S3FtNlhrQT09

PARTICIPATING COUNTRIES

Africa/Algeria/ Azerbaijan/ Benin/ Bulgaria/ China/ Georgia/ India/ Indonesia/ Iran: / Kingdom of Saudi Arabia/ Moldova/Morocco/ Nigeria/Pakistan/ Romania/ Russia/ Ukraine/ USA/ Vietnam

TOTAL NUMBER OF INTERNATIONAL PAPER: 81
PAPER FROM TURKEY: 78



Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ❖ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ❖ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join**sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID orPersonal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ❖ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ❖ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ❖ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ❖ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ❖ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ❖ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ♦ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ♦ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ♦ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ♦ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join**site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ♦ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ♦ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ♦ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ♦ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

ÖNEMLİ NOT: SUNUMLARINIZI HEM TÜRKÇE HEM İNGİLİZCE HAZIRLAMANIZI RİCA EDERİZ.

12.11.2022
Saturday /09:30-12:00

SESSION-1 HALL-1
MODERATOR: Doç. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU

Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/
USA:01:30-04:00/ Vietnam: 13:30-16:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Doç. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU Doç. Dr. Mehmet Akif DUMAN	Necmettin Erbakan University,	Syntaxal Structure Of Gibi Constructed Similes In Turkish
Doç. Dr. Mehmet Akif DUMAN Doç. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU	Necmettin Erbakan University,	An Essay On The Thematic Classification Of The Art Of Meaning And Understanding Within The Philosophy Of Language
Dr. Esra KARAPINAR KOCAĞ	Gümüşhane University	Refugees As A Vulnerable Group
PHD on History Mayis Valimammad oglu Jafarov Guliyev Amrah Jabir oglu	Lankaran State University	Historiography Of Teaching The Young Generation Of Heydar Aliyev's Legacy
Arzu KAYGUSUZ	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,	Comparative Analysis Of Metaphorical Usage Of Animal Names In Old Turkish Texts
Assist. Prof. Dr. Aliye SARAÇ Dr. Arzu KİLİTCİ CALAYIR	Nişantaşı University,	Physical Programming Experience Of Teachers In Industry 4.0 Perspective To Improve Their 21st Century Competencies
Zeynep YILMAZ	Şırnak Üniversitesi,	An Assessment On The Childish Project In The Countryside
Zeynep YILMAZ	Şırnak Üniversitesi,	An An Evaluation On The Nature And Forest Pedagogy Training Camp Project
Arş. Gör.Fetullah UYUMAZ Oğuzhan SEVİM	Atatürk University,	Examination Of Puclications İn Children's Literature On The Principle Of Appropriateness For Children

12.11.2022
Saturday /09:30-12:00

SESSION-1 HALL-2
MODERATOR: Dr. Bahar ALTUNOK

Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/
USA:01:30-04:00/ Vietnam: 13:30-16:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Ananda Majumdar	University Of Alberta	Collectivism As A Common Agenda Of Commonwealth Nations
Dr. Leila Benstaali	Abdelhamid Ibn Badis University, Mostaganem, Algeria	Benefits And Challenges Of Diversity In Academic Settings
Kalsoom Yasin Dr. Prof Saleem Abbas	Riphah International University,Faisalabad	Loneliness And Perceived Stress Between Day Scholers And Migrant Students.
Muhammad Idress Ranya Pervez Hira Farhan	University of Management and Technology, Lahore	Academic Burnout, Self-Efficacy And Mental Health Among University Students
Moses Adeolu AGOI Oluwakemi Racheal OSHINOWO	Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.	The Effects Of Internet Addiction On Students' Academic Performance And The Intrinsic Implications On Educational Management
Roopha. S Dr. Patchainayagi. S	Vellore Institute of Technology, Chennai, India.	The Postmodern Rewriting Of Great Expectations ; A Study On Jack Maggs By Peter Carey
Rodrigue Jésugo KOUTON, Ogoudedji Flavien ABATOUSSI, Chabi Sika MORA,	Université d'Abomey-Calavi, République du Benin.	Puberty Crises And Young Learners' Performance: Teachers'implication.
Peter Olubunmi Olubiyo, Lydia Mercy Olubiyo,	Adeyemi College Education, Ondo, Nigeria	Roles Of School Library In The Education Of African Child In Nigeria
Fayehun Opeyemi O.	***	Effects Of Academic Self-Efficacy And Metacognitive Learning Strategies On The Academic Performance Of College Students In Chemistry Examination.
SIMON ADEKALI NEGEDU (PhD)	Prince Abubakar Audu University,	Basic Science-Education: A Tool For Promoting National Security And Sustainable Development
NEGEDU, S.A.	Kogi State University,	Influence Of Academic Qualification Of Teachers On Students' Performance In Basic Science In Secondary Schools In Bassa Local Government Area Of Kogi State, Nigeria

12.11.2022
Saturday /12:30-15:00

SESSION-2 HALL-1
MODERATOR: Dr. Bahar ALTUNOK

Africa:11:30-14:00/ Algeria: 10:30-13:00/ Azerbaijan: 13:30-16:00 /Benin:10:30-13:00/
Bulgaria: 11:30-14:00/ China:17:30-20:00/ Georgia: 13:30-16:00/India: 15:00-17:30/Indonesia:16:30-19:00
Iran: 12:30-15:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 12:30-15:00 / Moldova: 12:30-15:00/
Morocco: 09:30-12:00Nigeria: 10:30-13:00/Pakistan: 14:30-17:00/
Romania: 12:30-15:00/ Russia: 12:30-15:00/ Ukraine: 11:30-14:00/
USA: 04:30-07:00/ Vietnam: 16:30-19:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
N. Mounisha Dr. V. Vijayalakshmi	School of Social Sciences and Languages Vellore Institute of Technology, Chennai	The Representation, Delineation, And Comparison Of The Female Body In The Poem "Phenomenal Woman" By Maya Angelo
Agbaka Sourou Arsène, Seguedeme Alexis Hergie,	Edp/Uac/Benin	The Basis Of The British Union Flag
Pham Duc Thuan, Nguyen Thi Thuy My	Cantho University,	Diplomatic Relations Between Vietnam And Laos (1975 -2000)
Girma, Abebe Gule	Khazar University: Azerbaijan	How Does Firm Specific and Macro-Economic Variables Affect Insurance Financial Performance? Evidence From Ethiopia
Saeed Ahmad,	University of Okara, Pakistan	Job Satisfaction Among Married Women In District Okara
Fatima Aslam , Qurat-Ul-Ain Sayyeda Taskeen Zahra	University Of Management And Technology.	Social And Emotional Determinants Of Internalizing Problems In Adolescents
Prof. Dr. Slimani Chahid Farhaoui Mohamed	Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Morocco	Effects Of Level On Property Appraisal Case Of Apartments
Aiman Shahzad Ayesha Jabeen		Women Tends To Ruminate More: A Gender Difference Study
Danielle Abou Moussa	South-West "Neofit Rilski" University	Women Freedom Al-Hijab: Forbidden In India And Imposed In Iran
Fahmeeda Shoukat, Sumaira Ayub	University Of Management And Technology, Lahore-Pakistan	Gender Congruence, Self-Concept And Mental Wellbeing Among Transgenders

Saturday /12:30-15:00

SESSION-2 HALL -2
MODERATOR: Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ
Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Doç. Dr. Mehmet TÖZLUYURT	Yozgat Bozok Üniversitesi,	Reasons For Avoiding Liability According To Mâtürîdî
Dr. Öğr. Üyesi Haci ATAŞ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi,	Economic Reasons Background To The Ḥarra Event
Dr. Naseem Akhter	Shaheed Benazir Bhutto Women University,	The Importance Of Peace In The Development Of Society (Analytical Study In The Light Of Islam)
Arş. Gör. Tuğba YILDIRIM	Yalova Üniversitesi	The Place Of Ulumu'l-Qur'an In Understanding The Qur'an: An Examination Special Of The Tur Surah
Shinta Dewi Sabilal Rosyad	Uin Kh Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	The Concept Of Self-Love In Islamic And Psychological Views
Arş. Gör. Safiye İNCEYILMAZ MSLM	Yozgat Bozok Üniversitesi,	The Connectian Of Hadith Issues With Each Other (Specific To The Weak Types Of Hadith Due To The Inkita In The Senade)
Doç. Dr. Orhan YILMAZ	Yozgat Bozok Üniversitesi,	The Prophet The Language And Tool He Uses Against Youth Special Of Ali
Favour C. Uroko	University of Nigeria	Ethnicity, Religion And Insecurity In Nigeria
Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ	Yozgat Bozok Üniversitesi,	An Investigation On The Meaning And Translation Of The Word "Ahl" In The Context Of Vucûh-Nezâir
Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ	Yozgat Bozok Üniversitesi,	An Examination On The Meaning Of Verse 146 Of Al-Baqarah And The Translation Of The Pronoun "Hû"

12.11.2022
Saturday /12:30-15:00

SESSION-2 HALL-3
MODERATOR: Doç. Dr. Zeynep Kadıoğlu
Africa:14:30-17:00/ Algeria: 13:30-16:00/Azerbaijan: 16:30-19:00 / /Benin:13:30-16:00/
Bulgaria: 14:30-17:00/ China:20:30-23:00/ Georgia: 16:30-19:00//India: 18:00-20:30/Indonesia:19:30-22:00
Iran: 15:30-18:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 15:30-18:00 / Moldova: 15:30-18:00/
Morocco: 12:30-15:00/Nigeria: 13:30-16:00/Pakistan: 17:30-20:00/
Romania: 15:30-18:00/ Russia: 15:30-18:00/ Ukraine: 14:30-17:00/
USA:07:30-10:00/ Vietnam: 19:30-22:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Doç. Dr. Zeynep Kadıoğlu	Marmara Üniversitesi	Rethinking Dallas Smythe's Approach To The Audience Meta In Digital Media: From Audience Meta To User Meta
Ms Nabiha Munir Prof. Dr. Mamoona Mushtaq	Riphah International University, Govt. M.A.O. College, Pakistan	Role Of Social Media Support And Individual Sensitivity In Adults During COVID Crisis As A Prevalence Of OCD
Prof. Dr. Mamoona Mushtaq Maqbool Ghaffar	Riphah International University, Govt. M.A.O. College, Pakistan	Parental Acceptance-Rejection, Executive Functioning Skills And Wellbeing In Adolescents
Doç. Dr. Tolga ŞENTÜRK Gözde BİLİR	İzmir Kâtip Çelebi University,	Digital Marketing Applications In Private Medical Corporations: An Analysis On Youtube Channels
Amina Shahid	***	Risk And Protective Factors Of Marital Satisfaction In University Teachers
Mert SERİM Doç.Dr. Haldun NARMANLIOĞLU	Marmara University,	Fact-Checking Platforms And Infodemic: A Comparative Analysis
Saliha Khan, Tanzeela Iqbal Hira Farhan	University of Management and Technology,	Social Media Addiction, Self-Control And Frustration Intolerance Among University Students
Dr. Seema Shukla, Dr.Garima,	IMS Unison University,	Digital Well-Being Of Homeless Indian Parent's Kids In An Age Of Mobile Connectivity: An Exploratory Study
Archan Mitra Sayani Das	Sharda University The University of Burdwan	Effect Of Ecofeminism Movements On Social Media For Implementation Of SDG 13: A Study On Decoding The Twitter Sentiment
Dr. Kuldeep Kaur Juneja	Nirmala College of Education,	A Study Of The Impact Of Digital Education For Teaching & Learning English Language In Higher Education Institutions

13.11.2022
Sunday/ 09:30-12:00

SESSION-1 HALL-1
MODERATOR: Dr. Safa ACAR
Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/
USA:01:30-04:00/ Vietnam: 13:30-16:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Emre ARSLAN	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,	Warehouse Location Selection With The Analytical Hierarchy Process Method In Businesses
Yu Husheng	***	Fatigue Life Assessment Method Of Welding St ructure Of Loader Working Device
Şevket KODAŞ	Necmettin Erbakan Üniversitesi	The Effect Of Covid-19 On Tourism Activities: Example Of Bist-100 Tourism Index
Dr. Abubakar Tabiu	Bayero University, Kano-Nigeria	Moderation Of Ethical Climate On The Relationships Between Ethical Leadership And Organizational Citizenship Behaviors: A Proposed Framework
Mehmet Arif YILMAZ Doç. Dr. Kazım KILINÇ	Milli Eğitim Bakanlığı, Batman Üniversitesi,	Investigation Of The Effect Of Consumer Awareness On Halal Food Consumption And Purchase Intention
Prof. Dr.,İsmail BAKAN Arş. Gör.,Kevser ÖZYAŞAR	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,	In The Process Of Transition From Classical Culture To Digital Culture In Organizations; Examination Of Hofstede's Cultural Dimensions
Prof. Dr.,İsmail BAKAN Arş. Gör.,Kevser ÖZYAŞAR	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,	The Impact Of Employees' (Working At The Technocities In The Mediterranean Region) Creative Thinking Tendencies On 21st Century Skills
Nura Sadi Akilu Abubakar Allumi Nura	Usmanu Danfodiyo University, Sokoto	Revalidating Talcott Parsons'analogy Of Social System On Nigeria's Local Government System For A Valuable Human And Material Management
Dr. Safa ACAR	Siirt Üniversitesi	Work-Life Balance In Human Resources Management
Dr. Safa ACAR	Siirt Üniversitesi	Wage Management For Businesses And Employees

13.11.2022
Sunday/ 09:30-12:00
12.11.2022

SESSION-1 HALL -2
MODERATOR: Prof.Dr. Okyay UÇAN
Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/
USA:01:30-04:00/ Vietnam: 13:30-16:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Bahar OĞUL Dr. Sefa ÖZBEK	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi,	The Relationship Of Technological Development And Economic Growth In Turkey: An Ardl Bounds Testing Approach
Bahar OĞUL Dr. Sefa ÖZBEK	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tarsus Üniversitesi,	The Relationship Between Current Deficit And Energy Consumption: An Econometric Analysis On Turkey
Ali Namık ÖZDEN Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY	Suleyman Demirel University,	Determining The Level Of Compliance With Internal Control Standards In State Universities
Güven BALLI Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY	Suleyman Demirel University,	Fake Workplace And Fake Insurance
Prof. Dr. Mehmet Tunçer Öğr. Gör. Yasemin Yıldırım	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ordu Üniversitesi,	Minimum Living Allowance Implementation In Turkey In The Historical Process
İSMET BOLAT	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,	A Research On The Profitability Of Private Capital Deposit Banks In Turkey
Dr. Pınar ÖZTÜRK DEMİRTAŞ	İstanbul Commercial University,	Using Archetype Concept In Design Activities
Dr. Öğr. Üye. Gül SENİR		Comparison Of Performances Of Oecd Countries In The Global Innovation Index Report
Doç. Dr. Demet Şefika MANGIR Onur Yıldız	Selçuk Üniversitesi,	Human Rights Violations In Cameroon: The Anglophone Crisis
Kubra GÖGER Prof.Dr. Okyay UÇAN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi,	Time Series Analysis Of The Elements Affecting Environmental Pollution In The Republic Of Turkey (1971-2018)

13.11.2022
Sunday/ 12:30-15:00

SESSION-2 HALL-1
MODERATOR: Prof. Dr. Özcan KARAHAN
Africa:11:30-14:00/ Algeria: 10:30-13:00/ Azerbaijan: 13:30-16:00 /Benin:10:30-13:00/
Bulgaria: 11:30-14:00/ China:17:30-20:00/ Georgia: 13:30-16:00/India: 15:00-17:30/Indonesia:16:30-19:00
Iran: 12:30-15:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 12:30-15:00 / Moldova: 12:30-15:00/
Morocco: 09:30-12:00Nigeria: 10:30-13:00/Pakistan: 14:30-17:00/
Romania: 12:30-15:00/ Russia: 12:30-15:00/ Ukraine: 11:30-14:00/
USA: 04:30-07:00/ Vietnam: 16:30-19:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Dr. Rahman AYDIN	***	The Effect Of External Savings On Domestic Savings In Turkey
Araş. Gör. Dr., Aytül BİŞGİN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,	Projections Of Accommodation Tax In The Turkish Tax System
Araş. Gör. Dr., Aytül BİŞGİN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,	Problems In Taxation Of Electronic Commerce
Saida SULTANLI Mehriban ASGAROVA	Azerbaijan State University of Economics (UNEC),	Analysis Of The Regional Competitiveness Of Tourism In Azerbaijan And Turkey
Doç.Dr. Sevgi İNECİ	Galatasaray University,	Agricultural Innovation Subsidies
Dr.Mustafa NAİMOĞLU Dr. Yunus Emre KARACA	Bingöl Üniversitesi,	The Effect Of Energy Independence, Energy Innovation And Green Energy Use On Poverty: The Example Of Mexico
Dr.Mustafa NAİMOĞLU Dr. Yunus Emre KARACA	Bingöl Üniversitesi,	The Relationship Between Polluting Energies, Green Growth, And Energy Efficiency And Poverty In China
associate professorVictoria POSTOLACHE,	Alecu Russo Balti State University,	Consolidation Of The Institutional Environment To Ensure The Safe Operation Of Commercial Banks
Prof. Dr. Özcan KARAHAN	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Main Transformation Created By Industry 4.0 In Production Structure
Prof. Dr. Özcan KARAHAN	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	New Technologies Developed Within The Scope Of Industry 4.0

13.11.2022
Sunday/ 12:30-15:00

SESSION-2 HALL-2
MODERATOR: Dr.Yaşar İsmail GÜLÜNAY

Africa:11:30-14:00/ Algeria: 10:30-13:00/ Azerbaijan: 13:30-16:00 /Benin:10:30-13:00/
Bulgaria: 11:30-14:00/ China:17:30-20:00/ Georgia: 13:30-16:00/India: 15:00-17:30/Indonesia:16:30-19:00
Iran: 12:30-15:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 12:30-15:00 / Moldova: 12:30-15:00/
Morocco: 09:30-12:00Nigeria: 10:30-13:00/Pakistan: 14:30-17:00/
Romania: 12:30-15:00/ Russia: 12:30-15:00/ Ukraine: 11:30-14:00/
USA: 04:30-07:00/ Vietnam: 16:30-19:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Arş. Gör. Muhammet KUSAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Examination Of Mental Strength Levels Of Athletes Reading At The Faculty Of Sports Sciencesabstract
Arş. Gör. Muhammet KUSAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Investigation Of The Social Appearance Anxiety Levels Of Students Reading In The Faculty Of Sports Sciences
Doç. Dr.Yener AKSOY Cabir ADIYAMAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Spor Yapan Ve Yapmayan Bireylerin İmgeleme Düzeylerinin İncelenmesi
Cabir ADIYAMAN Doç. Dr.Yener AKSOY	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Sporcularda Farkli Parametrelere Göre Özgüven Durumlarinin İncelenmesi
İzzet İSLAMOĞLU Berfim AY	Ondokuz Mayıs University,	Examination Of Nutritional Knowledge Levels Of University Students
Dr.Yaşar İsmail GÜLÜNAY	University of Karabük,	Football Fanaticism In The Context Of Violence In Sport
Giridharan S, Dharshini R.	Bannari Amman Institute of Technology, Tamil Nadu, India	Diminishing Health Disparities For People With Disabilities Through Improved Communication Strategies And Awareness

13.11.2022
Sunday/ 12:30-15:00

SESSION -2 HALL -3
MODERATOR: Dr. Ümmühan MUTLU
Africa:11:30-14:00/ Algeria: 10:30-13:00/ Azerbaijan: 13:30-16:00 /Benin:10:30-13:00/
Bulgaria: 11:30-14:00/ China:17:30-20:00/ Georgia: 13:30-16:00/India: 15:00-17:30/Indonesia:16:30-19:00
Iran: 12:30-15:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 12:30-15:00 / Moldova: 12:30-15:00/
Morocco: 09:30-12:00Nigeria: 10:30-13:00/Pakistan: 14:30-17:00/
Romania: 12:30-15:00/ Russia: 12:30-15:00/ Ukraine: 11:30-14:00/
USA:04:30-07:00/ Vietnam: 16:30-19:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Dr. Öğr. Üyesi M. Sinan Yum	Istanbul Commerce University,	Investigation Of The Transformation In Classical Museum Approaches To New Museum Approaches Centered On Edutainment Design: Qur'an Exhibition On Its 1400th Anniversary
Dr. Kubulay ÇAĞATAY Kemal YILDIRIM Pınar ARI	Nuh Naci Yazgan University, Gazi University,	The Effect Of Internal Order Of Open Offices On Employee Satisfaction Evaluations
Çınar NARTER (Ph.D)	İstanbul Ticaret Üniversitesi,	A Research On "Diy Products", A Product Design Strategy Including The User In The Manufacturing Process: Furniture Example
Döne ARISOY	Kafkas University,	Biennial Art
Prof. Dr. Cemile Arzu AYTEKİN Uzm. Aşkın BAHADIR	Dokuz Eylül Üniversitesi	Otobiyografik Araştirma Yöntemi İle Ani Belleği Kullaniminin, Çağdaş Sanat Eserlerinde İncelenmesi
Burak KILCI Prof. Dr. Kemal YILDIRIM	Gazi University,	Research And Development Center Process Analysis In A Furniture Manufacturing Company: The Example Of Ersa Furniture
Mahir ÖZTÜRK Prof. Dr. Kemal YILDIRIM	Gazi University,	A Study On The Relationship Between House Sizes And Number Of Rooms
Betül HUYUGÜZEL Prof. Dr.Kemal YILDIRIM	Gazi University,	A Research On Organic Chemicals In Children's Room Space And Equipment Elements
Kadir YILMAZ Şafak CEYLAN	Yüzüncü Yıl University,	Corruption In Turkish Music
Assoc. Prof. Emine Tarakci Eren	Artvin Çoruh University,	Coastal Design And Urban Open Green Spaces: Case Of Arhavi City
Assoc. Prof. Emine Tarakci Eren	Artvin Çoruh University,	Environmental Design Project Education Process; Case Of Housing Projects
Dr. Ümmühan MUTLU	Kocaeli Üniversitesi,	Agency Conflict In The Financial Area

13.11.2022
Sunday/ 12:30-15:00

SESSION-2 HALL-4
MODERATOR: Doç. Dr. Aliye AKIN

Africa:11:30-14:00/ Algeria: 10:30-13:00/ Azerbaijan: 13:30-16:00 /Benin:10:30-13:00/
Bulgaria: 11:30-14:00/ China:17:30-20:00/ Georgia: 13:30-16:00/India: 15:00-17:30/Indonesia:16:30-19:00
Iran: 12:30-15:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 12:30-15:00 / Moldova: 12:30-15:00/
Morocco: 09:30-12:00Nigeria: 10:30-13:00/Pakistan: 14:30-17:00/
Romania: 12:30-15:00/ Russia: 12:30-15:00/ Ukraine: 11:30-14:00/
USA: 04:30-07:00/ Vietnam: 16:30-19:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Doç.Dr. Ahmet ÖZBEK Rüzgar Su GÜRELER	Marmara Üniversitesi,	Determining The Necessary Information For Curtain Sales In Digital Environment
Erkan NUR Baran ARSLAN	Harran Üniversitesi,	A Study On The Relationship Between Employees' Sparking Leadership Perceptions And Their Intentions To Quit
Gvantsa Geliashvili Malkhaz Chachukashvili	Sulkhan-Saba Orbeliani University, Tbilisi State University,	Business Sustainable Development And Government Regulation Policy During Covid Pandemic In Georgia
Öğr.Gör.Dr.Ayşenur ÖREN Nurhan AYBAR	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi,	Using The Topsis Method In The Supplier Selection Problem
Eze, Solomon Uchechukwu; Anoke, Amechi Fabian; Onuzulike-Chukwuemeka, Nkechi	Nnamdi Azikiwe University Awka Anambra State, Nigeria.	Role Of Skill Acquisition Programs On Economic Growth In Anambra State
Murat KUYUMCU İlkay GÖKÇE	Ege University, Dokuz Eylül University,	The Role Of Family In The Education Of Children Of Seasonal Agricultural Workers
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ Doktora Öğrencisi Caner DOGAN	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Relationship Between Leader-Member Exchange And Intention To Leave
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ahmet Uğurkan KARAKAYA	Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Relationship Between Resistance To Change And Internal Entrepreneurship
Chigozie Jude Odum	University Of Nigeria Nsukka	Innovation In Tourism Industry: Insights From Nigeria
Baran ARSLAN Erkan NUR	Harran Üniversitesi,	Evaluation Of Brand Evangelism Levels Of Female Consumers In The Cosmetics Industry In The Context Of Demographic Factors
Doç. Dr. Aliye AKIN Öğr. Gör. Adnan AKIN	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Ozone Usage In Accommodation Businesses

13.11.2022
Sunday/ 12:30-15:00

SESSION-2 HALL-5
MODERATOR: Doç. Dr. Erkan FİDAN

Africa:08:30-11:00/ Algeria: 07:30:00-10:00/ Azerbaijan: 10:30-13:00 / Benin:07:30-10:00/
Bulgaria: 08:30-11:00/ China:14:30-17:00/ Georgia:10:30-13:00/ India: 12:00-14:30/ Indonesia:13:30-16:00
Iran: 09:30-12:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 09:30-12:00 / Moldova: 09:30-12:00/
Morocco: 06:30-09:00/ Nigeria: 07:30-10:00/Pakistan: 11:30-14:00/
Romania: 09:30-12:00/ Russia: 09:30-12:00/ Ukraine: 08:30-11:00/
USA:01:30-04:00/ Vietnam: 13:30-16:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Hattap Ömer Kızıl	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	Syria-Turkey Relations In The French Mandate Of The National Struggle Period
Ar. Gör. Nazlı ALBAYRAK CEYLAN	Sakarya Üniversitesi,	Evlat Edinme Yoluyla Türk Vatandaşliğinin Kazanilmasi
Dr. Ayşe BEDİR	Türk Tarih Kurumu,	Text Analysis, Analysis Index And Transcription Works On Humour Press From The Second Constitutional Era To The Republican Era (1908-1928)
Harun Fenerci	Kahramanmaraş Sütçü İmam University,	The Armenian-Turkish Neighborhood And The Role Of Imperialist States In The Emergency Of The Armenian Problem
Emin Malikov, Nazir	Lankaran State University,	"Regional Socio-Economic Development State Programs (2004-2018)" As The Main Provider In The Development Of The Southern Region Of The Republic Of Azerbaijan
Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN Merve Ars Merve Aslan	Karadeniz Teknik Üniversitesi,	Contributions Of Village Institutes To The Social And Economic Development Of Turkish Rural: The Case Of Beşikdüzü Köy Enstitüsü
Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN Buse BIYIK	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Male Victims In Arranged Marriages: Case Of Trabzon
Doç. Dr. Erkan FİDAN	Bilecik Şeyh Edebali University,	Western Anatolian Settlement Patterns And Building Types In The Early Bronze Age
Doç. Dr. Erkan FİDAN	Bilecik Şeyh Edebali University,	The Beginning Of Settled Life In Western Anatolia: A General Evaluation Of The Architecture Of The Neolitic Period

13.11.2022
Sunday / 15:30-18:00

SESSION-3 HALL-1
MODERATOR: Prof. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka
Africa:14:30-17:00/ Algeria: 13:30-16:00/Azerbaijan: 16:30-19:00 / /Benin:13:30-16:00/
Bulgaria: 14:30-17:00/ China:20:30-23:00/ Georgia: 16:30-19:00//India: 18:00-20:30/Indonesia:19:30-22:00
Iran: 15:30-18:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 15:30-18:00 / Moldova: 15:30-18:00/
Morocco: 12:30-15:00/Nigeria: 13:30-16:00/Pakistan: 17:30-20:00/
Romania: 15:30-18:00/ Russia: 15:30-18:00/ Ukraine: 14:30-17:00/
USA:07:30-10:00/ Vietnam: 19:30-22:00

AUTHORS	AFFILIATION	Topic Title
Nura Allumi	****	Revalidating Talcott Parsons'analogy Of Social System On Nigeria's Local Government System For A Valuable Human And Material Management
Subhashish Dey	IILM Gurugram,	The Importance Of Health Insurance In The Various Insurance Sectors In India: A Review
Samarjit ROY Debashis DE	D Y Patil International University, Maulana Abul Kalam Azad University of Technology,	A Contextual Transformation Framework from Algorithmic Composition to Internet of Music Things
RAJI ABDULLAHI EGIGOGO	Al-Qalam University Katsina	Healthcare Use Of Big Data: A Review
Ndubuisi-Okolo Purity Uzoamaka Egolum Priscilla Uche Nwagbara Chinelo	Nnamdi Azikiwe University,	Survival Strategies For Nigerian Youths
Dewi Sri Wahyuni, Christine Wulandari, Putra Pangestu, Hari Kaskoyo, Indra Gumay Febryano, Susni Herwanti, Dian Iswandaru , Rahmat Safei, Yulia Rahma Fitriana, Novriyanti, Arief Darmawan	Lampung University,	Analisis Pengaruh Aspek Sosial Dalam Pengelolaan Hutan Kemasyarakatan Terhadap Pendapatan Masyarakat: Studi Kasus Di Kesatuan Pengelolaan Hutan Batu Tegi, Provinsi Lampung, Indonesia
Dewi Sri Wahyuni, Christine Wulandari, Putra Pangestu, Novriyanti, Dian Iswandaru, Indra Gumay Febryano, Susni Herwanti, Hari Kaskoyo, Rahmat Safei, Yulia Rahma Fitriana, Arief Darmawan	Universitas Lampung	Study Of The Effectiveness Of Agroforestry Management In Protected Forest Area
Apollinaria KAPRELOVA Sergiy LAVRENKO Sergiy LAVRENKO	Kherson State Agrarian and Economic University, Ukraine	The Newest Method Of Growing Agricultural Plants
Gvantsa Geliashvili Malkhaz Chachukashvili	Sulkhan-Saba Orbeliani University, Tbilisi State University,	Business Sustainable Development And Government Regulation Policy During Covid Pandemic In Georgia
Prof. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka	University of Zululand	Taking A Lead Without Knowing Where To Go

13.11.2022
Sunday / 15:30-18:00

SESSION-3 HALL-2
MODERATOR: Dr. Monica GAROIU
Africa:14:30-17:00/ Algeria: 13:30-16:00/Azerbaijan: 16:30-19:00 / /Benin:13:30-16:00/
Bulgaria: 14:30-17:00/ China:20:30-23:00/ Georgia: 16:30-19:00//India: 18:00-20:30/Indonesia:19:30-22:00
Iran: 15:30-18:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 15:30-18:00 / Moldova: 15:30-18:00/
Morocco: 12:30-15:00/Nigeria: 13:30-16:00/Pakistan: 17:30-20:00/
Romania: 15:30-18:00/ Russia: 15:30-18:00/ Ukraine: 14:30-17:00/
USA:07:30-10:00/ Vietnam: 19:30-22:00

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. Md. Moazzem Hossain Md. Amanullah parosh	Patuakhali Science and Technology University,	Development Of Sustainable Climate Resilient Aquaculture Using Asian Watergrass As Fish Feed
Pepi PUSPITASARI Tubagus HASANUDDIN Wan Abbas ZAKARIA Maulana MUKHLIS	University of Lampung.	Water Pollution Status In The Way Pisang And Way Galih Rivers Of South Lampung Regency Using The Storet Method
Nesrine El Houari, Zakia Talhaoui	University of Tlemcen,	Ground Movements Induced By Twin Tunneling In Soft Soil
Uzma Ayaz	The University of Poonch Rawalakot,	The Morpho-Genetic Estimation Of Drought Stress In Sunflower Seedlings Under Laboratory Conditions
Ubaida Akbar	Lovely Professional University,	Influence Of Different Blanching Methods On The Physiochemical And Antioxidant Activity Of Different Blanched Baby Corn Kernels
B. S. Adithya	Lovely Professional University,	Influence Of Processing Techniques On The Bioactive Composition Of Jamun (Syzygium Cumini) Juice
Dr. Monica GAROIU	University of Tennessee-Chattanooga, USA	E.M. Cioran: Reflections On Language(S) And Exile
Fera Trisisca, Dikpride Despa, Mardiana, Hengky Mayaquezz	University of Lampung,	Tanjung Sari Waste Management, Tanjung Sari District, Lampung Selatan Regency
Pham Thuy Oanh Do Khanh My	Albert Einstein School, Vietnam Can Tho University, Vietnam	Agricultural Economic Situation In The Mekong Delta In The First Half Of The 19th Century
Aulia Antarini Taufani, Hari Kaskoyo, Christine Wulandari, Susni Herwanti, Indra Gumay Febryano, Novriyanti, Dian Iswandaru, Arief Darmawan, Yulia Rahma Fitriana, Rahmat Safe'i,	University of Lampung	Analysis Of Community Income Structure Of Community Forest Management At The Batutegi Protected Forest Management Unit
Kaifa Uma, Indra Gumay Febryano, Christine Wulandari, Hari Kaskoyo, Susni Herwanti, Novriyanti, Dian Iswandaru, Arief Darmawan, Yulia Rahma Fitriana, Rahmat Safe'i	University of Lampung	Gapoktan Institutional Performance As Social Forestry Permit Holder In Supporting Sustainable Forest Management
Vina Puspita Dewi, Hari Kaskoyo Indra Gumay Febryano, Christine Wulandari Susni Herwanti , Yulia Rahma Fitriana, Novriyanti, Dian Iswandaru, Arif Darmawan	University of Lampung	Farmers Participation Level In Community Forest Management In The Batutegi KPH Area

13.11.2022
Sunday / 15:30-18:00

SESSION-3 HALL-3
MODERATOR: DR. RAJA MOHAMMAD LATIF

Africa:14:30-17:00/ Algeria: 13:30-16:00/Azerbaijan: 16:30-19:00 / /Benin:13:30-16:00/
Bulgaria: 14:30-17:00/ China:20:30-23:00/ Georgia: 16:30-19:00//India: 18:00-20:30/Indonesia:19:30-22:00
Iran: 15:30-18:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 15:30-18:00 / Moldova: 15:30-18:00/
Morocco: 12:30-15:00/Nigeria: 13:30-16:00/Pakistan: 17:30-20:00/
Romania: 15:30-18:00/ Russia: 15:30-18:00/ Ukraine: 14:30-17:00/
USA:07:30-10:00/ Vietnam: 19:30-22:00

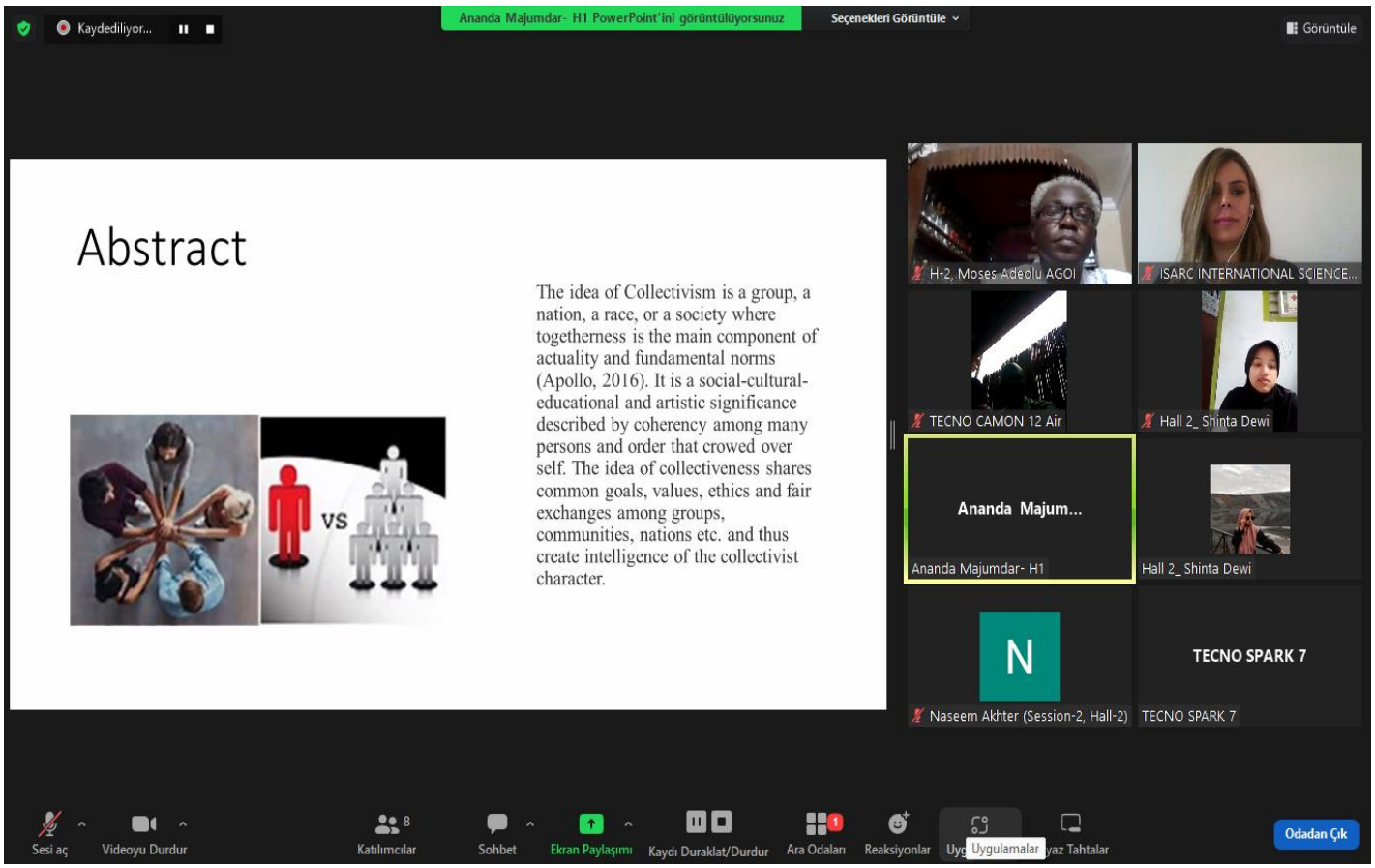
AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Zahra Batool Rabia Khadim	University of Management Technology, Lahore	Psychosocial Issues OF Migraine Patients: A Psychometric Study
Маюк Елена Павловна, Демиденко Кристина Дмитриевна,	Russian	Структура Хэштеговых Конструкций В Продвижении Аккаунтов Знаменитостей
Plamen Glogov Violeta Glogova Radoslav Vasilena Vasileva	Bulgarian Academy of Sciences, New Bulgarian University,	Role Of The & Konnik& School Of Theater Arts At The Sofia Community Center &Quot;Dobri Chintulov-1935'in Improving The Cultural Life At The Local Level
Madan Lal Regar,	National Institute of Fashion Technology,	Moisture Transport Behaviour Of Eli-Twist Knitted Fabric
Irina-Ana Drobot	Technical University of Civil Engineering,	The Hunger Artist By Franz Kafka: A Political Studies Perspective On Art
DR. RAJA MOHAMMAD LATIF,	Prince Mohammad Bin Fahd University	Sg COMPACTNESS IN TOPOLOGICAL SPACES
DR. RAJA MOHAMMAD LATIF,	Prince Mohammad Bin Fahd University	ɡ *β-MAPPINGS IN TOPOLOGICAL SPACES
Kamel Maaloul Lejdel Brahim	El-Oued University, Algeria	Intelligent And Sustainable Smart Healthcare Application Based Deep Learning In Cloud-Centric Iot
K.R.Padma K.R.Don	(Women's) University, Bharath University,	Repurposed Drugs In Nano-Based Approach For Combating Covid-19: A Hope For New Medicine From Available Products
EQBAL RADWAN AFNAN RADWAN WALAA RADWAN	Islamic University of Gaza,	Usage Of 3D-Printing In Biology Classroom
R. Chahri S. Mouslih M. Jakha B. Manaut S. Taj	Sultan Moulay Slimane University,	Two-Body Top-Quark Decay In A Circularly Polarized Laser Field

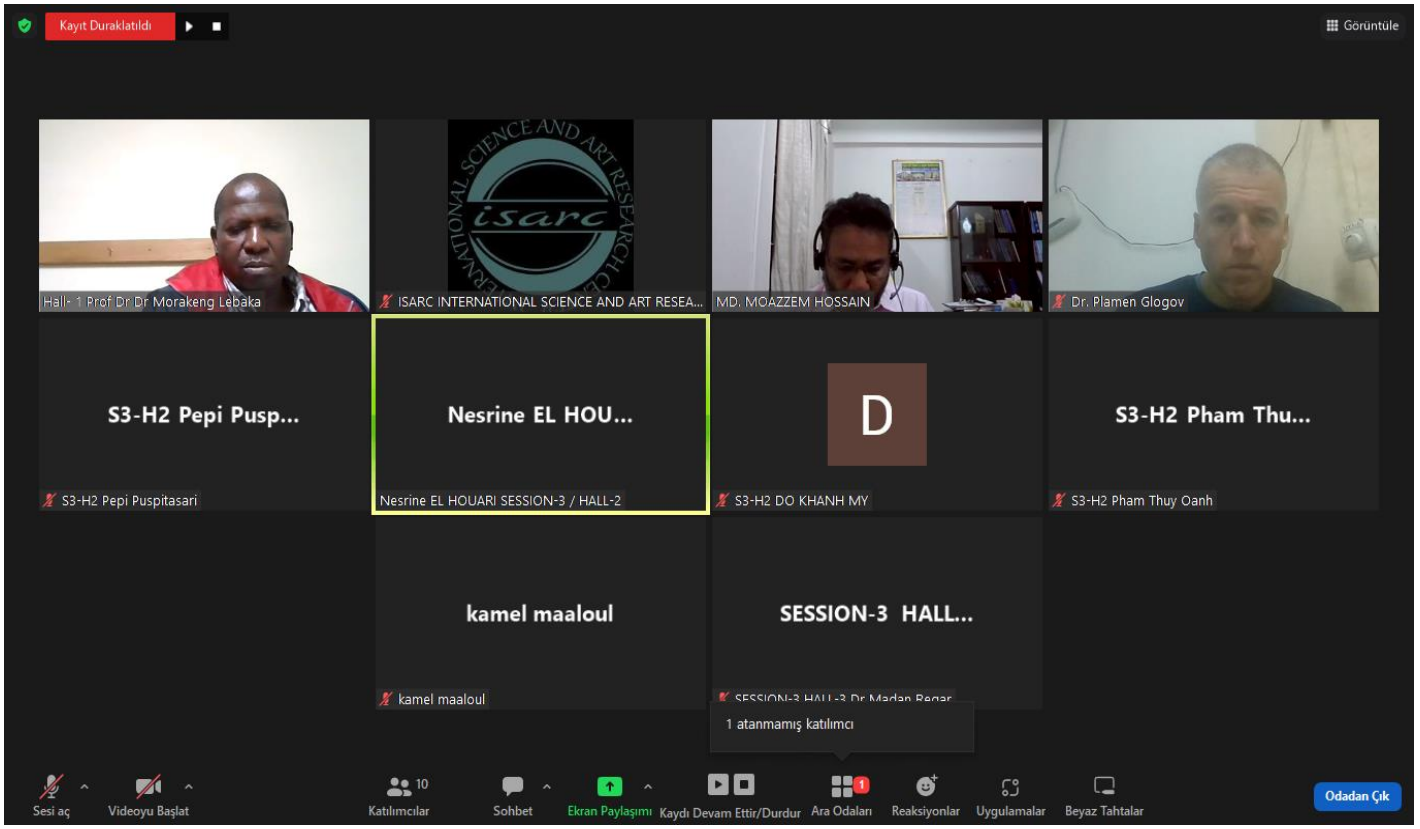
13.11.2022
Sunday / 15:30-18:00

SESSION-3 HALL-4
MODERATOR: DR. CHUKWUEMEKA G. EME
Africa:14:30-17:00/ Algeria: 13:30-16:00/Azerbaijan: 16:30-19:00 / /Benin:13:30-16:00/
Bulgaria: 14:30-17:00/ China:20:30-23:00/ Georgia: 16:30-19:00//India: 18:00-20:30/Indonesia:19:30-22:00
Iran: 15:30-18:00 / Kingdom of Saudi Arabia: 15:30-18:00 / Moldova: 15:30-18:00/
Morocco: 12:30-15:00/Nigeria: 13:30-16:00/Pakistan: 17:30-20:00/
Romania: 15:30-18:00/ Russia: 15:30-18:00/ Ukraine: 14:30-17:00/
USA:07:30-10:00/ Vietnam: 19:30-22:00

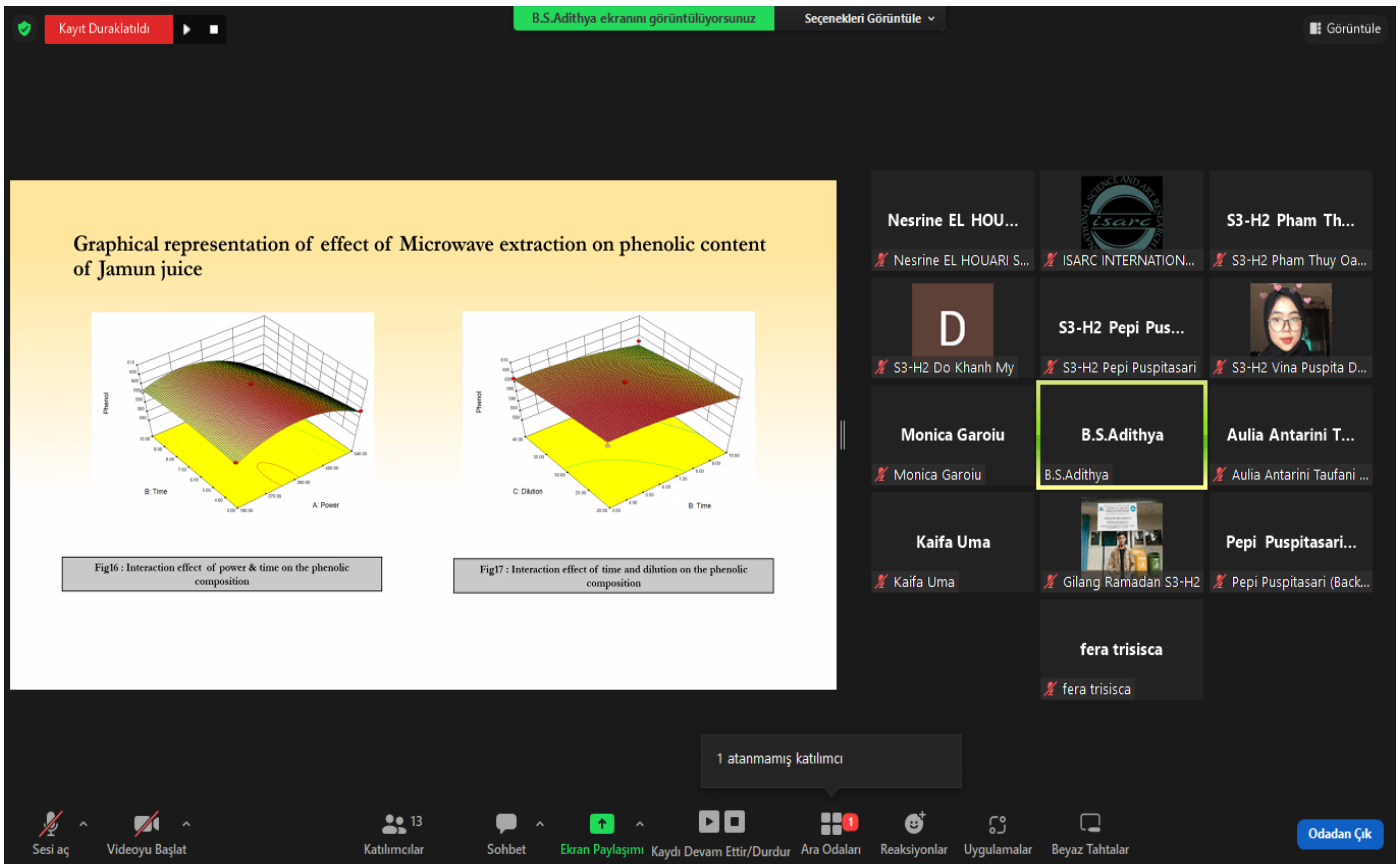
AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Farrah Iqbal	****	Risk and Protective Factors of Mental Health Problems in University Students
Windy FATMAWATI	UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia	Topeng Endel Traditional Dance In The Development Of Dan Preservation Of Tegal's Special Arts
Vipula PC , Neerej Dev	Kristu Jayanti College, India.	Deciphering The Increasing Validity Of The Urban Cemeteries İn Bangalore
Tannu Panchal	****	India's New Industrial Relations Code And Its Impact On Labor Law
Ismail Olaniyi MURAINA, Wasiu Olatunde OLADAPO, Solomon Onen ABAM & Bashir Ayinde OYENIRAN	Lagos State University, Lagos Nigeria	Virtual Digital Assistants' Use: A Step To Reduce/Prevent Stress In The Society
Avni Kritika	Galgotias University,	A Study Of Cultural Tourism Focusing India
Bambang Septiawan	Balitar Islamic University,	Gupuh, Aruh, Rengkuh, Lungguh, And Suguh As The Business Philosophy For Gaining Costumers' Satisfation (Learning Value From Javanese People In Indonesia)
DR. CHUKWUEMEKA G. EME	National Open University of Nigeria	Quality Management Practices And Organizational Performance, And Customer Satisfaction In Small &Amp; Medium-Sized Enterprises (Smes) In Nigeria
DR. CHUKWUEMEKA G. EME	National Open University of Nigeria	Wrongful Termination Of Contracts Of Employment In Nigeria – A Case For Reinstatement Of Private Employees

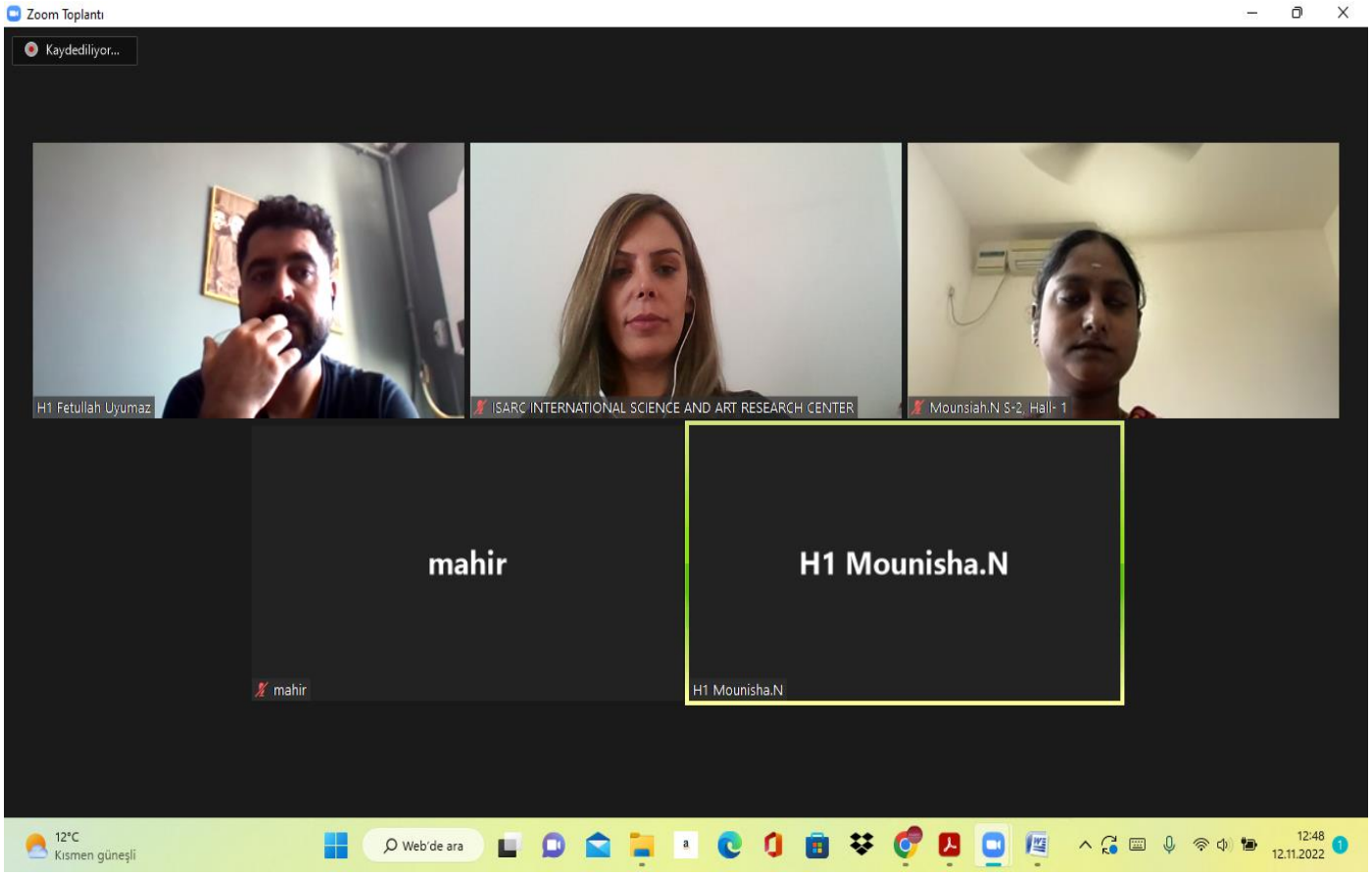
PHOTO GALERY

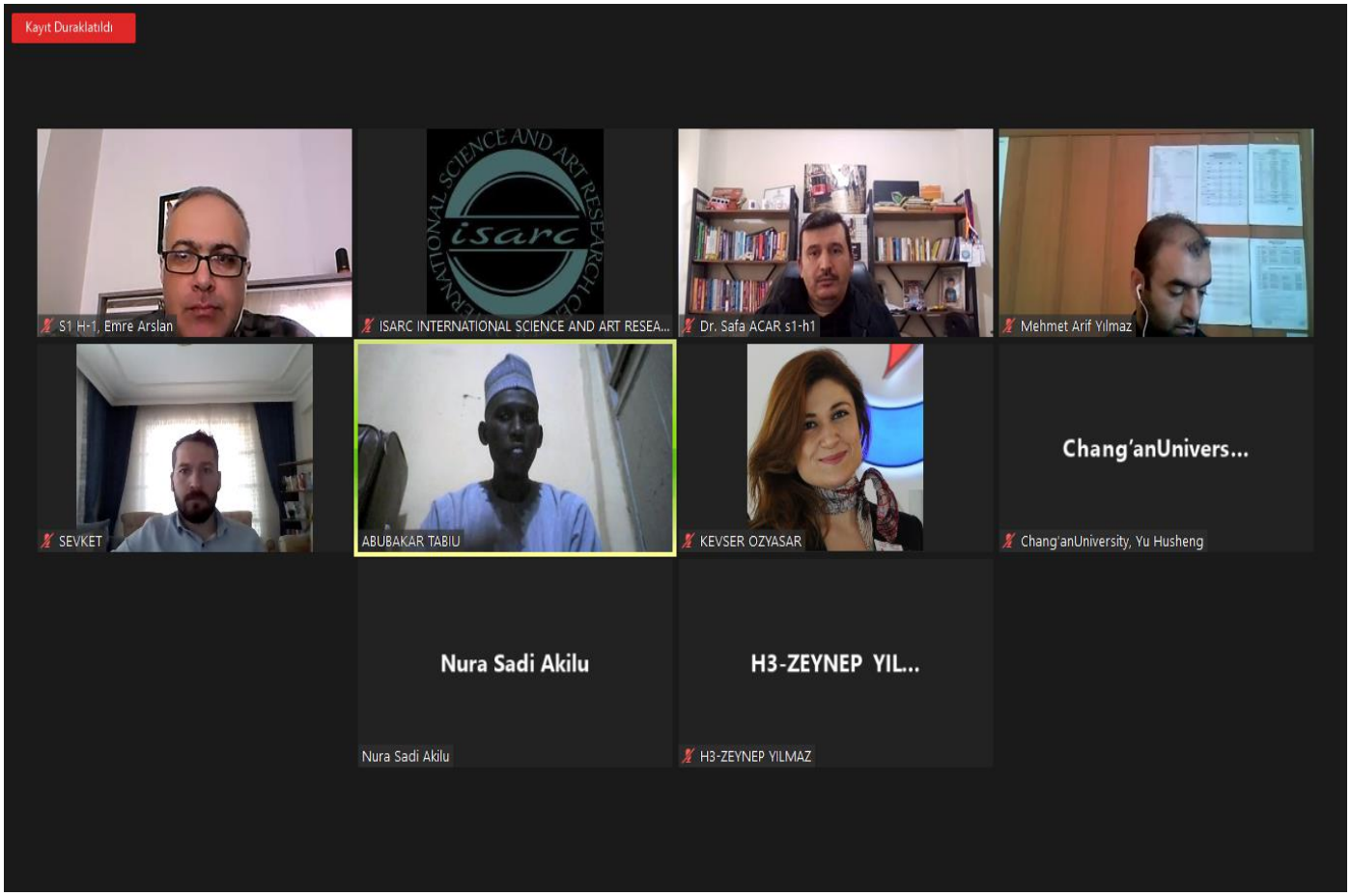


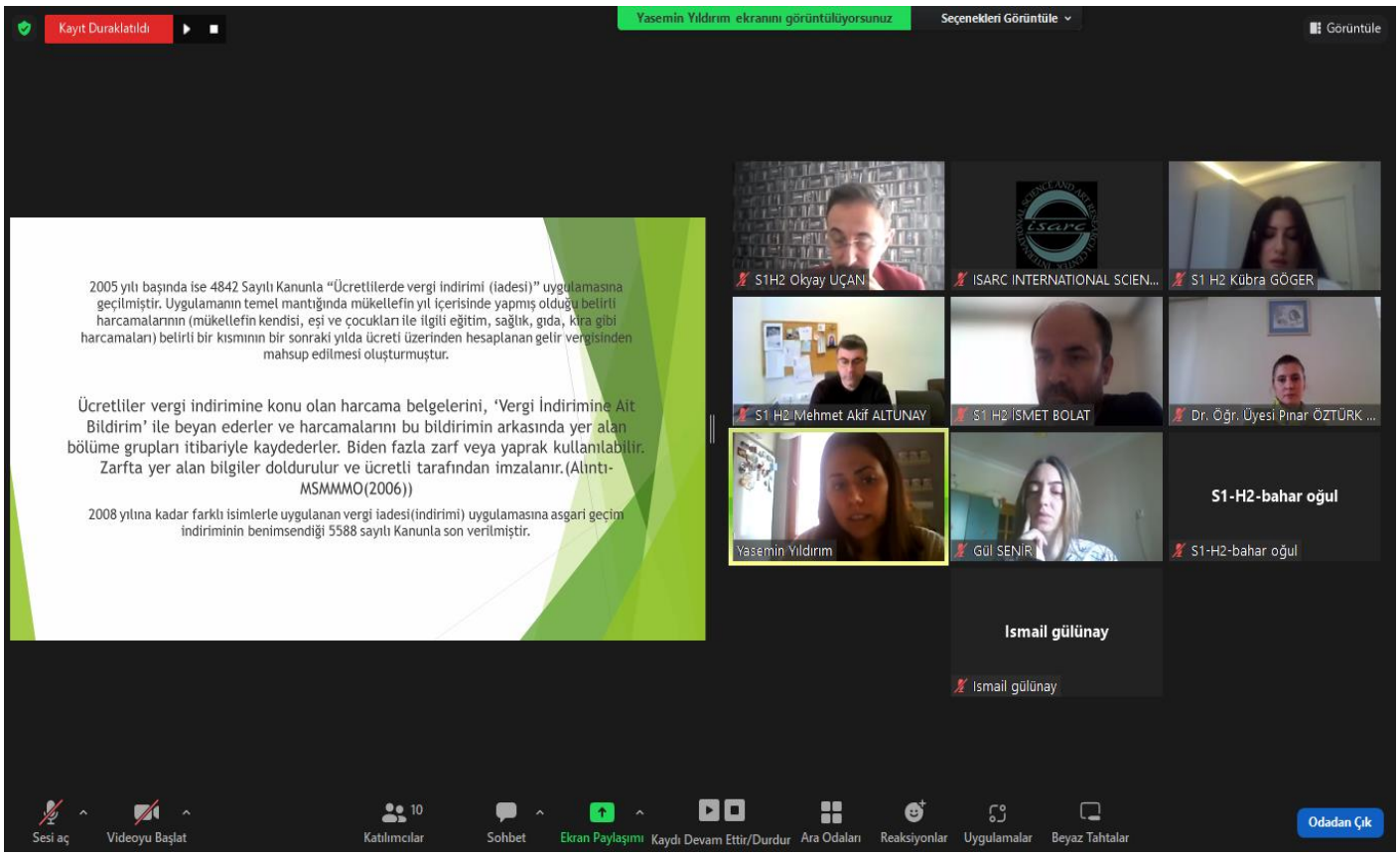


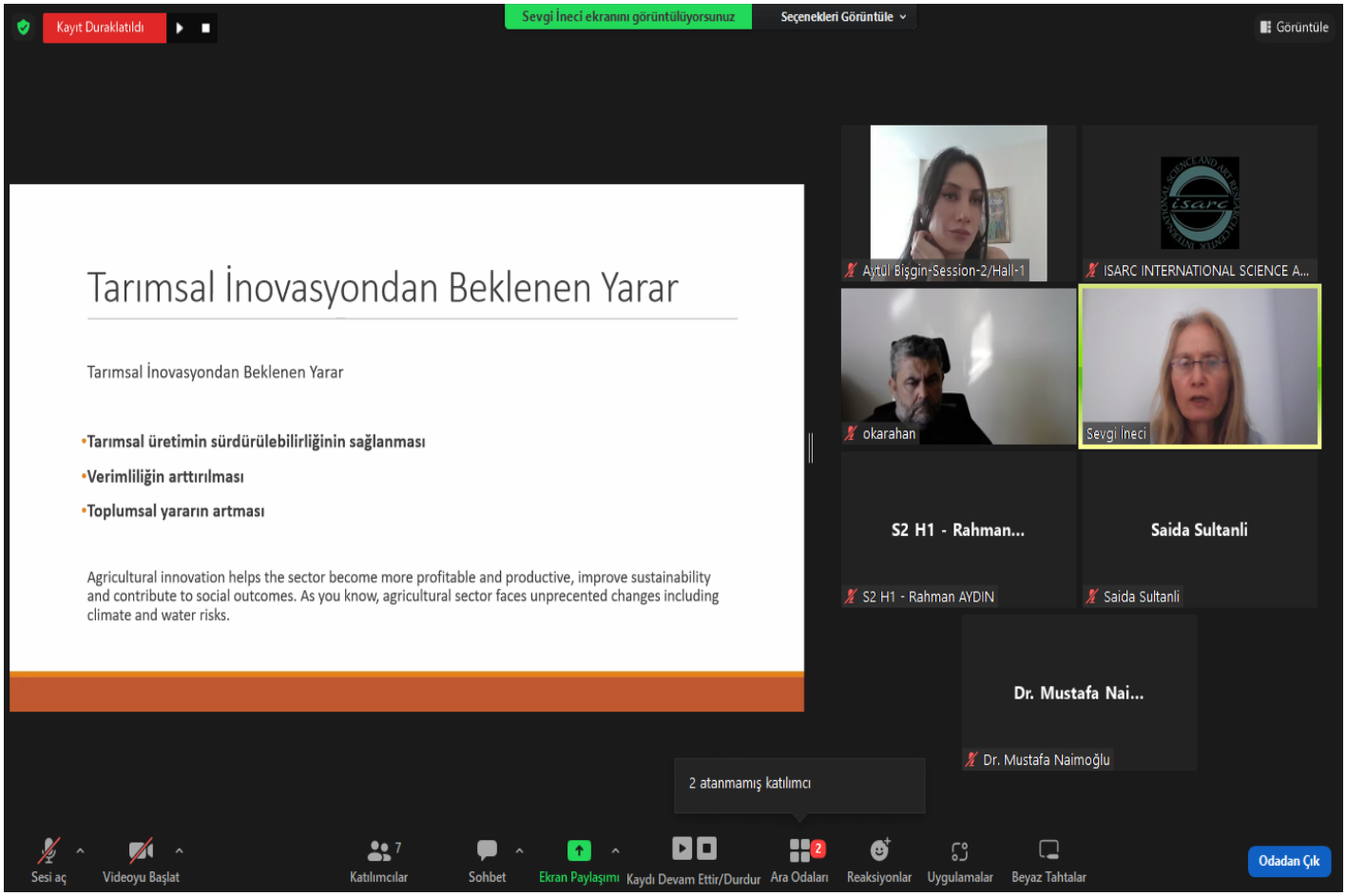

Kayıt Duraklatıldı
H2 Doç. Dr. Mehmet TÖZLUYURT
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
H2 MEHMET ALTUNTAŞ
H2 SAFİYE İNCEYILMAZ
H2 Tuğba YILDIRIM
Hacı ATAŞ

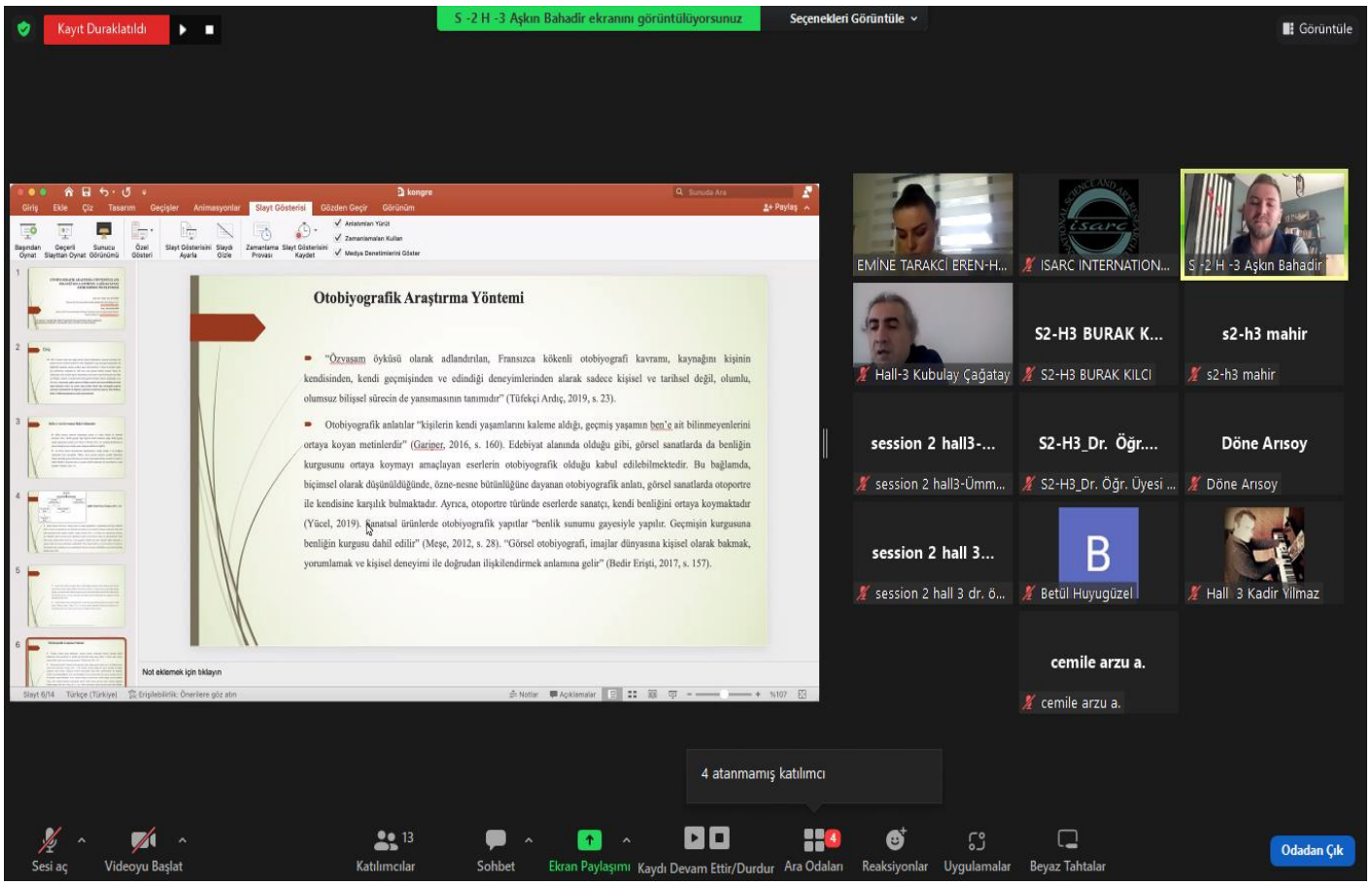

Kayıt Duraklatıldı
B.S.Adithya ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
Graphical representation of effect of Microwave extraction on phenolic content of Jamun juice
Fig16 : Interaction effect of power & time on the phenolic composition
Fig17 : Interaction effect of time and dilution on the phenolic composition
Nesrine EL HOU...
Nesrine EL HOUARI S...
ISARC INTERNATION...
S3-H2 Pham Th...
S3-H2 Pham Thuy Oa...
S3-H2 Do Khanh My
S3-H2 Pepi Pus...
S3-H2 Pepi Puspitasari
S3-H2 Vina Puspita D...
Monica Garoiu
B.S.Adithya
Aulia Antarini T...
Aulia Antarini Taufani ...
Kaifa Uma
Gilang Ramadan S3-H2
Pepi Puspitasari...
Pepi Puspitasari (Back...
fera trisisca
1 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

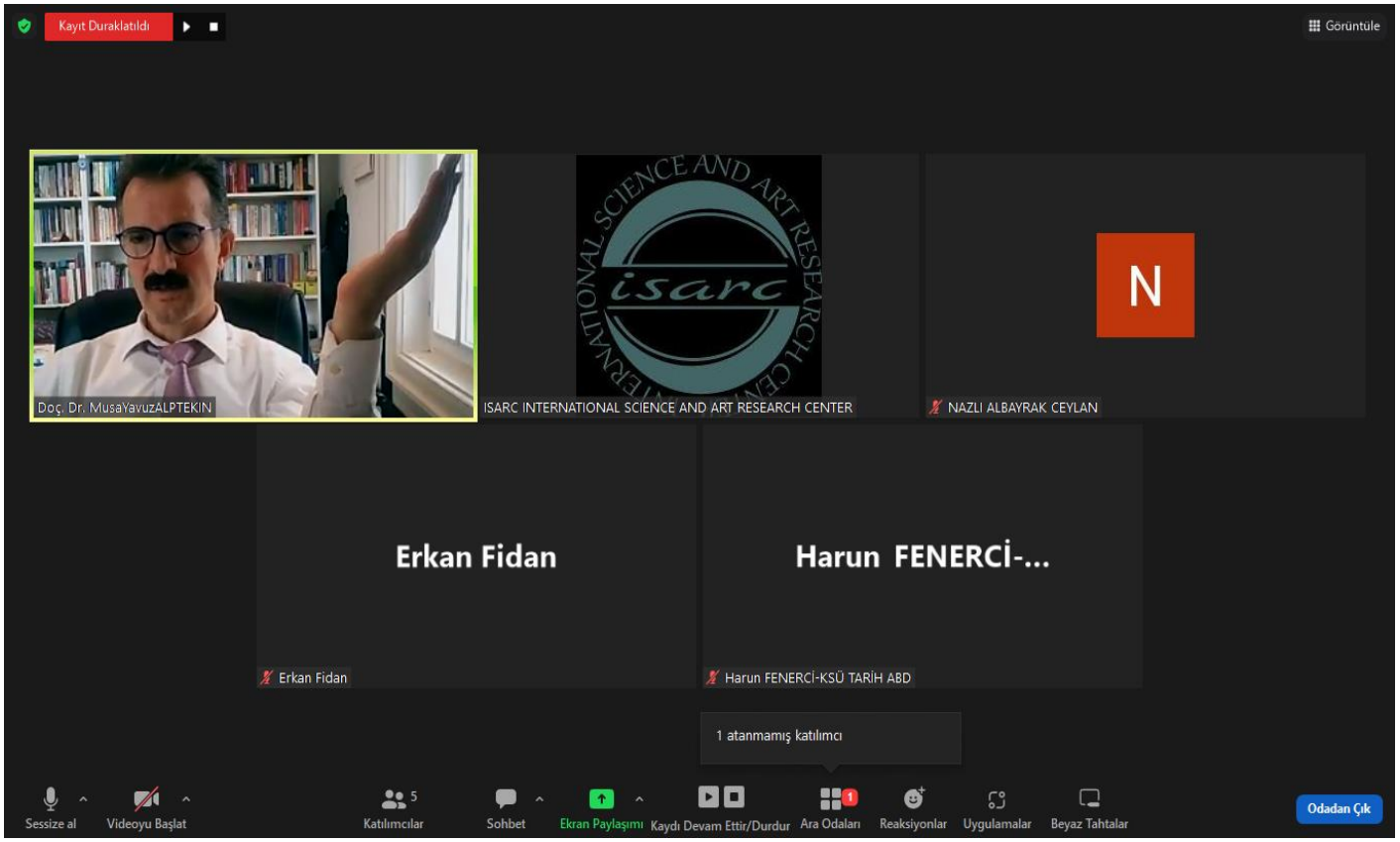

Zoom Toplantı
Kaydediliyor...
H1 Fetullah Uyumaz
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
Mounsiah.N S-2, Hall- 1
mahir
H1 Mounisha.N
12°C
Kısmen güneşli
Web'de ara
12:48
12.11.2022

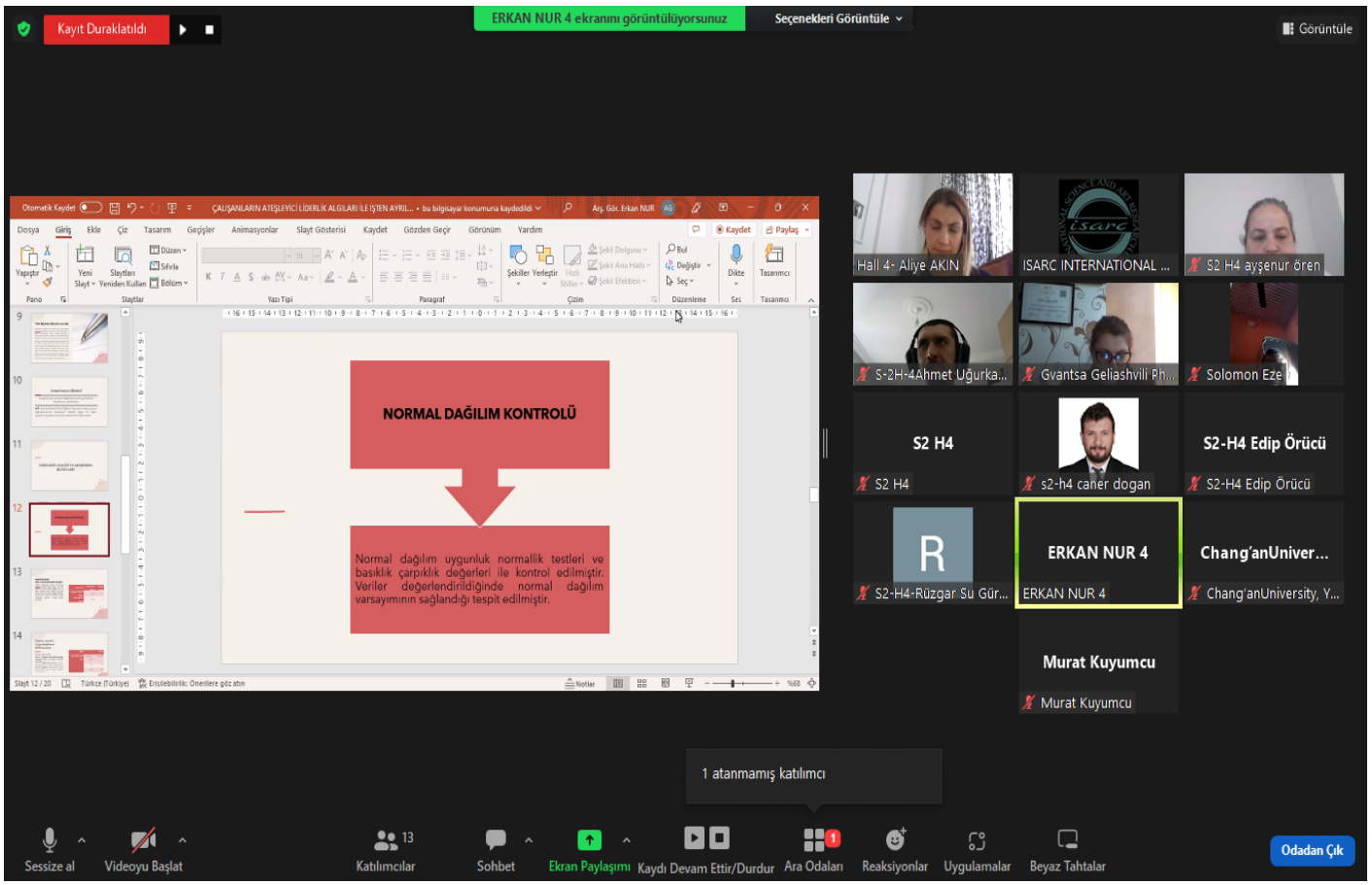

Kayıt Duraklatıldı
S1 H-1, Emre Arslan
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEA...
Dr. Safa ACAR s1-h1
Mehmet Arif Yilmaz
SEVKET
ABUBAKAR TABIU
KEVSER OZYASAR
Chang'anUnivers...
Chang'anUniversity, Yu Husheng
Nura Sadi Akilu
H3-ZEYNEP YIL...
H3-ZEYNEP YILMAZ

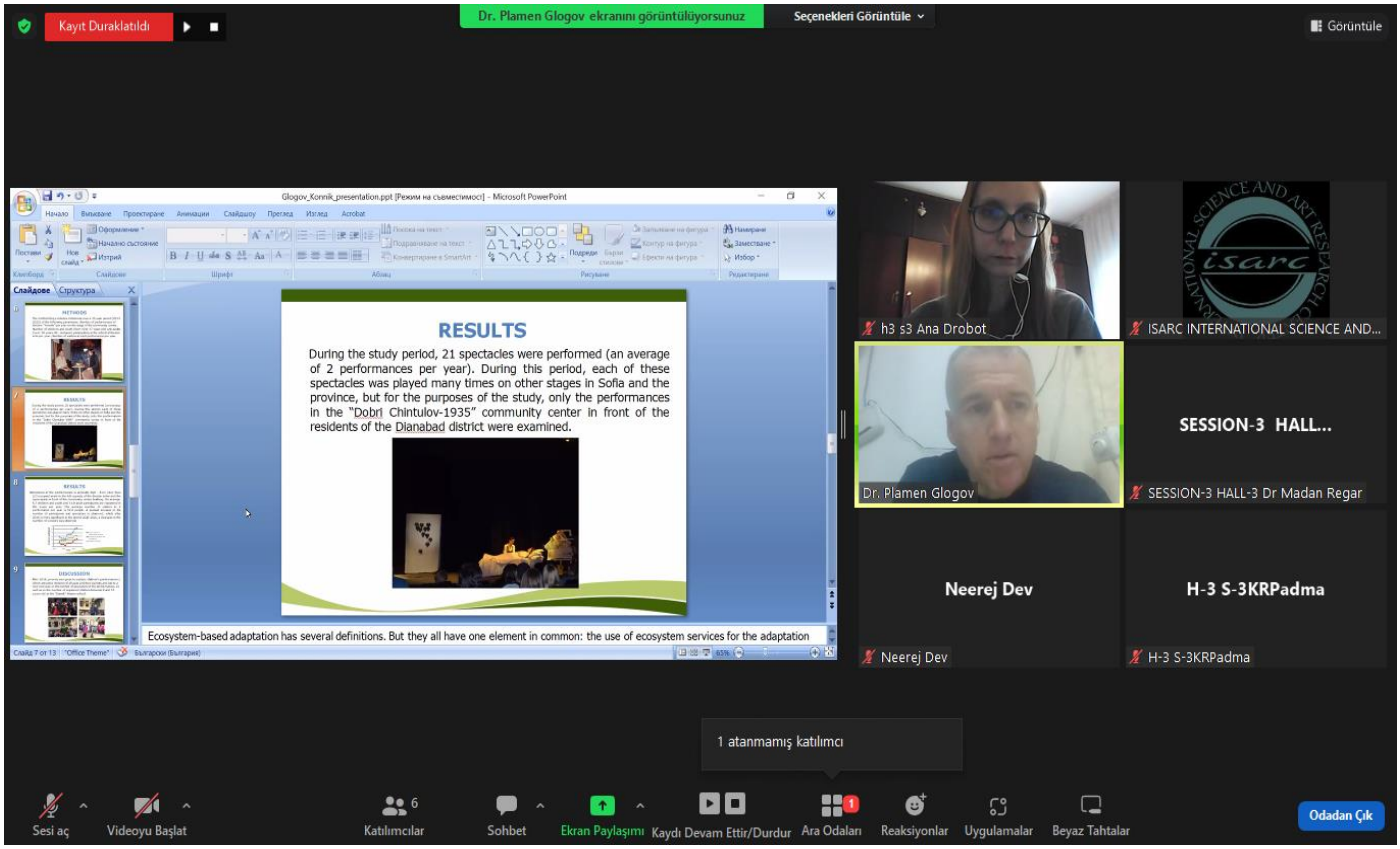

Kayıt Duraklatıldı
Yasemin Yıldırım ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
2005 yılı başında ise 4842 Sayılı Kanunla "Ücretlilerde vergi indirimi (iadesi)" uygulamasına geçilmiştir. Uygulamanın temel mantığında mükellefin yıl içerisinde yapmış olduğu belirli harcamalarının (mükellefin kendisi, eşi ve çocukları ile ilgili eğitim, sağlık, gıda, kira gibi harcamaları) belirli bir kısmının bir sonraki yılda ücreti üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmesi oluşturmuştur.
Ücretliler vergi indirimine konu olan harcama belgelerini, 'Vergi İndirimine Ait Bildirim' ile beyan ederler ve harcamalarını bu bildirimin arkasında yer alan bölüme grupları itibariyle kaydederler. Biden fazla zarf veya yaprak kullanılabilir. Zarfta yer alan bilgiler doldurulur ve ücretli tarafından imzalanır.(Alıntı-MSMMMO(2006))
2008 yılına kadar farklı isimlerle uygulanan vergi iadesi(indirimi) uygulamasına asgari geçim indiriminin benimsendiği 5588 sayılı Kanunla son verilmiştir.
S1H2 Okyay UÇAN
ISARC INTERNATIONAL SCIEN...
S1 H2 Kübra GÖGER
S1 H2 Mehmet Akif ALTUNAY
S1 H2 İSMET BOLAT
Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÖZTÜRK ...
Yasemin Yıldırım
Gül SENİR
S1-H2-bahar oğul
S1-H2-bahar oğul
Ismail gülünay
Ismail gülünay
Sesi aç
Videoyu Başlat
10
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

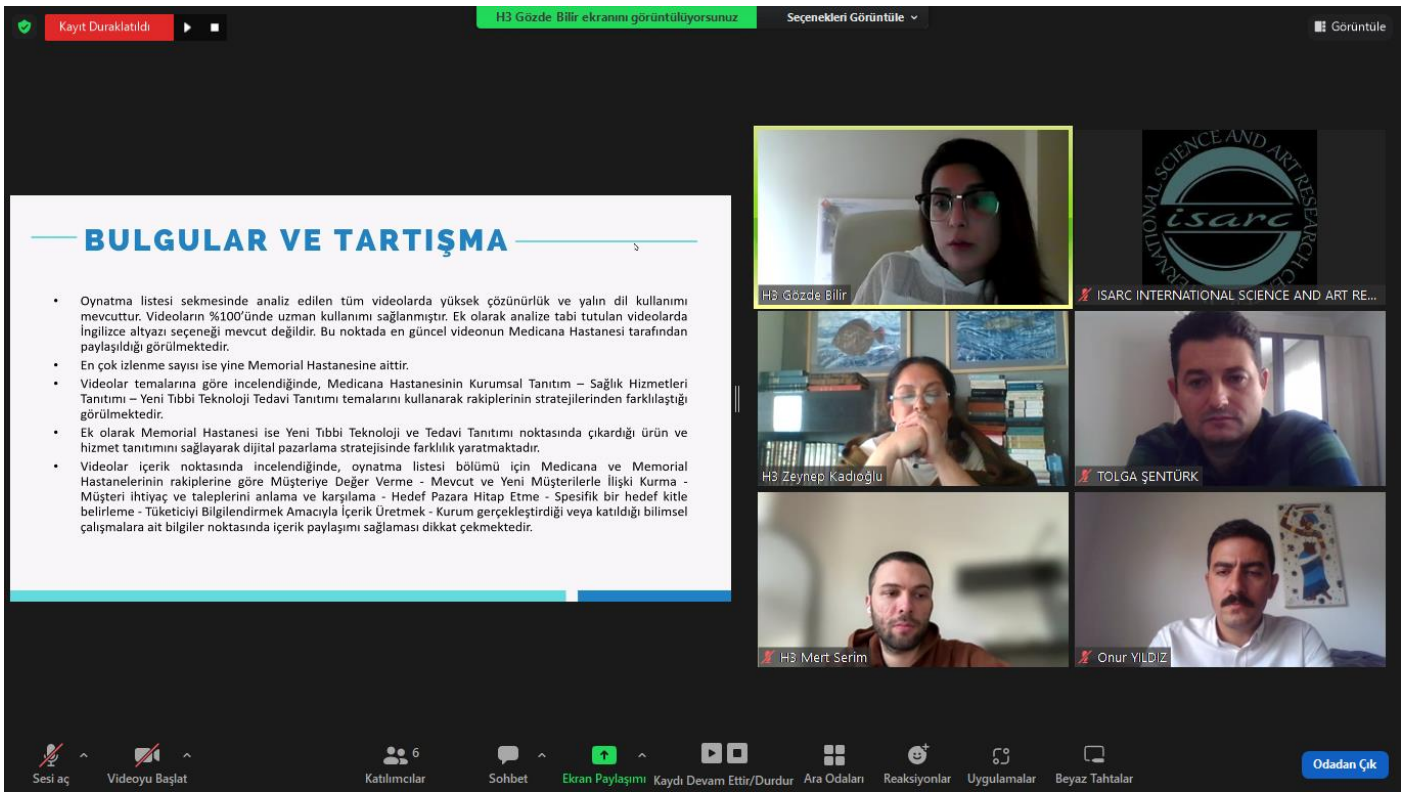

Kayıt Duraklatıldı
Sevgi İneci ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
Tarımsal İnovasyondan Beklenen Yarar
Tarımsal İnovasyondan Beklenen Yarar
•Tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması
•Verimliliğin arttırılması
•Toplumsal yararın artması
Agricultural innovation helps the sector become more profitable and productive, improve sustainability and contribute to social outcomes. As you know, agricultural sector faces unprecented changes including climate and water risks.
Aytül Bişgin-Session-2/Hall-1
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE A...
okarahan
Sevgi İneci
S2 H1 - Rahman...
S2 H1 - Rahman AYDIN
Saida Sultanli
Saida Sultanli
Dr. Mustafa Nai...
Dr. Mustafa Naimoğlu
2 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
7
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

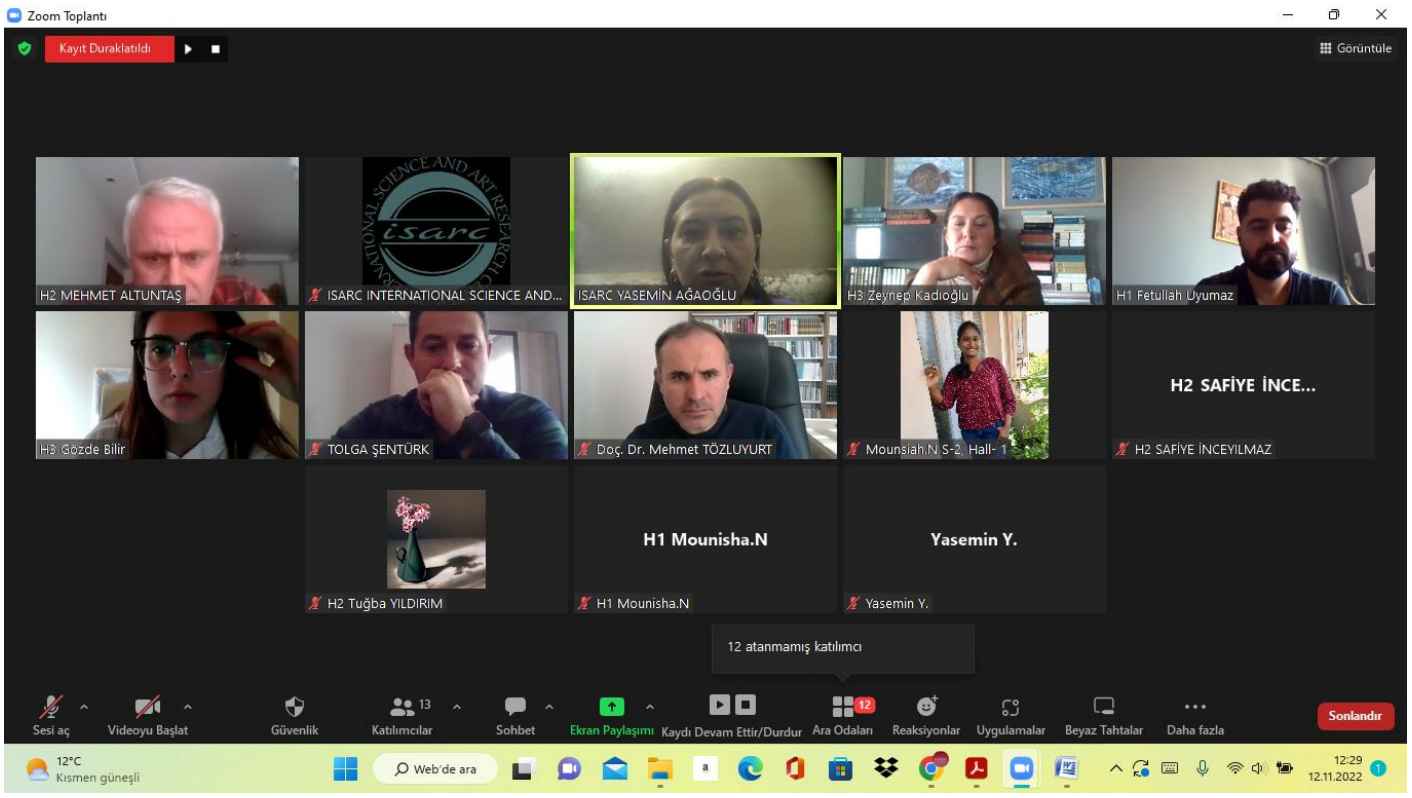

Kayıt Duraklatıldı
S -2 H -3 Aşkın Bahadir ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
Otobiyografik Araştırma Yöntemi
"Özyaşam öyküsü olarak adlandırılan, Fransızca kökenli otobiyografi kavramı, kaynağını kişinin kendisinden, kendi geçmişinden ve edindiği deneyimlerinden alarak sadece kişisel ve tarihsel değil, olumlu, olumsuz bilişsel sürecin de yansımasının tanımıdır" (Tüfekçi Ardıç, 2019, s. 23).
Otobiyografik anlatılar "kişilerin kendi yaşamlarını kaleme aldığı, geçmiş yaşamın ben'e ait bilinmeyenlerini ortaya koyan metinlerdir" (Gariper, 2016, s. 160). Edebiyat alanında olduğu gibi, görsel sanatlarda da benliğin kurgusunu ortaya koymayı amaçlayan eserlerin otobiyografik olduğu kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda, biçimsel olarak düşünüldüğünde, özne-nesne bütünlüğüne dayanan otobiyografik anlatı, görsel sanatlarda otoportre ile kendisine karşılık bulmaktadır. Ayrıca, otoportre türünde eserlerde sanatçı, kendi benliğini ortaya koymaktadır (Yücel, 2019). Sanatsal ürünlerde otobiyografik yapıtlar "benlik sunumu gayesiyle yapılır. Geçmişin kurgusuna benliğin kurgusu dahil edilir" (Meşe, 2012, s. 28). "Görsel otobiyografi, imajlar dünyasına kişisel olarak bakmak, yorumlamak ve kişisel deneyimi ile doğrudan ilişkilendirmek anlamına gelir" (Bedir Erişti, 2017, s. 157).
Not eklemek için tıklayın
EMİNE TARAKCI EREN-H...
ISARC INTERNATION...
S -2 H -3 Aşkın Bahadir
Hall-3 Kubulay Çağatay
S2-H3 BURAK K...
S2-H3 BURAK KILCI
s2-h3 mahir
s2-h3 mahir
session 2 hall3-...
session 2 hall3-Ümm...
S2-H3_Dr. Öğr....
S2-H3_Dr. Öğr. Üyesi ...
Döne Arısoy
Döne Arısoy
session 2 hall 3...
session 2 hall 3 dr. ö...
B
Betül Huyugüzel
Hall 3 Kadir Yilmaz
cemile arzu a.
cemile arzu a.
4 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
13
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

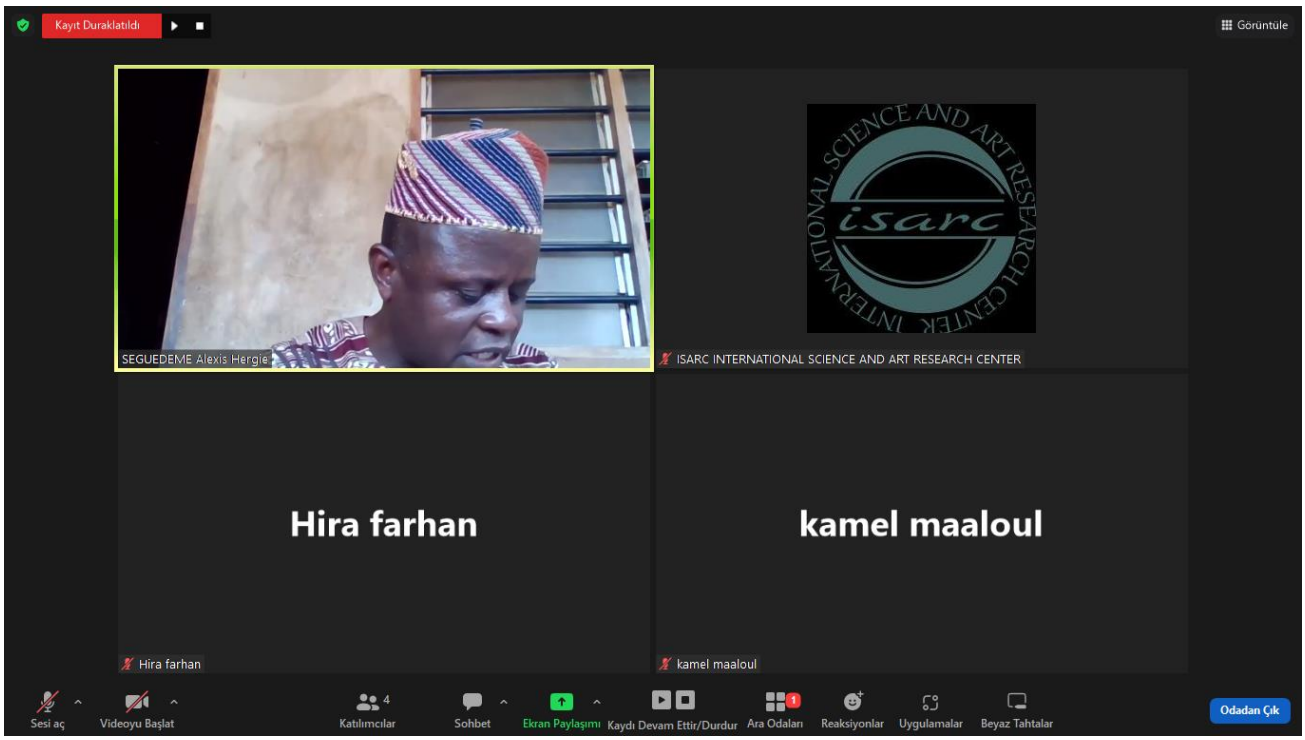

Kayıt Duraklatıldı
Görüntüle
Doç. Dr. MusaYavuzALPTEKIN
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
N
NAZLI ALBAYRAK CEYLAN
Erkan Fidan
Erkan Fidan
Harun FENERCİ-...
Harun FENERCİ-KSÜ TARİH ABD
1 atanmamış katılımcı
Sessize al
Videoyu Başlat
5
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık


Kayıt Duraklatıldı
ERKAN NUR 4 ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
NORMAL DAĞILIM KONTROLÜ
Normal dağılım uygunluk normallik testleri ve basiklik çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir.
Hall 4- Aliye AKIN
ISARC INTERNATIONAL ...
S2 H4 ayşenur ören
S-2H-4Ahmet Uğurka...
Gvantsa Geliashvili Ph...
Solomon Eze
S2 H4
S2-H4 Edip Örücü
s2-h4 caner dogan
S2-H4-Rüzgar Su Gür...
ERKAN NUR 4
Chang'anUniver...
Chang'anUniversity, Y...
Murat Kuyumcu
1 atanmamış katılımcı
Sessize al
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık


Kayıt Duraklatıldı
Dr. Plamen Glogov ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
RESULTS
During the study period, 21 spectacles were performed (an average of 2 performances per year). During this period, each of these spectacles was played many times on other stages in Sofia and the province, but for the purposes of the study, only the performances in the "Dobri Chintulov-1935" community center in front of the residents of the Dianabad district were examined.
Ecosystem-based adaptation has several definitions. But they all have one element in common: the use of ecosystem services for the adaptation
h3 s3 Ana Drobot
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND...
Dr. Plamen Glogov
SESSION-3 HALL...
SESSION-3 HALL-3 Dr Madan Regar
Neerej Dev
H-3 S-3KRPadma
1 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık


Kayıt Duraklatıldı
H3 Gözde Bilir ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Görüntüle
BULGULAR VE TARTIŞMA
Oynatma listesi sekmesinde analiz edilen tüm videolarda yüksek çözünürlük ve yalın dil kullanımı mevcuttur. Videoların %100'ünde uzman kullanımı sağlanmıştır. Ek olarak analize tabi tutulan videolarda İngilizce altyazı seçeneği mevcut değildir. Bu noktada en güncel videonun Medicana Hastanesi tarafından paylaşıldığı görülmektedir.
En çok izlenme sayısı ise yine Memorial Hastanesine aittir.
Videolar temalarına göre incelendiğinde, Medicana Hastanesinin Kurumsal Tanıtım – Sağlık Hizmetleri Tanıtımı – Yeni Tıbbi Teknoloji Tedavi Tanıtımı temalarını kullanarak rakiplerinin stratejilerinden farklılaştığı görülmektedir.
Ek olarak Memorial Hastanesi ise Yeni Tıbbi Teknoloji ve Tedavi Tanıtımı noktasında çıkardığı ürün ve hizmet tanıtımını sağlayarak dijital pazarlama stratejisinde farklılık yaratmaktadır.
Videolar içerik noktasında incelendiğinde, oynatma listesi bölümü için Medicana ve Memorial Hastanelerinin rakiplerine göre Müşteriye Değer Verme - Mevcut ve Yeni Müşterilerle İlişki Kurma - Müşteri ihtiyaç ve taleplerini anlama ve karşılama - Hedef Pazara Hitap Etme - Spesifik bir hedef kitle belirleme - Tüketiciyi Bilgilendirmek Amacıyla İçerik Üretmek - Kurum gerçekleştirdiği veya katıldığı bilimsel çalışmalara ait bilgiler noktasında içerik paylaşımı sağlaması dikkat çekmektedir.
H3 Gözde Bilir
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RE...
H3 Zeynep Kadıoğlu
TOLGA ŞENTÜRK
H3 Mert Serim
Onur YILDIZ
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık


Zoom Toplantı
Kayıt Duraklatıldı
Görüntüle
H2 MEHMET ALTUNTAŞ
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND...
ISARC YASEMİN AĞAOĞLU
H3 Zeynep Kadıoğlu
H1 Fetullah Uyumaz
H3 Gözde Bilir
TOLGA ŞENTÜRK
Doç. Dr. Mehmet TÖZLUYURT
Mounsiah.N S-2, Hall- 1
H2 SAFİYE İNCE...
H2 SAFİYE İNCEYILMAZ
H2 Tuğba YILDIRIM
H1 Mounisha.N
H1 Mounisha.N
Yasemin Y.
Yasemin Y.
12 atanmamış katılımcı
Sesi aç
Videoyu Başlat
Güvenlik
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Daha fazla
Sonlandır
12°C
Kısmen güneşli
Web'de ara
12:29
12.11.2022


Kayıt Duraklatıldı
Görüntüle
SEGUEDEME Alexis Hergie
ISARC INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
Hira farhan
kamel maaloul
Hira farhan
kamel maaloul
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Devam Ettir/Durdur
Ara Odaları
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

DİL FELSEFESİ KAPSAMINDA ANLAM VE ANLAMA SANATININ TEMATİK SINIFLANDIRMASI ÜSTÜNE BİR DENEME 28

Doç. Dr. Mehmet Akif DUMAN 28

Doç. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU 28

TÜRKÇEDE GİBİ KURULUMLU BENZETMELERİN SÖZDİZİMSEL YAPILANMASI 39

Ayşe Eda GÜNDOĞDU 39

Mehmet Akif DUMAN 39

REFUGEES AS A VULNERABLE GROUP 41

Esra KARAPINAR KOCAĞ 41

HISTORIOGRAPHY OF TEACHING THE YOUNG GENERATION OF HEYDAR ALIYEV'S LEGACY 42

PHD on History Mayis Valimammad oglu Jafarov 42

ESKİ TÜRKÇE METİNLERDE HAYVAN İSİMLERİNİN METAFORİK KULLANIMININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 43

Arzu KAYGUSUZ 44

PHYSICAL PROGRAMMING EXPERIENCE OF TEACHERS IN INDUSTRY 4.0 PERSPECTIVE TO IMPROVE THEIR 21ST CENTURY COMPETENCIES 46

Assist. Prof. Dr. Aliye SARAÇ 46

Dr. Arzu KİLİTCİ CALAYIR 46

DOĞA VE ORMAN PEDAGOJİSİ EĞİTMEN EĞİTİM KAMPI PROJESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 55

Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ 55

KIRSALDA ÇOCUKÇA PROJESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 60

Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ 61

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ KONULU YAYINLARIN İNCELENMESİ 66

Arş. Gör. Fetullah UYUMAZ 66

Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM 66

COLLECTIVISM IS A COMMON AGENDA OF COMMONWEALTH NATIONS 77

Ananda Majumdar 78

BENEFITS AND CHALLENGES OF DIVERSITY IN ACADEMIC SETTINGS 86

Dr. Leila Benstaali 86

LONELINESS AND PERCEIVED STRESS BETWEEN DAY SCHOLERS AND MIGRANT STUDENTS 87

Kalsoom Yasin 87

Dr. Prof Saleem Abbas 87

SOCIAL MEDIA ADDICTION, SELF-CONTROL AND FRUSTRATION INTOLERANCE AMONG UNIVERSITY STUDENTS 88

Saliha Khan 88

Tanzeela Iqbal 88

Hira Farhan 88

THE POSTMODERN REWRITING OF GREAT EXPECTATIONS ; A STUDY ON JACK MAGGS BY PETER CAREY ____ *89*
Roopha. S ____ *89*
Dr. Patchainayagi. S ____ *89*
PUBERTY CRISES AND YOUNG LEARNERS' PERFORMANCE: TEACHERS' ____ *90*
IMPLICATION ____ *90*
Rodrigue Jésugo KOUTON ____ *90*
Ogoudedji Flavien ABATOUSSI ____ *90*
Chabi Sika MORA ____ *90*
ROLES OF SCHOOL LIBRARY IN THE EDUCATION OF AFRICAN CHILD IN NIGERIA ____ *91*
Peter Olubunmi Olubiyo ____ *91*
Lydia Mercy Olubiyo ____ *91*
EFFECTS OF ACADEMIC SELF-EFFICACY AND METACOGNITIVE LEARNING STRATEGIES ON THE ACADEMIC PERFORMANCE OF COLLEGE STUDENTS IN CHEMISTRY EXAMINATION ____ *92*
Fayehun Opeyemi O. ____ *92*
BASIC SCIENCE-EDUCATION: A TOOL FOR PROMOTING NATIONAL SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT ____ *103*
SIMON ADEKALI NEGEDU (PhD) ____ *103*
INFLUENCE OF ACADEMIC QUALIFICATION OF TEACHERS ON STUDENTS' PERFORMANCE IN BASIC SCIENCE IN SECONDARY SCHOOLS IN BASSA LOCAL GOVERNMENT AREA OF KOGI STATE, NIGERIA ____ *109*
NEGEDU, S.A. ____ *109*
DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN VIETNAM AND LAOS (1975 -2000) ____ *122*
Pham Duc Thuan ____ *122*
Nguyen Thi Thuy My ____ *122*
DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN VIETNAM AND LAOS (1975 -2000) ____ *123*
Pham Duc Thuan ____ *123*
Nguyen Thi Thuy My ____ *123*
SOCIAL AND EMOTIONAL DETERMINANTS OF INTERNALIZING PROBLEMS IN ADOLESCENTS ____ *124*
Fatima Aslam ____ *124*
Qurat-ul-Ain ____ *124*
Sayyeda Taskeen Zahra ____ *124*
EFFECTS of level on property appraisal case of apartments ____ *125*
Slimani Chahid ____ *125*
Farhaoui Mohamed ____ *125*
WOMEN TENDS TO RUMINATE MORE: A GENDER DIFFERENCE STUDY ____ *126*
Aiman Shahzad ____ *126*
Ayesha Jabeen ____ *126*
WOMEN FREEDOM ____ *127*
AL-HIJAB: FORBIDDEN IN INDIA & IMPOSED IN IRAN ____ *127*

Danielle Abou Moussa ____ 127
GENDER CONGRUENCE, SELF-CONCEPT AND MENTAL WELLBEING AMONG TRANSGENDERS ____ 128
Fahmeeda Shoukat ____ 128
MÂTÜRÎDÎ'YE GÖRE SORUMLULUKTAN KAÇIŞIN GEREKÇELERİ ____ 129
Doç. Dr. Mehmet TÖZLUYURT ____ 129
HARRE VAKASININ ARKA PLANINDAKİ EKONOMİK NEDENLER ____ 141
Dr. Öğr. Üyesi Haci ATAŞ ____ 141
THE IMPORTANCE OF PEACE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY ____ 156
(ANALYTICAL STUDY IN THE LIGHT OF ISLAM) ____ 156
Dr. Naseem Akhter (Associate Professor) ____ 156
KUR'ÂN'IN ANLAŞILMASINDA ULÛMÜ'L-KUR'ÂN'IN YERİ: TÛR SÛRESİ ÖZELİNDE BİR İNCELEME 157
Tuğba YILDIRIM ____ 157
THE CONCEPT OF SELF-LOVE IN ISLAMIC AND PSYCHOLOGICAL VIEWS ____ 159
Shinta Dewi ____ 159
HADİS ISTILAHLARININ BİRBİRLERİ İLE İRTİBATI (SENEDDEKİ İNKITÂ SEBEBİYLE ZAYIF OLAN HADİS TÜRLERİ ÖZELİNDE) ____ 160
Arş. Gör. Safiye İNCEYILMAZ MSLM ____ 160
HZ. PEYGAMBER'İN(SAV) HZ. ALİ ÖZELİNDE GENÇLERE KARŞI TUTUMU VE ÜSLUBU ____ 170
Doç. Dr. Orhan YILMAZ ____ 170
ETHNICITY, RELIGION AND INSECURITY IN NIGERIA ____ 183
Favour C. Uroko ____ 183
BAKARA 146. ÂYETİN ANLAMI VE "HÛ" ZAMİRİNİN ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME ____ 184
Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ ____ 184
VÜCÛH-NEZÂİR BAĞLAMINDA "EHL" KELİMESİNİN ANLAMI VE ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME ____ 195
Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ ____ 195
DALLAS SMYTHE'NİN İZLEYİCİ METASI YAKLAŞIMINI DİJİTAL MEDYA ORTAMLARI ÜZERİNDE YENİDEN DÜŞÜNMEK: İZLEYİCİ METASINDAN KULLANICI METASINA ____ 207
Zeynep Yelda Kadıoğlu ____ 207
ROLE OF SOCIAL MEDIA SUPPORT AND INDIVIDUAL SENSITIVITY IN ADULTS DURING COVID CRISIS AS A PREVALENCE OF OCD ____ 223
Prof. Dr. Mamoona Mushtaq ____ 223
Ms Nabiha Munir ____ 223
PARENTAL ACCEPTANCE-REJECTION, EXECUTIVE FUNCTIONING SKILLS AND WELLBEING IN ADOLESCENTS ____ 224
Prof. Dr. Mamoona Mushtaq ____ 224
Maqbool Ghaffar ____ 224
ÖZEL SAĞLIK KURULUŞLARINDA DİJİTAL PAZARLAMA UYGULAMALARI: YOUTUBE KANALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME ____ 225
Gözde Bilir ____ 225
Doç. Dr. Tolga Şentürk ____ 225

RISK AND PROTECTIVE FACTORS OF MARITAL SATISFACTION IN UNIVERSITY TEACHERS ____ 237
Amina Shahid ____ 237
DOĞRULAMA PLATFORMLARI VE İNFODEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ ____ 238
Mert SERİM ____ 238
Doç. Dr. Haldun NARMANLIOĞLU ____ 238
SOCIAL MEDIA ADDICTION, SELF-CONTROL AND FRUSTRATION INTOLERANCE AMONG UNIVERSITY STUDENTS ____ 249
Saliha Khan ____ 249
Tanzeela Iqbal, ____ 249
Hira Farhan ____ 249
DIGITAL WELL-BEING OF HOMELESS INDIAN PARENT'S KIDS IN AN AGE OF MOBILE CONNECTIVITY: AN EXPLORATORY STUDY ____ 250
Dr. Seema Shukla ____ 250
Dr. Garima ____ 250
EFFECT OF ECOFEMINISM MOVEMENTS ON SOCIAL MEDIA FOR IMPLEMENTATION OF SDG 13: A STUDY ON DECODING THE TWITTER SENTIMENT ____ 252
Archan Mitra ____ 252
Sayani Das ____ 252
A STUDY OF THE IMPACT OF DIGITAL EDUCATION FOR TEACHING & LEARNING ENGLISH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ____ 254
Dr. Kuldeep Kaur Juneja ____ 254
İŞLETMELERDE ANALİTİK HİYERARŞİ PROSESİ YÖNTEMİ İLE DEPO YERİ SEÇİMİ ____ 255
Emre ARSLAN ____ 255
FATIGUE LIFE ASSESSMENT METHOD OF WELDING STRUCTURE OF LOADER WORKING DEVICE 270
Yu Husheng ____ 270
COVID-19'UN TURİZM FAALİYETLERİNE ETKİSİ: BIST-100 TURİZM ENDEKSİ ÖRNEĞİ ____ 273
Şevket KODAŞ ____ 273
MODERATION OF ETHICAL CLIMATE ON THE RELATIONSHIPS BETWEEN ETHICAL LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIORS: A PROPOSED FRAMEWORK ____ 275
Abubakar Tabiu Ph. D ____ 275
TÜKETİCİ BİLİNÇ DÜZEYİNİN HELÂL GIDA TÜKETİMİ VE SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ ____ 281
Mehmet Arif YILMAZ ____ 281
Doç. Dr. Kazım KILINÇ ____ 281
ÖRGÜTLERDE KLASİK KÜLTÜR ANLAYIŞINDAN DİJİTAL KÜLTÜRE GEÇİŞ SÜRECİNDE; HOFSTEDE'NİN KÜLTÜR BOYUTLARI İNCELEMESİ ____ 283
İsmail BAKAN ____ 283
Kevser ÖZYAŞAR ____ 283
AKDENİZ BÖLGESİNDEKİ TEKNOKENT ÇALIŞANLARININ, YARATICI DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ DÜZEYLERİNİN, 21. YÜZYIL BECERİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ ____ 301
İsmail BAKAN ____ 301

Kevser ÖZYAŞAR ____ *301*

REVALIDATING TALCOTT PARSONS'ANALOGY OF SOCIAL SYSTEM ON NIGERIA'S LOCAL GOVERNMENT SYSTEM FOR A VALUABLE HUMAN AND MATERIAL MANAGEMENT ____ *321*

Nura Sadi Akilu ____ *321*

Abubakar Allumi Nura ____ *321*

Talcott Parsons Free Press of Glencoe. (1961). Sociology: Foundations of Modern Sociological Theory, 2 ____ *338*

İŞLETMELER VE ÇALIŞANLAR AÇISINDAN ÜCRET YÖNETİMİ ____ *339*

Safa ACAR ____ *339*

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ-YAŞAM DENGESİ ____ *347*

Safa ACAR ____ *347*

DÖVİZ KURU, ENERJİ TÜKETİMİ VE CARİ AÇIK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ ____ *355*

Bahar OĞUL ____ *355*

Sefa ÖZBEK ____ *355*

TÜRKİYE'DE TEKNOLOJİK GELİŞME, DIŞ TİCARET VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI ____ *363*

Bahar OĞUL ____ *363*

Sefa ÖZBEK ____ *363*

DEVLET ÜNİVERSİTELERİNDE İÇ KONTROL STANDARTLARINA UYUM DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ ____ *371*

Ali Namık ÖZDEN ____ *371*

Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY ____ *371*

SAHTE İŞYERİ VE SAHTE SİGORTALILIK ____ *373*

Güven BALLI ____ *373*

Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY ____ *373*

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI ____ *375*

Mehmet TUNÇER ____ *375*

Yasemin YILDIRIM ____ *375*

TÜRKİYE'DEKİ ÖZEL SERMAYELİ MEVDUAT BANKALARININ KARLILIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA ____ *386*

Dr. Öğr. Üyesi İsmet BOLAT ____ *386*

ARKETİP KAVRAMININ TASARLAMA EYLEMİNDE KULLANIMI ____ *394*

Pınar ÖZTÜRK DEMİRTAŞ ____ *394*

OECD ÜLKELERİNİN KÜRESEL İNOVASYON ENDEKS RAPORUNDAKİ PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI ____ *396*

Dr. Öğr. Üyesi Gül SENİR ____ *396*

KAMERUN'DA İNSAN HAKLARI İHLALLERİ: ANGLOFON KRİZİ ____ *406*

Demet Şefika MANGIR ____ *406*

Onur Yıldız ____ *406*

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİ ETKİLEYEN UNSURLARIN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE İNCELENMESİ (1971-2018) ____ *415*

Kubra GÖGER ____ 415
Okyay UÇAN ____ 415
TÜRKİYE'DE DIŞ TASARRUFLARIN İÇ TASARRUFLAR ÜZERİNE ETKİSİ ____ 427
Dr. Rahman AYDIN ____ 427
KONAKLAMA VERGİSİNİN TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ İZDÜŞÜMLERİ ____ 435
Aytül BİŞGİN ____ 435
ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN SORUNLAR ____ 440
Aytül BİŞGİN ____ 440
AZERBAYCAN VE TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ TURİZM ALANINDA REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ ____ 445
PhD. Dr. Saida SULTANLI ____ 445
PhD. Dr. Mehriban ASGAROVA ____ 445
TARIMSAL İNOVASYON TEŞVİKLERİ ____ 451
Doç. Dr. Sevgi İNECİ ____ 451
ÇİN'DE KİRLETİCİ ENERJİLER, YEŞİL BÜYÜME VE ENERJİ ETKİNLİĞİ İLE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ ____ 457
Dr. Mustafa NAİMOĞLU ____ 457
Yunus Emre KARACA ____ 457
ENERJİ BAĞIMSIZLIĞI, ENERJİ İNOVASYONU VE YEŞİL ENERJİ KULLANIMININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: MEKSİKA ÖRNEĞİ ____ 470
Dr. Mustafa NAİMOĞLU ____ 470
Yunus Emre KARACA ____ 470
CONSOLIDATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT TO ENSURE THE SAFE OPERATION OF COMMERCIAL BANKS ____ 480
Victoria POSTOLACHE, ____ 480
ENDÜSTRİ 4.0 KAPSAMINDA GELİŞTİRİLEN YENİ TEKNOLOJİLER ____ 486
Prof. Dr. Özcan KARAHAN ____ 486
ÜRETİM YAPISINDA ENDÜSTRİ 4.0'IN YARATTIĞI TEMEL DÖNÜŞÜMLER ____ 499
Prof. Dr. Özcan KARAHAN ____ 499
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ ____ 512
Arş. Gör. Muhammet KUSAN ____ 512
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN SPORCULARIN ZİHİNSEL DAYANIKLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ ____ 519
Arş. Gör. Muhammet KUSAN ____ 519
SPOR YAPAN VE YAPMAYAN BİREYLERİN İMGELEME DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ ____ 528
Yener AKSOY ____ 528
Cabir ADIYAMAN ____ 528
SPORCULARDA FARKLI PARAMETRELERE GÖRE ÖZGÜVEN DURUMLARININ İNCELENMESİ ____ 534
Cabir ADIYAMAN ____ 534
Yener AKSOY ____ 534

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BESLENME BİLGİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 540
İzzet İSLAMOĞLU 540
Berfim AY 540
FOOTBALL FANATICISM IN THE CONTEXT OF VIOLENCE IN SPORT 546
Dr. Yaşar İsmail GÜLÜNAY 546
DIMINISHING HEALTH DISPARITIES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES 559
THROUGH IMPROVED COMMUNICATION STRATEGIES AND AWARENESS 559
GIRIDHARAN S 559
DHARSHINI R 559
KLASİK MÜZECİLİKTE YENİ MÜZECİLİK YAKLAŞIMLARINA DÖNÜŞÜMÜN EĞİTLENCE TASARIMI EKSENİNDE İNCELENMESİ: 1400. YILINDA KURAN-I KERİM SERGİSİ 560
Mehmet Sinan Yum 560
AÇIK OFİSLERİN İÇ DÜZENİNİN ÇALIŞANLARIN MEMNUNİYET DEĞERLENDİRMELERİNE ETKİSİ 563
Dr. Öğr. Üyesi Kubulay ÇAĞATAY 563
Prof. Dr. Kemal YILDIRIM 563
Pınar ARI 563
KULLANICIYI ÜRETİM SÜRECİNE DAHİL EDEN BİR ÜRÜN TASARIM STRATEJİSİ OLAN "KENDİN YAP ÜRÜNLER" ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: MOBİLYA ÖRNEĞİ 573
Çınar NARTER 573
BİENAL SANATI 575
Dr. Öğr. Üyesi Döne ARISOY 575
OTOBİYOGRAFİK ARAŞTIRMA YÖNTEMİ İLE ANI BELLEĞİ KULLANIMININ, ÇAĞDAŞ SANAT ESERLERİNDE İNCELENMESİ 582
Prof. Dr. Cemile Arzu AYTEKİN 582
Uzm. Aşkın BAHADIR 582
MOBİLYA ÜRETİMİ YAPILAN BİR İŞLETMEDE AR-GE MERKEZİ SÜREÇ ANALİZİ: ERSA MOBİLYA ÖRNEĞİ 595
Burak KILCI 595
Kemal YILDIRIM 595
ÇOCUK ODASI MEKAN VE DONATI ELEMANLARINDA BULUNAN ORGANİK KİMYASALLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 603
Betül HUYUGÜZEL 603
Kemal YILDIRIM 603
KONUT BÜYÜKLÜKLERİ VE ODA SAYISI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 613
Mahir ÖZTÜRK 613
Kemal YILDIRIM 613
TÜRK MÜZİĞİNDE YOZLAŞMA 622
Kadir YILMAZ 622
Şafak CEYLAN 622
ENVIRONMENTAL DESIGN PROJECT EDUCATION PROCESS; CASE OF HOUSING PROJECTS 624

Assoc. Prof. Dr. Emine Tarakci Eren 624
COASTAL DESIGN WITH URBAN OPEN GREEN SPACES: CASE OF ARHAVI URBAN PIECE 640
Assoc. Prof. Emine Tarakci Eren 640
FİNANSAL ALANDA YAŞANAN VEKÂLET ÇATIŞMALARI 665
Öğr. Gör. Dr. Ümmühan MUTLU 665
DİJİTAL ORTAMDA PERDE SATIŞI İÇİN GEREKLİ BİLGİLERİN BELİRLENMESİ 671
Doç. Dr. Ahmet ÖZBEK 671
Rüzgar Su GÜRELER 671
KOZMETİK SEKTÖRÜNDEKİ KADIN TÜKETİCİLERİN MARKA EVANGELİZM DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 683
Baran ARSLAN 683
Erkan NUR 683
ÇALIŞANLARIN ATEŞLEYİCİ LİDERLİK ALGILARI İLE İŞTEN AYRILMA NİYETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 692
Erkan NUR 692
Baran ARSLAN 692
BUSINESS SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GOVERNMENT REGULATION POLICY DURING COVID PANDEMIC IN GEORGIA 700
Gvantsa Geliashvili 700
Malkhaz Chachukashvili 700
REFERENCES: 706
CORRELATING THE OPTIMISTIC REPRESENTATIONS AND COMPARISONS OF THE FEMALE FIGURES IN SELECT POEMS OF MAYA ANGELOU 707
N. Mounisha 707
Dr. V. Vijayalakshmi 707
Hama, Bakhtiar Sabir. "Self-presentation in Selected poems of Maya Angelou A feminist 713
stylistics study". Research Gate, 8th Mar, 2019, 713
TEDARİKÇİ SEÇİMİ PROBLEMİNDE TOPSIS YÖNTEMİ KULLANIMI 714
Öğr. Gör. Dr.Ayşenur ÖREN 714
Nurhan AYBAR 714
ROLE OF SKILL ACQUISITION PROGRAMS ON ECONOMIC GROWTH IN ANAMBRA STATE 722
Eze, Solomon Uchechukwu 722
Anoke, Amechi Fabian 722
Onuzulike-Chukwuemeka, Nkechi 722
MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇOCUKLARININ EĞİTİMİNDE 723
AİLELERİN ROLÜ 723
Murat KUYUMCU 723
İlkay GÖKÇE 723
DEĞİŞİME DİRENÇ VE İÇ GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 725
Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ 725

Ahmet Uğurkan KARAKAYA 725

LİDER-ÜYE ETKİLEŞİMİ VE İŞTEN AYRILMA NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 731

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ 731

Caner DOGAN 731

INNOVATION IN TOURISM INDUSTRY: INSIGHTS FROM NIGERIA 737

Chigozie Jude Odum 737

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE OZON KULLANIMI 738

Doç. Dr. Aliye AKIN 738

Öğr. Gör. Adnan AKIN 738

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ FRANSIZ MANDASINDA SURİYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ 743

Hattap Ömer Kızıl 743

EVLAT EDİNME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI 756

Ar. Gör. Nazlı ALBAYRAK CEYLAN 756

II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E MİZAH BASINI ÜZERİNE YAPILAN METİN İNCELEME, TAHLİLİ DİZİN VE TRANSKRİPSİYON ÇALIŞMALARI (1908-1928) 758

Ayşe BEDİR 758

ERMENİ TÜRK KOMŞULUĞU VE ERMENİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKMASINDA EMPERYALİST DEVLETLERİN ROLLERİ 760

Harun FENERCİ 760

"REGIONAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT STATE PROGRAMS (2004-2018)" AS THE MAIN PROVIDER IN THE DEVELOPMENT OF THE SOUTHERN REGION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN 778

Emin Malikov, Nazir 778

GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİKLERDE ERKEK MAĞDURİYETİ: TRABZON ÖRNEĞİ 779

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN 779

Buse BIYIK (Sosyolog) 779

KÖY ENSTİTÜLERİNİN TÜRKİYE KIRSALININ SOSYAL VE EKONOMİK KALKINMASINA KATKILARI: BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ ÖRNEĞİ 818

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN 818

Merve Ars 818

Merve Aslan 818

İlk Tunç Çağı'nda Batı Anadolu Yerleşim Dokusu ve Yapı Tİplerİ 842

Doç. Dr. Erkan FİDAN 842

BATI ANADOLU'DA YERLEŞIK YAŞAMIN BAŞLANGICI: NEOLITIK DÖNEM MIMARLIĞININ GENEL BIR DEĞERLENDIRMESI 850

Doç. Dr. Erkan FİDAN 850

Duru R., Umurtak G., (2020), Bademağacı Höyüğü Kazıları, Ege Yayınları, İstanbul. 858

Erdoğu B., (2017), "A Preliminary Report On The Earliest Neolithic Levels At Uğurlu On The Island Of Gökçeada", Anatolica XLIII. 72-82. 858

THE IMPORTANCE OF HEALTH INSURANCE IN THE VARIOUS INSURANCE SECTORS IN INDIA: A REVIEW 859

Subhashish Dey 859

A CONTEXTUAL TRANSFORMATION FRAMEWORK FROM ALGORITHMIC COMPOSITION TO INTERNET OF MUSIC THINGS 860

Samarjit Roy 860

Debashis De 860

HEALTHCARE USE OF BIG DATA: A REVIEW 862

RAJI ABDULLAHI EGIGOGO 862

SURVIVAL STRATEGIES FOR NIGERIAN YOUTHS 863

Ndubuisi-Okolo Purity Uzoamaka (Ph.D) 863

Egolum Priscilla Uche (Ph.D) 863

ANALISIS PENGARUH ASPEK SOSIAL DALAM PENGELOLAAN HUTAN KEMASYARAKATAN TERHADAP PENDAPATAN MASYARAKAT: STUDI KASUS DI KESATUAN PENGELOLAAN HUTAN BATU TEGI, PROVINSI LAMPUNG, INDONESIA 864

Dewi Sri Wahyuni 864

Christine Wulandari 864

Putra Pangestu 864

Hari Kaskoyo 864

Indra Gumay Febryano 864

Susni Herwanti 864

Dian Iswandaru 864

Rahmat Safei 864

Yulia Rahma Fitriana 864

Novriyanti 864

Arief Darmawan 864

STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF AGROFORESTRY MANAGEMENT IN PROTECTED FOREST AREA 866

Dewi Sri Wahyuni 866

Christine Wulandari 866

Putra Pangestu 866

Novriyanti 866

Dian Iswandaru 866

Indra Gumay Febryano 866

Susni Herwanti 866

Hari Kaskoyo 866

Rahmat Safei 866

Yulia Rahma Fitriana 866

Arief Darmawan 866

THE NEWEST METHOD OF GROWING AGRICULTURAL PLANTS 867

Apollinaria KAPRELOVA 867

Sergiy LAVRENKO 867

TAKING A LEAD WITHOUT KNOWING WHERE TO GO ____ *868*

Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka ____ *868*

DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE CLIMATE RESILIENT AQUACULTURE USING ASIAN WATERGRASS AS FISH FEED ____ *874*

Md. Moazzem Hossain ____ *874*

Md. Amanullah parosh ____ *874*

WATER POLLUTION STATUS IN THE WAY PISANG AND WAY GALIH RIVERS OF SOUTH LAMPUNG REGENCY USING THE STORET METHOD ____ *875*

Pepi PUSPITASARI ____ *875*

Tubagus HASANUDDIN ____ *875*

Wan Abbas ZAKARIA ____ *875*

Maulana MUKHLIS ____ *875*

Table 1. The scoring is by using the storet method ____ *878*

GROUND MOVEMENTS INDUCED BY TWIN TUNNELING IN SOFT SOIL ____ *888*

Nesrine El Houari ____ *888*

Zakia Talhaoui ____ *888*

THE MORPHO-GENETIC ESTIMATION OF DROUGHT STRESS IN SUNFLOWER SEEDLINGS UNDER LABORATORY CONDITIONS ____ *889*

Uzma Ayaz ____ *889*

INFLUENCE OF DIFFERENT BLANCHING METHODS ON THE PHYSIOCHEMICAL AND ANTIOXIDANT ACTIVITY OF DIFFERENT BLANCHED BABY CORN KERNELS ____ *899*

Ubaida Akbar ____ *899*

INFLUENCE OF PROCESSING TECHNIQUES ON THE BIOACTIVE COMPOSITION OF JAMUN (SYZYGIUM CUMINI) JUICE ____ *900*

B. S. Adithya ____ *900*

E.M. CIORAN: REFLECTIONS ON LANGUAGE(S) AND EXILE ____ *901*

Dr. Monica GAROIU ____ *901*

TANJUNG SARI WASTE MANAGEMENT, TANJUNG SARI DISTRICT, LAMPUNG SELATAN REGENCY *907*

Fera Trisisca ____ *907*

Dikpride Despa ____ *907*

Mardiana ____ *907*

Hengky Mayaquezz 4 ____ *907*

AGRICULTURAL ECONOMIC SITUATION IN THE MEKONG DELTA IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY ____ *908*

Pham Thuy Oanh, Do Khanh My ____ *908*

ANALYSIS OF COMMUNITY INCOME STRUCTURE COMMUNITY FOREST MANAGEMENT IN THE BATUTEGI PROTECTION FOREST MANAGEMENT UNIT, LAMPUNG PROVINCE, INDONESIA ____ *919*

Aulia Antarini Taufani, ____ *919*

Hari Kaskoyo, ____ *919*

Christine Wulandari, ____ *919*

Susni Herwanti, ____ *919*

İndra Gumay Febryano, 919
Yulia Rahma Fitriana, 919
Dian İswandaru, 919
Arief Darmawan, 919
Novriyanti, 919
Rahmat Safe'i 919
GAPOKTAN INSTITUTIONAL PERFORMANCE AS SOCIAL FORESTRY PERMIT HOLDER IN SUPPORTING SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT 925
Kaifa Uma 925
Indra Gumay Febryano 925
Christine Wulandari 925
Hari Kaskoyo 925
Susni Herwanti1, 925
Novriyanti1, Dian Iswandaru 925
Arief Darmawan 925
Yulia Rahma Fitriana 925
Rahmat Safe'i 925
FARMERS PARTICIPATION LEVEL IN COMMUNITY FOREST MANAGEMENT IN THE BATUTEGI KPH AREA, LAMPUNG PROVINCE, INDONESIA 926
Vina Puspita Dewi, 926
Hari Kaskoyo, 926
Indra Gumay Febryano, 926
Christine Wulandari, 926
Susni Herwanti, 926
Yulia Rahma Fitriana, 926
Novriyanti , 926
Dian Iswandaru, 926
Arif Darmawan, 926
Rahmat Safe'i 926
PSYCHOSOCIAL ISSUES OF MIGRAINE PATIENTS: A PSYCHOMETRIC STUDY 935
Zahra Batool 935
Rabia Khadim 935
СТРУКТУРА ХЭШТЕГОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ПРОДВИЖЕНИИ АККАУНТОВ ЗНАМЕНИТОСТЕЙ 936
Маюк Елена Павловна 936
Демиденко Кристина Дмитриевна, 936
MOISTURE TRANSPORT BEHAVIOUR OF ELI-TWIST KNITTED FABRIC 942
Madan Lal Regar, 942
ROLE OF THE "KONNIK" SCHOOL OF THEATER ARTS AT THE SOFIA COMMUNITY CENTER "DOBRI CHINTULOV-1935" IN IMPROVING THE CULTURAL LIFE AT THE LOCAL LEVEL 943
Plamen Glogov 943

Violeta Glogova 943

Radoslav Panorov 943

Vasilena Vasileva 943

THE HUNGER ARTIST BY FRANZ KAFKA: A POLITICAL STUDIES PERSPECTIVE ON ART 950

Irina-Ana DROBOT, Lecturer PhD 950

INTELLIGENT AND SUSTAINABLE SMART HEALTHCARE APPLICATION BASED DEEP LEARNING IN CLOUD-CENTRIC IOT 962

Kamel Maaloul 962

Informatique department, LIAP Laboratory, El-Oued University, Algeria 962

Lejdel Brahim 962

Computer science department, university of El-Oued, Algeria. 962

REPURPOSED DRUGS IN NANO-BASED APPROACH FOR COMBATING COVID-19: A HOPE FOR NEW MEDICINE FROM AVAILABLE PRODUCTS 963

K.R.Padma 963

K.R.Don 963

USAGE OF 3D-PRINTING IN BIOLOGY CLASSROOM 964

EQBAL RADWAN 964

AFNAN RADWAN 964

WALAA RADWAN 964

TWO-BODY TOP-QUARK DECAY IN A CIRCULARLY POLARİZED LASER FIELD 965

R. Chahri 965

S. Mouslih 965

M. Jakha 965

B. Manaut 965

S. Taj 965

RISK AND PROTECTIVE FACTORS OF MENTAL HEALTH PROBLEMS IN UNIVERSITY STUDENTS 966

Farrah Iqbal 966

TOPENG ENDEL TRADITIONAL DANCE IN THE DEVELOPMENT OF DAN 967

PRESERVATION OF TEGAL'S SPECIAL ARTS 967

Windy FATMAWATI 967

DECIPHERING THE INCREASING VALIDITY OF THE URBAN CEMETERIES IN BANGALORE 968

Vipula PC 968

Neerej Dev 968

AFFILIATED INSTITUTION: BHAGAT PHOOL SINGH WOMEN'S UNIVERSITY, INDIA 969

Tannu Panchal 969

VIRTUAL DIGITAL ASSISTANTS' USE: A STEP TO REDUCE/PREVENT STRESS IN THE SOCIETY 971

Ismail Olaniyi MURAINA 971

Wasiu Olatunde OLADAPO 971

Solomon Onen ABAM 971

Bashir Ayinde OYENIRAN _____ *971*

A STUDY OF CULTURAL TOURISM FOCUSING INDIA _____ *978*

*Avni Kritika*_____ *978*

*GUPUH, ARUH, RENGKUH, LUNGGUH, AND SUGUH AS THE BUSINESS PHILOSOPHY FOR GAINING COSTUMERS' SATISFATION (LEARNING VALUE FROM JAVANESE PEOPLE IN INDONESIA)*_____ *979*

Bambang Septiawan,S.S.,M.M. _____ *979*

QUALITY MANAGEMENT PRACTICES AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE, AND CUSTOMER SATISFACTION IN SMALL & MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) IN NIGERIA _____ *985*

DR. CHUKWUEMEKA G. EME _____ *985*

*WRONGFUL TERMINATION OF CONTRACTS OF EMPLOYMENT IN NIGERIA –A CASE FOR REINSTATEMENT OF PRIVATE EMPLOYEES*_____ *1002*

DR. CHUKWUEMEKA G. EME _____ *1002*

ɡ*β-MAPPINGS IN TOPOLOGICAL SPACES _____ *1013*

DR. RAJA MOHAMMAD LATIF _____ *1013*

SĠ COMPACTNESS IN TOPOLOGICAL SPACES _____ *1014*

DR. RAJA MOHAMMAD LATIF _____ *1014*

DİL FELSEFESİ KAPSAMINDA ANLAM VE ANLAMA SANATININ TEMATİK SINIFLANDIRMASI ÜSTÜNE BİR DENEME

Doç. Dr. Mehmet Akif DUMAN
Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Humanities, Department of Linguistics, Köyceğiz Campus
ORCID: 0000-0002-5633-8268
Doç. Dr. Ayşe Eda GÜNDOĞDU
Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Humanities, Department of Linguistics, Köyceğiz Campus
ORCID: 0000-0002-9074-7903

ÖZET

Dil felsefesinin en önemli temalarından olan *anlam* çok çeşitli bağlantılar ile alanın kısa bir özeti niteliğindedir. *Dilsel işaretler üzerinden* (1) Aristo, Stoacılar, Augustinus, L. Wittgenstein, O. William ve F. de Saussure kapsamında değerlendirilebilecek olan anlam ancak gösteren ve gösterilen arasındaki işaret ilgisi çözülerek açıklığa kavuşturulabilir. *Kıt sözcüklerin ötesinde* (2) izah edilebilecek olan anlam ise "Sözcükler anlamak için yeterli midir?" sorusu etrafında konumlanır. Anselmus, E. Thomas, T. Aquinas ve R. Jakobson merkezli izahatın da göstereceği üzere sözcük esaslı anlam sorununun tıkanma noktası şiir sanatı olacaktır. *Mecra bakımından anlam-sözcük ilişkisi* (3) J. Locke, W. Leibniz, J.S. Mill ve H.P. Grice'ın görüşlerini kıyaslamayı gerektirir. "Anlam zihinde mi, soyut olarak dış dünyada mı, yoksa somut olarak dış dünyada mıdır?" sorusu ile özetlenebilecek bu çatışma bilişsel dilbilim için de önemli argümanlar içermektedir. Heraklit, W.v. Humboldt, E.A. Cassirer ve M. Heidegger ekseninde, dile *düşünmenin bir aracı* (4) olarak bakıldığında dilin anlamlı sözcüklerin organik bir bütünü olduğu görülecektir. Anlam için mühim bir sapma olan *yorum* (5) ise hermenötik çatısı altında F.D.E. Schleiermacher, H.G. Gadamer ve D.H. Davidson'un görüşleri mukayese edilerek açıklanabilir. *Kavram-sözcük-tümce geçişi ile kullanımdaki anlam* (6) hem G.W.F. Hegel, I. Kant ve F.L.G. Frege'nin; hem de L. Wittgenstein ve P.R. Carnap'ın görüşleri tetkik edilerek netlik kazanacaktır. Neticede anlamın tümce düzeyinde aranmasının kökeni Platon'un *Sofist* diyaloğudur. Sınıflandırmanın bir diğer maddesi olan *pragmatik anlam* (7) için T. Hobbes, C.S.S. Peirce ve H.W Putnam'ın görüşlerinden yararlanılabilir. Pragmatizm, anlam teorisinin felsefenin geleneksel problemlerini çözdüğü yahut çözebildiği ilk disiplin olarak birçok semantik soruna açıklık getirmektedir. Aristo, F. Nietzsche, K. Bühler, D.H. Davidson ve J. Derrida kaynaklı *metaforik anlam* (8) ise anlamın en mühim kırılmalarından birini işaret eder. Son olarak *anlamda belirsizlik* (9) ele alınabilir. B.A.W. Russell, W.v.O. Quine, P.F. Strawson ve A. Tarski'nin bu konudaki görüşleri özetlenerek anlam ve anlama sanatının dil felsefesindeki önemi daha da netleşmiş olacaktır.

Anahtar Sözcükler: dil felsefesi, semantik (anlambilim), pragmatizm, metafor, dilde belirsizlik

AN ESSAY ON THE THEMATIC CLASSIFICATION OF THE ART OF MEANING AND UNDERSTANDING WITHIN THE PHILOSOPHY OF LANGUAGE

ABSTRACT

Meaning, one of the most important themes of philosophy of language, is a brief summary of the field with

various connections. Meaning, which can be evaluated within the scope of linguistic signs (1) Aristotle, Stoics, Augustine, L. Wittgenstein, O. William and F. de Saussure, can only be clarified by solving the sign relationship between the signifier and the signified. The meaning that can be explained beyond *barren* words (2) is "Are words enough to understand?" centered around the question. As the explanation centered on Anselmus, E. Thomas, T. Aquinas and R. Jakobson will show, the choke point of the word-based meaning problem will be the art of poetry. Meaning-word relationship in terms of medium (3) J. Locke, W. Leibniz, J.S. Mill and H.P. It requires comparing Grice's views. "Is the meaning in the mind, abstractly in the external world, or concretely in the external world?" This conflict, which can be summarized with the question, contains important arguments for cognitive linguistics. Heraclitus, W.v. Humboldt, E.A. On the axis of Cassirer and M. Heidegger, when language is considered as a means of thinking (4), it will be seen that language is an organic whole of meaningful words. Interpretation (5), which is an important deviation for meaning, is under the framework of hermeneutics by F.D.E. Schleiermacher, H.G. Gadamer and D.H. Davidson's views can be explained by comparison. The concept-word-sentence transition and the meaning in use (6) are both G.W.F. Hegel, I. Kant, and F.L.G. Frege's; as well as L. Wittgenstein and P.R. Carnap's views will be clarified by examining them. After all, the origin of the search for meaning at the sentence level is Plato's Sophist dialogue. For pragmatic meaning (7), another item of classification, T. Hobbes, C.S.S. Peirce and H.W Putnam can be used. Pragmatism clarifies many semantic problems as the first discipline in which the theory of meaning solved or was able to solve the traditional problems of philosophy. The metaphorical meaning originating from Aristotle, F. Nietzsche, K. Bühler, D.H. Davidson and J. Derrida indicates one of the most important breaks in meaning. Finally, vagueness in meaning (9) can be considered. By summarizing the views of B.A.W. Russell, W.v.O. Quine, P.F. Strawson and A. Tarski on this subject, the importance of meaning and the art of understanding in the philosophy of language will become clearer.

Keywords: philosophy of language, semantics, pragmatism, metaphor, ambiguity in language

1. GİRİŞ

Dil felsefesinin en mühim temalarından olan *anlam* çok çeşitli bağlantılar ile disiplinin kısa bir özeti niteliğindedir. *Dilsel işaretler üzerinden* ve *kıt sözcüklerin ötesinde* izah edilebilecek olan anlam mecra bakımından doğrudan *sözcük* ile ilişkilidir. *Düşüncenin aracı* sayılan dil hem *hermenötik eksen*de hem de *kavram-sözcük-tümce geçişi* üzerinden izah edilebilir. Anlam ayrıca *pragmatik, metaforik* ve *belirsizlik* eksenlerinde ele alınabilir.

Bu bağlamda aşağıdaki gruplandırma ve isimler ana hatlarıyla tetkik edilecektir:

Dilsel İşaretler Üzerinden Anlam: Aristo, Stoacılar, Augustinus, L. Wittgenstein, O. William, F. de Saussure.

Kıt Sözcüklerin Ötesindeki Anlam: Anselmus, E. Thomas, T. Aquinas, R. Jakobson.

Mecra Bakımından Anlam-Sözcük İlişkisi: J. Locke, W. Leibniz, J.S. Mill, H.P. Grice.

Düşünme Aracı Olarak Dil: Heraklit, W.v. Humboldt, E.A. Cassirer, M. Heidegger.

Hermenötik Ekseninde Anlama Sanatı: F.D.E. Schleiermacher, H.G. Gadamer, D.H. Davidson

Kavram-Sözcük-Tümle Geçişi ile Kullanımdaki Anlam: G.W.F. Hegel, I. Kant, F.L.G. Frege, L. Wittgenstein, P.R. Carnap.

Pragmatik Anlam: T. Hobbes, C.S.S. Peirce, H.W Putnam.

Metaforik Anlam: Aristo, F. Nietzsche, K. Bühler, D.H. Davidson, J. Derrida.

Belirsiz Anlam: B.A.W. Russell, W.v.O. Quine, P.F. Strawson, A.Tarski

2. BULGULAR VE YORUM

Yaklaşık kırk adet Almanca ve İngilizce kaynak taranarak oluşturulan alt başlıklar anlam ekseninde değerlendirilmiş ve edinilen bulgular ışığında dokuz alt başlık oluşturulmuştur. Yapılmaya çalışılan sınıflandırma denemesi *anlambilim* esaslı olmakla beraber *sözdizim* ve *edimbilim* (pragma linguistik) için kullanılabilecek bulgulara da erişilmiştir.

2.1 Dilsel İşaretler Üzerinden Anlam

Aristo nazarında dil felsefesi için belki de en temel soru, *anlam*ın ne olduğu sorusudur. Aristoteles bunun için gayet net bir izahat verir; ona göre *dilsel işaretler zihinsel durumları temsil eder* ve bunlar tekrar tekrar hakikatin görüntülerini ortaya çıkarırlar. Yazının başlangıcında Aristoteles, yazılı işaretlerin sözlü sesler anlamına geldiğini, sözlü seslerin duygusal olayların sembolü olduğunu ve bunların da şeylerin temsili (pragmata) olduğunu belirtir. Bu, ilk *işaret ve anlam teorisi* olarak görülebilir (Mojsisch 1986, 92; Lamarque 1997, 244; Kompa 2015, 11). Stoacılar, *söylenebilirler* (ifade edilen; ifade edilebilir olanlar) (lekton) kavramını ortaya koymak suretiyle ilk anlam teorisini genişletirler. Söylenebilir, salt öznel bir fikir değildir; fakat aynı zamanda işaret edilen nesnenin kendisi de değildir (Kutschere 1975, 45; Dascal 1992, 17-34).

Augustinus için işaret, "işaret + anlam" olarak anlaşılırsa, öğrenilmesinin bir *sezgi*ye dayalı olduğu görülecektir. Kişi kendi anlamıyla konuşmaktadır ve konuştuğunun yahut mananın karşısındakinin zihninde aynı olup olmadığından asla emin olamaz. Mesela kişi "yürümek" eyleminin ne anlama geldiğini öğrenmek istediğinde "yürümek" eylemi gerçekleştirilebilir. Fakat soru soran kişinin genel anlamı kastedip etmediği nereden bilinebilir? Ludwig Wittgenstein, Augustine'e atıfla *anlamın kullanımı teorisi*ni (yahut kullanımsal

anlam teorisi; alm. Gebrauchstheorie der Bedeutung) geliştirir (Bertram 2011, 107; Prechtl 1999: 170, 189). Söylenen ve kastedilen arasındaki mesafe pragma-linguistiğin mühim bir meselesi olarak Searle, Grice, Austin ve Cohen gibi birçok ilim insanı tarafından da ele alınmıştır.

Ockhamlı William tümellerin özgünlüğü ve bunun neticesinde anlamlandırma *ve* varsayım sorunu hakkındaki tartışmanın dil felsefesi sorunları ile nasıl bağlantılı olduğunu göstermemiş aynı zamanda dilin aslında sadece *mantıksal bir ilgi* ile yönlendirildiğini de ortaya koymuştur. *İşaretler* ve *işaret edilen nesneler* ile *işaretler* ve *kastedilen içerikler* arasındaki ilişkiyi araştıran William *varsaymak* ile *anlamına gelir*i kasteder. Bir kavramın bir şeyi temsil etmesinin farklı yollarının tartışıldığı detaylı bir *varsayım öğretisi* geliştirir. Ockhamlı ayrıca somut ve soyut, mutlak ve *yan anlam* ile birinci ve ikinci adlandırma terimlerini birbirinden ayırır (Steger ve Wiegand 1996, 296-307).

De Saussure için anlama *gösteren* ve *gösterilen* arasındaki işaret ilgisi çözülerek ulaşılabilir. Dilsel birimlere anlam dışında başka bir yoldan erişim mümkün değildir.

2.2 Kıt Sözcüklerin Ötesindeki Anlam

Kelimeler anlamak için yeterli midir? Anselmus'a göre sadece sese tutunarak doğru düşünmek mümkün değildir, ses sadece anlam tasavvurlarının sahteliğini verir. Klasik olduğu üzere *salt sözcükler ile* düşünürsek Tanrı yok sayılabilir. Öte yandan Tanrı'nın ne olduğunu anlayan kişi hangi kelimeyi kullanırsa kullansın Tanrı'yı yok sayamaz. Anselmus ayrıca, *de Grammatico*'da anlam ve duyu farkı üzerinden adlandırma meselesine yoğunlaşır. *Anlam fonksiyonu* (significatio per se) ve *adlandırma fonksiyonu* (appellatio) bir kelime ile ayrılmalıdır. Mesela bir binada *beyaz at* olduğunu bilmeyen kişi *beyaz bir şey*in olduğunu söylerse *beyaz* temel bir töz olmadığı için idrak mümkün olmayacaktır. Fakat siyah bir inek ve beyaz bir at yan yana durduğunda "Beyaza vur" denir ise *at* anlaşılacaktır, zira beyaz burada adlandırma için kullanılmıştır (Prechtl 1999, 38; Craig 1998, 157).

Aynı şekilde Erfurtlu Thomas'a göre, *pars orationis* yani bir tümcenin parçası ve bir sözcük türünün üyesi olarak bir sözcük, sadece belirli bir anlamı (significatio) olan ses gövdesi (vox) değildir; belirli eş anlamlar her zaman ilgili anlamların yanında görünür. Dolayısıyla dilde doğrudan *beyaz* manasına gelen bir sözcük yoktur (Bertram 2011, 25; Dascal 1992, 98-99).

Thomas Aquinas, doğaya (Φύσει) ait olmayanın "şey-kelime formu" ile alakalı olmadığını bilakis *anlam*ın doğal olarak verilmediğini savunur. Bu minvalde etimolojik ve fonksiyonel mana arasında bir ayrım yapar. Böylece Platon (daha doğrusu Kratylos) ve Aristo uzlaşır; zira etimolojik anlamın *doğal* motivasyonu işlevsel motivasyon açısından sonuç çıkmasına izin vermez (Hennigfeld 1994; Coseriu 2015).

Sözcüğün fonetik bakımdan mana ile arasında genişleyen boşluk şiir sanatı için farklı işlemektedir. Jakobson,

ses ve anlam gibi çok köklü bir rabıtaya temas ederek şiire odaklanır. Seslerin birbirine bağlanma biçiminin, yani dilin fonetik özünün, bir ifadenin anlamlılığı için belirleyici olduğuna inanmaktadır (Kompa 2015, 38-48).

2.3 Mecra Bakımından Anlam-Sözcük İlişkisi

Anlam nerede cereyan eder? Sözcüğün anlamı konusunda *mecra* bakımından ayrımı en net ortaya koyan filozoflar Locke, Leibniz ve Mill olsa gerektir. Locke, kelimelerin asıl anlamını, konuşmacının zihnindeki fikirleri temsil etmelerinde görür; fikirleri ifade etmeyen sözcükler Locke'a göre anlamsız seslerdir. Locke'un tersine Leibniz, bir göstergenin anlamının, konuşmacının *geist*ındaki öznel bir temsil anlamında bir fikir değil, fikirler âlemindeki soyut bir fikir olduğu görüşündedir. Mill ise kelimelerin öncelikle nesneler anlamına gelebileceği görüşünü benimser (McGinn 2015, Lycan 2008).

Grice'a göre de anlam zihinseldir. Anlam teorisi ile *doğal* ve *doğal olmayan* anlam arasında ayrım yapar. Onun anlam teorisinin temel fikri, dilsel anlam kavramının, belirli bir durumda bireysel bir ifadenin anlamına yani konuşmacının sözde anlamının manasına kadar izlenebilmesidir. Grice'a göre konuşmacı bir şey söylediğinde bizatihi söylediği şeyin parçası olur. *Konuşan* ve *konuşulan* bu anlamda iç içedir. Grice'ın yaklaşımı, dilin anlamının *niyet* temelli bir teorisinden oluşur. Anlamın bu özel kullanım kuramı, temel açılardan Wittgenstein'ın önerisinden farklıdır. Wittgenstein, işaretlerin yalnızca bir dil içinde anlam taşıdığı ve dilin esasen kurala dayalı olduğu görüşündeyken Grice, mutlaka bir dilin parçası olması gerekmeyen ve anlamlı kullanımı için hiçbir kuralın gerekli olmadığı bireysel işaretler ortaya koyar. Bu da *konuşan*ı, *konuşulan* kadar önemli kılar (Miller 2007, 246-270; Tanesini 2007, 70).

2.4 Düşünme Aracı Olarak Dil

Anlamak, Antik'ten beri dil felsefesinin temel kavramlarından biridir. Heraklit için, dinlemek ve anlamamak dile hakim olmak ile alakalıdır. Heraklit gözleri ve kulakları kötü şahitler olan barbar ruhlu insanlar diyerek Yunanca anlamayanları kasteder (Mojsisch 1986, 1-16; Coseriu 2015, 21-29).

Humboldt nazarında da düşünme dil ile ilişkilidir. Anlamak yalnızca dil ile mümkündür. Bu sözcükleri yahut işaret sistemini anlamın aracı olarak tanımlamayı gerektirir. Dilin ve düşüncenin göreceliliği tezi kişinin belirli düşünceleri ancak belirli bir dilde tasavvur edebileceği anlamına gelir. Dolayısıyla bir dildeki bazı tümceler başka bir dile tam olarak çevrilemez. Anlam ve idrak kişiliğin bir parçası olan ana dil ile bağlantılıdır (Kompa 2015, 29-35; Kutschere 1975, 289-303). Whorf da benzer bir düşünce sistemine sahiptir. Ona göre bir kişinin düşünme biçimi, ana dilinin anlamsal yapısından ve kelime dağarcığından güçlü bir şekilde etkilenir (Kutschere 1975, 303-329; Wein 1963, 3).

Dil ve düşünce rabıtası mitler üzerinden daha net biçimde okunabilir. Biçimlerin sembolik dünyası, anlam ve

duyuların birleşiminden kaynaklanır. Cassirer, dil ile mit arasında temel bir bağlantı görür. Kimlikle ilgili mitsel düşüncede söz ve etki örtüşür, zira insan birlikte yaşamaktan aşina olduğu sözcüğün toplumsal etkinliğini doğal çevreye aktarır. Sözcük kuvvetlidir ve neredeyse fiziksel bir etkisi vardır. Böylece sözcük doğayı etkilemeyi amaçlayan sihirli bir formül haline gelir. Dil ile düşünme arasında meydana gelen bu yeni ilişki, büyüsel işlevi *anlamsal* bir işleve çevirir (Borsche 1996, 347-363; Steger ve Wiegand 1996, 524-549).

Heidegger için anlam, varlık ile alakalıdır. Başyapıtı *Varlık ve Zaman*'da, varlığın *ontolojik farklılık* içindeki anlamının temel sorusunu salt varlıklara yeniden yöneltmekle ilgilenir. Düşünmek, *varlığın anlamı*nı düşünmektir. Heidegger doçentlik tezi (Habilitationsschrift) *Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Johannes Duns Scotus*'ta da (John Duns Scotus'un Kategoriler ve Anlam Teorisi, 1915) sonraki dil kavramıyla keskin bir karşıtlık içinde, dili bir *ifade* olarak anlar. Duyu ve anlam dilsel yapılar aracılığıyla ifade edilebilir. Dilin başarılması, bir konuşmanın anlamının mükemmel bir şekilde iletilmesini amaçlar. Dil, anlamlı sözcüklerin organik bütünü olarak anlaşılır (Borsche 1996, 385-401; Posselt ve Flatscher 2018, 177-195; Wellmer 2004, 285-374).

2.5 Hermenötik Ekseninde Anlama Sanatı

Schleiermacher için anlama sanatı, konuşma sanatına karşıdır. Konuşma, düşünmenin ifadesidir. Yani anlamak, düşünüleni kavramak demektir. Bu anlama sanatı, önce dili anlamak (dilbilgisel), ikincisi ise kişiyi anlamak (psiklojik) olmak üzere iki andan oluşur. Schleiermacher, hermenötiği sadece belirli metinleri yorumlama sanatı olarak anlamaz; daha ziyade *anlama*nın nasıl mümkün olduğu sorusu ile ilgilenir. Schleiermacher'ye göre, kişi bir başkasının dilsel ifadesini anlamaya başlarsa, özelin yalnızca genelden anlaşılabileceği ve bunun tersinin olabileceği de düşünülmelidir (Gipper ve Schmitter 1985, 92-98). Bu bir çember gibi görünür ve Dilthey ve Gadamer aracılığıyla *anlayış çemberi* veya *hermeneutik çember* (der hermeneutische Zirkel) olarak bilinir hale gelmiştir. 1500-1800 civarındaki klasik hermenötikte, *hermeneutik çember*, bir metnin anlamı ile anlamın bir parçası arasındaki ilişkiye karşılık gelir. Heidegger ve Gadamer'e göre *hermeneutik döngü*, bir şeyin somut kısmi yorumu ile yorumun zaten her zaman içinde yer aldığı anlamanın bütünlüğü (anlam ufku) arasındaki ilişkiden oluşur. Belirli bir şeyi anlamak için, bu şeyin bulunduğu bağlamı önceden anlamak gerekir. Gadamer, hermenötiği yalnızca bir sanat kuramı olarak anlamakla kalmaz, aynı zamanda anlamayı insan yaşamının temellerinden biri olarak görür. Gadamer için anlama, tarihsel bir etki sürecidir. İster metinler, sanat eserleri ve mimari yapılarla ilgili olsun; ister bir konuşmadaki idrak olsun, tüm anlayış, zamanın ufkundan önce var olmanın diline bağlıdır. Anlama evrenseldir. Gadamer anlama sürecini yalnızca hipotezlerin gözden geçirilmesi olarak değil, aynı zamanda kişinin kendi tarihselliği hakkında düşünmenin bir yolu olarak görür (Kompa 2015, 56-57; Bertram 2011, 153-160).

Anlam meseleleri ile ilgilenen ve *yorum* bakımından fark bir yerde duran Davidson'a göre herhangi bir doğal

dil için, sonlu bir aksiyom sistemi temelinde sınırsız sayıda tümcenin anlamlarını veren teorik bir anlambilim inşa etmek mümkün olmalıdır. Davidson *Truth and Meaning*'de (Hakikat ve Anlam, 1967) hakikat-koşullu bir anlam teorisi geliştirir. Frege ve Wittgenstein'dan bir tümcenin anlamının, onun doğru olduğu koşullarda oluştuğu fikrini ve Tarski'den hakikat teorisinin biçimini alır. Davidson'da anlam için bir diğer mühim mesele de *yorum*dur. Niyet esaslı bir anlam teorisi, muhatabın sözleri yorumlanmaya başlandığında niyet, kanaat ve istekler de devreye girdiği için reddedilir. Sorunu, konuşmacının sözlerinin içeriğinin doğru olduğuna inandığını varsayarak çözmeyi önerir (Prechtl 1999, 230-234; Leiss 2009, 153-160; Soames 2010, 45-49; Daly 2013, 227-258). Bu bakış Austin ve Searle'ün yaptıklarından farklı bir istikameti işaret eder.

2.6 Kavram-Sözcük-Tümle Geçişi ile Kullanımdaki Anlam

Hegel nazarında bir dil işaretinin dışsal bir *göndergesi* ile içsel *anlamı* arasındaki basit *imge ilişkileri* ya da dilin ifadeyi, dolayımın kendisini bile belirleyebilecek eksiksiz bir mekanizmaya nesneleştirilmesi şeklindeki dogmatik *kavram* artık geride kalmıştır (Borsche 1996, 257-273). Bu, Kant'ın *kavram* ve *sözcük* ayrımını işaret eder nitelikte bir tanımlamadır. Kant'ta kavram, sözcüğün ruhu gibidir; kavram zihindedir, sözcük ise dildedir. Frege sözcüğü daha net bir sahada değerlendirerek iki önemli tarafa vurgu yapar. Frege için anlam yalnızca tüm tümceden kavranabilir, sözcük anlam için yeterli değildir. Ayrıca sözcüğün kendisi değil bizdeki anlamı belirleyicidir. Netice itibarıyla dilde belirleyici olan *kullanım*dır. Wittgenstein, *Philosophischen Untersuchungen* (1952) ile normal dil felsefesini kurar. *Tractatus*'ta düşüncenin ve dünyanın sınırlarını göstermesi gereken *ideal bir dil* geliştirmeye çalışan Ludwig *Tractatus*'daki teorisinin mutlaklık iddiasından vazgeçer. Wittgenstein'ın yeni fikri, dilsel ifadelerin anlamının onların kullanımı olduğunu yönündedir. Kullanımdan kasıt ise daha ziyade tümcedir. Wittgenstein, ilk yazılarından itibaren, anlamı tümcelerde ifade etme olanaklarının, dünyanın nesneleri olarak maddi (yani fonetik veya yazılı) işaretlerin bağlantılarından başlayarak açıklığa kavuşturulması gerektiğini düşünür (Russell ve Fara 2012, 852-860; Lepore ve Smith 2006, 1-29). Carnap, tümce ve anlam(ı) konusunda çok daha nettir. Yalnızca deneysel olarak doğrulanabilen veya analitik olan tümceler anlamlıdır. *Tanrı, ruh* veya *bütün* gibi terimleri içeren geleneksel metafiziğin tümceleri bu nedenle ne doğru ne de yanlıştır, sadece *anlamsız*dır. Bu anlamlılık teorisi, bir tümcenin anlamının, onun doğrulama koşullarından başka bir şey olmadığı görüşünü içerecek şekilde genişletilir (Szabó ve Thomason 2019, 1-9; Lamarque 1997, 506-507).

2.7 Pragmatik Anlam

Pragmatik manada anlam, sözcüklerin eylemselliğiyle ilgilidir. Retorik bakımından dilin tetkiki kaçınılmaz şekilde pragmatik bağlantılar üzerinden ilerler.

Hobbes anlamı daha kısıtlı bir alanda irdeler (*Leviathan*'da). Başarılı bir politik davranışın (hatta eylemin) toplumsal söylemdeki anahtar ifadeler üstüne kurulu otoritesinin belli anlamsal alternatiflere kanalize edilerek

retorik bir anlam tablosu ortaya koyduğunu tespit eden ilk kişi muhtemelen Hobbes'tur. Yani toplum ve dil ekseninde esas mesele "ikna etmek" ve "ikna olmak" arasındaki ölçülemez mesafedir (Borsche 1996, 111-131).

Peirce'e göre de anlam, dilsel ifadelerin kendi başına doğasında bulunan bir özellik veya biçimsel yapı değildir. Anlam, yalnızca dil ve eylem ile insan dili ve ifade edici davranış arasındaki ilişkiyi belirleyen eylemlerimizin olası yorumları ve sonuçları açısından dışsal olarak kavranabilir. Anlam ve sözcük ilişkisinde, kavramsallık Peirce için dışsaldır. Anlamın dışsal olması, anlamın kelimelerde ve özellikle ifadelerde bulunan bir özellik olmadığı anlamına gelir. Anlamı sabitleyen şey, diğer ifadelere, özellikle de olası eylemlerin sonuçları hakkında bizi bilgilendiren ifadelere dönüşümdür (Steger ve Wiegand 1996, 431-445).

Putnam nazarında anlam sadece kafada değildir; yani Putnam'ın yönelimi iç gerçeklikten *doğrudan gerçekliğ*edir. Putnam'ın bu tutumu *semantik dışsalcılık* olarak da nitelenir, zira anlam bir *a priori* değil, bilakis dışsal-etkene-bağımlı'dır. Putnam bir noktada dil felsefesinin en büyük meseleleri için çıkış yolu olarak pragmatiği görür. Putnam'dan takriben yüz yıl evvel Peirce aklî bir tasavvurun anlamının pratik sonuçların toplamı ile aynı olduğunu söyler. Pragmatizmin temelindeki bu düşünce Putnam için anlamın doğrulanabilirliği teorisinin ilk formülasyonundan çok da farklı değildir. Pragmatizm, anlam teorisinin felsefenin geleneksel problemlerini çözdüğü yahut çözebildiği ilk disiplindir (Prechtl 1999, 219-220; McGinn 2015, 133-146).

2.8 Metaforik Anlam

Anlam meselesinin önemli bir tarafı da *metafor*dur. Zira metafor umumiyetle gerçek anlamın karşısında görülür. Aristoteles tarafından icat olunan metafor teorisinin karşısında Nietzsche durur. Nietzsche'nin muhalif tavrının esas sebebi metaforun *hakikat*i engelleyici; çarpıtıcı olmasıdır. Aristoteles'in *has* anlamı Nietzsche için sadece metafor olmaktan öteye gidemez. Yani Aristoteles'te metafor kavrama işaret ederken, Nietzsche'de kavram metaforu göstermektedir. Karl Bühler metaforik ve gerçek anlam arasındaki ayrımı esas alan modeliyle kavram-metafor ilişkisini daha anlaşılır kılar. Bühler'in organon modeli dilin *gerçek* ve *metaforik katman*ı arasındaki ayrımı en net biçimde gösteren model olsa gerektir. Orijinal, basit ve doğru anlam sözcüğün ilk katmanıdır (Duman 2019; 339-349, 570-582).

Davidson metaforu *yalan* ile bağlantılı olarak aynı katmanda değerlendirir. Davidson için sadece gerçek anlam vardır; yani metaforik anlamın varlığı dolaylı olarak reddolunur. Metafor neyin ayrımına vesile oluyorsa bu anlam değildir; bilakis *kullanım*dır; bu bakımdan metafor *iddia, îmâ*, *yalan* gibi bir tavra sahiptir (Duman 2019; 544-547).

Metaforun anlam üzerindeki tesiri konusunda Derrida'nın da ciddi tespitleri vardır. Derrida'nın metafor

vasıtasıyla oluşturduğu eleştiri aslında kökten bir Batı metafiziği eleştirisidir. Metaforlaştırma sürecinin sabit bir metafizik zemin talep ettiğini düşünen Derrida, bu zeminin de metaforik olduğunu ileri sürerek Batı metafiziğinin temellerini *yapısökümü*ne (deconstruction) uğratır. Çok sık başvurulan bir örnekle açıklanacak olursa; herhangi bir gösterenin anlamı sözlükten arandığında; sözlükte aranılan gösterenin karşısında görülen gösterilenin de başka bir gösteren olduğu görülebilmektedir. Gösterilen olarak görülen gösterenin anlamı; başka bir gösterenle karşılaşılır. Bu durum böylece sürüp gidebilir. Nihayetinde sonsuz bir süreçle karşılaşılmaktadır. Hiçbir zaman kendisi de bir gösteren olmayan bir gösterilene ulaşılamayabilir. Bu durum *anlamı yıkan* bir süreçtir (Duman 2019; 333-336; Kompa 2015, 341-350; Lycan 2008, 175-187).

2.9 Belirsiz Anlam

Russell anlam konusunda ciddi bir alt başlık sayılabilecek belirsizlikle de ilgilenir. Sözcüğün muğlaklığı, manayı ve anlamı da doğrudan bulanıklaştırır. *Anlamsal tesirin* de yönünü etkileyen bu tavır bardak kirli olduğu için suyun kati surette mikroplu olacağını var saymak gibidir. Oysa suyun tetkiki bardağınki gibi göz ile yahut *genel* bir değerlendirme ile yapılamaz (Duman 2022, 90-93). Quine ise belirsizlikle birlikte ona yakın duran diğer dil meselelerini de ele alır. Özellikle *semantik* ve *sentaktik* bakımdan çok anlamlılık ile belirsizlik farkı üstünde durur. Quine, *Word and Object*'te doğrulamacılığa karşı çıkar. Dilbilimsel anlam sorununun, bir alan dilbilimcisinin bir yabancı dili kendi diline çevirmeye çalışırken hangi kanıtlara sahip olabileceğinin göz önünde bulundurularak ele alınması gerektiğini öne sürer. İki farklı dilin birbirine çevrilmesi anlamsal bakımdan asla tam olmayacaktır. *On Referring* (1950) adlı makalesinde Strawson, Russell'ın betimleyici teorisine (tanımlama teorisine) karşı çıkar. Strawson, analizinde konuşmacıyı hesaba katmadığı için Russell'ı eleştirir; nesnelere gönderme yapan isimler değil, *konuşmacı*lardır (Duman 2022, 114-119). Strawson'a göre bazı tümceler anlamlı olsalar da, herhangi bir iddia içermedikleri için, *doğruluk değeri* taşımazlar. Strawson ayrıca Russell'ın analizinin *bağlam*da yanlış olabileceğine de itiraz eder. Örneğin birisi "Masa boş" derse, bu dünyada tek bir masa olduğu anlamına gelmez. Bu nokta önemlidir, çünkü *bağlam*ın her zaman dikkate alınması gerektiğini gösterir. Şu halde belirsizlik için en önemli gidericilerden birisi bağlam olsa gerektir. Gündelik dil, kesin olmayan ve metaforik konuşma esaslı vakalarla doludur ve dilsel ifadelerin gerçek anlamı, nihai anlamlarını çok az belirler.

Tarski'nin 30'lardan 50'lere kadarki *matematiksel mantık* çalışmaları felsefi doğruluk anlayışını ciddi biçimde değişirmiş; dil felsefesi, mantık ve hakikat teorisini birbirine yaklaştırmıştır. Tarski, mantıksal sistemlerin de anlamsal olarak eksik olduğunu göstererek Gödel'in düşüncelerini biraz daha ileri götürür. Tarski'ye göre günlük konuşma dilinin tamamen doğru kullanılmasının bariz bir çelişkiye yol açması, sistemli bir dilin kendi anlamını tam olarak yansıtamayacağını göstermektedir. Tarski, mantıksal olarak tutarlı hiçbir dilin anlamsal olarak tamamlanamayacağını gösterir. Bu nedenle, her biri tutarlı, ancak hiçbiri tüm anlamlarını içerecek kadar zengin olmayan bir dil hiyerarşisi tahayyül edilebilir. Bütünlük yahut tamamlanmışlık daha kapsayıcı

(yani zengin) bir dil gerektirir. Eksiklik anlambilimsel eksikliği kapatmak için başka bir dili gerektirir. Bu kapsayıcı yani üst dil ihtiyacı sonsuza kadar sürüp gider (Szabó ve Thomason 2019, 284-287; Sawyer 2010, 8-23; Devitt ve Hanley 2006, 225-240).

3. SONUÇ

Anlam ve anlama meselesi dil felsefesinin tematik sınıflandırmasında muhtemel diğer başlıklar ile de doğrudan alakalıdır. Bilhassa pragmatik, metaforik ve belirsizlik eksenli anlam başlı başı birer inceleme sahası olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela *metafor* Nietzsche, Davidson, Bühler, Jakobson, Heidegger, Derrida, Grice, Searle, Sperber ve Wilson eksenli olarak hakikat karşısında (1), teorik işlevselliği bakımından (2), hakikatin ötesinde (metafizik üzerinden) (3) ve gündelik dilin bir parçası olarak incelenebilir. Aynı şekilde *ideal dil ve belirsizlik* Hobbes, Quine, Leibniz, Wittgenstein, Mill, Russell, Moore ve Derrida merkezli olarak bireysel ve kültürel belirsizlik algısı (1), ideal dilin zıttı olarak belirsizlik (2), özel isimlerde belirsizlik (3) ve sonsuz belirsizlik (4) başlıkları altında ele alınabilir. Ayrıca özel isimler ve işaretler, eylemsellik, logos, şiir, yazı-söz ayrımı ve söz-sözcük-tümce zıtlığı açısından yapılacak incelemeler de mutlaka *anlam* dairesinden geçecektir. Dolayısıyla anlam ve anlama sanatı üzerine yapılmaya çalışılan sınıflandırma denemesi *dil felsefesinin de bir özeti* niteliğinedir.

KAYNAKÇA

Albrecht, Erhard (1975): *Sprache und Philsophie*. Berlin: VEB.
Bertram, Georg W. (2011): *Sprachphilosophie zur Einführung*. Hamburg: Junius.
Borsche, Tilman (ed.) (1996): *Klassiker der Sprachphilosophie*. München: C.H.Beck.
Coseriu, Eugenio (1982): *Geschichte der Sprachphilosophie*: Band 2: Von Leibniz bis Russeaus. Tübingen: Narr.
Coseriu, Eugenio (2015): *Geschichte der Sprachphilosophie*: Band 1: Von der Antik bis Leibniz. Tübingen: Narr.
Craig, Edward (ed) (1998): *Routledge Encyclopedia of Philosophy. Philosophy of Language*. Routledge.
Daly, Chris (2013): *Philosophy of Language*. Bloomsbury Academic.
Dascal, Marcelo; Gerhardus, Dietfried vd. (ed.) (1992): *Sprachphilosophie Philosophy of Language La philosophie du langage*, Vol. 1 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft). Berlin/ New York: Walter de Gruyter.
Devitt, Michael ve Hanley, Richard (2006): *The Blackwell Guide to the Philosophy of Language* (Blackwell Philosophy Guides).Wiley-Blackwell.
Dinges, Alexander; Viebahn, Emanuel ve Zakkou, Julia (2023): *Sprachphilosophie. Eine Einführung*. J.B. Metzler.
Duman, Mehmet Akif (2019): *Retorikten Belagate Mecazdan Metafora*. Ankara: Nobel.
Duman, Mehmet Akif (2022): *Dilde Belirsizlik ve Eş Anlamlılık*, İstanbul: Litera.
Eco, Umberto (1984): *Semiotics and the Philosophy of Language*. Indiand University Press.
Russell, G. ve Fara, D. G. (eds.) (2012): *The Routledge Companion to the Philosophy of Language*. London: Routledge.
Gipper, H. ve Schmitter, P. (1985): *Sprachwissenschaft und Sprachphilosophie im Zeitalter der Romantik*. Tübingen: Gunter Narr.
Hale, Bob ve Wright Crispin (eds) (1997): *A Companion to the Philosophy of Language*. Oxford: Blackwell
Hale, Bob; Wright, Crispin ve Miller, Alexander (eds.) (2017): *A Companion to the Philosophy of Language*. Wiley Blackwell.
Harrison, Bernard (1979): *An Introduction to the Philosophy of Language*. Palgrave Macmillan UK.
Hennigfeld, Jochem (1982): *Die Sprachphilosophie des 20. Jahrhunderts: Grundpositionen und -probleme*. Berlin: Walter de Gruyter.
Hennigfeld, Jochem (1994): *Geschichte der Sprachphilosophie: Antike und Mittelalter*. Berlin: Walter de Gruyter.
Katz, Jerrold J. (1969): *Philosophie der Sprache*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
Kompa, Nikola (ed.) (2015): *Handbuch Sprachphilosphie*. Stuttgart: Metzler.
Kutschere, Franz v. (1975): *Sprachphilosophie*. München: Fink.
Lamarque, Peter W. (ed.) (1997): *Concise Encyclopedia of Philosophy of Language*. Pergamon.
Lee, Barry (ed.) (2011): *Philosophy of Language*. London: Continuum.
Leiss, Elisabeth (2009): *Sprachphilosophie*. Berlin: de Gruyter.
Lepore, Ernest ve Smith, Barry C. (2006): *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*. Oxford University Press.
Luther, Wilhelm (1970): *Sprachphilosophie als Grundwissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer.

Lycan, William G. (2008): *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction*. London: Routledge.
Martinich, A. P. (ed) (1996): *The Philosophy of Language*. Oxford University Press.
McGinn, Colin (2015): *Philosophy of Language.* The MIT Press
Miller, Alexander (2007): *Philosophy Of Language*. London and New York Routledge.
Mojsisch, Burkhard (ed.) (1986): *Sprachphilosophie in Antike und Mittelalter. Bochumer Kolloquium*, 2.-4. Juni 1982. Amsterdam: Grüner.
Posselt, Gerald ve Flatscher, Matthias (2018): *Sprachphilosophie: Eine Einführung*. Wien: Facultas.
Prechtl, Peter (1999): *Sprachphilosophie*, Stuttgart: Metzler.
Sawyer, Sarah (ed.) (2010): *New Waves in Philosophy of Language*. Palgrave Macmillan.
Searle, John R. (ed.) (1971): *The Philosophy of Language (Oxford Readings in Philosophy).* Oxford University Press.
Soames, S. (2010). *Philosophy of Language*. Princeton: Princeton University Press.
Steger, Hugo ve Wiegand, Herbert Ernst (ed.) (1996): *Sprachphilosophie Philosophy of Language La philosophie du langage*, Vol. 2 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft). Berlin/ New York: Walter de Gruyter.
Stekeler-Weithofer, Pirmin (2014): *Sprachphilosophie: Eine Einführung*. C.H.Beck.
Szabó, Zoltán Gendler ve Thomason, Richmond H. (2019): *Philosophy of Language (Cambridge Textbooks in Linguistics).* Cambridge University Press.
Tanesini, Alessandra (2007): *Philosophy of Language A-Z.* Edinburgh: Edinburgh University Press.
Wein, Hermann (1963): *Sprachphilsophie der Gegenwart*, Haag: Marinus Nijhoff.
Wein, Hermann (1965): *Philosophie ald Erfahrungswissenschaf*, Haag: Marinus Nijhoff.
Wellmer, Albrecht (2004): *Sprachphilosophie: eine Vorlesung*. Suhrkamp.

TÜRKÇEDE GİBİ KURULUMLU BENZETMELERİN SÖZDİZİMSEL YAPILANMASI[1]

Ayşe Eda GÜNDOĞDU
Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Human Sciences, Department of Linguistics
Köyceğiz Campus
ORCID: 0000-0002-9074-7903
Mehmet Akif DUMAN
Necmettin Erbakan University, Faculty of Social and Human Sciences, Department of Linguistics
Köyceğiz Campus
ORCID: 0000-0002-5633-8268

ÖZET

Sesbilim, biçimbilim ve anlambilimle birlikte dilbilimin mikro/çekirdek alanlarından birini oluşturan sözdizim, tümcelerin ve tümce içi birimlerin/öbeklerin yapısını araştırma konusu yapmaktadır. Bu çalışmada Türkçede *gibi* ilgeciyle kurulan öbeklerin iç yapısı incelenmiştir. Öbekler tümce içerisinde bir rol üstlenen bir ya da daha fazla sözcükten oluşan birimlerdir. Bu kapsamda öbek kurulumlarında anlamsal ve yapısal olarak güçlü olan bir sözcük ve bu sözcükle birlikte dilsel düzleme çıkan tümleç ya da eklentiye rastlanmaktadır. Birden fazla sözcükle kurulan öbeklerde tümleçler öbekte anlamsal açıdan zorunlu bir ögeyken eklentilerin öbeğe katılma zorunluluğu yoktur. Betimsel tarama özelliği taşıyan bu çalışmada Türkçede *gibi* ilgecinin öbek yapı görünümlerinin ortaya konmasında Türkçe Ulusal Derlemi 3.0 aracılığıyla elde edilen veri setinden yararlanılmıştır. Veri setlerinin oluşturulması sürecinde düğüm sözcüğün TUD 3.0 standart arama opsiyonu aracılığıyla [n-5/n+5] n-gram aralığında derlem denetimi yapılmış, araştırmanın geçerliğini arttırmak adına Bilimsel Düzyazı, Bilimsel Olmayan Düzyazı ve Özyaşam, Gazete, Kurgu ve Şiir tabakaları sorguya dahil edilerek toplam 30.000 bağımlı dizin üzerinde çalışılmıştır. Verilerin çözümlenme sürecinde içerik analizinin alt bir yöntemi olan tematik analiz kullanılmıştır. Sonuç olarak, *gibi* ilgecinin *eyleme eklenti olma, ada eklenti olma, sıfata eklenti olma, belirtece eklenti olma* gibi sık rastlanan sözdizimsel eğilimlerinin yanı sıra *yüklemcil konumda olma* ve *tümleç konumunda olma* gibi işlevlere de sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *gibi*, Benzetme, Sözdizim, Öbek Yapı, Tümleç, Eklenti.

SYNTAXAL STRUCTURE OF *GİBİ* CONSTRUCTED SIMILES IN TURKISH

ABSTRACT

Syntax, which forms one of the micro/core fields of linguistics together with phonology, morphology and semantics, makes the structure of sentences and in-sentence units/phrases the subject of research. In this study, the structure of the phrases formed with the postposition *gibi* in Turkish has been examined. Phrases are units of one or more words that play a role in a sentence. In this context, a word that is semantically and

[1] Bu çalışmada TÜBİTAK SOBAG 119K808 numaralı "Türkçede Benzetme Görünümleri: Anlambilimsel, Sözdizimsel ve Kültürbilimsel Bir Analiz" adlı bilimsel araştırma projesinin çıktılarından yararlanılmıştır. Katkılarından dolayı TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

structurally strong in phrase constructions and a complement or adjunct that strings together with this word are encountered. In phrases formed with more than one word, the complement is a semantically imperative element in the phrase, while the adjunct does not have to join the phrase. In this study, which has the feature of descriptive survey model, the data set obtained through the Turkish National Corpus 3.0 was used to reveal the phrasal structures appearances of the postposition *gibi* in Turkish. During the database creation process, a corpus check was performed in the range of [n-5/n+5] n-grams using the TUD 3.0 standard search format of the node word. In order to increase the validity, Scientific Prose, Non-Scientific Prose and Autobiography, Newspaper, Fiction and Poetry layers were included in the query and a total of 30.000 concordance were studied. Thematic analysis, which is a sub-method of content analysis, was used in the analysis of the data. As a result, it has been observed that the postposition *gibi* often has syntactic functions such as *being an adjunct to a verb, being an adjunct to a noun, being an adjunct to adjective, being an adjunct to adverb*, as well as *being a predicate* and *being a complement.*

Keywords: *gibi*, Simile, Syntax, Phrasal Structure, Complement, Adjunct.

REFUGEES AS A VULNERABLE GROUP

Esra KARAPINAR KOCAĞ
Gümüşhane University Department of Social Service and Counselling, Gümüşhane, Turkey
ORCID: 0000-0002-2239-0519

ABSTRACT

Vulnerability as a term refers to a potential harm to a particular group of individuals. Refugees, in this respect, consist of an important group of vulnerable people because of the fact that they often experience several risks of harm, and they are in need of protection. These people might be affected by a variety of stressors. According to Vulnerability Screening Tool (2016) by UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) and IDC (International Detention Coalition), domains of vulnerability is classified as child; sex, gender, gender identity, sexual orientation; health and welfare concerns; protection needs; and others. As might be seen, within a refugee group, there are some sub groups that may face some sort of differentiated concerns attached to a particular sub group or even a person-specific situation. The number of refugees and asylum seekers grows in Africa due to violence, conflict, and environmental conditions such as severe drought. Therefore, identifying characteristics and needs of these people becomes more and more important to provide appropriate services that contribute their physical and social wellbeing. To that end, in this study, author intends to shed light on vulnerabilities of refugees in the context of Africa. It is expected to provide valuable insights that are likely to help improving the lives of refugees.

Key words: Refugee, Vulnerability, Wellbeing, Africa

HISTORIOGRAPHY OF TEACHING THE YOUNG GENERATION OF HEYDAR ALIYEV'S LEGACY

PHD on History Mayis Valimammad oglu Jafarov
Lankaran State University
İBSN: 0000-0003-3040-7146
Guliyev Amrah Jabir oglu
Lankaran State University, Master

İBSN: 0000-0002-8707-0444

ABSTRACT

The national leader of the Azerbaijani people H.A.Aliyev played a great role in the history of 20 th century Azerbaijan, with his wide and comprehensive activity created a fundamental turn in the sociopolitical life of Azerbaijan. One of the important tasks facing our society at the time of Azerbaijan's independence was to protect and further develop national and moral values, as well as orientation towards universal values in social, political and cultural development.In this regard, the study of the heritage of H.A.Aliyev, the study of various issues of the history of Azerbaijan based on his scientific and theoretical analysis is of great scientific and socio-political importance.

Although the topic "Historical issues of Azerbaijan in the legacy of Heydar Aliyev" during the years of independence is not a separate object of research in historiography, a number of points related to the topic in the recently published literature attract attention. Academician R.A Mehdiyev's works comment on the political activity of H.A.Aliyev, his philosophy of independence, the moral problems of modernization, the idea of Azerbaijanism, which forms the basis of national ideology, and issues related to our history.

Historian I.Huseynova's monographs "Founder of the Independent State of Azerbaijan", "Guarantor of our Independence" examine the main aspects and stages of the political and state heritage of the founder of the independent state of Heydar Aliyev on the basis of rich archival materials.

Professor Y.Mahmudov's works dedicated to the study of H.A.Aliyev's legacy in recent years, along with his state activity, his great contribution to the development of Azerbaijan's historical science, his attention and care for the study and promotion of our history, his assessment of various stages of our great past and prominent personalities.

F.Safarli's work "Heydar Aliyev's legacy and historical issues of Azerbaijan" tells about the life and activity of the great leader Heydar Aliyev, the teaching of the historical heritage of political and statehood to the younger generation.

A. Jabbarli's work "Heydar Aliyev and the historical issues of Nakhchivan" explores the teaching of the heritage of the national leader of the Azerbaijani people H.A.Aliyev to the younger generation and the

historical issues of Nakhchivan.

The essay "Way of Victory" by writer-publicist H.Miralamov glorifies the glorious life and activity of the great son of our people, President H.A.Aliyev.

Thus, the above-mentioned works of I.Huseynova, Y.Mahmudov, R.A.Mehdiyev, H.Miralamov, F.Safarli and A.Jabbarli can be considered as reliable sources in teaching the heritage of Heydar Aliyev to the younger generation.

Keywords: Azerbaijan, independence, heritage, history, people.

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Arzu KAYGUSUZ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü
ORCID: 0000-0002-8465-1200

ÖZET

Doğu Türkistan'da (bugünkü: Sincan) İpek Yolu üzerindeki Turfan vahasında 1902-1914 yılları arasında gerçekleştirilen dört Alman Turfan keşif gezisinin ardından dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Orta Asya'daki Budist çevreye ait Türkçe metinler üzerine araştırmalar başlamıştır. Bilindiği gibi bu keşif gezisinde, şu anda bilim adamlarının ulaşabileceği çok sayıda Budist çevreye ait Eski Türkçe metin parçası keşfedilmiştir. Keşfedilen Eski Türkçe metinlerde metaforik dil sık sık kullanılmıştır. Bu edebî ve sembolik dil çok dikkat çekici olup metaforlar kullanılırken günlük hayattaki somut kavramlardan yararlanılmıştır. Böylelikle soyut ve anlaşılması zor olan dinî kavramlar somutlaştırılmış ve anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Çoğunluğu çeviri metinlerinden oluşan Eski Türkçe eserlerde farklı bir bilişsel metaforik anlayış kullanılmıştır. Çevirilerde kullanılan metaforlar bazen aynı şekilde çevrilmiş bazen ise değiştirilmiştir. Bunlar içerisinde en dikkat çeken kavramlardan birisi de hayvan isimleri olmuştur. Hem o dönemde tanınan hayvanlar hem de o hayvanların toplum içinde algılanışıyla ilgili bize çok önemli bilgiler sunulmuştur. Bu sebeple bu çalışma, Eski Türkçe Budist metinlerde geçen ve hayvan isimleriyle oluşturulan metaforları kanıta dayalı olarak incelemeyi amaçlamıştır.

Bu bağlamda maymun, fil, geyik, yılan, kaplan ve solucan gibi hayvan isimlerinin metaforik dilde kullanılmaları incelenecek olup bu hayvanların seçilmesinin sebepleri ve kullanım sıklığı ve amaçlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: hayvan isimleri, Eski Türkçe, metaforlar

COMPARATİVE ANALYSİS OF METAPHORİCAL USAGE OF ANİMAL NAMES İN OLD TURKİSH TEXTS

ABSTRACT

Following the four German Turfan expeditions carried out between 1902 and 1914 in the Turfan oasis on the Silk Road in East Turkestan (today: Xinjiang), research on Turkish texts from the Buddhist environment in Central Asia began in Turkey as well as in the world. As it is known, in this expedition, many fragments of Old Turkish texts belonging to the Buddhist circles were discovered, which are now accessible to scientists. In the discovered Old Turkic texts, metaphorical language is often used. This literary and symbolic language is very remarkable, and while using metaphors, concrete concepts in daily life were utilised. In this way, abstract

and difficult to understand religious concepts were tried to be concretised and made comprehensible. A different cognitive metaphorical understanding is used in Old Turkish works, most of which are translation texts. The metaphors used in translations were sometimes translated in the same way and sometimes changed. Among these, one of the most striking concepts was the names of animals. We are provided with very important information about both the animals recognised at that time and the perception of those animals in society. For this reason, this study aims to examine the metaphors formed by animal names in Old Turkish Buddhist texts based on evidence.

In this context, the use of animal names such as monkey, elephant, deer, snake, tiger and worm in metaphorical language will be analysed and detailed information about the reasons for the selection of these animals and the frequency and purpose of their use will be given.

Keywords: animal names, Old Turkish, metaphors

PHYSICAL PROGRAMMING EXPERIENCE OF TEACHERS IN INDUSTRY 4.0 PERSPECTIVE TO IMPROVE THEIR 21ST CENTURY COMPETENCIES

Assist. Prof. Dr. Aliye SARAÇ
Nişantaşı University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Computer Engineering
ORCID: 0000-0002-0697-790X
Dr. Arzu KİLİTCİ CALAYIR
Ministry of National Education (Turkey)
ORCID: 0000-0003-4226-6272

ABSTRACT

21st century teachers are expected to use new generation teaching methods and techniques and to have technological knowledge and skills in order to design original and meaningful learning environments. For this reason, it is important to prepare and present trainings that will support 21st century teacher competencies. The aim of this study is to reveal in which direction and how the Internet of Things (IoT), Machine Learning (ML) and Artificial Intelligence (AI) project training, gathered under the umbrella term Industry 4.0, affects the computer programming self-efficacy and digital literacy skills of teachers. In addition, another aim is to determine the thoughts of teachers about using the knowledge they have acquired in their own lessons and to determine their transfer of what they have learned to projects. The research was designed as a case study and embedded mixed design was used. The study was carried out with the participants determined by the voluntary sampling method. 17 participants, 13 of whom were teachers and 4 of whom were education project coordinators, from 5 different countries participated in the training. Kits that allow physical programming with a block coding platform were used in the training consisting of 8 sessions. Projects that AI, ML and IoT applications from Industry 4.0 technologies, have been developed. In the last session, each country formed a project team and presented their projects. As a result of the analysis, it has been shown that the training has a significant effect in improving the computer programming self-efficacy of the participants. In addition, it was concluded that the training had a significant positive effect on the digital literacy and attitudes of the participants. According to another finding of the study, the majority of the participants stated that they would design lessons for their students with the kits for physical programming used in practice and they would teach these kits to their students. It has also been observed that all groups have succeeded in developing at least one project that works correctly.

Keywords: Physical Programming, 21st century instructor competencies, Industry 4.0, Computer Programming Self-Efficacy, Digital Literacy

1.INTRODUCTION

In the current technology, the concept of Industry 4.0 is an indispensable issue in which studies are carried out in many fields. Among the technological concepts that emerged with Industry 4.0 are technologies that

support automon systems such as the Internet of Things (IoT), artificial intelligence (AI), machine learning (ML), cyber-physical systems (Bulut & Akçacı, 2017).

According to Fasi et al. (2014), Industry 4.0 is not only limited to machine communication but is also considered a process that has an impact on all kinds of scientific fields. The reflection of Industry 4.0 components on education and their integration into educational environments have started to be the subject of educational research from different aspects, considering that developments in technology and science affect both educational environments and the new knowledge created as a result of education. The systems that construct Industry 4.0 create new jobs and bring about a change in the skill and talent sets that employers expect from their employees. Therefore, there is a need to change teaching and training techniques for productive individuals (Grenčíková et al., 2021). In the digital age, competencies such as technological literacy, problem solving, critical thinking, creativity, organizing information, entrepreneurship, project development, social and intercultural collaboration are expected to be gained while receiving education and training. For this reason, teacher education also becomes prominent and changes to raise individuals who can keep up with the digital age. Teachers need to use up-to-date information technology to provide authentic and meaningful learning in constructivist learning environments (Nanjappa & Grant, 2003). However, to improve digital literacy, it is not enough to use technology. It is also necessary to process information and produce new materials and projects. For this reason, project development has become important in organizing knowledge. When 21st-century skills are considered, design-oriented teaching environments that will contribute to project production and physical programming can be used for these purposes.

Physical programming enables the programming of systems that provide interaction with the outside world with hardware such as microprocessors, sensors and educational robotic kits. The concrete tools used in the physical programming process are especially effective in teaching abstract concepts used in software development (Sarı & Yazıcı, 2020; Karalar, 2019; Arslan & Taner, 2017) and contribute greatly to project production. In addition, physical programming develops skills such as algorithmic thinking, problem solving, collaborative learning, creativity, and product-oriented work (Sarı & Yazıcı, 2020).

In light of such information, this study aims to investigate how and in what direction IoT, ML, and AI project training gathered under the umbrella term Industry 4.0 will affect participants' computer programming self-efficacy and digital literacy skills, which are digital-age skills. Another aim is to determine the participants' thoughts on using what they have learned in lessons and transferring their learnings to projects. For these purposes following research questions were examined. At the end of the training,

Is there any significant increase in participants' computer programming self-efficacy skills?

Is there any significant increase in participants' digital literacy and attitudes?

What is the participants' feedback about using the knowledge and skills that they gained from this training in their teaching?

How many groups were able to develop projects?

2. RESEARCH METHODOLOGY

2.1. Research Method

The research was designed as a case study with a nested mixed design. To answer the research questions, a semi-experimental model was used in the quantitative data analysis and content analysis was used in the qualitative data analysis.

2.2. Study Group

The study group of the research was determined by the volunteer sampling method, which is one of the types of non-random convenience sampling methods. Volunteers from institutions in 5 different countries (Figure 1) (Croatia, Greece, Romania, Spain, and Turkey) participated in the training. The study involved 13 teachers from different disciplines (electronics and programming, social sciences, English, chemistry, physics, philosophy, physical education, and sports teacher, etc.) and 4 education project coordinators. The participants' ages ranged between 26-65 years. While 11 of the participants had received at least one coding training before, 6 had not.

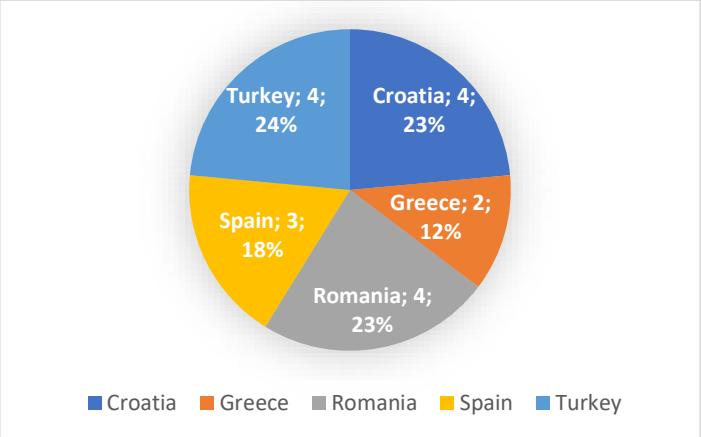


Figure 1 Number of Participants by Country

2.3. Data Collection Tools

Computer Programming Self-Efficacy Scale For Computer Literacy Education: This scale was used as a pretest-posttest to analyze whether there was a change in the participants' self-efficacy perceptions towards computer programming at the end of the training. This scale is developed by Tsai et al. (2019). It is a five-point Likert scale and consists of 16 items. It consists of Logical Thinking, Algorithm, Debug, Control, and

Cooperation sub-factors. The reliability coefficient for the entire scale was calculated as .96.

Digital Literacy & Attitudes Questionnaire: This questionnaire was used as a pre-test and post-test to analyze the change in digital literacy and attitudes of participants. This questionnaire created by Ng (2012) aims to reveal the participants' technical, cognitive and socio-emotional aspects of digital literacy. It is a five-point Likert questionnaire and consists of 17 items.

Demographic Information and Experience Questionnaire: The questionnaire consists of open-ended questions. It is designed to obtain demographic information about the participants, such as country, occupation, age, and information about whether they had received any programming language training. In addition, the questionnaire also included a question to get the participants' feedback on the use of the knowledge and skills gained through this training in their education.

2.4. Implementation Phase

Before starting the implementation phase of the study, preliminary preparations were made regarding the topics, examples and application platforms to be discussed according to the readiness of the participants. It is known that most of the participants did not receive any advanced coding education. In addition, we tried to choose a platform that would appeal to novice software developers so that the participants could transfer the gains from this training to their students and include students who did not receive coding training in their projects while developing projects with them. For this reason, it was decided to choose one of the block coding platforms which has been supported by scientific studies for its suitability for novices in coding education (Ozoran et al., 2012; Federici, 2011; Uludağ et al., 2011; Spertus et al., 2010). It was chosen to use the mBlok platform, which enables physical programming, supports many tools and plugins, and allows application development with drag-and-drop code blocks. The interface screenshot of the platform is shown in Figure 2.

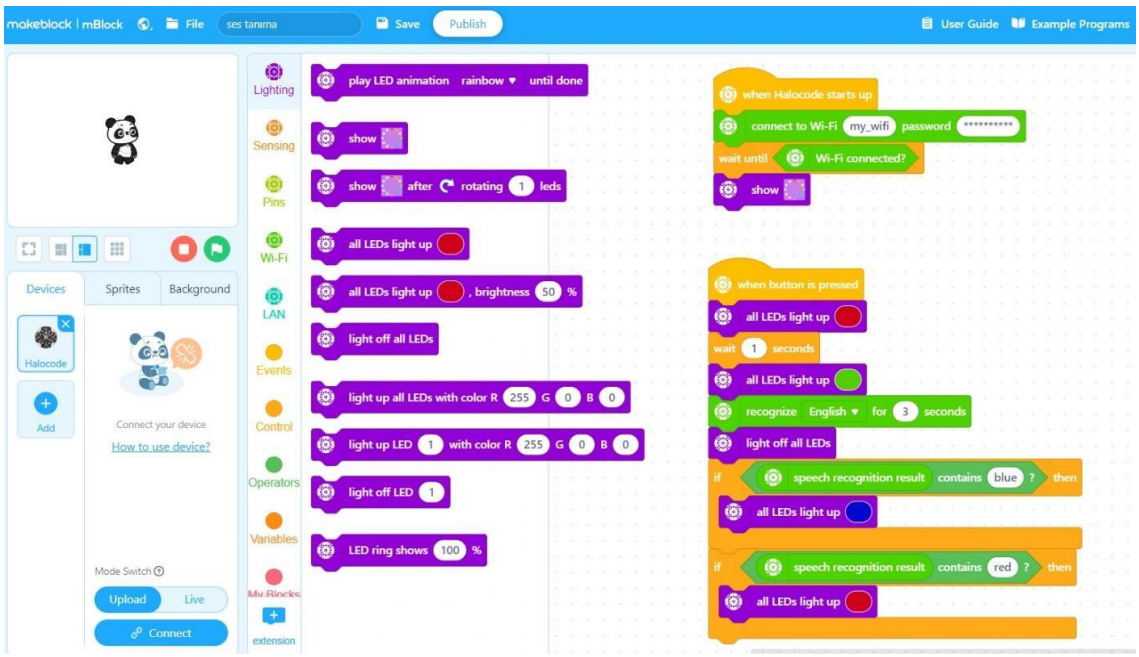


Figure 2 mBlock Platform Interface

To develop projects for AI, ML, and IoT applications from Industry 4.0 technologies, the suitable physical programming tools for beginner participants were also selected. As a result of the researches, it was found that Halocode kit (Figure 3) is appropriate to use as it contains many sensors and does not require electronic circuit installation, and can be integrated into the mBlok platform.

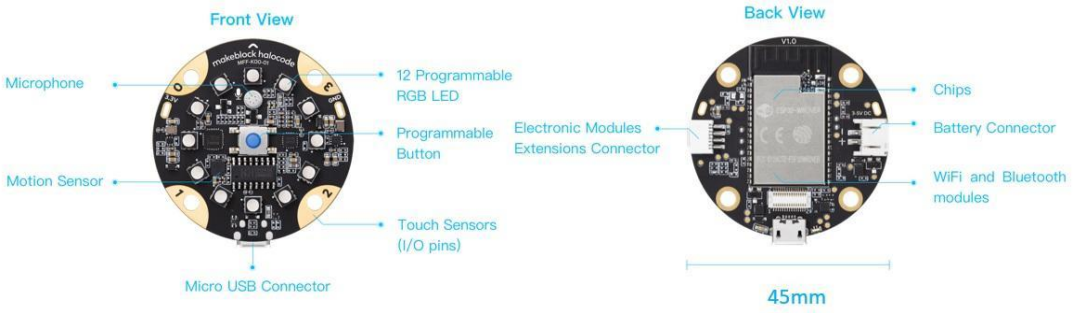


Figure 3 Halocode Kit (Source: mBlok Halocode Tutorial)

The topics and practices of the training sessions are given in Table 1. These sample projects were developed in 7 sessions. All participants tried each project with their own kits. In the last session, each country formed a project team and developed a project for their students. The implementation phase of the study was completed with the project presentations.

Table 1 Topics and Practices in the Training

Session #	Topics and Projects
Session 1	Introduction to the mBlok Web IDE and Halocode
Session 2	Code blocks, devices, puppet and background features in mBlok
Session 3	Introduction of sensors in Halocode

Session 4	Application development with Halocode (Motion and touch sensor based)
Session 5	Artificial Intelligence Activity with Halocode “Voice Recognition” project
Session 6	Machine Learning Activity with mBlock “Lab Entrance: Do you have mask?” project
Session 7	Internet of Things Activity with Halocode “Smart Lamp” project
Session 8	I'm developing my own project for my students

3. FINDINGS

To decide on the statistical test to be performed with the scores obtained from the computer programming self-efficacy and digital literacy and attitude scales, it was checked whether the data sets were normally distributed. Since the data sets are nonnormal, Wilcoxon signed-rank test for unrelated measurements was used. Also, content analysis was used for the third research question.

3.1. Findings for Computer Programming Self-Efficacy

The results of the Wilcoxon signed-rank test regarding whether the participants' computer programming self-efficacy before and after the training showed a significant difference is given in Table 2.

Table 2 Wilcoxon Signed Rank Test Results of Computer Programming Self-Efficacy Pretest-Posttest Scores

	Pretest-Posttest	N	Mean Rank	Sum of Ranks	z	p
Computer Programming Self-Efficacy Scores	Negative Ranks	2[a]	8,50	17,00	-2,82[*]	,00
	Positive Ranks	15[b]	9,07	136,00		
	Ties	0[c]	-	-		
	Total	17				

a. Posttest Score < Pretest Score
b. Posttest Score > Pretest Score
c. Posttest Score = Pretest Score
* Based on negative ranks.

The results of the analysis show that there is a significant difference between the pre-and post-implementation scores of the participants in the study on the computer programming self-efficacy scale ($z=-2.82$, $p<.05$). When the mean ranks and sums of the difference scores are considered, it is seen that this difference is in favor of the posttest score. According to these results, it can be said that the training had a significant effect on improving the participants' computer programming self-efficacy.

3.2. Findings for Digital Literacy and Attitudes

The results of the Wilcoxon signed-rank test conducted to examine whether the participants' digital literacy and attitudes before and after the training showed a significant difference has presented in Table 3.

Table 3 Wilcoxon Signed Rank Test Results of Digital Literacy and Attitude Pretest-Posttest Scores

	Pretest-Posttest	N	Mean Rank	Sum of Ranks	z	p
Digital Literacy & Attitudes Scores	Negative Ranks	3[a]	5,33	16,00	-2,51*	,01
	Positive Ranks	12[b]	8,67	104,00		
	Ties	2[c]	-	-		
	Total	17				

a. Posttest Score < Pretest Score
b. Posttest Score > Pretest Score
c. Posttest Score = Pretest Score
* Based on negative ranks.

When the analysis results are analyzed, it is seen that there is a significant difference between the pre and post-application scores of the participants' digital literacy and attitude ($z=-2.51$, $p<.05$). According to the results, it can be considered that the training had a significant positive effect on the participants' digital literacy and attitudes.

3.3. Findings Regarding Participants' Willingness to Use Educational Outcomes in Their Lessons

14 out of 17 participants (82%) stated that they would design lessons for their students with Halocode used in the application and that they would teach these kits to their students. For example, one participant stated that he would integrate these kits with this expression: *"I'll try to apply Halocode in my lessons. As I'm a chemist I'll combine the change of colors with the different types of reactions".* One of the participants also expressed that he would use these kits in his programming courses *"I teach object-oriented programming in high school, I will use Halocode in my lesson at school.".* Of the remaining 3 participants, 1 (6%) stated that he was undecided and 2 (12%) stated that he needed to work more with these kits to use them.

3.4. Findings Regarding Project Development

In the last activity of the training, each participant worked in their country project group and developed projects involving Machine Learning, the Internet of Things, and Artificial Intelligence applications using the Halocode kits. All groups managed to develop at least 1 project that worked correctly and they made presentations of their projects.

4. CONCLUSION

The teachers in the study performed experiential learning about Industry 4.0 systems through physical programming. In this context, computer programming self-efficacy, digital literacy, and attitudes of participant teachers who received physical programming training were investigated. In addition, it was investigated whether the participants would use the physical programming kits in their lessons.

As a result of the analyses, it was found that physical programming training had a significant positive effect

on the development of computer programming self-efficacy of participants. This finding of the study is similar to recent studies indicating that physical programming provides positive contributions to the development of software and programming skills (Sarı & Yazıcı, 2020; Karalar, 2019; Kert, 2018; Durak, Yılmaz, & Yılmaz, 2018; Peixoto et al., 2018; Arslan & Taner, 2017).

According to another finding of the study, it was concluded that physical programming training has significantly positively affected the digital literacy and attitudes of the participants. In the literature, there are studies supporting this finding of the study that physical programming positively increases digital literacy and attitude in digital age skills (Kim and Lee, 2017; Martin et al., 2017; Wang et al., 2016). In addition, most of the participants stated that they would design lessons for their students with the Halocode kit used in the projects and would teach these kits to their students. It was observed that the project groups formed at the end of the training successfully developed their projects. This finding is consistent with studies that have found that teachers can complete their projects without having problems in project development with kits used with physical programming (Mozo et al., 2017; Hertzog & Swart, 2016).

In the literature, it is seen that especially electronic circuit design can be challenging (Martin et al., 2017; Kim and Lee, 2017). It can be thought that the kits selected in the study facilitated the project design and the fact that participants did not deal with challenging processes such as circuit design enabled them to prepare projects easily. In fact, at the end of the training, all of the groups developed projects and made their presentations. The results of the research are expected to guide similar studies in which physical program experience will be experienced using constructivist and project-based learning approaches with an Industry 4.0 perspective.

Fundings: This study was funded by the Erasmus+ Program Strategic Partnership project "Coding All Together" numbered 2019-1-RO01-KA201-063919.

REFERENCES

Arslan, K., & Tanel, Z. (2017). Arduino ile dinleyen öğrencilerden yapan öğrencilere geçiş. *In Proceedings of the Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri, Malatya,* (664-674).

Bulut, E., & Akçacı, T. (2017). Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi. *ASSAM Dergisi*, 4(7), 55-77.

Durak, H. Y., Yılmaz, F. G. K., & Yılmaz, R. (2018). Robot tasarımı etkinliklerinin programlama öğretiminde kullanılmasıyla ilgili ortaokul öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 2(2), 32-43.

Fasi, H., Fettke, R., Kemper, H., Feld, T., & Hoffman, M. (2014). Application-Pull and Technology-Push as Driving Forces for the Fourth Industrial Revolution. *Bus. Inf. Syst. Eng*, *6*, 239-242.

Federici, S. (2011, October). A minimal, extensible, drag-and-drop implementation of the C programming language. *Proceedings of the 13th Annual Conference on Information Technology Education*, New York, America, 191-196.

Grenčíková, A., Kordoš, M., & Navickas, V. (2021). The impact of industry 4.0 on education contents. *Business: Theory and Practice*, *22*(1), 29-38.

Hertzog, P. E., & Swart, A. J. (2016). Arduino - Enabling engineering students to obtain academic success in a design-based module. *IEEE Global Engineering Education Conference*, EDUCON (66–73). doi:10.1109/EDUCON.2016.7474533

Karalar, H. (2019). Ortaokul Öğretmenlerinin Fiziksel Programlamaya Yönelik Algıları ve Deneyimleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 130-145.

Kert, S. B. (2018). *Programlama Öğretimi İçin Pedagojik Yaklaşımlar*. Gülbahar, Y., Karal, H.(Ed.) Kuramdan Uygulamaya Programlama Öğretimi içinde (93-130) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kim, S., & Lee, Y. (2017). Development and application of Arduino-based education program for high school students'. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 95(18), 4367– 4375

Martin, C., Hughes, J., & Richards, J. (2017). Learning experiences in programming: The motivating effect of a physical interface. *In Proceedings of the 9th International Conference on Computer Supported Education* (162–172). Porto, Portugal: SCITEPRESS - Science and Technology Publications. doi:10.5220/0006375801620172

Mozo, J. R., Quintero, H. M., & Ariza, H. M. (2017). Educational robotics : Algorithm logic learning comparison. *International Journal of Applied Engineering Research*, 12(24), 15470– 15474.

Nanjappa, A., & Grant, M. M. (2003). Constructing on constructivism: The role of technology. *Electronic Journal for the integration of Technology in Education*, *2*(1), 38-56.

Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers & education*, *59*(3), 1065-1078.

Ozoran, D., Cagiltay, N., & Topalli, D. (2012). Using scratch in introduction to programming course for engineering students. *In 2nd International Engineering Education Conference (IEEC2012)*, 2, 25-132.

Peixoto, A., Castro, M., Blazquez, M., Martin, S., Sancristobal, E., Carro, G., & Plaza, P. (2018). Robotics tips and tricks for inclusion and integration of students. *In 2018 IEEE Global Engineering Education Conference (EDUCON)* (2037–2041). IEEE. doi:10.1109/EDUCON.2018.8363487

Sarı, U. & Yazıcı, Y. Y. (2020). STEM Eğitimi ve Arduino Uygulamaları Hakkında Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *SDU International Journal of Educational Studies*, 7 (2) , 246-261 . DOI: 10.33710/sduijes.701220

Spertus, E., Chang, M. L., Gestwicki, P., & Wolber, D. (2010). Novel approaches to CS 0 with app inventor for android. *In Proceedings of the 41st ACM Technical Symposium on Computer Science Education*, 325-326.

Tsai, M. J., Wang, C. Y., & Hsu, P. F. (2019). Developing the computer programming self-efficacy scale for computer literacy education. *Journal of Educational Computing Research*, *56*(8), 1345-1360.

Uludağ, S., Karakus, M., & Turner, S. W. (2011). Implementing IT0/CS0 with scratch, app inventor for android, and lego mindstorms. *In Proceedings of the 2011 conference on Information technology education*, 183-190.

Wang, H., Zhou, C., & Wu, Y. (2016). Smart Cup, Wisdom Creation: A Project-Based Learning Initiative for Maker Education. In Advanced Learning Technologies (ICALT), *2016 IEEE 16th International Conference* (486-488)

DOĞA VE ORMAN PEDAGOJİSİ EĞİTMEN EĞİTİM KAMPI PROJESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ
Şırnak Üniversitesi, Silopi Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
ORCID:0000-0003-3995-2669

ÖZET

Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı tarafından belirlenen başvuru değerlendirme ölçütlerini sağlayarak çocuk hakları, çevre ve ekolojik haklar, eğitim ve öğrenim hakkı alanında destek almaya hak kazanmış bir çalışmadır. Bu çalışmada, katılımcıların beş gün boyunca Almanya'nın ilk orman anaokulunda gerek teori gerek uygulamalı bir şekilde doğa ve orman pedagojisi konularında öğrenme deneyimi yaşamaları amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Dokümanlar niteliğine göre; yazı esaslı, görüntü esaslı, ses esaslı ve görsel-işitsel esaslı olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bu çalışmada görsel ve yazı esaslı dokümanlar kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi için hazırlanan çalışma takvimi, proje başvuru rehberi, bütçe planı, proje sonuç raporları ve proje görselleri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi'nin, proje yönetim döngüsü ölçütlerine uygun olduğu ve eğitmenlere yönelik hazırlanan eğitim içeriğinin başarılı bir şekilde tamamlandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Proje, Alternatif Yaklaşımlar, Orman Okulları

AN AN EVALUATION ON THE NATURE AND FOREST PEDAGOGY

TRAINING CAMP PROJECT

ABSTRACT

The Nature and Forest Pedagogy Trainer Training Camp Project is a study that has been entitled to receive support in the fields of children's rights, environment and ecological rights, education and learning rights by meeting the application evaluation criteria determined by the European Union Think Civil Program. In this study, it was aimed for the participants to have a five-day learning experience in nature and forest pedagogy, both in theory and in practice, in Germany's first forest kindergarten. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. According to the nature of the documents; It is divided into four as text-based, image-based, sound-based and audio-visual-based. In this study, visual and text-based documents were used. Within the scope of the study, the work schedule, project application guide, budget plan, project result reports and project visuals prepared for the Nature and Forest Pedagogy Trainer Training Camp Project were examined. As a result of the analyzes, it was concluded that the Nature and Forest

Pedagogy Trainer Training Camp Project complies with the project management cycle criteria and the training content prepared for the trainers was completed successfully.

Keywords: Project, Project, Alternative Approaches, Forest Schools

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle beraber kırsal kesimden kente göçlerin başlaması ve günümüzün teknolojik gelişmeleri insanoğlunun yaşamını kolaylaştırmakla birlikte sahip olunan doğal yaşam alanını da daraltmaktadır. İnsanların her geçen gün doğal yaşam alanlarından uzaklaşması çevrebilim sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Biyolojik çeşitliliğin ve su kaynaklarının azalması, küresel ısınma bu problemlerin başında yer almaktadır. Bu yaşanan problemler bizi ve bizden sonraki nesli de her konuda olumsuz etkilemektedir.

Çocuklar ve hatta yetişkinler doğa ile bağ kurabilecekleri açık alanlara erişememekte, zamanlarının büyük bir kısmını kapalı ortamlarda geçirmektedirler. Eğitimlerini duvarlarla örülü alan sınırlamasına yol açan sınıflarda alırken oyunlarını da yine kapalı alanlarda veya ekranla etkileşim kurarak oynamaktalar. Böylece gerçek bir öğretmen olan doğanın onlara sunacağı birçok öğrenme yaşantısından mahrum kalmaktadırlar. Diğer yandan özellikle küçük yaşlarda doğa ile etkileşimde olmayan çocukların sonraki dönemlerinde de doğa ile bağ kurmada zorluk yaşadıkları bilinmektedir. Doğadan uzak büyüyen çocuklar doğada yaşayan her türlü böcek vb. canlılardan tiksinip korkarken, doğayla iç içe olan çocuklar bu canlılarla çeşitli deneyimlere sahip oldukları için o canlıların doğanın bir parçası olduğunu ve ekolojik sistem için ihtiyaçlarının farkına varabilmektedirler (Erşan&Erşan, 2022).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Alternatif Eğitim Yaklaşımı

Günümüz okullarının toplumsal rolüne dair iki farklı pozisyondan söz edilebilir. Bunlardan birincisi radikal okul eleştirileridir. Bu eleştirlerin amacı okulların yok edilerek toplumun okulsuzlaştırılmasıdır. İkincisi ise Avrupa Konseyi'nin 21.Yüzyıl İçin Eğitim projesidir. Bu proje ise okullaştırılmış bir toplum projesidir. Ve beşikten mezara kadar okulu öngörür (Hesapçıoğlu, 2004). Okulu anlamaya yönelik iki uç pozisyon ve bu aralıkta yer alan farklı yaklaşımlar, çeşitli okul modellerini beslemiştir. Bu süreçte ilk özgürlükçü hareket L.N. Tolstoy'un 1849 ile 1859 yılları arasında geleneksel okul sistemine karşı çıktığı, Iasnaia Poliana'da köy çocukları için kurduğu küçük okuludur. L.N. Tolstoy, okulda karşılıklı güven ve saygıya dayalı bir ortam olması gerektiğini vurgulamış, bunu gerçekleştirmek amacıyla doğduğu bu yerde kendi dönemine oldukça ters düşen uygulamaları hayata geçirmiştir. J.H. Pestalozzi'nin eğitim kurumunu da gezen L.N. Tolstoy, Avrupa'da gördüğü ve incelediği okul ve eğitim sistemlerini karşılaştırmıştır. Bu okullarda uygulanan otoriter eğitimi eleştirmiş, bunun karşısına kendi eğitim ilkesi olan özgürlük kavramını koymuştur (Dündar, 2007).

Sanayi toplumunun var olması ve kırsal kesimden kentlere göçlerin yaşanmasıyla batılı toplumlarda okulun önemin artmıştır. Okullaşma oranının belli bir seviyeye gelmesiyle birlikte bazı bilim adamları ve pedagoglar tarafından eleştiriler başlamış ve alternatif eğitim-öğretim yaklaşımları tartışılmaya başlanmıştır. Rousseau'nun yazdığı "Emile" adlı eseri bu konuda yazılan ilk örnek eserlerden biri olarak görülmektedir. Yine 1935'te Russel okullara ciddi eleştiriler yöneltmiştir (Gündüz, 2006). Okullara yönelik yapılan eleştirilerden biri de 1970'lerde İllich tarafından "Okulsuz Toplum" adlı eserin ortaya konmasıdır. Bu eser ile birlikte okullara yönelik eleştirilerin hızında artış olmuştur. İllich (2002/1970), okulların özgürlüğü kısıtladığını, öğretmenlerin kendi düşüncelerini bilerek veya bilmeyerek öğrencilere aşıladığını, okulların finansal sıkıntı çektiğini ve bu durumun eğitime olumsuz yansıyacağını belirtmiştir. Eğitim kurumlarının öğretmenlerin çıkarlarına hizmet ettiğini, öğrencilerin zorunlu bir müfredat programına katılmasının özgürlüğü kısıtladığını, okulun bireyi tamamen etkisi altına aldığını, hatta bireyin kime güvenip güvenmeyeceğini dahi avukata, doktora, psikologa sormak zorunda kaldığını söyleyerek okulsuz bir toplumun olması gerektiğini savunmuştur. Okullara yönelik bu eleştirilerin günden güne kabul görmesiyle birlikte eğitimciler ve akademisyenler tarafından alternatif arayışlar başlamıştır. Çocuğu kendi seçimleriyle öğrenme etkinliklerine davet eden Montessori Okulları, kendi yaşamını ve amaçlarını özgürce başarabilecek şekilde yönlendirebilen Waldorf Okulları, politik önemi fazla olan bölgelerde ayrımcılığı ve ırkçılığı önlemek amacıyla kurulan Mıknatıs Okulları (Aydın, 2006) ve çeşitli nedenlerden dolayı önlem amacıyla geliştirilen ev okulları bunlardan bazılarıdır (Tösten&Elçiçek, 2013). Bu okulların yanı sıra Reggio Emillia Okulları, Orman Okulları da son zamanlarda kendisinden söz ettiren alternatif okullardır.

Orman Okulları

Orman Okulları bütün ülkelerde sayıca artan bir eğitim yaklaşımıdır. Bu okulların bir kısmı eyaletler tarafından hibe alarak işleyişini sürdürürken bir kısmı ise sivil toplum örgütleri, aktivistler, orman ve doğa gönüllülerinin desteğiyle yoluna devam eder. Orman okulu için genel bir tanımdan söz etmek doğru değildir. Her birey için ormanda olmak farklı duygulara yol açar. Bu sebeple eğitimden doğrudan veya dolaylı faydalanan her kişi için orman okulu tanımı özneldir. Bu okullar çocukların bütün gelişim alanlarını olumlu bir şekilde etkiler. Kişilerin çevre ve ekolojik haklara duyarlı, kendilerine güvenen, başka kişilerin haklarına saygılı, empati kurabilen bireyler olmalarını destekler.

Orman okulu yaklaşımının arkasındaki ana fikir deneyimleyerek esnek öğrenemeye olanak sağlamaktır. Çocuklara kinestetik, görsel, dilsel ve kişiler arası iletişim kurarak öğrenmeyi kolaylaştırmayı hedefler ve bu hedefler zengin ve çeşitli dış mekân deneyimlerinin sağlanamasıyla yapılır (Koyuncu, 2019).

Orman Okulunun Temel İlkeleri

Orman okulları tek seferlik bir ziyaretten öte, ormanlık bir alanda veya doğal bir ortamda sık ve düzenli

oturumlardan oluşan uzun soluklu bir yoldur. Planlama, uyarlama, gözlem, gözden geçirme gibi kavramlar orman oklarlının ayrılmaz parçalarıdır.

Orman okulu, öğrenen ve doğal yaşam arasındaki ilişkinin gelişimini desteklemek için ormanlık veya doğal ağaçlık bir ortamda gerçekleşir.

Orman okulu, bireylerin bütüncül gelişimini teşvik etmeyi, dayanıklı, kendine güvenen, bağımsız ve yaratıcı öğrencileri teşvik etmeyi amaç edinir.

Orman okulu bireylere risk alma fırsatı sunar.

Orman okulu, mesleki uygulamalarını sürdüren ve geliştiren nitelikli, aktif orman eğitmenleri tarafından yürütülür.

Orman okulu, gelişim ve öğrenme için bir topluluk oluşturmak amacıyla bir dizi öğrenci merkezli süreç kullanır (Erşan&Erşan, 2022).

Orman okulunun gelişimsel katkıları ise şu şekilde sıralanabilir:

Bireysel hızda öğrenme.

Dayanıklılık.

Gelişmiş hafıza.

Riskleri değerlendirme.

Beceriler.

Bilgi.

Farkındalık.

Benlik saygısı.

Empati.

Problem çözme becerileri.

Güven (Erşan & Erşan, 2022).

Proje

Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı tarafından belirlenen başvuru değerlendirme ölçütlerini sağlayarak çocuk hakları, çevre ve ekolojik haklar, eğitim ve öğrenim hakkı alanında destek almaya hak kazanmış bir çalışmadır. Bu çalışmada, katılımcıların beş gün boyunca Almanya'nın ilk orman anaokulunda gerek teori gerek uygulamalı bir şekilde doğa ve orman pedagojisi konularında öğrenme deneyimi yaşamaları amaçlanmıştır.

Almanya'da gerçekleştirilecek eğitim programı aşağıdaki gibidir:

Eğitim Programı

"1. Gün Cuma – 20 Mayıs 2022

15.00-18.00 Eğitim kampüsüne varış ve odalara yerleşme

18.00-20.00 Akşam yemeği ve tanışma

2. Gün Cumartesi – 21 Mayıs 2022

08.00-09.00 Sabah kahvaltısı

09.00-12.00 Petra Jaeger ve Lorenzo Filippi ile kuramsal eğitim

12.00-14.00 Öğle yemeği

14.00-18.00 Aktif katılımlı kuramsal eğitim

3. Gün Pazar – 22 Mayıs 2022

08.00-09.00 Sabah kahvaltısı

09.00-12.00 Açık hava oyunları ve uygulamalı deneyimler /'kirli eller'- Thomas Wittich (Tomahaxx)

12.00-14.00 Öğle yemeği

14.00-18.00 Serbest oyun ve duygusal zekâ– Lorenzo Filippi

18.00 Akşam yemeği

4. Gün Pazartesi – 23 Mayıs 2022

08.00-09.00 Sabah kahvaltısı

09.00-12.00 Flensburg orman anaokulu ziyareti ve gözlemi

12.00-14.00 Öğle yemeği

14.00-17.00 Flensburg şehir gezisi

18.00 Akşam yemeği

5. Gün Salı – 24 Mayıs 2022

08.00-09.00 Sabah kahvaltısı

09.00-12:00 Sahil anaokulu ziyareti ve gözlemi

ALTERNATİF EĞİTİM PLATFORMU

12.00-14.00 Öğle yemeği

14.00-18.00 Kuramsal eğitim ve anaokulu gözlemleri üzerine değerlendirme

18.00 Kamp Ateşi - Parti

6. Gün Çarşamba – 25 Mayıs 2022

08.00-09.00 Sabah kahvaltısı

9.00-11.00 Sertifika töreni

12.00 Eğitim Kampüsünden ayrılış."

SONUÇ YERİNE

Çalışma kapsamında Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi için hazırlanan çalışma takvimi, proje başvuru rehberi, bütçe planı, proje sonuç raporları ve proje görselleri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Doğa ve Orman Pedagojisi Eğitmen Eğitim Kampı Projesi'nin, proje yönetim döngüsü ölçütlerine uygun olduğu ve eğitmenlere yönelik hazırlanan eğitim içeriğinin başarılı bir şekilde tamamlandığı sonucuna varılmıştır. Çocuklar için en büyük hazine dışarıda olmaktır. Eğitim kavramının sınırlarını genişletip okul dışında da çocukların haklara erişimleri desteklenmelidir. Bu düşünce ile adım atılarak iletişim becerileri geliştirerek gönüllü, destekçi çalışmalara katılıp paydaş sayısında artış sağlandı. Buna ek olarak farklı alternative yaklaşımları benimseyen sivil toplum örgütlerine, aktivistlere, üniversite öğrencilerine, gönüllülere, ebeveynlere ve çocuklara ulaşıldı.

Alternatif eğitim konusunda şuana kadar toplam 4 modülden oluşan bir eğitim sürecinden geçildi. Pandemi şartlarından dolayı bu eğitim 2021 yılında online gerçekleştirildi. Eğitimin 5. modülü ve asıl kilit noktası 20-25 Mayıs 2022 yılında Almanya Die Internationale Bildungsstaedte Jugendhof kampüsünde uygulamalı ve yüz yüze gerçekleştirildi. Bu eğitimi tamamladıktan sonra Batman, Şırnak İlinde doğa ve orman pedagojisinden esinlenmiş çocuk ve ebeveyn katılımlı atölyeler kuruldu. Bu atölyeler gerçekleştirilirken sivil toplum örgütlerinden, gönüllülerden destek alındı.

Bu çalışma sonucunda;

Proje yürütücüsü ve katılımcıların iletişim becerileri gelişti.

Gönüllü, destekçi ve paydaşları artırma becerileri gelişti.

Farklı kurumlarla çalışma becerileri gelişti.

Alternatif Eğitim yaklaşımı konusunda farkındalık arttı.

KAYNAKÇA

Aydın, İ. (2006). Alternatif Okullar. 2. baskı. Ankara: Pegem.

Dündar, S. (2007). *Alternatif eğitimin felsefi temelleri ve alternatif okullardaki uygulamalar* (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

ERŞAN, Ş., & ERŞAN, M. N. (2022). ALTERNATİF BİR EĞİTİM MODELİ OLARAK ORMAN OKULLARI. *EĞİTİM & BİLİM 2022-II*, 117.

Gündüz, M. (2006). Okulsuz Eğitim Uygulamasına İlişkin Yeni Yaklaşımlar: Tutoring Örneği'nin Eleştirisi. Milli Eğitim Dergisi, 172.

Koyuncu, M. (2019). *Okul öncesi eğitimde alternatif yaklaşım: Orman okullarında öğretmen, veli ve yönetici görüşlerinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

M. Hesapçıoğlu, "Eğitim ve Okul Alanındaki Çağdaş Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Eğitim Yönetimine Yansımaları". Yaşadıkça Eğitim. 82. 2004, s. 9.

Tösten, R., & Elçiçek, Z. (2013). ALTERNATİF OKULLAR KAPSAMINDA EV OKULLARININ DURUMU. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 37-49.

Öğr. Gör. Zeynep YILMAZ
Şırnak Üniversitesi, Silopi Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
ORCID:0000-0003-3995-2669

ÖZET

Kırsalda Çocukça Projesi Hempa Çocuk Derneği tarafından belirlenen başvuru değerlendirme ölçütlerini sağlayarak destek almaya hak kazanmış bir sosyal sorumluluk çalışmasıdır. Bu çalışmada, çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde desteklemek için çocuk dostu‘‘Ahşap Boyama Atölyesi, Geri Dönüşüm Atölyesi, Taş Boyama Atölyesi, Masal Atölyesi ve Doğa Atölyesi’’ atölyelerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Dokümanlar niteliğine göre; yazı esaslı, görüntü esaslı, ses esaslı ve görsel-işitsel esaslı olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bu çalışmada görsel ve yazı esaslı dokümanlar kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Kırsalda ÇocukçaProjesi için hazırlanan çalışma takvimi, proje başvuru rehberi, bütçe planı, proje ara ve dönem raporları, proje toplantı raporları, proje görselleri incelenmiştir. Şırnak İlinin Silopi İlçesinde yaşayan 60/72 aylık15 çocuk ile Ahşap Boyama Atölyesi Sevgi Yolu Anaokulunda, 10 çocuk ile Taş Boyama Atölyesi Doruklu İlkokulunda, 40 çocuk ile Geri Dönüşüm Atölyesi Şirgev Anaokulunda,100 çocuk ileMasal ve Doğa Atölyesi ise Ömer Halisdemir Anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda Kırsalda Çocukça Projesi’nin, Proje Yönetim Döngüsü ölçütlerine uygun olduğu ve çocuklara yönelik atölyelerin başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğisonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Proje, Sosyal Sorumluluk, Okul Öncesi Eğitim

AN ASSESSMENT ON THE CHILDISH PROJECT IN THE COUNTRYSIDE

ABSTRACT

The Children in the Countryside Project is a social responsibility project that has been entitled to receive support by providing the application evaluation criteria determined by the Hempa Children's Association. In this study, it is aimed to carry out child-friendly ‘Wood Painting Workshop, Recycling Workshop, Stone Painting Workshop, Fairy Tale Workshop and Nature Workshop’ workshops to support children's development in a healthy way. In the study, document review method, one of the qualitative research methods, was used. According to the nature of the documents; it is divided into four as text-based, image-based, sound-based and audio-visual-based. Visual and written documents were used in this study. Within the scope of the study, the work calendar prepared for the Children's project in the countryside, the project application guide, the budget plan, the project interim and Decennial reports, the project meeting reports, the project visuals were examined. Wood Painting Workshop with 15 children aged 60/72 months living in Silopi District of Şırnak Province was held in Sevgi Yolu Kindergarten, Stone Painting Workshop with 10 children

was held in Doruklu Primary School, Recycling Workshop with 40 children was held in Shirgev Kindergarten, Fairy Tale and Nature Workshop with 100 children was held in Ömer Halisdemir Kindergarten. As a result of the analyzes carried out in this study, it was concluded that the Children's Rural Project meets the criteria of the Project Management Cycle and the workshops for children are successfully carried out.

Keywords: Project, Social Responsibility, Preschool Education

GİRİŞ

Sanat insalık tarihi kadar eski bir kavramdır. Geçmişten günümüze dek bütün toplumlarda sanata rastlamak mümkündür. Bazen bir taş, kâğıt, ağaç bazen de bir çocuğun kalbi, dili ve beyni bize sanatı yansıtır. Önemli olan sanat izlerini farklı açılardan görebilmektir. Bu izleri şüphesiz en iyi yansıtanlar ise çocuklardır. Erken yaşlarda çocuklara yönelik hazırlanan atölyelerin temaları sanatla uyumlu olması öğrenme deneyiminin eğlenceli ve kalıcı olmasını sağlayacaktır. Kırsalça çocukça çalışmamızda çocukların fiziksel, psiko-sosyal, dil, bilişsel, kişilik ve öz bakım gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri için okul öncesi eğitime devam eden çocuklara yönelik ahşap boyama, taş boyama, geri dönüşüm, masal ve doğa atölyelerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. yaşanan çatışma olaylarından etkilenen 3 – 6 yaş arası 130 çocuk ile ahşap boyama, taş boyama, geri dönüşüm, masal ve doğa atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Çocukların atölye faaliyetleri süresince ortaya çıkardıkları görsel ürünler çocuk gelişimi uzmanları ve psikologlar tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda risk altında olduğu tespit edilen çocuklara ve ailelerine psikososyal destek verilmiştir.

Kırsalda çocukça çalışmamızda aşağıdaki faaliyetler sırasıyla gerçekleştirilmiştir.

Proje açılış toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Atölye liderleri seçilmiştir.

Belirlenen atölye temaları okullarda gerçekleştirilmiştir.

Proje kapanış toplantısı gerçekleştirilerek proje ürünleri rapor haline getirilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılarak çocukların yaşamında önemli bir yere sahip olan sosyal sorumluluk çalışmalarından Kırsalda Çocukça Projesi incelenmiştir. Dokümanlar niteliğine göre; yazı esaslı, görüntü esaslı, ses esaslı ve görsel-işitsel esaslı olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bu çalışmada görsel ve yazı esaslı dokümanlar kullanılmıştır. Proje faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve araştırma verilerinin toplandığı örneklemin seçiminde ise rastgele seçilmiş köy okullarından Silopi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Sevgiyolu Anaokulu, Doruklu Anaokulu, Şirgev Anaokulu ve Şehit Ömer Halisdemir Anaokulu araştırmaya dahil edilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Okul Öncesi Eğitim

Eğitimin en önemli amaçlarından biri, bireylerin içinde bulunduğu ortama dengeli bir biçimde uyum sağlaması olup, bu sağlam temellerin okul öncesi dönemde atılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, eğitim sistemimizin önemli ve öncelikli bir bölümünü oluşturan okul öncesi eğitimin ülkemizin geleceği açısından büyük ve yaşamsal bir öneme sahip olması tartışılmaz bir gerçektir. Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan itibaren temel eğitime başlayana kadar gerek okulda gerek ailede verilen eğitim sürecidir. Okul öncesi eğitim dönemini kapsayan ilk altı yaş, çocuğun bedensel, bilişsel, dil, psiko-motor, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında önemli ilerlemeler kaydettiği, özbakım becerilerinin kazanıldığı ve kişilik yapısının biçimlenmeye başladığı kritik öneme sahiptir. Bu süreç içerisinde kazanılan öğrenme deneyimleri, tüm yaşam boyunca devam etmektedir. Bu nedenle bu dönemin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi, sağlıklı, mutlu ve yaratıcı bireyler yetiştirilmesi açısından önem taşımaktadır (Oktay, 1999; Aral ve ark., 2002; Bütün-Ayhan ve Aral, 2005; Yavuzer, 2006; Ural ve Ramazan, 2007; YıldızBıçakçı, 2009). Bu dönemde çocuğa sunulan eğitim fırsatları çocuğun gelişimine olumlu sağlamaktadır. Yapılan bir çalışmada, okul öncesi dönemini etkili bir şekilde geçiren çocukların beden, zihin, dil, sosyal ve duygusal gelişim alanlarında diğer çocuklara göre daha ileri oldukları, erken yıllarda kişiliklerinin gelişmeye başlamasıyla ilişkili olarak okula ve çevreye uyumda daha az sorun yaşadıkları belirlenmiştir (Hong, 2004). Bunun yanı sıra okul öncesi eğitimi alan çocuklar almayanlara oranla akademik başarılarının dad aha ileri olduğu görülmüştür. Zihinsel gelişimin yaşlara göre incelendiği bir çalışmada 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişim incelenmiş ve zihinsel gelişimin %50'sinin 4 yaşına kadar, %30'unun 4-8 yaş arası ve % 20'sinin ise 8-17 yaşına kadar oluştuğu bildirilmektedir. Bu açıdan çocuğun eğitiminde erken yılların değeri büyüktür ve bu dönemde çocuğun yetenek ve becerilerini geliştirmek için ona rehberlik etmek, doğru davranışlarını pekiştirmek gerekir. Bu da ancak iyi şekilde planlanmış, sistemli bir okul öncesi eğitimle mümkün olabilir.

Sosyal sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavram olarak literature yeni girmiş bir kavram olmamasına rağmen bu kavrama verilen ilgi ve önem oldukça yenidir. Oldukça yeni ancak hızla kendinden söz ettiren ve etkinliği çoğalarak artan bir konu haline gelen sosyal sorumluluk; kamu kurum ve kuruluşlarda, sivil toplum örgütlerinde, aktivistler ve gönüllüler arasında etkileşim kurmuştur. Günümüz projelerin çoğunda sosyal sorumluluk yönü vardır.

Proje-Atölye

Bilgi sürekli değişen bir kavramdır. Günümüz ihtiyaçlarına duyarlı değişen eğitim yaklaşımları, öğretmen merkezli eğitimden, çocuk dostu eğitime doğru bir ilerleme göstermiştir. Öğretmenin tek hâkim ve yönetici olduğu, temel becerilere odaklanan yaklaşımın yerini, çocukların ilgi ve yeteneklerini dikkate alıp, onların

sürece etkin bir şekilde katılarak öğrenmelerini hedefleyen bir anlayış almıştır (Ulutaş, 2011). 2013 Okul Öncesi Programı da öğretmenlerin anlamlı etkinlikler oluşturması ve etkinlikler sürecinde çocukların yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlamaları gerekliliğine vurgu yapmaktadır (MEB, 2013). Bu anlayış eğitim kurumlarını, çocukların bütün gelişim alanlarını kapsayacak ve çocukları sürecin merkezine konumlandıracak yeni öğrenme ortamları oluşturmaya yönlendirmiştir (Ekici, 2015; Zembat, Günşen & Çolak, 2019).

Günümüz eğitim anlayışında farklı alternative yaklaşımların kullanılması, çocuğun ilgi ve ihtiyacına göre Eğitim içeriklerinin oluşturulması ve öğrenme ortamlarının şekillenmesi önem arz ederken az sayıda proje bu anlayışı dikkate alarak çocuklara öğrenme ortamları sunmaktadır. Var olan projeleri incelemek, bu projelerin çocuklara özgü öğrenme ortamının nasıl oluşturulabileceği üzerine fikir oluşturması açısından önem teşkil etmektedir. Çocuklara özgü öğrenme ortamı oluşturmayı amaçlayan, verimli ve etkili öğrenme yöntemi bulmayı hedefleyen projelerden birisi de ‘‘Kırsalda Çocukça’’ projesidir.

SONUÇ YERİNE

Projeniz hakkında kısa bilgi: Bu projede, yaşanan çatışma olaylarından etkilenen 3 – 6 yaş arası 130 çocuk ile ahşap boyama, taş boyama, geri dönüşüm, masal ve doğa atölyeleri Sevgiyolu Anaokulu, Doruklu Anaokulu, Şirgev Anaokulu ve Şehit Ömer Halisdemir Anaokulu’nda gerçekleştirilmiştir. Çocukların atölye faaliyetleri süresince ortaya çıkardıkları görsel ürünler çocuk gelişimi uzmanları ve psikologlar tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda risk altında olduğu tespit edilen çocuklara ve ailelerine psikososyal destek verilmiştir.

Projenizde gerçekleştireceğiniz etkinlikler neler? Yapacağınız etkinlikleri sırasıyla yazınız.

Proje açılış toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Atölye liderleri seçilmiştir.

Belirlenen atölye temaları okullarda gerçekleştirilmiştir.

Proje kapanış toplantısı gerçekleştirilerek proje ürünleri rapor haline getirilmiştir.

Proje süresi (atölye/etkinlik kaç ay/gün sürecek?) Kırsalda Çocukça Projesi Mart 2022’de başlamış Ekim 2022 tarihinde bitmiştir.

Projenin gerçekleştirileceği kent(ler)? Şırnak İli Silopi İlçesinde gerçekleştirilmiştir.

Projeden faydalanacak çocuklara nasıl ulaşacaksınız? Projeden faydalanacak çocuklar Silopi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler sonucunda belirlenmiştir.

Projedeki etkinlik/atölyeyi yapacağınız mekan hakkında kısaca bilgi verir misiniz? Atölyenin kurulduğu alanın güvenilir, geniş, temiz, ışık alabilen, açık alana sahip bir ortam olacağına dikkat edilmiştir.

Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda Kırsalda Çocukça Projesi’nin, Proje Yönetim Döngüsü ölçütlerine ve değerlendirme kriterlerine uygun olduğu, çocuklara yönelik atölyelerin başarılı bir şekilde tamamlandığı sonucuna varılmıştır. Proje kapsamında toplamda 16 atölye lideri ve 130 çocuk faydalanmıştır. Çocukların gerek okul içi gerek okul dışında eğlenerek öğrenmelerini desteklemek için daha fazla sosyal sorumluluk

projeleri uygulanabilir. Toplumda sosyal sorumluluk için farkındalık oluşması adına sivil toplum örgütleri ve Milli Eğitim Müdürlükleri arasında protokol yapılabilir. Öğretmenlere, sosyal sorumluluk projelerinin yönetimi için eğitimler verilebilir. Sosyal sorumluluk projeleri için ilgili kurum ve kuruluşların daha fazla bütçe ayırması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Aral, N., Kandır, A., Can-Yaşar, M. (2002). Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Bütün-Ayhan, A., Aral, N. (2005). Anaokuluna Devam Eden Altı Yaş Grubundaki Çocukların Kavram Gelişiminde Bilgisayar Destekli Öğretimin Etkisinin İncelenmesi. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 10, Ankara: A.Ü. Ev Ekonomisi Yüksekokulu Yayın No: 10.

Ekici FY (2015). Okul öncesi eğitimde uygulanan çocuk merkezli yaklaşımların kuramsal temel, eğitim ortamı ve öğretmenin rolü açısından karşılaştırılması. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(12), 192-212.

MEB, (2013). Okul Öncesi Eğitimi Programı. MEB.

Oktay, A. (1999). Okul Öncesi Eğitim ve Temel İlkeleri. Marmara Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Ulutaş A. (2011). Okul öncesi dönemde drama ve oyunun önemi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 4 Sayı:6, 233-242.

Ural, O., Ramazan, O. (2007). Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü. Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (Editör: S.

Yavuzer H. (2006). Çocuk Eğitimi El Kitabı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yıldız, V., Özkal, N., Çetingöz, D. (2003). Okul Öncesi Eğitimi Alan ve Almayan 7-8 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Potansiyelin Değerlendirilmesi. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(13), 129- 137.

Zembat R., Günşen G. & Çolak GF (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocukluk eğitiminde uygulanan farklı yaklaşımlar hakkındaki bilişsel haritaları. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:21 (Ek), 1-19. DOI: 10.26468/trakyasobed.415921

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ KONULU YAYINLARIN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Fetullah UYUMAZ
ORCID: 0000-0002-0274-8640
Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
ORCID: 0000-0001-7533-4724

ÖZET

Çocuk edebiyatı ürünleri arasında çocuk kitapları; çocukların fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Küçük yaşlardan itibaren çocuk kitaplarıyla tanışan çocukların hayal güçleri de önemli ölçüde gelişecektir. Elbette tüm kitaplar için bu durum geçerli değildir. Bu yüzden çocuklar için yazılmış kitapların belli başlı özellikleri taşıması gerekmektedir. Çocuklar için yazılan kitapların birçok uzmanın denetiminden geçmiş olması gerekir. Pedagojik bir tavır bunu gerektirmektedir. Bu bağlamda çocuğa görelik ilkesi çocuk kitaplarının taşıması gereken özellikleri belirlemede yardımcı olacaktır. Ancak yapılan çalışmalarda çocuğa görelik ilkesinin tam olarak ne olduğu veya neler olduğu noktasında bir birlik bulunmamaktadır. Bunun sebebinin çocuk edebiyatı alanıyla ilgili çalışmaların yetersiz oluşuna bağlanabilir. Bu çalışmanın amacı çocuk edebiyatı alanında çocuğa görelik ilkesi konusunda yapılmış çalışmaların incelenmesidir. Çalışma kapsamında çocuğa görelik konusunu ele alan çalışmalar incelenecek ve çalışma sonucunda çocuğa görelik ilkelerinin tam olarak nelerden oluştuğu konusunda bir kanıya varılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın yöntemi doküman incelemesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda basılı ve dijital yayınlar incelenecektir. Çalışmanın bulguları kısmında makale ve tezler yer almaktadır. Yapılan akademik çalışmalar içerik analizi yöntemiyle incelenecek ve sistematik bir metotla bulgular ortaya konulacaktır. Bulgular kısmında elde edilen verilere Ulusal Tez Merkezi, Dergipark ve Google Akademik'ten ulaşılmıştır. Hem Dergipark'ta hem de Google Akademik'te yer alan aynı çalışmalar belirlenmiş ve eleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçları kısmında ise bulgulardan elde edilen veriler ışığında tartışma yapılacak ve alandaki araştırmacılar için çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuğa Görelik, Çocuk Kitapları

EXAMİNATİON OF PUCLİCATİONS İN CHİLDREN'S LİTERATURE ON THE PRİNCİPLE OF APPROPRİATENESS FOR CHİLDREN

ABSTRACT

Children's literature products include children's books; It is very important for the physical, cognitive and spiritual development of children. The imagination of children who are introduced to children's books from an early age will also develop significantly. Of course, this is not true for all books. Therefore, books written for children should have certain characteristics. Books written for children must have passed the supervision of many experts. A pedagogical attitude demands it. In this context, the principle of appropriateness to the child

will help in determining the features that children's books should have. However, in the studies conducted, there is no consensus on what exactly the principle of relative to the child is or what it is. The reason for this can be attributed to the inadequacy of studies on children's literature. The aim of this study is to examine the studies on the principle of relative to the child in the field of children's literature. Within the scope of the study, the studies dealing with the subject of relativity to the child will be examined and as a result of the study, it will be tried to reach an opinion on what exactly the principles of relativity for the child consist of. The method of the study was determined as document review. In this context, printed and digital publications will be examined. In the findings section of the study, articles and theses are included. Academic studies will be examined by content analysis method and findings will be revealed with a systematic method. The data obtained in the Findings section were obtained from the National Thesis Center, Dergipark and Google Scholar. The same studies in both Dergipark and Google Scholar were determined and the elimination process was carried out. In the results part of the study, a discussion will be made in the light of the data obtained from the findings and various suggestions will be made for researchers in the field.

Key words: Children's Literature, Relative to Children, Children's Books

GİRİŞ

Çocuk edebiyatında çocuğa görelik konusu son yıllarda üzerinde durulan başlıklardan biridir. Bu konuda araştırmacıların yaptığı çalışmalar genellikle sanatçılar tarafından ortaya konulan çocuk kitapları üzerine yapılmıştır. Ancak ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar da vardır. Yapılan çalışmalarda amaç eserlerin çocuklara uygun olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla çocuk edebiyatında "çocuğa görelik" kavramı ortaya atılmıştır. Çocuğa görelik; Sever (2015) çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini, göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorlar. Çer (2014, 127) Genel bir açıklamayla, yazınsal nitelikli kitaplarda çocuğa görelik; kitabın hem biçimsel, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuğun doğası, ilgi ve gereksinmesi, dil ve anlam evreni, bakış açısıyla örtüşmesi hem de yazın olma ilkelerini yerine getirmesidir.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinin ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgularla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin çözümlenmesi esasına dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırma yönteminde birincil araştırma verileri kaynağı olarak çeşitli yazılı metin biçimleri toplanarak, gözden geçirilerek, sorgulanarak ve çözümlenerek sonuca ulaşılmaya çalışılır (Sak, Şahin- Sak, Öneren-Şendil ve Nas, 2021).

ÇALIŞMA GRUBU

Çocuk edebiyatında çocuğa görelik ilkesi konulu yayınların incelendiği bu çalışmada toplamda 20 adet makale ve 18 adet tez incelenmiştir. Makale ve tezlere ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 1, Tablo 2 ve Şekil 1'de verilmiştir.

Çocuğa görelik ilkesi açısından incelenen makalelere ilişkin künye bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. *Çocuğa görelik açısından incelenen makaleler*

	Makale İsmi	Yazar	Dergi
1	"Tilkinin Kâbe'ye Gidişi" Adlı Türkmen Masalının Çocuğa Görelik İlkesine Göre İncelenmesi	Fikret Türkmen Soner Sağlam	Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi
2	5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	Şener Demirel Hacer Deniz	Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi
3	Andrew Clements'in Bunun Adı Findel Adlı Çocuk Edebiyatı Eserinin Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Behice VARIŞOĞLU Şehnaz Hikmet TUZCUOĞLU AKSİN	Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
4	Bestami Yazgan'ın Hikâyelerindeki İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Kader Yeniçeri Yasemin Kuşdemir	The Journal Of Social Science
5	Çiğdem Kaplangı'nın Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Kamer Sezer	Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi
6	Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Göre Olmasını Sağlayan Başat Bir Değişken: Eğitsel Özellikler	Erkan Çer	Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi
7	Elçin Efendiyev'in Çocuk Hikâyelerinin "Çocuğa Görelik" Açısından Değerlendirilmesi	Mustafa Öğünç	Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi
8	Gagauz Şair Valentina Bujilova'nın Çocuk Şiirlerine Çocuğa Görelik İlkesi Işığında Bir Bakış	Ertuğrul Karakuş	Kültür Araştırmaları Dergisi
9	Hırvatistan'dan Bir Çocuk Romanı: Çırak Hlapić'in Olağanüstü Maceraları" Adlı Eserin Çocuğa Görelik İlkesi Bakımından İncelenmesi	Demet Kardaş	Turkish Studies-Language And Literature
10	İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik Açısından İncelenmes	Aykut Narin	Journal Of Sustainable Educational Studies
11	Kral Şakir Serisinden "Mor Bir Fil Gördüm Sanki" Adlı Çocuk Kitabının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Ahmet Şanal	Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
12	Kurgulanmış Masalların İç Yapı Özellikleri Açısından Çocuğa Göreliği	Olcay Saltık	Turkish Studies
13	Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	Ayşegül Ulutaş	Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi
14	Rıchard Bach'ın Martı Adlı Eserinin Çocuğa Görelik Bağlamında İncelenmesi1	Şener Demirel Yelda Kökçü	Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
15	Robin Hood İsimli Eserlerde Çocuğa Göre Olmayan Ögeler	Yakup Alan	Uluslarası Toplum Araştırmaları Dergisi
16	Sevim Ak'ın Öykülerinin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Gülay Karaca Fahri Temizyürek	Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
17	Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi	Suna Canlı	Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

18	Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Pınar Çakır	Turkish Studies
19	Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Göreliği	Aslıhan Küçükavşar Sevil Hasırcı	Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
20	Türkçeden Özbekçeye Çevrilen Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Yasemin Kuşdemir Pınar Bulut	Turkish Studies Social Sciences

Tablo 2. Çocuğa görelik açısından incelenen tezler

	Tezin İsmi	Yazar	Üniversite-Enstitü	Tür
1	İlkögretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi	Elif Emine Küçük	Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
2	Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız'ın Basından Geçenler" Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuga Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Betül Burç	Fırat Üniversitesi Eğitim/Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
3	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuğa Görelik Açısından Olumluluklar ve Olumsuzluklar	Pervin Ustaoglu	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
4	Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarındaki Çocuk Karakterlerin Çocuğa Görelikler Açısından Değerlendirilmesi	Fatma Taşçı	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
5	Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Ahmet Akkaya	Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
6	6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin "Çocuga Görelikler" Açısından İncelenmesi	Pınar Çakır	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
7	5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi	Handegül Bilgin	Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
8	Ankara Devlet Tiyatrosunda Sahnelenen Çocuk Oyunu Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi (2005/2006–2014/2015)	Emre Bayrakdar	Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
9	Behiç Ak'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Necati Kirazlı	Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
10	Bestami Yazgan'ın Hikâyelerindeki İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Kader Yeniçeri	Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
11	Hasan Lâtif Sarıyüce'nin Hikâyelerinin 'Çocuğa Görelik' Açısından Değerlendirilmesi	Zümrüt Ceylan	Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
12	Çocuğa Görelik İlkeleri Bakımından 100 Temel Eser'in	Dilek Kurt	Amasya Üniversitesi/Sosyal	Yüksek

	İncelenmesi		Bilimler Enstitüsü	Lisans
13	Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Çocuğa Görelik Unsurları Açısından İncelenmesi	Belgüzar (Karakaş) Doğan	Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
14	Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi ve Eğitsel İletiler Açısından İncelenmesi	Ayşenur Dağ	Necmettin Erbakan Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
15	Yaşam Öyküsü (Biyografi) Türündeki Çocuk Kitaplarının "Çocuğa Görelik" İlkesi Bakımından İncelenmesi	Rabia Akçay	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans
16	İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Görsel ve Dilsel Metinlerin Çocuğa Görelik İlkeleri Bağlamında İncelenmesi	Elif Nur Özdemir	Amasya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü	Yüksek Lisans
17	Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik İlkeleri Açısından İncelenmesi ve Tavsiye Şiirler Seçkisi	Mustafa Tuğrul Çolak	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	Yüksek Lisans
18	Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi	Erkan Çer	Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Yüksek Lisans

BULGULAR

Çalışmada ulaşılan makale ve tezlerden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Öcelikle incelenen makalelere yönelik veriler verilmiştir.

Tablo 3. Makalelerde çocuğa görelik ilkesi

	Makale İsmi	Çocuğa Görelik İlkeleri
1	"Tilkinin Kâbe'ye Gidişi" Adlı Türkmen Masalının Çocuğa Görelik İlkesine Göre İncelenmesi	Konu Kahramanlar Dil ve anlatım İleti
2	5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik Ölçütlerine Göre İncelenmesi	Biçim Dil ve üslup Konu ve tema İletiler Resim
3	Andrew Clements'in Bunun Adı Findel Adlı Çocuk Edebiyatı Eserinin Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Tasarım (büyüklük, kâğıt, kapak, cilt, harfler ve sayfa düzeni, resim) Konu İleti Karakter Dil ve anlatım Eğitsel ilkeler
4	Bestami Yazgan'ın Hikâyelerindeki İletilerin Çocuğa Görelik	İleti

	İlkesi Açısından İncelenmesi	
5	Çiğdem Kaplangı'nın Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	İçerik Tasarım
6	Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Göre Olmasını Sağlayan Başat Bir Değişken: Eğitsel Özellikler	Eğitsel özellikler (Öğretme ve belletme, öğüt ve emir, korku ve kaygı, ideolojik söylemler, cinsiyet ayrımcılığı, tozpembe bir dünya, geleneksel değerler, yaptırımcı yargılar ve kurallar, tek ve değişmez doğrular, aşırı duygusal öğeler, şiddet)
7	Elçin Efendiyev'in Çocuk Hikâyelerinin "Çocuğa Görelik" Açısından Değerlendirilmesi	Konu İleti Kişi Dil ve anlatım Mekân
8	Gagauz Şair Valentina Bujilova'nın Çocuk Şiirlerine Çocuğa Görelik İlkesi Işığında Bir Bakış	İlgi ve ihtiyaç Dil ve anlatım Çocuk gerçekliği Okuma isteği uyandırma Öğretici olma Biçimsel özellikler İleti
9	Hırvatistan'dan Bir Çocuk Romanı: Çırak Hlapić'in Olağanüstü Maceraları" Adlı Eserin Çocuğa Görelik İlkesi Bakımından İncelenmesi	Dış yapı özellikleri (Boyut, kapak-cilt, kâğıt, sayfa düzeni, harf büyüklüğü, resim) İç yapı özellikleri (tema, konu, çatışma, ileti, karakter, plan, dil ve anlatım) Temel eğitim ilkelerine uygunluk
10	İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	İlgi ve ihtiyaç Görsel Çocuğun iç dünyası Dilin zenginlikleri Yazım kuralları ve noktalama İleti Konu
11	Kral Şakir Serisinden "Mor Bir Fil Gördüm Sanki" Adlı Çocuk Kitabının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Biçim/tasarım Konu İleti Karakter Dil ve anlatım Eğitim ilkeleri
12	Kurgulanmış Masalların İç Yapı Özellikleri Açısından Çocuğa Göreliği	Konu Çatışma Çocuğun iç dünyası Kahraman Dil ve anlatım

		İleti
		Cinsiyetçilik
		Olay dizisi
13	Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	Resim ve içerik
		Renk
		Resim ve mantıksal ilgi kurma
14	Richard Bach'ın Martı Adlı Eserinin Çocuğa Görelik Bağlamında İncelenmesi	Konu
		Dil ve üslup
		Şahıs kadrosu
		Mekân ve zaman
		Resim
		İleti
15	Robin Hood İsimli Eserlerde Çocuğa Göre Olmayan Ögeler	Seviyeye uygunluk
		İlgi ve ihtiyaç
		Öğretici olma
		Dil evrenine uygunluk
		Çocuk gerçekliği
		Hisse dokunabilirlik
		Estetik haz uyandırma
		Okuma isteği uyandırma
16	Sevim Ak'ın Öykülerinin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	İçerik özellikleri
		Tasarım
17	Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi	Konu, izlek ve ileti
		Dil ve anlatım
		Kurgu
		Karakter
18	Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Tasarım özellikleri
		İçerik özellikleri
19	Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Göreliği	Konu
		İzlek
		İleti
		Dil ve anlatım
20	Türkçeden Özbekçeye Çevrilen Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Konu
		Kurgu
		Karakter
		Dil ve anlatım
		İleti

İncelenen makalelerde elde edilen bulgular şu şekildedir: 1. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, Kahramanlar, Dil ve anlatım, İleti; 2. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Biçim, Dil ve üslup, Konu ve tema, İletiler, Resim; 3. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Tasarım (büyüklük, kâğıt, kapak, cilt, harfler ve sayfa

düzeni, resim), Konu, İleti, Karakter, Dil ve anlatım, Eğitsel ilkeler; 4. makalede çocuğa görelik ilkeleri: ileti; 5. makalede çocuğa görelik ilkeleri: İçerik, Tasarım; 6. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Eğitsel özellikler (Öğretme ve belletme, öğüt ve emir, korku ve kaygı, ideolojik söylemler, cinsiyet ayrımcılığı, tozpembe bir dünya, geleneksel değerler, yaptırımcı yargılar ve kurallar, tek ve değişmez doğrular, aşırı duygusal öğeler, şiddet); 7. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, İleti, Kişi, Dil ve anlatım, Mekân; 8. makalede çocuğa görelik ilkeleri: İlgi ve ihtiyaç, Dil ve anlatım , Çocuk gerçekliği, Okuma isteği uyandırma, Öğretici olma, Biçimsel özellikler, İleti; 9. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Dış yapı özellikleri (Boyut, kapak-cilt, kâğıt, sayfa düzeni, harf büyüklüğü, resim), İç yapı özellikler, (tema, konu, çatışma, ileti, karakter, plan, dil ve anlatım), Temel eğitim ilkelerine uygunluk; 10. makalede çocuğa görelik ilkeleri: İlgi ve ihtiyaç, Görsel, Çocuğun iç dünyası, Dilin zenginlikleri, Yazım kuralları ve noktalama, İleti, Konu; 11. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Biçim/tasarım, Konu, İleti, Karakter, Dil ve anlatım, Eğitim ilkeleri; 12. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, Çatışma, Çocuğun iç dünyası, Kahraman, Dil ve anlatım, İleti, Cinsiyetçilik, Olay dizisi; 13. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Resim ve içerik, Renk, Resim ve mantıksal ilgi kurma; 14. makalede çocuğa görelik ilkeleri: İlgi ve ihtiyaç, Görsel, Çocuğun iç dünyası, Dilin zenginlikleri, Yazım kuralları ve noktalama, İleti, Konu; 15. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Seviyeye uygunluk, İlgi ve ihtiyaç, Öğretici olma, Dil evrenine uygunluk, Çocuk gerçekliği, Hisse dokunabilirlik, Estetik haz uyandırma, Okuma isteği uyandırma; 16. makalede çocuğa görelik ilkeleri: İçerik özellikleri, Tasarım; 17. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, izlek ve ileti, Dil ve anlatım, Kurgu, Karakter; 18. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Tasarım özellikleri, İçerik özellikleri; 19. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, İzlek, İleti, Dil ve anlatım; 20. makalede çocuğa görelik ilkeleri: Konu, Kurgu, Karakter, Dil ve anlatım, İleti.

Tablo. 4 Tezlerde çocuğa görelik ilkesi

	Tezin İsmi	Çocuğa görelik ilkeleri
1	İlkögretim 6., 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi	Konu Tema Dil ve anlatım
2	Rıfat Ilgaz'ın "Bacaksız'ın Basından Geçenler" Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuga Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Dil ve üslup Konu-tema İleti Kahramanlar Resimler
3	Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Çocuğa Görelik Açısından Olumluluklar ve Olumsuzluklar	Dil ve anlatım Çocuk için kazanımlar Şiddet ve işkence Dilin kullanımı Cinsellik
4	Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarındaki Çocuk Karakterlerin Çocuğa Görelikler Açısından	Çocuk ve obje Çocuk ve değer

	Değerlendirilmesi	
5	Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Dil ve üslup Konu ve tema Şahıs kadrosu ve kahramanlar Bakış açısı/anlatıcı
6	6., 7., 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin "Çocuga Görelikler" Açısından İncelenmesi	Tasarım özellikleri (Kâğıt özellikleri, sayfa düzeni, resimler) İçerik özellikleri (konu, tema, karakterler, dil ve anlatım, ileti, çevre)
7	5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi	Yalınlık ve içtenlik Fiziksel özellikler Resimleme Dil ve anlatım İçerik
8	Ankara Devlet Tiyatrosunda Sahnelenen Çocuk Oyunu Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi (2005/2006–2014/2015)	Eğitsel boyut Dil gelişimi boyutu
9	Behiç Ak'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi	Tasarım özellikleri İçerik özellikleri Eğitsel özellikler
10	Bestami Yazgan'ın Hikâyelerindeki İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi	Tema ve ileti
11	Hasan Lâtif Sarıyüce'nin Hikâyelerinin 'Çocuğa Görelik' Açısından Değerlendirilmesi	Dış yapı özellikleri (boyutlar, kâğıt, kapak-cilt, harfler, sayfa düzeni, resimler) İç yapı özellikleri (konu, tema, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti, çevre)
12	Çocuğa Görelik İlkeleri Bakımından 100 Temel Eser'in İncelenmesi	Öğretme ve belletme Öğüt ve emir Korku ve kaygı İdeolojik söylemler Cinsiyet ayrımcılığı Tozpembe bir dünya Geleneksel Değerler, Yaptırımcı Yargılar ve Kurallar Tek ve Değişmez Doğrular Abartılmış Merak ve Aşırı Duygusal Öğeler Şiddet
13	Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Çocuğa Görelik Unsurları Açısından İncelenmesi	Konu Tema Ana düşünce Kahramanlar Dil ve anlatım Çevre/mekân

14	Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarının Çocuğa Görelik İlkesi ve Eğitsel İletiler Açısından İncelenmesi	1. Dış yapı özellikleri (boyutlar, kâğıt, kağak-cilt, harfler, sayfa düzeni, resimler) 2. İç yapı özellikleri (konu, tema, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti, çevre)
15	Yaşam Öyküsü (Biyografi) Türündeki Çocuk Kitaplarının "Çocuğa Görelik" İlkesi Bakımından İncelenmesi	Konu İzlek Dil ve anlatım İleti Karakter Eğitsel ilkeler
16	İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Görsel ve Dilsel Metinlerin Çocuğa Görelik İlkeleri Bağlamında İncelenmesi	Konu Tema İleti Karakter Dil ve anlatım Görsel metinler Öğretme ve belletme Öğüt ve emir Korku ve kaygı İdeolojik söylemler Cinsiyet ayrımcılığı Tozpembe bir dünya Geleneksel Değerler, Yaptırımcı Yargılar ve Kurallar Tek ve Değişmez Doğrular Abartılmış Merak ve Aşırı Duygusal Öğeler Şiddet
17	Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik İlkeleri Açısından İncelenmesi ve Tavsiye Şiirler Seçkisi	Dil ve Anlatım Estetik Duyarlık İleti ve Değer Aktarımı Temaya Uygunluk Şekil Unsurlarının Uygunluğu His/duygu aktarımı İdeolojik Dayatmadan Arınıklık Çocuk Gerçekliği Düzeye Uygunluk
18	Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi	Kitapların biçimsel özellikleri Kitapların içerik özellikleri Kitapların eğitsel özellikleri

İncelenen tezlerden elde edilen bulgular şu şekildedir: 1. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Konu, tema, dil ve anlatım; 2. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Dil ve üslup, konu-tema, ileti, kahramanlar, resimler; 3. tezde çocuğa

görelik ilkeleri: Dil ve anlatım, çocuk için kazanımlar, şiddet ve işkence, dilin kullanımı, cinsellik; 4. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Çocuk ve obje, çocuk ve değer; 5. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Dil ve üslup, konu ve tema, şahıs kadrosu ve kahramanlar, bakış açısı/anlatıcı; 6. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Tasarım özellikleri (kâğıt özellikleri, sayfa düzeni, resimler), içerik özellikleri (konu, tema, karakterler, dil ve anlatım, ileti, çevre); 7. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Yalınlık ve içtenlik, fiziksel özellikler, resimleme, dil ve anlatım, içerik; 8. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Eğitsel boyut, dil gelişimi boyutu; 9. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Tasarım özellikleri, içerik özellikleri, eğitsel özellikler; 10. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Tema ve ileti; 11. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Dış yapı özellikleri (boyutlar, kâğıt, kapak-cilt, harfler, sayfa düzeni, resimler), iç yapı özellikleri (konu, tema, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti, çevre); 12. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Öğretme ve belletme, Öğüt ve emir, Korku ve kaygı, İdeolojik söylemler, Cinsiyet ayrımcılığı, Tozpembe bir dünya, Geleneksel Değerler, Yaptırımcı Yargılar ve Kurallar, Tek ve Değişmez Doğrular, Abartılmış Merak ve Aşırı Duygusal Öğeler, Şiddet; 13. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Konu, tema, ana düşünce, kahramanlar, dil ve anlatım, çevre/mekân; 14. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Dış yapı özellikleri (boyutlar, kâğıt, kağak-cilt, harfler, sayfa düzeni, resimler), iç yapı özellikleri (konu, tema, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti, çevre); 15. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Konu, izlek, dil ve anlatım, ileti, karakter, eğitsel ilkeler; 16. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Konu, Tema, İleti, Karakter, Dil ve anlatım, Görsel metinler, Öğretme ve belletme, Öğüt ve emir, Korku ve kaygı, İdeolojik söylemler, Cinsiyet ayrımcılığı, Tozpembe bir dünya, Geleneksel Değerler, Yaptırımcı Yargılar ve Kurallar, Tek ve Değişmez Doğrular, Abartılmış Merak ve Aşırı Duygusal Öğeler, Şiddet; 17. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Dil ve anlatım, estetik duyarlık, ileti ve değer aktarımı, temaya uygunluk, şekil unsurlarının uygunluğu, his/duygu aktarımı, ideolojik dayatmadan arınıklık, çocuk gerçekliği, düzeye uygunluk; 18. tezde çocuğa görelik ilkeleri: Kitapların biçimsel özellikleri, kitapların içerik özellikleri, kitapların eğitsel özellikleri.

SONUÇ

Çalışmalara bakıldığında bulgular ışığında şunu söylemek mümkündür. Çocuğa görelik kavramının algılanması birçok araştırmacı tarafından farklıdır. Bu farklılığın sebebi konu ile ilgili net bir çerçeve çizilmemiş olmasıdır

Araştırmalara bakıldığında hemen hepsinde ortak noktalar görmek mümkündür ancak bazıları bir veya iki başlıkla inceleme yaparken bazıları yedi veya sekiz başlıkta incelemiştir. Hatta bazı çalışmalarda bu başlıklar kendi içerisinde de çeşitlendirilmiştir. Çocuğa görelik konusunun çocuk edebiyatındaki yerine bakıldığında yapılan çalışma sayısı yetersizdir. Özellikle teorik bir çerçeve çizme anlamında daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Araştırmacılara öneri olarak bu çalışmaların toplamından hareketle genel bir çocuğa görelik kavramı ortaya çıkarılabilir. Bu çalışmadan hareketle çıkarılan çocuğa görelik ilkeleri ise şu şekilde verilmiştir:

1. Kitapların biçimsel özellikleri

1. boyutlar,

2. kâğıt,

3. kapak-cilt,

4. harfler,

5. sayfa düzeni,

6. resimler

2. Kitapların içerik özellikleri

2.1 Tema

2.2 İleti

2.3 İzlek

2.4 Karakterler

2.5 Kurgusal Ögeler

2.6 Konu

2.6 Dil ve anlatım

3. Kitapların eğitsel özellikleri

3.1 Estetik Zevk Uyandırma

3.2 Çocuk Gerçekliğine Uygunluk

3.3 Çocuğun Düşünsel Dünyasına Uygunluk

KAYNAKÇA

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4 (1), 227-256. DOI: 10.33400/kuje.843306

Sever, S. (2019). Çocuk ve edebiyat. TUDEM.

Çer, E. (2014). Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ananda Majumdar
ORCID :0000-0003-3045-0056
University of Alberta
*Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 1,2,3), online) 2017-present
*John. F. Kennedy School of Government, Harvard University, Public Leadership Credentials Courses
*Norquest College (Edmonton, AB, Canada), "LINC" (English Literacy Certificate Program) January 2023 / Early Childhood Pedagogy Certificate
*Vancouver Island University (Nanaimo Campus), British Columbia, Canada, Basic Adult Education (Certification), 2023
The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education, Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) – 2012-2022
Zhejiang University Global Summer Program, Inclusive Development, School of Public Affairs, August 1-15, 2022, Online
Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021-March 2022, Online)
Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1, 2021- September 1, 2021, Online) best fellow in the social science department and computer literacy
Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)
Grant MacEwan University (Diploma in H.R. Management), 2008-2012
Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)
Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in H.R. and Marketing Management)
MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)
Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SCiP) Funded by the Government of Alberta
Member of Student Panel, Cambridge University Press,
Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts
Student Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, U.S.
General Coordinator, Let's Talk Science, University of Alberta
Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association
Researcher, Project-based Articles, Antarctic Institute of Canada under Riipen

ABSTRACT

The idea of Collectivism is a group, a nation, a race, or a society where togetherness is the main component of actuality and fundamental norms (Apollo, 2016). It is a social-cultural-educational and artistic significance described by coherency among many persons and order that crowed over self. The idea of collectiveness shares common goals, values, ethics and fair exchanges among groups, communities, nations etc. and thus create intelligence of the collectivist character. This is how social Collectivism describes. Social Collectivism is essential for creating shared goals, such as changing the global environment for the betterment of every country. Therefore, climate change is one of the most important common goals for a group of countries or nations to create a universe balanced between human and ecological environment. This is an example of collective work or Collectivism, where a common goal for universal prosperity exists. Collectivism in Commonwealth countries can be shaped by the needs of each country which finally transforms into a common condition. This common need creates the root of interconnectedness among commonwealth countries as a global group and thus exchanges social- political-commercial-cultural-educational needs with each other. It is a commonwealth culture to make something good. Under these good wishes, Commonwealth collectivistic culture spread from beyond the Commonwealth for the betterment of different communities, groups, or

nations and then it recognizes a global-commonwealth collectivistic philosophy. Commonwealth countries should follow to build their relations good for each other; their communication should be slightly unintended to avoid conflicts and arguments; they should be loyal to each other; there should not be any superiority; therefore, cordial relations can be buildup among developing and developed countries as a member state of Commonwealth group; all countries should emphasize to work or assign for anything as a group just like their character under an umbrella of Commonwealth; then they should support for any local-regional-global issues such as work for climate change, work for the new average era after pandemic etc. they should offer a standard image instead of individuality.

When they follow those rules as their shared desire, the term collectivism starts to work, or the Commonwealth becomes collectivist. The unity of the Commonwealth depends on the idea of Collectivism; once they support or raise their voices for each other from the survival of wilderness from anything, brotherhoods begin. When brotherhoods start, the association becomes more muscular. The paper's objectives are to discuss Collectivism as a theory, its advantages, disadvantages, and acceptability in commonwealth countries. What does the term Commonwealth stand for in the context of Collectivism? The paper's outcome has appeared as a theoretical paper over initial ideas of Collectivism and a basic comparison with individualism. It will be a simple understanding of how uniqueness and selflessness work and how it looks in human society and commonwealth countries among nation-states. The paper's methodology has been conducted through documentary analysis within its qualitative boundaries. The fundamental question is how Commonwealth country believes in the concept of Collectivism.

Keywords: Collectivist Theory, Commonwealth, Common Good, Cooperation, Nations State, Ferdinand Toonies, Rousseau, Community Living, Community Development, Collective Goals, Relationship, Society, Acculturation, Multiculturalism, Community Study, Individualism, Efficiency, Help, Peace, Social Stability, Inequality, Developed and Least Developed Countries, Encouragement Over Selflessness, Personification, Developmental, Traditionalism, Low Relational Mobility, Moral Disputes, Laziness in Society, Welfare Concept of the State, Will of the People, Societal Law, Nationalism, National Unity, Healthy Families, Familial Collectivism, Tribal Collectivism, Pluralism, Sexism, Rationality, Collective Thinking and Feeling, Personalized Relationship, Harmony, Plato's Republic, Confucius Collectivism, Family.

Introduction: The expression of collectivity shows its ideology throughout a social relationship, such as 'Britain is a good country for others throughout its brotherhoods. It creates an environment within Commonwealth that relates to low relational mobility, which makes a strong, long-lasting, and stable deal. The concept of Collectivism thus creates emotional responses from each other. Commonwealth countries should follow those characteristics to build an ideology of Collectivism for the ultimate good (Cherry, 2021). Economic and political relations between Commonwealth countries are essential factors for prosperity and

development for each other and the rest of the world. Therefore, the ideology of Collectivism needs to be established among us for economic and political connectivity and to develop a common good for the citizens of the Commonwealth countries through the effort and increased activities of public policymakers and government. Therefore, sectors like welfare, education, healthcare, pension, and other facilities for senior citizens need to be prioritized in every country, which makes us strong by obeying the ethics and principles of the Commonwealth organization. Therefore, many areas need to be improved in every country through a cooperative environment, and our wishes from the developed countries to guide developing counties in those developmental activities. Economic equality, collective interest, cooperation, and public ownership must be set up as the concepts of the Commonwealth organization and then activated in all member countries. Those are steps for prosperity and development in economic, political, societal, cultural, and demographic nature, especially in developing countries that can establish economic and promotional equality with developed countries through the cooperative mindset. The building of collective interest can prosper and make the Commonwealth organization long-lasting and effective for the rest of the world as an organizational model. The social economy and philosophical atmosphere should be set up in our policies to support standard plans such as the right of workers and income equality between rich and poor classes, especially in the scenarios of developing countries emerging as a power. Prosperity and human development can be achieved by following a collective idea through the ideologies of Collectivism and applying collective interest for all, public ownership, and economic interest. Commonwealth countries should make their organizational structure based on cooperativeness to avoid any future and present crisis which can impact our nation-state. We can provide many examples through which we can learn from the past how to manage national and global disasters, such as the great depression or the current pandemic scenario. Therefore, the management of the Commonwealth structure should focus on creating new deals in the economy to build crisis management and save us. Efforts must be made-up within our group for our common good and common interest, which is innovative relations among all Commonwealth countries.

Creative relations among us can be established by togetherness, working for each other, help each other in the interest of people's development and prosperity. Developing countries should follow many examples from developed countries who have done many activities for the benefit of their nations. Countries like Canada, The United States, and Great Britain set up 'public education for all citizens for the common good, not to develop a section of society or specific individuals. Therefore, we, as responsible policymakers and as a leader of each country under the Commonwealth umbrella, must take an oath that we must come together to set up a common good for our citizens as a whole and follow collective interest instead of individual interest. We must take an oath to set up equal economic welfare that can benefit our citizens economically. We must make a public healthcare system that makes our citizens physically and mentally healthy. Therefore, I would like to call everyone to take an oath to an everyday Commonwealth schedule for implementing the collectivist

concept and its ideas.

Literature Review: As a socio-political ideology, Collectivism **(**Pros and Cons of Collectivism, 2020) refers to community involvement over the idea of individualism. It prefers the overall good of the community and development. Therefore, a common interest is that all individuals work toward a goal referencing Collectivism. It is a mutual gain of the nation for a better common objective. It is also a philosophy that prospers unity and diversity within a community and a nation-state. The term commonwealth is an idea for the betterment of all countries that have been made a group under the leadership of Great Britain. It has been said that community in diversity is one of the great mottos of the nation's states which will bring unity among the communities, societies, and all countries of the Commonwealth. The idea of Collectivism was explored by German Psychologist Ferdinand Toonies[2] **(**Pros and Cons of Collectivism, 2020). Still, it has also been said that Jean Jacques Rousseau was the founder of the concept of Collectivism, which was argued in the earlier period that a human being could not live lonely but in a community residing throughout a true meaning of life. It has mentioned life in society with all. Many arguments have been made over the ideology of Collectivism. In economic and social relations,[3] collectivizes find difficulties during thinking **(**Pros and Cons of Collectivism, 2020) that have prioritized other peoples' ideas specifically. It is, therefore, a concept that openness is not visible in Collectivism which is visible in individualism. It has been observed in commonwealth states that the ideas of underdeveloped countries have not been recognized. Therefore, concepts of collectivity did not follow by developed commonwealth countries by ignoring least developed countries. It is also hard to remember everyone on a similar recognition based on Collectivism.

A doctor can not be compared with a farmer, which is an undervalued image for a doctor and overvalued image for a farmer. Individualism can be nicely managed by the quality and education of every individual. Forms of Collectivism have been seen throughout socialism, communism, and fascism. It has been observed in the curse of fascism in Hitler's Germany, Cambodia, and Nicolae Ceausescu's[4] (Wikipedia Contributors, 2019) Romania. It is an advantage that the concept of collectivist theory explores stability, peace, efficiency, help, and selflessness. Still, on the other side, no change, suffering, or ideologies (Pros and Cons of Collectivism, 2020) are also invited by Collectivism. Collectivists live in their world with some thinking and concepts. They take time to accept newer ideologies or ideas. Because of collective thinking, everyone suffers when it goes wrong. Because of barely any changes lack of innovation and exploration exist in society. This is not acceptable to the young and newer generations. A generation gap thus creates as well. Inequality in Collectivism creates when someone has done nothing to deserve but gain the outcome of societal productivity because of the group concept. It, therefore, encourages laziness in society. Welfare states promote

I. [2] *Pros And Cons of Collectivism. A Brief History of Collectivism. Paragraph 1st.*

[3] Pros And Cons of Collectivism. Comparison Between Collectivism and Individualism. Paragraph 1st.

[4] Nicolae Ceausescu. From Wikipedia.

Collectivism as one of the best ideologies for societal good, but it still has many disadvantages, which have been discussed above.

Methodology: The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The description of sources has taken the method of writing the essay, reading, gathering in-depth insights on topics, exploring ideas, summarizing, interpreting, and mainly expressing in words (documentary analysis through qualitative approach). The article has precisely discussed the acculturation of Collectivism, distinguishing it from individualism. It has addressed the goal of collectivity in commonwealth states and thus focuses on the meaning of the Commonwealth, a standard good think tank. The theory of Collectivism has been critically discussed and illustrated by scholars like Ferdinand Toonies and Jean Jacques Rousseau. A balance thus created during its discussion in the context of the current demand of the society through its welfare concept and acceptability.

Discussion: From the 18th century to the modern day, ideologies of Collectivism and individualism have been a prime focus in society. It has been debated by many philosophizes from the date to now and makes many contradictory concepts about Collectivism. Therefore, there is no perfectionism in Collectivism. Many definitions have been made, and the concepts thus continued as a philosophy or an ideology. [5]It is an idea through which human beings think and live for the group's goal, not individually (Apollo, 2016). [6]According to John Dewey, Society in its unified and structural character is the fact of the case; the non-social individual is an abstraction arrived at by imagining what man would be if all his human qualities were taken away. Society, as a real whole, is the normal order, and the mass as an aggregate of isolated units is the fiction" (Apollo, 2016). The meaning of Collectivism is a social democracy (Apollo, 2016). Society runs by its interest and asks its citizens to obey societal law. It is a law that society can punish any individual who does not obey the [7]will of the people. Collectivism characterizes by nationalism which is the nation-state as the group of importance; racism, like race as the group, predicts individual values; Marxist socialism that, defines economic class; sexism which is cultural gender as a characteristic of human thoughts; familial Collectivism or blood collectivism that characterizes traditional religions like Catholicism, Hinduism, Islam etc. and tribal Collectivism that characterizes a leader of the entire tribal community who decides their lives. [8]In the context of morality, Collectivism is a society (Apollo, 2016). It has many forms like national unity, healthy families etc. In politics, Collectivism has been used as a group, not an individual. Politicians said there is no sacrifice for individuality but for a nation-state. Individuals will sacrifice for the rebuilding of the nation. According to

---

II. [5] **What is Individualism? What is Collectivism?** Individualism vs. Collectivism: The Basic Ideas. Paragraph 2nd.

[6] What is Individualism? What is Collectivism? **Individualism vs. Collectivism: The Basic Ideas.**

[7] What is Individualism? What is Collectivism? **Individualism vs. Collectivism: The Basic Ideas. Paragraph 3rd.**

[8] What is Individualism? What is Collectivism? **The Implications of Individualism and Collectivism for Morality. Paragraph 4th.**

Adolf Hitler (Apollo, 2016), [9]"It is thus necessary that the individual should finally come to realize that his pride is of no importance in comparison with the existence of his nation; that the position of the individual ego is conditioned solely by the interests of the nation as a whole; that pride and conceitedness, the feeling that the individual … is superior, so far from being merely laughable, involve great dangers for the existence of the community that is a nation; that above all the unity of a nation's spirit and will are worth far more than the freedom of the spirit and the will of an individual; and that the higher interests involved in the life of the whole must here set the limits and lay down the duties of interests of the individual.… By this, we only understand the individual's capacity to make sacrifices for the community and his fellow men." President Obama's point refers to Collectivism by saying that the wealthy should pay more for society (Apollo, 2016). Collectivism refers to humans as social beings or creatures who pursue a good life under a group. But sometimes, this concept was wrong in the context of Hitler's Germany and Pal Pot's Cambodia. It has been observed that collectivist countries are the worst for their citizens, such as Nazi Germany. On the other hand, capitalist countries, like Canada and the United States, which are fully individualistic, implement the best welfare structure for the citizens on behalf of the state. In the context of commonwealth nations, Collectivism has been categorized through social relationships consisting of sociocultural and economic exchanges between people and people of commonwealth countries. A strong relationship (Cherry, 2022) is also a bond for the engagement of Commonwealth nations. The theory of low relational mobility[10] brings all countries together under an umbrella called Commonwealth for a common interest. It decides through many narratives like stable, strong, and long-lasting co-existence. [11]It has been defined as shared values, human rights, democracy, and the rule of law among the commonwealth states. The countries are connected through many historical ties, commonwealth charters, and the values and respect for the monarchies of Great Britain. It is a system of the commonwealth character. Collectivism thus reflects among the nations of the common interest. A common political structure like constitutional democracy has been seen in commonwealth countries such as Canada, India, and Australia, which are administered by a constitutional democracy in the form of a written constitution which has followed the laws and rules of Britain's values and moralities. In this concept, all the countries are a single community. This is how the meaning of Commonwealth establishes. Characteristics of Collectivism such as shared value, community, society, common goal, societal representation, collaboration, interdependence[12], and morality bring all commonwealth countries together. This has been reflected in societal, cultural, economic, and political relationships. Collectivism has been fruitful in exchanges between countries, helping each other during emergencies. Commonwealth countries Canada and Australia have been more welfare states, while England and India have been more traditional in countries' fundamental objects like making policies in society. Collectivism is thus reflected in those countries, while African countries have

[9] What is Individualism? What is Collectivism? **The Implications of Individualism and Collectivism for Politics. Paragraph 4th.**
[10] What Is a Collectivist Culture? Impact of Collectivism. Strong Relationship.
[11] Commonwealth of Nations. From Wikipedia, the free encyclopedia. Paragraph 4th.
III. [12] *Collectivist Society & Examples. The Practical Working of a Collectivist Society. Paragraph 1st.*

been together under an African Union. From economic and political perspectives, goods and services have been controlled in the social economy, which has been a fundamental phenomenon of the Indian social economy. As a major commonwealth country, India declares publicly owned institutions and corporations like Indian Railways as government-owned organizations. In Canada, multiculturalism has been reflected in pluralism. Therefore, people from all over the world can immigrate to Canada and make their homes. In Australia and New Zealand, pluralism has been reflected by liberal immigration from around the world. Characteristics of multiculturalism thus set up in every commonwealth country as their societal and economic structure of production. [13]Representative democracy, as a prominent example of Collectivism, has been accepted by commonwealth countries for representing their citizens to others.

Result: Various forms of Collectivism such as representative democracy, pluralism, republic, welfare system for community, multiculturalism, and the common good have been implemented in commonwealth countries which has reflected the image of British acculturation, values, and morality as its followers within a common rationality. Many commonwealth countries have been separated by electing their head of state instead of the British monarch. Still, they could not ignore the morality and values of the commonwealth structure. Therefore, all the commonwealth countries morally obey the monarch of Great Britain. These characteristics set up a joint plan of Collectivism in all commonwealth countries as its followers.

Conclusion: The fundamental question is how Commonwealth country believes in the concept of Collectivism. Commonwealth countries follow Collectivism by representing democracy and republic. Similarly, according to John Dewey of the United States, you'll observe Collectivism as a classic collective idea. It is about morality and values. Commonwealth countries many of them are separate from the core representation of the monarchy, and they elect their head of state, like the Indian President. However, according to morality and values, the British monarchy is still valid and rational in India and the African Republic. This is a sense of Collectivism. According to the welfare state, Collectivism is more reasonable in Canada and New Zealand, even though they're capitalist-minded and individualistic. Therefore, whoever talks about Collectivism, such as North Korea, Nazi Germany, Cuba, and Vietnam, you'll see their citizen's lifestyles and look at Canadians' lifestyles. Therefore, it is also contradictory. Representation of colour, caste, and sexism follow Collectivism and individual charisma. It is a recognition under the Commonwealth agenda, such as the current U.K. Prime Minister, who's not from a significant English community. Still, it has been found suitable for representing the English community in global politics. Critically Collectivism has many images by denying its characters. Sometimes people express their sadness and disagreement by showing inconsistent activities, such as [14]throwing eggs at the British monarch on their way.

[13] Collectivist Society & Examples. Economics and Politics. Paragraph 3rd.

IV. [14] UK: Man detained after throwing eggs at King Charles III.

Therefore, Collectivism represents these areas consistently and inconsistently. It changes according to societal and economic demands from the social economy to the open economy, like in India in the 1990s. Collectivist[15] culture (Nickerson, 2021) is another feature of Commonwealth countries' enlarged feelings. Those countries feel their vital belongingness to large groups that care for them in exchange for loyalty. Therefore, many narratives of Collectivism can be observed, like collaboration, communalism, and agreement of roles and norms. People of Commonwealth countries are in exchange and thus are self as interdependent. Throughout those exchanges, they bring many things from other groups indicating personal and communal goals. Therefore, images like goodwill, balance, and norms create between groups and the nation-state of the Commonwealth. In this context, Commonwealth countries follow Plato's Republic and Confucian ethics, where goodwill, togetherness, social harmony, and other-focus emotions have been mentioned (Nickerson, 2021). In Asia, Africa and Latin America, countries follow (Nickerson, 2021) their self-identity within a more extensive social network. They are members of the Commonwealth organizations and messaging, exchanging each form of Collectivism with others. Collectivist culture also observes in Turkey (Nickerson, 2021) their family-oriented decisions, such as wedding ceremonies, by the permission of family members, not by their own choice. Indian society is another example of a collectivist cultural entity. They encourage interdependence, such as living together as a family member, marriage arranged by the family etc. Therefore, Commonwealth countries believe in the concept of Collectivism through many features such as norms, morality, representation, social inclusion etc.

References

Cherry, K. (2021, April 30). *Understanding Collectivist Cultures*. Very well, Mind. https://www.verywellmind.com/what-are-collectivistic-cultures-2794962

Nickerson, C. (2021, September 22). *Understanding Collectivist Cultures - Simply Psychology*. Www.simplypsychology.org. https://www.simplypsychology.org/what-are-collectivistic-cultures.html

Ntara, C. (2021, October 28). *Collectivism: Definition & Examples - Video & Lesson Transcript | Study.com*. Study.com. https://study.com/academy/lesson/collectivism-definition-examples.html

Pros And Cons of Collectivism. (2020, February 5). The Freeman Online. https://www.thefreemanonline.org/pros-and-cons-of-collectivism/

U.K.: Man detained after throwing eggs at King Charles III – D.W. – 11/09/2022. (2022, November 9). Dw.com. https://www.dw.com/en/uk-man-detained-after-throwing-eggs-at-king-charles-iii/a-63694954

Wikipedia Contributors. (2019a, January 17). *Commonwealth of Nations*. Wikipedia; Wikimedia Foundation. https://en.wikipedia.org/wiki/Commonwealth_of_Nations

Wikipedia Contributors. (2019b, February 11). *Nicolae Ceaușescu*. Wikipedia; Wikimedia Foundation. https://en.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Ceau%C8%99escu

[15] Collectivist Culture Traits.

BENEFITS AND CHALLENGES OF DIVERSITY IN ACADEMIC SETTINGS

Dr. Leila Benstaali
Department of English
Abdelhamid Ibn Badis University, Mostaganem, Algeria

ABSTRACT

The diversity of the university students influences the strength and productivity of the institution. Diversity of experience, physical ability, religion, race, ethnicity, gender, and many other attributes contributes to the richness of the environment for teaching and research. We also need diversity in an intellectual outlook to offer students exchange of ideas that constitute a dynamic intellectual community. Our research provides evidence that the diverse student body of a group of students from some African countries studying in the Algerian universities has benefited our joint missions of teaching. These benefits are represented in enhancing creativity, innovation and problem solving. Yet, diversity of students also brings challenges. Increasing diversity can also lead to less cohesiveness, less effective communication, increased anxiety, and greater discomfort for many members of the community. Learning to respect and appreciate each other's cultural and stylistic differences and becoming aware of unconscious assumptions and behaviours that may influence our interactions will enable us to minimize the challenges and derive maximum benefits from diversity.

Key words: diversity, benefits, challenges, African community, university, Algeria

LONELINESS AND PERCEIVED STRESS BETWEEN DAY SCHOLERS AND MIGRANT STUDENTS

Kalsoom Yasin
Mphill Scholar Clinical Psychology
Riphah International University,Faisalabad
Dr. Prof Saleem Abbas
Phd Scholar Clinical Psychology
Head of Department Riphah International University, Faisalabad Campus

ABSTRACT

The Purpose of this studyis twofold. The first aims of this study would be to investigate and measure the feelings of loneliness and perceived stress among university student including day scholars (local residential students of Lahore)and migrant student from the other areas of Pakistan excluding Lahore. Studies shows that migration is a major cause of psychological stress, and social isolation because of different barriers including small social networks, cultural differences and home sickness (Emami, Toress, Lipson, and kman, 2000). It has been observed that the social networks of those who migrate late in life tend to be very limited (Weeks and Cuellar, 1983). After intensive literature review following hypotheses have been formulated; 1). There would be significant difference of feelings of loneliness and perceived stress among migrant students and day scholars (local residential students)studying in different colleges and universities' of Lahore. 2). Feelings of loneliness would predicts perceived stress among student (i-e. migrant students and day scholars) students of Lahore studying in different colleges and universities' of Lahore). For this study total one hundred participants including fifty migrant students and fifty day scholars studying in different colleges and universities' of Lahore will be selected. For measuring the variables,Demographic form and other psychological measures likerevised UCLA loneliness sale by Russell, Peplau, and Cutrona, (1980) and Perceived Stress Scale (PSS) Cohen, Kamarck, and Mermelstein, (1983) would be used. Results of the studywould becalculated by applying,descriptive and inferential statistics including t-test for measuring the differences and linear regression for measuring the prediction of variable among given population. At the end of the thesis recommendation, suggestions and implication of the study would be highlighted.

Key words; loneliness, perceived stress, social isolation, migrant students

SOCIAL MEDIA ADDICTION, SELF-CONTROL AND FRUSTRATION INTOLERANCE AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Saliha Khan
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore
Tanzeela Iqbal
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore
Hira Farhan
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore

ABSTRACT

The objective of this study was to find out the relationship between social media addiction self-control and frustration among the university students. A sample of 200 students were taken within the age range 18-25 years. Sample comprised of 68 males and 132 females and was obtained through random sampling. Social Networking Addiction Scale (Shahnawaz & Rehman, 2020), Self-Control Scale (Tangney et al., 2004) and Frustration Discomfort Scale (Harrington, 2005) were used for data collection. It was revealed in the results that there was a significant negative relationship between social networking addiction and self-control and there is a significant positive relationship between social networking addiction and frustration discomfort. Findings also showed that there is a significant negative relationship between self-control and frustration discomfort. Results also demonstrated that there was significant gender difference upon social media addiction and frustration discomfort. There was no significant gender difference in terms of the self-control among the university students. There was significant gender difference for all sub-scales except Tolerance sub-scale of social networking addiction scale. Moreover, there was significant gender difference for all sub-scales except Achievement Intolerance sub-scale of Frustration Discomfort Scale.

Keywords: Social Media Addiction, Self-Control, Frustration Discomfort

THE POSTMODERN REWRITING OF GREAT EXPECTATIONS ; A STUDY ON JACK MAGGS BY PETER CAREY

Roopha. S
Research Scholar, Vellore Institute of Technology, Chennai, India.
ORCID NO: 0000-0002-9919-6773
Dr. Patchainayagi. S
Research Supervisor and Assistant Professor, Vellore Institute of Technology, Chennai, India.
ORCID NO: 0000-0003-4181-5268

ABSTRACT

The present study will pivot on the analysis of the novel *Jack Maggs* by Peter Carey the retelling of *Great Expectations* by Charles Dickens. The aim of the paper is to probe into how the retellings conform to the neo-Victorian culture and why it confronts with the canonical Bildungsroman. The novelist Carey gets inspired by the criminal Magwitch from the former text who is given unfair treatments. The story gives background to why and how Maggs the protagonist became a convict and thus offering him a voice and re-centering him in the center like an Englishman Pip. Postmodern literature characterizes the works which subverts and acts as antithesis to traditional fiction. The novel is labeled as postmodern due to its structure, plot and employment of narrative strategies. It includes parody, intertextuality and historiographic metafiction. Reading Carey`s novel through the lens of postmodernism has endeavor to inquire and to evaluate the validity of western meta narratives and conventions which surround the culture. Intertextuality can be perceived effectively under certain conditions the readers/participants share the same knowledge about the literature that the author has discussed. A retelling is written to challenge and recontextualize the former`s text due to indeterminacy and incompleteness. The select novel work as parodic responses in two ways, one is against Eurocentric colonial discourse and the second is against authoritative discourse of Victorian novels. The fiction apply Hutcheon`s historiographic metafiction to question the hypotext as they are dubious towards the truth and facts it presents. The correlation linking the narrative aspects such as focalization, characterization, plot and context have an unequivocally certain influence on the formation of reader`s comprehension towards ideological, cultural, geographical or even historical contexts. In the fictional truth telling process Carey has inverted the heinous villain into an upright person who is to be respected for his benevolence.

Keywords: Retelling, Neo-Victorian, Parody, Intertextuality, Local narratives, Historiographic Metafiction.

PUBERTY CRISES AND YOUNG LEARNERS' PERFORMANCE: TEACHERS' IMPLICATION

Rodrigue Jésugo KOUTON
Département d'Anglais, Faculté des Lettres, Littérature, Arts et Communication (FLLAC),
Université d'Abomey-Calavi, République du Benin.
Ogoudedji Flavien ABATOUSSI
Département d'Anglais, Faculté des Lettres, Littérature, Arts et Communication (FLLAC)
Université d'Abomey-Calavi, République du Benin.
Chabi Sika MORA
Département d'Anglais, Faculté des Lettres, Littérature, Arts et Communication (FLLAC)
Université d'Abomey-Calavi, République du Benin.

ABSTRACT

This paper aimed at examining the relationship between puberty age related-crises, language learning and their effects on learners' performance. It also explored the manifestations of the puberty-related crises on both pubertal boys and girls in the classrooms. Still, through this paper, EFL teachers will be provided with some strategies and ways that will help them cope with negative effects of puberty- related crises during their class practice. This could help them handle their learners going through this stage of their development with no or less difficulties. To reach the above mentioned objectives, the research design, especially interview, direct-class observation and fifty (50) questionnaire sheets to teachers, with the return rate of 75%, were used and analysed. From the collected data, it was found out that there is no significant difference between the manifestation and effects of puberty on young pubertal boys and girls. Besides, the results also revealed that if young learners are not sensitized and fully educated on this life-related phenomenon, it may affect their learning performance negatively, especially their language learning score and their whole life included. Consequently, teachers are invited to be very attentive to their young learners' attitudes and behaviours they often develop during this stage of their life through sensitization, advice, guidance. They should also develop a friendly personality with their

learners so as to gain their confidence and help them go through this life-related reality without any problem.

Keywords: Puberty, learners' performance, EFL teachers' implication

ROLES OF SCHOOL LIBRARY IN THE EDUCATION OF AFRICAN CHILD IN NIGERIA

Peter Olubunmi Olubiyo
Cataloguing and Classification Section, College Library,MAdeyemi College Education, Ondo, Nigeria
Lydia Mercy Olubiyo
Department of Library and Information Science, Kogi State Polytechnic, Lokoja, Nigeria,

ABSTRACT

School libraries have been seen as parts of the most effective ways of renewing education because of their roles in transforming changes in children's reading abilities in which girls and boys everywhere are meant to learn how to read and write. As such, one of the significant purposes of the school library is to aid students develop love for reading, and to promote reading culture among its users. This implies the need to create the awareness of information resources, the need to read not only textbooks, but also to engage in creative, leisurely, and pleasurable reading. However, the paper discussed the challenges and proffered solutions to the challenges inhibiting the roles of school library in the education of Nigerian Child in Africa. The work concluded that the school media resource centre plays a major role in facilitating the teaching and learning of reading through the use of school library resources and irrespective of location, school media resource centre remains an integral part of the school system and a fundamental impetus to effective teaching. Therefore, government of Nigeria and other African countries and every school should endeavour to establish school media resource centre or expand the existing school library to accommodate multimedia resources for adequate learning of the African Child

Key Words: School Library, Education, African Child, Nigeria

EFFECTS OF ACADEMIC SELF-EFFICACY AND METACOGNITIVE LEARNING STRATEGIES ON THE ACADEMIC PERFORMANCE OF COLLEGE STUDENTS IN CHEMISTRY EXAMINATION

Fayehun Opeyemi O.
ORCID: 0000-0002-2559-9588

ABSTRACT

There are wide range of factors affecting the overall academic success of undergraduate students engaged in chemistry examinations. This study examines how metacognitive learning strategies and academic self-efficacy affects the academic performance of students in chemistry modules. This study was carried out on 100 undergraduate students studying integrated science/mathematics as a double major at the Adeyemi Federal University of Education, Ondo, Nigeria. A major part of the integrated science/ mathematics curriculum involves general and core chemistry modules, as such the students filled out two questionnaires based on metacognitive learning strategies and academic self-efficacy questions. The data were analyzed using SPSS and Smart PLS3. The results showed that students' self-efficacy and metacognitive learning strategies play a significant role on students' academic performance during chemistry examinations and that these parameters affect students' academic performance in chemistry positively.

Keywords: Academic self-efficacy, Metacognitive strategies, Academic performance, Chemistry.

1.0 Background

The concept of metacognition in the process of learning is an old idea that can be traced from Socrates' questioning methods to Dewey's twentieth-century stance which infer that we learn more from reflecting on our experiences than from the actual experiences themselves (Dewey, 1933). Credited to developmental psychologist John Flavell in a publication from the 1970s, metacognition is used in different disciplines in different ways, and a common, succinct definition appears to be elusive in the literature.

Metacognition refers to one's knowledge concerning one's own cognitive processes or anything related to them, e.g., the learning-relevant properties of information or data. For example, I am engaging in metacognition if I notice that I am having more trouble learning A than B; if it strikes me that I should double check C before accepting it as fact (Flavell, 1976).

Academic self-efficacy is one of the important factors influencing academic performance. Academic self-efficacy refers to the students' beliefs and attitudes toward their capabilities to achieve academic success, as well as belief in their ability to fulfill academic tasks and the successful learning of the materials (Bandura, 1997, Schunk & Ertmer, 2000). Self-efficacy beliefs lead to the individuals' excellent performance through increasing commitment, endeavor, and perseverance. The learners with high levels of self-efficacy attribute

their failures to lower attempts rather than lower ability, while those with low self-efficacy attribute their failure to their low abilities (Kurbanoglu & Akim, 2010). Therefore, self-efficacy can influence the choice of tasks and perseverance while doing them. In other words, students with low self-efficacy are more likely to be afraid of doing their tasks, avoiding, procrastinate and eventually give them up soon (Bandura, 1997, Schunk & Ertmer, 2000).

In the cognitive pathway, self-efficacy in form of motivations can influence one's performance through five mechanisms, including performance experience, vicarious experience, social persuasion, imaginal experience and physical and emotional state. In contrast, positive emotions resulting from the use of deep, flexible, and complex learning strategies and self-regulation facilitate the individuals' learning, so that the students who experience good self-efficacy utilize deeper strategies and more metacognitive processing, that, in turn, enhances the students' achievement

Statement of Research Problems

Most of the researches on self-efficacy and metacognitive learning strategies have been conducted using correlation analysis, qualitative methods and experimental approaches; they have revealed a positive and simple relationship between these variables and academic performance and have not shown direct and indirect effect of these variables on each other. Moreover, most of these studies have been carried out in the field of psychology, social sciences, and education and the results of these studies cannot be generalized to the science education context. Since the nature of the academic field is supposed to affect the students' learning strategies, there may be a difference between chemistry students' learning approaches when compared with those of other students in higher education.

Hypotheses

H1: Academic self-efficacy has a direct effect on academic performance.
H2: Metacognitive learning strategies have a direct effect on academic performance.
H3: Academic self-efficacy has a direct effect on metacognitive learning strategies.
H4: Metacognitive learning strategies mediate the relationship between academic self-efficacy and academic performance.

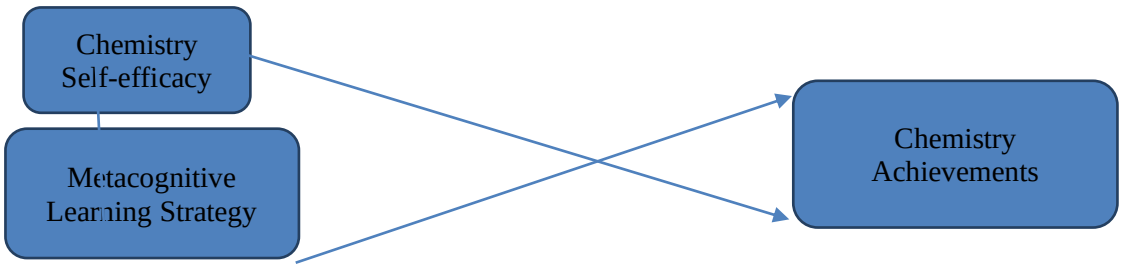


Figure 1: THE CONCEPTUAL MODEL

METHODS

Procedures and Participants

This cross-sectional study was conducted on 100(females and males) Integrated science degree students studying in their 300L to 400L (chemistry courses) in the 2020-2021 academic years at Adeyemi College of Education, Ondo, Nigeria. The response rate of the participants was 90/100 (79%). Each year about 60 degree students enter Adeyemi College of Education, Ondo, Nigeria. Students' Chemistry courses were investigated in each semester of the academic year. The students aged between 18 and 26 years old (mean 19.6, SD 3.2). size satisfied both views. The subjects were selected using the convenience sampling method. This study was approved by the Research Ethics Committee of the college. Also, the students were assured on the confidentiality of their information.

The study uses a questionnaire which comprises of three sections were applied. Section A contains the Respondents Bio-Data, Section B contains questions on Metacognitive strategy learning and section C contains questions on Self-efficacy in Chemistry.

Metacognitive learning strategies questionnaire

This questionnaire contains two subscales of motivation and self-regulated learning and has been previously used in many studies(Artino, 2010). In this study, metacognitive learning strategies subscale consisting of 12 items was used, in which answers are scored using 5 -point Likert scale. Pintrich et al. have reported a Cronbach's alpha of 0.79 for this subscale (Pintrich et al., 1993)

Academic self-efficacy questionnaire

The new general self-efficacy scale by Chen, Gully and Eden (2001) was used. It contains 8 questions evaluating the students' beliefs regarding their abilities and performance. These items are scored using a 5 -point Likert scale. This questionnaire is highly reliable and validated and has also been used in many studies.

Academic performance

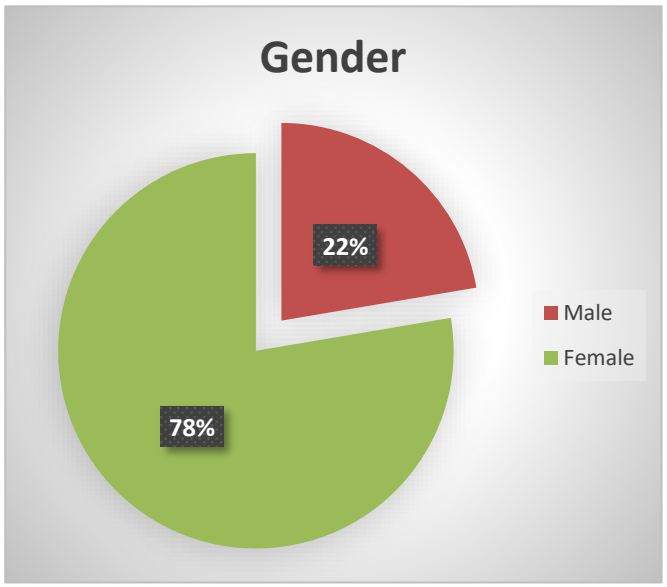
The academic performance of the participants were assessed using their final exam scores in that semester. Also semester-work activity consisting of a term paper, quizzes, and assignments were all considered as indicators of academic performance. The assignments include class presentation individually or in group which are done as a part of the course requirements. In addition, the students were assessed through formative and summative multiple-choice tests. SMART-PLS, EXCEL application and SPSS software were used to calculate the mean and standard deviation and correlation coefficients between the variables.

3.0. Results and Discussions

3.1. DEMOGRAPHIC ANALYSIS

The first part of the report contains the respondents' demographic distribution. This includes respondents' sex, age, program, and level in the institution.

A total of 103 respondents responded to the questionnaire, out of which 22% are male, while the remaining 78% are females (fig. 3.1).



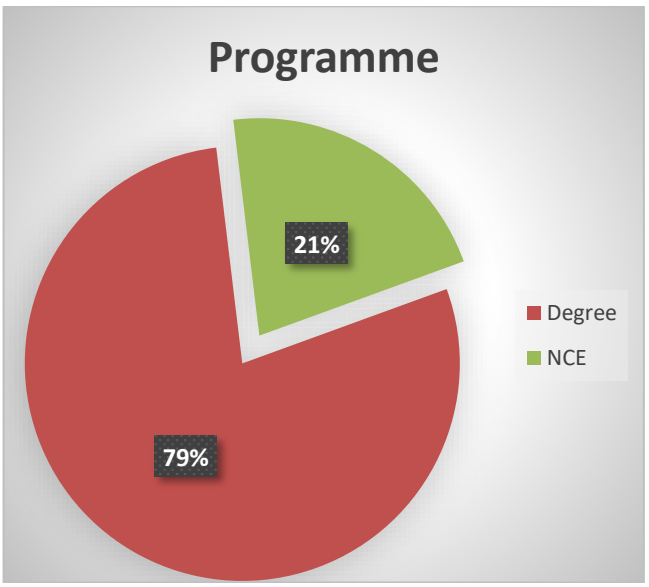


Fig. 3.1: Showing the gender of the participants **Fig. 3.2:** Showing the programme of the participants

Most of the respondents are running degree program (79%) while few of them NCE (fig. 3.2).

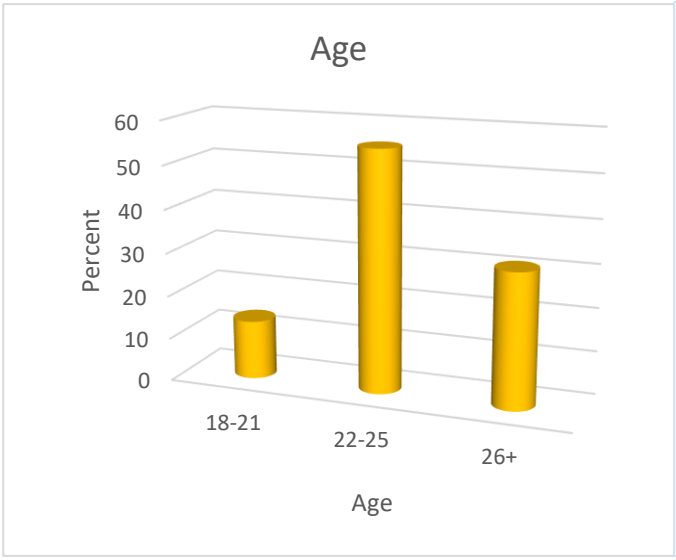


Fig. 3.3: Showing the age of the participants

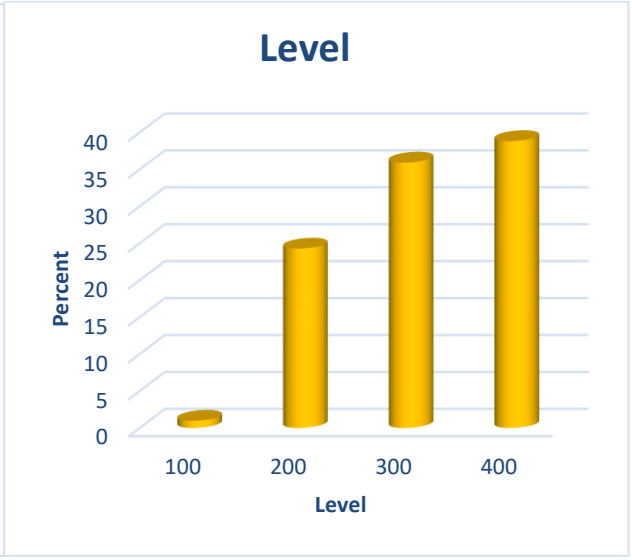


Fig. 3.4: Showing the levels of the participants

3.3 ANALYSIS OF VARIABLES

3.3.1 Metacognitive Learning Strategy

Table 4.3: Items for the Metacognitive Learning Strategy

S/N		ITEMS	SA	A	N	SD	D
1.	A1	I prefer class work that is challenging so I can learn new things.	50 (48.5%)	34 (33.0%)	3 (2.9%)	11 (10.7%)	5 (4.9%)
2.	A2	Compared with other students in this class I expect to do well	51 (49.5%)	46 (44.7%)	3 (2.9%)	1 (1.0%)	2 (1.9%)
3.	A3	I am so nervous during a test that I cannot remember facts I have learned	17 (16.5%)	42 (40.8%)	9 (8.7%)	21 (20.4%)	14 (13.6%)
4.	A4	It is important for me to learn what is being taught in this class	76 (73.8%)	24 (23.3%)	1 (1%)	1 (1%)	1 (1%)
5.	A5	When I study for a test I try to remember as many facts as I can	58 (56.3%)	43 (41.7%)	1 (1%)	0 (0%)	1 (1%)
6.	A6	I think I will be able to use what I learn in this class in other classes	52 (50.5%)	41 (39.8%)	3 (2.9%)	4 (3.9%)	3 (2.9%)
7.	B1	I am sure I can do an excellent job on the problems and tasks assigned for this class	51 (49.5%)	48 (46.6%)	2 (1.9%)	1 (1%)	1 (1%)
8.	B2	Even when I do poorly on a test I try to learn from my mistakes	74 (71.8%)	26 (25.2%)	0 (0%)	2 (1.9%)	1 (1%)
9.	B3	My study skills are excellent compared with others in this class	31 (30.1%)	49 (47.6%)	11 (10.7%)	6 (5.8%)	6 (5.8%)
10.	B4	When I do homework, I try to remember what the teacher said in class so I can answer the questions correctly	66 (64.1%)	32 (31.1%)	1 (1%)	3 (2.9%)	1 (1%)
11.	B5	I ask myself questions to make sure I know the material I have been studying	70 (68.0%)	29 (28.2%)	2 (1.9%)	0 (0%)	2 (1.9%)
12.	B6	When I study for a test, I try to put together the information from class and from the book	60 (58.3%)	36 (35.0%)	5 (4.9%)	1 (1%)	1 (1%)

The table above displays the outcomes of the items measuring the metacognitive learning strategies of learners. Many of the respondents strongly agreed with the items of the metacognitive learning strategies while very few people fell below the neutral level.

Table 4.4: Items for the Academic Self-Efficacy

S/N		ITEMS	SA	A	N	SD	D
1.	C1	I will be able to achieve most of the goals that I have set for myself	80 (77.7%)	22 (21.4)	1 (1%)	0 (0%)	0 (0%)
2.	C2	When facing difficult tasks, I am certain that I will accomplish them.	54 (52.4%)	46 (44.7%)	1 (1%)	2 (1.9%)	0 (0%)
3.	C3	In general, I think that I can obtain outcomes that are important to me	61 (59.2%)	37 (35.5%)	4 (3.9%)	1 (1%)	0 (0%)
4.	C4	I believe I can succeed at most of the endeavour to	69	30	3	1	0

		which I set my mind.	(67%)	(29.1%)	(2.9%)	(1%)	(0%)
5.	C5	I will be able to successfully overcome many challenges.	75 (72.8%)	26 (25.2%)	0 (0%)	1 (1%)	1 (1%)
6.	C6	I am confident that I can perform effectively on many different tasks.	58 (56.3%)	42 (40.8%)	1 (1%)	1 (1%)	1 (1%)
7.	C7	Compared to other people, I can do most tasks very well.	53 (51.5%)	42 (40.8%)	6 (5.8%)	0 (0%)	2 (1.9%)
8.	C8	Even when things are tough, I can perform quite well.	55 (53.4%)	42 (40.8%)	3 (2.9%)	1 (1%)	2 (1.9%)

This study formulated four null hypotheses based on the items from the questionnaire on the variables of interest to the study. The study identified four variables where academic self-efficacy metacognitive learning strategy were identified as the independent variables with eight and twelve items respectively as in table 3.4 and 3.3 respectively. The four hypotheses were stated in terms of null hypothesis which were to be either rejected or fail to reject based on statistically significant impact test of path modeling in the partial least square structural equation model designed in Figure 3.5.

H_0: Academic self-efficacy has statistically significant effect on academic performance.

H_0: Metacognitive learning strategies have statistically significant effect on academic performance.

H_0: Academic self-efficacy has statistically significant effect on metacognitive learning strategies.

H_0: Metacognitive learning strategies mediate the relationship between academic self-efficacy and academic performance.

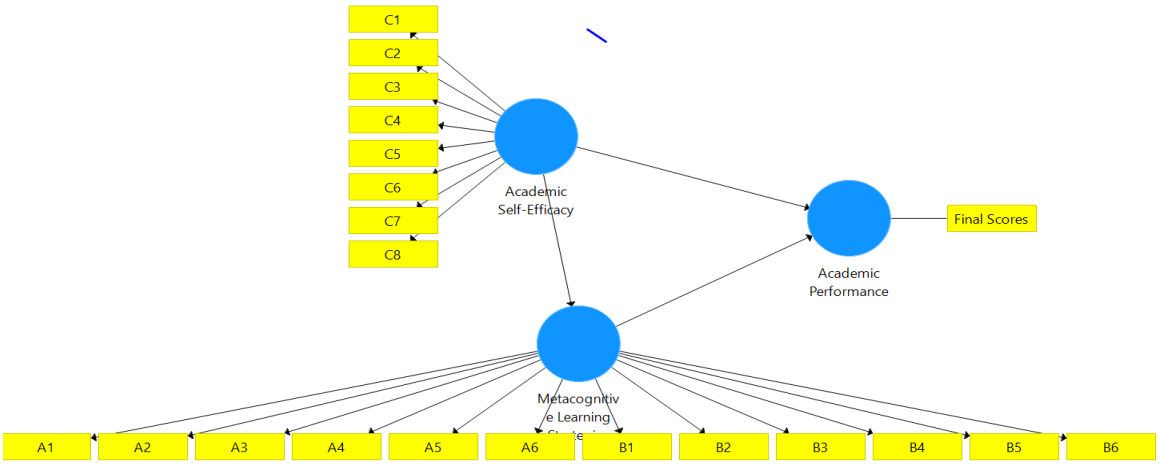


Fig. 3.5: Model Result for Academic Self-Efficacy and Metacognitive Learning Strategies' Effects on the Academic Performance of College Students in Chemistry.

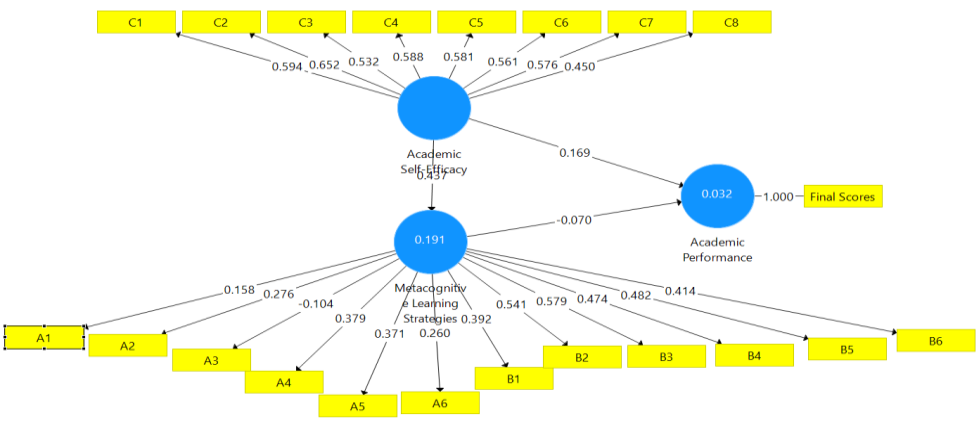


Fig. 3.6: Model Result for Academic Self-Efficacy and Metacognitive Learning Strategies' Effects on the Academic Performance of College Students in Chemistry.

Table 3.5: Validity and Reliability for Constructs.

Constructs	**Items**	**Loadings**
Academic Self-Efficacy	I will be able to achieve most of the goals that I have set for myself	.535
AVE = .324	When facing difficult tasks, I am certain that I will accomplish them.	.643
Cronbach's Alpha = .703	In general, I think that I can obtain outcomes that are important to me	.521
Composite Reliability = .792	I believe I can succeed at most of the endeavour to which I set my mind.	.684
	I will be able to successfully overcome many challenges.	.537
	I am confident that I can perform effectively on many different tasks.	.752
	Compared to other people, I can do most tasks very well.	.484
	Even when things are tough, I can perform quite well.	.602
Metacognitive Learning Strategy	I prefer class work that is challenging so I can learn new things.	.677
AVE = .156	Compared with other students in this class I expect to do well	.689
Cronbach's Alpha = .702	I am so nervous during a test that I cannot remember facts I have learned	.593
Composite Reliability = .638	It is important for me to learn what is being taught in this class	.749
	When I study for a test I try to remember as many facts as I can	.720
	I think I will be able to use what I learn in this class in other classes	.678
	I am sure I can do an excellent job on the problems and tasks assigned for this class	.769
	Even when I do poorly on a test I try to learn from my mistakes	.742
	My study skills are excellent compared with others in this class	.618
	When I do homework, I try to remember what the teacher said in class so I can answer the questions correctly	.702
	I ask myself questions to make sure I know the material I have been studying	.659
	When I study for a test, I try to put together the information from class and from the book	.602
Academic Performance	Final Scores.	.799
AVE = 1.000		
Cronbach's Alpha = 1.000		
Composite Reliability = 1.000		

Table 3.6: Discriminant validity (Squared correlations < AVE):

	Academic	Metacognitive	Academic	Mean C (AVE)

	Self-Efficacy	LearningStrategies	Performance	
Academic Self-Efficacy	**1**			0.324
Metacognitive Learning Strategies	0.169	**0.569**		0.156
Academic Performance	0.017	0.437	**0.395**	1
Mean Communalities (AVE)	0.324	0.156	1	**0**

4.0. Discussion

4.1 Structural Model

This structural model was estimated to test the hypothesis raised during the study using SMART PLS software. SMART-PLS is an advanced statistical analysis software, which was designed by PLS experts and IT professionals led by Prof. Dr. Christian Ringle. The software is preferred because of its user-friendly interface and ease of access. SMART PLS is easy to use; the basic knowledge of PLS SEM is just sufficient to venture into operation with this software. Structural Equation Modelling is called a second-generation data analysis technique (Bagozzi and Fornell, 1982), it is a family of statistical models that seeks to explain the relationship among multiple variables simultaneously.

4.4.3.1 Hypothesis One

H_0: Academic self-efficacy has statistically significant effect on academic performance

The structural equation model path coefficient was designed to test four distinct but connected hypotheses as indicated in the structural equation model (Figure 4.5). The first hypothesis was formulated as null hypothesis which indicated that academic self-efficacy has a significant effect on academic performance. The path coefficient result reveal positive and statistically significant impact of academic self-efficacy on academic performance of students (β =0.199, P= 0.020). This factor explains clearly that academic performance of a student is determined by academic self-efficacy. It shows that there's clearly a link between academic performance and academic self-efficacy. That is, self-efficacy is one of the factors that determines academic performance.

According to Hair at el., 2013, the threshold value of 0.25, 0.5 and 0.7 are often used to describe a weak, moderate, and strong coefficient of determination, R^2 values for endogenous latent variables. This endogenous variable (Academic Performance) R^2 (0.030, Table 4.7) indicated that just 3% variation in the academic performance of students is determined by their academic self-efficacy. Hence, it can be concluded that academic self-efficacy has weak impact on academic performance.

Based on Cohen's (1988) assertion, Effect size of 0.02, 0.15, and 0.35 indicates small, medium, and large effect, respectively. Therefore, from table 4.8, f^2 = 0.033 implies that there is a weak effect of academic self-efficacy on academic performance in chemistry.

4.4.3.2 Hypothesis Two

H_0: Metacognitive learning strategies have statistically significant effect on academic performance

The second hypothesis was made to indicate metacognitive learning strategies have significant effect on academic performance. The path coefficient result reveal negative and statistically insignificant impact of metacognitive learning strategies on academic performance of students (β =-0.070, P= 0.200). This factor explains clearly that no significant effect of metacognitive learning strategy on academic performance of a student is determined by metacognitive learning strategies. Even though there's a direct link between academic performance and metacognitive learning strategies, metacognition does not have any significant effect (f^2 = 0.004, table 4.8) on academic performance.

4.4.3.3 Hypothesis Three

H_0: Academic self-efficacy has statistically significant on metacognitive learning strategies.

The third hypothesis was formulated as null hypothesis which indicated that academic self-efficacy has a direct significant effect on metacognitive learning strategies. The path coefficient result reveal positive and statistically significant impact of academic self-efficacy on metacognitive learning strategies. (β =0.437, P= 0.002). This factor explains clearly that metacognitive learning strategies of students is dependent on academic self-efficacy. It shows that there's clearly a link between metacognitive learning strategies and academic self-efficacy. That is, self-efficacy is a determinant of metacognitive learning strategies in students.

According to Hair at el., 2013, the threshold value of 0.25, 0.5 and 0.7 are often used to describe a weak, moderate, and strong coefficient of determination, R^2 values for endogenous latent variables. Hence, the variable (metacognitive learning strategies) R^2 (0.191, Table 4.7) indicated that just 19% variation in the metacognitive learning strategies of students is determined by their academic self-efficacy. Hence, it can be concluded that academic self-efficacy has weak impact on metacognitive learning strategies.

According to Cohen's (1988) assertion, Effect size of 0.02, 0.15, and 0.35 indicates small, medium, and large effect, respectively. Therefore, from table 4.8, f^2 = 0.033 implies that there is a weak effect of academic self-efficacy on academic performance in chemistry.

4.4.3.3 Hypothesis Four

H_0: Metacognitive learning strategies mediate the relationship between academic self-efficacy and academic performance.

Mediation analysis was performed to assess the mediating effect of Metacognitive Learning Strategy (MLS)

on the connectivity between Academic Self-Efficacy (ASF) and Academic Performance (AP) of students in Chemistry. The results (Table 4.9) revealed that the total effect of Academic Self-Efficacy on Academic Performance was significant (β =0.199, t = 1.284, p = 0.020). With the inclusion of Metacognitive Learning, the effect of Academic Self-Efficacy on Academic Performance became insignificant (β = 0.169, t = 0.873, p =0.393). The indirect effect of Academic Self-Efficacy on Academic Performance through Metacognitive Learning was equally found insignificant (β = -0.031, t =0.222, p= 0.824). This shows that the relationship between Academic Self-Efficacy and Academic Performance has no mediation by Metacognitive Learning.

Table 4.7: R-Squared value and P value.

Construct	R^2	Communality (AVE)	D. G rho
Academic Self-Efficacy		0.324	**0.700**
Metacognitive Learning Strategy	0.191	0.156	**0.477**
Academic Performance	0.032	1.000	**1.000**
Average	**0.112**	**1.48**	**0.726**

Table 4.8: Path Coefficient and F-Squared Values

Construct (Path Coefficient & f^2)	Academic Self-Efficacy	Metacognitive Learning Strategy	Academic Performance
Academic Self-Efficacy		0.437 .236	**0.199** **.033**
Metacognitive Learning Strategy			**-0.070** **.004**

Table 4.9. Mediation Analysis

Total Effect		Direct Effect			Indirect Effect				
Coefficient	P Value	Coefficient	P Value		Coefficient	SD	T values	P Values	BI
0.199	0.020	0.169	0.393	ASF-MLS-AP	-0.031	0 .137	0.222	0.824	-0.362 – 0.162

CONCLUSION

In conclusion, our conceptual theoretical model explains the consequences of academic self-efficacy, metacognitive learning strategies on academic performance. Our results revealed that the students who believed in their abilities used more metacognitive learning strategies and thus resulted in better academic performance.

RECOMMENDATIONS

Chemistry teachers in colleges of education can reduce the students' stress by providing a supportive and calm environments as this can influence the students' self-efficacy. Positive feedbacks should be encouraged in the classroom by creating interactive approaches and cooperation and participation in class discussions.

Results of the study also suggest that chemistry teachers should take measures in order to create a peaceful

environment where the students feel comfortable and secure since positive feeling toward the learning environment can increase positive attitude like enjoyment, pride, and hope in the students while learning and thus leads to academic success.

In addition, creating an atmosphere in which the students experience freedom and respect would make them enjoy the presence of their teacher in the class and in turn leads to involvement in teaching, more academic engagement, and the use of deeper learning strategies. Moreover, some factors can influence academic self-efficacy indirectly. For instance, the quality of teaching in the classroom can directly influence the students' perceived academic control and self-efficacy. Thus, behavior in the class, positive feeling and the teachers' quality of teaching can influence the students' learning which, in turn, can be a significant factor in raising the students' metacognition and self-efficacy.

References

Artino A.R, La Rochelle J.S, Durning S.J. (2010). Second-year medical students' motivational beliefs, emotions, and achievement. Med Educ.44(12): 1203–12

Bandura A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: Worth Publisher.

Bandura A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. Psychol Rev. 84(2):191.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist, 37*(2), 122-147.

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company.

Dalgety, J., & Coll, R. K. (2006). The influence of first-year chemistry students' learning experiences on their educational choices. *Assessment & Evaluation in Higher Education, 31,* 303-328.

Dewey J (1933). How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process, Boston: Heath.

Fairbrother, R. (2000). Strategies for learning. In M. Monk & J. Osborne (Eds.). *Good Practice in Science Teaching. What Research Has To Say* (pp. 7-24). Philadelphia, PA: Open University Press, 7-24.

Fenollar, P., Román, S., & Cuestas, P. J. (2007). University students' academic performance: An integrative conceptual framework and empirical analysis. British Journal of Educational Psychology, 77(4), 873-891.

Ganda DR, Boruchovitch E, editors (2018). Promoting self-regulated learning of Brazilian Preservice student Teachers: results of an intervention Program. Frontiers in Education; Frontiers.

Herrera, S. G., Holmes, M., & Kavimandan, S. (2011). Crossing the vocabulary bridge: Differentiated strategies for diverse secondary classrooms. New York: Teachers College Press.

Jones, M. G., & Leagon, M. (2014). Science Teacher Attitudes and Beliefs. In N. G. Lederman & S. K. Abell (Eds.), *Handbook of Research on Science Education Volume II* (pp.830-847). New York, NY: Routledge.

Kline R. (2005). Principles and practice of structural equation modeling Guilford. N Y.1–336.

Koballa, T. R., & Glynn, S. M. (2007). Attitudinal and motivational constructs in science learning. In S. K. Abell & N. G. Lederman (Eds.), *Handbook of Research on Science Education* (pp. 379–382). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

Kurbanoglu N.I, Akim A.(2010). The relationships between university students' chemistry laboratory anxiety, attitudes, and self-efficacy beliefs. Aust J Teach Educ. 35(8):4.

Li, L. K. Y. (2012). A study of the attitude, self-efficacy, effort and academic achievement of city U students towards research methods and statistics. Discovery SS Student E-Journal, 1: 154-183.

Mataka, L.M. & Kowalske, M.G. (2015). The influence of PBL on students' self-efficacy beliefs in chemistry. *Chemistry Education Research and Practice, **16(4),** 929-938*

Mega C, Ronconi L, De Beni R. (2014). What makes a good student? How emotions, self-regulated learning, and motivation contribute to academic achievement. J Educ Psychol.; 106(1):121.

Ngwira F.F, Gu C, Mapoma H.W.T, Kondowe W. (2017). The role of academic emotions on medical and allied health students' motivated self-regulated learning strategies. J Contemp Med Edu.;5(1):23

Pintrich P.R, De Groot E.V.(1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. J Educ Psychol.; 82(1):33.

Pintrich P.R, De Groot E.V.(1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. J Educ Psychol.; 82(1):33

Pintrich P.R, Smith D.A, Garcia T, McKeachie W.J. (1993). Reliability and predictive validity of the motivated strategies for learning questionnaire (MSLQ). Educ Psychol Meas.;53(3):801–13.

BASIC SCIENCE-EDUCATION: A TOOL FOR PROMOTING NATIONAL SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

SIMON ADEKALI NEGEDU (PhD)
Department of Science Education, Prince Abubakar Audu University, PMB 1008, Anyigba
08039211763/07081468079

ABSTRACT

The paper focuses on basic science education as tool for promoting national security and development in Nigeria. It traced historical development of basic science education in Nigeria and reviewed current trends in basic science education both in Nigeria and globally. Other key issues highlighted in the paper include: objectives and curriculum of basic science education which among other things is to prepare individuals for knowledge and skill acquisition for problem solving and decision making process in the society. Also, the paper addresses challenges facing basic science education and the application of basic science education in promoting national security and sustainable development. Recommendations made among other things include; the need to harness resources and techniques in the field of basic science education for national security and sustainable development in Nigeria

Keywords: Basic science education, Promoting, National security, Sustainable, Development

Introduction

Science deals with the acquisition of knowledge through step by step observation and collection of data for analysis to get a precise, result. Science is a systematic process of obtaining verifiable and testable knowledge about nature and natural occurrences utilizing careful observation and experiments (Okeke, 2010). Basic science is the integration of science subjects as a whole such as: chemistry, Biology, physics and mathematics. Basic Science plays vital role in the Nigeria education system because it prepares learners at the junior secondary school level to study core science subjects at the senior secondary school level and to further prepare students to undertake science related career or courses at the tertiary level of education. It is also a science in which its concept and principles are presented so as to express the fundamental unity of scientific thought and avoid the undue stress on the distinction between the various scientific fields (Waidrip, 2012).

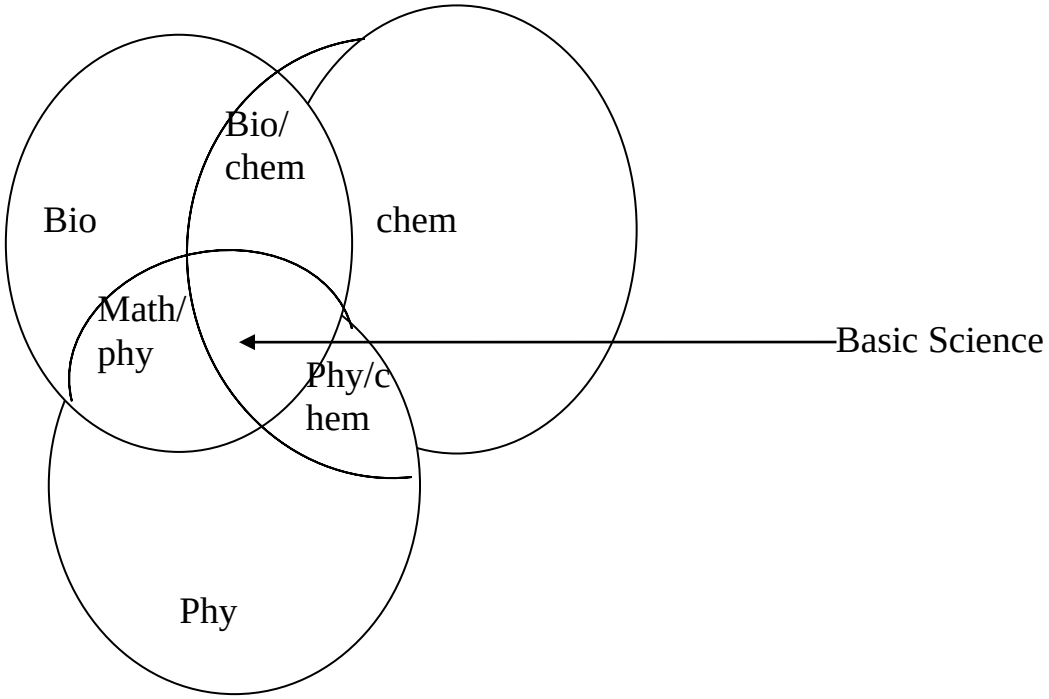


Fig 1: The Logo of Basic Science showing all the different branches of science subjects (Waidrip, 2012).

Objectives of Basic Science Education

The course basic science is devised and presented in such a way to achieve the following key objectives:

i. To gain the commonality of approach to problem of scientific nature.
ii. To gain an understanding of the role and function of science in everyday life in the world children live in and
iii. To gain the concept of the fundamental unity of science (FRN, 2014).

The rationale for basic science education in Nigeria

Among other things, the following are rationales for basic science education in Nigeria.

Basic science education provides opportunity for acquisition of skills among teeming population of youths in Nigeria.

It reduces emphasis on science concepts o form one perspective rather emphasize science from a unified approach or interrelatedness among science discipline.

It serves as a bedrock for citizens in Nigeria to pursues science related discipline or career which account for rapid development among nations in the 21st century.

Basic science education stresses the fundamental unity of among science discipline.

It opens frontiers to knowledge through research and collaboration among educators and fosters cross-cultural interaction among nations.

It contributes greatly to improving living and working conditions of individual citizens through the application of acquired concepts and skills.

Management of natural human and natural resources, reduction in environmental hazard, increase in energy supply and high productivity in the economy is achievable through basic science education.

Basic Science Curriculum

The basic science curriculum varies in terms of scope or content from developing countries to the developed countries. In the past, content of basic science curriculum in many parts of the world was aimed at inculcating knowledge of science concepts to learners. However, in recent times, the need to tackle social, health and environmental problems or challenges have necessitated modification of basic science curriculum in many countries (Osokoya, 2002; Richmond, 2006).

The curriculum content is spiral as it deals with concepts from simple to complex. For instance, in Nigeria, at junior secondary school which is presently known as Basic Science and Technology (BST), a learner is expected to know basic issues about man and his environment and use of various forms of energy and so forth. The concepts are arranged in this order to prepare learners gradually to acquire among other things aptitude for science related careers and develop problem solving skills.

The existing basic science curricula of many countries especially in developed countries focus mainly in preparing learners to tackle problems in their environment. The basic science curriculum in most developed countries places emphasis on the use of inquiry-based strategies that focus minds-on and hands-on approach to teaching and learning science concepts in order to develop problem solving skills among learners.

Another unique feature of basic science curriculum in recent years is the emphasis on the use of appropriate assessment or evaluation tools to measure the learning objectives as spelt out in the curriculum. In recent times, experts have called for the adoption of the continuous assessment (CA) based type of evaluation techniques which best assess learners than the traditional types of evaluation techniques (Geoffrey & Eriba, 2014).

Challenges Facing Basic Science Education in Nigeria

The challenges facing integrated science programme vary from one country to another. In a report by the United Nation Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO. 2014), the problems facing basic science education include:

Poor funding

This problem is more pronounced especially among developing countries due to bad state of their economy.

Even when such funds are voted, it goes down the drain due to corruption and mismanagement.

Poor planning

Despite the noble objectives of basic science education, the programme does not get adequate attention among administrators especially in developing countries. This accounts for the failure of the programme especially in developing countries.

Poor implementation

Another challenge facing basic science education is poor implementation. For instance, in Nigeria one of the causes of the failure of the integrated science education programme in the early 1980s was as a result of poor implementation

Inadequate professional preparation

The Nigeria example shows that those teaching basic science are either graduates in Nigeria Certificate in Education (NCE) or graduates of single science subjects. More often, these teachers approach the teaching of the subjects with more emphasis on aspects of the syllabus that are relevant to their area of specialization in science.

Lack of facilities

In most developing countries, schools are ill equipped with learning facilities. Such learning facilities like laboratories, libraries, and Information Communication Technology (ICT) facilities are either scanty or are not available at all. This, to a large extent affects teaching and learning.

Low level of research

Except for developed countries where much effort, have been made in research, the reverse is the case in developing countries. Other challenges facing basic science education include; poor teacher remuneration and instability in school calendar as a result of incessant strike action by teachers.

Webster (2019) defined development as using scientific and technical knowledge to meet specific objectives. Development can also mean improvement in human lives as a result of increasing availability of social infrastructures such as good roads, health facilities, schools and abundant food production. Of course, there can be no development in an atmosphere of insecurity.

Development can also mean socio-cultural changes in which new ideas are introduced into a social system in order to produce per capital income and high standard of living through the application of modern science and

technology to improve social organization (Ibrahim, 2015).

On the other hand, security is defined as ensuring safety of lives and properties. Security of lives and properties is one of the global challenges in the 21st century (Webster, 2019). Whether at home, school, work place, so long as safety of lives and properties cannot be guaranteed, there can be no meaningful development. As such, the need to ensure safety of human lives and properties has been the concern if several nations in recent times. The level of insecurity varies from place to place and the dimension depends on the nature of factors responsible for such insecurity problems. Reports have shown that insecurity in many parts of the world is caused by factors such as poverty, religious bigotry, tribalism, greed and bad governance among other things. (United Nations, 2008).

In the past, national security has been limited to the use of military might to arrest a breakdown of law and order. However, in the 21st century, national security entails a range of issues like economic security, political stability, sufficiency in energy/natural resources, environmental safety, health for citizens, women empowerment and cyber security and sufficiency in food supply among other things. The absence of any or all of the aforementioned forms of security in a nation poses a great danger to the peace and stability of that nation. This account for the present problem of youth restiveness, terrorism, kidnapping, ritual killings, banditry etc in Nigeria.

Conclusion

The paper reviewed the place of basic science education in national security and development. The roles of basic science cannot be over-emphasized as it emphasizes the integration of science subjects towards solving problems in man's environment. Thus, it is hoped that if the recommendations made in this paper are adopted, it will go a long way in repositioning basic science education in promoting national security and development.

Recommendations

The following recommendations are made.

Since teachers are the most significant contributors to attainment of educational goals, it is vital for basic science teachers to be retrained on the job to help them impart on their learners decision making and problem solving skills for meaningful participation in decision making processes in the society.

There should be adequate funding of basic science education programme in order to make the programme functional in actualizing it's set goals and objectives.

Provision of 'state of the art' facilities such as laboratories, information, communication, technology (ICT) facilities, workshop etc to give room for skill acquisition by learners.

Agencies charged with regulation of basic science education programme should be intensify effort in science

curriculum content using global bench mark to make the programme relevant to present realities in Nigerian society.

Government should sustain the policy of higher admission quota for students' enrollment into basic science and other science related courses in tertiary institutions.

Government should provide incentives like scholarship for students studying science courses in tertiary institution to ensure continuity of the programme in post-secondary institutions.

Professional basic science teachers should employ improvised scientific techniques to design materials like lamps, night visual goggles, alarm bells among other things that can be used to promote security of lives and properties, rather than emphasizing theoretical knowledge only, existing basic science curriculum should be tailored towards developing more techniques in order to promote entrepreneurship among youths.

More skills acquisition centers should be established through building of basic science workshops where various kinds of techniques like dyeing of cloth, poultry keeping, soap making etc; in order to develop in learners vocational skills. This would help in minimizing unemployment and youth restiveness and then ensure security.

References

Ezeh, D.N. (2014). Exploring global trends in science, technology, mathematics (STME) for national security and development. A lead Paper presented at 7th Annual Conference of School of Science, Kogi State College of Education, Ankpa.

Federal Republic of Nigeria (Revised, 2014). *National Policy on Education.* Abuja: Nigerian Education Research Development Council (NERDC) Press.

Geoffrey, A. A. & Eriba, J. O. (2014). Influence of teachers' creative behaviours on development ment of interest in basic science and technology among pupils in Benue State. *National Association of Science Humanities and Education Research (NASHER), 12(2),* 1-11.

Kola, A.J. (2013). "Importance of science education to national development and problems militating against it's development. *American Journal of Educational Research, 1, (7)*, 225-229.

Obanikoro, M. (2014). Security and national development. *The Cable. Retrieved 7th June, 2014 from http//www.the cable.ng/security-and–national-development.[[*

Osokoya, M.M. (2002). Effective teaching and learning of science in pre-primary and post primary schools. In A. Mansaray & I.O. Osokoya (Eds), Curriculum development at the turn of the century, 141158.Ibadan: University of Ibadan.

Richmond, P.E. (2006). New trends in integrated science teaching. Retrieved8IhJune20l4,from /mfcs.jstor.org/sci.?sci.=0024094x(197722)W%3a3%3c259%3antiist%3e2.0. co %3b2-c

United Nations (2008). The UN millennium Development Goals. *Retrieved 14th May from Http Http: //www. un. Org millennium goals.*

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2014) EFA global monitoring report: Reaching the marginalized. UNESCO, Paris. *Available fromesco.org /images /0018/001865/186525e.pdf.*

Waidrip, B. (2012). Primary teacher's view about integrating science and literacy. *Australian Primary and Junior Secondary School Journal, vol. 17,* issue.

Webster,M.(2019a).Development.*Onlinefromhttps://www.merriamwebster.com/dictionary/devel--opment.*

Webster, M. (2019b).Security.Onlinefromhttps://www.merriamwebster.com/dictionary/security.

World Health Organization (WHO). (2013). Food security. Retrieved 4th June, http//www.who .int/trade/glossary/story028/en/.

INFLUENCE OF ACADEMIC QUALIFICATION OF TEACHERS ON STUDENTS' PERFORMANCE IN BASIC SCIENCE IN SECONDARY SCHOOLS IN BASSA LOCAL GOVERNMENT AREA OF KOGI STATE, NIGERIA

NEGEDU, S.A.
Department of Science Education, Kogi State University, Anyigba
08039211763/09091171027

ABSTRACT

This study investigated the influence of teacher's academic qualification on junior secondary students' performance in basic science in Bassa Local Government Area of Kogi State. Two objectives and two research questions guided the study. The study used a descriptive survey design. The population of the study is made up of up of all basic science students in junior secondary school two (JSS II) from twenty schools in Bassa Local Government Area of Kogi State. Simple random sampling technique was used to select 100 JSSII students from five (5) schools used for the study. The instruments used for the study is Students Structured Questionnaire (SSQ). Mean and standard deviation were used to answer the research questions. The findings revealed that there was significant relationship between performance of students and teachers qualification in basic science It was recommended among other things that only qualified teachers should teach basic science in schools and basic science teachers in schools be encouraged to embarked on in-service training programmes to improve their knowledge and teaching skills.

Keywords: Teachers' academic qualification, Student's performance, Basic science

Introduction

Basic science teaching can only be effective when teachers make effective use of appropriate methods and resources in teaching the students. Basic science teaching and learning stress through exposure to diverse learning experiences. This puts the demands on the teacher to be professionally competent. That is, having a good knowledge of the subject to be taught and the ability to teach it in such a way to bring about learning (Bisong, 2005). Equally Abuseji (2007) pointed out that the success of science programme depends on the class teacher as he is the one that translate objectives of basic science into action. It is important to note that basic science curriculum for secondary schools have the objective of preparing students to acquire:

Adequate laboratory and field skills in basic science
Meaningful and relevant knowledge in basic science
Ability to apply scientific knowledge to everyday life in matters of personal and community health and agriculture.
Reasonable and functional scientific attitude.
The subject was structured to assist learners to develop interest in science and technology. The aim is that by

the end of the junior secondary school, presently known as basic 9, science and technological appreciation would have been activated and sustained, and foundation laid for students' entrance into science and technology courses at senior secondary level of education as stated in the National Curriculum for Junior Secondary Schools (Obioma, 2007). Furthermore, the national curriculum maintains that, the subject of Basic Science and Technology which was then Basic Technology is to be offered in junior secondary schools so as to reduce widespread ignorance about science and technology, lay a firm foundation for national development and inspire an increase in skill acquisition. Basic Science and Technology is a subject that introduces students at the junior secondary level of education in Nigeria, to the fundamental and basic in science and technology.
The teacher is one who uses his/her wealth of experiences, the instructional materials at his disposal, and the methods and skills he has acquired to transmit knowledge, belief, values and attitude to the less knowledgeable persons. According to Anikweze & Maiyanga (2002) a teacher is a person who had undergone approved professional training in education at appropriate levels capable of imparting knowledge, attitudes and skills to the learners. His functions includes; informing, explaining, stimulating, directing, guiding and administering the students identifying what to learn. The teacher is the strong factor joining the students and the curriculum.

Collins (2015) defined teacher education as a training to become a teacher, usually at an institution of higher education. According to Maiyanga (2002), teacher education is an aspect of education which deals with the acquisition of practical and applied skills in the field of teachers' education. One cannot over emphasize the importance of academic training of teachers of all categories. This is because the efficiency of any institution depends on the academic competence of the teaching staff since no educational system can rise above the quality of its teachers (FGN, 2004).

Student Academic performance is the outcome of educational programmes. It is observed that in spite of various innovations introduced into our teaching and learning of sciences, the performance of students still remain low as related by the poor performance of students in science subjects (in this case, basic science). It has been reported by that students' academic gain and learning performance is affected by numerous factors which include; teacher's' qualification, gender, age, teaching faculty, students schooling, father/guardian, social economic status, residential area of students, medium of instruction in school, tuition, trend and daily study hour (Bratti, 2002; Minnesota, 2007; Bossaert, 2011). For instances study by Omale (2011) showed that students performance in science subjects are low due to teachers' low qualifications. He pointed out that students in schools with more qualified teachers perform better than those in schools with less qualified teachers. He further reported that the time spent in teaching as years of experience also affect teacher's quality of teaching. The higher the teacher's years of teaching experience and studying it is expected that the more his tendency to have developed higher order of thinking for meeting the needs of diverse students.

This, however, is not always true. For instance, studies by (Buddin, 2009; Thienhuong, 2009) in their findings showed that teachers experience level is not necessarily related to his or her effectiveness. They are of the view that apart from teacher's qualification, other factors such availability of learning facilities, good remuneration for the teachers and adequate supervision may be responsible for effective teaching which could lead to high students' performance in a subject.

In spite of the diverse views of educators on what could be the true determinant of students' performance, it is worth of note that place of the teacher in terms his qualification, mastery of subject content and acquisition of competencies skills among other things cannot be compromised as it relates to teaching. The quality of education is directly related to the quality of instruction in the classrooms. It is a fact that the academic qualifications, knowledge of the subject matter, competence, and skills of teaching and the commitment of the teacher have effective impact on the teaching learning process (National Policy on Education 2004). Therefore, for a basic science teacher to be effective in the teaching of the following tasks;

Organize his/her students to learn basic science through activities in the laboratory,
Use good questioning techniques to evoke recall of facts comprehension and application of principles,
Utilize audio-visual aids appropriate to generate and sustain the interest of students in basic science and hold meaningful discussions with students.

The problem of this study posed as a question is, how does teachers qualification influence students' performance in basic science in Bassa Local Government area of Kogi State.

Methodology

The study was guided by the following objectives.
To investigate the influence of teachers' qualification on the performance of students in basic science in junior secondary school.

To find out the extent teachers' academic qualification influence students' performance in junior secondary school basic science.

Research Questions

The following research questions guided the study.
How does teacher's academic qualification influence students' performance in basic science in junior secondary school?
To what extent does teachers' academic qualification influence junior secondary school student's performance in basic science?

Methodology

Survey design was used for the study. The populations of the study include all JSS II students and basic science teachers from schools in the study area. Five (5) out of 10 secondary schools were selected from the area of study. Twenty (20) students were selected by simple random sampling technique from each of the selected schools. That is, 100 students were selected by simple random sampling from 5 schools. The instrument for data collection will be a Structured Students Questionnaire (SSQ). The students' questionnaire is four point rating scale in order of A, B, C, D. The students' questionnaire is a fifteen (15) item instrument which will be used to seek information on student's view on their performance and the qualification of basic science teachers. That is, graduate (degree holders) and non-graduate (NCE holders) in schools selected for the study. Students were administered questionnaires and were to respond to questionnaire items meant for them. Data collected were subjected to analysis. Mean and standard deviation was used to answer the research questions.

Results/findings

This chapter deals with data presentation, analysis, interpretation and discussion of findings. The results are presented and analyzed in line with the research questions raised for the study. The data were collected by the use of one instruments which is Structured Students' Questionnaire (SSQ) developed by the researcher for the study. Data analysis was done using descriptive statistics.

Research Question 1: How does teachers' academic qualification influence students' performance in basic science?

Table 1: Influence of Teacher's Qualification on Student's Performance in Basic science

Question Items	No. of Resp.	%
How many basic science teachers do have in your school?		
a. 1	20	100
a. 2		
c. 3		
d. 4 and above		
What is the qualification of your basic science teachers?		
a. NCE	20	100
b. B.sc/B.sc Ed		
c. Masters		
d. other specify		
3. How long has he/she been teaching Basic science in your school?		
a. 2 years	20	100
b. 3 years		
c. 4 years		
d. above 4 years		
4. Do you like the methodology he/she use in teaching?		

	a. Yes	9	45
	b. No	11	55
5.	Does your basic science teacher uses variety of teaching methods?		
	a. Yes	8	40
	b. No	12	60
6.	Does your basic science teachers shows concern of his/her Students as individuals based on mutual respect?		
Yes	5	25	
No	15	75	
7.	Does your biology teacher pronounce Basic science terms correctly?		
	a. Yes	5	25
	b. No	15	75
8.	Is your basic science teachers vast in the knowledge of the topics?		
	a. Yes	8	40
	b. No	12	60
9.	Does your basic science teachers skip some topics in the syllabus?		
	a. Yes	13	65
	b. No	7	35
10.	Does your basic science teachers brings textbook into the class to read when teaching?		
	a. Yes	11	55
	b. No	9	45
11.	Is your basic science teachers enthusiastic about teaching and about the subject matter?		
	a. Yes	2	10
	b. No	18	90
12.	Does your basic science teacher shows up regularly during lessons?		
	a. Yes	2	10
	b. No	18	90
13.	How many number of period do you have basic science lesson Per week?		
	a. 1		
	b. 2	2	10
	c. 3	3	15
	d. Above 4	15	75
14.	Do you perform well in basic science test or examination?		
	a. Yes	5	25
	b. No	15	75
15.	Do you want your basic science teachers to be changed?		
	a. Yes	13	65
	b. No	7	35

Table 1, reveals that 20 respondents (100%) indicated that there is only one basic science teachers in their school, out of 20 respondents 20 students(100%) indicated that the qualification of their biology teacher is NCE. From question three Table 4, it was observed that 20 (100%) respondents out 2o respondents indicated that the year of teaching experience of their basic science teachers is 2 years. On the methodology of teaching 9(45%) respondents said yes while 11(55%) respondents said no. On the use of variety of teaching methods 8(40%) respondents said yes while 12(60%) respondents said no. It was also observed from table 4 in question 7 that 5 (25%) respondents implies that their basic science teachers pronounce basic science terms

correctly while 15(75%) respondents said no. 8(40%) respondents indicated that their basic science teacher is vast on the knowledge of basic science topics while 12 (60%) respondents said no. Nevertheless, 13 (65%) respondents indicated that basic science teachers skip some topics in basic science syllabus while 7(35%) disagreed. 11(55%) respondents out of 20 respondents indicated that their basic science teachers brings in textbook into the class to read when teaching while 9(45%) respondents said no. 2(10%) respondents indicated that their basic science teacher is enthusiastic about teaching and about the subject matter, while 18(90%) respondents said no.

Furthermore, 2(10%) respondents indicated that their basic science teacher shows up regularly during basic science lesson while 18(90%) respondents said no. Also from Table 4, 2(10%) respondents indicate that basic science is taught in their class two times, 3(15%) respondents indicated that it is taught three times and 15(75%) respondents indicated that it was taught above four times. From this analysis, the respondents which indicated that it was taught three times is more preferable for effective teaching of basic science as well as to enable them cover greater part of the syllabus. While those that indicated above four times are not preferred because the time will be too much and this may lead to too much relaxation on both the teacher and students, hoping that they still have much time until they get to the end of the term without covering even half of the syllabus. Also, if time taught basic science is too much it will not give room for the studying of other subjects.

From the respondents 2(10%) out of 20 respondents indicate that they do pass basic science test and examination while 18(90%) respondents indicated that they do not perform well in basic science test and examination. From question 15 in table 4, 13(65%) respondents indicated that they want their basic science teachers to be changed while 7(35%) respondents said their basic science teachers should not be changed.

Research Question 2: To what extent teachers' academic qualification influence students' performance in junior secondary school basic science?

Table: 2: Students taught by NCE holder

Question Items		**No. of Resp.**	**%**
How many basic science teachers do you Have in your school?			
	a. 1	20	100
	a. 2		
	c. 3		
	d. 4 and above		
What is the qualification of your basic science teachers?			
a. NCE	20	100	
b. B.sc/B.sc Ed			
c. Masters			
d. other specify			
3. How long has he/she been teaching basic science in your school?			
	a. 2 years	20	100

	b. 3 years		
	c. 4 years		
	d. above 4 years		
4.	Do you like the methodology he/she use in teaching?		
	a. Yes	3	15
	b. No	17	85
5.	Does your basic science teachers uses variety of teaching methods?		
	a. Yes	2	10
	b. No	18	90
6.	Does your basic science teacher shows concern of his/her Students as individuals based on mutual respect?		
Yes		5	25
No		15	75
7.	Does your basic science teacher pronounce basic science terms correctly?		
	a. Yes	10	50
	b. No	10	50
8.	Is your basic science teacher vast in the knowledge of basic science topics?		
	a. Yes	6	20
	b. No	16	80
9.	Does your basic science teacher skip some topics in basic science syllabus?		
	a. Yes	13	65
	b. No	7	35
10.	Does your basic science teacher brings textbook into the class to read when teaching?		
	a. Yes	18	90
	b. No	2	10
11.	Is your basic science teacher enthusiastic about teaching and sbout the subject matter?		
	a. Yes	9	45
	b. No	11	55
12.	Does your basic science shows up regularly during basic science lessons?		
	a. Yes	6	30
	b. No	14	70
13.	How many number of period do you have basic science lesson per week?		
	a. 1		
	b. 2	20	100
	c. 3		
	d. Above 4		
14.	Do you perform well in basic science test or examination?		
	a. Yes	2	10
	b. No	18	90
15.	Do you want your basic science teacher to be changed?		
	a. Yes	3	15
	b. No	17	85

Table 2, shows that 20 respondents (100%) indicated that they have one basic science teacher in their school, 20 respondents (100%) agreed that qualification of their basic science teacher is NCE, 20 respondents

(100%) also indicated that the teaching experience of their basic science teacher was two years.

From Table 5, it shows that 3 respondents (15%) like the methodology of teaching used by their basic science teacher while 17 respondents (85%) pointed out that they do not like the methodology. Furthermore, 18 respondents (90%) indicated that their basic science teacher does not use variety of teaching method while 2 respondents (10%) indicated the teacher does. Ten (10) respondents (50%) indicated that basic science teacher pronounces basic science terms correctly while other 10 respondents (15%) disagreed. Also from table 5, 4 respondents (20%) indicated that their basic science is vast in the knowledge of basic science topics while 16 respondents (80%) said no, 13 respondents (65%) pointed out that their basic science teacher do skip some topics in basic science syllabus, while 7 respondents (35%) said no. on the issue of textbook, 18 respondents (90%) indicated that their teacher do bring textbook into the class to read when teaching, while 2 respondents (10%) said no. from the respondents 9 (45%) out of 20 respondents said yes to their teacher's enthusiastic about teaching while 11 respondent (55%) said that their teacher is not enthusiastic about teaching.

Furthermore, from Table 5, 6 respondents (60%) indicated that basic science teacher shows up regularly during biology lessons, while 14 respondents (70%) indicated their teacher do not show up regularly during basic science lesson. All the 20 respondents (100%) indicated basic science is taught in their school once in a week, 2 out of 20 respondent (10%) pointed that the performed well in basic science test and examinations, while a 18 respondents (90%) indicated that the frequently fail basic science test and examination. Also 17 respondents (85%) said they want their basic science teacher to be changed while 3 respondents (15%) said they want their basic science teacher to be changed.

Table: 3, Students taught by Degree holder

Question	Items	No. of Resp.	%
	How many basic science teacher do you have in your school?		
	a. 1	20	100
	a. 2		
	c. 3		
	d. 4 and above		
	What is the qualification of your basic science teacher?		
a. NCE			
b. B.sc/B.sc Ed		20	100
c. Masters			
d. other specify			
3.	How long has he/she been teaching basic science in your school?		
	a. 2 years	20	100
	b. 3 years		
	c. 4 years	14	70
	d. above 4 years	6	30
4.	Do you like the methodology he/she use in teaching?		
	a. Yes	20	100
	b. No		

5.	Does your basic science teacher uses variety of teaching methods?		
	a. Yes	20	100
	b. No		
6.	Does your basic science teacher shows concern of his/her students as individuals based on mutual respect?		
Yes		19	95
No		1	5
7.	Does your basic science teacher pronounce basic science terms correctly?		
	a. Yes	20	100
	b. No		
8.	Is your basic science teacher vast in the knowledge of basic science topics?		
	a. Yes	20	100
	b. No		
9.	Does your basic science teacher skip some topics in basic science syllabus?		
	a. Yes	19	95
	b. No	1	5
10.	Does your basic science teacher brings textbook into the class to read when teaching?		
	a. Yes		
	b. No	20	100
11.	Is your basic science teacher enthusiastic about teaching and about the subject matter?		
	a. Yes	20	100
	b. No		
12.	Does your basic science teacher shows up regularly during basic science lessons?		
	a. Yes	20	100
	b. No		
13.	How many number of period do you have basic science lesson per week?		
	a. 1		
	b. 2		
	c. 3	19	95
	d. above 4	1	5
14.	Do you perform well in basic science test and examination?		
	a. Yes	18	90
	b. No	2	10
15.	Do you want your basic science teacher to be changed?		
	a. Yes	19	95
	b. No.	1	5

Table 3, shows that 20 respondents (100%) out of 20 respondents indicated that they have one basic science teacher in their school. on teacher's qualification 20 respondents (100%) indicated that their basic science teacher holds B.sc Ed. 14 respondents (70%) and 6 (30%) indicated that their teacher have been teaching basic science for 3 years and 4 years in their school respectively. All the respondents (100%) indicated that the like the methodology implored by their teacher. Added to this 19 respondents (95%) responded that their

basic science teacher shows concern of the student base on mutual relationship, while 1 respondent (5%) said no. On questions 7 and 8 20 respondent (100%) said yes respectively, 19 respondents (95%) indicated that their basic science teacher do not skip any topic in basic science syllabus, while 1 respondent (5%) indicated that the teacher do skip topics in basic science syllabus.

As regards to bringing of textbook into the class to read when teaching, 20 respondents (100%) indicated that their basic science teacher do not bring in textbook into the class, also all the 20 respondents (100%) said yes, that their basic science teacher shows up regularly. Furthermore, 19 respondents (95%) indicated that basic science is taught in their class 3 times, while 1 respondent (5%) indicated that basic science is taught 4 to 5 times.

Also, respondents (90%) indicated that the passes basic science test and examinations frequently, while 2 respondents (10%) out of 20 respondents indicated those that scored below 40%. 19 respondent (95%) out of 20 respondent indicated their basic science teacher should not be changed, while 1 respondent (5%) indicated that teacher should

Discussion of findings

The discussions are made under the following sub-headings:

Teachers' Qualification and Student's Performance in Basic science

The result in Table 1, shows that the mean performance of students taught by Degree holder teacher in sampled schools 3 and 4 are high and positive with the value 85% and 90% respectively while the mean performance of students taught by NCE holder teacher in sampled schools 1 and 2 stood at 25% and 40% respectively which below average or poor. The performance of students taught by NCE graduates teachers and Degree holder teachers reveals that students taught by highly qualified teachers did better than low qualified teacher. This means that teachers' qualification has direct influence on their knowledge content and competence in teaching. A qualified teacher would have acquired knowledge and trainings that enhances their effectiveness. This effectiveness is often reflected in their teaching and in consequence, students they teach perform better in their examinations. This is in accordance with findings by Adeola (2005) and Darling-Hammond (2000) that teacher qualification is significant and positively correlate s subject outcomes in science and mathematics. Similarly, Njoku (2004) found out that students taught by qualified teachers perform better than those taught none qualified teachers.

Teacher's experience and student's performance.

From the results in Tables 2 and 3, the performance of student's taught by experience teacher is higher than the performance of students taught by less experience teacher. This implies that all things being equal, the more the years of experience of a teacher, the more effective he becomes, since students taught by experience

teachers performance better than those taught by less experience teachers. Also, there is a positive and high correlation coefficient value in the performance of students in Biology between students taught by experience teachers and those taught by less experience teachers implying that the more experience a teacher is the high tendency of his students to perform well in examination. These findings justifies the opinions of Abuseji (2007), that teacher's years of teaching experience has significant effect on student's performance in sciences. Similar study carried out by Akoh (2010), showed that there is a mean difference in favour of students taught by experience teacher than inexperience teacher. It is logically to asset that teaching can be seen as comprising of all the activities undertaking by a teacher who is more experienced and knowledgeable in a given context than others in order to enable the learner to learn.

Conclusion

Base on the findings of the study the following conclusions are made.
There is shortage/lack of Biology teachers in some the selected sampled schools.
Biology teachers were enough in Bassa Local Government Secondary schools.
Some schools in the area have not been offering Biology due to lack of Biology teacher.
Some schools used UBE teachers who major in integrated science as their Biology teachers.
Finally, students performed woefully because of other factors like pear group, domestic work and little or no attention is given to them by their parents.

Recommendations

In view of the findings of this study, the researcher would like to make some recommendations which are:
The school authority should seek the assistance of the ministry of education or teaching service commission to give them teachers in the area and should be established. If they failed, they can employ the helping hand of PTA in order to employ some teacher for the schools.

Biology teachers posted to schools where they have not been offering biology as a subject should be encouraged to start introducing the subject immediately.

Biology teachers who wish to further their education should be given the opportunity to enjoy study leave with pay together with other allowances. The teachers on course should equally be motivated by giving them promotion while on course.

Seminars, workshops and refresher courses should be organize from time to time to help the teacher's to improve in their capacity for effective delivering in the classroom and impact knowledge effectively to the students.

Biology teachers should be motivated more efficiently for them to give in their best in the job because if they

do well the students will be properly taught as they ought to and our society will feel the positive effect of quality teaching.

REFERENCES

Abuseji, A.F. (2007). Student and teacher related variables as determinants of secondary school student's academic achievement in chemistry. *Journal of Pendelikon* 32, 3-18.

Adeleye, F.B. (2002). An investigation into supervisors' assessment practice of student-teachers' teaching practice: A case study of KSCOE Ankpa. In Adeleye F.B. (Ed). *Education in Contemporary Nigeria: Implication for National Development*. Lokoja: Japoni Publishers. 159-166.

Adeola, K. (2005). Educational qualification and job performance of primary school teachers in Ogun State. *Nigerian Journal of Education Research and Evaluators. Retrieved on 20 December, 2008 from www.narere.org/journal.htm.*

Anikweze, C.M. (2002). Trends and challenges of science and technology education in the 21st century. Implication for teacher education. *Journal of education for National Development and Internal Co-operation*. 4(1), 105-115.

Barnes, S.L. (2002). Achievement or ascription for teacher education. An analysis of Attitude about Future success for residence in poor urban neighborhood. *Sociological focus.* 35 (2), 2005-2007.

Bisong, J.O. (2005). The professionalism of the teacher: Pedagogic competence. *Nigeria Journal of Professional Teachers.* 1(11), 127-132.

Bossaert, G.S. (2011). Predicting Student's Academic Achievement After Transition to First Grade. A Two-year longitudinal Study. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 32: 47-57.

Bratti, M. (2002). Students Time Allocation and Educational Production Functions. University of Ancona Department of Economics. *Working Paper* No. 170.

Buddin, R. (2009). Teacher qualification and student Performance in Chemistry: A case study of schools in Oranmiya LGA, Osun State ;*Zaria Journal of Educational Studies.*2 (2),33-38.

Collins, S.(2015).Teacher Education and Training Institution . *International Journal of Academic Research and Reflection,* 1. (1):10-15.

Doyle,W. (2006).Classroom organization and management .In M.C.Wittrock (Ed) *Hand book of Research On Teaching* (3rd Ed.)New York :Macmillan.

FGN/Federal Government of Nigeria (2004).National Policy on Education, (Revised ed.). Lagos: Government Press.

Jean, J. (2012). Answer .com. www.bestanswer.com /edu/http: Retrieved on 17/July/2015 at 10:25am.

Jeynes, J.& William,H. (2000).Examining the effect of parental absence on the academic achievement of adolescence : The challenges of controlling for family income .*Journal of family and Economic issues* 23(2).

Maiyanga, A.A. (2002). Teacher Education in Nigeria. Reflections of Dr. Kabiru Isyaku. *Abuja,* NCCE Computer Unit.

Mkpa, N.D. (2014). Teaching methods and strategies. *Curriculum Organization of Nigeria*. P104-112.

Minnesota, M. (2007) Report on higher education performance. Retrieved on may 24,2008 from www.open congress.org/bill/110.s/642/show.139k.

NCCE (2002).Restructuring teacher education for universal basic education. *Lead paper presented at the conference/workshop on universal basic education* in Nigeria ,organized by the faculty of Education ,university of Nigeria,(pp.23-31) Kaduna: NCCE.

Ndioho,C.(2007). Developing observational and drawing skills in teacher for effective conduct of biology practical. *Proceedings of the 2007 Nation Biology Panel Workshop* held at Jos pp.10-17.

Okwu,A.E.(2009).Relation between attitude and achievement of senior secondary school students in biological drawings in Oturkpo Local Government Area. Unpublished M.Ed Dissertation ,Benue State University.

Omale,M.O.(2011).Effects of some teacher's variables and secondary school student's performance in biology in Ankpa Local Government Area. An M.Ed. Dissertation, Benue State University.

Omosewo,R.(2012).Effects of teacher's academic qualification on senior secondary school Students' performance in physics. Kwara State University.

Otor, E.E. (2010).Effectiveness of concept mapping teaching strategy on student's attitude and achievement in difficult concepts in chemistry .Unpublished Ph.D Thesis, Benue State University, Makurdi.

Oyekan,I.M.(2006).Causes of failure and low student enrolment in French at NCE level. *The Nigeria Teacher Today* 4(1), 43-51 Kaduna NCCE.

TRCN: Teacher Registration Council of Nigeria (2012).Revised edition .Professional standards for Nigeria Teachers.

Thienhuog, H.(2009).The contributions of teacher's credentialing routes and experience levels on classroom management. *International Journal of Instruction* 2.(2), 3-16.

UNESCO (2010). The state of education in Nigeria, Abuja. West African Examination Council (2005-2006). Senior secondary certificate examinations May/June 2006 WASSCE. Chief examiner's Report. Yaba Lagos: WAEC Publishers. Pp.169-174.

DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN VIETNAM AND LAOS (1975 -2000)

Pham Duc Thuan
Cantho University, School of education, Department of History, Vietnam.
ORCID NO: 0000-0003-2338-7773
Nguyen Thi Thuy My
Cantho University, School of education, Department of History, Vietnam.

ABSTRACT

Vietnam and Laos are two countries with long-standing diplomatic relations. Vietnam and Laos have been closely linked through many historical periods, especially during the first and second Indochina wars. After the end of the war in 1975, Vietnam and Laos increasingly developed diplomatic relations between the two countries, Vietnam supported Laos in economic, political, social and educational development. Laos supports Vietnam in international forums and in ASEAN. It can be said that relations with Laos are one of the pillars of Vietnam's foreign policy. However, in that diplomatic relationship, between Vietnam and Laos still have some issues to be resolved in order to promote the diplomatic relationship between the two countries to become more friendly and make useful contributions to the common development of the two countries.

This article aims to study the diplomatic relations between Vietnam and Laos with the approach to international relations and the system of diplomatic documents of the two countries, thereby clarifying this diplomatic relationship.

Keywords: Vietnam, Lao, the Diplomatic

DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN VIETNAM AND LAOS (1975 -2000)

Pham Duc Thuan
Cantho University, School of education, Department of History, Vietnam
ORCID NO: 0000-0003-2338-7773
Nguyen Thi Thuy My
Cantho University, School of education, Department of History, Vietnam.

ABSTRACT

Vietnam and Laos are two countries with long-standing diplomatic relations. Vietnam and Laos have been closely linked through many historical periods, especially during the first and second Indochina wars. After the end of the war in 1975, Vietnam and Laos increasingly developed diplomatic relations between the two countries, Vietnam supported Laos in economic, political, social and educational development. Laos supports Vietnam in international forums and in ASEAN. It can be said that relations with Laos are one of the pillars of Vietnam's foreign policy. However, in that diplomatic relationship, between Vietnam and Laos still have some issues to be resolved in order to promote the diplomatic relationship between the two countries to become more friendly and make useful contributions to the common development of the two countries.

This article aims to study the diplomatic relations between Vietnam and Laos with the approach to international relations and the system of diplomatic documents of the two countries, thereby clarifying this diplomatic relationship.

Keywords: Vietnam, Lao, the Diplomatic

SOCIAL AND EMOTIONAL DETERMINANTS OF INTERNALIZING PROBLEMS IN ADOLESCENTS

Fatima Aslam
Lecturer, Department of Clinical Psychology, School of Professional Psychology, University of Management and Technology.
Qurat-ul-Ain
MS-Scholar, Department of Clinical Psychology, School of Professional Psychology, University of Management and Technology
Sayyeda Taskeen Zahra[3]
Assistant Professor , Department of Clinical Psychology, School of Professional Psychology, University of Management and Technology.

ABSTRACT

The study focuses in identifying the mediating role of difficulties in emotion regulation and social deficits between emotional neglect and internalizing problems in adolescents. The study was conducted through a cross-sectional research design in mainstream government schools of Gujranwala city. A sample of 370 adolescents (boys = 56%, girls= 43%), aged 12-19 years (*M*= 15.28, *SD*= 1.24) formulated through multistage sampling strategy. Four scales were used in this study as such Emotional Neglect Scale, the Difficulties in Emotions Regulation Scale, Interpersonal Difficulties Scale, and Child Behavior Checklist to assess the emotional neglect, emotion regulation, social deficits, and internalizing problems respectively in adolescents. Emotional neglect was significantly positively correlated with difficulties in emotion regulation, social deficits, and internalizing problems. Mediation analysis indicated that difficulties in emotion regulation and social deficits partially mediated the association between emotional neglect and internalizing problems in adolescents. This study may help to raise awareness among parents about the negative impacts of their emotional neglect on adolescents as a result of social deficiency, emotional dysregulation depression, and anxiety.

EFFECTS of level on property appraisal case of apartments

Slimani Chahid
[1]Professor at Law School, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, ESSOR Lab, Fez, Morocco
Farhaoui Mohamed
[2]Ph D student at Law School, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, ESSOR Lab, Fez, Morocco
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7957-823X

ABSTRACT

Real estate business is one of the most important economic sectors in the world. Real estate appraisal is an issue of particular concern. It is the process of developing an opinion regarding the value of property. It is based on the knowledge, experience, environment and professionalism of real estate appraisers according to many factors: physics, economic and social.

The real estate appraisal is very subjective. In residential or commercial apartments, the level of the apartment is an important factor, which affects the real estate value and can be considered as a price-setting factor in market price of apartments. Then, it is so difficult for real estate appraiser to determine why property price differ and how much this difference can be attributed to this particular distinguishing features.

The study aims to determine the impacts of level of the apartment on the property value and seeks to fill that void by examining the effects of this characteristic on real estate values.

The paper presents many aspects related to apartment's level by analyzing law, appraiser's reports and courts decisions. The findings can be useful to assess the market price and determine the influence of level that may have on the property final market value.

Keywords: Location, real estate valuation, property appraisers, courts decisions.

WOMEN TENDS TO RUMINATE MORE: A GENDER DIFFERENCE STUDY

Aiman Shahzad
Department of Clinical Psychology, School of Professional Psychology,
University of Management and Technology
Ayesha Jabeen
Department of Clinical Psychology, School of Professional Psychology,
University of Management and Technology

ABSTRACT

Ruminations are the constant and persistent thoughts which are consistent in nature. it is also one of the significant predictors of Psychological Pathologies. The aim of the study was to find gender differences among the experience of ruminations. The sample of the study was collected from both private and public Universities (*N*= 450). 221 males and 229 females participated in the study. An indigenously developed Ruminative Inertia Scale was used as a measure in the study. The RIS has three subscales i.e Self Ruminations (RIS self), Spiritual Ruminations (RIS-spiritual) and Others Ruminations (RIS-other). To find gender differences T-test analysis was used. The results showed that Women scored significantly higher in all the subscales of Ruminative Inertia scale, RIS self (*M*=27.55, *S.D*=8.14), RIS spiritual (*M*= 24.6 , *S.D*= 5.51) And RIS others (*M*=10.97, *S.D*=6.96). The results also depict the cultural context of Pakistan and shows the importance of Ruminations that make a woman more prone towards developing pathology.

Keywords: Ruminations, Women, Gender Difference, University Students

WOMEN FREEDOM
AL-HIJAB: FORBIDDEN IN INDIA & IMPOSED IN IRAN

Danielle Abou Moussa
PhD in Political Sciences, South-West "Neofit Rilski" University – Blagoevgrad, Bulgaria

ABSTRACT

"The victims are the women", says Ghazala Wahab, author of Born a Muslim, a book about anti-Muslim prejudice in India.

Muslim women in India are fighting for their "Right to wear a hijab": The Hijab ban has caused a major controversy in India after several Muslim girls were denied entry into a college for wearing the traditional headscarf, while Iranian women are fighting for "No for Compulsory Hijab" and protests by women over headscarves erupted in Iran during the funeral of Mahsa Amini, who died after being arrested by the "morality police" for allegedly not complying with the strict dress code related to wearing a headscarf to cover the head. In both countries, these events were accompanied by local and international media coverage, in addition to the largest and most influential role of activists on social media pages (Facebook and Twitter) who documented the repression, beatings and arrests carried out by the police against the demonstrators.

In this article, we will not discuss the issue of the veil (Al-Hijab) from a religious perspective, but from a social perspective, which its imposition or prohibition deprive women of their individual liberties such as freedom of expression and the right to choose clothing. The electronic support campaigns that are now accompanying women in their daily battle for their freedom and the great influence of the electronic public opinion are helping the achievement of their goals.

Keywords: Freedom, Women, Social Media, Public Opinion, Cultures

GENDER CONGRUENCE, SELF-CONCEPT AND MENTAL WELLBEING AMONG TRANSGENDERS

Fahmeeda Shoukat, &
University of Management and Technology, Lahore-Pakistan
***Sumaira Ayub**
University of Management and Technology, Lahore-Pakistan
ORCID ID: 0000-0002-1307-133X

ABSTRACT

The present study investigated the mediating role of self-concept affecting the relation between gender congruence and mental wellbeing among transgender. It was hypothesized that 1) there is likely to be a positive relationship between gender congruence, self-concept, and mental wellbeing among transgender, 2) Gender congruence and self-concept are likely to positively predict the mental wellbeing among transgender, 3) Self-concept is likely to mediate the relationship between gender congruence and mental wellbeing among transgender. Correlational research design was employed in the present study. Purposive sample of 200 transgender with an age range of 19 to 55 years (M = 29.62, SD = 7.51) were taken from different institutions working for transgender and transgender communities from Lahore and Bahawalpur (Pakistan). The self-constructed demographic sheet, Transgender Congruence Scale (Kozee, 2012), Self-Concept Clarity Scale (Campbell 1996), Mental Health Continuum Scale (Keyes, 2002) was used to assess the sample. The results of Pearson Product Moment Correlation showed that significant positive relationship between gender congruence, self-concept and mental wellbeing among transgender. The results of the Multiple Hierarchical Regression analyses showed that self-concept positively predicted the mental wellbeing among transgender. However, gender congruence did not the predicted the mental wellbeing among transgender. The result of the mediation analysis through PROCESS macro showed that self-concept positively mediated the relationship between gender congruence and mental wellbeing among transgender. The study is useful in highlighting the predictors of mental wellbeing of transgender which can be helpful in devising the strategies to maximize their mental wellbeing.

Keywords. Gender Congruence, Self-concept, Perceived social support, mental wellbeing and Transgender.

MÂTÜRÎDÎ'YE GÖRE SORUMLULUKTAN KAÇIŞIN GEREKÇELERİ

Doç. Dr. Mehmet TÖZLUYURT
Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi
Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Theology and History of Islamic Sects
ORCID: 0000-0003-4229-9010

ÖZET

Yüce Allah insanları irade sahibi ve özgür bir varlık olarak yaratmıştır. Her özgür failin temel niteliği ise iradeli olmaktır. İrade olmaksızın anlamlı herhangi bir fiilin gerçekleşmesi düşünülemez. Her şeye gücü yeten Allah'ın, insana geri alınmaz özgür irade vermesi, kaderlerini onların ellerine bırakması ve davranışları üzerindeki birtakım haklarından feragat etmesi anlamına gelmektedir. Zira özgür irade sahibi olarak var ettiği insanın serbest bir şekilde yaptığı davranışı Allah'tan engellemesini ummanın, kendi iradesine aykırı davranmasını istemek anlamına gelmesi mümkündür. İnsanlar yaptıkları iyi ya da kötü fiillerin kararını kendi iradeleriyle vermektedirler. Kıyamete yani felakete veya kurtuluşa yönelik yaşamak insanlara kalmıştır. Bir ayrıcalık olan özgür irade nimeti insanlara bahşedildiğinden dolayı eylemlerinin tek sorumluluğu kendilerine aittir. Günümüz insanı için özgürlük, gerçek olmayan ve bilinçaltı tarafından üretilen görüntüler dünyası içine ya da akıl hastalıkları yoluyla bir köşeye çekilme anlamına gelmiyorsa bu kaçamayacağı bir yazgıdır. Bir başka ifade ile özgür olmak, risk almak demektir. Kendini riske etmekten kaçınan insan, sorumluluk yükünün baskısından kurtulmak için bu özgürlüğünü devredecek yerler arar. Kimi insanlar özgürlüklerinin sonucu olan sorumluluklarını Yüce Allah'a, elçilerine devrederken kimileri de bunu geçmişe, geleceğe ya da geleneğe atfetmektedirler. İnsanın özgürlüğüne özel önem atfeden büyük İslam düşünürü Mâtürîdî, özgür insanların bu dünyada yapmaları gerekenleri Rablerine ya da diğer varlıklara atfedenlerin sorumluluktan kurtulma noktasında ahirette hiçbir mazeretlerinin olmayacağını söylemektedir. Bu tebliğimizde Mâtürîdî'nin düşüncesini merkeze alarak sorumluluk yükünden kaçmak isteyenlerin gerekçelerini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Allah, Peygamber, Mâtürîdî, Özgürlük, Sorumluluk.

REASONS FOR AVOIDING LIABILITY ACCORDING TO MÂTÜRÎDÎ

ABSTRACT

Almighty Allah has created humans as free and willed beings. The basic quality of every free agent is to have willpower. It is unthinkable for any meaningful action to take place without a will. The fact that Allah, who is omnipotent, gives human beings an irrevocable free will means leaving their fate in their hands and waiving some of their rights over their behavior. Because it is possible to hope that God will prevent the human being, whom he created with free will, from acting freely, means wanting him to act against his own will. People make the decision of their good or bad deeds by their own will. It is up to people to live towards the

apocalypse, that is, disaster or salvation. Since the blessing of free will, which is a privilege, is bestowed on humans, they are solely responsible for their actions. For today's people, if freedom does not mean retreat into a fantasy world or seclusion through mental illness, it is a destiny from which they cannot escape. In other words, being free means taking risks. The person who does not want to risk himself, looks for places to transfer this freedom in order to get rid of the pressure of the burden of responsibility. While some people delegate their responsibilities, which are the result of their freedom, to Almighty Allah and his messengers, others attribute this to the past, future or tradition. The great Islamic thinker Mâtürîdî, who attaches special importance to the freedom of man, says that those who ascribe to their Lord or other beings what free people should do in this world will have no excuse in the hereafter to avoid responsibility. In this paper, we will try to put forward the reasons of those who want to avoid the burden of responsibility by focusing on Mâtürîdî's thought.

Keywords: Allah, Prophet, Mâtürîdî, Freedom, Responsibility.

GİRİŞ

Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında İslamî düşünce, aklı anlama ve kendi başına hükmetme gücü olarak kabul eden insanlar eliyle büyük gelişme kaydetmiştir. Bu insanlar Kur'an'ı, onun kendi ilkelerine, aklın ve ilmin verilerine göre yorumlayarak anlamayı amaç edinmişlerdir. Ayrıca bu insanlar İslam'ın evrensel bir din olduğunu uygulama sahasına geçirmeye uğraşmış; İslam medeniyetini, kelam ve usul-i fıkıh ilmini kurmuş ve geliştirmişlerdir. Bu zihniyet sahipleri binli yıllara kadar fikri geliştirmeye ve düşünce özgürlüğüne de hâkim olmuşlardır. Onların bulunduğu ortamlarda ilim yapma ve istediği gibi düşünme konusunda herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir (Cabirî, 2001: 115; Atay, 1992: 20).

Kur'an'ın gönderiliş amaçlarının başında onun, yaşadığı hayatta karşılaştığı problemleri çözme konusunda insana yardımcı olması yer almaktadır. Son vahyin insanlar için bir açıklama, Allah'a isyan etmekten çekinenler için bir yol gösterici ve öğüt olduğuna (Âl-i İmrân, 3/138) ve kalbi olan ile şahid olarak dinleyen kimseler için Kur'an'da kesinlikle bir öğüt bulunduğuna (Kaf, 50/37) dair ayetler bu durumun en açık delilidir. Unutulmamalıdır ki Kur'an'ı çağa, mekâna, farklı şartlara göre anlayarak yürürlüğe koyacak olanlar insanlardır. Hidayet etme, açıklama ve öğüt ifadeleri ancak olayların gelişimindeki sorumluluğunun farkında olanlar için bir anlam ifade edilebilir. (Bauman, 2018: 42-46).

1.Bireyin Sorumluluğunun Anlamı

Mâtürîdî'ye göre bireyi tanımlayan en temel kavram iradedir. Bireyin özgürlüğü de onun iradeli varlık olmasının doğal sonucudur. Aynı zamanda irade her özgür failin niteliğidir (Bk. Enfâl, 8/71; Mâtürîdî, 2005: 5/268). Zira fiiller, irade olmaksızın gerçekleşmez. Sorumluluk ise bireyin sırtına emanet ve imtihan nedeni

olarak yüklenmiştir (Bk. Ahzab, 33/72). Bireyin sorunlarını kendisi çözmeye uğraşmayarak, onların çözümünü başkalarına havale etmesi anlaşılması güç bir durumdur. Zira yeryüzündeki her şeyi kendi varlığına delil kılması, onların uyum ve düzen içerisinde var olmalarını sağlaması (Mülk, 67/2-5) Yüce Allah'ın insanları anlamsız şekilde yaratmadığının bir göstergesidir. Ölümün ve hayatın var edilme gerekçesi Mülk suresinin 2. ayetinde belirtildiği üzere kimlerin daha kaliteli bir eylem ortaya koyacağını sınamaktır.

Varlıklar içerisinde tek özgür ve irade sahibi olan insanın çeşitli nedenlerle ve farklı isimler altında yükümlülüklerini başka güçlere/kudret sahiplerine bırakması büyük bir hatadır. Bağlamlarından kopartılarak "İlahî takdire rıza gösterme, kanaatkâr olma, mütevekkil davranma vb." kavramlar üzerinden bu aktarımın gerçekleştirilmesi çok daha manidardır. Zira bu tür kimseler var oluş gayelerini unutarak hayatlarını anlaşılmaz bir tarzda kendilerinden başka bir kudrete bağlayarak bütün eylemlerini, işittiklerini ve düşündüklerini; farklı biçimlerde o kudretle ilişkilendirmektedirler. Kendilerini korumak yerine o kudret sahibinden koruma bekleyip kendilerini gözetmesini istemekte, sonuçta ise kendi eylemlerinin sonuçları lehlerinde ya da aleyhlerinde de olsa, bu kudreti sorumlu tutmaktadırlar (Düzgün, 2018: 16; Kayışoğlu, 2010: 126). Ayrıca bireyin, karşılaştığı herhangi bir zorluk durumunda kendisine düşeni yapmayıp Allah'ın kendisine yardım etmek zorundaymış gibi beklenti içerisine girmesi de doğru bir davranış olmasa gerektir.

2. Bireyin Sorumluluğunu Devretme Gerekçeleri

Mâtürîdî'ye göre sorumluluğun devredilme sebeplerinin başında dünya hayatının zevk ve rahatına takılıp kalmak gelmektedir. Bu durumun örneğine Mü'minûn suresi 37. ayette "*Hayat, sadece bu dünya yaşantısından oluşmaktadır. Bazımız ölür bazımız ise yaşar. Bir daha diriltilmeyeceğiz*" rastlanılmaktadır. Yüce Allah bir kısım insanları sınamak üzere yararlandırdığı dünya hayatının çekiciliğine başta Hz. Peygamber olmak üzere inananların kapılmamalarını istemektedir (bk. Tâhâ, 20/131). Arzulu bir biçimde göz dikildiği takdirde dünya hayatının çekiciliğinin inananları etkisi altına alabileceği Mâtürîdî tarafından dile getirilir. Ona göre dünya konusunda inananlardan beklenen onun niçin yaratıldığına, içindeki zehre ve hayatı insanlara nasıl dar ettiğine bakmalarıdır (Mâtürîdî, 2005: 7/322).

Mâtürîdî, özgürlüğün bir sonucu olan sorumluluk duygusundan kurtulma isteğinin bireylerin sorumluluklarını başkalarına aktarmada önemli etkenlerden biri olduğunu ifade eder. Mâide suresinin 79. ayetinin yorumunda Mâtürîdî, işledikleri kötülüklerden insanları vazgeçirecek olanların alimler/bilenler olduğunu, bilenler sorumluluklarını yerine getirmede gerekli hassasiyeti göstermeyip günah işleyenlere uyduklarında ise toplumun fesada uğramasının kaçınılmaz olduğunu belirtir (Mâtürîdî, 2005: 3/571. Konu ile ilgili hadisler için (bk. Ebû Dâvud, "Melâhim": 17; İbn Mace, "Fiten": 20).

Sorumluluğun temeli olan 'özgürlük', risk altında olmak demektir. Riske girmekten korkan ya da bu kaçınan insan, en ayırıcı özelliği olan özgürlüğünden kurtulmak için çareler arar. Kişi kendi bireysel benliğinden

vazgeçerek benliğini kendi dışındaki bir güçle kaynaştırma çabası içerisine girer. Bu çabaların en sık ortaya çıktığı durumlar; kendini başkalarına göre daha aşağı konumda hissetme, gücünün farkında olmama ve bireysel değersizlik duygularıdır. Halbuki özgürlük öylesine büyük bir nimettir ki, birey onu bir kez kaybetti mi tüm kötülükler peş peşe sıralanır (La Boetie, 2014: 24).

Kur'an'ın model olarak sunduğu Müslüman tipi, Kur'an'ın başat ilke ve amaçlarına göre kararlar alabilen ve onları uygulamaktan çekinmeyen, geleceği kurgulayan, bakış açısı olabildiğince geniş dinamik sorumlu bir insandır. Sorunun çözümünün, yalnızca kendine bağlı olduğunun farkında olan her birey sorumluluklarının farkında olarak kendine olan özgüveniyle harekete geçebilir. Yükümlülüklerini başkalarına aktaran ise yaşamın dışında olmaya ve tarihsel sürecin nesnesi olarak kalmaya mahkumdur. Hayatı anlamlandırarak, içerisinde bulunduğu hayata yön/şekil vermek yalnızca kişilikli bireylerin üstesinden gelebileceği bir durumdur. Zira kişiliksiz birey, birtakım otoritelerin açık hedefi olmaktan kendisini kurtarmaktan acizdir (Düzgün, 2018: 57; Kayışoğlu, 2010: 126) Yeryüzünde sorumluluğunu başkasına devrederek kendisinden kaçmayı başarabilen hiçbir fert yoktur.

Birey geçmiş ile geleceğin birleştiği bir noktada bulunmaktadır. Geçmişte ortaya konan düşünceler bütünüyle yanlış olmayacağı gibi hakkında herhangi bir araştırma yapmadan gözü kapalı kabul edilebilecek bir doğrular silsilesi de değildir. Sürdürdüğü yaşama yön çizmekle sorumlu olan insan, şayet yaşamı boyunca yapması gerekenleri yapmaktan kaçınırsa hem geçmişe bağlı kalanlar hem de gelecek planlaması yapanlar tarafından itibarsızlaştırıl karşı karşıya kalacaktır. Ayrıca kültürün ürünü olmayan herhangi bir ferde rastlamak söz konusu değildir. Ne var ki her kültür bütünüyle olumlu şeylerden oluşmaz. Kültür, bünyesinde bireyin içine düşebileceği birtakım körleştirici noktalar barındırabilir (Erkal, 1996: 136-140). Bu durum bireyin üzerine düşen sorumluluğu transfer etmesinde önemli etkenlerdendir.

Mâtürîdî'ye göre sorumluluğun devredilme sebeplerinin bir diğeri sahip olunan zihniyet yapısıdır. Zihniyet yapıları üzerinde etkili olan hususların başında cehalet ve tembellik gelmektedir. Bunun yanında kimi insanlar cahil olmasa da yaptığı iş cehalet ya da bilgisizlik sonucu olabilir. İnanan bireyin kötülüklerinin üç durumdan biri sonucu gerçekleştiğini ifade eden Mâtürîdî bunları şu şekilde sıralar: Birincisi şehevi arzuların baskısı altında olmak; ikincisi Allah'ın affına, cömertliğine ve keremine güvenmek; üçüncüsü sonunda tövbe ederim ve bir daha yapmamaya azmederim niyetiyle yapmaktır (Mâtürîdî, 2005: 4/96).

Birkaç asırdır İslam dünyasının en önemli iki problemi olan cehalet ve tembellik, zihniyet yapısının bir sonucudur. Cehaleti bir zihniyet olarak kabul edenler tembelliği olumlayıp meşrulaştırmaktadırlar. Çünkü bu zihniyet, 'tevekkül', 'kader, gibi dini değerleri birbirine tezat oluşturacak manalar yükleyerek anlamını bozmaktadır. Bu andan itibaren çalışma, yorulma, gayret etme gibi kavramlar anlamsızlaşacaktır. Tembelliğin ilkesel olarak etkin olmasında ahiretin ebediliğini, dünyanın geçiciliğini vurgulayan ayetlerin (bk. Kasas, 28/60; Ankebût, 29/64; Mü'min, 40/39; Muhammed, 47/36) dünyaya değer verilmemesi gerektiği şeklinde

yorumlanmasının etkisi büyüktür. Hal böyle olunca dünyanın ve içindeki nimetlerin fazlaca değer verilmeyerek terk edilmesi gerektiği bir alem olduğu gibi son derece yanlış bir çıkarım doğmuştur (Kılıç, 2001: 14). Mâtürîdî, dünya hayatında eleştirilen davranışın ise verilen zenginlik ve yaşamı kolaylaştıran nesneler nedeniyle övünmek olduğunu belirtir Mâtürîdî, 2005: 8/185, 242).

Mâtürîdî'ye göre özenti de sorumluluğun devredilmesinde önemli etkenlerden birini oluşturmaktadır. Özenti sahibi insan delilleri incelemek ve akıl yürütmek yerine taklit ettiği insanlara güvenmeyi tercih eder. Bu sayede taklit ettiği insanların görüşlerinin isabetliliğine ve kendini gerçeğe ulaştıracağına inanır (Mâtürîdî, 2003: 173).

Mâtürîdî'ye göre sorumluluğun devredilmesinde önemli etkenlerden biri de Allah yolunda yapılanları angarya olarak değerlendirme düşüncesidir. Mâtürîdî Tevbe suresi 98-99. ayetlerin yorumunda, Müslümanların içerisinde hayır yolundaki harcamalarını Allah katında değer görmek için yapanların bulunduğu gibi yapılan harcamaları Allah'a yakınlık vesilesinden ziyade angarya / zorla yerine getirilmesi gereken bir görev olarak değerlendirenlerin de var olduğunu belirtir. Ayrıca o, ikinci gruptakilerin bu tür harcamaları gerçek bir sorumluluk olarak görmediklerini, aksine bunu başlarına gelen bir angarya olarak gördüklerini ifade eder (Mâtürîdî, 2005: 5/458).

3. Sorumluluğun Allah'a ve Elçisine Aktarımı

Birey merkeze alındığı takdirde onun tarafından üretilen bilgi birikimi beşer ürünü olduğunda asla din haline getirilmeyecektir. Zira insanî olan bir şey şayet hatalı ise sonuçta birilerince karşı çıkılır ve o yanlışlık düzeltebilir. Ancak bir yanlış "din" haline getirilirse bu durum onun eleştiriyi kabul etmez bir zırha büründürüldüğüne işaret edecektir. Yanlışın yanlış olduğundan hareketle ona karşı çıkarak onu düzeltmeye çalışanlar, "dini" inkâr etmekle eş değer kabul edilir.

Akıl devre dışı bırakıldığında bütün dinlerde yanlışların, hurafelerin din haline dönüşmesi kaçınılmazdır. Kur'an, atalar ve gelenekler dini (Bakara, 2/170; Mâide, 5/104; A'râf, 7/71, 173; vb.) diyerek eleştirdiği düşünceyi değiştirmeyi ve dönüştürmeyi gaye edindiği halde, vahyin tamamlanmasından daha birkaç asır geçmeden Müslümanlar arasında da atalar dini teşekkül etmiş ve Kur'an'ın ortaya koyduğu İslam'dan, sorumluluğunun bilincinde olmaktan uzaklaşılmıştır. Bunun sonucunda kimilerince insanın özgür iradesine karşı çıkılmış, insanın sorumluluğu başka varlılara ya da nesnelere atfedilmiştir (Atay, 2002: 40). Şimdi sorumluluğun aşkın varlığa aktarılmasında etkili olan hususlara değinilecektir.

3.1. Sorumluluğun Allah'a Aktarımı

Mâtürîdî, bireyin sorumluluğunu Yüce Allah'a aktarmasındaki etkenlerin en önemlileri olarak kader ve tevekkül anlayışlarını görmektedir. Şimdi inanan insanların sorumluluklarını devretmesinde etkili olan bu

anlayışları Mâtürîdî'nin ne şekilde değerlendirdiğine değinilecektir.

3.1.1. Kader Anlayışı

Kader konusu, bireyin sorumluluğunu Allah'a transfer etmesindeki en önemli rolü oynadığı Mâtürîdî tarafından dile getirilmiştir. Mâtürîdî müşrik Arapların Allah'ın haram kıldığı şeylerin haramlığı konusunda çelişkiye düştüklerinde ve delilleri bitirdiklerinde işi Allah'a nispet ederek sorumluluklarını Allah'a yükleme girişimlerini En'âm 148. ayetten hareketle açıklamaya çalışır. O, zikri geçen ayette Arapların "*Allah dileseydi ortak koşmazdık*" ifadelerinin birkaç anlamını şu şekilde ifade eder. Birincisi onlar Allah'ın kendi yaptıklarından razı olduğunu, zira atalarının da kendilerinin yaptıklarını yaptığını; ikincisi ne yapıyorlarsa bunu tamamen Allah'ın kendilerine emretmesi ve davet etmesi sonucunda gerçekleştirdiklerini; üçüncüsü bunu hakikat anlamında değil alay etmek için ve ironi olsun diye söylediklerini zikrederler. Mâtürîdî onların Kur'an'ı ve yöntemini kabul etmeme sorumluluğunu Allah'a yüklemek istediklerini belirtir (Mâtürîdî, 2005: 4/305-306; 6/501; 9/158). Bu tutum Putperest Arapların başarısızlıklarını ve sorumluluklarını kadere, kısmete, inanca veya Allah'a atma eğilimine ve huyuna sahip olduklarının açık bir işaretidir (Atay, 2002: 46).

İnsanın kaderinin Allah tarafından belirlendiğine dair ileri sürülen ayetlerin başında "*Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz*" (İnsan, 76/30) ayeti gelmektedir. İlgili ayet hakkında Mâtürîdî'nin yorumu şu şekildedir: Bir kişi düşünün ki kendi egemenliği ve otoritesi altında beğenmediği ya da onaylamadığı birtakım eylemler yapılabiliyor ve o da bu yapılan eylemlere ses çıkaramıyor ise bu durum o kişinin aciz olduğunun bir göstergesidir. Aynı şekilde bu alemde Allah'ın kontrolü dışında bir durumun gerçekleşebileceğini tahayyül etmek de Allah'ın mülkünde aciz olduğunu akla getirebilir (Mâtürîdî, 2005: 464-465). Bir başka açıdan tanrısal bilginin kapsamı dışında herhangi bir durumun olması mümkün değildir. İnsanın fiilleri de Allah'ın bilgisi dışında gerçekleşmez. İlahî bilgi, insan fiili üzerinde zorlamaya / cebre neden olmaz, zira ilim bilinene tabidir, insan fiilleri ne şekilde gerçekleşecekse, ilâhî bilgi de o yöndedir. Bu açıklamalar da göstermektedir ki Mâtürîdî kaderi "önceden belirleme ve tayin" şeklinde tanımlamamıştır. Ona göre insan, fiillerinde özgür aynı zamanda sorumluluk sahibi bir varlıktır (Nesefî, 1986: 271; Işık, 1980: 96-98).

3.1.2. Tevekkül Anlayışı

Sorumluluğun Allah'a transferinde Mâtürîdî'ye göre bir diğer önemli husus tevekkül anlayışıdır. Tevekkülü güven ve itimat olarak kabul eden Mâtürîdî Kur'an'da yer alan tevekkül kelimelerini "Yaratıcıya güvenmek" şeklinde açıklamıştır. Ona göre tevekkül sıkıntılı veya huzurlu ortamlarda, maddî anlamda darlıkta ve genişlikte her an işlerin sonuçlarını Allah'a havale etmek ve bu hususta O'nun en uygun olana karar vereceğine itimat etmektir (Mâtürîdî, 2005: 2/518; 6/571; 8/36; bk. İsfehâhî, ts: 531). Bütün varlıklar dikkate alındığında tevekkül konusunda en güvenilir sığınağın Allah olduğu bir gerçekliktir. Zira Allah'tan daha güvenilir olanı bulmak imkansızdır (Mâtürîdî, 2005: 2/469).

Yanlış tevekkül anlayışı sonucunda Müslümanların zihninde Allah, rızkının peşinde koşanın gayretlerinin karşılığını zerrece haksızlık yapmadan veren değil; tembelce ve hiçbir eylemde bulunmadan tevekküle sığınan Müslüman'ın yerine, kendisi çalışan bir varlığa dönüşmüştür. Bu tür bir anlayışın Müslümanların felaketine sebep olacağını düşünmek zor olmasa gerektir (Kılıç, 2001: 14). Allah tarafından yasaklanmış olan bu yanlış tevekkül anlayışı (Mâtürîdî, 2005: 3/250), zamanla inananların zihninde yer edinmiş olan ulûhiyet anlayışında da birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kur'an'ın ortaya koyduğu uluhiyet anlayışında Yüce Allah, ilim ve irade sahibi olup mü'minlerin dualarını işitip kabul ederek gereğini yapan aşkın bir Zât'tır. Tevekkül kavramına yüklenilen yanlış anlam sonucunda Müslümanlar, çalışmadan emek harcamadan kazanç elde etmeyi; bilgi sahibi olmak için gayret göstermeden bilenlerle aynı değeri görmeyi arzular hale gelmişlerdir. Bir bakıma Allah'ı "*emeğinin karşılığını çalışana adaletli bir şekilde veren*" (İsrâ, 17/19; Tâhâ, 20/15) değil de "çalışmanın gereklerini yerine getirmeyen bireyin yerine kendisi uğraşıp didinen" olarak düşünmeye başlamışlardır (Kılıç, 2001: 15). Halbuki, Allah indinde karşılık bulacak, sevapla mükâfatlandırılacak olan tembellik değil çaba ve çalışmadır (Mâtürîdî, 2005: 7/23).

'Tevekkül'ü "işle ilgili yapılması gerekenleri eksiksiz bir şekilde yaptıktan sonra; sonucu Yüce Allah'a bırakmak" olarak tanımlayan çağdaş tefsircilerden Elmalılı Hamdi Yazır da Mâtürîdî gibi sorumlulukların yerine getirilmesini Allah'a havale etmenin tevekkül olmayacağını belirtir. Yazır birçok insanın bu konuda hata yaparak tevekkülü, 'görev ve yükümlülükleri terk etmek' şeklinde anladıklarını, kul olmalarının gerektirdiği işlerin yerine getirilmesini Allah'a bırakıp, sanki kendilerini Allah'a emir veren bir konumda görmek istediklerini zikreder. Yazır kimi Müslümanların İsrailoğulları'nın rehberleri olan Hz. Musa'ya, "*rabbin ile birlikte gidin savaşın, biz burada oturup bekleyeceğiz*" (Mâide, 5/24) dedikleri gibi bir durum içerisinde olduklarını, bunun ise Allah'a güvenmek değil, O'nun emrine itimatsızlık ve itaatsizlik olduğunu ifade eder. "*Aldatıcı şeytan Allah hakkında sizi aldatmasın*" (Lokman, 31/33) ayetinde ifade edildiği üzere, şeytanın bir aldatmacasıdır (Yazır, 1979: 4/2567).

Sonuç olarak Yüce Yaratıcı'nın kâinatı, kâinatın bir parçası olarak yerküreyi ve içindekileri var etmesinde bir amacı bulunmaktadır. Birey bu amacın gerçekleşmesine katkıda bulunduğu oranda anlam kazanacaktır. Bu nedenle kader kavramı ve yanlış tevekkül anlayışı insanın, yapması gerekenleri yapmayıp onları yapması için Allah'a aktarmasının bir aracı olamazlar. Müslüman birey, kendi anlayışı ve bilgi birikimi doğrultusunda kavram dünyasını, kutsal kitabın tevhit ilkesi ekseninde ve onun bütünlüğü içerisinde oluşturmak, problemlerine / sorunlarına da kendisi çözüm üretmek zorundadır (Düzgün, 2021: 28).

3.2. Sorumluluğun Elçiye Aktarımı

İslam'ın ortaya koyduğu sorumluluk anlayışına göre her insan gibi peygamberler de yapmış oldukları eylemlerden sorumludurlar. Bu husus A'râf, suresi 6. ayette: "*Ândolsun ki, kendilerine peygamber gönderilenlere soracağız. Peygamberlere de soracağız*" şekilde yer almaktadır.

İnsanlığın takip etmeleri gereken en önemli rehberler elçilerdir. Onların rehberlikleri ise insanlara örnek olmalarından kaynaklanmaktadır (bk. Ahzab, 33/21). İnsanî nitelik taşımayan varlıkların insanlara örnek olmaları mümkün değildir. Bu konuda Hz. Peygamber: 'Ben Abdullah oğlu Muhammed'im, Allah'ın kulu ve elçisiyim. Beni Allah'ın bana bahşettiği konumun üstüne çıkarmanızı sevmiyorum (Buhari, 1976: 8) buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu yönüne değinen pek çok ayet (İsrâ, 17/90-93; Kehf, 18/110; Fussilet, 41/6; Zümer, 39/30) vardır. Konuyla ilgili olarak Mâtürîdî, Hz. Peygamber'in de diğer insanlar gibi anlayış sahibi olduğunu, aklını kullandığını; kendisine vahyedildiğini ve kendisinin de onu işittiğini vurgular. İnsanların ise kalplerinin kapalı, kulaklarının sağır olduğu yönündeki sözlerinin mazeret teşkil etmediğini belirtir (Mâtürîdî, 2005: 9/60). Hz. Muhammed'den sonra bir nebi gelmeyeceğine (Ahzab, 33/40), Kuran da son ilâhî vahiy olduğuna göre (Mâide, 5/3) bundan sonra insanlık sorunlarına kendileri çözüm üretmek durumundadırlar.

Yüce Allah Hz. Peygamber'e hitaben İsrâ suresi 54. ayette: "*Biz seni onlardan sorumlu bir vekil olarak göndermedik*" buyurmuştur. Mâtürîdî zikri geçen ayet hakkında yapılan yorumlara bir tercihte bulunmaksızın şu şekilde temas eder: Birincisi "seni reddetmeleri ya da davetini kabul etmeleri yahut da yaptıkları işler üzerinde seni koruyucu yapmadık'tır. İkincisi 'seni onların yaptıklarına "vekil/kefil" göndermedik'tir. Şu ayetlerde belirtildiği gibi: "*Onların iyi ya da kötü kazanımlarından sana sorumluluk yoktur, senin kazanımından da onlara sorumluluk yoktur*" (En'âm, 6/52); "*Onun Allah'tan getirdiklerine boyun ederseniz doğru yolu bulursunuz; resûle düşen görev sadece eksiltip çoğaltmadan bildirip anlatmaktır*" (Nûr, 24/54) Hz. Peygamber onların yaptıklarından sorumlu tutulmayacaktır. Üçüncüsü 'Hz. Peygamber'in onlara hükmeden ve onları kahreden biri olarak gönderilmediği'dir (Mâtürîdî, 2005: 7/63-64).

Mâtürîdî'ye göre imtihan ve sorumluluk ile Risâlet arasında ayrılmaz bir ilişki söz konusudur. İmtihan ve sorumluluk kaldırılınca, risalette mevcut bulunan hikmet geçersiz olacaktır. Zira risaletle elçi, insanlara tedbiri ve onun gerektirdiği şükür ve marifeti, Allah katındaki cezadan sakınmamın gerekliliğini tebliğ etmektedir. Elçiye ve Allah'tan getirdiklerine tabii olunmadığında doğal olarak alemin abes olduğu sonucu çıkacaktır. Bu ise akla aykırı bir durumdur (Bk. Âl-i İmrân, 3/27; Mâtürîdî, 2005: 2/348).

Mâtürîdî'ye göre Yüce Allah tarafından Hz. Peygamber'e indirilen, öğüt/hatırlatma ve apaçık Kur'an'dan başka bir şey değildir. Hz. Peygamber'in insanlığa ulaştırdığı bu Kur'an onlara unutmuş oldukları Yaratıcı'nın emirlerini, azabını ve ikazlarını, aleyhlerine ya da lehlerine sonuç doğuracak eylemlerini bunun yanında onlara unuttukları ve terk ettikleri sorumluluklarını hatırlatmaktadır (Yasîn, 36/69. Mâtürîdî, 2005: 8/536). Zira bir toplumu oluşturan insanlara yapılabilecek en büyük kötülük onların zihinlerinde bilinçli şekilde cehaleti yerleştirmek, başıboşluğu alabildiğince yaygınlaştırmaktır. Bu uygulama sonucunda, tarihe ait veriler, gerçek dışı hikâyelere dönüştürülerek tarihe bakış tarzı güdükleşmiş vak'anın yerine 'kanaat' geçmiş olacaktır (La Boetie, 2014: 41,48).

Dinde teklif bireysel olduğu gibi sorumluluk da bireyseldir. Allah'a iman etmiş olgun fertlerden oluşan ve iyiliği ahlak edinmiş toplumlar, insanlığa örnek bir toplum olarak gösterildikleri gibi (Âli-i İmrân 3/110); toplumun benimsediği sağlıksız değerleri taklit yoluyla benimsemek de kınanmıştır (Bakara, 2/170; Mâide, 5/104).

4. Sorumluluğun Otoriteye ve Geleneğe Transferi

Otorite, sorumluluğun aktarıldığı etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Sosyal bir olgu olan otorite, insanın sosyal yapısından kaynaklı olarak yaşamın olduğu her yerde var olma potansiyeline sahiptir. Zira otorite, aynı ortamda yaşamlarını sürdüren bireylerin karşılıklı ilişkilerini düzenlemekte, ilkelerin toplumda uygulanmasını sağlamakta önemli etkendir. "Gücün uygulandığı bireyler tarafından meşruluğunun kabulüne dayanan bir güç biçimi" olarak tanımlanan 'otorite', Fransızca "autorite" kelimesinin karşılığı olup Türkçeye geçmiş bir kavramıdır (Robertson, 1991: 20).

Bireylerin büyük çoğunluğu geçmişe hayranlık duymakta ve onu otorite olarak kabul etmektedir. Geçmişe duyulan bu hayranlığın insanın kolayca sorumluluklarını transfer etmesinde ve kendisini denetim dışı bıraktırmasında önemli bir etken olduğu zikredilebilir. Bu hayranlığın ilmî temele dayanmadığında hem bireye hem de İslam'ın kendisine tehlike teşkil edeceği büyük olasılıktır (Hatiboğlu, 2004: 223). Geçmişe hayranlık yabancı kültürler karşısında yaşanan geri kalmışlıkta da kendini göstermektedir. Zira batı karşısında yaşanan geri kalmışlık günümüz Müslümanlarının psikolojilerini derinden etkilemiş, bunun sonucunda onlar sürekli İslam'ın doğuş ve yayılış anlarına geri dönmeyi arzulamış (Volkan, 2017: 187) ve geçmişte elde edilen başarıları Tanrıyı savunur gibi savunmaya başlamışlardır (Fazlurrahman, 2002: 214).

Otorite figürlerine itaat etmenin gerekebildiği kimi durumlarda (Karasar, 2000: 6); sağduyuya dayalı ve eleştirel bir yaklaşımın sergilenmesi asıl olmalıdır. Son noktada yaşanılan soruna çözüm bulmakla mükellef olan, geçmişteki otoritelerin kendi şartlarına göre ortaya koyduğu pratik çözümlerden ziyade, zamanın sorunların muhatabı olan bireydir. Yükümlülükleri otorite sahiplerine aktarmanın, net bir şekilde probleme çözüm üretmekten kaçmak olduğu ifade edilebilir. Ayrıca hak ve hayrın ölçüsünün, eskilik, yenilik veya atalar yolunda olup olmamak değil, emri hakka / gerçeğe mutabık, delili hakka uygunluk olduğu belirtilebilir (Yazır, 1979: 1/586).

Mâtürîdî, Kur'an ayetini yorumlarken bu yorumlama yetkisinin sadece geçmişteki kişilere ait olduğu şeklinde bir anlayışa sahip değildir. O, ayeti yorumlarken ayetin nüzul ortamını dikkate aldıktan sonra kendi yaşadığı dönemde ayetin nasıl anlaşıldığına bakmaktadır. Sonrasında ise bu iki anlayışın dışında ayet hakkında aklî yoruma dayalı çıkarımlarda bulunmaktadır. Mâtürîdî'nin geçmişi tamamen göz ardı etmediği bunun yanında geçmişten bağımsız bazı sonuçlara ulaştığına dair örneğe Fatır suresi 13. ayeti "*Allah, geceyi gündüzün içine girdirir, gündüzü de gecenin içine girdirir. Güneşi ve Ay'ı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri*

belirlenmiş bir zamana kadar akıp gitmektedir" yorumlarken rastlanılmaktadır.

Öncelikle ilgili ayetin hedef kitlesi Mekkeli müşriklerdir. Zira onlar Allah'ı, ölümün ardından başlayacak olan hayatı ve peygamberleri inkâr etmekteydiler. Mâtürîdî'ye göre bu ayet Mekkeli müşriklerin inkarlarının aksine zikredilen üç hususu ispat eden bir içeriğe sahiptir. Bu yorum ayetin nazil olduğu ortamını dikkate alan bir bakış açısını içermektedir. İkinci olarak güneş ve aydan her birinin belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmesi sonrasında diğerinin ortaya çıkması her birinin tekraren dirilmesinden başka bir şey değildir. Bütün bu olup bitenlerin tasarlandığı bir alemde insanın bu planın dışında olması düşünülemez. Bu yorum ise akıl yürütmeye yer verildiğine işaret etmektedir. Üçüncü olarak ayetin "*Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar*" kısmının Seneviyye'nin iddia ettiğinin aksine gece ile gündüz arasında galibiyet için çatışma olmadığını ifade etmektedir. Zira onlar, hayrın yaratanı şerri yaratandan farklıdır; nur, hayrın yaratanının eseri iken; karanlık, şerri yaratanın eseridir görüşüne sahiptirler (Mâtürîdî, 2003: 59-62). Mâtürîdî'ye göre bu varlıkların her biri kendisine biçilen rolü gerçekleştirdiğine göre bunlar tek bir varlık tarafından idare ediliyor demektir. Bu yorum ise onun, yaşadığı dönemde varlığını sürdüren farklı inanışların algısını reddeden bir anlayış sahibi olduğunu ortaya koymaktadır (Mâtürîdî, 2005: 477-478).

Sorumluluğun aktarıldığı bir diğer etkenin ise gelenek olduğu ifade edilebilir. "Gelenek", hâkim medeniyet dahilinde geçmişten günümüze ulaşanlar olarak tarif edilebilir. Bu tanıma göre geleneğin, sahip olduğu düşünce, tasavvur ve imajlarla halkın günlük hayattaki davranışlarına yön veren bir olgu olduğu ortaya çıkmaktadır (Hasan Hanefi, 2016: 14-15). Toplumların hayatta kalmaları ve varlıklarını sürdürebilmeleri hususunda gelenek önemli bir misyonu yerine getirmektedir. Zira geçmişini yok sayarak benliğini korumayı başarabilen toplumların olduğu biraz düşük ihtimaldir (Fazlurrahman, 2002: 212-213).

Mâtürîdî'nin düşünce dünyasında herhangi bir konu hakkında içerisinde yer aldığı akımın / geleneğin bilgi birikimden istifade ettiğine, bunun yanında kendi özgün görüşlerini de dile getirdiğine şahit olunmaktadır. Bu durumu birkaç örnekle açıklamaya çalışalım.

Mâtürîdî, çocuğunu kesmeyi kendine vacip kılan kimsenin ne yapması gerektiğini Saffât suresi 104-105. ayetlerin yorumunda açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre ayetlerde yer alan: "*Ey İbrahim! tamam, rüyanı gerçekleştirmiş oldun diye ona seslendik*" ifadenin koç kesildikten sonra söylendiği kabul edilirse ayet, temsilcisi olduğu Hanefî âlimlerinin söylediğine delil teşkil eder. Çünkü o, Ebû Hanîfe'nin Allah'ın Hz. İbrahim'e koçu kesmekle rüyasını gerçekleştirdiğini haber verdiğinden hareketle çocuğunu kurban etmeyi kendine yükümlü kılan kimsenin, kurbanlık bir hayvan kesmekle sorumluluktan kurtulacağı fikrine sahip olduğunu dile getirir. Mâtürîdî'nin ilgili ayetin açıklamasında mensubu bulunduğu geleneğin temas etmediği hususları da dile getirdiği görülmektedir. Şöyle ki ona göre, "*Rüyanda gördüğünü gerçekleştirmiş oldun*" ifadesi şayet kurbanlığı kesmeden önce, Hz. İbrahim'in evladını kesim yerine yatırdığı ve evlat da kendisini kesilmesi için teslim ettiği anda dile getirilmişse farklı bir mana ifade edecektir. Hz. İbrahim'in rüyasını

gerçekleştirmek üzere kendisini Allah'a teslim etmesinin bedeli olarak farklı bir durum gerçekleşmiş demektir. Zira Hz. İbrahim verilen emri terk etmemiş aksine emrin gereğini yapmasına mâni olunmuştur (Mâtürîdî, 2005: 8/579).

Mâtürîdî, Fetih suresi 4. ayetteki "*İmanlarına iman katsınlar diye"* ifadenin farklı şekillerde yorumlanabileceğini ifade eder. İlk olarak temsilcisi olduğu düşüncenin lideri olan Ebû Hanîfe'nin görüşünü aktarır. Ebû Hanîfe'nin ayete 'inanan insanların imanlarını icmalî imandan tafsilî imana dönüştürmeleri için' manası verdiğini nakleden Mâtürîdî, ayet hakkında bu yorumla yetinmez. Onun ayetle ilgili tefsirinde iki görüşe daha yer verdiği görülür. Bu görüşlerden birincisinin 'Ehl-i Kitap mensuplarının diğer elçilere ve inanıp kabul ettikleri kitaplara olan imanlarını, Hz. Peygamber'e ve onun vahyine imanla ziyadeleştirmek için' olduğunu belirtir. İkinci yorumun ise Mâtürîdî, 'geçmiş zamanlarda var olan imanlarını, o andaki imanlarıyla ziyadeleştirmek için' olduğunu zikreder. Bütün bu yorumlardan istifade eden Mâtürîdî son olarak 'imanın her an yenilenmesi ve yeniden var edilmesi söz konusudur' şeklinde kendi düşüncesini zikreder (Mâtürîdî, 2005: 9/294). Zikretmiş olduğumuz bu iki örnek Mâtürîdî'nin hem geleneğe önem verdiğine hem de geleneği aşan bir bakış açısına sahip olduğuna işaret etmektedir.

SONUÇ

İslamî düşüncenin geleneksel bir kimliğe bürünerek donuklaşması, İslam dünyasını oluşturan fertlerin kişiliklerinin özgür gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Müslümanın hak ve çıkarlarından ziyade toplumun güvenliği ve geleceği endişesi öne plana çıkmıştır. Bu kaygının üstü, özgün düşünce yerine öncekilerin yolunu taklit etmekle kapatılmaya çalışılmış ve sorumluluklar başka varlıklara ya da geçmişe aktarılır bir hal almıştır. Halbuki Kur'an, bu alemde bireyin özgür ve sorumlu bir varlık olduğuna dikkatleri çekmekte ve buna dair ilkeleri ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber de Kuran'ın prensipleri doğrultusunda, sorumluluğunun farkında olan, bu alemde niçin var olduğunun bilincine ulaşan, her an kendine hâkim olan ve hiçbir etki altında kalmadan kendi kararını özgürce alabilen bir birey oluşturmayı hedeflemiştir. Bu hedefi gerçekleştirme uğrunda ilk dönem alimleri de başarılı bir tutum sergilemişlerdir. Bu alimlerin başında da büyük Türk düşünürü İmam Mâtürîdî gelmektedir.

Mâtürîdî, varlıklar içerisinde tek özgür ve irade sahibi olan insanın yükümlülüklerini başka güçlere/kudret sahiplerine bırakmasının gerekçelerinin dünya hayatının zevk ve rahatına takılıp kalmak; sorumluluk duygusundan kurtulma isteği, tembellik ve cehalet gibi zihniyet yapıları ve özenti olduğunu belirtmiştir.

Mâtürîdî'ye göre, bireyin sorumluluğunu Yüce Allah'a aktarmasındaki etkenlerin en önemlileri yanlış kader ve tevekkül anlayışıdır. O, kader anlayışının özellikle Mekkeli müşriklere sonrasında Kur'an'ı ve yöntemini kabul etmeme, sorumluluklarını Allah'a yükleme noktasında yanlış yönde katkı sunduğunu zikretmiştir. Tevekkülün ise Allah'ın çalışana emeğinin bedelini eksiltmeden veren değil; hiçbir şey yapmayıp tembelce

duran Müslümanın adına, kendisi emek harcayan bir anlayışa dönüştüğünü belirtmiştir. O, Allah indinde karşılık bulacak, sevapla mükâfatlandırılacak olanın ise tembellik değil çaba ve çalışma olduğunu ifade etmiştir. Risalet göreviyle Hz. Peygamber'in, insanlara tedbiri ve onun gerektirdiği şükrü ve marifeti, Allah katındaki cezadan sakınmamın gerekliliğini tebliğ ettiğini belirten Mâtürîdî, sorumluluktan kaçınarak elçinin getirdiklerine tabii olunmadığında alemin abes olduğu sonucunun çıkacağını bunun ise akla aykırı bir durum olduğunu belirtmiştir.

Mâtürîdî, sorumluluktan kaçınma gerekçelerinden diğer ikisinin ise otoriteye ve geleneğe sığınmak olduğunu belirtmiştir. Mâtürîdî ilim yolculuğu boyunca Kur'an ayetini yorumlarken bu yorumlama yetkisinin sadece geçmişteki kişilere ve geleneğe ait olduğu şeklinde bir anlayışa sahip olmamıştır. O, ayeti yorumlarken ayetin nüzul ortamını dikkate aldıktan sonra kendi yaşadığı dönemde ayetin nasıl anlaşıldığına bakmış, sonrasında ise bu iki anlayışın dışında ayet hakkında aklî yoruma dayalı çıkarımlarda bulunmuştur.

Sonuç olarak Mâtürîdî'nin, Müslüman bireyin inandığı değerler gereği sorumluluğunun bilincinde olması gerektiğini, sorumluluktan kaçınmasının ya da sorumluluğunu başka odaklara havale etmesinin kendisini anlamsız bir duruma düşüreceğini belirttiğini ifade edebilir.

Kaynakça

Atay, H. (1992). *İslam'ın İnanç Esasları*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
Atay, H. (2002). *İrade ve Hürriyet*. Atay ve Atay Yayınları, Ankara.
Cabirî, M. A. (2001). *Arap- İslam Aklının Oluşumu* (Çev: İbrahim Akbaba). Kitabevi Yayınları, İstanbul.
Bauman, Z. (2018). *Özgürlük* (Çev: Kübra Eren), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
Buhari, Muhammed b. İsmail. (1976). *Tarihu's Sagir* (Nşr: Mahmud İbrahim Zayed). Kahire.
Düzgün, Ş. A. (2018). *Dini anlama Kılavuzu*. Otto Yayınları, Ankara.
Düzgün, Ş. A. (2021). *Tanrı'nın Gözbebeği İnsan*. Otto Yayınları, Ankara.
Erkal, M. E. (1996). *Sosyoloji*. Der Yayınevi, İstanbul.
Fazlurrahman. (2002). *İslam ve Çağdaşlık* (Çev: Alparslan Açıkgenç ve M. Hayri
Kırbaşoğlu). Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
Hasan Hanefî. (2016). *Gelenek ve Yenilenme*. Otto Yayınları, Ankara.
Hatiboğlu, M. S. (2004). *Müslüman Kültürü Üzerine*. Kitâbiyât Yayınları, Ankara.
Işık, K. (1980). *Mâtürîdî'nin Kelâm Sisteminde İmân Allah ve Peygamberlik Anlayışı*. Fütüvvet Yayınları, Ankara
İsfehânî, Ragıp. (ts). *El-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. (Thk: Muhammed Seyyid). Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
Kayışoğlu, N. (2010). *Bireysel Sorumluluk ve Teolojik Temelleri*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
Kılıç, R. (2001). "Cehalet ve Tembellik ile Dini Zihniyet Arasındaki İlişki Üzerine", *Dini Araştırmalar*, Eylül-Aralık.
La Boetie, E. (2014). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. (Çev: Mehmet Ali Ağaoğulları). İmge Kitabevi, Ankara.
Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. (2003). *Kitâbü't-Tevhîd*. (Thk: Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi). İsam Yayınları, Ankara.
Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. (2005). *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*. (Thk: Mücdî Bâsellûm). Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
Nesefî, Ebu'l-Mu'în. (1986). *Kitâbü't-Temhîd* (Nşr: Habibullah Hasan Ahmed). Dâru't-Tabâati'l-Muhammediyye, Kahire.
Robertson, İ. (1991). "Authority", *The Encyclopedic Dictionary of Sociology*, The Dushkin Publishing Group, USA.
Volkan, D. V. (2017). *Körü Körüne İnanç* (Çev: Özgür Karaçam). Asi Kitap, İstanbul.
Yazır, E. H. (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. Eser Neşriyat, İstanbul.

HARRE VAKASININ ARKA PLANINDAKİ EKONOMİK NEDENLER

Dr. Öğr. Üyesi Haci ATAŞ
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,İslam tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
University of Osmaniye Korkut Ata Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
ORCID ID: 0000-0001-9276-2966

ÖZET

Emevî devletinin ilk halifesi Muâviye, iktidarı döneminde ciddi bir muhalefet hareketiyle karşı karşıya kalmamıştır. Muâviye'nin vefatından sonra iktidara gelen oğlu Yezîd için aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün değildir. Arap toplumunda, ikinci halifeye karşı genel bir memnuniyetsizlik hâkimdir. Dinden uzak hayatı ve yönetim zafiyetleri sebebiyle ona karşı muhalif bir duruş sergilenmiştir. Sayılan bu sebeplerden dolayı Yezîd'in iktidarı oldukça sancılı geçmiştir. Meşhur sahabilerden Zübeyr'in oğlu Abdullah, Mekke'de kendisine biat alarak halifeliğini ilan etmiş; aynı yıllarda, ashabın ileri gelenlerinin yaşadığı Medine de Emevî iktidarına karşı muhalefetin diğer bir merkezi olmuştur. Uhud savaşının meşhur şehitlerinden Hanzala'nın oğlu Abdullah da Medine'de, isyan bayrağını çekerek yönetime karşı ayaklanmıştır. Bu olay, tarihî kayıtlarda "Harre Vakası" olarak yerini almıştır. Kaynakların çoğuna göre bu trajik olayın temel nedeni Halife Yezîd'in dinden uzak yaşantısı ve halifeliğe layık görülmemesidir. Başka bir ifadeyle, ikinci halifeye karşı muhalefetin odağında dinî sebepler yer almaktadır. Az sayıdaki kaynak tarafından zikredilen ekonomik sebep ise, ya cılız bir dille ifade edilmiş ya da tamamen gözden kaçırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, Harre Vakası'nın ortaya çıkışında etkili olan ekonomik sebepler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonunda, bazı kaynakların ihmal ettiği iktisadî saiklerin bu trajedinin yaşanmasında oldukça etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Harre Vakası, Ekonomi, Yezîd, Medine.

ECONOMIC REASONS BACKGROUND TO THE ḤARRA EVENT

ABSTRACT

Muʿāwiya, the first caliph of the Umayyad state, did not face a serious opposition movement during his rule. It is not possible to make the same assessment for Yazīd, the son of Muʿāwiya, who came to power after his death. There is general dissatisfaction with the second caliph in Arab society. Due to his non-religious life and management weaknesses, an oppositional stance was displayed against him. Due to these reasons, Yazīd's rule was very painful. ʿAbd Allāh, son of Zubayr, one of the famous Companions, declared his caliphate by taking allegiance to him in Mecca. In the same years, Madīna, where the notables of the Companions lived, became another center of opposition against the Umayyad power. ʿAbd Allāh, son of Ḥanẓala, one of the famous martyrs of the Battle of Uhud, also rose against the government by hoisting the flag of rebellion in Madīna. This event took its place in the historical records as the "Ḥarra Event". According to most of the sources, the main reason for this tragic event is that Caliph Yazīd lived far from religion and was not deemed worthy of

the caliphate. In other words, religious reasons are at the center of the opposition to the second caliph. The economic reason, mentioned by few sources, was either poorly expressed or completely overlooked. Therefore, in this study, the economic reasons that were effective in the emergence of the Ḥarra Event were emphasized. At the end of the study, it was seen that the economic motives, which some sources neglected, were quite effective in experiencing this tragedy.

Keywords: History of Islam, Ḥarra Event, Economy, Yazīd, Madīna.

GİRİŞ

Müslümanların hicret yurdu olan Medine, 63/683 yılında tarihinin en dramatik olaylarından birine sahne olmuştur. Emevî devletinin ikinci halifesi döneminde yaşanan bu trajedi Kerbelâ olayının henüz sıcaklığını koruduğu bir dönemde yaşanmış, İslâm tarihine kara bir leke olarak geçmiştir. Tarihe "Harre Vakası"[16] olarak geçen bu olay elbette dönemin Müslümanları ve sonrakiler üzerinde derin bir etki bırakmış, bu olay tarihçilerin ortak kanaatiyle Emevî devletinin yıkılışını hızlandırmıştır. Toplumun vicdanında derin yaralar açmasının yanında, bundan sonra ortaya çıkacak olan bazı hâdiselerin de müsebbibi olmuştur. Bu olayın Müslümanların dimağında kalıcı izler bırakmasının iki sebebinden bahsedilebilir; birincisi olayın, iki müslüman grup arasında vuku bulması; ikincisi ise, olayda çok sayıda sahabinin öldürülmesi, kadın ve kızlara tecavüz vakıalarının yaşanmasıdır.

Her sosyal olayda olduğu gibi Harre olayının da geri planında birtakım sebepler yer almıştır. Bu sebepler siyasî, dinî, sosyal ve ekonomik olarak çeşitlendirilebilir. Bazı tarihçiler olayın dinî sebebine yoğunlaşırken, bazıları sosyal, bazıları da siyasî sebepleri üzerine odaklanmıştır. Elbette bu hazin olayla ilgili tek sebep üzerinden hareket edip bir sonuca varmak mümkün görünmemektedir. Yukarıda sayılan bütün argümanlar olayın arkasındaki saikler olarak görülmüş; tarihçiler, bu sebepleri sıralarken bazılarını diğerlerinin önüne geçirmişlerdir.

Üç yıl kadar iktidarda kalmasına rağmen[17] Halife Yezîd, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin katledilmesi ve Medine'de Abdullah b. Hanzala başta olmak üzere çok sayıda sahabinin katledilmesi gibi iki hazin olayın müsebbibi olarak tarihe geçmiştir. Günümüz İslâm dünyasında Yezîd isminin menfî bir imajı vardır; öyle ki, Yezîd ismi ile Kerbelâ ve Harre vakası yan yana anılmaktadır. Bu sebeple İslâm tarihçileri ve batılı yazarlar Harre vakasının sebepleri ve sonuçları üzerinde çeşitli eserler ortaya koymuşlardır. Yukarıda ifade edildiği gibi sosyal hâdiseleri tek bir sebebe bağlamak isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Toplumsal olayların ortaya çıkmasında dinî, etnik, ekonomik, psikolojik, siyasî gibi birçok etkenden söz edilebilir. Bu sebeple bu

[16] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr Taberî, *Câmiʿu'l-beyân ve Târîḫu'l-ümem ve'l-mülûk* (Beyrut: Dârü'd-Türâs, 1387), 5/487; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîḫ*, thk. Ömer Abdusselam (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-Arabî, 1997), 3/455.

[17] Taberî, *Târîḫ*, 5/499; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîḫ*, 3/464.

çalışmada her ne kadar ekonomik sebepler ön planda tutulmuş olsa da diğer sebepler üzerinde de kısaca durulmuştur. Polonyalı bir Yahudi Arap uzmanı olan Meir Jacob Kister'in ifade ettiği gibi[18] Harre vakası sadece ekonomik sebebe bağlanacak kadar basit ve sığ bir olay değildir.[19]

HARRE VAKASINA ZEMİN TEŞKİL EDEN OLAYLAR

Harre Vakası, 61/680 tarihinde vuku bulan Kerbelâ olayı henüz sıcaklığını korurken ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber'in torununun orantısız bir güç kullanılarak katledilmesi, özellikle Medine'de yaşayan Yezîd muhaliflerinin sesini yükseltmesine sebep olmuştur. Harre olayının ortaya çıkış zeminini Hz. Osman dönemine kadar götürmek mümkündür. Zira, Hz. Osman'ın şehit edilmesi, Câhiliye döneminden beri var olan Emevî-Haşimî mücadelesinin bir devamı olarak görülmektedir.[20]

Câhiliye döneminden beri Mekke yönetiminde söz sahibi olan Ümeyye oğulları, ilk yıllarda Allah Resûlü'nün davetine olumlu karşılık vermemiştir. Daha da ötesinde onlar, Hz. Peygamber'i inkâr edenlerin başında geliyordu. Mekke'nin fethine kadar İslâm'a ve Müslümanlara karşı muhalefet safında yer alan Ümeyye oğulları Mekke'nin fethinden sonra ancak İslâm dinini kabule yanaştılar. Hz. Peygamber'in vefatından sonra ise, özellikle Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde, çeşitli devlet kademelerinde kendilerine önemli görevler verilmiştir.[21] Hz. Ömer'in şehadetinin ardından oluşturulan şura heyetinin arasında devlet başkanlığı seçiminde bir kez daha Ümeyye-Hâşimî çekişmesini görmek mümkündür.[22] Şuranın sonunda, nüfuz bakımından Hâşim oğullarından bir adım önde olan Ümeyye oğullarının adayı Hz. Osman'ın halifelik mücadelesini kazandığı görülmektedir.

Hz. Osman döneminde Emevî-Hâşimî mücadelesinin hız kesmeden devam ettiğini söyleyebiliriz. Valilik ve komutanlık atamalarında Halife'nin kendi kabilesini tercih etmesi, diğer kabilelerin görmezden gelinmesi bu mücadeleyi derinleştirmiştir. Birçok bölgede Halife'ye karşı tepkiler artınca Basra, Kûfe ve Fustat'tan gelen muhalif gruplar bir araya gelerek Halife'nin konağını kuşatmışlar ve sonrasında Halife Osman'ı öldürmüşlerdir. Halife'nin isyancılar tarafından öldürülmesi görüş ayrılıklarını derinleştirmiştir. Bu hazin olayın en önemli sonuçlarından biri de Müslümanların iki ana gruba bölünmeleridir. Sünnî-Şiî ayırımı olarak isimlendirilecek olan iki ana akımın ortaya çıkışını bazı araştırmacılar Hz. Osman'ın öldürülmesine

[18] Meir Jacob Kister, "The Battle of The Harra", çev. Ünal Kılıç, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2000), 305-316.
[19] Ünal Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri Hakkında Bazı Mülahazalar", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2000), 317.
[20] İlyas Uçar, "Medîne Tarihi'nde Kara Bir Gün: Harre Vak'ası", *Tarih ve Gelecek* 8/1 (2022), 36.
[21] Adem Apak, "Mekke Döneminde Benî Ümeyye'nin İslâm'a Karşı Tutumu", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (1994), 284; Uçar, "Harre Vak'ası", 37.
[22] Adem Apak, "Hz. Osman'ın Hilafeti Döneminde Ümeyyeoğulları'nın Devlet İdaresindeki Yeri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 492; Halil İbrahim Hançabay, "Hz. Osman'ın Halife Seçilmesi", *EKEV Akademi Dergisi* 18/58 (2014), 383-389; Uçar, "Harre Vak'ası", 38.

bağlamıştır.[23] Bu olay, Arap cahiliye toplumundaki asabiyet anlayışını yeniden canlandırmış ve idareyi ele geçirme konusunda bu iki grup arasında bitmek bilmeyen bir mücadele yaşanmıştır. Hz. Osman'dan sonra halifelik makamına geçen Hz. Ali'nin, devlet merkezini Medine'den Kûfe'ye taşıması Medineli halkın ve ashabın büyük tepkisine neden olmuştur. Devlet merkezi Medine'de iken önemli kararlar ashabın önde gelenlerinin istişaresi sonucu alınırken, idare merkezi Kûfe'ye taşınınca devlet yönetimi bu katkıdan uzak kalmıştır. Hz. Ali'nin aldığı bu karar aynı zamanda iki grup arasındaki çekişmeyi derinleştirmiştir. Müslümanların karşı karşıya geldiği ilk savaş olan Cemel Vakası, bu çekişmenin bir neticesi olarak görülmektedir.[24]

Hz. Ali'nin, ülkeyi yönettiği yaklaşık altı yıllık döneme bu iki kabile arasındaki rekabet damgasını vurmuştur. Daha halifeliğinin ilk aylarında Ümeyye oğullarının suçlamalarıyla karşı karşıya kalan Halife Ali, muhalefetin etkisini azaltmak ve kendisine desteği arttırmak amacıyla devlet merkezini Medine'den Kûfe'ye taşımıştır.[25] Ancak Halife'nin bu tasarrufu ülkede sükuneti sağlamadığı gibi sorunları daha da arttırmıştır. Zira Halife, Cemel ve Sıffîn savaşı gibi iki büyük savaşın önüne geçememiştir.[26] Dolayısıyla bu iki savaş, Müslümanlar arasında yeni görüş ve aykırılıkların çıkmasına zemin hazırladığı gibi aynı zamanda, ileride yaşanacak olan Kerbelâ ve Harre vakası gibi hayatî olaylara sebep olmuştur.

Hz. Hasan'ın iktidarı devretmesinin ardından yönetime gelen Muâviye, yaklaşık 20 yıllık halifeliği döneminde ciddi bir muhalefet hareketi ile karşılaşmadan iktidarını tamamladı. Onun, siyaset sanatını iyi bilmesi ve ashaptan biri olması, muhaliflerin direncini azaltmakta önemli bir etken olduğu söylenebilir. Ancak Muâviye oğlu Yezîd'i veliaht ilan edince, kınlarına sokulan kılıçlar yeniden savaş pozisyona geçti. Muâviye'nin bu çıkışına en şiddetli tepki Hicaz bölgesinden gelmiştir. Özellikle Mekke ve Medine'de yaşayan Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebû Bekir, Hüseyin b. Ali gibi meşhur sahabilerin çocukları Yezîd'in halife adaylığına şiddetle karşı çıktılar.[27] Muâviye, oğlunun veliahtlığı konusunda kararlı bir duruş ortaya koyarak, bazılarından gönüllü bazılarından ise kerhen ve tehdit yoluyla biat alarak Yezîd'i iktidara taşımıştır.[28]

Siyasî ve kişisel vasıfları bakımından babasının çok gerisinde olduğunu düşündüğümüz Yezîd, hilafeti süresince pek çok problemle uğraşmak zorunda kalmıştır. Babasının dirayeti ve otoritesi sebebiyle ortaya çıkamayan muhalifler, onun zayıf karakterinin ve siyasî zaaflarının da etkisiyle yeni halifeye karşı daha cesur davrandılar. Halife Yezîd önderliğindeki Ümeyye oğullarının iktidarı tamamen ele geçirmesi, bu kabilenin

[23] M. Bahaettin Varol, "Harre Vakası (Sebep-Sonuç Değerlendirmesi)", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1997), 515.
[24] Taberî, *Târîḫ*, 4/508-509; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/99; Varol, "Harre Vakası", 515.
[25] Varol, "Harre Vakası", 515.
[26] Bkz: Muhammed Hamidullah, "Perde Arkasından Yönetilen Cemel ve Sıffîn Muharebeleri", çev. Sıddık Yüksel, *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (1990), 269-278.
[27] Şefaettin Severcan, *Din-Siyaset İlişkisi Emevîler Dönemi* (Ankara: Fecr, 2021), 155.
[28] Severcan, *Din-Siyaset İlişkisi*, 156-160.

daha da zenginleşmesine ve gelir dağılımının bozulmasına sebep olmuş; halkın alım gücü zayıflamış, bunun neticesinde vergiler artırılmıştır. Tüm bunlara, fetihlerin durması da eklenince Harre vakası gibi bir patlama artık neredeyse kaçınılmaz olmuştur.[29]

Harre vakasından kısa bir süre önce meydana gelen ve Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle sonuçlanan Kerbelâ faciası, Yezîd'in halifeliğine karşı çıkanlar için bardağı taşıran son damla olmuştur.[30] İslâm toplumunu derinden sarsan bu olay, özellikle Hicaz bölgesinde Emevî yönetimine karşı kin ve nefreti doruk noktasına ulaştırmıştır. Halife Yezîd, katliamın sorumlularından biri olarak görülmüş; ayrıca bu olay, Emevî idaresi ile Şiîler arasındaki münasebetin tamamen kopmasına ve geri dönüşü olmayan bir yola girilmesine neden olmuştur.[31]

MUÂVİYE'NİN OĞLU YEZÎD'İ VELİAHD İLAN ETMESİ

Emevî yönetimiyle Hicaz bölgesi arasında iplerin kopmasına sebep olan en önemli gelişme Muâviye'nin, oğlu Yezîd'i müstakbel halife ilan etmesidir. Çeşitli nedenlerden dolayı Muâviye'nin halifeliğine ses çıkarmayan Hicaz ehli, Yezîd'in veliaht ilan edilmek istenmesi karşısında açık bir menfî tavır ortaya koymuştur.[32] Oğlunu hilâfet makamına getirmek için Muâviye'nin öne sürdüğü gerekçe, geçmişte hilâfet konusunda dökülen kanların bir benzerinin yaşanmamasıdır. Muâviye'nin veliahtlık girişimi Hicaz dışındaki kabilelerden olumlu karşılık bulmuştur.[33] Bu olumlu karşılıkta insanların yeni bir çekişme ve savaş istememesinin önemli bir etkisi olmalıdır.

Muâviye'nin oğlunu halifeliğe getirmek istemesi Mekke ve Medine'de bulunan Abdullah b. Ömer, İbn Abbâs, Abdullah b. Zübeyr, Hüseyin b. Ali ve Abdurrahman b. Ebî Bekir gibi ashap çocuklarını kızdırmış ve halifenin bu girişimine karşı çıkmışlardır.[34]

Halife Muâviye, Medine valisi Mervân b. Hakem'i, ashabın oğullarını ikna etmek için görevlendirmiş; ancak vali, adı geçen isimleri ikan etmeyi başaramamıştır. Bunun üzerine Muâviye, bin kişilik küçük bir orduyla birlikte Medine'ye gelmiştir. Adı geçen isimleri ikna edemeyen Halife, Medine'den ayrılarak hem hac yapmak hem de burada bulunan Müslümanları ikna etmek için Mekke'ye hareket etmiştir.[35] Burada kendisine karşı çıkan isimlere bol miktarda hediye vererek onları ika etmenin başka bir yolunu denemiş; ancak

[29] Kister, "Harre Vakası", 318-324.
[30] Adnan Demircan, *Kerbelâ (Kader ve Belâ)* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017), 44-52.
[31] Varol, "Harre Vakası", 521.
[32] Varol, "Harre Vakası", 517.
[33] Taberî, *Târîḫ*, 5/301-302; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/349.
[34] Taberî, *Târîḫ*, 5/303-304; Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızoğlu et-Türkî Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z- zamân fî târîḫi'l-a'yân* (Şam: Dârü'r-risâle el-Âlemiyye, 1434), 7/358.
[35] Ebû Muhammed Abdullāh b. Müslim İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, thk. Halil Mansur (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1418), 1/142/143; Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir Makdisî, *el-Bed' ve't-Târîḫ* (Bursaîd: Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, ts.), 6/6-8; Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî İbn Haldûn, *Târîḫ-u İbn Haldûn*, thk. Halil Şehade (Beyrut: Dârü'l-fikr, 1408), 3/19-20.

Halife'nin bu ikramı da işe yaramamıştır. Bahsi geçen isimleri hediye ve ihsan yoluyla ikna edemeyeceğini anlayan Muâviye, Mescitte halka hitap edeceğini ve onların biatını alacağını, eğer itiraz eden olursa boynunun vurulacağını ilan ederek minbere çıkmıştır. Böylece tehdit yoluyla da olsa, önde gelen ashabın oğullarından ve Mekke halkından biat alarak Medine'ye dönmüş; Medine halkından da aynı şekilde biat alarak Şam'a geçmiştir.[36] Böylece, bazı beldelerden gönüllü olarak bazılarından ise kerhen olmak üzere Yezîd'in veliaht tayin ediliş süreci tamamlanmıştır.

Mekke'de irad ettiği hutbeyle tabiînin ileri gelenlerinden, zorla da olsa, oğluna biat almayı başaran Muâviye için işler vefatına kadar yolunda gitmiştir. Görünürde alınan biat esasında hiçbir zaman hakikate dönüşmemiş, Hicaz halkı ve tabiînin meşhurları tehditkâr yöntemle alınan bu onayı hiçbir zaman işlerine sindirememişlerdir. Bu zoraki biat önceden beri var olan Emevî antipatisini daha da ileri safhaya götürmüştür. Netice olarak Hicaz halkı, kerhen alınan biat karşısında Muâviye'nin ölümünü beklemişler; onun ölümünden sonra Yezîd'in halife olmasıyla birlikte içlerindeki kini isyana dönüştürmüşlerdir.[37]

HARRE VAKASININ ARKASINDAKİ DİNÎ SAİKLER

Velid b. Utbe'den sonra Medine valiliğine tayin edilen Osman b. Muhammed, Medine'nin ileri gelenlerinden oluşan bir heyeti Şam'daki Yezîd'in sarayına gönderdi. Bu heyetin içinde Münzir b. Zübeyr b. el-Avvâm, Abdullah b. Ebî Amr b. Hafs, Abdullah b. Hanzala ve Medine'nin diğer ileri gelenleri yer almaktaydı.[38] Vâkıdî'ye göre bu insanları saraya davet eden Halife Yezîd'in bizzat kendisidir. Yezîd'in amacı, Medine ileri gelenlerinin taleplerini ve şikayetlerini dinleyerek gönüllerini kazanmaktır.[39] Bu grubun Şam'a gönderilmesi fikrinin Osman b. Muhammed'e ait olduğunu; onun maksadının Medine-Şam arasındaki gerginliği azaltmak ve Medinelilerin Şam'a itaatlerinin devam ettiğini göstermek olduğunu söyleyenler de vardır.[40]

Yezîd, Medine'den gelen heyeti Şam'daki sarayında izzet ve ikram ile karşılamıştır. Bu heyetin çoğuna 50.000 dirhem, Abdullah b. Hanzala'ya 100.000 dirhem, Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi Münzir b. Zübeyr'e de 100.000 dirhem hediye vermiştir. Ancak heyet, Yezîd'in bu izzeti ikramına aynı nezaketle karşılık vermemişler; Medine'ye döndüklerinde ilginç bir şekilde Yezîd'in aleyhinde konuşmaya başlamışlardır.[41] Şam'dan dönen heyet Yezîd'i dinsiz olmak, içki içmek, köpekler ve maymunlarla oynamak, geceleri hırsız ve

[36] Ebû Amr Halîfe b. Hayyât Halîfe Hayyât, *Târîḫu Halîfe Hayyât*, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Dımeşk: Dâru'l-kalem, 1397), 217; Makdisî, *el-Bed' ve't-Târîḫ*, 6/6-7; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/103.
[37] Varol, "Harre Vakası", 518.
[38] Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam fî târîḫi'l-mülûk ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata-Mustafa Abdulkadir Ata (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1412), 6/7; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/203; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 318; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdulah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kâhire: Dârü Hicr, 1424), 11/609.
[39] Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Züheyl Zekkâr - Riyâd ez-Zerkelî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1417), 5/319-320.
[40] Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 318.
[41] Taberî, *Târîḫ*, 5/495; Ebû Muhammed Bahâüddîn el-Kāsım b. Alî b. el-Hasen İbn Asâkir, *Târîḫu medîneti Dımaşḳ*, thk. Amr b. Garame (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415), 58/105; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/203; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/624.

haydutlarla vakit geçirmek gibi ilginç iddialarla itham etmişler; bu iddiaların arkasına sığınarak da ondan biatı çektiklerini söylemişlerdir.[42] Bunun üzerine Medine halkından bazıları, "Yezîd'in kendilerine ikramda bulunduğunu, hediyeler verdiğini" söyleyince, Abdullah b. Hanzala, "Ben onun verdiklerini aldım; çünkü, bunları ona karşı kullanmak istedim"[43] diyerek ilginç bir karşılık vermiştir. Anlaşılan o ki Medine halkı, Yezîd'in ikramlarını geri çevirmeyen Şam heyetinin başındaki Abdullah'ın iddialarını yeterince inandırıcı bulmamışlar; belki de bu yüzden, onun liderliğindeki başkaldırıya güçlü bir destek vermemişlerdir.

Abdullah b. Hanzala'nın liderliğindeki grup Ümeyye oğullarını Medine'den çıkartarak isyan girişimini başlattılar. Abdullah, "Ey kavmim! Allah'tan korkun; O, birdir ve ortağı yoktur. Şayet Yezîd'e karşı isyan başlatmış olmasaydık korkarım ki gökten üzerimize taş yağdırılacaktı. Bu adam (Yezîd) öyle birisi ki annelerle, kızlarıyla ve kız kardeşleriyle nikahlanıyor, şarap içiyor, namazı terk ediyor. Yemin ederim ki, yanımda benimle birlikte ona karşı mücadele edecek hiç kimse olmasa bile, ben yine ona karşı savaşırım"[44] sözleriyle isyan hareketini meşru bir zemine oturtma çabasına girmiştir.

Yukarıdaki rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Yezîd'e isyanın esas sebebi dinî saiklerdir. Ancak, rivayetlerde ayakları yere basmayan bazı hususların yer aldığını belirmek istiyoruz. Abdullah b. Hanzala öncülüğündeki Medine heyeti nasıl oluyor da muhtemelen birkaç gün süren Şam ziyaretinde Halife Yezîd hakkında bütün malumatlara ulaşabiliyorlar? Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, Halife Yezîd kendisini yakından tanıyıp halifeliğine ikna etmek için davet ettiği insanlara nasıl olur da affedilemeyecek açıklar vermiştir? Yukarıdaki rivayetlerden ortaya çıkan sonuca göre, ya Halife Yezîd özel hayatını gözler önünde yaşayacak kadar aptal biri; ya da Medine heyeti birkaç günlük misafirliklerinde Halife'nin özel hayatına kadar her şeyi öğrenecek kadar güçlü bir istihbarat ağları mevcut. Kanaatimizce yukarıda, Halife Yezîd hakkında ortaya atılan iddialar abartılı ve gerçeklerden uzaktır. Dolayısıyla bu isyanın arkasında daha makul sebepler aramak gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü yukarıdaki rivayetler ne yazık ki ayakları yere basmayan aktarımlar olarak görünüyor. Elimize ulaşan kaynaklardan birçoğunun Abbasîler döneminde yazılmış olması da Emevî halifesi Yezîd hakkındaki haberlerin daha ihtiyatlı okunmasını gerektirmektedir.

Yukarıda zikredilen rivayetlerin yanında, bu isyanın, Yezîd'in dinden uzak yaşantısı sebebiyle olmayıp; bunun arkasında, başka sebeplerden bahseden aktarımlar söz konusudur. Bu aktarımlardan birine göre, "Yezîd'in kötü yaşantısı nedeniyle Medinelilerin isyana kalkışıldığını söylemek zordur. Zira Yezîd, üç yıldan beri iktidardadır. Bu zaman zarfında Medineliler, ona biat etmiş ve sükunet içerisinde ona bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Kötü yaşantı öyle birdenbire ortaya çıkmaz; iddia olunduğu gibi şayet Yezîd, dine ters davranışlar içerisinde idiyse bu davranışlar önceden başlamalıdır. Oysa Medinelilerin bundan önce bu

[42] Taberî, *Târîḫ*, 5/480; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/7; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ,* 3/203-204; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 11/609.
[43] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ,* 3/204.
[44] Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *Ṭabaḳātü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kâhire: Mektebetü'l-hanci, 2001), 7/69; İbn Asâkir, *Târîḫu Dımaşḳ*, 27/429; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân,* 8/193.

doğrultuda bir şikayetine rastlanmamıştır."[45]

Diğer bir aktarıma göre, Medineliler Yezîd'in yanından döndükten sonra Abdullah b. Mutî ile arkadaşları, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına giderek onu, Yezîd'e olan biatını geri çekmeye çağırdılar. Ancak o, gelenlerin bu isteğini kabul etmedi. İbn Mutî ona, "Yezid, içki içiyor, namaz kılmıyor, kitabın hükmü dışına çıkıyor" deyince, Muhammed b. Hanefiyye onlara, "Ben onun yanında bir süre kalmama rağmen sizin anlattıklarınızı Yezîd'de görmedim. Bilakis, onun namaza devam ettiğini, hayır ve iyiliği araştırdığını, fıkhı sorduğunu, sünnete bağlı kaldığını gördüm" diyerek cevap vermiştir. Onlar Muhammed'e, "0, böyle yapmışsa, sana karşı riyakarlık için yapmıştır" şeklinde cevap verince Muhammed Hanefiyye, "0, benden korkacak veya benden bir şey umacak değildir ki, bana karşı böyle davransın. Onun içki içtiğini nerden biliyorsunuz, gördünüz mü? Eğer görmüşseniz, demek ki siz de onunla birlikte içtiniz. Görmediyseniz, o zaman bilmediğiniz bir hususta şahitlik yapmanız size helal olmaz"[46] demiştir.

Başka bir rivayete göre Abdullah b. Zübeyr, İbn Ömer'in evde olmadığı bir sırada onun evine gitmiş, karısına, Yezîd'in aleyhinde birtakım sözler söylemiştir. İbn Ömer eve döndüğünde karısını dinledikten sonra İbn Zübeyr'in söylediklerinin inandırıcı olmadığını onun, Yezîd hakkında söylediklerinin dinî kaygıdan başka bir şey olduğunu söylemiştir.[47]

Medinelilerin isyanının dinî gerekçeyle olmadığına dair başka bir görüş ise şöyledir: "Eğer isyan dinî gerekçelerle yapılsaydı bu isyan sadece Medinelilerle sınırlı kalmazdı. Ülkenin farklı beldelerinde yaşayan insanlar, ya bu isyana katılır veya en azından destek olurlardı. Ancak Harre vakasında böyle bir dayanışmadan bahsetmek mümkün değildir."[48] Dolayısıyla bu hareketin, yerel bir isyan görüntüsü verdiğini söylemek mümkündür.

HARRE VAKASININ ARKASINDAKİ EKONOMİK SAİKLER

Meşhur tarih ve siyer yazarı Vâkıdî, diğer tarihçilerin aksine bir görüş ortaya koyarak Harre vakasının asıl sebebinin ekonomik olduğunu ileri sürmüştür. Vâkıdî bu iddiasını "Kitâbü'l-Harre" isimli çalışmasında dillendirmiştir. Ancak bu kitap müstakil halde günümüze ulaşmamış Ebû'l-Arab, Semhûdî, Ya'kûbî ve İbn Kuteybe gibi tarihçiler vasıtasıyla kitapta geçen rivayetler günümüze aktarılmıştır.[49]

Harre vakasının çıkışını iktisadî sebeplerle açıklayan Vâkıdî'nin haberine göre, bu olayın tetikçisi İbn

[45] Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 319.
[46] Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân Zehebî, *Târîḫu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-aʿlâm*, thk. Ömer Abdusselam (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-Arabî, 1413), 5/274; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/653.
[47] Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed İsfahânî, *el-Eġānî*, thk. Samir Câbir (Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.), 1/27; Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkādir b. Muhammed el-Makrîzî, *el-Muḳaffa'l-kebîr*, thk. Muhammed YalevÎ (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2006), 4/205; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 320.
[48] Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 320.
[49] Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 321.

Mîna'dır. Bu isim Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Medine'deki Savâfî'sinin[50] âmiliydi. Muâviye bu Savâfî'den yılda 100 bin vesk[51] buğday elde ediyordu.[52]

İbn Mîna, Yezîd döneminde de aynı görevi sürdürmüş olmalı ki, her yıl olduğu gibi yanına işçileri de alarak Muâviye'ye ait malların gelirlerini toplamak için Medine'ye doğru harekete geçti. Belhâris b. el-Hazrec yurduna gelinceye kadar herhangi bir sorunla karşılaşmadı. Muhtemelen aralarında daha önce geçen bir anlaşmazlıktan dolayı İbn Mîna'nın adamları, bunların evlerini tahrip ettiler. Bunun üzerine Belhâris b. Hazrecliler, İbn Mîna'ya, "Senin böyle yapmaya hakkın yok. Bu tür davranışların bize zarar veriyor" dediler. Bundan sonra İbn Mîna, onlara karşı bir iş yapamadı. Adamlarını, sabah araziye götürüp akşam geri getiriyordu. İşçiler, bazen tam gün çalışırken bazen de bir kazma bile vurmadan geri dönüyorlardı. Bu tatsız durum uzayınca, İbn Mîna durumu Medine valisine bildirdi. Vali, o bölgenin ahalisinden üç kişiyi İbn Mîna ile gitmeye razı etti. Bunlar Muhammed b. Abdullah b. Zeyd, Züheyr b. Ebî Mes'ûd ve Muhammed en-Nu'man b. Beşir idi. Bunların araya girmesiyle İbn Mîna ve adamları, bir süre daha çalışma imkanı buldu. Ancak daha sonra Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. el-Esved, Abdullah b. Mutî ve Abdurrahman b. Abdullah b. Ebî Rebia bunların yanına giderek, onları çalışmaktan alıkoyup kovaladılar. İbn Mîna, durumu tekrar valiye bildirdi. Vali İbn Mîna'ya kızgın bir şekilde, "Toplayabildiğin kadar mevali topla!" dedi. Vali ayrıca, adamlarından bazılarını da İbn Mîna'ya yardımcı olmaları için görevlendirdi. İbn Mîna, yanındaki adamlarla beraber araziye geldi ama Ensar ve muhacirlerden oluşan gruba karşı koyamadı. Onlar, işçilerin çalışmasına yine engel oldular. İki grup arasında sözlü münakaşa yaşandı. Mesele çözülemeyince durum yine valiye bildirildi.[53]

Bu tartışmalardan sonra Ensar ve Muhacirlerden oluşan on kişi vali ile görüşmeye gittiler. İbn Mîna'yı valiye şikayet ettiler. Ancak vali, İbn Mîna'yı haklı bularak gelenleri azarladı. Vali ile grup arasında sert tartışmalar yaşandı. Sonunda vali onları, Halife'ye şikayet etmekle tehdit etti. Bunun üzerine grup valinin yanından ayrıldı ve İbn Mîna'ya engel olmak konusunda anlaştılar.[54]

Görüşmelerden sonuç alamayan vali, Medine'de olan biteni Halife Yezîd'e bir mektupla bildirdi. Yezîd, valisinin mektubunu aldıktan sonra Nu'mân b. Beşîr'i, tartışmalı konuyu çözmesi için görevlendirdi. Yezîd Nu'mân'a, "Medinelilerin büyük çoğunluğu senin kavmindendir. Hiçbir şey onları istediklerinden alıkoyamaz, ancak gerçek şu ki, onlar isyandan vazgeçerse bana muhalefet edecek kimse kalmayacaktır" dedi. Bu sözler üzerine Nu'mân, Medine'ye giderek onları isyandan vazgeçirmek için uğraştı. Medineliler ise Nu'mân'ın

[50] Savâfî: Sâfiye kelimesinin çoğulu olan savâfî, terim olarak "ganimetten beytülmâle ayrılan ve tasarruf hakkı devlet başkanına ait olan sahipsiz topraklar" anlamındadır. Bkz: Mustafa Demirci, "Savâfî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/184.

[51] Vesk: Kabaca bir deve yükü katı yiyecek miktarı anlamına gelmektedir. Bkz: Cengiz Kallek, "Vesk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/70.

[52] Nureddin Ali b. Cemaleddin Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ bi-ahbâri Dâru'l-Mustafâ* (Beyrut: Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, 1419), 1/103; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 321.

[53] Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/103-104; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 321-322.

[54] Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/103-104; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 322.

nasihat ve uyarılarına kulak asmadılar.[55]

Nu'mân b. Beşîr, görüşmeden bir sonuç almadan Şam'a dönünce Yezîd, Medine valisine tehdit içerikli bir mektup gönderdi ve bu mektubu Medinelilere okumasını emretti. Mektubu dinleyen Medine halkı, Yezîd hakkında ağır ifadeler kullandılar. Halife'nin kendileriyle savaşmak için bir ordu göndereceğini öğrenince de onunla savaşmaya karar verdiler.[56]

Yukarıdaki aktarımlardan da anlaşıldığı gibi Medine'deki sorunun ekonomik boyutu, Yezîd'in babası Muâviye dönemine kadar uzanıyordu. Medineliler valiye gidip, "Muaviye, atiyye konusunda başkalarını bize tercih etti, bizim maaşlarımızda bir dirhem bile artış yapmadı" diyerek, itirazlarını dile getirdiler. Ümeyye oğullarının iktidarı ele geçirmesiyle beraber, başta Muâviye olmak üzere iktidar ailesine mensup kimselerin şehirde sahip oldukları mal miktarı Medinelileri rahatsız edecek kadar çoğaldı. Bu siyasetin neticesinde üretim azalmış, fiyatlar artmıştı; insanlar geçimlerini sağlamakta zorluk çekmeye başladılar. Ellerindeki malları iktidar ailesi mensuplarına satmak zorunda kaldılar.[57]

Emevî iktidarının Medine'de sahip olduğu arazi miktarı ve bunlardan elde ettikleri muazzam gelir[58] Medine halkını rahatsız ediyordu. Kendilerinin gelirleri azalırken iktidar mensuplarının gelirlerinin artması ve bu gelirden Medine halkının faydalandırılmaması gelir dağılımının bozulmasına yol açıyordu. Buradan elde edilen gelirler görevliler tarafından toplanarak Şam'a gönderildiği için yerel halk bunlardan istifade edemiyordu. Devlet merkezinin Medine olduğu dönemde, devlet gelirinden daha fazla pay alırlarken artık eskisi gibi yüksek maaş alamamaları Medine'deki huzursuzluğun diğer bir nedeniydi. Muhtemelen bu sebeplerden dolayı da Savâfî arazilerinin gelirlerini Emevî devletine vermek istemedikleri için üzerlerine gönderilen orduya direndiler. Anlaşılan o ki Medine halkı, Muâviye'nin otoritesinden çekindikleri için onun döneminde başlatamadıkları isyan hareketini, daha zayıf gördükleri oğlu döneminde başlatmaya karar vermiş olmalıdırlar.

HARRE VAKASININ ARKASINDAKİ SİYASÎ SAİKLER

Yezîd'in iktidara gelişinin ardından kardeşi Amr b. Zübeyr'i öldüren Abdullah, Mekkelilerden biat almaya başladı. Ardından Medine'ye bir mektup yazarak onlardan, Yezîd'e isyan etmelerini, biatlarını geri çekmelerini istedi. Abdullah b. Mutî de Medinelilerden onun adına biat almaya başladı. Bu durumu öğrenen Yezîd Osman b. Muhammed'den, bir heyeti Medine'ye göndermesini istedi. Böylece onların olası bir

[55] Taberî, *Târîḫ*, 5/481; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/450; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/609; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 322.
[56] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/610; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 322.
[57] Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Harre Savaşı", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/245; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 322.
[58] Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/103.

isyanına engel olmayı ve kalplerini kazanmayı ümit ediyordu.[59]

Hicaz, kendisinden hilafet merkezinin gitmesiyle siyasi otoritesini kaybetmişti. İbn Zübeyr'in başarılı olması aynı zamanda bu otoritenin yeniden kazanılması anlamına geliyordu. Mekke ileri gelenlerinin temsilcisi olan Abdullah b. Zübeyr, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesiyle bir anlamda rakipsiz kaldı. Böylece, Mekke ile Medine arasında içten içe yaşanan rekabet yerini, ortak hedef olan Emevîlerle mücadeleye bırakmıştır.[60]

Kerbelâ faciasından sonra İslâm toplumunda oluşan infial, hâlâ sıcaklığını korurken İbn Zübeyr'in ortaya çıkışı Medine ile Mekkelileri aynı fikir etrafında toplamıştır. Bu birliktelik ortak düşman olan Emevî iktidarına karşı yapılmıştır. Zaten Ümeyye oğullarına karşı var olan antipati Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle hat safhaya ulaşmış; İbn Zübeyr'in harekete geçmesiyle de siyasî bir birliktelik kurulmuştur.[61] Diğer taraftan Abdullah b. Zübeyr'in, Yezîd'in üzerine gönderdiği ordunun hızını kesmek ve gücünü azaltmak amacıyla da Medine'deki harekete destek vermiş olması ihtimal dahilindedir.

Siyasî ve ekonomik yönden ilk üç halife dönemindeki müreffeh yaşamı Emevîler döneminde bulamayan Medineliler, bu sıkıntılarının müsebbibi olarak gördükleri Yezîd'e isyan etmişlerdir. Muâviye döneminde isyan etmemelerinin ana sebebi ise onun, muktedir bir halife olmasıdır. Bu isyana gerekçe olarak Yezîd'in, İslâm'a uygun olmayan davranışları ön plana alınmış olsa da bizce asıl neden sosyal, siyasî ve ekonomiktir.

KISACA HARRE VAKASI

İkinci Emevî halifesi Yezîd, Kerbelâ hadisesinden sonra aleyhinde oluşan olumsuz havayı bertaraf etmek amacıyla Medine'nin ileri gelenlerine karşı gönül alıcı bir tavır sergilemeye başlamıştır. Ancak Yezîd'in, bir yandan bunları yaparken diğer yandan neşeli ve gamsız yaşamı onun samimiyeti hakkında bazı kuşkulara neden olmuştur. Bu durum özellikle Medine halkını derinden üzmüş ve Emevî iktidarı daha açıktan ve yüksek sesle sorgulanmaya başlanmıştır. Medine'de yaşananlardan haberdar olan Yezîd onlara, tehdit içerikli bir mektup yazarak; "Sizi teşvik ettim ancak ümitleri boşa çıkardınız. Sizi yücelttim ancak ahmaklık yaptınız. Sizi başımın üzerine aldım sonra indirdim. Allah'a yemin ederim ki, sizi öyle bir ezeceğim ki sayınızı azaltacak ve sizi Ad ve Semud gibi dillerde dolaşan hikayeler haline getireceğim…"[62] demiştir.

Halife Yezîd, Medine ehline karşı yeterince cömert olduğunu ve onlara karşı anlayış sınırlarını zorladığını düşünüyordu. Medine halkından aynı anlayışı göremeyince mektupta oldukça kışkırtıcı ve tahrik edici bir dil kullanmış olmalıdır. Bu tehdide rağmen öfkesi bir türlü dinmeyen Yezîd, yakınlarına şöyle diyordu: "Vallahi onları öyle ezeceğim ki onların ruhunu alacağım." İbn Ca'fer bu tepkiye karşılık ona şöyle demiştir: "Baban

[59] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 5/311-312; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 323.
[60] Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 324.
[61] Adnan Demircan, *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996), 387; Kılıç, "Harre Vakasının Sebepleri", 324.
[62] Ebû Muhammed Abdullāh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-siyâse*, çev. Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 279; Uçar, "Harre Vak'ası", 42.

Allah'ın bir lütfu olarak hilim ve şefkatle anılmaktadır. Onlara şefkatle muamele edersen ve onları affedersen iyi olur. Zira onlar senin yakınların ve aşiretindendir. Onları öldürürsen kendini öldürmüş olursun."[63] İbn Ca'fer'in sözlerden etkilenmiş olmalı ki Yezîd, Nu'mân b. Beşîr'i son bir görüşme için Medine'ye gönderdi; fakat olumsuz hava değişmedi. Medineliler artık onu istemiyordu, bunu da açıkça dillendiriyorlardı. Onlar, Muhacirlerin başına Abdullah b. Mutî'yi, Ensar'ın başına da Abdullah b. Hanzala'yı geçirdiler. İsyancılardan Abdullah b. Ebî Amr b. Hafs el-Mahzûmî, "Şu sarığımı başımdan çıkardığım gibi Yezîd'i de yöneticilik makamından çıkarıp attım!"[64] diyerek isyan hareketini başlattı.

İsyana destek verenler, Yezîd'in tayin ettiği vali Osman b. Muhammed'i Medine'den çıkardıkları gibi, şehirdeki Ümeyye oğullarını da Medine'den sürmeye başladılar. Bunun üzerine Ümeyye oğulları, Mervân b. Hakem'in evinde toplandılar. Medineliler, bu evin çevresini çembere alıp onları kuşattılar. Ancak, Medine halkının hepsi Yezîd konusunda aynı fikirde değildi. Bazı önde gelen isimler Yezîd'in görevden alınması konusunda çekimser kalmıştı. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeynel Abidin, Abdullah b. Ömer, Abdülmuttalib oğullarının tamamı ve Muhammed b. Hanefiyye bu isimlerden bazılarıydı.[65]

Mervân b. Hakem'in evinde sıkıştırılan Ümeyye oğulları, Yezîd'e bir mektup göndererek kuşatma altında tutulduklarını, aç ve susuz kaldıklarını, kendilerini kurtaracak birileri gelmediği takdirde öldürüleceklerini bildirdiler.[66] Yezîd imdat mektubu okuyunca keyfi kaçtı ve ardından vakit kaybetmeden harekete geçme emrini verdi. Müslim b. Ukbe'yi, yaklaşık 10.000 süvarinin komutanı olarak Medine'ye gönderdi. Bu süvarilerden her birine 100 dinar verdi.[67]

Yezîd, Müslim b. Ukbe'ye şu talimatı verdi: "Sana bir şey olursa yerine Husayn b. Nümeyr'i vekil tayin et. Onları üç kez boyun eğmeye davet et. Eğer itaat ederlerse kabul et ve onlara ilişme, ama isyana devam ederlerse onlara karşı Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Eğer onları mağlup edersen Medine'yi üç gün süreyle mubah say; onları öldür. Bu süre dolduktan sonra da insanlardan el çek. Hüseyin'in oğlu Ali'ye dikkat et, ona zarar verme; ona iyi davran, onu meclisine yaklaştır. Çünkü o, diğerlerinin girdiği kapıdan girmemiş; onların yaptıkları bozgunculuğu yapmamıştır."[68]

Müslim komutasındaki Şam ordusu şehre yaklaştığında Medineliler, Ümeyye oğullarını kuşatma altına alarak onlara şu şartı sundular: "Allah'a yemin ederiz ki, ya bizi Şamlılara teslim etmeyeceğinize, bize karşı onlarla iş birliği yapmayacağınıza dair kesin söz ve teminat verirsiniz ya da sizi öldürürüz."[69] Ümeyye oğulları kesin söz ve teminat verince serbest bırakıldılar. Şam ordusu Medine'ye ulaşınca Ümeyye oğulları orduyu karşıladı.

[63] İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-siyâse*, 378; Uçar, "Harre Vak'ası", 42.
[64] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/12; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/614; Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ*, 1/104.
[65] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/614; Uçar, "Harre Vak'ası", 43.
[66] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/615.
[67] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/13; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 11/615.
[68] Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 5/322-323; Taberî, *Târîḫ*, 5/484; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/13; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/212.
[69] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/13; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/213.

Müslim b. Ukbe, Medineliler hakkında onlardan bilgi almak istediyse de ona bilgi vermediler. Ancak aralarından Mervân b. Abdülmelik Müslim'e gelip "Eğer zafer istiyorsan Medine'nin doğusuna, Harre'ye gidip konakla. Onları itaate davet et, eğer bu davetine icabet ederlerse ne ala! Aksi takdirde Allah'tan yardım dileyip onlarla savaş. Allah, onlara karşı sana yardım edecektir."[70]

Abdülmelik b. Mervân'ın verdiği bilgiler doğrultusunda Şam ordusu Medine'nin doğusunda yer alan Harre'ye yerleşti. Üç gün süreyle Medineli isyancıları itaate çağırdı. Ancak Medineli isyancılar itaatten kaçındılar ve savaşa hazırlandılar. Üç günlük süre dolunca Müslim onlara, "Ey Medine halkı! Müminlerin emiri bana, 'Medineliler, benim aslım ve aşiretimdir. Onların kanlarının akıtılmasını istemiyorum' demişti. O, size üç günlük süre vermemi emretmişti. Bu süre geçip gitti. Şimdi ne yapacaksınız? Barış mı yapacaksınız; yoksa savaşacak mısınız?" dedi. Medineliler, "Savaşacağız!" deyince Müslim b. Ukbe: "Böyle yapmayın, barış yapın. Gücümüzü ve kuvvetimizi şu dinsiz İbn Zübeyr'e yöneltelim" deyince Medineliler, "Ey Allah'ın düşmanı! Eğer amacın buysa sana bu amacı gerçekleştirme imkanı vermeyeceğiz. Çekip gidin ve Allah'ın kutsal Beyti'nde (Mekke) dinsizlik yapmayın."[71]

Medineliler, Hz. Peygamber'in hendek kazma fikrinden esinlenerek kendileri de hendek kazarak savunma yapmaya karar verdiler. Hareketin lideri olarak seçtikleri Abdullah b. Hanzala minbere çıkarak, "Bana ölmek üzere biat edeceksiniz; yoksa benim sizin biatinize ihtiyacım yoktur!"[72] dedi. Böyle deyince, destekçileri de ona ölmek üzere biat etti. Medineliler askerlerini dört kola ayırmışlar, her kolun başına bir komutan tayin etmişlerdi. Hendekleri silahlı insanlar savunuyor, diğer insanlar ise evlerin damlarından yaklaşmakta olan düşman kuvvetlerini taşlar ve oklarla savuşturmaya çalışıyorlardı.[73] Müslim de "Kim bir kelle getirirse ona şu kadar ödül verilecektir!"[74] diyerek ordusundaki askerleri cesaretlendiriyordu. İki Müslüman grup arasında yaşanan bu hazin savaşın sonunda Şam ordusu galip gelmiş ve başta Abdullah b. Hanzala olmak üzere çok sayıda ashap ve Medineli öldürülmüştür.

Savaş sona erdikten sonra Müslim b. Ukbe, Yezîd'in emri üzerine Medine'yi üç gün yağmalattı. İsyana katılan Medinelilerin tamamı öldürüldü; kadınlara tecavüz edildi, çok miktarda para ve mala el konuldu.[75] Harre'de öldürülen Medineliler hakkında kaynaklarda farklı rivayetler yer alır. Bazı kaynaklara göre, Ensar ve Muhacir'in ileri gelenlerinden öldürülen insan sayısı 1.700; diğer insanlardan öldürülenlerin sayısı ise, kadın

[70] Taberî, *Târîḫ*, 5/486; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/213.
[71] Taberî, *Târîḫ*, 5/486-487; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/214; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 8/210.
[72] İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1/169.
[73] İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1/170; Uçar, "Harre Vak'ası", 45.
[74] İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1/170; Muhammed b. Ahmed b. Temîm et-Temîmî Ebü'l-Arab, *Kitâbü'l-Mihan* (Riyad: Dârü'l-Ulûm, 1404), 176-177.
[75] Taberî, *Târîḫ*, 5/491; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târiḫ*, 3/216; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 8/213.

ve çocuk hariç, 10.000 kişidir.[76] Bu rakamlara ihtiyatla yaklaşmak gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü o dönemin Medine nüfusu göz önüne alındığında bu rakamlar oldukça abartılıdır. Ancak bu rakamların yarısı bile doğruysa ortada büyük bir katliamdan ve trajediden söz etmek mümkündür. Elbette Emevî ordusunun bu tür isyan girişimlerini hoşgörüyle karşılaması beklenemez ancak ashabın yaşadığı bir şehirde bu boyutlarda bir katliam ve yağma yapmak en basit tabirle orantısız bir güç kullanmaktır.

Yukarıda bahsedilen katliam ve yağmadan daha trajik olan ise, kadın ve kızlara tecavüz edilmesidir. İslâm tarihinin yüz karası olarak görülen Harre'de, 1.000 kadar kadının evlilik dışı hamile kaldığı ve o yıl doğan çocuklara "Evlâdü'l-Harre" dendiği aktarılmıştır.[77] İbn Ömer Harre'de yaşananları, "Hz. Osman'a yapılanların intikamı" olarak yorumlamıştır.[78] Şiî tarihçi İbn Tiktakâ ise, "Harre olayından sonra, Medine erkekleri kızlarını evlendireceklerinde bekaretleri konusunda garanti veremiyorlardı!"[79] diyerek yaşanan trajedinin boyutu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Harre vakası, her şeyden önce Emevî devletine karşı düzenlenen bir isyan hareketidir. Bu isyanın haklı sebepleri olup olmaması ayrı bir tartışma konusudur. Tarihçilerin aktardığı rivayetlerin ortak yönü Yezîd'in isyancıları defalarca uyardığı yönündedir. Elbette bu uyarı Şam ordusunun orantısız bir güç kullanabileceği anlamına gelmemektedir. İsyanın bastırılması Şam ordusunun görevi olmakla birlikte, insanlar etkisiz hale getirildikten sonra yaşandığı güçlü bir şekilde ortaya konan yağma ve tecavüz vakıaları, değil Müslüman bir topluma, hiçbir insan topluluğuna reva görülemez. Dolayısıyla, Yezîd'in emriyle Medine'ye gönderilen Şam ordusu, isyancı Medineli gruba karşı en hafif tabirle orantısız, zalimce bir güç kullanmıştır.

Harre olayınız arkasındaki sebepler arasında en fazla zikredilen dinî sebebin esasında en önemli sebep olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü Yezîd aleyhinde ortaya konan dinden uzak olduğu yönündeki rivayetlerin ayakları yere basmadığı kanaatindeyiz. Emevî-Haşimî kavgasının ve ekonomik sebeplerin bu isyanın arkasındaki en önemli saikler olduğunu ifade etmek istiyoruz. Saydığımız hususlardaki rivayetler bize göre tarihî verilere daha uygun gözükmektedir. Şu ayrıntıyı da ifade etmek istiyoruz ki, Emevîler dönemi hakkında yazılan eserlerin büyük çoğunluğu Abbasîler dönemi yazarlarına aittir. Dolayısıyla Emevî-Haşimî mücadelesinde ibre Abbasîler döneminde açık ara Haşimîler yönündedir. Bu sebeple Ümeyye oğullarına düşman olan bir iktidar döneminde yazılan kaynaklara elbette ihtiyatla yaklaşmak daha isabetli bir yaklaşım tarzı olacaktır.

[76] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/16; Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer b. Ömer İbnü'l-Verdî, *Târîḫu İbni'l-Verdî* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1417), 1/165; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 11/623.
[77] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/15; Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, 8/217; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 11/621.
[78] İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 6/16; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* 11/622.
[79] Muhammed b. Alî b. Tabâtabâ el-Hasenî İbn Tiktakâ, *el-Faḫrî fî âdâbi's-sulṭâniyye ve'd-düveli'l-İslâmiyye*, thk. Abdulkâdir Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kalem el-Arabî, 1997), 120.

KAYNAKÇA

Apak, Adem. “Hz. Osman’ın Hilafeti Döneminde Ümeyyeoğulları’nın Devlet İdaresindeki Yeri”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998), 487-521.

Apak, Adem. “Mekke Döneminde Benî Ümeyye’nin İslâm’a Karşı Tutumu”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (1994), 277-296.

Belâzürî, Ebü’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü’l-Eşrâf*. thk. Züheyl Zekkâr - Riyâd ez-Zerkelî. 13 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1417.

Demircan, Adnan. *İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.

Demircan, Adnan. *Kerbelâ (Kader ve Belâ)*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.

Demirci, Mustafa. “Savâfî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36/184-185. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Ebü’l-Arab, Muhammed b. Ahmed b. Temîm et-Temîmî. *Kitâbü’l-Mihan*. 1 Cilt. Riyad: Dârü’l-Ulûm, 1404.

Halîfe Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât. *Târîḫu Halîfe Hayyât*. thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. 1 Cilt. Dımeşk: Dâru’l-kalem, 1397.

Hamidullah, Muhammed. “Perde Arkasından Yönetilen Cemel ve Sıffin Muharebeleri”. çev. Sıddık Yüksel. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (1990), 269-278.

Hançabay, Halil İbrahim. “Hz. Osman’ın Halife Seçilmesi”. *EKEV Akademi Dergisi* 18/58 (2014), 375-394.

İbn Asâkir, Ebû Muhammed Bahâüddîn el-Kāsım b. Alî b. el-Hasen. *Târîḫu medîneti Dımaşḳ*. thk. Amr b. Garame. 80 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1415.

İbn Haldûn, Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî. *Târîḫ-u İbn Haldûn*. thk. Halil Şehade. 1 Cilt. Beyrut: Dârü’l-fikr, 1408.

İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *el-Bidâye ve’n-nihâye*. thk. Abdulah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. Kâhire: Dârü Hicr, 1424.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullāh b. Müslim. *el-İmâme ve’s-Siyâse*. thk. Halil Mansur. 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 1418.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullāh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-İmâme ve’s-siyâse*. çev. Cemalettin Saylık. Ankara: Ankara Okulu, 2017.

İbn Sa‘d, Ebû Abdillâh Muhammed. *Ṭabaḳātü’l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kâhire: Mektebetü’l-hanci, 2001.

İbn Tiktakâ, Muhammed b. Alî b. Tabâtabâ el-Hasenî. *el-Faḫrî fî âdâbi’s-sulṭâniyye ve’d-düveli’l-İslâmiyye*. thk. Abdulkâdir Muhammed. Beyrut: Dâru’l-Kalem el-Arabî, 1997.

İbnü’l-Cevzî, Ebü’l-Ferec. *el-Muntaẓam fî târîḫi’l-mülûk ve’l-ümem*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata-Mustafa Abdulkadir Ata. 19 Cilt. Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, 1412.

İbnü’l-Esîr, Ebü’l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Kâmil fi’t-târiḫ*. thk. Ömer Abdusselam. 10 Cilt. Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-Arabî, 1997.

İbnü’l-Verdî, Ebû Hafs Zeynüddîn Ömer b. el-Muzaffer b. Ömer. *Târîḫu İbni’l-Verdî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 1417.

İsfahânî, Ebü’l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed. *el-Eġānî*. thk. Samir Câbir. 24 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, t.y.

Kallek, Cengiz. “Vesk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 43/70. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Kılıç, Ünal. “Harre Vakasının Sebepleri Hakkında Bazı Mülahazalar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2000), 317-324.

Kister, Meir Jacob. “The Battle of The Harra”. çev. Ünal Kılıç. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2000), 305-316.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Harre Savaşı”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 16/245-247. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Makdisî, Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir. *el-Bed’ ve’t-Târîḫ*. 6 Cilt. Bursaîd: Mektebetü’s-sekâfeti’d-dîniyye, ts.

Makrîzî, Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkādir b. Muhammed el-. *el-Muḳaffa’l-kebîr*. thk. Muhammed YalevÎ. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 2006.

Semhûdî, Nureddin Ali b. Cemaleddin. *Vefâü’l-vefâ bi-ahbâri Dâru’l-Mustafâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru’l Kütübi’l İlmiyye, 1419.

Severcan, Şefaettin. *Din-Siyaset İlişkisi Emevîler Dönemi*. Ankara: Fecr, 2021.

Sıbt İbnü’l-Cevzî, Ebü’l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızoğlu et-Türkî. *Mir’âtü’z-zamân fî târîḫi’l-a’yân*. 23 Cilt. Şam: Dârü’r-risâle el-Âlemiyye, 1434.

Taberî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiʿu’l-beyân ve Târîḫu’l-ümem ve’l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dârü’d-Türâs, 1387.

Uçar, İlyas. “Medîne Tarihi’nde Kara Bir Gün: Harre Vak’ası”. *Tarih ve Gelecek* 8/1 (2022), 33-52.

Varol, M. Bahaettin. “Harre Vakası (Sebep-Sonuç Değerlendirmesi)”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1997), 513-534.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîḫu’l-İslâm ve vefeyâtü’l-meşâhîr ve’l-aʿlâm*. thk. Ömer Abdusselam. 52 Cilt. Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-Arabî, 1413.

THE IMPORTANCE OF PEACE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY (ANALYTICAL STUDY IN THE LIGHT OF ISLAM)

Dr. Naseem Akhter (Associate Professor)
Dept. of Islamic Studies, Shaheed Benazir Bhutto Women University,
Peshawar, Pakistan.

ABSTRACT

The concept of peace is defined as the absence of violence in any society or a healthy, positive international or inter-human relationship. In this situation, all members of society enjoy social, economic, equality, political rights, and protection. Peace is considered an essential component of the well-being of society. Historically speaking, anarchy reigned worldwide before the advent of Islam. That illiterate culture lacked any understanding of law and order. The introduction of Islam brought about a period of social stability and protection for all of humanity. But regrettably, we have lost sight of Islam's teachings throughout time, and as a result, society today still suffers from many of the same issues that existed before the arrival of Islam. So that a peaceful society can be built, people must abide by Islamic precepts. In terms of its research, this research study may be exceptional and useful to others due to its specific field.

Keywords: Islam, Humanity, Peace, Society, Violence

KUR'ÂN'IN ANLAŞILMASINDA ULÛMÜ'L-KUR'ÂN'IN YERİ: TÛR SÛRESİ ÖZELİNDE BİR İNCELEME

Tuğba YILDIRIM
Yalova Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi
ORCID: 0000-0003-0756-4100

ÖZET

Ulûmü'l-Kur'ân tabiri sözlük anlamı itibariyle Kur'ân ilimleri manasına gelmektedir. Terim olarak farklı yönlerden Kur'ân'la ilgili ve Kur'ân'ın anlaşılmasına yardımcı olan ilimler için kullanılmaktadır. Bu bağlamda Kur'ân ilimleri, Kur'ân'ın lafzı, manası ve içerdiği tarihî bilgilerle ilgili farklı konuları ihtiva etmektedir. Kur'ân'ın manasıyla ilgili olan Kur'ân ilimlerinin Kur'ân'ın müteşâbihlerini, i'câzını, müşkillerini, âyetler ve sûreler arasındaki bağlantıları, sûre başlarında yer alan harflerin ne anlama geldiğini, sûrelere dair faziletleri incelediği görülmektedir. Mushaf sıralamasına göre elli ikinci sırada yer alan Tûr sûresi Mekke'de nâzil olmuştur. Hz. Mûsa'nın (a.s) Allah Te'âlâ'nın hitâbına mazhar olduğu Tûr dağına yemin ederek başlayan sûre âhirete dair uyarı ve tasvirlere, Hz. Peygamber'in ve Kur'ân'ın doğruluğa dair delillere yer vermektedir. Bununla birlikte takva ehli cennetle müjdelenirken kâfir ve müşriklerin kendi hallerine bırakılması öğütlenmektedir. Akabinde Hz. Peygamber'e inatçı inkârlara karşı sabır, sebat ve dua ile risâlet görevine devam etmesi emredilmektedir. Sûrenin ihtiva ettiği konuların doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için çalışmamızda Kur'ân'ın anlamı itibariyle Tûr sûresinde hangi Kur'ân ilminin mevcut olduğu ve bu ilimlerin sûrede nasıl tezâhür ettiği ele alınmıştır. Bu minvalde sûrede, anlamı kapalı kelimelerin yer alması sebebiyle Müteşâbihü'l-Kur'ân, i'cazı içeren âyetlerin olması sebebiyle İ'câzü'l-Kur'ân, kendi âyetleriyle ve diğer sûrelerle ilişkili olması sebebiyle Münâsebâtü'l-Kur'ân, önemine dair rivayetlerin vürûdu sebebiyle Fezâilü'l-Kur'ân ilimleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tûr Sûresi, Kur'ân ilimleri, Müteşâbih, İ'câz, Münâsebât, Fezâil

THE PLACE OF ULUMU'L-QUR'AN IN UNDERSTANDING THE QUR'AN: AN EXAMINATION SPECIAL OF THE TUR SURAH

ABSTRACT

The term Ulumü'l-Qur'an means the sciences of the Qur'an in terms of its dictionary meaning. As a term, it is used for the sciences related to the Qur'an from different aspects and helping to understand the Qur'an. In this context, Qur'anic sciences contain different topics related to the wording, meaning and historical information of the Qur'an. It is seen that the Qur'anic sciences, which are related to the meaning of the Qur'an examine the mutashabihs of the Qur'an, its i'jaz, its difficulties, the connections between the verses and the surahs, the meaning of the letters at the beginning of the surahs, and the virtues of the surahs. Surah Tur, which is in the fifty-second rank according to the mushaf, was revealed in Mecca. The chapter, which begins by swearing on

Mount Tur, where Prophet Musa (a.s) was the addressee of Allah Ta‘ala, contains warnings and descriptions about the hereafter, and it gives place to the proofs of the truth of the Prophet and the Qur’an. However, while the people of taqwa are given the glad tidings of Paradise, it is advised to leave the unbelievers and polytheists to their own devices. Subsequently, The Prophet is ordered to continue his mission of prophethood with patience, perseverance, and prayer against stubborn denials. In order to understand the subjects contained in the surah correctly, in our study, the meaning of the Qur’an, which Qur’anic science is present in the surah of Tur, and how these sciences are manifested in the surah are discussed. In this way, many sciences have been determined and called the surah as Mutashabihu’l-Qur’an because of the words with closed meanings, I’câzü’l-Qur’an because it has verses containing i‘jaz, and Munâsabahu'l-Qur'an because it is related to its verses and other surahs and lastly Fezâilü'l-Qur'an due to the emergence of important riwayahs about it.

Keywords: Sûra of Tur, Qur'anic Sciences, Mutashâbih, I'jaz, Munâsabah, Fadilah

THE CONCEPT OF SELF-LOVE IN ISLAMIC AND PSYCHOLOGICAL VIEWS

Shinta Dewi
Uin Kh Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID: 0000-0001-9543-6840
Sabilal Rosyad
Uin Kh Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia

ABSTRACT

As ordinary people we must have made mistakes, which can position ourselves in deep guilt, perhaps even to thepoint of judging ourselves. It turns out wteach if we ever existed in such a position, and probably almost everyone has felt it. But the difference is how we deal withthe situation. This study aims to find out the concept of self-love in islamic and psychological views. This research uses qualitative methods with data collection techniques through literature studies.

In the Islamic view, loving oneself is an obligation as a manifestation of gratitude for the favors that Have been given by Allah Almighty. self love is a foundation in every relationship because by loving oneself one will have self-esteem, positive self-image and self-acceptance which will be the key to a healthy and happy relationship. True self-love must be based on our love for Allah and his Messenger, because that is the highest and true love of love.

In the view of psychology self-love is needed to search for self-identity so that others can value ourselves more. And it will make ourselves more grateful for what is inside us so that it can give us inner happiness, confidence, and peace of mind that is not easily swayed by the opinions of others.

The concept of Self-love is part of obeying Allah's commands according to the Islamic view, because by loving oneself one can be more grateful and appreciate the advantages and disadvantages that Allah has putin him. Loving yourself is not a selfish thing. By loving ourselves we can provide benefits both for ourselves and others.

HADİS ISTILAHLARININ BİRBİRLERİ İLE İRTİBATI (SENEDDEKİ İNKITÂ SEBEBİYLE ZAYIF OLAN HADİS TÜRLERİ ÖZELİNDE)[80]

Arş. Gör. Safiye İNCEYILMAZ MSLM
Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Yozgat
Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Yozgat
ORCID: 1668-0004-0002-0000

ÖZET

Bir ilim dalının muhtevasının doğru anlaşılabilmesi o ilim dalına ait ıstılahların anlam çerçevesinin iyi kavranmasına bağlıdır. Bu manada bir ıstılahın tarihi seyir içerisindeki değişimini takip etmek büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada, söz konusu amaca matuf olarak isnaddaki kopukluk sebebiyle zayıf kabul edilen hadis türleri, mütekaddimûn, müteahhîrûn ve son dönem usûl eserlerinde kronolojik olarak incelenerek ıstılahların tarihi süreç içerisindeki kavramsal değişikliklerinden hareketle birbirleri ile irtibatı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bir müellifin kendisinden önceki müelliflerin bu ıstılahların tariflerine karşı yorumları, eklemeleri ve eleştirilerine de yer verilmiştir.

Zayıf hadis türleri isnaddaki inkıta‘ sebebiyle ve râvide cerhi gerektiren hallerden dolayı meydana gelen kusurlardan hareketle iki başlık altında incelenmektedir. Bu çalışmada zayıf hadis türlerinden seneddeki kopukluk nedeniyle zayıf kabul edilen; muallak, munkatı‘, mu’dal, müdelles ve mürsel hadis olmak üzere beş ıstılah konu edilecektir. Seneddeki kopukluk isnadın başında, ortasında ve sonunda bir veya birkaç râvinin düşmesi şeklinde meydana gelmekte olup kopukluğun olduğu yere, şekline ve sayısına göre bu beş türden birine dahil olmaktadır. Fakat ıstılahların anlam çerçevesinin istikrar bulmasından önce bu kavramların bazı durumlarda birbirlerinin kapsamına girmesi ve hatta bazılarının birbirleri yerine kullanılması da söz konusu olmuştur. Munkatı‘ hadisin ilk dönemlerde senedinde râvi düşmesi olan bütün rivayetler için genel bir isim olarak kullanılması buna örnektir. Ayrıca mürsel ile munkatı‘ın zaman zaman birbirleri yerine kullanılmaları da meselenin ayrı bir veçhesini oluşturmaktadır. Hal böyle olunca özellikle bir hadise verilen mürsel yahut munkatı‘ hükmünün ne anlama geldiği o hadisin zayıf hadis türlerinden hangisine dahil olduğu ve daha da önemlisi o hadisle amel edilip edilemeyeceği meselesi gündeme gelmektedir. Bunların doğru olarak tespiti için öncelikle o ıstılahın kapsamının tayini ve hangi dönemde hangi anlamlarda kullanıldığının tespiti gerekmektedir. Netice itibariyle bu çalışma ıstılahların kavramsal çerçevesinin istikrar bulmasına kadarki dönemi kapsayacak şekilde birbirleri ile irtibatını ortaya koyması ve hadislere yönelik değerlendirmelerde ıstılahların kullanıldıkları anlamların tespitinin önemine dikkat çekmesi açısından bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zayıf Hadis, Istılah, İnkıtâ, Mukayese.

- Bu çalışma Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde Doç. Dr. Muhammet Beyler danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

THE CONNECTIAN OF HADITH ISSUES WITH EACH OTHER (SPECIFIC TO THE WEAK TYPES OF HADITH DUE TO THE INKITA IN THE SENADE)

ABSTRACT

The correct understanding of the content of a branch of science depends on a good understanding of the semantic framework of the terms belonging to that branch of science. In this sense, it is of great importance to follow the change of a term in the historical course. In this study, the hadith types, which are considered weak due to the disconnection in the isnad, were examined chronologically in the works of mutakaddimun, mutaahhirun and the last period, and it was tried to reveal the connection of the terms with each other based on the conceptual changes in the historical process. In addition, an author's comments, additions and criticisms of previous authors against the definitions of these pronouns are also included.

Weak hadith types are examined under two headings, based on the flaws that occur due to the interruption in the isnad and the situations that require annotation (jarh) in the narrator. In this study, among the weak hadith types, which are considered weak due to the disconnection in the isnad; the concepts that are divided into five parts as muallaq, munqati, mu'dal, mursal and mudelles hadith will be discussed. The disconnection in the isnad occurs in the form of one or more narrators falling at the beginning, middle and end of the isnad, and it is included in one of these five types according to the location, shape and number of the disconnection. However, before the semantic framework of the terms became stable, these concepts were semantically included in each other in some cases and even some of them were used interchangeably. An example of this is the use of munqati' hadith as a general name for all the narrations that had falling of a narrator in the first period. In addition, the use of mursal and munqati interchangeably from time to time constitutes a separate aspect of the issue. In this case, the issue of what the mursal or munqati' provision means, which is given to a hadith, which of the weak hadith types that hadith is included in, and more importantly, whether it can be acted upon or not comes to the fore. In order to determine them correctly, first of all, it is necessary to determine the scope of that term and to determine in which meanings it is used in which period. As a result, this study presents an example in terms of revealing the relationship between terms, covering the period until the conceptual framework of the terms stabilized, and drawing attention to the importance of determining the meanings of terms used in the evaluations of hadiths.

Keywords: Weak Hadith, Istilah, Inqita, Comparison.

GİRİŞ

Hz. Peygamber’in söz fiil ve takrirlerinin tamamı bir bütün olarak hadis/sünnet kavramları ile ifade edilmiş olup bunlar çağdaşları olan ashabı tarafından şifahi ve yazılı olarak kayıt altına alınmış sonraki nesillerin

üstün gayret ve titizlikleri ile kendilerinden sonraki nesillere aktarmıştır. Hadisler tedvin, tasnif ve telif dönemlerinde yürütülen çalışmalar neticesinde yazılı kitaplar haline getirilmiş ve bu eserlerin büyük çoğunluğu da günümüze kadar ulaşmıştır.

Hadislerin şifahi olarak nakli ve hadis eserlerinin vücuda getirilmesi gayet dakik usul ve yöntemler ile gerçekleştirilmiş olup her asırda ve her aşamada çağdaşları ve sonrakiler tarafından büyük bir dikkatle kontrollerden geçirilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Hadislerin doğru bir şekilde nakli hususundaki gayretlerin bir neticesi olarak ravilerin güvenilirliklerinin temini amacıyla cerh-tadil ilmi doğmuş eş zamanlı olarak da hadis ıstılahları kullanılmaya başlanmış.

Hadis ıstılahlarının hepsinin aynı anda ortaya çıkıp gelişmediği kullanıldıkları ilk anlamları ile ıstılahın manasının istikrar bulmasından sonraki kullanımı arasında bir takım farkların bulunduğu bilinmektedir. Bu minvalde kullanıldığı ilk andan itibaren günümüze kadar aynı manayı taşıyan ıstılahların varlığının yanında ortaya çıkışından günümüze kadar anlam çerçevesi az veya çok değişikliğe uğramış ıstılahlar hadis alanı ile iştigal edenler tarafından araştırma konusu olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Nitekim ıstılahın kullanıldığı tarihte ve hatta ıstılahı kullanan kişi tarafından hangi anlamda kullanıldığının doğru tesbiti hadis ilmi açısından önem arz etmektedir. Bilhassa ıstılahın anlamının istikrar bulmasına kadar geçen sürede bu ıstılahın hangi anlamda kullanıldığının bilinmesi meselelerin doğru anlaşılmasının temel anahtarıdır.
Bu meseleden hareketle bu çalışmada hadis usulünde sahih ve hasen hadisleri kapsamakla birlikte hadislerin kabul edilmesine tekabül eden makbül hadis kavramının karşısında yer alan ve reddedilmesi gereken rivayetleri ifade etmek üzere merdud hadis olarak isimlendirilen ve zayıf hadisleri kapsayan konunun bir vehcesi ıstılahların birbirleri ile irtibatı açısından ele alınacaktır. Zayıf hadisler ya seneddeki inkıta yahut ravide cerhi gerektiren bir halin bulunması sebebiyle zayıf kabul edilmişlerdir. Bu çalışmada seneddeki inkıta sebebiyle zayıf kabul edilen hadis türlerinin anlam açısından birbirleri ile irtibatı ele alınacaktır.

Hadisin isnadında düşen ravinin konumuna ve sayısına göre zayıf olan hadis türleri muallak, mu'dal, munkatı, mürsel ve müdelles olarak isimlendirilmişlerdir. Aşağıda bu zayıf hadis türlerinin birbiri ile irtibatları ve aralarındaki farkları muhaddis müelliflerin izahları ışığında ele alınacaktır.

1. Muallak Hadisin Diğer Hadis Türleriyle İrtibatı

Muallak, musannifin bulunduğu kısım olan senedin ibtidasından bir yahut daha fazla râvîsi sâkıt olan hadisler için kullanılan terimdir. İsnadın tamamının hazfedilerek hadisi 'kâle Resûlullah' diyerek rivayet etmek, yahut sahâbe ve tâbiîn dışındakilerin ya da her ikisi haricindekilerin düşürülerek nakilde bulunulması da muallak hadis suretlerindendir. Ayrıca hadisi nakleden kişinin hazfedilip onun üstündeki kişiye izâfe edilerek senedin

sevk edilmesinin de muallak hadis kapsamına girdiği söylenmektedir.[81]

İbn Hacer mu'dal ile muallak hadis arasında umûm husûs min vech[82] ilişkisi bulunduğunu söylemektedir. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür: Mu'dal hadisin tanımındaki "isnadından peş peşe iki veya daha fazla râvînin düşmesi" ibaresi muallak suretlerinden birinde söz konusu olabilir. Bununla birlikte muallak hadisin tanımında bu inkıtaın "senedin baş tarafından musannifin tasarrufuyla gerçekleşmesi" ifadesiyle muallak hadis mu'dal'dan bir açıdan ayrılmaktadır.[83]

Hadisi nakleden kişinin hazfedilip üstündeki raviye atfedilerek rivayet edilmesi durumu da muallak kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak düşürülen kişinin üstündeki şahsın onun hocası olması durumunda rivayetin muallak kapsamına girip girmediği noktasında ihtilaf edilmiştir. Nitekim tedlis çeşitlerinden tedlîsü'ş-şüyûh, bir ravinin hocasını, tanınmaması için maruf olmayan bir nisbe, künye, isim veya sıfat kullanarak ondan hadis nakletmesi şeklinde tanımlanmaktadır.[84] Böyle olunca da ravinin burada hocasını zikretmeyişinin gizli değil açık olması gerekmektedir yani hocanın farklı bir isim, künye veya nisbe ile zikredilmediğinden emin olunmalıdır. Aksi halde hazfeden ravi müdellis bir râvî olduğunda hadis muallak değil tedlis kapsamına girmektedir. Râvînin müdellis olmaması durumunda ise hadis, muallak addedilir.[85]

Diğer taraftan muallak hadisi sahih, hasen ve zayıf hadis arasında ortak olan terimler içinde zikreden Subhî es-Sâlih, bazı muhaddislerin muallak hadisi, senedinden bir şahsın atlandığı yahut mübhem birinin isminin geçtiği munkatı' hadisin bir nev'i olarak gördüklerinden bahsetmiştir.[86]

2. Munkatı' Hadisin Diğer Hadis Türleriyle İrtibatı

Munkatı' hadis ilk dönemlerde senedinden bir veya birkaç ravisi düşmüş olan hadis manasında kullanılırken sonraki ulema tarafından senedinden bir veya peş peşe olmamak kaydıyla birden fazla ravisi düşmüş hadis şeklinde tarif edilmiştir. Ayrıca isnadında meçhul bir ravinin bulunduğu hadisler de munkatı' olarak değerlendirilmiştir.[87]

Munkatı' hadis âlimlerinin bazısı tarafından lügat manasına binâen isnadın hangi tarafından olursa olsun senedinde kopukluk bulunan yani muttasıl olmayan rivayetler için kullanılmış ve böylece muallak, mürsel, ve mu'dal hadis bu kapsama dahil edilmiştir.[88] Ancak sonraki muhaddisler tarafından munkatı' hadis, tâbiîne

[81] İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuhbeti'l-fiker*, Beyrut 1971, s. 58.
[82] Konu ile alakalı olarak bk. Necati Öner, *Klasik Mantık*, Ankara 1986, s. 22, 23.
[83] İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 58.
[84] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, Dımaşk 1998, s. 74.
[85] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, s. 69; İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 58.
[86] Subhi b. İbrahim es-Sâlih el-Lübnânî, *'Ulûmü'l-hadîs ve mustalahuh*, Beyrut ts., s. 225.
[87] Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İstanbul 2013, s. 209; Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, Ankara 1985, s. 286, 287.
[88] Mahmûd Tahhân, *Teysîru mustalahi'l-hadîs*, Riyad 2004, s. 94.

varmadan bir râvînin kendisinden hadis duymadığı kimseden rivayette bulunması[89] şeklinde tanımlanarak mürsel hadisten tefrik edilmiştir. Daha sonra İbn Hacer tarafından munkatı‘ hadis tarifine ‘senedinden bir veya peş peşe bulunmamak şartıyla ikiden fazla râvîsi sâkıt olan hadis’ şeklinde kayıt konularak[90] mu‘dal hadisle farkı netleştirilmiştir. Ancak munkatı‘ ile muallak arasındaki ayrım mevcut tariflerle net bir şekilde belirlenememiş olup bu hususa bir önceki başlıkta değinilmiştir.

Mütekaddimûn döneminde mürsel hadis, tâbiînin Allah Resûlün’den (s. a. v.) nakilde bulunması diye tarif edilerek sahâbe râvîsi sâkıt olan hadis şeklinde telakki edilmiş olmakla birlikte onun hadisin, bilhassa ilk dönemlerde senedinde kopukluk bulunan yani muttasıl olmayan rivayetler için de kullanıldığı bilinmektedir. İbnü’s-Salâh mürsel hadisin manasında ihtilaf olduğundan bahsederek üç çeşit tanımdan bahsetmiş ve bunları değerlendirmiştir. Birincisi tâbiîne ulaşmadan önce senedde kopukluk olması durumudur.[91] Hâkim en-Nisâbûrî bunu munkatı‘ hadis konusu içinde munkatı‘ın üçüncü şekli olarak ele almış ve bu tarifin mürsel hadis çerçevesine değil munkatı‘ hadis çerçevesine dahil edileceğini beyan etmiştir.[92] İbnü’s-Salâh da benzer bir tavır ile irsâlin tâbiîne mahsus olduğunu tâbiînden önce bir şahıs düştüğünde onun munkatı‘ sayılacağını belirtmiştir.[93] Hatîb de *el-Kifâye*’sinde de mürselin tâbiînin Hz. Peygamber’den (s.a.v.) naklettiği şeyleri kapsayacağı yönünde görüş bildirilmiştir.[94] Nihayetinde müelliflerin de izahları doğrultusunda bu tarifin çoğunluğun görüşleri dikkate alındığında munkatı‘ hadis kapsamına girdiği görülmüştür. Nitekim mütekaddim ve müteahhir alimlerin kanaati göz önünde bulundurulduğunda söz konusu ihtilafın ilk dönem uleması arasında olduğu anlaşılmaktadır.

İbnü’s-Salâh ikinci olarak mürselin, tâbiînin küçüklerinin “kâle Resûlullah” diyerek nakilde bulunmaları şeklinde tanımlandığından bahsetmiştir.[95] Ancak bu tanım İbn Abdilber’den nakille mürsel değil munkatı‘ kapsamında değerlendirilmiştir. Çünkü küçük tâbiîn muhtemeldir ki bir veya iki sahâbiyle karşılaşmış ve de rivayetlerinin çoğunu büyük tâbiînden almışlardır.[96] Ancak mürsel hadisin son dönem kaynaklarındaki tanımlarına bakıldığında dahi böyle bir ayrımın yapılmadığı görülmektedir.

İbnü’s-Salâh üçüncü olarak da isnadında “fülân an racül” yahut “an şeyh an fülân” diye mübhem kişilerin bulunduğu rivayetler şeklinde bir tariften söz etmiştir. Hâkim, râvîsinin ismi açık olarak belirtilmeksizin nakledilen hadisleri munkatı‘ hadis bahsinde munkatı‘ın ikinci nevi olarak ele almıştır.[97] Fakat bazı fıkıh ve

[89] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nîsâbûrî, *Ma‘rifetü ulûmi’l-hadîs*, Riyad 2010, s. 181-185.
[90] İbn Hacer, *Nüzhetü’n-nazar*, s. 61.
[91] İbnü’s-Salâh, *‘Ulûmü’l-hadîs*, s. 52.
[92] Hâkim en-Nîsâbûrî, *Ma‘rifetü ulûmi'l-hadîs*, s. 184.
[93] İbnü’s-Salâh, *‘Ulûmü’l-hadîs*, s. 52.
[94] Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ‘ilmi’r-rivâye*, Beyrut 2009, s. 31.
[95] İbnü’s-Salâh, *‘Ulûmü’l-hadîs*, s. 52, 53.
[96] İbnü’s-Salâh, *‘Ulûmü’l-hadîs*, s. 53.; Ebü’l-Fazl Zeynuddîn Abdurrahîm b. el-Huseyn el-Irâkî, *Fethu’l-mugîs bi şerhi Elfiyeti’l-hadîs*, Beyrut 2008, s. 58; Ebü’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî, *Fethu’l-mugîs bi şerhi Elfiyeti’l-hadîs*, Beyrut 2009, I, 153.
[97] Hâkim en-Nîsâbûrî, *Ma‘rifetü ulûmi'l-hadîs*, s. 184.

usûl musanniflerinin bu tarz rivayetlerin hepsini mürsel olarak değerlendirdikleri belirtilmiştir.[98] İbnü's-Salâh'ın naklettiği bu üç görüşten munkatı' ve mürselin kavramsal çerçevesinin bu dönemde henüz netleşmediği, âlimler arasında bu konuda görüş ayrılıklarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Nevevî, munkatı' hadis bahsini işlerken tâbiînin altındaki râvîlerin sahâbîlerden naklettikleri şeylerin munkatı' addedildiğini söylemektedir.[99] Nevevî bu düşünceyi Hâkim ve İbnü's-Salâh'a tabi olarak devam ettirmiştir. Fakat Süyûtî, Nevevî'nin eseri üzerine yaptığı şerhinde tâbiînden değil sahâbeden önce mechul veya mahzuf bir ravinin naklinin munkatı' olarak değerlendirileceğini beyan etmiştir.[100] Çünkü tanımda sâkıt olan râvînin tâbiînden önce olması gerektiği savunulduğu takdirde mürsel ile munkatı'ın anlam sınırları netleşmemiş olacak ve mürsel, munkatı'ın kapsamına girecektir. Sonraki usûlcülerin de munkatı'ı Süyûtî'nin tanımladığı şekilde tarif ettikleri görülmektedir.

İlk dönem kaynaklarından *er-Risâle'*de ise İmam Şâfiî'nin munkatı'ı, mürsel ile birlikte kullandığı görülmektedir. Şâfiî'nin yaygın kabule göre burada mürsel ve munkatı' hadisi aynı anlamda kullandığı düşünülse de munkatı'ı, muttasıl olmayan rivayetler; mürseli ise tâbiînin Hz. Peygamber'den nakli manasında kullanarak mürseli munkatı'ın bir şubesi olarak değerlendirdiği düşünülmektedir.[101] Bu kanaati desteklemesi açısından Yusuf Acar'ın şu ifadeleri önemlidir:

> "Şâfiî kendisine yöneltilen *"İşin farkında olan birisinin munkatı 'hadisi hüccet kabul etmesi mümkün müdür? Munkatı' (hüküm itibariyle) farklı mıdır? Yoksa munkatı' ile diğerleri aynı derecede midir?"* şeklindeki sorulara verdiği cevapta, munkatı'ın çeşitli olduğunu ve yalnızca sahabeyi gören tabiînden birisinin doğrudan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklettiği munkatı' haberi bazı şartlarla hüccet kabul ettiğini söyler. O şartların ne olduğunu açıklarken *munkatı'* ifadesini hiç kullanmaz ve onun yerine *irsal* kelimesi ile türevlerine yer verir. Onun bu tutumunun, *mürselin* hem tarifi ve kapsamı hem de hüccet oluşu açısından câlib-i dikkat olduğunu düşünüyoruz. Yani Şâfiî'nin hem kendi zamanına kadar, *muttasıl olmayan bir tarzda Hz. Peygambere izafe edilen ve genel olarak munkatı'* denilen hadislerden sadece tabiînin munkatı'ını ayırarak bazı şartlarla kabul etmesi hem de diğerlerinden ayırdığı bu nevi için *mürsel* tabirini kullanması önemlidir. Üstelik devam eden satırlarda tartışmayı tamamen hadisçilerin ıstılahındaki *mürsel* üzerinden yürütmüştür. Mürsele ilişkin kaleme aldığı bu satırlardan Şâfiî'nin, *mürseli* hadis usulü eserlerindeki anlamıyla bir kavram olarak kullandığı izlenimi doğmaktadır. Dolayısıyla aynı satırlardan hareketle yapılan, onun *mürseli* "munkatı'ı ile müteradif manada" ya da *"bütün munkatı' haberleri kapsayacak genişlikte"* kullanıldığı şeklindeki tespitlerin bir daha düşünülmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz."[102]

Munkatı' hadisin ilk asırlarda mürsel ile aynı manada kullanıldığı yerinde bir tespit olmakla birlikte bunun İmam Şâfiî'ye dayandırılması meselesi tekrar düşünülmesi ve ayrıntılı bir şekilde tetkik edilmesi gereken bir husus olarak görülmektedir.

---

[98] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, s. 52, 53; Celâluddîn es-Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, Kahire 2004, s. 159.
[99] Nevevî, *et-Takrîb ve't-teysîr* (*Tedrîbü'r-râvî* ile birlikte), Kahire 2004, s.170.
[100] Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî,* s. 170.
[101] Munkatı' hadisin sahâbî râvîsi düşen mürsel hadis manasında kullanıldığını ifade eden örnekler için bk. Ahmet Yücel, *Hadîs Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul 2014, s. 182. Yücel aynı yerde munkatı' ile mürselin Şâfiî tarafından aynı anlamda kullanıldığını beyan etse de bu iddia ile alakalı Yusuf Acar'ın aşağıda verilecek olan tespitleri daha isabetli görülmüştür.
[102] Yusuf Acar, *Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Sünen'i*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014, sayı: 37, s. 46-47.

İbn Hacer'in munkatı''ın bir türü olarak tavsif ettiği açık inkıtâ'da râvînin kendisinden nakilde bulunduğu ravi ile muâsır olmaması durumu söz konusu iken gizli inkıtâ olarak nitelendirdiği müdelles hadisin bir çeşidi olan tedlîsü'l-isnâdda ise muâsır veya mülâkî bulunduğu birinden işitmediği bir rivayeti aktarması durumu da munkatı' ile müdelles arasındaki irtibat açısından değerlendirilebilir.[103]

3. Mu'dal Hadisin Diğer Hadis Türleriyle İrtibatı

İsnaddan iki veya daha fazla ravi peş peşe sâkıt olduğunda bu mu'dal hadis olarak isimlendirilmektedir.[104]

Mu'dal hadis, usul eserlerinde genellikle munkatı' hadis konusu ile birlikte veya munkatı' konusunun hemen akabinde ele alınmıştır.[105] Zira İbnü's-Salâh *Ulûmü'l-hadîs'*inde "Her mu'dal munkatı'dır fakat her munkatı' mu'dal değildir" demiş ve mu'dalı munkatı'ın bir şubesi olarak ele almıştır.[106] İbnü's-Salâh'ın sözlük anlamıyla munkatı'ı 'isnadında kopukluk bulunan hadis' tarifinden hareketle mu'dal hadisi onun bir şubesi gibi değerlendirdiği düşünülebilir.

Hâkim'e göre muttasıl senedi olan bir hadiste etbau't-tâbiînin tâbiînden nakilde bulunarak sahâbeyi ve Allah Resûlü'nü (s. a. v.) atlaması mu'dal hadis nevindendir.[107] İbnü's-Salâh da bu görüşü benimsemiştir.[108] Irâkî ise bu tarifi mu'dalın ikinci kısmı olarak ele almıştır.[109] Emîr es-San'ânî, Irâkî'nin bunu mu'dalın ikinci nevi olarak ele alması fikrini, Hâkim'in bu tarifi mu'dal hadisin bir türü kabul etmesine karşın daha isabetli ve güzel bulmuştur.[110] Ancak Süyûtî, İbn Cemâa'ya göre bu tarz rivayetlerin mürsel kapsamına gireceğini mu'dal olarak kabul edilemeyeceğini aktarmıştır.[111]

İbnü's-Salâh, tebeü't-tâbiîn dışındakilerin Allah Resûlün'den (s.a.v.) yahut Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer (r. anhuma) ve o ikisi dışındakilerden rivayetlerini ve de kitap sahibi musanniflerin isnadsız olarak "kâle Resûlullah" diyerek naklettikleri hadisleri mu'dal olarak değerlendirir.[112] Ancak Babanzâde Ahmed Naîm, musanniflerin isnadsız rivayetlerinin mu'dal değil muallak olacağı yönünde bir beyanda bulunarak İbnü's-Salâh'a muhalif görüş bildirmiştir.[113] Ahmed Muhammed Şâkir de Hatîb'in bu tarz nakilleri isnadının muttasıl olmamasından dolayı mürsel diye adlandırdığını bildirmiştir.[114] Söz konusu tanım kapsamında müellifler üç ayrı ıstılaha temas etmişlerse de bu tarifin muallak hadis olarak değerlendirilmesi gerektiğini

[103] Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân el-Kârî el-Herevî, *Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker*, Beyrut ts., s. 414-418.
[104] Irakî, *Fethu'l-mugîs,* s. 63, 64.
[105] Misalleri için bk. Irakî, *Fethu'l-mugîs,* s. 63; Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî,* s.170, 177.
[106] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs,* s. 59.
[107] Hâkim en-Nisaburî, *Ma'rifetü 'Ulûmü'l-hadîs*, s. 205.
[108] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs,* s. 60.
[109] Irakî, *Fethu'l-mugîs,* s. 64.
[110] Ebû İbrahim İzzüddîn Muhammed b. İsmaîl el-Emîr es-San'ânî, *Tavzîhu'l-efkâr li me'ânî Tenkîhi'l-enzâr*, Medine ts., I, 327.
[111] Süyûtî, Tedrîbü'r-râvî, s. 179.
[112] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs,* s. 60.
[113] Babanzâde Ahmet Naîm, *Tecrîd Mukaddimesi (Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* I. Cilt) Ankara 1982, s.150.
[114] Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhi ihtisâri 'Ulûmü'l-hadîs,* Riyad 1996, I, 167.

ifade etmek daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.[115]

4. Mürsel Hadisin Diğer Hadis Türleriyle İrtibatı

Mürsel hadis, tâbiînin "kâle Resûlullah" diyerek refettiği hadistir.[116] Burada tâbiînin büyük veya küçük tâbiînden olması durumu hakkında âlimler arasında ihtilaf bulunmakla birlikte son dönem ulemâsı tarafından bu durum eşit görülmüştür.[117]

Sehâvî, mürseli Hatîb el-Bağdâdî'nin, fakihlerin, usul ehli ve bazı muhaddislerin hangi şekilde olursa olsun isnadında kopukluk bulunan hadis şeklinde tanımlandıklarını ve böylece munkatı' kapsamında kullandıklarını ifade etmiştir.[118] Ebû Dâvûd es-Sicistânî (ö. 275/889) de usulcülere ve fukahâya göre senedinde kopukluk bulunan her hadis türünün mürsel ismine ıtlak edileceğini ifade etmiştir.[119]

Mürsel hadisin munkatı' ve müdelles hadis ile ilişkisi bulunmakta olup söz konusu irtibat senedde kopukluğa sebep olan ravi cihetinden ele alınmalıdır. Binaenaleyh müdellis ravi, hadisi aktardığı şahıstan o rivayeti işitmediği halde işitmiş vehmi uyandırandır. İrsâl de ise ravinin kendisinden hadis duymadığı kimseden hadisi duymuş yahut görüşmediği birisiyle görüşmüş gibi bir zan uyandırmaya çalışması durumu bulunmamaktadır. Mürsel ile müdelles arasındaki ayrım da müdellisin işitmediği şeyi işitmiş zannı uyandırmasından ötürü bu mütesâhil tavrı ile alakalıdır.[120] Bu sebeple muhaddisler irsâl yapan raviyi zemmetmemiş, tedlîs yapan râvîyi ise zemmetmişlerdir.[121]

Râvî ile rivayette bulunduğu kişi arasında muâsarât bulunmayıp râvî de tâbiînden olduğunda hadis mürsel kabul edilir; râvî tâbiînden olmazsa bu durumda hadis munkatı' olmaktadır.[122] Ayrıca hicri ilk üç asırda munkatı've mürsel hadislerin isnadı muttasıl olmayan rivayetler için kullanıldığı[123] göz önünde bulundurulduğunda müdelles hadisin, isnadında ortaya çıkan kopukluk nedeniyle munkatı've mürsel hadis kapsamına dâhil edilebileceği düşünülebilir.[124]

5. Müdelles Hadisin Diğer Hadis Türleriyle İrtibatı

[115] Ayrıntılı bilgi için bk. Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları,* s.236.
[116] Nûrettin Itr, *Menhecü'n-nakd fî 'Ulûmü'l-hadîs*, Dımaşk 1997, s. 369, 370.
[117] Ayrıntılı bilgi için bk. İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, s. 52, 53; Irâkî, *Fethu'l-mugîs*, s. 58, 59.
[118] Sehâvî, *Fethu'l-mugîs*, I, 154.
[119] Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Kitâbü'l-Merâsîl*, ts. s. 31.
[120] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 374; Sehâvî, *Fethu'l-mugîs*, I, 198; Tâhir b. Muhammed Sâlih b. Ahmed el-Cezâirî, *Tevcîhü'n-nazar ilâ usûli'l-eser*, Beyrut 2009, s. 570.
[121] Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 384; Sehâvî, *Fethu'l-mugîs*, I, 198.
[122] Ahmed Naîm, *Tecrid Mukaddimesi*, s. 165..
[123] Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yücel, *Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, s. 180-182..
[124] Müdelles hadis hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Cüneyt Coşkun, *Hadis Rivayetinde Tedlîs ve Çeşitleri*, (Yüksek Lisans Tezi, 2006), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Müdelles hadis, çeşitli formları bulunmakla birlikte[125] en genel ifadesiyle tedlîsü'l-isnâd ve tedlîsü'ş-şüyûh türleri altında işlenen bir kavramdır. Bunlardan tedlîsü'l-isnâd, râvînin mülâkî olduğu fakat kendisinden hadis duymadığı bir raviden duymuş vehmi uyandırarak nakilde bulunması yahut aynı asırda yaşamış olduğu ve görüşmediği kimseden görüşmüş ve hadis duymuş zannı uyandırarak rivayette bulunması şeklinde tarif edilmiştir.[126] Tedlîsü'ş-şüyûh ise bir ravinin hocasını, tanınmaması için maruf olmayan bir nisbeyle, künyeyle, isimle veya sıfatla zikrederek ondan rivayette bulunması şeklinde tanımlanabilir.[127]

Müdelles hadisin mürsel ve muallak hadis ile ilişkisine mürsel başlığı altında temas edilmiş olduğundan burada mürsel-i hafî ile irtibatına değinilecektir. Müdelles hadis tarifinde mülâkât ve muâsarat şartları söz konuş olmakla birlikte bunlardan mülâkât meselesi mürsel-i hafî konusunu gündeme getirmektedir. Mürsel-i hafî, râvînin aynı asırda yaşamış olup da görüşmediği birinden hadis rivayet etmesi anlamına gelmektedir. Burada raviyle kendisinden hadis naklettiği kişi arasında bir vasıta bulunmaktadır. Bu anlamda mürsel-i hafî ile müdelles hadis arasında çok ince bir ayrım noktası vardır. Tedlîs, kendisiyle görüştüğü bilinen kimseden nakilde bulunan râvînin rivayetini kapsarken o ravi rivayette bulunduğu kimse ile muâsır olup da râvînin rivayeti aldığı kimseyle mülâkî olup olmadığı bilinmezse rivayet o zaman mürsel-i hafî kapsamına girer.[128]

Tedlîsin tanımına muâsarât şartını dâhil edip mülâki olmayı almayan kimsenin tedlîsin kapsamına mürsel-i hafîyi de dâhil etmesi gerekmektedir. Ancak her ikisini de birbirinden ayırmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Nitekim tedlîste hem muâsır olma hem de likâ şartı itibara alınırsa muhaddislerin muhadramların Hz. Peygamber'den (s. a. v.) naklettiği hadisleri tedlîs değil de mürsel-i hafî kapsamında değerlendirmelerinin isabetli olduğu ortaya çıkacaktır. Aksi takdirde tedlîsde sadece muâsarat şartı itibara alınırsa Hz. Peygamber (s.a.v.) ile muâsır olan ancak kendisine görüşüp görüşmedikleri bilinmeyen muhadramlar müdellis ravi olarak değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.[129]

SONUÇ

Hadis ıstılahlarının kavramsal çerçeveleri incelendiğinde birbirleri ile anlamsal olarak irtibatlarının bulunduğu ve bu manada belirli yönlerden birbirlerinin kapsamına dahil oldukları hatta kimi zaman birbirleri yerine kullanılmaları durumunun söz konusu olduğu zayıf hadis türleri özelinde incelenen bu çalışmada ortaya konulmuştur. Bu minvalde bilhassa hadis ıstılahlarının kavramsal çerçevesinin istikrar bulmasına kadarki süreç içerisinde hangi terimlerin birbirleri ile irtibatının bulunduğunun tespiti o kavramı kullananlar tarafından hangi manaya tekabül ettiğini anlamak ve de hadisler hakkında verilen hükümlerin doğru anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu husus özellikle de zayıf hadisle amel konusu gündeme geldiğinde

[125] Ayrıntılı bilgi için bk. Safiye İnceyılmaz, *Hadis Usulü Eserlerine Göre Merdud Hadis Türleri*, (Yüksek Lisans Tezi, 2015), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 57-62.
[126] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, s. 73.
[127] İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs*, s. 74.
[128] İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 62.
[129] İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, s. 62, 63.

hüküm vermeden önce zayıf hadislerin kavramsal çerçevesinin iyi anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Binaenaleyh bu çalışma söz konusu meseleye örnek teşkil eden mütevazı bir katkı sunabilir.

KAYNAKÇA

ACAR, Yusuf, "Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Sünen'i", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2014, sayı: 37.

ALİ EL-KÂRÎ, Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, *Şerhu Şerhi Nuhbeti'l-fiker,* (thk. Muhammed Nizâr Temîm), Dâru'l-Erkam, Beyrut ts.

AYDINLI, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İFAV Yayınları, İstanbul 2013, IV. baskı.

BABANZÂDE AHMED NAÎM, *Tecrîd Mukaddimesi (Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* I. Cilt), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, VII. baskı.

COŞKUN, Cüneyt, *Hadis Rivayetinde Tedlîs ve Çeşitleri*, (yüksek lisans tezi, 2006) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EMÎR ES-SAN'ÂNÎ, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed b. İsmâîl, *Tavzîhu'l-efkâr li me'ânî Tenkîhi'l-enzâr,* (thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd), Medine ts., I-II.

HÂKİM, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî, *Ma'rifetu ulûmi'l-hadîs*, (thk. Ahmed b. Fâris es-Selûm), Mektebetü'l-meârif, Riyad 1431/2010, II. baskı.

HATÎB, Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1430/2009.

IRÂKÎ, Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdurrahîm b. el-Hüseyn, *Fethu'l-mugîs bi şerhi Elfiyyeti'l-hadîs,* el-Mektebetü'l-asliyye, Beyrut 1429/2008.

ITR, Nûreddin, *Menhecü'n-nakd fî 'ulûmi'l-hadîs*, Dârü'l-fikr, Dımaşk 1430/2009.

İBN HACER, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzîhi Nuhbeti'l-fiker*, Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1434/2012, IV. baskı.

İBNÜ'S-SALÂH, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Abdirrahmân eş-Şehrezûrî, *Ulûmü'l-hadîs*, (thk. Nûreddîn Itr), Dârü'l-fikr, Dımaşk 1433/2012.

İNCEYILMAZ, Safiye, Hadis Usulü Eserlerine Göre Merdud Hadis Türleri, (yüksek lisans tezi, 2015) Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KOÇYİĞİT, Talât, *Hadis Istılahları*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1985.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti süneni'l-beşîri'n-nezîr* (Tedrîbu'r-râvî ile birlikte), (thk. Muhammed Eymen b. Abdullah), Dârü'l-hadîs, Kâhire 1425/2004.

ÖNER, Necati, *Klasik Mantık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1986, V. baskı.

SÂLİH, Subhî es-Sâlih, *Ulûmü'l-hadîs ve mustalahuh*, Dârü'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut ts.

SEHÂVÎ, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed, *Fethu'l-mugîs şerhu Elfiyyeti'l-hadîs,* (thk. Salah Muhammed Muhammed Uveydâ) I-III, Beyrut 1430/2009, III. baskı.

SÜYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, *Tedrîbu'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî,* (thk. Muhammed Eymen b. Abdullah), Dârü'l-hadîs, Kâhire 1425/2004.

ŞÂKİR, Ebü'l-Eşbâl Ahmed b. Muhammed Şâkir b. Ahmed b. Abdilkadir, *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhu İhtisâru ulûmi'l-hadîs*, (Ali b. Hasen b. Abdilhumeyd) Mektebetü'l-meârif, Riyad 1417/1996, I-II.

TAHHÂN, Mahmûd, *Teysîru mustalahi'l-hadîs*, Mektebetü'l-meârif, Riyad 1425/2004, X. baskı.

TÂHİR EL-CEZÂİRÎ, Muhammed Sâlih b. Ahmed es-Semûnî el-Hasenî, *Tevcîhü'n-nazar ilâ usûli'l-eser*, (thk. Abdulfettâh Ebû Gudde), Dârü'l-beşeri'l-İslâmiyye, Beyrut 1430/2009, II. baskı.

YÜCEL, *Ahmet, Hadis Istılahlarının Doğuşu ve Gelişimi Hicri İlk Üç Asır,* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2014, 2. Baskı.

HZ. PEYGAMBER'İN(SAV) HZ. ALİ ÖZELİNDE GENÇLERE KARŞI TUTUMU VE ÜSLUBU

Doç. Dr. Orhan YILMAZ
Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Yozgat Bozok University, Faculty of Divinity, Dempartment of Basic Islamic Studies
ORCİD: 0000-0001-5251-241X

ÖZET

Hz. Peygamber (sav) içinde bulunduğu Arap toplumunu, 610 yılında Yüce Allah'tan aldığı emir gereği inanç, ibadet ve ahlaki bakımlardan değiştirme ve dönüştürme çabası içine girmiştir. Onun 22 yıl süren yoğun çabaları sonuç vermiş, Allah'ın Elçisi 632 yılında Medine'de vefat ettiğinde arkasında model bir toplum bırakmıştır. Sahâbe nesli olarak bilinen bu güzide nesil, Kur'ân'da övülmüş ve sonraki nesillere örnek toplum olarak gösterilmiştir. Hz. Peygamber'in bu başarısının saiklerinden biri de seçtiği muhatap kitle ve onlara karş kullandığı dil ve üsluptur. Özellikle gençler onun bu üslubundan fazlasıyla etkilenmiş olmalı ki, istisnalar hariç, inanma ve ona tabi olmada adeta bir yarış içine girmişlerdir. Hz. Peygamber'den en çok etkilenen ve ona iman etmede tereddüt göstermeyen gençlerden biri de damadı ve amcasının oğlu Hz. Ali'dir. Hz. Ali çocuk denecek yaşta İslâm'ı seçmiş ve olgunluk dönemine kadar Hz. Peygamber ile birlikte yaşamıştır. Bu süreçte Hz. Peygamber'in Ali'ye karşı tutumu ve üslubu onu savaşta büyük bir kahraman, ilim alanında ise büyük bir fâkih ve edip yapmıştır. Hz. Peygamber'in Hz. Ali özelinde gençlere yönelik etkileyici iletişim üslubu günümüz Müslümanlarına örneklik teşkil etmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışmada; Temel hadis kaynaklarında sahih senetle kayıtlı rivayetlerden örnekler iktibas edilmiş ve bu örnekler üzerinden Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye karşı tutumu ile kullandığı dil ve üsluba dikkat çekilmiştir. Hadis metinlerinden elde edilen bu bilgiler doğrultusunda günümüz gençliğine ulaşmanın ve onları müspet yönde etkileyebilmeninin yolları aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Dil, Üslup.

THE ATTİTUDE AND STYLE OF THE PROPHET MUHAMMAD (PBUH) TOWARDS THE YOUTH SPECİALLAY TO ALİ

ABSTRACT

The Prophet (pbuh) endeavored to change and transform the Arab society in which he lived, in terms of belief, worship and morality, in accordance with the order he received from Almighty Allah in 610. His 22 years of intense efforts yielded results, and when the Messenger of Allah passed away in Medina in 632, he left a model society behind. This distinguished generation, known as the generation of Companions, has been praised in the Qur'an and shown as an exemplary society for the next generations. One of the motives of the Prophet's success is the audience he chose and the language and style he used against them. Young people in particular must have been greatly influenced by his style, as, with exceptions, they almost entered into a race

in believing and following him. One of the young people who were most affected by the Prophet and did not hesitate to believe in him was his son-in-law and his uncle's son is Ali. Ali chose Islam at an age that could be considered a child and until his maturity period, He lived with the Prophet. In this process, he attitude and style of the Prophet towards Ali made him a great hero in war and a great jurist and writer in the field of science. The Prophet's in particular, Ali's impressive communication style for young people is very important in terms of setting an example for today's Muslims. In this study; In the main hadith sources, examples of the narrations recorded with sound proofs were quoted and The Prophet's Attention was drawn to his attitude towards Ali and the language and style he used. In line with this information obtained from hadith texts, ways to reach today's youth and to affect them positively have been sought.

Keywords: Hadith, The Prophet Muhammad, Ali, Attitude, Wording

GİRİŞ

Son Peygamber Hz. Muhammed'i (sav) ümmetine ve özellikle de ashabına karşı genel anlamda yumuşak olduğu, onlara karşı şefkat ve merhamette sınır tanımadığı pek çok ayette ifade edilmektedir. Örneğin bir ayette; "فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِۚ/*Sen onlara sırf Allah'ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet,onlar için bağışlanma dile ve onlarla istişare et*"(Âl-i İmrân, 3/159) buyurulmuştur. Hz. Peygamber'in ashabına karşı bu yumuşak tavrı ve güzel üslubu, ona olan saygıyı artırdığı gibi İslam'ın daha kolay yayılmısını, toplumun inanç, ibadet ve ahlaki bakımlardan daha hızlı değişmesini de sağlamıştır. Özellikle gençlerin Hz. Peygamber'in tutumundan ve üslubundan daha çok etkilendiği ve daha kolay Müslüman olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber kendisine teveccüh gösteren gençlere özel ilgi ve alaka göstermiş, faaliyetlerini daha çok gençlerden destek alarak yürütmüştür. Erkam b. Ebi'l-Erkam, Cabir b. Abdullah, Zeyd b. Harise, Zeyd b. Sabit, Üsame b. Zeyd, Abdullah b. Abbas, Habbab b. Eret, Osman b. Maz'un, Abdurrahman b. Avf, Zübeyir b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Abdullah b. Ömer, Mu'az b. Cebel, Enes b. Mâlik, Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Mes'ud, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Ebu Musa el-Eş'âri Allah Resûlü'nin en fazla muhatap olduğu ve önemli görevler verdiği genç sahâbilerdir.

Hz. Peygamber'e kayıtsız şartsız itaat eden gençlerden biri de damadı ve amcası Ebu Tâlib'in oğlu Hz. Ali'dir. Çocukluğu ve gençliği Hz. Peygamber'in yanında geçen Hz. Ali, Hz. Peygamber'in üslubundan ve tutumundan en fazla etkilenen ve en erken zamanda Müslüman olan sahabilerden biridir. İslam tarihinde Hz. Hatice'den sonra iman eden ikinci Müslüman olarak kayıtlara geçmiştir. Hz. Peygamber ile Hz. Ali arasındaki sevgi bağı Hz. Peygamber'in vefatına kadar devam etmiştir.

Hz. Peygamber'in Mekke'nin kaba ve kavgacı Müşrik toplumunu kısa sayılabilecek bir zaman diliminde eski inançlarından vaçgeçirip tek Allah inancına bağlı, medeni bir topluma dönüştürmesi büyük bir başarı olarak

telakki edilmektedir. Bu başarının nedenlerinden biri de Hz. Peygamber'in başta Hz. Ali olmak üzere gençlere karşı tutmu ve üslubundaki güzelliktir.

Sözlük anlamı "tarz, yol, usül" olan üslup kelimesi bir edebiyat terimi olarak; dilsel araç ve olanaklardan yararlanarak duygu, düşünce, hayal ve eylemlerin özgün, kişisel bir yaklaşımla ifade ediliş biçimi, anlatılış tarzı şeklinde tarif edilmiştir. "Biçim, stil, deyiş, eda, özanlatı, tarz" kelimeleri de üslup anlamında kullanılmaktadır. Üslup kişiye özgüdür; yazardan yazara, konuşandan konuşana değişir.

Edebiyatçılar üslubu; sâde, süslü (müzeyyen), yüksek (âli) olmak üzere üçe ayrılmıştır: Sâde üslup: Yapmacıksız, süssüz, günlük konuşma dilinin temel alındığı, öğretici yazılarda kullanılan bir tarzdır. Süslü üslup: Mecaz ve söz sanatlarına, anlam oyunlarına önem veren bir anlatım biçimidir. Âli üslup ise düşünce ve duyguların yüceliğine, anlamın sağlamlık ve doğruluğuna, sözcüklerin seçkinliğine önem veren bir anlatım şeklidir. Anladığımız kadarıyla Hz. Peygamber muhatabın durumuna göre bu üç tarzı da kullanmıştır. Ancak en fazla ali üslupla hitap etmiş gözükmektedir.

1. Hz. Peygamber'in Konuşma Üslubu

Tarihi bilgilere göre güzel konuşma ve muhatabı etkileme konusunda Hz. Peygamber (sav) yaşadığı dönemin en iyi hatibidir. Ona bu kabiliyet elbetteki Yüce Allah tarafından verilmiştir. Bunu, Rasûlullah bizzat kendisi ifade etmiştir. Bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir ona: "Araplar arasında dolaşıp fasîh konuşanlarını dinledim, ancak senden daha fasîh konuşanını duymadım. Sen bu şekilde konuşmayı kimden öğrendin? dediğinde Allah'ın Elçisi :"Beni Rabbim edip kıldı ve beni güzel tedîp etti" şeklinde yanıt vermiştir (Aclûnî, 1351, s. 1:70; Mustafa Sâdık, 1974, s. 6:301). Hz. Âişe, Rasûlullah'ın konuşma şeklini şöyle anlatmaktadır; "Rasûlullah, sizin şu konuştuğunuz gibi konuşmazdı. O tane tane konuşurdu. Öyle ki onu işiten kişi ondan duyduklarını ezberleyebilirdi. Rasûlullah konuştuğunda, birisi onun kelimelerini saymak istese sayabilirdi" (Ebû Dâvûd, İlim, 7; Ahmed, 1313, s. 6: 257).

Rasûlullah'ın fesâhat ve belâğatını Arap edebiyatının en büyük nesir yazarlarından ve Mu'tezile kelâmcılarından el-Câhız (ö. 255/869) şöyle anlatır: "Rasûlullah'ın kelamı; harfleri az, manası çok, sanat gösterisinden uzak, tekellüfe tenezzül edilmemiş olan sözdür. Bu söz yüce Allah'ın: "Ey Muhammed! Ben mütekelliflerden değilim, de" buyurduğu gibiydi. O, avurdunu şişirerek konuşanları hoş görmemiş, sözü boğazının dibinden çıkaranlardan kaçınmıştır. O, uzun konuşmak gerektiğinde sözü uzatmış, kısa konuşulması gereken yerde de sözü kısa kesmiştir. Garip kelimeleri terk etmiş, sokak ağzı ile konuşmaktan uzak durmuştur. Mutlaka bir hikmete dayalı olan sözü söylemiş, ismet vasfının ve ilahî desteğin kuşattığı, ilahî yardımın kolaylık verdiği bir kelamdan başkasını konuşmamıştır. O, Allah'ın sevgi kattığı, makbûliyet perdesini örttüğü, tatlılıkla heybet sıfatını bir araya getirdiği, az fakat anlaşılır mana haline getirdiği sözdür. Tekrarlamaya veya dinleyicinin tekrarlatma isteğine muhtaç olmadığı, bir kelimesinin bile yersiz düşmediği,

mükemmel telaffuz edilmiş, delili çürümemiş, hiçbir hasmın karşısında duramadığı, hiçbir hatibin susturamadığı (bir hatîbe ait olan) sözdür. Rasûlullah, uzun hutbelere kısa sözlerle karşılık verir, ancak hak ve gerçek olanı delil getirir, aldatma yoluna tevessül etmez, kaş göz işareti yaparak muhatapla alay etme yolunu tutmaz, cevap vermek için gecikmediği gibi acele de etmez, ne usandırır, ne de sözü anlaşılmayacak kadar kısaltır. Hiç kimse ondan daha faydalı, daha doğru ifadeli, daha dengeli, daha metotlu, daha isabetli, daha tesirli, daha akıcı, daha fasîh ve daha anlamlı bir söz söylememiştir" (Câhız,1975, 2:16,17; Uzun, 2005, s. 135 – 145).

Hz. Peygamber'in mesajını az kelime kullanarak muhataba uygun ve anlaşılır bir üslupla iletmesi onun temel özelliklerinden biridir. Nitekim o özlü konuşma hususunda kendini "بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ" şeklinde tanımlamıştır (Buhârî, Ta'bîr, 22). Yani o az sözle çok şey anlatabilecek yetenekle donatılmıştır. Cevâmi'u'l-kelim sıfatı bir bakıma Hz. Peygamber'i diğer peygamberlerden ayıran ve üstün kılan özelliklerden biridir (Müslim, Mesâcid, 5).

Hz. Peygamber'in fesâhat ve belağatına yakından şahit olan ve ondan azami derecede istifade eden sahabilerden biri de Hz. Ali'dir. Hz. Ali'nin ilim, dil ve edebiyat yönünden diğer sahabilerden üstün olduğu rahatlıkla söylenebilir (Uzun, 2005, s. 144). Zira Hz. Ebu Bekir ve Ömer gibi sahabiler bile bilemedikleri konuları ona danışmış, yeri geldiğinde onun ilminden ve edebiyatından faydalanmışlardır. Onun ilim ve ifade yönlerinden üstün olmasının en önemli sebeblerinden biri uzun yıllar Hz. Peygamber ile birlikte olması ve onu kendine model almasıdır. Hz. Peygamber ile Hz. Ali arasındaki münazara ve diyaloglar, Hz. Peygamber'in üslubundaki güzelliği yansıtırken ilmin kapısı ünvanını alan Hz. Ali'nin de bu güzel üsluptan nasıl etkilendiğini ve istifade ettiğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği üzere Hz. Ali Hz. Peygamber (sav) vefat edinceye kadar ondan ayrılmamış ve Hz. Peygamberin getirdiği vahyi en güzel şekilde kavrayıp tatbik eden sahabeden biri olmuştur. Bu sebepledir ki, Hz. Peygamber onu Yemen'e kadı ve muallim olarak göndermiş, Hudeybiye antlaşmasını Ali'ye dikte ettirmiş, Tevbe sûresinin tebliği için de onu görevlendirmiştir. Vahiy katibi olarak inen ayetleri yazdığı gibi, Hz. Peygamber'den sudûr eden söz, fiil ve takrirlerden bir kısmını da yazmıştır. Onun yazdığı hadislerin bir kısmı bugün *Sâhifetü Ali b. Ebi Talip* olarak bilinen kitapta mevcuttur (Rıfat Fevzi, 1986, s. 52).

2. Hz. Peygamber'in Gençlere Karşı Tutumu ve Üslûbu

Hz. Peygamber'in Hz. Ali özelinde gençlere yönelik tutumu ve üslûbu alt başlıklar halinde özetle ele alınacaktır. Gençleri yönetmek ve yönlendirmek için Allah Resulü'nün uyguladığı ve kısa zaman içinde müsbet sonuçlar aldığı bu yol ve yöntemlerden bazıları şunlardır.

2. 1. Hz. Peygamber Gençlere İltifat Ederdi

Hz. Peygamber etrafındaki gençlere zaman zaman iltifatlar eder, onları sevdiğini söylerdi. Bir gün Allah'ın Elçisi genç sahabi Mu'az b. Cebel'in elinden tumuş şefkat dolu bir ses tonuyla; "Ey Mu'az ben seni çok seviyorum" demişti. Mu'az da aynı ses tonuyla; "Ben de seni çok seviyorum Ey Allah'ın Resûlü" diyerek karşılık vermişti (Ebû Dâvûd, Vitr, 26).

Allah'ın Elçisi etrafındaki gençleri yeteneklerine göre görevlendirir, akabinde onlara iltifatta bulunurdu. Onun bu iltifatı gençlerin kendisine olan güvenini artırır, Hz. Peygamber'e olan inancı ve itimadı ise kuvvetlendirirdi. Zeyd b. Harise, Zeyd b. Sabit, Muaz b. Cebel, Mus'ab b. Umeyr vb. önde gelen genç sahabiler çeşitli görevler üstelenmiş ve Resulullah'ın iltifatlarına mazhar olmuşlardır.

Fiziksel gücü ve cesareti sebebiyle Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi pek çok savaşta komutan ve sancaktar olarak seçmişti. Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber gibi önemli savaşlarda Hz. Ali ya komutanlık yapmış ya da mübarezeye gönüllü olarak çıkmıştı. Komutanlık yaptığı savaşlarda üstün başarılar gösterdiği gibi çıktığı mübarezelerde de en kısa zamanda rakibini yenerek Hz. Peygamber ve arkadaşlarını sevindirmişti. Onun bu kahraman kişiliği Hz. Peygamber tarafından taktir ve tebrikle karşılanmış, iltifatlarla taçlanmıştı. Hz. Peygamber Hz. Ali'ye; "Sen bendensin ben de sendenim", "Ali benim kardeşim" "O, benim dostum" vb. ifadeler kullanarak ona iltifatta bulunmuştu (Nesâi, s. 59; Yılmaz, 2015, s. 19).

2. 2. Hz. Peygamber Gençlerin Duygularına Hitap Ederdi

Allah'ın Elçisi gençlerin özgüvenini artırmak ve onları hayırlı işlerde başarılı kılmak için duygularını coştururdu. Pek çok kişi onun huzuruna öfke ve kinle gelmiş, gözyaşları içinde oradan ayrılmışlardır. Anlatıldığına göre iki kişi bir arazi yüzünden hasımlaşırlar, her biri arazinin kendine ait olduğunu iddia eder. Davayı Hz. Peygamber'e taşırlar. Allah'ın Elçisi; "Ben de sizin gibi bir insanım. Siz davalarınızın çözümü için bana geliyorsunuz. Bazınızın delil getirme yönüyle diğer bazınızdan daha ikna edici olması işittiğime dayanarak yanlış hüküm vermeme yol açabilir. Kimin lehine kardeşinin hakkından bir şey hükmetmişsem (bilsin ki), onun için cehennemden bir ateş parçası kesmiş oluyorum" şeklinde etkileyici bir konuşma yapınca her biri diğerinin lehine olacak şekilde bu davadan vazgeçerler (Buhârî, Hiyel, 10).

Yine Ebu Zer Hz. Bilal'i "Siyah kadının oğlu" diyerek renginden dolayı ayıpladığında Hz. Peygamber Ebu Zer el-Gıffâri'yi söylediği bu sözlerden dolayı ayıplar ve onda hala cahili anlayışının kalıntılarının olduğunu bildirir. Hz. Ebu Zer büyük bir pişmanlık duyar ve ağlayarak Bilal'in kapısına dayanır, evinin eşiğine kafasını koyar ; "Bu suratı o siyah ayağınla ezmedikçe kalkmam" der. Hz. Bilâl kardeşini yattığı yerden kaldırır, bağrına basar ve "Bu surat çiğnenmeye değil öpülmeye layıktır" diyerek affeder (Ahmed, 1313, s. 5: 158).

Hz. Peygamber Hz. Ali'nin duygularını coşturan ve onu harekete geçiren konuşmalar da yapmıştır. Bir rivayete göre Hayeber kuşatması uzayınca Hz. Peygamber; "Komutanlığı yarın öyle bir kişiye vereceğim ki, o

Allah'ı ve Elçisini sever, Allah ve Elçisi de onu sever" dediğinde bir çok sahabi bu kişinin kendisi olmasını temenni eder. Ancak Hz. Peygamber ertesi gün sancağı Hz. Ali'ye verir. Hz. Ali'nin böyle kutsal bir görev için seçilmiş olması onu çok mutlu eder. Büyük bir aşk ve şevkle düşmanın üzerine yürür ve kısa zaman içinde Hayber'in fethini gerçekleştirir (Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 4).

Pek çok rivayette Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi sevdiğini ifade etmesi Hz. Aişe'nin kıskanmasına bile yol açmıştır. Bir rivayete göre Hz. Ebu Bekir'in bulunduğu bir sırada Hz. Aişe Allah'ın Elçisine; "Ali'yi benden çok sevdiğini biliyorum." diyerek bağırmıştır. Hz. Ebu Bekir kızının bu tutumunu Hz. Peygamber'e karşı bir saygısızlık olarak algılamış ve kızını şiddetle uyarmıştır (Ahmed, 1313, 4: 271; Nesâi, 1999, s. 90).

Sevgi konusunda Hz. Ali'nin yarıştığı diğer bir kişi Hz. Fatıma'dır. Zira Hz. Peygamber'in kızına olan düşkünlüğü malumdür. Bir gün Hz. Ali Allah'ın elçisine; "Beni mi yoksa Fatıma'yı mı daha çok seviyorsun?" diye sorar. Hz. Peygamber; "Fatıma bana senden daha sevimli, sen ise Fatıma'dan daha kıymetlisin" şeklinde cevap vermek suretiyle hem Ali hem de Fatıma'yı mutlu eder (Ahmed, 1313, s. 1: 80; Nesâi, 1999, s. 116)

2. 3. Hz. Peygamber Gençlere Dua Ederdi

Hz. Peygamber her fırsatta gençlerin sağlıklı, başarılı ve cennetlik olmaları için dua ederdi. Bu dualardan en fazla istifade eden kişilerden biri Hz. Ali'dir. Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre o hastalanınca Hz. Peygamber ziyaretine gelir, onun için dua eder ve Ali kısa sürede iyileşir (Nesâi, 1999, s. 117). Yine Hayber fethinde gözlerinden rahatsız olduğunda Allah'ın elçisi tükrüğünü Ali'nin gözlerine sürer ve dua eder, bir müddet sonra gözleri iyileşir. Hz. Fatıma ile evlendiğinde düğün günü de Hz. Ali'nin yüzüne su serpip ona dua etmiştir (Nesâi, 1999, s.99).

Hz. Peygamber Hz. Ali'yi Yemen'e kadı olarak göndermek istediğinde Ali; "Ya Resulallah benim hiç bilgim yok, ayrıca beni çok olan büyük bir kavme gönderiyorsun dediğinde" Hz. Peygamber, "Allah'ım onun kalbini doğrult, lisanını düzelt" şeklinde dua edince Hz. Ali rahatlar ve yola koyulur. Yemen'de kadılık yaptığı esnada hiçbir zorluk yaşamaz.

2. 4. Hz. Peygamber Gençlere Değer Verirdi

Hz. Ali başta olmak üzere gençler bir şey talep ettiğinde, yahut bir görüş beyan ettiğinde Hz. Peygamber onların talebine ve görüşüne değer verir, mümkün oldukça o görüşü tatbik etmeye çalışırdı. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in bu tutmunu "İstersem verirdi, susarsam vermeye başlardı" diyerek ifade etmiştir (Dârekutnî, 1985, s. 3: 209; Nesâi, 1999, s. 95).

628 yılında Hz. Peygamber'in öncülüğünde yaklaşık1400 kişiden oluşan Müslüman bir grup umre yapmak üzere Medine'den yola çıktı. Mekke'ye 17 km. kala Hudeybiye denen yerde müşrikler tarafından durduruldu

ve Mekke'ye girişlerine müsaade edilmedi. Bunun üzerine iki taraf arasında bir antlaşma yapıldı. Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar arasında yapılan ve Hudeybiye diye adlandırılan bu antlaşma Hz. Ali tarafından kaleme alınmıştı. Allah Rasûlü, kâtibi Ali b. Ebî Tâlib'e "Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed ile Süheyl b. Amr arasında imzalanan sulh antlaşmasıdır" cümlesini yazmasını istedi. Kureyşli Müşrikler itiraz etti ve şöyle dedi: "Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilmiş ve tasdik etmiş olsaydık, seni Kâbe'yi ziyaret etmekten men etmez ve seninle savaşmazdık." Kureyş delegesi bu cümleden "Rasûlüllah" kısmının kaldırılıp yerine "Muhammed b. Abdillah" yazılmasını talep etti. Rasûlüllah yapılması istenilen bu değişikliğin risaletine herhangi bir şekilde halel getirmeyeceğini çok iyi bildiğinden dolayı: "Sizler beni yalanlasanız da ben, Allah'ın Rasûlüyüm" diyordu. Daha sonra Rasûlüllah Ali b. Ebî Tâlib'e "Rasûlüllah" lafzını silip "Muhammed b. Abdillah" yazmasını emretti. Ali b. Ebî Tâlib, "Rasûlüllah lafzını asla silemeyeceğini söyledi. Ali b. Ebî Tâlib'in kararlılığını gören Rasûlüllah, "Onun yerini bana göster" dedi. Ali b. Ebî Tâlib, Rasûlüllah'a yerini gösterince o, "Rasûlüllah" lafzını sildi ve "Muhammed b. Abdillah" ibaresini yazdı (Buhari, "Sulh", 6; Müslim, "Cihad", 92). Hz. Peygamber ile Hz. Ali arasında geçen bu tartışmada Hz. Peygamber inatlaşmamış ve Hz. Ali'nin talebini kolaylıkla kabul etmiştir. Zira o bu tavrıyala aslında Hz. Peygamber'e olan inancını göstermiş oluyordu.

Tirmîzî'nin kaydettiğine göre "*Ey iman edenler! Peygamber ile özel görüşmek istediğinizde, önce fakirlere sadaka veriniz"* (Mücadele 12) ayeti nazil olduğunda Hz. Peygamber Ali'ye; "Git bunu insanlara bildir" demişti. Hz. Ali; "Ne kadar sadaka verecekler ey Allah'ın Resûlu?" diye sordu. Hz. Peygamber "bir dinar" dediğinde hiç de görevi olmadığı halde Hz. Ali bunu çok bulmuş, Müslümanların buna güç yetiremeyeceğini bildirmişti. Allah'ın elçisi Hz. Ali'nin itirazını yerinde bulmuş, "yarım olsun" demişti. Hz. Ali bunu da çok bulmuş, sadece Arpa verilmesini teklif etmişti. Bunun üzerine Mücadele suresi 12 ayetin devamı nazil olmuş ve bu sadaka verme zorunluluğunu tamamen kaldırmıştı. Hz. Ali daha sonraki günlerde; " فَبِى خَفَّفَ اللَّهُ عَنْ هَذِهِ الأُمَّةِ/*Benim sayemde bu ümmetin yükü hafiledi*" diyerek yaptığı işin önemini vurgulamıştır (Tirmîzî, Tefsir, 58). Bu diyalogta Hz. Peygamber'in Ali'ye verdiği değer ve ona gösterdiği müsamaha dikkat çekmektedir.

Huneyn Seferi'nden dönerken, yolun bir yerinde Hz. Peygamber'in müezzini namaz için ezan okumaya başlar. Bu esnada henüz Müslüman olmamış Ebu Mahzûre ve genç arkadaşları müzzini taklit ediş şakalaşırlar. Hz. Peygamber onları görür ve yanına çağırır. "Yüksek sesel ezan okuyan hanginizdi?" diye sorar. Hepsi Ebu Mahzure'yi işaret eder. Resulullah diyer gençleri gönderdikten sonra Ebu Mahzûre'ye ezan lafızlarını öğretir sonra da "Kalk ve oku" der. Ebu Mahzûre öfke ile kalkar ve yüksek sesle ezan okur. Bitince Resûlullâh Ebu Mahûre'ye bir miktar gümüş para verir elini onun perçemine dokundurur, göğsüne koyup; "Allah bunu sana mübarek eylesin, senin üzerinden bereket eksik olmasın" diyerek dua eder. Bu olaydan mütessir olan Ebu Mahzûre bir müddet sonra Müslüman olur ve Kâbe'de ezan okumak için Hz. Peygamber'den izin ister"(İbn Mâce, "Ezân", 2).

Uhud savaşında (625) Hz. Peygamber ve yaşlı sahâbiler, Medine'de kalıp savunma savaşı yapılmasını uygun bulmuşlardı. Özellikle Bedir savaşına katılmayan gençler bu karara itiraz etmiş, Medine'de kalıp savaşmanın bir korkaklık olarak algılanacağını düşünmüşlerdi. Gençler ısrarla Medine dışında meydan savaşı yapılmasını teklif ettiler. Tartışmalar neticesinde Allah'ın elçisi istemediği halde gençlerin görüşünü kabul etmiş ve Medine dışında savaşılmasına karar vermişti (Hamidullah, 2012, s. 54-57).

2. 5. Hz. Peygamber Gençlerin Gönüllerini Alırdı

Hz. Peygamber kusur işleyince mahcup olan yahut başka nedenlerle kırgın olan gençlere karşı nazik olur, bir şekilde onların gönüllerini alırdı. Anlatıldığına göre Muâviye b. Hâkem, Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılarken aksıran bir adama ''Yerhamukellah'' diyerek karşılık verir. Çünkü o, namaz kılarken konuşulmayacağını bilmiyordu. Yanındakiler Hz. Muâviye'ye dik dik bakmaya başlarlar. Muâviye onlara: ''Niçin bana bakıyosunuz?'' deyince bu defa onu ikaz etmek için ellerini dizlerine vururlar. Muâviye, onların kendisini susturmak istediklerini anlayınca susar. Hz. Muâviye, bu duruma şahit olan Hz. Peygamber'in tavrını şöyle anlatmaktadır: ''Anam-babam Rasûlüllah'a feda olsun. Ondan önce ve sonra onun kadar güzel öğreten bir muallim görmedim. Vallahi o, namazı kılınca beni ne azarladı, ne dövdü, ne de ağır söz söyledi. Sadece namazda dünya kelamı konuşulmayacağını, ancak tesbîh ve tekbirle birlikte Kur'an okunabileceğini söyledi" (Ahmed, 1313, s. 5: 447; Müslim, Mesâcid 33; Ebû Dâvud, Salât 166).

Bilindiği üzere Hz. Ali Tebük seferi hariç, Bedir, Uhud, Hendek gibi önemli savaşların hepsine katılmıştır (İbn Hacer, 1328, s. 2:507; İbnu'l-Esîr, 1907, s. 4: 20). Hz. Peygamber, hicretin 9. Yılı (630) Tebük seferine çıkarken Ali'yi Medine'de bırakmaya karar verir. Hz. Ali savaşa katılmak yerine yaşlı ve çocuklarla kalmayı istemez, bu durumdan rahatsız olur ve Hz. Peygamber'e,"Beni yaşlılar ve kadınlarla birlikte mi bırakıyorsun Ey Allah'ın Elçisi?" diyerek itiraz eder. Hz. Ali'nin çok üzdüldüğünü, gönül koyduğunu gören Hz. Peygamber; "أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّى بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى/*Ey Ali! Bana Harun'un Musa'ya yaptığı gibi vekalet etmek istemez misin*?" (Buhârî, Fedâilu's-sahâbe, 9) dediğinde Hz. Ali itirazından vazgeçer hatta çok mutlu olur. Zira benzetildiği kişi Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun'dur ve Hz. Peygamber Ali'yi Harun'a benzetmekle adeta kendine kardeş, vasi ve vekil tayin etmiştir. Hz. Ali, Peygamber'e vekalet etmekten ziyadesiyle memnun olduğunu "Allah'tan da Allah'ın Elçisinden de razı oldum" diyerek ifade etmiştir (Nesâi, 1999, s. 53).

Hz. Peygamber Medine'de Ensar ile Muhacir arasında kardeşlik ilan ettiğiz zaman her Muhacir bir Ensar'ı kendine kardeş seçer. Hz. Ali'yi tercih eden olmadığı için üzgün bir şekilde gelip, "Ya Resûlullah benimle kardeş olacak kimseyi bulamadım deyince, Hz. Peygamber: "Ey Ali sen de benim kardeşimsin" diyerek onu kendine kardeş ilan eder (Tirmizi, Menâkıb, 21). Bir başka rivayette Hz. Peygamber: "Ey Ali seninle kardeş olabilecek kimse göremiyorum, sen de benim kardeşim ol" diyerek onu mutlu etmiştir (Taberî, t.y , s. 3:124-125).

Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e yakınlık derecesini haber veren başka rivayetler de nakledilmiş ve bu rivayetlerde Hz. Peygamber (sav): "Ali benden, ben de Ali'denim, sen bendensin ben sendenim" buyurmuştur (Buhârî, Sulh 6; Tirmîzî, Menâkıb, 20; İbn Mâce, Mukaddime, 119).

Berâ b. Âzib'den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber Hudeybiye antlaşmasından bir yıl sonra, Hicretin 7. Yılı Mekke'den ayrılırken, Hz. Hamza'nın kızı "Amcacığım, amcacığım!" diye ağlayarak Resûlullah'ın peşinden koşar. Duruma şahit olan Hz Ali, eşi Hz. Fâtıma'ya bu kıza sahip çıkmasını söyler. Medine'ye vardıklarında Hz. Ali, kardeşi Ca'fer ve Zeyd b. Harise de bu kız çocuğunu himayelerine almak isterler. Hz. Peygamber:"Teyze anne sayılır" diyerek çocuğu kızın teyzesi ile evli olan Ca'fer'in himayesine verir. Hz. Peygamber üç sahabenin kız çocuğunu himaye etme konusundaki tutumlarını takdirle karşılar ve herbirini öven sözler sarf eder. Resûlullah, Hz. Ali'ye akrabalık bağı ve samimiyeti dolayısı ile: "Sen bana bağlısın ben de sana", Ca'fer'e "Sen hilkaten ve ahlaken bana benziyorsun", Zeyd b. Harise'ye "Sen bizim dostumuz ve kardeşimizsin"diyerek iltifat eder (Buhâri, Sulh, 6; Hâkim, 1990, s. 3:120).

Aynî (ö. 855/1451) bu hadisi şerh ederken Ali için söylenen: "Ente minni ve ene minke" kısmını, "Nesep, yakınlık ve sevgi bakımından sen bize yakınsın" anlamı vererek açıklamıştır (Aynî. 1972, s. 8: 329).

İbn Mace mezkûr hadisi: "Ali bendendir, ben de Ali'denim. Benim borcumu sadece Ali öder" şeklinde nakletimiştir (İbn Mâce, Mukaddime, 1191). Burada zamir "sen"yerine isim "Ali" kullanılmış ve "Benim borcumu Ali öder" ilavesi ile nakledilmiştir. Bağlam farklı görünse de bu haber Ali'nin Resûlullah'a nesep açısından yakınlığını göstermektedir ve Ayni'nin görüşünü desteklemektedir. Çünkü kişinin borcunu ancak kendi soyundan biri öder.

Bir rivayete göre çocuğun Hz. Ali'den alınıp Hz. Cafer'e verilmesi Hz. Ali'yi üzer. Hz. Peygamber bu karara içerleyen Hz. Ali'ye: "Sen katımda Harun derecesindesin, ben sendenim" (Nesâi, 1999, s. 59) diyerek onu teselli eder.

2. 6. Hz. Peygamber Gençlerin Bireysel Farklılıklarını Gözetirdi

Hz. Peygamber muhatap olduğu gençlerin bireysel özelliklerini dikkate alarak konuşurdu. Nitekim kendisinden nasihat isteyen bir gence; "Nerede olursan ol Allah'tan kork, günah işlediğinde onu silecek bir salih amel işle, insanlara iyi muamele et" (Ahmed, , s. 5: 158) şeklinde nasihat etmiştir. Aynı taleple gelen bir başka gence; "La tağtab/kızma" diyerek nasihat etmiştir. Adam bu nasihatı az bulmuş olmalı ki tekrar tekrar nasihat istemiş, ama her seferinde aynı nasihatı almıştır (Buhârî, Edeb, 76).

Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin üstün zekası ve fiziksel gücünü bildiği için onu kalem ve kılıcı birlikte kullanacak şekilde yetiştirmişti. "Ben ilmin şehriyim, Ali de o şehrin kapısıdır" diyerek bu durumu ifade etmiştir. Yani Hz. Peygamber Hz. Ali'yi savaşlarda komutan tayin ettiği gibi sulh zamanlarında da ondan

kadı, muallim ve yönetici olarak istifade etmiştir. Hz. Ali, Medine'den kaçan Yahudilerin biraraya gelerek Müslünları yok etme planları yaptıkları Hayber kalesini feth eden komutandır (İbnü'l-Esir, 1978, s. 4: 28). O aynı zamanda Hz. Peygamber'e vahiy kâtipliği yapmış, Mekke müşrikleri ile Müslümanlar arasında yapılan Hudeybiye antlaşmasını yazmıştır. Hz. Ali Hicretin 9. yılında hac emiri olarak görevlendirilen Hz. Ebû Bekir'e Mina'da yetişerek henüz inmiş bulunan Tevbe suresinin bir kısmını Mekke'de halka duyurmuştur (Fığlalı, 1989, 2: 375-378). Bu görevlendirmeler tesadüf değildir, onun yetenekleri ve özellikleri ile igilidir.

2. 7. Hz. Peygamber Gençlerin Nahoş Davranışlarını Tolere Ederdi

Bir bedevî, Hz. Peygamber'e gelerek kendisinden bir şey ister, o da verir ve: "Sana ihsan ettim mi? der. Bedevî: "Hayır, ihsan da etmedin, güzel bir şey de vermedin" şeklinde mukabele eder. Orada bulunan Müslümanlar bu karşılığa sinirlenirler ve adamın üstüne yürürler. Allah Rasûlü: ''Bırakın, yapmayın" diye işaret ettikten sonra kalkıp evine gider. Bir müddet sonra o bedevîyi evine çağırtır ve ona daha çok ihsanda bulunduktan sonra tekrar sorar; "Nasıl ihsanda bulundum mu?" Bedevî; "Evet, Allah sana ailenden ve aşiretinden daha hayırlısını versin" diye cevap verir. Rasûlüllah: ''Söylediğin sözlerden dolayı ashâbımın kalbinde sana karşı bir öfke var. İstersen bana söylediğini onların yanında da söyle ki, kalplerinde sana karşı olan kızgınlıkları gitsin" der. Bedevî: "Tamam" der. Akşam veya ertesi gün olunca Resûlüllah ashâbına: "Bu bedevîninin bana ne dediğini biliyorsunuz. Biz de ona daha fazlasını verdik. Sanırım memnun oldu. Öyle değil mi?'' Bedevî: "Evet, Allah, sana ailenden ve aşiretinden daha hayırlısını versin" der. Bunun üzerine Rasûlüllah: "Bu adamla benim durumum, bir adamla kendisinden kaçan devesinin durumu gibidir. İnsanlar devenin peşine düştükçe deve daha hızlı kaçmaya başlar.'' Devenin sahibi deveyi kızdıranlara:"Siz devemi bana bırakın, ona sizden daha yumuşak davranırım ve ona nasıl yaklaşılacağını sizden daha iyi bilirim" der. Sonra devesinin önüne geçer ve bir tutam ot alarak deveye doğru uzatır. Deve gelince de onu yakalar ve biner. Eğer bedevî o sözü söylediği zaman, sizi bıraksaydım onu öldürseydiniz o cehenneme giderdi''(Arslan, 2012, s.136).

Bir gün Rasûlüllah'ın huzuruna bir delikanlı gelerek zina etmek istediğini söyler. Orada bulunanlar, hayretler içinde genci ayıplamaya, terslemeye hatta bağrışmaya başlarlar. Rasûlüllah, yumuşak bir sesle "yaklaş" buyurur. Sonra gence: "Annenle zina yapılmasını ister misin?" der. Genç: "Yoluna kurban olayım hayır istemem ya Rasûlallah!" diye cevap verir. Hz. Peygamber: "Diğer insanlar da anneleriyle zina yapılmasını istemezler" der. Hz. Peygamber sorularına devam eder: "kızıyla, halasıyla, teyzesiyle ve kız kardeşiyle zina edilmesine razı olup olmayacağını sorar. Peki, kızın için böyle bir şey düşünür müsün?" Genç: "Olamaz, ya Rasûlallah!" Resululla: "Diğer insanlar da kızları için böyle bir şey istemezler" der ve aynı soruyu kız kardeşi, halası, teyzesi gibi yakın akrabaları içinde sorar. Genç tümüne olumsuz cevap verir. Hz. Peygamber insanların da yakın akrabaları için zinaya razı olmayacaklarını ifade ettikten sonra elini gencin göğsüne koyar: "*Ya Rabbi! Bunun günahını bağışla, kalbini temizle ve namusunu muhafaza et*!" diye dua eder. Genç tam

manasıyla ikna olmuş ve onun duasıyla itmi'nâna kavuşmuş olarak Rasûlüllah'ın huzurundan ayrılır"(Ahmed, 1313, s. 5: 256).

Bir rivayete göre Hz. Ali Ebu Cehil'in kızı Cüveyriye ile evlenmeye niyetlenir. Üzerine kuma geleceğini öğrenen Hz. Fatıma durumu babasına bildirir. Bir baba olarak Hz. Peygamber bu durumdan mütessir olur, konuyu direk Hz. Ali'ye intikal ettirmek yerine Mescide gider ve umumi bir konuşma yapar. Bu konuşmada kendi kızı ile Allah'ın düşmanı Ebu Cehil'in kızının aynı adamın nikahında olamayacağını üç kez tekrarlar. Hz. Peygamber'in bu konuşmasından haberdar olan Hz. Ali Cüveyriye ile evlenmekten vazgeçer (Buhârî, Fedâil, 16). Tirmizî'de nakledilen rivayet ise şöyledir: "Hz. Ali, Ebû Cehil'in kızı ile evlenmeye niyetlenmişti. Onun bu düşüncesi Hz. Peygambere ulaşınca çok üzüldü ve şöyle buyurdu: "Fâtıma, benim bir parçamdır. Onu üzecek bir şey beni de üzer, onun canını acıtacak bir şey benim de canımı acıtır." (Tirmizi, Menâkıb, 61). Bu uyarılar üzerine Hz. Ali'nin Fatıma hayatta olduğu süre içinde bir daha bir başka hanımla evlenme girişimi olmamıştı (Şenyayla, 2021, s. 114). Görüldüğü üzere Hz. Ali, Hz. Peygamber'i üzen bir davranış sergilemiş Ebu Cehil'in kızı ile evlenmeye teşebbüs etmiştir. Ancak Allah'ın elçisi bu evliliğe onay vermemiş damadını kibar bir dille uyarmış ve onu bu evlilikten vazgeçirmiştir.

2. 8. Hz. Peygamber Gençleri Cesaretlendirirdi

Hz. Peygamber etrafına toparladığı gençleri kabiliyetlerine göre eğitir ve onları topluma faydalı bireyler haline getirirdi. Hatta en önemli sayılabilecek görev ve sorumlulukları onlara verirdi. Habeşistan'a hicret eden kafilenin başında Hz. Ali'nin abisi 25 yaşındaki Ca'fer b. Ebi Talib vardı. Mu'az b. Cebel 25 yaşında iken Yemen'de vali ve kadı idi. Mus'ab b. Umeyr de aynı yaşlarda Medine'de öğretmenlik yapmıştı. Medine'ye hicret (622) esnasında Hz. Peygamber 20 yaşlarındaki Ali'yi Mekke'de vekil bırakmış, emanetleri sahiplerine dağıttıktan sonra Medine'ye gelmesini tembihlemişti. Mekke'nin fethi (630) sonrasında 20 yaşındaki Attab b. Esid vali olarak görevlendirilmişti. 20 yaşındaki Üsâme b. Zeyd Şam'a gidecek ordunun komutanıydı (Armağan, 2010, s. 404-405).

Bir rivayete göre Hz. Peygamber Ali'yi Yemen'e kadı olarak göndermek ister. Hz. Ali: Ey Allah'ın Resûlü! Çeşitli olayların yaşandığı bir yere benim gibi genç birini gönderiyorsun" diyerek tecrübesizliğini ve bu işin üstesinden gelemeyeceğini bildirir. Hz. Peygamber ona işi öğretmek ve onu cesaretlendirmek için; " إِنَّ اللَّهَ سَيَهْدِى قَلْبَكَ وَيُثَبِّتُ لِسَانَكَ فَإِذَا جَلَسَ بَيْنَ يَدَيْكَ الْخَصْمَانِ فَلاَ تَقْضِيَنَّ حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الآخَرِ كَمَا سَمِعْتَ مِنَ الأَوَّلِ فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يَتَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ /Allah kalbini hidayete erdirecek, dilini sabit kılacaktır. Ancak iki kişi bir dava için sana geldiklerinde ikisini de dinle öyle hüküm ver" buyurur. Bu nasihati alan Hz. Ali Yemen'e gider ve hiçbir davada terddüt yaşamadan hüküm verir (Ebû Dâvûd, "Kadâ", 6).

Hz. Peygamber Ebu Musa el-Eş'ari ile Mu'az b. Cebel'i Yemen'e gönderirken topluma nasıl muamele etmeleri gerektiğini şu veciz ifadelerle bildirir: "*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, sevdirin nefret ettirmeyin,*

hüküm verirken biriniz diğeriyle uyumlu olsun"(Buhari, "Cihâd", 164).

SONUÇ

Yüce Allah'ın seçkin bir kul ve örnek bir insan olarak yarattığı ve kendine elçi yaptığı Hz. Muhammed (sav) yaşantısı ve fikirleriyle kıyamete kadar örneklik teşkil etmeye devam edecektir. O, aldığı emir ve yasakları tebliğ ve tebyin etmenin yanında en güzel şekilde tatbik ederek de örnek olmuştur. Allah'ın Resûlu bu örnek yaşantısı ve kalplere sirayet eden güzel sözleriyle gönderildiği cahiliye adetleri üzere yaşayan Müşrik Arap toplumunu inanç, ibadet ve ahalaki bakımlardan kısa zaman içinde değiştirmiş, medeni bir topluma dönüştürmüştür. Hz. Peygamber'in Kurduğu Medine site devleti kısa zaman içinde geniş bir coğrafyaya yayılmış büyük bir medeniyetin ve ileride kurulacak Muhteşem İslam devletlerinin habercisi olmuştur.

Hz. Peygamber'in bu başarısının altında yatan en önemli amillerden biri şüphesiz ki seçtiği genç kitle ve onları en güzel şekilde eğitmesidir. Hz. Peygamber üslubundaki güzellik ve tutumudaki örneklik sayesinde hitap ettiği genç kitleleri kolay bir şekilde etkilemiş ve etrafına toparlayabilmiştir. Allah'ın Elçisi gençleri yetiştirirken ve onları hayra teşvik ederken elbette Yüce Allah'tan aldığı vahyi ana kaynak olarak kullanmıştır.

Güzel işler yapma ve örnek beşer olmada öne çıkan gençlerden biri de Hz. Ali'dir. Hz. Peygamber'in kontrolünde büyüyüp gelişen ve eğitilen Hz. Ali, İslam tarihinin en seçkin şahsiyetlerinden biri olmuştur. Onun ilim, edep ve edebiyatta seçkin bir konuma gelmesini sağlayan temel etken vahyin ışığı altında hareket eden Hz. Peygamber ile olan ünsiyeti ve onu kendine rol model seçmesidir. Bir başka deyişle Allah Resulu'nün Hz. Ali'ye karşı tutum ve davranışları, dili ve üslubu Hz. Ali'yi seçkin sahabilerden biri haline getirmiştir. Hz. Peygamber ile Hz. Ali arasındaki bu münasebet kıyamete kadar örnek alınabilecek bir iletişim biçimini teşkil etmektedir. Her Müslüman için ilham kaynağı olabilecek bu iletişim üslubu daha geniş araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKLAR

Aclûnî. (1988). *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs.* Dâru'lkütübi'l ilmiyye Yayınları, Beyrut.
Ahmd b. Şuayb, N. (1999). *Hasâisu Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib,* İz Yayıncılık-Ankara
Ahmed b. Hanbel, (1313). *el-Musned*, Mısır, 1313.
Armağan, M. (2010). "Hz. Peygamber'in Gençlere Yaklaşımı", *Etkili Din Öğretimi*, TİDEF, İstanbul.
Arslan, İ. (2012), Sahâbenin olumsuz davranışları karşısında hz. peygamber'in tavrı, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12 (3), s. 119-149.
Ayni, B. (1972). *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l Buhari*, Kahire.
Buhârî, M. (1981). *el-Câmi'u's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
Câhız. (1975). *el-Beyân ve't-tebyîn*, Mısır,
Dârekutnî. (1985). *el-ilelü'l-varide fi'l-ehâdisi'n-nebeviyye*, Dâru't-tayyibe Yayınları, Riyad.
Ebu Dâvûd. (1981). *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
Fığlalı, E. (1989).Diyanet İslam Ansiklopedisi, "Ali" md, 2: 375-378. İstanbul
Hâkim en-Nisâbûrî. (1990). *el-Müstedrek 'ala's- sahîhayn,* Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye Yayınları, Beyrut.
Hamidullah, M. (2012). Diyanet İslam Ansiklopedisi, "Uhud Gazvesi" md, 42: 54-57. İstanbul
İbn Hacer, (1379). *Fethu'l-bâri şerhü sahî'l-Buhârî*. Dâru'l-ma'rife Yayınları, Beyrut.
İbn Hacer, (1328). *el-İsâbe fî Temyîzi's-sahâbe*, Mısır.

İbn Mâce, (1981). *es-Sünen*. Çağrı Yayınları, İstanbul.
İbnü'l-Esîr. (1970). *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti'ssahâbe*, Kahire.
Mustafa Sâdık, R. (1974). *Târîhu âdâbi'l-'Arab*. Beyrut.
Müslim, H. (1981). *el-Câmi'u's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
Rıfat Fevzi, A. (1986). *Sahifetü Ali b. Ebi Talip*, Dâru's-selâm Yayınları, Kahire.
Şenyayla, G. (2021). "Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in Kızı İle Evlenme Teşebbüsü Hakkındaki Rivayetlerin Değerlendirilmesi". 19 (37). s.103-124.
Taberi, (t.y), *er-Riyâdu'n-nâdıra fî menâkıbi'l-aşere*. Dirâsetü'l-ilmiyye Yayınları, Beyrut.
Tirmizî, (1981). *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
Uzun, T. (2005). Dil ve edebiyat yönünden Hz. Peygamber ve Hülefai Raşidin. *İstem*, (3), 135-145
Yılmaz, O. (2015). *Rivayetlerde Hz. Ali*, Araştırma Yayınları, Ankara.

ETHNICITY, RELIGION AND INSECURITY IN NIGERIA

Favour C. Uroko
Department and Cultural Studies, Faculty of the Social Sciences,
University of Nigeria

ABSTRACT

In Nigeria, insecurity is the rooted in pursuit of a particular goal by a person or group of persons at the expense of other people. Insecurity is of various kinds. Some of them include insecurity caused religion or ethnicity, border insecurity, economic insecurity, health insecurity, education insecurity and labour insecurity. There are different religious and ethnic groups in Nigeria. A religious group has common religious belief and practice, norms and ethos, worship and rituals, while an ethnic group possesses features such as common language or dialet and sometimes has a common environment. No doubts there are various conflict caused by differences in religion and ethnic group throughout Nigeria. Hardly do any week passes by without the report in gazette, periodicals and social media platforms of one very distasting narratives of the breech of the security of lives and property in one part of Nigeria or the other. It is the interest of this article to analyse this insecurity of lives and properties necessitated by differences in religion and ethnic identity in Nigeria. There is the forceful displacement of people from their towns and communities. As at December 2021, the number of Internally Displaced Persons (IDP) in Nigeria rose from 2.1 million in 2018 to 2.9 million. Second, increasing number of out-of-school children. A study conducted by Universal Basic Education Commission (UBEC) in 2018 revealed that there was estimated 10.2 million out-of-school children in Nigeria. Third, discouraging investors from investing in Nigeria. According to Nigeria Investment Promotion Commission (NIPC), the value of investment in the country has fallen in Q1 2022 compared to Q1 2021 by 69 percent. The recommendations is aimed at providing solutions to these challenges.

Keywords: Ethnicity, Religion, insecurity, development, poverty

BAKARA 146. ÂYETİN ANLAMI VE "HÛ" ZAMİRİNİN ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ
Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Tafsir
ORCID ID: 0000-0003-3702-2126

ÖZET

Zamirler, isimlerin adını her defasında tekrar etmeden yerini geçici olarak tutabilen ve isimlerin yerine getirdiği bütün fonksiyonları yerine getiren isim soylu kelimelerdir. Her dilde olduğu gibi Arapça'da da zamirler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak Kur'ân'daki bazı zamirlerin hangi kelimenin yerine kullanıldıklarını belirleme hem Araplar hem de Arap olmayanlar için her zaman kolay olmayan bir hususdur. Bu durumda yapılması gereken en önemli husus zamirin bağlamının dikkate alınması ve buna göre takdir edilmesidir. Çünkü genelde bağlam zamirin hangi kelimenin, ismin, varlığın yerine kullanıldığını belirlemede önemli veriler sunmaktadır. Kur'ân'ı doğru anlama, onu Türkçe ve diğer dillere hatasız ve isâbetli bir şekilde tercüme etme konusunda zamirler ve bunların mercileri önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi Bakara 146. âyetteki "hû" zamiridir. Bakara 142-145 ve 147-150. âyetlerde kıble'den bahsedilmektedir. Bu âyetler arasında " الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ / *Kendilerine kitap verdiklerimiz onu, öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizler*" âyeti yer almaktadır. Günümüze ulaşan ilk tam tefsir sahibi Mukâtil b. Süleymân bu âyetteki "hû/onu" zamirinin "kıble" yerine kullanıldığını söylemektedir. Bununla beraber öteden beri bu zamiri kıble ile beraber "Hz. Muhammed" olarak takdir eden müfessirler de bulunmaktadır. Ancak bu âyetteki "hû" zamirini, Yahudi ve Hıristiyanların Hz. Muhammed'i tanımaları yerine kıble ile ilişkilendirmek ve âyeti buna göre anlamlandırıp tercüme etmek bağlam itibariyle daha isâbetli görünmektedir. Bu âyetin bir benzeri En'âm sûresi yirminci âyette yer almaktadır. Mukâtil b. Süleymân ve müfessirlerin geneli buradaki "hû" zamirini "Hz. Muhammed" olarak yorumlamıştır. Bu tebliğde Bakara 146, En'âm 20. âyette geçen "hû" zamirinin hangi kelimeye döndüğü, Türkçe ve İngilizce tercümeleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, Kur'ân, Kıble, Hz. Muhammed, Zamir.

AN EXAMINATION ON THE MEANING OF VERSE 146 OF AL-BAQARAH AND THE TRANSLATION OF THE PRONOUN "HÛ"

ABSTRACT

Pronouns are noun words that can temporarily hold their place without repeating the name of the noun and fulfill all the functions that the nouns fulfill. As in every language, pronouns are used extensively in Arabic. However, it is not always easy for both Arabs and non-Arabs to determine which word is used in place of some pronouns in the Qur'ân. In this case, the most important thing to do is to consider the context of the

pronoun and appreciate it accordingly. Because in general, the context provides important data in determining which word, noun, and entity is used in place of the pronoun. Pronouns and their authorities are an important issue in understanding the Qur'ân correctly and translating it into Turkish and other languages accurately. One of the best examples of this is the pronoun "hû" in 146 verses of al-Baqarah. Qibla is mentioned in verses 142-145 and 147-150 in al-Baqarah. Among these verses, " الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ / *Those to whom We gave the book recognize it as they recognize their own sons. However, a group of them deliberately hides the truth*". The first complete exegesis owner, Mukâtil b. Süleymân says that the pronoun "hû/him" in this verse is used instead of "qibla". However, there are also commentators who have always appreciated this pronoun as "Muhammad" along with the qibla. However, it seems more appropriate in terms of context to associate the pronoun "hû" in this verse with the qibla and interpret and translate the verse accordingly, instead of the Jews and Christians recognizing Muhammad. A similar verse to this verse is found in the twentieth verse of surah An'âm. Mukâtil b. Süleymân and the general commentators interpreted the pronoun "hû" here as "Muhammad". In this paper, it will be focused on which word the pronoun "hû" in al-Baqarah 146 and En'âm 20 verses turns into, and its Turkish and English translations.

Keywords: Tafsîr, Qur'ân, Qibla, Muhammad, Pronoun.

GİRİŞ

Başta İslâm olmak üzere semâvî ve diğer dinlerde belli ibâdetler esnasında bir yöne doğru yönelmek ibâdet kurallarından biri olarak kabul edilmektedir. İlâhî dinlerde ibâdet esnasındaki bu "yöneliş/kıble" Yüce Allah tarafından belirlenmiştir. İbâdet esnasında kıbleye yönelmek ilâhî emre icâbet, aksinde ise buna karşı çıkıştır. Kıbleye yönelme emri ile beraber kıble yerinin tayin edilmesi de Yüce Allah'ın emri ile olmaktadır. Bu konuda insanların bir tercihi söz konusu değildir. Nitekim "*Hani biz İbrahim'e, Kâbe'nin yerini, 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma; evimi, tavaf edenler, namaz kılanlar, rükû ve secde edenler için temizle' diye belirlemiştik*" (Hac 22/26) âyetinde açıkça ifade edildiği üzere Yüce Allah, Hz. İbrâhîm'e Kâbe'yi nereye inşa etmesi gerektiğini bizzat göstermiştir.

Hz. Dâvûd, Kudüs'ü Yebûsîler'in elinden aldıktan sonra Rab Yahova, ona mâbedi nereye inşa edeceğini "Rabbin meleği Yebusî Aravna'nın harman yerinin yanında bulunuyordu… Davud'a geldi ve ona dedi: Çık, Yebusî Aravna'nın harman yerinde Rabbe mezbah kur… Aravna dedi: Niçin efendim kral bu kuluna geldi? Ve Davud dedi: Rabbe mezbah kurmak üzere senden harman yerini satın almak için geldim… Davud harman yerini… satın aldı. Ve Davud orada Rabbe bir mezbah yaptı" ifadelerinde görüldüğü üzere melek aracılığıyla bildirmiştir (II. Samuel, 24/16-25). Mabed bu yere inşa edildikten sonra Yahudiler ibâdetlerini "doğu yönü" olarak da bilinen "mizra'ya" doğru yapmışlardır (Sayılar, 21/11; Yeşu, 4/19; Hâkimler, 11/18; I. Krallar, 8/37-49; Daniel, 6/10). Hatta duâların kabul edilmesi için "Rabbe, seçtiğim şehre ve ismin için yaptığım eve

doğru dua ederlerse; o zaman dualarını ve yakarışlarını gökte işit ve onların davasını gör" (I. Krallar, 8/44-45) ifadelerinde belirtildiği üzere bu yöne doğru yönelinmek zorundadır. Bu yüzden Yahudiler önceleri inşa ettikleri sinagoglarının giriş kısımlarını ve sonraları kıblelerini Kudüs'e doğru yapmışlardır. Hıristiyanlar da ibâdetlerini Hz. Îsâ doğuda Beytlehem'de doğduğu (Matta, 2/1), doğumu üzerine doğudan gelen müneccimlerin onun doğumuna işaret eden yıldızları doğuda görmeleri (Matta, 2/1-2) ve tekrar gelişi doğudan olacağından dolayı (Matta, 24/27) doğuya yönelerek yapmaktadırlar. İlk Kıptî, Doğu ve Batı kiliseleri doğuya dönük olarak yapılmıştır (bk. Özel, 2022: 25/364-365).

1. BAKARA 146. ÂYET VE KIBLE

Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767), "الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ / *Kendilerine kitap verdiklerimiz **onu**, öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar*" (Bakara 2/146) âyeti bağlamında şu açıklamaları yapmaktadır: Tevrât ehlinden Ebû Yâsir b. Ahtab, Ka'b b. el-Eşref, Ka'b b. Esîd, Selâm b. Sûriyâ, Kinâne b. Ebi'l-Hukayk, Vehb b. Yehûda ve Ebû Nâfi' gibi bazı Yahudiler, Hz. Peygamber'e "Niçin Kâbe'yi tavaf ediyorsunuz? O taştan ibaret bir binadır" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara şöyle cevap verdi: "Siz Beyt'i tavaf etmenin hak olduğunu biliyorsunuz. Çünkü Tevrât ve İncîl'de yazılı olan kıble odur. Ama siz Allah'ın kitabındaki hakkı gizliyor ve onu inkâr ediyorsunuz." Bunun üzerine İbn Sûriyâ: "Biz kitabımızda olan hiçbir şeyi gizlemiyoruz" diye yanıt verdi. Bu konuşma üzerine Yüce Allah: "*Kendilerine kitâp verdiğimiz* (Tevrât verdiğimiz Yahudiler) *onu* (Kâbe'nin/Beyt-i Harâm'ın kıble olduğunu), *oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar*. *Böyleyken içlerinden bir grub* (ileri gelenlerden bir kesim) *bildikleri* (kıblenin Beytullâh/Kâbe olduğunu bildikleri) *halde hakkı* (kıbleye dair hakkı) *gizlerler*" (Mukâtil, 2003: 1/85-86).

Mukâtil, Taberî (ö. 310/923) ve Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045) gibi bazı müfessirler, "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirinin merciini "fe velli vecheke/yüzünü çevir" emrinin "et-tevliyetü ile'l-Kâbe"ye taalluk etmesinden hareketle İbn Abbâs, Süddî ve İbn Zeyd'den nakille "Hz. İbrâhîm'in kıblesi" olarak takdir etmişlerdir (Taberî, 2001: 2/768-769; Mekkî b. Ebî Tâlib, 2008: 1/499). Mukâtil, Taberî ve Mekkî b. Ebî Tâlib'in açıklamalarına göre Yahudi ve Hıristiyanlar kıble değişikliği konusundaki emrin Yüce Allah tarafından belirlendiğini açık bir şekilde biliyorlardı. Buna rağmen bu gerçeği bilerek inkâr etmişlerdir.

Buna mukâbil pek çok müfessir de "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirinin merciini "Hz. İbrâhîm'in kıblesi" ile beraber "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatlarına" râci olduğunu söylemişlerdir (Zeccâc, 1988: 1/225; İbn Ebî Hâtim, 1419: 1/255; Nehhâs, 1421: 1/84; Semerkandî, ts.: 1/101-102; Mâverdî, 2012: 1/204; Semânî, 1997: 1/153; İbn 'Atiyye, 1422: 1/223-224; İbnü'l-Cevzî, 1422: 1/122; Kurtubî, 1993: 2/152; Suyûtî, ts.. 1/356; Şevkânî, 1414: 1/179; Abduh - Rızâ, 1990: 2/17).

Bu zamirin merciini sadece "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" olarak takdir eden müfessirler de bulunmaktadır (İbn Ebî Zemenîn, 2002: 1/186; Sa'lebî, 2002: 2/12-13; Vâhidî, 1415: 137; Begavî, 1420:

1/180; İbn Kesîr, 1999: 1/462; Bursevî, ts.: 1/252; Merâğî, 1946: 2/13; Sa‘dî, 2000: 1/72).

Diğer taraftan Beyzavî (ö. 685/1286), Ebû Hayyân (ö. 745/1344), Ebussuûd (ö. 982/1574) gibi bazı müfessirler de diğerlerinden biraz daha farklı olarak “يَعْرِفُونَهُ / ye‘rifûnehû” fiilindeki “hû” zamirinin “Hz. İbrâhîm’in kıblesi”, “Hz. Muhammed’in Tevrât ve İncîl’deki sıfatları” yanında “ilim” ve “Kur’ân” kelimelerine dönmesinin mümkün olduğunu söylemişlerdir (Beyzavî, 1418: 1/112; Ebû Hayyân, 1420: 2/32-33; Ebussuûd, 2010: 1/176).

“*Kitap verdiklerimiz*” ifadesini bir önceki âyette geçen “zalimlerin” sıfatı olarak izah eden Nesefî (ö. 710/1310) “يَعْرِفُونَهُ / ye‘rifûnehû” fiilindeki “hû” zamirini “Hz. Muhammed’in Tevrât ve İncîl’deki sıfatları”, “Hz. İbrâhîm’in kıblesi” yanında “Kur’ân” olarak da açıklamış ve bunlardan “Hz. Muhammed’in Tevrât ve İncîl’deki sıfatları” görüşünün diğerlerine göre daha doğru olduğunu söylemiştir (Nesefî, 2014: 1/88). Nesefî’nin bu tercihi kronolojik olarak ayrı bir önem taşımaktadır. Zira bu tercih, “kıble” olarak izah edilen bu zamirin ilk anlamını ikinci plana atmaktadır.

Türkçe tefsirlerde de bu zamir “kıble” ve “Hz. Muhammed” şeklinde takdir edilmiştir. Nitekim Vehbî (1883-1971), Yazır (1878-1942), Bilmen (1883-1971) bu zamiri “Hz. Muhammed” (Vehbi, 1979: 1/255-256; Yazır, 2001: 1/433-434; Bilmen, 1996: 1/141); Ateş, Şimşek, Karaman ise “Hz. Muhammed ve kıble” şeklinde açıklamıştır (Ateş, 1990: 1/257; Şimşek, 2012: 1/178-179; Karaman v. dğr., 2006: 1/232-233).

Bu zamirin “Hz. Muhammed’in Tevrât ve İncîl’deki sıfatları” şeklindeki görüşün daha doğru olduğunu belirten Zemahşerî (ö. 538/1144) ise bu konuda şunları söylemektedir: Yahudi ve Hıristiyanlar, Hz. Peygamber’i muayyen ve müşahhas sıfatları sayesinde başkasından kolaylıkla seçip ayıracak şekilde tanıyorlardı. Nitekim Hz. Ömer (ö. 23/644), Abdullâh b. Selâm’a (ö. 43/663-64) Hz. Peygamber’i sorunca o: “Ben onu kendi öz oğullarımdan daha iyi tanırım” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer tekrar: “Nasıl” diye sorunca Abdullâh b. Selâm “Çünkü ben Muhammed’in bir nebî olduğu hususunda şüpheye düşmedim. Çocuğuma gelince belki annesi bana hıyânette bulunmuş olabilir” şeklinde yanıt verdi. Bu söz üzerine Hz. Ömer onu başından öptü. Bununla beraber “يَعْرِفُونَهُ / ye‘rifûnehû” ifadesindeki zamirin “bilme”, “Kur’ân” ve “kıblenin değişimine” işaret etmesi de mümkündür. Fakat “öz oğullarını tanıdıkları gibi” ifadesi bu zamirin Hz. Muhammed’e râci olduğunun açık bir kanıtıdır. Ayrıca Abdullâh b. Selâm’dan gelen hadis de bunu desteklemektedir (Zemahşerî, 1995: 1/203).

Bu zamirin “kıble” olduğu görüşünü zayıf kabul eden Râzî (ö. 606/1210) bunun üç açıdan Hz. Muhammed’e râci olmasının daha doğru olduğunu söylemektedir. Ona göre: 1. Genel kural olarak zamir, daha önce zikredilen bir isme döner. Buna göre buradaki zamir, en yakınındaki “*Sana ilimden bunca şey geldikten sonra*” (Bakara 2/145) ifadesindeki “ilim” kelimesine dönmektedir. İlimden maksat ise peygamberliktir. 2. Yüce Allah, Tevrât ve İncîl’de kıblenin tahvîl edilişini haber vermemiştir. O’nun Tevrât ve İncîl’de haber

verdiği şey Hz. Peygamber'in nübüvvetidir. Dolayısıyla nübüvveti, peygamberliğe hamletmek daha isâbetlidir. 3. Ehl-i kitâbın Hz. Peygamber'in nübüvveti konusunda kitaplarındaki bilgilerden dolayı bu konuda daha önceden bilgilendirilmeleri mu'cizedir ve bu mu'cize Hz. Peygamber'in nübüvvetine ve doğruluğuna işaret etmektedir. Kıble değişikliği ise Hz. Peygamber'in vahiy yoluyla elde ettiği bir bilgidir. Buna göre vahye inanmadan önce Hz. Peygamber'in nübüvvetini tasdik edip kabul etmek gerekmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında bu âyette Ehl-i kitâbın, kitaplarındaki bilgilerden dolayı Hz. Muhammed'i tanıyıp ona inanmaları gerektiği anlatılmaktadır. Bundan dolayı "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" ifadesindeki "hû" zamirini peygamberlikle ilişkilendirmek ve Hz. Muhammed'i tanıma/bilme olarak izah etmek daha doğrudur (Râzî, 1420: 4/110-112).

Bu görüşlerden anlaşıldığına göre kronolojik olarak şunu söylemek mümkündür. Bakara 146. âyetteki "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirinin ilk tefsirlerde sadece "Hz. İbrâhîm'in kıblesi" ortalarda "Hz. İbrâhîm'in kıblesi ile beraber Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" ve sonraki dönemlerde sadece "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" şeklinde takdir edildiği görülmektedir. Diğer taraftan biraz sonra ele alacağımız gibi birkaç istisna hariç günümüzdeki meâllerde bu zamirin sonraki tefsirlerden hareketle sadece "Hz. Muhammed" şeklinde takdir edilip tercüme edilmiştir.

Müfessirlerin bu takdirlerinden hangisinin doğru olduğunu tespit etmek için bu âyetteki "hû" zamirinin bağlamını incelemek gerekmektedir. Zira çoğunlukla bağlam zamirlerin hangi kelimeye döndüğü/mercii konusunda önemli bilgiler sunmaktadır.

Bakara 142. âyette tüm yönlerin Yüce Allah'a ait olmasına rağmen Yahudilerden bazılarının kıblenin değiştirilmesini kabullenip hazmedemedikleri, 143. âyette kıblenin Kâbe'ye doğru çevrilmesinin nedeninin Hz. Peygamber'e uyan mü'minlerle uymayan kâfirlerin tespit edilmesi için olduğu, kıble emrinin Müslümanlara ağır gelmediği ve daha önceden Kudüs'e doğru namaz kılanların ibadetlerinin geçerli olduğu ifâde edilmiştir. 144. âyette Hz. Peygamber'in kıblenin değiştirilmesi konusundaki isteği ve Yüce Allah'ın Müslümanlara namazlarda kıbleye Kâbe'ye yönelmeler emri ve Ehl-i kitâbın bunun hak olduğunu bildikleri, 145. âyette Ehl-i kitâbın hiçbir şekilde kıble konusunda Hz. Peygamber'e itaat etmeyecekleri, birbirlerinin kıblelerine de uymayacakları bildirilmiş ve Hz. Peygamber de kendisine ilim geldikten sonra onların isteklerine uyarsa zalimlerden olacağı hususunda uyarılmıştır. 146-147. âyetlerde ise kıblenin hak olmasına rağmen Ehl-i kitâbın bir kısmının bu hakikati gizlediği, 148-150. âyetlerde her milletin yöneldiği bir kıblesinin olduğu, her nerede olunursa olunsun Müslümanların namazlarını Kâbe'ye doğru kılmaları gerektiği, bu yönün Yüce Allah tarafından belirlendiği, ahirette insanları huzurunda toplayıp emirlerine uyup uymamaları konusunda onları hesaba çekeceği anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere 142-145 ve 147-150. âyetlerde bağlam, kıble ve bununla ilintili olarak Ehl-i kitâbın tavrı ve Müslümanların bu tavır karşısında ne yapması gerektiğidir. Bu âyetler arasında kalan 146. âyet ise Ehl-i kitâbın "bir konuyu" çok iyi bildiklerinden

bahsetmektedir. Ve bu iyi bilinen konu âyette "hû" zamiri ile ifade edilmiştir. Bu minvalde 146. âyetin siyâkı ve sibâkı, kıblenin tayini hususunda döndüğünden 146. âyetteki "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirini "Hz. İbrâhîm'in kıblesi olan Kâbe'ye yönelme" olarak izah etmek daha makul görünmektedir.

Diğer taraftan Necran heyeti Medîne'ye geldiğinde, Hıristiyanlarla Yahudiler Hz. Muhammed'in huzurunda tartışmışlar ve Yahudiler Hz. İbrâhim'in Yahudi, Hıristiyanlar ise onun Hristiyan olduğunu iddia etmişlerdi. Buna göre bu iki grup Kâbe'nin Hz. İbrâhîm tarafından inşa edildiğini, burayla ilgili menâsik ve ibadetlerin Yüce Allah'ın emriyle Hz. İbrâhîm tarafından insanlara tebliğ edildiğini ve dolayısıyla Kâbe'nin kıble olarak kullanıldığını bilmeleri bu zamirin kıbleyle ilgili olduğunu gösteren başka bir delildir.

2. BAKARA 146. ÂYETTEKİ "HÛ" ZAMİRİNİN ÇEVİRİSİ

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ (Bakara 2/146) âyetine ve buradaki "ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirine verilen bazı Türkçe manalar şu şekildedir:

"O kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin uleması, O'nu -**O Peygamber'i**- oğullarını tanır gibi tanırlar" (Yazır, 2001: 1/433).

"Bizim kendilerine Kitap verdiklerimiz, oğullarını tanıdıkları gibi, (**Peygamber'i**) tanırlar" (Doğrul, 1955: 2/56).

"Kendilerine Kitap verdiklerimiz onu (**o Peygamber'i**) öz oğulları gibi tanırlar" (Çantay, 2015: 1/63).

"Kitap verdiklerimiz **onu**, oğullarını tanıdıkları gibi tanıyorlardı" (Duman, 2008: 3/69).[130]

"Kendilerine kitap vermiş olduklarımız, **onu** çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar" (Akdemir, 2015: 22).

"Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (**o kitaptaki peygamberi**) öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar" (Karaman v. dğr., 2018: 22).

"Kendilerini/atalarını geçmişte vahye muhatap kıldığımız o Yahudiler, **Kâbe'nin İbrâhîm'in kıblesi** olduğunu gayet iyi bilirler. Tıpkı kendi öz evlatlarını tanıyıp bildikleri gibi" (Öztürk, 2015: 56).

"Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (**kıbleyi**) kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar" (Okuyan, 2021: 22).

"Kendilerine Kitap verdiklerimiz, **onu**, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar" (Ateş, ts.: 22).

"**Kendilerine** daha önce **Kitap verdiklerimiz**, yani Yahudi ve Hıristiyan bilginleri, kıblenin değiştirilmesine yönelik emrin Allah'tan geldiğini ve bu emre muhatap olan Muhammed (s)'in hak Peygamber olduğunu

[130] Duman, bu zamiri 3. dipnot açıklamasında Hz. Muhammed olarak takdir etmiştir. Bk Duman, 2008, 3/70.

pekâlâ bilir, **onu kendi öz evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar**" (Kısa, 2009: 22).

Bu âyet ve buradaki "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirine bazı İngilizce meâllerde "qiblah, prophet Muhammad, revelation" gibi kelimelerle "Kıble, Hz. Muhammed, vahiy" manası verilmiştir.

"They unto whom We have vouchsafed revelation aforetime know **it** as they know their own children" (Asad, 1980: 31).[131]

"Those unto whom We gave the Scripture recognise (**this revelation**) as they recognise their sons" (Pickthall, 2011: 23).[132]

"Those to whom We gave the Scripture (Jews and Christians) recognise him (**Muhammad or the Ka'bah at Makkah**) as they recognise their sons" (Hilâlî - Khân, 2002: 32).

3. EN'ÂM 20. ÂYET, KUR'ÂN VE HZ. MUHAMMED

Yukarıda ele aldığımız Bakara 146. âyetin bir benzeri de En 'âm 20. âyette şu şekilde geçmektedir: " الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ / *Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerini ziyana sokanlar var ya, işte onlar inanmazlar*" şeklinde geçmektedir.

Buradaki "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirine müfessirler tarafından çoğunlukla "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" şeklinde mana verilmiştir. (Mukâtil, 2003: 1/240; Ferrâ, ts.: 1/329; Taberî, 2001: 5/3356-3357; Zeccâc, 1988: 2/234-235; İbn Ebî Hâtim, 1419: 4/1272-1273; Semerkandî, ts.: 1/439; Sa'lebî, 2002: 4/140; Mekkî b. Ebî Tâlib, 2008: 3/1981; Mâverdî, 2012: 2/100; Kuşeyrî, ts.: 1/465; Sem'ânî, 1997: 2/93; Zemahşerî, 1995: 2/11; İbn 'Âşûr, ts.: 7/171; Râzî, 1420: 12/500).

Bununla beraber bu zamiri "Yüce Allah'ın tek olduğu, İslâm" şeklinde açıklayan müfessirler de bulunmaktadır (Taberî, 2001: 5/3356-3357; İbn Ebî Hâtim, 1419: 4/1273; Mekkî b. Ebî Tâlib, 2008: 3/1981).

Diğer taraftan bu zamiri "tevhîd/kelime-i şehâdet" şeklinde takdir edenler de olmuştur (Mekkî b. Ebî Tâlib, 2008: 3/1982).

Son olarak bu zamirin merciini "Kur'ân" şeklinde izah eden müfessirler de bulunmaktadır (Mekkî b. Ebî Tâlib, 2008: 3/1982; Mâverdî, 2012: 2/101; Sem'ânî, 1997: 2/93; İbn 'Âşûr, ts.: 7/171).

[131] Esed buradaki zamir konusunda şu açıklamaları yapmaktadır: Buradaki zamir ilk bakışta hem Hz. İbrâhîm'in kıblesine hem de Tekvin XXI/13, 18'de "büyük millet'in atası olarak anlatılan Hz. İsmâîl ile ilgili Kitâb-ı Mukaddes'teki habere işaret etmektedir. Çünkü kıble ile ilgili emir, Hz. İsmâîl'in soyundan gelen Hz. Peygamber'e vahyedildi (Asad, 1980, 31).

[132] Pickthall, buradaki zamire düştüğü dipnotta "Muhammad" şeklinde de mana verildiğini söylemektedir (Pickthall, 2011, 23).

4. EN‘ÂM 20. ÂYETTEKİ “HÛ” ZAMİRİNİN ÇEVİRİSİ

En‘âm 20. âyete ve buradaki “يَعْرِفُونَهُ / ye‘rifûnehû” fiilindeki “hû” zamirine bazı Türkçe meâllerde verilen manalar genelde Hz. Muhammed ve Kur’ân olup şu şekildedir:

“O kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin uleması, O’nu (**Peygamber’i**) oğullarını tanır gibi tanırlar” (Yazır, 2001: 3/433).

“Onlar ki kendilerine kitap vermiştik, (**Peygamber’i**) evlâtlarını tanıdıkları gibi tanırlar” (Doğrul, 1955: 2/226).

“Kendilerine Kitap verdiğimiz kimseler onu (**o hak Peygamber’i**) öz oğullarını nasıl tanıyorlarsa öyle tanırlar” (Çantay, 2015: 1/240).

“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, oğullarını tanıdıkları gibi onu/**Muhammed’i** tanıyorlardı” (Duman, 2008: 2/97).

“Kendilerine kitap verdiklerimiz, **onu** kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanımaktadırlar” (Akdemir, 2015: 129).

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (**Resûlullah’ı**) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar” (Karaman v. dğr., 2018: 129).

“Vaktiyle kendilerini vahye muhatap kıldığımız zümreler (Yahudiler ve Hırıstiyanlar) **Kur’ân’ın Allah katından indirildiği ve dolayısıyla Peygamber’in peygamberliğine delalet ettiği gerçeğini** tıpkı kendi öz evlatlarını tanıyıp bildikleri gibi bilirler” (Öztürk, 2015: 163).

“Kendilerine kitap verdiklerimiz **onu** kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar” (Okuyan, 2021: 129).[133]

“Kendilerine Kitap verdiklerimiz, oğullarını tanıdıkları gibi **onu** tanırlar (onun Allah tarafından vahyedildiğini bilirler)” (Ateş, ts.: 129).

“**Kendilerine** daha önce **Kitap verdiklerimiz**, yani Yahudi ve Hıristiyan bilginleri, Muhammed (s)’in gerçek bir Peygamber olduğunu pekâlâ bilir, hattâ **onu kendi öz evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar**” (Kısa, 2009: 129).

Bu âyet ve buradaki “يَعْرِفُونَهُ / ye‘rifûnehû” fiilindeki “hû” zamiri bazı İngilizce meâllerde “the of God’s transcendental uniqueness and oneness, revelation, Muhammad, Ilah, Islâm” gibi kelimelerle “Allah’ın

[133] Okuyan, buradaki zamir hakkında şu açıklamayı yapmaktadır: “Burada kastedilen, “Kur’an” veya “Hz. Muhammed” olabilir. Bağlam gereği “Kur’an” anlamı önceliklidir. Benzer şekilde “kıble” ile ilgili olmak üzere bir âyet için bkz. Bakara 2:146” (Okuyan, 2021, 129).

birliği/tevhid, vahiy, Hz. Muhammed, İlâh ve İslâm" manasında tercüme edilmiştir.

"They unto whom We have vouchsafed revelation aforetime know this **it** as they know their own children" (Asad, 1980: 174).[134]

"Those unto whom We gave the Scripture recognise (**this revelation**) as they recognise their sons" (Pickthall, 2011: 130).

"Those to whom We have given the Scripture (Jews and Christians) recognise him (i.e. **Muhammad as a Messenger of Allâh, and yhey also that there is no *Ilah* (God) but Allâh and Islâm is Allâh's religion**), as they recognise their own sons" (Hilâlî - Khân, 2002: 32).

SONUÇ

İlk müfessirlerden Mukâtil b. Süleymân, Taberî ve Mekkî b. Ebî Tâlib gibi âlimler Bakara 146. âyetteki " الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ / *Kendilerine kitap verdiklerimiz **onu**, öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar*" âyetindeki "يَعْرِفُونَهُ / ye'rifûnehû" fiilindeki "hû" zamirini, Bakara 142-150. âyetler genel olarak kıbleden bahsettiği için, "kıble" bağlamında değerlendirip "Hz. İbrâhîm'in kıblesi" şeklinde takdir etmişlerdir. Buna karşın daha sonraki dönemlerdeki Zeccâc, İbn Ebî Hâtim, Nehhâs, Semerkandî, Mâverdî, Semânî, İbn 'Atiyye, İbnü'l-Cevzî, Kurtubî, Suyûtî, Şevkânî, Abduh gibi pek çok müfessir de "hû" zamirini "Hz. İbrâhîm'in kıblesi" yanında "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" şeklinde yorumlamıştır. İbn Ebî Zemenîn, Sa'lebî, Vâhidî, Begavî, İbn Kesîr, Bursevî, Merâğî, Sa'dî gibi bazı müfessirler de bu zamiri sadece "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" olarak anlamlandırmışlardır. Beyzavî, Nesefî, Ebû Hayyân ve Ebussuûd gibi bazı müfessirler de buradaki "hû" zamirini "Hz. İbrâhîm'in kıblesi", "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları" yanında "ilim" ve "Kur'ân" kelimeleriyle izah etmişlerdir. Vehbî, Yazır, Bilmen gibi bazı Türk müfessirler ise bu zamiri "Hz. Muhammed" şeklinde takdir ederken Ateş, Şimşek, Karaman ise "Hz. Muhammed" ile beraber "kıble" şeklinde açıklamıştır. Mukâtil b. Süleymân ve Taberî'nin Bakara 146. âyet bağlamında naklettiği rivâyet, bilgiler ve bu âyetin siyâk ve sibâkı dikkate alındığında bu zamirin "kıble" olarak takdir edilmesi daha isabetlidir. Müfessirlerin Bakara 146. âyetteki "hû" zamiri konusundaki açıklamaları dikkate alındığında kronolojik olarak buradaki zamirin manasında "kıble"den "Hz. Muhammed'in Tevrât ve İncîl'deki sıfatları", "Kur'ân" ve "İslâm'a" doğru bir anlam değişmesi olduğu görülmektedir.

İncelediğimiz bazı Türkçe ve İngilizce meâllerde ise Öztürk, Okuyan, Kısa, Hilâlî-Khân dışında bu zamir "Hz. Muhammed" şeklinde tercüme edilmiştir. Öztürk, Okuyan, Kısa, Hilâlî-Khân'ın çevirileri ilk dönem, diğerleri ise son dönem tefsirleri ile uyuşmaktadır. Bu da ilk dönemlerdeki anlamda bir kayma olduğunu

[134] Esed buradaki zamir hakkında şu açıklamaları yapmaktadır: "Yani, bütün sahih kitaplarda belirtilen Yüce Allah'ın aşkın benzersizliği ve birliği hakikatini" (Asad, 1980, 174).

göstermektedir. Lafzî tercümeyi tercih eden bazı müellifler de herhangi bir takdirde bulunmayıp "hû" zamirini Türkçe karşılığı olan "onu" kelimesiyle tercüme etmiştir. Ancak bu durum anlam bakımından bir eksikliğe/kapalılığa neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Abduh, M.-Rızâ, R. (1990). *Tefsîru'l-Menâr*. B.y.: nşr. el-Heyetu'l-Mısriyyeti'l-'Âmme li'l-Kitâb.
Akdemir, S. (2015). *Son Çağrı Kur'ân*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
Asad, M. (1980). *The Massage of The Qur'ân*. Gibraltar: Dâr Al-Andelus.
Ateş, S. (ts.). *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
Ateş, S. (1990). *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
Begavî, Ebû Muhammed Muhyissunne el-Ferrâ (1420). *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*. Thk. Abdurrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî.
Beyzâvî, Nâsıruddîn Ebû Sa'îd 'Abdullâh eş-Şîrâzî (1418). *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. Thk. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî.
Bilmen, Ö. N. (1996). *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlisi Ve Tefsiri*. İstanbul: Sentez Yayınevi.
Bursevî, İ. H. (ts.). *Rûhu'l-Beyân*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
Çantay, H. B. (2015). *Tefsirli Kur'ân Meâli*. İstanbul: Risâle Yayınları.
Doğrul, Ö. R. (1955). *Tanrı Buyruğu*. İstanbul: Bilgi Basım ve Yayınevi, 3. Basım.
Duman, M. Z. (2008). *Beyânu'l-Hak.* Ankara: Fecr Yayınevi, 2. Basım.
Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf el-Endelusî. *el-Bahru'l-Muhîṭ*. Thk. Sıdkı Muhammed Cemîl. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
Ebussuûd, el-'İmâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ (2010*). İrşâdu'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut - Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
Ferrâ, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. 'Abdullâh b. Manzûr ed-Deylemî (ts.). *Me'âni'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî v.dğr. Mısır: Dâru'l-Mısriyye.
İbn 'Âşûr, Muhammed Tâhir (ts.). *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: Dâru Sahnûn li'n-Neşr ve't-Tevzi'.
İbn 'Atiyye, Ebû Muhammed 'Abdulhak (1422). *el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. Thk. 'Abdusselâm 'Abduşşâfî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed 'Abdurrahmân er-Râzî (1419). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. Arabistan: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz.
İbn Ebî Zemenîn, Ebû 'Abdillâh Muhammed el-Murrî (2002). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Thk. Ebû 'Abdillâh Hüseyin b. 'Ukkâşe v.dğr. Kâhire: el-Fârûku'l-Hadîse.
İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâ'îl b. Ömer (1999). *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. Thk. Sâmî Muhammed Selâme. B.y.: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî'.
İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâluddîn 'Abdurrahmân b. 'Ali b. Muhammed (1422). *Zâdu'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*. Thk. 'Abdurrezzâk el-Mehdî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.
Karaman, H. v. dğr. (2018). *Kur'ân-ı Kerîm Ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yayınları, 33. Basım.
Karaman, H. v. dğr. (2006). *Kur'ân Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
Kısa, M. (2009). *Kur'an-ı Kerim ve Kısa Açıklamalı Meali*. Konya: Armağan Kitaplar.
Kurtubî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed (1993). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
Kuşeyrî, 'Abdulkerîm b. Hevâzin b. 'Abdilmelik (ts.). *Letâifu'l-İşârât*. Thk. İbrâhîm el-Besyûnî. Mısır: el-Hey'etu'l-Mısriyye.
Mâverdî, Ebu'l-Hasen 'Alî b. Muhammed el-Basrî (2012). *en-Nüket ve'l-'Uyûn*. Thk. es-Seyyid b. 'Abdulmaksûd b. 'Abdurrahîm. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Hammûş el-Kayravânî el-Endelusî (2008). *el-Hidâye ilâ Bulûği'n-Nihâye*. Thk. Komisyon. B.y.: Mecmû'atu Buhûsi'l-Kitâb ve's-Sunne.
Merâğî, Ahmed b. Mustafâ (1946). *Tefsîru'l-Merâğî*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matba'atu Mustafâ.
Mukâtil b. Süleymân, Ebu'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (2003). *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. Thk. Ahmed Ferîd. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl el-Murâdî el-Mısrî (1421). *İ'râbu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd (2014). *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. Beyrut - Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
Okuyan, M. (2021). *Kur'an Meal-Tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 6. Basım.
Öztürk, M. (2015). *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
Özel, A. (2022). "Kıble". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/364-365. İstanbul: TDV Yayınları.
Pickthall, M. (2011). *The Glorious Qur'ân*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 6. Basım.
Râzî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. 'Ömer Fahruddîn (1420). *Mefâtîhu'l-Gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî.
Sa'dî, 'Abdurrahmân b. Nâsır b. 'Abdillâh (2000). *Teysîru'l-Kerîmi'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân*. Thk. 'Abdurrahmân b. Mu'allâ. B.y.: Muessesetu'r-Risâle.
Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî (2002). *el-Keşf ve'l-Beyân*. Thk. el-İmâm Ebî Muhammed b.

‘Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî.
Sem‘ânî, Ebu’l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed el-Mervezî (1997). *Tefsîru’l-Kur’ân*. Thk. Yâsir b. İbrâhîm v. dğr. Riyad: Dâru’l-Vatan.
Semerkandî, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed (ts.). *Bahru’l-‘Ulûm*. B.y.: yy.
Suyûtî, ‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Celâluddîn (ts.). *ed-Durru’l-Mensûr*. Beyrut: Dâru’l-Fikr.
Şevkânî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. ‘Ali b. Muhammed (1414). *Fethu’l-Kadîr*. Dimeşk - Beyrut: Dâru İbn Kesîr - Dâru’l-Kelimi’t-Tayyib.
Taberî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Cerîr (2001). *Câmiu‘l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*. Thk. Sıdkı Cemîl el-‘Attâr. Beyrut: Dâru’l-Fikr.
Taqiuddin, Muhammad Hilâlî - Khân, Muhammad Muhsin (2002). *The Noble Qur’ân*. Riyadh: Darussalam.
Vâhidî, Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Ahmed en-Nîsâbûrî (1415). *el-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-‘Azîz*. Thk. Safvân ‘Adnân Dâvûdî. Beyrut: Dâru’l-Kalem - ed-Dâru’ş-Şâmiyye.
Vehbi, M. (1979). *Hulâsatu’l-Beyân*. İstanbul: Üç Dal Neşriyat.
Yazır, E. M. H. (2001). *Hak Dini Kur’ân Dili*. İstanbul: Yenda Yayınları.
Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî (1988). *Me‘âni’l-Kur’ân ve ‘İrâbihî*. Beyrut: Âlemu’l-Kutub.
Zemahşerî, Muhammed b. Ömer (1995). *Keşşâf*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.

VÜCÛH-NEZÂİR BAĞLAMINDA "EHL" KELİMESİNİN ANLAMI VE ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ
Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Tafsir
ORCID ID: 0000-0003-3702-2126

ÖZET

Kur'ân'da yüz yirmi yedi yerde geçen ve "âl" kelimesiyle yakın anlama gelen "ehl" kelimesi aile, belde sakinleri, Yahudiler, Hıristiyanlar, eş, çocuk, akraba, bir işe layık kişi, peygamber gönderilen kavim, bir şeyin sahibi, yolcu, din gibi manalara gelmektedir. Bu kelime, Kur'ân'ın nüzûlü sonrasında İslâmî literatürde her alanda yeni anlamlar kazanarak kullanılmaya başlamıştır. "Ehl-i bâtıl"ın zıddı olan "ehl-i hak" İslâmî literatürde Kur'ân'a inanan Müslümanları ifade etmektedir. Bu kelime "ehlü'l-İslâm" ve "ehlü'l-kitâp" gibi kullanımlarda Müslümanların, Yahudilerin ve Hıristiyanların dinî mensûbiyetlerine işaret etmektedir. Fıkıhta "amel-i ehl-i Medîne" Mâlikîlerin; "ehlü'r-rey" Kûfe merkezli olarak ortaya çıkan ve Irak veya Kûfe ekolü olarak da anılan Hanefîlerin; "ehlü'l-hadîs" tabiri ise Medîne'de ortaya çıkan Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebinin fıkhî görüşleri için kullanılmaktadır. Kelâmda ana akımı temsil eden Müslümanlar için "ehlü's-sünne"; Mu'tezile için "ehlü'l-hak, ehlü'l-'adl ve't-tevhîd"; Şia' için de "ehlü't-teşeyyu" ifadeleri kullanılmaktadır. Tasavvuf literatüründe kullanılan "ehl-i keşf", "ehl-i nazar", ehl-i zevk", "ehl-i sülûk", "ehl-i hak" gibi pek çok ifade bu disiplin konusunda bilgi vermektedir. Coğrafî mensûbiyeti belirtmek için kullanılan "ehlü'l-Irak", "ehlü'ş-Şâm" gibi ifadeler bu toplumların biyolojik, sosyolojik, demografik, kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Hûd 45. âyette Hz. Nûh "Oğlum ehlimdendir/ailemdendir", 46. âyette ise Yüce Allah "O, senin ehlinden/ailenden değildir" demektedir. Bu iki ifade beraber düşünüldüğünde 46. âyetteki "ehl" kelimesi ile Hz. Nûh'un aile fertlerinin kastedilmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hûd 46. âyetin biyolojik olarak "O, senin ailenden değildir" şeklinde değil de inanç anlamında "O, sana inananlardan değildir" şeklinde tercüme edilmesi daha uygundur. Bu tebliğde "ehl" kelimesinin sözlük anlamları, Kur'ân'daki manaları ve bu kelimenin geçtiği Hûd 46, Meryem 55 ve Tâhâ 132. âyetlerinin Türkçe ve İngilizce tercümeleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tefsîr, Kur'ân, Millet, Aile, Din, Tercüme.

AN INVESTIGATION ON THE MEANING AND TRANSLATION OF THE WORD "AHL" IN THE CONTEXT OF VUCÛH-NEZÂIR

ABSTRACT

The word "ahl", which is mentioned in one hundred and twenty-seven places in the Qur'ân and which has a close meaning with the word "âl", means family, residents of towns, Jews, Christians, spouses, children,

relatives, people worthy of a job, the people to whom a prophet was sent, the owner of something, traveler, religion. This word began to be used in Islamic literature after the revelation of the Qur'ân, gaining new meanings in every field. The opposite of "ahl-i bâtıl", "ahl-i hak" refers to Muslims who believe in the Qur'ân in Islamic literature. As a matter of fact, this word refers to the religious affiliation of Muslims, Jews and Christians in uses such as "ahlu'l-Islam" and "ahlu'l-Kitâb". In Fıqh, the term "amal-i ahl-i Madînah" is used for the views of the Maliki; "ahlu'r-ray" of the Hanafis, who emerged based in Kufa and are also called the Iraqi or Kufa school; and the term "ahlu'l-hadith" is used for the views of the Maliki, Shafii and Hanbali sects that emerged in Madînah. The expressions "ahlu's-sunnah" are used for Muslims who represent the mainstream in Kalam; "ahlu'l-hak, ahlu'l-'adl ve't-tawhîd" for Mu'tazila, and "ahlu't-taşayyu" for Shia. Many expressions such as "ahl-i keşf", "ahl-i nazar", ahl-i zevk", "ahl-i sulûk", "ahl-i hak" used in Sufi literature give information about this discipline. Expressions such as "ahlu'l-Irak" and "ahlu'ş-Şâm" used to indicate geographical affiliation reflect the biological, sociological, demographic and cultural characteristics of these societies. In the 45 verse of Hûd, Noah says, "My son is from my ahlî/family", and in 46 verses, Almighty Allah says, "He is not from your ahlî/family". When these two expressions are considered together, it is understood that the word "ahl" in 46 verses does not mean the family members of Noah. Therefore, it would be more appropriate to translate Hûd 46 verse as "He is not one of those who believe in you" in terms of faith, rather than as "He is not from your family" biologically. In this paper, the dictionary meanings of the word "ahl", its meanings in the Qur'an and the Turkish and English translations of the verses of Hûd 46, Maryam 55 and Tâhâ 132, where this word is used, will be discussed.

Keywords: Tafsîr, Qur'ân, Ummah, Family, Religion, Translation.

GİRİŞ

Vücûh ve nezâir ilmi Kur'ân'ın doğru anlaşılması için farklı ya da aynı anlama gelen lafızların tespit edilmesini amaçlamaktadır. "Elfâzu'l-müştereke/müşterek lafızlar" olarak isimlendirilen "vücûh ve nezâir" konusundaki ilk eser, Mukâtil b. Süleymân'ın (ö. 150/767) *el-Vücûh ve'n-Nezâir* adlı eseri olup sonraki dönemlerde bu minvalde pek çok kitap telif edilmiştir

"Vech" kelimesinin çoğulu olan "vücûh" sözlükte insanın yüz'ü, bir şeyin karşısındaki nesne, önde olan, görüş, yön gibi manalara gelmektedir. Bu kelime "teveccehû ileyke/yüzlerini sana döndürdüler"; "vechu'l-beyt/evin kapısının olduğu köşe"; "hâzâ vechu'r-ra'yi/aynı görüş"; "vechu'n-nehâr/gündüzün başlangıcı"; "racülün vechun/makam sahibi insan" gibi manalara da gelmektedir (Halîl b. Ahmed, 2003: 4/349-350; Ezherî, 1964: 6/351-354; İbn Manzûr, ts.: 53/4775-4778).

Kur'ân'da ise "vech"; insan yüzü (Mâide 5/6) başta olmak üzere Yüce Allah'ın zat'ı (Rahmân 55/27); rızası (Kehf 18/28); Allah dışındaki her şey (Kasas, 28/88); gidilen yol/İslâm dini (Âl-i İmrân 3/20); din (Bakara

2/148); îmanlı kişi (Âl-i İmrân 3/45); günün başlangıcı (Âl-i İmrân 3/72) gibi anlamlara gelmektedir (bk. Râgıb, 2006, 546-547).

Nezîre'nin çoğulu nezâir ise görünüşte "bir şeyin dengi, benzeri" gibi anlamlara gelmektedir (Halîl b. Ahmed, 2003: 4/237-238; Ezherî, 1964: 14/368-373; İbn Manzûr, ts.: 49/4465-4468). Râgıb'a (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) göre "en-nezaru" bir nesneyi idrak etmek için ona dikkatlice bakmak demektir (Râgıb, 2006, 517). Bununla acele etmeden dikkatle düşünme, araştırma, inceleme kastedilir ve bunun sonucunda elde edilen bilgiye "nazar" denilir (Râgıb, 2006, 517). "*De ki: 'Göklerde ve yerde neler var, bakın!'"* (Yûnus 10/101) gibi âyetlerdeki "nazar" kelimesi bu anlamdadır. Yüce Allah'ın kullarına bakması ise Âl-i İmrân 77. âyetinde olduğu gibi insanlara ihsânda bulunması anlamına gelmektedir (Râgıb, 2006: 517).

"Vücûh ve nezâir", Mukâtil b. Süleymân ve Yahyâ b. Sellâm (ö. 200/815) tarafından tarif edilmemiştir. Ancak bu müfessirlerin ilgili kullanımlarına bakıldığında Kur'ân'da aynı lafzın farklı yerlerde değişik manada kullanılmasını vücûh (eşsesli), mevcut anlamlarından birinin başka âyetlerde kullanılmasını ise nezâir olarak isimlendirdikleri anlaşılmaktadır (Mukâtil, 2003: 1/39; Yahyâ b. Sellâm, 2004: 1/215).

Zerkeşî ve Suyûtî nezâir için "وَالنَّظَائِرُ كَالْأَلْفَاظِ الْمُتَوَاطِئَةِ / birbiriyle benzeyen kelimeler" ibâresini kullanmaktadır (Zerkeşî, 1988: 1/134; Suyûtî, 1996: 1/445). Bu bağlamda Cerrahoğlu (1929-2022), Dumlu ve Demirci de nezâir'i cehennem, nâr, sakar, hutame, cahîm gibi "birkaç kelimenin aynı manayı ifade etmesi" şeklinde "eş anlamlı" kelimeler olarak tanımlamıştır (Cerrahoğlu, 1993: 184-185; Dumlu, 2017: 211; Demirci, 2015: 146). İlk ve son dönemlerdeki bu farklı tanımlardan anlaşıldığına göre zamanla nezâir'in tanımının değişikliğe uğradığı görülmektedir (Okumuş, 2015, 401-402). Buna göre "vücûh/bir kelimenin başka manalara gelmesi" teriminin tanımı hakkında görüş birliği varken nezâir konusunda ihtilaf bulunmaktadır (Mertoğlu, 2013: 43/141).

1. "EHL" KELİMESİNİN SÖZLÜK ANLAMLARI

Çoğulu "ehlûn, âhâlün, ehâlin, ehlât" olan ehl kelimesi sözlükte "ehlü'r-racül ve ehlü'd-dâr/kişinin eşi, yakın akrabaları"; "teehhül/evlenme"; "racülün âhilün/evli adam"; "âhelekellâhu el-cennete/Allah seni cennette evlendirsin"; "ehlü'l-beyt/ev halkı"; "ehlü'l-İslâm/Müslümanlar"; "ehlü'l-mezheb/bir mezhebin mensupları"; "ehlü'l-mülk/mal sahibi"; "ehl-ü beyti'n-nebiyyi/Hz. Peygamber'in eşleri, kızları, akrabaları"; "ve mekânü âhil ve mekânü me'hûl/içinde barınılan yer"; "âhilün, ehliyyün/evcil hayvan"; "el-humuru'l-ehliyyü/evcil merkep"; "teelleh/Allâh'a kulluk etmek"; "lâhi ente/lillâhi ente/Allah için"; "ehlü beytillâh/Kâbe çevresinde yaşayanlar" gibi anlamlara gelmektedir (Halîl b. Ahmed, 2003: 1/82; Ezherî, 1964: 6/421-427; Sâhib b. 'Abbâd, 1994: 4/63-65; İbn Fâris, 1979: 1/127, 150; İbn Manzûr, ts.: 1/163-166; Fîrûzâbâdî, 2005: 963-964).

İbn Manzûr'a (ö. 711/1311) göre "ehlü'l-Kur'ân", Kur'ân'ı ezberleyip onunla amel eden Yüce Allah'ın has

kulları manasına gelmektedir. Yine ona göre Kâbe'yi yüceltmek için kullanılan "beytullâh/Allah'ın evi" ifâdesinde olduğu gibi hicretten önce Kâbe'de ikâmet eden "muhâcirleri" yüceltme anlamında "ehlü Mekke" ifadesi "ehlüllâh" anlamına gelmektedir (İbn Manzûr, ts.: 1/163. Ayrıca bk. 'İvadullâh, 2008: 37). Ayrıca İbn Manzûr "âl" kelimesinin bazı yerlerde "ehl" manasına geldiğini söylemektedir. Buna göre "âlü'r-racül" ifadesi kişinin ailesi, "âlüllâh ve âlü rasûlihî" tabirleri Yüce Allah ve Hz. Peygamber'in dostları anlamına gelmektedir (İbn Manzûr, ts.: 1/164).

Hârûn b. Mûsâ (ö. 170/786), Sicistânî (ö. 329/941), Herevî (ö. 401/1011) ve İbn Manzûr "min â'li Fir'avn (Mü'min 40/28), "el-kurrâu âlüllâh" ve "ve a'lâ âli Muhammed" gibi kullanımlardaki "âl" kelimesinin "ehl" manasında kullanıldığını söylemektedir (Hârûn b. Mûsâ, 1988: 295; Sicistânî, 1963: 4, 37; Herevî, 1999: 119; İbn Manzûr, ts.: 1/164).

Ehl kelimesi câhiliye şiirlerinde أَهْلُ الدَّارِ, إِنَّ الْكَبِيَر إِذَا عَصَاهُ أَهْلُهُ tabirlerinde kişinin biyolojik ailesi, akrabaları; أَهْلُ الرِّفَاعَة, أَهْلُ المداين, الدِّيَارْ أَهْلُ gibi kullanımlarda kabile, halk, أَهْلاً وَ مَرْحَباً cümlesinde hoş geldin, safalar getirdin, اَهْلُ الْفَضْلِ وَالْادَبِ ifadesinde edep, iyilik sahibi kişi, فَإِنْ مُتُّ فَانْعِينِي بِمَا اَنَا اَهْلُهُ beyitinde gerektiği gibi, lâyık olduğu üzere, اَلَمْ تَرَ أَنَّ الْمَالَ يُكْسِبُ اَهْلَهُ kullanımında sahip, mâlik anlamında kullanılmıştır. Câhiliye şiirlerinde ehl kelimesinin kullanımı dikkate alındığında aileye/akrabalığa/asâbiyet bağlarına önem verildiği görülmektedir (bk. 'Abdullâh b. Revâha, 1982: 138, 143, 151; Sulemî, 1991: 38-39, 46, 65, 129, 142; 'Abde b. et-Tabîb, 1971: 31, 45, 58; Nabiğa, 1985: 69; Nehdî, 2010: 31; Tarafe, 2000: 56, 145, 173).

2. EHL KELİMESİNİN KUR'ÂN'DAKİ ANLAMLARI

Ehl kökünden türeyen kelimeler Kur'ân'da yüz yirmi yedi yerde geçmekte olup bunlar siyâk-sibâk itibariyle farklı manalara gelmektedir. Dâmegânî (ö. 478/1085) ehl kelimesinin Kur'ân'da bir beldenin sakinleri, Yahudiler ve Hıristiyanlar, bir şeyi hak eden, eş, kavim ve akrabalar, bir iş için seçilmiş, peygamber gönderilen kavim, bir konuda tek hak sahibi olan kişi olmak üzere sekiz; Cevzî (ö. 597/1201) de bunlara efendi ve din kelimelerini de ekleyerek ehl kelimesinin on anlamının/veçhinin olduğunu söylemektedir. Hîrî (ö. 431/1040) ise din, çocuklar, aile, Hz. Peygamber'in ailesi ve İblîs olmak üzere ehl kelimesinin beş vechinin/anlamının olduğunu belirtmektedir (Dâmegânî, 1995: 1/28-29; Cevzî, 1984: 163-165; Hîrî, 1995, 60). Ancak Hîrî'nin, Mü'minûn 27 ve Hûd 40. âyetlere atıf yaparak ehl kelimesini "İblîs" anlamında yorumlaması isâbetli değildir.

2.1. Aile Fertleri

"Ehl" kelimesi kişinin biyolojik aile fertleri anlamında Kur'ân'da pek çok yerde kullanılmıştır (bk. Bakara 2/196; Âl-i İmrân 3/121; Nisâ 4/35, 92; Mâide 5/89…). Nitekim bu mana Nûh tufanından bahseden "*(Nûh'a) dedik ki: 'Her şeyden ikişer çifti ve aleyhlerinde hüküm verdiklerimiz hariç olmak üzere aileni ve inananları*

gemiye bindir!'" (Hûd 11/40) âyetinde geçmektedir. Âyetteki "ve men âmene/mü'minler" ifadesi dikkate alındığında ehl kelimesinin Hz. Nûh'un ailesinden inananları kapsadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber ehl kelimesi Kur'ân'da Temettü' haccı yapanların hacda kurban kesmeleri, buna malî güçleri yoksa üç günü hacda olmak üzere yedi gün de ailelerinin yanına döndüklerinde toplamda on gün oruç tutmaları (Bakara 2/196), hatâen öldürülen Müslümanın ailesine diyet ödenip bir köle azat edilmesi (Nisâ 4/92), yemin kefâreti olarak kişinin ailesine giydirdiği elbise veya yedirdiği yemeklerden on fakiri doyurması (Mâide 5/89), Hz. Lût'un eşi dışındaki aile fertlerinin azaptan kurtulması (A'râf 7/83; Neml 27/57) gibi konular bağlamında kullanılmaktadır.

2.2. Akrabalar

Ehl kelimesi "*Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ve kadının ailesinden/akrabalarında bir hakem gönderin*" (Nisâ 4/35) âyetinde karı-kocanın "akrabaları" anlamında kullanılmıştır. Sultânın/imâmın tayin ettiği hakemlerin Ferrâ'ya (ö. 207/822) göre temel görevi huzursuzluk çıkaranın kim olduğunu tespit etmektir (Ferrâ, ts.: 1/265). Zeccâc'a (ö. 311/923) göre ise hakemlerin görevi karı-kocayı ayırmak değil aralarını ıslah etmektir (Zeccâc, 1988: 2/49). Zeccâc, İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938) ve Semerkandî (ö. 373/983) sâlih ve adâlet vasfına sahip olması gereken hakemlerin eşlerin akrabalarından olması gerektiğini ifade etmektedir (Zeccâc, 1988: 2/48-49, İbn Ebî Hâtim, 1419: 3/945; Semerkandî, ts.: 1/300). Hasan Basrî (ö. 110/728) de hakemlerin eşleri birleştirmeye hükmedebileceklerini fakat onları ayırma yetkilerinin olmadığını (Taberî, 2001: 4/2438), Cessâs (ö. 370/981) ise karı-kocanın rızası halinde hakemlerin evliliği sonlandırabileceklerini söylemektedir (Cessâs, 1405: 3/152).

2.3. Bir Beldenin Sakinleri

Ehl kelimesi Medîne ehlinden münâfık olan bazı Arap kabîleleri anlamında da kullanılmıştır. Bunlar hakkında bilgi verilmesinin amacı Müslümanların bu kişilerin münâfıklıkları hakkında bilgi sahibi olmaları ve gerekli tedbirleri almaları içindir. "*Çevrenizdeki göçebe (Arap)lardan ve Medîne halkından birtakım münâfıklar vardır ki bunlar münâfıklıkta ileri gitmiştir*" (Tevbe 9/101) âyetindeki "ehl" kelimesi Medîne halkının inanç yapısı hakkında bilgi vermektedir.

2.4. Ehil (Bir Şeye Lâyık Olan)

Ehl kelimesi bazı âyetlerde "bir şeye lâyık" anlamına gelmektedir. Hudeybiye antlaşmasının yazımı esnasında müşrikler câhiliye taassubuyla hareket ederek içlerindeki kibri/küstahlığı Müslümanlara karşı ortaya koymuşlardı. Bu tavra binâen Yüce Allah mü'minlerin kalbine sekînet indirmiş ve "*Zaten onlar buna lâyık ve ehil idiler*" ifâdesiyle de bunu perçinlemiştir (Feth 48/26). "Ehl" kelimesi Nisâ 58. âyette de görev, yetki, sorumluluk bağlamında toplumda sosyal adâleti sağlamak için emânetlerin ehline/lâyık olana tevdî edilmesi

gerektiği belirtilmektedir. Müddessir 56. âyette ise "hüve ehlü't-takvâ ve ehlü'l-meğfirah" ifâdesiyle azâbından korkulup sakınılacak yegâne varlığın Yüce Allah olduğu belirtilmektedir.

2.5. İnanç Ailesi (Müslümanlar)

Kişinin biyolojik olarak en yakın ehli, ailesidir. Ancak inançsızlık söz konusu olduğunda kişinin biyolojik ehli devre dışı kalmakta ve biyolojik olarak herhangi bir bağı olmayan Müslümanlar, biyolojik ehlin önüne geçmektedir. Dolayısıyla din, Müslüman ile kâfir arasındaki "neseb hükmünü" yani neseb'den kaynaklanan hükümlerin çoğunu ortadan kaldırmaktadır (Semînü'l-Halebî, 1996: 1/136).

Ehl kelimesi "*Nûh, Rabbine şöyle seslenmişti: 'Rabbim! Şüphesiz ki oğlum ailemdendir'*" (Hûd 11/45) âyetinde Hz. Nûh'un ehli/oğlu anlamında kullanılmıştır. Ancak bir sonraki "*(Allah) şöyle demişti: 'Ey Nuh! O asla senin ehlinden değildir; şüphesiz ki o(nun) (yaptığı) kötü bir iştir*" (Hûd 11/46) âyetindeki ehl kelimesi, Müslüman/inanç ailesi anlamına gelmektedir. Zira kaynaklarda ismi Ken'ân (Sa'lebi, 2002: 5/171) ve Yâm (Mâverdî, 2012: 2/476) olarak geçen kişi, biyolojik olarak Hz. Nûh'un oğlu olmasına rağmen onun ehlinden/ailesinden olmadığının ifade edilmesi bunu ortaya koymaktadır.

Müfessirler, Ken'ân/Yâm'ın kim olduğu konusunda üç görüş belirtmişlerdir. İbn Abbâs (ö. 68/687-688), İkrime (ö. 105/723), Sa'îd b. Cübeyr (ö. 94/713 [?]) ve Dahhâk (ö. 105/723) bu kişinin Hz. Nûh'un oğlu; Muhammed b. Ali el-Bakır ve Hasan Basrî (ö. 110/728) üvey oğlu; bazıları da Hz. Nûh'un eşinin kendisini başkasıyla aldatmasıyla dünyaya gelen çocuğu olduğunu söylemektedir (Taberî, 2001: 7/4634-3635; İbn Ebî Hâtim, 1419: 6/2039; Mâverdî, 2012: 2/475).

Müfessirler, Yüce Allah'ın hiçbir nebîsini bu şekilde imtihan etmediğinden üçüncü görüşü kabul etmemişlerdir (Zeccâc, 1988, 3/55). Sa'lebi, Ken'ân'ın Hz. Nûh'un oğlu olduğu, ancak inanç olarak babasına muhâlefet ettiği için inanç ehlinden/ailesinden kabul edilmediği görüşünün daha doğru olduğunu söylemektedir (Sa'lebî, 2002: 5/173).

Müfessirlerin çoğu "*O asla senin ehlinden değildir*" ifadesini "innehû leyse min ehli dînike/senin dininden değil" ve "ve leyse mimmen vea'ttüke en encâhum/sana kurtarmayı vaat ettiğim kimselerden değil" şeklinde tefsîr etmiştir (Mukâtil, 2003: 2/12; Taberî, 2001: 7/4636; Mâverdî, 2012: 2/476; Mekkî b. Ebû Tâlib, 2008: 5/3404; Cevzî, 1984: 164).

İbn Kuteybe (ö. 276/889) evladın babasına muhâlefet ettiğinde babasının ona "izheb fe lestu minke ve leste minnî/defol git, ben senden sen de benden değilsin" cümlesini söylediğini fakat bununla onu evlatlıktan reddetmeyi kastetmeyip kendisiyle dinî bağının kalmadığını kastettiğini söylemektedir (Kuteybe, ts.: 177).

Benzer şekilde İbn 'Âşûr (ö. 1284/1868) "*Sizden olduklarına dair Allah'a yemin ediyorlar. Oysa onlar sizden*

değillerdir" (Tevbe 9/129) âyetine atfen din birlikteliğinin biyolojik yakınlıktan önce geldiğini ancak "*O, ehlinden değildir*" ifadesindeki ehl kelimesinin bir önceki âyetteki "*oğlum ehlimdedir*" cümlesi Hz. Nûh ile oğlu arasındaki biyolojik bağı iptal etmediğini, ehl kelimesiyle din'in kastedildiğini ve bu kullanımın Araplar arasında yaygın olduğunu belirtmektedir (İbn 'Âşûr, ts.: 12/85-86).

"*O asla senin ehlinden değildir*" ifadesinin inanmadıkları için "kurtulması vaat edilmeyen" ve "senin dininden olmayan" anlamına geldiğini söyleyen İbn Manzûr "ve ehlü külli nebiyyin" tabirindeki ehl kelimesinin nebî'ye ve onun Yüce Allah'tan getirdiği emirlere/yasaklara/dine riâyet eden Müslüman anlamına geldiğini söylemektedir (İbn Manzûr, ts.: 1/164).

2.6. Ümmet/Topluluk/Halk/Kavim/İnsanlar

Ehl kelimesi bazı âyetlerde kavim anlamına gelmektedir. Mukâtil, İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938), Herevî gibi bazı âlimler Müslüman-kâfir ayrımı yapmadan "ve'mur ehleke bi's-salâti/*Ehline namazı emret*" (Tâhâ 20/132) ve "ve kâne ye'muru ehlehû bi's-salâti/*Ehline namazı emrediyordu*" (Meryem 19/55) gibi âyetlerdeki ehl kelimelerini "peygamberlere tabi olan ve olmayan bütün insanlar" yani "kavim" kelimesiyle açıklamışlardır (Mukâtil, 2003: 2/345; İbn Ebî Hâtim, 1419: 7/2442; Herevî, 1999: 119).

Semerkandî kavimle beraber ehl kelimesini "kavmuke, ehlüke ve ehlü beytike/kavmin, ailen ve ehl-i beytin" (Semerkandî, ts.: 2/418); İbn Ebî Zemenîn (ö. 399/1008) "ümmetühû/Hz. Peygamber'in ümmeti" (İbn Ebi Zemenîn, 2002: 3/137); Mâverdî (ö. 450/1058) Hz. Peygamber'in ailesi ve Müslümanlar (Mâverdî, 2012: 3/434); Vâhidî (ö. 468/1076) "Kureyş ve ehlü beytihî/Kureyş halkı ve Hz. Peygamber'in ailesi şeklinde açıklamıştır (Vâhidî, 1415: 709). Bunlarla beraber Kuşeyrî (ö. 465/1072) gibi bazı âlimler de ehl kelimesini sadece Hz. Peygamber'in ailesi şeklinde izah etmiştir (Kuşeyrî, ts.: 2/488).

Kelime ilk tefsîrlerde Kureyş ehli kastedilerek "kavmeke" şeklinde "Mekke halkı/ehli" ve "Müslümanlar" olarak açıklanırken sonraki dönemlerde "Hz. Peygamber'in ailesi" şeklinde tefsîr edilmiştir. Âyetlerin ilk indiği an ve Hz. Peygamber'in inen âyetleri tüm insanlara tebliğ ettiği/etmesi gerektiği dikkate alındığında ehl kelimesiyle Mekke ehlinin/Kureyş'in tamamının kastedildiği daha makul görünmektedir. Diğer taraftan tüm emirlerde olduğu gibi "namazın kılınmasının emredilmesi" de özel bir durum olmayıp bütün insanlara yönelik bir hitâptır. Dolayısıyla bu hitâbın/emrin sadece Hz. Peygamber'in "ailesi" ile izah edilmesi/sınırlandırılması isâbetli bir yorum değildir.

2.7. Kitâp Ehli / Yahudiler Hıristiyanlar

Yüce Allah bazen Yahudileri, Hıristiyanları ve Müslümanları "*Bu O'nun üzerine, Tevrât, İncîl ve Kur'ân'da vaadedilmiş olan bir haktır*" (Tevbe 9/111. Ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/3, 48, 65; Mâide 5/46-47, 66, 68, 110; 'Arâf 7/157; Feth 48/29; Hadîd 57/37) âyetinde olduğu gibi gönderdiği kitapların isimlerini zikrederek, bazen

de "*Ey kitaplı olanlar! Niçin hakkı bâtıl ile karıştırıyor ve bildiğiniz halde hakikati gizliyorsunuz?*" (Âl-i İmrân 3/71) ve "*İncîl'e inananlar Allah'ın onda indirdiği (hükümler) ile hüküm versinler*" (Mâide 5/47) âyetlerinde olduğu gibi ehl kelimesiyle "kitâp" ve "İncîl" kelimelerini kullanarak ifade etmektedir.

Mehmet Okuyan "*Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz*" (Enbiyâ 21/7) âyetindeki "ehlü'z-zikr" ifadesi hakkında şöyle demektedir: "Burada ve Nahl 16/43'te gecen *ehlu'z-zikr* tamlaması, "işi bilen, uzman, ehil" anlamında "zikri bilen, yani Kur'ân ehli, onu iyi bilen kişi" anlamına" gelmektedir" (Okuyan, 2015, 107). Ancak Mukâtil, Enbiyâ 7 ve Nahl 43'te gecen "ehlü'z-zikr" tabiriyle Tevrât'a inanan ve onu iyi bilen Yahudilerin kastedildiğini söylemektedir (Mukâtil, 2003: 2/223, 352).

2.8. Yolcu

Ehl kelimesi "*Böylece yola koyuldular. (Yolda) bir gemiye bindiklerinde, o (zat) gemiyi deldi. (Bunu gören Mûsâ): 'Gemiyi içerisindekileri boğmak için mi deldin? Gerçekten sen, çok kötü bir iş yaptın!' dedi*" (Kehf 18/71) âyetinde "yolcu/yolcular" manasına gelmektedir. Müfessirler buradaki kelimeye "ehlü's-sefîne/yolcu" anlamı vermişlerdir (Mukâtil, 2003: 2/297; Taberî, 2001: 9/314; Semerkandî, ts.: 2/355; Kuşeyrî, ts.: 2/409).

3. EHL KELİMESİNİN MEÂLLERDEKİ ÇEVİRİSİ

Bu başlık altında Hûd 46, Meryem 55 ve Tâhâ 132. âyetlerin meâllerini aktarmak istiyoruz.

إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ (Hûd 11/46) âyetindeki ehl kelimesine verilen bazı anlamlar şöyledir:

"O, senin **ehlinden** değil" (Yazır, 2001: 5/13).

"O senin **ailenden** değildir" (Doğrul, 1955: 2/365-366).

"O kesin olarak senin **ailenden** değildir" (Çantay, 2015: 1/425-426).[135]

"O senin **ailenden** değildir" (Duman, 2008: 2/27).[136]

"Gerçek şu dur ki, o, senin **ailenden** değildir" (Akdemir, 2015: 226).

"O asla senin **ailenden** değildir" (Karaman v.dğr., 2018: 226).

[135] Çantay bu âyetle ilgili 426. sayfada * işaretiyle yaptığı açıklamada şunları söylemektedir: "Nuh'un oğlu onun sulbünden idi, fakat mümin değildi. Ayet aile efradından olmak için kan akrabalığının yetmeyeceğini, din akrabalığının da gerektiğine işaret etmektedir."

[136] Duman bu âyetle ilgili 28. sayfa 7. dipnotta şu açıklamaları yapmaktadır: "Bu ayet hakkında çok şey söylenmiş olmakla birlikte, asıl kast olunan mana açık değildir… 'O' zamiri, Nuh'un oğluna racidir… Mana şu olabilir: O senin oğlun, ama karakteri, tabiatı, imanı ve ahlâkı bakımından sana ve senin ailenden olmaya lâyık olmayan; senin zürriyetinden olmakla birlikte senden, sana aykırı bir üründür; 'Benim oğlum' diyemeyeceğin nitelikte hayırsız bir evlattır. "O, sâlih/uygun olmayan bir işle özdeşleşmiştir!" Tıpkı bir put ustası ve putperest olan babadan (Âzer) İbrahim'in (as.) dünyaya gelmesi gibi, babaya aykırı bir evlat…"

“Boğulan oğlun **(helaktan kurtarma sözü verdiğimiz) aile fertlerinden** biri değildi” (Öztürk, 2015: 264).

“O asla senin **ailenden (destekçilerinden)** değildir (Okuyan, 2021: 226).

“O, kan bağı yönünden senin öz oğlun olsa da inkârcılarla birlikte olmayı tercih ettiği için **senin ailenden değildir**” (Kısa, 2009: 226).

Ehl kelimesi, bazı İngilizce meâllerde “family ve household” gibi kelimelerle çevrilmiştir.

“Behold, he was not of thy **family**” (Asad, 1980: 320).

“Lo! He is not of thy **household**” (Pickthall, 2011: 227).

“Surely, he is not of your **family**” (Hilâlî - Khân, 2002: 249).

Mukâtil’de de geçtiği üzere Öztürk’ün yaptığı “(helaktan kurtarma sözü verdiğimiz) aile fertlerinden biri değildi” ifadesi daha açık ve anlaşılır bir anlam vermektedir. Diğer taraftan yukarıda işaret edildiği üzere bazı müfessirlerin “leyse min ehlike” cümlesini “leyse min ehli dînike/senin dininden değil” şeklindeki açıklamaları dikkate alındığında “O, senin dininden değildir” şeklinde tercüme edilmesi de mümkündür.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ (Meryem 19/55) âyetindeki ehl kelimesine verilen bazı anlamlar şöyledir:

“Ve **hanedanına** namaz ve zekât ile emrederdi” (Yazır, 2001: 5/438).

“**Kavmine** namazı, zekâtı emrederdi” (Doğrul, 1955: 2/501).

“**Kavmine** namaz (kılmayı), zekât (vermeyi) emrederdi” (Çantay, 2015: 2/130).

“**Ailesine** namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi” (Duman, 2008: 1/443).

“**Halkına** namaz kılmalarını ve zekât vermelerini buyururdu” (Akdemir, 2015: 308).

“**Halkına** namazı ve zekâtı emrederdi” (Karaman v.dğr., 2018: 308).

“O **ailesine** ve halkına namazı ve zekâtı emrederdi” (Öztürk, 2015: 353).

“Ayrıca o, **ailesine (halkına)** salâtı (namazı) ve zekâtı emrederdi” (Okuyan, 2021, 308).

“**Halkına** namaz kılmayı zekât vermeyi emrederdi” (Ateş, ts.: 308).

“**Kavmine** namaz kılmayı, zekât vermeyi emrederdi” (Kısa, 2009: 308).

Bu âyetteki ehl kelimesi, bazı İngilizce meâllerde “people/family” kelimeleriyle çevrilmiştir.

"Who used to enjoin upon his **people** prayer and charity" (Asad, 1980: 463).

"He enjoined upon his **people** worship and almsgiving" (Pickthall, 2011: 309).

"And he used to enjoin on his **family and his people** *As-Salât* (the prayers) and the *Zekât*" (Hilâlî - Khân, 2002: 347).

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ (Tâhâ 20/132) âyetindeki ehl kelimesine verilen bazı anlamlar ise şöyledir:

"Hem **ehline** de namaz ile emret" (Yazır, 2001: 5/464).

"**Ümmetine** namazı emret" (Doğrul, 1955: 2/519).

"**Ehline (yakınlarına ve ümmetine)** namazı emret" (Çantay, 2015: 2/155).

"**Aile fertlerine** namaz kılmalarını emret" (Duman, 2008: 1/470).

"**Halkına** namazı buyur" (Akdemir, 2015: 320).

"(Ey Peygamber!) **Aile fertlerine ve ümmetine** namaz kılmayı emret" (Öztürk, 2015, 367).

"**Ailene** namazı emret" (Karaman v.dğr., 2018: 320).

"**Ailene (destekçilerine)** ibadeti (namazı) emret!" (Okuyan, 2021: 320).

"**Ailene** namazı emret" (Ateş, ts.: 320).

"Bu arada, **ailene**, yakın akrabalarına ve emrin altında bulunan kimselere **namaz kılmalarını emret**" (Kısa, 2009: 320).

Bu âyetteki ehl kelimesi, bazı İngilizce meâllerde "people/family" şeklinde çevrilmiştir.

"And bid thy **people** to pray" (Asad, 1980: 486).

"And enjoin upon thy **people** worship" (Pickthall, 2011: 321).

"And enjoin as-Salât (the prayer) on your **family**" (Hilâlî - Khân, 2002: 363).

SONUÇ

Kur'ân'da farklı manaları olan kelimelerden bir tanesi de ehl'dir. Türevleriyle beraber yüz yirmi yedi yerde geçen bu kelimenin bağlamına göre on farklı anlam kazandığı tespit edilmiştir. Bunlar bir beldenin sakinleri, Yahudiler, Hıristiyanlar, bir şeyin sahibi, eş, çocuklar, akrabalar, bir işe layık olan, peygamber gönderilen

kavim, efendi/sahip ve din'dir.

Bir toplumun en küçük yapı taşı olan aileye, bireyleri arasındaki yakın bağ sebebiyle bu isim verilmektedir. Bu kelimenin Kur'ân'daki diğer anlamlarıyla yakın ilişki içerisinde olduğu görülür. Örneğin Nûh 45'de "oğlum ehlimdendir" sözü "kan bağını" ifade ederken; Nûh 46'da "o senin ehlinden değildir" cümlesi "din bağını" ifade etmektedir. Yahudi ve Hıristiyanlar için kullanımı da o dine mensub kişiler arasındaki din bağı sebebiyledir. Bir şehrin sakinleri için de bu kelimenin kullanılması insanların bu beldeyle ünsiyet içerisinde olmalarından dolayıdır. Ehlü's-sefîne'nin yolcu anlamına gelmesinin sebebi ise hasbezzaman yolcuların aynı gemi içerisinde yer almaları/aralarında yol arkadaşlığı/bağı nedeniyledir.

Hûd 46. âyetteki "ehl" kelimesi, Türkçe ve İngilizce çevirilerin çoğunda biyolojik "aile" şeklinde tercüme edilmiştir. Fakat burada kastedilen biyolojik aile değil, inanç ailesidir. Bu yüzden buradaki ehl kelimesinin, müfessirlerin çoğunun "innehû leyse min ehli dînike" açıklamasına dikkate alarak "o senin dininden değildir" şeklinde çevrilmesi daha doğrudur. Meryem 55. âyette Hz. İsmâîl, Tâhâ 132. âyette ise Hz. Peygamber'in ehl'ine namazı emrettiği anlatılmaktadır. Aynı bağlamda olmasına rağmen Meryem 55. âyetteki ehl kelimesi çoğunlukla isâbetli bir şekilde "kavim" kelimesiyle tercüme edilmişken; Tâhâ 132. âyetteki ehl kelimesi bazıları tarafından "aile" bazıları tarafından ise "kavim" kelimesiyle çevrilmiştir. İbâdetlerin tüm insanlara peygamber tarafından tebliğ edilmesi gerektiği dikkate alındığında bu iki âyetteki ehl kelimesinin bütün insanları kapsayacak şekilde "kavim/millet/insanlar" gibi kelimelerle tercüme edilmesi daha doğrudur.

KAYNAKÇA

'Abde b. et-Tabîb (1971). *Şiʿru 'Abde*. Bağdat: nşr. Yahyâ el-Cebbûrî, Daru't-Terbiye.
'Abdullâh b. Revâha (1982). *Dîvân*. Riyad: nşr. Velîd Kassâb, Dâru'l-'Ulûm.
'İvadullâh, Ebû Mu'âz Târık (2008). *el-Mu'cemu'l-Mufesser li Kelimâti Ehâdîsi'l-Kutubi't-Tis'a*. Kuveyt: Dâru'l-Hayr.
Akdemir, S. (2015). *Son Çağrı Kur'ân*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
Asad, M. (1980). *The Massage of The Qur'ân*. Gibraltar: Dâr Al-Andelus.
Ateş, S. (ts.). *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
Cerrahoğlu, İ. (1993). *Tefsir Usûlü*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 9. Basım.
Çantay, H. B. (2015). *Tefsirli Kur'ân Meâli*. İstanbul: Risâle Yayınları.
Dâmegânî, Ebû 'Abdillâh el-Hüseyin b. Muhammed (1995). *el-Vucûh ve'n-Nezâ'ir li Elfâzi Kitâbillâhi'l-'Azîz*. Thk. Muhammed Hasen. Kahire: Vizâratu'l-Evkâf.
Demirci, M. (2015). *Tefsir Usûlü*. İstanbul: M.Ü.İ. Fakültesi Vakfı Yayınları, 43. Baskı.
Doğrul, Ö. R. (1955). *Tanrı Buyruğu*. İstanbul: Bilgi Basım ve Yayınevi, 3. Basım.
Duman, M. Z. (2008). *Beyânu'l-Hak*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2. Basım.
Dumlu, Ö. (2017). *Tefsir Usûlü*. İzmir: Tibyan Yayıncılık.
Ezherî, Muhammed b. Ahmed el-Herevî (2001). *Tehzîbu'l-luga*. Thk. Muhammed 'İvaz Mur'ib. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî.
Ferrâ, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. 'Abdullâh b. Manzûr ed-Deylemî (ts.). *Me'âni'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî v.dğr. Mısır: Dâru'l-Mısriyye.
Fîrûzâbâdî, Ebu't-Tâhir Mecduddîn Muhammed b. Ya'kub b. Muhammed (2005). *el-Kâmûsu'l-Muhît*. Thk. Mektebetu Tahkîki't-Turâss. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle.
Halîl b. Ahmed, Ebû 'Abdurrahmân b. 'Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (2003). *Kitâbu'l-'Ayn*. Thk. 'Abdulhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye.
Hârûn b. Mûsâ (1988). *el-Vucûh ve'n-Nezâ'ir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Thk. Hâtem Sâlih ed-Dâmin. Bağdat: Vizâratus's-Sekâfeti ve'l-A'lâm.
Herevî, Ebû 'Ubeyd Ahmed b. Muhammed el-Bâşânî (1999). *el-Garîbeyn fi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs*. Thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Riyad: Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz.

Hîrî, Ebû ‘Abdurrahmân İsmâîl b. Ahmed ed-Darîri (1995). *Vucûhu’l-Kur’ân*. Thk. Fâtıma Yûsuf el-Hiyemî. Dımeşk: Dâru’s-Seḳâ.
İbn ‘Âşûr (ts.). *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*. Tunus: Dâru Sahnûn li’n-Neşr ve’t-Tevzi‘.
İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed ‘Abdurrahmân er-Râzî (1419). *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*. Thk. Es‘ad Muhammed et-Tayyib. Arabistan: Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz.
İbn Ebî Zemenîn, Ebû ‘Abdillâh Muhammed el-Murrî (2002). *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*. Thk. Ebû ‘Abdillâh Hüseyin b. ‘Ukkâşe v.dğr. Kâhire: el-Fârûku’l-Hadîse.
İbn Fâris (1979). *Mu‘cemu Mekâyîsi’l-Luga*. Thk. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn. Dımeşk: Dâru’l-Fikr.
İbn Manzûr, Ebu’l-Fazl Cemâluddîn (ts.). *Lisânu’l-‘Arab*. Thk. Abdullâh ‘Aliyyu’l-Kebîr v.dğr. Kahire: Dâru’l-Me‘ârif.
İbnu’l-Cevzî, Cemâluddîn Ebu’l-Ferec (1984). *Nuzhetu’l-A‘yuni’n-Nevâzir fî ‘İlmi’l-Vucûh ve’n-Nezâ’ir*. Thk. Muhammed ‘Abdulkerîm. Beyrut: Muessesetu’r-Risâle.
İsfehânî, Râgıb (2006). *Müfredâtü elfâzi’l-Kur’ân*. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Asriyye.
Karaman, H. v.dğr. (2018). *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yay., 33. Basım.
Kısa, M. (2009). *Kur’an-ı Kerim ve Kısa Açıklamalı Meali*. Konya: Armağan Kitaplar.
Kuşeyrî, ‘Abdulkerîm b. Hevâzin b. ‘Abdilmelik (ts.). *Letâifu’l-İşârât*. Thk. İbrâhîm el-Besyûnî. Mısır: el-Hey’etu’l-Mısriyyetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb.
Mâverdî, Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Muhammed el-Basrî (2012). *en-Nüket ve’l-‘Uyûn*. Thk. es-Seyyid b. ‘Abdulmaksûd b. ‘Abdurrahîm. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Hammûş el-Kayravânî el-Endelusî (2008). *el-Hidâye ilâ Bulûği’n-Nihâye*. Thk. Komisyon. B.y.: Mecmû‘atu Buhûsi’l-Kitâb ve’s-Sunne.
Mertoğlu, M. S. (2013). “Vücûh ve Nezâir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/141-143. İstanbul: TDV Yayınları.
Mukâtil b. Süleymân, Ebu’l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî (2003). *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. Thk. Ahmed Ferîd. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
Nabiğa ez-Zubyânî (1985). *Dîvân*. Thk. Muhammed Ebu’l-Fadl. Kahire: Dâru’l-Me‘ârif.
Nehdî, ‘Abdullâh b. el-‘Aclân (2010). *Dîvân*. Thk. İbrâhîm Sâlih. Abu Dabi: Dâru’l-Kutubi’l-Vataniyye.
Okumuş, M. (2015). “Ulûmu’l-Kur’ân (Kur’ân İlimleri)”, *Tefsir*, ed. Mehmet Akif Koç. Ankara: Grafiker Yayınları, 3. Basım.
Okuyan, M. (2015). *Kur’an Sözlüğü*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 3. Basım.
Okuyan, M. (2021). *Kur’an Meal-Tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 6. Basım.
Öztürk, M. (2015). *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım.
Pickthall, M. (2011). *The Glorious Qur’ân*. İstanbu: Çağrı Yayınları, 6. Basım.
Sa‘lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî (2002). *el-Keşf ve’l-Beyân*. Thk. el-İmâm Ebî Muhammed b. ‘Âşûr. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî.
Sâhib b. ʿAbbâd (1994). *el-Muhît fi’l-Luga*. Thk. Muhammed Hasan. Beyrut: ‘Âlemu’l-Kutub.
Semerkandî, Ebu’l-Leys Nasr b. Muhammed (ts.). *Bahru’l-‘Ulûm*. B.y.: yy.
Semînu’l-Halebî, Ahmed b. Yûsuf b. ‘Abduddâim (1996). *‘Umdetu’l-Huffâz*. Thk. Muhammed Bâsil. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
Sicistânî, Ebû Bekr Muhammed (1963). *Tefsîru Garîbi’l-Kurân*. Kâhire: Mektebetu ve Matba‘atu Muhammed ‘Alî Sabîh ve Evlâduhû.
Sulemî, ‘Abbâs b. Mirdâs (1991). *Dîvân*. Thk. Yaḥyâ el-Cebbûrî. Beyrut: Muessesetu’r-Risâle.
Suyûtî, ‘Abdurrahmân b. Ebû Bekr Celâluddîn (1996). *el-İtkân fî ‘Ulûmi’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 3. Basım.
Taberî, Ebû Ca‘fer Muhammed b. Cerîr (2001). *Câmiu‘l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*. Thk. Sıdkı Cemîl el-‘Attâr. Beyrut: Dâru’l-Fikr.
Taqiuddin, Muhammad Hilâlî - Khân, Muhammad Muhsin (2002). *The Noble Qur’ân*. Riyadh: Darussalam.
Tarafe b. el-‘Abd (2000). *Dîvân*. şrh., el-‘Alem eş-Şentemerî. Thk. Duriyye el-Hatîb - Lutfî es-Sakkâl. Beyrut: el-Muessesetu’l-‘Arabiyye.
Vâhidî, Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbûrî (1415). *el-Vecîz fî Tefsîri’l-Kitâbi’l-‘Azîz*. Thk. Safvân ‘Adnân. Beyrut: Dâru’l-Kalem - ed-Dâru’ş-Şâmiyye.
Yahyâ b. Sellâm, Ebû Zekeriyyâ b. Ebî Sa‘lebe et-Teymî (2004). *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm*. Thk. Hind şelebî. Beyrut - Lübnan: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye.
Yazır, E. M. H. (2001). *Hak Dini Kur’ân Dili*. İstanbu: Yenda Yay.
Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm (1988). *Me‘âni’l-Kur’ân ve ‘İrâbihî*. Beyrut: Âlemu’l-Kutub.
Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. ‘Abdullâh (1988). *el-Burhân*. Beyrut: Dâru’l-Fikr.

DALLAS SMYTHE'NİN İZLEYİCİ METASI YAKLAŞIMINI DİJİTAL MEDYA ORTAMLARI ÜZERİNDE YENİDEN DÜŞÜNMEK: İZLEYİCİ METASINDAN KULLANICI METASINA

Zeynep Yelda Kadıoğlu
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği Anabilim Dalı
ORCİD: 0000-0001-5533-943X

ÖZET

Dallas Smythe'nin izleyici metası yaklaşımı televizyonun baskın araç olduğu zamanlarda ortaya atılmıştır. Smythe'nin çalışmaları iletişimin ekonomi politiği üzerine çalışanlar için önemli bir çıkış noktası oluşturur. Smythe; medya sektörünü sadece içeriklerin toplumsal etkileri açısından ele alan eleştirel kuramların aksine diğer sektörler gibi üretim ve emek üzerinden ele alır. İzleyici/kullanıcı edimlerini emek olarak tanımlar ve izleyici zamanının emtiaya dönüştüğünü ortaya koyar. İzleyici metası yaklaşımına göre kitle iletişim araçları izleyici üretir ve reklam verenlere satarlar. İzleme eyleminin ekonomik bir değer yaratması onu meta konumuna getirir. Dallas Smythe izleyicilerin içerikler karşısında geçirdikleri zamanın reklam verenlere satılmasını aynı zamanda bir sömürü olarak ele almıştır. Günümüzde ise kitle iletişim araçlarının dijitalleşmesi, etkileşimli iletişim mecralarının ortaya çıkmasıyla izleyiciler kullanıcıya dönüşmüştür. Dijital ortamlarında kullanıcılar içerik üreterek, içerik takip ederek ve kendilerini tanımlayan paylaşımlarda bulunarak yarattıkları ekonomik değer dolayısıyla kullanıcı metası konumuna gelirler. Dijital medya sektöründe kullanıcıların ürettiği içerikler ara maldır. Kullanıcıların çoğu ürettikleri içeriklerin yarattığı ekonomik değerden habersizce ve gönüllü olarak internet üzerinde varlıklarını ve aktivitelerini sürdürürler. Kullanıcı emeğinin yarattığı gelirin faydası sadece ortamı sağlayan internet tabanlı iletişim şirketlerine ait olur. Bu çalışmada izleyici metasından kullanıcı metasına doğru evrilen süreç ele alınmış, kullanıcı metasından elde edilen ekonomik değerin kullanıcıların ve toplumun yararına kullanılabileceği düzenleme önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dallas Smythe, Kullanıcı Metası, İzleyici Metası, Dijital Emek

RETHINKING DALLAS SMYTHE'S APPROACH TO THE AUDIENCE META IN DIGITAL MEDIA: FROM AUDIENCE META TO USER META

ABSTRACT

Dallas Smythe's audience commodity approach was introduced when television was the dominant medium. Smythe's work constitutes an important starting point for those working on the political economy of communication. Smythe; Contrary to critical theories that only deal with the media sector in terms of the social effects of the contents, it deals with production and labor like other sectors. He defines viewer/user actions as labor and reveals that viewer time turns into commodities.

According to the audience commodity approach, mass media generate audiences and sell them to advertisers. The fact that the act of watching creates an economic value makes it a commodity. Dallas Smythe also considered the sale of the time spent by viewers on content to advertisers as an exploitation. Today, with the digitalization of mass media and the emergence of interactive communication channels, audiences have turned into users. In their digital environments, users become user commodities due to the economic value they create by producing content, following content, and sharing self-defining posts. Content produced by users in the digital media sector is intermediate goods. Most of the users continue their existence and activities on the internet voluntarily and unaware of the economic value created by the content they produce. The benefit of the income generated by the user labor only belongs to the internet-based communication companies that provide the medium. In this study, the process that evolves from the audience commodity to the user commodity is discussed, and it is suggested that the economic value obtained from the user commodity can be used for the benefit of the users and the society.

Keywords: Dallas Smythe, Audience Commodity, User Commodity, Dijital Labor

1.ELEŞTİREL MEDYA ÇALIŞMALARI VE İZLEYİCİ METASI

İletişim alanındaki kuramsal çalışmalar temelde ana akım kuramlar (liberal kuramlar) ve eleştirel kuramlar olarak ayrılır. Ana akım iletişim kuramları kitle iletişim araçlarının toplumsal etkileri, faydaları, farklı demografilerde kitle iletişim araçlarının kullanım tercihleri, etkilerin ölçümlenmesi gibi işlevsel yaklaşıma sahiptirler. Özellikle kitle iletişim araçlarının ikna süreçlerinde ve davranışlar üzerindeki etkisi çevresinde çalışılmışlardır. Ana akım iletişim kuramları kitle iletişim araçlarını özne alır, izleyicileri pasif konumlarlar. Eleştirel kuramlar ise iletişimin endüstrileşmesini ve medyanın toplumsal etkilerini merkeze alan çalışmalardır. Geniş çerçevede toplumsal ilişkilerin inşasında iktidarın yeri ve rolünü ortaya koymaya çalışırlar. Bu bağlamda egemen sınıfların, ideolojilerine meşruiyet sağlamak için kitle iletişim araçlarını kullandıkları savını öne sürerler. Frankfurt Okulu düşünürlerinin başı çektiği eleştirel kuramcılar kapitalist toplumun gelişiminin kültürel boyutları üzerinde yoğunluklu yer vermişler, zamanla Horkheimer ve Adorno'nun çalışmalarıyla çizgilerini kapitalizm eleştirisinden batı uygarlığı eleştirisine doğru kaydırmışlardır (Bağce, 2006, s.11). Horkheimer'e göre ana akım iletişim kuramları ile eleştirel kuram arasındaki temel farklılık iki farklı düşünsel tarzı cisimleştirmelerinden kaynaklanır. Ana akım iletişim kuramları alandaki bütün olguların kendisinin içinde kavranacağı genel kavramları tarif eder ve insanın değişebileceği, üstelik değişse bile kendisiyle özdeş kalacağı kavrayışını göz ardı eder. Eleştirel kuram ise insanın tarihin öznesi ve yaratıcısı olduğu görüşünden hareket ederek aynı zamanda insanları tüm tarihsel yaşam biçimlerinin üreticisi olarak görür (Therborn, 2006, s:21-22), Eleştirel kuramcılar uzun süre çalışmalarında ekonomik bakış açısını sınırlı kullanmışlar, daha çok iktidarın meşruiyet arayışı ve ideoloji üzerinde durmuşlardır. Medya endüstrilerini de, rıza üretici, meşruiyet sağlayıcı rolü ile ele almışlardır.

Eleştirel Kuramcılardan Adorno ve Horkheimer gibi teorisyenler, medya endüstrilerinin fordist yapısının, en çok Hollywood filminde görünür olduğunu ve kendi gösterileri aracılığıyla geç kapitalizm sistemini onaylamaları için izleyicileri cezbeden ürünler yarattığını öne sürmüşlerdir. Onlar için medyanın temel sorunu ekonomik değil ideolojik işlevleridir (Dolber, 2016, s.747). Toplumsal çözümlemelerini kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere bütünsel bir yaklaşımla yaparken medya endüstrilerini üretim ilişkileri boyutunda ele almaya ikincil önem vermişlerdir. Kuşkusuz ekonomik yapıyı tamamen yadsımamışlar ancak ideolojik yaklaşımın içinde ele almışlardır. Okulun en önemli temsilcilerinden Adorno bireylerden ziyade nesnelerin öne çıktığı tüketim düzeni üzerinden kapitalist sistem eleştirisi yapar (Kulak, 2016, 75). Kapitalist gelişmenin altında yatan veya görünür olmayan eğiliminin bile özgürlüğe değil daha fazla bütünleşmeye ve tahakküme yönelik olduğunu ifade eder (Adorno, 2007, 132). Horkheimer, ideolojiye, ekonomik analize dayanmadan yapılacak herhangi bir eleştirinin tutarlı bir eleştiri olamayacağını belirtmiştir (Kulak, 72). Dolayısıyla Frankfurt Okulunun eleştirel yaklaşımları da Marksizmden beslenmektedir. Ancak Marksist düşünce için esas unsur olan pratikle ilişki kurma noktasında yetersiz kalmışlardır (Slater, 1998, s.10). Smythe eleştirel çalışmalara getirdiği Marksist yaklaşımla Frankfurt Okulu'nun kapitalist sistem eleştirilerini medyanın iş üretme biçimleriyle ele alır.

Dallas Smythe medya endüstrilerinin üretimi ve üretim ilişkilerini önceleyen yaklaşımıyla kültürel çalışmalara hem yeni bir boyut kazandırmış hem de açtığı yolda çalışmalarını takip eden, destekleyen ya da eleştiren ve tartışan Herbert Schiller, Graham Murdock, Peter Golding, Vincent Mosco, Janet Wasko, Edward S. Herman, Noam Chomsky, Dan Schiller gibi isimlerle birlikte eleştirel ekonomi politik yaklaşımların kapsamını ve alanını genişletmiştir.

Smythe'nin eleştirel medya çalışmalarının başlıca eksikliği olarak gördüğü "medyanın tekelci kapitalizme meşruiyet kazandırma ve işlerliğini sağlamadaki rolünün yadsınması" görüşlerine diğer kuramcılar çeşitli yanıtlar getirmiştir. Örneğin Murdock (1978: 112-114) Smythe'yi durumu sadece iktisadi çerçevede ele almasından dolayı eleştirir. Garnham (1979, s.133) Smythe'yi medya kurumlarının kapitalist sistemdeki ekonomik işlevlerine yoğunlaşarak ideolojik işlevlerinin gündem dışı kalmasına zemin hazırlayan yaklaşımı dolayısıyla eleştirir. Murdock'a göre Smythe'nin eleştirdiği tekelci rekabet koşulları aynı zamanda ideolojiyi üreten, meşruiyet kazandıran ve yayan düzeni doğuracaktır. Bu yüzden ideolojik etki eleştirel çalışmalarda iktisadi kavrayışın dışında kalamaz. Kıyan'ın çevirdiği şekliyle (2015, s.238) Murdock bu durumu şöyle ifade eder; "…izleyicilerin reklam verenlere satılması bu sektörlerin birincil var oluş sebebi değildir. Daha ziyade, bu sektörler, toplumsal düzene ve yapısal eşitsizliğe dair açıklamaları satma ve tutku ile umudu meşru demetler halinde paketleme işindedirler. Kısaca, ideolojiyle ve ideoloji aracılığıyla iş görürler, sistemi pazarlarlar. Smythe (1978, s.122) Murdock'a cevaben yayınladığı makalesinde kitle iletişim endüstrisinin iktisadi işlevinin ideolojiyi yaratma ve yayma işlevinin temelini oluşturduğunu, yani kitle iletişim araçlarının her türlü ideolojik edimin altında tekelci kapitalizme dayanan iktisadi bir gerekçe olduğunu savunur.

Smythe'nin eleştirel çalışmalara yaptığı temel katkı; teknolojinin belirleyiciliğindeki medya endüstrisinin kurumsal ilişkilerinde ve iletişimin bütün biçimlerinde varlonan politik ve ekonomik güç ilişkilerini kapsayan yaklaşım getirmesidir (Mansell 1995, 47). Dallas Smythe öncelikle şu temel soruyu ortaya koymuştur: Medya Endüstrisi ne üretir? Böylece dikkati içerikten başka yöne çeviren Smythe, izleyiciler ve okuyucuların ticari medya tarafından üretilen birincil meta olduğunu savunmuştur. Yani medya endüstrilerinin üretimi izleyicilerdir. İzleyici metası olarak adlandırdığı bu üretim, reklam verenin satın aldığı ve kullandığı dayanıklı olmayan bir 'üretici malı"dır. Böylece üretilen içerikleri seyreden izleyiciler, medya şirketleri ve reklamcılar tarafından ekonomik bir değer kazandırılarak sisteme arz edilir, talebi ise onlara reklamlar yoluyla ürün satabilmek isteyen işletmeler oluşturur. Sonuçta yapım şirketlerinde üretilen program içeriklerinin tüketicisi olan izleyiciler, artık yeni bir üretimdir ve üretilen izleyiciler reklamcılara satılabilen bir metaya dönüştürülür (Fiske, 2012).

Smythe, "Batı Marksizminin Kör Noktası" başlıklı çalışmasında kuramsal yaklaşımının temellerini iki önemli olgu üzerine inşa etmektedir. İlk olarak, kapitalizmin tekelci niteliğe büründüğü gerçeğinden yola çıkmaktadır. İkinci olarak, tekelci kapitalizm koşullarında kitle iletişim sistemlerinin ticarileşip reklama dayalı hale geldiklerini öne sürmektedir. Bu iki yönlü gelişme, Smythe'yi, kitle iletişim sistemlerinin hangi metayı ürettikleri ve bu yolla sermaye açısından hangi iktisadi işlevi yerine getirdikleri sorusuna yöneltmiş görünmektedir (Kıyan, 2015, s.232). Smythe, "izleyici metası" tezinde Marx'ın emek ve emek gücü ayrımını, izleyici ve izleyici gücü kavramları şeklinde uyarlamıştır. Marx'a göre emek; bireyin zihinsel ve fiziksel çalışma kapasitesidir. Bireyin arz etmeye razı olduğu emeği ise emek gücünü oluşturur. Benzer yaklaşımla Smythe üretime ve değiş tokuşa konu edilenin izleyiciden ziyade, izleyici gücü olduğunu ifade etmektedir. Böylece, nasıl ki Marx emek değil, emek gücünün arzından bahsettiyse, Smythe de bütünüyle izleyicinin değil, izleyici gücünün satıldığını söylemektedir (Önder, 2018).

Smythe'nin izleyici metası kavramını ortaya attığı dönemlerden günümüze henüz elli yıl bile geçmemiş olmasına rağmen iletişim teknolojilerinde ve bağlı olarak yaşam pratiklerinde büyük değişimler gerçekleşmiştir. Dolayısıyla iletişim düzeninin, üretim ve tüketim algısının ve pratiklerinin toplumsal değişimle birlikte yaşamış olduğu dönüşümü tarihsel perspektifte ele almak gerekir.

2.ÜRETİM -TÜKETİM İLİŞKİLERİNİN VE MEDYANIN DÖNÜŞÜMÜ

Sanayi devrimi ve kitlesel üretimin başlaması toplumsal alanların tümünde dönüştürücü etki yaratmıştır. Makine endüstrisindeki devrimsel buluşlar ve fordist üretim yöntemleri kitlesel üretimin önünü açmıştır. Bu dönemde üretim ihtiyaca yönelik yapılmaktadır. Yani tüketicilerin mevcut ihtiyaçları arzı belirler. Zamanla üretimin ve beraberinde rekabete dahil olan şirketlerin niceliksel artışı arzı da çeşitlendirerek arttırmıştır. Diğer yandan talebin de paralel olarak artması için sistem, ihtiyaçların tatmininden hazların tatminine doğru yönelten dinamikleri üretmiştir. Üretim pratiklerindeki bu dönüşümlerin tüketim biçimlerini de dönüştürmesi

ve günümüz tüketim toplumuna evrilen süreç, iki dünya savaşı ve 1929 krizi sırasında duraklama yaşayarak gerçekleşmiştir. 1950'lerden itibaren tüketim algısı ihtiyaç temelinden haz temeline doğru eksen kaydırmıştır. Gelişen reklam ve pazarlama endüstrisi tüketim eylemini, bireylerin temel ihtiyaçlarını piyasadaki sınırlı seçenek arasından karşılama modelinden çıkarmıştır. Yeni model temelde iki çıkış noktasından hareket eder. Birincisi satın alma motivasyonu ile ilgilidir. Bireyler satın aldıkları ürünlerin fonksiyonlarına duydukları ihtiyaçtan değil, satın almanın verdiği hazzı önceledikleri için tüketim yaparlar. Yani bir ürünü işlevinden ziyade, o ürüne sahip olmanın sağlayacağı duyusal iyilik sebebiyle satın alırlar. Nitekim ürün pazarlanması işlevselliği ve dayanıklılığından ziyade, sahibini seçkin hissettireceği ve arzulanan sınıflara dahiliyet kazandıracağı vaadi ile planlanır. Bu süreç tüketim pratiklerinde de önemli ve kalıcı bir dönüşüm yaratmıştır. Bireylerin satın alma kararları mantık ile değil duygularla alınmaya başlamıştır. Tüm reklam endüstrisi bireylerin ya da yeni tanımlamayla tüketicilerin akıllarını değil duygularını muhatap alır. Tüketim algısındaki dönüşümün diğer çıkış noktası ise satın alma eylemi ile mutluluk duygusunun bağlantılı olduğu düşüncesinin algılarda yer etmesinin sağlanmasıdır. Alışveriş yapmanın, daha çok ürüne sahip olmanın, satın alma eyleminin, yeniyi eskiyle değil bir öncekiyle ikame etmenin yaratacağı mutluluk tüm medya ortamlarında vurgulanmaktadır. Üstelik bu mutluluk sanrısı ürünle değil satın alma eyleminin kendisiyle ilgilidir. Bu sayede satın alınan ürünlerin sağladığı haz kısa sürede etkisini yitirmekte ve yeni hazlar için yeni satın almalar hedeflenmektedir. Satın alınan ürünün sağladığı haz yeni modelin piyasaya çıkmasına ya da yeni sezon modasının, trendlerinin medyada yer almaya başlamasına kadardır. Tüketim pratiklerindeki bu dönüşümle, tüketim toplumuna giden yolun taşları kararlılıkla döşenmeye başlamıştır. Değişen üretim ve tüketim pratiklerinin 20. Yüzyılda en önemli aktörü kuşkusuz medyadır. Söz konusu değişim iletişim sektörünün önemini giderek arttırmış ve bu alandaki baş döndürücü ilerlemenin de koşullarını hazırlamıştır. Medya sektörünün yeni süreç içinde iki temel işlevi oluşmuştur. Bir yandan içerikleriyle ve işleyiş biçimiyle üretim ve tüketim ilişkilerinin yeniden üretilmesine etki eder, diğer yandan geniş kitlelere ürünün pazarlanmasına kanal olur. Böylelikle iletişim ve medya sektörü toplumsal dönüşümlerin başat faktörü olarak süreç içindeki yerini almıştır. Kuşkusuz bu noktada geleneksel medyadan günümüz medyasına evriliş süreçlerini da ortaya koymak gerekir. Süreç içinde iletişim teknolojilerindeki gelişimler yeni iletişim ortamlarını var etmiştir. Geleneksel medyaya nazaran yeni medya birçok farklılıklara sahip olmakla birlikte temelde değişmeyen yapı, her türle iletişim ortamının aynı zamanda izleyicilerine, okuyucularına, kullanıcılarına ürünleri pazarlayacak kanal olmasıdır.

Geleneksel medyanın izlemiş olduğu iletişim modeli ile günümüzde medyanın kendisini takip eden kitle ile kurmuş olduğu iletişim farklılıklar göstermektedir. En önemli fark etkileşimle ilgilidir. Geleneksel medyada iletişim doğrusaldır. Medya tarafından üretilen ürün kitle iletişim araçları kanalı ile hedef kitleye yani alıcıya ulaştırılır. Alıcının elde etmiş olduğu mesaj ile ilgili geri dönüşün analizi ise yazılı basında satış, görsel basında reyting ile ölçümlenmektedir. Yeni medya da ise durum daha farklıdır. Yeni medya özellikle internet

ve Web 2.0 teknolojisinin iletişime katmış olduğu yenilikler ile ölçümlenebilirlik, hız ve etkileşim anlamında önemli avantajlara sahiptir. Yeni medya kavramı da teknolojinin gelişim sürekliliğine bağlı olarak tanımını ve niteliklerini güncellemektedir. En basit hali ile yeni medya, bilgisayarların işlem gücü olmadan oluşturulması mümkün olmayan iletişim ortamlarını ifade etmektedir. İnternetin ortaya çıkışı ve gelişimi bilişim teknolojilerinde gelişimlerle birlikte bugün cep telefonlarına sığacak kadar küçülen, bütün dünyayı saran görünmez bir iletişim ağının varlığına dikkat çeker. Artık bireyler anlık bir şekilde istedikleri zaman ve istekleri mekânda medya içeriklerine kolayca ulaşabilme, kendi ürettikleri içerikleri yayabilme imkânına sahip olmaktadır.

Dönüşümle birlikte iletişim sektörünün kurumsal öğeleri olan geleneksel medya şirketleri tamamen yok olmamakla birlikte hakimiyetlerini internet tabanlı iletişim şirketlerine bırakmışlardır. Aşağıda işleyişleri bakımından geçmişin ve günümüzün hakim iletişim şirketlerinin kıyaslaması yapılmıştır (Kadıoğlu, 2019, s.226).

GELENEKSEL MEDYA İŞLETMELERİ	**İNTERNET TABANLI İLETİŞİM ŞİRKETLERİ**
İçerik üretirler	İçerik üretmezler, kullanıcıların içerik üretmesine olanak sağlarlar
Ürettikleri içerik genele yöneliktir	Üretilen içerikler genellikle kişiseldir ya da belli algoritmalarla tanımlanan gruplara yöneliktir
Kitlesel üretim yaparlar	Kitlesel üretim yaparlar
Finansmanını satış ve reklam gelirleri ile sağlarlar	Finansmanını reklam ve bazı uygulamaların satışından sağlarlar
Başlıca girdileri enformasyondur	Başlıca girdileri enformasyondur
Kullanıcılarını tanımazlar	Kullanıcılarını tanımlayan birçok veriye sahiptirler
Sektörde tekelleşme eğilimleri vardır	Kuruluş şartlarından dolayı doğal tekellere benzerler
İkameleri mümkündür	İkameleri çok zordur
Piyasaya giriş engelleri yüksektir	Piyasaya giriş engelleri daha da yüksektir
Bağımlılık düzeyi zayıftır	Bağımlılık düzeyi yüksektir.
Etki alanı sınırlıdır (kullanıcı sayısı açısından)	Etki alanı geniştir (kullanıcı sayısı açısından)
Kamusal dışsallıkları yüksektir	Kamusal dışsallıkları yüksektir

Tablo 1. Geleneksel Medya İşletmeleri ile İnternet Tabanlı İletişim Şirketlerinin Karşılaştırılması

Geleneksel Medya ile Yeni Medyanın farklı yapıları, üretim ve tüketim süreçlerini dolayısıyla ortaya çıkan ürünleri ve buna bağlı olarak tüketim alışkanlıklarını da tamamen değiştirmektedir. Bugün bireyler sahip oldukları teknoloji sayesinde medyanın kendilerine vermiş olduğu bilgiye artı değer katmakta ve ortaya çıkan ürünün farklılaşmasına sebep olmaktadır. Yeni medya, internet ve bunun sonucunda iletişim ortamını tamamen değiştiren sosyal medyanın varlığı hedef kitleye sunulan içeriklerin yayılım hızını da ciddi ölçüde artırmaktadır. Özetle geleneksel medyanın öznesi okuyucu ve izleyicilerken dijital tabanlı yeni medyanın öznesi kullanıcılardır.

DALLAS SMYTHE VE İZLEYİCİ METASI

Dallas W. Smythe (1907-1992) iletişim ve medya alanlarına ekonomi politik bakış açısını getiren sosyolog ve eleştirel kuramcıdır. Marksist görüşlerin üniversitelerde tartışıldığı, oldukça kabul gördüğü dönemlerde eğitimini tamamlamıştır. Smythe, Marksist görüşlerden etkilenmiş ve onun yaklaşımları bağlamında medyanın işleyişlerini ele almıştır. Doktora eğitimini tamamladıktan sonra, aralarında Tarım Bakanlığı (USDA - United States Department of Agriculture), Çalışma Bakanlığı (DOL-United States Department of Labor) ve Federal İletişim Komisyonun (FCC- The Federal Communications Commission) bulunduğu çeşitli devlet kurumlarında iktisatçı olarak çalışmıştır. Smythe 1943 yılında şef ekonomist olarak Federal İletişim Komisyonu (FCC)'nda çalıştığı dönemlerde hükümetin ve ilgili kamusal kuruluşların özel sektörden yana olduğunu gözlemlemiş, dolayısıyla bu yöndeki eleştirel düşüncesini geliştirmiştir. Smythe, aynı zamanda FCC'de çalıştığı yıllarda "Yayıncı Lisanslarının Kamu Hizmeti Sorumluluğu" adlı Federal İletişim Komisyonu raporunun üretilmesine önemli katkılar sağlamıştır (Melody, 1993: 295). Dallas Smythe akademideki kapsamlı araştırmaları ve dersleriyle, kamu sektöründeki çalışmalarıyla ve bir sosyal aktivist olarak hayatı boyunca dünyayı değiştirmeye, farkındalık yaratmaya çalışmıştır (Wasko 1993, 1).

Smythe'nin çalışmaları iletişimin ekonomi politiği üzerine çalışanlar için önemli bir çıkış noktası oluşturur. Medya sektörünü sadece içeriklerin toplumsal etkileri açısından ele alan eleştirel kuramların aksine diğer sektörler gibi üretim ve emek üzerinden ele alır. İzleyici/kullanıcı edimlerini emek olarak tanımlar ve izleyici zamanının emtiaya dönüştüğünü ortaya koyar. Çalışmalarını yaptığı zamanda medya sektöründeki emek, sektör çalışanlarının emeği olarak algılanırken ilk kez izleyicinin zamanının ve dikkatinin yoğunlaştığı sürenin de bir emek olduğu ve reklam verenlere satılan bir değer ürettiği yaklaşımını getirir. Marx'ın klasik ekonomi politik eleştirisine dayanan ve Batı Marksizminin üstyapıya olan dikkatinden etkilenen iletişimin politik ekonomisi, kapitalist medya sistemleri içinde metalaştırma süreçlerinin (kullanım değerlerinin değişim değerlerine dönüştürülmesinin) şekillendiği ve değiştiğine dair bir anlayış taşır (Dolber, 2016, s.748).

Kapitalist süreçlerin giderek medya alanı da dâhil olmak sosyal yaşamın tamamına egemen olması, Dallas Smythe gibi ekonomi politik çalışan araştırmacıların bakışını değiştirmiş ve medyanın ekonomi politik bir bakış açısıyla ele alındığı çalışmalar üretilmeye başlamıştır. (Aktaran Yaylagül, 2018). İletişimin ekonomi politiği, kitle iletişim araçlarının ekonomik temeliyle, yani kitle iletişim araçlarını kontrol eden şirketlerin yapısı ve sahipliğiyle ve medya ürünlerinin üretim ve dağıtım süreçleriyle ilgilenir. (Mosco, 1996, s. 25).

Dallas Smythe kapitalist toplumlarda medyanın ekonomik işlevlerinin aksine kültürel ve ideolojik işlevlerine odaklanan yaklaşımlar yerine medyanın kapitalist düzen için yerine getirdiği ekonomik işlev üzerine odaklanmaktadır. "Batı Marksizminin Kör Noktası" olarak nitelendirdiği ise, kapitalist toplumlarda medyanın kültürel ve ideolojik işlevlerinin göz önünde olmasıdır (Mosco,1996;148).

Dallas Smythe (Smythe, 1977) Batı Marksizminin Kör Noktası çalışmasında şu sorulara cevap aramaktadır:

Tekelci kapitalizmde reklama dayalı kitle iletişim modeli ne üretir?

Reklam verenler reklam harcamalarıyla ne satın alınıyor?

Reklam verenler izleyici kitlesi satın aldıklarında ödemelerinin karşılığını aldıklarından nasıl emin olurlar?

Reklamcıların satın aldığı metayı hangi kurumlar üretiyor?

Tekelci kapitalizmde ekonomik anlamda kitle iletişim araçlarının içeriğinin doğası nedir? (Smythe burada üretilen içeriklerin, bireylerin izleyici olmasına ve sadık dikkatlerinin sürdürülmesine teşvik olarak kullanıldığını ileri sürer).

Satın alınan izleyicilerin reklam veren için gerçekleştirdikleri hizmetin niteliği nedir? (Smythe'ye göre izleyicilerin satıldıkları reklamcı için yaptıkları iş, belirli tüketim mallarını "markaları" satın almayı öğrenmek ve gelirlerini buna göre harcamaktır).

Reklama dayalı tekelci kapitalizmin, talep yönetimi, emek-değer teorisi ve "boş zaman" ile ilişkisi nasıldır? Smythe, tüketim mallarına talep yaratmak, yönetmek için kitleler üretmenin ve reklam verene satmanın kitle iletişim araçlarının temel işlevi olduğunu düşünür (Jansen, 1983: 423)

Smythe (1977, s. 130-131), Tekelci kapitalizm altında iletişimin kitlesel olarak üretilen meta biçimi nedir? sorusuna materyalist gerçeklikle, "nüfusun büyük kısmının uyku dışındaki tüm zamanının çalışma zamanı olması" yanıtını verir. İşin dışındaki çalışma zamanındaki en büyük parça, reklamcılara satılan izleyici zamanıdır. Reklamcılara satılan kendilerine ait bu zaman aralığında işçiler; tüketici ürünlerini üretenler için zaruri pazarlama fonksiyonlarını yerine getirirler ve emek gücünün üretimi ve yeniden üretiminde çalışırlar. Marksist Emek-Sermaye Kuramından beslenen bu yaklaşım izleyicilerin reklam verenlere satılan bir meta olma durumuna vurgu yapar (Atabek, 2013, s. 177). İzleyici yalnızca izleme eylemini gerçekleştirme misyonuna sahip değildir, aynı zamanda bir güç üretir (seyirci gücü), bu güç satılabilir, satın alındığı ve tüketildiği için de bir fiyata sahiptir. Böylece kullanım değerinin yanı sıra değişim değeri de olur ve emtia haline gelir.

Smythe'in çalışmalarını referans alan ve daha da ileriye taşıyan Jhally ve Livant ise izleme ediniminin, gerçekte endüstriyel emeğin bir uzantısı ifade ettiğini ve bunun, metafor olarak görülmemesi gerektiğini savunurlar. Onlara göre; izleme edimi, medya ekonomisi sürecinde vazgeçilmez bir unsur olan emeğin özel bir biçimini ifade etmektedir. İşçilerin emek güçleri kapitalistlere satılır; benzer şekilde izleyiciler de izleme güçlerini medya sahiplerine satmaktadır (Aktaran Dağtaş, 2015, s. 339).

Yine Smythe'e göre; izleyiciler meta olarak ele alındığı için, tüketim kültürüne dayalı olarak üretilen içerikler, izleyicileri gösteriş amaçlı tüketim isteği yönünde teşvik eder. Bu sadece izleyiciyi sömürmez aynı zamanda, üretilen çeşitli içerikler üzerinde de etkilidir (Yaylagül, 2018). Bireyler yalnızca bir meta değil aynı noktada oluşturmuş oldukları kitle ile özendirici bir unsur olma niteliğini de taşımaktadırlar.

3.ÜRETÜKETİCİ KULLANICILAR

Pazarlama iletişiminde hedef kitlenin yani tüketicilerin üretim aşamasında daha aktif olduğu yeni süreç yeni emek biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Üretici ve Tüketici kavramlarının iç içe geçmişliği her ne kadar yeni iletişim ortamları ile etkisini artırmış olsa da kavramsal olarak ortaya çıkışı yeni medyanın varlığından daha önceye dayanmaktadır.

İlk olarak 1980'li yılların başında Alvin Toffler tarafından kullanılan Üretüketici kavramı tanım olarak; "Üreticiyi tüketiciden ayıran çizginin giderek bulanıklaşmasıdır" (Toffler,1980, s.267). Christian Fuchs (2015, s.356) üretketici kavramından yola çıkarak günümüz internet çağında üretüketim üzerine çalışmış ve bunu şu şekilde açıklamıştır: "Metaları üreten üreticiler vardır. İnternet platformlarında söz konusu meta kullanıcı verisi ise, bu veriyi yaratma süreci de değer üreten emek olarak değerlendirilmelidir. Bunun anlamı şudur; Kullanıcıların internet kullanımı, satılan bir meta ve değer yaratma bakımından üretken üretim veya üretüketim'dir".

Üretüketimin ilk biçimlerinde daha çok duygulanımsal emek olarak istihdam edilen işgücünün yani üretüketicilerin öne çıktığı ve şirket maliyetlerini düşürmek bakımından bir değer yarattıkları sürece işaret eden üretüketim uygulamaları üzerinde durulmaktadır. Üretüketiciler bu faaliyetleri sırasında bir tüketici olarak girdikleri süreç içerisinde bir hizmet üreticisine dönüşmekte ve üretim ile tüketim arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktadır.(Çetin, B. 2019)

Bir başka önemli nokta üretim sürecinde üretilen metanın sahip olduğu niteliktir. Maddi olmayan emek ile üretilen meta somut yani maddi bir meta değildir, aksine o da soyutlaşmaktadır. Sosyal medya ile birlikte üretim tüketim ilişkisinin yaşamış olduğu dönüşüm Facebook ve Twitter gibi yeni iletişim ortamlarında birbirine benzer iki yeni tür metaya dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki içerik, diğeri ise kullanıcı verisi metalaşmasıdır (Duman, K., & Özdoyran, G. 2018). İçeriğin metalaşması geleneksel medyada da var olan bir durumdur. Geleneksel medya işletmelerinin ikili ürün yapıları vardır. Geleneksel medya işletmelerinin bazıları hem son tüketiciye ürün satarlar (gazete, tv aboneliği, dergi vs.) hem de reklam verenlere içeriklerini alan kullanıcılarını satarlar. Yeni medya düzeninde ise kullanıcılar hem içeriği üreten hem de içeriği izleyen olarak ekonomik değer üretmektedirler. Geleneksel medya işletmelerinin en önemli maliyet kalemleri içeriklerine dair maliyetlerdir ve içerik üretmenin maliyeti de sorumluluğu da medya şirketlerine aittir. Medya şirketleri eğlence, haber gibi alanlarda içerik üretirler ve ürettikleri içeriğin toplumsal etkileri, yasal

uygunlukları gibi konularda sorumluluk sahibidirler. Yeni iletişim düzeninde ise sosyal medya şirketleri içeriklerin üreticisi değil taşıyıcısı olmakla sınırlı sorumluluğa sahiptir. Platform sağladıkları içeriklerle ilgili toplumsal ya da yasal sorumlulukları konusunda çoğu zaman netlik de yoktur.

Kullanıcı verilerinin metalaşması yeni medya düzeni ile ortaya çıkmıştır. İnternetin ve sosyal ağların hedef kitleye ulaşabilme konusunda reklam verenlere sunduğu olanaklar geleneksel medyadan çok daha fazladır. Kullanıcıların satın alma tercihleri, tıklamaları, beğenileri, paylaşımları gibi dijital ayak izleri onları tanımlanabilir kılmaktadır. Böylelikle paylaşılan veriler ekonomik bir değer kazanmakta ve hedef kitleye doğrudan ulaşmak isteyen manipülatörlere, reklamcılara veya algı mühendislerine satılabilir hale gelmektedir. Medyada üretim ve tüketim noktasında yaşanan dönüşümün bir diğer önemli etkeni gözetim kavramının daha geniş bir anlam kazanıyor olmasıdır. Bireyin sıklıkla takip ettiği haber türlerinin ya da ilgi alanlarının, takip ettiği programların benzer varyasyonlarını akıllı hedefleme teknolojisi yardımı ile bireyin/ kullanıcının karşısına çıkartması söz konusudur. Bu yalnızca medyada değil aynı zamanda ekonomide de kendisini göstermekte e-ticaret platformları sayesinde bireyler takip ettikleri ürünlerin benzer reklamlarıyla sık sık karşılaşmaktadır.

4.GELENEKSELDEN DİJİTALE İZLEYİCİDEN KULLANICIYA

Geleneksel medyanın izleyicisi/okuru/dinleyicisi dijital medya ortamlarıyla kullanıcı konumuna gelmiştir. Gelenekselden dijitale dönüşüm önemli farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklar izleyici ve kullanıcı arasındaki farklılıklar açısından da, geleneksel medya ve dijital medya şirketlerinin işleyiş biçimleri arasındaki farklılıklar açısından da ele alınabilir.

Geleneksel medyanın başlıca iletişim kanalları olarak televizyon, gazete, radyo, açık hava reklamcılığı, sinema ve müzik endüstrisi dijital medyanın başlıca iletişim kanalları olarak ise web siteleri, video siteleri, sosyal medya uygulamaları sayılabilir. Geleneksel medyanın hetorojen ve geniş bir hedef kitlesi varken dijital medya üzerinde daha homojen kitlelere ulaşabilme imkanı vardır. Aralarındaki en temel farklılık dijital medyada izleyici/okuyucu/kullanıcıyla kurulabilen etkileşimde yatar. Dijital medyaya geçişin ilk dönemlerinde etkileşim fırsatları geri besleme süreçlerinin çok daha kolaylaşması ve artması şeklinde gerçekleşmiştir. Zamanla medya süreçleri mevcut içeriğe geri besleme yoluyla katılan izleyiciden, içeriği belirleyen kullanıcıya doğru değişen bir yapıya evrilmiştir. Geleneksel ve dijital medya işletmelerinin işleyiş biçimleri açısından da farklılıkları vardır. Fuchs bu farklılıkları aşağıdaki gibi sınıflamıştır. (Fuchs, 2015, s.51);

• Yaratıcılık ve sosyal ilişkiler: Geleneksel kitle yayıncıları programların anlamlarını üretirken, sosyal medya yöneticileri sadece anlam değil aynı zamanda diğer kullanıcılarla iletişim ve sosyal ilişkiler de üretir.

• Gözetim: Geleneksel kitle yayıncılığı sahip olduğu kitleyi meta olarak satmak için yaptığı ölçümlemelerde yaklaşık olarak bir veriye sahiptir. Sosyal medya şirketleri ise, kullanıcıların platformlarındaki ve diğer platformlardaki tüm çevrimiçi etkinliklerini izler, depolar ve değerlendirir. Kullanıcıların etkinlikleri, ilgi alanları, kuruduğu iletişimler ve sosyal ilişkileri hakkında ayrıntılı profillere sahiptirler. Kullanıcıların süreli olarak gerçek zamanlı gözetim altında olmaları kapitalist sosyal medyada emek üretenlerin doğasında var olan bir özelliktir. Burada kişisel veriler bir meta gibi satılır. Sosyal medyada kullanıcı davranışlarını ölçmek ve izlemek sürekli ve algoritmik bir özellik göstermektedir.

• Hedefli ve kişiselleştirilmiş reklamcılık: Sosyal medyada reklam vermek, kullanıcının ilgi alanlarını daha kolay hedefleyebilir ve reklamları kişiselleştirebilir olmasından dolayı ciddi bir avantaja sahiptir ancak ticari yayıncılıkta bu hedefleme daha zordur.

• Algoritmik açık arttırmalar: Algoritmalar kullanıcıların fiyatlandırılmasını düzenler. Sosyal medyadaki reklam fiyatları, açık arttırmacı sayısına bağlı olarak değişim gösterirken, gazete, radyo ve televizyonlardaki reklam fiyatları nispeten sabit bir şekilde belirlenmekte ve kamuoyuna duyurulmaktadır.

İzleyici ve kullanıcı arasındaki farklılıklar 5 temel ayrımda incelenebilir;

Niceliksel izleyici/kullanıcı: Geleneksel medyanın okuyucuları ve izleyicilerinden çok daha fazlası bugün dijital medyanın kullanıcısıdır. Üstelik geleneksel medya izlenceleri serbest zaman içinde gerçekleştirilen edimlerken, dijital medya iş hayatı, sosyal hayat ve serbest zaman ile içi içe geçmiştir. 2022 verilerine göre internet kullanıcı sayısı 4.95 milyar kişidir ki bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık % 62.5'ini oluşturmaktadır. Bunların 4.62 milyarı (dünya nüfusunun % 58.4'ü) aynı zamanda sosyal medya kullanıcısıdır. 2022 yılının ilk çeyreğindeki rakamlarla Facebook'un kullanıcı sayısı 2.91 milyar, Youtube kullanıcı sayısı 2.56 milyar ve üçüncü sıradaki WhatsApp'ın kullanıcı sayısı 2 milyar kişidir. (WE ARE SOCİAL, 2022). Üstelik bu rakam yıldan yıla hızla büyümektedir. 2020 den 2021 yılına internet kullanan kişi sayısı % 7,3, sosyal medyayı kullanan kişi sayısı % 13,2 artmıştır (Dijilopedi, 2021). 2013 yılında dünya genelinde sosyal ağlarda kişi başı geçirilen süre 1 saat 35 iken 2021 yılında bu süre 2 saat 15 dakikaya yükselmiştir (Statista 2022). Sosyal medya istatistiklerinde geçirilen süreye göre Facebook birinci, WhatsApp ikinci ve Facebook Messenger üçüncü sırada yer almaktadır (TECHJURY, 2022). Geleneksel medyanın izleyicilerinin büyük kısmı aynı zamanda kullanıcı olmuştur ve hem kullanıcı sayıları hem de dijital ortamlarda geçirilen süre giderek artmaktadır. Dünya nüfusunun neredeyse %60'ı internet kullanıcısıdır. Bu rakamlar geleneksel medyanın tiraj rakamlarının ya da izlenme sayılarının çok üstündedir. Dolayısıyla kullanıcı metasının sömürülmesi geleneksel medya izleyicisinin sömürülmesinden çok daha büyük bir ekonomik değere karşılık gelir.

İçerik Üretimi: Televizyon izleyicileri içerik üretimine katkı sağlayamazken internet kullanıcılarının ürettikleri içerikler hem yayınlanabilir hem de alınıp satılabilir değerdedir. (Fuchs, 2015. s.14)

Zaman Kısıtı: İzleyiciler televizyonlara sadece serbest zamanlarında erişim olanağına sahipken, internet

kullanıcıları için zaman kısıtı farklılaşmış, çoğu durumda ortadan kalkmıştır. İnternet'e erişim mobil cihazların gelişmesiyle birlikte neredeyse tüm güne yayılmıştır. (Fuchs, 2015. s.14)

Mekansal Bağımlılık: İzleyicilerin televizyon izleyebilmeleri için sabit bir mekanda (özellikle evlerinde) olmaları gerekirken, gelişen mobil teknolojilerle birlikte internet kullanıcıları için mekan bağımlılığı ortadan kalkmıştır. (Fuchs, 2015. s.14)

Araçsal Çeşitlilik: İzleyiciler tek bir araç kullanarak içeriklere ulaşırken kullanıcılar telefon, bilgisayar, televizyon, tablet, akıllı sattler gibi bir çok araçtan içeriklere ulaşabilmektedir.

Tanımlanabilir Olma: İzleyicilerin profilleri, hangi özelliklere sahip oldukları, düşünsel eğilimleri geleneksel medyada bilinmezken dijital medya alanında kullanıcıların kendilerine ait bir çok verisi mevcuttur. Bazı kullanıcılar izleyiciler gibi pasif olsalar bile yani hiçbir içerik üretmeseler, paylaşım yapmasalar da belli dijital ayak izlerine sahiptirler. İzleyiciler rating ölçüm yöntemleriyle grupsal olarak tanımlanabilirken (gelir ya da eğitim durumlarına göre AB grubu, C grubu ya da DE grubu gibi) kullanıcılar bıraktıkları dijital izlerle bireysel olarak tanımlanabilmekte ve reklam verenler ya da algıları manipüle etmek isteyen şirketler için veri olabilmektedirler.

Özetle geleneksel medyanın izleyicileri ile günümüz medyasının kullanıcıları arasında önemli farklılıklar vardır, hakeza medya işletmelerinin işleyiş biçimleri de farklılaşmıştır. Ancak her iki medya yapısında değişmeyen gerçeklik; medya işletmelerinin ister geleneksel olsun ister dijital olsun kamusal dışsallığı olan işletmeler olması ve ürettikleri ürünün izleyici/kullanıcı olmasıdır.

Çalışmalarında Smythe'den etkilenen çağımızın önemli eleştirel kuramcılarından Fuchs'a göre (2015,139) sosyal medya kullanıcıları, kendi verilerini kontrol edemez ve onları sahiplenemez, dolayısıyla onlara yabancılaşmaktadırlar. İzleyici metasını oluşturan emek sömürülür çünkü izleyicinin izleme eylemiyle sarf ettiği emeğin ekonomik bir değeri vardır ve başkalarına kazanç yaratır. Aynı şekilde ve aynı sebeple dijital emek de ideolojik açıdan baskı altına alınmış olur.

5.KULLANICI EMEĞİ VE KULLANICI METASI

Meta, Türk Dil Kurumunun tanımıyla ticari mal demektir. Takas değeri olan ve alınıp satılabilen mallara meta denir. Günümüz dijital ortamlarında kullanıcılar içerik üreterek, içerik takip ederek ve kendilerini tanımlayan paylaşımlarda bulunarak yarattıkları ekonomik değer dolayısıyla kullanıcı metası konumuna gelirler. Kullanıcılar ağa bağlı dijital medyanın yarattığı bir meta yani üretilen üründür. İletişim teknolojilerinde gelişmeler kapitalist süreçlerle birlikte bilgi ve enformasyonu beraberinde de bireyin toplumsallığını ve iletişimselliğini meta haline getirmiştir (Prodnik 2014:331). Üstelik izleyicilerin metaya dönüşmesinde gönüllülük esası işler. İzleyici sürekli dijital iletişimin egemen olduğu sistemde, arzulanan sosyal

değere/statüye kavuşmak için hem tüketici olarak hem de malların tanıtanı olarak var olur (Bauman ve Lyon, 2013, s.:39)

Üretim sürecinde nihai üretimi gerçekleştirmek için kullanılan mallara ara mal denir. Dijital medya sektöründe ara mal üretimi içeriklerdir. Üretilen nihai mal ise içerikleri takip eden kullanıcılardır. Kullanıcılar hem ara malı üretirler hem de nihai ürünü oluştururlar. Ancak üretime katılmaları karşılığında büyük bir ekonomik değer yarattıkları halde oluşan gelirden pay almazlar. Oluşan ekonomik değer platform sahipleri, reklam verenler ve aradaki kurumlar arasında paylaşılır. Fuchs'un izleyici/kullanıcı emeğinin sömürülmesi olarak ifade ettiği durum budur.

Kullanıcıların meta değeri ilk olarak belli platformlar üzerinden ürettikleri içeriklerle oluşur. Kullanıcı sayısı bir yandan platformun değerini arttırırken diğer yandan yine kullanıcıların ürettikleri içerikler izlenerek platformun kullanımında sürekliliği sağlar, Kullanıcı sayısının ve üretilen içeriklerin çokluğu platformu bir reklam mecrası haline getirir. Böylece kullanıcılar hem takipçi olarak hem de paylaşan olarak ekonomik değer üretmiş olurlar. Dijital emek üzerinden yaratılan bu artı değer kapitalist düzen içinde zenginliğin yeniden üretilmesini sağlar. Fordist dönemde olduğu gibi bugün de kapitalizmin nihai amacı ve itici gücü sınırsız sermaye birikimi arzusudur. Günümüzde yeni ekonomiyle birlikte sermaye birikimi oluşturabilmenin önemli bir yolu gündelik çevrimiçi kullanıcı faaliyetlerinin mülksüzleştirilmesidir. Kullanıcıların Instagram, Facebook, Twitter, Youtube gibi sosyal paylaşım sitelerinde oluşturdukları içerik alanlarının reklamcılara satılması aynı zamanda hem kullanıcıların emeğinin sömürülmesi hem de birikim için artı değer üretme sürecidir (Ekman, 2014: 108).

Jhally "seyretmek, fabrika emeğinin bir uzantısıdır" der ve günümüzdeki fabrikalardan bir tanesinin oturma odalarımız olduğu görüşünü savunur. Jhally'e göre geleneksel medyanın izleyicileri için fabrika, ücretli emeğin çalışma alanını ifade eder ve mekan televizyonların karşısıdır. (Aktaran Duman & Özdoyran, 2018) Yeni dijital ortamlarla birlikte kullanıcı emeğinin arz edildiği mekanlar ise bireyin iletişim araçlarına ulaşım sağladığı her yerdir. Özellikle cep telefonlarının ağlar üzerinden etkileşim sağlanabilecek araçlara dönüşmesiyle birlikte sözü edilen çalışma alanları da taşınabilir hale gelmiştir. Dolayısıyla izleyicinin ya da kullanıcı metasının üretim yaratabilmesi için mekânsal ve zamansal sınırlılıklar ortadan kalkmıştır.

Dallas Smythe'nin çizgisinde çalışan günümüzün önemli sosyal bilimcilerinden Mosco metalaştırmanın üç alanda gerçekleştiğini ifade eder; içerik, emek ve izleyiciler (Aktaran Yaylagül, 2018, s.133-14). Geleneksel medyada içeriklerin üreticisi şirketlerken günümüzde sosyal medya ile birlikte kullanıcılardır. İzleyicilerden kullanıcılara doğru dönüşümde bireyler zamanları karşılığı faydalandıkları içeriklerin aynı zamanda üreticisi konumuna gelmişlerdir. İçeriklerin değişim değeri vardır çünkü reklam verenler ya da kitleleri yönlendirmek isteyenler için izleyicileri ya da kullanıcıları üretme potansiyeline sahiptirler.

Diğer meta değerine sahip alan dijital emektir. Dijital emek, dijital medyanın tüm aşamalarında yer alan ve ekonomik değer üreten her türlü zihinsel veya bedensel çabayı kapsar. Kullanıcı emeği zihinsel çalışma yoluyla arz edilen emektir. Dijital emek günümüz medyasında başlı başına katma değer yaratan bir unsur haline gelmiştir. Kullanıcıların ister paylaşım yapsın ister yapılan paylaşımlara dair beğenme, beğenmeme gibi tıklamalar yapsın tüm edimleri ticari bir değerin oluşmasına katkıda bulunur. Örneğin bir medya platformunun takip edilme sıklığı, paylaşım sıklığı hem kullanıcılar için hem de reklam şirketleri tercih edilebilirliğini arttırır. Böylece dijital emek "kazanç artışı" ve "finansal değerlenme"nin çekirdeğini oluşturur (Andrejevic, 2015). Dijital medya şirketlerinin kullanıcı sayıları azaldıkça piyasa değerleri de düşmektedir. Benzer süreç ağ üzerindeki tüm uygulamalar için geçerlidir. Uygulamaların da ekonomik değerleri kullanıcıları ile doğru orantılıdır.

Dijital iletişim sektörünün rekabet yapısı küçük işletmeler için oldukça zordur. Sektöre hakim az sayıda dev şirket sektörü domine etmektedir. Kullanıcı emeğinin söz konusu olduğu tüm alanlardaki sektörel koşullar tekelci kapitalizm koşullarında işlemektedir.

Metalaşan diğer bir ürün kullanıcıların öznel bilgileridir. Yapılan tüm paylaşımlar ya da paylaşımlara yorumlar sahibinin tanımlanabilirliğini arttırır. Kullanıcıların kişiliği, ilgi alanları, sevdikleri, nefret ettikleri, siyasi eğilimleri, cinsel eğilimleri, inançları gibi temel bilgiler paylaşımlardan elde edilerek profil istatistikleri çıkarılır. Bu istatistiklerden yola çıkarak benzer özelliklere sahip gruplar, dolayısıyla da tanımlanmış hedef kitleler belirlenmiş olur. Bu bilgiler yüksek bir ticari değere sahiptir. Bu bilgiler sayesinde reklam verenler potansiyel müşterilerine doğrudan ulaşabilir. Bu bilgiler sayesinde kullanıcılara sosyal medyada karşılarına çıkan akışlar üzerinden gösterilecek reklamlar ya da her türlü manipülasyon üretebilecek içerikler seçilerek sunulabilir.

Çağımızda kullanıcı emeği ile yaratılan ekonomik değerler dijital iletişim sektörünün dev şirketlerini dünyanın en zengin işletmeleri haline getirmiştir. Geçtiğimiz on yıllarda reel üretim yapan enerji şirketleri, petrol şirketleri dünyanın en zengin şirketleri olarak konumlanırken artık Alphabet/Google, Facebook, Apple, Microsoft gibi dijital medya alanında faaliyet gösteren şirketler ilk sıralara yükselmiştir (Visualcapitalist, 2021). Kapitalist düzen içinde sermaye dağılımı dengelerinin değişmesinin üretim gücü dijital emektir. Kullanıcı emeği ve meta olarak değeri, sahip olduğu etkinliği ve maruz kaldığı sömürü biçimleriyle üzerinde çalışılması ve tartışılması gereken önemli bir konudur.

SONUÇ

Kapitalist sistemin bir güç olarak medyayı etkin şekilde kullanmaya başlaması ve bunu takip eden süreç içerisindeki yaşam pratiklerin değişimi, gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte medyadaki üretim ve tüketim ilişkilerinin dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bu süreçte bireyler karlılık ipoteği altında çalışan medya için

önemli bir değer haline gelmişlerdir. Dallas Smythe'nin izleyici metası yaklaşımı televizyonun baskın araç olduğu zamanlarda ortaya atılmıştır. Günümüzde kullanıcı metası olarak ele alabileceğimiz bu yaklaşım yeni iletişim ortamlarının ekonomi politiğini anlamakta oldukça kullanışlı bir yöntemdir.

Geleneksel medyanın kitle iletişim araçları etkin rol oynarken Dallas Smythe'nin konu ettiği izleyici emeği ve metası günümüz koşullarında ve dijital medya ortamında kullanıcı emeği ve kullanıcı metası haline gelmiştir. Geleneksel medyada izleyicilerin zamanları takas değerine sahip olduğu gibi günümüz kullanıcılarının da hem zamanlarının hem de ürettikleri içeriklerin takas değerleri söz konusudur. Böylece kullanıcılar ürettikleri içeriklerle ve açık ettikleri profil bilgileriyle emtia haline gelmektedirler.

Dallas Smythe izleyicilerin içerikler karşısında geçirdikleri zamanın reklam verenlere satılmasını aynı zamanda bir sömürü olarak ele almıştır. Aynı bakış açısıyla günümüzde izleyici metasının kullanıcı metasına evrilmesiyle oluşan durum çok daha derin ve kapsamı geniş bir sömürüye neden olmaktadır. Smythe'nin eleştirel medya çalışmalarına önemli bir katkı sağlayan izleyici metası yaklaşımı dönemin koşullarına bağlı olarak zamansal ve mekânsal olarak sınırlı bir kapsama sahipti. İzleyicilerin televizyon karşısında geçirdikleri serbest zamanlarını ve mekan olarak da evlerinin salonlarını kapsıyordu. Günümüzde ise kullanıcıların dijital medyaya ulaşabilecekleri alan tüm zamanlarını kapsamaktadır. Dijital medyaya sabit cihazlardan olduğundan daha çok mobil cihazlardan erişim sağlanmaktadır. Üstelik izleyici metasının üretildiği içerikler televizyonlardan servis edilirdi. Televizyonlar hem etkileşimsiz hem de bireysel kullanımdan çok ortak kullanım cihazlarıydı. Kullanıcılar ise şahsi cihazlarından etkileşimde bulunabilmektedirler. Kullanıcı metası, izleyici metasından yarattığı kullanım ve mübadele değeri açısından çok daha büyük bir ekonomik etkiye sahiptir.

Bireylerin internet üzerinde kullanıcı metasını oluşturan eylemleri aynı zamanda kendilerini ifade alanlarıdır. Kullanıcı metası tamamen gönüllülük esasıyla ve çoğunlukla bir ekonomik değer ürettiğinin farkında olmaksızın işleyen bir sistemdir. Kullanıcılar üzerinden sağlanan sermaye birikimi bir yandan içinde bulunduğu endüstiyi kapitalizmin başat endüstrisi haline getirirken aynı zamanda dijital medya şirketlerini de dünyanın en zengin işletmeleri haline getirmektedir.

Sanayi devrimi sonrası dönemde ekonomik büyümenin arkasındaki dinamiklerin artan kitlesel üretim ve tüketim olması tüketim toplumunun da temellerini oluşturmuştur. Bu dönemden itibaren tüm ekonomik habitat içinde bireyler tüketici olarak değerli sayıldılar. İletişim teknolojilerindeki devrimsel değişimlerle birlikte ekonominin içindeki karlılık merkezleri eksen kaydırırken, iş biçimleri ve sektörleri domine eden işletmeler de değişmiştir. Günümüz ekonomisinde bireyler kullanıcı olarak değerlidirler. Dünyanın en büyük cirolara sahip şirketleri yarattıkları ekonomik değerleri kullanıcılarının sayısından ve edimlerinden sağlarlar. Diğer taraftan kullanıcıların çoğu yarattıkları ve yaratılmasına vesile oldukları ekonomik değerden habersizce ve gönüllü olarak internet üzerinde varlıklarını ve aktivitelerini sürdürürler. Bu durumda mevcut ekonomik

düzenini yarattığı gelir kamusal bir kaynaktan gelirken ekonomik faydası sadece şirketlere ait olur. Böyle bir ekonomik düzende kullanıcı metası üzerinden elde edilen gelirin belli bir kısmının yine kamu yararına harcanması en uygun çözüm olabilir. Uygun tahsis mekanizmaları kurularak internet üzerinde işlenen suçların önlenmesinde, internet erişiminin yaygınlaştırılması ve ucuzlaştırılmasında, donanım ve yazılım konusundaki eğitimlerde fırsat eşitliğinin sağlanmasında, internet ve sosyal medya okuryazarlığı eğitimlerinin yaygınlaştırılmasında, internet üzerinden çalışma konusunda dezavantajlı küçük işletmelere çözüm üreten projelerde gerekli olan kaynak finansmanı bu sayede sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Adorno, T. W. (2007), *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, Çev. N. Ülner, M.
Tüzel, E. Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
Atabek, Ü. (2013). Yeni Medya Ve Yeni İletişim Düzeni, *Mülkiye Dergis*i, 37 (3): 175-181
Bağçe, H. E. (Ed.). (2006). *Frankfurt Okulu*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Bauman, Z. Ve Lyon, D. (2013) Akışkan Gözetim İstanbul:Ayrıntı Yayınları
Canadian Journal Of Political And Social Theory. 2(2): 109-119.
Çetin, B. N. (2019). Üretüketim Olgusu Bağlamında Örtülü Emek Olarak Dijital Üretüketici Emeği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, (77), 349-382
Dolber, B. (2016). Blindspots And Blurred Lines: Dallas Smythe, The Audience Commodity, And The Transformation Of Labor İn The Digital Age. *Sociology Compass*, 10(9)
Duman, K., & Özdoyran, G. (2018). Dijital Emek Ve Kullanıcı İçeriğinin Metalaşması: Katılımcı Sözlük Yazarları Üzerine İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 75-99.
Fiske, J. (2012). Popüler Kültürü Anlamak. S. İrvan (Çev.). İstanbul: Parşömen Yayınları
Fuchs, C. (2015). Digital Labor. *The Routledge Companion To Labor And Media*, 51.
Fuchs, C. (2015). Röportaj Https://Www.Youtube.Com/Watch?V=Tpn7ypxz1z8 15 Nisan 2015
Garnham, N. (1979). Contribution To Political Economy Of Mass Communication. *Media, Culture And Society*. 1(2), 123-146.
Jansen, S. C. (1983). Dependency Road: Communications, Capitalism,
Consciousness, And Canada By Dallas W. Smythe. *Theory And Society*. Vol: 12. No:
3. (May). 421-426.
Kadıoğlu, Z. (2019). Uluslararası İletişim Düzeninde İnternet Tabanlı Küresel İletişim Şirketlerinin Rekabet Ortamları, Büyüme Stratejileri Ve Toplumsal Dışsallıkları: Microsoft, Apple, Google Ve Facebook. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 225-244.
Kıyan, Z. (2015). Eski (Meyen) Bir Tartışma: İzleyici Metası. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (24), 230-255.
Kulak, Ö. (2016). Theodor Adorno: Kültür Endüstrisi Kıskacında Kültür, İthaki Yayınları, İstanbul.
Mansell, R. (1995). "Against The Flow. The Peculiar Opportunity Of Social Scientists." In A Different Road Taken. Profiles İn Critical Communication, Westview Press
Melody, W. (1993). Dallas Smythe: A Lifetime At The Frontier Of Communications. Media, Culture And Society. Vol: 15. 295-297.
Mosco, V. (1996). *The Political Economy Of Communication: Rethinking And Renewal* (Vol. 13). Sage.
Murdock, G. (1978). "Blindspot About Western Marxism: A Reply To Dallas Smythe."
Napoli, P. M. (2003). Audience Economics And The Audience Marketplace.New York: Columbia University Press
Önder, A. (2018).*Sosyal Medyada Kullanıcı Faaliyeti: Üretken Ve Üretken Olmayan Emeği Anlamak.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Slater, P. (1998), *Frankfurt Okulu: Kökeni Ve Önemi – Marksist Bir Yaklaşım*,
Çev. Ahmet Özden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
Smythe, D. (1980). Dependency Road: Communications, Capitaslism, Consciousness And Canada. New Jersey: Ablex Publication.
Smythe, D. (1978). "Rejoinder To Graham Murdock." Canadian Journal Of Political And Social Theory. 2(2): 120-127.
Smythe, D. W. (1977). Communications: Blindspot Of Western Marxism, *Canadian Journal Of Political And Social Theory/Revue Canadienne De Theorie Politique Etsociale*, Vol. 1, No. 3 (Fall/Automne 1977) *1*(3), 1-27.
Statista, (2022). Https://Www.Statista.Com/Statistics/433871/Daily-Social-Media-Usage-Worldwide/
Stevenson, N. (2015). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori Ve Kitle İletişimi*. Ütopya.
Techjury (2022). Https://Techjury.Net/Blog/Time-Spent-On-Social-Media/#Gref
Therborn, G. (2006). *Frankfurt Okulu*, Anakra: Doğu Batı Yayınları, S: 21-22
Toffler, A. (1980). *Die Zukunftschanc,E* Auflage: München. (P. 272).
Yaylagül, L (2018). Dallas W. Smythe'nin Iletişimin Ekonomi Politiği Alanina Katkisi. *İnif E-Dergi*, 3(2), 63-74.)
We Are Social (2022) Https://Wearesocial.Com/Uk/Blog/2022/01/Digital-2022-Another-Year-Of-Bumper-Growth-2/
Wasko, J. (1993). 1 "*Introduction." In Illuminating The Blindspots. Essays Honoring Dallas W. Smythe*, Ed. J. Wasko, V. Mosco And M. Pendakur, 1–11. Norwood, Nj: Ablex.

ROLE OF SOCIAL MEDIA SUPPORT AND INDIVIDUAL SENSITIVITY IN ADULTS DURING COVID CRISIS AS A PREVALENCE OF OCD

Prof. Dr. Mamoona Mushtaq
Govt. M.A.O. College, Pakistan
Ms Nabiha Munir
Riphah International University, Pakistan

ABSTRACT

Social media support and individual's sensitivity are highlighted phenomena of COVID-19. To maintain physical health during COVID crisis, SOPs were announced to be strictly followed, affecting mental health likewise. On the other side, OCD is one of the major mental health problem that was predicted during COVID-19 crisis. Purpose of the study was to evaluate the effect of social media support and individual's sensitivity in OCD prevalence during COVID-19. Cross sectional research design was used with convenient sampling technique. Literate adults with age ranged between 20 to 50 years were targeted for sampling who have no physical or psychological ailment reported previously and familiar and able to use social media. Social Media as Social Support System Inventory, Highly Sensitive Person Scale and Obsessive Compulsive inventory-Revised were used for data collection purpose. Collected data from 279 participants was projected by statistical analysis by SPSS v21. Psychometric properties of measures showed highly reliable to be used for current study. social media support and individual sensitivity were positively correlated. On the other hand, OCD is also positively correlated to social media support and individual sensitivity. Mediation analysis showed that individual's sensitivity mediate the relationship between social media support and OCD in adults during Covid crisis. Results also indicated Social media support and individual sensitivity as OCD predictors in adults during Covid crisis

Key words: Lifestyle, Social Media Support, Individual Sensitivity, OCD, COVID Crisis

PARENTAL ACCEPTANCE-REJECTION, EXECUTIVE FUNCTIONING SKILLS AND WELLBEING IN ADOLESCENTS

Prof. Dr. Mamoona Mushtaq
Punjab Higher Education Department, Pakistan
Maqbool Ghaffar
Govt MAO College, LahorePunjab Higher Education Department, Pakistan

ABSTRACT

The current study was conducted to find the relationship between parental acceptance-rejection, executive functioning skills and wellbeing in adolescents studying at schools. The hypotheses were to explore the positive relationship of parental acceptance with executive functioning skills and wellbeing in adolescents and to find negative correlation of parental rejection with executive functioning and wellbeing. Correlation research design was used in this study. A sample of 200 adolescents was recruited from public sector schools by using convenient sampling technique. Parental acceptance rejection scale by Rohner (1988), Executive Skills Questionnaire by Peg Dawson & Richard Guare (1998) and wellbeing scale (Diener, 2005) was used to measure the research variables. Data was analyzed by carrying out correlation, regression analysis and independent samples t-test. Results reflected a significant positive correlation of parental acceptance with executive skills of response inhibition, working memory, emotional control, task initiation, sustain attention, planning/prioritization, organization, time management, flexibility, metacognition, goal-directing persistence and stress tolerance, and with well-being. Similarly parental rejection had a significant negative correlation with all executive functioning skills in adolescents. Significant gender differences appeared in mother's acceptance, mother's rejection, father's acceptance, father's rejection, emotional control, task initiation, sustained attention , metacognition, goal-directed persistence, stress-tolerance and well-being. Finding, limitation, suggestions and implications have been discussed in the study.

Keywords: parental acceptance-rejection, executive functioning, wellbeing, adolescents

ÖZEL SAĞLIK KURULUŞLARINDA DİJİTAL PAZARLAMA UYGULAMALARI: YOUTUBE KANALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gözde Bilir
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ORCID: 0000-0001-7518-7445
Doç. Dr. Tolga Şentürk
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Medya ve İletişim Bölümü
ORCID: 0000-0002-9103-3048

ÖZET

Pazarlama uygulamalarının dijitale aktarımının sağlandığı günümüzde sağlık kuruluşları da modern pazarlama tekniklerini kullanmaya başlamıştır. Pazarlama ve bilgi teknolojilerinin entegrasyonu için dijital araçlara ve tekniklere ihtiyaç duyulmakta olup söz konusu gelişmeler pazarlamanın dijitalleşmesini sağlamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'de aynı ad altında ve birden fazla şehirde faaliyet gösteren dört özel sağlık kuruluşunun YouTube kanallarını kullanımı değerlendirilmiştir. Özel sağlık kuruluşlarının ana sayfa- video ve oynatma sekmesinde paylaştığı en güncel 12 video içerik analizine tabi tutulmuştur. Ek olarak ana sayfa ve oynatma listelerinde yer alan tüm video içerikleri için temalarına göre içerik analizi yapılmıştır. Bu bağlamda özel sağlık kuruluşlarının tema ve içerik noktasında birbirine benzer paylaşımlar yapmasına rağmen içeriğin güncelliği, uzunluğu ve tema seçimi noktasında ayrıştığı ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre değerlendirmeye tabi tutulan tüm sosyal medya hesağlarında Sağlık Bakanlığı, Özel Sağlık Kuruluşları Yönetmeliğini 60. maddesine uygun tanıtım içeriklerinin paylaşıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, Özel Sağlık Kurumları, İçerik Analizi, YouTube.

DIGITAL MARKETING APPLICATIONS IN PRIVATE HEALTH INSTITUTIONS: A REVIEW ON YOUTUBE CHANNELS

ABSTRACT

Modern marketing techniques of modern marketing techniques will be used in our daily marketing techniques. Integration of digital information and technology with marketing and information integration will be achieved through digital marketing. In this context, we were able to use our YouTube channels and birds for the first time in Turkey. Your site has been shared on your website and a total of 12 videos have been shared. I have a page where all the videos will be analyzed and a list of places. In this case, you will be able to meet on the day of the day, the day of the meeting and the time of the meeting for a special day. According to the results of the research, it has been determined that promotional content in accordance with the 60th article of the Ministry of Health, Private Health Institutions Regulation was shared on all social media accounts that were evaluated.

Key words: Digital Marketing, Private Hospitals, Quanlitative analyses, YouTube

GİRİŞ

Son yüzyılın en önemli buluşu olarak da değerlendirilebilecek İnternet, özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren her geçen gün kullanım alanını ve hızını arttırarak, birçok yeniliğin ve değişimin tetikleyicisi durumuna gelmiştir. Yeni medya ve iletişim teknolojileri üst başlığı altında toplanabilecek olan ve merkez noktasında İnternet'in yer aldığı bu yeni devrimsel süreç, pazarlama dünyasında da geleneksel yöntemlerden modern yöntemlere geçişin ardından, sistemin tamamını baştan aşağıya revize eden bir dönemi başlatmıştır (Bulunmaz, 2016).

Dijital teknolojideki gelişmeler, hasta ve doktor arasındaki bilgi asimetrisini önemli şekilde azaltmaktadır. Aynı zamanda mobil ve çevrimiçi teknoloji ve cihazlara erişimin bir sonucu olarak, hasta davranışlarında da değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimler ve gelişmeler sağlık kuruluşunun hizmetlerini, sunduğu hizmetin fiyatını ve hasta beklentisini etkilemektedir (Kannan, 2017)**.**

1. DİJİTAL PAZARLAMA

Dijital pazarlama, sosyal ağ şeklinde çeşitli araçların kullanılmasıyla çevrimiçi dijital medya araçları ile tanıtım faaliyetlerinin yapılmasını ve pazar araştırmasının sağlanmasını ifade etmektedir. Pazarlama faaliyetlerine destek verilmesi, interaktif internet ve mobil platformların kullanılmasında etkilidir. Sanal dünyada artık tüm dünyadaki kişiler birbirlerine hızla ulaşabilmektedir. Genel olarak etkileşimli ve entegre pazarlama olan dijital pazarlama, pazar aracıları, üreticiler ve potansiyel tüketiciler arasındaki etkileşimi de kolaylaştırmaktadır (Erlangga ve diğerleri; 2021:118).

Dijital pazarlama, ürünleri veya hizmetleri dijital kanalları kullanarak tanıtan bir pazarlama türüdür. Dijital pazarlama yaklaşımında iletişim süreci hedef tüketici kitlesine ait satın alma davranışına etkide bulunan özelliklerin elde edilmesiyle başlamaktadır. Pazarlanacak ürüne ilişkin mesajın hedef müşteri kitlesinin ilgisini çekecek bir yapıda oluşturulması, hedef müşteri kitlesine ulaşmak üzere doğru dijital pazarlama araçlarının belirlenmesi, mesajın yayınlanması ve satış sürecinin başlatılması, geri bildirimler üzerinden mesajın iyileştirilmesi ve tercih edilen dijital pazarlama aracının kullanım tercihinin güncellenmesi ve mesajın yeniden yayınlanması ve sürecinin devamının sağlanması dijital pazarlama stratejilerinin temelini oluşturmaktadır (Tığlı, 2010).

1.1. Dijital Pazarlama Stratejileri

Dijital pazarlama stratejileri markaların web sayfaları, sosyal medya hesapları gibi dijital ortamlarda yapmış oldukları çalışmaları içermektedir. Bu stratejiler markaların, müşterilerinin bulunduğu dijital alanlarda doğru zamanda, doğru yerde ve doğru strateji ile karşılarına çıkmalarını sağlamaktadır (Saçan, 2022).

Bu platformlar sosyal medyayı, firmanın kendi web sitesini, arama motoru sıralamalarını, e-postayı, görüntü içeren reklamcılığı ve firmanın blogunu içerir. Dijital pazarlamacı, şirketin performansını her kanalda doğru bir şekilde ölçebilmeleri için her kanal için başka ana performans göstergesine (KPI) yoğunlaşır. (Habek, 2022) Dijital pazarlama stratejileri geleneksel pazarlama stratejilerinden ayrılarak 8 grupta incelenmektedir.

- Arama Motoru Optimizasyonu
- Sosyal Medya Pazarlaması
- E- posta Pazarlaması
- Viral Pazarlama
- Mobil Pazarlama
- Veri Tabanlı Pazarlama
- İzinli Pazarlama
- İçerik Pazarlaması

1.2. Kurumsal YouTube Kanalları

Son yıllarda kurumlar da YouTube platformunu sosyal paylaşım mecrası kabul ederek içerik ve bilgi paylaşımında bulunmaya başlamışlardır (Özkaşıkçı, 2012, s. 104). Günümüzde en büyük video arşivine sahip olan YouTube, kullanıcıların ve kurumların geniş kitlelere seslenebilmesine olanak sağlamaktadır (Çakır, 2016, s. 10). Pazarlama kampanyaları, ürün tanıtımları ve paket açılışları gibi farklı içeriklerdeki videoların YouTube'da yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla, video yayınlamayı mümkün kılan YouTube'un internet kültürünü değiştirdiği kabul edilir. Kurum tarafından ürün/hizmet ile ilgili içerik paylaşılması hedef kitle açısından marka için olumlu imaj yaratmaktadır (Zenelaj, 2014, s. 99). Ek olarak, tüketiciler YouTube üzerinden ürün, hizmet ile ilgili şikâyetlerini, deneyim ve düşüncelerini diğer kullanıcılara videolar aracılığıyla aktarabilmektedir (Güçdemir, 2017, s. 27). Kurumlar arasında yeni rekabet alanları ortaya çıkaran YouTube, elde ettiği medya gücü sayesinde hedef kitle üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum ise kurumların YouTube üzerinde aktif olmalarını sağlamaktadır.

1.3. Sağlık Hizmetlerinde Dijital Pazarlama

Sağlık hizmetleri pazarlaması, hedef pazarın ihtiyaç ve isteklerini anlama süreci olarak ifade edilmektedir ve sağlık hizmetleri sunum sisteminin örgütlenmesi, analiz edilmesi, planlanması, planların uygulanması ve kontrol edilmesi süreçlerini bir araya getiren bir bakış açısı sunmaktadır. Sağlık hizmetleri pazarlaması sürecinin çıktısı, bireylerin sağlıklılık hallerine katkı sağlanması, sağlık hizmeti sunucuları ile hedef pazar arasında değer değişiminin kolaylaştırılması ve hedef pazarı memnun etmenin yollarının geliştirilmesidir (Cooper, 1994).

Türkiye'de sağlık hizmetlerin pazarlamasıyla ilgili olarak 28 Mayıs 2004 tarih ve 25475 sayılı Özel

Hastaneler Yönetmeliği'nin 60. maddesinde özel hastanelerin bilgilendirme, sağlığı koruma ve geliştirme maksadıyla tanıtım yapabilecekleri ifade edilmiştir. Bununla birlikte yapılacak tanıtımda, yanlış ve yanıltıcı bilgiler ve talebin oluşmasına sebep olacak öğelerin yer almamasına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özel hastanelerin insanları bilgilendirmek maksadıyla açılış bilgileri ile verdikleri hizmetlerle ilgili bilgileri tanıtabilmesi mümkündür (Arslan, 2019).

Sağlık sektöründe başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere birçok sağlık kurumu ve kuruluşu, sosyal medya platformlarını kullanmaktadır ve düzenli şekilde güncel paylaşımlar yapmaktadır. Türkiye'de reklam yaptırımları bulunmakla birlikte, birçok sosyal medya platformu, hekimlerin tedavi ve ameliyat videolarını paylaşarak sağlık tüketicilerine kendilerini tanıtmaya yönelik bir zemin hazırlamaktadır. Sosyal medya kanalları aracılığıyla hekimler kadın hastalıkları ve doğum klinikleri, tüp bebek tedavisi, estetik cerrahi gibi birçok alanda dijital tanıtım ve pazarlama tekniklerini kullanabilmektedir (Şantaş & Şantaş, 2020).

1.4. Sağlık Hizmeti Pazarlamasında Kullanılan Dijital Pazarlama Stratejileri

Teknolojideki gelişmeler ve dijitalleşme süreci, sağlık kuruluşlarının pazarlama faaliyetlerinde dijital pazarlama kanallarını daha fazla kullanmasını teşvik etmektedir. Ayrıca Türkiye'de sağlık konusunda tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin kısıtlılığı ve dijital pazarlama kanallarının içerisinde pazarlama faaliyetlerini de barındırması özel sağlık kuruluşlarının dijital pazarlama kanallarını kullanmasını teşvik eden diğer durumlardır. (Demirci & Uğurluoğlu, 2020) Sağlık kurumlarının dijital kanallar aracılığıyla uyguladığı pazarlama stratejileri, hem hasta hem de sağlık kuruluşuna zaman ve tasarruf sağlamakta, pazarlama faaliyetlerini geliştirmekte, rakiplere karşı üstünlük sağlamakta, sağlık kuruluşunun bilinirliğini ve sağlık hizmetine erişimini artırmaktadır (İlgün & Uğurluoğlu, 2018).

Sağlık kurumlarında sosyal medya kullanımı yaygın ve önemli olmasının yanı sıra sağlık hizmetlerinin kendine has özelliklerinden ve hizmet sunumundaki reklam yasağından ötürü sağlık kurumlarında kullanım şekli diğer işletmelerden farklılık göstermektedir. Sağlık kurumlarına getirilen reklam kısıtlamaları neticesinde sağlık alanında tanıtım reklam çalışmaları daha çok koruyucu ve sağlığı geliştirici sağlık hizmetlerinde kullanılmaktadır. Bu kapsamda kişilerin sağlık ile ilgili bilgi düzeylerinin artırılması, sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklara olan bağlılıkların azaltılması, beslenme alışkanlıklarının düzenlenmesi, tarama ve erken teşhisin öneminin vurgulanması ve aşı ve bağışıklama ile ilişkili faaliyetlerin duyurulması gibi konularda tanıtım çalışmaları yürütülmektedir. Sağlık hizmetlerinde pazarlama kavramının ortaya çıkışındaki temel faktör sağlık hizmeti veren özel teşebbüslerin toplum tarafından bilinirliğini arttırmak, güvenini kazanmak, pazardaki diğer işletmelerle rekabet içerisinde olmak, hastalarının istek ve ihtiyaçlarına daha iyi nitelik ve nicelikte cevap verebilmektir. (Ebedi, 2014)

Computer Sciences Corporation (2012) tarafından yapılan araştırmada sağlık kurumlarına sosyal medyayı ne

amaçla kullandıkları sorulmuş ve en çok sağlık davranışlarını geliştirmek, hizmetlerin pazarlanması, iş başvuruları, müşteri ilişkileri, imaj yönetimi, toplumu eğitmek ve marka yönetimi için kullandıkları bulunmuştur. Yine aynı çalışmada sağlık kurumlarının en çok kullandıkları sosyal medya araçlarının sırayla Facebook, Twitter, Youtube, LinkedIn ve Bloglar olduğu saptanmıştır.

2. ARAŞTIRMA TASARIMI

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dijital çağdaki gelişmeler teknolojiyi, sağlık hizmetleri ve sağlık kuruluşları için vazgeçilmez kılmıştır. Teknolojideki gelişmeler ve dijitalleşme süreci sağlık kuruluşlarını dijital varlıklara dönüştürmeye başlamıştır. Sağlık kuruluşlarındaki dijitalleşme süreci sadece hizmet sunumuyla sınırlı kalmamış pazarlamayı da etkisi altına almıştır (Horner, 2017: 3). Bu amaçla çalışmamızda, Türkiye'de; birden fazla şehirde faaliyet gösteren sağlık kuruluşlarından en fazla şubeye sahip olan dört hastane grubunun dijital pazarlamada YouTube kanal kullanımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacına yönelik olarak Nitel Araştırma yöntemi ve içerik analizi tekniğinin kullanılması tercih edilmiştir. Olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi ile araştırmacı YouTube sosyal içerik platformunda örneklem olarak seçilen kurumlar tarafından farklı sekmelerde yayınlanan videolar analize tabi tutmuştur. Araştırmaya dahil edilen videolar 01.05.2022 – 07.05.2022 tarih aralığında analiz edilmiştir.

Bu kapsamda 4 kurum için 12 video tema – içerik – teknik özellik kapsamında analize tabi tutulmuştur.
Analize tabi tutulan içerikler:

a) Dört Özel Hastane Grubunun YouTube kanallarında Oynatma listesi bölümünde bulunan tüm video içerikler.
b) Videolar bölümünde 1.05.2021-1.05.2022 aralığında bulunan video içerikler.
c) Ana sayfada sabitlenmiş bulunan video içerikler.
Hastanelerin, Youtube kanalları içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Ek olarak canlı yayın ve özel gün videoları araştırmaya dahil edilmemesi araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Analiz tabloları içerik pazarlaması ve sağlık hizmetleri pazarlaması literatür taraması çerçevesinde hazırlanmıştır.
Aşağıdaki Tabloda videoların içerik analizine tabi tutulurken hangi parametrelere göre değerlendirildi ifade edilmektedir.

Tablo 1. Kadınların İş Gücüne Katılma Oranları

Tema Değerlendirmesi
Hastalık Tanı / Bilgilendirme
Kariyer
Mesleki Tanıtım
Kurumsal Tanıtım
Sağlık Hizmetleri Tanıtımı
Yeni Tıbbi Teknoloji/Tedavi Tanıtımı
Güncel Konular

Tablo 2. İçerik Analizi Derecelendirmeleri

İçerik Değerlendirmesi
Müşteri Deneyim Sürecini Aktarma
Müşteriye Değer Verme
Mevcut ve Yeni Müşterilerle İlişki Kurma
Müşteri İhtiyaç ve Taleplerini Anlama/Karşılama
Marka ve Müşteri Arasında Pozitif Değer Yaratm
Hedef Pazara Hitap Etme
Spesifik Bir Hedef Kitle Belirleme
İçeriğin Paylaşımına ve Üretimine Hedef Kitleyi Dahil Etme
Tüketiciyi Bilgilendirmek Amacıyla İçerik Üretmek
Kurumdan randevu almaya yönelik bilgi olması
Kurum gerçekleştirdiği veya katıldığı bilimsel çalışmalara ait bilgiler olması
Ulusal ve uluslararası tıbbi haberlerle ilgili paylaşımlar olması
Medyada kurumla ilgili haberlere ilişkin paylaşım olması
Uzman kullanımı olması

Bu kapsamda araştırma soruları aşağıdaki gibidir;

- Özel Sağlık Kurumları dijital pazarlama kanalı olarak Youtube'u kullanmakta mıdır?
- Özel Sağlık Kurumlarının Youtube kullanım alışkanlıkları farklılaşmakta mıdır?
- Özel Sağlık Kurumları hangi amaçlar doğrultusunda Youtube'u kullanmaktadır?
- Sağlık Bakanlığı, Özel Sağlık Kuruluşları Yönetmeliğini 60. maddesine uygun tanıtım içerikleri geliştirdikleri tespit edilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Tablo 3. Özel Sağlık Kurumlarının YouTube Kanallarına İlişkin İçerik Analizi

İçerik Analizi	**MedicalPark**	**Acıbadem**	**Medicana**	**Memorial**
Kanal Adı	Medical Park TV	acibademsaglikgrubu	Medicana Sağlık Grubu	Memorial Sağlık Grubu
Abone Sayısı	19,9 K	115 K	19,1 K	156 K
Kurum Logosu	1	1	1	1
Telefon Numarası	0	0	0	0
Mail adresi	1	0	0	0
Web Adresi	1	1	1	1
Slogan	0	0	0	1
Video Oynatma Listesi	1	1	1	1
Açıklama Bölümü	1	1	0	1
Diğer Sosyal Medya Hesaplarına Yönlendirme	1	1	1	1
Videoların uzmanlık dallarına/konulara	1	1	1	1

göre listelenmesi				
Youtube Kanalında canlı yayın yapılması	0	1	1	1

Araştırma evrenine dahil edilen kurumların, %75'i YouTube platformunda tercih ettikleri kullanıcı isimleri kurum adı sağlık grubu olmakla birlikte %25'i bu platformda kullanıcı ismi olarak kurum adı TV belirlemiştir. Örneklemin tamamı web adresi ve sosyal medya yönlendirmelerine kanallarında yer vermiştir. Bu durum sosyal medyanın bağlantılı olma özelliği ile eşleşmektedir. Dolayısıyla kurumlar farklı sosyal medya platformlarını birbirlerine bağlayarak trafik oluşturmayı amaçlamakta ve böylelikle dijital pazarlama stratejilerini bütünleşik şekilde yönetmektedir. YouTube platformunun özellikleri arasında yer alan video oynatma listesi yine örneklemin tamamı tarafından tercih edilirken, canlı yayın yapma özelliği örneklemin %75'i tarafından tercih edilmiştir. Ek olarak oynatma listesi kullanımında örnekleme dahil olan tüm sağlık kuruluşları listeleri uzmanlık dalları ve konulara göre sınıflandırmıştır.

Kurumların YouTube kanallarının ana sayfasında yer alan videolara ilişkin içerik analizi tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Özel Sağlık Kurumlarının Ana Sayfa Videolarına İlişkin Genel Bilgiler

Ana Sayfada Yer Alan Videolara İlişkin Genel Bilgiler	**MedicalPark**	**Acıbadem**	**Medicana**	**Memorial**
Toplam Video Sayısı	802	3793	2287	1857
En yeni video tarihi	6 ay önce	1 gün önce	3 gün önce	2 gün önce
En eski video tarihi	10 yıl önce	10 yıl önce	10 yıl önce	7 yıl önce

Kurumların YouTube ana sayfalarında yer alan videolar incelendiğinde en çok paylaşım sayısının ve en güncel paylaşımın Acıbadem Hastanesi tarafından yapıldığı görülmektedir. Medicalpark Hastanesi ise rakiplerine oranla daha az içerik paylaşmakta ve yeni video eklemesi sağlamamaktadır. Hastanelerin YouTube platformuna katılımları ise 7 – 10 sene arasında değişiklik göstermektedir.

Tablo 5. Özel Sağlık Kurumlarının Ana Sayfa Videolarına İlişkin Genel Bilgiler

Ana Sayfa	MedicalPark	Acıbadem	Medicana	Memorial
Yüklenme Tarihi	1 yıl önce	2 yıl önce	1 yıl önce	3 yıl önce
Süre	1 Dk. 46 Sn.	27 Sn.	39 Sn.	4 Dk. 29 Sn.
Başlık	Koronavirüs aşısı sonrası dikkat edilmesi gerekenler	Acıbadem Hayat Yenilenen Yüzüyle Yayında	Medicana Ataşehir Hizmetinizde	Çünkü Sağlığınız Değerli
Görüntülenme Sayısı	37.939	50.889	163.237	33.079
Beğenme Sayısı	107	86	501	170
Beğenmeme Sayısı	0	0	0	0
Yorum Sayısı	0	Yorumlara Kapalı	1	0

Ana Sayfa sekmesinde analiz edilen tüm videolarda yüksek çözünürlük ve yalın dil kullanımı mevcuttur. Videoların %100'ünde uzman kullanımı sağlanmıştır. Ek olarak analize tabi tutulan videolarda İngilizce

altyazı seçeneği mevcut değildir. Video sürelerine bakıldığında en kısa video olan Medicana Hastanesinin izlenme ve beğenme sayısının diğerlerine göre daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Kurumların YouTube kanalında paylaşmış olduğu ana sayfa videoları tema noktasında değerlendirildiğinde; kurumların ana sayfa videolarını daha çok kurumsal tanıtım yapmak amacıyla kullandıkları görülmüştür. Ek olarak Memorial Hastanesi en uzun video süresine sahip olmasınında bir sonucu olarak videoda, kariyer, sağlık hizmetleri tanıtımı ve kurumsal tanıtıma yer vererek en çok temaya sahip olan kurumdur. İçerik noktasında sağlanan değerlendirme sonucunda yine Memorial Hastanesinin Müşteri Deneyim Sürecini Aktarma - Müşteriye Değer Verme -Mevcut ve Yeni Müşterilerle İlişki Kurma-Müşteri İhtiyaç ve Taleplerini Anlama/Karşılama - Marka ve Müşteri Arasında Pozitif Değer Yaratma - Hedef Pazara Hitap Etme - Spesifik Bir Hedef Kitle Belirleme - Spesifik Bir Hedef Kitle Belirleme – Tüketiciyi Bilgilendirmek Amacıyla İçerik üretme - Kurum gerçekleştirdiği veya katıldığı bilimsel çalışmalara ait bilgilerin videoda yer alması dijital pazarlama stratejisini rakiplerinden farklılaştırmaktadır. Diğer kurumların video içerikleri ise sağlık tüketicisini bilgilendirmek amacıyla içerik üretmek amacıyla hazırlanmış ve bu noktada benzeşmektedir.

Tablo 5. Özel Sağlık Kurumlarının Son 1 Yılı (1.05.2021/1.05.2022) İçeren Videolarına İlişkin Tema Değerlendirmesi

Video Sayfası	MedicalPark	Acıbadem	Medicana	Memorial
Hastalık Tanı / Bilgilendirme	33	97	416	314
Kariyer	1	0	0	0
Mesleki Tanıtım	0	0	0	6
Kurumsal Tanıtım	0	0	1	1
Sağlık Hizmetleri Tanıtımı	0	0	2	13
Yeni Tıbbi Teknoloji/Tedavi Tanıtımı	10	22	111	94
Güncel Konular	0	0	0	1
Özel gün - Sosyal Sorumluluk	0	5	6	1
Tv Programı - Soru Cevap	0	45	15	0
Son 1 Yılda Paylaştığı Toplam Video Sayısı	*44*	*169*	*551*	*430*

Kurumların son 1 yılda video sayfasında paylaştığı videolar temalarına göre incelendiğinde en çok videonun Medicana Hastanesi tarafından paylaştığı görülmektedir. Güncellik noktasında en az paylaşım sağlayan kurum ise Medicalpark Hastanesidir. Yapılan içerik analizi sonucunda kurumların en çok "Hastalık Tanı ve Bilgilendirme" noktasında paylaşım yaptığı görülmektedir. En çok içerik üretimi sağlanan bir diğer konu başlığı ise "Yeni Tıbbi Teknoloji ve Tedavi Tanıtımı" konu başlığıdır.

Tablo 6. Özel Sağlık Kurumlarının 1.05.2022 itibariyle En Güncel Video Paylaşımlarına İlişkin İçerik Analizi

Video	**MedicalPark**	**Acıbadem**	**Medicana**	**Memorial**
Yüklenme Tarihi	6 ay önce	2 ay önce	1 ay önce	3 gün önce
Süre	1 Dk. 15 Sn.	46 Sn.	1 Dk. 17 Sn.	2 Dk. 5 Sn.
Başlık	MLP Care Kariyer	Zona Hastalığına Ne İyi Gelir?	Post Covid Sendromu Nedir?	POEM işlemi ile akalazya -yutma güçlüğünden kurtulan hasta anlatıyor - Doç. Dr. Salih Boğa
Görüntülenme Sayısı	754	164	125	1272
Beğenme Sayısı	3	1	2	9
Beğenmeme Sayısı	0	0	0	0
Yorum Sayısı	0	Yorumlara kapalı	0	0

Video sekmesinde analiz edilen tüm videolarda yüksek çözünürlük ve yalın dil kullanımı mevcuttur. Videoların %100'ünde uzman kullanımı sağlanmıştır. Ek olarak analize tabi tutulan videolarda İngilizce altyazı seçeneği mevcut değildir. Video uzunluklarına göre değerlendirildiğinde en uzun video süresi ile en çok izlenme oranının Memorial Hastanesine ait olduğu görülmektedir. Tema noktasında sağlanan değerlendirme sonucunda yine Memorial Hastanesinin en uzun video süresine sahip olmasının da bir sonucu olarak videoda Kurumsal Tanıtım – Sağlık Hizmetleri Tanıtımı – Yeni Tıbbi Teknoloji Tedavi Tanıtımı temalarına yer verdiği görülmektedir. Diğer hastanelerin ise videolar sekmesindeki en güncel paylaşımı kurumsal tanıtım ve hastalık tanı bilgilendirme üzerinedir. İçerik noktasında sağlanan değerlendirme sonucunda yine Memorial hastanesinin Müşteri Deneyim Sürecini Aktarma - Müşteriye Değer Verme - Mevcut ve Yeni Müşterilerle İlişki Kurma - Müşteri İhtiyaç ve Taleplerini Anlama/Karşılama - Marka ve Müşteri Arasında Pozitif Değer Yaratma - İçeriğin Paylaşımına ve Üretimine Hedef Kitleyi Dahil Etme - Tüketiciyi Bilgilendirmek Amacıyla İçerik Üretmek - Kurum gerçekleştirdiği veya katıldığı bilimsel çalışmalara ait bilgilerin videoda yer alması dijital pazarlama stratejisini rakiplerinden farklılaştırmaktadır. Diğer kurumların ise tüketiciyi bilgilendirmek amacıyla içerik üretme noktasında paylaşım sağladığı görülmektedir.

Tablo 7. Özel Sağlık Kurumlarının Oynatma Listelerindeki Videolarına İlişkin Genel Bilgiler

Oynatma Listesine İlişkin Genel Bilgiler	**MedicalPark**	**Acıbadem**	**Medicana**	**Memorial**
Oynatma Listesi Sayısı	60	15	49	24
Toplam Video Sayısı	1142	315	2409	410
En yeni video tarihi	2 yıl önce	2 ay önce	1 ay önce	6 ay önce
En eski video tarihi	4 yıl önce	7 sene önce	7 yıl önce	3 yıl önce

Kurumların YouTube oynatma listeleri incelendiğinde en çok videonun ve en güncel paylaşımın Medicana Hastanesi tarafından yapıldığı görülmektedir. Acıbadem Hastanesi ise rakiplerine kıyasla daha az içerik

üretmektedir. Oynatma Listesine yönelik ilk olarak içerik üretmeye başlayan kurumlar ise Acıbadem ve Medicana Hastanesidir.

Tablo 8. Özel Sağlık Kurumlarının Oynatma Listelerine İlişkin Tema Değerlendirmesi

	MedicalPark	**Acıbadem**	**Medicana**	**Memorial**
Hastalık Tanı / Bilgilendirme	42	10	30	12
Kariyer	0	0	0	0
Mesleki Tanıtım	0	0	0	1
Kurumsal Tanıtım	2	0	10	1
Sağlık Hizmetleri Tanıtımı	4	2	1	3
Yeni Tıbbi Teknoloji/Tedavi Tanıtımı	10	1	2	4
Güncel Konular	2	1	1	1
Özel gün - Sosyal Sorumluluk	0	1	2	1
Tv Programı - Soru Cevap	0	0	3	0

Kurumların YouTube oynatma listeleri incelendiğinde video başlıklarına göre en çok içerik paylaşımı sağladıkları temanın "Hastalık Tanı ve Bilgilendirme" olduğu görülmektedir. Bu noktada araştırmaya dahil edilen tüm kurumlar için Youtube içerik üretim stratejileri benzerlik göstermektedir.

Tablo 9. Özel Sağlık Kurumlarının 1.05.2022 itibariyle En Güncel Oynatma Listelerine İlişkin İçerik Analizi

Oynatma Listesi	MedicalPark	Acıbadem	Medicana	Memorial
Yüklenme Tarihi	2 Yıl Önce	3 ay önce	1 ay önce	6 ay önce
Süre	12 Sn.	3 Dk. 47 Sn.	2 Dk. 39 Sn	1 Dk. 9 Sn
Başlık	Ramazan Ayı ve Oruç Sağlığı	KOAH	Ozon Tedavisi ile Yaşam Kalitesine Kavuşan Handan Hanım'ın Hikayesi	Memorial Dijital Sağlık
Oynatma Listesinde Bulunan Toplam Video Sayısı	18	4	1	3
Görüntülenme Sayısı	1751	257	224	55800
Beğenme Sayısı	2	3	9	1
Beğenmeme Sayısı	0	0	0	0
Yorum Sayısı	0	Yorumlara kapalı	0	0

Oynatma listesi sekmesinde analiz edilen tüm videolarda yüksek çözünürlük ve yalın dil kullanımı mevcuttur. Videoların %100'ünde uzman kullanımı sağlanmıştır. Ek olarak analize tabi tutulan videolarda İngilizce altyazı seçeneği mevcut değildir. Bu noktada en güncel videonun Medicana Hastanesi tarafından paylaşıldığı görülmektedir. En çok izlenme sayısı ise yine Memorial Hastanesine aittir. Videolar temalarına göre incelendiğinde, Medicana Hastanesinin Kurumsal Tanıtım – Sağlık Hizmetleri Tanıtımı – Yeni Tıbbi Teknoloji Tedavi Tanıtımı temalarını kullanarak rakiplerinin stratejilerinden farklılaştığı görülmektedir. Ek olarak Memorial Hastanesi ise Yeni Tıbbi Teknoloji ve Tedavi Tanıtımı noktasında çıkardığı ürün ve hizmet tanıtımını sağlayarak dijital pazarlama stratejisinde farklılık yaratmaktadır. Videolar içerik noktasında incelendiğinde, oynatma listesi bölümü için Medicana ve Memorial Hastanelerinin rakiplerine göre Müşteriye Değer Verme - Mevcut ve Yeni Müşterilerle İlişki Kurma - Müşteri ihtiyaç ve taleplerini anlama ve karşılama

- Hedef Pazara Hitap Etme - Spesifik bir hedef kitle belirleme - Tüketiciyi Bilgilendirmek Amacıyla İçerik Üretmek - Kurum gerçekleştirdiği veya katıldığı bilimsel çalışmalara ait bilgiler noktasında içerik paylaşımı sağlaması dikkat çekmektedir.

SONUÇ YERİNE

Sağlık kurumlarının sayı olarak sürekli artmasıyla özel ve kamu sağlık kurumları arasındaki rekabeti artırmıştır. Bu nedenle bu kurumların tercih edilebilir olması beklendiğinden ve istendiğinden hasta memnuniyeti gittikçe daha fazla önem kazanmıştır. Bu durum ise özel sağlık kurumlarının dijital pazarlama faaliyetlerini stratejik olarak yönetmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırma sonuçları neticesinde incelenen Youtube kanalları özelinde kurumların, doğru ve erişilebilir sağlık bilgisine ulaşımı kolaylaştırmak, amacıyla içerik üretildiği bilgisi ortaya konmuştur.

Araştırmaya dahil edilen özel sağlık kurumlarının Youtube kanalları incelendiğinde Computer Sciences Corporation araştırma bulguları ile örtüştüğü görülmüştür. Bu çerçevede Türkiye'deki sağlık kuruluşlarında da toplumu bilgilendirme ve hizmet tanıtımı faaliyetlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara ek olarak ilgili kurumların Sağlık Bakanlığı, Özel Sağlık Kuruluşları Yönetmeliğini 60. maddesine uygun tanıtım içerikleri geliştirdikleri tespit edilmiştir. Söz konusu içeriklerde de en çok Bilgi Verme faaliyetinin ön plana çıktığı bulgulanmıştır.

Araştırma örnekleminde yer alan sağlık kurumlarının Youtube kullanım eğilimleri incelendiğinde, düzenli periyotlarda video içeriği üretilmediği tespit edilmiştir.

Araştırma örnekleminde yer alan sağlık kurumlarının toplam video sayısı incelendiğinde en çok video içeriğinin Acıbadem, en az video içeriğinin ise Medical Park Hastaneler Grubu tarafından yayınlandığı tespit edilmiştir.

Araştırma örnekleminde yer alan sağlık kurumlarının izlenme oranları dikkate alındığında en çok izlenme oranının Memorial Sağlık Grubuna ait olduğu bulgulanmıştır. Ek olarak Memorial ve Medicana özel sağlık kurumları video içeriklerinde kullandıkları tema noktasında dijital pazarlama stratejisinde diğer kurumlardan farklılaşmaktadır.

İçeriklerin periyodik olarak sistematize edilmesi, kaliteli içerik üretilmesi, toplumsal beklentinin ve kanuni yükümlülüklerin karşılanması noktasında profesyonel olarak yönetilen Youtube kanalı ise, Memorial özel

sağlık kurumu olarak ön plana çıkmaktır.

Bu bağlamda sağlık hizmetleri pazarlamasında YouTube kanalı kullanımı maliyetleri azaltmaya ve daha uzmanlaşmış hizmet sunumuna katkı sağlayabilmektedir. Bu durumun pazarlamanın gelecek hedefleri noktasında, sağlık hedefleri ve sağlığın geliştirilmesi konularında etkinliğini arttırması öngörülmektedir. Günümüzde de çok tartışılan sağlıklı davranışlar ve yaşam tarzlarını benimsemede ve teşvik etmede sağlık pazarlamasının daha aktif şekilde kullanılmaya başlanacağı tahmin edilmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, S. (2019). Sağlık Hizmetleri Pazarlaması İle Sağlık Okuryazarlığı Düzeyi Arasındaki İlişkinin Sosyal Medya Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bulunmaz, B. (2016). Gelişen Teknolojiyle Birlikte Değişen Pazarlama Yöntemleri ve Dijital Pazarlama. TRT Akademi, 350-365.

Cooper, P. D. (1994). What is Health Care Marketing / In health care marketing: A foundation for managed quality. USA: Jones&Bartlett Learning.

Demirci, Ş., & Uğurluoğlu, Ö. (2020). Dijital Pazarlama Kanalları: Özel Sağlık Kuruluşlarına Yönelik Bir İnceleme. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 340-351.

Ebedi, S. (2014). Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Sosyal Medyanın Yeri: Ankara İlinde Dört Özel Hastane Polikliniklerinde Bir Uygulama Örneği . Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Eren, T. (2022). Dijital Pazarlama Stratejilerinde Sosyal Medya Uygulamaları.

Habek, M. (2022). Dijital Pazarlamada Sosyal Medya Yöntemleri. İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

İlgün, G., & Uğurluoğlu, Ö. (2018). How Turkish private hospitals use social media: A qualitative study. Journal of Social Service Research, 1-10.

Kannan, P. (2017). Digital marketing: A framework, review and research agenda. İnternational Journal of Research in Marketing, 22-45.

Saçan, B. C. (2022). Dijital Pazarlama Stratejilerinde Sosyal Medya Uygulamaları. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Şantaş, G., & Şantaş, F. (2020). Güncel Pazarlama Yaklaşımlarının Sağlık Sektöründe Uygulanabilirliği. Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi, 432-443.

Tığlı, M. (2010). Pazarlama İletişimde Şöhret Figürü. İstanbul: Beta Yayınevi.

RISK AND PROTECTIVE FACTORS OF MARITAL SATISFACTION IN UNIVERSITY TEACHERS

Amina Shahid

ABSTRACT

The profession of university teachers has so many responsibilities such as they prepared and delivering lectures, working in the field of research, they have long duty hours, they worked as thesis supervisors, and many other roles, if these teachers are married due to the conflict between work and family life, their marital life can be negatively affected (Juniarly et al, 2018). Therefore, the current study was conducted to find out the associations of work-family conflict, emotion regulation, and marital satisfaction in university teachers. Moreover, this study also aimed to find out the mediating role of emotion regulation in work-family conflict and marital satisfaction and also find out the predictors of marital satisfaction in 150 university teachers of age 27-42 years. This study used following scales; Work-Family Conflict Scale (WFCS), Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS), and Satisfying Marriage Scale (SMS). The results of Pearson Product Correlation indicated that work-family conflict is positively correlated with difficulties in emotion regulation and negatively correlated with marital satisfaction. Moreover, factors of difficulties in emotion regulation are negatively correlated with the factors of marital satisfaction. The results of regression suggested that the total score of work-family conflict, behavioral conflict, the total score of difficulties in emotion regulation, and limited access to emotion regulation strategies are the predictors of marital satisfaction. The results of mediation analysis revealed that the limited access to emotion regulation strategies mediates work-family conflict and marital satisfaction. This study can help the university teachers to ensure their marital satisfaction by regulating their emotions and it will be helping for them to focus on creating a balance between work and family which leads to marital satisfaction. It was concluded that this research was conducted to identify the relationship of work-family conflict, emotion regulation, and marital satisfaction. So, if professional people can manage their conflicts and emotions, they can have a better marital life.

Keywords

Work-family conflict, emotion regulation, difficulties in emotion regulation, marital satisfaction, university teachers

DOĞRULAMA PLATFORMLARI VE İNFODEMİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ*

Mert SERİM
ORCID: 0000-0001-9799-9321
Doç. Dr. Haldun NARMANLIOĞLU
Marmara University, Communication Faculty, Journalism Department, Göztepe Campus
ORCID: 0000-0001-5137-8407

ÖZET

Yanlış ve yalan bilgilerin hızla yayılabildiği ve dijital araçların bu yayılım hızını geçmiş nesillere göre çok daha büyük çarpan etkileriyle kolaylaştırdığı günümüzde doğrulama platformlarının varlığı bir gereklilik haline gelmiştir. Bu çalışmada "Doğrulama platformları infodemi kapsamında hangi konu başlıklarında yayınlar üretmiş ve hangi tip yalan haberler üzerinde çalışmıştır?" sorusu temele alınmıştır. Bu amaçla Türkiye'den Teyit, Amerika Birleşik Devletleri'nden PolitiFact ve İngiltere'den Full Fact adlı doğrulama platformları örnek olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamında üç ülkenin Covid-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirdiği doğrulama analizleri incelenerek karşılaştırılmıştır. Araştırma Covid-19 salgınını pandemi olarak tanımlandığı 1 Mart 2020 tarihi başlangıç kabul edilerek bir yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Coğrafi ve kültürel farklılıklara odaklanabilmek amacıyla doğrulama sitelerinin içeriklerinde yalnızca ait oldukları ülkelere dair infodemi içerikleri incelenmiş, dış haberler kapsam dışı bırakılmıştır. İçerikler konu ve başlıklarına göre içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz için Uluslararası Doğrulama Ağı tarafından belirlenen "söylentilerin kategorileri" isimli sınıflandırma yöntemi baz alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre her üç ülkede de özellikle siyasi konjonktür doğrultusunda infodeminin üretimi farklılaşmaktadır. Bunun yanında ABD'nin dünya gündemi ve kültürü üzerinde baskın faktör olduğu görülmüştür. ABD'nin gündemine gelen, yankı uyandıran tüm iddialar hem Türkiye'de hem İngiltere'de karşılık bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğrulama, yalan haber, hakikat ötesi gerçeklik, yeni medya, pandemi, infodemi

FACT-CHECKING PLATFORMS AND INFODEMIC:

A COMPARATIVE ANALYSIS

ABSTRACT

In current and recent circumstances, the existence of verification platforms has become a necessity, where inaccurate and ill-intentioned false information can spread rapidly and where digital tools facilitate this spread with much greater multiplier effects than previous generations. In this study, "Which topics have the fact-checking platforms produced publications within the scope of Infodemi and what type of fake news did they work on?" question is based. For this purpose, fact-checking platforms named Teyit from Turkey, PolitiFact

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2022 yılında tamamlanan "COVID 19 pandemi krizinde doğrulama mekanizmaları: Karşılaştırmalı bir inceleme" başlıklı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

from the United States and Full Fact from the UK were chosen as examples. Within the scope of the research, the verification analyzes carried out by the three countries during the Covid-19 pandemic were examined and compared with one another. The research section covers a period of one year, by accepting the Covid-19 outbreak as a pandemic, on March 1, 2020, as the beginning. In order to focus on geographical and cultural differences, only the infodemic contents of the countries they belong to in the contents of the verification sites were examined, and foreign news was excluded from the scope. The contents were subjected to content analysis according to their topics and titles. For the analysis, the classification method named "the categories of rumors" determined by the International Verification Network was taken as a basis. According to the results of the research, the production of infodemic differs in all three countries, especially in line with the political conjuncture. In addition, it was seen that the USA is the dominant factor on the world agenda and culture. All the allegations that came to the agenda of the USA and that aroused repercussions were met both in Turkey and the UK.

Keywords: Fact checking, fake news, post truth, new media, pandemic, infodemic

Giriş

2019 sonunda başlayan Covid-19 pandemisi tüm dünyayı kökten etkilemiştir. Küresel salgının başında bireyler salgına karşı kendilerini nasıl koruyacağı konusunda bilgi edinmek için küresel ve ulusal kurumların yayınladığı bildirilere, demeçlere ve açıklamalara odaklanmış ve buradan elde ettiği bilgileri gündelik hayatında uygulayarak kendilerini korumaya çalışmıştır. Bu noktada haber almak için medyaya başvuran bireyler karışık ve kimi zaman bilimden kopuk bilgilerle karşılaşmıştır. Bu durum kısa sürede Covid-19 hakkındaki bilgi havuzunun bulanıklaşmasına ve doğru ile yanlışın iç içe geçmesine sebep olmuştur. Yalan, yönlendirici, bilimsel gerçeklikten uzak bilgiler kısa sürede geniş kitlelere ulaşırken bilimsel temelleri olan bilgilerin yankı odaları içinde sesini duyurması güçleşmiştir. Bireylerin düşüncelerini ve gündelik hayatlarını doğrudan etkileyen bu bilgi kirliliği ile mücadele etmek ve doğru bilgiyi kamuoyuyla paylaşmak için faaliyet gösteren doğrulama (fact checking) platformları Covid-19 pandemisinde dünya çapında büyük emek harcamıştır.

Bu çalışmanın amacı farklı ülkelerdeki doğrulama (fact checking) platformlarının Covid-19 haberleri çerçevesinde ürettiği içeriklerin konu başlıklarını ortaya koyarak, hangi tip yalan haberlerin dolaşıma sokulduğunun ortaya çıkarılmasıdır. Araştırma çerçevesinde Türkiye'den Teyit, Amerika Birleşik Devletleri'nden PolitiFact ve İngiltere'den Full Fact adlı doğrulama platformlarının içerikleri karşılıklı olarak incelenmiştir. Araştırmanın örneklem toplama süresi Covid-19 salgınının pandemi olarak tanımlandığı 1 Mart 2020 tarihinden itibaren bir yıllık bir süreye yayılmıştır. Her doğrulama platformunun ait olduğu ülkeyle ilgili içerikleri seçilmiş, dış haberler araştırma dışında bırakılmıştır. Bu yolla araştırmada coğrafi ve kültürel farklılıklara odaklanılmıştır. Doğrulama platformlarında yer alan haberler Uluslararası Doğrulama Ağı

tarafından belirlenen "söylentilerin kategorileri" isimli sınıflandırma yöntemi temel alınarak içerik analiziyle incelenmiştir.

1. Yeni Medya ile Doğrulama Platformlarının Oluşumu ve Yaygınlaşması

Doğruluk kontrolü (fact-checking), paylaşılan enformasyonun herkesin erişebildiği kaynaklar ile genel geçer doğrulara dayanarak ve sistematik, herkes tarafından kabul görmüş metodolojiyi takip ederek doğruluğunun veya yanlışlığının ispatlanmasıdır. (Graves & Amazeen, 2019, s. 4-6). Doğrulama kavramı 21. yüzyılda semantik olarak iki ayrı kola ayrılmış ve pratikte algılanma biçimi değişmiştir. Geleneksel olarak doğrulama kontrolü yayıncıların haber odalarında gerçekleştirdiği ve yayınlanan haberin tashihi anlamına gelmektedir. Öte yandan günümüzde popülerleşen karşılığı, enformasyonun habere dönüşüp kitle iletişim kanallarında paylaşıldıktan sonra harici mekanizmalar tarafından denetlenmesi ve kontrol edilmesi prensibi üzerinden gerçekleşmektedir (Mantzarlis, 2018, s. 81). 1994 yılında Snopes ve 2001 yılında Spinsanity yeni medya üzerinde doğrulama faaliyetlerine başlamıştır (Graves & Amazeen, 2019, s. 5-6; Snopes, 2022; Fritz, Keefer, & Nyhan, 2005). 2003 yılında FactCheck.org ve 2007 yılında PolitiFact ve The Washington Post altında kurulan Fact Checker doğrulama platformları olarak özellikle politika ve siyaset üzerinde yapılan haberleri incelemeye başlamıştır (Graves & Amazeen, 2019, s. 5-6).

Medya şirketlerini denetleyerek özellikle dijital kanallardan yayılan haberlerin doğruluğunu test etmek üzere çalışan kurumlar ABD'de 2000'lerin başında yaygınlaşıp standart haline gelirken bu organizasyonların Avrupa'da yaygınlaşması 2010'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Medya çalışmaları üzerine faaliyetler yürüten Poynter Enstitüsü 2015 yılında doğrulama platformlarını bir araya getirmek ve bu konuda küresel bir tutum geliştirmek için Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı (International Fact-Checking Network, IFCN) kurulmuştur. IFCN 15 Eylül 2016'da siyasi partisi yanlısı olmadan, tarafsız ve her topluluğa eşit mesafede kalarak değerlendirme yapmak üzere 5 maddeden oluşan prensipler bildirisini yayınlamıştır. Bu bildiriye 27 ülkeden 35 organizasyon imza atmıştır (Mantzarlis, 2016). IFCN'in 5 temel ilkesi; siyasi parti taraftarı olmamak ve adil olmak, kaynakların şeffaflığı, fon ve organizasyon yapısında şeffaflık, metodolojide şeffaflık, açık ve samimi düzeltmeler şeklinde belirlenmiş ve ilan edilmiştir. Türkiye'den IFCN'in ilkeleri ve bildirisini imzalamış iki farklı organizasyon bulunmaktadır. 5 Haziran 2017'de Doğruluk Payı ve 25 Temmuz 2017'de Teyit söz konusu bildiriye imzalamıştır (IFCN, 2022).

2. İnfodemi ve Doğrulama Faaliyeti Gösteren Platformlar

Covid-19 küresel salgını ile ortaya çıkan infodemi bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlıkları üzerinde büyük rol oynamıştır. Bu süreçte farklı dillerde ve bölgelerde faaliyet gösteren doğrulama platformlar organize olarak "COVID-19 Fact-Checkers" çatısı altında toplanmıştır. Doğrulama platformları, salgın süresince odak ve faaliyetlerini salgın ile çevresinde şekillenen infodemiye çevirmiştir. Covid-19 ile internette yayılan yanlış

bilgiler tek katmanlı olmamaktadır. Dezenformasyon ve Covid-19 arasındaki ilişki politik ve siyasi parti taraftarlığı perspektifinden incelenebildiği gibi inanç, kültür gibi değişkenlerden de etkilenmektedir. Örneğin Twitter'da infodemi üzerine yapılan bir araştırmada insanların bilime inanmadıkları için, politik görüşleri nedeniyle, dini inançları çerçevesinde ve salgını küresel ekonomik yapının bir oyunu gördükleri için yalan ve yanlış bilgileri yayma eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır (Narmanlıoğlu ve Çelimli, 2021) Salgının tüm dünyada yayıldığı Mart 2020'de IFCN imzası organizasyonlar hastalığın yayılması, tedavisi ve kurumların kararları üzerine içerikleri incelerken Mart 2022'de hastalığın yayılması hakkındaki içerikler azalmış ancak bunun yerine aşı hakkında içerikler yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla dezenformasyon yaratan içerikler ve onlara karşı mücadele pandeminin evreleriyle birlikte değişmiş ve farklılaşmıştır (Alam vd, 2020, s. 2-5).

Doğrulama platformları dezenformasyonun yayıldığı birçok mecradaki gönderileri incelemiş ve farklı formatlardaki içerikleri değerlendirmiştir (Çavuş, 2020). Doğrulama platformları video, tweet, WhatsApp mesajı, haber, demeç gibi farklı içerikleri doğrulamıştır (FactCheck.org, 2022). Platformlar doğrulama süreçlerinin sonuçlarını internet siteleri ile birlikte sosyal medya kanalları, e-posta bülteni, podcast, ses odası, video, televizyon yayını gibi birçok farklı mecralardan duyurmuş ve insanlara ulaşmayı hedeflemiştir (Saklıca, 2020; Keskin, 2020; Yılmaz, Tanca, & Çavuş, 2020).

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma çerçevesinde IFCN ağına bağlı organizasyonlar içerisinden Türkiye'den Teyit, Amerika Birleşik Devletleri'nden PolitiFact ve Birleşik Krallık'tan Full Fact örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmanın başlangıç tarihi olarak Covid-19 salgınının pandemi olarak tanımlandığı 11 Mart 2020 tarihini de kapsayacak şekilde 1 Mart 2020 olarak belirlenmiştir (Ghebreyesus, 2020). Analiz pandemi sürecinin bulaşma, önleme, tedavi, aşı çalışmaları gibi yaşadığı evreleri kapsayacak biçimde 12 aylık bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın zenginliğini sağlamak için doğrulama platformlarında sadece ait oldukları ülke dahilindeki analizler incelemeye dahil edilmiştir.

Teyit, analizlerini yaparken doğru, yanlış ve karma olmak üzere üç dereceli değerlendirme sonucu sunmaktadır. Öte yandan PolitiFact "pants on fire" (gerçeklikten kopuk), yanlış, çoğunlukla yanlış, yarı doğru, çoğunlukla doğru, doğru olmak üzere altı dereceli "PolitiFact Truth-O-meter" (PolitiFact Doğrulukölçer) grafiği ile sonucu sunmaktadır. Birleşik Krallık'ta yayın yapan Full Fact ise bir grafik ile desteklemeyip analizlerinin başında yalan, yönlendirici veya yanlış argümanı ve ona karşılık olarak hakikati özetleyen bir kutu kullanmaktadır. Bu alanda görsel destekli olmasa dahi yanlış, doğru, yeterli bilgi bulunmuyor, kısmen doğru, kısmen yanlış gibi kalıplar ile analiz sonucunu yazılı olarak özetlemektedir.

Araştırmada Teyit'te yer alan 33 içerik, PolitiFact'te incelediği 71 analiz ve Full Fact tarafından gerçekleştirilen 71 analiz incelenmiştir. Araştırma kapsamında yer alan içerikleri sınıflandırmak için 5 farklı

kategoride 27 farklı alt kategori kullanılmıştır. Kategori ve alt kategorilerin belirlenmesinde IFCN'in yayınladığı "Infodemi ile Savaş: #KoronavirüsGerçekleri İttifakı" altında derlenen "Söylentilerin Kategorileri" gruplandırması baz alınmıştır. "Söylentilerin Kategorileri" araştırmanın ihtiyaçlarına uygun olarak kendi içerisinde alt kategorilere ayrılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Tablo 1: Teyit'te yer alan analizlerin kategorileri
Kategoriler ve Alt Kategoriler

Yayılma	Komplo	Tedavi	Resmi Makam	Aşı
Vaka Sayısı (2)	Din	Tespit / Test	Karantina / Sosyal Mesafe (2)	Aşı
Maske	Video (2)	Semptom (1)	Siyasi Figür / Kurum (5)	Aşılama / Aşıya Erişim (6)
Bulaş (4)	Yiyecek	Ölüm	Sosyal Mesafe	Aşı Deneyleri (1)
Önleme (5)	Hayvan	Tedavi (2)	Hastane	
	Politika (1)	İlaç		
	Bireyler (2)			
	Teknoloji / Çip / 5G			
	Irk / Etnisite			
	Pop Kültür			
	Diğer Hastalıklar			
	Ülke			

Covid-19'un yayılma ve bulaşma pratikleri hakkında kamuoyu bilgi edindikçe ve vaka sayısının artmasıyla hastalığı geçiren insan sayısı arttıkça incelenen yalan haberlerin bağlamları değişmiştir. İlerleyen aylarda Teyit'in analiz ettiği içeriklerin konuları Covid-19'un bulaşmasını ve yayılmasını önleme konularından uzaklaşıp politika, siyaset, karantina ve sosyal mesafe önlemleri, siyasi figür ve kurumların açıklamaları çevresinde şekillenmiştir. Haziran 2020'de YouTube ve Facebook başta olmak üzere sosyal medyada videolar yayınlayarak viral etki yaratan Hayri Gözlükgiller kanalının Covid-19 ve sağlık üzerine iddialarda bulunmuştur (Şener, 2020). Yayınladığı videolarda kan gruplarının farklı şekilleri olduğu ve SARS-CoV-2 virüsünün bazı kan gruplarında daha etkili olduğu, kan grubunun insanın karakterini belirlediği, bazı kan gruplarının diğerlerinden daha üstün olup varlıklı bireylerin dışarıdan vücutlarına o kan grubunu alarak grubunu değiştirdiğini ve Covid-19'un belirli kan gruplarını hedef alarak onlar için ölümcül olduğu iddiaları yer almaktadır. Teyit'in Eylül 2020'deki bir analizinde yine sosyal mesafe önlemleri kapsamında bir düzenleme olarak görülen bir görsel konu olmuştur. Sosyal mesafe ve toplu taşıma düzenlemeleri kapsamında bireyleri maske kullanımına teşvik edilmeye çalışılan bir dönemde sosyal medyada dolaşıma giren bir görselde İETT otobüsü üzerine yapıştırılmış bir kâğıtta "Cumhurbaşkanımız tarafından ayakta yolcu almak yasaklanmıştır şoförle tartışmayınız" yazmaktadır (Zübeyir, 2020). Yapılan analizle manipüle edilen görselin birkaç yıldır haberlerde kullanıldığı ve orijinalinde bir afiş olmadığı görülmüştür.

Aşı ve aşıya erişimin 2021 yılı başında Türkiye gündemini meşgul ettiği görülmektedir. Ocak ayının başında

BİM süpermarket zincirinin yeni bir kampanyası gibi gösterilen bir video sosyal medyada dolaşıma girmiştir. Manipülasyon ve parodi yönü kullanılarak üretilen sahte BİM videosunda Pfizer/BioNTech ve Moderna aşılarının BİM'de kampanya ile satılacağı duyurulmuştur. Şubat 2021'de yayınlanan bir analizde ise Teyit, ülke genelindeki aşılama oranlarının gösteren bir haritanın yorumlanma biçimini ele almıştır. Twitter başta olmak üzere yayılan görsel Ege, Karadeniz ve Marmara bölgelerindeki aşılama faaliyetlerinin yüksek oranlarda olduğunu fakat Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki oranların çok düşük olmasından yola çıkarak aşıya erişimde adaletsiz politikalar yürütüldüğünü öne sürmüştür (Toprak, 2021). Teyit, bu yorumu bağlamından koparma olarak sınıflandırıp yanlış olarak etiketlerken bu oranların bu şekilde olmasının birden fazla nedeni olduğunu ortaya koymuştur. Aralık 2020 – Mart 2021 ayları arasında aşı pratikleri hakkında üretilen yalan haberler gündemi büyük bir kısmını kaplarken Covid-19 hastalığına yakalanmış ve tedavi sürecinde olan kişilere yönelik de yalan haberler üretilmiştir. Hastalığın bulaşma, yayılma ve önleme süreçlerine odaklanan yalan haberler gibi sonraki aşamaları da kapsayarak sürecin her noktasına dokunan yalan haber üretimi olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2: PolitiFact'te yer alan analizlerin kategorileri
Kategoriler ve Alt Kategoriler

Yayılma	Komplo	Tedavi	Resmi Makam	Aşı
Vaka Sayısı (1)	Din	Tespit / Test(2)	Karantina / Sosyal Mesafe (2)	Aşı (3)
Maske (11)	Video	Semptom	Siyasi Figür / Kurum (12)	Aşılama / Aşıya Erişim (2)
Bulaş (4)	Yiyecek	Ölüm (5)	Sosyal Mesafe	Aşı Deneyleri
Önleme (3)	Hayvan (1)	Tedavi (1)	Hastane	
	Politika (6)	İlaç		
	Bireyler (4)			
	Teknoloji / Çip / 5G (8)			
	Irk / Etnisite (2)			
	Pop Kültür (3)			
	Diğer Hastalıklar			
	Ülke (1)			

Mart 2020'den başlayarak pandeminin yavaş yavaş yayıldığı ve salgına dönüştüğü dönemler sadece SARS-CoV-2'ye karşı korunma ve bulaşmasını engelleme yöntemlerinin dışında bilimkurgu yapımlarına referanslar, komplo teorileri, 5G ve mikroçip gibi teknoloji çevresinde geliştirilen iddialar ve siyasi güce sahip kişilerin öngörüleriyle belirlenen demeçler topluma ulaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan yalan haberler ve dezenformasyonların büyük bir çoğunluğunu dünyanın farklı coğrafyalarında yeniden üretilirken görmek mümkündür. Bunun sebepleri arasında internet ekosisteminin ve öncelikli dilin İngilizce olması, batı merkezcil bir vizyonda yorumlanan internet alışkanlıklarının şekillenmesi ve ABD popüler kültürünün diğer ülkelerde kendini yeniden yaratabilecek etkisi ve gücü olmasından kaynaklandığı söylenebilir. ABD içinde ise 5G, maske protestoları, Covid-19 ve Çin hükümetini ilişkilendiren komplo teorileri, aşıların mikroçip içermesi gibi dünya genelindeki yalan haberleri ve dezenformasyon üretenleri destekleyen temalar hakimdir.

Bill Gates'in aşı konusunda yaptığı destekleyici çalışmalar, maddi destekler, yatırımlar üzerinden Gates hakkında birçok farklı ilişki ağına dokunan söylemler üretilmiştir. Bu iddialar sadece Gates ile sınırlı kalmayıp onun iş insanı ve filantrofist George Soros, ABD Başkanı'nın Baş Medikal Danışmanı Anthony Fauci, ABD'nin 44. Başkanı Barack Obama gibi isimlerle ilişkisi olduğu Covid-19 salgınından kazanç sağladığı öne sürülmüştür. Bunun dışında ABD özelinde Temsilciler Meclisi ve Kongre'de görev alan kişilerin söylemleri dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın söylemleri sık sık PolitiFact tarafından incelenmiştir. PolitiFact'in bağımsız ve herkese eşit mesafede olma ilkesinin de verdiği etkiyle ABD içerisindeki yalan haberlerin ve dezenformasyonun her iki partiden üye kişiler hakkında iddialar üretildiği söylenebilir.

Kategori bazında incelendiğinde tüm iddialar içinden 32 tanesinin komplo niteliğinde materyaller içerdiği görülmüştür. 24 iddiada resmi makamları içeren argümanlar üretilmiştir. 21 iddia içerisinde salgının yayılma pratikleri üzerinden üretilen enformasyonlar analiz edilmiştir. 13 iddia aşı hakkında doneler içerirken 8 iddia Covid-19 sonrası iyileşme sürecine odaklanmaktadır. Öte yandan alt kategorilere baktığımız zaman; Siyasi figür ve kurumların iddiaların merkezinde olduğu, kimi zaman bu kurumlarda yer alan kişiler tarafından üretilen iddialar kimi zaman da kamu kurumlarını veya çalışanlarını hedef alarak üretilen iddialar PolitiFact ve ABD özelindeki incelemede 22 ayrı içerik ile en büyük ağırlığa sahip alt kategoriyi oluşturmaktadır. Bunun ardından aşı üzerine geliştirilen iddialar, aşıya erişim ve aşılama faaliyetleri bağlamında üretilen yalan haberler 13 içerik ile ikinci sırada yer almadır. Ardından ise 12 içerik ile maskenin işlevi, işlevsizliği, maske kullanma protokolleri, maske takmayan politik aktörler, maske kullanımının insan sağlığına olumsuz etkileri olduğu iddiaları gibi birçok perspektif ve bağlamdan maskeler dezenformasyonun öznesi olmuştur. Kategori analizinde öne çıkan alt kategori analizinde ilk üç alt kategori siyasi kişi ve kurumlar, aşı ve maske hakkındaki spekülasyonlardan oluşmaktadır.

Tablo 3: Full Fact'te yer alan analizlerin kategorileri
Kategoriler ve Alt Kategoriler

Yayılma	Komplo	Tedavi	Resmi Makam	Aşı
Vaka Sayısı (3)	Din	Tespit / Test(9)	Karantina / Sosyal Mesafe (15)	Aşı (2)
Maske (3)	Video (1)	Semptom	Siyasi Figür / Kurum (6)	Aşılama / Aşıya Erişim (13)
Bulaş (3)	Yiyecek	Ölüm (9)	Sosyal Mesafe	Aşı Deneyleri (1)
Önleme (2)	Hayvan	Tedavi	Hastane	
	Politika (1)	İlaç		
	Bireyler (1)			
	Teknoloji / Çip / 5G (1)			
	Irk / Etnisite			
	Pop Kültür			
	Diğer Hastalıklar (1)			
	Ülke			

Birleşik Krallık diğer ülkelerden farklı olarak Covid-19 pandemi sürecinin ilk evrelerinde sürü bağışıklığı yaklaşımını benimsemiştir (Yong, 2020). Sürü bağışıklığı stratejisi zamanla terk edilmiş ve karantina, sosyal mesafe ve evde kalma protokolleri uygulanmaya başlanmıştır. Ancak yine de Birleşik Krallık bu adımıyla diğer Avrupa ülkelerinden ayrılmıştır. Full Fact'in gerçekleştirdiği incelemelerde ilk dikkat çeken konu SARS-CoV-2 virüsünün yayılması ve bulaşması hakkında üretilen argümanlara karşı hepsini kapsayacak detaylı makaleler yayınlamış olmalarıdır.

Birleşik Krallık'ta Covid-19 pandemisi ile 5G mobil veri teknolojisi arasındaki ilk ilişkilendirmeler Mart 2020'de görülmektedir. 5G'nin yeni bir teknoloji, bu teknolojinin Çin menşeli bir şirket tarafından geliştirilmiş olması ve küresel konjonktürün hakikat ötesi gerçeklikte çok kolay çarpıtılabilir olmasının bu tip iddiaların üretilmesinde rolü olduğunu söylenebilmektedir. Üretilen sahte anlatılar sadece hükümet yetkilileriyle sınırlı kalmayıp sağlık sistemini de hedef alan iddialar sosyal medyada paylaşılmıştır. 2020'nin yaz ayları geldiğinde Covid-19 sebebiyle yaşanan ölüm sayıları hakkında spekülasyonlar oluşturulmuştur. Aşı çalışması yürüten birden fazla şirketin son testlerini yapması ve onay aşamalarına geldiğinin bilinmesi aşı konusunda üretilen dezenformasyonun artmasına sebep olmuştur. Öyle ki Birleşik Krallık'ta aşı hakkında çok farklı perspektiflerden ve bağlamlardan argümanlar üretilmiştir. Aşının herkes için zorunlu olacağı, merkezi yönetimin herkesi zorla aşılayacağı, mRNA aşılarının insan DNA'sını değiştireceği, aşılarla insanlara mikroçip enjekte edileceği gibi argümanlar dezenformasyon havuzunun sığ aşamalarında kalmaktadır.

Full Fact'in 12 aylık zaman aralığında analizini yaptığı infodemi çerçevesindeki iddialar içerisinde yer alan 71 içerik odaklandığı konular çevresinde kategori ve alt kategorilere ayrılarak gruplandırılmıştır. Buna göre 25 içerik Covid-19'un tedavi süreci çatısı altında iddialar ve argümanlar üretmiştir. Bunlar arasında hastalığın tespiti, semptomları, tedavisi, bu süreçte kullanılan ilaçlar ve ölüm sayıları hakkındaki içerikler bu kategorinin altında yer almaktadır. İkinci sırada merkezi yönetim ve kamu kurumlarını hakkında veya bu yapıların sunduğu politikalar hakkında üretilen dezenformasyonlar gelmektedir. Toplamda 24 içerik resmi makam kategorisi altında bulunmaktadır. Kategori bazlı analizin üçüncü sırasında ise spekülasyon yaratan ve hakikat ötesi gerçekliğe dokunan komplo içerikli iddialar yer almaktadır. Full Fact'te bu kategori altında toplamda 21 inceleme bulunmaktadır. Bu içerikler din, yiyecek, hayvanlar, teknoloji, etnik köken, popüler kültür, Covid-19'dan farklı hastalıklar veya uluslararası ilişkiler gibi geniş bir yelpazede kendilerine yer bulmaktadır. Öte yandan doğrudan aşı hakkında üretilen argümanlar 16 içerikte görülmüştür. Beş ana kategori içerisinde son sırada ise 13 içerik ile yayılma sürecine odaklanan argümanlar yer almaktadır.

Full Fact'in analizleri üzerinden yapılan alt kategori incelemesinde ise bazı ana başlıkların ve sinyallerin öne çıktığı görülmektedir. 12 aya yayılan içerikler arasındaki haberlerde karantina ve sosyal mesafe prosedürleri hakkında toplamda 15 iddia yer almıştır. Bunları aşılama ve aşıya erişim konularındaki 12 adet yalan haber takip etmektedir. Ardından listede üçüncü sırayı ölüm oranları ve ölüm konusunda üretilmiş 11 iddia ve

hastalığın tespit ve test süreçleri hakkında üretilmiş 11 iddia paylaşmaktadır. Siyasi figürleri ve kurumları merkezine alan 10 adet dezenformasyon üretilmiştir. Ayrıca bir başka dikkat çekici done ise AIDS, Alzheimer, kısırlık, penisilin alerjisi gibi farklı hastalıkları aşı süreciyle birleştiren 5 iddia dolaşıma girmiştir. Bu kümeler üzerinden pandeminin Full Fact ve Birleşik Krallık üzerinde nasıl yaşandığına bakıldığında karantina, aşı ve devlet kurumlarının dezenformasyonun merkezine alındığı söylenebilir. Buradaki sebepler arasında sürü bağışıklığı gibi yaklaşımların toplumu etkilemiş olabileceğini de söylemek mümkündür.

Sonuç

Dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren doğrulama platformları sosyal girişim ve kâr amacı gütmeyen organizasyon yapıyla viral etkisi olan iddiaları incelemekte ve buldukları kanıtlarla birlikte iddianın doğru veya yanlış olduğunu kamuoyuyla paylaşmaktadır. Doğrulama platformlarının bu faaliyetleri hem uluslararası dayanışmalarıyla hem de kurumların kendi eforlarıyla infodemi sırasında yanlış bilgilerin yayılmasını önlemek için önemli bir faktör haline gelmiştir.

Teyit'in analizleri üzerinden bakıldığında Türkiye'deki kaynaklar tarafından Türkiye hakkında üretilen argümanlar ağırlıklı olarak Covid-19'un yayılma, bulaşma ve aşı politikaları çevresinde şekillenmiştir. Ayrıca idari kurumlar çevresinde de iddialar üretilmiştir. Fakat Gates Vakfı veya aşıların içinde mikroçip olduğu gibi küresel çapta etki yaratan iddialar diğer ülkelere oranla büyük bir ağırlığa sahip değildir. Özellikle aşı ve mikroçip ilişkisi ABD ve Birleşik Krallık'ta tekrar tekrar üretilen bir anlatı iken Teyit üzerinde Türkiye'de kaynaklı bu konuda tek bir analiz yapılmıştır. Dolayısıyla dünyadaki yalan haber üretim trendleri Türkiye'de gözlemlenirken farklı yerel gündemler daha ağır basmıştır. Bu nedenle Teyit yaptığı incelemelerde ülke içinden ve dışından analiz yaparak odağını ikiye ayırmıştır. Fakat araştırmanın da odağında yer alan ülke içinden ülke hakkında üretilen dezenformasyon ağırlıklı olarak kültürel kodlarla şekillenmiştir.

Covid-19'dan korunmak adına üretilen yalan haberlerin ise Türkiye, ABD ve Birleşik Krallık'ta benzer anlatılara dayandığı söylenebilir. Arap sabunu yemek, gargara yapmak, rakı içmek, antepfıstığı yemek gibi pratikler sürekli olarak tekrar üretilmiş ve dolaşıma girmiştir. Örneklerin kökeninde alternatif tıbba yönelerek geliştirilen söylemlerin her coğrafyada farklı çıktıları olabileceğini fakat özünde aynı yerden beslendiği görülmektedir. Yine benzer şekilde Teyit, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2019'da Covid-19 aşı hakkında mecliste kanun teklifi verdiği iddiası ile PolitiFact'in Gates Vakfı ve Anthony Fauci üzerinden benzer anlatıları incelemiştir. Dolayısıyla bazı iddialar da yerelleştirilerek sosyal medyada kendine alan bulmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri ve PolitiFact üzerinden Türkiye ve Birleşik Krallık ilişkisine baktığımızda ise ABD'nin dünya gündemi ve kültürü üzerinde baskın faktör olduğu görülmektedir. ABD'nin gündemine gelen, yankı uyandıran tüm iddialar Türkiye'de de Birleşik Krallık'ta da karşılık bulmuştur. ABD'de de üretilen argümanlar tıpkı birer reality show veya Hollywood filmi gibi diğer ülkelere de uzanmıştır. Bu

söylemler PolitiFact'in analizindeki ağır basan gündemlerden yapılan çıkarımlardır. Fakat aynı zamanda ABD'de de yerel kalan ve eyalet çapında ortaya çıkan dezenformasyonlar da ABD sınırları içerisinde etki yaratmıştır. Öte yandan Covid-19 sırasında ABD'nin 2016 sonrasındaki ilk genel seçim olan 2020 Başkanlık Seçimleri'ni gerçekleştirdiğini de belirtmekte fayda vardır. Politik iklim seçim sürecinde değişmiş ve başkanlık koltuğu Cumhuriyetçi Parti'den Demokrat Parti'ye geçmiştir. Dolayısıyla hükümet politikaları, yöneticilerin söylemleri ve kamuoyunun düzenlemelere karşı olan bakışı değişmiştir. Bu bağlamda ABD'nin infodemi ve yalan haberlerle geçirdiği süreci incelerken bu perspektifi de göz önüne almakta fayda vardır.

PolitiFact örnekleri üzerinden ABD'de üretilen yalan haberlerin büyük bir kısmının komplo kategorisini içermesi diğer ülkelere göre mevcut siyasi konjonktürü de açıkça ortaya koymaktadır. Gerek seçim süreci olsun gerek ülke çapında yaşanan diğer siyasi olaylar olsun tüm bunlar göz önüne alındığında siyasi kutuplaşmanın yüksek olduğu söylenebilir. Bu atmosfer içerisinde komplo odaklı Covid-19 yalan içeriklerin çoğalması da sadece ABD ile sınırlı kalmayıp diğer ülkeleri de etkilemesine neden olmuştur. Özellikle maskeye karşı olan tepki ve tutum, bireylerin özgürlüklerinin kısıtlandığı gerekçesiyle çokça savunulmuştur. Türkiye ve Birleşik Krallık'ta ise bu denli yoğun bir maske karşıtlığına rastlanmamaktadır.

Full Fact üzerinden yapılan inceleme ışığında Birleşik Krallık üzerinden diğer ülkelere baktığımız zaman ise Birleşik Krallık'taki en yoğun konuların karantina ve aşı süreci olduğu görülmektedir. Fakat zamanda 5G hakkında üretilen argümanların ABD ile eş zamanlı türetildiği görülmektedir. Aynı ay içerisinde iki ülkede de benzer söylemler dolaşıma girmiştir. Birleşik Krallık'ta aşılar hakkında üretilen argümanların diğer ülkelere göre daha fazla alt kategoriye ayrıldığı ve daha geniş kitleleri hedeflediği söylenebilir. Aşıların içinde domuz ürünü olması veya kısırlığa sebep olduğu argümanlar bu bağlamda Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nden ayrılmaktadır. Bu sinyal üzerinden göç ve göçmen hareketleri üzerinden Covid-19 ve farklı ülkelerin politikaları hakkında inceleme yapılabilir. Göçmenlerin hareketi, göçmenlerin geçici olarak kaldığı kamplar ve Covid-19 sırasında uygulanan seyahat kısıtlamaları bu bağlamda farklı bir tez için geniş bir araştırma alanı sunabilmektedir.

Siyasi kurum ve kişilere yönelik üretilen yalan haberler özelinde ise Türkiye'nin daha çok sağlık sistemine odaklanıp devlet başkanı hakkında argüman geliştirmediği görülmektedir. Dolayısıyla hizmet ve sonuç odaklı spekülasyonların yaratıldığını söylemek mümkündür. Öte yandan ABD'de devlet başkanı, başkanın baş medikal danışmanı, başkan yardımcısı, başkanın oğlu gibi unvanlarla politika içinde yer alan isimler sık sık PolitiFact'in incelemelerine konu olmuştur. Birleşik Krallık'ta da benzer bir şekilde NHS, SAGE (Acil Durumlar için Bilimsel Danışma Kurulu) ve başbakan başta olmak üzere birçok kurum ve kuruluş Full Fact'in analizlerinde yer almıştır.

Yalan haber ile mücadele etmek sadece doğrulama platformlarının tek başına sürdürebileceği ve sonlandırabileceği bir olgu değildir. Yalan haberi azaltmak ve hatta tamamen sonlandırmak için sürecin içinde

yer alan herkese sorumluluk düşmektedir. Çünkü incelenen üç organizasyon ve ülke örneklerinde görüldüğü gibi bazı argümanlar hem ülke içinde hem de ülkeler arasında yeniden üretilmiş ve yeniden ortaya atılmıştır. Bu iddiaların üretilmesini engellemek mevcut iletişim araçları ve günümüz teknolojisinde mümkün görünmemektedir. O veya bu şekilde bu iddialar üretilmeye devam edebilecektir. Ancak doğrulama platformlarının bu aşamadaki fonksiyonu bu üretimlere karşı bireylerin kendini eğitmesi için uygun zemini sağlamaktır. Çünkü bu yalan haberlere kimse inanmazsa üretilmesinin de pratikte bir anlamı olmayacaktır. Doğrulama platformlarının asıl etkisi de buraya ortaya çıkmaktadır. Doğrulama platformları tüm internet kullanıcılarının hatta toplumun okuduğu, duyduğu, izlediği içeriklere karşı duygularla tetiklenmeyip öncelikle şüphe duyarak iddia edilen konunun gerçekliğini tartma alışkanlığını kazandırabilirse yalan haberler ve hakikat ötesi gerçeklik kavramlarının da eskidiğini ve geride kaldığını görmemiz olasıdır.

Kaynakça

Alam, F., Shaar, S., Dalvi, F., Sajjad, H., Nikolov, A., Mubarak, H., . . . Nakov, P. (2020, 04 30). Fighting the COVID-19 Infodemic: Modeling the Perspective of Journalists, Fact-Checkers, Social Media Platforms, Policy Makers, and the Society. EMNLP 2021, 1-39. doi:https://doi.org/10.48550/arXiv.2005.00033

Çavuş, G. (2020, 06 06). Salgının en gözde yanlış bilgileri. 04 07, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/salginin-en-gozde-yanlis-bilgileri adresinden alındı

FactCheck.org. (2022, 04 07). A Guide to Our Coronavirus Coverage. 04 07, 2022 tarihinde FactCheck.org: https://www.factcheck.org/a-guide-to-our-coronavirus-coverage/ adresinden alındı

Fritz, B., Keefer, B., & Nyhan, B. (2005, 01 19). Goodbye from Spinsanity (1/19). 04 03, 2022 tarihinde spinsanity: https://www.spinsanity.org/ adresinden alındı

Ghebreyesus, T. A. (2020, 03 11). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. 05 19, 2022 tarihinde World Health Organization: https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020 adresinden alındı

Graves, L., Amazeen, M.A. (2019), Fact-Checking as Idea and Practice in Journalism, Oxford Research Encyclopedia of Communication.

International Fact-Checking Network fact-checkers' code of principles. (2022, 04 03). 04 03, 2022 tarihinde Poynter: https://www.poynter.org/ifcn-fact-checkers-code-of-principles/ adresinden alındı

Keskin, Ö. H. (2020, 10 03). Teyit'in infodemi ile mücadelesi TTB Covid-19 altıncı ay değerlendirme raporunda. 04 07, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/dogruyu-teyit-teyitin-covid-19-infodemisi-ile-sekiz-aylik-macerasi adresinden alındı

Mantzarlis, A. (2018). Fact-Checking 101. C. Ireton, & J. Posetti içinde, Journalism, 'Fake News' and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training (s. 81-96). Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 04 03, 2022 tarihinde https://en.unesco.org/sites/default/files/journalism_fake_news_disinformation_print_friendly_0_0.pdf adresinden alındı

Narmanlıoğlu, H., Ayşenur, Ç. (2021), A Critical Reading on the Visual Production of Infodemic, Communication and Technology Congress, EdLearning, pp.81-88.

Saklıca, E. İ. (2020, 01 16). Teyit 't cetveli' ile podcast dünyasında. 04 07, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/teyit-t-cetveli-ile-podcast-dunyasinda adresinden alındı

Snopes. (2022, 04 03). About Us. 04 03, 2022 tarihinde Snopes: https://www.snopes.com/about/ adresinden alındı

Şener, A. (2020, 06 14). Videolarıyla yayılan Hayri Gözlükgiller'e ait sağlık iddiaları. 05 27, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/videolariyla-yayilan-hayri-gozlukgillere-ait-saglik-iddialari adresinden alındı

Toprak, E. (2021, 02 11). Türkiye'de illere göre aşılama oranları hakkındaki iddialar. 05 29, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/analiz-turkiyede-illere-gore-asilama-oranlari-hakkindaki-iddialar adresinden alındı

Yılmaz, M. C., Tanca, K. E., & Çavuş, G. (2020, 08 14). *Araştırma: Türkiye'de bilgi ekosistemi pandemi sürecinden nasıl etkilendi?* 04 07, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/turkiyede-bilgi-ekosistemi-pandemi-surecinden-nasil-etkilendi adresinden alındı

Yong, E. (2020, 03 16). The U.K.'s Coronavirus 'Herd Immunity' Debacle. 06 03, 2022 tarihinde The Atlantic: https://www.theatlantic.com/health/archive/2020/03/coronavirus-pandemic-herd-immunity-uk-boris-johnson/608065/ adresinden alındı

Zübeyir, A. E. (2020, 09 15). Fotoğrafın İBB'nin ayakta yolcu yasağıyla ilgili otobüse afiş astırdığını gösterdiği iddiası. 05 29, 2022 tarihinde Teyit: https://teyit.org/fotografin-ibbnin-ayakta-yolcu-yasagiyla-ilgili-otobuse-afis-astirdigini-gosterdigi-iddiasi adresinden alındı.

SOCIAL MEDIA ADDICTION, SELF-CONTROL AND FRUSTRATION INTOLERANCE AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Saliha Khan
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore
Tanzeela Iqbal,
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore
Hira Farhan
Department of Applied Psychology, University of Management and Technology, Lahore

ABSTRACT

The objective of this study was to find out the relationship between social media addiction self-control and frustration among the university students. A sample of 200 students were taken within the age range 18-25 years. Sample comprised of 68 males and 132 females and was obtained through random sampling. Social Networking Addiction Scale (Shahnawaz & Rehman, 2020), Self-Control Scale (Tangney et al., 2004) and Frustration Discomfort Scale (Harrington, 2005) were used for data collection. It was revealed in the results that there was a significant negative relationship between social networking addiction and self-control and there is a significant positive relationship between social networking addiction and frustration discomfort. Findings also showed that there is a significant negative relationship between self-control and frustration discomfort. Results also demonstrated that there was significant gender difference upon social media addiction and frustration discomfort. There was no significant gender difference in terms of the self-control among the university students. There was significant gender difference for all sub-scales except Tolerance sub-scale of social networking addiction scale. Moreover, there was significant gender difference for all sub-scales except Achievement Intolerance sub-scale of Frustration Discomfort Scale.

Keywords: Social Media Addiction, Self-Control, Frustration Discomfort

DIGITAL WELL-BEING OF HOMELESS INDIAN PARENT'S KIDS IN AN AGE OF MOBILE CONNECTIVITY: AN EXPLORATORY STUDY

Dr. Seema Shukla
School of Modern Media, UPES, Dehradun,
Dr. Garima
School of Management, IMS Unison University, Dehradun,

ABSTRACT

Although smartphones support an individual's autonomy by providing connectivity to persons, content, and services independent of time and place constraints. Simultaneously, they (smartphones) are making users dependent on them for daily work. The excessive, compulsive, and hasty use of smartphones is emerging as a problematic behavior and an area of concern for researchers that affects individuals' emotional, social, and occupational wellbeing. Overuse of smartphones creates mental problems such as anxiety, depression, sleep disturbance, and loss of productivity in individuals. To cope with this issue the concept of Digital well-being has emerged. Digital wellbeing provides expression to the delicate balance between benefits and drawbacks that individuals experience about 24/7 connectivity. To help individuals to regulate their digital usage and potentially increase digital well-being several organizations have designed smartphone applications that collect data about usage and increase users' awareness of it and enable them to set limits and alert users accordingly. However, such applications have not been extensively evaluated from the users' perspective and whether they help the basic requirements for digital wellbeing or not. The Indian government has also launched a mobile app, MANAS (Mental Health and Normalcy Augmentation System) to promote mental well-being across different age groups from 0-to 70 years. This app is initially targeting the age group of 15-35 years. The app integrates the health and wellness efforts of various government ministries, and scientifically validated indigenous tools with gamified interfaces developed/researched by various national bodies and research institutions. This app aims to address the negative consequences of mental problems on livelihood, productivity, and positivity and provide a support system to boost mental well-being. MANAS is still under trial version and not available for the common public. The purpose of this paper is to examine the quality of the emerging family of digital well-being smartphone applications from the perspective of homeless Indian parents' kids based on persuasive design and established behavioral change theories. Thematic analysis has been conducted on the reviews received by the kids of homeless Indian parents on two popular Digital Wellbeing applications, SPACE Break Phone Addiction and Google Digital Wellbeing (GDW). The paper report on the factors influencing user acceptance and rejection of digital wellbeing applications and identify possible challenges and opportunities to improve the design and role of the MANAS app in future releases. The authors used established theories such as Self Determination Theory, Theory of Planned Behavior (TPB), and Technology Acceptance Model (TAM) to conceptualize the perceived theoretical framework of this research study. 25 respondents have been chosen by purposive sampling who possess smartphones and know the

operation of smartphones. To conduct the research study both applications ‘SPACE Break Phone Addiction and Google Digital Wellbeing’ has been installed on the smartphones of respondents and a week time has been given to them to use the features of both the applications. Later a semi-structured interview has been conducted to collect their reviews.

Keyword: Digital wellbeing, Digital wellness, Digital addiction

EFFECT OF ECOFEMINISM MOVEMENTS ON SOCIAL MEDIA FOR IMPLEMENTATION OF SDG 13: A STUDY ON DECODING THE TWITTER SENTIMENT

Archan Mitra
Assistant Professor, School of Media Film and Entertainment, Sharda University
ORCID: 0000-0002-1419-3558
Sayani Das
M.A., Mass Communication, The University of Burdwan
ORCID: 0000-0003-0076-7466

ABSTRACT

Introduction: Since the middle of the nineteenth century up until the present day, feminist thought and philosophy have developed over the course of time, resulting in what are known as waves of feminism (Whelehan, 1995). In this day and age, feminist activists employ digital means to amplify their activism and the projects that work toward women's emancipation (Eubanks, 2012). In recent years, ecofeminist movements have increasingly utilised social media as a tool to address challenges such as climate change, which in turn helps to implement sustainable development goals (SDG 13). There is no question that the steady expansion of major online platforms like Facebook, Twitter, Flickr, YouTube, and Wikipedia contributes to the concept that modern society is undergoing a period of sociability that is characterised by a constantly evolving techno cultural ecosystem and a phase of sociability in which online interaction is one of the most prominent exponents. This is an idea that has been gaining traction in recent years, and it is supported by the continued growth of major online platforms like those listed above (Van, 2013). Social media made it easier for people to get involved in feminist activism. Anyone with a Twitter account and a desire to fight patriarchy could join in and express their opinions. The researchers tend to analyse the sentiment of those tweets on environmental movements which tends to environmental sustainability. *Objectives:* The objectives of this research paper are to study the social media ecofeminist movements and to understand the human sentiment towards ecofeminist movements on social media. *Methodology:* The sentiment analysis process has helped with achieving the objectives. The information has been gathered using the NVIVO software coding system. Text analysis techniques including sentiment analysis, text mapping have all been applied. The sample technique used in this study is purposeful sampling. The findings of this study help to understand the sentiment of human beings on the information and messages shared on Twitter in the pretext of ecofeminist movements. Ecofeminist movements currently have greater potential to expand, more opportunities to reach people, and more chances of being successful as a result of social media. This paper explored whether or not social media can be accepted as a tool for environmental activism and also helps to understand the effect of these movements to implement sustainable goals. Social media can play a significant part in preserving the environment, and this research investigated the extent to which this acceptability exists. In the end, the findings of the research point to one very significant and crucial

conclusion, which is that the use of social media makes a substantial contribution to the environmental movement. However, in order to make any type of difference in the state of the environment, it is necessary for both men and women to take part in this activity.

Keywords: Social media, Ecofeminist movements, Sentiment analysis, Sustainability.

A STUDY OF THE IMPACT OF DIGITAL EDUCATION FOR TEACHING & LEARNING ENGLISH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Dr. Kuldeep Kaur Juneja
Assistant Professor, Education Department
Nirmala College of Education, Ujjain (M.P.) India

ABSTRACT

Digital Education is an umbrella term for various technologies and pedagogical practices in which synchronous and asynchronous mode of learning, distance learning and blended learning are included to provide knowledge and disseminate information to the students in Higher Education institutions for teaching and learning pedagogy. The National Education policy has bought to light as what can be achieved through the transformation of Education. The NEP states that it is time to take on a policy that is student-centric or what can be safely implemented as education 4.0. In recent years, the implication of multimedia into teaching and learning has bought an outstanding change in the instructional strategy in higher education institutions. This has bought a dynamic change in the way teachers teach and students learn. The traditional teacher-centric method of teaching, used for decades in our educational system has changed. The present paper aims to conduct an Action Research Project to study the problems of the B.Ed. students in teaching and learning English language of Nirmala College of Education, Ujjain. Descriptive statistics were employed to assess the difference between the control and experimental group students in learning English language. For the successful implementation of the project, it is necessary to integrate digital technologies with face-to-face learning as in blended learning.

Keywords: Action Research, Blended learning, Digital Education, English language, Multimedia, NEP

İŞLETMELERDE ANALİTİK HİYERARŞİ PROSESİ YÖNTEMİ İLE DEPO YERİ SEÇİMİ

Emre ARSLAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Gemerek Meslek Yüksekokulu,
Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
ORCID: 0000-0002-1035-0050

ÖZET

Fabrika ve depo yeri seçimi lojistik maliyetlere önemli derecede etki etmektedir. Ayrıca ticaretin globalleşmesi nedeniyle doğru fabrika ve depo yeri seçimi kararları stratejik önem kazanmıştır. Lojistik yönetiminin en önemli unsurlarından biri olan depolama aktivitesi ve dağıtım kanalı oluşturma kararları özellikle rekabet unsurlarının etkin olduğu günümüzde önemli hale gelmiştir. Geleneksel yönetim anlayışına göre yalnızca ürünlerin saklandığı yer olan depo ve depolama işlemleri, günümüzde farklı bir anlayış ile tüketici/müşteri taleplerinin üreticileri yönlendirmesi ile tedarik zinciri içerisinde pazarlamaya yardımcı bir süreç kabul edilerek yönetilmektedir. Bu açıdan depolama, kaynak sağlayıcı bir göreve sahiptir. Özellikle perakendecilikte, tüketici gereksinimlerine göre perakendecinin kendi perakende ağını desteklemesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Depo yerinin neresinin olacağı kararı işletmeler açısından önemli kararlardan biridir. Bu yüzden depo yeri seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken oldukça fazla kriter mevcuttur. Depo yeri seçim sürecinde pek çok değerlendirme kriterini dikkate almak gerektiğinden bu süreç, sadece tek değişkene veya tek kritere göre değil, çok sayıda kritere ve bunların ortaklaşa etkilerine göre tanımlanmalıdır. Bu bağlamda çalışmada, depo yeri seçim sürecinde çok kriterli karar verme tekniklerini kullanarak, en uygun depo yerinin seçilebileceği bir modeli ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaçla öncelikle depo yeri seçimi için hangi kriterlerin gerektiği literatürden ve uzmanların görüşlerinden yola çıkılarak saptanmıştır. Daha sonra depo yerinin seçim kriterlerinin önem dereceleri, alanında tecrübeli olan işletme sahiplerine anket vasıtasıyla sorulmuş ve elde edilen veriler Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yöntemi kullanılarak Expert Choice 11.5 programı aracılığıyla ile analiz edilmiştir. AHP analizi sonucunda "Çevresel Etmenler", "Altyapı" ve "Maliyet" en önemli üç ana kriter olarak belirlenmiştir. "Yasal Prosedürler", "Pazara Yakınlık" ve "Ulaşım Alternatifleri" en önemli üç alt kriter olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Depo Yeri Seçimi, Çok Kriterli Karar Verme, Analitik Hiyerarşi Prosesi.

WAREHOUSE LOCATION SELECTION WITH THE ANALYTICAL HIERARCHY PROCESS METHOD IN BUSINESSES

ABSTRACT

The choice of factory and warehouse location has a significant impact on logistics costs. In addition, due to the globalization of trade, the decisions of choosing the right factory and warehouse location have gained strategic importance. One of the most important elements of logistics management, warehousing activity and

decisions to create a distribution channel have become important especially in today's competitive environment. According to the traditional management approach, the warehouse and storage operations, which are only the places where the products are stored, are managed with a different understanding today, with the guidance of the producers by the consumer/customer demands, and as a process that helps marketing within the supply chain. In this respect, storage has a resource-providing role. Especially in retailing, it is critical for the retailer to support its own retail network according to consumer needs. The decision of where the warehouse will be is one of the important decisions for businesses. Therefore, there are many criteria to be considered when choosing a warehouse location. Since it is necessary to consider many evaluation criteria in the warehouse location selection process, this process should be defined not only according to a single variable or a single criterion, but also according to many criteria and their combined effects. In this context, it is aimed to present a model in which the most suitable warehouse location can be selected by using multi-criteria decision making techniques in the warehouse location selection process. For this purpose, first of all, which criteria are required for the selection of warehouse location were determined based on the literature and the opinions of the experts. Then, the importance levels of the selection criteria of the warehouse location were asked to the experienced business owners through a questionnaire and the data obtained were analyzed with the Expert Choice 11.5 program using the Analytical Hierarchy Process (AHP) method. As a result of the AHP analysis, "Environmental Factors", "Infrastructure" and "Cost" were determined as the three most important criteria. “Legal Procedures”, “Proximity to Market” and “Transport Alternatives” were determined as the three most important sub-criteria.

Keywords: Warehouse Location Selection, Multi-Criteria Decision Making, Analytical Hierarchy Process

GİRİŞ

Uluslararası pazarlarda yoğun rekabetle birlikte işletme tedarik zinciri stratejisi içerisinde lojistik yetenekler ve depolama faaliyetleri daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Hemen her sektörde depolama faaliyeti yürütülmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de depo uygulamalarında profesyonelleşme ve uzmanlaşma eğilimi artmaktadır. Depo, lojistik ve tedarik zinciri yönetiminin ayrılmaz parçasıdır. Pazar ihtiyaçlarının karşılanmasında uyum, hız ve maliyet faktörleri ile birlikte uygun parti büyüklüğü ve özelliklerinin tanımlanmasında deponun rolleri yeniden tanımlanmaktadır. Yeni tanımlama içerisinde müşteri ihtiyaçlarının tam zamanında karşılanması, operasyonların hızlandırılması ve depolama gereksinimi bir arada değerlendirilmektedir.

Depo yer seçimi, bina mülkiyeti, çevresel kuruluşlar, elverişlilik ve taşıma hızı açısından son derece önemli bir karar türüdür. Depo yatırımı, dar bir bakış açısıyla sadece kuruluş yeri seçimi, arazi satınalma ve bina inşa

etme olarak değerlendirilmemektedir. Fakat depo yeri seçiminde bunlar dışında da birçok kriter göz önüne alınmaktadır.

Bu çalışma ile işletmelerin hangi kriterlere önem vererek depo yeri seçtiklerini belirlemek amaç edinilmiştir. Çalışma sonucunda özellikle depo yeri seçimi konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmayan işletme yöneticileri yararlanabilecektir. Bu konuda profesyonel olan işletme yöneticilerinin depo yeri seçiminde dikkate aldıkları kriterlerin bilinmesi bu açıdan çok faydalı olacaktır. Çalışmada ilk olarak, depo kavramı ve depo yeri seçimi süreci açıklanacaktır. Daha sonraki aşamalarda ise, çalışmanın yöntemi ve modeli açıklanarak, duyarlılık analizi yapılacak son aşamada ise çalışmanın bulguları ve sonuçları tartışılacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEPO KAVRAMI

Depo, birkaç yıl öncesine kadar, sadece koli, paket ve ürünlerin istiflendiği bir yer olarak algılanırken; bugün gelinen noktada işletme için rekabet avantajı yaratmada yen bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle tedarik zinciri yönetiminin ne olduğunun anlaşılması ve paralelinde lojistiğe gereken önemin verilmesi ile mevcut sistemlerin iyileştirilmeleri ve entegre sistem kurma çabaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Lojistik sistemin en önemli unsurlarından birisi olan depo bölümleri ise, geçmişin dar kapsamlı bakış açısından uzaklaşarak, geleceğe yön verecek dinamik ve stratejik iş birimleri halini almaya başlamıştır (Erdal, Görçün ve Saygılı, 2010, s. 2).

Fiziksel dağıtım akışında hareket merkezlerinden olan depo; korunmak, saklanmak ve gerektiğinde kullanılmak üzere bir şeyin konulduğu yer, ardiye; bir şeyin çokça bulundurulduğu yerler olarak tanımlanmaktadır (TDK, .). Depo, ürünlerin hammadde aşamasından üretim ortamına, oradan da tüketim merkezlerine ve dağıtımına kadar olan bütün bir faaliyetler dizisinin gerçekleştirilmesinde stratejik rol oynayan ara noktalardır. Tedarikçiler, üreticiler, dağıtımcılar ve perakendeciler için depoların önemi büyüktür. Ayrıca uluslararası ticarette ithalat, ihracat ve gümrük süreçlerinde ürünlerin muhafaza edildiği, stoklandığı, korunduğu ve taşımaya hazır hale getirildiği açık veya kapalı alanlardır (Çancı ve Erdal, 2009, s. 92).

Depolama malzeme yönetiminin en önemli unsuru olup, yüklü miktardaki malların müşteri/kullanıcıların ihtiyaç duyduğu zamanda ve miktarda onlara ulaştırılmak üzere hazır bulundurulmasına olanak sağlamaktadır (“UNCTAD”.).

Geleneksel yönetim anlayışına göre yalnızca ürünlerin saklandığı yer olan depo ve depolama işlemleri, günümüzde farklı bir anlayış ile tüketici/müşteri taleplerinin üreticileri yönlendirmesi ile tedarik zinciri

içerisinde pazarlamaya yardımcı bir süreç kabul edilerek yönetilmektedir. Bu açıdan depolama, kaynak sağlayıcı bir göreve sahiptir. Özellikle perakendecilikte, tüketici gereksinimlerine göre perakendecinin kendi perakende ağını desteklemesi açısından kritik bir öneme sahiptir (Orhon, 2003). Depolar sadece statik stokların korunma ve bulundurulmasında değil; lojistik iş akışında yer alan stok yönetiminin başarılmasında da rol üstlenmiştir (Koban ve Yıldırır Keser, 2010, s. 245).

1.2. DEPO YER SEÇİMİ

Depo yeri seçimi, imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için fabrika kuruluş yeri seçim karar türüne benzemektedir. Fabrika kuruluş yeri seçiminde, ürüne ve sektöre bağlı değişmekle birlikte rol oynayan temel faktörler şu şekilde değerlendirilmektedir. Hammaddeye yakınlık veya ürüne yakınlık, genel imalat girdileri arasında nispeten bir denge var ise hedef pazarlara yakınlık ve ulaştırma altyapısına yakınlık son derece önemli kriterlerdir. Diğer taraftan devlet ve yerel yönetimler de fabrika kuruluş yeri seçiminde hayati bir rol oynamaktadır. Yasal düzenlemelerle yabancı sermayeyi çekmek veya belirli bir bölgeyi kalkındırmaya yönelik olarak ortaya konan teşvikler girişimciyi yönlendirmektedir. Bütün bu unsurlar üretim tesisinin coğrafi yerinin belirlenmesinde rol oynarken aynı zamanda bu tesislerin içinde yer alan depolarında yerini belirlemektedir. Hizmet üreten lojistik işletmeleri açısından depo hizmeti sunma konusunda müşteri portföyü, Pazar yapısı ile birlikte yurtiçi ve uluslararası taşıma türleri açısından elverişlilik faktörüne daha fazla eğilmek mecburiyetindedirler (Erdal ve diğerleri, 2010, ss. 18-19).

Depo kuruluş yeri seçim kriterleri oluşturulurken, pazara, hedef müşterilere üretim merkezlerine, taşıma türleri ve merkezlere yakınlığı mı daha önemli olduğu gözden geçirilmelidir (Erdal ve diğerleri, 2010, s. 19). Eğer bir üretim işletmesinden söz ediliyorsa, fabrikada üretilen ürünlerin uygun koşullarda sevkiyata hazır hale getirilmesi istenilen bir durumdur. Lojistik işletmesi açısından, müşterinin istek ve ihtiyaçları dâhilinde en hızlı dağıtımı sağlayacak biçimde bir yerin seçimi, hatta gümrüklü malların saklanması bir ihtiyaç ise bu yerin antrepo özelliğinde olması yarar sağlayacaktır. Perakendecilik açısından depo yeri seçimi, daha çok kullanımda olan bina, mağaza ya da ofisin bir kısmının gelen malların kısa süreli saklanması amacıyla bölümlere ayrılması şeklinde gerçekleşmektedir (Erdal ve Saygılı, 2007, ss. 93-94).

2. ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Çalışmanın araştırma yöntemi ve bulguları konusunda açıklamalar yapılacaktır.

2.1. Araştırma Yöntemi

Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP), karmaşık karar problemlerinde, karar alternatif ve kriterlerine göreceli önem değerleri verilmek suretiyle yönetsel karar mekanizmasının çalıştırılması esasına dayanan bir karar verme işlemidir. Birçok karar problemi hem objektif, hem de sübjektif unsurlar içermektedir. AHP, bu iki unsuru da bulunduran bir çözüm yapısına sahip olduğu için birçok karar verme yöntemine göre daha gerçekçi bir çözüm yöntemidir (Timor, 2011, s. 18).

Çok kriterli karar verme tekniklerinden birisi olan AHP yöntemi ile karar verme sürecinde birinci aşama olan problemin tanımlanması ve yapılandırılması problemin tanımlanması, alternatif ve kriterlerin belirlenmesi ile hedeflere dayanan değerlendirme kriterini geliştirme adımlarını içerir. İkinci aşama olan model kurma ve kullanma ise hiyerarşinin kurulması, ikili karşılaştırma matrisi, sentez, tutarlılık, nihai karar ve duyarlılık adımlarını içerir(Arıkan Kargı, 2015, ss. 43-44).

AHP aşağıdaki adımlardan oluşan bir seçim sürecidir (Saaty, 1990, ss. 12-13):

1. Problemin tanımlanması ve süreçte kullanılacak bilgilerin saptanması.
2. Karar hiyerarşisinin oluşturulması.

Tablo 1: Kriterler İçin İkili Karşılaştırmalar Matrisi Oluşturma

	Kriter 1	**Kriter 2 ..**	**. Kriter n**
Kriter 1|	w_1/w_1	w_1/w_2	w_1/w_n
Kriter 2	w_2/w_1	w_2/w_2	w_2/w_n
Kriter n	w_n/w_1	w_n/w_2	w_n/w_n

2. İkili karşılaştırmalar matrisinin (kare matris) oluşturulması. n adet kriter olduğunda Tablo 1.'de görüldüğü gibi nxn boyutunda matris oluşmaktadır. Bu matrisin oluşturulabilmesi için karar vericiler anket yardımı ile n(n-1)/2 adet ikili karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırmalarda Tablo 2.'deki değerler kullanılmıştır.

Tablo 2: Karşılaştırmada Kullanılan Önem Dereceleri Tablosu

ÖNEM DERECESİ	TANIM	AÇIKLAMA
1	Eşit önem	İki faaliyet amaca eşit düzeyde katkıda bulunuyor.
3	Birinin diğerine göre orta derecede daha önemli olması	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine orta derecede tercih ettiriyor.
5	Kuvvetli düzeyde önem	Tecrübe ve yargı bir faaliyeti diğerine kuvvetli bir şekilde tercih ettiriyor.
7	Çok kuvvetli düzeyde önem	Bir faaliyet güçlü bir şekilde tercih ediliyor ve baskınlığı uygulamada rahatlıkla görülüyor.
9	Aşırı düzeyde önem	Bir faaliyetin diğerine tercih edilmesine ilişkin kanıtlar büyük bir güvenirliğe sahip.
2,4,6,8	Ortalama değerler	Uzlaşma gerektiğinde kullanılmak üzere iki ardışık yargı arasına düşen değerler.

4. Lokal ve global ağırlıkların belirlenmesi. Doğru özvektör ve en büyük özdeğer tespit edilerek öncelikler bulunur. Her bir kriter için karşılaştırma vektörü mevcuttur. Karşılaştırma matrisinin herbir elemanı için, öncelikler matrisi; satırlarında alternatifler, sütunlarında karar kriterleri olacak şekilde birleştirilerek bir tüm öncelikler matrisi oluşturulur.

Eğer matris A=(aij)'de aij.ajk=aik ve asal özdeğer (λmax) n'e eşit olduğunda tutarlılığın olduğu söylenebilir.

Özdeğer formülü

$$Aw = \begin{pmatrix} 1 & \frac{w_1}{w_2} \cdots & \frac{w_1}{w_n} \\ \frac{w_2}{w_1} & 1 \cdots & \frac{w_2}{w_n} \\ \vdots & \vdots \ddots & \vdots \\ \frac{w_n}{w_1} & \frac{w_n}{w_2} \cdots & 1 \end{pmatrix} \begin{bmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \vdots \\ w_n \end{bmatrix} = nw \qquad \textbf{(1)}$$

$$a_{ij} = \frac{w_i}{w_j} \qquad i,j=1,2,3,\ldots n \qquad \textbf{(2)}$$

$$Aw = \lambda_{\max} w \qquad \textbf{(3)}$$

Tutarlılık indeksinin (CI) hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılır.

$$CI = \frac{(\lambda_{\max} - n)}{(n-1)} \qquad \textbf{(4)}$$

Tutarlılık oranı ise CR=CI/RI formülü ile bulunur.

$$CR = \frac{CI}{RI} \qquad \textbf{(5)}$$

RI: Rastgele değer indeksini temsil etmekte ve aşağıda verilen Tablo 3'teki değerlerden uygun olanı seçilerek işlemlerde kullanılmaktadır.

Tablo 3: Rassal Göstergeler

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Rassallık Göstergesi	0	0	0,58	0,90	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49

Son olarak CI'nın RI'ya oranıyla "tutarlılık oranı (CR)" elde edilir. AHP uygulamalarında, CR'nin 0,1'den daha az olması, yapılan uygulamanın tutarlı olduğunu gösterir. Eğer bu değer aşılırsa yapılan yargılar tekrar gözden geçirilmelidir.

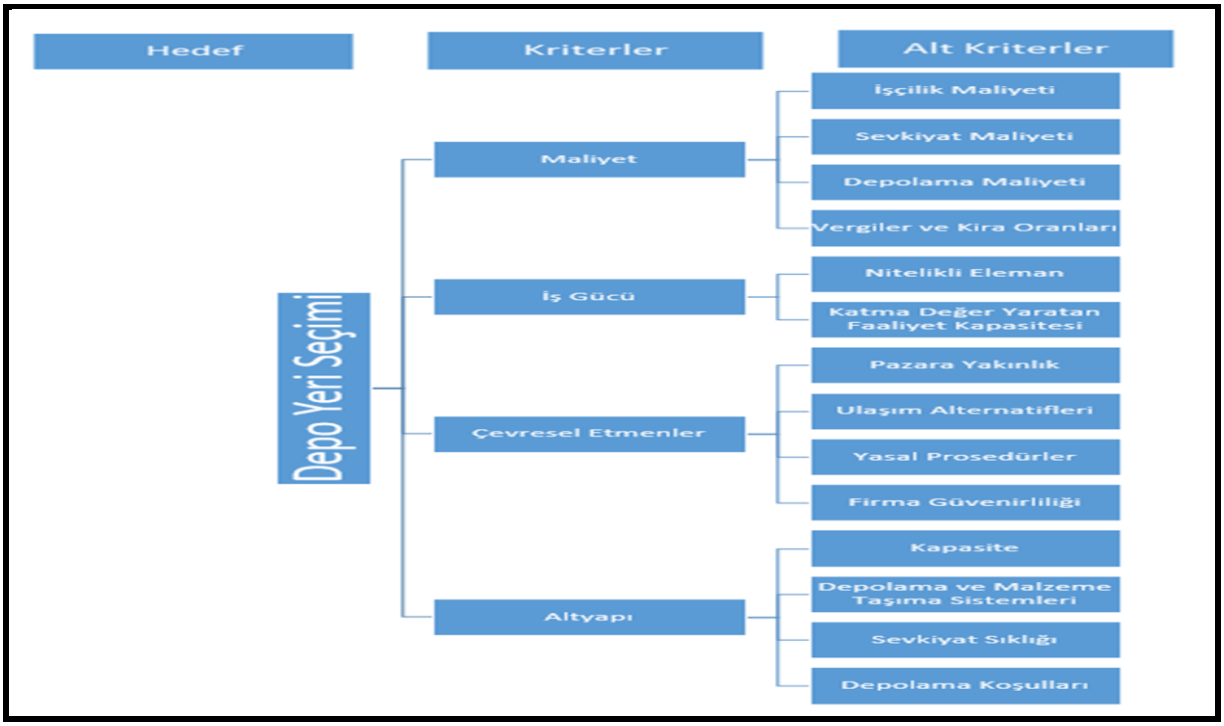
Depo yeri seçim sürecinde AHP; Green, Kim ve Lee, (1981), Elion, (1982), Korpela ve Tuominen, (1996), Sipahi, Çoşkun ve Timor, (2005) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.

2.2. Araştırma Uygulama ve Bulguları

Çalışmada öncelikle, depo yeri seçiminde kullanılacak kriterler literatürden ve uzmanların görüşlerinden yola çıkılarak belirlenmiş ve lojistik işletmedeki depo yöneticileri tarafından ikili karşılaştırmaların yapılabilmesi için anket hazırlanmıştır. Anket formunda 4 ana kriter ve 14 alt kriter yer almaktadır. Hiyerarşide kullanılan 4 ana kriter şunlardır: "Maliyet", "İş Gücü", "Çevresel Etmenler" ve "Altyapı" dır. Bu 4 ana kritere bağlı 14 alt kriterden oluşan hiyerarşi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Lojistik sektöründe işletmeler için depo yeri seçiminde önem arz eden kriterlerin önceliklerinin belirlenmesinde Analitik Hiyerarşi Prosesi kullanılmıştır. Bu aşamada araştırma katılımcıları, kendi bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda Saaty'nin 1-9 ölçeğini kullanarak ikili karşılaştırmalarda bulunmuşlardır. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan ortak bir fikir birliği yaratmak amacıyla geometrik ortalamaları alınarak da ikili karşılaştırma matrisleri bulunmuştur. Bu matrisler işletmelerde yer alan depo yöneticilerinin ortak görüşlerini yansıtmaktadır. Uygulamada üç seviyeli AHP modeli oluşturulmuştur. Hiyerarşideki amaç (birinci seviye) "lojistik sektöründe yer alan işletmeler için en uygun depo yeri seçiminin, kriterlerin öncelikleri dikkate alınarak yapılması" dır. Kriterler hiyerarşinin ikinci seviyesini ve alt kriterler ise hiyerarşinin üçüncü ve son seviyesini oluşturmaktadır. İkili karşılaştırma matrisinden yararlanarak hesaplanan sonuç değerleri Tablo 4'te, gösterilen ikili karşılaştırma matrisinden yararlanarak hesaplanan sonuç değerleri Tablo 5.'te, tablolardan yararlanarak elde edilen grafikler de Şekil 2., Şekil 3., Şekil 4., Şekil 5.ve Şekil 6.'da, gösterilmiştir.

Anketler 05-11 Eylül 2022 tarihleri arasında lojistik işletmelerde depo yöneticisi olan 30 kişi tarafından yanıtlanmıştır. Veriler, yöneticilerden e-posta yoluyla toplanmıştır. Yöneticilerden, aynı seviyedeki kriterleri, ikili karşılaştırma yapmaları istenmiştir.

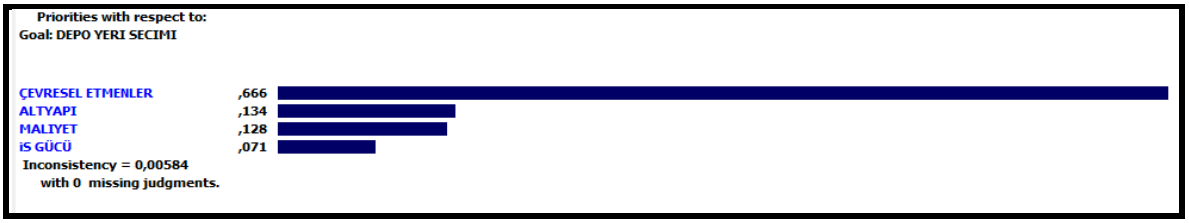


Şekil 1. Depo Yeri Seçimine Ait AHP Hiyerarşisi

Tablo 4. AHP ile Elde Edilen Kriter Ağırlıkları ve AHP Metodu ile İlgili Parametreler

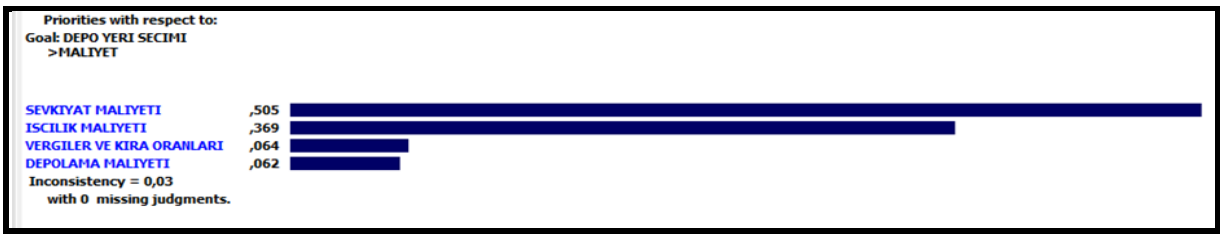
Ana Kriterler	**Ağırlık (w)**	**CR**
Maliyet	**0,128**	0,006
İş Gücü	**0,071**	
Çevresel Etmenler	**0,666**	
Altyapı	**0,134**	
Maliyet ile İlgili Alt Kriterler	**Ağırlık (w)**	**CR**
İşçilik Maliyeti	**0,369**	0,003
Sevkiyat Maliyeti	**0,505**	
Depolama Maliyeti	**0,062**	
Vergiler ve Kira Oranları	**0,64**	
İş Gücü ile İlgili Alt Kriterler	**Ağırlık (w)**	**CR**
Nitelikli Eleman	**0,875**	0,000
Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi	**0,125**	
Çevresel Etmenler ile İlgili Kriterler	**Ağırlık (w)**	**CR**
Pazara Yakınlık	**0,310**	0,007
Ulaşım Alternatifleri	**0,182**	
Yasal Prosedürler	**0,362**	
Firma Güvenirliliği	**0,147**	
Altyapı ile İlgili Kriterler	**Ağırlık (w)**	**CR**
Kapasite	**0,075**	0,006
Depolama ve Malzeme Taşıma Sistemleri	**0,099**	
Sevkiyat Sıklığı	**0,336**	
Depolama Koşulları	**0,491**	

Şekil 2'de ana faktörlere ilişkin lokal ağırlıklar verilmiştir. "Çevresel Etmenler" (0,666) ve "Altyapı" (0,134) kriterleri anket dolduranlarca önemli kriter olarak gösterilmiştir. "İş Gücü" (0,071) kriteri en son sırada yer almıştır.



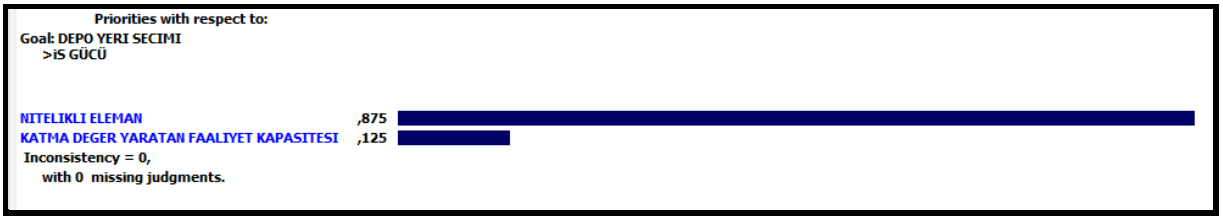
Şekil 2. Ana Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

Şekil 3'te "Maliyet" ile ilgili kriterlere ilişkin lokal ağırlıklar verilmiştir. "Sevkiyat Maliyeti" (0,505) ve "İşçilik Maliyeti" (0,369) kriterleri, araştırma katılımcıları tarafından önemli kriter olarak gösterilmiştir. "Depolama Maliyeti" (0,062) kriteri ise en son sırada yer almıştır.



Şekil 3. "Maliyet" ile İlgili Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

Şekil 4'te "İş Gücü" ile ilgili kriterlere ilişkin lokal ağırlıklar verilmiştir. "Nitelikli Eleman" (0,875) kriteri araştırma katılımcıları tarafından önemli kriter olarak gösterilmiştir. "Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi" (0,125) kriteri ise son sırada yer almıştır.



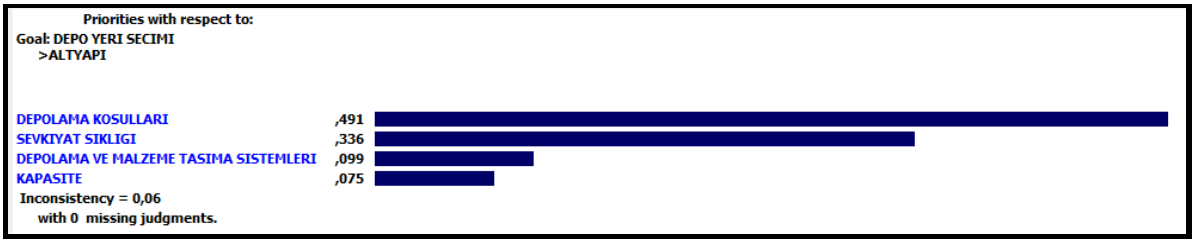
Şekil 4. "İş Gücü" ile İlgili Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

Şekil 5'te "Çevresel Etmenler" ile ilgili kriterlere ilişkin lokal ağırlıklar verilmiştir. "Yasal Prosedürler" (0,362) ve "Pazara Yakınlık" (0,310) kriterleri, katılımcılar tarafından önemli kriter olarak gösterilmiştir. "Firma Güvenirliliği" (0,147) kriteri ise en son sırada yer almıştır.



Şekil 5. Çevresel Etmenler" ile İlgili Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

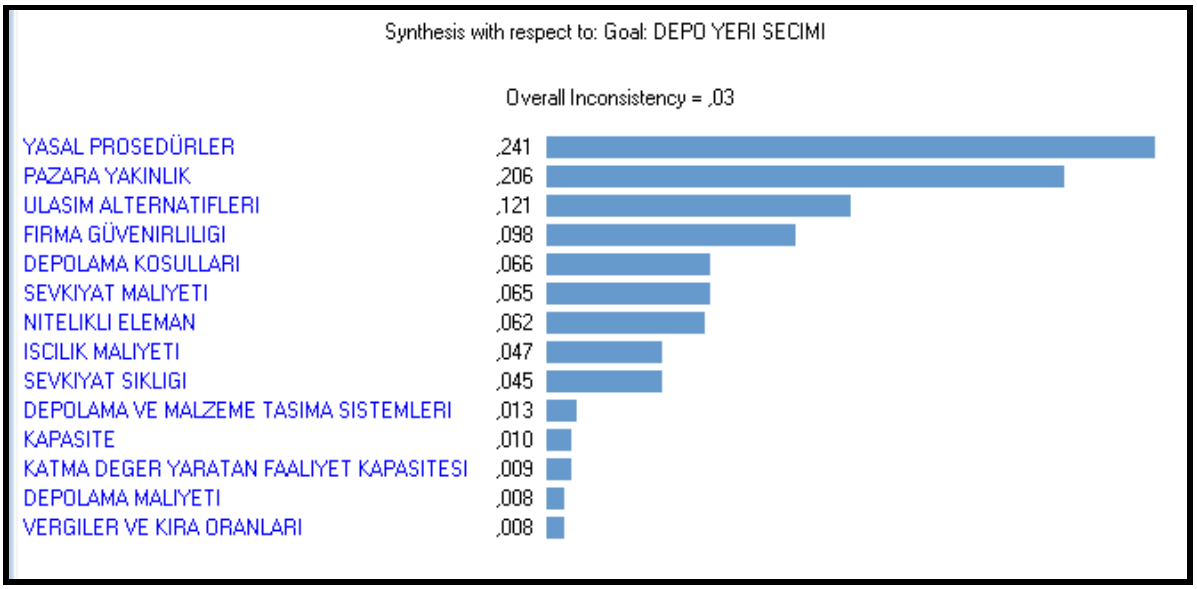
Şekil 6.'da "Altyapı" ile ilgili kriterlere ilişkin lokal ağırlıklar verilmiştir. "Depolama Koşulları" (0,491) ve "Sevkiyat Sıklığı" (0,336) kriterleri, araştırma katılımcıları tarafından önemli kriter olarak gösterilmiştir. "Kapasite" (0,075) kriteri ise en son sırada yer almıştır.



Şekil 6. "Altyapı" ile İlgili Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

Tablo 5. Kriterlerin Lokal ve Global Ağırlıkları

Ana Kriterler	Lokal Ağırlık	Alt Kriterler	Lokal Ağırlık	Global Ağırlık
Maliyet	0,128	İşçilik Maliyeti	0,369	0,047
		Sevkiyat Maliyeti	0,505	0,065
		Depolama Maliyeti	0,062	0,008
		Vergiler ve Kira Oranları	0,64	0,008
İş Gücü	0,071	Nitelikli Eleman	0,875	0,062
		Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi	0,125	0,009
Çevresel Etmenler	0,666	Pazara Yakınlık	0,310	0,206
		Ulaşım Alternatifleri	0,182	0,121
		Yasal Prosedürler	0,362	0,241
		Firma Güvenirliliği	0,147	0,098
Altyapı	0,134	Kapasite	0,075	0,010
		Depolama ve Malzeme Taşıma Sistemleri	0,099	0,013
		Sevkiyat Sıklığı	0,336	0,045
		Depolama Koşulları	0,491	0,066



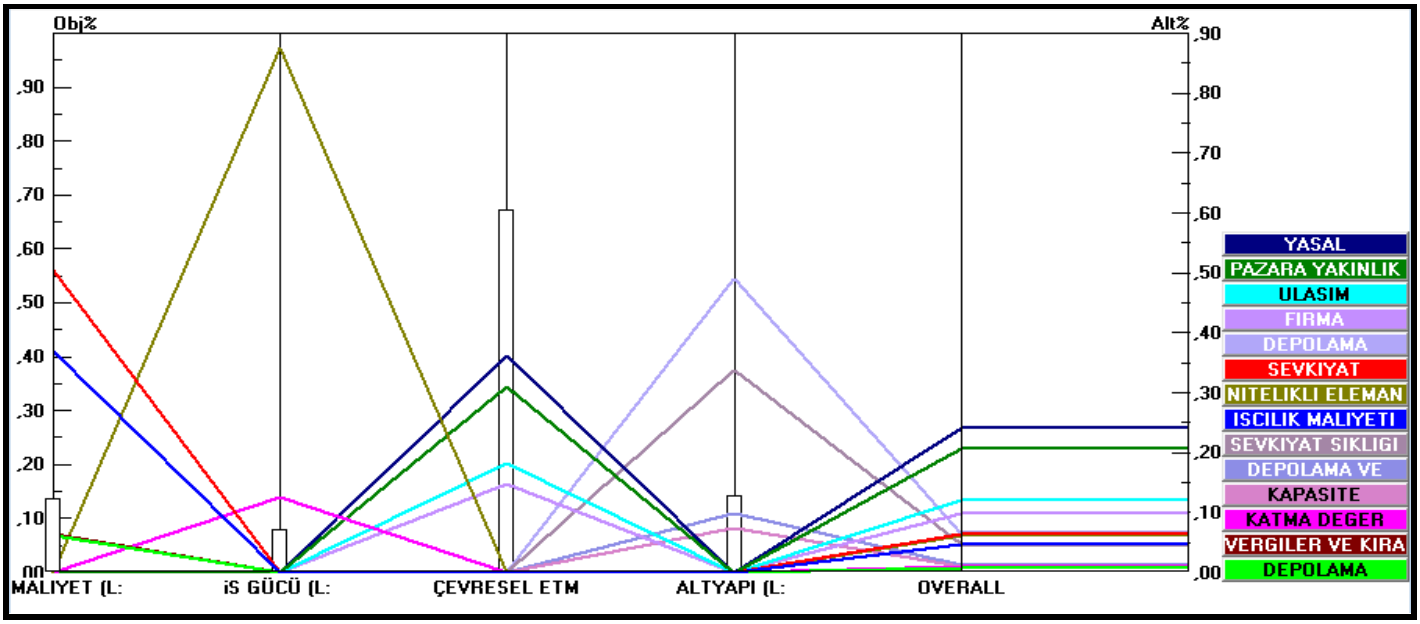
Şekil 7. Tüm Alt-Kriterlerin AHP ile Elde Edilen Ağırlıkları

Şekil 7'de görüldüğü gibi "Yasal Prosedürler" (0,241), "Pazara Yakınlık" (0,206) ve "Ulaşım Alternatifleri" (0,121) kriterleri "Depo Yeri Seçiminde" en önemli üç kriter olarak belirlenmiştir. "Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi" (0,009), "Depolama Maliyeti" (0,008) ve "Vergiler ve Kira Oranları" (0,008) kriterleri ise göreceli olarak en önemsiz kriterler olarak bulunmuştur.

İkili karşılaştırma matrislerinin tutarlılık oranlarına (CR) bakıldığında, hepsinin 0,1'den daha küçük değerler aldığı görülmektedir. Bu değerler, ağırlıkların tutarlı olduğunu göstermektedir (Saaty ve Sağır Özdemir, 2021, s. 3).

3. DUYARLILIK ANALİZİ

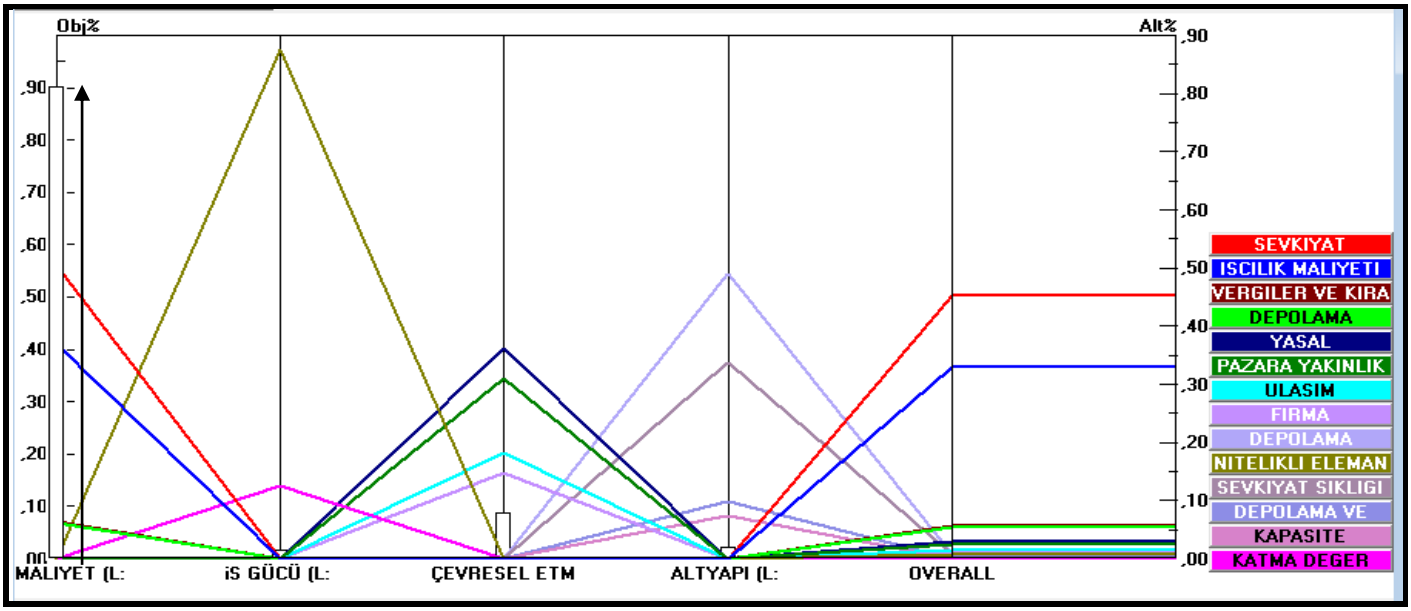
Depo yeri seçimi için kriterlerin sıralaması belirlenirken, işletme yetkililerinin ifade ettiği yargılara dayalı kriterlerin ağırlıkları kullanılmıştır. Ankete dâhil olmayan diğer işletme yetkilileri, hesaplamalarda kullanılan görüşlere aynı şekilde katılmayabilirler. Görüşler farklılık gösterebilir. Bu nedenle sonuçların subjektif olduğu söylenebilir. AHP'de Duyarlılık Analizi uygulanarak öznelliğin karar üzerindeki etkisi görülebilir. Kriter ağırlıklarının değiştirilmesi şartıyla farklı uzman görüşlerinin sonuca etkisi duyarlılık analizi ile açıklanmıştır. Sonucun kriterlerdeki değişime duyarlılığını incelemek için probleme "Duyarlılık Analizi" uygulanmış ve analiz sonuçları aşağıda verilmiştir: Depo yeri seçiminde kullanılan ana kriterler ve alt kriterlerin depo yeri seçimi üzerindeki etkileri aşağıdaki Şekil 8'deki duyarlılık tablosunda gösterilmektedir.



Şekil 8. Depo Yeri Seçim Kriterlerinin Duyarlılık Grafiği

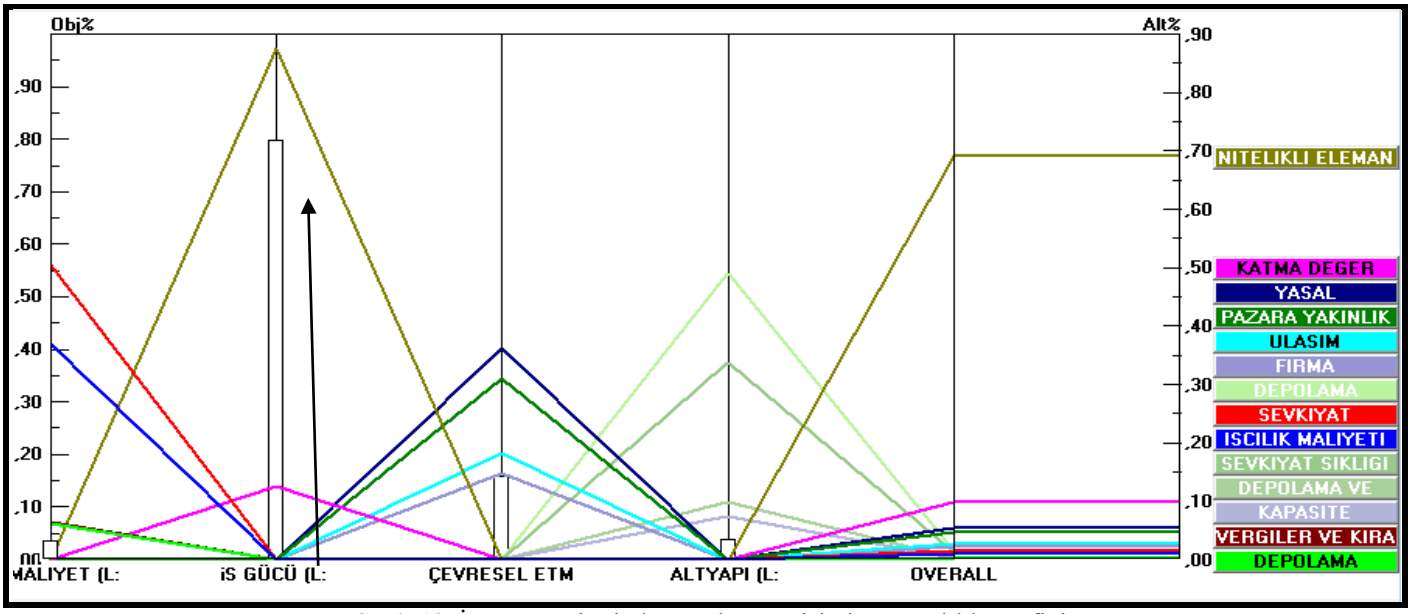
Şekil 9.'deki duyarlılık grafiğinde ana kriterler içinde olan «Maliyet» kriterinin ağırlığının artması (mevcut durumdan daha fazla önemli olması) halini incelemek için Duyarlılık Grafiği üzerinde ilgili kritere ait ağırlık artırılmıştır. Başlangıçta "Yasal Prosedürler" alt kriteri diğer alt kriterlerden üstün olduğu görülmektedir.

Ancak grafik üzerinde "Maliyet" kriterinin ağırlığı değiştirildiğinde ise "Sevkiyat Maliyeti", "İşçilik Maliyeti" ve "Depolama Maliyeti" alt kriterleri öne çıkmaktadır.



Şekil 9. Maliyet Kriterinde Yapılan Değişimin Duyarlılık Grafiği

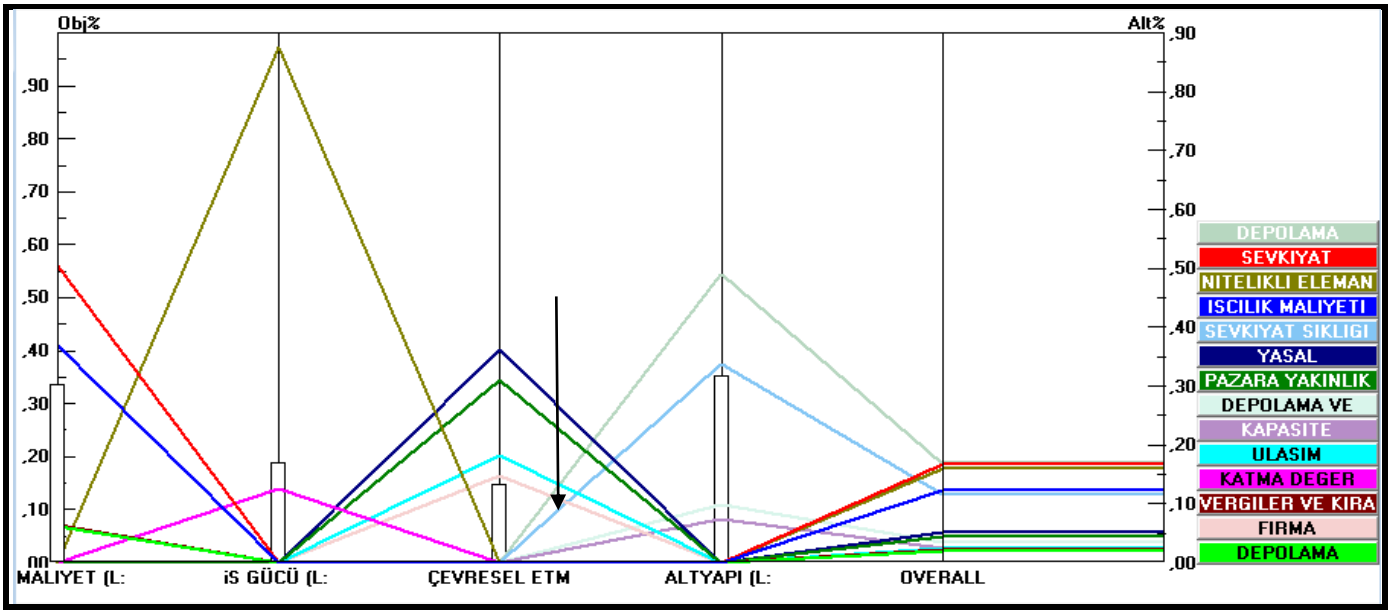
Şekil 10.'daki duyarlılık grafiğinde ana kriterler içinde olan «İş Gücü» kriterinin ağırlığının artması (mevcut durumdan daha fazla önemli olması) halini incelemek için Duyarlılık Grafiği üzerinde ilgili kritere ait ağırlık artırılmıştır. Başlangıçta "Yasal Prosedürler" alt kriteri diğer alt kriterlerden üstün olduğu görülmektedir. Ancak grafik üzerinde "İş Gücü" kriterinin ağırlığı değiştirildiğinde ise "Nitelikli Eleman", "Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi" ve "Yasal Prosedürler" alt kriterleri öne çıkmaktadır.



Şekil 10. İş Gücü Kriterinde Yapılan Değişimin Duyarlılık Grafiği

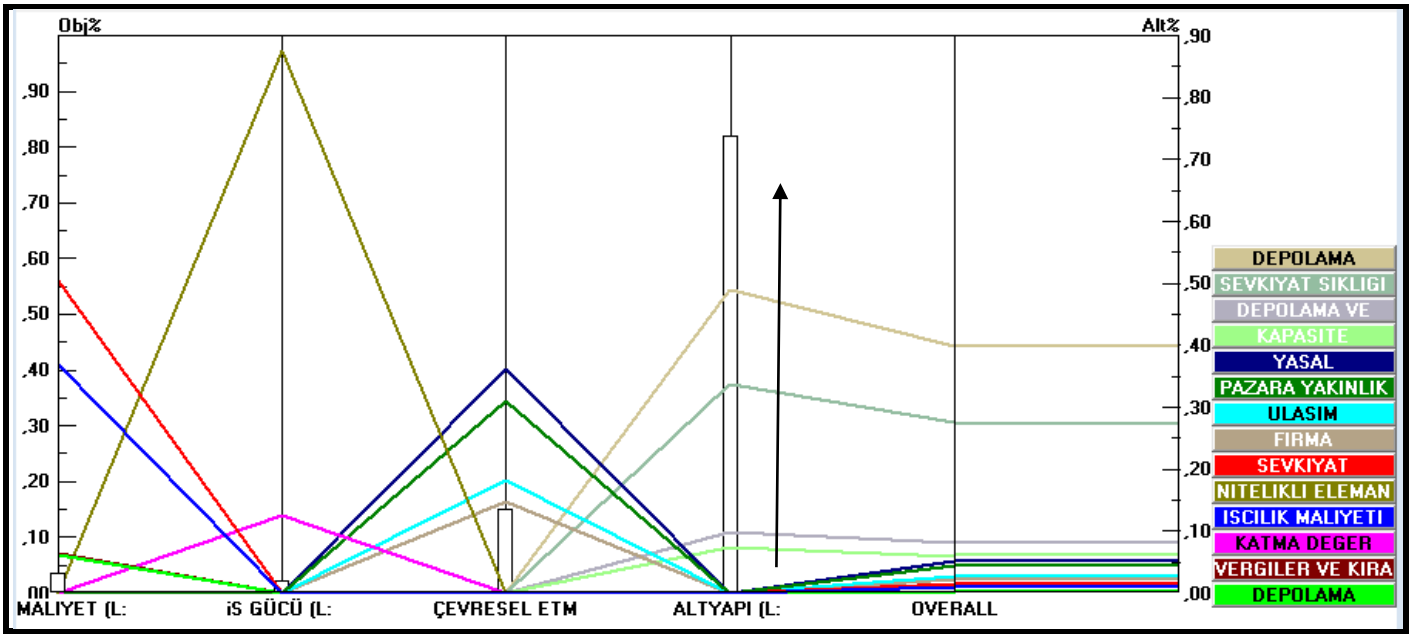
Şekil 11.'deki duyarlılık grafiğinde ana kriterler içinde olan «Çevresel Etmenler» kriterinin ağırlığının

azalması (mevcut durumdan daha az önemli olması) halini incelemek için Duyarlılık Grafiği üzerinde ilgili kritere ait ağırlık azaltılmıştır. Başlangıçta "Yasal Prosedürler" alt kriteri diğer alt kriterlerden üstün olduğu görülmektedir. Ancak grafik üzerinde "Çevresel Etmenler" kriterinin ağırlığı değiştirildiğinde ise "Depolama Maliyeti, "Sevkiyat Maliyeti" ve "Nitelikli Eleman" alt kriterleri öne çıkmaktadır.



Şekil 11. Çevresel Etmenler Kriterinde Yapılan Değişimin Duyarlılık Grafiği

Şekil 12.'deki duyarlılık grafiğinde ana kriterler içinde olan «**Altyapı»** kriterinin ağırlığının artması (mevcut durumdan daha fazla önemli olması) halini incelemek için Duyarlılık Grafiği üzerinde ilgili kritere ait ağırlık azaltılmıştır. Başlangıçta "Yasal Prosedürler" alt kriteri diğer alt kriterlerden üstün olduğu görülmektedir. Ancak grafik üzerinde "Altyapı" kriterinin ağırlığı değiştirildiğinde ise "Depolama Maliyeti", "Sevkiyat Sıklığı" ve "Depolama ve Malzeme Taşıma Sistemleri" alt kriteterleri öne çıkmaktadır.



Şekil 12. Altyapı Kriterinde Yapılan Değişimin Duyarlılık Grafiği

SONUÇ

Lojisitik hizmet üretenler açısından depo, iş süreçlerinin hayati bileşenlerinden bir tanesi olup depolama operasyonlarına azami özen gösterilmelidir. Depo hizmeti alan iç ve dış müşteriler için ise depo tam zamanlı ve müşteri odaklı çalışması gereken stratejik destek birimidir. Depo yeri seçimi ile ilgili birçok farklı kriter mevcut olabilmektedir. Deponun kurulacağı yer, bazı kriterlerde diğerlerinden iyiyken bazı kriterlerde diğerlerinden geride olabilmektedir. Bu durum karar vericilerin işini zorlaştırmaktadır. Nicel ve nitel ilgili tüm kriterlerin sayısallaştırılması adayların değerlendirilmesinde objektif bir yöntemdir. Bu çalışmada depo yeri seçiminde AHP çok kriterli karar verme tekniğinin kullanılabileceği deneysel bir örnek üzerinde gösterilmiştir.

Çalışmada AHP Analizi sonucunda depo yeri seçimindeki kriterlerin önem derecelerinin katılımcıların görüşleri doğrultusunda belirlenmesinin ardından; analitik hiyerarşi modeli yöntemi kullanılarak kriterler dikkate alınarak sıralanmıştır. Bu sıralama sonucunda, "Depo Yeri Seçiminde" en önemli ilk üç ana kriter olarak "Çevresel Etmenler" (0,666), "Altyapı" (0,134) ve "Maliyet" (0,128) belirlenmiştir. Alt kriter olarak ise "Yasal Prosedürler" (0,241), "Pazara Yakınlık" (0,206) ve "Ulaşım Alternatifleri" (0,121) kriterleri belirlenmiştir. "Katma Değer Yaratan Faaliyet Kapasitesi" (0,009), "Depolama Maliyeti" (0,008) ve "Vergiler ve Kira Oranları" (0,008) kriterleri ise en önemsiz kriterler olarak bulunmuştur.

Bununla beraber oluşturulan model, elde edilen sonuçlar, literatür çalışmaları, uzman görüşleri ve belli sayıdaki bireysel yatırımcı ile sınırlandırılmıştır. Duyarlılık analizinde de görüleceği gibi, farklı kriter, alt kriterler ve alternatiflerin farklı ağırlıklandırılması, farklı sonuçların elde edilmesine yol açacaktır. Bu

nedenle, araştırmanın sonuçlarının sadece ele alınan kriter ve alternatifler ve uzman görüşleri ile sınırlandırıldığı göz önüne alınmalıdır.

AHP çok kriterli karar verme tekniğinin bütünleşik etkin kullanımı, lojistik işletme yöneticilerine ve karar vericilere, depo yeri seçiminde yer alan sübjektif ve objektif kriterlerin kantitatif olarak değerlendirilebilmesinde kolaylık sağlayacaktır. Gelecek çalışmalarda kriterler arası ilişkiler daha kompleks bir şekilde Analitik Ağ Prosesi (AAP) yöntemi ile analiz edilebilir ya da farklı çok kriterli teknikler kullanılarak sonuçlar karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

Arıkan Kargı, V. S. (2015). *Yöneticilerin Seçim Kararında Analitik Hiyerarşi Süreç Modeli* (Ocak 2015.). Bursa: Ekin Yayınevi.

Çancı, M. ve Erdal, M. (2009). *Lojistik Yönetimi* (3. bs.). İstanbul: UTİKAD.

Elion, S. (1982). Multi-Criteria Warhouse Location. *International Journal of Physical Distribution & Materials Management*, *12*(1), 42-45.

Erdal, M., Görçün, F. ve Saygılı, M. S. (2010). *Depo Yönetimi* (1. bs.). İstanbul: UTİKAD.

Erdal, M. ve Saygılı, M. S. (2007). *Lojistik İşletmelerinde Yönetim-Organizasyon ve Filo Yönetimi* (1. bs.). İstanbul: UTİKAD.

Green, G. I., Kim, C. S. ve Lee, S. M. (1981). A Multicriteria Warehouse Location Model. *International Journal of Physical Distribution & Materials Management*, *11*(1), 5-13. doi:https://doi.org/10.1108/eb014482

Koban, E. ve Yıldırır Keser, H. (2010). *Dış Ticarette Lojistik* (3. bs.). Bursa: Ekin Yayınevi.

Korpela, J. ve Tuominen, M. (1996). A Decision Aid in Warehouse Site Selection. *International Journal of Economics and Finance*, (45), 169-180.

Orhon, O. Z. (2003). *Dünya'da ve Türkiye'de Lojistik Sektörünün Gelişimi*. İstanbul Ticaret Odası.

Saaty, T. (1990). How To Make Decision: The Analytic Hierarchy Process,. *European Journal of Operational Research*, *48*, 9-26.

Saaty, T. ve Sağır Özdemir, M. (2021). *The Encyclicon: A Dictionary of Decisions with Dependence and Feedback Based on the Analytic Neywork Process*. Pittsburgh, USA: RWS Publications.

Sipahi, S., Çoşkun, E. ve Timor, M. (2005). Evaluating Site Selection Factors For A Main Cargo Distribution Center Using Anlytic Hierarchy Process (AHP) (ss. 592-599). 3rd International Logistics and Supply Chain Congress 2005, sunulmuş bildiri, İstanbul.

TDK. (t.y.). Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/tdsozluk adresinden erişildi.

Timor, M. (2011). *Analitik Hiyerarşi Prosesi* (1. bs.). İstanbul: Türkmen Kitabevi.

UNCTAD. (t.y.). http://sphare.rdc.puc.rio.br adresinden erişildi.

FATIGUE LIFE ASSESSMENT METHOD OF WELDING STRUCTURE OF LOADER WORKING DEVICE

Yu Husheng
Chang'an University, Engineering Mechanical College,
Xi'an, China

Abstract

The working device is one of the important components of the loader or shoveling, loading, unloading and transporting materials. The working performance and working efficiency of the working device will directly affect working performance of the loader. As a weak link of fatigue strength in the working device, the welded structure is prone to fatigue damage during daily work. Therefore, the study off atigue life assessment method for the welded structure is a great significance thing to improve loader's performance and reliability.

In this thesis, taking the working device of ZL50G loader as the research object, the fatigue life evaluation method of welded structure based onequivalent structural stress methodis studied. The three-dimensional modeling and assembly of the working device under the fatigue test attitude was completed by Pro/Esoftware. The simulation method of weldand pin connection in Hyper Mesh software was studied, and a complete finite element model of working device was established. According to the fatiguetest requirement soft he working device, the boundary conditions is applied and calculated, stress contour of the working device is obtained. And provide a basis for the fatigue life analysis of the welding structure of the working device. According to the results off inite element analysis, the load-stress conversion coefficient off atigue attention pointis determined, and the nominal stress variation range spectrum is obtained. The influence of average stress on the welded structural damage calculation is analyzed. The difference between the fatigue life evaluation of the welding structure of the working device is studied by the IIW standard and the BS standard.

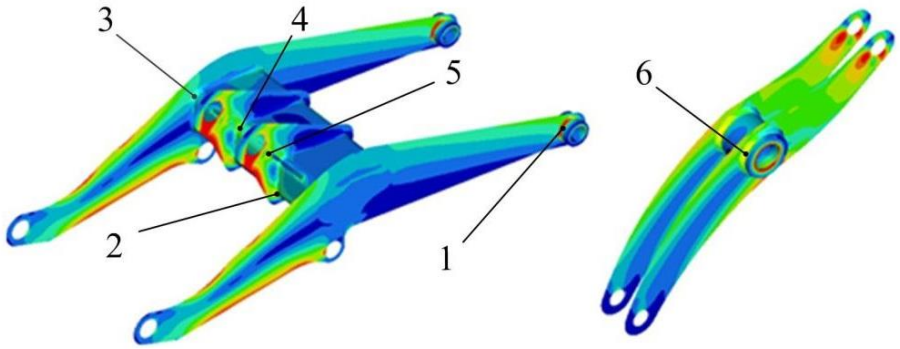
Key words: Loader, Working device, Welded structure, Fatigue life

1. Traditional stress analysis

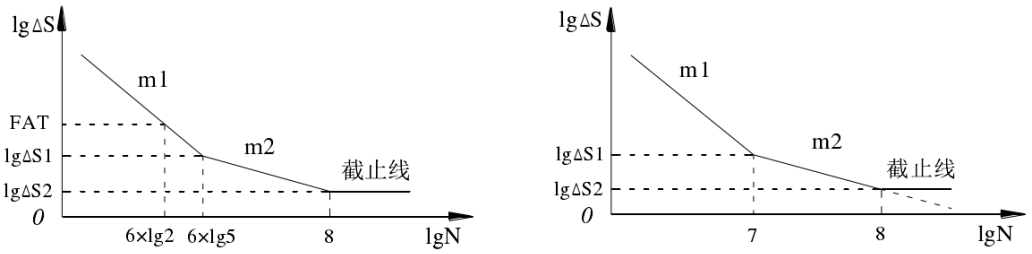
The nominal stress method, also known as the S-N curve method, is a method for calculating the nominal stress of the section at the fatigue point of interest according to the mechanics of the material, and combining the S-N curve of the detailed characteristics of the welded joint to analyze the fatigue life of the welded structure. This method is simple and fast, and has been widely used in the fatigue analysis of welded structures. Among them, the fatigue strength design standards of welded structures based on the nominal stress method are BS7608 (British Standard Institute 7608, BS) standards and IIW (International Institute of Welding, IIW) standards are the most representative, both of which provide a large amount of welded joint data and detailed fatigue assessment guidelines.

1.1 Selection of fatigue concerns

The fatigue focus should include static concerns, structural concerns and work concerns, static concerns, that is, parts with greater stress under static load; Structural concern, that is, the analysis of the detailed design of welded joints, especially the parts of the welded structure that are complex and bear large loads; Work concern, that is, the part of the working device that has been fatigued and damaged during actual work.



2. The process of fatigue life assessment of welded structures in the IIW standard and BS standard is similar, and the specific technical route is as follows:



IIW standard BS standard

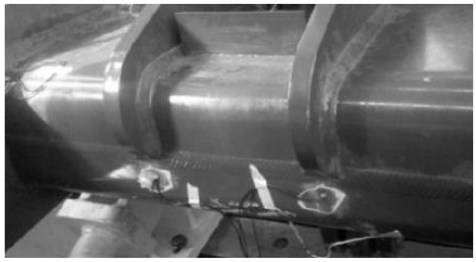
(1) Determine the location of the fatigue assessment point.

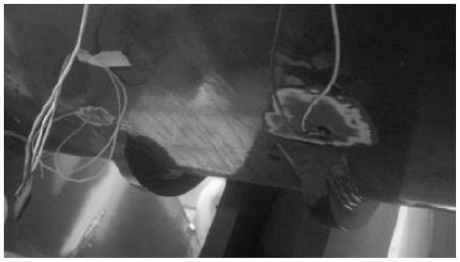
(2) If you have the measured dynamic stress data at the fatigue evaluation point, the stress change range spectrum of the evaluation point can be compiled by a certain counting method; If not, the stress of the evaluation point is obtained by finite element analysis, so as to realize the conversion from the load spectrum to the stress change range spectrum.

(3) According to the stress form of the evaluation point, the detailed structural characteristics of the welded joint and the bearing direction, match the welding joint model and force form provided in the IIW standard and BS standard, and select the corresponding welded joint type and fatigue level, so as to determine the relevant parameters in (3.9) and the corresponding S-N curve.

(4) Determine the number of fatigue cycles Ni according to the stress change range.

(5) Miner linear cumulative damage theory is used to calculate the total number of cycles when fatigue failure occurs in the weld, so as to obtain the fatigue life of the weld. In the IIW.





3. Conclusion and Significance

According to the finite element analysis results and the parts where fatigue failure occurred during the actual working process, the fatigue concerns of the welding knot of the working device were determined. According to the finite element analysis results, the load-stress conversion coefficient at the fatigue point of interest is obtained. The influence of average stress on the calculation of fatigue damage of welded structure was analyzed. The difference between IIW standard and BS standard for fatigue life evaluation of welded structure was studied, and the fatigue level of each welded structure fatigue concern was determined, and a fatigue life evaluation model of welded structure of working device based on nominal stress method was established.

References

[1]Q,YeXW,KoJM. Modeling of Stress Spectrum Using Long-Term Monitoring Data and Finite Mixture Distributions [J]. Journal of Engineering Mechanics, 2012,138(2): 175-183.

[2]-SeokJang, Hyun-Gyu Park, Min-Seok Kim, etal. Development of Planar link age analysis program for working device of wheel loader[J]. Eccomas Thematic Conferenceon Multibody Dynamics, 2015.7 , 8(2):28-30.

[3] Digital Engineering: David N Slowinski. Front-End Loader Linkage Durability Analysis Using Load Input from True-Loaad [EB/OL]. https://www.digitalengineering247.com/article/front-end-loader-linkage-durability-analysis-using-load-input-true-load.

[4]American Society of Mechanical Engineers. ASMEBPVCVIII-2-2015ASME Boiler and Pressure Vessel Code[S]. New York: The American society of mechanical engineers, 2015.

[5]-Myung Lee, Jung-Kwan Seo, Myung-Hyun Kim, et al. Comparison of hot spot stress evaluation methods for welded structures [J]. International Journal of Naval Architecture and Ocean Engineering, 2010.10, 2(4):200-210.

[6] T. Nykänen, H. Mettänen, T. Björk, etal. Fatigue assessment of welded joints under Variable amplitude loading using anovel not chstress approach[J].International Journalof Fatigue, 2017.8, 2(101):177-191.

[7] Mustafa Aygül, Mohammad Al-Emrani, ShotaUrushadze. Modelling and fatigue life assessment of orthotropic bridge deck details using FEM [J]. International Journal of Fatigue, 2012.7, (40):129-142.

COVID-19'UN TURİZM FAALİYETLERİNE ETKİSİ: BIST-100 TURİZM ENDEKSİ ÖRNEĞİ

Şevket KODAŞ
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Konya, Türkiye
ORCID: 0000-0001-6642-6264

ÖZET

COVID-19 salgın hastalığı insanlık tarihi boyunca ortaya çıkan salgın hastalıkların sonuncusu olmuştur ve insan hayatını her yönüyle etkilemiştir. Eğitim, sanat, futbol, sanayi sektörü, hizmet sektörü ve daha pek çok alan COVID-19 salgınından etkilenmiştir. Çalışmada salgın hastalıktan en çok etkilenen sektörlerden olan turizm sektörü incelenmiştir. BIST – 100 endeksinde işlem gören 8 turizm şirketi üzerinde yapılan çalışmada şirketlerin 2008-2021 yılları arasında yayınlamış olduğu finansal tablolardan elde edilen finansal göstergelerden yararlanılmıştır. Yararlanılan bu göstergeler ile panel veri regresyon analizi yapılmıştır. Faaliyet karlılığının bağımlı değişken olarak belirlendiği çalışmada bağımsız değişkenlerin faaliyet karlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Faaliyet karlılığını etkileyen değişkenler; cari oran, çabuk oran, kaldıraç oranı, sermaye çarpanı oranı, öz kaynak karlılığı oranı, maddi duran varlık karlılığı oranı, personel gideri, gayri safi yurt içi hasıla büyüme oranı ve dolar kuru belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal yapısının güçlü olması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Son yıllarda artan salgın hastalıkların yenisinin yaşanma ihtimali, terör saldırıları ve olası savaş riski gibi olağandışı durumlar turizm sektörünü hızlı şekilde etkilediğinden turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ihtiyatlı olma ihtiyacı artmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Turizm, Pandemi, Ekonomi

THE EFFECT OF COVID-19 ON TOURISM ACTIVITIES: EXAMPLE OF BIST-100 TOURISM INDEX

ABSTRACT

The COVID-19 epidemic disease has been the last of the epidemics that have emerged throughout human history and has affected human life in every aspect. Education, the arts, football, the industrial sector, the service sector and many more have been affected by the COVID-19 outbreak. In the study, the tourism sector, which is one of the sectors most affected by the epidemic, was examined. In the study conducted on 8 tourism companies traded in the BIST-100 index, the financial indicators obtained from the financial statements published by the companies between 2008-2021 were used. Panel data regression analysis was performed with these indicators. In the study, in which the operating profitability was determined as the dependent variable, the effect of the independent variables on the operating profitability was examined. Variables

affecting operating profitability; current ratio, quick ratio, leverage ratio, capital multiplier ratio, return on equity ratio, tangible asset profitability ratio, personnel expenses, gross domestic product growth rate and dollar rate were determined. As a result of the study, it was concluded that the financial structure of the enterprises operating in the tourism sector should be strong. The need to be cautious of businesses operating in the tourism sector has increased, as extraordinary situations such as the possibility of new epidemics, terrorist attacks and possible war risk, which have increased in recent years, affect the tourism sector rapidly.

Keywords: COVID-19, Tourism, Pandemic, Economy

MODERATION OF ETHICAL CLIMATE ON THE RELATIONSHIPS BETWEEN ETHICAL LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIORS: A PROPOSED FRAMEWORK

Abubakar Tabiu Ph. D
Department of Public Administration, Bayero University, Kano-Nigeria
ORCID ID: 0000-0002-8368-9450

ABSTRACT

The recurrent ethical issues and misconducts reported almost every day by media particularly in public organizations coupled with the need for public sector employees to exert more extra efforts signifies the need for more studies on the link between ethical leadership and Organizational Citizenship Behaviours (OCB). Nevertheless, empirical studies on the relationship between ethical leadership and OCB in organization are scanty and results from the few studies conducted revealed inconsistent findings. Thus, the need for a moderating variable is imperative. This study proposes ethical climate as a potential moderator on the relationships between Ethical Leadership and OCB, such that the relationship between ethical leadership and OCB will be higher (more stronger) when ethical climate is high than when there is low ethical climate in the organization.

Keywords: ethical leadership, ethical climate, organizational citizenship behavior, Nigeria, public sector

Introduction

The recurrent ethical issues and misconducts reported almost every day by media particularly in public organizations coupled with the need for public sector employees to exert more extra efforts that are beneficial to their organizations signifies the need for more studies on the link between ethical leadership and Organizational Citizenship Behaviours (OCB). Consequently, some leaders inability to demonstrate appropriate conducts in organizations had significantly influence many authors to be more interested in exploring the effect of ethical leadership on employees behavior (Al Halbusi, Williams, Ramayah, Aldieri, & Vinci, 2019). Furthermore, scholars in their attempt to address the growing number of misconducts and other unethical behaviors in organizations and advance pro-social behaviors (Al Halbusi, Ruiz-Palomino, Morales-Sánchez, & Abdel Fattah, 2021; Brown & Treviño, 2006; Mayer, Kuenzi, & Greenbaum, 2010) considered the role of ethical leadership as important panacea.

In the case of public sector organizations, the unethical behaviors and actions of the officials have invariably created a leadership crisis that adversely affected the quality, quantity of goods and services they provided. Therefore, considering the importance of OCB as a critical factor in enhancing organizational effectiveness, studying OCB at this time is imperative. Nevertheless, empirical studies on the relationship between ethical leadership and OCB in organization are scanty. Consequently, results from the few studies conducted revealed inconsistent findings. For instance, while some studies (Aloustani *et al.*, 2020; Khan *et al.*, 2017; Şenyurt &

Dinc, 2015), revealed significant direct relationship between ethical leadership and OCB. However, on the other hand, other empirical studies (Huang, Qiu, Yang, & Deng, 2021; Jeon, Park, Choi, & Kim, 2018; Yates, 2011), found no significant direct relationship between ethical leadership and OCB. Thus, as suggested by (Yates, 2011) and Khan *et al.*, (2017) that further empirical studies are required to clarify the actual link between ethical leadership and OCB. In view of these mixed and inconclusive findings, the need for a moderating variable is required. Therefore, to address this gap the present study considered ethical climate as a potential moderator. The moderating effect of ethical climate on the positive relationship between ethical leadership and OCB is yet to be explored. Accordingly, investigating these relationships will provide a clear understanding of the link and also provide additional theoretical and empirical support on how ethical climate can buffer the effect of ethical leadership on OCB. Therefore, this study intends to examine the moderating effect of ethical climate on the ethical leadership and OCB relationships.

To achieve the main objective of this proposed framework, the paper is organized in to four sections. The first part of the study as shown above provides the background upon which the study was situated. In section two, relevant literature on OCB, ethical climate and ethical leadership was reviewed leading to the development of hypotheses. In the third section, the method employed in conducting the study was described. In the fourth section, results were presented and detailed discussion and implications were all highlighted. Lastly, the study ended with concluding remarks and contributions of the paper.

2.0 Literature Review and Hypotheses Development

Brown, Trevino, and Harrison (2005) defined ethical leaderships as '*the leaders' demonstration of normatively appropriate conduct through personal actions and interpersonal relationships, and the promotion of such conduct to followers through two-way communication, reinforcement, and decision-making*'. Ethical leadership has been considered to be an important factor that influence employees positive behaviors in organization (Ko, Ma, Kang, English, & Haney, 2017). Ethical leaders also promote both employees ethical behaviors and job related performance (Brown & Mitchell, 2010). Additionally, apart from creating positive behaviors in organizations, ethical leaders also discourage employees misconducts (Mayer *et al.*, 2010), and provide conducive environment for employees to display OCB (Avey, Palanski, & Walumbwa, 2011).

Theoretically, social learning theory (Bandura, 1977; Bandura, 1986) postulate that people acquired new behaviors by observing and imitating others they considered as role model. In organization, employees/subordinates of ethical leader are most likely tends to imitate his/her ethical norms, behavior and actions they considered good and are beneficial to them and the organization (Ko *et al.*, 2017). Because, ethical leaders in organization do make ethical standards very clear to their subordinates by encouraging them to do the right things. Therefore, through these social learning processes as advocated by (Bandura, 1977),

employees can learn and be motivated to engage in performing OCB that benefits others within the organization.

Empirical studies revealed inconsistencies on the link between ethical leadership and OCB whereby some studies like (Aloustani *et al.*, 2020; Khan *et al.*, 2017; Şenyurt & Dinc, 2015), found significant direct relationship between ethical leadership and OCB. Nevertheless, other empirical studies (Huang *et al.*, 2021; Jeon *et al.*, 2018; Yates, 2011), revealed that no significant direct relationship between ethical leadership and OCB. Accordingly, it is expected that ethical leaders can inspired, motivate their followers by treating them fairly, showing them concern. In return, the employees/followers will be more likely move to exhibit extra performance inform of OCB. Based on the above discussion the first hypothesis was developed.

Proposition 1: *Ethical leadership will be positively associated with OCB*

2.1 Moderation of Ethical Climate

According to Victor and Cullen (1988) ethical climate refers to the '*prevailing perceptions of typical organizational practices and procedures that have ethical content'*. This definition suggested that ethical climate is an important aspect of organizational life that critically determines what a good or bad behavior is in organization. Studies on ethical climate revealed that ethical climate is an important factor that exerted significant influences on several variables including organizational performance (Sabiu, Ringim, Mei, & Joarder, 2019), employee misconducts (Mayer *et al.*, 2010), job satisfaction (Chinomona, Popoola, & Imuezerua, 2017), organizational commitment (Zehira, Müceldili, & Zehir, 2012), among others. Research also documented that ethical climate is positively related to OCB (Aloustani *et al.*, 2020; Leung, 2008; Younis & Elsaid, 2019). Additionally, the study of Çavuş and Develi (2017), attested that ethical climate has a significant positive relationship with some dimensions of OCB including civic duty, humility and sportsmanship. Moreover, Leung (2008) found that perception of high level of ethical climate (caring and law-and code) in organization is associated positively with OCB.

Apart from the direct relationship between ethical climate and OCB, as seen above, this study proposed that ethical climate will moderate the positive relationship between ethical climate and OCB, because good ethical climate within the organization(s) usually tends to create desirable employees attitudes and behaviors that promote extra role performance in form of OCB. Previous empirical studies proved that ethical climate moderate some relationships. For instance, the studies of Zehira *et al.* (2012) and Nafei (2015) shows that the relationship between job satisfaction and commitment was moderated by ethical climate. However, the recent study of Yaqub, Mahmood, Azhar, and Adnan (2021) do not empirically support the moderation of ethical climate on the relationship between resilience and personality on organizational commitment.

Theoretically, the direct relationship between ethical climate and OCB coupled with the moderation of ethical climate on the relationship between ethical leadership and OCB can be explain from the perspective of Social Information Processing [SIP] theory (Salancik & Pfeffer, 1978). According to SIP theory (Salancik & Pfeffer, 1978), people utilize cues and information within their surroundings so as to understand on how to appropriately behave or act in that environment. Mayer *et al.* (2010) supported that ethical climate can serve as a cue that enable employees to know the type of acceptable or unacceptable behavior(s) within their environment (organization). The ethical climate also provides other employees with the information on the appropriateness or otherwise of the behaviors they see in their organizations. These perceptions allowed employees to think and consider what behaviors are appropriate, important and likely rewarded and what behaviors are not. Consequently, ethical climate help employees to determine the appropriate ways to act and behave in organization. Thus, perception of high ethical climate in organization will promote the likelihood of employees to engage in more OCB. Drawing on SIP theory and the previous studies on ethical climate discussed above, it is expected that ethical climate will be related to OCB and can also moderate (buffer) the link between ethical leadership and OCB.

Proposition 2: *Ethical climate will be positively related to OCB*

Proposition 3: *Ethical climate will moderate the positive relationship between ethical leadership and OCB such that the relationship is stronger when ethical climate is high than when it is low.*

3.0 Proposed Research Framework

In view of the aforementioned theoretical support and empirical evidences, this paper proposes a research framework. Figure 1 below, depicts the proposed framework.

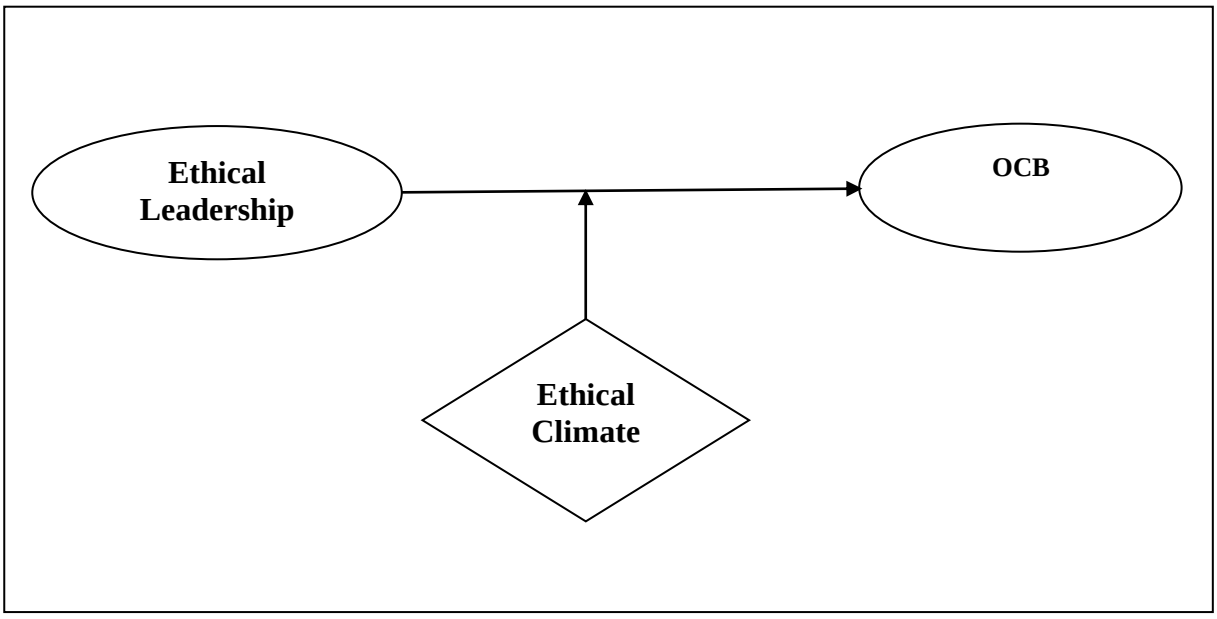


Figure 1: *Proposed Research Framework*

As depicted above, this proposed framework implied that ethical climate will buffer the positive relationship between ethical leadership and OCB in organization to the extent that the higher the ethical climate then the stronger will be the relationship between ethical leadership and OCB.

4.0 Conclusion

This paper proposes a research framework on the possible moderation effect of ethical climate on the relationship between ethical leadership and OCB as depicted in Figure 1. Therefore, if validated, this framework will provide important contributions to practitioners and managers with regards to the role of ethical leadership and ethical climate in enhancing OCB in organizations. Accordingly, it will also provide additional empirical support within the domain of Social Learning Theory (Bandura, 1977; Bandura, 1986) and Social Information Processing Theory (Salancik & Pfeffer, 1978).

References

Al Halbusi, H., Ruiz-Palomino, P., Morales-Sánchez, R., & Abdel Fattah, F. A. M. (2021). Managerial ethical leadership, ethical climate and employee ethical behavior: does moral attentiveness matter? *Ethics & Behavior, 31*(8), 604-627.

Al Halbusi, H., Williams, K. A., Ramayah, T., Aldieri, L., & Vinci, C. P. (2019). Linking ethical leadership and ethical climate to employees' ethical behavior: the moderating role of person–organization fit. *Personnel review*. doi: 10.1108/PR-09-2019-0522

Aloustani, S., Atashzadeh-Shoorideh, F., Zagheri-Tafreshi, M., Nasiri, M., Barkhordari-Sharifabad, M., & Skerrett, V. (2020). Association between ethical leadership, ethical climate and organizational citizenship behavior from nurses' perspective: a descriptive correlational study. *BMC nursing, 19*(1), 1-8.

Amah, O. E. (2017). Organizational Citizenship Behavior Across Cultures: Are Organizational Citizenship Behavior Scales Transferable Across Cultures? *Research Journal of Business Management, 11*, 56-66.

Avey, J., Palanski, M., & Walumbwa, F. (2011). When leadership goes unnoticed: The moderating role of follower self-esteem on the relationship between ethical leadership and follower behavior. *Journal of Business Ethics, 98*(4), 573-582.

Bagozzi, R. P., & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Science, 16*(1), 74-94.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. NJ:Prentice Hail: Englewood Cliffs.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*: Prentice-Hall, Inc.

Brown, M. E., & Mitchell, M. S. (2010). Ethical and unethical leadership: Exploring new avenues for future research. *Business Ethics Quarterly, 20*(4), 583-616.

Brown, M. E., & Treviño, L. K. (2006). Ethical leadership: A review and future directions. *Leadership Quarterly, 17*, 595–616.

Brown, M. E., Trevino, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational behavior and human decision processes, 97*(2), 117–134.

Çavuş, M. F., & Develi, A. (2017). Ethical climate and organizational citizenship behavior. *International Human Resource Studies, 7*, 38–51.

Chinomona, E., Popoola, B. A., & Imuezerua, E. (2017). The Influence Of Employee Empowerment, Ethical Climate, Organisational Support And Top Management Commitment On Employee Job Satisfaction. A Case Of Companies In The Gauteng Province Of South Africa. *The Journal of Applied Business Research, 3*(1), 27-42.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research, 18*(1), 39-50.

Hair, J. F., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing theory and Practice, 19*(2), 139-152.

Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European Business Review, 31*(1), 2-24.

Hair, J. F., Sarstedt, M., Hopkins, L., & Kuppelwieser, V. G. (2014). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) An emerging tool in business research. *European Business Review, 26*(2), 106-121. doi: 10.1108/EBR-10-2013-0128

Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. *Journal of the Academy of Marketing Science, 40*(3), 414-433.

Huang, N., Qiu, S., Yang, S., & Deng, R. (2021). Ethical Leadership and Organizational Citizenship Behavior: Mediation of Trust

and Psychological Well-Being. *Psychology Research and Behavior Management, 14*, 655–664.
Jeon, S. H., Park, M., Choi, K., & Kim, M. K. (2018). An ethical leadership program for nursing unit managers. *Nurse Education Today, 62*, 30-35.
Khan, H., Yasir, M., Yusof, H. M., Bhatti, M. N., & Umar, A. (2017). The relationship between ethical leadership and organizational citizenship behavior: Evidence from pakistan. *City University Research Journal*(Special Issue), 45-62.
Ko, C., Ma, J., Kang, M., English, A. S., & Haney, M. H. (2017). How ethical leadership cultivates healthy guanxi to enhance OCB in China. *Asia Pacific Journal of Human Resources, 55*(4), 408-429.
Leung, A. S. M. (2008). Matching Ethical Work Climate to In-role and Extra-role Behaviors in a Collectivist Work Setting. *Journal of Business Ethics, 79*(1), 43-55. doi: 10.1007/s10551-007-9392-6
Mayer, D. M., Kuenzi, M., & Greenbaum, R. L. (2010). Examining the Link Between Ethical Leadership and Employee Misconduct:The Mediating Role of Ethical Climate. *Journal of Business Ethics, 95*, 7–16.
Nafei, W. A. (2015). Ethical Climate as a Moderator of the Relationship Between Job Satisfaction and Organizational Commitment: Evidence from Industrial Companies in Egypt.
Okechukwu, B. O. (2012). *Ethical Leadership and Good Governance in Nigerian Local Governments.* (Doctor of Philosophy Public Policy and Administration), Walden University.
Sabiu, M. S., Ringim, K. J., Mei, T. S., & Joarder, M. H. R. (2019). Relationship between human resource management practices, ethical climates and organizational performance, the missing link: An empirical analysis. *PSU Research Review*.
Salancik, G. R., & Pfeffer, J. (1978). Social Information Processing Approach to Job Attitudes and Task Design. *Administrative Science Quarterly, 23*, 224–253.
Şenyurt, H., & Dinc, M. S. (2015). *The Relationship among Ethical Leadership and Organizational Citizenship Behavior: A study of private primary and high school teachers in Bosnia and Herzegovina.* Paper presented at the International Conference on Econmic and Social Studies (ICESoS'15), Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.
Victor, B., & Cullen, J. B. (1987). A theory and measure of ethical climate in organizations. *Research in Corporate Social Performance and Policy, 9*, 51-71.
Victor, B., & Cullen, J. B. (1988). The organizational bases of ethical work climates. *Administrative Science Quarterly, 33*, 101-125.
Yaqub, R. M. S., Mahmood, S., Azhar, M. S., & Adnan, M. (2021). Moderating Role of Ethical Climate on the Relationship between Employee Resilience, Personality Traits and Employee Commitment: A Developing Country Perspective. *Bulletin of Business and Economics, 10*(2), 170-184.
Yates, L. (2011). *Exploring the relationship of ethical leadership with job satisfaction, organizational commitment, and organizational citizenship behavior.* (Doctor of Management), George Fox University.
Younis, R. A. A., & Elsaid, A. S. M. (2019). Enhancing the In-Role Behaviour and Organizational Citizenship Behaviours in the Workplace: A Multidimensional View for the Role of Ethical Climate. *International Journal of Business and Management, 14*(12), 1-13.
Zehira, C., Müceldili, B., & Zehir, S. (2012). The Moderating Effect of Ethical Climate on the Relationship between Job Satisfaction and Organizational Commitment: Evidence from Large Companies in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 58*, 734 – 743.

TÜKETİCİ BİLİNÇ DÜZEYİNİN HELÂL GIDA TÜKETİMİ VE SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Mehmet Arif YILMAZ
Milli Eğitim Bakanlığı, Gözpınar Borsa İstanbul YBO
ORCID: 0000-0001-6838-4029
Doç. Dr. Kazım KILINÇ
Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
ORCID: 0000-0003-4154-5245

ÖZET

Tüketiciler genel olarak sağlıklı tüketim ve maksimum faydayı sağlamak için başta bilinç düzeyi olmak üzere ihtiyaç, dini inanç ve satın alma niyetleri doğrultusunda hareket ederek satın alma davranışında bulunmaya çalışırlar. Bu bağlamda helâl gıda kavramı ve satın alma niyeti tüketici bilinç düzeyi ile ilişkili kavramlar olduklarından, tüketicilerin mal ve hizmet tercihlerindeki hassasiyetlerini ortaya koydukları açıktır.

Çalışma ile tüketici bilinç düzeyinin helâl gıda tüketimi ve satın alma niyeti üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda tüketici bilinç düzeyinin helâl gıda tüketimi ve satın alma niyeti üzerindeki etkisinin belirlenmesi çalışmanın amacını oluşturmuştur. Amaç doğrultusunda veriler, online ve yüz yüze anket yöntemi ile Batman ilinde 433 kişiden elde edilmiştir. Güvenilirlik, faktör, t-testi, tek yönlü varyans (anova) ve regresyon analizi gibi istatistiksel analizler yapılmıştır. Analizler sonucunda, tüketici bilinç düzeyinin helâl gıda tüketimi ve satın alma niyeti üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlardan hareketle, tüketicilerin bilinç düzeylerinin artırılmasına, tüketicilerin korunmasına ve helâl gıda ürünleri üretimi ile tüketiminin artırılmasına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilinçli Tüketici, Bilinçli Tüketim, Helâl Ürün, Helâl Sertifika, Satın Alma Niyeti, Tüketici Davranışları

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF CONSUMER AWARENESS ON HALAL FOOD CONSUMPTION AND PURCHASE INTENTION

ABSTRACT

In general, consumers try to make purchases by acting in line with their needs, religious beliefs and purchase intentions, especially the level of consciousness, in order to ensure healthy consumption and maximum benefit. In this context, since the concept of halal food and purchase intention are concepts related to the level of consumer awareness, it is clear that consumers reveal their sensitivities in their choice of goods and services.

With the study, it was tried to determine the effect of consumer awareness on halal food consumption and

purchase intention. In this direction, the aim of the study is to determine the effect of consumer awareness on halal food consumption and purchase intention. In line with the purpose, the data were obtained from 433 people in the province of Batman by online and face-to-face survey method. Statistical analyzes such as reliability, factor, t-test, one-way variance (anova) and regression analysis were performed. As a result of the analysis, it was determined that the level of consumer awareness has a positive and significant effect on halal food consumption and purchase intention. Based on the results obtained, various suggestions were made to increase the awareness of consumers, to protect consumers and to increase the production and consumption of halal food products.

Keywords: Conscious Consumer, Conscious Consumption, Halal Product, Halal Certificate, Purchase Intention, Consumer Behaviours

ÖRGÜTLERDE KLASİK KÜLTÜR ANLAYIŞINDAN DİJİTAL KÜLTÜRE GEÇİŞ SÜRECİNDE; HOFSTEDE'NİN KÜLTÜR BOYUTLARI İNCELEMESİ

İsmail BAKAN
Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
ORCID: 0000-0001-8644-8778
Kevser ÖZYAŞAR
Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID: 0000-0002-3682-7574

ABSTRACT

Genel Bilgi: İşletmelerin sürdürülebilirliği için strateji ve kültürün önemi literatürde birçok çalışmaya konu olmuştur. Ancak Peter F. Drucker'ın da (1973) ifade ettiği gibi "kültür stratejiyi kahvaltıda yer." Bu noktada örgüt kültürünün önemi anlaşılmaktadır. Kültür bir yandan ortak değerler ve normları ifade ederken öte yandan söylenmemiş davranışlara, sosyal kalıplara sabitlenmiştir. Kültür, işletmelerin yapısına ve bağlamına etki etmektedir. Günümüzde meydana gelen teknolojik ve enformatik gelişmeler ise kültürü etkilemektedir. Dijital ve/veya otomatize edilmiş süreçler doğrudan yapıyı ve/veya iş modellerini etkilemeye çalıştığında örgütün kültürü ile karşı karşıya kalacaktır. Özetlemek gerekirse, çağın gereklilikleri olarak ortaya çıkan dijital ve teknolojik gelişmelerin bireyi doğrudan etkilediği, örgütleri ve var olan örgütün kültürünü ise bireylerin meydana getirdiği görülmektedir.

Amaç: Kültürün gerek farklı bilim dallarında gerekse yönetim literatüründe farklı tanımları, unsurları ve faktörleri olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın amacı ise dijital kültürün izlerinin Hofstede'nin kültür boyutları üzerindeki etkisini ve değişimini değerlendirmektir.

Yöntem ve Metodoloji: Çalışma; tarama metoduyla elde edilen bilgilerin yordamasıyla oluşturulmuştur. Derleme çalışmasıdır.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Bu çalışmanın dikkat çeken sınırlılığı birçok kültür boyutunun içinde spesifik olarak Hofstede'nin kültür boyutlarının seçilmiş olmasıdır. 116.000 kişiye 40 farklı ülkede uygulanarak geliştirilen bu boyutlara bile sadece her ülkenin belli bir kesimini ifade ediyor olması noktasında eleştiriler sunulmaktadır. Ancak çalışmanın detaylandırılabilmesi için bu seçime gidilmiştir.

Çalışmanın Orijinalliği/ Değeri: Çalışma güncel bir konu olan dijital kültürü ele almış olması sebebi ile yenilikçidir. Ayrıca örgüt kültürü konusunun alan yazında çokça yer bulmasına rağmen dijital kültür konusunun son birkaç yıldır kaleme alındığı görülmektedir. Bu bakımdan çalışma orijinaldir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt Kültürü, Dijital Kültür, Hofstede Kültür Boyutları.

IN THE PROCESS OF TRANSITION FROM CLASSICAL CULTURE TO DIGITAL CULTURE IN

ORGANIZATIONS; EXAMINATION OF HOFSTEDE'S CULTURAL DIMENSIONS

Abstract

Background: The importance of strategy and culture for the sustainability of businesses has been the subject of many studies in the literature. However, as Peter F. Drucker (1973) stated, “culture eats strategy for breakfast.” At this point, the importance of organizational culture is understood. While culture expresses common values and norms, it is fixed on unspoken behaviors and social patterns. Culture influences the structure and context of businesses. Today, technological and informatic developments affect culture. When digital and/or automated processes try to directly influence the structure and/or business models, they will be confronted with the culture of the organization. To summarize, it is seen that the digital and technological developments that emerged as the requirements of the age directly affect the individual, and the organizations and the culture of the existing organization are created by individuals.

Purpose: It is observed that culture has different definitions, elements and factors both in different disciplines and in management literature. The purpose of this study is to evaluate the impact and change of traces of digital culture on Hofstede's cultural dimensions.

Design/methodology/approach: Study; It was created by predicting the information obtained by the scanning method. It is compilation work.

Research limitations/implications: The conspicuous limitation of this study is that Hofstede's cultural dimensions were specifically chosen among many cultural dimensions. Even these dimensions, which were developed by applying to 116,000 people in 40 different countries, are criticized for the fact that they only express a certain part of each country. However, this selection was made in order to elaborate the study.

Originality/value: The study is innovative because it deals with the current issue of digital culture. In addition, although there is a lot of space in the literature on organizational culture, it is seen that the subject of digital culture has been written in the last few years. In this respect, the work is original.

Keywords: Organizational Culture, Digital Culture, Hofstede Culture Dimensions

GİRİŞ

Dijital dönüşüm mü kültürü değiştirdi, kültürün değişmesi mi dijital dönüşümü geliştirdi?

Dünya sürekli bir dönüşüm ve gelişim halindedir. Bu değişiklikleri anlayabilmek, değişim sürecini yönetmek için önemlidir. Bireyde ve çevresinde köklü değişiklikler meydana getiren; sosyal politik ve teknolojik gelişmeler günümüz işletmelerinin temel konularından biridir. Örgütler/işletmeler açık sistemlerdir; bu

sebeple bulundukları toplumlardan etkilenmemeleri mümkün değildir. İşletmelerin sürdürülebilirliğini ve mevcudiyetini etkileyen birden fazla etken olabilir. Bir şirketin yaşam döngüsü ile ilgili stratejik düşünceler, örgüt kültürüyle yakından bağlantılıdır. Öte yandan küreselleşmeye yönelik eğilim, kültürel çeşitliliğin arttığı bir dünyayı meydana getirmektedir.

Telli (2022), iletişim ve bilgi teknolojilerindeki yeniliklerin hem çalışma hayatında hem sosyal hayatta değişimler meydana getirdiğini ifade etmektedir. Dijital süreçlerin getirdiği bu değişimlerin avantajlarından dolayı, dijital dönüşümün, iş çevresinin odağı haline geldiğini belirtmektedir. "İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişimden etkilenen kültür dünyasında, artık dijital sistemler ve onun kuralları hüküm sürmektedir"(Güzel 2016).

Kültür, süreklidir ve potansiyeldir. Kültürün, bazen bir işletmenin hızla sağlam adımlarla yol almasını sağlarken bazen de ilerlemesini engelleyecek unsurları oluşturabilecek kapasitesi vardır.

Kültür; kişilerin değerlerinin, davranışlarının ve normlarının toplamıdır. Etkili bir dijital kültür oluşturmak için ise yapılandırılmış bir yaklaşım ile argüman oluşturulurken, kültürün yapılan her şeyi etkilediği görülecektir. Bu yüzden sürekli değişimle başa çıkmanın en iyi yolu, mevcut kültürün geliştirilmesidir (Daniel Rowles, 2017:7).

Burada dikkat edilmesi gereken husus, değişimi işveren ya da yönetici değil, kültürü oluşturan bireyler gerçekleştirecektir. Yani mevcut kültür, yeni kültürü oluşturacaktır. Burada yönetimin desteği ve liderin sergilediği duruş önemlidir.

Teknolojinin, kültürün farklı yönlerini etkilediği iddiası basitleştirilmiş ve deterministik olabilir ama tamamen yanlış değildir. Bütün teknolojilerin insanın yaşamsal ortamına müdahale ettiğini ve bir noktaya kadar değiştirdiğini, bu yüzden de farklı kültürlerin var olma koşullarını değiştirdiğini belirtmek mümkündür. Bu değişim teknolojik mantıkla gerçekleşmez, bu değişim toplumun onu nasıl kabul ettiğine, nasıl kullandığına ve nasıl düzenlediğine bağlıdır. Bu yüzden teknolojinin belirli toplumsal değişimleri etkilediği ve yansıttığı söylenebilir (Özbaş Anbarlı, 2019:77). Postmodern teorisyen Keith Bassett'in ifade ettiği gibi: … yeni medya ve bilgisayar teknolojilerinin hızlı gelişimi, toplumsal alanın doğasını dönüştürme ve yeni iletişim kanallarını yeni seslerin çoğalmasına açma potansiyeline sahiptir.

Sosyalizasyon süreciyle birlikte oluşan, kuşaktan kuşağa aktarım yoluyla biriken kültür, dijital teknolojilerin oluşmasıyla birlikte dijital ortama taşınmıştır. Aynı zamanda insanın 20. Yüzyıldan itibaren ürettiği birçok şeyde de dijitalin izleri bulunmaktadır.

Dijital dönüşümün arkasındaki temel kavramları anlamak, şirket ölümlerine yol açan bu döngüyü durdurmak için gereklidir. Dijital dönüşüm, işletmeyi radikal olarak değişen bir ortamda amaca uygun hale getirme

sürecidir. Bununla birlikte, ortam sadece radikal olarak değişmekle kalmaz, aynı zamanda değişmeye devam edecektir ve bu değişime ayak uydurma yeteneğine olan ihtiyaç ise her zaman ön planda olacaktır (Daniel Rowles, 2017:7).

Henriette vd., (2016) şirketlerin dijital dönüşümünü sadece bir iş modeli olarak görmenin eksik bir anlayış olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü kurumun kültürü, organizasyon yapısı hatta etik anlayış vb. konular bu dönüşümden kolay bir şekilde etkilenebilmektedir. Bundan dolayı dijital dönüşümü yıkıcı veya kademeli bir değişim süreci olarak tanımlamışlardır. Bu süreç, dijital teknolojilerin benimsenmesi ile başlar ve değer yaratma amacına doğru giderek evrilir.

Bu çalışmada, sosyologların, antropologların ve yönetim alanında çalışan akademisyenlerin uzun yıllardır üzerinde durduğu kültür konusundan yola çıkarak dijital dönüşüm sürecinin kültürü nasıl dijital kültüre evirdiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kültür konusunun geniş bir alan olması sebebi ile çalışmayı detaylandırmak ve bir bakıma da sınırlandırmak adına Hofstede'nin kültür boyutları üzerinden devam edilmiştir. Özellikle Hofstede'nin boyutlarının ele alınmış olmasının sebebi; çalışmasının 40 ülkede 116.000 çalışan üzerinde araştırılmış olması ve literatürde en çok kullanılan kültür tiplemeleri arasında yer almasıdır. Elbette Hofstede'nin çalışmasına atfedilen eleştiriler de mevcuttur. Ancak örneklem büyüklüğü ve ülke bazında çeşitliliği gibi sebepler bu çalışmaya konu olması için yeterli görülmüştür.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, kavramsal çerçeve altında örgüt kültürü, dijital kültür ve Hofstede'nin kültürü kavramsal olarak açıklanacak, akabinde bağlamsal çerçeve kısmında konuların birbirleri ile ilişkisine ve geçiş sürecine değinilecektir. Son olarak tartışma ve değerlendirme altında durum analizi yapılacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kapsamlı bir değişim, örgütsel dönüşüm programının temel bir parçasıdır. Fakat kültür değişimi, örneğin performans, bağlılık, kalite, müşteri hizmetleri, ekip çalışması ve örgütsel öğrenme gibi kültürün belirli yönlerine odaklanabilir. Yine de her durumda temel değerlerin tanımlanması gerekecektir (Armstrong, 2013).

Dijital kültürde insanların dijital medya kullanımından çok daha fazlası vardır. Ancak bunu anlamak için, hem 'kültür' kelimesini hem de 'dijital' kelimesini tanımlayan ayrıntılara girilmelidir. Bu kelimeler, dijital kültürün öne sürdüğünden daha karmaşıktır (Bollmer, 2018:27).

Bu kısımda geçmişten günümüze kültüre mercek tutulacaktır.

1.1. Örgüt Kültürü

"Kültür" oldukça karmaşık ve çok katmanlı bir kavramdır. Kültür, Pettigrew (1979) tarafından seminal makalenin yayınlanmasıyla insan, çalışma örgütlerini inceleyenlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Örgütsel

iklimin 1960'larda ortaya çıkışının incelenmesinde olduğu gibi, 20 yıl sonra örgüt kültürüne bir ilgi duyulmuştur (Alvesson ve Berg, 1992; Trice ve Beyer, 1993). Bu tür çalışmaların önde gelen örnekleri arasında Whyte'nin (1948) yaşam portresi ve restoranlarda bulunan sosyal ilişkiler ve normlar yer almaktadır. Kültür yapılarının çalışma ortamlarına resmi olarak uygulanması Gardner'ın (1945) ders kitabı, Clark'ın (1972) bir üniversitenin tarihsel gelişiminde örgütsel destanların önemi üzerine araştırmaları ve Turner'ın (1971) Mikro kültürler olarak organizasyon kitabını içermektedir (Schneider ve Barbera, 2014:6).

Bu çalışmada örgüt kültürü üzerinde durulacaktır. Örgüt kültürü alan yazın araştırması yapılırken tek bir tanımın olmadığı fakat semboller, normlar, değerler gibi konularda tüm tanımların ortak paydada toplandıkları görülmüştür.

Bakan vd., (2004)'lerine göre "Örgüt kültürü, örgüt içerisindeki bireyler ve takımlar arasındaki ilişkileri, çevre ile ilişkileri, faaliyetleri, başka bir deyişle örgütsel yaşamı düzenleyerek örgütün geleceğini belirleyen, örgütün bireyleri tarafından kabul görmüş ve onları bir arada tutma özelliğine sahip tutumlar, davranışlar, değerler ve normların toplamıdır" (Bakan, 2008: 5).

Kültür, bir organizasyonun örtük sosyal düzenidir. Bir grubun normları ve beklentileri - yani yazılı olmayan kuralları- kişisel değerlerle örtüşürse ortaya kültür muazzamlığı çıkacaktır. Deal ve Kennedy örgüt kültürünü "değerler, kahramanlar, ayinler ve ritüeller ve iletişim" olarak tanımlamaktadır (Gere, 2002).

Schein (2016), dış adaptasyon ve iç entegrasyon sorunlarını çözdüğü için bu grubun birikmiş ortak öğrenmesi olarak ifade etmektedir. Bu durumun, yeni üyelere bu sorunlarla ilgili olarak algılama, düşünme, hissetme ve davranışı benimsetmenin doğru yolu olduğunu varsaymaktadır. Bu birikmiş öğrenme, temel varsayımlar olarak kabul edilen ve sonunda farkındalıktan ayrılan bir inanç, değerler ve davranışsal normlar modeli veya sistemidir (Schein, 2016:6).

Schwartz ve Davis (1981), örgüt kültürünü, örgütteki grupların ve bireylerin davranışlarını güçlü bir biçimde şekillendiren normları yaratan, örgüt üyeleri tarafından paylaşılmış beklentiler, değerler ve inançlar kalıbı olduğunu ifade etmişlerdir (Bakan, 2004:19).

Yalnızca insanlığın kültüre sahip olduğu öncülünü savunan bu temel yaklaşımlara göre; insan ve kültür arasında işlevsel bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin niteliği ise, bilgisel bağlamda; yapısalcı, kapsayıcı ve bütünleyici özellik kazanabilmektedir (Yalçınkaya, 2016: 604).

Örgüt kültürü sınıflamaları araştırılırken, birçok araştırmacının birden fazla sınıflamasına rastlanmış ve bu sınıflamalar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Örgüt Kültürü Sınıflandırmaları

HOFSTEDE ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Güç mesafesi özelliği • Belirsizlikten kaçınma • Bireycilik/kollektivizm özelliği • Erillik/ dişillik özellikleri • Kısa dönemlilik/uzun dönemlilik özelliği	HARRISON ve HANDY ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Rol kültürü (Apollo) • Görev kültürü (Athena) • Güç kültürü (Zeus) • Birey kültürü (Dionysus)
BILL SCHNEIDER ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Kontrol kültürü • İşbirliği kültürü • Yetenek kültürü • Gelişme kültürü	DEAL ve KENNEDY ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Yüksek risk-hızlı geri bildirim kültürü • Düşük risk-hızlı geri bildirim kültürü • Yüksek risk-yavaş geri bildirim kültürü • Yüksek risk-yavaş geri bildirim kültürü
TOYOHIRO KONO ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Canlı kültür • Lider eksenli ve canlı kültür • Bürokratik kültür • Durağan kültür • Güçlü lider eksenli durağan kültür	KETS DE VRIES ve DANNY MILLER ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Karizmatik örgütsel kültürler • Paranoid kültürler • Çekinik kültürler • İhtiyatlı kültürler • Bürokratik kültür
SETHIA ve GLINOW ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • İlgisiz kültür • Dikkatli kültür • Titiz kültür • Tamamlayıcı kültür	QUINN ve MCGRATH ÖRGÜTSEL KÜLTÜR ANALİZİ • Rasyonel kültür • Gelişmeci kültür • Uzlaşmacı kültür • Hiyerarşik kültürler

İnsanlar içinde yetiştikleri kültürlerin birer yansımasıdırlar ve sahip oldukları kültürleri, içinde bulunacakları sistemlere de taşırlar (Öncül vd., 2016:257). Bir kültürün stratejik etkisini değerlendirirken bağlam önemlidir. Örgüt kültürleri ve iklimleri şirketler içindeki bireysel ve kolektif çalışan davranışlarını güçlü bir şekilde şekillendirdiğinden, bu tür çalışanların sürdürülebilirlik gibi normatif konulara olan bağlılığını motive etmek ve zihniyetlerde ve günlük eylemlerde değişiklikleri sağlamak için kritik öneme sahiptirler. İşletme liderleri, kültür ve iklimin örgütlerinin sürdürülebilirlik konularında hareket etme ve yenilik yapma yeteneklerine olan önemini giderek daha fazla anlamakta ilgili fırsatları ve zorlukları yönetmek konusuna dikkat etmektedirler (Schneider ve Barbera, 2014:258).

Örgüt kültürü, çalışanların birbirleri ile paylaştığı anlatılar ve konuşmalarla inşa edilir (anlatılan fıkralar, kullanılan ifadeler, birbirlerine nasıl davrandıkları, bir organizasyonda ne yapılması gerektiğini nasıl düşündükleri, vb.). Bunların hepsi, organizasyonlarda her gün ne olacağının ve nasıl olacağının anlamını ileten hikayeler tarafından taşınır (MacQueen, 2020:15).

Kültür sadece aktif bir iletişim, karşılıklı etkileşim ve ortak idealler ortamı olmanın çok ötesindedir. Bilgisel eylemin dolaşım sistemi demektir. Organik bir tabiatın en değerli ürünü olan bilgi, emeğin ifadesi olan kültürde kendi ekosistemini devam ettirmektedir. Elbette, bilgiden evrensel boyutta yararlanma anlayışını geliştirenin teknoloji olduğu açıktır. Bilgiye dair kullanılan ilk aletten, bilginin üretim ve erişim sürecini yeniden biçimlendiren entelektüel teknolojilere kadar bilgi, her defasında yeniden kimlik kazanmakta, yeni

benlik edinmektedir (Yalçınkaya, 2016: 605).

1.2. Dijital Kültür

1990'ların ve 2000'lerin başında, 'dijital kültür', hesaplama teknolojilerinin kültürel etkisini tanımlamak için kullanılan birkaç isimden biriydi. "Teknokültür" (Penley ve Ross 1991) ve "Siber Kültür" (Bell, 2001) ile birlikte gelişmiştir. Dijital medya (ve birçoğu tarafından hala) 'yeni medya' olarak düşünülüyordu (Lister vd. 2009; Manovich 2001), farklı bir tarihsel ve kültürel dönemi temsil ediyordu (Bollmer, 2018:29). Dijital kültür; evrensele erişim, kimliğin olumlanması, aidiyetin yakalanması, bireyin ve/veya bilginin daha geniş zaman ve uzamda anlam kazanmasıdır (Yalçınkaya, 2016: 605).

Dijital kültür çerçevesi, içinde yaşadığımız sürekli değişen, dijital dünyaya uyumlanmış bir örgüt kültürü oluşturmamıza yardımcı olacak bir dizi önemli hususu barındırmaktadır (Daniel Rowles, 2017:44). Dijital kültür, toplumsal değişimin hızlanmasıyla ilişkilidir ve şaşırtıcı derecede kısa bir süre içinde bir dizi teknolojik ve sosyal dönüşüme neden olduğu gözlemlenmektedir (Creeber ve Martin: 2009:5)

“Fiziksel birliktelikten uzaklaşılan yapıda, öncelikle ortak kültür bilincinin bütün organizasyon yapısında oluşturulması son derece önemli olmaktadır. Dijital dönüşüm kültüründe ortak düşünce, anlayış, amaçlar, değerler ve normlar dijital teknolojilerle desteklenerek paylaşılmaktadır” (Oğan ve Wolff, 2022:1286).

Rowles (2017), dijital kültürün benimsenmesi ve geliştirilmesi için bir takım gerekliliklere vurgu yapmaktadır: tanım ve vizyon, liderlik, çeviklik, çevre, beceriler ve yetenek, stratejik konumlandırma, çeviri ve iletişim, teknoloji, süreç ve yönetişim, yapı, bağlantılar, ölçüm, yenilik ve girişimcilik finans olarak sayılabilir. Bu maddeler incelendiğinde neredeyse örgütün tüm fonksiyonlarını kapsadığı görülmektedir. Bu bize kültür kavramının işletmenin en ince damarlarına kadar işlediğini göstermektedir.

Dijital kültürün en dikkat çeken özelliğinin, zaman, mekan mefhumunu ortadan kaldırıyor olması olarak ifade edilebilir. Küreselleşmeyi farklı olarak rakamlarla ve kodlarla gerçekleştirmektedir. Sanal bir silgi ile, çizilmiş olan tüm sınırları ortadan kaldırırken, norm ve değerlerin nesilden nesile ve kültürden kültüre aktarılması noktasında sonsuzluğu temsil etmektedir.

“İçinde bulunduğumuz dijital çağın yapısını tanımlamaya yardımcı olan dijital kültür kavramı, en yalın anlatımla teknoloji ve iletişim ilişkisinin potansiyelini gözler önüne sermektedir. Bilgisayar ve internetin yaşantımıza girmesiyle hızla gelişen koşullarda, bireyler artık sayısız ve sınırsız düzeyde bir iletişim imkanı bulmaktadırlar. Değişen bu yeni kültürel dünyaya uyarlanan bireyler gibi ilişkiler, kimlikler ve dolayısıyla benlikler de hızla dijitalleşmektedirler. Giderek homojenleşen bir kültüre eklemlenen bireylerin dijital dünyadaki performans alanı olan sosyal ağlar, dijital kültürel pratiklerin sergilendiği bir mekân olarak değerlendirilmektedir. Zaman, mekân ve bedensel sınırlılıkları aşarak akışkan hale gelen bireylerde olduğu gibi ilişkiler de akışkanlık kazanmaktadır. Bu yeni toplumsal alanı temsil eden dijital yaşam odaları içinde kurulan akışkan ilişkilerde yepyeni bir davranış pratiği sergilenmektedir. Mekânsal

koordinatlarla algılanan klasik kültür kavramı, kültürel sınırların ortadan kalktığı postmodern çağda artık işlevini kaybetmiştir" (Güzel, 2016).

Dijital teknolojinin sunduğu yakınsama ve entegrasyon olanakları, medya ve iletişimde baskın teknik gelişmelere yol açmıştır. Bilgisayarlar, büyük tekno-bilimsel projelerin ihtiyaç duyduğu büyük miktarlarda verilerin yönetildiği ve manipüle edildiği temel araçlar, dijital teknoloji himayesi altında bilim, medya ve sermayenin eşzamanlı gelişimi, her şeyi hızlandırmıştır (Gere, 2002:10).

"...kültürün dijitalleşmesi, bir kâğıt üzerine kalemle yapılmış çizimlerin artık olmayacağı anlamına gelmez, bunun ötesinde böyle bir çizimin artık dijital teknoloji ile taranabileceği ve dolaştırabileceği potansiyelinin olduğu anlamına gelir (Thumim, 2012). Tekniğin olanaklarının bize sunduğu çevrimiçi iletişim, sadece sanal bir düzlemde iletişim kurabilme olanağıyla kalmamış aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılanmalardan etkilenen ve onları etkileyen bir belirleyici olmuştur. Çevrimiçi iletişime yol açan tarihsel süreçler, aynı zamanda insanın makinayla bir araya gelerek bir dijital kültür alanı yaratmasına yol açmıştır. İnsanın, doğayla birlikte ve doğaya rağmen yaptığı her şeyi kapsayabilen kültür, çevrimiçi iletişimi sağlayan dijital devrimler aracılığıyla hem dijital alana taşınmış hem de artık hemen hemen bütün kültürel üretimlere kendisinin izini bırakmıştır" (Özbaş Anbarlı, 2019:77).

Dijital kültürün dinamik sürecinde insanlar ve toplumlar çok daha fazla bilgi paylaştıkça/dağıttıkça daha güçlü olmaktadırlar. Dijital kültürü oluşturan/olumlayan teknolojiler; herkesin bilgi gereksinimini karşılamaya yardımcı olurken aynı zamanda herkesin bilgi potansiyelinden yararlanma yeteneğine de sahiptir (Yalçınkaya, 2016).

Değişim hızında çok fazla fırsat ve zorluk yaratan ana itici güçlerden biri, bilgi işlem gücünün üstel büyümesidir. Hesaplama gücü arttıkça ve cihazlar fiziksel olarak küçüldükçe, bilgisayarların (ve dolayısıyla mobil cihazların) yapabileceği şey gittikçe daha ilginç hale gelmektedir. Daha iyi ses tanıma, artırılmış ve sanal gerçeklik (AR ve VR) ve yüksek çözünürlüklü video ekranları gibi gelişmeler bunlar arasında sayılabilir (Daniel Rowles, 2017:8). Bu teknolojilerin iş anlamında her an her yerde ulaşılabilirlik sağlaması, uluslararası toplantılara katılabilme, simülasyonlar vb. birçok alanda farklılık getirdiği aşikardır.

1.3. Hofstede Kültür

Dünyadaki çoğu insan bir ailede doğar. Tüm insanlar zihinsel yazılımlarını doğumdan hemen sonra, etrafındaki yetişkinlerden edinmeye başlarlar ve etrafındaki örnekleri gözlemledikten sonra kendilerini modellerler (Hofstede, 2003).

Hofstede (2011), kültürün doğuştan olmadığını, sonradan öğrenilen ve sürekliliği olan bir olgu olduğunu ifade etmiştir. Bir tarafta insan doğasından diğer tarafta bireyin kişiliğinden bahsederken sınırların kültür ve tabiat olduğunu ifade etmiş, kültür ve kişilik meselesinin sosyal bilimciler arasında tartışma meselesi olduğunu belirtmiştir.

Kişinin zihinsel programlarının kaynakları, kişinin büyüdüğü ve kişinin yaşam deneyimlerini topladığı sosyal ortamlarda bulunmaktadır. Programlama aile içinde başlar; mahallede, okulda, gençlik gruplarında, işyerinde ve yaşayan toplumda devam eder. Zihinsel programlar, edinildikleri sosyal ortamlara değişiklik gösterir (Hofstede, 2009).

Dünya, farklı düşünen, hisseden ve farklı davranan insanlar, gruplar ve uluslar arasındaki çatışmalarla doludur. Ekolojik, ekonomik, politik, askeri, hijyenik ve meteorolojik gelişmeler ulusal veya bölgesel sınırlarda kalmıyor. Nükleer savaş, küresel ısınma, organize suç, yoksulluk, terörizm, okyanus kirliliği, hayvanların soyu tükeniyor olma tehlikesi veya dünya çapında bir ekonomik durgunluk gibi tehditlerle başa çıkmak, birçok ülkeden fikir liderlerinin işbirliğini gerektirmektedir. Bu noktada farklı değer, norm ve ritüelleri ortak paydada toplamak önemlidir (Hofstede 2006; Hofstede 2011).

Hofstede (2006), örgütsel veya kurumsal kültür konularının, 1980'lerin başından beri yönetim literatüründe şık bir konu olduğunu ifade etmiştir. Yazarların o dönemde, bir kuruluşun "mükemmelliği" nin üyelerini düşünmeyi, hissetmeyi ve birlikte hareket etmeyi öğrendikleri ortak yollarla yer aldığı iddiasını popülerleştirmeye başladıklarını belirtirken, kurum kültürünün bütünsel bir kavram olduğunu eklemiştir.

Hofstede (1984), kültürel farklılıkların kendilerini çeşitli şekillerde gösterdiğini vurgulamıştır. Kültürün özelliklerini tanımlamak için birçok terim olduğunu ancak şu dört terimin en kapsayıcı halini ifade ettiğini belirtmiştir: semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerler.

Ritüeller, istenen amaçlara ulaşmak için teknik olarak üstün olan, ancak bir kültür içinde sosyal olarak gerekli kabul edilen kolektif faaliyetlerdir. Bu nedenle kendi iyiliği için gerçekleştirilirler. Sosyal ve dini törenlerin yanı sıra, görünüşte rasyonel nedenlerle düzenlenen iş ve siyasi toplantılar genellikle grup uyumunu güçlendirmek veya liderlerin kendilerini ifade etmesine izin vermek gibi görünse de esas olarak ritüel amaçlara hizmet eder. Ritüeller arasında söylem, dilin metin ve konuşmada, günlük etkileşimde ve inançların iletilmesinde kullanılma şekillerini içerir (Hofstede, 2011).

Semboller, yalnızca kültürü paylaşanlar tarafından tanınan belirli bir anlam taşıyan kelimeler, jestler, resimler veya nesnelerdir. Bir dil veya jargondaki kelimeler, elbise, saç stilleri, bayraklar ve durum sembolleri gibi şeyler bu kategoriye aittir. Yeni semboller kolayca geliştirilir ve eskiler kaybolur; bir kültürel gruptan gelen semboller, başkaları tarafından düzenli olarak kopyalanabilir ve değişebilir (Hofstede, 2006; Hofstede, 2011). Dijital kültürde sembollerin en dikkat çeken özelliğinin sosyal medya emojileri olduğu ifade edilebilir.

Kahramanlar, bir kültürde son derece değerli olan ve dolayısıyla davranış modelleri olarak hizmet eden özelliklere sahip olan, canlı veya ölü, gerçek veya hayali kişilerdir. Barbie, Batman veya ABD'de Snoopy, Fransa'daki Asterix veya Hollanda'daki Ollie B. Bommel (Bay Bumble) kültürel kahramanlar olarak hizmet

ettiler. Ancak günümüzde televizyon çağında, dış görünüşler kahramanların seçiminde eskisinden daha önemli hale geldi (Hofstede, 2011). Dijital kültürde kahramanların yerini, sosyal medya fenomenlerinin aldığını, benzer şekilde birden yıldızı parlayan yazılımcıların (silikon vadisi kahramanları) -Steve Jobs, Elon Musk- aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Değerler, kültürün çekirdeğini oluşturmaktadır. Değer, kişinin belirli durumları diğerlerine göre tercih etme eğilimidir. Bireyin, seçimleri değerlerini temsil etmektedir. Kötülük ve iyilik, tehlikeli ve güvenli, ahlaklı ve ahlaksız, çirkin ve güzel, paradoksal ve mantıksal gibi devam ettirilebilir. Değerler bireylerin hayatının başlarında elde edilir (Hofstede, 1984). Daha önce de ifade edildiği gibi kültür süreklidir, edinilir, geliştirilir.

Hofstede 1980 yılında 40 ülkede 116.000 IBM çalışanı ile yaptığı araştırmada ilk olarak 4 boyut geliştirmiş daha sonra 1990-93 yılları arasında Çin'de yapılan araştırmalar sonucunda zaman oryantasyonu boyutu entegre edilmiştir. Bu boyutlar bağlamsal çerçeve kısmında detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

Hofstede'nin 5 kültür boyutu;

- Güç mesafesi aralığı
- Belirsizlikten kaçınma
- Bireycilik/kolektivizm özelliği
- Erillik/ dişillik özellikleri
- Kısa dönemlilik/uzun dönemlilik özelliği (zaman oryantasyonu)

2. BAĞLAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda, Hofstede'nin literatürdeki kültür boyutları tek tek ele alınarak bu boyutlar üzerinde dijital yansımalar yorumlanacaktır.

2.1. Belirsizlikten kaçınma

Belirsizliğin özü, öznel bir deneyim, bir duygu olmasıdır. Aşırı belirsizlik tahammül edilemez bir endişe yaratır. Her birey ve toplum bu kaygıyı hafifletmenin yollarını geliştirmiştir. Bu yollar teknoloji, hukuk ve din alanlarına aittir. Teknoloji, en ilkel olandan en gelişmiş olana kadar, insanların doğanın neden olduğu belirsizliklerden kaçınmalarına yardımcı olur. Yasalar ve kurallar, diğer insanların davranışlarındaki belirsizlikleri önlemeye çalışır (Hofstede, 1983). Özünde kişinin bilinmez olanı tehdit olarak algılama ve kaygı düzeyini temsil ettiğini söylemek mümkündür. Belirsizlikle başa çıkma yolları her kişiye ve her topluma göre değişiklik göstermektedir. Tüm insanlar yarın ne olacağını bilmediği gerçeğiyle yüzleşmek zorundadır: Gelecek belirsizdir, ancak insanlar yine de belirsizlikle yaşamak zorundadır. Hofstede yaptığı araştırma sonunda belirsizlikten kaçınma düzeyi zayıf ve güçlü olan ülkelerin özelliklerini Tablo 2'de görüldüğü gibi açıklamıştır.

Tablo 2. Belirsizlikten kaçınma boyutu ve özellikleri

BELİRSİZLİKTEN KAÇINMA ZAYIF	BELİRSİZLİKTEN KAÇINMA GÜÇLÜ
1. İşverende daha fazla değişiklik, daha kısa hizmet süresi 2. Kesinlikle gerekli olandan daha fazla kural olmamalıdır. 3. Sadece gerektiğinde çok çalışın. 4. Zaman, oryantasyon için bir çerçevedir. 5. Belirsizlik ve kaos için tolerans vardır. 6. Generalistlere ve sağduyuya olan inanç mevcuttur. 7. Üst düzey yöneticiler strateji ile ilgilenir. 8. Daha fazla yeni ticari marka 9. Karar sürecine odaklanın 10. Girişimci, kurallara uymak konusunda özgürdür. 11. Serbest çalışan daha az insan var. 12. Buluşta daha iyi, uygulamada daha kötü 13. Motivasyon, başarı ve saygı veya aidiyetle sağlanır.	1. Daha az işveren değişikliği, daha uzun hizmet süresi, daha zor iş-yaşam dengesi sağlama 2. Çalışmayacak olsalar bile kurallara duygusal bir ihtiyaç vardır. 3. Meşgul olmaya duygusal bir ihtiyaç ve çok çalışmak için içsel bir dürtü vardır. 4. Zaman paradır. 5. Hassasiyet ve resmileştirme ihtiyacı 6. Uzmanlara ve teknik çözümlere olan inanç vardır. 7. Üst düzey yöneticiler günlük operasyonlarla ilgilenir. 8. Daha az yeni ticari marka 9. Karar içeriğine odaklanın 10. Girişimciler mevcut kurallarla kısıtlanmıştır. 11. Serbest çalışan daha fazla insan var. 12. Buluşta daha kötü, uygulamada daha iyi 13. Motivasyon, güvenlik ve saygı veya aidiyetle sağlanır.

Dijital kültür başlığı altında detaylı bir şekilde dijital kültür özellikleri açıklanmıştı. Dijital kültürün çağcıl, teknoloji ile entegre ve yenilikçi özellikleri dikkat çekmekteydi. Günümüzde belirsizlik ve kaos işletmelerin günlük ajandalarında yer alan bir başlık olarak normalleri haline gelmektedir. Hofstede belirsizlikle yaşamak demişti ancak sadece yaşamak değil belirsizliği yönetmek hatta belirsizliği fırsata çevirmek işletmelerin ayakta kalabilmek için rutini olmuştur. Tablodaki maddeler dijital kültür ve günümüz işletmeleri perspektifinde incelendiğinde; girişimcilerin kısıtlanması yerine aksine teşviklerle desteklendiği, belirsizlik ve kaos noktasında toleransın arttığını, buluşların, icatların ve patentli ürünlerin ön planda olduğu, yöneticilerin sadece strateji ya da günlük operasyonla değil entegre süreç yönetimi ile ilgilendiğini söylemek mümkündür. Bu noktada dijital kültürün belirsizlikten kaçınma düzeyi zayıf olarak temsil edilebilir.

2.2. Güç Mesafesi Boyutu

Güç mesafesi toplumların merkeziyetçi yapısıyla ilgilidir. Güç mesafesinin yüksek olduğu ülkelerde örgüt yapıları daha merkeziyetçi bir yapı haline gelmektedir (Yüksel ve Bolat, 2016:178). Büyük güç mesafesi durumunda, üstler ve astlar birbirlerini varoluşsal olarak eşitsiz görür; hiyerarşik sistem bu varoluşsal eşitsizliğe dayanmaktadır. Kuruluşlar gücü birkaç elle olabildiğince merkezileştirir. Astlar ne yapmaları gerektiği söylenmesini bekler. Birbirlerine rapor veren insanların bürokratik hiyerarşileri olarak yapılandırılmış çok sayıda denetim personeli vardır. Maaş sistemleri, kuruluşta üst ile alt arasında geniş boşluklar göstermektedir. Üstlerin ayrıcalıklara (kelimenin tam anlamıyla "özel yasalar") hak kazanır ve üstler ve astlar arasındaki temasların sadece üstler tarafından başlatılması gerekir. (Hofstede, 2011). Özetle, güç mesafesi puanları bir ülkedeki bağımlılık ilişkileri hakkında bilgi verir.

Tablo 3. Güç mesafesi küçük-büyük özellikleri

GÜÇ MESAFESİ KÜÇÜK	GÜÇ MESAFESİ BÜYÜK

1. Organizasyonlardaki hiyerarşi, rahatlık için kurulan rollerin eşitsizliği anlamına gelir. 2. Ademi merkeziyetçilik popülerdir. 3. Daha az denetleyici personel vardır. 4. Organizasyonun üstü ve tabanı arasında dar bir maaş aralığı vardır. 5. Yöneticiler kendi deneyimlerine ve astlarına güvenmektedir. 6. Astlara danışılmasını beklemektedir. 7. İdeal patron becerikli bir demokrattır. 8. Ast-üst ilişkileri pragmatiktir. 9. Ayrıcalıklar ve statü sembolleri onaylanmaz. 10. Beyaz yakalı çalışanların işleri mavi yakalı çalışan işleri ile aynı duruma sahiptir.	1. Örgütlerdeki hiyerarşi, daha yüksek ve düşük seviyeler arasındaki varoluşsal eşitsizliği yansıtır. 2. Merkezileşme popülerdir. 3. Daha fazla denetim personeli vardır. 4. Organizasyonun üstü ve tabanı arasında geniş bir maaş aralığı vardır. 5. Yöneticiler amirlere ve resmi kurallara güvenir. 6. Astlar ne yapmaları gerektiğinin söylenmesini bekler. 7. İdeal patron hayırsever bir otokrat veya "iyi baba" dır. 8. Ast-üst ilişkileri duygusaldır. 9. Ayrıcalıklar ve durum sembolleri normal ve popülerdir. 10. Beyaz yakalı çalışanların işleri mavi yakalı çalışanların işlerinden daha değerlidir.

Günümüze gelindiğinde, hiyerarşinin dikey bir yapıdan yatay ve matriks bir yapıya geçişi gözlemlenmektedir. Hatta birçok teknoloji firmasında ast-üst ilişkilerinin tamamen ortadan kalktığı holokratik bir yapı hüküm sürmektedir. Proje bazlı çalışmaların ve girişimcilik faaliyetlerin arttığı bu dönemde dikey bir yapıyı kurmak ve yönetmek mümkün değildir. Hibrid çalışma sistemleri de dikey yapıda hakim olan sürekli denetimi zorlaştırmaktadır. Diğer özelliklere bakıldığında yöneticilerin çalışanlar arasında denge sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Yine dikkat çeken bir madde olarak, çalışanların yetki devri sağlanarak, ademi merkeziyetçi bir düzen sağlandığıdır. Günümüz işletmeleri esnek, gelişime açık, katı kuralları ve prensipleri olmayan bir çizgide devam etmektedir. Hantal bürokrasiden kurtularak çevikliği, yılmazlığı ve adaptasyonu ön plana çıkarmaktadır. Bunlara bakarak dijital kültürün güç mesafesinin küçük olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. Erillik-dişillik boyutu

Erkekler ve kadınlar arasındaki mutlak ve istatistiksel biyolojik farklılıklar dünyayla aynıdır, ancak toplumdaki erkek ve kadınların sosyal rolleri sadece kısmen biyolojik kısıtlamalarla belirlenir. Her toplum, kadınlara uygun veya erkeklere uygun olan birçok davranışı tanır, ancak hangi davranışların her iki cinsiyete ait olduğu bir toplumdan diğerine farklıdır. Sosyal, kültürel olarak belirlenen roller için terimler erkeksi ve kadınsıdır. Bu terimler göreceli değildir, mutlak değildir. Hangi davranışların dişil veya eril olarak kabul edildiği, sadece geleneksel toplumlar arasında değil, aynı zamanda modern toplumlar arasında da farklılık gösterir (Hofstede, 2011).

Tablo 4. Erillik-Dişillik Özellikleri

FEMİNEN	MASKÜLEN

1. Yönetim felsefesi: Sezgi ve Konsensüs 2. Çatışmaların uzlaşma ve müzakere ile çözülmesi sağlanır. 3. Ödüller eşitliğe dayanmaktadır. 4. Küçük kuruluşlar tercih edilir. 5. İnsanlar yaşamak için çalışır. 6. Daha fazla para yerine daha fazla boş zaman tercih edilir. 7. Kariyer her iki cinsiyet için isteğe bağlıdır. 8. Profesyonel işlerde çalışan kadınların oranı daha yüksektir. 9. Temas ve işbirliği ile sağlanırken şartlar makuldür. 10. Rekabetçi Tarım ve Hizmet Endüstrileri	1. Yönetim felsefesi: kararlı ve agresif 2. En güçlü olanın galibiyetine izin vererek çatışmaların çözümü sağlanır. 3. Ödüller özkaynaklara dayanmaktadır. 4. Daha büyük kuruluşlar tercih edilir. 5. İnsanlar çalışmak için yaşarlar. 6. Daha fazla boş zaman yerine daha fazla para tercih edilir. 7. Kariyerler erkekler için zorunludur, kadınlar için isteğe bağlıdır. 8. Profesyonel işlerde çalışan kadınların oranı daha düşüktür. 9. İş içeriğini zenginleştirme için şartlar makuldür. 10. Rekabetçi Üretim ve Toplu Kimya Endüstrisi

Teknolojik gelişmelerin endüstriyel toplumlarda erkeksiden kadınsı değerlere geçişi desteklemesi muhtemeldir (Hofstede, 2011).

Dijital kültür, iş hayatı ve kariyer noktasında eşitlikçi olduğu görülmektedir. Bunun dışında dijital kültürün işbirlikçi tavrı, çatışma yönetiminde daha ılımlı yaklaşımı dişil özelliklere uygunluk göstermektedir. Çalışma saatlerine bakıldığında, "well-being, wellness" gibi başlıklarla çalışanların iş yaşam dengesinin ve çalışan esenliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Üretim ve kitle endüstrisi hala devam etmekte olsa da tarım ve hizmet endüstrilerinin ön plana çıkartıldığı bilinmektedir. Dijital kültürün, şeffaf, iş birlikçi, eşitlikçi özellikleri ile daha dişil özellikleri taşıdığı görülmektedir.

2.4. Bireycilik/Kollektivizm Boyutu

Kolektivizm grubun gücünü ifade eder. Bireyin hayatındaki ilk grup her zaman içinde doğduğu ailesidir. Ancak aile yapıları toplumlar arasında farklılık gösterir. Çoğu kolektivist toplumda, çocuğun büyüdüğü "aile" birlikte yakın bir dizi insandan oluşur: sadece ebeveynler ve diğer çocuklar değil, aynı zamanda büyükanne ve büyükbaba, amcalar, teyzeler, hizmetçiler veya diğer ev arkadaşları da dahildir. Bu, kültürel antropolojide geniş aile olarak bilinir. "Biz" grubu kişinin kimliğinin ana kaynağı ve kişinin yaşam zorluklarına karşı sahip olduğu tek güvenli koruma alanı olarak algılanır. Bu nedenle, kişi bağlı olduğu grubuna ömür boyu sadakat borçludur ve bu sadakati kırmak, bir insanın yapabileceği en kötü şeylerden biridir. Kişi ve iç grup arasında, hem pratik hem de psikolojik olan karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi gelişir (Hofstede, 2003).

Tablo 5. Kolektivizm – Bireycilik Özellikleri

KOLEKTİVİZM	BİREYCİLİK

1. Öğrenciler sadece grup tarafından onaylandığında sınıfta konuşurlar. 2. Eğitimin amacı nasıl yapılacağını öğrenmektir. 3. Diplomalar daha yüksek statülü gruplara giriş sağlar. 4. Mesleki hareketlilik daha düşüktür. 5. Çalışanlar, grup içi ilgisini çekecek grupların üyeleridir. 6. İşe alım ve tanıtım kararlarında, çalışanın grup içi durumu dikkate alınır. 7. İşveren-çalışan ilişkisi, bir aile bağlantısı gibi temelde ahlakidir. 8. Yönetim, grupların yönetimidir. 9. Astların doğrudan değerlendirilmesi uyumu bozar. 10. Grup içi müşterilere daha iyi davranılır (spesifik olarak). 11. İlişki görev üzerinde geçerlidir. 12. İnternet ve e-posta daha az çekici ve daha az sık kullanılır.	1. Öğrencilerin sınıfta bireysel olarak konuşmaları beklenmektedir. 2. Eğitimin amacı nasıl öğrenileceğini öğrenmektir. 3. Diplomalar ekonomik değeri ve/veya kendine saygıyı arttırır. 4. Mesleki hareketlilik daha yüksektir. 5. Çalışanlar, kendi çıkarlarına denk gelirse işverenin ilgisini çekecek "ekonomik kişilerdir". 6. İşe alım ve tanıtım kararlarının sadece beceri ve kurallara dayanması beklenmektedir. 7. İşveren-çalışan ilişkisi, bir işgücü piyasasındaki taraflar arasında bir sözleşmedir. 8. Yönetim, bireylerin yönetimidir. 9. Yönetim eğitimi, duyguların dürüst paylaşılmasını öğretir. 10. Her müşteriye aynı şekilde davranılmalıdır (evrenselcilik). 11. Görev ilişkiye hakimdir. 12. İnternet ve e-posta güçlü bir çekiciliğe sahiptir ve bireyleri birbirine bağlamak için sıklıkla kullanılır.

Modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı hakkındaki araştırmalar ve gözlemler, ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Eurobarometre araştırmaları, daha fazla bireyci Avrupa ülkelerindeki insanların internete erişme ve e-posta kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bilgisayar, daha sık alışveriş, bankacılık ve kamu yetkililerine bilgi sağlamak için kullanılmaktadır (Hofstede, 2011).

Kolektivistlik ve bireyclik özellikleri incelenirken, dijital kültürün her iki başlıktan özellikler barındırdığı görülmektedir. Genel itibari ile en bariz özellik olan internet ve teknoloji kullanımı, en bireycil özellik olarak ifade edilebilir. Benzer şekilde öğrenmeyi öğrenmek önemlidir. Mesleki anlamda çeşitlilik ve hareketlilik yüksektir. Günümüzde dijitalleşen süreçler, dijital medya, bilgisayar oyunları, teknoloji kişileri bireyselleştirerek kendi dünyalarında yaşamaya sürüklemektedir. Hiç evden çıkmadan para kazanabilen bir yazılımcı buna örnek verilebilir ya da yeni yer edinmeye çalışan metaverse dünyası insanlara evden çıkmadan çalışma, alışveriş yapma, seyahat etme gibi özellikler sunmaktadır. Öte yandan örgütsel kültürün bireylerden meydana gelen topluluğun ortak norm, değer, ritüelleri olduğu ifade edilmişti. Uluslararası çalışanların artması beraberinde kültür değişimlerini getirmektedir. Yani dijital kültürün de topluluk yönü vardır. Genel itibari ile bireycilik özellikleri sergilediğini söylemek mümkündür.

2.5. Zaman Oryantasyonu

Uzun zamana odaklanma, uzun döneme yönelen toplumlarda bireyler, sahip olduğu değerleri (tutumluluk ve sebat gibi) geleceğe taşırken; kısa döneme yönelmiş toplumlarda bireyler sahip oldukları değerleri (geleneklere saygı ve sosyal zorunlulukları yerine getirme gibi) geçmişe ya da şu anki zamana yönlendirirler (Hofstede, 1983). Bu bağlamda, uzun zamana yönelik kültürler, sabır, azim, kişinin büyüklerine ve atalarına saygı duyması, itaat ve görev duygusu olarak karakterize edilir (Newman ve Nollen, 1996; aktaran Yüksel ve Bolat, 2016).

Tablo 6. Zaman Oryantasyonu Özellikleri

KISA DÖNEMLİ UYUM SAĞLAMA	UZUN DÖNEMLİ UYUM SAĞLAMA
1. Ana iş değerleri özgürlük, haklar, başarı ve kendini düşünme içerir. 2. Boş zaman önemlidir. 3. Odak "alt satır" üzerindedir. 4. Bu yılın karlarının önemi 5. Yöneticiler ve işçiler psikolojik olarak iki ayrı kutuptadır. 6. Meritokrasi, Yeteneklere Göre Ödül 7. Kişisel sadakatler iş ihtiyaçlarına göre değişir. 8. Gerçeğe sahip olmakla ilgili endişe duyulması. 9. Neyin iyi ve kötü olduğu konusunda evrensel yönergeler vardır. 10. Günlük insan ilişkilerinde ve adaleti sağlamada, katkı sağlama konusunda memnuniyetsizlik 11. Madde ve ruh ayrıdır. 12. A doğruysa, zıt B yanlış olmalıdır. 13. Soyut rasyonaliteye öncelik verilmiştir. 14. Bilişsel tutarlılığa ihtiyaç vardır. 15. Analitik Düşünce	1. Ana çalışma değerleri öğrenme, dürüstlük, uyarlanabilirlik, hesap verebilirlik ve öz disiplin içerir. 2. Boş zaman önemli değildir. 3. Odaklanma pazar pozisyonudur. 4. Bundan on yıl sonra karın önemi 5. Yöneticiler ve işçiler aynı istekleri paylaşırlar (ortak payda). 6. Geniş sosyal ve ekonomik farklılıklar arzu edilmez. 7. Yaşam Boyu Kişisel Ağlara Yatırım, Guanxi (güvendikleri insanlarla samimi ve dürüst ilişkiler kurmak) 8. Erdem taleplerine saygı göstermesiyle ilgili endişe duyulması. 9. İyilik ve kötülük koşullara bağlıdır. 10. Günlük insan ilişkilerinde ve adaleti sağlamada, katkı sağlama konusunda memnuniyet duyma. 11. Madde ve Ruh entegredir. 12. A doğruysa, zıt B de doğru olabilir. 13. Sağduyuya öncelik verilir. 14. Anlaşmazlık zarar vermez. 15. Sentetik Düşünme

Dijital kültür hem içinde bulunduğu zamana hakimken aynı anda uzun dönemli uyuma entegre olmalıdır. Günümüz işletmelerinden reaktif ve proaktif tutum beklenmektedir. Çalışanların kültürü de buna paralel olarak değişmelidir. Dijital kültür; analitik düşünce sistemi, çalışanların hakları, bugünün planları ve kararları, adaleti sağlaması ile kısa dönemli görünürken, sağduyulu, farklı alternatifleri ve fırsatları görebilen, gelecek vizyonu olan, hesap verilebilirlik ve öz denetim gibi başlıklarla yönünü uzun dönemli uyum sağlamaya çevirmektedir.

Olumlu ve olumsuz yanları birbirine içkin olan dijital kültür, dijital ağların ve makinelerin daha da belirleyici olduğu/olacağı önümüzdeki süreçlerde de hakkında konuşulacak bir kavram gibi görünmektedir (Özbaş Anbarlı, 2019:79).

TARTIŞMA ve DEĞERLENDİRME

Dijital kültürün tüm yönlerini gözden geçirmek, özellikle dijital kültürün yükselişinin ve hakimiyetinin ortasında olunduğu için sonsuz bir görev olacaktır (Bollmer, 2017).

Hofstede (2011) "Uluslararası iletişimin öngörülmemiş yoğunlaştırılmış çağında yaşıyoruz: Bu başarı farklılıkları ortadan kaldırmamalı ve bir dünya standardına doğru büyümemize yardımcı olmamalı mı? Ve eğer öyleyse, bu büyük, küçük veya orta güç mesafelerinden biri olacak mı, yoksa her şey değişecek mi?" sorusuna şu şekilde cevap verilebilir:

Çalışma şartlarının, dünya düzeninin, küresel olayların, gelişen teknolojinin, edinilen dijital süreçlerin, bireylerin ve toplumların yaşam tarzını, alışkanlıklarını, değerlerini etkilemesi kaçınılmazdır. Değişen

kültürlerin iş ve aile çevrelerine yansımaları da beklenmektedir. Kurum kültürünün, yapısının, çalışanların kültürüyle entegre olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Hofstede'nin kültür boyutlarında elbette değişim olmuştur ve olacaktır.

Kane'nin (2015) "dijital dönüşümü teknoloji değil strateji yönlendirir" başlıklı araştırma raporunda belirttiği gibi: "Dijital dönüşüme elverişli bir kültür, olgunlaşan şirketlerin ayırt edici özelliğidir. Bu özellikteki kuruluşların, risk almayı teşvik etme, yeniliği teşvik etme ve işbirlikçi çalışma ortamları geliştirme eğilimi vardır."

Kane'in çalışmasının başlığı da konuya önemli bir vurgu yapmaktadır. Bir işletmenin teknolojik yetenekleri ve donanımları ancak kültür tarafından benimsenip kullanıldığı zaman işlevselleşecektir. Ve elbette stratejik kararlar işletmelerin omurgasıdır ancak Drucker'ın ifade ettiği gibi "kültür stratejiyi kahvaltıda yer".

Dijital kültür, dünyada artan ve daha da gelişmekte olan iletişim - uydu teknolojisi, dijital televizyon, gelişmiş telefon bağlantıları ve internet yoluyla, frekans, hız, kalite ve uygun fiyatla uluslararası insanlarla ve etkinliklerle temas halinde olmak anlamına geliyor. Bu görünüşte artan bir 'küreselleşme' ile sonuçlanmıştır; yani dünya halkının yavaş yavaş birbirine bağlı kaldığı ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel ve politik güçlerin birleşimini ifade etmektedir. Küreselleşmenin gelişimi, yeni medyanın ve dijitalin gelmesinden bu yana eşi görülmemiş bir hızda devam etmektedir. Bu, içinde yaşadığımız dünyaya farklı bir anlayış getirmiş; zaman, mekan ve kimlik kavramlarını değiştirmiş ve insanları Marshall McLuhan'ın 'küresel köy' kavramını (1962) gerçekleştirmeye daha yakın hale konumlandırmıştır (Creeber ve Martin, 2009:8).

İnternet, diğer yeni medya teknolojilerinden daha fazla, çağdaş kültür içindeki değişim ve yenilik fikrini temsil etmektedir. Yaygın etkisinin ve hayatımızdaki normalleşmesinin altını çizen sayısız formlarından yepyeni bir yerel dil geliştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda, dijital çağ her şeyi değiştirdi. Sosyal medya, çevrimdışı etkileşimlerin aksine, neredeyse sonsuz sayıda insanla aynı anda bağlanmaya izin vermektedir (Acerbi 2019:5).

Geleneksel kültür anlayışında, kalemle çizilmiş ülke/bölge sınırlarına hapsedilmiş değerler, normlar, ritüeller ve kahramanlar ön planda iken, dijital çağda sınırlar bir nevi yokmuş gibi bir algı/anlayış ve mekan farklılığının önemini yitirdiği bir düşünce yapısı, dijital kültürün aslında sınırlar, zamanlar ve mekanlar ötesinde çok sayıda değerleri bünyesinde barındırdığı gerçeğini açığa çıkarmaktadır. Robot teknolojisinin önem kazandığı günümüzde kültürü etkileyecek figür ya da kahraman acaba geliştirilen robotlar içinde en güçlü olan mı yoksa bu robotu geliştiren insan mı olacak sorusu dahi dijital kültür konusunda çok düşünmek ve çalışmak gerektiğini açığa çıkarmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte, geleneksel anlamda uluslararası işletmecilik alanına yönelik yazılan ve çizilenler günümüz dijital dönüşümünü gerçekleştirmiş ya da gerçekleştirecek işletmelerin gereksinimlerini de karşılamaya yetecek bilgiler mi, yoksa dijitalleşme

geleneksel işletmecilik kurallarının dahi önemli boyutta yeniden gözden geçirilmesi ve çağın gereksinimleriyle uyumlaştırılması gerekliliğini mi açığa çıkartacak? Mademki kültür toplumu oluşturan bireylerin ortak değer yargılarından oluşan bir bütünü ifade etmekte, dijital çağda internet ağı ile dünyanın farklı ülke ve kültürlerinde bulunan bireyler ortak bir projeyi geliştirirken ve bunu uygulamaya aktarırken (metaverse girişimcilikte olduğu gibi), bu birliktelik hangi toplumsal yapı olarak kabul edilecek ve daha çok hangi ülkenin kültürel değerleri bu örgüt kültüründe söz sahibi olacak? Çünkü ulusal kültürün örgüt kültürleri üzerinde önemli etkilerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Ayrıca, dijital liderlik, dijital girişimcilik, second life girişimciliğin gündem olduğu hatta sanal organizasyonların piyasa değerinin bir trilyon dolar değerini aştığı, yapay zekanın işletmelerin tüm süreçlerine nüfus etmekte olduğu, nesnelerin interneti ve akıllı fabrikaların ön plana çıktığı dijital iş dünyasında, örgüt kültürü konusu tekrar tekrar ele alınmalıdır. Dolayısıyla, dijital kültür işletmeler açısından dikkatli bir şekilde örgüt kültürü ajandasının ilk sırasına yerleşmeli ve çok yönlü olarak incelemeye tabi tutularak bu alanda yol alınmalıdır. Konu belki de yalnızca Hofstede'nin yaptığı kültürel analizlerin çok daha ötesine geçip, farklı bağlamlarda değerlendirilen bir kültürel araştırmaya gereksinim duyulabilir. Bunun en temel gerekçesi, kültürün zaman içerisinde değişebileceği ve yönetilebileceği, hatta yönetilmesi gerektiği gerçekliğidir. Yeni nesil işletmecilik ve çağdaş örgüt kültürü tiplemeleri hem araştırmacıların hem de uygulayıcıların temel gündem maddesi olması gerekliliği bu çalışmanın öznesi olarak önerilir.

KAYNAKÇA

Acerbi, A. (2019). Cultural evolution in the digital age. Oxford University Press.

Armstrong, J. (2013). Optical domain digital-to-analog converter for visible light communications using LED arrays. Photonics Research, 1(2), 92-95.

Bakan İ., vd. (2004). Örgüt kültürü, teorik ve ampirik yaklaşım. Aktüel.

Bakan, İ. (2008). "Örgüt Kültürü" Ve "Liderlik" Türlerine İlişkin Algılamalar İle Yöneticilerin Demografik Özellikleri Arasındaki İlişki: Bir Alan Araştırması. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008(1), 13-40.

Bassett, K., Griffiths, R., & Smith, I. (2002). Cultural industries, cultural clusters and the city: the example of natural history film-making in Bristol. Geoforum, 33(2), 165-177.

Barbera, K. M. (2014). The Oxford handbook of organizational climate and culture. Oxford University Press.

Bell, C. C. (2011). Trauma, culture, and resiliency. Resilience and mental health: Challenges across the lifespan, 176-187.

Bollmer, G. D. (2018). Theorizing digital cultures. Theorizing Digital Cultures, 1-264.

Creeber, G., & Martin, R. (2008). Digital culture: Understanding new media: Understanding new media. McGraw-Hill Education (UK).

Drucker, P. F. (1973). Managing the public service institution. The public interest, 33, 43.

Ela, O. Ğ. A. N., & WOLFF, R. A. (2022). Fortune 500 işletmelerinin dijital dönüşüm performansında dijital kültürün aracılık rolü. Fiscaoeconomia, 6(3), 1282-1307.

Gere, C. (2009). Digital culture. Reaktion Books.

Guzel, E. (2016). Dijital kültür ve çevrimiçi sosyal ağlarda rekabetin aktörü:"Dijital habitus. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(1).

Henriette, E., Feki, M., & Boughzala, I. (2016, September). Digital Transformation Challenges. In MCIS (p. 33).

Hofstede, G. (1983). National cultures in four dimensions: A research-based theory of cultural differences among nations. International studies of management & organization, 13(1-2), 46-74.

Hofstede, G., & Bond, M. H. (1984). Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey. *Journal of cross-cultural psychology*, *15*(4), 417-433.

Hofstede, G. (2003). Cultural dimensions. www. geert-hofstede. com.

Hofstede, G. (2006). What did GLOBE really measure? Researchers' minds versus respondents' minds. Journal of international business studies, 37(6), 882-896.

Hofstede, G. (2009). Geert Hofstede cultural dimensions.

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. Online readings in psychology and culture, 2(1), 2307-0919.
Kane, G. C., Palmer, D., Phillips, A. N., Kiron, D., & Buckley, N. (2015). Strategy, not technology, drives digital transformation. MIT Sloan Management Review and Deloitte University Press, 14(1-25).
Lister, S. J., Wismayer, M. P., Venkataramana, V., De Vries, M. A., Ray, S. J., Lee, S. L., ... & Dewhurst, C. (2009). Small-angle polarized neutron studies of perpendicular magnetic recording media. Journal of Applied Physics, 106(6), 063908.
MacQueen, J. (2020). The flow of organizational culture. Palgrave Macmillan.
McLuhan, H. M. (1962). Understanding new media. UMI.
Manovich, L. (2001). What is new media. The language of new media, 6, 1-15.
Newman, K. L., & Nollen, S. D. (1996). Culture and congruence: The fit between management practices and national culture. Journal of international business studies, 27(4), 753-779.
Öncül, M. S., Deniz, M., & İnce, A. R. (2016). Hofstede'nin örgüt kültürü modelinin potansiyel girişimcilerin yetiştiği çevresel özellikler kapsamında değerlendirilmesi. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 7(1), 255-269.
Özbaş Anbarlı, Z. (2019). Dijital Kültür. Editör) Küçük, M.: Çevrimiçi İletişim ve Yansımaları içinde, 76-90.
Penley, C., & Ross, A. (Eds.). (1991). Technoculture (Vol. 3). U of Minnesota Press.
Pettigrew, A. M. (1979). On studying organizational cultures. Administrative science quarterly, 24(4), 570-581.
Rowles, D., & Brown, T. (2017). Building digital culture: A practical guide to successful digital transformation. Kogan Page Publishers.
Schein, E. H. (2010). Organizational culture and leadership (Vol. 2). John Wiley & Sons.
Schwartz, H., & Davis, S. M. (1981). Matching corporate culture and business strategy. Organizational dynamics, 10(1), 30-48.
Telli, E. (2022). İşletmelerin Dijital Dönüşüm Yolculuğunda Liderlik: Transformasyonel (Dönüşümcü) Liderlikten Dijital Liderliğe. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), 307-318.
Yalçınkaya, Y. (2016). Dijital kültür ve dijital kütüphane. Türk Kütüphaneciliği, 30(4), 595-618.
Yüksel, M., & Bolat, T. (2016). Örgütsel politika, Hofstede'in örgüt kültürü boyutları, iş tutumları ve iş çıktıları ilişkisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11(3), 173-204.

AKDENİZ BÖLGESİNDEKİ TEKNOKENT ÇALIŞANLARININ, YARATICI DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ DÜZEYLERİNİN, 21. YÜZYIL BECERİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

İsmail BAKAN
Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
ORCID: 0000-0001-8644-8778
Kevser ÖZYAŞAR
Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID: 0000-0002-3682-7574

ÖZET

Genel Bilgi: Sürekli gelişen işletmeler ve akabinde değişen çalışma koşulları, rekabet piyasasında sürdürülebilirliği ön plana çıkarmaktadır. Günümüz şartlarında sürdürülebilirlik, inovatif çalışmalar ve yaratıcı fikirler ile beslenmektedir. Önemi her gün biraz daha artan teknokentlerde girişimciliğin ve inovasyonun zeminini oluşturan yaratıcılık; olaylara farklı bakış açısı ile yaklaşabilme, yeniliğe açık olma, kriz ortamlarında esnek olma, özgünlük ve orijinal fikirler sunabilme gibi unsurları içeriyor olması ile dikkat çekerken, yaratıcılık eğilimi ise çalışanlarda aranılan özelliklerden biri olmaktadır. Bugünün pazar liderlerine bakıldığında; yaratıcı düşünme kapasitesinin, işletmelerinin temel yeteneklerinden biri olduğu dikkat çekmektedir. Katma değerli fikirler, yaratıcı düşünebilen ve üretken zihinlerde oluşmaktadır. İnovasyon faaliyetleri ile katma değerli ürünlere, süreçlere ve hizmetlere dönüşen fikirler ise işletmeleri lider konumuna taşımaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, yaratıcılığın işletmeler ve özellikle de teknokentler için önemi dikkat çekmektedir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Akdeniz Bölgesi'ndeki teknokentlerde çalışanların yaratıcı düşünme eğilimlerinin düzeyini ölçümlemek ve 21. Yüzyıl becerileri üzerindeki etkisini/ilişkisini incelemektir. Akdeniz Bölgesi'ndeki sekiz ilden, aktif olarak faaliyet gösteren 10 teknokentteki çalışanların yaratıcılık ve 21. Yüzyıl becerileri noktasında mevcut durum analizini çıkarmak hedeflenmiştir.

Yöntem ve Metodoloji: Araştırma evrenini Akdeniz Bölgesi kapsamında, Hatay, Isparta, Antalya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Mersin ve Burdur illerindeki teknokentlerde çalışan 1590 çalışan oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine orantısız tabakalı örnekleme yöntemi ile 500 kişi alınmıştır. Anket formları çevrimiçi ve yüzyüze olarak dağıtılmış olup, 128 anket ile geri dönüş sağlanmıştır.

Bulgular: Araştırmanın verileri sisteme girilmektedir. Son gönderim tarihini göz önünde bulundurarak veriler sisteme yüklenmektedir. Kabul alması durumunda, tam metin düzenlemede ve sunumda bulgular ve sonuçlar kısmı revize edilecektir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırmanın sadece tek bir bölgeyi baz alarak çalışılmış olması sınırlılık arasında sayılabilir. Yapılacak farklı bölgelerdeki çalışmalar, çalışmanın güvenilirliğini daha da artıracaktır.

Ayrıca bu çalışma özelinde dikkat çeken diğer bir sınırlılık ise; telefon görüşmeleri, e-posta ve yüzyüze görüşmelere rağmen anket sayısının evrene oranla az kalmış olmasıdır.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmanın verileri sisteme girilmektedir. Son gönderim tarihini göz önünde bulundurarak veriler sisteme yüklenmektedir. Kabul alması durumunda, tam metin düzenlemede ve sunumda bulgular ve sonuçlar kısmı revize edilecektir.

Çalışmanın Orijinalliği/ Değeri: Çalışmanın gerek araştırma evreni gerekse çalışmada kullanılan değişkenlerin günümüzün ihtiyaçlarını nitelemekte olması önemlidir. Çalışanların yaratıcı yönlerinin keşfedilerek yeni beceriler kazandırılması bakımından, teknokent yöneticilerine ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Yaratıcı Düşünme Eğilimi, 21.Yüzyıl Becerileri, Teknokent, Akdeniz Bölgesi

THE IMPACT OF EMPLOYEES' (WORKING AT THE TECHNOCITIES IN THE MEDITERRANEAN REGION) CREATIVE THINKING TENDENCIES ON 21st CENTURY SKILLS

Abstract

Background: Continuously developing businesses and subsequently changing working conditions bring sustainability to the forefront in the competitive market. In today's conditions, sustainability is nourished by innovative studies and creative ideas. Creativity, which forms the basis of entrepreneurship and innovation in technocity, whose importance is increasing day by day; While it draws attention as it includes elements such as approaching events from a different perspective, being open to innovation, being flexible in crisis environments, being original and presenting original ideas, creativity tendency is one of the features sought in employees. Looking at today's market leaders; It is noteworthy that creative thinking capacity is one of the basic abilities of their businesses. Value-added ideas are formed in creative thinking and productive minds. Ideas that turn into value-added products, processes and services through innovation activities carry businesses to a leading position. Considering all these, the importance of creativity for businesses and especially for technocity draws attention.

Purpose: In this study, it is to measure the level of creative thinking tendencies of employees in technocity in the Mediterranean Region and to examine its effect/relationship on 21st century skills. It is aimed to analyze the current situation in terms of creativity and 21st century skills of 10 active techno-cities from eight provinces in the Mediterranean Region.

Design/methodology/approach: The population of the research consists of 1590 employees working in

techno cities in the provinces of Hatay, Isparta, Antalya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Mersin and Burdur within the scope of the Mediterranean Region. 500 people were included in the sample of the study with the disproportionate stratified sampling method. Questionnaire forms were distributed online and face-to-face, and 128 questionnaires were returned.

Findings: The data of the research are entered into the system. It has been uploaded to the system considering the last submission date. In case of acceptance, the findings and conclusions section will be revised in the full text editing and presentation.

Research limitations/implications: The fact that the study was based on only one region can be counted among the limitations. Studies in different regions to be conducted will further increase the reliability of the study. In addition, another remarkable limitation of this study is; phone calls, e-mail and face-to-face interviews, the number of surveys is less than the population.

Results: The data of the research are entered into the system. It has been uploaded to the system considering the last submission date. In case of acceptance, the findings and conclusions section will be revised in the full text editing and presentation.

Originality/value: It is important that both the research universe and the variables used in the study characterize today's needs. It is expected to shed light on technocity managers in terms of discovering the creative aspects of the employees and gaining new skills.

Keywords: Creative Thinking Tendency, 21st Century Skills, Technocity, Mediterranean Region.

GİRİŞ

İşletmelerin ve çalışanların doğası değişiyor!

Günümüz rekabet koşulları işletmeleri, hayatta kalabilmeleri için yenilikçi ve farklı olmaya zorlamaktadır. Hayatta kalmaktan da ziyade rekabet piyasasında lider pozisyonda olmak içinse, işletmelerin orijinal fikirlere ve teknolojiyi benimseyen yaratıcı zihinlere olan ihtiyacı dikkat çekmektedir. Pazar yapısı dinamiğinin sürekli ve hızlı bir şekilde değişiyor olması, gerek yöneticilerde gerekse çalışanlarda esneklik ve çeviklik gibi özellikleri ön plana çıkarmaktadır.

Bugünün pazar liderlerine bakıldığında; yaratıcı düşünme kapasitesinin, işletmelerinin temel yeteneklerinden biri olduğu dikkat çekmektedir. Katma değerli fikirler, yaratıcı düşünebilen ve üretken zihinlerde oluşmaktadır. İnovasyon faaliyetleri ile katma değerli ürünlere, süreçlere ve hizmetlere dönüşen fikirler ise işletmeleri lider konumuna taşımaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, yaratıcılığın işletmeler ve özellikle de teknokentler için önemi dikkat çekmektedir.

Öte yandan 21. yüzyıl becerileri bireylerin yaşamlarını daha nitelikli bir biçimde sürdürebilmeleri, karşılaştıkları problemleri daha kolay çözebilmeleri, çevresinde ya da toplumda yaşanılan olaylara farklı açılardan bakarak analiz edebilmeleri, mesleki, sosyal yaşamlarında daha başarılı olabilmeleri için gerekli olan becerilerdir (Anagün vd., 2016, s. 161).

Yukarıda vurgulanan değişim unsurları gerek yöneticilerin/liderlerin gerekse çalışanların farklı yetenekler ve beceriler kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Teknoloji ve dijital süreçler, çalışma şeklini ve iş modellerini sürekli olarak değiştirdikçe bilgi de bunlara paralel olarak katlanarak büyüyor. Çalışanların bu çağın getirdiği kaosu, belirsizliği ve ikilemleri çözebilmek için öz farkındalıklarını iyileştirmeleri, belirsizlik toleransını arttırmaları ve bireysel rezilyanslarını geliştirmeleri gerekmektedir. Elbette geliştirilmesi önerilen yetenek ve becerilerin sayısı çoğaltılabilir ancak buradaki önemli kısım eş zamanlı birçok becerinin harmanlanması ve potansiyel haline getirilmesidir.

İşletmeler varlığını güçlü bir şekilde ortaya koyabilecek, düşünen, sorgulayan ve geliştiren çalışanlar istemektedir. Çünkü ancak düşünen, yani üst düzey zihinsel becerilerini kullanabilen çalışanlar işletmelerine fayda sağlayacak ürün, hizmet ve bilgi üreterek, firmalarını başarıya ulaştıracaktır (Gedik vd. 2014: 113). Gelişen ekonomilerde bilgi ve inovasyon unsurlarının daha aktif rol alması ile birlikte; yeni fikirlerin değerlendirildiği, sübvansiyonlarla desteklendiği teknokentler dikkat çekmeye başlamıştır (Gürçaylılar Yenidoğan ve Yavuz 2019: 49). Farklı fikir üretme süreci, kuruluşlarda bireysel yaratıcılığın önemli bir yönüdür. Etkili ve yaratıcı problem çözme yeteneği, çeşitli ve farklı potansiyel çözümlerin üretilmesini gerektirir (Ford, 1996).

Ulusal ve uluslararası arenada rekabette üstünlük sağlamak için geleneksel yöntemlerin ötesine geçerek, müşterilerin istek ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak, yüksek teknolojili ürünler üretmek, patentli proje ve ürün sayısını artırmak gerekmektedir. Teknoparklar girişimcilere ve start-up firmalara, bu faaliyetler için uygun zemin hazırlamaktadır (Keleş ve Tunca 2015: 199). Gümüş vd. (2013), insanların değişen istek ve taleplerine cevap verirken bilim ve teknoloji odaklı olmanın gerekliliğini ve teknoparkların inovatif faaliyetler için uygun ortamlar olduğunu belirtmişlerdir. Teknokentler, ekonominin yönünü belirleyebilmek ve sürekli değişen koşullara uyum sağlayabilmek için yaratıcı düşünme eğilimi yüksek çalışanların geliştirilmesi ve onlara yaratıcı fikirlerini gerçekleştirmeleri için gereken destek noktasında büyük rol oynamaktadırlar (Özgenel ve Çetin, 2015: 31).

Özetle orijinal ve yenilikçi fikir ve/veya henüz ürüne dönüşmemiş bilişsel yetenek olarak ortaya çıkan yaratıcılık (Aslan, 2001: 15) faaliyetlerinin, bir sonraki aşaması olan ürüne dönüştürme ya da ticarileştirme kısmı inovasyonun temelini oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerin aktif bir şekilde gerçekleştirildiği ortamları hazırlayan teknokentlerin önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Akdeniz Bölgesi'ndeki teknokentlerde çalışanların yaratıcı düşünme eğilimlerinin

düzeyini ölçümlemek ve 21. Yüzyıl becerileri üzerindeki etkisini/ilişkisini incelemektir. Yaratıcılık, 21.yüzyıl becerileri ve teknokentler hakkında detaylı bilgiye kavramsal çerçeve kısmında değinilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu çalışmanın özünü oluşturan yaratıcı düşünce, 21. yüzyıl becerileri ve teknokentlerin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, inovasyon ve teknokentlerle alakalı mevcut çalışmalar incelediğinde dolaylı olarak yaratıcılık mahsulleri (mal, hizmet, bilgi, süreç) ile beslenen teknokentlerin, yaratıcılıktan bağımsız olmadığı kanaatine varılmıştır. Yaratıcılık boyutlarının, teknokentlerde iş/proje üretebilmek için gerekli olan özellikler ile örtüştüğü görülmektedir. Benzer şekilde çalışmaya konu olan 21.yy becerileri değişkenin ise hem yaratıcılık unsurlarını hem de teknokentleri ve faaliyetlerini kapsadığı görülmektedir.

Özgenel ve Çetin (2017), yaratıcılık potansiyeli olan kişilerin, karmaşık kişilik özelliklerine dikkat çekerken, hızlı uyum sağlama, esneklik, pes etmeme, kararlılık gibi özelliklerini vurgulamışlardır. Bu özelliklere bakıldığında girişimcilik faaliyetlerinde de ihtiyaç duyulan özellikler olduğu görülmektedir. Girişimcilik faaliyetlerinin ise teknokentlerin varoluş sebebi olduğu bilinmektedir.

Torrance (1973)'in yaratıcı düşünme becerileri olarak sıraladığı, esneklik, özgünlük, akıcılık ve zenginleştirme kavramları da benzer şekilde teknokentlerde gerçekleştirilen faaliyetlerde aranılan özelliklerdir. Guilford (1973), yaratıcılık boyutlarında Torrance ile aynı kavramlara değinmekle birlikte, yaratıcılığın; entelektüel düşünme, olaylara farklı bakabilme, sorunlara karşı duyarlılık noktalarına dikkat çekmiştir (Rad vd. 2010: 1429).

Gürçaylılar Yenidoğan ve Yavuz (2019), teknokentler ile ilgili yaptıkları çalışmalarında örgütsel öğrenme konusuna değinerek teknokentlerde inovatif çıktılar için yenilikleri deneyimlemenin, bilgiyi içselleştirmenin ve risk almanın önemine vurgu yapmışlardır.

1.1.Yaratıcılık

Yaratıcılık kavramı, sözlük anlamıyla doğurmak, var edebilme yeteneği ve meydana getirmek gibi anlamlar ifade etmektedir (Aslan, 2001: 15). Ancak alanyazın incelendiğinde yaratıcılık ve yaratıcılığın boyutlarıyla alakalı çok fazla tanım bulunmaktadır. Yaratıcılık daima, hiç olmayan bir şeyi keşfetmek değildir. Torrence (1973) yaratıcılığı, bilginin eksik ve yetersiz olduğu kısımda analitik düşünerek yeni önerilerde bulunma, olaylar ve durumlar arasında bağlantı kurarak hipotezler geliştirme, deneme ve çözüm yolları üretme olarak ifade etmiştir.

Yaratıcılığın farklı düşünme boyutları vardır: ıraksak, sezgisel ve mantıksal düşünme gibi. Yaratıcı düşünme potansiyeli olan kişi, mevcut bilgiye eleştirel bakış açısıyla yaklaşıp sorgular, analiz eder ve değerlendirir (Bayrak ve Aktamış, 2016: 209).

Amabile (2011), yaratıcılığın sezgisellik boyutuna değinerek, bir fikrin ve/veya ürünün isabetli ve uygun bir şekilde sorunlara çözüm önerisi üretme derecesi olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, Erdem ve Çağ Adıgüzel (2019) bilinen bilgiler ve yeni öğrenilenler ile sentezleme yapılarak üretilen farklı çözümler ve önerileri yaratıcılık olarak ifade etmişlerdir. Güven ve Kürüm (2004), yaratıcılığın bilgi toplumunun gerekliliği olduğunu vurgulayarak, bu topluma ait bireylerin, araştıran, eleştirel düşünen, sorunlara çözüm üretebilen bireyler olması gerekliliğini belirtmişlerdir.

Çetin vd. (2015), yaratıcılık kabiliyetinin herkeste var olduğunu ancak uygun koşullar sağlandığı zaman geliştirilebilen ve kendini gösteren bir özellik olduğunu ifade etmişlerdir. Yaratıcılığı, durumlar ve olaylar karşısında farklı, bireysel yorum katma olarak değerlendirmişlerdir. Bu tanım aslında literatürde neden bu kadar fazla yaratıcılık tanımı olduğunu da açıklamaktadır. Zira her birey yaratıcılığını farklı şekilde ifade edebildiği ve yaratıcılığın tanımında baş aktör olarak "özgünlük" ifadesi yer aldığı için, tanım zenginleşmektedir. Bu çalışmada kullanılan Marmara Yaratıcı Düşünme Eğilimi Ölçeğinin (MYDEÖ) alt boyutları, cesaret, merak, şüphecilik, öz disiplin, esneklik, yenilik arama şeklindedir. **Cesaret;** Araz Takay ve Tüzün (2015) cesareti, alışılmış olanın dışına çıkarak, yeni bir şeylere öncülük yapmak şeklinde ifade etmişlerdir. Yaratıcılığın yukarıdaki tanımlarına bakıldığında, hepsinde ortak biçimde bahsedilenin yeni ürün, süreç, hizmet, bakış açısı olduğu dikkat çekmektedir. Yeni olanı gerçekleştirmek için, bireylerin konfor alanlarından çıkarak, eskiyi yıkmaları, yeni olanı kabul ettirmeleri gerekmektedir. Yaratıcı yıkımlar her zaman eskiyi yok etmek zorunda değildir, riskli stratejik bir adım ya da kriz anında verilecek karar da yetenekli cesurların hamlesi olabilir (hbrturkiye.com, Erişim tarihi: 03.08.2022). **Merak,** Menfaatsiz ve beklentisiz bir şekilde kişinin yeni şeyler öğrenme eğilimini ve bilgi edinme isteğini ifade eder. Yeni ürünler ortaya koymak ve yeni çözüm önerilerinde bulunmak için, bireyin merak etmesi ve eleştirel bakış açısıyla sorgulayarak, sentezlemesi ve kendi yorumuyla yeni olanı yaratması gerekir (Gök ve Erdoğan, 2019: 1). Özdemir (2005), eleştirel düşünme potansiyeli olan bireylerin, gördüklerini ve duyduklarını olduğu gibi kabul etmek yerine, altında yatan nedenlerini merak ettiklerini ve bu sebeple nedenlerini anlamaya çalışarak sorguladıklarını ifade etmiştir. **Şüphecilik;** Mutlak doğru olmadığına inanan bireyin seçenekleri ya da farklı görüşleri sentezlemesi, soru sorması, cevap arama eğilimi olarak ifade edilebilir (Güven ve Kürüm, 2004: 1). Zhang (2003), ideal bir eleştirel düşünürü, açık görüşlü, kişisel önyargıları değerlendirmede ihtiyatlı, gayretli, adil hüküm verebilen, ilgili bilgiye ulaşmak için sorgulayan kişi olarak belirtmektedir. Yaratıcı düşünce ile içiçe olan eleştirel düşünce "merak" ve "şüphecilik" boyutlarını beslemektedir. **Öz disiplin;** Bireyin bir başkasının yönlendirmesine ihtiyaç duymadan kendini motive etmesi ve kendini kontrol etmesi olarak ifade edilebilir. Yaratıcı insanların farklı işler ortaya koyabilmeleri için konsantre olmaları gerekir (Guilford, J. P., 1973). Yaratıcı becerilerin geliştirilmesi, yeni fikirler ve teknikler ile mümkündür. Yaratıcılık bilişsel bir aracıdır ve bu noktada konsantrasyon ve öz disiplinin geliştirilmesi önemlidir (Thornes and Petty, 2004). **Esneklik;** Yaratıcılıkta esneklik; farklı kategorilere giren düşünce üretme yeteneğidir. Burada kritik olan

olaylar ve durumlar karşısında bireyin "Kaç çeşit cevap" verebildiğidir (www.egitimpedia.com, Erişim tarihi 03.08.2022). Bilgi çağının bir ön gereksinimi olarak firmalar farklı bilişim teknolojileri uygulamaları yapmak durumunda kalmaktadır ve bu da altyapının ve çalışanların esnek olmasını gerektirmektedir (Eren ve Bilginer, 2017: 245). Yaratıcılıkta verimlilikten bahsedebilmek için üretkenlik ve yeni şeyler türetme eğilimi olmalıdır. Mevcut durum ve olağan dışı parçalar arasında bağ kurulur, zira ilişkilerde esneklik vardır. Ne kadar çok bağ kurulabiliyorsa, bireyin yaratıcılık düzeyi o kadar esnektir. Belirsizliği ve kaosu tolere ederek kriz ortamlarına farklı bir bakış açısı ile yaklaşabilmek ve kriz süreç yönetimini ustalıkla yapabilmek en üstün yaratıcılıktır (Aslan 2001: 15). Runco (2010) esnekliğin, yaratıcı düşünme eğiliminin az endeksli öğesi olarak görünse de, problemlere yaratıcı çözüm önerileri üretmek noktasında önemli olduğunu ifade etmiştir. Çünkü yaratıcı bireyin esnekliği, fonksiyonel sabitliğini engeller ve dolayısıyla üretkenliğini arttırır. **Yenilik arama;** Yaratıcı düşünme, özgün ve yeni ürünler geliştirmeyi, yeni çözüm önerileri sunmayı sağlayan düşünme şeklidir. Yenilik arama, bireyin rutinin ve konfor alanın dışına çıkma eğilimini ifade eder. Bu sebeple yenilik arama aslında cesaret ve merak boyutunu da içine alır. Zira bireylerin eski alışkanlıklarını bırakıp, daha önce bilmedikleri bir duruma geçişleri değişimi ifade eder ve cesaret gerektirir. (Gök ve Erdoğan, 2019: 1). Yenilik arama, yaratıcı düşünme eğilimi olan bireylerin "yaratıcı" olarak dillendirilmesinin özüdür. Çünkü şüphe duyan, eleştirel bakan, merak eden, sorgulayan ve buna cesaret edebilen birey aslında yenilik arayışında olan bireydir.

1.2. 21. Yüzyıl Becerileri

21. yüzyıl, insanlık tarihindeki diğer dönemlerin aksine, farklı teknolojilerin ve dijital süreçlerin çoğalması ile karakterizedir. Teknolojik ilerlemenin hızlanması, bu bilgi çağındaki insanlar için dijital okuryazarlıkları gerekli kılmaktadır (Black 2014). Küreselleşme ise, dünyadaki örgütsel ve mesleki operasyonları yeniden şekillendirirken, bilginin, teknolojinin ve coğrafi olarak işbirliklerinin önemini artırmaktadır (Dunning 2000). Bu süreçte, makineler ve sistemler giderek daha fazla insan işgücünün bilişsel ve manuel girdiyi içeren görevlerde yerini almıştır. Sonuç olarak, işletmeler artık analitik düşünme, dijital beceriler ve sofistike iletişim becerileri gelişmiş olan çalışanları tercih etmeye başlamaktadır (Levy ve Murnane 2012).

Castells (2015) yoğun bir dönüşüm dönemi olarak tanımlanan 21. yüzyılı, temel iş yeteneklerinin, değiştiği, değişimden öte devrimin olduğu eşsiz bir dönem olarak ifade etmektedir.

Çalışanların gelecekte sosyal ve dijital alanlardaki değişimlere uyum kabiliyetlerini artırmaları gerekmektedir. Bilgi, beceri ve tutumlarını katma değerli faaliyetlere dönüştürmeleri önemlidir. Bahsi geçen süreç, yeniden öğrenme, yenilik arama, dijital okuryazarlık, analitik düşünme, öz farkındalık, inovatif düşünme yetisi gibi birçok kabiliyeti aynı anda zorunlu kılmaktadır.

21. yüzyılda, beceriler belirli konular veya öğrenilmiş bilgiden daha önemli hale gelmiştir. Yaşam becerileri,

kariyer becerileri, yenilikçi ve proje odaklı akademik çalışmalar önem kazanmıştır (Çevik ve Şentürk, 2019). Yapılan araştırmalarda 21. yüzyıl becerileri altında birçok farklı tanıma ve özelliklere rastlanmış olsa da, genel itibari ile yenilikçi, inovatif, teknolojiye yatkınlık ve teknolojiyi kullanabilme, iletişim gibi özelliklerin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Tablo 1'de bu özelliklere; -Voogt (2010) tarafından oluşturulan, Anagün vd. (2016) tarafından Türkçeleştirilen- geniş bir perspektiften bakmak mümkündür.

Tablo1. 21. Yüzyıl Becerilerinin Sınıflandırılması

P21 (Partnership for 21st Century Skills)	NCREL en Gauge (North Central Regional Educational Laboratory)	ATCS (Assesment and Teaching of 21 Century Skills)	NETS/ISTE (National Educational Technology Standards)	EU (European Union)	OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)
Öğrenme ve Yenilenme Becerileri Yaratıcılık ve yenilenme, Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme, İletişim ve İşbirliği	Yaratıcı Düşünme Uyum, karmaşıklığın üstesinden gelme ve öz yönetim Meraklı, risk alma ve yaratıcılık Etkili İletişim Takım halinde işbirliği içinde çalışma, Kişisel, sosyal ve vatandaş sorumluluğu, İnteraktif etkileşim	Düşünme Yolları Yaratıcı ve İnovasyon Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme, Bilişüstü farkındalık Çalışma Yolları İletişim İşbirliği	Yaratıcılık ve İnovasyon Yaratıcı düşünme, bilgiyi yapılandırma ve ürüne dönüştürme ve süreçte teknoloji kullanımı Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme İletişim ve İşbirliği Digital medya kullanımı İletişim kurma İşbirliği içinde çalışma	Öğrenmeyi Öğrenme İletişim Ana dilde iletişim kurma Yabancı dil ile iletişim kurma	Heterojen gruplarla Etkileşim Diğerleriyle iyi ilişkiler kurma İşbirliği içinde takım halinde çalışma Karmaşık olayları yönetim ve çözme
Yaşam ve Kariyer Becerileri Esneklik ve Uyum Yeteneği Girişim ve Öz Yönetim Sosyal ve Kültürlerarası Beceriler Liderlik ve Sorumluluk	Yüksek Üretkenlik Planlama ve Yönetim Araçları etkili kullanma Üretim yeteneği ve yüksek kalite	Dünyada Yaşama Küresel ve yerel vatandaşlık Yaşam ve kariyer Kişisel ve sosyal sorumluluk (Kültürel Farkındalık)	Digital Vatandaşlık Kültürel ve sosyal konuları teknoloji aracılığı ile anlamak	Kültürel farkındalık Sosyal ve vatandaşlık yeterliliği Girişimci duyarlılığı	
Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri Bilgi okuryazarlığı Medya okuryazarlığı Teknoloji okuryazarlığı	Digital Çağ Okuryazarlığı Temel, bilimsel, ekonomik ve teknoloji okuryazarlığı Görsel bilgi okuryazarlığı Çok kültürlü okuryazarlık ve küresel farkındalık	Çalışma Araçları Bilgi okuryazarlığı Bilgi, İletişim Teknoloji Okuryazarlığı	Teknolojik Uygulamalar ve Kavramlar Teknolojinin anlamını, sistemlerini ve uygulamalarını kavrama Araştırma ve Bilgi Akıcılığı Bilgiyi elde etmek, bilgiyi kullanmak ve değerlendirmek için digital araç uygulamalarını kullanma	Digital yeterlilik	Teknoloji araçlarının kullanımı Dil, sembol ve metin kullanımı Bilgi kullanımı Teknoloji kullanımı

Kaynak: (Voogt, Roblin, 2010, s.11-12; akt: Anagün vd. 2016, s.162)

Bu çalışmada ise, Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilen "21. Yüzyıl becerileri ölçeği; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri, girişimcilik ve inovasyon becerisi, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ve kariyer bilinci olarak 5 boyutta ele alınmıştır.

1.3. Teknokentler

Teknokentler; Üniversiteler, sanayi kuruluşları ve pazar arasında köprü kurarak, ekonomik, akademik ve sosyal yapının bütünleştiği ortamda; araştırma, geliştirme ve inovasyon çalışmalarını verimli bir şekilde

yürütebilmek için bilgi ve teknoloji transferini yöneten mekanlardır (www.tgbd.org.tr, Erişim tarihi: 03.08.2022).

Teknokentlerde, melek yatırımcıların ve girişimcilerin; hükümet kaynaklarından ve teşviklerinden istifade edebilme, Ar-Ge süreçlerinde üniversitelerin araştırma alt yapısından faydalanma, kalifiye insan kaynakları istihdamı sağlama ve alanında uzman kişilerden bilgi edinebilme gibi imkanları mevcuttur (Eren, 2016: 169). 4691 sayılı yasayla 2001 yılında, ülkemizde teknoloji geliştirme bölgeleri kurulmuştur. Kuruluş amaçları incelendiğinde; girişimcilerin desteklenmesi, küresel rekabet ortamında sürdürülebilirlik sağlanması, ürün kalitesinin yükseltilmesi, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler'in (KOBİ) yeni ve yüksek/ileri teknolojilere uyumunun sağlanması gibi başlıklar dikkat çekmektedir (Gümüş vd., 2013: 24).

2001 yılından bu yana Türkiye'deki teknokent sayıları incelendiğinde düzenli bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de, Ekim 2022 itibariyle; toplam 96 Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nden 81'i faaliyetine devam etmekte, 15'inin ise altyapı çalışmalarının devam etmesi sebebiyle hali hazırda faaliyete geçmemişlerdir (www.sanayi.gov.tr/istatistikler, Erişim tarihi: 23.10.2022). Sayıları gün geçtikçe artan teknokentlerde, Ar-Ge projeleri, ileri teknoloji üreten firmalar, inovatif ürünler üreten girişimciler desteklenmektedir. Ulusal ve uluslararası pazarda firmalar geleneksel üretimler yerine bilim ve teknoloji üretimlerine önemli yatırımlar yapmaktadır. Sayıları gün geçtikçe artan teknokentler aynı zamanda istihdam olanağı yaratmaktadırlar.

Tablo 2: Ekim 2022 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Verileri

Firma Sayısı	**8.378**
Yabancı/Yabancı ortaklı Firma Sayısı	**351**
Kuluçka Firma Sayısı	**2.085**
Akademisyen Ortaklı Firma Sayısı	**1.767**
Toplam Personel Sayısı	**86.910**
Ar-Ge	72.291
Tasarım	1.185
Destek	6.072
Kapsam Dışı	7.362
Proje Sayısı (Devam Eden)	**13.200**
Proje Sayısı (Tamamlanan)	**48.268**
Toplam Satış (TL)	**190 Milyar TL**
Toplam İhracat (USD)	**7,7 Milyar $**

Kaynak: https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler.

Ekim 2022 itibariyle; faaliyette olan teknokentlerde Ar-Ge çalışmalarını yürüten firmaların sayısı 8.378'e ulaşmıştır. Bu firmaların %48.08'i Bilgisayar programlama faaliyetleri, %6.08'i Doğal bilimler ve mühendislikle ilgili diğer araştırma ve deneysel geliştirme faaliyetlerinde (tarımsal araştırmalar dahil), %3.47'si Biyoteknolojiyle ilgili araştırma ve deneysel geliştirme alanlarında faaliyet göstermekte, ayrıca Makina ve Teçhizat İmalatı, Medikal, Enerji, Kimya, Gıda, Savunma, Otomotiv gibi bir çok sektörden firmalar bölgelerde Ar-Ge faaliyetleri kapsamında yer almaktadır. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde, 2022 yılı Ekim ayı itibariyle toplam 58.922 personele istihdam sağlanmıştır. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde tamamlanan Ar-Ge proje sayısı 48.268, yürütülen Ar-Ge projesi 13.200 adettir. Faaliyete geçen Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde bulunan şirketlerin, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere, Japonya, İsrail, İngiltere ve Almanya gibi dünyanın en gelişmiş ülkelerine yapmış oldukları teknolojik ürün ihracatı 2022 Ekim ayı itibariyle yaklaşık 7,7 Milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Yabancı sermaye açısından bakıldığında; Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde toplam 312 yabancı/yabancı ortaklı firma yer almaktadır. Bölgelerde faaliyet gösteren firmalar tarafından tescil ettirilen patent sayısı 1.567 ve başvuru süreci devam eden patent sayısı 3.203'tür. (www.tgbd.org.tr, Erişim tarihi: 01.11.2022).

Girişimcilik ekosisteminin vazgeçilmezi olan teknokentlerde, start-up firmalar ve girişimciler proje fikirlerini uygulamaya dökerek ticarileştirme ve şirket kurma fırsatı yakalamaktadırlar (Keleş ve Tunca, 2015: 199). Hızla gelişen dünya ekonomisinde rekabet üstünlüğü sağlamak isteyen ülkeler yatırımlarını, teknoparklara ve yeni, ileri teknolojik yatırımlara yapmaktadırlar. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke katma değerli faaliyetlerini teknoparklar bünyesinde gerçekleştirmektedir (Ömürbek ve Halıcı, 2012: 249).

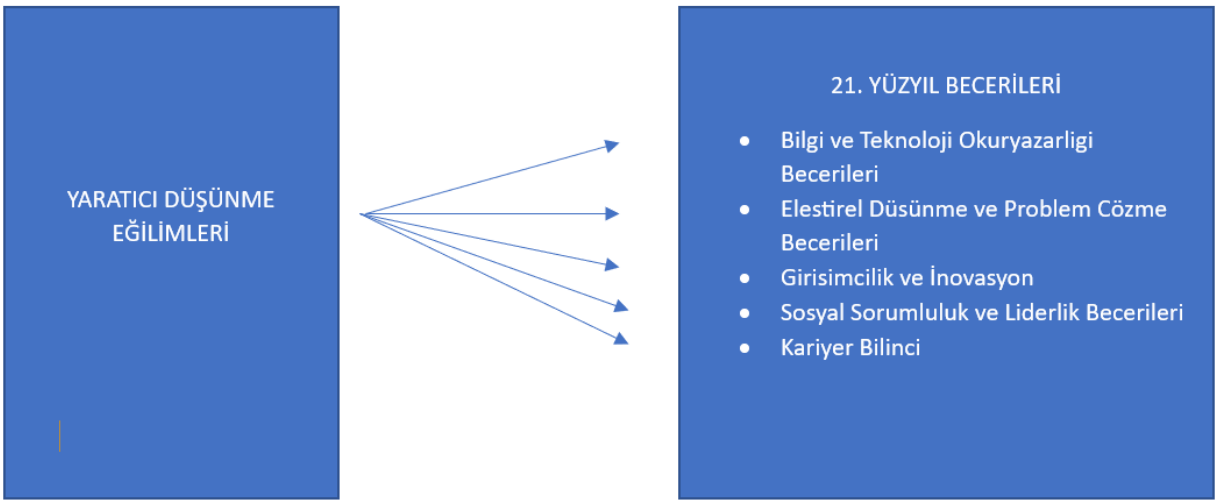
2. DEĞİŞKENLER ARASI İLİŞKİ, ARAŞTIRMA MODELİ ve HİPOTEZLER

Kuruluşlarda yaratıcılık performansını artırmak için farklı ve yenilikçi düşünme şarttır. Bireylerin yaratıcılık performansları, fikirlerinin ne kadar ilerleyebildiği, kullanılan çalışma yöntemleri ve üretilen iş çıktıları ile doğru orantılıdır. Yenilikçi düşünme, yaratıcı problem çözmeyi diğer türlü problem çözme tekniklerinden de ayırır. Bu süreçte olağan dışı fikirlerin üretilmesi ve potansiyele dönüştürülmesi dikkat çekmektedir (Williams 2004, s. 188).

Problem çözme kabiliyeti ve karmaşık iletişim becerileri, işgücü piyasasında giderek daha değerli hale gelmektedir. Modern işletmeler, çalışanların geniş bilişsel ve duygusal becerilere sahip olmalarını beklemektedir. Genellikle "21. yüzyıl becerileri" olarak adlandırılan bu beceriler, karmaşık problemleri çözebilmeyi, görevleri eleştirel düşünmeyi, çeşitli kültürlerden insanlarla etkili bir şekilde iletişim kurmayı ve çeşitli teknikleri kullanarak, işbirliği içinde çalışmayı içermektedir. Bunların yanında, hızla değişen ortamlara uyum sağlamak, kendi başına bilgi ve beceri edinmek, teknolojiyi etkili kullanabilmek de yeni düzenin yapısına hakim normlar haline gelmiştir.

Belirsizliğin ortasında ve/veya yeni çalışma düzeninde, bireylerin bilgilerini kullanmaları gerekeceğinden çalışanların, bilişsel ve meta-bilişsel beceriler (eleştirel düşünme, yenilikçi düşünme, öğrenmeyi öğrenme ve öz-düzenleme), sosyal ve duygusal beceriler (empati, öz-yeterlilik ve iş birliği); pratik beceriler (yeni bilgi ve iletişim teknolojisi cihazlarının kullanılması) gibi farklı alanlarda çeşitli becerileri edinmeleri ve geliştirmeleri gerekmektedir (Cansoy, 2018: 3114).

Eleştirel düşünme ve yaratıcılık, bilişsel becerileri veya arzu edilen bir sonuç olasılığını artıran stratejileri içerir. Eleştirel düşünme, amaçlı, gerekçeli ve hedefe yöneliktir. Sorunları çözmek, çıkarımları formüle etmek, olasılıkları hesaplamak ve karar verme konusunda bir düşünme türüdür (Halpern, 1998, s. 450-451).
Yaşam ve kariyer becerileri; esneklik ve uyum yeteneğine, girişim ve öz-yönetime, sosyal ve kültürel arası becerilere ve liderlik ve sorumluluğa vurgu yapar (Anagün vd., 2016, s. 163).
Teknoloji temelli düşünme, bilginin tanımlanması, aranması, bulunması, kullanılması, iletilmesi ve değerlendirilmesi gibi konuları kapsamaktadır. Bahsedilen bu süreçler bilgi teknolojileri ile birlikte çalışma ve öğrenme süreçlerini kolaylaştırmaktadır (Cansoy, 2018: 3116).



Şekil1. Araştırma Modeli

Araştırma hipotezleri şu şekilde kurgulanmıştır:

H1. Yaratıcı düşünme eğilimleri, 21. Yüzyıl becerileri ölçeği alt boyutu olan bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerilerini anlamlı ve pozitif yönlü etkiler.

H2. Yaratıcı düşünme eğilimleri, 21. Yüzyıl becerileri ölçeği alt boyutu olan, eleştirel düşünme ve problem çözmek becerilerini anlamlı ve pozitif yönlü etkiler.

H3. Yaratıcı düşünme eğilimleri, 21. Yüzyıl becerileri ölçeği alt boyutu olan, girişimcilik ve inovasyon becerilerini anlamlı ve pozitif yönlü etkiler.

H4. Yaratıcı düşünme eğilimleri, 21. Yüzyıl becerileri ölçeği alt boyutu olan, sosyal sorumluluk ve liderlik becerilerini anlamlı ve pozitif yönlü etkiler.

H5. Yaratıcı düşünme eğilimleri, 21. Yüzyıl becerileri ölçeği alt boyutu olan, kariyer bilincini anlamlı ve

pozitif yönlü etkiler.

3. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, yaratıcı düşünme eğilimlerinin, 21. Yüzyıl becerileri üzerindeki etkisini incelemektir. Dolayısıyla, bu çalışmada, Akdeniz Bölgesi'ndeki teknokentlerde çalışanların yaratıcı düşünme eğilimlerinin düzeyini ölçümlemek ve 21. Yüzyıl becerileri üzerindeki etkisini/ilişkisini incelemek araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Akdeniz Bölgesi'ndeki sekiz ilden, aktif olarak faaliyet gösteren 10 teknokent çalışanlarının yaratıcılık ve 21. Yüzyıl becerileri noktasında mevcut durum analizini çıkarmak hedeflenmiştir.

Araştırma evrenini Akdeniz Bölgesi kapsamında**,** Hatay, Isparta, Antalya, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Mersin ve Burdur illerindeki teknokentlerde çalışan 1590 çalışan oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine orantısız tabakalı örnekleme yöntemi esas alınarak anket formları çevrimiçi ve yüzyüze olarak dağıtılmış olup, 128 anket ile geri dönüş sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında, Akdeniz Bölgesi'ndeki teknokentlerde firma çalışanlarının yaratıcılık eğilimleri düzeyini ölçmek için, Özgenel ve Çetin (2017) tarafından geliştirilen ''MYDEÖ'' kullanılmıştır. Ölçek Türkçe olup genel olarak yetişkinlerin yaratıcılık eğilimlerini ve yaratıcı düşünme becerilerini ölçmek üzere dizayn edilmiştir. MYDEÖ, 25 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır (Özgenel ve Çetin, 2017: 113).

Çalışanların 21.yy becerilerini ölçümlemek için; Çevik ve Şentürk (2019) tarafından geliştirilen 21. Yüzyıl becerileri ölçeği kullanılmıştır. Ölçek; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri, girişimcilik ve inovasyon becerisi, sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri ve kariyer bilinci olarak 5 boyutta ele alınmıştır. Toplam 41 ifadeden oluşan ölçekte 7 adet ters madde bulunmaktadır. 5'li likert tipi ölçüm sağlanmıştır.

3.1. Analiz ve Bulgular

Araştırma sonucunda elde edilen verilere istinaden; katılımcıların üçte birini kadınlar oluştururken üçte ikisini erkeklerin oluşturduğunu; medeni durumları bakımından evli-bekar arasında yarı yarıya bir denge olduğunu; yaşları itibari ile %50'den fazlasının 26-35 arasında kümelendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca "işinizi seviyor musunuz?" sorusuna cevap veren 126 katılımcıdan 106'sının evet dediği bilinmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Medeni durum		
Erkek	87	68	Evli	60	46.9
Kadın	41	32	Bekar	57	44.5
Toplam	128	100	Diğer	11	8.6
			Toplam	128	100
Yaş			Toplam iş tecrübesi		
20-25	12	9.4	1 yıldan az	4	3.2
26-30	39	30.7	1-5 yıl	36	29.0
31-35	34	26.8	6-10 yıl	43	34.7
36-40	31	24.4	11-15 yıl	36	29.0
41-45	10	7.9	16-20 yıl	4	3.2

46-50	0	0	21-25 yıl	1	.8
51-55	1	.8	26 ve üstü	0	0
56 yaş ve üzeri	0	0	Toplam	124	100
Toplam	127	100			
Kurumda çalışma süresi			Eğitim düzeyi		
1 yıldan az	28	21.9	Lise	2	1.6
1-5 yıl	55	43.0	Ön Lisans	25	19.8
6-10 yıl	27	21.1	Lisans	63	50.0
11-15 yıl	14	10.9	Yüksek Lisans	26	20.6
16-20 yıl	3	2.3	Doktora	10	7.9
21-25 yıl	1	.8	Toplam	126	100
26 ve üstü	0	0			
Toplam	128	100			
İşinizi seviyor musunuz?					
Evet	106	84.1			
Hayır	2	1.6			
Kararsızım	18	14.3			
Toplam	126	100			

Tablo 4'te araştırma değişkenlerine ait normallik değerleri incelendiğinde; maddelere verilen cevapların ortalamasının 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Standart sapma değerlerinin ortalamaya yakın değerler aldığı söylenebilir. Çarpıklık, değişkene ait gözlemlenen değerlerin, ortalama etrafında daha çok sağa mı yoksa sola mı çarpık olduğunu gösterir. Basıklık ise; değişkene ait gözlemlenen değerlerin, dağılımının grafik gösteriminden tanımlanarak ortaya çıkarılan bu kavram basıklık ve sivrilik özelliğinin ölçümü ile ilgilidir. Normal dağılımda bir değişkenin basıklığı sıfırdır (Gürbüz ve Şahin, 2016: 216). Araştırma değişkenlerine yönelik basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde; +3 /-3 arasında (Kline, 2011:63) olması normal dağılımı sağladığının göstergesi olarak kabul edilirken, araştırma verileri için en yüksek 1,10 en düşük ,069 çıkmış olup normal bir yayılım gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4. Değişkenlik Normallik Değerleri

	Yaratıcı düşünme eğilimi	21.yy/ bilgi ve teknoloji	21.yy/ eleştirel düşünme	21.yy/ girişimcilik ve inovasyon	21.yy/ sosyal sorumluluk ve liderlik	21.yy/ kariyer bilinci
Mean	4,2304	4,0097	3,6984	3,9531	4,1339	4,1457
Std. Deviation	,31731	,36428	,75981	,50777	,53495	,47974
Skewness	-,389	,088	,069	-,199	-,902	-,405
Kurtosis	,466	-,198	-,508	-,731	1,101	-,434
Minimum	3,33	3,00	1,75	2,67	2,00	3,00
Maximum	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00

Tablo 5. Değişkenlerin Önerme Sayıları ve Cronbach's Alfa Değerleri

DEĞİŞKEN ADI	GÜVENİLİRLİK	MADDE SAYISI
YARATICI DÜŞÜNME EĞİLİMİ	,861	25
Bilgi ve teknoloji okuryazarligi becerileri	,835	15
Elestirel düsünme ve problem cözme becerileri	,939	6
Girisimcilik ve inovasyon	,888	10
*Sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri	,529	3
Kariyer bilinci	,812	6

*Sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri altındaki 35. Madde "Grup çalışmalarının zaman kaybı olduğunu

düşünürüm” ifadesi ters kodlu olarak geliştirilmiş bir madde olup, güvenilirlik analizinde boyutun güvenilirliğini bozduğu gerekçesiyle analizlere dahil edilmemiştir.

Güvenilirlik katsayı değerleri;

“0.00 < α < 0.40 güvenilir değil

0.40 < α < 0.60 düşük güvenilirlikte

0.60 < α < 0.80 oldukça güvenilir

0.80 < α < 1.00 yüksek derecede güvenilir” olarak yorumlanmaktadır (Kılıç, 2016).

Yukarıda belirtilen değerlere dayanarak; “sosyal sorumluluk ve liderlik becerileri” hariç diğer ölçek ve alt boyutların yüksek derecede güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 6. Korelasyon Analizi

	Yaratıcı düşünme eğilimi	21.yy/ bilgi ve teknoloji	21.yy/ eleştirel düşünme	21.yy/ girişimcilik ve inovasyon	21.yy/ sosyal sorumluluk ve liderlik	21.yy/ kariyer bilinci
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	1					
21.yy/ bilgi ve teknoloji	,325**	1				
21.yy/ eleştirel düşünme	,342**	,186*	1			
21.yy/ girişimcilik ve inovasyon	,390**	,377**	,455**	1		
21.yy/ sosyal sorumluluk ve liderlik	,192*	,030	-,049	,217*	1	
21.yy/ kariyer bilinci	,224*	,242**	-,097	,191*	,521**	1

**p < 0.01, *p < 0.05.

Korelasyon analizinde; yaratıcılık eğilimi ve 21. yy becerileri arasındaki ilişki düzeyi ve yönü ölçümlenmek istenmiştir. Gürbüz ve Şahin (2016), korelasyon katsayılarının değerlendirilmesini;

-1≤ r < -0.7 kuvvetli (-)

-0.7 ≤ r < -0.3 orta (-)

-0.3 ≤ r < 0 zayıf (-)

0 ≤ r < 0.3 zayıf (+)

0.3 ≤ r < 0.7 orta (+)

0.7 ≤ r < +1 kuvvetli (+) şeklinde yorumlamaktadır.

Bu veriler ışığında; yaratıcı düşünme eğilimi ve 21.yy alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Yaratıcı düşünme eğilimleri ile; sosyal sorumluluk ve kariyer bilinci değişkenleri zayıf pozitif yönlü bir ilişki, diğer alt boyutlar ile orta kuvvetli pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Regresyon Analizi

Bağımsız değişken	Bağımlı değişkenler	R^2	beta	p değeri	F	Sig.
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	21.yy/ bilgi ve teknoloji	,105	,325	,000	14,834	,000
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	21.yy/ eleştirel düşünme	,117	,342	,000	16,429	,000
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	21.yy/ girişimcilik ve inovasyon	,152	,390	,000	22,463	,000
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	21.yy/ sosyal sorumluluk ve liderlik	,037	,192	,031	4,767	,031
Yaratıcı Düsünme Eğilimi	21.yy/ kariyer bilinci	,050	,224	,011	6,632	,011

Çalışanların yaratıcı düşünme eğilimlerinin 21. yy becerilerini ne kadar etkilediğini incelemek üzere regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizi sonuçları (tablo 7) tüm regresyon denklemleri (21. Yüzyıl değişkeni 5 adet alt boyutları) için istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Yaratıcı düşünme eğiliminin çalışanların 21. yy becerileri alt boyutlarını sırasıyla; bilgi ve teknoloji alt boyutu için %10,5, eleştirel düşünme alt boyutu için %11,7, girişimcilik ve inovasyon alt boyutu için %15,2, sosyal sorumluluk ve liderlik alt boyutu için %3,7 ve kariyer bilinci alt boyutu için %5,0 düzeyinde etkilediği görülmektedir. Analiz bulguları (β= ,325 p=,000), (β= ,342 p=,000), (β= ,390 p=,000) (β= ,192 p=,031) (β= ,224 p=,011) bağımsız ve bağımlı değişkenler arası pozitif ve anlamlı yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu verilere göre; araştırmanın H1, H2, H3, H4 ve H5 hipotezleri kabul edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Önemi gün geçtikçe artan yaratıcılık ve 21. yy becerileri ile ilgili Türkiye'de ve dünya çapında birçok çalışma olmakla birlikte bu çalışmaların (Torrance, 1973; Zhang, 2003; Keleş, 2010) büyük çoğunluğunun yaratıcılık ve eğitim, okul öncesi dönem ve öğretmenler ile alakalı olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışma için, ULAKBİM, Ulusal Tez Merkezi, Emeraldinsight, Web of Science, ERIC vb. üzerinden yapılan alanyazın taramasında ise 80'den fazla çalışma incelenmiş olup, "yaratıcılık", "21. yüzyıl becerileri" ve "teknoparkların" birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum çalışmanın özgünlüğünü temsil ederken, çalışmanın yalnızca Akdeniz Bölgesi'ndeki teknokentlerde yapılmış olması sınırlılığını oluşturmaktadır.

Yaratıcılık ve yaratıcılık eğilimleri ile alakalı birçok çalışma (Özgenel ve Çetin, 2017; Aybek ve Demir, 2013; Gedik, 2014) yapılmış olmakla birlikte, bu çalışma için seçilen MYDEÖ'nün, 2017 yılında geliştirilmiş olması sebebi ile alanyazında MYDEÖ ölçeği ile yapılmış çok fazla çalışma bulunamamıştır. Yaratıcılık ile ilgili yapılan taramalar sonucu; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve yansıtıcı düşünme eğilimlerinin sıklıkla ortak çalışıldığı dikkat çekmektedir. Bahsi geçen düşünme şekilleri, yapılan çalışmalarda farklı kavramlar olarak ele alınmış olsa da; muhakeme etme, analitik düşünebilme, fikirleri

örüntüleyerek zenginleştirme gibi noktalarda ortak paydada buluşmaktadırlar. Benzer şekilde 21. yy becerilerinin çağcıl bir değişken olması, yakın tarihli çalışmalara sürüklemiştir.

Bu çalışmanın amacı; yaratıcı düşünmenin, 21. yy becerileri üzerindeki etkisini incelemek olup, yapılan analizler sonucunda araştırmanın tüm hipotezleri kabul edilmiştir. Bu sonuca dayanılarak şunlar ifade edilebilir: çalışanların yaratıcılık eğilimleri düzeyinin artması, 21. yy becerilerinde de artış olmasını sağlayacaktır. Özellikle yaratıcılık düzeyi ile girişimcilik ve inovasyon alt boyutu arasındaki ilişki (β= ,390 p=,000) dikkat çekmektedir. Yaratıcılık eğilimindeki bir birim artışın, günümüz işletmeleri için çok önemli olan girişimcilik ve inovasyonu %15,2 artıracağı görülmektedir. Benzer şekilde; bilgi ve teknoloji okuryazarlığı becerileri ve eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri üzerinde de ortalama %10 etkisi olduğu görülmektedir. Peki bu neden önemli? Araştırmanın kavramsal kısmında işletmelerin ihtiyaçlarının ve ekosisteminin değiştiğinden bahsedilmişti. Bu değişim beraberinde yeni beceriler edinimini zorunlu kılmaktadır. Yaratıcılık doğuştan geldiği gibi sonradan da kazanılabilen bir edinimdir. Bu sebeple çalışanların bu yönde kendilerini geliştirmeleri, işverenlerin ise bu gelişimi destekleyecek ortamları ve faaliyetleri benimsemesi önemlidir. Literatürdeki benzer çalışmalara kısaca değinmek gerekirse;

Denizhan vd. (2018), çalışmasında Sakarya Üniversitesi Teknokent'te yer alan firmaların kabiliyet alanlarını analiz etmişlerdir. 18 firmaya, 7 temel kabiliyet alanıyla alakalı 160 soruluk bir anket uygulaması yapılmıştır. Sonuç olarak, kabiliyet alanlarının birbiriyle ilişkili oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Yazılım, Bakım-Onarım, Pazarlama-Satış kümelerinin diğer kümelere kıyasla daha az sayıda düşük yetenek puanına sahip firma olduğu sonucu elde edilmiştir.

Eskidemir ve Tezel (2019), okul öncesi öğretmenlerinin yaratıcı düşünme eğilimlerini ölçmek maksadıyla, Antalya'da 160 okul öncesi öğretmeni ile anket yapmışlardır. Araştırmada MYDEÖ kullanılmıştır. Sonuçlar, sosyodemografik özelliklerine göre anlamlı bir fark olmadığını ancak genel olarak öğretmenlerin yaratıcı düşünme eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermiştir.

Gürçaylılar Yenidoğan ve Yavuz (2019), Antalya Teknokent'teki firmaların inovasyon performansının bilgi içselleştirme kapasitesi, mekâna özgü ortak yetkinlikler ve örgütsel bilgi üretme kapasitesi ile ilişkisini incelemişlerdir. 43 firmadan elde edilen 54 anket, ordinal regresyon ile analiz edilmiştir. Sonuçlar, bilgi içselleştirme kapasitesinin diğer değişkenlere kıyasla, inovasyon performansını artırmada daha büyük bir etkiye sahip olduğu göstermiştir. Diğer taraftan mekâna özgü ortak yetkinlikler ile örgütsel bilgi üretme kapasitesi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Fidanboy ve Fidanboy (2018) çalışmalarında, teknokentlerdeki, 137'si erkek, 71'i kadın olmak üzere 208

AR-GE çalışanının, örgütlerde yenilik iklimi algısının, çalışanlardaki pozitif ve negatif duygu durumları ile ilişkisini incelemişlerdir. Yapılan analizler neticesinde çalışanların yenilik iklimi algılarının genel olarak ortalamaya yakın bir seviyede olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizi bulguları; yenilik iklimi ile pozitif duygu durumları arasında orta seviyede pozitif yönlü, yenilik iklimi ile negatif duygu durumları arasında ise orta seviyede negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Tayhan vd. (2019), hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin akademik başarılarına göre yaratıcı düşünce ve bilişsel esneklik düzeylerini ölçmüşlerdir. 744 hemşirelik bölümü öğrencisine MYDEÖ ve "Bilişsel Esneklik Envanteri ölçeği'' soruları uygulanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin iki ölçek puanları karşılaştırıldığında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca GANO'su daha yüksek olan öğrencilerin ölçek puanlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çenberci ve Keleşoglu (2018), matematik öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme eğilimleri düzeyini ölçerken; cinsiyet ve mezuniyet dereceleri ile yaratıcılık eğilimlerini karşılaştırmışlardır. Çalışmada MYDEÖ kullanılmıştır. Necmettin Erbakan Üniversitesi Matematik Eğitimi Bölümünde öğrenim gören 405 matematik öğretmen adayından toplanan veriler ışığında, matematik öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme eğilimleri toplam puanı ''iyi'' olarak ölçümlenmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına bakıldığında ise genel olarak düşük - orta seviyede olduğu görülmüştür.

Atay vd. (2009), hemşirelik bölümü lisans öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini araştırdıkları çalışmalarını, 250 öğrenci üzerinde gerçekleştirmişlerdir. California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeğini kullandıkları çalışmada, Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği puan ortalamasının düşük olduğu ve öğrencilerin bölümlerine ve sınıflarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varmışlardır. Sosyal aktivitelere katılan öğrencilerin ise diğerlerine nazaran eleştirel düşünme puan ortalamaları yüksek çıkmıştır.

Çubukcu ve Ekşioglu, Çetintahra (2010), yaşları 19- 25 arasında değişen 39'u erkek 64'ü kadın olmak üzere toplam 103 tasarım bölümü lisans öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Torrance Yaratıcı Düşünme Testinin şekilsel formunu kullanarak öğrencilerin yaratıcılıklarını ölçümlemişlerdir. Sonuçlar, acemi tasarım öğrencilerinin, deneyimli tasarım öğrencilerine kıyasla yaratıcı potansiyele daha çok sahip olduğu ve zenginleştirme yönünden daha iyi performans gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Erdem ve Çağ Adıgüzel (2019), ilkokul öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerini demografik özellikleri ile karşılaştırarak inceledikleri çalışmalarında, ''Ne Kadar Yaratıcısınız'' ölçeğini kullanmışlardır. Çalışma Denizli'de 421 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. İlkokul öğretmenlerinin görüşleri; cinsiyet, mesleki kıdem ve eğitim düzeyi değişkenlerine dayalı olarak ele alınmıştır. Sonuçta toplam puan genel olarak

ortalamanın altında kalırken, değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Lampert (2015) çalışmasında, sanat okuyan ve okumayan lisans öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini araştırmıştır. Araştırma verileri California Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği ile toplanmıştır. ABD'nin doğu kıyısında bir üniversitede 141 lisans öğrencisi ile çalışılmıştır. Öğrenciler yeni ve eski öğrenciler, sanat okuyan ve okumayan olarak kategorize edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, sanat okuyan öğrenciler özellikle ölçeğin alt boyutlarında yüksek anlamlı farklılıklar göstermiştir. Ayrıca sınıf sıralaması karşılaştırıldığında ise eski öğrencilerin yenilere oranla daha yüksek ortalama puana sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Özetlemek gerekirse; Kuncel (2011), eleştirel düşünme, yaratıcılık veya analitik akıl yürütme gibi diğer daha geniş becerilerin de performansın önemli yordayıcıları olabileceğini belirtmektedir. Bugünün işletmelerine bakıldığında; yenilikçi, manevra kabiliyeti güçlü, uyumlu, hızlı koşabilen hızlı aksiyon alabilen çevik işletmeler olduğu görülmektedir. Çalışanlardan da benzer özelliklere -belki daha fazlasına- sahip olması beklenmektedir.

Şirketlere ve yöneticilere öneri olarak; işe alımlarda yaratıcılık performansını ölçümleyebilecek testler ve kişilik testlerinin uygulanması ya da vaka çalışmaları ile çalışanların yetenek ve becerilerini yordamlamak işverenlere fayda sağlayacaktır.

Akademi camiası ve alanyazın için ise; konuya ilişkin mevcut çalışmaların özellikle öğretmen ve öğrencilerde kümelendiği görülmektedir. Ancak yaratıcılık ve 21. yy becerilerinin günümüz iş dünyası ve çalışanları için de önemli olduğu aşikârdır. Bu sebeple farklı alanlarda yapılacak çalışmalarla literatürü zenginleştirmek ve örneklemi çeşitlendirmek faydalı sonuçlar yaratabilecektir.

KAYNAKÇA

Akbıyık, C., & Seferoğlu, S. S. (2002). Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ve Akademik Başari.

Amabile, T. (2011). Componential theory of creativity (pp. 538-559). Boston, MA: Harvard Business School.

Aslan, E. (2001). Torrance yaratıcı düşünce testi'nin Türkçe versiyonu. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 14(14), 19-40.

Aybek, B., & DEMİR, U. R. (2013). Lise Öğrencilerinin Medya Ve Televizyon Okuryazarlik Düzeyleri ile Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *22*(2).

Atalay, N., ANAGÜN, Ş. S., & Kumtepe, E. G. (2016). Fen öğretiminde teknoloji entegrasyonunun 21. yüzyıl beceri boyutunda değerlendirilmesi: Yavaş geçişli animasyon uygulaması. Bartın University Journal of Faculty of Education, 5(2), 405-424.

Atay, S., & Karabacak, Ü. (2012). Care plans using concept maps and their effects on the critical thinking dispositions of nursing students. *International Journal of Nursing Practice*, *18*(3), 233-239.

Bayrak, Ç., & Aktamış, H. (2016). CoRT 1 (cognitive research truth) düşünme programının öğrencilerin akademik başarılarına, bilimsel yaratıcılıklarına ve eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi:"yaşamımızdaki elektrik" ünitesi örneği. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(2), 209-230.

Bilge, G. Ö. K., & ERDOĞAN, T. (2011). The investigation of the creative thinking levels and the critical thinking disposition of

pre-service elementary teachers. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *44*(2), 29-52.
Black, D. S., & Fernando, R. (2014). Mindfulness training and classroom behavior among lower-income and ethnic minority elementary school children. Journal of child and family studies, 23(7), 1242-1246.
Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(4), 3112-3134.
Cenberci, S. (2018). The Investigation of the Creative Thinking Tendency of Prospective Mathematics Teachers in Terms of Different Variables. *Journal of Education and Training Studies*, *6*(9), 78-85.
Cevik, M., & Senturk, C. (2019). Multidimensional 21st century skills scale: Validity and reliability study. Cypriot Journal of Educational Sciences, 14(1), 11-28.
Cubukcu, E., & Cetintahra, G. E. (2010). Does analogical reasoning with visual clues affect novice and experienced design students' creativity?. Creativity research journal, 22(3), 337-344.
Denizhan, B., & YALÇINER, A. Y. (2018). Kabiliyet odaklı sanayi kümelenmesi: Sakarya Üniversitesi teknokent örneği. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *22*(2), 719-727.
Dunning, J. H. (Ed.). (2000). Regions, globalization, and the knowledge-based economy. OUP Oxford.
Ebru, E. K. İ. M., GÖKKAYA, S., & SAĞIM, E. (2009). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, *16*(1), 39-46.
Eskidemir Meral, Tezel Şahin, & Tutkun, C. Investıgatıon Of Humor Emotıon Of Chılddevelopment Vocatıonal School Students.
Eren ,A.S; Bilginer, M. (2016). Teknoloji Geliştirme Bölgelerindeki Bilişim Teknolojileri (BT) Sağlayıcısı Firmaların BT Altyapısı Önceliklerinin Belirlenmesi (3.Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, 245).
Erdem, A. R., & Adiguzel, D. C. (2019). The opinions of primary school teachers on their creative thinking skills. Eurasian Journal of Educational Research, 19(80), 25-38.
Fidanboy, C. Ö., & FİDANBOY, M. (2018). Yenilik İkliminin Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisi: Bilişim Sektörü Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. Business & Management Studies: An International Journal, 6(3), 362-378.
Ford, C. M. (2000). Creative developments in creativity theory. Academy of Management. The Academy of Management Review, 25(2), 284.
Gedik, H., Akhan, N. E., & Kılıçoğlu, G. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri.
Gümüş, M., Yükseloğlu, S. M., & Binark, A. K. (2013). Ülkemizde Teknoparkların Gelişimi ve Mühendislik Eğitimindeki Rolleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *17*(1), 24-31.
Guilford, J. P. (1973). Characteristics of Creativity.
Gurcaylilar-Yenidogan, T., & Yavuz, S. A. (2019). Mekâna ve Firmaya Özgü Yetkinliklerin İnovasyon Performansı Üzerine Etkileri: Antalya Teknokent Örneği. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, *8*(1), 49-72.
Gürbüz ve Şahin, (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, 3. Baskı, Seçkin yayınevi, Ankara.
Güven, M., & Kürüm, D. (2006). Öğrenme stilleri ve eleştirel düşünme arasindaki ilişkiye genel bir bakiş. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*, 75-90.
Grossbach, A., & Kuncel, N. R. (2011). The predictive validity of nursing admission measures for performance on the National Council Licensure Examination: A meta-analysis. Journal of Professional Nursing, 27(2), 124-128.
Halpern, D. F. (1998). Teaching critical thinking for transfer across domains: Disposition, skills, structure training, and metacognitive monitoring. American psychologist, 53(4), 449.
Kalelioğlu, F., & Gülbahar, Y. (2014). The effect of instructional techniques on critical thinking and critical thinking dispositions in online discussion. *Journal of Educational Technology & Society*, *17*(1), 248-258.
Keleş, Ö. G. D. M. K., & Tunca, M. Z. (2015). Hiyerarşik Electre Yönteminin Teknokent Seçiminde Kullanimi Üzerine Bir Çalişma. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, *20*(1).
Keleş, M. K. (2010). Türkiye'deki Teknokentlerin Mevcut Durumun İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 1-22.
Kiliç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. Psychiatry and Behavioral Sciences, 6(1), 47.
Lampert, N. (2006). Critical thinking dispositions as an outcome of art education. *Studies in Art Education*, *47*(3), 215-228.
Ömürbek, N., & Halici, Y. (2012). Üniversite sanayi işbirliği çerçevesinde Antalya teknokenti ile Göller Bölgesi teknokenti üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 249-268.
Özgenel, M., & Çetin, M. (2017). Marmara yaratıcı düşünme eğilimleri ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *46*(46), 113-132.
Murnane, R. J., & Levy, F. (2012). The new division of labor: How computers are creating the next job market. Princeton University Press.
Nekuei Moghaddam, M., Taghavi Rad, A., Hakimipour, S., Shafiei, M., & Goudarzi, G. (2011). Evaluation of relation between styles of conflict management and creativity of staff in teaching hospitals of Kerman city in 2008. Journal of hospital, 9(3), 29-38.
Petty, J. T., & Thorne, D. (2005). An ecologically based approach to identifying restoration priorities in an acid-impacted watershed. Restoration Ecology, 13(2), 348-357.
Runco, M. A. (2010). Divergent thinking, creativity, and ideation.
Sala, M., Domingo, L., Macià, F., Comas, M., Burón, A., & Castells, X. (2015). Does digital mammography suppose an advance in early diagnosis? Trends in performance indicators 6 years after digitalization. European radiology, 25(3), 850-859.
Samur, M. K., & Yardimsever, D. (2008). Teknokentler için web tabanlı proje başvuru ve takip sistemi örneği: Antalya Teknokenti. *Akademik Bilişim*.
Takay, B., & Tüzün, İ. K. (2015). Kadin Girişimciler Schumpeter'in Girişimcisi Olursa.... *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari*

Bilimler Fakültesi Dergisi, *8*(1), 249-259.
Tayhan, A., Çetinkaya, A., Özmen, D., Uyar, F., & Büyük, D. Ş. (2019, October). Hemşirelik Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Yaratıcı Düşünce ve Bilişsel Esneklik Düzeyleri. In *3. International 21. National Public Health Congress*.
Temel, S. (2014). The effects of problem-based learning on pre-service teachers' critical thinking dispositions and perceptions of problem-solving ability. *South African journal of education*, *34*(1).
Torrance, E. P. (1973). Non-test indicators of creative talent among disadvantaged children. Gifted Child Quarterly, 17(1), 3-9.
Tuzun, I. K., Takay, B. A., Batum, U., & Ciftci, S. (2015, April). A Research on Women Entrepreneurship in Turkey. In International OFEL Conference on Governance, Management and Entrepreneurship (p. 967). Centar za istrazivanje i razvoj upravljanja doo.
Tümkaya, S. (2011). Fen bilimleri öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve öğrenme stillerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *12*(3), 215-234.
Voogt, J. (2010). Teacher factors associated with innovative curriculum goals and pedagogical practices: differences between extensive and non-extensive ICT-using science teachers. Journal of Computer Assisted Learning, 26(6), 453-464.
Williams, B., Poulter, N. R., Brown, M. J., Davis, M., McInnes, G. T., Potter, J. F., ... & McG Thom, S. (2004). Guidelines for management of hypertension: report of the fourth working party of the British Hypertension Society, 2004—BHS IV. Journal of human hypertension, 18(3), 139-185.
Zembat, R., Yilmaz, H., & Küsmüş, G. İ. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 172-186.
Zhang, L. F. (2003). Contributions of thinking styles to critical thinking dispositions. *The Journal of Psychology*, *137*(6), 517-544.
Erişim tarihi : 03.08.2022 https://hbrturkiye.com/dergi/temel-bir-ozellik-olarak-cesaret
Erişim tarihi 03.08.2022 www.egitimpedia.com.
Erişim tarihi: 01.11.2022 www.tgbd.org.tr.

REVALIDATING TALCOTT PARSONS'ANALOGY OF SOCIAL SYSTEM ON NIGERIA'S LOCAL GOVERNMENT SYSTEM FOR A VALUABLE HUMAN AND MATERIAL MANAGEMENT

Nura Sadi Akilu
Department of Business Administration,Faculty of Management Sciences,Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, Nigeria.
Abubakar Allumi Nura
Department of Public Administration, Faculty of Management Sciences, Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, Nigeria

ABSTRACT

Part of the reasons why human resource management is so paramount for the success of every organization today regardless of sector, is that it keeps in the balance the needs of employee and that of organizations via faultless and valuable application of policies and processes. Decentralization is supposedly a natural consequence of a federal system of governance, and its dividends abound especially when it assumes a strategic facet that consists of a systemic mode of adjustment, intended to facilitate the attainment of expected results. Nigeria being one such countries, governed by the principles of federalism, is accordingly structured, with all the attendant features of segmented operational autonomy, according to which power is spread across differential units of central, state and local levels of governance. However, the anticipated benefits of decentralization that revolve around effective public service, local governance and urban development have remained so distant and the associated challenges are multifarious. The paper thus seeks to unravel these challenges while relying on review of related literature. Using an interpretive approach, we filtered the outcome of our review via the theoretical lens of Talcott Parsons' theory of social system and arrived at an understanding. We understood that the challenges can be treated as pathological and the treatment lies in the use of psychological tools in effectuating re-educational imperatives through effective use of mass communication, such that the resulting reorientation breeds intellectual elevation, moral consciousness and social cohesion, which together, conduce to bringing into being the anticipated dividends of decentralization.

Keywords: human resource management, decentralization, Talcott Parson's theory, Nigeria

1. INTRODUCTION

Public institutions in Africa exert a pull on a lot intellectual minds with regards their thinking, administration as well as ascendancy. This enthusiasm of curiosity in ethical issues in the continent of Africa is part of the reasons why public service is faced with numerous ethical crises that are so apparent in the insidious absence of honor, accountability and moral consciousness.

The origin of Nigeria's local government system can be traced to the Native Authority Ordinance of 1916 which was passed by the British colonial government to leverage the existing traditional systems. The ordinance was the first legal framework used to operationalize the system of indirect rule in an attempt to

unify the system of local government; it was however met with a stiff resistance from the East and Western parts of Nigeria. Although by 1954, Democratic values permeated the local government system and different regions have absolute dominance over the type of structure, personnel, functions and operations of local governments. That marked the beginning of federal and regional dominance over the affairs of local government system.

Decentralizing and developing an effective, competent and forward looking personnel (Human) resource is one of the greatest challenges local government administration in Nigeria face today. This is unquestionably crucial as good governance is one of the most important factors for the success of any development effort. The Millennium Declaration and other United Nations conferences have highlighted the central role of effective governance in increasing the access of services to all citizens, enforcing human rights legislation, enhancing the participation of youth and women in the development process, protecting the quality of the environment and facilitating economic growth. These perhaps include among other things paying attention to effective human resource planning that will cushion the modus operandi and the role they (local governments) towards socio-economic progress.

Reforming local government personnel competencies is not an easy task. The increasing complexity of both policy-making and administrative processes, as well as the attrition of human resources capacity to carry out those functions, is making it difficult to implement goals and strategies to reduce poverty and to promote sustainable human development, as emphasized in the Sustainable Development Goals (SDGs). The challenge of good governance involves decongestion of the unnecessarily stuffed activities in the local government system

The process of decentralization involves transition from a governance structure in which power is concentrated at the central or national level, to one in which authority to make decisions and implement them is shifted to lower level governments or agencies. In other words, it represents a process, which involves transfer of public function from higher tiers to lower tiers of governance (Okojie, 2009). Decentralization is therefore an initiative designed to support the grass root development by putting in place, a meaningful structure, which provides good governance at the local level. This perhaps explains, why the local government remains ideally premised on the idea, which makes it better placed as instrument used in the effective formulation and implementation of developmental policies and programmes that are intended for the fostering of possible solutions to the prevailing problems of service delivery in Nigeria.

In a federal system like Nigeria, the division of responsibilities between the federal Government, states and local government is provided for in the constitution, and the key policy issues resonate around the delivery of basic services relative to the characteristic features of a decentralized system upon which the country rests its operational imperatives. Concern over whether or not the state and local governments are duly equipped with

adequate revenue and resources to deliver effective service thus remains central, while the public service endures as the tool with which the Nigerian government effects the implementation of development goals and objectives at both rural and urban levels. It thus serves as a pivot the enables growth or progress in the desired direction for the overall scheme. However, it remains a common assumption that the local or rural units do not have the necessary human financial and organizational resources to bring into fruition, the dividends of decentralization, and this is informed by what remains observable of the non-working nature of all decentralization efforts in Nigeria, relative to the intended benefits or the developmental outcomes envisaged. Yet, where this problem truly lies and the magnitude of the effect it exerts over all concerned, has remained an issue of scholarly interest and governmental concerns, and so does it appear to be one such concerns equally shared, by development-oriented organizations all over the world.

Other than Nigeria, the prevalence of this situation is common ground in most developing nations particularly Africa. It is little wonder therefore, that this has attracted the special interest of international development oriented bodies such as the African Union. Inspired by the need to overcome this challenge and while taking into cognizance, the general focus of their mandate, which entails the creation of capable democratic and development-oriented states towards the achievement of the common African goals, certain strategic solutions were contemplated. To this effect, members of the African Union specialized committee (AU-STC) on public service, local government, urban development and decentralization met in Republic of Congo in 2014. The outcome of the meeting was a resolution to make available the requisite human and financial resources for an effective operation designed to mitigate the challenges associated with public service, local government, urban development and decentralization (AU document, 2015). As practical steps towards the desired end, flagships relative to public service and administration, decentralization and local governance, as well as urban development and human settlements were institutionalized. The purpose is the realization of results in resources mobilization, knowledge management, capacity development, performance management and other related crosscutting issues or convergences in order to achieve the overall development oriented objectives typical of the individual member states and the AU as whole,(AU document, 2015)

While not an effort to undermine the efficacy of these initiatives and the like, this paper aims to present a relatively fresh perspective of the problem that is more likely to attract initiatives of intervention of a different kind, if not to compliment the likes of the ones being subscribed to, by the African Union.

A diagnostic medical analogy is therefore adopted with a specific focus on the pathological character of organizations, for analytical purpose. Coupled with a philosophical position typical of critical realism, the paper specifically attempts to make sense of the challenges that appear central to the three operational areas of decentralization through the lens of the theory of social system as proposed by the renowned classical sociologist, Talcott Parsons (1961). We reasoned in view of this, that by conducing the challenges of

decentralization that cut across the three areas of concern, to the structural framework, which defines his theory of social action, an anatomical dissection is made possible, and as such, it becomes relatively more convenient to reveal the underlining chronic problems, as against their acute manifestations, for proper management.

To achieve this, the paper is segmented into four sections and will be presented as such. Following this introduction, which represents the first, is the second section, which clarify the key issues involved as they appear in literature. This is then followed by a subsection that situates the problem into the context suitable for the kind of analysis envisaged. The ideas of Talcott Parsons are then introduced in the third section, in which we delved more into the implication of having to adapt his position relative to the problem at hand. We then conclude the paper in the forth section while making certain prescriptions that may not only be found suitable to the diagnosis and prescriptive motive of the specific problem in question, but also capable of being proved relevant, relative to other areas of concern.

2. CLARIFICATION OF KEY ISSUES

2.1 PUBLIC SERVICE

Public service among other things contributes to the creation of fairer, more just and adequate society by offering such things as security and protection to all, especially to the most vulnerable and disadvantaged ones typical of every society. It is in view of this, that public service remains responsible for the provision of such services that are tenderable through the public sector or through the financing and regulating of the private sector, (Aldridge and stocker, 2002). As such, public service remains crucial in the creation of an appropriate conducive environment in which all sectors of the economy can operate maximally, and can thus be considered as the defining factor of a civilized society, (Fatile and Ejalonibu, 2015).

In an ideal decentralized system, having to ensure that public services remain consistent with voters preferences are to be expected, likewise the efficient provision of such services (Ejalonibo, 2015). It is even more so, since these largely determine the pace of development of every nation, (Marshal and Murtala, 2015). Yet any effort to using decentralized governance for service delivery will depend upon central government making real effort to creating an enabling environment, that strengthen and broaden accountability mechanism at national, regional and local levels (Okojie, 2009), while at the same time ensuring the establishment of effective compliance. This is because demonstrable due compliance with ethical standard, values and rules would bolster public confidence and trust in the public service and any converse action would lead to erosion of public confidence and trust (Alao, Osakede, Kehinde and Owolabi, 2015). However, the evidently high prevalence of corruption in Nigeria has rendered the realization of this ideal next to impossible. Thus, corruption endangers service delivery and democratic participation in Nigeria. In fact it is

considered as one of the greatest impediments of effective service delivery in Nigeria, (Aina, 2006), and a major obstacle that undermines the essence of decentralization.

One of the many promises of decentralization is to facilitate growth and ensure service delivery in poorer communities, by offsetting the fiscal disabilities of sub-national government that rely on limited revenues or face high cost in providing public service, or a combination of both (De Graaf, 2005), yet corruption massively hinders this possibility. As a result, cost effectiveness in light of decentralization, which is the supposed resultant of transferring spending power to governmental levels that are best equipped for the adequate meeting of local demands (Okojie, 2009), completely dissolves while in active confrontation with the insidiousness of corruption. This is inevitable, since practices such as falsification of financial transaction, inflated contracts, existence of ghost workers and connivance with those who are supposed to provide oversight function are predominant (Alao *etal* 2015), in virtually all governmental institutions.

Similarly, the need for increased human capacity in decision making and the carrying out of other functions, which results from decentralization requirement of having to transfer power from centre to local institution, as well as the maximal utilization of the knowledge, resources and expertise of local agents in service delivery, all stand highly crucial, relative to effective public service. Yet the achievement of desired results stands on the far side of what obtains in reality, due to prevalence of such corrupt practices.

Thus, systematic corruption leads to poor governance, undermines institutions and hinders development, (Alao *etal 2015*). And the manifestation of all these finds expression, in poor service delivery, cost ineffectiveness and the lack of effective human capacity , particularly at local government level, where delegated power stands in need of sufficient capacity for effective execution, in order to remain operational.

2.2 LOCAL GOVERNANCE AND DECENTRALIZATION

The functions or roles of local governance with specific reference to Nigeria include among other things, aiding the acceleration of grass root development, bridging communication gap and serving as training ground for future leaders, while also playing a significant role as agent of decentralization, (Ajayi, 2000). It is this later function, which relates to decentralization that is deemed most important for our purpose. In view of this, local governance is considered as a befitting ground or operational arena where the benefits of decentralization process are necessarily bred.

Three forms of decentralization can be distinguished, particularly in relation to the concept of local governance: (1) Deconcentration, which is the weakest form and involves shifting responsibilities to field administration or local administrators who remain closely supervised by central governments. (2) Delegation, which involves, transferring of decision-making and administration to semi-autonomous organizations and

this can be regional or public corporations. (3) Devolution, which entails transferring some authority for decision-making, finance and management and which is considered the strongest form of decentralization. It offers constitutional arrangement, where local governments are rendered capable of electing their own leaders raising their own revenues and making their own investment decisions. (Rondelli and Cheema, 1983, Olowu, 1990).

Decentralization can therefore be administrative, fiscal and political or a mixture of all the three. Most importantly, however, and regardless of the form it assumes in any part of the world, decentralization aims towards increasing the power and resources obtainable at the level of governance, that is considered to be more proximate, better understood and capable of being readily influenced. Such that the purpose of effectively enhancing the enabling framework of participation, responsiveness, liberty and legitimacy, deemed necessary for the attainment of rural development becomes realizable as envisaged (Ejalonibu, 2015)

In spite of all these exciting expectations however, problems do usually arise, which render decentralization, particularly at the level of rural villages and small communities, incapable of yielding positive results. This is because the local rural units do not have the necessary human financial and organizational resources to make decentralization work. To make matters even worse, the central government and higher level of local governments often engage in transferring their responsibilities to the lower level government unit without decentralizing appropriate financial and institutional resources that enable these local units to meet their responsibilities, (Laquian, 2001). This throws glimpses therefore, upon the reminiscence of the challenge of corruption in public service, which negatively affects service delivery as discussed in the foregoing and foreshadows the resulting implication of corrupt tendencies relative to the expected benefit of decentralization, particularly at the level of local governance.

In spite of the generic nature of these challenges, which affects all strategic facets of decentralization, particularly as would be found tenable in the corrupt atmosphere that invades most governmental institution in Nigeria, it is still possible to isolate and explain some of these challenges, in rather more specific terms.

For instance, the single-tier unified system that characterize the local government system of Nigeria, officially recognized in the 1999 constitution of the federal republic of Nigeria represents one of such challenges to be considered. This kind of system has a reputation of being wanting or inadequate in coping with developmental challenges, for reasons especially related to matters of demography (Alao *etal* , 2015). The main issues in this regard, centre on the management of the structure for increased efficiency, which due to variation in the sizes of communities found in the various local governments, tends to yield differential results. The management of single-tier structure may prove especially advantageous in this regard for local government areas that are less populated than those whose population is high. However, the nature of this particular challenge stand in contrast with other challenges that are more closely related to issues that border

more on resource or monitory concerns.

It is from within such concerns that the second main challenge is situated. Accordingly, Alao *etal* (2015) argued, that what appears to be an overbearing nature of the state governments to render the autonomy of the local government system paralyzed, is nothing more than a conscious attempt to rub the system of the benefit of appropriating its fund. This owes to the fact that resources accruing to the local government from the centre seemed so attractive to be ignored, and this explains why the state government often design and employ systems that draw legitimacy from the constitution in order to lend support to the political actions that only serve some vested interests. This tendency is further facilitated by the democratic structure, which enables state governments to stage-manage election into the council, in order to ensure that their party and candidate of interest assume leadership position into the council. Such leaders, remain responsive therefore, to the demand of state governors, rather than the electorate, (Aloa etal, 205), and by extension representing one of the major challenges associated with dwindling human capacity.

The implication of this will be more vividly pronounced, if one for instance considers the introduction of the joint allocation account by the state government, of which local governments appeared supportive of the arrangement. This was accomplished through legal procedures that justify and indicate the commitment made by local governments in favor of the arrangement, thereby eliminating any fear of possible litigation that threatens its legitimacy (Mba and Odo, 2003), or what could be inferred as the ulterior motive behind having to influence the institutionalizing of the arrangement by state governments. The implication is that, rather than serve the purpose of forestalling possible manipulation, misappropriation and security of fund for the local government, joint account system is now turned into a goldmine by state governments. And, through the employment of various illegal deductions, diversions and delay of statutory allocation by the state governments, the joint account system is currently denied of the true purpose for which it is initially intended , (Ojubeli and James, 2014).The resulting negative impact of this, particularly as it pertains to the objective of decentralization strategy cannot be over emphasized.

The third challenge is closely connected with the one identified above, but differ in terms of reasons more specifically related to overreliance on federation fund or statutory allocation by the local government. This is indeed a challenge, since, ordinarily hardly can any local government in Nigeria function effectively, independent of monthly allocation. Worse still, the state governments more often than not, tend to reserve for their usage, a significant portion of what ought to be allocated to the local governments. Even the ten percent of the monthly-generated revenue of state governments were not often remitted to the local governments, (Ibok, 2014). As a result, service delivery stand severely strangulated and the objective of decentralization at the level of local governance becomes defeated, even more complicated and difficult to accomplish.

Finally, it is important to note, that the success or failure of decentralization strategy, which aims to bring

into local areas the benefits of development, remains measureable only to the extent that the attainment of this objective stand manifested or otherwise. Therefore, the manifestation of decentralization objective of making satisfactory provision for such tangibles as basic infrastructure and the prevalence of what may appear indicative of grassroots development in communities, offer sound basis for assessing the impact of decentralization in the affirmative. But where these desirables fail to manifest, attention can be drawn to the prevalence of such challenges as enumerated above, even more so in their culminating into what can be considered as the forth challenge, which is more or less associated with the over politicization of development programs. This has the effect of rendering the allocation of developmental projects, without taking into cognizance the particular needs of the society concerned, while being rather expressive of high sensitivity towards furthering the cause of political patronage. A corollary to this is illustrated, when we for instance one considers related issues that pertain to recruitment, engagement and the deployment of staff, which contrary to what may naturally appeal to reason, appear to be suggestive of the supremacy of political considerations over the actual need for efficient service delivery in the administration of local governance. It is not surprising therefore for the quality of staff to fall short of expectation, since the right mix of staff are often not engaged or deployed, (Kyenga and Danjuma, 2012), of course to the detriment of system.

What all these translate into, is failure of local government, to yield the fruits of decentralization in spite of the efforts being put in place to that end. This consequently, leads the local citizens into becoming dissatisfied with the state of affairs and this by extension, this explains the observable tendency for the high prevalence of rural-urban migration, the implication of which becomes more vividly pronounced in the context of the challenges associated with urban development.

2.3 URBAN DEVELOPMENT

Urban policies are often designed to pursue three objectives namely, to master demographic growth, to promote policies of employment and social housing and to meet essential needs with respect to infrastructure and physical equipment, (Diouf, 1999). Yet, in order that these objectives are attained, the phenomenal challenge of rural-urban migration with all its attendant consequences have to be overcome.

Rural urban migration entails the movement of people from rural to urban areas, usually in search for better socio-economic conditions and this amongst other factors, is indeed attributable to the failure of decentralization efforts to avail the desired outcome. Successful decentralization rests upon a well-developed system of local governance and this may as well imply developed fiscal and technical capacity, organizational development and citizen support. Problems thus arise when these are not fully developed and put in place and local government unit fail to respond to the needs of the people. This by implication can spur the local citizens into demanding more effectiveness and efficiency and this perhaps explains the reason behind population influx, (Laquin, 2001), which characterize the rural-urban migration tendencies.

The problems associated with population influxes are more often than not, accompanied by overcrowding and squalor living, that has provoked the soaring tension and instability in both the urban and rural settlement, (Abbas, 2012). This further compound the problem on urban development that relates to service delivery in areas such as health care service, water supply, waste disposal, transportation and educational facilities, to mention but few.

It must be stressed that any innovative strategy or design, which is meant for the improvement of the condition of urban settlements or that is aimed towards urban development must have a corresponding similar design and strategy to improve the condition of rural areas, if the prevalence of the rural- urban migration is to be stamped out (Abbas, 2012). This further explains why the movement towards decentralization involves transfer of significant powers and function along with fiscal responsibility from the national to the local government level (Stren, 2003).

2.4 THE PATHOLOCICAL CHARACTER OF THE CHALLENGES AT THE NEXUS

When decentralization fails to deliver, then all the challenges as enumerated in the foregoing will continue to endure while remaining to be a great source of concern to all stakeholders.

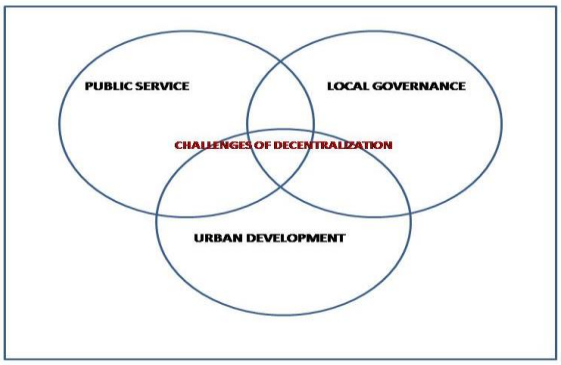


Figure 1

This nevertheless becomes more vividly pronounced, when the challenges are viewed as embedded and represented by the operational nexus of the three decentralization areas of concern expressed in abstract terms. This is illustrated with the aid of the diagram above.

Such representation, offers an analytical guide that eases the diagnosis of these challenges when treated as interpenetrative and rendered as structures of same social system, sharing boundaries, and accommodative of common operational patterns. Take for instance the challenges of public service, as identified in the discussions above, such as corruption, ineffective service delivery, the absence of cost effectiveness and inadequate human capacity, these are all perversions of social representations and economic conventions.

Likewise the decentralization challenges of local governance that range from the systemic tendencies, such as structural deficiency, manipulation of joint allocation account by state governments, to the passivity that serve as breeding ground for such manifestations as over reliance on federation fund or statutory allocation, and having to accommodate the overbearing nature of state governments by local government authorities. These too, cannot be divorced from the perversity that has enveloped our social representations and economic conventions. The associated negative impact of all these is cumulative and has found expression through the challenges associated with rural-urban migration which has become instrumental to the dwindling nature of both rural and urban development.

All these challenges can however be considered as symptomic of an underlying problem. This is because according to Covey (2004), two kinds of problem exist in both the physical body and in organizations: Chronic and Acute. Chronic means underlying, causal, and continuing. While Acute means painful symptomic, and debilitating. Organizations like people he further opined can have chronic problems that are not yet acute. Treating these acute problems, may mask the underlying chronic condition. Thus in trying to analyze and address these challenges of decentralization that revolve around public service, local governance and urban development as organized clusters of social systems, we have taken into consideration this perspective that views problems of organization as being exhibitive of nature which has "pathological character," and have used it as our point of departure. For analytical purpose therefore, we shall treat the decentralization challenges at the nexus of public service local governance and urban development in Nigeria as "pathological" and will thus subject them to diagnosis to reveal the "chronic ailment' with the aid of Talcott Parson's outline of social systems for the purpose of discerning appropriate managerial solutions .

3. PARSONS' THEORY OF SOCIAL SYSTEM AS ADAPTED

Talcott parsons (1961), a renowned sociologist, conceived social systems as open systems that engage in a complicated process of interchange with external environing systems, while still capable of internally undergoing same processes across levels of differentiated and segmented subunits of a given social system. In his description of the environing system, he identified cultural, personality, and behavioral subsystems, which by implication remain, embedded in, or acquired by, the living organism with which interaction is made possible as well, with the physical environment. He ascribed the attribute of "boundary" and the resulting need for "maintenance" on the one hand, and the "structural" and "functional" mode of analysis on the other hand.

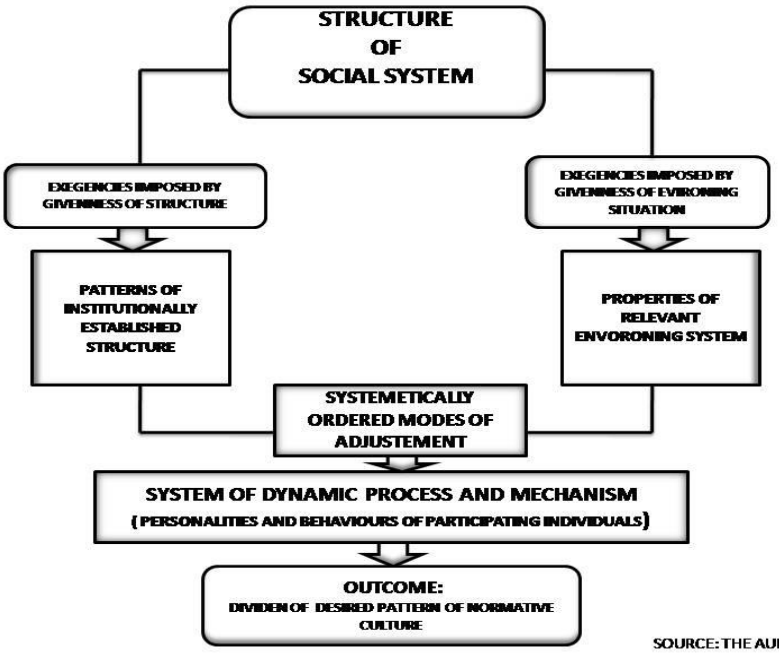
Moving his argument further, he also identified three logically independent but also interdependent bases or axis of variability in his theorizing of social system. The first he described as best defined in relation to the distinction between "structural" and "functional" references of analysis. The second he mentioned as the "dynamic mode of analysis", and the third he referred to as "hierarchy of relation of control".

It is upon these three axes of variability that his theory of social system rests, and upon which he based his assumption as regards the possibility of having to reduce the essential functional imperatives of any system of action into four. These are pattern-maintenance, the function of goal-attainment, the function of integration and the function of adaptation**.** Of this three axis of variability however, it is the structural and functional modes of analysis that we find most relevant to what we set to achieve in this paper, it is thus expedient that we expatiate further, what is meant by this mode of analysis before proceeding. Talcott Parsons in connection to this, contend, that:

"The concept of structure focuses on those elements of the patterning of the system which may be regarded as independent of the lower-amplitude and shorter time-range fluctuations in the relation of the system to its external situation. It thus designates the features of the system, which can in certain strategic respect be treated as constant over certain ranges of variation on the behavior of other significant element of the theoretical problem. The functional reference on the other hand diverges from the structural in the dynamic direction. Its theoretical significance is integrative functional consideration relative to the problem of mediation between two fundamental sets of exigencies. Those imposed by the relative constancy or givenness of a structure, and those imposed by the givenness of the environing situation, external to the system."(Parson 1961, pg 422)

This structure, of the social system, as Parsons (1961) further explained as treated within the frame of reference of action or functional considerations consists in institutionalized patterns of normative culture. It consists of personalities of the participating individuals only so far as these interpenetrate with the social and cultural system, i.e. are internalized in the personality and organism of the individual. The following diagram illustrates this:

FIGURE 2



SOURCE: THE AURHORS

The above illustration depicts Parsons' social structure as constitutive of certain influences. Yet such influences are not to be conceived as only externally determined from the dynamism of the environs alone, but should also be viewed as internally derivable, from within the activities of the structure itself relative to the complex nature of the social system as a whole. This leads therefore, to a consideration of mediatory mechanism upon which these influences are made to bear as causal powers in relation to the expected outcome. The role of mediation in this context is thus one, which must be understood from viewpoint of responses to two kinds of exigencies external to the mediatory mechanism, but the influence of which remains a matter of internalization of institutionalized cultural patterns. The individual or group of individuals therefore serve as medium through which any systematically ordered modes of adjustments operate, in the changing relation between a given set patterns of institutionally established structures in the system and a given set of properties of the relevant environing systems. However, in trying to adapt this position for our purpose, attention must be drawn to the following quotation, because it serves as a befitting point of departure.

" ....The functional categories of social system concern then those features in terms of which systematically ordered modes of adjustment operate in the changing relation between a given set of patterns of institutionally established structure in the system and in given set of properties of the relevant environing system……from this point of view the functional problem is that of analyzing the mechanism which makes orderly response to environmental condition possible….in interpreting this position, one should remember that the immediately environing system of social system are not those of physical environment they are rather the other primary subsystems of the general system of action i.e the personalities of its individual members, the behaviorally organized aspects of the organism's underlying personalities, and the relevant cultural

systems in so far as they are not fully institutionalized in the social system but involve other than normative patterns of culture that are institutionalized..” (Parsons, 1961, pg 422)

In view of the above quotation and in trying to apply this perspective in a way that renders its implication admissible, we begin first by contextualizing decentralization challenges that lie at the nexus of public service, local governance and urban development, in the theoretical framework of Parsons’ outline of social system.

3.1 THE CHALLENGES IN THE CONTEXT OF PARSONS’ THEORY

Nigeria is a federal state. It therefore shares all the features of federalism amongst which, the formal division of governmental powers by a constitution, between the constituent units and the state at large, which they compose, stand prominent. This implies the presence of a central authority that represents the whole, and acts on behalf of the whole in external affairs and in such internal affairs as are held to be of common interest. In which there is also state authorities with powers of legislation and administration and this allow for large measure of decentralization, (Appadorai, 1975). A structure of this kind anticipates the benefits associated with local self-governance that derive from a commitment to the ideals of participation, responsiveness, legitimacy and liberty, (Fatile and Ejalonibu, 2015). These ideals are meant to stimulate the interest of people in the affairs of their neighborhood, sustains local political life, educate the citizens in their daily round of civic duty, and the perpetual vigilance and the sacrifice of their own time and labor for individual liberty and collective prosperity, (Appadorai, 1975).

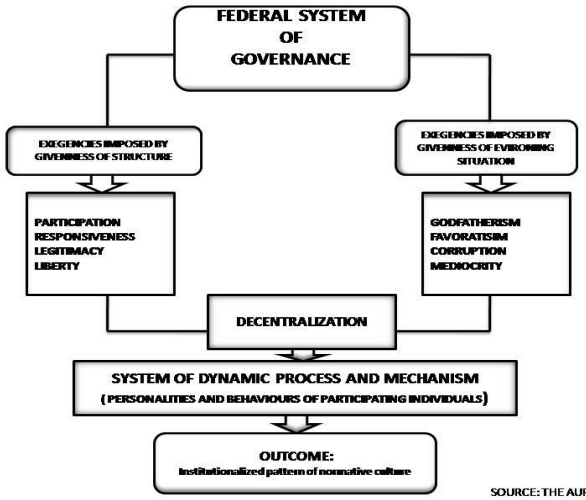
It is noteworthy that the above, is not just a description of what Nigeria is or what it ought to be in terms of its developmental ideals, but it also represents a description of social structure, into which is embedded, a system of interpenetration, which in relation to the dynamics of social systems, reflects Parsons’ idea of open systems. This is because it reveals complicated processes of interchange with environing system, which in the perspective of Parsons stands expressive of institutionalized patterns of normative culture. This patterns of normative culture is in principle aimed towards what is describable in a word as “development”.

Yet for our variables of interest to fully fit into Parsons’ structural framework for the purpose of analysis, there still remains a need to identify those patterns of normative culture the like of which other than the institutionalized or established ones, Parsons described as forming a part of the structure of the social system in the context of his conceptualization. This we are prone to identify within the integrative “boundaries” and “patterns” of processes from which the challenges of decentralization effuse, to form symptoms of underlying problems, at the nexus of public service, local governance and urban development.

From those very challenges, it is possible to deduce four cultural patterns of normative culture, which exist

outside the institutionally established ones, namely Godfatherism, Favoritism, Corruption and Mediocrity. These we contend stand against the institutionally established cultural pattern of Participation, Responsiveness, Legitimacy and Liberty with which development is sort in both the rural areas through decentralization.

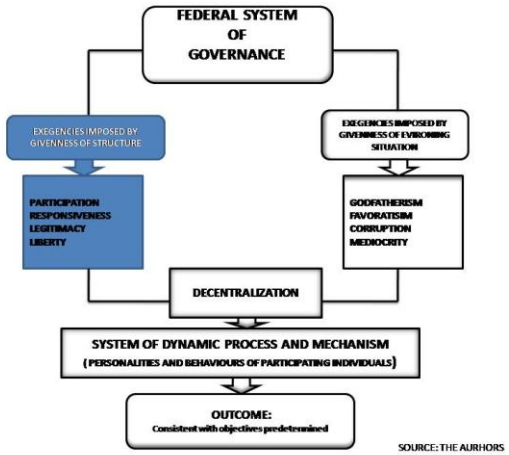
FIGURE 3



SOURCE: THE AURHORS

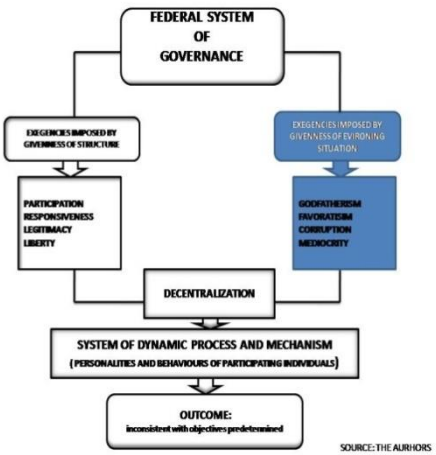
In the illustration above, one observes how decentralization is presented as the the systemetically mode of adjustment, unto which the effect of both exigencies that arise out of the givenness of the structure of a federal system of governanace on the one hand, and the properties of relevent environing system on the other hand, are imposed and channelled through system of dynamic processes and mechanisms, in orderto actuate a predetermined outcome. But here, the effect is placed at equilibrium to illustrate the parallel functional nature of both the patterns of institutionally established normative culture on one hand, and the prevailing cultural patterns not institutionally established, on the other hand. It is important to note however, that the perspective of Parsons, view the systemic processes and mechanisms as being represented by personalities and behaviours of participating individuals, and that it is the internalization of existing cultural patterns and how this affects the outcome of social action that truely matters. Therefore what stands analytically relavant, is the consideration of the relative weight, which the competing influences exert over the participating individuals. As such, to the extent that the internalization of either of the two possibilities becomes predominant and manifest in practice, is to that extent that the outcome of systemic mode of adjustment (decentralization) would remain either consistent or inconsistent with the objectives or outcomes predetermined. The following diagrams illustrate this:

FIGURE 4



SOURCE: THE AURHORS

FIGURE 5



SOURCE: THE AURHORS

The highlighted portions in the diagrams above represent the predominant cultural patterns. In figure four for instance, the exigencies imposed by the givenness of the structure is illustrated to interact with decentralization strategies such that this exerts an influence on the system of dynamic process and mechanism as embodied in the personalities and behaviors of the participating individuals, to yield an outcome, which is consistent with the objectives predetermined. While in figure five, the highlighted portion implies that the predominance is more pronounced in favor of exigencies imposed by the givenness of environing situation. The implication of both of these possibilities relative to the functional problem as suggested by Parsons (1961) is that of *analyzing the mechanism, which makes orderly response to environmental condition possible.* This mechanism according to him is the participating individual or group of individuals. In view of this therefore, the outcome of any analysis, which remains inconsistent with decentralization objective, is to be approached managerially from viewpoint, of group or mass psychology a field of study known in the language of management studies as organizational dynamics or behavior. However, in the perspective of Parsons, if such problem of inconsistency becomes manifest , the problem remains one of disequilibrium and three possibilities are to be expected as end result in this regard, namely structural change, dissolution as boundary-maintaining system, or the development of pathological character within the system. Parsons specifically states with respect to this:

" The concept of equilibrium is a fundamental reference point for analyzing the process by which a system either comes to terms with exigencies imposed by a changing environment, without essential change in its own structure, or fails to come to terms and undergoes other processes, such as structural change, dissolution as boundary-maintaining system (analogous to biological death for the organism), or the consolidation of some impairment leading to the establishment of secondary structures of a "pathological character". (Parsons 1961, pg 423)

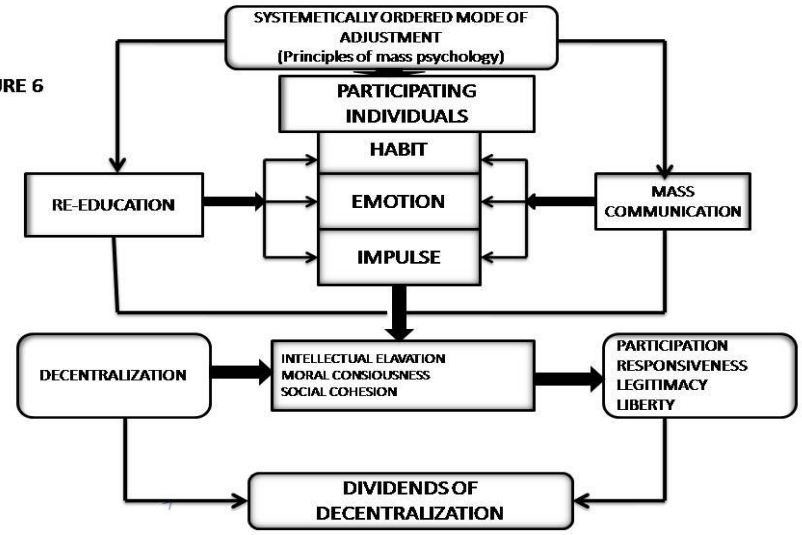
Since the institutional structure of federal system of governance is relatively unchanging, we cannot begin to talk of structural change of the system as implied in the above statement. Neither is it admissible that Nigeria as a social system is at the verge of dissolution in terms of the boundary-maintaining feature of its

institutionalized social structure. We are thus left with the disequilibrium option that alludes to a problem, which is more or less pathological in nature and hence, validation of our earlier presupposition that informed our choice of having to view decentralization challenges from the perspective of pathology.

3.2 **IMPLICATION**

In view of all of the foregoing therefore, one would say, that from our review of relevant literature, we were able to deduce Godfatherism, Favoritism, Corruption and Mediocrity as generic challenges of decentralization that are common to the dynamics of public service, local governance and urban development. We considered these as chronic problems and socially determined by virtue of the responses of the participating individuals to environmental conditions. This by implication refers to the personalities and behaviors of the participating individuals that represent the mechanism, which makes orderly response to environmental condition possible and hence the source, emanative of the observed pathological character or challenges of decentralization. It behooves us then, to base our prescriptive motive on the principle of mass psychology, which defines the group thinking responsible for this.

FIGURE 6



SOURCE: THE AUTHORS

The human mind retains the patterns, which have been stamped on it by group influences and therefore most people are rarely aware of the real reason, which motivate their action. If the public is better informed about the processes of its own life it will be so much the more receptive to reasonable appeals to its own interest (Barneys ,1928), most times this is poorly accomplished especially in countries like Nigeria. Barneys (1928) opined that the firmly established principle of mass psychology is such that it attests to the fact that the group mind does not think in the strict sense of the word. In place of thought, it has impulses, habits and emotions by means of which we can effect changes of opinion with a fair degree of success. If this were the case, then it stands reasonable for decentralization strategy to place more emphases on reeducation through strategic mass

communication and all efforts should aim towards the redirecting of habits, emotions and impulses of participating individuals and the public at large. We do acknowledge however that this is easier said than done. Yet we urge that this be accomplished such that the exigencies imposed by the givenness of the environing situation become subdued in favor of exigencies imposed by the givenness of the institutionally established structure. Yet still, it is our opinion that unless the appropriate level of intellectual elevation, moral consciousness and social cohesion is attained the effect of any decentralization strategy will fail to yield fruition. This is illustrated in diagram above.

4. CONCLUSION

The developmental challenges that Nigeria faces today as country can rightly be associated with inconsistencies that arise due to the disharmony resulting from inability to match our strategic development intent with the demands of our social structure. Were it to be, that this disharmony is non-existent then the dividends of decentralization will naturally follow without need for intervention. Through the theoretical lens of Talcott Parsons, we discovered that for a relatively permanent structure typical of a social system founded on principles of federalism, disharmony amidst the constituents of the structure is indicative of disequilibrium the resulting outcome of which amongst other possibilities, spells pathological character that breeds chronic ailments of a social kind. The resulting ailment is shared amongst social actors and attempt to restore the structure back to normalcy will thus require psychological approach that takes into cognizance the emotions of people, their habit and the impulses, which characterize them as group. Practical steps in the direction of restoration of the social health and the attendant possible enablement of having to enjoy benefits of decentralization are thus pertinent. To achieve success in this however, remains dependent upon the extent with which strategic mass communication renders re-education of social actors effectively resonant, with the desired level of intellectual elevation, moral consciousness and social cohesion. While this is admittedly easier said than done, the difficulty is not in itself the problem, but the unwillingness of the government to set the appropriate machinery in motion to this effect. Hence do we urge to the contrary, a consideration of having to set such machinery in motion to facilitate effective public service, local governance, urban development such that the benefits of decentralization be brought to fruition.

REFERENCES

Abbas, I. M. (2008).Trends of rural-urban migration in Nigeria. *European Scientific Journal*, 8, 3, :97-125

Aina, D.A (2006).State and Local Government in Nigeria: The Changing Scene. From Native Administration, Divisional Administration to Council Managership and |Local Government" in Aborissade, O.and Aransi, I. O (2006) eds. Pp 279-303. Noth Carolina:Catawba.

Ajayi, K. (2000). Justification and Theories of Local Government. In: Ajayi .K. (ed). Theory and Practice of Local Government Ado-Ekiti. Department of Political Science, University of Ado-Ekiti.

Alao, D. O, Osakede, K. O., & Owolabi, T. Y (2015). Challenges of Local Government in Nigeria: Lessons from Comparative Analysis. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 3(4), European Centre for Research Training and Development.

Aldridge, R., & Stoker, G. (2002). Advancing a public service ethos. London: New Local Government Network

Appadorai, A. (1975). The Substance of Politics: Oxford University Press

AU Assembly (24th January 2015).- Decision on the Report of the High Level African Trade Committee (HATC) on Trade Issues. https://www.tralac.org/resources/our-resources/6730-continental-free-trade-area-cfta.html

Bernays E. (1928). *Propaganda*. Routledge.

Covey, S. R. (2004). The 7 habits of highly effective people: Restoring the character ethic.: Free. Press.

De Graaf, G. (2005). Tractable morality. *Journal of Business Ethics*, 60, 1-15.

Fatile, J.O & Ejalonibu, G.L (2015). Decentralization and Local Government Autonomy: Quest for Quality Service Delivery in Nigeria. *British Journal of Economics, Management & Trade* 10 (2): 1-21.

Ibok, E. E. (2014). Local Governance and Service Delivery in Nigeria. *Caribbean Journal of Science and Technology*, 2, 536-541

Kyenga, Z.Y. & Danjuma A. (2012). Developing Alternative Sources of Funding Local Governments during the Period of Global Economic Recession. *Journal of Business and Management JBM*, 2, 3: 36- 40.

Lanquian, A. (2001). Metro Manila: People's Participation and Social Inclusion in a city of Villages. In Blair A. Ruble, Richard E. Stren, Joseph S. Tulchin, and Diana H. Varat, eds Urban Governance Around the World: Woodrow Wilson International Centre for Scholars

Marshall, J.B. & Murtala, A.M. (2015). Public Service in Nigeria: An Overview of Functions and Code of Conduct. *Global Journal of Politics and Law Research: European Centre for Research, Training and Development*. 3(1), 61-69.

Mba, C. & Odo, S. (2003). Concepts and Issues in Nigerian Government and Nationality. Chuka International Publishers

Ojugbeli, F. A. & James, O. (2014). The Joint Account System in Nigeria: Problems and Prospects. *Journal of Policy and Development Studies*, 9, (1): 292 – 300.

Okojie, C. (2009). Decentralization and public service delivery in Nigeria. Retrieved from http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/nsspb04.pdf

Oluwo, D. (1990). Acheivements and Problems of Federal and State Transfers to Local Government in Nigeria since Independence. In L. Adamolekun R. Robert, and M Lalaye, eds Decentralization policies and socioeconomic Development in Sub-saharan Africa. Washington, DC: Economics Development Institute

Rondelli, D; Cheema, G; & Nellis, John R (1983). Decentralization in Developing Countries: A Review of Recent Experience, World Bank staff working paper, 581

Stren, R. (2003). Decentralization and Development: Rhetoric or Reality? Paper presented at the Canadian political science Association Annual Meeting, Halifax, Nova Scotia

Talcott Parsons Free Press of Glencoe. (1961). Sociology**:** Foundations of Modern Sociological Theory, 2

İŞLETMELER VE ÇALIŞANLAR AÇISINDAN ÜCRET YÖNETİMİ

Safa ACAR
Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Kurtalan MYO
ORCID: 0000-0002-9578-0198

ÖZET

İşletme ve çalışan ilişkisinde en önemli unsurlardan birini çalışanın harcadığı emek karşılığında alacağı ücret oluşturmaktadır. İnsan kaynakları yönetimi işlevleri arasında da önemli bir yer tutan ücret kavramı, çalışanların işletmeye bağlılıklarını etkileyen en önemli unsurların başında gelmektedir. İşletmelerin kalifiye, etkili ve verimli çalışanları elde tutmak için uyguladıkları motivasyon araçlarının da başında ücret gelmektedir. Çalışanların zihinsel ve bedensel aktivitelerinin karşılığında ortaya koydukları emeğin karşılığı olarak ücretin yönetimi konusu da işletmenin rekabet gücü, performansı ve uzun ömürlülüğü üzerinde etkilere sahip bir yönetim uygulamasıdır. Ücret yönetimi, işletmenin hedefleri doğrultusunda tespit edilerek, işletme ve çalışan arasında bir bağ oluşturmaktadır.

İşletmeler, kendilerine uygun bir ücret yönetimi sistemine sahip olarak hem stratejik hedeflerine uyumlu bir yönetim tarzı belirlerler, hem işletmenin içinde bulunduğu konjonktürel hareketlerin ve ekonomik dalgalanmaların ortaya koydukları belirsizlikle mücadelede önemli bir güç elde ederler, hem de verimliliklerini arttırabilecek esnekliğe ve deneyime sahip olurlar. Bu bakış açısıyla, ücret yönetimi, işletmenin stratejisi ile de ilişkilidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, işletmeler ve çalışanlar açısından insan kaynakları yönetimi uygulamaları ve stratejileri kapsamında ücret yönetiminin amaçları, ilkeleri ve işletmeye olan katkılarının belirlenmesidir. Bu kapsamda, ücret kavramı, tanım, ilkeler ve gelişmeler ışığında incelenerek ücret yönetimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynakları Yönetimi, Ücret, Ücret yönetimi, Strateji.

WAGE MANAGEMENT FOR BUSINESSES AND EMPLOYEES

ABSTRACT

One of the most important elements in the business-employee relationship is the wage that the employee will receive in return for the effort spent. The concept of wage, which has an important place among the functions of human resources management, is one of the most important factors affecting the commitment of employees to the enterprise. Wage is one of the motivation tools used by businesses to retain qualified, effective and productive employees. The management of wages in return for the effort put forth by the employees in return for their mental and physical activities is also a management practice that has effects on the competitiveness, performance and longevity of the enterprise. Wage management is determined in line with the objectives of the enterprise and creates a bond between the enterprise and the employee.

By having a wage management system suitable for them, businesses determine a management style that is compatible with their strategic goals, gain a significant power in the fight against the uncertainty caused by the cyclical movements and economic fluctuations in which the business is in, and have the flexibility and experience to increase their productivity. From this point of view, wage management is also related to the strategy of the enterprise. In this context, the aim of the study is to determine the aims, principles and contributions of wage management within the scope of human resources management practices and strategies in terms of businesses and employees. In this context, the wage concept has been examined in the light of definition, principles and developments, and information on wage management has been given.

Keywords: Human Resources Management, Wage, Wage management, Strategy.

GİRİŞ

İnsan kaynakları yönetimi uygulamaları içerisinde en önemli kavramlardan biri olan ücret ve maaş yönetimi, çalışan ve işletme arasında kurulan bağda değerli bir yapıdadır. İşletmeler, örgütsel bağlılık, verimlilik ve performans gibi hedeflerine ücret odaklı stratejilerle ulaşabilmektedir. Ücret, çalışanların işletme içerisindeki davranışlarını etkileyen bir unsur olduğu için işletmelerin üzerinde çok durdukları bir kavramdır. İşletmeler, çalışanların beklentileri olan karşılığı yani ücreti tam olarak vermediklerinde ise çalışanlar ve işletme arasında önü alınamayacak problemlerin gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple işletme ve çalışan ilişkisinde ücretin optimum düzeyde belirlenmesi gerektiği için hem işletmenin zorlanmadığı, hem de çalışanın beklentisinin karşılandığı bir noktada tespit edilmesi çoğu problemi daha başlamadan bitirme potansiyeline sahiptir. Ücret belirlenirken çalışanın kıdemi, yapılan işin güçlüğü, işyerinin sahip olduğu şartlar ve işteki sosyal yapı da göz ününe alınmalıdır. Bu değerlendirme yapılırken keyfiyetten uzak objektif kararların alınması gerekmektedir. Bunun yapılabilmesi için gerekli olan süreç ise ücret yönetimi kapsamında değerlendirilmektedir.

Ücret, tek boyutlu bir kavram olmayıp ekonomik ve sosyal yaşamın bütün yönleri ile ilişkilidir. Çalışan, işveren ve genel olarak ekonomik açıdan büyük öneme sahip olan ücret çalışanların en önemli ve tek gelir kaynağı olduğu için refah düzeyi ve yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Bu yönüyle ücret, bir sosyal statü belirleme aracı olarak dahi değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda bireylerin performans seviyeleri ve yeteneklerini de elde ettikleri ücret göz önüne alınarak tespit edilebilmektedir. Ücret, çalışan ve işveren taraflarından farklı değerlendirilmektedir. Çalışan, ücreti bir gelir kaynağı olarak görürken işveren ücreti bir maliyet unsuru olarak görmektedir. Ancak işverenlerin ücrete sadece bir maliyet unsuru olarak bakmaları belirli bir dönem sonrasında kalifiye elemanlarının işten ayrılmalarına sebep olmaktadır. Bu yönüyle kaliteli çalışanlar ücret ile işletmeye bağlanabilmekte, yeni çalışanlar da aynı yöntemle işletmeye çekilebilmektedir (Erol, 2006, s. 1).

Ücret ile ilgili verilen bilgiler kapsamında çalışmanın amacı, işletmeler ve çalışanlar açısından insan

kaynakları yönetimi uygulamaları ve stratejileri kapsamında ücret yönetiminin amaçları, ilkeleri ve işletmeye olan katkılarının belirlenmesidir. Bu kapsamda, ücret kavramı, tanım, ilkeler ve gelişmeler ışığında incelenerek ücret yönetimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1. Ücret Kavramı

Bireyler, hayatlarını devam ettirebilmek ve hayat boyunca oluşan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışırlar. Çalışmaların karşılığında ise belirli bir gelir elde ederler. Elde edilen bu gelir ücret olarak isimlendirilmektedir. Ücreti bireyin emeğinin üretime katkısının karşılığı olarak elde ettiği gelirdir. Burada bireyin harcadığı emek fiziki ya da fikri olabilmektedir. Bazı dönemlerde hem fiziki hem de fikri katkı karşılığında ücret elde edilmektedir. Ücretin tam anlamı; "işgörenin bir iktisadi faaliyete katılması karşılığında elde ettiği gelir" olarak tanımlanabilmektedir (Aka, 2008, s. 28). Bireylerin harcadıkları emeğin karşılığı olarak emek sahibine sağlanan yararlar ücret olarak tanımlanır ve genel olarak para ve para ile ölçülebilen maddi yararları kapsamaktadır (Demir & Acar, 2014, s. 102). Ücret, çalışanın harcadığı emek karşılığında ortaya çıkan sosyal hasılada oynadığı rol karşılığı bir pay almasını sağlayan faktör fiyatıdır (Kalyoncu, 2010, s. 56). Başka bir kaynağa göre ücret kavramı, "düşüncel ve/veya fiziksel emeğini katan işgücünün yerine getirdiği iş karşılığında aldığı ayni ve/veya nakdi değerdir." Emek, bireylerin gelir elde etmek amacıyla harcadığı çabaların ve zamanın toplamıdır ve insan işgücü gücü olarak nitelendirilmektedir. Ortaya çıkan bu güç, bireyin sahip olduğu kişisel, kültürel güçler ile yeteneklerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik güçlerinden oluşmaktadır. Geniş bir bakış açısı ile ücret, bireyin maaşını ve ek olarak elde ettiği gelirlerin tamamını kapsamaktadır (Aslan, 2019, s. 30).

Ücret kavramı sadece tek yönden değil farklı bilimler açısından farklı yorumlanmaktadır. Ekonomik yönden ücret kavramı değerlendirildiğinde, tabiat, sermaye ve girişimcilik unsurlarının yanında üretime katkı sağlayan emeğin fiyatı ücret olarak isimlendirilmektedir. Hukuki yönden değerlendirildiğinde, işverene yapılan hizmetin karşılığı olarak hak edilen menfaatler ücret olarak isimlendirilmektedir. Yönetim bakımından değerlendirildiğinde, çalışan bireylerin temel içgüdülerini tatmin eden temel ana vasıta ve bireyi aktif ve verimli hale getiren etkin bir motivasyon arası olarak ücrettir (Bilecen, 2007, s. 43).

Ücret genel olarak birkaç parçadan oluşmaktadır. Bunlar; temel ücret, değişken ücret ve ek yararlar/sosyal yardımlar olarak ifade edilmektedir. Temel ücret olarak tanımlanan kısım, bireyin yaptığı işin değeri ya da çalışanın sahip olduğu yetenek ve becerilerine göre belirlenen bölümdür. Temel ücretin belirlenmesi incelendiğinde, mevcut işlerin arasındaki farklılıkların dikkate alındığı ve gerekli olan yeterliliklerin ve becerilerin belirlenmesi ile ortaya çıkartıldığı görülmektedir. Değişken ücret, esasen çalışanın sahip olduğu performans veya işletmeye kazandırdığı katkı ile ilişkilendirilmekte ve bu çerçevede ödenmektedir. Değişken ücret genel olarak birey, grup ya da örgüt genelinde yapılan kıyaslamalar sonucu belirlenmektedir. Değişken ücret, temel ücret gibi garanti bir ödemeyi değil bireyin performansı ile doğru orantılı bir ödemeyi ifade

etmektedir. Son dönemler incelendiğinde çalışanların performanslarına ve verimliliklerine dayalı olarak değişken ücret ödemelerinin temel ücretten daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Ek yarar ve sosyal yardımlar olarak ifade edilen kısım ise, çalışanların işletmenin birer üyesi olmasından dolayı verilen ve temel olarak sosyal içerikli olan ödemelerdir. Ek yardımlar kapsamında, emeklilik planları, geleceğe yönelik ve çalışanın hem kendisini hem de ailesini kapsayan koruma planları, iş-yaşam dengesine yönelik programlar, konut, eğitim, yakacak gibi destekler ve bu ifade edilen ek ödemelerin haricinde çalışanların refah düzeyini yükseltmek amacıyla yapılan sosyal yardımlar yer almaktadır (Demir & Acar, 2014, s. 103).

Ücretlendirme incelendiğinde sadece belirli fiziksel ve biyolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmadığı, aynı zamanda bireyin psikolojik ihtiyaçlarının da karşılanması amacıyla uygulandığı söylenebilmektedir (Erdem, 2007, s. 16).

Ücret, işletmelerin üretkenlik ve verimliliği üzerinde etki eden bir unsur ve çalışanı işletmeye bağlayan ekonomik bir motivasyon aracıdır. Çalışanların işletmede çalışma amaçlarından biri de ücrettir. Bireyler beklentilerini karşılamak adına çalışırlar ve karşılığında gelir elde ederler. Çalışmanın karşılığı olarak ücret, onun beklentilerini karşılar. Bu çerçevede ücretlendirmenin bazı amaçları olduğu söylenebilir. Bu amaçlar;

- İşletmeye nitelikli insan gücü çekmek
- İşgörenin işletmede devamlılığını sağlamak
- İşgöreni görevinde motive etmek
- İşgöreni yükseltmeye özendirmek
- İşgörenin kendini gerçekleştirmesi için cesaretlendirmek olarak sıralanabilmektedir (Ergül, 2006, s. 95).

Bu amaçlarla paralel olarak çalışanların ücretlerinin belirlenmesi ve iş analizleri yapılması gerekmektedir. İş analizi bir iş hakkında bilgiler edinmeyi, işin türünü, iş için harcanması gereken zamanı, kullanılması gereken alet ve edevatları, işin yapılması sırasında üstlenilmesi gereken sorumlulukları ve gerekli olan yetkileri, ilişki içerisinde olunması gereken birimleri ve bu işi yapabilecek olan bireyde aranan özellikleri kapsayan güvenilir bilgilerin elde edilmesi sürecidir. Bu sürecin sonunda ise belirlenmiş olan işe uygun çalışanlar iç ya da dış kaynaklardan temin edilebilmektedir. İç kaynaklar, işletmenin içinden transfer ya da terfi yoluyla yapılan atamalarken dış kaynaklar danışmanlık firmaları, iş ve işçi bulma kuruluşları ve mevcut çalışanların önerisi gibi mecralardan çalışan teminidir (Güzel & Yazıcılar, 2013, s. 49,50).

2. Çalışanlar İçin Ücretin Önemi

Ücret bir bireyin en önemli ve genellikle tek gelir kaynağıdır. Ek gelir elde etmeyen bireyler açısından ücret, bireyin yaşam seviyesini belirleyen yegâne göstergedir. Ücret, bir kişinin sosyal sıralamasını ortaya koyan ve

statüsünü tespit etmeye yarayan bir unsur olmasından dolayı, bireyler sosyal statülerini ücret karşılaştırmaları ile yapmaktadırlar. Ücret, bireye sosyal statü ve önem kazandırmaktadır. Ücret, sosyal statünün tespitinde kullanıldığı gibi aynı şekilde bireyin çalışma performansı ve verimliliğinin tespitinde de önemli bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. İşgörenin çalışma hayatında bir başarı elde etmiş olmasının göstergesi de yine ücrettir (Aka, 2008, s. 33). Ücretin psikolojik yönüne odaklanıldığında, başarı elde etme duygusunun sembolik aracı da yine ücrettir. Motivasyon kaynağı sayesinde çalışanın tatmin olmasını sağlamaktadır (Balta, 2007, s. 10). İşgören kendisine ödenmekte olan ücreti o güne kadar gösterdiği çabaların bir karşılığı olarak algılar ve tatmin duygusu gelişir. İşgören ücret sayesinde hâlihazırdaki işyerinde çalışmaya devam eder ya da başka bir iş yerine geçiş yapar (Aka, 2008, s. 33).

Çalışan için ücret, bireyin hayatını devam ettirebilme aracıdır. Bireyin hayatını devam ettirebilmesi için ihtiyaçlarını karşılaması gereklidir. Bireyin ihtiyaçlarını karşılama da en önemli güç olan alım gücü ücret sayesinde çalışanın olmaktadır (Balta, 2007, s. 10). Çalışan, ücret ile hem bugününü hem de geleceğini garanti altına alabilecek, harcamış olduğu fiziksel ve zihinsel emeğinin karşılığını para olarak alacaktır (Erdem, 2007, s. 12).

3. İşverenler İçin Ücretin Önemi

Ücret kavramına işverenler açısından bakıldığında ilk öne çıkan önemi rekabet avantajı olmasıdır. İşgücü piyasasında iş arayan bireyler arasından nitelikli olanları işletmeye çekmek, verilen ücret ile mümkündür. İşletmelerin çalışanlara verdiği ücret eğer tatmin edici bir noktada ise çalışanlar motive olarak verimlilik düzeyleri artar. Verimlilik artışı olmadan gerçekleşen ücret artışlarında ise işletme yönünde maliyet artışı yaşanmaktadır. Bu sebeple piyasadaki fiyatlar da artış göstermektedir. Fiyatların belirlenmesinde verimliliğin dikkate alınması ise maliyetlerde düşmelere sebebiyet vereceği için işverenin rekabet avantajı olarak değerlendirmesine imkân sağlayacaktır (Aka, 2008, s. 34). Bunların yanında işverenler, ücretin yanında ek ödemeler de yapmaktadır. Bu yapılan ek ödemeler, çalışanların verimliliğini artırmaya yönelik olarak yapılmakta ve ayrıca fazla mesai gibi çalışma karşılığı ödemelerle de üretim miktarını artırmayı hedeflemektedirler (Balta, 2007, s. 9,10).

4. Ücret Yönetimi

İnsan kaynakları, işletmelerin hedeflerini ve amaçlarını yerine getirme sürecinde en önemli unsurlardandır. İşletmelerin istihdam ettikleri çalışanların verimli ve motive olabilmeleri için işletmeler çalışanlara ücret ödemektedirler. Ücret ödeme ile ilgili sistemin planlanması, organize edilmesi, yönlendirilmesi, koordine ve kontrol edilmesi işlemine ücret yönetimi adı verilmektedir. Ücret yönetiminin temel amacı, işletmenin ve çalışanlarının karşılıklı olarak beklentilerini karşılayan bir ücret sisteminin tesis edilmesini sağlamak ve bu sistemin yönetimini gerçekleştirmektedir. Ücret sisteminin tam ve eksiksiz olarak geliştirilmesi, uygulanması

ve etkili bir sisteme dönüştürülmesi süreci işletmenin sürdürülebilirliğinde çok önemli bir unsurdur. İşletmeler için ücret yönetiminin bazı amaçları bulunmaktadır. Benligiray (2007) tarafından bu amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır (Yazar, 2021, s. 145,146);

- Nitelikli insanları işletme bünyesine almak ve elde tutmak,
- Personelin güvenlik ve kendilerine saygı ihtiyaçlarını gidermek,
- İş tatminin artırmak ve sürdürmek,
- Personeli arzulanan performans düzeyine ulaşması için teşvik etmek,
- Üst düzey performansı teşvik ederek ödüllendirmek,
- Personel devir hızını en aza indirgemek ve işletmeye bağlılığı artırmak,
- Personelin sahip olduğu bilgisini, becerilerini ya da yetkinliklerini ve kıdemini ödüllendirmek,
- Örgüt kültürünü ve örgütsel değişimi desteklemek,
- Sendikalarla uyumlu çalışmak,
- Ücret yönetimiyle ilgili yasal düzenlemelere uymak

Bu çerçevede ücret yönetimi, hem işletme yönetiminin hem de işletme de çalışan bireylerin ve diğer ilgililerin ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemin oluşturulmasını ve yürütülmesini sağlayacak olan bir insan kaynakları yönetimi uygulaması olarak kabul edilmektedir. Ücreti yönetimi, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Ücret yönetiminin katkısı ile işletmeler nitelikli işgücüne ulaşmakta, işletme performanslarını artırmakta, örgütsel değişimlere imkân elde etmekte ve sendikalarla uyumlu bir yönetim anlayışına sahip olmaktadırlar (Öztürk, 2010, s. 5).

Ücret yönetimi yapılırken bazı noktaların gözden kaçırılmaması ve önemli olarak görülmesi gerekmektedir. Bu noktalar (Oruç, 2002, s. 24);

- Ücret yönetiminin önemli bir konu olduğu unutulmamalı ve uzun vadeli bir planlama işi olduğu kabul edilmelidir.
- Ücret yönetimi için bu konuda uzmanlaşmış kişi, kurum ve yayınlardan yararlanılmalıdır.
- Kişileri işe almadan önce sağlıklı bir organizasyon şeması oluşturulmalı ve konumlar netleştirilmelidir.
- İşletmelerdeki statüler uygun ücretlerle ücretlendirilmelidir.
- Ücret artışı kişiye özeldir.
- Ücret artışı işletmenin ekonomik durumu ve verebilecekleri ile işgörenlerin başarıları ve beklentilerinin kesiştiği noktada yer almaktadır.
- Ücret yönetimi kapsamında uygulanan yöntemler sorun teşkil etmeyecek düzeyde belirlenmelidir.

SONUÇ

Ücret, çalışanların harcadıkları emek karşılığında işletme tarafından kendilerine ödenen parasal değerdir. Çalışanların elde ettikleri ücretler genellikle tek gelirleri olduğu için onların hayatlarını şekillendirmede ve geleceklerini inşa etmede kullanabildikleri tek unsur da yine elde ettikleri ücrettir. Bu yönüyle çalışan tarafından ücret büyük öneme sahiptir. İşletmeler için de ücretin önemi büyüktür. İşletmeler çalışanlarına ödedikleri ücretleri birer maliyet unsuru olarak görebilmektedirler. Aslında ücret ile çalışanlar motive edilebilmekte ve işletmenin verimliliği artmaktadır. Bu yönüyle işletme verdiği ücret ile verimli bir işletme olabilmektedirler.

İşletmelerin uyguladıkları ücret yönetimleri, hem işletmelerin geleceğe yönelik amaçlarını ve hedeflerini yerine getirmede hem de çalışanların geleceğe yönelik kariyer hedeflerini yerine getirme de önemli bir unsurdur. İnsan kaynakları yönetimi uygulamalarının temel hedefi olan motivasyon ve verimlilik artışı gibi unsurlar ücret sayesinde kazanılabilir ya da kaybedilebilir. Bu sebeple ücret yönetimine azami ölçüde önem verilmelidir. Ücret yönetimi kapsamında, işletmeler rekabet avantajı elde edebilmektedirler. Özellikle işgücü piyasasında bulunan nitelikli yetenekli ve yetkin çalışanların işletmeye kazanılmasında ücretin ve ücret yönetiminin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitelikli ve yetkin çalışanlar işletmeye yönelik tutum ve düşüncelerini ücret odaklı belirlemektedir. Bu sebeple işletmelerin sundukları ücret ve ek ödemeler çalışanların düşüncelerini ve davranışlarını etkilemektedir.

Sonuç olarak ücret ve ücret yönetimi, işletmeler ve çalışanlar için ayrı yönlerden değerlidir. İşletmeler açısından rekabet avantajı elde etmelerini sağlayabilmektedir. Ücret yönetimini kullanarak çalışan motivasyonu, örgütsel performans ve işletmeye olan bağlılık artırılabilmektedir. Çalışanlar için ise genellikle tek gelirleri olduğu için gelecek planlamalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden ücret yönetiminin uygulanması ile daha sistematik ve daha düzenli bir ücretlendirme sistemi kurularak çalışanların beklentileri ve işletmelerin beklentileri karşılanabilmektedir.

• KAYNAKÇA

Aka, G. (2008). *Ücret yönetimi sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir örnek olay incelemesi.* Kocaeli: Kocaeli Ünivesitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, Yönetim ve Organizasyon Programı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aslan, A. G. (2019). *Performans değerlendirme sisteminin ücret yönetimine etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma.* Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, İşletme Anabilim dalı, İşletme Programı, Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi,.

Balta, A. T. (2007). *İnsan kaynakları yönetimi fonksiyonu olarak ücret yönetimi, motivasyon ve bir uygulama.* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışam Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bilecen, M. (2007). *İşletmelerde performans değerlemenin ücret yönetimine etkisi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Bilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Demir, R., & Acar, A. C. (2014). İş Ahlakı Açısından Ücret Yönetimi Sistemi. *İş Ahlakı Dergisi • www.isahlakidergisi.com, 7*(1), 95-148.

Erdem, E. (2007). *İnsan kaynaklarında ücret yönetimi sistemlerinin oluşturulması ve bir uygulama.* İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ergül, H. F. (2006). Kurumlarda ücret, ücret sistemleri ve ücret-başarı ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Degisi, 5*(18), 92-105.

Erol, Z. (2006). *KOBİ'lerde ücret yönetimi mobilya sektöründe bir alan araştırması.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Güzel, D., & Yazıcılar, F. G. (2013). Ecza depolarında ücret yönetimi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2*(5), 48-63.

Kalyoncu, T. (2010). *Performans değerlemesi ve ücret yönetimi arasındaki ilişki: TEB çağrı merkezi örneği.* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Oruç, B. (2002). *Performans değerlemesinin ücret yönetimi üzerine etkisi ve önemine yönelik bir araştırma.* Marmara üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, kamu yönetimi anabilim dalıı insan kaynakları yönetimi bilim dalı, yüksek lisans tezi.

Öztürk, A. T. (2010). İnsan kaynakları yönetiminde performansa dayalı ücret ve teşvik sistemi. *Organizasyon ve yönetim bilimleri dergisi, 2*(2), 1-10.

Yazar, F. F. (2021). Uluslararası işletmelerde iş değerleme ve ücret yönetimi uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(39), 130-153.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE İŞ-YAŞAM DENGESİ

Safa ACAR
Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Kurtalan MYO
ORCID: 0000-0002-9578-0198

ÖZET

Sanayi devriminin sonrasındaki dönemde, personel yönetimi ve insan kaynakları yönetimi kapsamında gerçekleşen gelişmelerin ışığında, çalışanların iş hayatları ile aile hayatları birbirlerinden ayrılmıştır. Bu ayrışma, bireyin sahip olduğu farklı rollerini (aile içinde birey, çalıştığı kurumda çalışan vb.) birbirlerine karıştırmadan net hale getirmesini zorunlu kılmıştır. Çalışanların işleri ile yaşamları arasında denge kurmaları kendi kişisel sınırlarını belirlemeleri için çok önemlidir. Bireyin gerek çalışma hayatında gerekse hayatın diğer alanlarında farklı rollere sahip olması bir karmaşıklığın da önünü açmaktadır. Son dönemlerin getirdiği gelişmeler incelendiğinde; çalışanların sadece yaptıkları işlerle ilgili rollere değil bu işlerin haricinde de çeşitli rollere sahip olduğu görülmüş, bu sebeple iş-yaşam dengesi noktasında netliğin azaldığına dair fikirler artış göstermiştir. Çalışanların yaptıkları işlerin etkisi ile kazandıkları yeni rollerin, çalışanın işi ve yaşamı arasında denge kurmasının önüne geçtiği görülmüş, iş-yaşam dengenin sağlanmasına yönelik bazı engeller bulunmuştur. Bireyin, iş-yaşam dengesini sağlayamaması, bireyin hem yaşam kalitesinde hem çalışma alanındaki etkinliği ve verimliliğinde hem de çevresi ile gelişen ilişkilerinde başarılı olamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, bireyin iş-yaşam dengesini sağlam temellere dayandırmasının, aile içerisindeki ilişkilerinin düzene girmesi ve çalışan verimliliği ile yakından ilişkili olduğu düşünülebilir. Bu çalışmada iş-yaşam dengesi tanımlamasının yapılmasının ardından iş-yaşam dengesine yönelik teorik yaklaşımlar aktarılmıştır. Çalışanların iş-yaşam dengesini sağlamaları için gerekli olan unsurlar ve bu dengenin sağlanmasının önündeki engellere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan kaynakları yönetimi, İş-yaşam dengesi, iş-aile çatışması,

WORK-LIFE BALANCE IN HUMAN RESOURCES MANAGEMENT

ABSTRACT

In the light of the developments within the scope of personnel management and human resources management that developed after the industrial revolution, the work lives of the employees and their family lives were separated from each other. This separation necessitated the individual to clarify his different roles (individual in the family, working in the institution, etc.) without confusing them. It is very important for employees to establish a balance between their work and their lives in order to determine their own personal boundaries. The fact that the individual has different roles both in working life and in other areas of life also paves the way for a complexity.iŞ When the recent developments are examined; it has been seen that employees have

roles not only related to the work they do, but also have various roles outside of these jobs, therefore, opinions about the decrease in clarity in terms of work-life balance have increased. It has been observed that the new roles that the employees have gained with the effect of their work prevent the employee from establishing a balance between his work and life, and some obstacles have been found to ensure work-life balance. The inability of the individual to maintain a work-life balance results in the failure of the individual to be successful both in his quality of life, in his efficiency and productivity in the field of work, and in his developing relationships with his environment. For this reason, it can be thought that basing the work-life balance of the individual on solid foundations is closely related to the regularization of relations within the family and employee productivity. In this study, presented following the definition of work-life balance, theoretical approaches to work-life balance. The elements necessary for employees to achieve work-life balance and the obstacles to achieving this balance are included.

Keywords: Human resources management, Work-life balance, work-family conflict,

GİRİŞ

İnsan kaynakları yönetimi uygulamaları belirli hedefleri yerine getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçlardan birisi işletmenin verimliliğinin artırılabilmesi, diğeri ise çalışanların motivasyonlarının yükseltilmesidir. Bu amaçların haricinde birçok amaç olsa da bu iki amacın yerine getirilmesi kimi zaman uzun zamanlara ve yüksek maliyetlere sebebiyet verebilmektedir. Birçok işletme, verimlilik odaklı bir yapıya bürünerek çalışan memnuniyetinin önemini dikkate almamakta, çalışanlarını yoğun tempolarda çalıştırmakta ve çalışanların hem bedenen hem de ruhen aşırı yıpranmalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda sadece motivasyon odaklı çalışmalar da yeterli gelmemektedir. Bu çerçevede çalışanların hem verimli olabilmeleri hem de motive olarak işlerini yerine getirebilmeleri için bazı gerekliliklerin ortaya çıktığı düşünülebilir. Bu gerekliliklerin biri de çalışanların hayatlarından kopmadan işlerini yapabilmelerinin sağlanabilmesidir.

Çalışanlar, işletmede sahip oldukları rollerin haricinde de farklı rollere sahiptirler. Birey, eş ve dost gibi rollerin de bazı gereklilikleri, bulunmakta ve bu gerekliliklerin de yerine getirilmesi önem taşımaktadır. Bu yönüyle bir çalışan hem iş hem de özel yaşama sahiptir. İş ve özel yaşam alanlarının sınırlarının net bir biçimde belirlenmesi ile çalışan hem verimli hem de motive olabilmektedir. Ancak gerek teknolojik gelişmelerin vermiş olduğu yoğunluk hem de işletmelerin verimlilik odaklı bir yapıya dönüşme yönelimleri, iş ve özel yaşamların birbirlerinin alanlarını ihlal etmesine sebep olmaya başlamış ve çalışanların sahip oldukları roller birbirlerine etki eder olmuştur.

Teknolojik gelişmelerin ve sosyal gelişmelerin etkisi ile gerçekleşen verimlilik beklentisi, çalışanların daha yoğun tempolarda çalışmalarına yol açarken aynı zamanda daha sosyal olmalarına da sebep olmuştur. Bu yüzden iş-yaşam dengesi önemini her geçen gün arttırmaktadır. Özellikle son yıllarda insan kaynakları

yönetiminin dikkatini çekmeye başlamıştır. İş-yaşam dengesi, bir bireyin yaptığı iş ile özel yaşamı arasındaki sorumluluklarına etki eden kontrolünü ifade etmektedir.

Bu kavramın bu derece önem kazanması işletmelerin iş-yaşam dengesi kavramına yönelik uygulamalar geliştirmesine destek olmuştur. Bu yönüyle iş-yaşam dengesi, çalışanların işletmelerden beklediği, yöneticilerin ihtiyaç duyduğu ve işletmelerin de tepkisiz kalamadığı bir kavramdır. İş-yaşam dengesi stratejilerini başarılı bir biçimde uygulanması ile çalışların stres seviyeleri azalmakta, personel devir hızında düşmeler yaşanmakta, işverenler iyi işveren olarak kabul edilip tercih edilen bir işletme haline gelmekte, sağlık harcamalarına ayrılan bütçeler azalmakta, çalışanların motivasyon düzeylerinde artış kaydedilmekte ve işletmeler daha verimli bir yapıya kavuşarak karlılıkları artış göstermektedir (Kalaiselvi, Muruganandam, & Sakthi Suganya, 2010, s. 446).

Bu çerçevede çalışmanın amacı, iş-yaşam dengesinin işletme içerisindeki önemine vurgu yapabilmektir. Bu kapsamda, öncelikle iş-yaşam dengesi konusu tanımlanmış devamında iş-yaşam dengesi ile ilgili kuramlara yer verilerek iş-yaşam dengesizliğinin ortaya koyduğu sonuçlar ifade edilmiştir. Ardından iş-yaşam dengesi ile ilgili literatür incelenerek hangi konularla ilgili çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir.

1. İş-Yaşam Dengesi

Teknolojik gelişmeler, küreselleşme, rekabet artışları ve ekonomik dalgalanmalar, işletmelerin karşı karşıya kaldıkları bu gelişmeleri ve değişimleri daha dikkatli incelemelerinin önemine vurgu yapmış ve bu değişimlere uyum kabiliyetlerinin önemi ortaya çıkmıştır. Gerçekleşen bu değişim ve gelişmeler gerek istihdam ve üretim biçimlerinde gerekse çalışma koşullarında değişikliklerin oluşmasına yol açmış ve çalışanların iş hayatları ile bireysel hayatları arasında denge kurmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Rekabet artışı her alanda etkili olduğu gibi iş yaşantısında etkili olmuş ve çalışanların iş-yaşam dengesini elde edebilmesinin önemi artış göstermiştir (Altan & Turunç, 2021, s. 2556).

Türk dil kurumuna (2022) göre "iş" kelimesinin tanımı; "Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma" ve "birinden istenen hizmet veya birine verilen görev" olarak ifade edilmiştir. Aynı kaynağa göre denge kelimesi ise, "bir nesnenin veya bir insanın devrilmeden durma hali, zihinsel ve duygusal uyum, istikrar" olarak ifade edilmektedir. İş-yaşam dengesi kavramı, bir bireyin işi ile ilgili taleplerinin ve kişisel yaşamının beklentilerinin denge halinde olması durumu olarak ifade edilmektedir. Burada odaklanılan nokta bireyin iş yaşamı ile aile yaşamının (ya da özel hayatının) çatışmadan uzak olarak devam etmesidir. İş-yaşam dengesi ile ilgili uygulamalar insan kaynakları yönetimi uygulamaları yönüyle, çalışanların işletmede tutulması ile ilgili stratejilerinin önemli bir unsurudur (Küçükusta, 2007, s. 244).

İş-yaşam dengesi, bireyin iş hayatı ile sosyal yaşantısındaki aktivitelerinin arasında oluşan dengeyi istekli olarak elde edebilmesi olarak ifade edilebilmektedir (Altan & Turunç, 2021, s. 2556). İş-yaşam dengesi işe birey hem iş alanında hem de özel alanda bir doyuma ulaşabilmektedir (Akın, Ulukök, & Arar, 2017, s. 114). Bireyler iş ve yaşam dengesini kurduklarında iş süreçlerine dâhil olurken aynı zamanda sosyal ve aile hayatlarına da dâhil olabilmekte ve aynı önemi verebilecek zamana sahip olabilmektedirler (Bakıcı & Aydın, 2020, s. 85). İş-yaşam dengesi, bireylerin çalışma hayatlarında kontrol sahibi olarak, iş hayatı ile özel hayatta içinde bulundukları aktiviteler üzerinde daha esnek ve sosyal olabilmelerine imkân sağlamaktadır. Bireyin karşı karşıya kaldığı çalışma alanlarındaki ve özel hayattaki ihtiyaçlardan kaynaklanan talepleri karşılamasının yanında kendi kişisel ihtiyaçlarını da karşılayarak uyumlu hale getirmesi iş-yaşam dengesi sayesinde sağlanabilmektedir. Gerçek denge ise birey, aile ve iş olarak sıralanabilen üç alandan birisi ile ilgili olan amaç, hedef ve taleplerin diğer alanlara ayrılan zamandan kısıntı oluşturmadan karşılanması ile gerçekleşmektedir. Bu durumda birey hem kendi ihtiyaçlarını, hem işin beklentilerini hem de ailesinin taleplerini karşılayarak iş-yaşam dengesini oluşturmuş olur (Bostancıoğlu, 2014, s. 8).

Genellikle, iş-yaşam dengesi ile karıştırılan bir kavram iş-yaşam çatışmasıdır. İş-yaşam dengesi kavramsal olarak iş gereklilikleri ile aile gereklilikleri için ortaya çıkan rollerin bütünleştirilmesini, iş-yaşam çatışması ise bireyin sahip olduğu zaman, enerji gibi kaynakların sınırlı olmasından dolayı iş ve aile arasında yaşadığı rol çatışmasını ve sorumluluk uyuşmazlıklarını vurgulamaktadır (Erben & Ötken, 2014, s. 104). İş ve aile arasındaki sınırların net olarak belirlenmemiş olması, özellikle bireylerin farklı rollerinin yönetimi noktasındaki yeteneklerinin önemli olmasına yol açmaktadır. Aile ve iş alanları arasındaki sınırların etkili bir biçimde yönetilmesi konusunda beceri sahibi olmayan bireyler, çalıştıkları işten uzaklaşmakta ya da özel hayatlarını işten ayıramamaktadırlar (Bayramoğlu, 2018, s. 1725). İş-yaşam dengesi, bireyin hem evde hem de işte en az rol çatışması ile tatmin elde ettiği ve işlevsel olduğu durumu ifade eder. Bu bakış ile iş ve iş dışı talepler arasında kabul düzeyinin üzerinde çatışmaların olmaması da iş-yaşam dengesini ifade edebilmektedir. İş ve özel hayat tarafından gelen taleplerin karşılıklı olarak uyumsuz olması durumunda çatışma ortaya çıkabilir. Bu durumda iş ve yaşam arasında denge kurulmazsa, iş-aile çatışması ortaya çıkabilmektedir. Çatışmanın kaynağı olarak ise işte sahip olunan rollerin iş dışına müdahalesi ya da tam tersi bir müdahaledir (Sturges & Guest, 2004, s. 6).

İş ve özel hayat arasındaki dengenin netleştirilmesi ve analiz edilebilmesi için bazı noktaların birleştirilmesi gerekmektedir. Guest (2002, s. 265); iş-yaşam dengesinin kurulmasında rol oynayan bileşenleri ve iş-yaşam dengesizliği durumunda ortaya çıkabilecek durumları bir model yardımıyla açıklamıştır (Gerçek, Atay, & Dündar, 2015, s. 71). Bu model Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Geleneksel Yönetim ile Çevre Yönetiminin Karşılaştırılması

Belirleyiciler	Dengenin Doğası	Sonuçlar/Etkiler
Örgüt Etmenleri	Öznel Göstergeler	İş tatmini
İşin talepleri	Denge- iş ve iş dışı yaşama eşit derecede önem verildiği durum	Yaşam tatmini
İşyerinin kültürü		Akıl sağlığı
	Denge- iş dışı yaşam merkezli durum	Stres
İş dışı yaşamın talepleri		İşteki davranış ve performans
İş dışı yaşamdaki kültür	Denge- İş yaşamı merkezli durum	İş dışı yaşamdaki davranış ve performans
	İş yaşamının iş dışı yaşama taşması	İşyerindeki insanlara olan etkiler
Bireysel Etmenler		
İş odaklılığı	İş dışı yaşamın iş yaşamına taşması	İş dışı yaşamdaki insanlara olan etkiler
Kişilik	**Nesnel göstergeler**	
Enerji	Çalışma saatleri	
Bireysel kontrol ve başa çıkabilme	Boş zaman	
Cinsiyet	Aile rolleri	
Yaş		
Yaş ve kariyer evresi		

Kaynak: (Guest, 2002, s. 265)'den Türkçe 'ye çeviren (Gerçek, Atay, & Dündar, 2015, s. 71)

Tablo 1'de Guest (2002, s. 265), iş ve yaşam dengesinin belirleyicilerini iki kısımda ifade etmektedir. Bu kısımlardan birincisi olan örgüt etmenlerinde işin talepleri, işyerinin kültürü, iş dışı yaşamın talepleri ve iş dışı yaşamdaki kültür olarak sıralanmıştır. Bireysel etmenler ise, iş odaklılığı, kişilik, enerji, bireysel kontrol ve başa çıkabilme, cinsiyet, yaş ve yaşam ve kariyer evresi olarak sıralanmıştır. Dengenin doğası ise öznel ve nesnel göstergeler olarak ayrılmıştır. Öznel göstergeler, dengenin işe ya da yaşama yönelik olmasına göre değişirken nesnel göstergeler ise çalışma saatleri, boş zaman ve aile rolleri çerçevesinde ifade edilmektedir. Modelin sonuçlarına bakıldığında ise eğer iş-yaşam dengesi sağlanırsa iş tatmini, yaşam tatmini, akıl sağlığı, stres, gibi noktalarda etkilerinin olduğu belirtilebilmekte, işteki ve iş dışındaki performans üzerine de etkilerinin olduğu ifade edilmektedir.

2. İş-Yaşam Dengesi Kuramları

İş-yaşam arasındaki ilişkinin açıklandığı beş ana model olduğu ifade edilmektedir. Bunlar, *katmanlaşma modeli (segmentation model), taşma modeli (spillover model), karşılama modeli (conpensation model), araçsallık modeli (instrumental model)* ve *çatışma modeli (conlict model)* olarak sıralanabilmektedir. *Katmanlaşma modeli*, iş ve özel yaşamı birbirine etkisiz iki alan olarak ele almaktadır. *Taşma modeli*, iş ve özel hayatın birbirleri üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin olduğu iki alan olarak ifade etmektedir.

Üçüncü model olan *karşılama modelinde*, özel hayatında ihtiyaçları karşılanması olan bireyin işine odaklanarak ve işte elde ettiği başarılarla mutlu olabildiğini, dördüncü model olan *araçsallık modeli*, bir alanda gösterilen çabaların diğerinde başları ile sonuçlanacağını bildirmektedir. Son model olan *çatışma modeli* ise yaşamın her alanında yüksek düzeyde bir talep oluştuğunda, bazı zor seçimlerin yapılması gerektiğini ifade ederek bu durumun bazı çatışmalara yol açabileceğini ve muhtemelen bireyin üzerinde bazı önemli aşırı yüklenme durumlarının meydana geldiğini öne sürmektedir (Guest, 2002, s. 258,259).

3. İş-Yaşam Dengesinin Sağlanamamasının Sonuçları

İş-yaşam dengesi ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğu odak noktası olarak çatışmayı almaktadır. Çatışma, işin beklentilerinin özel hayatın beklentileri ile birbirlerini engellediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle çatışma kavramı değerlendirildiğinde, iş ve yaşam üzerinde denge oluşamaması hali çatışma durumunu ifade etmektedir (Bostancıoğlu, 2014, s. 8). İş ve yaşam dengesinin bozulması ile birlikte, bir alan diğerine baskı kurmaya başlar ve bireyde yapılan işe sonucu stres, yaşamdan tatminsizlik, ruhsal ve bedensel problemler gibi istenmeyen sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Oluşan bu dengesizlik hali bireyin iş yaşamında etki ettiği kadar iş dışı yaşamında da etkilere sahiptir. Bireyin iş hayatını ve özel hayatını olumsuz etkilemektedir (Gerçek, Atay, & Dündar, 2015, s. 72).

Bireyler iş-yaşam dengesini elde ettiklerinde iyilik hali ortaya çıkmaktadır. Dengesizlik ve çatışma hali ortaya çıktığında ise yüksek düzeyde stres ortaya çıkar ve yaşam kalitesi düşerken bireyin işindeki verimliliği düşer. İş-yaşam dengesizliğinde artış gözlemlendikçe aile doyumunda azalma yaşanır, psikolojik bozukluklarda artış gözlemlenir ve bireyin yaşam kalitesi düşer (Kıcır, 2017, s. 144). Genel olarak iş-yaşam dengesizliği bireyin sahip olduğu iki yaşam alanı olan iş ve özel hayatının birbirleri üzerinde oluşturdukları baskıdan kaynaklanan roller arası çatışma biçimidir (Küçükusta, 2007, s. 244). Bireyin yaşadığı iş-yaşam dengesizliklerinde hangi alanda çatıma oluşursa oluşsun bireyin sahip olduğu bütün alanlar bu durumdan etkilenmektedir. İş hayatında yaşanan tatminsizlik, mutsuzluk, hayal kırıklıkları ve isteksizlik durumları, bireyin özel hayatı üzerinde de etki etmeye başlayarak genel olarak bireyin hayattan elde ettiği tatminde düşüşlere yol açar. Bu durum bireyin çevresi, ailesi ve arkadaşları üzerinde olumsuz etkilere yol açarak hem fiziksel hem de psikolojik sağlığının bozulmasına yol açar. Bu yüzden bireylerin iş-yaşam dengesini sağlamaları her yönden önemlidir. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan birey çatışmayı iyi yönetemediği zaman, toplumsal ve iş ilişkilerinin bozulması sonucu ortaya çıkan olumsuzlukların etkisi ile fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklarla karşılaşır. Sürekli olarak çatışmadan kaçınan bireyler çoğunlukla kendilerini daha güçsüz hissederek kendilerine olan güven duygularını kaybederler. Bu durumda olan bireylerde genel olarak stres ve işten bıkkınlık, örgüt içi iletişimde azalma ya da bozulma, güvensizlik ve şüphecilik, iş doyumunda ve performansında düşme, değişime karşı direnç artışı ve örgüt bağlılığında azalış gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Bostancıoğlu, 2014, s. 9,10).

SONUÇ

İş-yaşam dengesi, bireyin işi ile özel hayatı arasında bir denge kurmasını ifade etmektedir. Kurulan bu denge bireyin sahip olduğu rollerin sınırlarını belirgin hale getirmesi ile daha kolay bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Birey, işte sahip olduğu rolleri özel hayatına, özel hayatına sahip olduğu rolleri iş hayatına yansıtmadığı sürece ve bu rollerin ve bu hayatların sınırları net bir biçimde belirginleştirildiği sürece herhangi bir problemle karşılaşılmamaktadır. Ancak iş ve yaşam arasındaki sınırlar net değilse ve birey rollerini her iki alanda da netleştirmeden kullanıyorsa bazı problemlerin ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelmektedir. İş-yaşam dengesinin elde edilmesi sadece bireyin değil aynı zamanda örgütlerin de beklediği bir durumdur. İş yaşam dengesi ile ilgili problemleri olan işletmelerin devam sorunları, işe karşı isteksizlik, çalışma sırasında boş zaman oluşturma gibi verimliliği düşüren durumların gerçekleşmesi örgüt performansını olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda iş-yaşam dengesizliği işten elde edilen çıktıları da olumsuz etkileterek gerek örgütlere gerekse çalışanlara olumsuz yansımaktadır (Korkmaz & Erdoğan, 2014, s. 553).

İş-yaşam dengesi, bireyin işinde ve hayatında kurduğu denge ile kendi bireysel beklentilerini karşılamasına odaklanmayı, sadece çevreye uyumu öncelikli olarak görmeyip kendi kişisel uyumunu da dikkate alması gerektiğini ve bu alanların nasıl yönetileceğini öğrenmesinin gerektiğini vurgulamaktadır. Teknolojik, konjonktürel ve ekonomik gelişmelerin yoğun bir şekilde gelişme gösterdiği son dönemlerde iş ve aile hayatının birbirlerinden net sınırlarla ayrılması çok zordur. Bu sebeple bireylerin eskiye nazaran daha fazla özen göstermeleri gerekmektedir. Bu durum, bazen aşırı duygusal emek harcama gibi zorunlulukları beraberinde getirmektedir. Genel olarak iş-yaşam dengesi, bireyin gelişimine, verimliliğine ve mutluluğuna katkı sunan bir durumdur. Bu sebeple bireyler iş ve özel hayatlarını ayrı alanlar olarak görmeli ve hayatlarını ve davranışlarını bu düşünce ile tasarlamalıdırlar.

I. KAYNAKÇA

Akın, A., Ulukök, E., & Arar, T. (2017). İş-yaşam dengesi: Türkiye'de yapılan çalışmalara yönelik teorik bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19*(1), 113-124.

Altan, S., & Turunç, Ö. (2021). lgılanan Örgütsel Destek ile İş Yaşamında Mutluluk İlişkisinde Yaş ve İş Yaşam Dengesinin Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 13*(3), 2552-2570.

Bakıcı, C., & Aydın, E. (2020). ürkiye'de Kadın Çalışanların İş Yaşam Dengesini Şekillendirmede Ataerkilliğin Rolü. *Economics, Business and Organization Research, 2*(2), 82-98.

Bayramoğlu, G. (2018). İş/aile sınırı teorisi bağlamında kadın akademisyenlerin iş/yaşam dengesinin sağlanmasına yönelik bir araştırma. *Elektronik sosyal bilimler dergisi, 17*(68), 1722-1744.

Bostancıoğlu, A. İ. (2014). *İş yaşam dengesi ve iş yaşam dengesinin çalışan verimliliği üzerine etkileri: İstanbul ili kağıthane ilçesi lise ve dengi okul öğretmenleri üzerinde bir alan araştırması.* İstanbul: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erben, S. G., & Ötken, A. B. (2014). Paternist liderlik ve işe ilişkin iyilik ilişkisinde iş-yaşam dengesinin rolü. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 22*, 103-121.

Gerçek, M., Atay, S., & Dündar, G. (2015). Çalışanların iş-yaşam dengesi ile kariyer tatmininin, işten ayrılma niyetine etkisi. *KAÜ İİBF Dergisi, 6*(11), 67-86.

Guest, D. E. (2002). Perspectives on the study of work-life balance. *Social Science Information, 41*(2), 255-279.

Kalaiselvi, K., Muruganandam, D., & Sakthi Suganya, R. (2010). A study on work life balance amongst managers of garment units in Tamilnadu State, India. *Journal of Human Sciences, 7*(2), 445-460.

Kıcır, B. (2017). Evden çalışanlarda iş-yaşam dengesi: çevirmenler üzerinde bir araştırma. *Is, Guc: The Journal of Industrial Relations & Human Resources, 20*(1), 129-157.

Korkmaz, O., & Erdoğan, E. (2014). İş Yaşam Dengesinin Örgütsel Bağlılık ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi. *Ege Academic Review, 14*(4), 541-557.

Küçükusta, D. (2007). Konaklama işletmelerinde iş-yaşam dengesi sorunları ve çözüme yönelik yaklaşımlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(3), 243-268.

Sturges, J., & Guest, D. (2004). Working to live or living to work? Work/life balance early in the career. *Human Resource Management Journal, 14*(4), 5-20.

TDK. (2022, 11 2). *TDK*. https://sozluk.gov.tr/: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

DÖVİZ KURU, ENERJİ TÜKETİMİ VE CARİ AÇIK İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Bahar OĞUL
YÖK 100/2000 Programı Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İİBF, İktisat Bölümü,
ORCID: 0000-0002-4335-9086
Sefa ÖZBEK
Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, UBF, Gümrük İşletme Bölümü,
ORCID: 0000-0002-1043-2056

ÖZET

Cari işlemler açığının sürdürülebilir olması ülke ekonomileri açısından en önemli ekonomik hedefler arasındadır. Cari işlemler açığının yüksek olması diğer ekonomik değişkenler üzerinde de önemli etkilere sahip olabilmektedir. Dolayısıyla özellikle politika yapıcılar açısından bu açığın sebeplerinin belirlenmesi ciddi önem taşımaktadır. Türkiye ekonomisi açısından cari işlemler açığının en önemli etmenlerinden birisini enerji tüketimi oluşturmaktadır. Özellikle fosil yakıtlardan elde edilen enerji açısından kıt kaynaklara sahip olan Türkiye'de cari işlemler açığı ile enerji tüketimi ilişkisinin tespit edilmesi önemli görülmektedir. Bu çalışmada 1980-2021 örneklem döneminde cari işlemler açığı ile enerji tüketimi ve döviz kuru ilişkisi ARDL sınır testi ile araştırılmaktadır. Çalışmada kontrol değişkeni olarak ekonomik büyüme değişkeninden yararlanılmaktadır. Ekonometrik analiz sonuçlarına göre enerji tüketiminde meydana gelen artış, cari işlemler açığını negatif yönde etkilemektedir. Diğer yandan, reel efektif döviz kurunda meydana gelen artışın, cari işlemler açığı üzerindeki etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı elde edilmiştir. Son olarak ekonomik büyümede meydana gelen artışın ise cari işlemler açığını düşürücü etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, cari işlemler açığının düşürülmesi için sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve enerjide dışa bağımlılığı azaltıcı politikaların önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, Ekonomik Büyüme, Döviz Kuru, Enerji Tüketimi.

THE RELATIONSHIP OF EXCHANGE RATE, ENERGY CONSUMPTION AND CURRENT DEFICIT: AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON TURKEY

ABSTRACT

Sustainability of the current account deficit is one of the most important economic targets for national economies. A high current account deficit may also have significant effects on other economic variables. Therefore, it is very important to determine the reasons for this gap, especially for policy makers. Energy consumption is one of the most important factors of the current account deficit for the Turkish economy. It is considered important to determine the relationship between current account deficit and energy consumption in Turkey, which has scarce resources especially in terms of energy obtained from fossil fuels. In this study, the

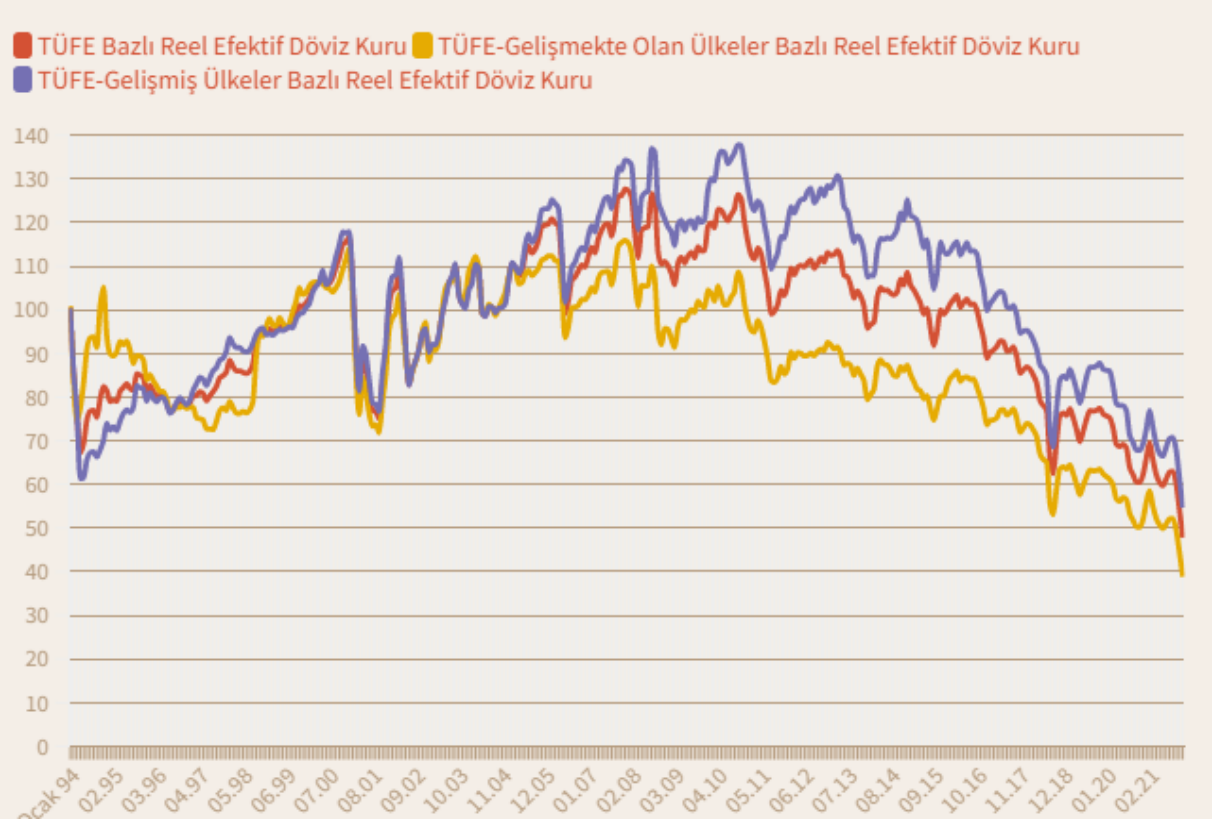
relationship between current account deficit and energy consumption and exchange rate in the sample period of 1980-2021 is investigated by ARDL limit test. The economic growth variable is used as a control variable in the study. According to the results of econometric analysis, the increase in energy consumption affects the current account deficit negatively. On the other hand, it was found that the effect of the increase in the real effective exchange rate on the current account deficit was not statistically significant. Finally, it has been concluded that the increase in economic growth has a reducing effect on the current account deficit. These results reveal the importance of sustainable economic growth and policies to reduce foreign dependency on energy in order to reduce the current account deficit.

Keywords: Current Account Deficit, Economic Growth, Exchange Rate, Energy Consumption.

1. GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte ülke ekonomilerinin dışa kapalı ekonomik yapısı değişmeye başlamıştır. Türkiye'de ise 1980'li yıllar ile birlikte ithal ikameci politikalar terk edilmeye başlanmıştır. Ticari serbestleşme adımları ile birlikte TL'nin konvertibl olma süreci gerçekleşmiştir. İlgili süreçte finansal liberalizasyon sürecinin de başlamasıyla dışa açık bir ekonomik yapı ortaya çıkmıştır. Ülkelerin, dış alem ile ilişkileri ödemeler bilançosu ile izlenmektedir. Söz konusu bilançonun cari işlemler dengesi, sermaye hareketleri dengesi, rezerv hareketleri ile net hata ve noksan olmak üzere dört ana kalemi bulunmaktadır. Bunlar arasında cari işlemler dengesi en önemli kalemler arasındadır. Cari işlemler dengesinin en önemli alt kalemlerini ise dış ticaret dengesi ve hizmetler oluşturmaktadır (Peker ve Hotunluoğlu, 2009: 222). Türkiye'de hizmetler kaleminde turizm gelirleri olduğu için fazla verildiği yıllar olmasına rağmen dış ticaret dengesinde ise açık veren bir ülke konumundadır. Dolayısıyla hizmetler ve dış ticaret kalemlerinin durumuna göre cari işlemler dengesinin yönü belli olmaktadır (Erdil Şahin, 2011: 49). Türkiye'de ihracatın ithalata bağlı olduğu bir üretim yapısı bulunmaktadır. İthalatın önemli bir bölümü ara malı-yatırım malından oluşmaktadır. Türkiye'de özellikle enerji ithalatı önemli bir ağırlığa sahiptir. Dolayısıyla Türkiye dış ticarette ve cari işlemler dengesinde (2019 yılı hariç) sürekli olarak açık veren bir ülke konumunda bulunmaktadır. Cari açığa sahip Türkiye gibi ülkelerde, döviz kurunun seyri önem kazanmaktadır. En önemli makroekonomik hedefler arasında yer alan dış ödemeler dengesi hedefi açısından döviz kurunun seyri ciddi önem taşımaktadır. Döviz kurunun aşırı değerli ya da değersiz olması reel efektif döviz kuru ile izlenmektedir. "Nominal efektif döviz kuru, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip ülkelerin para birimlerinden oluşan sepete göre, Türk lirasının ağırlıklı ortalama değeridir. Ağırlıklar ikili ticaret akımları kullanılarak belirlenmektedir. Reel efektif döviz kuru ise nominal efektif döviz kurundaki nispi fiyat etkileri arındırılarak elde edilmektedir". (TCMB, 2022). "Reel efektif döviz kuru TÜFE bazlı reel efektif döviz, TÜFE-Gelişmekte olan ülke bazlı reel efektif döviz kuru ve TÜFE-Gelişmiş ülkeler bazlı reel efektif döviz kuru" olmak üzere üç farklı biçimde hesaplanmaktadır (İltir, 2022). Yıllar itibariyle reel efektif kurunun seyri Şekil 1.1.'de gösterilmektedir.

Şekil 1.1. TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kurları (2003=100) (1994-2022)



Kaynak: İltir, 2022.

Türkiye ekonomisinde üretimde yoğun biçimde yenilenemez enerji kaynakları kullanılmaktadır. Özellikle doğalgaz ve petrol gibi yenilenemez enerji kaynakları açısından kıt kaynaklara sahip olan Türkiye'de enerji kullanımı, cari açığın önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Ancak Türkiye'de ekonomik büyüme oranları incelendiğinde yüksek ekonomik büyüme ile enerji tüketiminin birlikte seyir izlediği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle cari açığın arttığı yıllarda genel olarak ekonomik büyümenin de arttığı görülmektedir. Söz konusu durumun ana sebebi, ithalata bağlı ihracatın varlığı olarak değerlendirilmektedir. İktisat yazınında cari açık, ekonomik büyüme ve enerji tüketimi ilişkisini inceleyen birçok çalışmanın olduğu görülmektedir (Yanar ve Kerimoğlu, 2011; Demir, 2013; Uysal vd., 2015; Efeoğlu ve Pehlivan, 2018; Barbaros vd., 2018; Sarıtaş vd., 2018; Ravanoğlu ve Bostan, 2019; Kılıç vd., 2021; Kızıldere, 2022; İnançlı ve Akı, 2022). Türkiye ekonomisine yönelik ampirik literatürde genel olarak ekonomik büyüme ile cari açığın paralel seyrinin olduğu görülmektedir. Enerji tüketimi ile de benzer sonuçların elde edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Döviz kuru artışlarının ise genel olarak cari açığı artırıcı bir etkiye sebep olduğu bulgusu elde edilmiştir (Erbaykal, 2007; Ilıkkan Özgür vd., 2009; Çiftçi, 2014; Sönmezler vd., 2017; Odabaşı ve Çetin, 2019).

Bu çalışmada enerji tüketimi, döviz kuru ve cari açık ilişkisi incelenmektedir. Kontrol değişkeni olarak ekonomik büyüme ampirik analize ilave edilmiştir. Çalışmada ticari serbestleşme adımlarının atılmaya başlandığı 1980'li yıllardan 2020 yılı güncel dönemine dek olan dönem incelenmiştir. Çalışmanın bu yönü ilk özgün yönünü ortaya koymaktadır. Diğer yandan ARDL testi ile hem kısa hem de uzun dönem bulguları

ortaya konularak literatüre katkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın takip edilen bölümünde ekonometrik analiz yapılmaktadır. İlgili bölümde veri seti ve ampirik yöntem tanıtılmakta ve sonuçlar ortaya konulmaktadır. Üçüncü ve son bölümde ise politika önerilerinde bulunularak çalışma sona erdirilmektedir.

2. EKONOMETRİK ANALİZ

Bu bölümde öncelikle veri seti ve model tanıtılacaktır. Ampirik analizde kullanılan ADF birim kök testi ile değişkenlerin birim kök seviyesi sınandıktan sonra ARDL testi ile değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenecektir.

2.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada Türkiye ekonomisindeki 1980-2020 dönemine ait reel efektif döviz kuru, ekonomik büyüme, enerji tüketimi ve cari açık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Enerji tüketimi veri seti BP'den elde edilmiştir. Modeldeki diğer değişkenlere ise WB (World Bank Indicators) veri tabanından ulaşılmıştır.

Ampirik analiz için değişkenlerin logaritmik dönüşümlerinden faydalanılarak model (1) oluşturulmuştur.

$$CA_t = a_0 + \beta_1 lnRER_t + \beta_2 lnEB_t + \beta_3 lnET_t + \varepsilon_t \qquad (1)$$

Modelde (1) yer alan CA; cari açık, lnRER; reel efektif döviz kurunun logaritmik dönüşümü, lnEB; kişi başına düşen gelirin logaritmik dönüşümü ve lnET; birincil enerji tüketiminin logaritmik dönüşümünü göstermektedir.

2.2. ADF Birim Kök Testi

Değişkenlerin birim kök seviyesinin belirlenmesi için Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen ADF birim kök testinden faydalanılmıştır. ADF testine ait sonuçlar Tablo 2.1.'de verilmektedir.

Tablo 2.1. ADF birim kök testi

ADF	*Düzey*				*Birinci Fark*			
	S	**OD**	**S*T**	**OD**	**S**	**OD**	**S*T**	**OD**
CA	-2.527008	0.1171	-3.333120*	0.0759	-8.104499***	0.0000	-7.992257***	0.0000
lnRER	-1.558612	0.4940	-1.681309	0.7410	-7.305601***	0.0000	-7.215951***	0.0000
lnEB	-0.984334	0.7497	-1.449222	0.8303	-6.158050***	0.0000	-6.146316***	0.0000
lnET	-1.490487	0.5281	-2.111096	0.5241	-7.118200***	0.0000	-7.421605***	0.0000

S: Sabitli model, S*T: Sabitli ve trendli modeli, OD: Olasılık Değerini belirtmektedir. Optimum gecikme sayısı Schwarz Bilgi Kriterine göre belirlenerek maksimum gecikme sayısı "4" olarak alınmıştır. "***" ifadesi %1 ve "*" ifadesi %10 anlamlılık seviyesini temsil etmektedir.

ADF, temel hipotezi birim kökün varlığı üzerine kurulu olan bir birim kök testidir. Tablo 2.1.'de verilen ADF

birim kök testinin sonuçlarına göre değişkenlerin birinci farkı alındığında birim kök içerdiği görülmektedir. Başka bir değişle değişkenler I(1) düzeyindedir. Değişkenlerin birim kök düzeyi aynı olup seriler aynı dereceden eşbütünleşik seviyededir. Aynı dereceden bütünleşik seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi ARDL sınır testi ile sınanabilmektedir. Pesaran ve Shin (1998) ile Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilmiş bir eşbütünleşme testi olan Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeli Model (ARDL) yaklaşımına ait eşbütünleşme ilişkisinin tespitini yapmak amacıyla model birim kök test sonuçlarına göre uygundur.

Bu test, kısıtsız hata düzelme modeli kullanıldığı için daha güvenilir sonuçlar vermesi ve hem kısa hem de uzun dönem yorumunun yapılabilmesi nedeniyle diğer eşbütünleşme testlerine göre daha avantajlıdır. Ayrıca küçük örneklem dönemleri için daha iyi istatistiki sonuçlar sunmaktadır (Narayan ve Narayan 2005: 429).

2.3. ARDL Testi

ARDL testi, aynı dereceden ve farklı dereceden bütünleşik olan seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini sınayan bir testtir. Bu sebepten birim kök testinden faydalanılmıştır. Kısa ve uzun dönem ilişkilerini tahmin eden bir testtir. Kısıtsız hata düzeltme modeli (2)'de gösterilmiştir.

$$\Delta CA_t = b_0 + \sum_{i=1}^{m} b_{1i}\Delta CA_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} b_{2i}\,\Delta lnRER_{t-i} + \sum_{i=0}^{p} b_{3i}\Delta lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} b_{4i}\,\Delta lnET_{t-i} + b_5 CA_{t-1} + b_6 lnRER_{t-1} + b_7 lnEB_{t-1} + b_8 lnET_{t-1} + \varepsilon_t \qquad (2)$$

Denklem (2)'de yer alan b_0; eğilim katsayısını, Δ; fark operatörlerini ve ε_t ise hata terimini göstermektedir. b_1, b_2, b_3, b_4 katsayıları ise kısa dönem dinamik ilişkiyi gösterirken b_5, b_6, b_7, b_8 *ise* uzun dönem dinamik ilişkiyi temsil etmektedir. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki F istatistiği ile incelenmektedir. Bu test için hipotezler;

$$H_0: b_5 = b_6 = b_7 = b_8 = 0 \text{ (Eşbütünleşme yok)}$$
$$H_1: b_5 \neq b_6 \neq b_7 \neq b_8 \neq 0 \text{ (Eşbütünleşme var)}$$

şeklindedir. Hesaplanan F istatistiği Pesaran vd. (2001)'de yer alan anlamlılık düzeyleri ile karşılaştırma yapılarak eşbütünleşme ilişkisi sınanmaktadır. F istatistiğinin kritik üst değerden büyük olması modeldeki değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu; F istatistik değerinin kritik alt sınırlardan küçük olması ise değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olmadığını göstermektedir.

Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edildikten sonra uzun dönem katsayılarının tahmini yapılabilmektedir. Uzun dönem katsayılarını tahmin etmek için eşitlik (3)'te ARDL (m, n, p, r) modeli verilmiştir.

$$CA_t = c_0 + \sum_{i=1}^{m} c_{1i} CA_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} c_{2i} lnRER_{t-i} + \sum_{i=0}^{p} c_{3i}\, lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} c_{4i}\, lnET_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Uzun dönem katsayılarının tahmininden sonra teşhis testleri incelenmektedir. Bu testler modelin uygun olup olmadığını değerlendirmektedir. Kısa dönemli ilişkilerin belirlenmesi için (4) denklemi kurulmaktadır.

$$\Delta CA_t = d_0 + \sum_{i=1}^{m} d_{1i}\,\Delta CA_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} d_{2i}\,\Delta lnRER_{t-i} + \sum_{i=0}^{p} d_{3i}\,\Delta lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} d_{4i}\,\Delta lnET_{t-i} + \delta ECM_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Eşitlikte (4)'te yer alan ECM_{t-i} hata düzeltme terimidir. Bu terimin katsayısı değişkenlerin bir şok karşısında ne kadar sürede tekrar dengeye döneceklerini göstermektedir.

ARDL testi sonuçları ve teşhis testlerinin bulguları Tablo 2.2.'de verilmiştir.

Tablo 2.2. ARDL testi

Model	***Optimum Gecikme Uzunluğu***		***F istatistik Değeri***
CA= f (lnRER, lnEB, lnET)	ARDL (2,4,0,1)		6.960790***
	Asimptotik Kritik Değerler		
	%1	**%5**	**%10**
I (0)	3.65	2.79	2.37
I (1)	4.66	3.67	3.2
Teşhis Testleri			
	Katsayı	***Olasılık Değeri***	
Jargue-Bera	0.445432	0.800342	
Ramsey	0.250714	0.6210	
ARCH	0.183413	0.6712	
LM Testi	0.419671	0.6620	
CUSUM	İstikrarlı		

Not: "***" ile istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlılık belirtilmektedir.

Tablo 2.2.'ye göre F istatistiği, kritik değerlerden büyüktür. Öyle ki değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu söylenebilmektedir. Tablo 2.2.'de katsayıların istatistiki olarak sağlamlığını gösteren teşhis testleri de bulunmaktadır. LM testi; otokorelasyon sorununun olup olmadığı, ARCH testi; değişen varyans sorununun olup olmadığını göstermektedir. Jarque-Bera normallik testi ise olasılık değeri olup normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığını vermektedir. Ramsey testi, tanımlama hatası olup olmadığını ortaya koymaktadır. Şekil 2.1.'e göre katsayıların istikrarlı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini gösteren ARDL testi katsayı sonuçları Tablo 2.3.'te verilmiştir.

Tablo 2.3. ARDL katsayı tahmini

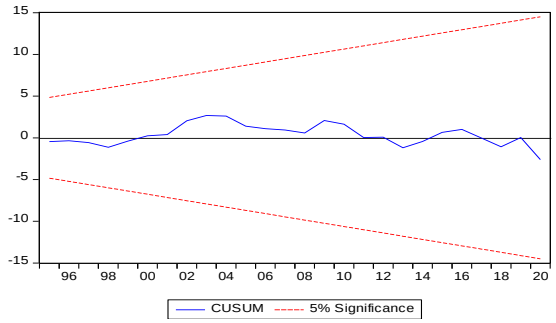
Değişkenler	***Katsayı***	***Olasılık Değeri***
Kısa Dönem		
ΔlnRER	-14.50843	0.1657
ΔlnEB	-15.67119**	0.0445
ΔlnET	11.55626*	0.0690
ECT(-1)	-1.419447***	0.0000
Uzun Dönem		
lnRER	-10.22119*	0.0770
lnEB	-11.04034**	0.0151
lnET	8.141382**	0.0258

Not: "*", %10, "**", %5 ve "***", %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı temsil etmektedir.

Tablo 2.3.'te verilen ARDL testi kısa dönem sonuçlarına göre reel efektif döviz kurunun cari açık üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamsız iken; ekonomik büyüme cari açığı azaltırken enerji tüketimi ise artırmaktadır. Kısa dönemde ekonomik büyümedeki %1'ik bir artış cari açığı %15.67 azaltmaktadır. Enerji tüketimindeki %1'lik bir artış cari açığı %11.55 artırmaktadır. Ayrıca hata düzeltme terimi negatif ve anlamlı sonuç vermiştir. Uzun dönemde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Uzun dönemde reel efektif döviz kuru ve ekonomik büyüme cari açığı azaltmaktayken enerji tüketimi ise cari açığı artırmaktadır. Uzun dönemde reel efektif döviz kurunda meydana gelen %1'lik bir artış cari açığı %10.22 azaltırken; ekonomik büyümedeki %1'ik bir artış cari açığı %11.04 azaltmaktadır. Enerji tüketimindeki %1'lik bir artış cari açığı %8.14 artırmaktadır. Ayrıca hata düzeltme terimi negatif ve anlamlı sonuç vermiştir.

Brown vd, (1975) tarafından önerilen CUSUM testi sonucu ise Şekil 2.1.'de verilmiştir.

Şekil 2.1. CUSUM Testi



Şekil 2.1.'e göre modelin istikrarlı olduğu bulgusu elde edilmiştir

3. SONUÇ

Cari işlemler dengesi ülke ekonomilerinde önemli makroekonomik hedefler arasında yer almaktadır. Söz konusu dengeden sapmalar Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde sıklıkla açık biçimde gerçekleşmektedir. Bu çalışmada 1980-2020 örneklem döneminde enerji tüketimi, döviz kuru, ekonomik büyüme ve cari açık ilişkisi incelenmektedir. ARDL sınır testinden elde edilen kısa dönem bulgularına göre enerji tüketiminde meydana gelen artışlar, cari açığı artırıcı etkiye sahiptir. Ekonomik büyüme ve reel efektif döviz kuru artışları ise cari açığı düşürücü etkiye sahiptir. Uzun dönem sonuçları da kısa dönem katsayılarına göre daha düşük olmasına rağmen yönler benzer biçimde gerçekleşmiştir. Ekonomik büyümenin cari açığı düşürmesinin sebebi, Türkiye'nin son dönemde katma değeri yüksek ürün üretmesi ve dışa bağımlılığı düşürücü politikaları ile açıklanabilmektedir. Enerji tüketimi artışının, cari açığı artırması ise Türkiye'nin yenilenemez enerji ithalatı ile açıklanabilmektedir. Son olarak reel efektif döviz kuru artışlarının, cari açığı düşürmesi ise aşırı değerli TL ile açıklanabilmektedir. Türkiye'de enerji bağımlılığını düşürücü politikalara önem verilmesi, özellikle yenilenebilir enerji kullanımının teşvik edilmesi, yüksek teknoloji içeren ürün üretiminin artırılması gibi adımlar cari açığın sürdürülebilmesi için önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Barbaros, M., Par, A. & Kalaycı, S. (2018). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Enerji Tüketiminin Cari Açık Üzerindeki Etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5(10), 94-113.

BP (Statistical Review of World Energy), 2022. https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html (Erişim Tarihi: 02.10.2022).

Brown, R. L., Durbin, J. & Evans, J. M. (1975). Techniques for Testing The Constancy of Regression Relations Over Time. Journal of the Royal Statistical Society: Series B, 37, 149-92.

Çiftci, N. (2014). Türkiye'de Cari Açık, Reel Döviz Kuru ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler: Eş Bütünleşme Analizi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 129-142.

Demir, M. (2013). Enerji İthalatı Cari Açık İlişkisi, Var Analizi ile Türkiye Üzerine Bir İnceleme. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 5(9), 2-27.

Dickey, D. A. & Fuller, W. A. (1979). Distribution of The Estimators For Autoregressive Time Series With A Unit Root. Journal of the American Statistical Association, 74, 427-431.

Efeoğlu, R., & Pehlivan, C. (2018). Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Cari Açığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. Politik Ekonomik Kuram, 2(1), 103-123.

Erbaykal, E. (2007). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde Etkili midir? Bir Nedensellik Analizi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 3(6), 81-88.

Erdil Şahin, B. (2011). Türkiye'nin Cari Açık Sorunu. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 47-56.

Ilıkkan Özgür, M., Telatar, E., & Telatar, F. (2009). Enflasyon Hedefleme Rejiminde Cari Hesap ve Döviz Kuru Dinamikleri. Ekonomik Yaklaşım, 20(71), 57-88.

İltir, M. (2022). Reel Efektif Döviz Kuru 27 Yılın En Düşük Seviyesinde. https://www.dogrulukpayi.com (Erişim Tarihi: 03.11.2022).

İnançlı, S. & Akı, A. (2022). Türkiye'de enerji bağımlılığı ile cari açık arasındaki ilişkisinin değerlendirilmesi. Journal of Original Studies. 3(2), 45-56.

Kılıç, E., Yavuz, E., Pazarcı, Ş., & Umut, A. (2021). Enerji tüketiminin cari açık üzerindeki etkisinin panel veri yöntemleri ile analizi: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne dair kanıtlar. Journal of Economic Policy Researches, 8(2), 277-291.

Kızıldere, C. (2020). Türkiye'de Cari Açık Sorununun Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme Açısından Değerlendirilmesi: Ampirik Bir Analiz. Business & Management Studies: An International Journal, 8(2), 2121-2139.

Narayan, P. K. ve Narayan, S. (2005). Estimating Income and Price Elasticities of Imports for Fiji in a Cointegration Framework. Economic Modelling, 22(3), 423-438.

Odabaşı, Y., & Çetin, M. (2019). İşsizlik, Reel Döviz Kuru ve Ham Petrol Fiyatlarının Cari Açık Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (61), 159-172.

Peker, O. ve Hotunluoğlu, H. (2009). Türkiye'de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analizi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(3), 221-237.

Pesaran, M. H. ve Smith, R. (1998). Structural Analysis of Cointegrating VARs. Journal of Economic Surveys, 12(5), 471-505.

Pesaran, M. H., Y. Shin & R. J. Smith (2001). Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships. Journal of Applied Econometrics, 16, 289-326.

Ravanoğlu, G. A., & Bostan, A. (2019). Türkiye'de Enerji Tüketimi Ve Cari Açığın Büyüme Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2), 1713-1726.

Sarıtaş, H., Genç, A. & Avcı, T. (2018). Türkiye'de Enerji İthalatı, Cari Açık ve Büyüme İlişkisi: VAR ve Granger Nedensellik Analizi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14(2), 181-200.

Sönmezler, G., Akduğan, U., & Gündüz, İ. O. (2017). Türkiye'de Cari Açık Sorununun Reel Döviz Kuru ve İhracatın İthalata Bağımlılığı Açısından Değerlendirilmesi. Maliye ve Finans Yazıları, (108), 106-120.

Uysal, D., Yılmaz, K., & Taş, T. (2015). Enerji İthalatı ve Cari Açık İlişkisi: Türkiye Örneği. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 63-78.

WB (World Bank Indicators), 2022. https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators (Erişim Tarihi: 07.10.2022).

Yanar, R., & Kerimoğlu, G. (2011). Türkiye'de Enerji Tüketimi, Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İlişkisi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 191-201.

TÜRKİYE'DE TEKNOLOJİK GELİŞME, DIŞ TİCARET VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI

Bahar OĞUL
YÖK 100/2000 Programı Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,
ORCID: 0000-0002-4335-9086
Sefa ÖZBEK
Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, UBF, Gümrük İşletme Bölümü,
ORCID: 0000-0002-1043-2056

ÖZET

Ekonomik büyüme zaman içinde mal ve hizmet üretimindeki artışı ifade etmektedir. Ekonomik büyüme sürecinin sürdürülebilirliği için teknolojinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Neoklasik görüşler bu rolde teknolojinin dışsal olduğunu ileri sürerken, İçsel büyüme teorilerine göre ise teknolojik gelişmenin içsel olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada 1990-2020 dönemine ait yıllık teknolojik gelişme, dış ticaret, enerji tüketimi ve ekonomik büyüme verileri kullanılmaktadır. Adı geçen değişkenlerin ilişkisinin araştırıldığı çalışmada zaman serisi yöntemlerinden yararlanılmıştır. ARDL sınır testi yönteminden yararlanılan çalışmada, enerji tüketimi kontrol değişkeni olarak modelde yer almıştır. Ampirik analiz bulguları kısa ve uzun dönemde farklı sonuçları ortaya koymuştur. Kısa dönemde teknolojik gelişmenin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisi yok iken uzun dönemde önemli etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer değişkenlerin ekonomi büyüme üzerine etkileri incelendiğinde ise kısa dönemde; enerji tüketimi, ihracat ve ithalatın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinin olduğu elde edilmiştir. Uzun dönemde ise bu sonuçlar enerji tüketimi ve ihracat değişkenleri için değişmez iken ithalat değişkeninin negatif yönde bir etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar Türkiye ekonomisinde sürdürülebilir ekonomik büyüme hedefleri açısından dönemsel farklılıkların önemini vurgulamaktadır. Ayrıca uzun dönemde teknolojik gelişmenin, ekonomik büyümeyi ciddi düzeyde etkilemesi teknolojik derinliğin artmasının önemini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Teknolojik Gelişme, Dış Ticaret, Ekonomik Büyüme.

THE RELATIONSHIP OF TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT, FOREIGN TRADE AND ECONOMIC GROWTH IN TURKEY: AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH

ABSTRACT

Economic growth refers to the increase in the production of goods and services over time. Technology has an important role in the sustainability of the economic growth process. While neoclassical views argue that technology is external in this role, according to endogenous growth theories, it emphasizes that technological development is internal. In this study, annual technological development, foreign trade, energy consumption

and economic growth data for the period 1990-2020 are used. Time series methods were used in the study in which the relationship of the mentioned variables was investigated. In the study using ARDL limit test method, energy consumption, export and import variables were also included in the model as control variables. Empirical analysis findings revealed different results in the short and long term. It has been concluded that while technological development does not have a statistically significant effect on economic growth in the short term, it has significant effects in the long term. When the effects of other variables on economic growth are analyzed, in the short run; It has been obtained that energy consumption, exports and imports have positive effects on economic growth. In the long term, while these results do not change for energy consumption and export variables, it has been determined that the import variable has a negative effect. These results emphasize the importance of periodic differences in terms of sustainable economic growth targets in the Turkish economy. In addition, the long-term effect of technological development on economic growth has revealed the importance of increasing technological depth.

Keywords: Technological Development, Foreign Trade, Economic Growth.

1. GİRİŞ

Ekonomik büyüme, "bir ekonominin üretim hacminde dönemler itibarıyla meydana gelen artış" şeklinde tanımlanabilmektedir (Özel, 2012: 64). İktisadi büyüme, teorik açıdan içsel ve dışsal olmak üzere iki biçimde ayrışmaktadır. Teknolojik gelişmenin dışsal olduğu görüşünü savunan Neoklasikler teknolojinin, üretimdeki artışın sadece üretim faktörlerince açıklanamayan payı ile ölçüldüğü varsayımını ortaya koymaktadır. Dışsallığın temel sebebini teknolojinin GSYH üzerinde önemli etkisi olmasına rağmen iktisadi etmenlerden etkilenmediğinin varsayılması olarak açıklanmaktadır. Teknolojinin içsel olduğu varsayımını savunan görüş ise teknolojide meydana gelen değişmenin iktisadi faaliyetlere bir tepki sonucunda meydana geldiğine yöneliktir. Başka bir deyişle iktisadi sistem içerisinde teknolojik gelişme içseldir (Seyidoğlu, 2006: 844-845).

Türkiye yenilenemez enerji açısından özellikle de doğalgaz ve petrol açısından dışa bağımlılığı yüksek bir ekonomi olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla üretim süreçlerinde de enerjiye olan ihtiyaç göz önüne alındığında enerji tüketimi ile ekonomik büyüme ilişkisi önemli hale gelmektedir. Diğer yandan dış ticaret bileşenlerindeki değişimler ile ekonomik büyümenin ciddi ilişki içerisinde olduğu değerlendirilmektedir Başta enerji olmak üzere ithalat kalemlerini ara malı ve yatırım malının oluşturduğu Türkiye'de, ekonomik büyüme açısıdan dış ticaret bileşenlerinin rolünün belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Literatüre ilişkin olarak teknolojik gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik yapılan birçok çalışma bulunmaktadır (Korkmaz, 2010; Malatyalı, 2016; Algan vd., 2017; Koç, 2021). Bu çalışmalarda teknolojik gelişme değişkeni olarak internet kullanımı, Ar-Ge harcamaları, patent sayıları, cep telefonu abonelikleri gibi değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir. İktisadi büyüme ile enerji tüketimi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar (Şengül ve Tuncer, 2006; Aydın, 2010; Özata, 2010; Yıldırım, 2019; Özen ve Levent, 2022) incelendiğinde ise enerji

tüketimi ile ekonomik büyüme arasında birlikte bir seyir olduğu ortaya konulmaktadır. Dış ticaret bileşenleri ile ekonomik büyüme ilişkisini araştıran çalışmalarda (Yenipazarlı ve Erdal, 2010; Çeştepe vdç, 2013; Kar vd., 2022; İncekara vd., 2022) ise genel olarak ihracatın ekonomik büyümeyi pozitif, ithalatın ise ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada ekonomik büyüme ile teknolojik gelişme ilişkisi ele alınmaktadır. Teknolojik gelişme göstergesi olarak internet kullanımı değişkeninden yararlanılmış ve enerji tüketimi, ihracat ve ithalat değişkenleri kontrol değişkeni olarak modelde yer almıştır. Çalışmanın güncel dönem verileri ve ARDL testi ile FMOLS yönteminin kullanılması ile literatürden ayrışmakta ve özgün bir yön ortaya koymaktadır. İkinci bölümde ampirik analiz yapılarak ampirik bulgular ortaya konuşmaktadır. Üçüncü bölümde ise genel değerlendirmeler yapılarak çalışma sonlandırılmaktadır.

2. AMPİRİK ANALİZ

2.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada Türkiye ekonomisindeki 1990-2020 dönemine ait internet kullanımı, ihracat, ithalat, enerji tüketimi ve iktisadi büyüme değişkenleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Ampirik analiz için değişkenlerin logaritmik formları alınarak model (1) oluşturulmuştur.

$$lnEB_t = a_0 + \beta_1 lnINT_t + \beta_2 lnET_t + \beta_3 lnIHR_t + \beta_4 lnITH_t + \varepsilon_t \qquad (1)$$

Modelde (1) yer alan lnEB, bağımlı değişken olarak kişi başına düşen gelir; lnINT, internet kullanımı; lnET, enerji tüketimi; lnIHR, ihracat ve lnITH, ithalatı ifade etmektedir.

Ampirik analizde öncelikle değişkenlerin birim kök seviyesi sınanacak ve sonrasında değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisine bakılarak uzun dönem katsayı tahmini yapılmaktadır.

2.2. PP Birim Kök Testi

Değişkenlerin birim kök düzeyinin sınanması amacıyla literatürde zaman serisi analizlerinde kullanılan birim kök testlerinden biri olan Phillips ve Perron (1988) testinden yararlanılmıştır (Phillips ve Perron, 1988: 345). Phillips ve Perron (1988), zaman serilerinin durağanlığının analizinde DF ve ADF testlerinin zayıflığına karşı geliştirilmiş olan ve trend içeren zaman serisi durağanlık analizlerinde DF ve ADF testlerinden daha güçlü sonuçlar veren birim kök testidir (Phillips ve Perron, 1988: 345). PP birim kök testine ait sonuçlar Tablo 2.1.'dedir.

Tablo 2.1. PP testi

	Düzey				*Birinci Fark*			
	Sabit	**Olasılık Değeri**	**Sabit ve Trendli**	**Olasılık Değeri**	***Sabit***	**Olasılık Değeri**	**Sabit ve Trendli**	**Olasılık Değeri**
lnEB	-1.207927	0.6577	-1.168344	0.8991	-5.614159***	0.0001	-5.715130***	0.0003
lnINT	-1.723240	0.4098	-0.793285	0.9551	-6.018932***	0.0000	-6.537769***	0.0000
lnET	-1.127846	0.6914	-2.870177	0.1856	-6.516273***	0.0000	-6.516392***	0.0000
lnIHR	-2.348279	0.1644	-3.125968	0.1187	-6.090703***	0.0000	-6.044879***	0.0002
lnITH	-2.002444	0.2843	-3.356531*	0.0766	-5.296359***	0.0002	-5.221849***	0.0011

Not: "*", %10, "**", %5 ve "***", %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı temsil etmektedir.

Tablo 2.1.'de verilen PP birim kök testinin sonuçlarına göre; tüm değişkenlerin birinci farkı alındığında birim kök içerdiği görülmektedir. Başka bir değişle değişkenler I(1) düzeyindedir. Değişkenlerin aynı seviyeden eşbütünleşik olması değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin ARDL sınır testi ile uygulanabilirliğini göstermektedir.

2.3. ARDL Sınır Testi

Pesaran ve Shin (1998) ile Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilmiş bir eşbütünleşme testi olan Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeli Model (ARDL) testinin bazı avantajları bulunmaktadır. Öncelikle ARLD testinde kısıtsız hata düzelme modeli kullanıldığı için daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Ayrıca kısa ve uzun dönem katsayı yorumu yapılabilen bir testtir. ARDL testi, aynı dereceden ve farklı dereceden bütünleşik olan seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisini sınayan bir testtir (Narayan ve Narayan 2005: 429).

ARDL testi kısıtsız hata düzeltme modeli (2) gösterilmiştir.

$$\Delta lnEB_t = b_0 + \sum_{i=1}^{m} b_{1i}\Delta lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} b_{2i}\,\Delta lnINT_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} b_{3i}\,\Delta lnET_{t-i} + \sum_{i=0}^{s} b_{4i}\Delta lnIHR_{t-i} + \sum_{i=0}^{u} b_{5i}\,\Delta lnITH_{t-i} + b_7 lnEB_{t-1} + b_8 lnINT_{t-1} + b_9 lnET_{t-1} + b_{10} lnIHR_{t-1} + b_{11} lnITH_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Denklem (2)'de yer alan Δ; fark operatörünü, b_0; eğilim katsayısını ve ε_t hata terimini ifade etmektedir. Ayrıca kısa ve uzun dönem dinamik ilişkiler de sırası ile "b_1, b_2, b_3, b_4, b_5" ve "$b_7, b_8, b_9, b_{10}, b_{11}$" ile gösterilmektedr. Modeldeki seriler arasındaki uzun dönem ilişkisi F istatistiği (Wald Testi) ile incelenmektedir. Bu test için hipotezler H_0 ve H_1 şeklindedir.

$$H_0: b_7 = b_8 = b_9 = b_{10} = b_{11} = 0$$
$$H_1: b_7 \neq b_8 \neq b_9 \neq b_{10} \neq b_{11} \neq 0$$

şeklindedir. H_0, eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını ve H_1 ise eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Hesaplanan F istatistiği Pesaran vd. (2001)'de yer alan anlamlılık düzeyleriyle karşılaştırma

yapıldıktan sonra eşbütünleşme ilişkisinin varlığına karar verilmektedir. Hesaplanan F istatistiğinin kritik alt ve üst değerlerden büyük olması değişkenler arasında eşbütünleşmenin olduğunu; hesaplanan F istatistik değerinin kritik alt sınırdan küçük olması değişkenler arasında eşbütünleşmenin olmadığını ifade etmektedir.

Eşbütünleşme ilişkisinin ardından uzun dönem katsayılarının tahmini için eşitlik (3)'te ARDL (m, n, p, r, s, u) modeli verilmiştir.

$$lnEB_t = c_0 + \sum_{i=1}^{m} c_{1i} lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} c_{2i} lnINT_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} c_{3i}\, lnET_{t-i} + \sum_{i=0}^{s} c_{4i} lnIHR_{t-i} + \sum_{i=0}^{u} c_{5i} lnITH_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Tüm bu aşamalardan sonra teşhis testleri ile modelin uygunluğu incelenmektedir. Kısa dönemli ilişkilerin belirlenmesi amacıyla ARDL testine dayanan bir hata modelinden (4) faydalanılmaktadır.

$$\Delta lnEB_t = d_0 + \sum_{i=1}^{m} d_{1i}\, \Delta lnEB_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} d_{2i}\, \Delta lnINT_{t-i} + \sum_{i=0}^{r} d_{3i}\, \Delta lnET_{t-i} + \sum_{i=0}^{s} d_{4i} \Delta lnIHR_{t-i} + \sum_{i=0}^{u} d_{5i} \Delta lnITH_{t-i} + \delta ECM_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Eşitlikte (4)'te yer alan ECM_{t-i} hata düzeltme terimini göstermektedir. Hata düzeltme teriminin katsayısı (δ) değişkenlerin bir şok karşısında ne kadar sürede tekrar dengeye döneceklerini göstermektedir. ARDL testi sonuçları ile teşhis testlerinin bulguları Tablo 2.2.'de verilmiştir.

Tablo 2.2. ARDL testi

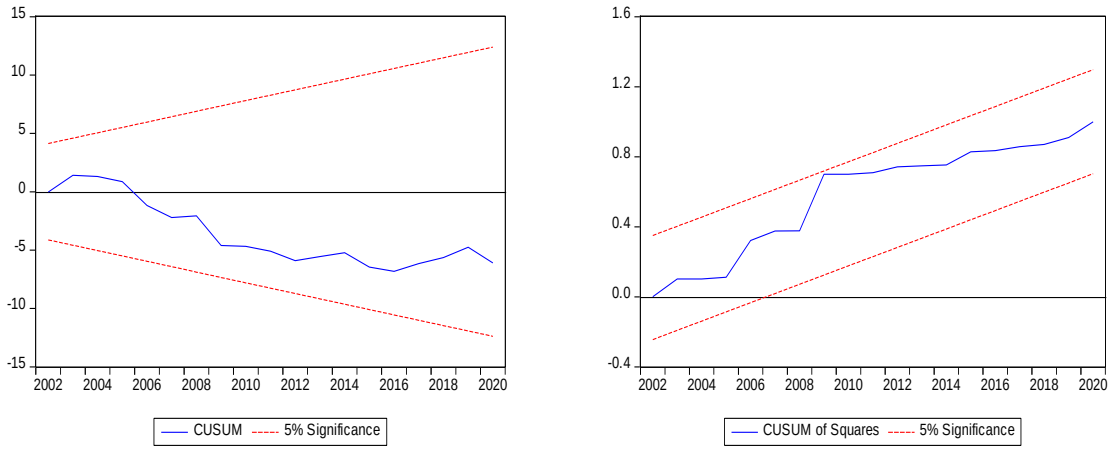
Model	***Optimum Gecikme Uzunluğu***		***F istatistik Değeri***
lnEB= f (lnINT, lnET, lnIHR, lnITH)	ARDL (1,0,2,1,0,0)		6.345240***
	Asimptotik Kritik Değerler		
	%1	**%5**	**%10**
I (0)	3.06	2.39	2.08
I (1)	4.15	3.38	3
Teşhis Testleri			
	Katsayı		***Olasılık Değeri***
Jargue-Bera	1.182469		0.553643
Ramsey RESET	0.014003		0.9071
Heteroskedasticity: ARCH	0.269460		0.6081
Breusch-Godfrey Serial Correlation LM	0.175929		0.8402
CUSUM	İstikrarlı		
CUSUM of Squares	İstikrarlı		

Not: "***", %1 düzeyinde istatiksel anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 2.2.'ye göre hesaplanan F istatistiği, kritik alt ve üst değerlerden büyüktür. Başka bir deyişle eşbütünleşme ilişkisinin varlığı söylenebilmektedir.

Tablo 2.2.'de katsayıların istatistiki olarak sağlamlığı teşhis testleri ile analiz edilmektedir. Bu testler otokorelasyon sorununun olup olmadığı, varyans sorununun olup olmadığı, normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığı ve tanımlama hatası olup olmadığını ortaya koymaktadır.

Katsayıların istikrarlı olup olmadığını gösteren CUSUM ve CUSUM of Squares test bulguları Şekil 2.1.'de verilmiştir.



Şekil 2.1. CUSUM ve CUSUM of Squares Testi

Şekil 2.1.'e göre Katsayıların istikrarlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. ARDL sınır testi katsayı sonuçları Tablo 2.3.'te verilmiştir.

Tablo 2.3. ARDL katsayı tahmini

Değişkenler	***Katsayı***	***Olasılık Değeri***
Kısa Dönem		
ΔlnINT	0.092742**	0.0183
ΔlnET	1.367135	0.1105
ΔlnIHR	1.401663***	0.0000
ΔlnITH	0.384297*	0.0841
ECT(-1)	-0.556578***	0.0000
Uzun Dönem		
lnINT	0.166630***	0.0016
lnET	2.456322*	0.0882
lnIHR	2.885828***	0.0000
lnITH	-1.726793***	0.0096

Not: "*", %10, "**", %5 ve "***", %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı temsil etmektedir.

Tablo 2.3.'teki ARDL sınır testi kısa dönem sonuçlarına göre; internet kullanımı ve ithalattaki artış ekonomik büyümeyi artırırken; ihracattaki artış ise ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Kısa dönemde internet kullanımındaki, ithalattaki ve ihracattaki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi sırasıyla %0.09; %0.38 ve %1.40 oranında artırmaktadır.

Uzun dönemde internet kullanımı, ithalat ve enerji tüketimi ekonomik büyümeyi artırırken; ihracattaki artış ise ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Uzun dönemde internet kullanımındaki, enerji tüketimindeki ve ihracattaki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi sırasıyla %0.16; %2.45 ve %2.88 oranında artırmaktadır. Diğer yandan uzun dönemde ithalattaki %1'lik bir artış ise ekonomik büyümeyi %1.72 oranında düşürmektedir.

2.4. FMOLS Yöntemi

ARDL yönteminden elde edilen bulguları doğrulamak ve sonuçların güvenilirliğini artırmak amacıyla uzun dönem katsayılarından yararlanılabilmektedir (Erdoğan vd., 2018: 52). Bu testlerden biri ise FMOLS yöntemidir. Tablo 2.4.'te FMOLS yöntemiyle elde edilen sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 2.4. FMOLS tahmini

Değişkenler	*Katsayı*	*Standart Hata*	*t-istatistiği*	*Olasılık Değeri*
lnINT	0.124551	0.031693	3.929863	0.0006
lnET	2.923750	0.847782	3.448704	0.0021
lnIHR	0.576295	0.324368	1.776672	0.0883
lnITH	-1.664695	0.251738	-6.612808	0.0000

Tablo 2.4.'te verilen FMOLS yöntemine göre; internet kullanımındaki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %0.12 artırmaktadır. İhracattaki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %0.57 artırmaktadır. Enerji tüketimindeki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %2.92 artırmaktadır. İthalattaki %1'lik bir artış ise ekonomik büyümeyi %1.66 azaltmaktadır.

3. SONUÇ

Sürdürülebilir ekonomik büyüme, ülke ekonomilerinde önemli hedefler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada ekonomik büyüme ile teknolojik gelişme ilişkisi araştırılmıştır. Teknolojik gelişme değişkeni olarak internet kullanımı değişkeninden yararlanılmıştır. Ayrıca modele enerji tüketimi, ihracat ve ithalat değişkenleri ilave edilmiştir. ARDL sınır testi bulguları kısa dönemde teknolojik gelişmenin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Kısa dönemde; enerji tüketimi, ihracat ve ithalatın ise ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzun dönemde teknolojik gelişme, enerji tüketimi ve ihracatın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri elde edilirken ithalat değişkeninin ise etkisi negatif yönde gerçekleşmiştir. Uzun dönemde FMOLS sonuçları incelendiğinde ise teknolojik gelişme, enerji tüketimi ve ihracatın ekonomik büyüme üzerinde pozitif; ithalatın ise negatif etkilerinin olduğu elde edilmiştir. Dolayısıyla ARDL sınır testi bulguları ile FMOLS bulguları benzerdir. Bu sonuçlar Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme açısından enerji tüketiminin önemini ortaya koymuştur. Diğer yandan teknolojik gelişme ve ihracatın ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri ortaya konulmuştur. Söz konusu bulgular literatür ile benzerdir (Malatyalı, 2016; Aytaç, 2017). İthalat değişkeninde ise kısa dönem ile uzun dönem sonuçlarının farklılığı elde edilmiştir. Öyle ki kısa dönemde ithalat artışının ekonomik büyüme üzerinde olumlu; uzun dönemde ise negatif etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar Türkiye'nin ithalat bağımlılığının düşürülmesinin önemini ortaya koymaktadır. Uzun dönemde düşen ithalat eğilimi ile ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğinin gerçekleşeceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Algan, N., Manga, M., & Tekeoğlu, M. (2017). Teknolojik Gelişme Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. In International Conference on Eurasian Economies, 332-338.

Aydin, F. (2010). Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (35), 317-340.

Aytaç, A. (2017). Ekonomik Büyüme-İhracat İlişkisi: 2001-2016 Türkiye Örneği. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 6(4), 214-222.

Çeştepe, H., Yildirim, E., & Bayar, M. (2013). Doğrudan Yabancı Yatırım, Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret: Toda-Yamamoto Yaklaşımıyla Türkiye'den Nedensellik Kanıtlar. Akdeniz İİBF Dergisi, 13(27), 1-37.

Erdoğan, L., Tiryaki, A., & Ceylan, R. (2018). Türkiye'de Uzun Dönem Ekonomik Büyümenin Belirleyicilerinin ARDL, FMOLS, DOLS ve CCR Yöntemleriyle Tahmini. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 36(4), 39-57.

İncekara, A., Gürbüz, A. Ş. & Poyraz, G., (2022). Reel Döviz Kurunda Eksik Değerlenme Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ülke Gelir Gruplarına Göre Bir Analiz. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(4), 1418-1429.

Kar, A., Kılıç, E., & Pazarcı, Ş. (2022). Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ampirik Analizi: Doğu Avrupa Ülkeleri Örneği. Alanya Akademik Bakış, 6(3), 2683-2706.

Koç, Ü. (2021). Bilişim Teknolojileri ve Ekonomik Büyüme. Third Sector Social Economic Review, 56(2), 1231-1244.

Korkmaz, S. (2010). Türkiye'de Ar-Ge Yatırımları ve Ekonomik Büyüme Arasindaki İlişkinin VAR Modeli İle Analizi. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 5(20), 3320-3330.

Malatyalı, Ö. (2016). Teknoloji Transferinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği 1989–2014. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), 62-73.

Özata, E. (2010). Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme Arasindaki İlişkilerin Ekonometrik İncelemesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (26).

Özel, H. A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), 63-72.

Özen, K. & Levent, C. (2022). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Enerji Tüketiminin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 17(66), 437-452.

Pesaran, M. H. & Smith, R. (1998). Structural Analysis of Cointegrating VARs. Journal of Economic Surveys, 12(5), 471-505.

Pesaran, M. H., Y. Shin & R. J. Smith (2001). Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships. Journal of Applied Econometrics, 16, 289-326.

Phillips, P.C.B. & Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. Biometrica, 75, 335-345.

Narayan, P. K. ve Narayan, S. (2005). Estimating Income and Price Elasticities of Imports for Fiji in a Cointegration Framework. Economic Modelling, 22(3), 423-438.

Seyidoğlu, H. (2006), İktisat Biliminin Temelleri, İstanbul, Güzem Can Yayınları No:21.

Şengül, S., & Tuncer, İ. (2006). Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme: 1960-2000. İktisat İşletme ve Finans, 21(242), 69-80.

Yenipazarlı, A., & Erdal, F. (2010). Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Ekonomik Büyüme. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2(1), 15-24.

Yıldırım, C. Y. (2019). Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme: Granger Nedensellik Yaklaşımı. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 4(9), 119-145.

DEVLET ÜNİVERSİTELERİNDE İÇ KONTROL STANDARTLARINA UYUM DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ[137]

Ali Namık ÖZDEN
Suleyman Demirel University, Graduate School Of Social Sciences,
ORCID: 0000-0003-2827-5148
Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY
Suleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration
ORCID: 0000-0002-0729-1686

ÖZET

İç kontrol standartları Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenir ve yayımlanır. Bu standartlar Kontrol ortamı standartları, risk değerlendirme standartları, kontrol faaliyetleri standartları, bilgi ve iletişim standartları, izleme standartlarından oluşmaktadır. İdareler, tüm mali ve mali olmayan işlemlerinde belirlenen standartlara uymakla ve gereğini yapmakla yükümlüdür. Kanun'a ve standartlara aykırı olmamak koşulu ile idareler tarafından görev alanları kapsamında her türlü yöntem, süreç ve özellikli işlemlere yönelik standartlar belirlenebilir. Kamu kurumlarında kamu iç kontrol standartlarının uygulanması ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapma görevi mali hizmetler birimine verilmiştir. Üniversitelerde mali hizmetler birimi Strateji Geliştirme Daire Başkanlıklarıdır.

Kanun, kamu kurumlarının ve bu arada üniversitelerin mali yönetim ve kontrol sisteminin yapısını ve işleyişini yeni bir anlayışla ele almakta; kamu bütçelerinin hazırlanma, uygulanma ve kontrol işlemlerinin nasıl yapılacağını, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını belirlemektedir. Yönetim sorumluluğu, siyasi sorumluluk, idari sorumluluk, mali sorumluluk, performans sorumluluğu, cezai sorumluluk, bu Kanun'da yer bulan sorumluluk türleri olarak öne çıkmaktadır. Üniversitelerde belirtilen sorumlulukları yerine getirmekle yükümlü olanlar üst yönetici sıfatıyla rektörler, harcama yetkilileri, gerçekleştirme görevlileri, strateji geliştirme daire başkanlığı, muhasebe yetkilisi, iç denetçiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış denetim ise Sayıştay tarafından ifa edilmektedir.

Bu çalışmada devlet üniversitelerinde iç kontrol standartlarına uyum düzeyi üniversiteler tarafından yayımlanan iç kontrol standartları uyum eylem planları aracılığıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İç kontrol standartları, uyum eylem planı, devlet üniversiteleri.

DETERMINING THE LEVEL OF COMPLIANCE WITH INTERNAL CONTROL STANDARDS IN STATE UNIVERSITIES

[137] Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda, Doç. Dr. Mehmet Akif Altunay danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi Ali Namık ÖZDEN tarafından hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

ABSTRACT

Internal control standards are determined and published by the Ministry of Treasury and Finance. These standards consist of control environment standards, risk assessment standards, control activities standards, information and communication standards, and monitoring standards. Administrations are obliged to comply with the standards set in all their financial and non-financial transactions and to act accordingly. Provided that they are not contrary to the law and standards, standards for all kinds of methods, processes, and specific transactions can be determined by the administrations within the scope of their duties. The task of working on the implementation and development of public internal control standards in public institutions has been given to the financial services unit. The financial services unit in universities is Strategy Development Department.

The law deals with the structure and functioning of the financial management and control system of public institutions and universities, with a new understanding; It determines the preparation, implementation, and control of public budgets, accounting, and reporting of financial transactions. Management responsibility, political responsibility, administrative responsibility, financial responsibility, performance responsibility, and criminal responsibility stand out as the types of responsibility included in this Law. Those responsible for fulfilling the responsibilities specified in universities appear as rectors as top managers, spending officials, realization officers, strategy development departments, accounting officers, and internal auditors. The external audit is carried out by the Court of Accounts.

In this study, the level of compliance with internal control standards in state universities is discussed through internal control standards compliance action plans published by universities.

Key words: Internal control standards, compliance action plan, state universities.

SAHTE İŞYERİ VE SAHTE SİGORTALILIK [138]

Güven BALLI
Suleyman Demirel University, Graduate School Of Social Sciences,
ORCID: 0000-0003-2061-1880
Doç. Dr. Mehmet Akif ALTUNAY
Suleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences
ORCID: 0000-0002-0729-1686

ÖZET

Sahte sigortalılık, bir kişinin gerçekte herhangi bir işte çalışmıyor olmasına rağmen sadece çalışanlara tanınan bir sigorta statüsünden kendisini sigortalı olarak bildirtmesidir. Özellikle 4/a (SSK) sigorta statüsünün emekli olabilmek için gerekli koşullarda 4/b (BAĞKUR) statüsüne göre daha avantajlı konumda olması sahte sigortalı bildirimlerinin genel olarak 4/a statüsünden yapılmasına sebebiyet vermektedir. Sahte işyeri ise 4/a statüsünden yapılan sahte sigortalı bildirimlerinin organize olmuş halidir. Sahte sigortalı bildirilen kişiler gerçek ve faal bir işyerinden sahte sigortalı olarak bildirilebileceği gibi gerçekte hiçbir faaliyeti olmayıp sadece resmi evraklar üzerinde kaydı olan (vergi mükellefiyeti gibi) sözde bir işyerinden de bildirilebilmektedir. Birinci durumda işyerinde gerçek çalışanlar da bulunmaktadır bu sebeple de işyeri sahte değildir, sadece fiilen çalışmayan kişinin sigortalılığı sahtedir. Ancak ikinci durumda işyeri tamamen paravandır. Zira işyerinde hiçbir faaliyet olmayıp sadece boş bir adres üzerinden vergi mükellefiyet kaydı vardır ve bildirilen sigortalıların tamamı sahtedir. Bu ikisinin haricinde sahte işyerinin bir de "sonradan sahte olmuş" hali vardır. Sahte işyerinin bu türüne ilk zamanlar gerçek ve faal bir işyerinin sonradan gayri faal hale gelmesine rağmen dışardan sigortalı bildirimine devam etmesi örnek olarak gösterilebilir.

Gerek sosyal güvenlik mevzuatında gerekse Yargıtay' ın yerleşmiş kararlarında, bir kişinin sigortalı sayılabilmesi için fiili çalışma olgusu şart koşulmuştur. Buna rağmen sahte sigortalı ve sahte işyeri bildiriminde bulunanlara ise çeşitli idari ve adli yaptırımlar öngörülmüştür. Yapılan sahte bildirimlerde; "sigortalı bildirilene", "sigortalı bildirene" ve "muhasebe meslek mensubuna" suç ve kabahatleri oranında idari ve adli yaptırım uygulamaktadır. İdari soruşturma Sosyal Güvenlik Kurumu denetim elemanları eliyle, adli soruşturma ise Cumhuriyet Savcılarınca yapılmaktadır. Yapılan soruşturma ve incelemeler neticesinde failler "emeklilik iptali" gibi sonradan telafisi imkansız sonuçlarla da karşılaşabilmektedir. Bu yönüyle sadece Sosyal Güvenlik Kurumunun değil vatandaşların da mağdur olmaması için "sahte işyeri" ve "sahte sigortalılık" konusunda güçlü bir sosyal güvenlik bilici meydana getirmek gerekmektedir. Toplumumuzda genel kanı olan "nasıl olsa primini ödüyorum" yargısını yıkacak kampanya ve politikaların yürütülmesi de son derece önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal güvenlik, sahte sigortalılık, sahte işyeri, fiili çalışma.

[138] Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda, Doç. Dr. Mehmet Akif Altunay danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi Güven BALLI tarafından hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

FAKE WORKPLACE AND FAKE INSURANCE

ABSTRACT

False insurance is when a person declares himself to be insured from an employee-only insurance status, even though he or she is not actually working in any job. In particular, the fact that the 4/a (SSK) insurance status is more advantageous than the 4/b (BAĞKUR) status in the necessary conditions for retirement causes fake insured notifications to be made from the 4/a status in general. The fake workplace is the organized version of the fake insured notifications made from the 4/a status. Persons who are declared as the false insured can be reported as false insured from a real and active workplace, or they can be reported from a so-called workplace that has no real activity and is registered only on official documents (such as tax liability). In the first case, there are real employees in the workplace, so the workplace is not fake, only the insurance of the person who is not actually working is fake. But in the second case, the workplace is completely a front. Because there is no activity in the workplace, there is only a tax liability record on an empty address, and all of the reported insureds are fake. Apart from these two, there is also a "later fake" version of the fake workplace. An example of this type of fake workplace is the fact that a real and active workplace continues to notify externally insured although it later becomes inactive.

Both in the social security legislation and in the settled decisions of the Supreme Court, the fact of working is stipulated in order for a person to be considered insured. Despite this, various administrative and judicial sanctions are foreseen for those who have fake insurance and fake workplace notifications. In false notifications; It imposes administrative and judicial sanctions on “insured persons”, “insured persons” and “accounting.

Keywords: Social security, fake insurance, fake workplace, actual work.

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRKİYE'DE ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ UYGULAMASI

Mehmet TUNÇER
Karadeniz Teknik Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-7158-5398
Yasemin YILDIRIM
Ordu Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-0538-7753

ÖZET

Adil bir vergi sisteminin oluşturulabilmesi için devletler ödeme gücünü yakalamaya çalışmaktadırlar. Asgari geçim indirimi uygulaması ödeme gücü göstergelerinden biri olan gelir üzerinden vergi hesaplanırken yararlanılan bir araçtır. Dünyada birçok ülkede bir takım farklılıklar görülse de uygulamayla asıl amaçlanan kişilerin temel seviyede yaşamsal ihtiyaçlarını ekonomik açıdan daha iyi şartlarda sağlayabilmeleridir. Bu amaçla Türkiye mali tarihinde en az geçim indirimi, genel/özel vergi indirimi, ücretlerde vergi iadesi ve asgari geçim indirimi gibi isimlerle 1950 yılından 2021 yılı sonuna kadar farklı yöntemlerde uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Ülkemizdeki asgari geçim indirimi uygulamasının yetersizliğiyle ilgili görüşler daha önceki ampirik ve teorik çalışmalarda verilmiştir. 2021 yılında çıkartılan 7349 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla asgari geçim indirimi uygulamasına son verilerek asgari ücret gelir vergisinden ve damga vergisinden istisna edilmiştir.

Dolayısıyla bu çalışmada tarihi süreç içerisinde asgari geçim indirimi uygulamalarıyla ilgili çıkarılan kanunlara değinilerek, uygulamaların kimleri ne ölçüde kapsadığıyla ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Asgari Geçim İndirimi, En Az Geçim İndirimi, Asgari Ücrete Vergi İstisnası, AGİ.

MINIMUM LİVİNG ALLOWANCE IMPLEMENTATION IN TURKEY IN THE HISTORICAL PROCESS

ABSTRACT

In order to create a fair tax system, states are trying to catch up with their ability to pay. The minimum living allowance is a tool used when calculating tax on income, which is one of the indicators of solvency. Although there are some differences in many countries in the world, the main purpose of the application is to provide the basic level of life needs of people in better economic terms. For this purpose, different methods have been implemented from 1950 to the end of 2021 with names such as minimum living allowance, general/special tax reduction, tax refund in wages and minimum living allowance in the financial history of Turkey.

Opinions about the inadequacy of the minimum living allowance in our country have been given in previous

empirical and theoretical studies. With the Law No. 7349 on Income Tax and Amending Certain Laws enacted in 2021, the minimum living allowance was terminated and the minimum wage was exempted from income tax and stamp tax.

Therefore, in this study, it has been tried to give information about who and to what extent the practices are covered by referring to the laws enacted regarding the minimum living allowance practices in the historical process.

Key words: Minimum Living Allowance, Minimum Wage Tax Exemption, MLA.

GİRİŞ

Devletin sadece temel kamu hizmetlerini gerçekleştirmek için düşük miktarlarda vergi alması anlayışı 1929 Ekonomik Buhranıyla birlikte terk edilmiştir. Yeni ekonomi politikaları ve anayasalar vergiyi sadece mali araç olmaktan çıkarıp, vergiye iktisadi ve sosyal fonksiyonlar da yüklemişlerdir. Vergilemenin bilinen en önemli sosyal fonksiyonu olan gelir dağılımında adaletin sağlanması bugün birçok ülkede üzerinde önemle durulan bir konudur.

Türkiye'de vergilendirmenin asıl dayanağını oluşturan ve vergilemenin temel özelliklerinin yer aldığı 1982 Anayasasında vergilerin ödeme gücüyle orantılı olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla vergi adaletine ulaşmak için ödeme gücüne ulaşma tekniklerinin en doğru şekilde uygulanması önem taşımaktadır. Asgari Geçim İndirimi(AGİ) uygulaması da bu tekniklerden biri olup günümüzde birçok ülkede benimsenmiş ve uygulanmaya çalışılmaktadır. Uygulanışı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte genel olarak kişinin medeni durumuna ve çocuk sayısına göre değişiklik gösteren, asgari çalışma yaşındaki tüm çalışanların toplam gelirinden temel düzeyde geçimi sağlayacak kısmının çıkarılmasıyla elde edilir.

3. ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ KAVRAMI

Sonnenfels'in "insanoğlunun kutsal payı" olarak ifade ettiği asgari geçim indirimi; Justi, Bentham, Sismondi, Hermann, Sir James Steuart, J. S. Mill ve Adam Smith gibi yazarlar tarafından da haklı görülmüştür. Benzer şekilde J. S. Mill de sağlıklı bir yaşamın sürdürülebilmesi için, belli bir seviyenin altındaki gelirlerden vergi alınmamasını savunmuştur. Yine A. Smith ise mükellefin varlığını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu kaynakların vergilendirme kapsamına girmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Şentürk, 2008: 49). Adam Smith'in ödeme yeteneği ile kastettiği modern vergilendirmenin üretime bir yük olarak yüklenmeyen, tamamen artıklardan elde edilen bir ücrete dayanmasıdır. (Dwyer, 2014: 664).

Asgari geçim indirimi müessesesinin uygulanmasında farklı yöntemlerden yararlanılabilmektedir. Bu yöntemlerden birisi matrahtan indirim yöntemi olup günümüzde uygulanan en çok yöntemdir. Bu yöntemde asgari geçim indirimi tutarı mükellefin gelirinden indirilmektedir. İkinci yöntem, vergiden indirim veya Dekot sistemi olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de en son uygulanan bu yöntemde, öncelikle yükümlünün

vergilendirilebilir geliri üzerinden vergi tarifesine göre vergisi hesaplanır, sonrasında asgari geçim indirimi tutarına isabet eden vergi düşülerek mükellefin ödemesi gereken vergiye ulaşılmaktadır. Üçüncü yöntem ise "bölme (katsayı)" yöntemi olup, ailenin gelirinin ailedeki bireyleri sayısına bölümlenmesinden sonra her bir bireyin bu tutar üzerinden ayrı ayrı vergilendirilmesi sağlanır. Bu suretle ailenin gelirlerinin artan oranlı tarifelerin üst gelir dilimlerine girmesi ve dolayısıyla yüksek oranda vergilendirilmesi engellenmeye çalışılır (Demirtaş Aydoğan, 2017: 44).

Türkiye'de %15- %40 arasında seyreden vergi oranları hem ücret geliri elde edenler hem de gerçek usulde vergilendirilen diğer gelir sahipleri için uygulanmaktadır. Ücretlilerin tabi olduğu vergi tarifesinde dilimlere uygulanan matrah uzunlukları yüksek tutularak ücretlilerin lehine bir vergilendirme işlemi yapılmaktadır. Aynı şekilde AGİ uygulaması da sadece ücretliler için geçerli bir uygulama olmuştur. 2021 yılında çıkartılan 7349 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Türkiye'de AGİ uygulamasına son verilmiş olup, yine ücretli kesimin yararlanabildiği "Asgari ücrete vergi istisnası" uygulaması hayata geçirilmiştir.

1.1. Türkiye'de Asgari Geçim İndiriminin Tarihsel Gelişimi

Ülkemizde 1950'den önceki yıllarda alınan Kazanç, Muvazene ve İktisadi Buhran vergileri zamanla devletin artan masraflarını karşılayamaz hale gelince, artan ihtiyaçların finansmanı için Alman vergi kanunlarından yararlanarak 1950 yılında 5421 sayılı Kanunla yeni bir vergi sistemi uygulamaya başlamıştır. "En az geçim için indirim" adıyla uygulanmaya başlanılan en az geçim indirimi müessesesi, günümüzdeki asgari geçim indiriminden farklı olarak yalnızca ücret gelirlerine değil, tüm gelir unsurlarına yönelik bir düzenlemeydi. Kanunun altıncı bölümünde mükelleflerin medeni durumları ve çocuk sayılarına göre vergiye tabi tutulamayacak hadler belirtilmiştir. Belirtilen hadleri aşan gelirler için %15 ila %45 arasında değişen vergi oranlarının uygulanacağı ifade edilmiştir (Ekinci, 2012: 195). Gelir Vergisi Kanunu'nun yeniden düzenlenerek kabul edildiği 1960 yılında ise 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun "En az geçim indirimi" başlıklı 31. ile 36. maddeleri arasında düzenlenme yapılmıştır (Yeğen, 2022: 179).

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapan 980 sayılı Kanunla matrahtan indirim yerine vergiden indirim yöntemine geçilmiş ve en az geçim uygulamasının yanında hizmet erbabına yönelik düzenlenen, esasen ayırma ilkesini hayata geçirmeyi amaçlayan özel indirim uygulaması getirilmiştir. Geçim indirimi, gelir vergisine tâbi geliri olan gerçek kişileri (dar mükellefiyete tâbi olanlar hariç), diğeri (özel indirim) ise, sadece gerçek ücret geliri olanları kapsamına almaktadır. Bahsi geçen kanunda "*Özel indirim adında bir indirim evvelce 31 inci madde hükmünde mevcut değildi. Yeni kanunla konulmuş bulunan bahis konusu indirim münhasıran hizmet erbabının gerçek ücretlerine, geçim indirimlerine ilâveten tatbik olunacaktır. Hizmet erbabının özel indirim olarak istifade edecekleri hadler günde, 5, haftada 35, ayda 150, yılda 1800 liradır. Bu hadlerin geçim indirimi hadleriyle tutarları ise şöyledir* (verginet)" şeklinde açıklama

getirilmiştir.

1980 değişikliklerinden önce "en az geçim indirimi" adı altında uygulanan asgari geçim indirimi, 1981 takvim yılı başından itibaren matrahtan yöntemine dönerek 'genel indirim' adını almış, 3239 sayılı Kanun ile de 01.01.1986 tarihinden itibaren uygulamadan kaldırılmıştır. 1981 yılında uygulamaya konulan genel indirim tutarları 1985 yılı sonuna kadar hiç değiştirilmemiştir. Genel indirim bu dönemde mükellef için günde 20 TL, eş için 15 TL, çocuklar için de 5 TL olarak uygulanmıştır (Işık, 2008:57). İlave özel indirim ise her grup için 54.000 TL olarak (Karı - kocanın ücretli olarak çalışması halinde genel indirimden istifade etmeyen eşin gerçek ücretinden yapılacak özel indirim yılda 27.000 lira) olarak uygulanmıştır (resmigazete.gov). Bu dönem içinde özel indirim tutarları arttırılmış olsa da, genel indirim gibi o da hızla aşınmıştır. Zaten yüksek olmayan genel indirimin 1986 yılında tamamen kaldırılması ile gelir vergisinin temel özelliklerinden biri kaldırılmıştır (Şenatalar vd., 1990: 60).

1986-2004 yılları arasında yürürlükte olan 3239 Sayılı Kanuna göre aile reisinin, eşinin ve çocuklarının her birinin gerçek usulde tespit edilen ücret gelirine indirim hadleri sadece özel indirim ve diğer kanunlarda da olduğu gibi sakatlık indiriminden oluşmaktadır. Buna göre matrahtan yapılacak özel indirim tutarı yılda 72.000 liradır.

2005 yılı başında ise 4842 Sayılı Kanunla "Ücretlilerde vergi indirimi (iadesi)" uygulamasına geçilmiştir. Uygulamanın temel mantığında mükellefin yıl içerisinde yapmış olduğu belirli harcamalarının belirli bir kısmının bir sonraki yılda ücreti üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmesi oluşturmuştur. Dolayısıyla mükellefin kendisi, eşi ve çocukları ile ilgili eğitim, sağlık, gıda, kira gibi harcamaları toplamı üzerinden hesaplanan indirimin, ücretlinin ertesi yılda ödenecek gelir vergisinden mahsup edilmesidir. Kanundaki uygulamaya göre sözü edilen harcamaların yıllık toplam tutarının;

– 3 milyar liraya kadar % 8'i,
– 6 milyar liranın 3 milyar lirası için % 8'i, aşan kısmı için % 6'sı,
– 6 milyar liradan fazlasının, 6 milyar lirası için % 7'si, aşan kısmı için % 4'ü ücretlinin ertesi yılda ödeyeceği gelir vergisinden mahsup edilmesi veya işverenler aracılığı ile kendisine nakden iade edilmesi şeklinde uygulanmıştır (alomaliye.com). 1985 yılından 2008 yılına kadar farklı isimlerle uygulanan vergi iadesi uygulamasına asgari geçim indiriminin benimsendiği 5588 sayılı Kanunla son verilmiştir (İnam, 2007: 3).

Ücretlilere vergi iadesinin kaldırılmasında; yıllardır uygulanmakta olan müessesenin başlangıçta son derece yararlı olmakla birlikte zamanla etkinliğini kaybetmesi, kötüye kullanımlar nedeniyle belge düzenini de olumsuz etkilemeye başlaması etkin rol oynamıştır. Ayrıca söz konusu müessese, uluslararası vergi yükü hesaplamaları açısından sistemde standart bir indirim olarak kabul edilmediği için Türkiye'de istihdam üzerindeki vergi yükünü de gerçekte olduğundan fazla göstermektedir. Bu ve benzeri nedenlere dayanarak

kanun koyucu gelir vergisi sisteminde ayırma kuramını kabul etmek suretiyle ücretlilerde vergi indirimi müessesesini kaldırarak, AB müktesebatına uyumlu bir müessese olan asgari geçim indiriminin kabul edilmesini öngörmüştür. Yeni uygulama ile vergilemede mükelleflerin medeni halleri de dikkate alınabilecek diğer yandan, asgari geçim indirimi bütün mükellefler için belirli koşullarla standartlaştırılmak suretiyle vergi denetiminin etkinliğini de artırması beklenmektedir. Diğer taraftan vergi iadesi müessesesi; ücretlileri fiş, fatura vb. belge almaya teşvik etmekte; diğer bir ifade ile bir otokontrol müessesi olarak görev yapmaktaydı. Vergi iadesinin kaldırılması ile otokontrol müessesi de kaldırılmış olmaktadır (İnam, 2007: 4).

2008 – 2021 yılları arasında uygulanmış olan asgari geçim indirimi uygulaması ise 5588 sayılı kanunla yasalaşmıştır. Asgari geçim indirimi (AGİ) uygulaması Cumhurbaşkanlığı tarafından bazı maddelerinin tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilmesi sonucu, aynı içerikle 04.04.2007 tarih ve 26483 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5615 sayılı Kanunla kabul edilerek, vergi sistemimize girmiştir (Işık, 2008: 59).

Bahsi geçen uygulamaların miktarları ve kanunları yıl bazında aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Gelir Vergisi Tarifelerinde Yer alan Asgari Geçim İndirimi Uygulamaları

Kanun / Değişim No	Uygulama Tarihi		Yöntem	Bekar Mükellef	Evli Mükellef					
					Çocuksuz	1 Ç.lu	2 Ç.lu	3 Ç.lu	4 Ç.lu	5 Ç.lu
5421	1950-1957	En az geçim ind.	Matrahtan ind.	540	900	1,080	1,080	1,260	1,260	1,440
6908	1958-1962	En az geçim ind.	Matrahtan ind.	810	1,350	1,620	1,620	1,890	1,890	2,160
193 (202)	1963-1967	En az geçim ind.	Matrahtan ind.	1,080	1,800	2,160	2,520	2,880	3,240	3,600
193 (980)	1968-1980	En az geçim ind.	Vergiden ind.	1,800	2,880	3,600	4,320	5,040	5,760	6,480
		Özel indirim	Vergiden ind.	3,600	4,680	5,400	6,120	6,840	7,560	8,280
193(2361)	1981-1986	Genel indirim	Matrahtan ind.	7,200	12,600	14,400	16,200	18,000	18,000	18,000
		Ek özel ind.	Matrahtan ind.	54,000	54,000	54,000	54,000	54,000	54,000	54,000
3239	1986-2004	Özel indirim	Matrahtan ind.	72,000	72,000	72,000	72,000	72,000	72,000	72,000
4842	2005-2008	Ücretlilerde vergi ind.(iadesi)	Vergiden ind.	Belirli harcama tutarlarına ilişkin hesaplanan miktarların ücretlinin ertesi yılda ödeyeceği gelir vergisinden mahsup edilmesi veya işverenler aracılığı ile kendisine nakden iade edilmesi şeklindedir.						
5615	2008-2021	Asgari geçim ind.	Vergiden ind.	Yıllık asgari ücret üzerine medeni durum ve çocuk sayısına bağlı olarak değişen oranların uygulanması suretiyle hesaplanır.						

Kaynaklar: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7228.pdf, resmigazete.gov.tr/arsiv/9535.pdf, tbmm.gov.tr/tutanaklar/, verginet.net/dtt/2/GT87_408.aspx, resmigazete.gov.tr/arsiv/17203.pdf, resmigazete.gov.tr/arsiv/18955.pdf, alomaliye.com, resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070404-2.htm

5615 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda asgari geçim indirimi ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070404-

2.htm):

"Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5 diğer çocuklar için % 5'idir. Gelirin kısmî döneme ait olması halinde, ay kesirleri tam ay sayılmak suretiyle bu süreye isabet eden indirim tutarları esas alınır. Asgarî geçim indirimi, bu fıkraya göre belirlenen tutar ile 103 üncü maddedeki gelir vergisi tarifesinin birinci gelir dilimine uygulanan oranın çarpılmasıyla bulunan tutarın, hesaplanan vergiden mahsup edilmesi suretiyle uygulanır. Mahsup edilecek kısmın fazla olması halinde iade yapılmaz.

İndirimin uygulamasında "çocuk" tabiri, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dâhil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukları, "eş" tabiri ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade eder."

Yukarıdaki madde hükmünden anlaşıldığı üzere ülkemiz uygulamasında "asgari geçim indirimi" adı verilen uygulama sadece gerçek usulde vergilendirilen ücretliler açısından geçerlidir. İndirimin miktarı kişinin medeni haline ve çocuk sayısına göre belirlenmektedir. Kişinin bu indirimden faydalanabilmesi için gelirinin belli bir tutarı aşmaması gibi bir şart yoktur. Dolayısıyla gelir düzeyi ne olursa olsun gerçek usulde vergilendirilen tam mükellefiyete tabi tüm ücretliler bu uygulamadan yararlanabilecektir (Kaplan, 2012: 382).

Buna göre özetlemek gerekirse ülkemizde asgari geçim indiriminden;

- Ücretleri gerçek usulde vergilendirilen gerçek kişiler (Diğer bir ifade ile ücretleri tevkif suretiyle vergilendirilen tam mükellef kişiler),
- Ücret gelirlerini yıllık beyanname ile bildirenler,
- Gelir Vergisi Kanununun 61 inci maddesi kapsamında değerlendirilen ücret geliri elde edenler, örneğin sosyal güvenlik destekleme primi ödemek suretiyle çalışanlar ile kurumların yönetiminde görevli olanlar yararlanabilmekteydi.

Aşağıda sayılan ücret geliri elde edenler asgari geçim indirimi uygulamasından yararlanamamışlardır (mevzuat.gov.tr):

- Ücretleri diğer ücret kapsamında vergilendirilen hizmet erbabı,
- Dar mükellefiyet kapsamında ücret geliri elde edenler

- Başka bir kanun hükmü (3218, 4490, 4691 sayılı kanunlar vb.) uyarınca ücretlerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmayanlar,
- Ücret geliri elde etmeyen diğer gerçek kişiler.

İlk maddede belirtilen GVK'nın 64 üncü maddesine göre diğer ücret geliri elde eden ücretliler; kazançları basit usulde tespit edilen ticaret erbabının yanında çalışanlar, özel hizmetlerde çalışan şoförler, özel inşaatlarda çalışan işçiler, gayrimenkul sermeyi iradı sahibi yanında çalışanlar ve gerçek ücretlerinin tespitine imkan olmaması sebebiyle, *Danıştay'ın* müspet mütalaasıyla, Maliye Bakanlığınca bu kapsama alınanlardır. GVK'nın 23/6 üncü maddesi gereğince, konut kapıcı ücretlerinden gelir vergisi kesintisi yapılmadığından, gerçek usulde vergilendirilmeyen konut kapıcılarının da bu sistemden yararlanması mümkün değildir (Türkay, 2017: 142).

Türkiye'de uygulanan asgari geçim indirimi ile ilgili gelir vergisi kanununun 2. maddesi şu şekildedir (ISMMMO, 2006):

Madde 2- *Maddeyle, gerçek usulde vergilendirilen ücretlilerin ödeyecekleri gelir vergisi tutarının tespitinde "asgarî geçim indirimi" uygulaması getirilmekte ve bu indirimin usûl ve esasları düzenlenmektedir. Asgarî geçim indirimi uygulaması esas itibarıyla, geçim standartları dikkate alınarak, kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta kullandıkları bir miktar gelirin vergi dışı bırakılması amacına yönelik bulunmaktadır. İndirim hakkı, gerçek usulde vergilendirilen ücretlilere medenî durumları dikkate alınarak tanınmakta ve indirimin uygulanmasında 16 yaşından büyük ve sanayi kesiminde çalışan işçiler için uygulanan asgarî ücretin brüt tutarı baz alınmaktadır. İndirimin, mükellefin kendisi için sanayi kesiminde çalışan ve 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin %50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eş için %10'u ve ilk iki çocuk için %7,5'i diğerleri için %5'i olarak uygulanması öngörülmektedir.*

1.2. Asgari Geçim İndiriminin Hesaplanması

Asgari ücretin hesaplanmasında medeni durum ve çocuk sayısına göre değişen asgari geçim indirim (AGİ) oranları dikkate alınmıştır. AGİ oranının tespit edilmesinde,

- İşçinin kendisi için %50
- Çalışmayan ve geliri olmayan eş için %10
- Birinci ve ikinci çocuk için çocuk başına %7,5
- Üçüncü çocuk için %10
- Dördüncü ve daha fazla çocuk için %5'er indirim uygulanmıştır (TÜRMOB, 2021).

Örneğin evli ve eşi çalışmayan, 2 çocuklu bir işçinin AGİ oranı %50+%10+%7,5 * 2 =%75 şeklinde

hesaplanır. Aylık indirim tutarının hesaplanması için, asgari ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan asgari ücretin yıllık brüt tutarının toplamı AGİ oranı ile çarpılır ve çıkan sonuç 12'ye bölünür. Böylece kişinin alacağı asgari geçim indirimi tutarı hesaplanmış olur.

Ülkemizde uygulanan vergiden indirim sisteminin özünde, çalışanın gelirinin asgari yaşamını sağlayacak kadarının vergi dışı bırakılması ve vergi dışı bırakılan kısmın çalışana verilmesi bulunmaktaydı. Diğer bir ifadeyle, işveren tarafından devlete ödenmesi gereken verginin devlete ödenmeyip asgari geçim indirimi adı altında işveren tarafından devlet adına işçiye ödenmesidir. Asgari geçim indirimi uygulamasında işveren aracılık yapmakta olup, işçisine ödediği asgari geçim indirimini işçinin ödeyeceği vergiden düşmektedir. Bu durumda net ücret hesaplanırken işçinin brüt ücretinden kesintiler çıkarılır, sonrasında da vergiden indirilecek olan AGİ miktarı çıkarılır. Dolayısıyla AGİ net ücreti artırıcı etki yapmaktadır.

Örneğin evli ve eşi çalışmayan, 2 çocuklu bir işçinin AGİ oranı %75'tir. 2020 yılında brüt asgari ücret 2.943,00 TL ve en düşük vergi dilimine uygulanan vergi oranının da %15 olduğu dikkate alınırsa; bu işçinin aylık net gelirine 2.943,00 * 0,75 * 0,15 =331,09 TL AGİ ilavesi yapılmaktadır. Bekar bir işçi için hesaplama yapmak gerekirse AGİ oranı %50 olacağından, 2.943,00*0,50*0,15=220,73 TL AGİ ilavesi yapılmaktadır. Görüldüğü üzere bekar bir işçi ile evli, eşi çalışmayan, 2 çocuklu bir işçinin maaşları arasındaki net fark 110,36 TL'dir. Ülkemiz nezdinde bu uygulamanın, uygulamadan beklenen hedefleri yerine getirmekte oldukça yetersiz olduğu görülmektedir.

2. ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

OECD ülkelerinin vergi sonrası net gelir durumlarını düşük, orta ve yüksek gelirliler kategorilerinde inceleyen bir araştırmaya göre Türkiye'de yüksek gelir grubunda bulunan kişilerin net gelirlerindeki azalma oranının OECD ortalamasına eşit olduğu görülmüştür. Ancak orta gelir grubu ile düşük gelir grubunda bulunan kişilerin net gelirlerinde meydana gelen azalmanın oransal olarak OECD ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Can Avşar, 2018: 77). Dolayısıyla OECD ülkelerine kıyasla asgari geçim indirimi uygulamasının vergi adaletini sağlamada yetersiz olduğu görülmektedir.

Mali psikoloji açısından bakıldığında asgari geçim indirimi daha çok asgari ücretliler üzerinde olumlu etki oluşturmaktadır. Kızıltoprak (2021) tarafından yapılan bir çalışmada asgari geçim indirimi kesintisinin ortalama efektif gelir vergisi oranlarını düşürdüğü gösterilmiştir. İşgücü üzerinden ortalama efektif gelir vergisinin hesaplanmasında makro ve mikro yöntemler olmak üzere iki temel yaklaşım vardır. Makro yaklaşımlarda temel yöntem, geçmiş yıllara ait milli gelir ve vergi geliri gibi veriler kullanılarak fiili vergi yükünün hesaplanmasıdır. Makro yöntemler ulusal hesaplamalara dayalıdır ve bu anlamda "geriye doğru" olarak nitelendirilebilecek bir yöntemdir. Bir gelir türü, hane veya kurumun ortalama efektif vergi oranının ölçümü, temel olarak, ilgili gelir türü üzerinden belirli bir dönemde ödenen vergilerin, ilgili ulusal hesaplardan elde edilen gelirlerin toplamına bölünmesine dayanır. Mikro Yöntemde bordro bazında bir

hesaplama vardır. Bu şekilde makro yöntemle yapılan hesaplamalara göre 2018 ve 2019 yıllarında asgari ücret üzerinden ortalama efektif gelir vergisi oranı %17,6 iken, AGİ indirimi sonrasında ortalama efektif gelir vergisi oranı %4,7'ye düşmüştür. Aynı düşüş 2016 ve 2017 yıllarındaki verilerde de gözlemlenmiştir (Kızıltoprak, 2021: 85).

Tablo 3. Asgari Ücret ve Altında Kazanan Ücretli Çalışanların Türkiye Genelindeki Oranı

Yıllar	Toplam	Kayıtlı	Kayıt Dışı	Yıllar	Toplam	Kayıtlı	Kayıt Dışı
2004	41,6	28,7	69,5	**2013**	27,1	21,0	54,8
2005	33,0	21,7	57,8	**2014**	28,6	23,2	54,1
2006	33,2	22,5	57,7	**2015**	33,1	27,7	60,9
2007	29,2	20,3	52,0	**2016**	35,8	31,0	61,0
2008	28,6	19,9	54,6	**2017**	31,6	26,9	56,3
2009	25,5	17,9	48,8	**2018**	33,3	27,9	62,2
2010	28,0	19,7	54,2	**2019**	39,8	34,7	67,5
2011	26,9	19,9	49,9	**2020**	34,2	30,4	61,2
2012	29,7	23,5	53,7	**2021**	33,6	29,9	61,0

Kaynak: Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi

Yukarıdaki tablo asgari ücret ve altında kazananların oranının yıllar içindeki seyrini göstermektedir. Dağılıma bakıldığında yaklaşık olarak her üç çalışandan birinin asgari ücret veya altında ücret geliri elde ettiği görülmektedir. 2021 yılında asgari ücret ve altında kazananların oranı toplamda yüzde 33,6, kayıtlı ve kayıt dışı çalışanlarda ise sırasıyla yüzde 29,9 ve yüzde 61'dir. Dolayısıyla ücretli çalışanların asgari ücret artışlarından büyük ölçüde etkilendiği söylenebilir.

Tablo 4. Yıllar İtibariyle Asgari Ücret ve Asgari Geçim İndirimi Tutarları (2008-2021)

Yıllar	Asgari ücret (İkinci 6 aylık değerler)	Asgari Geçim İndirimi Tutarları (Bekar ve çocuksuz çalışan)	Asgari Ücretin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı (%)	Asgari Geçim İndirimin Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı (%)
2008	638,70 TL	45,63 TL	-	-
2009	693,00 TL	49,95 TL	8,51	9,47
2010	760,50 TL	54,68 TL	9,75	9,47
2011	837,00 TL	59,74 TL	10,06	9,26
2012	940,50 TL	66,49 TL	12,37	11,30
2013	1.021,50 TL	73,40 TL	8,62	10,40
2014	1.134,00 TL	80,33 TL	11,02	9,45
2015	1.273,50 TL	90,11 TL	12,31	12,18
2016	1.647,00 TL	123,53 TL	29,33	37,09
2017	1.777,50 TL	133,31 TL	7,93	7,92
2018	2.029,50 TL	152,21 TL	14,18	14,18
2019	2.558,40 TL	191,88 TL	26,07	26,07
2020	2.943,00 TL	220,73 TL	15,04	15,04
2021	3.577,50 TL	268,31 TL	21,56	21,56

Kaynak: https://www.csgb.gov.tr/asgari-ucret/

Çizelgeye göre; yılın ikinci yarısı için uygulanan asgari ücretin bir önceki yıla göre artış oranının en yüksek olduğu yıl 2016 iken, bir önceki yıla göre artış oranının en düşük olduğu yıl 2017'dir. Asgari geçim indirimindeki yıllara göre artış oranına bakıldığında ise en yüksek artış oranı 2016 yılı iken, en düşük artış

oranın olduğu yıl 2017 yılıdır. Tabloya göre 2017 yılından itibaren gerek asgari ücretin gerekse asgari geçim indiriminin önceki yıllarına göre artış oranlarının eşit seyirde olduğu söylenebilir. Asgari ücret son olarak 2021 yılında uygulanmış olup 2021'de brüt olarak 3.577,50 lira, net 2.825,90 liradır.

7349 Sayılı kanunla asgari geçim indirimi uygulamasının terk edilmesi ayırma kuramına ters düşen bir gelişmeymiş gibi görünse de aynı tarihten itibaren asgari ücretin gelir vergisinden istisna edilmesi ayırma kuramına uygun bir gelişme olarak yorumlanabilmektedir. Daha önce uygulanan asgari geçim indiriminde indirim miktarı medeni durum ve çocuk sayısına bağlı olarak değişmekteydi. Bu durum evli ve çocuklu çalışanlar için daha fazla avantaj sağlamaktaydı. Yeni uygulama ise tüm ücretli çalışanlar için eşit derecede vergi indirimi getireceği için ayırma ilkesinin daha baskın bir şekilde uygulanmasına izin vermektedir. Ancak bu düzenlemenin getirdiği bir dezavantaj ise daha önceden gelir vergisinin sübjektiflik özelliği asgari geçim indirimi ve engellilik indirimi aracılığıyla sağlanmaktayken, söz konusu yasal düzenlemeyle birlikte sadece engellilik indirimi aracılığıyla sağlanmaya devam edilmesidir.

Öte yandan ücretlerde istisna kapsamının yukarıda bahsedilen şekilde genişletilmesinin vergi gelirleri üzerinde şüphesiz mali anlamda olumsuz bir etkisi de olmaktadır. Söz konusu yasal düzenlemeyle devlet potansiyel gelir vergisi gelirinin bir kısmından feragat etmektedir. Bu durum ise toplam vergi gelirlerinde ortaya çıkması muhtemel açığın tüketim vergileriyle giderilmesine, tüketim vergilerinin ise gerileyici (regressif) etkiyle düşük gelir grupları üzerinde daha fazla hissedilmesine neden olabilmektedir (Yeğen, 2022: 189).

SONUÇ

Mali, iktisadi ve sosyal amaçlar için devletler bireylerin ödeme güçleri nispetinde vergi toplamaya çalışmaktadır. Özellikle gelir üzerinden alınan vergilerde ödeme gücü ilkesinin benimsenmesi gelir sahibi kişilerin ekonomik, şahsi ve ailevi durumlarının dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu amaçla birçok vergi sistemi tarafından benimsenen asgari geçim indirimi uygulaması çalışanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amacıyla medeni durumu ve çocuk sayılarına göre daha az vergi ödemelerini sağlamaktadır.

Ülkemizde 1950 yılında modern anlamda gelir vergisi sistemine geçilerek en az geçim indirimi, özel indirim, genel indirim, ücretlilerde vergi indirimi (iadesi), asgari geçim indirimi gibi isimlerle gelir vergisine sübjektiflik özelliği kazandırılmaya çalışılmıştır. 2022 yılı itibariyle uygulamadan kaldırılan asgari geçim indirimi 2008 yılı başından itibaren vergiden indirim yöntemi benimsenerek yıllık asgari ücret üzerine medeni durum ve çocuk sayısına bağlı olarak değişen oranların uygulanması suretiyle hesaplanmıştır. Asgari geçim indirimi uygulamasından beklenen hedeflerin gerçekleştirilememesi nedeniyle uygulamanın oldukça yetersiz olduğu görülmüştür.

Türkiye'de yaklaşık olarak her üç ücretli çalışandan birinin asgari ücret veya altında ücret geliri elde etmesi ve kayıt dışı çalışanların oranının da yaklaşık olarak yüzde 61 olması asgari ücretle ilgili yapılan yasal düzenlemelerin ülkemiz nezdinde oldukça önem taşıdığını ortaya koymaktadır. 2021 yılında yapılan düzenleme asgari ücretin tamamının gelir ve damga vergilerinden istisna olmasını sağlamıştır.

Asgari ücrete vergi istisnası uygulamasıyla vergi adaletinin sağlanması ve gelir dağılımının düzeltilmesi bağlamında atılacak en önemli adımlardan biri atılmış olmakla beraber, uygulamanın sadece ücret geliri elde edenlerle sınırlı kalmaması ve medeni durum ve çocuk sayısına bağlı olarak farklılaştırılabilmesinin sağlanmasıyla vergi adaleti daha yüksek seviyelere taşınabilecektir.

KAYNAKÇA

Can Avşar, G. (2018). Türkiye'de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Bakımından Değerlendirilmesi**.** *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi.

Demirtaş Aydoğan, S. (2017). Türkiye'de ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergilemede Adaleti Sağlamaya Yönelik Uygulamaların Değerlendirilmesi. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, Sayı:03, 37-50.

Dwyer, T. (2014). Taxation: The Lost History. *The American Journal of Economics and Sociology*, October, 73(4), 664-988.

Ekinci, F. (2012). Gelir Vergisi Tarifesi: Almanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması. *DPUJSS*, 2(32), April, 191-200.

Işık, S. (2008). Vergilemede Adalet İlkesi Açısından Asgari Geçim İndiriminin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Çanakkale.

İnam, B. (2007). 5588 Sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanunu'nda Yapılan Değişiklik ve Düzenlemeler. Çevrimiçi Er: *https://www.vergidegundem.com › makale1_nis07.doc*

Kaplan, R. (2012). En Az Geçim İndirimine İlişkin Bazı Yabancı Ülke Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmele. *Maliye Dergisi*, Sayı 163, Temmuz-Aralık, 367-388.

Kızıltoprak, Ö. (2021). The Role of Mınımum Lıvıng Allowance in Reducıng The Tax Burden in Turkey. *V. Internatıonal Kaoru Ishıkawa Busıness Admınıstratıon and Economy Congress*, ISBN:978-605-74407-8-5, 83-87.

Mill J. S. (1909). *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy, ed. William James Ashley*. London: Longmans, Green and Co. 7th ed.

Şenatalar, B., Önder, İ., Oyan, O. ve Seviğ, V. (1990). *Türkiye'de 1980 Sonrası Vergi Politikaları*. TÜSES Yayınları, İstanbul.

Şentürk, S. H. (2008). Vergilemede Fayda ve Ödeme Gücü İlkelerinin Karşılaştırılması: Türkiye Değerlendirmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Doktora Tezi.

Türkay, İ. (2017). Tüm Yönleriyle Asgari Geçim İndirimi Uygulaması. *İş ve Hayat*, 3(5), 135-173.

Yeğen, B. (2022). Asgari Geçim İndirimi Uygulamasından Vazgeçilmesinin Vergi Teorisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Temmuz, 10(1), 173-193.

https://www.verginet.net/FrameChild.aspx?ID=407

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7228.pdf

https://resmigazete.gov.tr/arsiv/9535.pdf

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/

https://verginet.net/dtt/2/GT87_408.aspx

https://resmigazete.gov.tr/arsiv/17203.pdf

https://resmigazete.gov.tr/arsiv/18955.pdf

https://www.alomaliye.com/

https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070404-2.htm

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070404-2.htm

https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=9&MevzuatNo=11751&MevzuatTertip=5

https://archive.ismmmo.org.tr/docs/raporlar/ucretlilerdevergiindirimi2006.pdf

https://www.turmob.org.tr/ebulten/mevzuatsirkuleri/2021/22-2021.pdf

https://www.csgb.gov.tr/asgari-ucret/

TÜRKİYE'DEKİ ÖZEL SERMAYELİ MEVDUAT BANKALARININ KARLILIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi İsmet BOLAT
KSÜ, GÖKSUN MYO
ORCID: 0000-0002-5502-6211

ÖZET

Türkiye'de var olan finansal sistemin en önemli aktörlerinden biride bankalardır. Zira bankalar fon fazlası olan birimlerden almış oldukları mevduatları, fon eksiği olan birimlere kredi olarak verirler ve bu yönleriyle atıl durumda olan kaynakların sisteme dâhil edilmesinde önemli bir aracılık fonksiyonunu yerine getirirler. Bunların yanında bankaların saklama hizmetleri ve yatırım danışmanlığı gibi hizmetleri de vardır. Ayrıca, bankalar sağlamış oldukları birçok finansal argümanla bireysel ve kurumsal müşterilerine birçok hizmet sunarlar. Tüm bu işlemleri yaparken bankaların temel amacı diğer ticari kuruluşlar gibi kar elde etmektir. Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de bankalar kendi içlerinde bir takım özelliklerine göre sınıflandırılmışdır. Türkiye'de bankalar; Mevduat bankaları, Katılım bankaları, Yatırım ve Kalkınma bankaları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir. Bu çalışmada Özel Sermayeli Mevduat ankalarının 2017-2021 yılları karlılıkları karşılaştırmalı tablolar analiz tekniği (yatay analiz) ile incelenmiştir. Bu analiz yönteminde yıllar itibariyle mevduat bankalarının karlılıkları tablolar halinde verilmiş ve baz olarak alınan 2017 yılı ile diğer tüm yıllar karşılaştırışmış ve sonuçlar ve yorumlar bu baz yıla göre yapılmıştır. Zira karşılaştırmalı tablolar analizinde baz yıl esas alınır ve diğer yıllardaki değişim bu yıla göre yorumlanır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Sistem, Bankalar, Karlılık

A RESEARCH ON THE PROFITABILITY OF PRIVATE CAPITAL DEPOSIT BANKS IN TURKEY

ABSTRACT

Banks are one of the most important actors of the financial system in Turkey. Because, banks give the deposits they have received from the units with surplus funds as loans to units with insufficient funds, and in this respect, they fulfill an important intermediary function in the inclusion of idle resources into the system. In addition to these, banks also have services such as custody services and investment consultancy. Apart from this, banks provide many services to their individual and corporate customers with many financial arguments they have provided. While doing all these transactions, the main purpose of the banks is to make a profit like other commercial institutions. As in the world, banks in Turkey are also classified according to some characteristics. Banks in Turkey; It is analyzed under three main headings as deposit banks, participation banks, investment and development banks. In this study, the profitability of private capital deposit banks for the years 2017-2021 has been examined with the comparative table analysis technique (horizontal analysis). In this analysis method, the profitability of deposit banks by years are given in tables,

and the year 2017, which is taken as a base, is compared with all other years, and the results and comments are made according to this base year. Çünkü karşılaştırmalı tabloların analizinde baz yıl esas alınmakta ve diğer yıllardaki değişim bu yıla göre yorumlanmaktadır.

Keywords: Financial System, Banks, Profitability

GİRİŞ

Eski çağlardan beri insan ihtiyaçları sınırsızdır ve bu sınırsız ihtiyaçlar sınırlı kaynaklarla karşılanmaya çalışılmıştır. Her ülkenin demeografik yapısı, ekonomik yapısı ve finansal yapısı birbirinden farklıdır ve bu farklılık beraberinde farklı talepleri ve ihtiyaçları doğurmuştur. Dünya'daki her ülkenin ekonomik yapısı ve finansal yapısı birbirinden farklıdır.

Ülkeler finansal sistemin aracılık fonksiyonuyla fon eksiği olan birimlere fon fazlası olan birimlerden elde ettikleri tasarrufları aktararak hem toplamsal gelişmişlik düzeyini hem de iktisadi büyümeyi desteklemeyi amaçlarlar (Yıldırım, 2020:75).

Gelişmiş bir finansal sistemden bahsedebilmek için, tutarlı ve iyi belirlenmiş ekonomik politikaların oluşturulması ve zamanında bu politikaların doğru bir şekilde uygunlanması gereklidir. Finansal piyasalarda tek bir gösterge gelişmişlik derecesinin ölçülmesinde yeterli değildir. Gelişmiş bir finansal piyasadan bahsedebilmek için; sektörün risk yönetimi doğru yapılmalı, likidite ve parasal durum doğru ölçülmeli, akışkan bir kredi politikası oluşturulmalıdır (Oruç ve Turgut, 2014:111).

Gelişmiş bir finansal sektörün olmazsa olmazı yeterli sermaye birikimi ve bu sermayenin doğru kanallarla doğru yatırımları yönlendirilmesidir. Bireylerin ya da kurumların mevcut gelirinin artan kısmıyla sağladıkları tasarrufları üretimi desteklemek ve gelirlerini arttımak için finansal sisteme aktarmaları atıl durumdaki fonlarında sisteme dahil olmasını sağlayacak ve ülkelerin ekonomik büyümelerine pozitif katkı sağlayacaktır. Ülkelerin finansal sistemdeki fonları verimli kullanmalarındaki farklılık bu ülkelerin ekonomik büyüme hızını da farklı şekilde etkileyecektir (Afşar, 2007:189). Finansal gelişme ise finansal aracılar vasıtasıyla ülkede kullanılan finansal argümanları artması ve çeşitlenmesiyle mümkündür. Artan finansal argümanlar daha fazla finansal kullanıcıya ulaşacak ve böylece finansal piyasalarında gelişmesi sağlanacaktır (Öztürk vd, 2011:55).

Finansal sektörde finansal işlemlere aracılıke eden bir takım kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu krurum ve kuruluşlar finansal istikrarın ve güvenirliliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca sermaye piyasası işlemlerinin etkinliğinin artması ve sürdürülebilirliğin devamı için kaynak aktarım mekanizması gören bu kuruluşlar ekonomik gelişmeyi de desteklemektedirler (Çalışır ve Bengisu, 2018:174).

Finansal aracı kurumlar içinde, yatırım fonları, yatırım ortaklıkları, portföy yönetim şirketleri sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri konut finansmanı şirketleri, varlık yönetim şirketleri gibi bir çok kurum sayılabilmektedir. Ancak hem hacim olarak hem de işlem olarak en aktif aracı kurumlar bankalardır.

Türkiye ekonomisinde ve finansal sistemde bankalar önemli bir rol oynamaktadır. Zira gelişmiş sermaye yapıları, ileri teknolojik altyapıları ve çeşitli finansal argümanlarıyla bankalar finansal sistemin gelişmesine önemli katkılar sunmaktadırlar.

2021 yılı sonu itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan 57 banka bulunmaktadır. Bu bankaların altısı Katılım Bankası, onaltısı Yatırım ve Kalkınma Bankası 35 tanesi ise Mevduat Bankasıdır. Mevduat bankalarının üçü kamu sermayeli ve sekizi özel sermayeli bankalardır (TBB,Bankalarımız 2021 kitabı).

Ülkemizde bankalar finansal sektör içindeki etkinliğinin fazla olması, en çok kredi aktaran kurum olmaları ve reel sektörü desteklemeleri açısından önemli finansal kurumlardır. Tabi ki bankalarda birer ticari kurum olmalarından dolayı yapmış oldukları faaliyetlerde kar amacı gütmektedirler.

Çalışmada Türk Bankacılık sistemindeki Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının karlılıkları 2017-2021 yılları arasında karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemiyle incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

1. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Bankalar Türkiye'de ekonomik kalkınmayı ve finansal büyüme desteklemede önemli bir rol üstlenmektedir. Türk bankacılık sistemi, gelişimini 1800'lü yıllardan itibaren sürdürmüştür. Ancak, asıl gelişme son 20 yıl içerisinde gerçeklemiştir (Arslan ve Hotamışlı, 2007:196). Özellikle 1980 yılı sonrasında yaşanan ekonomik libarelleşme ve dışa açık bir ekonomik modelin benimsenmesiyle birlikte bankaların ekonomik sistem içindeki önemi daha da artmıştır (Yetiz, 2016:114). 1986 yılında bankacılık sisteminin etkinliğinin arttrılması ve daha etkin kaynak kullanımının desteklenmesi için para piyasası kurulmuştur. Para piyasası kurulunun aktif olmasıyla birlikte bankalrararası parar aktarım mekanizması kurulmuş ve bankalararası likidite skıntısının önlenmesi amaçlanmıştır. (Yetiz, 2016:112).

1994 yılında mali sistemin desteklenmesi için finansal piyasalar ve bankacılık sektörüne gerektiğinde gerekli müdahelelerin yapılabilmesi ve gerekli tedbirlerin alınabilmesini sağlayan bir istikrar paketi hazırlanmıştır. 5 Nisan kararları olarak da bilinen bu paketle mevduatlara devlet garantisi verilmiş merkez banakasının yetkileri genişleyilmiş ve TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) kurulmuştur (Ündücü,2019:31).

2000'li yıllarda yaşanan ekonomik krizler ülkeden ciddi oranda sermaye çıkışına neden olmuşltur. Bu dönemde döviz kurları hızlı yükselmiş Türk Lirası ciddi bir değer kaybı yaşamıştır. İç talep daralmış tüketici ve üreticiler bu durrumdan olumsuz etkilenmiş ve ekonomide ciddi bir kaos ortamı oluşmuştur. 2001 yılında bir önceki yıla göre ciddi bir küçülme yaşayan Türkiye ekonomisi en ağır ekonomik krizlerinden birini yaşamaıştır. Bu durum hem reel sektördeki yatırımcılaraa hem kamu sektörüne hem de mali sektöre ciddi zararlar vermiştir. 2001 yılındaki bankacılık krizinin ardından radikal kararlar alınarak birçok değişime gidilmiştir. Bankacılık sektörünün düzen ve denetimi için BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme

Kurumu) kurulmuştur. Özel bankalar sermaye yönünden desteklenmiş bazı bankalarda birleşme yoluna gitmişlerdir (Çalım ve Çalım, 2022:35).

2008 yılı küresel krizi hem finansal piyasaları hem de bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir. Maliyetlerin hızla artması ve uluslararası piyasalardan gelen fonların azalması bankacılık sektörü açısından önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu durumda bankalar nakitte kalmış kredi vermeyi kesmiş ve mevduatların krediye dönüşünde ciddi oranda azalmalar yaşanmıştır. 2009 yılında da bu etkiler derinden hissedilmiş ve bunun üzerine bu etkileri azaltma amaçlı maliye politikaları ve para politikalarında genişletici önlerler alınmıştır. 2010 yılından sonra bu politikaların etkileri görülmeye başlamış ve yabancı sermaye artışıyla birlikte sektörde bir toparlanma yaşanmıştır (Pehlivan, 2022:25).

2012 Türkiye ekonomisi % 2.2 oranında büyümesine rağmen önceki yıla göre ciddi bir gerileme kaydetmiştir. Burada finansal sektördeki kırılganlıkların payı büyüktür. Bu yıllarda Türk bankacılık sektörü istikrarlı bir şekilde büyümeye deva etmiş ve IMF raporlarında Türk bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıda olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca bankacılıkta yeni bir uygulama olan Basel II uygulamalarına da 2012 yılı temmuz ayı itibariyle geçilmiştir (Kaya ve Çöllü, 2020:28).

2014 yılında bankalarca kullandırılan kredi oranı artmış ve hem bireysel tüketiciler hem de kurumsal yatırımcılar daha çok desteklenmiştir. Bu dönemde uygulanan sıkı para politikası belli oranda faiz artışına neden olmuşsa da bu durum bankaların kredi hacmini azaltmamıştır. 2016 yılı Temmuz ayında yaşanan şoku üzerinden atmaya çalışan Türkiye ekonomisi, 2016 yılında darbe girişimli yaşanan şok nedeniyle belirli oranda bir olumsuzluk yaşamışsa da yeterli sermaye yapısı ve güçlü bilanço kalemleriyle fazla yara almamıştır. Faiz oranları bu dönemde değişken bir seyir izlemişse de kredi kullanımının GSMH ya oranı yüzde 67 olarak gerçekleşmiştir. Piyasalar yeni yeni toparlanırken bu sefer de 2018 yılında yaşanan aşırı kur artışı maliyetleri ciddi oranda arttırmış ve enflasyonu tetiklemiştir. Tüm bu faktörlerin etkisiyle bankacılık sektöründe faiz oranlarında ciddi artışlar meydana gelmiştir (Çelik ve Uysal, 2022:301).

2020 yılı mart ayından sonra tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de pandeminin etkisi artmış ve karantina uygulamaları başlamıştır. Bu uygulamalardan Türkiye ekonomisi ve Türk bankacılık sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Bu kısıtlamaların ekonomik faaliyet üzerindeki olumsuz etkisi, alınan önlemler sayesinde sınırlı kalmıştır. TCMB bu dönemde bir takım önlemler almış ve birtakım finansal düzenlemelere gitmiştir. Bu dönemde çoklu fonlama araçları tercih edilmiş ve kredi büyüme hızı belli oranda olan bankalara zorunlu karşılıklarda çeşitli teşvikler sağlanmıştır. Bu dönemde TL kredilerde hızlı bir artış görülmüştür. Merkez bankası repo işlemleri ve swap işleler aracılığıyla kullandırılan kredileri finanse etmiştir (TBB, Bankalarımız 2020).

2020 yılında azalan ticaret hacmi ve düşen büyüme rakamları gevşeyen karantina önlemleri ve artan aşı

oranıyla birliklte destekleyici para politikaları ve maliye politikasınında etkisiyle 2021 yılında tekrar yükselmeye başlamıştır. 2021 yılının ilk çeyreğinden itibaren merkez bankası tarafından politika faiz oranının arttırılmıştır. Ayrıca aşırı kredi büyümesinin önüne geçilmesi amacıyla TL zorunlu karşılık oranları da yükseltilmiştir (TBB, Bankalarımız 2021).

2. VERİ YÖNTEM VE ANALİZ

Araştırmada Türkiye'deki Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının karlılık verileri kullanılmıştır. Araştırmada karşılaştırma yöntemi olarak yatay analiz kullanılmıştır. Adı geçen aşağıdaki banklar için 5 yıllık (2017-2021)

yılları arası karlılık rakamları TBB (Türkiye Bankalar Birliği) veri setinden elde edeilmiştir.

Tablo 2.1. Araştırmaya Dahil Edilen Bankalar ve Karlılık Rakamları (Milyon TL)
Kaynak : TBB https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59

KARLILIK (Milyon TL)	2017	2018	2019	2020	2021
Adabank A.Ş.	2	4	4	-	-
Akbank T.A.Ş.	6,039	5,690	5,417	6,267	12,126
Anadolubank A.Ş.	156	309	387	415	552
Fibabanka A.Ş.	167	197	212	230	410
Şekerbank T.A.Ş.	115	86	-684	53	255
Turkish Bank A.Ş.	5	6	0	1	6
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,069	1,002	1,070	1,177	1,913
Türkiye İş Bankası A.Ş.	5,308	6,769	6,068	6,811	13,468
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	3,614	4,667	3,600	5,080	10,490

Tablo 2.1 de araştırmaya dâhil edilen bankalar ve karları yıllar itibariyle verilmiştir. Tablo incelendiğinde en yüksek karlılık rakamlarına ulaşan bankaların sırasıyla; Türkiye İş Bankası, Akbank T.A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. olduğu görülmektedir. Tabloya göre en düşük karlılık rakamları Adabank A.Ş. ve Turkish Bank A.Ş'ye aittir.

2.1. Yatay Analiz :

Kullanıcıların yatay analizi tercih etme nedeni 2 ya da daha fazla dönemde işletmelerin mali tablolarının karşılaştırılmasına olanak sağlamasından dolayıdır. Bu analiz yönteminde en az iki dönem kullanılabileceği gibi daha fazla dönemsel karşılaştırmada yapılabilir. Yapılan karşılaştırmalı analiz işletmenin geçmiş hesap dönemi mevcut durumu ve geleceği hakkında bilgiye ihtiyaç duyanlara yardımcı olmaktadır (Özolgun, 2017.57). Bu analiz yönetmi başla bir kaynakta " farklı tarihlerdeki finansal tablolar arası değişimin incelenmesine yardımcı olan bir yöntem'' olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yine aynı kaynakta bu analizin bir zaman serisi analizi olduğu da belirtilmiştir (Omağ, 2014;69).

Analiz iki yıldan daha uzun süre için yapılacaksa seçilen bir yıl baz yıl olarak alınır ya da her bir önceki yıl baz yıl olarak karşılaştırma yapılabilir. Belirnenen birimler için miktarsal ve yüzdesel değişimler

hesaplanabilir. Değişimler neden oldu ve bu değişimler olumlu mu? Olumsuz mu? Gibi yorumlar yağılarak analiz anlamlandırılır. Analizin hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmaktadır (https://www.dalifinans.com/yatay-analiz).

- Yatay Analiz Yüzdesi = [(t2 - t1) / t1] x 100
- t1: baz yılı
- t2: bir sonraki yıl

Tablo 2.2. Bankaları İçin 2017 Baz Yıl Alınmış Olarak 2018-2019 Yılı Karlılık Karşılaştırılması(Milyon TL)

KARLILIK (Milyon TL)	**2017 (BAZ YIL)**	**2018**	**2019**	**2018 (Miktar)**	**2018 (Yüzde)**	**2019 (Miktar)**	**2019 (Yüzde)**
Adabank A.Ş.	2	4	4	2	100	2	100
Akbank T.A.Ş.	6,039	5,690	5,417	-349	-5.7	-622	-10.2
Anadolubank A.Ş.	156	309	387	153	98	231	148
Fibabanka A.Ş.	167	197	212	30	17.9	45	26,9
Şekerbank T.A.Ş.	115	86	-684	-29	-25.2	-799	-694
Turkish Bank A.Ş.	5	6	0	1	20	-5	-100
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,069	1,002	1,070	-67	-6.2	1	0.09
Türkiye İş Bankası A.Ş.	5,308	6,769	6,068	1,461	27.5	760	14,3
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	3,614	4,667	3,600	1,053	29.1	-14	-0,3

2017 yılı baz alınarak oluşturulan 2018-2019 yılı karşılaştırmalı tablosu incelendiğinde;

Adabank ‘ın 2018 yılında 2017 yılına göre karlılığında %100 bir artış meydana gelmiştir. 2019 yılında da yine aynı şekilde 2017 yılına göre karlılığı %100 artmıştır.

Akbank’ın 2018 yılı karlılığı bir önceki yıla göre %-5.7 azalmıştır. 2019 yılında ise; karlılığın 2018 yılından daha da düşük olduğu görülmektedir.

Anadolubank baz yıla göre, 2018 yılında karlılığını %98 arttırmış 2019 yılında da bu karlılık artışı bir önceki yıldan daha fazla olmuştur.

Fibabank 2018 yılında bir önceki yıla karlılığını %30 arttırmış, 2019 yılında ise bu artış %45 olmuştur.

Şekerbank’ın karlılığında 2018 yılında 2017 yılına göre %25.2 azalış meydana gelmiştir. 2019 yılında ise hem 2018 yılına göre hem de baz yıl olan 2017 yılına göre rekor düzeyde bir azalış gözlemlenmiştir.

Turkish Bank 2018 yılında %20 arttırıken 2019 yılında karlılığı %100 azalmıştır.

Türk Ekonomi Bankası’nın 2018 yılı karlılığında önceki yıla göre az bir düşüşün olduğu görülmektedir. 2019 yılı karlılığı ise baz yıla yakın seyretmiştir.

Türkiye İş Bankasının karlılığı baz yıla göre, %27.5 artmıştır. 2019 yılında bu karlılık artışı %14.3 olmuştur.

Yapı ve Kredi Bankası karlılığını 2018 yılında %29.1 arttırmış, 2019 yılında ise 2017 yılı karlılık oranına yakın bir karlılık rakamına ulaşmıştır.

Tablo 2.3. Bankaları İçin 2017 Baz Yıl Alınmış Olarak 2020-20121 Yılı Karlılık Karşılaştırılması(Milyon TL)

KARLILIK (Milyon TL)	2017 (BAZ YIL)	2020	2021	2020 (Miktar)	2020 (Yüzde)	2021 (Miktar)	2021 (Yüzde)
Adabank A.Ş.	2	-	-	-	-	-	
Akbank T.A.Ş.	6,039	6,267	12,126	228	3.7	5,817	100.7
Anadolubank A.Ş.	156	415	552	259	166	396	253.8
Fibabanka A.Ş.	167	230	410	63	37.7	243	145.5
Şekerbank T.A.Ş.	115	53	255	-62	-53.9	140	121.7
Turkish Bank A.Ş.	5	1	6	-4	-80	1	20
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,069	1,177	1,913	108	10.1	844	78.9
Türkiye İş Bankası A.Ş.	5,308	6,811	13,468	1,503	28.3	8,160	153.7
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	3,614	5,080	10,490	1,466	40.5	6,876	190.2

2017 yılı baz alınarak oluşturulan 2020-2021 yılı karşılaştırmalı tablosu incelendiğinde;

Adabank ‘ın bu iki yılda finansal verilerine ulaşılamadığından herhangi bir yorum yapılamamıştır.

Akbank’ın 2020 yılı karlılığı bir önceki yıla göre 228 milyon TL artmıştır. 2021 yılında ise; Akbank 2017 ve 2020 yıllarına göre rekor bir karlılık artışı sağlamıştır.

Anadolubank baz yıla göre, 2020 yılında karlılığını 259 Milyon TL arttırmış ve 2021 yılında ise, karlılık artışı 2017 yılının iki katından daha fazla olmuştur.

Fibabank 2020 yılında baz yıla karlılığını 63 Milyon TL arttırmış, 2021 yılında ise bu artış baz yılın yaklaşık 1.5 katı olmuştur.

Şekerbank’ın karlılığında 2020 yılında 2017 yılına göre 62 Milyon TL azalış meydana gelmiştir. 2021 yılında ise bir önceki yıla göre karlılık yaklaşık 5 katı artmıştır.

Turkish Bank’ın 2020 yılı karlılığı baz yıla göre, 4 Milyon TL azalmış, 2021 yılında ise, 1 Milyon TL bir artış sağlamıştır.

Türk Ekonomi Bankası’nın 2020 yılı karlılığı baz yıla göre 108 Milyon TL artmış, 2021 yılında karlılık ise 2020 yılının baz yıla göre karlılığının yaklaşık 8 katı olmuştur.

Türkiye İş Bankasının karlılığı baz yıla göre, yaklaşık olarak 1.5 Milyar TL artmıştır. 2021 yılında ise bu karlılık artışı çok daha yüksek miktarlara ulaşmıştır.

Yapı ve Kredi Bankası karlılığı 2020 yılında 1.46 Milyar TL artmıştır. Banka 2021 yılında ise 2017 yılı karlılığının yaklaşık 3 katına yakın bir karlılık rakamına ulaşmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren özel sermayeli mevduat bankalarının karlılığı incelenen yıllarda karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelenmiş ve sonuç olarak; 2017 yılı baz olarak kabul edildiğinde;

2018 yılında karlılığını en çok arttıran bankalar Adabank ve Anadolu Bank olmuştur. Karlılığı en çok azalan bankalar ise, sırasıyla Şekerbank ve Türkiye Ekonomi Bankası olmuştur.

2019 yılında 2017 yılı baz yıl kabul edildiğinde; karlılığı en çok artan bankalar Adabank ve Anadolu Bank iken, Şekerbank ve Akbank karlılığı en çok azalan bankalar olarak tespit edilmiştir.

2020 yılında karlılıkları en fazla artan bankalar Anadolu Bank ve Yapı ve Kredi Bankası iken, karlılıkları 2017 yılında göre en fazla düşen bankalar sırasıyla; Turkish Bank ve Şekerbank'tır.

2021 yılı karlılık rakamları 2017 baz yılına göre incelendiğinde; en yüksek karlılık artışı Anadolu Bank ve Yapı ve Kredi bankasına aitken en düşük karlılık artışı Şekerbank ve Türk Ekonomi Bankasına aittir.

Sonuç olarak araştırmaya dahil edilen yıllarda karlılığı artan banka sayısının karlılığını düşen banka sayısından daha fazla olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi), 36*(1), 188-198.

Arslan, R. & Hotamışlı, M. (2007). Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Çevrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları Üzerinde Olusturdugu Tesvik ve ısıtlamalar. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, *14*(1), 195-208.

Çalım, A.E, & Çalım, H.(2022). Türk Bankacılık Sisteminin Tarihçesi ve 2001 Krizi Sonrası Gelişimi, *Journal of Politics, Economy and Management (JOPEM)*, 5 (1), 34-54.

Çalışır, M. & Bengisu, B. (2018). Türkiye'de Finansal Sektörde Faaliyet Gösteren Bankaların Performanslarının Veri Zarflama Yöntemi ile Analizi**.** *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4),172-200.

Çelik, T. & Uysal, Ö. (2022). Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısının Panzar ve Rosse H İstatistiği ile Tahmini: 2010-2019 Dönemi Dinamik Panel (GMM) Uygulaması**.** *Sosyoekonomi*, 30(52), 299-312.

Kaya, E. & Arslantürk Çöllü, D. (2020). Bankerlerden Günümüze Türk Bankacılık Tarihinin Kronolojik Olarak Değerlendirilmesi, *Busıness & Management Studıes: An Internatıonal Journal* (BMIJ), 8(4): 1-36.

Omağ, A. (2014). Yüzde Yöntemi İle Analiz Ve Gıda Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi,* 6(11): 65-82.

Özolgun, H. (2017). Karşılaştırmalı Mali Tablolar Analizi, *Journal Of Emerging Economies And Policy (JOEEP),* 2(1): 55-62.

Öztür, N., Darıcı H.K. & Kesikoğlu, F. (2011). Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi; Gelişmekte Olan Piyasalar İçin Bir Panel Nedensellik Analizi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 30(1): 53-69.

Ündücü, U. (2019). 1980 Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde İstihdam Yapısının Analizi, T.*C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, ss.122

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu Ve Türk Bankacılık Sistemi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9(2): 107-117.

Yıldırım, O. (2020). Finansal Sisteme Teorik Bir Yaklaşım Ve Türkiye'de Finansal Sistem, *Journal Of Internatıonal Bankıng Economy And Management Studıes,* 3(2): 74-86.

Oruç, S. & Turgut, A. (2014). Finansal Derinleşme, Ekonomik Büyüme ve Türk Finans Sistemi (1990-2010). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***,** Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı109-118

TBB, (Türkiye Banklar Birliği), Banklarımız 2020 Kitabı, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7766/Bankalarimiz_2020.pdf

TBB, (Türkiye Banklar Birliği), Banklarımız 2021 Kitabı https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/8850/Bankalarimiz_2021.pdf

ARKETİP KAVRAMININ TASARLAMA EYLEMİNDE KULLANIMI

Pınar ÖZTÜRK DEMİRTAŞ
İstanbul Commercial University, Faculty of Architecture and Design, Department of Industrial Design, Küçükyalı Campus, İstanbul
ORCID: 0000-0001-7237-4974

ÖZET

Tasarımcıların en önemli sorunlarından birisi tasarladıkları ürünün kullanıcısına işlevini doğru şekilde anlatabilmesidir. Mesleki yetenek ve becerileri aracılığıyla tasarımcı bu etkileşimi ürünün formu ile kurmaya çalışır. Ürün formu, temel olarak kullanıcının duyu organları ile algılanır, bununla birlikte, kullanıcının ürünü anlamasını sağlayan diğer önemli nokta geçmiş bilgi ve deneyimleridir. Forma anlam verebilmek için geçmiş bilgiyi kullanma, yani bir anlamda "hatırlatma" sağlayan yöntem olarak arketip kullanımı, tasarım için başvurulan yollardan biridir. Arketip, geçmişten günümüze, nesilden nesile aktarılmış ve insan hafızasında ortak kabul edilmiş "ilk şekil" veya "ilk tip" olarak tanımlanabilir, toplumlar arasında ortak bir iletişim dili yakalamak için önemli bir yönlendiricidir. Farklı kültürlerde "ortak kabul", tasarım açısından önemli bir fırsattır ve arketip kullanımı bunun için bir çözüm yöntemi sayılabilir.

Ürün biçim, işlev ve tanınabilirlik adına kullanılan imgelerin aralarındaki ilişkinin kalitesi, kullanıcının ürünü anlamlandırması açısından önem taşımaktadır. Tasarım süreçlerinde kolaya kaçılarak hatırlatma yapmak isterken bilinen bir nesne ile eşleştirme çabası, bazen tasarımı "kitsch" tuzağına düşürebilir. Çalışmaya ait araştırma sorularının 'tasarımda arketip kullanımı ne kadar etkilidir ya da ne kadar sorunludur?' şeklinde/biçiminde açıklanması mümkündür. Çalışma dahilinde tasarımda arketip kullanımı hem literatür hem de örnekler üzerinden incelenmektedir. Araştırmanın birincil amacı, yeni ürün geliştirmede kullanıcı ile etkileşim kurabilme açısından arketip kullanma yönteminin avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Arketip, Algılanabilirlik, Kullanıcı Deneyimi

USING ARCHETYPE CONCEPT IN DESIGN ACTIVITIES

ABSTRACT

One of the most important challenges of designers is to accurately explain the function of the product they have designed for the user. Through individual professional abilities and skills, the designer tries to establish this interaction between the product's form and function. Initially, as product form is directly perceived by the user's senses, however, the other important point that enables the user to understand the product is their past knowledge and experience also known as 'pre-experience'. Using past knowledge to give meaning to the form to convey a message through the use of archetypes as a method that provides a "reminder", is one of the ways

used for design. The archetype can be defined as the "first shape" or "first type" that has been transferred from past to present, from generation to generation, and accepted in human memory. It is also an important guide for obtaining a common language of communication between societies. “Common acceptance” in different cultures is an important design opportunity and the use of archetypes can be considered a solution for this issue.

The quality of the relationship between the images used in the name of a product’s form, function, and recognizability is important for the user to make sense of the product. While trying to evoke a reminder in the design processes, the effort of matching with a known object can sometimes lead the design into the "kitsch" trap. It is possible to explain the research question study as 'how effective or how problematic is the use of archetypes in design?'. Within the scope of the study, the use of archetypes in design is examined through both the literature and examples presented. The primary purpose of the research is to determine and evaluate the advantages and disadvantages of the archetype method in terms of interacting with the user in new product development.

Keywords: Design, Archetype, Perception, User Experience.

OECD ÜLKELERİNİN KÜRESEL İNOVASYON ENDEKS RAPORUNDAKİ PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Gül SENİR
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-5454-2321

ÖZET

Küreselleşme sürecinin yaşanmasıyla ortaya çıkan gelişmeler, ülkelerin değişen dünya düzenine ayak uydurabilmek için birbirleriyle rekabet etmelerini zorunlu kılmıştır. Bu süreçte rekabeti etkin hale getiren en önemli kavramın ise inovasyon olduğu belirtilmektedir. Literatürde inovasyonu ölçerek ülkelerin inovasyon performanslarını tespit eden birçok endeks bulunmaktadır. Bu endekslerden Küresel İnovasyon Endeksi ülkeleri birçok inovasyon kriteri bakımından (inovasyon girdi alt endeksinini kurumlar, beşeri sermaye ve araştırma, altyapı, piyasaların gelişmişliği ve ticari gelişmişlik alanları; inovasyon çıktı alt endeksinini bilgi ve teknoloji çıktıları ile yaratıcı çıktılar; inovasyon etkililik oranını, inovasyon çıktı alt endeksinin inovasyon girdi alt endeksinine oranlanması) karşılaştıran bir endekstir. Bu çalışmada, OECD ülkelerinin 2018-2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks sıralamasındaki yeri değerlendirilmiş olup, özellikle Türkiye'nin son beş yıl içindeki değişimi ortaya koyulmuştur. Türkiye'nin 2018 yılında 35., 2019 yılında 34., 2020 yılında 34., 2021 yılında 33. ve 2022 yılında 29. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin diğer yıllarla kıyaslandığı zaman 2022 yılında diğer yıllara göre 4 puanlık bir yükseliş kaydetmiş olmasına rağmen bu yükseliş trendinin yeterli olmadığı yorumu yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, Küresel İnovasyon Endeksi, OECD Ülkeleri.

COMPARISON OF PERFORMANCES OF OECD COUNTRIES IN THE GLOBAL INNOVATION INDEX REPORT

ABSTRACT

The developments that have emerged with the experience of the globalization process have made it necessary for countries to compete with each other in order to keep up with the changing world order. In this process, it is stated that the most important concept that makes competition effective is innovation. There are many indices in the literature that measure innovation and determine the innovation performance of countries. Among these indices, the Global Innovation Index countries use the innovation input sub-index as institutions, human capital and research, infrastructure, market development and commercial development areas; the innovation output sub-index as information and technology outputs and creative outputs; innovation effectiveness rate, innovation output sub-index, index to the innovation input sub-index). In this study, the place of OECD countries in the Global Innovation Index ranking between the years 2018-2022 has been evaluated, and the change in Turkey in the last five years has been revealed. It is seen that Turkey ranks 35th

in 2018, 34th in 2019, 34th in 2020, 33rd in 2021 and 29th in 2022. When Turkey is compared with other years, it can be commented that this upward trend is not enough, although it has recorded an increase of 4 points in 2022 compared to other years.

Key words: Innovation, Global Innovation Index, OECD Countries.

GİRİŞ

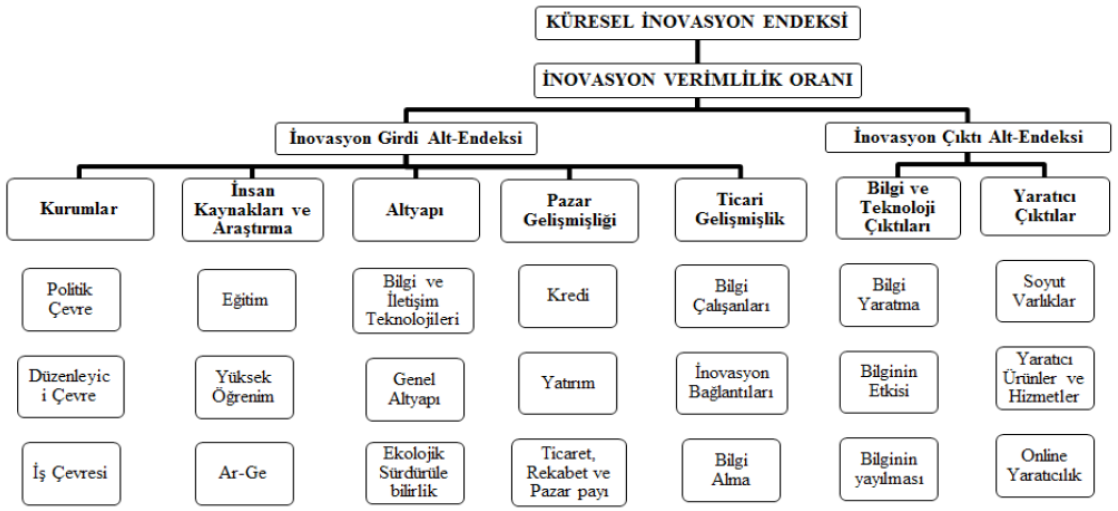
Küreselleşme sürecinin devam ettiği günümüzde sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilen ülkeler rekabet ortamında varlığını sürdürebilmektedirler. Rekabet üstünlüğünü elde edebilmede farklılık, yaratıcılık, inovasyon ve Ar-Ge gibi kavramların oldukça önem kazandığı bilinmektedir (Oğuztürk ve Sarıçoban, 2013: 95). Bu kavramlardan birisi olan inovasyon, sanayi, hizmet, tarım, bilgi teknolojileri ve finans sektörü gibi birçok alanda her geçen gün önemli hale gelen ve sık kullanılan bir kavram halini almıştır.

"İnovasyon" kavramı toplumsal, kültürel ve idari anlamda yeniliğe açık olma ve yeni yöntemler kullanma anlamında olup rekabet edebilmede en önemli unsurlardan birisi olarak kabul edilmektedir (Alparslan vd., 2018: 470). İnovasyon; günümüzde istihdam artışının, iktisadi büyümenin, refahın ve yaşam standartlarının iyileşmesinin kilit unsuru olarak kabul edilmekte ve özellikle gelişmiş ülkelerde inovasyona büyük önem verilmekte ve rekabet ortamına uyum sağlayabilmek ve başarılı olabilmek için bu alanda önemli çalışmalar yürütülmektedir (Arslangilay ve Özdemir, 2017: 156; Yılmaz ve İncekaş, 2018: 155). Bu doğrultuda ülkelerin, inovasyon performanslarını ölçmek için çeşitli endeksleri kullandıkları bilinmektedir.

Küresel İnovasyon Endeksi bu endekslerden biri olarak ülkelerin inovasyon performanslarını ölçen, uluslararası alanda tanınan ve ilk olarak 2007'de INSEAD (Institut Européen d'Administration des Affaires) kuruluşu tarafından oluşturulmuş olup; endeksin ülkelere göre tespit edilmesi 2011'de Dünya Fikri Mülkiyetler Örgütü (WIPO) ve 2013'te ise Cornell Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir (Ay Türkmen ve Aynaoğlu, 2017: 261).

Küresel İnovasyon Endeksi, kamu-özel sektör işbirliğini kolaylaştırarak aynı zamanda politikacıların, iş liderlerinin ve diğer paydaşların inovasyon ilerlemesini yıllık olarak değerlendirebilecekleri bir araca dönüşmüştür. Küresel İnovasyon Endeks raporununda dünya ekonomilerinin inovasyon yetenekleri ve bu konuyla ilgili ürettikleri sonuçlar yer almaktadır (Toker ve Görener, 2020: 2998). Küresel İnovasyon Endeksi, seçilmiş bölgelerin inovasyon kapasitelerinin özet biçimde verilen sayısal göstergeleri olup, geçmişi, şu anı değerlemeyi ve geleceği görebilmeye yardımcı bir unsur olarak kullanılmaktadır (Hancıoğlu, 2016: 131). Küresel İnovasyon Endeksi"nin hesaplanmasında dört unsur kullanılmaktadır (Şekil 1). Bu unsurlar 1. Genel Küresel İnovasyon Endeksi, 2. Girdi Alt Endeksi, 3. Çıktı Alt Endeksi ve 4. İnovasyon Etkililik Oranı" dır.

Şekil 1. Küresel İnovasyon Endeksi



Kaynak: (Cornell University, INSEAD ve WIPO 2016: 14).

Şekil 1'de görüldüğü gibi Küresel İnovasyon Endeksini oluşturan; inovasyon girdi alt endeksinini: kurumlar, beşeri sermaye ve araştırma, altyapı, piyasaların gelişmişliği ve ticari gelişmişlik alanları; inovasyon çıktı alt endeksinini bilgi ve teknoloji çıktıları ile yaratıcı çıktılar; inovasyon etkililik oranını, inovasyon çıktı alt endeksinin inovasyon girdi alt endeksinine oranlanması oluşturmaktadır.

Küresel İnovasyon Endeks sıralamalarının ülkeler için öneminin açık olduğu günümüzde buradan hareketle bu çalışmada OECD ülkelerinin 2018- 2022 yılları arasındaki Küresel İnovasyon Endeks sıralamasındaki yerleri değerlendirilmiş olup, yıllar arasındaki değişimleri ortaya koyulmuştur. Özellikle Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeksi'ndeki sıralaması ve son 5 yıllık süreç içindeki değişimi çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Literatürde OECD ülkelerinin Küresel İnovasyon Endeks sıralaması ile ilgili farklı çalışmalar bulunmaktadır. Ancak son beş yıl için OECD ülkelerinin Küresel İnovasyon Endeks sıralamasının tespiti ile ilgili yapılan bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmanın literatürdeki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Çalışma dört bölümden oluşmakta olup; birinci bölüm giriş, ikinci bölüm literatür taraması, üçüncü bölüm bulgular ve son bölüm olan dördüncü bölüm ise sonuç kısmıdır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelendiğinde inovasyon anahtar kelimesi baz alınarak yapılan taramalar sonucunda bu konuda yapılan çalışmaların sayıca fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmalar arasından farklı inovasyon endekslerini (Küresel İnovasyon Endeksi, Avrupa İnovasyon Endeksi, Küresel Rekabetçilik İnovasyon Endeksi) kullanarak yapılan çalışmaların olduğu da (Türkmen ve Aynaoğlu 2017; Süt ve Çetin 2018; Yıldız 2018; Yıldız ve Dindaroğlu 2018; Oralhan ve Büyüktürk 2019; Altıntaş 2020[d]; Toker ve Görener 2020; Satıcı 2021) tespit edilmiştir. Ancak Tablo 1'deki literatür taramasında yer alan çalışmalar ise konu başlığımızla birebir ilgili olan Küresel İnovasyon Endeksi ile ilgili yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazar(lar) Yıl	Amaç	Sonuç(lar)
Ersoy (2022)	Küresel İnovasyon Endeksi veri tabanı kullanılarak (OECD) ve (AB)'ye üye ülkelerin inovasyon performanslarının (ÇKKV) çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılarak hesaplanması amaçlanmıştır.	İsviçre, ABD, İsveç, Finlandiya ve İngiltere ilk beş ülke olarak sıralamada yer alırken, Romanya, Makedonya, Ukrayna, Slovakya, Yunanistan ve Türkiye ise son sıralarda yer bulabilmiştir.
Huarng ve Yu (2022)	Küresel İnovasyon İndeksi 2022 yılı verileri kullanılarak Küresel İnovasyon Endeksi'nin ilişkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.	Orijinal sıralamada en üstte yer alan ülkeler yeni sıralamada da en üstte yer almış olup en altta yer alan ülkelerde en alt sıralamada yer almıştır.
Eren ve Gelmez (2022)	2021 yılı Küresel İnovasyon Endeksi'nde yer alan ülkelerin 7 kriter kapsamında COPRAS ve ARAS yöntemleri kullanılarak sıralanması amaçlanmıştır.	Yapılan sıralama sonucunda inovasyon göstergelerine göre İsviçre, İsveç ve ABD en iyi sıralamaya sahip iken Benin, Gine ve Angola son sırada yer alan ülkeler olmuştur.
Baykul (2022)	Ülkelerde inovasyonun belirleyici unsurlarının inovasyon çıktıları üzerindeki etkisi ve ülkelerin gelir grubuna göre gösterdiği değişikliği analiz etmek amaçlanmıştır.	Altyapı ve ticari gelişmişlik ile inovasyon çıktıları arasında pozitif ilişki bulunmuş; inovasyon çıktıları açısından üst-orta gelir ile alt-orta gelir düzeyi arasında anlamlı fark bulunamamış; alt-orta gelirli ve üst-orta gelirli ülkeler arasında piyasa gelişmişliği değişkeni hariç inovasyonun diğer belirleyicileri arasında önemli bir farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.
Altıntaş (2021)[a]	2020 yılı Küresel İnovasyon Endeksi'ne göre Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ülkelerinin inovasyon performanslarını CRITIC ve Gri İlişkisel Analiz yöntemiyle ölçmek amaçlanmıştır.	CRITIC yöntemine göre en önemli inovasyon bileşeni beşeri sermaye ve araştırma olarak bulunmuş; CRITIC ve Gri İlişkisel Analiz yöntemine göre inovasyon performansında ortalamayı aşan ülkeler Bulgaristan, Rusya, Türkiye, Ukrayna, Romanya ve Yunanistan olarak belirlenmiştir.
Gül vd. (2021)	2015-2020 yıllarını kapsayan Küresel İnovasyon Endeksi raporlarına göre Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin inovasyon ile ilgili durumlarını incelemek amaçlanmıştır.	Ülkeler arasında Türkiye ve Kazakistan'ın diğer ülkelerle kıyaslandığında daha iyi durumda olduğu; en kötü durumda olan ülkenin Tacikistan olduğu tespit edilmiştir.
Gürtuna ve Polat (2020)	2018 Küresel İnovasyon Endeks raporuna göre inovasyon girdi ve çıktı alt endeksinin her birine ait 3 alt başlıktaki göstergelere göre 126 ülkeye ait verilerin kümeleme analizi ile incelenmesi amaçlanmıştır.	Kümeleme analizi sonuçları ile Küresel İnovasyon Endeks değerleri baz alınarak yapılan sıralamanın birbirleriyle tutarlı olduğu ancak farklılıkların olduğu noktalar da tespit edilmiştir.
Çakın ve Özdemir (2020)	Yapay Sinir Ağları, Bulanık DEMATEL Tabanlı Analitik Ağ Süreci ve Ağırlık Kısıtlı Veri Zarflama Analizinin kullanılması ile ülkelerin inovasyon performansının ölçülmesi için bir model geliştirmek amaçlanmıştır.	Geliştirilen modelin uygulanabilir olduğu, klasik yöntemlerle karşılaştırıldığında daha farklı ve daha tutarlı sonuçlar verebileceği tespit edilmiştir.
Altıntaş[b] (2020)	2020 yılı verilerine göre G7 ülkelerinde ENTROPİ yöntemi ile Küresel İnovasyon Endeksi göstergelerinin önem derecelerini tespit etmek ve ENTROPİ tabanlı Gri İlişkisel Analiz yöntemi ile de ülkelerin inovasyon performanslarını hesaplamak amaçlanmıştır.	G7 ülkeleri açısından en önemli inovasyon göstergesinin pazar gelişmişliği olduğu; ENTROPİ tabanlı Gri İlişkisel Analiz yöntemi açısından inovasyon performansında en iyi olan ülkelerin ABD ve Birleşik Krallık olduğu belirlenmiştir.
Altıntaş[c] (2020)	2018-2019 yılları arasında G20 ülkelerinin Küresel İnovasyon Endeksi ve ekonomik büyüme göstergeleri verilerine göre inovasyonun ekonomik büyümeye etki değerini ve göstergelerin önem değerini yapısal eşitlik modellemesine göre tespit etmek amaçlanmıştır.	İnovasyonun ekonomik büyümeyi pozitif ve yüksek seviyede etkilediği; iş gelişmişliğinin ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli gösterge olduğu; kurumlar ile beşeri sermaye ve araştırmanın ekonomik büyümeyi etkilemede en fazla katkısı olan göstergeler olduğu tespit edilmiştir.
Sipahi ve Atalay (2020)	2015- 2019 yıllarında Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeks raporuna göre girdi, çıktı ve verimlilik sıralamasına göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır.	2015'ten sonra Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında ilk 50 ülke içinde olduğu; ancak yıllar içerisinde önemli bir gelişme gerçekleştiremediği tespit edilmiştir.
Pençe vd. (2019)	Yapay sinir ağı kullanılarak Küresel İnovasyon Endeks raporuna göre128 ülkenin sıralama puanlarının tahmin edilmesi amaçlanmıştır.	Ülkelerin sıralama puanlarının tespit edilmesinde seçilen 27 kriterin ülkelerin gelir puanını elde etmede yeterli olduğu belirlenmiştir.

Hancıoğlu (2017)	Küresel İnovasyon Endeksi'nde yer alan göstergeler arasındaki ilişkinin çoklu regresyon analizi ile incelenmesi amaçlanmıştır.	Küresel İnovasyon Endeks raporuna göre ülkelerin inovasyon performanslarının hangi göstergeler tarafından ne kadar açıklanabileceği belirlenmiştir.
Taş (2017)	İnovasyon, eğitim ve Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeksi'ndeki yeri hakkında bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır.	2016 yılı Küresel İnovasyon Endeksi'ne göre, Türkiye'nin 138 ülke içinde 42. sırada yer aldığı, 2017 yılında ise 43. sıraya gerilediği belirlenmiştir.
Jankowska vd. (2017)	Farklı ülke gruplarında ulusal inovasyon sistemlerinin inovasyon girdisini inovasyon çıktısına nasıl dönüştürebileceğinin açıklanması amaçlanmıştır.	İnovasyon verimliliği açısından, Polonya ekonomisinin Bulgaristan ekonomisinden daha iyi performans gösterdiği tespit edilmiştir.
Hancıoğlu (2016)	OECD ülkelerinin 2011-2015 yıllarında inovasyon girdi ve çıktı alt endeksi değişkenleri arasındaki ilişkinin kanonik korelasyon analizi ile belirlenmesi amaçlanmıştır.	Kanonik korelasyon analizi sonucuna göre, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.
Crespo ve Crespo (2016)	Küresel İnovasyon Endeksi'nden elde edilen verilere göre bulanık küme nitel karşılaştırmalı bir analiz uygulamak amaçlanmıştır.	Düşük gelir grubunda, koşulların hiçbirinin daha yüksek inovasyon performansını tahmin etmek için bireysel olarak yeterli olmadığı, yüksek gelir grubunda ise altyapı ve insan sermayesi ve araştırma koşullarının, daha iyi inovasyon elde etmek için tek başına yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sohn vd. (2016)	2013 Küresel İnovasyon Endeksi verilerinin, girdiler (kurum, insan sermayesi ve araştırma, altyapı, pazar gelişmişliği ve iş gelişmişliği) ve çıktılar (bilgi ve teknoloji çıktıları, ve yaratıcı çıktılar) üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.	İş karmaşıklığının ve altyapının çıktı üzerinde sırasıyla en güçlü doğrudan ve dolaylı etkilere sahip olduğu belirlenmiştir.
Usman ve Liu (2015)	Küresel İnovasyon Endeksi'nde Güney Asya Bölgesel İşbirliği ülkelerinin inovasyon kapasitesinin ve verimliliğinin ölçülmesi amaçlanmıştır.	Ülkeler arasında Ar-Ge faaliyetlerinin çoğunun kamu sektörü üniversitelerinde gerçekleştiğini, özel sektör ve sanayinin ise yalnızca sınırlı bir katkı sağladığı tespit edilmiştir.
Şimşit vd. (2014)	Küresel İnovasyon Endeks raporunda yer alan bilgi ve iletişim teknolojisi göstergelerinin kullanılarak veri madenciliği ile raporda yer alan 142 ülkenin kümelenmesi amaçlanmıştır.	Araştırmanın ülkelere performanslarını değerlendirebilmeleri, konumlarını görebilmeleri ve stratejilerini belirlemeleri açısından katkı sağlayacağı ve yeni bir bakış açısı kazandıracağı belirtilmiştir.
Al-Sudairi ve Bakry(2014)	Küresel İnovasyon Endeksi'ne göre Suudi Arabistan'ın durumunu açıklamak amaçlanmıştır.	Sonuçlara göre Suudi Arabistan'ın eğitime yaptığı harcamanın, dikkate alınan tüm diğer seçkin ülkelerinkinden fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1 incelediğinde Küresel İnovasyon Endeks raporu baz alınarak yapılan çalışmaların farklı ülke grupları üzerinde yapıldığı (OECD, Avrupa Birliği, Güney Asya Bölgesel İşbirliği, G20, G7 ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri) görülmektedir. Ayrıca ülkelerin inovasyon performans sıralamasının belirlenmesinde de birçok farklı ÇKKV yöntemlerinin (ENTROPİ, COPRAS, Gri İlişkisel Analiz, DEMATEL CRITIC ve ARAS) kullanıldığı göze çarpmaktadır.

2. VERİ TOPLAMA

İlgili literatür taraması yapıldıktan sonra OECD ülkelerinin Küresel İnovasyon Endeks raporlarında yer alan veriler, Global Innovation Index (GII) (https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/, Erişim Tarihi, 05.11.2022) internet sitesinden 2018-2022 yıllarını kapsayacak şekilde alınmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada OECD ülkelerinin 2018- 2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks sıralamasındaki yerlerinin tespit edilmesi amaçlanmış olup, öncesinde dünyadaki durum göz önüne alınarak Küresel

İnovasyon Endeks Raporuna göre dünyada inovasyon lideri olan ülkeler tespit edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle 2018-2022 yılları arasındaki Küresel İnovasyon Endeks raporlarına göre dünyada inovasyon lideri olan ülkeler sıralanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya'da İnovasyon Lideri Olan Ülkeler (2018-2022)

Sıra	2018	2019	2020	2021	2022
1	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre
2	Hollanda	İsveç	İsveç	İsveç	ABD
3	İsveç	ABD	ABD	ABD	İsveç
4	İngiltere	Hollanda	İngiltere	İngiltere	İngiltere
5	Singapur	İngiltere	Hollanda	Kore Cumhuriyeti	Hollanda
6	ABD	Finlandiya	Danimarka	Hollanda	Kore Cumhuriyeti
7	Finlandiya	Danimarka	Finlandiya	Finlandiya	Singapur
8	Danimarka	Singapur	Singapur	Singapur	Almanya
9	Almanya	Almanya	Almanya	Danimarka	Finlandiya
10	İrlanda	İsrail	Kore Cumhuriyeti	Almanya	Danimarka

Tablo 2 incelendiğinde İsviçre'nin son 5 yılda Küresel İnovasyon Endeksinde birinci sırada yer aldığı ve inovasyon performansına göre "dünya liderliğini" koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte listede yer alan gelişmiş ülkeler olan ABD, İsveç, Hollanda, İngiltere ve Singapur gibi ülkelerin ilk sıralarda geldiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin ekonomilerine bakıldığında genel anlamda biyoteknoloji ve nanoteknoloji alanlarında yenilik çalışmaları üzerinde yoğun bir şekilde çalışıldığı söylenebilir. Tablo 2'ye göre Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında önde gelen ülkelerin daha çok yüksek gelire sahip ve gelişmiş ülkeler olduğu göze çarpmaktadır. Ancak İlk 10'da yer alan ülkeler içinde Türki Cumhuriyetlerden hiçbir ülkenin bulunmadığı görülmektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda OECD ülkelerinin 2018- 2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks sıralamasındaki yerleri değerlendirilmiş olup, yıllar arasındaki değişimleri ortaya koyulmuştur. Özellikle Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeksi'ndeki sıralaması ve son beş yıl içindeki değişimi çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Tablo 3'te OECD ülkeleri için 2018-2022 yıllarını kapsayan Küresel İnovasyon Endeks Raporu verilmektedir.

Tablo 3. Küresel İnovasyon Endeks Raporu (2018-2022)

Sıra	2018		2019		2020		2021		2022	
	Ülkeler	**Puan**	**Ülkeler**	**Puan**	**Ülkeler**	**Puan**	**Ülkeler**	**Puan**	**Ülkeler**	**Puan**
1	İsviçre	68.40	İsviçre	67.24	İsviçre	66.08	İsviçre	65.5	İsviçre	64.6
2	Hollanda	63.32	İsveç	63.65	İsveç	62.47	İsveç	63.1	ABD	61.8
3	İsveç	63.08	ABD	61.73	ABD	60.56	ABD	61.3	İsveç	61.6
4	İngiltere	60.13	Hollanda	61.44	İngiltere	59.78	İngiltere	59.8	İngiltere	59.7
5	ABD	59.81	İngiltere	61.30	Hollanda	58.76	Güney Kore	59.3	Hollanda	58.0
6	Finlandiya	59.63	Finlandiya	59.83	Danimarka	57.53	Hollanda	58.6	Güney Kore	57.8
7	Danimarka	58.39	Danimarka	58.44	Finlandiya	57.02	Finlandiya	58.4	Almanya	57.2
8	Almanya	58.03	Almanya	58.19	Almanya	56.55	Danimarka	57.3	Finlandiya	56.9
9	İrlanda	57.19	İsrail	57.43	Güney Kore	56.11	Almanya	57.3	Danimarka	55.9
10	İsrail	56.79	Güney Kore	56.55	Fransa	53.66	Fransa	55.0	Fransa	55.0
11	Güney Kore	56.63	İrlanda	56.10	İsrail	53.55	Japonya	54.5	Japonya	53.6

12	Japonya	54.95	Japonya	54.68	İrlanda	53.05	İsrail	53.4	Kanada	50.8
13	Lüksemburg	54.53	Fransa	54.25	Japonya	52.70	Kanada	53.1	Estonya	50.2
14	Fransa	54.36	Kanada	53.88	Kanada	52.26	İzlanda	51.8	İsrail	50.2
15	Kanada	52.98	Lüksemburg	53.47	Lüksemburg	50.84	Avusturya	50.9	Avusturya	50.2
16	Norveç	52.63	Norveç	51.87	Avusturya	50.13	İrlanda	50.7	Lüksemburg	49.8
17	Avustralya	51.98	İzlanda	51.53	Norveç	49.29	Norveç	50.4	İzlanda	49.5
18	Avusturya	51.32	Avusturya	50.94	İzlanda	49.23	Estonya	49.9	Norveç	48.8
19	Yeni Zelanda	51.29	Avustralya	50.34	Belçika	49.13	Belçika	49.2	İrlanda	48.5
20	İzlanda	51.24	Belçika	50.18	Avustralya	48.35	Çek Cum.	49.0	Yeni Zelanda	47.2
21	Estonya	50.51	Estonya	49.97	Çek Cum.	48.34	Lüksemburg	49.0	Avustralya	47.1
22	Belçika	50.50	Yeni Zelanda	49.55	Estonya	48.28	Avustralya	48.3	Belçika	46.9
23	Çek Cum.	48.75	Çek Cum.	49.43	Yeni Zelanda	47.01	Yeni Zelanda	47.5	İtalya	46.1
24	İspanya	48.68	İspanya	47.85	İtalya	45.74	İtalya	45.7	İspanya	44.6
25	Slovenya	46.87	İtalya	46.30	İspanya	45.60	İspanya	45.4	Çek Cum.	42.8
26	İtalya	46.32	Slovenya	45.25	Portekiz	43.51	Portekiz	44.2	Portekiz	42.1
27	Portekiz	45.71	Portekiz	44.65	Slovenya	42.91	Slovenya	44.1	Slovenya	40.6
28	Macaristan	44.94	Macaristan	44.51	Macaristan	41.53	Macaristan	42.7	Macaristan	39.8
29	Letonya	43.18	Letonya	43.23	Letonya	41.11	Slovakya	40.2	Türkiye	38.1
30	Slovakya	42.88	Slovakya	42.05	Polonya	39.95	Letonya	40.0	Polonya	37.5
31	Polonya	41.67	Litvanya	41.46	Slovakya	39.70	Litvanya	39.9	Litvanya	37.3
32	Litvanya	41.19	Polonya	41.31	Litvanya	39.18	Polonya	39.9	Letonya	36.5
33	Yunanistan	38.93	Yunanistan	38.90	Yunanistan	36.79	Türkiye	38.3	Yunanistan	34.5
34	Şili	37.79	Türkiye	36.95	Türkiye	34.90	Yunanistan	36.3	Slovakya	34.3
35	Türkiye	37.42	Şili	36.64	Şili	33.86	Şili	35.1	Şili	34.0
36	Kosta Rika	35.72	Kosta Rika	36.13	Meksika	33.60	Meksika	34.5	Meksika	31.0
37	Meksika	35.34	Meksika	36.06	Kosta Rika	33.51	Kosta Rika	34.5	Kolombiya	29.2
38	Kolombiya	33.78	Kolombiya	33.0	Kolombiya	30.84	Kolombiya	31.7	Kosta Rika	28.7

Tablo 3 incelendiğinde 2018-2022 yılları arasında OECD ülkeleri arasında ilk sırada yer alan ülke İsviçre olmuştur. 2018 yılında 68.40, 2019 yılında 67.24, 2020 yılında 66.08, 2021 yılında 65.5 ve 2022 yılında ise 64.6 puana sahip olduğu görülmektedir. İsviçre'nin Küresel İnovasyon Endeks Raporu'ndaki aldığı puanlar dikkate alındığında 2018 yılından 2022 yılına kadar bir düşüş olduğu göze çarpmakta olup, bu düşüşe rağmen OECD ülkeleri arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

İsviçre'den sonra ikinci ve üçüncü sırayı paylaşan ülkelere bakıldığında Hollanda, İsveç ve ABD arasında bir sıralamanın olduğu göze çarpmaktadır. 2018 yılında Hollanda ikinci (63.32 puan), 2019 yılında İsveç ikinci (63.65 puan), 2020 yılında İsveç ikinci (62.47 puan), 2021 yılında İsveç ikinci (63.1 puan) ve 2022 yılında ABD ikinci (61.8 puan) sırada yer almaktadır.

2018 yılında İsveç üçüncü (63.08 puan), 2019 yılında ABD üçüncü (61.73 puan), 2020 yılında ABD üçüncü (60.56 puan), 2021 yılında ABD üçüncü (61.3 puan) ve 2022 yılında İsveç üçüncü (61.6 puan) sırada yer almaktadır. Küresel İnovasyon Endeks sıralamasına göre ilk sıralarda yer alan ülkelerin ekonomik ve kültürel gelişmişlik sıralamasında ön sıralarda yer alan ülkeler olduğu dikkati çekmektedir. İnovasyona yatırım yapan ve inovasyonu teşvik eden ülkelerin güçlü bir ekonomik yapıya ve yüksek hayat standartlarına sahip olması

kaçınılmazdır.

Türkiye'nin 2018-2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks Raporu'ndaki sıralamasına baktığımızda genel olarak bir yükseliş trendinde olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye 2018 yılında 35. (37.42 puan), 2019 yılında 34. (36.95 puan), 2020 yılında 34. (34.90 puan), 2021 yılında 33. (38.3 puan) ve 2022 yılında 29. sırada (38.1 puan) yer almaktadır. Türkiye diğer yıllarla kıyaslandığı zaman 2022 yılında diğer yıllara göre bir yükseliş kaydetmiştir.

SONUÇ

Türkiye'nin 2018-2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks Raporu'ndaki sıralamasına baktığımızda genel olarak bir yükseliş trendinde olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye 2018 yılında 35., 2019 yılında 34., 2020 yılında 34., 2021 yılında 33. ve 2022 yılında 29. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin diğer yıllarla kıyaslandığı zaman 2022 yılında diğer yıllara göre 4 puanlık bir yükseliş kaydettiği görülmektedir. 38 OECD ülkesi içinde 29. sırada yer almaktadır. Ancak bu yükseliş trendinin yeterli olmadığı söylenebilir. Türkiye'nin inovasyon performansının Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin arasında oldukça geride olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri rekabet üstünlüğünü elde edebilmek için farklılık, yaratıcılık, inovasyon ve Ar-Ge gibi kavramlardan söz edilmesine karşın inovasyon kavramının henüz tam anlamıyla anlaşılamamış olması ve bu konuda yeterli düzeyde bir atılımın karşımıza çıkmaması olarak özetlenebilir. Devlet ve eğitim kurumlarının, firmaların ve toplumun büyük bir kısmının inovasyonu yalnızca Ar-Ge, bilim ve teknoloji alanında yaşanan bir yenilik olarak görmesi inovasyon performansımızın düşmesinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. İsviçre'nin 2018-2022 yılları arasında Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında dünyada lider konumda olduğu tespit edilmiştir. Özellikle gelişmiş ülke hükümetlerinin inovasyonu büyüme stratejilerinin merkezine koyduğu, ülkedeki firmaların bütçelerinden inovasyon çalışmalarına önemli paylar ayırdığı ve çalışanlarını inovasyon konusunda teşvik edici mekanizmalarının olduğu söylenebilir.

Gelişmemiş ülkelerin ise Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Küresel İnovasyon Endeks sıralamasında performans açısından son sıralarda yer alan ülkelerin özellikle piyasa gelişmişliği, bilgi-teknoloji ve yaratıcılık alanlarında kötü performans sergilediği söylenebilir. Bu kapsamda, gelişmemiş ülkelerin yeni ürün/hizmet üretebilmek amacıyla finansman sağlaması, yaratıcılığını artırması ve ürün ve hizmetlerde katma değer yaratabilme gibi noktalarda kendilerini geliştirmeleri gerektiği yorumu yapılabilir.

KAYNAKÇA

Al-Sudairi, M., & Haj Bakry, S. (2014). Knowledge Issues in the Global Innovation Index: Assessment of the State of Saudi Arabia

Versus Countries with Distinct Development. *Innovation*, *16*(2), 176-183.
Alpaslan, A. M., Yastioğlu, S., ve Taş, M. A. (2018). Ulusal Kültür Özelliklerinin Ülkelerin İnovasyon Düzeylerine Etkisi Üzerine Bir Analiz. *Ege Academic Review*, *18*(3), 469-481.
Altıntaş, F. F. (2021)[a]. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne Üye Ülkelerin İnovasyon Performanslarının CRITIC Tabanlı GRİ İLİŞKİSEL ANALİZ Yöntemi İle İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, *18*(71), 547-570.
Altıntaş, F. F. (2020)[b]. İnovasyon Performanslarının ENTROPİ Tabanlı Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ile Değerlendirilmesi: G7 Grubu Ülkeleri Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(2), 151-172.
Altıntaş, F. F. (2020)[c]. İnovasyonun Ekonomik Büyümeyi Etkilemesine Yönelik Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması: G20 Grubu Ülkeleri Örneği. *Business & Management Studies: An International Journal*, *8*(4), 723-763.
Altıntaş, F. F. (2020)[d]. Rekabet ve İnovasyon Boyutları İlişkisinin Çok Yönlü Değerlendirilmesine Yönelik Ampirik Bir Araştırma: G20 Grubu Ülkeleri. *Business & Management Studies: An International Journal*, *8*(3), 3052-3096.
Arslangilay, A. S., ve Özdemir, Ç. (2017). Küreselleşme Sürecinde İnovasyonun Önemi ve Yükseköğretim Kurumlarına Düşen Görevler. *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler ve Nitelik Arayışı*, 155-162.
Ay Türkmen M. ve Aynaoğlu Y. (2017), Küresel Rekabet Endeksi Göstergelerinin Küresel İnovasyon Endeksi Üzerindeki Etkisi, BMIJ, (2017), 5(4): 257-282
Baykul, (2022). A. İnovasyonun Belirleyicileri: Küresel İnovasyon Endeksi Üzerinde Bir Araştırma. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(1), 52-66.
Crespo, N. F., and Crespo, C. F. (2016). Global Innovation Index: Moving Beyond the Absolute Value of Ranking with a Fuzzy-Set Analysis. *Journal of Business Research*, *69*(11), 5265-5271.
Çakın ve Özdemir (2020). Ülkelerin İnovasyon Performansının Ölçülmesinde Yapay Sinir Ağları, Bulanık Dematel Tabanlı Analitik Ağ Süreci ve Ağırlık Kısıtlı Veri Zarflama Analizi Yaklaşımlarının Bütünleşik Olarak Kullanılması ve Bir Uygulama, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,* Cilt 21, Sayı 2, 287-314.
Ersoy, N. (2022). OECD ve AB Üyesi Ülkelerin İnovasyon Performanslarının MEREC-MARCOS Bütünleşik Modeli İle Ölçümü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *24*(3), 1039-1063.
Eren., ve Gelmez, E. (2022). Ülkelerin İnovasyon Performansına Göre Kümelenmesi; Entropı, Copras Ve Aras Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *12*(3), 1546-1565.
Gül, H., Maksüdünov, A., ve Beyşenova, A. (2021). Küresel İnovasyon Endeksine Göre Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Mevcut Durumu. *Uluslararası Akademik Çalışmalar Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 1, 12-22.
Gürtuna, F., ve Polat, U. (2020). Küresel İnovasyon Endeksi Verilerinin Kümeleme Analizi İle Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *35*(2), 551-566.
Hancıoğlu, Y. (2016). Küresel İnovasyon Endeksini Oluşturan İnovasyon Girdi Ve Çikti Göstergeleri Arasindaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Analizi İle İncelenmesi: OECD Örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16*(4), 131-158.
Hancıoğlu, Y. (2017). Küresel İnovasyon Endeksi Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(20), 352-365.
Huarng, K. H., and Yu, T. H. K. (2022). Analysis of Global Innovation Index by Structural Qualitative Association. *Technological Forecasting and Social Change*, *182*, 121850.
Jankowska, B., Matysek-Jędrych, A., and Mroczek-Dąbrowska, K. (2017). Efficiency of National Innovation Systems: Poland and Bulgaria in the Context of the Global Innovation Index. *Comparative Economic Research*, *20*(3), 77-94.
Oralhan, B., ve Büyüktürk, M. A. (2019). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin İnovasyon Performansının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Kıyaslanması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (16), 471-484.
Pençe, İ., Kalkan, A., and Çeşmeli, M. Ş. (2019). Estimation of the Country Ranking Scores on the Global Innovation Index 2016 Using the Artificial Neural Network Method. *International Journal of Innovation and Technology Management*, *16*(04), 1940007.
Said, T. A. Ş. (2017). İnovasyon, Eğitim ve Küresel İnovasyon Endeksi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 99-123.
Oğuztürk B.S. ve Sarıçoban. K. (2013). Küresel Rekabette Kümelenme ve İnovasyonun Rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *5*(1), 94-104.
Satıcı, S. (2021). Ülkelerin İnovasyon Performansının CRITIC Temelli WASPAS Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, *16*(2), 91-104.
Sipahi, Ö. Ü. B. B., ve Atalay, Ö. G. E. (2020). İnovasyonda Görülmeyen Engeller: Türkiye'nin Küresel İnovasyon Endeksindeki Yeri. 3rd International Biltek Conference on Science, Technology & Current Developments in Social Sciences, June 19-20, 2020 Adana, Turkey.
Sohn, S. Y., Kim, D. H., and Jeon, S. Y. (2016). Re-Evaluation of Global Innovation Index Based on a Structural Equation Model. *Technology Analysis & Strategic Management*, *28*(4), 492-505.
Süt., E. ve Çetin, A. K. (2018). İnovasyon Göstergesi Olarak İnovasyon Endeksleri. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 299-309.
Şimşit, Z. T., Fırat, S. Ü. O., Es, H. A., Erdem, M., Topgül, M., ve Günay, N. S. (2014). Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Çerçevesinden Küresel İnovasyon Endeksinin Analizi Ve Veri Madenciliği Kullanılarak Ülkelerin Kümelenmesi. : https://www.researchgate.net/publication/308415750.
Taş. S. (2017). İnovasyon, Eğitim ve Küresel İnovasyon Endeksi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 99-123.
Toker, K., ve Görener, A. (2020). İnovasyon ile Küresel Rekabetçilik Düzeyi Arasındaki İlişkide Ekonomik Serbestliğin Düzenleyici Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, *12*(3), 2996-3007.

Usman, K., and Liu, Z. (2015). Innovation Index Framework to Measure the Innovation Capacity and Efficiency of SAARC Countries. *European Journal of Social Sciences*, *46*(3), 325-338.

Yıldız, Y. K. (2018). İnovasyon Endekslerine Göre Türkiye'nin Durumu ve Sağlık Sektörüne Etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *2*(2), 107-117.

Yıldız, E. B., ve Dindaroğlu, Y. (2018). Ülkelerin Küresel Rekabet Endeksi Konumlarının Küresel İnovasyon Endeksi Kapsamında Değerlendirilmesi, 1-25, https://www.researchgate.net/publication/332223348.

Yılmaz, Z., ve İncekaş, E. (2018). Türkiye'de İnovasyon ve Bölgesel Kalkınma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(1), 154-169.

KAMERUN'DA İNSAN HAKLARI İHLALLERİ: ANGLOFON KRİZİ

Demet Şefika MANGIR
Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
ORCID: 0000-0002-2542-8551,
Onur Yıldız
Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Master, ORCID: 0000-0003-4423-5138

ÖZET

Afrika kıtasındaki egemenlik mücadelelerinin de başlangıcı sayılan 1884-1885 Berlin Kongresi ile Kongo Havzasında bulunan bölgelerin paylaşımı, bugün Kamerun'da yaşanan ve uzun bir süre de devam edeceği öngörülen Anglofon Krizi'nin temellerini atmıştır. 1900'lü yılların başında hem Birleşik Krallık hem de Fransa'nın bölgede etki kurma mücadeleleri kültürel ve sosyal anlamda onarılmaz yaraların açılmasına neden olmuştur. Tarihi olarak Fransız Kamerun'u ve İngiliz Kamerun'u olarak ikiye ayrılmış bölge, 1950'li yıllarda başlayan bağımsızlık rüzgarlarından farklı zamanlarda etkilenmiş ve nihayetinde her iki bölge de ayrı zamanlardaki bağımsızlık mücadelesinin sonucunda, 12 Şubat 1961'de Anglofonların katılmadığı bir referandumla Kamerun ulus-devlet olarak birleşmiştir. Sosyal ve idari farklılıkların hayatın her alanında görülen güçlüklerine rağmen o tarihten bu yana Kamerun Cumhuriyeti varlığını sürdürmektedir. Yaklaşık 250 farklı etnik kimlik ve dilin yaşadığı coğrafyada, 2016 yılında özellikle İngilizce konuşulan Kuzey-Batı ve Güney-Batı eyaletlerindeki, öğretmen ve hakimlerin atamasında bölgede konuşulan dilin öncelenmeyişi halkın tepkilerine neden olmuştur. Giderek yayılan gösteriler silahlı eylemlere dönüşmüş ve kendilerini "Ambazonya Savaşçıları" olarak adlandıran bir grup "Ambazonya Devleti"ni kurduklarını 1 Ekim 2017'de ilan etmiştir. Bu tarih sonrasında gerek Kamerun Cumhuriyeti'nin güvenlikleştirme politikaları gerekse "Ambazonya Savaşçı"larının bölgedeki halka yönelik şiddet içeren faaliyetleri ciddi insan hakları ihlalleriyle ilgili haberlerin yapılmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada özellikle 2016 sonrasında, eğitim, sağlık ve güvenlik haklarının hem devlet hem de ayrılıkçı gruplar tarafından ihlal edildiği iddia edilen ihlaller incelenerek sosyal sonuçları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamerun, Anglofon Krizi, İnsan Hakları İhlalleri, Eğitim Hakkı, Güvenlik Hakkı.

HUMAN RIGHTS VIOLATIONS IN CAMEROON: THE ANGLOPHONE CRISIS

ABSTRACT

The 1884-1885 Berlin Congress, which is considered to be the beginning of the struggle for sovereignty in the African continent, and the sharing of the regions in the Congo Basin laid the foundations of the Anglophone Crisis that is experienced in Cameroon today and is expected to continue for a long time. In the early 1900s, the struggles of both the United Kingdom and France to exert influence in the region caused irreparable cultural and social wounds. The region, which was historically divided into two as French Cameroon and

British Cameroon, was affected by the winds of independence that started in the 1950s at different times. Finally, as a result of the independence struggle of both regions at different times, Cameroon was united as a nation-state with a referendum on February 12, 1961, in which the Anglophones did not participate. Despite the difficulties of social and administrative differences in all areas of life, the Republic of Cameroon has existed since then. In the geography where approximately 250 different ethnic identities and languages live, in 2016, the language spoken in the region was not taken into account in the appointment of teachers and judges, especially in the English-speaking North-West and South-West states. The increasingly widespread demonstrations turned into armed actions, and a group calling themselves the "Ambasonian Warriors" declared on 1 October 2017 that they had established the "State of Ambazonia". After this date, both the securitization policies of the Republic of Cameroon and the violent activities of the "Ambazonian Warriors" against the people in the region cause news about serious human rights violations. In this study, especially after 2016, the alleged violations of education, health and security rights by both the state and separatist groups will be examined and the social consequences will be determined.

Key words: Cameroon, Anglophone Crisis, Human Rights Violations, Right to Education, Right to Security.

1. GİRİŞ: KRİZİN KÖKENLERİ VE SÖMÜRGE YÖNETİMLERİ

Kamerun Cumhuriyeti, coğrafi olarak Orta Afrika bölgesinde yer alan, Batı'da Nijerya Federal Cumhuriyeti, Kuzey'de Çad Cumhuriyeti, Doğu'da Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney'de Kongo Cumhuriyeti, Gabon Cumhuriyeti ve Ekvator Ginesi Cumhuriyeti ile çevrili bir bölgede yer almaktadır. Yaklaşık 25 milyon nüfusa sahip ülkede, 250'den fazla etnik kimlik ve bu etnisitelerin kullandığı dil yer almaktadır. Tarihin önemli bir kısmında bu etnik çeşitlilik pek de sorun olmadan yaşanagelmişken, 19. ve 20. yüzyıllarda Batılı devletlerin müdahaleleriyle bu çeşitlilik sorun olmaya başlamıştır. Mikro düzeyde her ne kadar sorun olarak görülmese de ulusal ve uluslararası alanda ülkenin en önemli problemlerinden birisi haline gelmiş Anglofon Krizi'nin temellerinde bu dönemdeki uygulamalar yatmaktadır (Jeune Afrique 2020).

Esasında Anglofon Krizi olarak bilinen ve temelde Kamerun Cumhuriyeti'nin İngilizce konuşulan 2 eyaleti Kuzey Batı ve Güney Batı'nın 2016 yılında başlayan ve bugün ayrılıkçılar ve federalistler ile hükümet arasındaki düşük yoğunluklu çatışmaları ifade etmektedir (Foute 2020a). Bu sorunun temellerinin anlaşılması ve uygun değerlendirmenin yapılabilmesi için ise sömürge dönemindeki uygulamaların anlaşılması gerekmektedir.

19. yy sonunda bölgeye gelen Almanların sömürge haline getirdiği Kamerun, Birinci Dünya Savaşına kadar aynı idare altında yaşamaya devam etmiştir. 1919 Versay Anlaşmasıyla Almanya'nın yenilmesi ve sömürge topraklarındaki hakimiyetini kaybetmesi sonrasında Kamerun, Fransa ve Britanya arasında paylaştırılmıştır (Agbor 2018). Ancak Kamerun üzerinde Milletler Cemiyetinin korumasıyla devam eden uygulama 1945

yılına kadar devam etmiştir. Bu süre içerisinde Kamerun, yine Britanya ve Fransa arasında paylaşıldığı şekliyle MC çatısı altında idare edilmiştir (Christian 2020). Bu dönemde dahi, Anglofonların zaman zaman Fransız Kamerun'u ile sorun yaşadığı ve fikir çatışmaları olduğu bilinmektedir. 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla, MC'nin yönetimi sona ermiş, İngiliz Kamerunu'nda Britanya mandası, Fransız Kamerunu'nda ise Fransa mandası başlatılmıştır. Bu yönetimlerin oluşturulmasında, dönemin konjonktürünü de hesaba katmak gerekmektedir. Fransızlar Batı ve Orta Afrika'da birçok etki alanı elde ederken, Britanya'nın da Doğu ve Güney Afrika'da önemli etki alanı kazanımları olmuştur. Kamerun ise bu dönemden daha sonra ihtilaflı bir şekilde paylaşıldığından, bu paylaşımın dikkatsizce ve yerel dinamiklerden uzak şekilde yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu aksaklıkların devam etmesi ve yine bölgedeki siyasal hareketliliğin 1960'lı yıllarda bağımsızlık yanlısı olmasından Fransız Kamerun'u ve İngiliz Kamerun'u bağımsızlık süreçlerini başlatmışlardır (Crawford ve Kiven vd. 2022).

1960 yılında Fransız Kamerun'u Fransa'dan bağımsızlığını kazandığında bugünkü Kamerun topraklarının önemli bir bölümüne sahipti. Farklı etnik ve dini kimlikleri içinde barındıran bölgede, uzun yıllardır Fransız mandası ve idari yapısı uygulandığından bağımsızlık sürecinin çok sancılı olmadığı söylenebilir. Aynı dönemde birçok Fransız sömürgesinin de bağımsızlıklarını kazandıkları düşünülürse, durumun anlaşılması kolaylaşacaktır. Hali hazırda mevcut sisteminin devamlılığı ve uzun yıllar süren bağımsızlık hazırlıkları, uygun nitelikli kişilerin seçilmesi ve uygun mevkilere yerleştirilmeleri bu dönemin sancısız geçmesindeki en önemli etkenlerden sayılabilir. Eğitim, hukuk, idari yapılanma ve sosyal hayatın önemli bir bölümünü etkisi altında tutan Fransa, geçiş sürecini de etkin konumda takip etmiştir.

Benzer durum İngiliz Kamerun'u için söylemek çok doğru olmayacaktır. Esasında bu bildirinin konusu olmayan Fransız tipi sömürge yapısı ve İngiliz tipi sömürge yapısı, bu farklılığın en belirgin nedenlerdendir. İngiliz Kamerun'u bugünkü Kamerun Cumhuriyeti'nin, Nijerya ile olan sınırında Kuzey-Güney eksenli olarak yerleşik bulunmaktaydı. Nijerya'daki İngiliz sistemine aşina, eğitim ve hukuki alanlarla idari yapılanma olarak benzeşmekteydi. 1962 yılında BM'nin farklı coğrafyalarda da uyguladığı plebisit yöntemiyle İngiliz Kuzey ve Güney Kamerun bölgelerine iki alternatif sunulmuştur (HRW 2018). Bağımsız Nijerya Federal Cumhuriyeti'ne katılmak ya da Kamerun Cumhuriyeti'ne katılmak. Kuzey Kamerun bölgesi Haziran 1961 tarihinde yapılan plebisitle Nijerya'ya katıldı. Ekim 1961 tarihinde ise Güney Kamerun yeni kurulmuş Kamerun Cumhuriyetine katıldı (Christian 2020). Böylelikle çağdaş Kamerun Cumhuriyeti'nin siyasi sınırları ortaya çıkmıştır.

1960'lı yıllarda yeni kurulan devletin siyasi ve idari yapısıyla ilgili görüşmeler esnasında, özellikle Bafoussam ve Bamenda Deklerasyonları önemli yer tutmaktadır. Bu görüşmelerde Fransız Kamerun'u ve İngiliz Kamerun'u birleşmesinin nasıl yönetileceği, hukuki ve idari yapılanmayla sosyo-kültürel farklılıkların nasıl idare edileceği belirlenmiştir. Buna göre; federal yapı, çift dilli eğitim, bölgesel yönetim ve toplumsal

uzlaşısı olan hukuki sistemin uygulanması birleşmenin temel dayanaklarındandır (Balla 2017).

Bu birleşmeyle, ülke 10 farklı eyalete bölünmüştür; Güney Batı, Kuzey Batı (Anglofon nüfusun yoğunluklu olduğu ve İngiliz Güney Kamerun'u sayılan bölge), Merkez, Littoral (Kıyı bölgesi), Güney, Batı, Doğu, Adamova, Kuzey ve Uzak Kuzey. Bu eyaletlerin 8 tanesi Fransız Kamerun'u 2 tanesi ise İngiliz Kamerun'u tarihsel altyapısına sahiptirler. Ülkede İngilizce ve Fransızca resmi dil, İngilizce konuşulan eyaletlerde İngiliz eğitim sistemi olan GCE (Genel Eğitim Sertifikası) kullanılmaktaydı, Fransızca konuşulan eyaletlerde ise Fransız Bakalorya sistemi uygulanmaktaydı. Hukuki altyapı ise benzer şekilde eyaletlerin sosyo-kültürel yapılarına göre belirlenmiş olup, İngiliz Kamu Hukuku ve Fransız Kamu Hukuku birlikte uygulanmaktaydı. Görüldüğü gibi böyle bir ortamda siyasi çekişmelerin ve idari krizlerin ortaya çıkması pek mümkün görünmektedir.

Nitekim, 1972 yılında devletin ismi, Kamerun Federal Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Ahmadou Ahidjo tarafından Birleşik Kamerun Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir (HRW 2018). Bu değişiklik ülkedeki Anglofonların protesto ettiği bir referandumla yapılmıştır. Burada, mevcut durumda Anglofon bölgesinin coğrafi ve nüfus olarak Kamerun'un 1/5'ine tekabül ettiğini de belirtmek gerekir (Bang 2022). 1982 yılında sağlık sorunları yaşayan Ahidjo, uzun süredir Başbakan olan Paul Biya'ya koltuğunu devretmiştir. Biya ilk iş olarak çeşitli reformların gerçekleştirilmesine uğraşırken, üniter devlet vurgusu ve yapısı gereği Birleşik Kamerun Cumhuriyeti olan devletin ismini, Kamerun Cumhuriyeti olarak değiştirmiştir. Bu isim değişikliklerinin Anglofon bölgelerde huzursuzluk yarattığı ve Fransızca konuşanlar tarafından marjinalleştirildikleri ve nihayetinde bugün yaşanan sorunun gün yüzüne çıktığı görülmektedir (Bagnetto 2020a).

1990'lı yıllarda ülke isminin değiştirilmesi, eğitim sisteminin uygulanışındaki sorunlar, hukuk ve idari sistemlerin devlet tarafından yeterince düzenlenmemesi gibi konuların gündem oluşturduğu ve çözüm için görüşmelerin yapıldığı Tüm Anglofonlar Konferansı Buea'da 1993'te toplandı. 1994 yılında ise aynı konferans Bamenda'da toplandı. Bu şehirler Anglofon bölgelerin başkentleridir. Görüşmelerden çıkan en önemli sonuç ise ya federal sisteme dönüş ya da bağımsızlıktır (HRW 2018).

Bu temellerde 2016 yılına gelindiğinde Merkezi hükümetin, zaten sancılı devam eden eğitim sistemine İngilizce yeterlilikleri olmayan ve Fransızca bilen öğretmenleri atamasından ve İngiliz hukuk sistemi içerisinde çok kritik bir konumu bulunan hakim ve savcıların yine İngiliz Kamu hukukuna yabancı Fransızca konuşanların atanmasından, hem öğretmenler hem de avukatlar genel greve gitmişleridir (Christian 2020). Bu grevlerin hükümet güçleri tarafından sert şekilde karşılık görmesi olayların büyümesine neden olmuştur. Özellikle polislerin helikopterlerden sivil halka ateş açmaları, hedef alarak ateş etmeleri ve barışçıl gösterilerin ölümlere neden olması bugün konuşulan insan hakları ihlallerinin temellerini oluşturmaktadır (Browne 2019). Bu gösterilere verilen sert tepki nedeniyle ayrılıkçı guruplar ön plana çıkarak, *Ambazonya*

Savaşçıları adıyla anılmaya başlanmış ve sonrasında sözde *Ambazonya Cumhuriyetini* 1 Ekim 2017'de kurduklarını ilan etmişlerdir (HRW 2018).

2. KAMERUN GÜVENLİK GÜÇLERİNE ATFEDİLEN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Amnesty International, Human Rights Watch gibi birçok uluslararası insan hakları örgütü raporlarında, Kamerun ordusunda yer alan çevik kuvvet ekiplerinin (BIR) Anglofon bölgede yer alan bazı köylere yaptıkları baskınlara ilişkin iddialar yer almaktadır (Armand 2021). Bu iddialara hükümet yetkilileri çoğunlukla güvenlik güçlerine ait kıyafetlerin ayrılıkçılar tarafından kullanıldığı yönünde açıklamalar yaptığı görülse de 2018 yılında Güney Batı bölgesinin askeri komutanı Melingui Nouma'nın AFP'ye yaptığı açıklamaya göre yalnızca askeri mühimmat deposu ve karargah olarak kullanılan evlerin yakıldığı söylenmiş ve 3 gün sonra görevinden alınmıştır (HRW 2021).

Hükümet güçlerine atfedilen bir diğer insan hakları ihlali ise keyfi tutuklamalardır (Wills ve McAuhy 2019). 2016 sonrasında Kamerun Cumhuriyeti'nin koruma refleksleri ve ayrılıkçıların bölgedeki etkinliği sonrasında uluslararası basının ilgisi nedeniyle güvenlikleştirici politikaların uygulanmasını önceledeği (Foute 2020) ve bu nedenle de keyfi tutuklamalar yaparak, ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü gibi hakları ihlal ettiği insan hakları raporlarında yer almaktadır (HRW 2018). Buna örnek olarak 2016 yılında krizin patlak vermesi sonrasında her iki Anglofon bölgede internetin kesilmesi, gösterilerde ön plana çıkan avukat ve öğretmen sendikalarının başkan ve üyelerinin uzun süre tutuklu kalmaları gösterilmektedir (Moussissa 2022).

Keyfi tutuklamalara ek olarak, işkence ve kötü muamele de yine insan hakları raporlarında yer alan ihlaller arasındadır (AI 2022). İlk gösterilerin başlaması sonrasında sendikaların idarecilerinden olan ve kamuoyunda bilinen bazı silahlı direniş yanlıları, Nijerya sınırından kaçmış ve 2018 yılında Nijerya'da toplam 47 kişi tutuklanarak Kamerun'a iade edilmişlerdir (HRW 2018). Bu iadeler sonrasında bu kişilerin 6 ay boyunca herhangi bir iletişim kurmadan *incomunicado* kalmaları ve kötü muameleye maruz kaldıklarını bildirmeleri insan hakları raporlarında örnekler arasında yer almaktadır (AI 2020). Buna benzer olarak, çatışmalarda ele geçirilen ayrılıkçılara ya da güvenlik güçlerine yardımcı olmayan sivillere yönelik işkence ve kötü muamelelerin sayıları da insan hakları raporlarında oldukça fazladır (HRW 2021a).

Yukarıdaki ihlallerin dışında aşağılama, cinsel taciz ve tecavüz, yetersiz koşullarda tutukluluk (AI UK 2018), orantısız cezalandırma, hukuksuz yargılama gibi ihlaller de insan hakları örgütlerinin raporlarında yer almaktadır (HRW 2021).

3. AYRILIKÇILARA ATFEDİLEN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarında, ayrılıkçı milis güçlerin gerçekleştirdiği iddia edilen insan hakları ihlallerinin başında masum sivillere yönelik işkence kötü muamele ve saldırılar yer almaktadır

(CHRDA 2022). Özellikle Güney Batı ve Kuzey Batı bölgelerinde 2016 sonrasında çatışmaların başlamasıyla önemli bir nüfus hareketliliği başlamıştır (Craig 2021). Bu hareketlilikle birlikte yurtlarını terk etmeyen ancak evlerinde de güvenlik gerekçesiyle kalamayan insanların ayrılıkçılar tarafından istismar edildiği raporlarda yer almaktadır (Hanspal 2022). Bu istismarlar çoğunlukla, yeterli destek verilmemesi, maddi imkan sağlanmaması ve ayrılıkçı yönetimin koyduğu bazı kurallara halkın riayet etmemesinden kaynaklanmaktadır. *Hayalet şehir* uygulamasının olduğu bölgede sokağa çıkanlara, kötü muamele ve işkencenin yanı sıra, taciz ve tecavüz gibi suçların işlendiği raporlarda yer almaktadır (Foute 2020c). *Hayalet şehir* uygulaması sırasında sokağa çıkanların sözde mahkemelerde yargılanarak bazen ölüm cezalarına çarptırıldığı ve böylelikle halkın korkutularak itaatinin sağlanmaya çalışıldığı iddia edilmektedir (Foute, 2020d).

Bu uygulamaların yanında, belki de en önemli sayılabilecek olanı, *hayalet şehir* uygulamasının başka bir boyutu olan eğitimin boykot edilmesidir. 2016 yılından bu yana, iki Anglofon bölgedeki okulların neredeyse tamamı kapalı durumdadır (Murithi, Picco 2022). Ayrılıkçılar arasında da bu durum hakkında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır (Browne 2019). Bununla birlikte silahlı guruplar okullarının öğrettiği Fransızcanın ve sistemin, bağımsızlık amacına hizmet etmediği dolayısıyla okul boykotunun devam etmesi gerektiği bildirilmektedir (HRW 2021a). Bu nedenle yaklaşık 6 yıldır, bölgedeki 600.000 öğrencinin okula erişimi sağlanamamaktadır (HRW 2018). Bölgede faaliyetlerine devam etmek isteyen öğrenci ve öğretmenlere yönelik saldırılar da yapılmaktadır. Bu kapsamda, öğrencilerin okullara giderken üniforma giymemeleri, yanlarında kitap bulundurmamaları gibi önlemler (UNICEF 2019) alınmaya çalışılsa da yaklaşık 70 okulun saldırıya uğradığı ve bu saldırılarda 20'ye yakın öğrenci ve öğretmenin öldürüldüğü bildirilmektedir (HRW 2021). Okul baskınlarında kaçırılan öğrenci ve öğretmenlerin ailelerinden serbest bırakılmaları karşılığında fidye istenmesi ise bu baskınların asıl hedefi konusunda bilgi vermektedir (AI 2017). Bu saldırılar sonrasında 2021-22 eğitim öğretim dönemi itibariyle, Anglofon bölgelerde yer alan ortaokulların %60'ı ilkokulların %49'u ve anaokullarının %47'sinin faaliyette olmadığı bildirilmektedir (HRW 2018).

Benzer şekilde adam kaçırma faaliyetlerinin, bölgedeki insanların korkutulması amacıyla toplumun önde gelenlere de yapıldığı görülmektedir (ICG 2019). Bu kapsamda, din adamları, siyasetçiler, kültürel liderlerin fidye almak için kaçırıldığı ve karşılığında serbest bırakıldıkları görülmektedir (Dougueli 2022).

SONUÇ YERİNE

Kökleri oldukça derinde olan ancak 2016 yılında gün yüzüne çıkmış Anglofon Krizi'nin mevcut durumunda uluslararası aktörlerin belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle ayrılıkçı grupları destekleyen önemli bir diasporadan söz etmek gerekmektedir. Bu durum diasporanın bulunduğu, özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin krize olan bakışını doğrudan etkilemektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya gibi önemli sayıda Kamerunlunun yaşadığı yerlerde Anglofon Krizine daha net tepkileri görmek mümkündür (Segun 2019), ABD'nin 2018 yılında bölgedeki olaylar nedeniyle koyduğu silah satış yasağı, vize kısıtlaması

gibi durumlar bunlara örnektir (ICG 2022). Elbette bu durum Hükümet güvenlik güçlerinin faaliyetleriyle de ilgili ve zaman zaman dengeli de seyretmektedir. Fransa'nın eski sömürge ülkesi ve bölgedeki en önemli ortaklarından olan Kamerun ile ilgili daha tarafsız bir politika izlediği söylenebilir (Atwood ve Modirzahed 2022). Elbette, özellikle, iç politik olayların da etkisiyle Fransız Devlet Başkanlarının Anglofonlarla ilgili destekleri de görülmektedir ancak çoğunlukla bu desteklerin Kamerun Devletiyle olan ilişkilerini tehlikeye atmayacak boyutta olduğu ve tadil edildiğini de belirtmek gerekir (Foute, 2020b). İnsan hakları boyutunda bölgedeki faaliyetleri takip eden ve zaman zaman fikir beyan eden diğer aktörler ise, Avrupa Birliği Konseyi, Afrika Birliği, Birleşmiş Milletler, özellikle Genel Sekreter ve Güvenlik Konseyi düzeyinde, sayılabilir (Mathieu 2020). 2019 yılında Covid-19 pandemisi bölgede görüldüğünde BM Genel Sekreteri'nin sağlık koridoru açılması için yaptığı çağrılar bulunmaktadır (Bagnetta 2020a). Benzer şekilde Avrupa Parlamentosu 25/11/2021 tarihli, krizin ve insan hakları durumunun değerlendirilmesi için Avrupa Birliğine önergesi bulunmaktadır. (EP 2021).

Kamerun Devleti'nin potansiyeli ve bölgedeki ender orta-gelir düzeyindeki ülke olmasından kaynaklı olarak ekonomik kalkınma önündeki siyasi engellere tepkilerinin yapıcı olduğu söylenebilir. 2016 sonrasında Hükümetin uygulamaya koyduğu ve 5 farklı stratejiyi içeren çözüm planında (HRW, 2021a),

Ulusal Diyalog ortamının oluşturulması (Gordon, Kiven vd. 2022),
Çok-kültürlülük ve iki-dillilik komisyonunun kurulması,
Anglofonların yaşadığı Kuzey Batı ve Güney Batı bölgelerine özel statü verilmesi (HRW 2021a),
Silahsızlanma göçün engellenmesi ve rehabilitasyon merkezlerinin kurulması (Agha-Nwi ve Andrew 2022),
İnsani yardım ve yeniden yapılanmanın planlanması (Foute 2021) bu aşamalardandır.

Bu platformların oluşturulması sonrasında sürecin koordinasyonu ve takibinin yapılması neticesinde çatışmaların şiddetinin azalması muhtemeldir. Bununla birlikte toplumun her kesiminin dahil edileceği diyalog ortamının devamlılığının sağlanması neticesinde sosyal ve ekonomik alandaki iyileşmelerin gözlemlenmesi mümkündür.

Sonuç olarak, uzun bir süre daha Anglofon Krizinin Kamerun iç ve dış politikasını meşgul edeceği söylenebilir. Devletlerin güvenlikçi reflekslerinin yanında, uluslararası aktörlerin gündelik ve çoğu zaman insani olmayan yaklaşımlarının bu tip krizleri derinleştirerek daha çok insan hakkı ihlalinin gerçekleşmesi daha önce çokça tecrübe edilmiştir.

KAYNAKÇA

Amnesty International Report 2021-22, The State of the World's Human Rights, Amnesty International (08/11/2022).
Crawford Gordon, Kewir James Kiven vd. (2022) Voices from Ground Zero: Interrogating History, Culture and Identity in the Resolution of Cameroon's Anglophone Conflict, Reserch Center Trust, Peace and Social Relations Coventry University,

http://democracyinafrica.org/wp-content/uploads/2022/08/voices-from-ground-zero-report.pdf (08/11/2022).
Bang Ngenyam Henry, Balgah Azibo Roland (2022) The ramification of Cameroon's Anglophone crisis: conceptual analysis of a loomin "Complex Disaster Emergency", Journal of International Humanitarian Action, (2002) 7-6, 1-25.
The Human Rights Situation of Northwest and Southwest Regions for the Month of June 2022, Centre for Human Rights and Democracy in Africa, https://www.chrda.org/category/anglophone-crisis/ (08/11/2022)
Fru Agha-Nwi, Nsoseka Andrew (2022), Broken promises: Cameroon's troubled disarmament initiative, https://www.thenewhumantaran.org/news-feature/2022/06/23/Cameroon-troubled-dsarmament-ntatve (08/11/2022)
OCHA (2022), Cameroon Situation Report, November 2022, Cameroon | Situation Reports (unocha.org) (08/11/2022)
OCHA (2022a), Cameroon: North-West and South-West Situation Report No:6, Research and Reports | OCHA (unocha.org) (08/11/2022)
Craig Jess (2021), Separatist Movements in Nigeria and Cameroon are Joining Forces, Foreign Policy, https://foregnpolcy.com/2021/05/20/separatsts-ngera-cameroon-bafra-pob-ambazona-anglophone-jonng-forces/ (08/11/2022)
Human Rights Watch (2021), World Report 2022: Cameroon, https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/cameroon#22f58c (08/11/2022)
Kindzeka Moki Edwin (2018), Schools Fail to Open in Cameroon's Restive English-Speaking Regions, Voice Of America/Africa, https://www.voanews.com/a/schools-fal-to-open-n-cameroon-s-restve-englsh-speakng-regons/4556001.html (08/11/2022)
Amnesty International (2017), A Turn for the Worse: Violence and Human Rights Violations in Anglophone Cameroon, https://www.amnesty.org/en/documents/afr17/8481/2018/en/ (08/11/2022)
International Organization for Migration (2022), Displacement Tracking Matrix Cameroon North-Weat and South-West, https://dtm.iom.int/cameroon?page=4 (08/11/2022)
European Parliament (2021), Motion For a Resolution on Human Rights Situations in Cameroon, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2021-0573_EN.html (12.11.2022)
Oliver Mathieu (2020) Moving Towards a Ceasefire in Cameroon's Anglophone Crisis, https://www.theafrcareport.com/25337/movng-towards-a-ceasefre-n-cameroons-anglophone-regons/ (08/11/2022)
UNICEF Basın Bildirisi (2019) Geneva Palais Brieging on the Situation for Children in the North-West regions of Cameroon, https://www.uncef.org/press-releases/geneva-palas-brefng-note-stuaton-chldren-north-west-and-south-west-regons (08/11/2022)
Etong Brice Armand (2021), Democracy and Human Rights: The Right to Demonstrade Peacefullly in the Context of Cameroon Anglophone Crisis and Socio-political Issues,
https://www.researchgate.net/publication/356356015 (09/11/2022)
Bertelsmaan Stiftung's Transformation Index (BTI) (2022), https://www.bti-project.org. (09/11/2022)
Franck Foute (2021), The Two Cameroons Have Not Still Been Reunited, https://www.theafrcareport.com/88389/the-two-cameroons-have-stll-not-been-reunted-says-paul-ayah-abne/ (09/11/2022)
Christian Nkatow Mafany (2020), The Anglophone-Cameronian Armed Conflict in NW-SW Regions of Camerrın: Rulings of International Hmanitarian Law and Human Rights, Journal of Academic Research in Medicine, Vol. 1/1, 32-64.
International Crisis Group (2017), Cameroon's Anglophone Crisis at the Crossroads Africa Report No: 250. 2017
Richard Atwood, Naz Modirzahed, Cameroon's Forgetten Anglophone Conflict, https://www.crssgroup.org/afrca/central-afrca/cameroon/hyf-s2-e7 (09/11/2022)
Laura Angelo Bagnetto (2020) Fleeing Violence in Anglophone Cameroon, Life in Douala is a Different Hardship, https://www.theafrcareport.com/26446/fleeng-volence-n-anglophone-cameroon-lfe-n-douala-s-a-dfferent-hardshp/ (09/11/2022)
Human Rights Watch (2021a), They are Destroying Our Future Armed Separatist Attacks on Students, Teachers and Schools in Cameroon's Anglophone Regions, 2021.
Human Rights Watch (2018), These Killings Can be Stopped Abuses By Government ans Seperatist Groups in Cameroon's Anglophone Regions, 2018
Browne Gareth (2019), Cameroon's Separatist Movement is Going to İnternational, Foreign Policy, https://foregnpolcy.com/2019/05/13/cameroons-separatst-movement-s-gong-nternatonal-ambazona-mltary-forces-amf-anglophone-crss/ (09/11/2022)
Franck Foute (2020), Cameroon's Ngarbuh Massacre: Revenge, Blunder or Manipulation, https://www.theafrcareport.com/23679/cameroons-ngarbuh-massacre-revenge-blunder-or-manpulaton/ (09/11/2022)
Franck Foute (2020a), Cameroon's Anglophone Regions Hit by Violence During Partial Legislative Polls, https://www.theafrcareport.com/25124/cameroon-anglophone-regons-ht-by-volence-durng-partal-legslatve-polls/ (09/11/2022)
Jeune Afrique (2020), Cameroon's Anglophone Crisis : Rivalries Hamper Peace Talks, https://www.theafrcareport.com/37187/cameroons-anglophone-crss-rvalres-hamper-peace-talks/ (09/11/2022)
Mutiga Murithi, Enrica Picco (2022), Cameroon's Anglophone Conflict: Children Should be Able to Return to School, https://www.theafrcareport.com/241506/cameroons-anglophone-conflct-chldren-should-be-able-to-return-to-school/#contnue-readng (09/11/2022)
Dr. Roxana Wills, Joseph McAulay vd (2019), Human Rights Abuses in the Cameroon Anglophone Crisis, Hukuk Fakültesi, Oxford Üniversitesi, https://www.rightofassembly.info/assets/downloads/Cameroon_Anglophone_Crisis_Report.pdf (09/11/2022)
Amnesty International (2020), Cameroon: Rise in Killing in Anglophone Regions Ahead of Parliamentary Elections, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/02/cameroon-rise-in-killings-in-anglophone-regions/ (09/11/2022)

Amnesty International (2022), Cameroon: More Than a hundred Detaniees From Anglophone Regions and Opposition Party Languising in Jail for Speak Out https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/01/cameroon-more-than-a-hundred-detainees-from-anglophone/ (09/11/2022)

Laura Angela Bagnetto (2020a), Cameroon: Gridlock Continues Between Separatist and Yaounde, https://www.theafrcareport.com/41022/cameroon-grdlock-contnues-between-separatsts-and-yaounde/ (09/11/2022)

Nancy Wangue Moussissa (2022), Cameroon: Crisis Grinds on Due to Anglophone Divisions, Yaounde's unwillingness to Negotiate, https://www.theafrcareport.com/228634/cameroon-crss-grnds-on-due-to-anglophone-dvsons-and-yaoundes-unwllngness-to-negotate/ (09/11/2022)

Amnesty International UK (2018) Cameroon: Anglophone Regions Gripped by Deadly Violence, https://www.amnesty.org.uk/press-releases/cameroon-anglophone-regons-grpped-deadly-volence-new-report (09/11/2022)

Dougueli Georges, (2022), Cameroon: Ambazonians and Kidnapping Business, https://www.theafrcareport.com/202526/cameroon-ambazonans-and-the-kdnappng-busness/ (09/11/2022)

Frank Foute (2020b), Cameroon: After a Week of Tensions, Macron Defuses The Situation With Biya, https://www.theafrcareport.com/24498/cameroon-after-a-week-of-tensons-macron-defuses-the-stuaton-wth-bya/ (09/11/2022)

Jaysim Hanspal (2022), Another Attack in Cameroon's South West over Land Leaves More Than 30 Deads, https://www.theafrcareport.com/218150/another-attack-n-cameroons-south-west-over-land-leaves-more-than-30-dead/ (09/11/2022)

Franck Foute (2020c), Anglophone Cameroon : Fear and Anger After Massacre of Students, https://www.theafrcareport.com/47402/cameroon-fear-and-anger-after-the-massacre-of-eght-students-n-the-englsh-speakng-southwest/ (09/11/2022)

Franck Foute (2020d) Anglophone Cameroon : Buea Near Normal While Bamaneda a Ghost Town, https://www.theafrcareport.com/31216/anglophone-cameroon-buea-near-normal-whle-bamenda-a-ghost-town/ (09/11/2022)

Mausi Segun (2019), Africa Should Not Fail Cameroon, https://www.hrw.org/news/2019/06/28/afrca-should-not-fal-cameroon (09/11/2022)

Thierry Roland Tabi Agbor, (2018), Analysis of The Anglophone Political Demands in Cameroon Fram 1961 to 2018, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

International Crisis Groupe (2022), Rebels, Victims, Peacebuilders: Women in Cameroon's Anglophone Conflict Africa Report No:307, 2022.

International Crisis Groupe (2019) Cameroon's Anglophone Crisis: How to Get to Talks? Africa Report No: 272, 2019

Dr Nkongho Felix Agbor Balla (2017), "The Cameroon Anglophone Crisis: Examining Escalation and Seeking Solutions", Africa Programme, Chatham House, https://ofpra.gouv.fr/sites/default/files/atoms/files/1808_cmr_crise_anglo.pdf (09/11/2022)

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİ ETKİLEYEN UNSURLARIN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ İLE İNCELENMESİ

(1971-2018)

Kubra GÖGER
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
Niğde Kampüs
ORCID:0000-0002-5096-9106
Okyay UÇAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü
Niğde Kampüs
ORCID:0000-0001-5221-4682

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti için çevre kirliliğini etkileyen unsurların zaman serisi analizi ile test edilmesi amaçlamıştır. Söz konusu unsurlar için ekonomik büyüme, endüstrileşme ve nüfus değişkenleri temel alınmıştır. Çalışma 1971 ile 2018 dönem aralığını kapsamaktadır. Analizde değişkenlerin durağanlık dereceleri ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi ile incelenmiştir. Test neticesinde serilerin farklı derecelerde durağanlığa sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu bağlamda serilerin uzun ve kısa dönem sonuçları ARDL (Auto Regressive Distributed Lag) analizi ile gerçekleştirilmiştir. Sınır Testi ile seriler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı sınanmıştır. Beraberinde ARDL regresyonunun doğruluğu otokorelasyon, değişen varyans ve normallik testleri ile kontrol edilmiştir. Çalışma sonucunda hata düzeltme katsayısı istenen durum (0- - 1) aralığını vermiştir. Sınır testi sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. ARDL analizinde kısa dönem sonuçların anlamsız, uzun dönem sonuçların ise anlamlı çıkması Sınır testini destekler nitelikte çıkmıştır. Uzun dönem sonuçlara bakıldığında çevre kirliliğini etkileyen unsurlar olarak ele alınan nüfus, ekonomik büyüme ve endüstrileşme değişkenlerinin katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Söz konusu değişkenlerin modelde kalma gerekliliği tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin çevre kirliliğini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca teşhis testlerinde de herhangi bir problemle karşılaşılmamıştır. Verilerin analizinde Stata ve Eviews paket programları kullanılmıştır. Kurulan model teorik açıdan incelendikten sonra literatür taraması ile çalışma devam etmiştir. Beraberinde analizde kullanılan testler hakkında kısa bilgilendirmelere yer verilerek sonuçlar raporlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Kirliliği, Zaman Serisi, Birim Kök, ARDL Analizi, Sınır Testi.

TIME SERIES ANALYSIS OF THE ELEMENTS AFFECTING ENVIRONMENTAL POLLUTION IN THE REPUBLIC OF TURKEY (1971-2018)

ABSTRACT

The purpose of this study is to use time series analysis to test the factors affecting environmental pollution in

the Republic of Turkey. These factors are based on economic growth, industrialization, and population. The research spans the years 1971 to 2018. The ADF (Augmented Dickey-Fuller) test was used in the analysis to examine the stability degrees of the variables. The results of the test revealed that the series had different degrees of stationarity. In this context, the series' long and short-term results were realized using ARDL (Auto Regressive Distributed Lag) analysis. The Bounds Test was used to determine whether the series had a long-term relationship. ARDL regression accuracy was also tested using autocorrelation, heteroscedasticity, and normality tests. The error correction coefficient provided the desired range (0 - -1). As a result of the Bound test, it was determined that the variables have a long-term relationship. The short-term results in the ARDL analysis were insignificant, but the long-term results were significant, supporting the Bound test. Long-term results revealed that the coefficients of population growth, economic growth, and industrialization variables, all of which are considered factors influencing environmental pollution, were statistically significant. The variables mentioned above have been determined to remain in the model. Independent variables have been found to increase environmental pollution. Furthermore, no problems were identified during the diagnostic tests. The Stata and Eviews package programs used to analyze the data. Following a theoretical examination of the established model, the study moved on to a literature review. The findings given by providing brief information about the tests used in the analysis.

Keywords: Environmental Pollution, Time Series, Unit Root, ARDL Analysis, Bound Test.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun artmasına karşılık insan ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin büyümesini sağlamak için üretim ve tüketimde hızla yükselme olduğu görülmektedir. Ülkelerin üretimi gerçekleştirirken fosil enerji kaynaklarından yararlanması, beraberinde karbondioksit salınımına neden olmaktadır. Bu durum çevreyi iklim değişikliği, çevre kirliliği, hava kalitesinin bozulması ve daha önemlisi sera gazının salınımı ile atmosferde radyasyon meydana gelmesine bağlı olarak küresel ısınma gibi olumsuz etkilediği görülmektedir. Ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilmek adına ülkelerin çevreye açtıkları hasarı görmezden gelmeleri, son dönemde literatürde oldukça fazla araştırma konusu olarak gündeme gelmiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Çevresel Kuznet Eğrisi olarak isimlendirilen hipotez ile ekonomik büyüme ve çevre kirliliği arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır. Söz konusu hipotez kısaca, ekonomik büyümedeki belirli bir noktaya kadar gerçekleşen artışın çevre kirliliğini de artırdığı, ancak belirli bir noktadan sonra söz konusu kirliliği azalttığı yönündedir. Büyüme ve CO_2 arasındaki ilişki bu hipotezde ters U olarak gösterilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde her ne kadar çevreye duyarlı politikalar sergilenmeye devam etse de çevre kirliliğini etkileyen makroekonomik göstergelere ek olarak nüfusun hızla artmaya devam etmesi ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin büyümeyi sağlamak için endüstrileşme eğilimleri CO_2 emisyonunu artıcı

sonuçlar doğurmaktadır. Bu doğrultu da çalışmanın ana amacı Türkiye ekonomisinde 1971-2018 yılları için ekonomik büyüme, endüstrileşme ve nüfusun çevre kirliliği üzerindeki etkisini araştırmayı kapsamaktadır. Çalışmanın seyri konu ile alakalı ilgili literatür taraması ile devam etmiştir. Beraberinde ampirik analiz için kullanılan veri seti tanıtılıp ekonometrik yöntem ve bulgular yorumlanarak raporlanmıştır. Sonuç kısmı ile öneriler sunularak çalışma sonlandırılmıştır.

2. LİTERATÜR

Ülkeler ekonomilerinde büyümeyi hedeflerken zamanla çevresel tahribat, küresel ısınma ve iklim sorunları gibi çevreyle alakalı problemlerin çoğalmasına neden olabilmektedir. Söz konusu durumun özellikle son zamanlarda bu konu hakkında araştırmalara neden olduğu görülmektedir. Çevre kirliliğinin belirleyicileri üzerine yapılan birçok çalışma konunun önemini vurgular niteliktedir. Literatürde çevre kirliliğinin belirleyicileri arasında genel olarak ekonomik büyüme ve dış ticaret göstergeleri yer almaktadır. Yapılan çalışma ile birlikte özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin iktisadi büyümeyi amaçlarken yoğun olarak endüstrileşmeye bağlı kalınmasının çevre kirliliğini etkilediği düşünülmekte ve bu açıdan literatüre katkı yapılması öngörülmektedir. Söz konusu ilişki üzerine yapılan ampirik çalışmalara Tablo 1'de kronolojik olarak yer verilmiştir.

Tablo 1. Çevre Kirliliği Üzerine Ampirik Literatür Taraması

Yazar	Dönem	Yöntem	Sonuç
Grossman ve Krueger (1991)	1977-1985	Panel Veri Analizi	42 NAFTA ülkesi için iktisadi büyümeden çevre kirliliğine doğru tek taraflı bir nedenselliğe rastlanmıştır.
Halıcıoğlu (2008)	1960-2005	ARDL Sınır Testi Analizi	Türkiye üzerine yaptığı çalışma da gelirin, çevre kirliliğini belirlemede en önemli etken olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Soytas ve Sarı (2009)	1960-2000	Toda Yamamoto Analizi	Türkiye ekonomisinde enerji tüketimi ve ekonomik büyümeden çevre kirliliğine doğru nedensel bir ilişki bulunamamıştır.
Asumadu-Sarkodie ve Owusu (2011)	1965-2011	ARDL Sınır Testi Analizi	Ruanda'da endüstrileşme, nüfus, ekonomik büyüme ve çevre kirliliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Uzun dönemde seriler arasında karşılıklı nedenselliğe rastlanmıştır. Kısa dönemde ise endüstrileşme ve nüfustan çevre kirliliğine doğru tek taraflı bir nedensel ilişki bulunmuştur.
Al Mulali (2011)	1980-2009	Panel Veri Analizi	MENA ülkeleri üzerine yapılan analizde çevre kirliliği ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişkiye rastlanmıştır.
Saatçi ve Dumrul (2012)	1950-2007	Yapısal Kırılmalı Birim Kök ve Eşbütünleşme Analizi	Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ile çevre kirliliği arasında uzun dönemli ilişkinin varlığına ulaşılmıştır.
Altıntaş (2013)	1970-2008	Zaman Serisi Analizi	Türkiye ekonomisinde çevre kirliliği, ekonomik büyüme ve birincil enerji tüketimi arasında eşbütünleşme ilişkisinin çıktığı görülmüştür.
Çetin ve Şeker (2014)	1980-2010	ARDL Sınır Testi Yaklaşımı	Türkiye'de uzun dönemde ekonomik büyümenin ve dış ticaret açığının çevre kirliliğini artırdığı sonucuna varılmıştır.
Kızılkaya, Sofuoğlu ve Çoban	1967-2010	Zaman Serisi Analizi	Türkiye ekonomisinde uzun dönemde çevre kirliliği, ekonomik büyüme, ulaşım sektörü ve dışa açıklık arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

(2015)			
Magazzino (2016)	1970-2016	Zaman Serisi Analizi	İtalya için ekonomik büyüme ve çevre kirliliği arasında çift yönlü bir nedensellik bulunmuştur.
Ahmad vd. (2017)	1992Q-2011Q	Zaman Serisi Analizi	Hırvatistan da uzun dönemde ekonomik büyümede çevre kirliliğine doğru tek yönlü bir nedensellik olduğu bulunmuştur.
Akbulut Bekar (2018)	1977-2014	Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi	Türkiye için yapılan çalışmada çevre kirliliğinden iktisadi büyümeye doğru tek taraflı bir nedensel ilişkiye rastlanmıştır.
Çetin vd. (2018)	1960-2013	Zaman Serisi Analizi	Türkiye ekonomisinde ekonomik büyüme, finansal gelişme, enerji tüketimi ve dış ticaret serileri arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlanmıştır. Ayrıca dış ticaretten çevre kirliliğine doğru bir nedensellik görülmüştür.
Aydın, Darıcı ve Kutlu (2019)	2004-2014	Yumuşak Geçişli Regresyon Modeli	Türkiye illeri üzerine yapılan araştırmada, ekonomik büyümede meydana gelen artışın, atık miktarındaki etkisi pozitif yönde bulunmuştur. Dolayısıyla gelirdeki bir artışın atık miktarını artırdığı görülmüştür.
Oğuzhan ve Gültekin (2019)	1985-2016	Panel Veri Analizi	MINT ülkeleri üzerine yapılan araştırmada çevre kirliliği, ekonomik büyüme ve sanayileşme arasında uzun dönemli ve anlamlı bir ilişkinin varlığı bulunmuştur. Uzun dönemde sanayileşme ve iktisadi büyümenin çevre kirliliğini artırdığı görülmüştür. Kısa dönemde ise herhangi bir etkiye rastlanmamıştır.
Canbay (2019)	1990-2016	ARDL Sınır Testi	Ekonomik büyüme ve yenilenebilir enerji serilerinin çevre kirliliği üzerindeki etkisi Türkiye için analiz edilmiştir. Seriler arasında uzun önemli bir ilişki bulunmuştur. Ekonomik büyüme hem uzun hem de kısa dönemde çevre kirliliğini artırdığı görülmüştür. Yenilenebilir enerji tüketimi ise uzun ve kısa dönemde çevre kirliliğini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Aydın (2020)	1961-2016	Fourier ADF, Fourier Toda-Yamamoto	Türkiye ekonomisinde askeri harcamalar ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik görülürken çevre kirliliği ile alakalı herhangi bir nedenselliğe rastlanmamıştır.
Damirova ve Yayla (2021)	1995-2016	Panel Veri Yöntemi	Türkiye, Slovakya, Danimarka, Malta, İngiltere, Portekiz, Macaristan, Hollanda, İtalya ve İsviçre için uzun dönemde insani gelişim endeksinin çevre kirliliğini azalttığı görülmüştür. FMOLS sonuçları çevre vergisinin çevre kirliliği üzerinde etkisiz, DOLS sonuçları ise etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
Boztosun ve Adlı (2022)	2000-2018	ARDL Sınır Testi Yaklaşımı	CO2 serisinde meydana gelen bir artış Türkiye'de sağlık harcamalarını azalttığı görülmüştür. Ekonomik büyümede meydana gelen artış ise pozitif yönde etkilemektedir.

Yapılan çalışmalar dönem, ülke ve yöntem açısından farklılık taşıdığı için sonuçlar farklı çıkabilmektedir. Çevre kirliliği üzerine yapılan literatür taraması neticesinde genel olarak ekonomik büyümenin çevre kirliliğini artırarak etkili bir belirleyici olduğu görülmüştür.

3. VERİ SETİ

Türkiye üzerine yapılan bu çalışmada çevre kirliliğini temsilen karbondioksit emilimi (CO_2) bağımlı değişken olarak ele alınırken, ekonomik büyümeyi temsilen gayri safi yurtiçi hâsıla değişkeni ve çevre kirliliğini etkilediği düşünülen diğer unsurlardan endüstrileşme ve nüfus değişkenleri modele eklenmiştir. Analizde kullanılan tüm değişkenlerin verisi Dünya Bankası Veri Tabanından elde edilmiştir. Analizde kullanılan serilere ait kısaltma ve açıklamalar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Analizde Kullanılan Değişkenler ve Tanımlamaları

Kod	Açıklama	Kaynak
	Çevre Kirliliği	
CO_2	CO_2 Emissions-Metric tons percapita	World Bank*
	Ekonomik Büyüme	
GDP	GDP percapita constant 2010 US$/1000	World Bank*
	Endüstrileşme	
INDUST	Industry including construction, value added % of GDP	World Bank*
	Nüfus	
POP	Population, total/1000000	World Bank*

Not:*The World Bank: https://data.worldbank.org (Erişim: 22.10.2022)

Değişkenlere ait veriler yıllık olarak zaman serisi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizde kullanılan model aşağıdaki gibidir.

$$CO2_t = \beta_0 + \beta_1 GDP_t + \beta_2 INDUST_t + \beta_3 POP_t + u_t \quad (1)$$

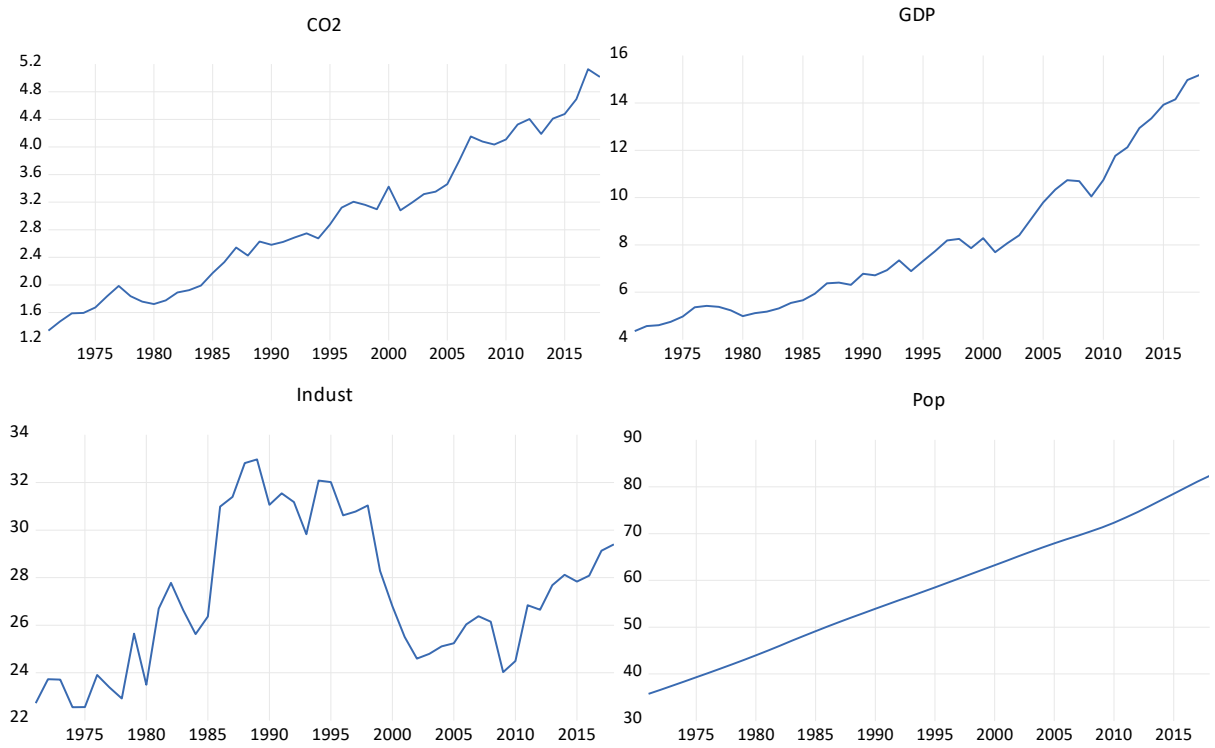
Denklemde β_0 sabit terimi, "t" alt indisi zaman boyutunu ve "u" hata terimini bildirmektedir.

4. EKONOMETRİK YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışma, Türkiye'de 1971-2018 yılları için çevre kirliğini etkileyen unsurları incelemeyi temel almıştır. Serilerin durağanlık dereceleri, literatürde de en çok kullanılan yöntemlerden olan ADF (Augmented Dickey-Fuller) birim kök testi ile sınanmıştır. Bağımlı değişkenin I(1) olma koşulu ile serilerin farklı dereceden durağanlığa sahip oldukları anlaşıldıktan sonra analizin kısa ve uzun dönem sonuçlarını görmek için ARDL yöntemi uygulanmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı hakkında bilgi edinmek amacı ile Sınır testi kullanılmıştır. Modelde ekonometrik sorunların teşhisi için Otokorelasyon, Değişen Varyans ve Normallik testleri uygulanmıştır. Son olarak oluşturulan ARDL modelinin güçlülüğünü saptamak adına Cusum testi gerçekleştirilmiştir.

4.1. Birim Kök Testi

Zaman serisi analizinde, serilerin bir önceki dönemlerinden etkilenip etkilenmediğinin tespiti, ekonometri de birim kök testleri ile anlaşılabilmektedir. Bu bağlamda yazında en çok kullanılan birim kök testi ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dickey ve Fuller (1979) testlerinin genişletilmiş halidir. Bu test, modelde otokorelasyon sorununun olduğunu ifade ederek bu sorunu gidermek amacı ile bağımlı değişkenin gecikmeli terimlerini modele dâhil etmektedir. ADF (1981) testinin sıfır hipotezi, seri birim kök içerir şeklinde kurulmuştur. Alternatif hipotez ise serinin durağan olduğunu ifade etmektedir (İzolluoğlu, 2019: 11). ADF test sonuçlarını raporlamadan önce model seçimini yapabilmek ve seriler hakkında genel bilgilere önsel sahip olabilmek için serilerin grafikleri incelenmiştir. Değişkenlere ait serpilme diyagramı aşağıdaki gibidir.



Şekil 1: Düzey Değer Grafikleri

Şekil 1 incelendiğinde dört değişken için de devamlı bir hareketlenme olduğu görülmektedir. Ayrıca yine dört serinin de sıfırdan farklı bir başlangıç noktalarına sahip oldukları görülmektedir. Bu durumda değişkenlerde hem trend hem de sabit terimin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın devamında bu durum göz önüne alınarak devam edilmiştir.

Tablo 3. Birim Kök Test Sonuçları

ADF (Augmented Dickey-Fuller 1981)				
CO2	-2.6639 (0.2556)	**Δ CO2**	-7.5760 (0.0000)	I(1)
GDP	-0.2676 (0.9894)	**Δ GDP**	-6.6227 (0.0000)	I(1)
INDUST	-1.7953 (0.6912)	**Δ INDUST**	-6.8293 (0.0000)	I(1)
POP	-3.9906 (0.0162)	-		I(0)

Not: Gecikme uzunluğu, seriler yıllık olduğu için "3" olarak belirlenmiştir. Bilgi ölçütü olarak Schwarz kriteri tercih edilmiştir. Serilerin grafik sonuçlarında trend ve intercept içerdikleri dikkate alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Parantez içi olasılık değerini, "Δ" fark operatörünü ifade etmektedir.

Tablo 3'e göre birim kök test sonucunda, çevre kirliliği, ekonomik büyüme ve endüstrileşmeyi temsil eden değişkenlerin sabit ve trendli modelde seviyede birim kök içerdikleri görülmektedir. Bu nedenle hangi dereceden durağanlığa sahip olduklarını görmek adına serilerin birinci farkı alınmıştır. Söz konusu üç serinin de birinci farklarında durağan oldukları görülmektedir. Nüfusu temsil eden değişken ise sabit ve trendli modelde seviyede durağan sonucunu vermektedir.

4.2. Sınır Testi

Zaman serisi analizinde seriler farklı derecelerden durağanlığa sahip olduklarında Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen ARDL Sınır testi kullanılmaktadır. Söz konusu testin temel şartı, bağımlı değişkenin I(1), bağımsız değişkenlerin ise karışık olması durumudur. Sınır testinin sıfır hipotezi "seriler arasında uzun dönemde ilişki yoktur" şeklinde kurulur iken, alternatif hipotez ise aksini ifade etmektedir. Test sonucunda hesaplanan F-İstatistiği dikkate alınan önem derecesinde, üst sınır değerinden büyük ise sıfır hipotez reddedilir. Bu durumda seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından bahsedilebilmektedir. Şayet F-İstatistiği dikkate alınan önem derecesinde, alt sınır değerinden küçük çıkarsa bu durumda sıfır hipotez reddedilemez ve seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılabilmektedir. Her iki durumun olmadığı sonuçlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin, F-İstatistiği dikkate alınan önem derecesinde üst ve alt sınır değerinin arasında çıkarsa, diğer eşbütünleşme testlerine gidilmesi gerekmektedir (Özdamar, 2015: 85).

Birim kök testi neticesinde bağımlı değişken (CO_2) birinci derecede durağan çıkmıştır. Bağımsız değişkenlerden (GDP) ve (INDUST) serileri de I(1) sonucunu vermiştir. Diğer bir bağımsız değişken olan (POP) ise seviyede durağan I(0) çıktığı için uygun olan analiz ARDL-Sınır yöntemi kullanılmıştır. ARDL analizinde kısa ve uzun dönem tahmin sonuçlarına geçmeden önce seriler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığı Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen Bound (Sınır) test ile araştırılmıştır. Beraberinde ARDL tahmin sonuçları tablo halinde raporlanmıştır.

Tablo 4. ARDL Sınır Test Sonuçları

Pesaran-Shin-Smith (2001) ARDL Bound Test						
k	3					
F İstatistiği	13.339					
Sınır Değerleri	**%10**		**%5**		**%1**	
	Alt Sınır I(0)	**Üst Sınır I(1)**	**Alt Sınır I(0)**	**Üst Sınır I(1)**	**Alt Sınır I(0)**	**Üst Sınır I(1)**
	2.72	3.77	3.23	4.35	4.29	5.61

Not: Uygulama modelinde ARDL (Sınır) gecikme değeri belirlenirken Akaike bilgi ölçütü temel alınmıştır. Maximum lag sayısı, çalışma yıllık olduğu için "3" olarak belirlenmiştir. ARDL Sınır testi için gecikme değerleri CO2:1, GDP:0, POP:2 ve INDUST:0 olarak Stata programı tarafından belirlenmiştir.

Sınır testi sonucunda, %5 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. Test sonucunda yer alan "k" değeri, açıklayıcı değişken sayısını ifade etmektedir. Tablo sonucu incelendiğinde kritik değerin üst sınır değeri, F hesaplanan değerden küçük çıkmakla birlikte "seriler arasında uzun dönemde ilişki yoktur" şeklinde kurulan yokluk hipotezi reddedilmektedir.

4.3.ARDL Modelinde Uzun ve Kısa Dönem Analize Ait Uygulama Sonuçları

Sınır testi sonucuna bakılarak seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından söz edilebilmektedir. Bu bilgi dâhilinde değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki ARDL (1,0,2,0) yöntemi ile raporlanmıştır. ARDL modelinin genel tahmini ve teşhis testlerinin sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. ARDL (1,0,2,0) Modeli Tahmin Sonuçları

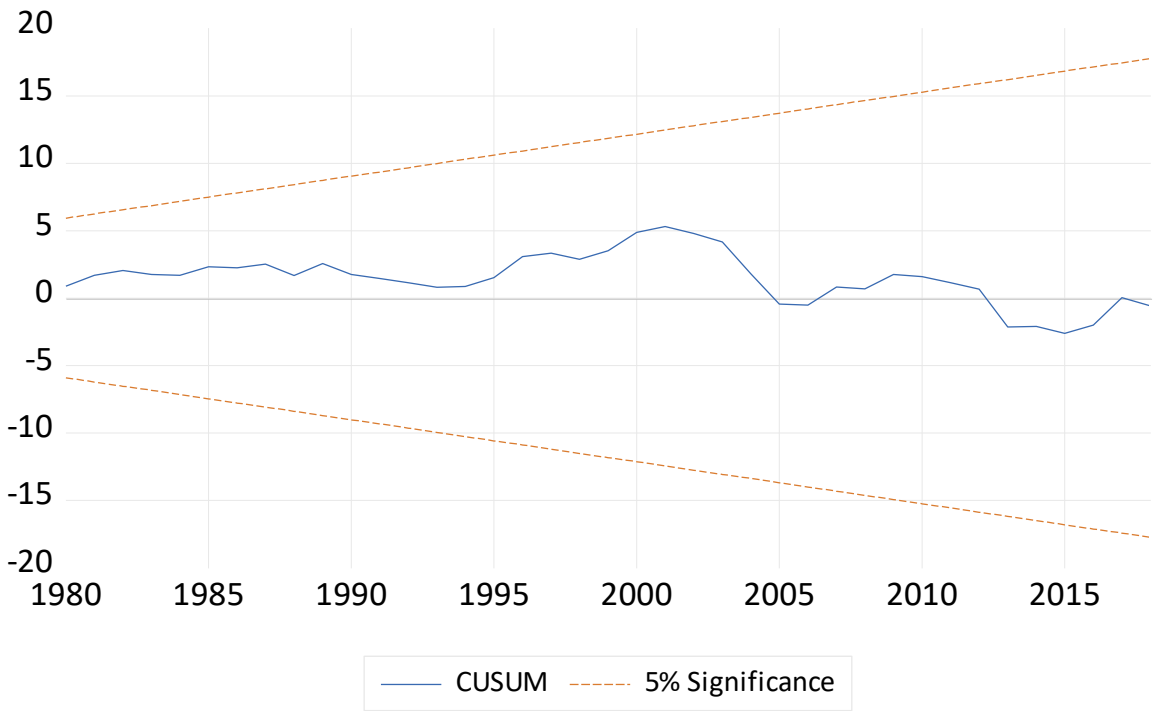
$CO2 = f(CO2_{t-1}, GDP, POP, POP_{t-1}, POP_{t-2}, INDUST$				
Değişkenler	**Katsayı**	**Std. Hata**	**T-Stat**	**Olasılık**
CO2(-1)	0.1395	0.1237	1.1277	0.2663
GDP	0.1989	0.0323	6.1481	0.0000
POP	0.1891	0.4977	0.3799	0.7060
POP(-1)	-1.2477	1.0253	-1.2169	0.2309
POP(-2)	1.0851	0.5503	1.9717	0.0558
INDUST	0.0128	0.0060	2.1153	0.0408
C	-0.0342	0.2347	-0.1458	0.8848
R^2	0.9907	**Düzeltilmiş R^2**	0.9893	
F-Stat	697.0960	**Olasılık(F-Stat)**	0.0000	
Model Güvenilirlik Test Sonuçları				
Otokorelasyon Testleri				
Durbin-Watson	**d_L**	**d_U**	**4-d_U**	**4-d_L**
	1.38	1.67	2.33	2.62
	d-stat = 1.82			
	Otokorelasyon Yok			
Breusch-Godfrey Lm	**Lag**	**Chi^2**	**df**	**Olasılık**
	3	1.168	3	0.7607
	0.7607>0.05			
	Otokorelasyon Yok			
Değişen Varyans Testleri				
Cameron-Trivedi IM	**Heteroskedasticity**	**Skewness**	**Kurtosis**	**Total**
	(0.3593)	(0.6288)	(0.9003)	(0.5017)
	Değişen Varyans Yok			
White	**Chi^2(25)**		**Prob**	
	26.93		0.3593	
	Değişen Varyans Yok			

Normallik Testi	
Jarque-Bera	**Chi^2(2): 0.8419**
	Normal Dağılım göstermektedir.

Not: n:48 ve k=3 olduğu için %5 önemlilik düzeyinde d_L:1.38 ve d_U: 1.67 değerleri Duebin-Watson d-istatistiği tablosundan elde edilmiştir. Parantez içi olasılık değerini ifade etmektedir. Bilgi ölçütü olarak Akaike bilgi kriteri kullanılmıştır.

ARDL (1,0,2,0) model sonucunda ekonomik büyümenin ve endüstrileşmenin çevre kirliliği üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Beklenildiği üzere endüstrileşme ve büyümenin çevre kirliliğini artırdığı sonucuna rastlanılmıştır. ARDL analizi, en küçük kareler (ekk) analizinin varsayımlarını taşımaktadır. Dolayısıyla ekk analizinin doğru olup olmadığının kontrolü teşhis testleri ile yapılabilmektedir. Söz konusu testler; otokorelasyon, değişen varyans ve normallik testleridir. Otokorelasyon testleri sonucunda "otokorelasyon yoktur" şeklinde kurulu sıfır hipotez reddedilerek otokorelasyon sorununun olmadığı görülmüştür. "Değişen varyans yoktur" şeklinde kurulu sıfır hipotez de yine test sonuçlarında reddedilerek modelde varyansın sabit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak uygulanan normallik testinde, hata teriminin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür.

Tüm bu sonuçlar, kurulan ARDL modelinin doğruluğunu ifade eder nitelikte çıkmıştır. Dolayısıyla bu durum herhangi bir ekonometrik sorunla karşılaşılmadığını göstermektedir. Tahmin edilen katsayıların 1971-2018 yılları için istikrarlı olup olmadığına CUSUM testi ile bakılmıştır. Test sonucu aşağıda gösterilmiştir.



Şekil 2: CUSUM Grafiği

Şekil 2'deki sonuç incelendiğinde grafiğin %5 önem derecesi ile çizilen güvenli bant aralığında kaldığı görülmektedir. Bu durum, ARDL analizi ile uzun dönem parametrelerin kararlı olduğunu ve tahmin edilen katsayıların anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Modelde yapısal istikrarsızlık olmadığı anlaşılarak tanımlama

hatasına rastlanılmamıştır. ARDL (1,0,2,0) modelinden hareketle hesaplanan uzun dönem katsayı sonuçlarına Tablo 6'da, hata düzeltme modeline ait sonuçlara ise Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 6. ARDL (1,0,2,0) Uzun Dönem Katsayı Sonuçları

Seriler	Katsayı	Std. Hata	T Stat.	Olasılık
GDP	0.2311	0.0288	8.02	0.000
POP	0.0308	0.0059	5.19	0.000
INDUST	0.0149	0.0069	2.14	0.039

Uzun dönem sonuçlara bakıldığında ekonomik büyüme, nüfus ve endüstrileşme değişkenlerinin olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinden küçük çıkmakla birlikte modelde kalma gerekliliğini göstermektedir. Söz konusu üç serinin de çevre kirliliğini artırdığı sonucuna varılmıştır.

ARDL (1,0,2,0) modelinden yola çıkarak hata düzeltme modeli (kısa dönem) sonuçları değerlendirildiğinde, hata düzeltme modelinde nüfus değişkeninin bir dönem önceki katsayısı anlamsız bulunurken iki dönem önceki katsayısının anlamlı olduğu görülmektedir. Modelin istatistiksel olarak anlamlılığını ölçen hata düzeltme katsayısı istenilen durum (0-1) aralığında çıkmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum hata düzeltme mekanizmasının çalıştığını ve 1.16 yıl sonra kısa dönem dalgalanmaların uzun dönem dengesine yakınsayacağını ifade etmektedir. Ayrıca nüfusun çevre kirliliği üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Fakat bir dönem önceki nüfus, çevre kirliliğini işaret olarak negatif etkilemektedir.

Tablo 7. ARDL (1,0,2,0) Hata Düzeltme Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	T-Stat	Olasılık
ΔPOP	0.189135	0.4456	0.4244	0.6736
ΔPOP(-1)	-1.0851	0.4931	-2.2006	0.0337
ECT(-1)	-0.8604	0.1120	-7.6774	0.0000

Not: ECT(-1) sayısının olasılık değeri, uyumluluk açısından t-Bounds dağılımı ile kontrol edilmiştir. T-hesaplanan değer de üst kritik değerin üstünde kalarak, hata düzeltme katsayısının olasılık değerini destekler nitelikte çıkmıştır.

5. SONUÇ

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin iktisadi büyümeyi amaçlarken öncelik olarak endüstrileşme yoluna gittikleri görülmektedir. Bu durumun CO_2 emisyonuna bağlık olarak çevreye yansıması olumsuzluk teşkil etmektedir. Hem doğa hem de insan ve diğer canlıların sağlığı açısında tehdit unsuru olan CO_2 salınımı araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisinde 1971-2018 dönem aralığı için ekonomik büyümenin, endüstrileşmenin ve nüfusun çevre kirliliğine etkisini araştıran bu çalışma zaman serisi analizi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ilk olarak serilerin durağanlık seviyelerini görmek için en çok tercih edilen testlerden ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi ile CO_2, GDP ve INDUST serilerinin I(1), POP serisinin ise I(0) olduğu bulunmuştur. Bu bilgi dâhilinde ARDL Sınır testi yaklaşımıyla serilerin arasında uzun dönemde

bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Beraberinde değişkenlerin hem uzun hem de kısa dönem analizleri gerçekleştirilmiştir. Uzun dönem analiz sonucunda ekonomik büyümenin, endüstrileşmenin ve nüfusun çevre kirliliği üzerindeki etkisi anlamlı çıkmıştır. Büyümedeki 1 birimlik artış çevre kirliliğini 0.23 birim artırırken, endüstrileşmedeki 1 birimlik artış çevre kirliliğini 0.01 birim artırdığı görülmüştür. Son olarak nüfustaki bir birimlik artışın da çevre kirliliğini 0.03 birim artırarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Kısa dönem (hata düzeltme modeli) sonuçlar incelendiğinde ise nüfus değişkinin iki dönem önceki değeri anlamlı çıkarak nüfusta meydana gelen 1 birimlik artışın çevre kirliliğini 1.08 birim azalttığı sonucuna varılmıştır.

Sonuçlar değerlendirildiğinde, Türkiye Cumhuriyeti için nüfus artışına bağlı olarak tüketimin de artması ve tüketimi karşılamaya takiben endüstri yoğun üretimin gerçekleşmesi, kirliliği artırarak çevreyi olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla analize dâhil edilen değişkenlerin birbirinden bağımsız olmadıkları sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar çevre kirliliği ile alakalı politikaların genişletilmesi, iktisadi büyümenin gerçekleştirilme hususunda çevre duyarlılığının göz ardı edilmemesi, fosil yakıtlara olan bağımlılığın en aza indirilmesi hedeflenerek yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvikini gündeme getirip bu nokta da çevre bilincine yönelik kişilerin bilgilendirilmesi konusunda önem taşımaktadır.

6. KAYNAKÇA

Ahmad, N. , Du, L. , Lu, J. , Wang, J. , Li, H.Z. & Hashmi, M.Z. (2017). Modelling the CO_2 Emissions and Economic Growth in Croatia: Is There any Environmental Kuznets Curve?, Energy, 123, 164-172.

Akbulut Bekar, S. (2018). The Relationship Between CO_2 Emission and Economic Growth in Turkey: 1977-2014.

Albayrak, E.N. & Gökçe, A. (2015). Ekonomik Büyüme ve Çevresel Kirlilik İlişkisi: Çevresel Kuznets Eğrisi ve Türkiye Örneği. Social Science Research Journal, 4(2), 279-301.

Al-Mulali, U. (2011). Oil Consumption, CO2 Emission and Economic Growth in MENA Countries. Energy, 36(10), 6165-6171.

Altınbaş, H. (2013). Türkiye'de Birincil Enerji Tüketimi, Karbondioksit Emisyonu ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 263-294.

Asumadu-Sarkodie, S. & Owusu, P. A. (2017). Carbon Dioxide Emissions, GDP Per Capita, Industrialization and Population: An Evidence From Rwanda, Environ. Eng. Res., 22(1), 116-124.

Aydın, M. (2020). Askeri Harcamalar, Ekonomik Büyüme ve Çevre Kirliliği Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Yapısal Kırılmalı Nedensellik Testinden Kanıtlar. Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 5(2), 261-275.

Aydın, C. , Darıcı, B. & Kutlu, Ş.Ş. (2019). Ekonomik Büyüme Çevre Kirliliğini Azaltır Mı?. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 191-196.

Boztosun, D. & Adlı, F. (2022). Sağlık Harcamaları, Çevre Kirliliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 538-549.

Canbay, Ş. (2019). Türkiye'de İktisadi Büyüme ile Yenilenebilir Enerji Tüketiminin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkileri. Maliye Dergisi, 0(176), 140-151.

Çetin, M. & Seker, F. (2014). Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaretin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Bir ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. Yönetim ve Ekonomi, 21(2), 213-230.

Çetin, M. , Kırcı, B. , Saygın, S. &Alaşahan, Y. (2018). Ekonomik Büyüme, Finansal Gelişme, Enerji Tüketimi ve Dış Ticaretin Çevre Kirliliği Üzerindeki Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Nedensellik Analizi (1960-2013). Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 7(13), 26-43.

Damirova, S. & Yayla, N. (2021). Çevre Kirliliği ile Makroekonomik Belirleyicileri Arasındaki İlişki: Seçilmiş Ülkeler İçin Bir Panel Veri Analizi, UİİİD-IJEAS, 0(30), 107-126.

Dickey, A. D. & Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. Econometrica, 49(4), 1057-1072.

Grossman, G. & Krueger, A. B. (1991). Environmental Impacts of a North American Free Trade Aggrement. NBER Working Papers, 0(3914), 1-57.

Halıcıoğlu, F. (2008). An Econometric Study of CO2 Emissions, Energy Consumption, Income and Foreign Trade in Turkey, MPRA, ss: 11457.

Kızılkaya, O. , Sofuoğlu, E. & Çoban, O. (2015) Ekonomik Büyüme, Enerji Tüketimi ve Çevre Kirliliği Analizi: Türkiye Örneği. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 255-269.

Magazzino, C. (2016). The Relationship between CO2 Emissions, Energy Consumption and Economic Growth in Italy.

International Journal of Sustainable Energy, 35(9), 844-857.
Oğuzhan, A. & Gültekin, H. (2019). Sanayileşme ve Ekonomik Büyümenin Çevre Kirliliğine Etkisi: MINT Ülkeleri Örneği. XII. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi, Plovdiv, Bulgaristan, 154-160.
Özdamar, G. (2015). Türkiye Ekonomisinde Döviz Kuru Geçiş Etkisi: ARDL-Sınır Testi Yaklaşımı Bulguları. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (32), 66-97.
Pesaran, M. H. , Shin, Y. & Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships. Journal of Applied Econometrics, 16(3), 289-326.
Saatçi, M. & Dumrul, Y. (2011). Çevre Kirliliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Çevresel Kuznets Eğrisinin Türk Ekonomisi İçin Yapısal Kırılmalı Eş-Bütünleşme Yöntemiyle Tahmini. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0(37), 65-86.
Soytas, U. & Sarı, R. (2009). Energy Consumption, Economic Growth, and Carbon Emissions: Challenges Faced by an EU Candidate Member. Ecological Economics, 0(68), 1667-1675.
İzolluoğlu, C. (2019). Zaman Serileri Birim Kök Testleri ve Bir Uygulama. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

TÜRKİYE'DE DIŞ TASARRUFLARIN İÇ TASARRUFLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Dr. Rahman AYDIN
ORCID: 0000-0003-0440-7468

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerde büyüme ve kalkınmanın sağlanması için yurtiçi tasarruflar ile birlikte yurtdışı tasarruflarda önemlidir. Çünkü bu ülkeler genellikle yetersiz yurtiçi tasarruflara sahiptirler. Bu nedenle ihtiyaç duydukları tasarrufları yurtiçinden karşılayamadıkları durumda yurtdışı piyasalara yönelmektedirler. Ancak ev sahibi ülkeye gelen dış kaynaklar birçok makroekonomik değişkeni etkilediği gibi reel döviz kuru üzerinde aşağı yönlü baskı yaratabileceği öngörülmektedir. Bu durum ülkenin yurtdışı mallara olan talebini artırıp, tüketimi hızlandıracağı varsayılmaktadır. Bu motivasyon ile konuyu ele alan Haavelmo (1963), hipotezinde dış kaynakların ev sahibi ülkenin tasarruflarını olumsuz etkilediğini belirtilmektedir. Bu bağlamda çalışmada yurtdışı tasarrufların, yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisi, diğer bir ifade ile Haavelmo hipotezinin geçerliliği araştırılacaktır. Bu amaçla 1990–2020 yılları arası doğrudan yabancı yatırımların, milli gelirin, ticari açıklığın ve portföy yatırımlarının ülke tasarrufları üzerine olan etkisi incelenmektedir. Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Öncelikle verilerin birim kök içerip içermediği ADF testi ile araştırılmıştır. ADF testi sonucuna göre verilerin farklı düzeylerde durağan oldukları belirlenmiştir. Böylece değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için ARDL modelinden faydalanılmıştır. ARDL modelinden elde edilen bulgulara göre doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen bir birimlik şokun yurt içi tasarrufları %0.09 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Böylece çalışmada Türkiye için Haavelmo hipotezinin kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bir diğer dış kaynaklardan olan portföy yatırımlarında meydana gelen bir birimlik şokun küçük bir oran olsa da yurt içi tasarrufları %0.001 oranında artırdığı tespit edilmiştir. Portföy yatırımları dikkate alındığında Haavelmo hipotezinin reddedildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Tasarruflar, İç Tasarruflar, Haavelmo Hipotezi, ARDL Modeli

THE EFFECT OF EXTERNAL SAVINGS ON DOMESTIC SAVINGS IN TURKEY

ABSTRACT

In order to ensure growth and development in developing countries, domestic and foreign savings are essential. Because these countries usually have insufficient domestic savings. For this reason, they tend to foreign markets when they cannot meet the savings they need domestically. However, external resources coming to the host country are expected to affect many macroeconomic variables and create downward pressure on the real exchange rate. It is assumed that this situation will increase the country's demand for

foreign goods and accelerate consumption. Addressing the issue with this motivation, Haavelmo (1963) states that external resources affect the savings of the host country negatively in his hypothesis. In this context, the effect of foreign savings on domestic savings, in other words, the validity of the Haavelmo hypothesis will be investigated in this study. For this purpose, the effects of foreign direct investments, national income, trade openness and portfolio investments on national savings between 1990 and 2020 are examined. The data used in the study were obtained from the World Bank database. First, the ADF test was used to determine whether the data contained a unit root. According to the results of the ADF test, it was determined that the data were stationary at different levels. Thus, ARDL model was used to examine the relationship between variables. According to the findings obtained from the ARDL model, it has been determined that a one-unit shock in foreign direct investments reduces domestic savings by 0.09%. Thus, in the study, it was concluded that Haavelmo hypothesis could be accepted for Turkey. However, it has been determined that a one-unit shock in portfolio investments, another external source, increases domestic savings by 0.001%, even if it is a low rate. Considering the portfolio investments, it was concluded that the Haavelmo hypothesis was rejected.

Keywords: External Savings, Internal Savings, Haavelmo Hypothesis, ARDL Model

GİRİŞ

Ekonomilerde meydana gelen dalgalanmalara karşı bireyler ve firmalar farklı faktörler yardımı ile korunmaktadır. Bu faktörlerden biri de tasarruflardır. Bireyler, özellikle hayatlarının farklı dönemlerinde sağlık ve eğitim harcamaları ile birlikte temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere de tasarruf yapabilirler. Reel sektör açısından ise tasarruflar, yeni yatırımları gerçekleştirmek bakımından önem arz etmektedir. Çünkü tasarruf oranı yüksek olan ülkelerde reel sektörün fonlara ulaşması kolaydır ve maliyeti düşüktür. Bu durum, yatırımları teşvik etmekte ve ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir (Tüzemen ve Yamak, 2019).

Tasarruflar özellikle gelişmekte olan ülkeler için önem arz etmektedir. Çünkü bu ülkelerde ekonomik büyümeyi sağlamak ve üretimi artırmak için yatırımlara, diğer bir ifade ile yatırımları gerçekleştirmek için fonlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin özelliklerinden biri yurtiçi tasarruflarının arzu edilen seviyede olmamasıdır. Tasarruf açığı yaşayan bu ülkeler, planladıkları yatırımları gerçekleştirmek için dış tasarruflardan faydalanmaktadırlar. Dış tasarruflar ise ülke ekonomisine farklı yollardan gelmektedir. Bu yollar ise şu şekilde özetlenebilir:

- Doğrudan yabancı yatırımlar yoluyla
- Portföy yatırımları yoluyla
- Borç / Kredi yoluyla

Doğrudan yabancı yatırımlar şeklindeki tasarruflar, ilgili ülkede yeni bir tesis kurma, satın alma veya ortak

olma şeklinde ülkeye giriş yapmaktadır. Portföy yatırımları, ilgili ülkenin hisse senedi piyasasına olduğu gibi bono satın alımı için de ekonomiye gelen tasarrufları ifade etmektedir. Dış borç ise, genelde bir projenin veya yatırımın finansmanı için yurtdışında yer alan birden fazla bankanın bir araya gelmesi ile oluşan bir konsorsiyum aracılığı ile alınan kredilerden oluşmaktadır (Eğilmez, 2021).

1. HAAVELMO HIPOTEZI

Yukarıda da ifade edildiği üzere, gelişmekte olan ülkelerde tasarruf açığı yaşandığı bilinmektedir. Haavelmo hipotezinde, gelişmekte olan ülkelere gelen yurtdışı tasarruflar, yurtiçi tasarrufları azaltabileceğini ifade etmektedir. Bu hipotezin temel motivasyonu aşağıda sunulduğu gibi özetlenebilir (Tüzemen ve Yamak, 2019):

- Ekonomiye gelen dış tasarruflar, kamu harcamalarını özendireceğini ve bu durumdan kamu tasarruflarının olumsuz etkileneceğini belirtmektedir. Çünkü kamu kesimi tarafından yurtiçi tasarrufların yerine, ikamesi daha kolay olan yurtdışı tasarruflarının yer alacağı ifade edilmektedir.
- Dış tasarrufların ülke ekonomisine girişi ile birlikte ithal mallara olan talep artacağı öngörülmektedir. Böylece tüketimde meydana gelen artış ile birlikte hem cari açık hem de yurtiçi tasarruflar olumsuz etkileneceği belirtilmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında konu ile ilgili literatür özeti sunulacaktır. Devamında Türkiye'de Haavelmo hipotezinin geçerliliği tartışılacaktır. Konu ile ilgili literatüre bakıldığında, çalışmalardan farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 1'de konuyla ilgili literatür özeti sunulmaktadır.

Tablo 1. Literatür Özeti

Yazar	Ülke ve Dönem	Sonuç
ıenery ve Strout (1966)	elişmekte olan ülkeler üzerine	ış tasarruflar ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratmaktadır
ıang (2001)	n (1984 – 1998)	YY, ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir.
bdel ve Mohamed (2003)	ısır (1970 – 1995)	YY'ler yurtiçi tasarrufları, yatırımları ve ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
ara ve Kar (2005)	irkiye (1980-2020)	YY, yurtiçi tasarrufları ve yatırımları pozitif etkilemektedir. Portföy yatırımları ise küçük oranda olsa da yatırımları pozitif etkilediği ancak tasarruflar ile arasında bir ilişki olmadığı belirtilmiştir.
rnek (2008)	irkiye (1996:4-2006:1)	YY, kısa ve uzun dönemde yurtiçi tasarrufları pozitif etkilediği belirtilmiştir. Ancak portföy yatırımlarının kısa ve uzun dönemde yurtiçi tasarrufları negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
ngmortey ve Tandoh-Offin (2014)	hana (1983Q1-2012Q4)	ısa dönem dikkate alındığında dış tasarruflar ile yurtiçi tasarruflar arasında önemli bir etki olmadığı, ancak uzun dönemde dış tasarrufların yurtiçi tasarrufları üzerin de önemli ve güçlü bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.
Karahan ve İpek (2015)	Türkiye (1991:4-2013:4)	DYY, yurtiçi tasarrufları negatif etkilemektedir.
alaban (2016)	irkiye (2002:1-2015:4)	YY, yurtiçi tasarrufları negatif etkilemektedir.

2. EKONOMETRIK YÖNTEM VE SONUÇLAR

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için 1990–2020 yılları arası doğrudan yabancı yatırımların, milli gelirin, ticari açıklığın ve portföy yatırımlarının ülke tasarrufları üzerine olan etkisi incelenmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenler, kısaltmaları ve verilerin elde edildiği kaynaklar Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	**Modelde Kullanımı**	**Kaynak**
İç Tasarruflar	tasrf	Dünya Bankası
Portföy	port	Dünya Bankası
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	dyy	Dünya Bankası
Ticari Açıklık	ta	Dünya Bankası
GDP	gdp	Dünya Bankası

$$tasrf_t = \beta_0 + \beta_1 port_t + \beta_2 dyy_t + \beta_3\, ta + \beta_4\, gdp + \mu_t \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots \textbf{(1)}$$

Eşitlik 1'de yer alan denklem, Haavelmo hipotezini araştırmak üzere tahmin edilecektir. Modelde yer alan veriler Dünya Bankası veri tabanından elde dilmiş olup tüm verilerin logaritmik dönüşümü sağlanmıştır. Modelde kullanılan β_0 parametresi sabit terimi, $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ ve β_4 parametreleri bağımsız değişkenlerin temsil etmektedir. Son olarak μ_t parametresi ise hata terimini ifade etmektedir.

2.1. Birim Kök Analizi

Çalışmada kullanılan modelden tutarlı sonuçlar elde etmek için değişkenlerin birim kök içerip içermediğinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu amaçla çalışmada Genişletilmiş Dickey ve Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. Tablo 3'te ADF birim kök testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. ADF Birim Kök Sonuçları

Seviyesinde						
		lddy	lgdp	lta	ltass	portföy
Sabitli Model	t-Statistic	-1.2970	-1.1730	-0.6244	-0.9922	-3.0113
	Prob.	***0.6178***	***0.6727***	***0.8473***	***0.7431***	***0.0452****
Sabitli ve Trendli Model	t-Statistic	-1.5422	-1.0608	-5.0931	-1.8299	-2.9534
	Prob.	***0.7916***	***0.9192***	***0.0018******	***0.6649***	***0.1612***
Birinci Farkında						
		d(lddy)	d(lgdp)	d(lta)	d(ltass)	d(portföy)
Sabitli Model	t-Statistic	-5.3720	-5.6309	-4.3142	-6.4670	-6.1603
	Prob.	***0.0001******	***0.0001******	***0.0027******	***0.0000******	***0.0000******
Sabitli ve Trendli Model	t-Statistic	-5.3455	-5.7382	-3.8884	-6.4995	-6.1139
	Prob.	***0.0008******	***0.0003******	***0.0288****	***0.0000******	***0.0001******
- *** ve ** sembolleri sırası ile %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.						

2.2. ARDL Modeli

Tablo 2'de yer alan ADF birim kök testi sonuçları göre, serilerin farklı düzeylerde durağan oldukları görülmektedir. Bu nedenle farklı düzeylerde durağan olan değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ARDL sınır testi yaklaşımının kullanılmasına karar verilmiştir. ARDL modelinde yer alan F testi yardımı ile değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki belirlenmektedir. Eğer ARDL modeli üzerinden hesaplanan F testi istatistik değeri, Pesaran, vd. (2001) tarafından gösterilen kritik değerlerden büyük ise, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından bahsedilmektedir (Pesaran vd., 2001; Terzi ve Tütüncü, 2017: 177; Coşkun ve Eygü, 2020: 237). F testi sonucunda uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilir ise eşitlik (2) de yer alan denklemden faydalanılacaktır.

$$tasrf_{j,t} = \beta_0 + \sum_{i=1}^{m} \beta_{1,i} \Delta tasrf_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} \beta_{2,i} \Delta port_{t-i} + \sum_{i=0}^{p} \beta_{3,i} \Delta dyy_{t-i} + \sum_{i=0}^{k} \beta_{4,i} \Delta ta_{t-i} + \sum_{i=0}^{t} \beta_{5,i} \Delta gdp_{t-i} + \vartheta_1 port_{t-1} + \vartheta_2 dyy_{t-1} + \vartheta_3 ta_{t-1} + \vartheta_4 gdp_{t-1} + \mu_t \ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots\ldots (\mathbf{2})$$

Eşitlik 2'de yer alan modelde β_0 parametresi sabit terimi, Δ sembolü ise fark operatörünü temsil etmektedir. Modeldeki katsayılar incelendiğinde; $\beta_{1,i}, \ldots \beta_{5,i}$katsayıları kısa dönem, $\vartheta_1, \ldots \vartheta_4$ katsayıları ise uzun dönem parametreleridir. Son olarak m, n, p, k ve t parametreleri optimal gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. Eşitlik (1) yardımı ile kurulan ARDL (1, 0, 0, 0, 2) modelinin sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. ARDL (1, 0, 0, 0, 2) Modeli Sonuçlar

Değişkenler	Katsayı	Olasılık Değeri
ltass(-1)	0.022	0.667
portfol	0.001	0.001***
lta	0.218	0.009***
lgdp	1.264	0.000***
lddy	-0.035	0.123
lddy(-1)	0.0275	0.288
lddy(-2)	-0.082	0.001***
c	-3.468	0.000***
- *** ve ** sembolleri sırası ile %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. - R^2 değeri: 0.997 - F istatistik değeri: 1050.091 (0.000) - ARCH istatistik değeri: 0.532 (0.713) - Breusch-Godfrey LM testi değer: 0.206 (0.931)		

Tablo 4'te ARDL (1, 0, 0, 0, 2) modeli sonuçları sunulmaktadır. Modelde tasrf değişkeni birinci gecikmesinde; port, ta, gdp değişkenleri düzey değerlerinde ve dyy değişkeni ise birinci ve ikinci farkında anlamlı olduğu görülmektedir. ARDL (1, 0, 0, 0, 2) modeli kurulduktan sonra, değişkenler arasındaki eşbütünleşik ilişki F testi ile araştırılmıştır. Aşağıdaki Tablo 5'te F testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. F Testi ve Kritik Değerler

F Testi Değeri		I(0)	I(1)
83.614*** (k=4)	%10	2.852	3.773
	%5	3.323	4.333
	%1	4.412	5.545
- *** sembolü %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.			

Tablo 5'te yer alan F testi sonuçlarına göre, F testi değerinin 83.614 olduğu ve %1 seviyesinin üst kritik değeri olan 5.545'ten büyük olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre ARDL (1, 0, 0, 0, 2) modelinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın uzun dönem sonuçları Tablo 6'da sunulmaktadır.

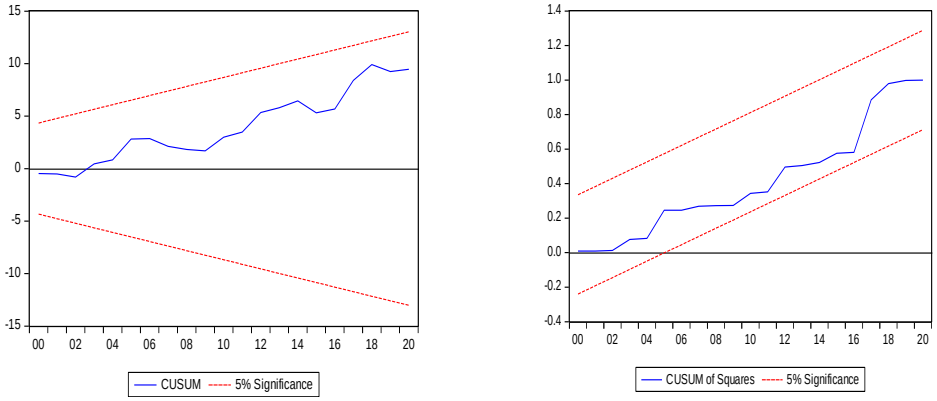
Tablo 6. ARDL (1, 0, 2, 0, 0) Modelinin Uzun Dönem Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık Değeri
port	0.001	3.806	0.001***
lta	0.223	2.941	0.007***
lgdp	1.293	21.031	0.000***
lddy	-0.092	-3.054	0.006***
c	-3.548	-8.418	0.000***
- *** ve **sembolleri sırası ile %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. - ECM Katsayısı: -0.997 (0.000)			

Uzun dönemde elde edilen sonuçlara göre, portföy yatırımlarında meydana gelen bir birimlik şokun yurtiçi tasarrufları 0.001 birim artırdığı, ticari açıklıkta meydana gelen birim birimlik şokun yurtiçi tasarrufları %0.223 oranında artırdığı ve milli gelirde meydana gelen bir birimlik şokun yurtiçi tasarrufları %1.293 artırdığı belirlenmiştir. Ancak doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen bir birimlik şokun ise yurtiçi tasarrufları %0.092 azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak çalışmada kurulan modelin istikrarlı olup olmadığını araştırmak için CUSUM ve CUSUMQ testlerinden yararlanılmıştır. ARDL (1, 0, 0, 0, 2) modelinin istikrar koşullarını sağladığı anlaşılmaktadır.

Şekil 1. Kukla Değişkenli ARDL (1, 0, 2, 0, 0) modeli için CUSUM ve CUSUMQ Grafiği



SONUÇ

Bu çalışmada yurtdışı tasarrufların, yurtiçi tasarruflar üzerindeki etkisi, diğer bir ifade ile Haavelmo hipotezinin geçerliliği araştırılmıştır. Bu amaçla 1990–2020 yılları arası doğrudan yabancı yatırımların, milli gelirin, ticari açıklığın ve portföy yatırımlarının yurtiçi tasarrufları üzerine etkisi incelenmektedir. Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Öncelikle verilerin birim kök içerip içermediği ADF testi ile araştırılmıştır. ADF testi sonucuna göre verilerin farklı düzeylerde durağan oldukları tespit edilmiştir. Böylece değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek üzere ARDL modelinden faydalanılmıştır. ARDL modelinden elde edilen bulgulara göre doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen bir birimlik şokun yurt içi tasarrufları %0.09 oranında azalttığı tespit edilmiştir. Benzer sonuçlara Karahan ve İpek (2015), Balaban (2016), Barış Tüzemen ve Yamak (2019) çalışmalarında ulaştığı görülmektedir. Böylece çalışmada Türkiye için Haavelmo hipotezinin kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bir diğer dış kaynaklardan olan portföy yatırımlarında meydana gelen bir birimlik şokun küçük bir oran olsa da yurt içi tasarrufları 0.001 birim artırdığı tespit edilmiştir Abdel ve Mohamed (2003), Kara ve Kar (2005), Örnek (2008), Angmortey ve Tandoh-Offin (2014). Böylece portföy yatırımları dikkate alındığında Haavelmo hipotezinin reddedildiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Abdel, M., Mohamed, W. (2003). The Impact of Foreign Capital Inflow on Savings, Investment and Economic Growth Rate in Egypt: An Econometric Analysis. Scientific Journal of King Faisal University, 4(1), 1424H.

Angmortey, B. N., Tandoh-Offin, P., Achimota, A., & Angmortey, B. N. (2014). Does foreign capital crowd-out domestic saving in developing countries? An empirical investigation of Ghana. *International Journal of Economics and Finance*, *6*(8), 161-172.

Balaban, B. (2016). Yabancı Sermaye Girişlerinin Yurtiçi Tasarruflar Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği/The Effests Of Foreıgn Capıtal Inflows On Domestıc Savıngs: A Case Of Turkey . Akademik Hassasiyetler , 3 (6) , 0-0 . Retrieved From Https://Dergipark.Org.Tr/En/Pub/Akademik-Hassasiyetler/İssue/27316/287587

Chenery, Hollis B. Ve Strout, Alan M. (1966), "Foreign Assistance And Economic Development", A.I.D. Discussion Paper, 7, 1-129.

Coşkun, H. & Eygü, H. (2020). Ar–Ge Harcamaları ve İhracat İlişkisinin İncelenmesi: Türkiye Örneği . Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Volume: 8 Issue: Economics an Administrative Sciences , 233-242 . DOI: 10.18506/anemon.761623

Hakan, E. Y. G. Ü. (2020). Ar–Ge Harcamaları ve İhracat İlişkisinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. Anemon Muş Alparslan

Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(İktisadi ve İdari Bilimler), 233-242.
https://data.worldbank.org/
https://evds2.tcmb.gov.tr/
https://www.mahfiegilmez.com/2021/03/yabanc-sermaye-raporu.html
Kara, M. A., & Kar, M. (2005). Yabancı Sermaye Çeşitlerinin Yatırımlar Ve Tasarruflar Üzerine Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Iktisat Isletme Ve Finans*, *20*(228), 93-108.
Karahan, Ö. İpek, E. (2015). Türkiye'ye Yönelik Finansal Sermaye Akımlarının Tasarruf Ve Yatırım Üzerine Etkisi. Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 181-205.
Mahfi Eğilmez, 2021. Yabancı Sermaye Raporu. Kendime Yazılar. (Erişim Tarihi: 13.11.2022). https://www.mahfiegilmez.com/2021/03/yabanc-sermaye-raporu.html
Örnek, İ. (2008). Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf Ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği . Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 63 (02) , 199-217 . DOI: 10.1501/Sbfder_0000002069
Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. Journal of applied econometrics, 16(3), 289-326.
Terzi, H., & Tütüncü, A. (2017). Türkiye'de Üretici Fiyat Endeksi ve Tüketici Fiyat Endeksi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. Sosyoekonomi, 25.
Tüzemen, Ö. B., & Yamak, R. (2019). Haavelmo Hipotezinin Geçerliliği: Türkiye Örneği. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 26(1), 277-294.
Zhang, K. H. (2001). How Does Foreign Direct İnvestment Affect Economic Growth İn China?. *Economics Of Transition*, *9*(3), 679-693.

KONAKLAMA VERGİSİNİN TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ İZDÜŞÜMLERİ

Aytül BİŞGİN
Araş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü,
ORCID: 0000-0003-2488-3541

ÖZET

Vergi devletlerin en önemli gelir kaynaklarından biridir. Hal böyle olunca hazineye gelir sağlamak adına yeni bir vergi arayışı da hep baki kalacaktır. 7194 sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun da bu amaca hizmet eden ve farklı neviden oluşan vergi türlerine ilişkin düzenlemeleri içeren bir kanun metnidir. Mezkûr kanun gereğince Türk vergi sistemine dâhil olan üç farklı türden vergi bulunmaktadır. Bu vergiler değerli konutlar vergisi, dijital hizmet vergisi ve bu çalışmanın konusunu oluşturan konaklama vergisinden ileri gelmektedir. Konaklama vergisine ilişkin yasal düzenlemeler 2019 yılına dayanmakla birlikte, kanunun yürürlük tarihi pandemi koşulları nedeniyle 2023 yılına ertelenmiştir. Dünya ülkelerinde de farklı adlar altında ihdas edilen konaklama vergisi, Türkiye'de otel, motel, tatil köyü, pansiyon gibi konaklama tesislerinde verilen geceleme hizmeti ile bu hizmetle birlikte satılmak suretiyle konaklama tesisi bünyesinde sunulan yeme, içme, aktivite gibi hizmetleri kapsayan ve nispi oranda alınacak bir vergi türüdür. Bu çalışma kapsamında ise konaklama vergisinin vergilendirmenin temel ilkelerine aykırılık teşkil edip etmediği tartışılacak olup, vergilendirme tekniği açısından değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vergilendirmenin Temel İlkeleri, Vergilendirme Tekniği, Konaklama Vergisi, Türk Vergi Sistemi

PROJECTIONS OF ACCOMMODATION TAX IN THE TURKISH TAX SYSTEM

ABSTRACT

Taxes are one of the most important sources of income for states. As such, the search for a new tax in order to generate income for the treasury will always remain. The Law No. 7194 on Digital Service Tax and Amending Some Laws and Decree Law No. 375 is a law text that serves this purpose and includes regulations on tax types of different types. In accordance with the aforementioned law, there are three different types of taxes included in the Turkish tax system. These taxes come from valuable housing tax, digital service tax and accommodation tax, which is the subject of this study. Although the legal regulations regarding the accommodation tax date back to 2019, the effective date of the law has been postponed to 2023 due to the pandemic conditions. Accommodation tax, which is created under different names in the countries of the world, is to be collected at a relative rate, which covers the overnight services provided in accommodation facilities such as hotels, motels, holiday villages, hostels in Turkey, and the services such as food, beverage

and activity offered within the accommodation facility by being sold together with this service. It is a type of tax. Within the scope of this study, it will be discussed whether the accommodation tax is in violation of the basic principles of taxation and evaluations will be made in terms of taxation technique.

Keywords: Basic Principles of Taxation, Taxation Technique, Accommodation Tax, Turkish Tax System

GİRİŞ

Kamu giderlerinin tahsis edilebilmesi için maliye politikasının temel araçlarından biri olan vergiler kullanılmaktadır (Akdoğan, 2009: 103). Vergilendirmenin ise temel ilkeler (hukuk devleti ilkesi, eşitlik ilkesi, genellik ilkesi, belirlilik ilkesi, mali güç ilkesi gibi) çerçevesinde yapılması toplumların refah seviyelerinin artmasında önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla vergi sistemine dahil edilen her bir verginin temel ilkeler göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekmektedir.

7194 sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Türk vergi sistemine üç farklı neviden oluşan vergi ihdas edilmiştir. Bu vergiler, "Dijital Hizmet Vergisi", "Değerli Konutlar Vergisi" ve bu çalışmanın konusunu oluşturan "Konaklama Vergisi"dir. Konaklama vergisine ilişkin yasal düzenlemelerin evveliyatı 2004 yılına dayanmaktadır. 2006 ve 2008 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı'na sunulan "İl Özel İdaresi ve Belediye Gelirleri Kanun Tasarısının" dördüncü bölümünün 34'üncü ve 37'nci maddelerinde yer alarak meclis alt komisyonunda görüşülmüş ancak komisyondan geçememiştir (Bozdoğanoğlu, 2013: 147).

Nihayetinde, konaklama vergisine ilişkin yasal düzenlemeler 2019 yılında 7194 sayılı Kanun ile gerçekleşmiştir. Mezkûr kanunun 4'üncü bölümünde yer alan 9'ucu maddesi ile 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 2'nci kısmının 2'nci bölümü konaklama vergisi olarak adlandırılmıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından 2022 yılında yayınlanan genel tebliğde ise, konaklama vergisinin uygulanmasına dair açıklamalar ile usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu tebliğde verginin konusu, vergiyi doğuran olay, verginin mükellefi, istisnalar, matrah, oran ve yetki ile vergilendirme işlemlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünden sonra birinci bölümünde 1982 Anayasası'nda yer alan vergilendirmenin temel ilkeleri konu edinmiştir. Sonraki bölümde konaklama vergisine ilişkin açıklamalar ve yasal düzenlemelere ilişkin bilgi verilmiştir. Son bölümde ise vergilendirmenin temel ilkeleri özelinde konaklama vergisine ilişkin sonuç ve değerlendirme kısmı yer almaktadır.

1. VERGİLENDİRMENİN TEMEL İLKELERİ

Vergilendirmenin felsefi temellerine bakıldığında İbn-i Haldun, Adam Smith, Adolph Wagner, Fritz Neumark, John Due, Heinz Haller ve Wilhelm Gerloff gibi birçok düşünür akıllara gelmektedir. Bu çalışmanın konusuna girmediğinden dolayı düşünürlerin vergilendirme ile ilgili görüşleri yer almamaktadır. Ancak 1982 Anayasası'nda yer alan vergilendirmeye ilişkin hükümlerinde bu düşünürlerin görüşlerinin önemi yadsınamaz derecededir (Tekin ve Gümüş, 2014: 245).

1982 Anayasası'nda vergilendirmeye ilişkin birçok hüküm bulunmaktadır. Bunlardan siyasi haklar ve ödevler kısmında yer alan "vergi ödevi" başlıklı 73'üncü maddesinde yer alan hükümler ise vergilendirmenin temel yasal dayanağını oluşturmaktadır. Anayasa'nın 73'üncü maddesi *"(1) Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. (2) Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. (3) Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. (4) Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir."* Şeklindedir. Söz konusu hükmün 1'inci fıkrasında vergilendirmenin genellik ve mali güç ilkesine vurgu yapılmıştır. 2'nci fıkrası vergilendirmenin adalet ilkesi, 3'üncü ve 4'üncü fıkraları ise kanunilik ilkesi ile ilintilidir.

Öte yandan Anayasa'nın 10'uncu maddesinde yer alan *"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."* Hüküm de eşitlik ilkesi ile bağdaşmaktadır.

Vergilendirmenin ilkelerinden belirlilik ilkesi de hukuk devleti ile iç içedir. Belirlilik ilkesi gereği yapılacak tüm vergilendirme işlemlerinin hem mükellefler hem de idare açısından açık ve anlaşılır şekilde şüpheye mahal bırakmayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir (Can, 2005: 93).

2. KONAKLAMA VERGİSİNE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR ve YASAL DÜZENLEMELER

Konaklama vergisi özellikle turizm sektörünün geliştiği dünya ülkelerinde farklı adlarla anılan ve uygulaması olan bir vergi türüdür. Şehir vergisi, yatak vergisi, kültür vergisi, otel vergisi bu farklı adlardan birkaçını oluşturmaktadır (Bozdoğanoğlu, 2013: 132). Konaklama vergisi niteliği itibariyle bir tüketim vergisi özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla verginin asıl yüklenicisi nihai tüketicilerdir (Kızıltoprak, 2022: 13).

Konaklama vergisi ayrıca mahalli nitelikte tasarlanmış olmasına rağmen ulusal nitelik taşıyan bir özellik

taşımaktadır. Konaklama vergisinin mahalli nitelik taşıyacak şekilde yenilenmesinin, yerel yönetimlerin gelir kaynaklarını çeşitlendireceği ve yapısı gereği bu idarelere mali esneklik sağlayacağı düşünülmektedir (Uçar ve Ayrancı Bağrıaçık, 2021: 358-359).

Gider Vergileri Kanunu'nun ikinci bölümü 34'üncü maddesinde konaklama vergisine ilişkin hükümler yer almaktadır. Mezkûr kanunun 34'üncü maddesinin ilk fıkrasında *"Otel, motel, tatil köyü, pansiyon, apart otel, misafirhane, kamping, dağ evi, yayla evi gibi konaklama tesislerinde verilen geceleme hizmeti ile bu hizmetle birlikte satılmak suretiyle konaklama tesisi bünyesinde sunulan diğer tüm hizmetler (yeme, içme, aktivite, eğlence hizmetleri ve havuz, spor, termal ve benzeri alanların kullanımı gibi) konaklama vergisine tabidir. Geceleme hizmetinin; sağlıklı yaşam tesisleri, eğlence merkezleri gibi tesislerin bünyesinde sunulması, vergilendirmeye etki etmez."* Hükmü yer almaktadır (Gid. VK, Md. 34). Hükümden anlaşılacağı üzere konaklama vergisinin konusunu konaklama tesislerinde verilen geceleme hizmeti ile satılan ekstra tüm hizmetler oluşturmaktadır. Misal olarak, pansiyon işleten (X) kişisi, konaklama seçeneğinde "oda+kahvaltı" hizmeti için düzenleyeceği faturada kahvaltı hizmetini ayrıca gösterse ya da bu hizmet için ayrıca fatura düzenlese dahi söz konusu hizmet konaklama vergisine tabi olacaktır.

Yine Gider Vergileri Kanunu'nda konaklama vergisi mükellefinin bu konaklama hizmetini sunanlar olduğu, vergiyi doğuran olayın konaklama hizmetlerinin sunulması ile gerçekleştiği ifade edilmektedir. Konaklama vergisinde matrah ise verginin konusuna giren hizmetler karşılığında (katma değer vergisi hariç), para ya da paradan başka değerler ile temsil edilebilen menfaat, hizmet ve mal toplamından olduğu belirtilmiştir. Konaklama vergisinin oranının ise %2 olduğu ve Cumhurbaşkanına bu oranı artırma, indirme ya da farklı oranlar tespit etme yetkisi verilmiştir (Gid. VK, Md. 34).

Konaklama vergisine ilişkin müstesnalar ise mezkûr kanunda *"a) Öğrenci yurtları, pansiyonları ve kamplarında öğrencilere verilen hizmetler. B) Karşılıklı olmak kaydıyla yabancı devletlerin Türkiye'deki diplomatik temsilcilikleri, konsoloslukları ve bunların diplomatik haklara sahip mensupları ile uluslararası anlaşmalar gereğince vergi muafiyeti tanınan uluslararası kuruluşlar ve mensuplarına verilen hizmetler"* şeklinde detaylandırılmıştır (Gid. VK, Md. 34). Dolayısıyla hem öğrencilere verilen hizmetler açısından hem de diplomatik anlamda istisnalar yer almaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

7194 sayılı Kanun ile 1 Ocak 2023 yılında uygulanması öngörülen konaklama vergisi yürürlüğe girmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere konaklama vergisine ilişkin hükümler Gider Vergileri Kanunu'nda yer almaktadır. Bu hükümler dikkate alındığında konaklama vergisi konaklama hizmetini sunanlar tarafından bu hizmetten yararlananlara %2 oranında yansıtıldığı bir vergi türüdür. Yeni ihdas edilen ve mükelleflerden yakın zamanda tahsil edilecek bu yeni vergi türü, vergilendirmenin temel ilkeleri kapsamında

değerlendirildiğinde, öncelikle Anayasa'nın 73'üncü maddesinde vurgu yapılan mali güç ilkesi ve adalet ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Konaklama vergisi kapsamına alınan konaklama yerlerinin de lüks olup olmamasına göre ayrı ayrı vergi oranlarını içermesi söz konusu ilkelere uyumu artıracaktır.

Konaklama vergisine ilişkin Gider Vergileri Kanunu'nda yer alan hükümler dikkate alındığında, istisna kapsamının genişletilmesi ve verginin konusunun daraltılmasının daha yerinde olacağı söylenebilir. Gelir eşitsizliği ile mücadele kapsamında özellikle asgari ücret elde edenlerin lüks konaklamalar hariç olmak üzere yararlanmaları ve konaklama vergisi kapsamına alınan hizmetlere yönelik istisna uygulaması da vergilendirmenin temel ilkelerine hizmet edecektir.

Sonuç olarak genel bütçe gelirleri kapsamında değerlendirilen ve yeni bir vergi olan konaklama vergisi yerine, hali hazırda konaklama hizmetlerinden alınan katma değer vergisi oranında (yalnızca lüks konaklama yerlerinde uygulanan katma değer vergisi oranında yapılacak olan bir oran değişikliği yapılması suretiyle) farklılaştırma yapılması düşünülebilir. Ayrıca yeni bir vergi ihdas edilirken mükellef psikolojisinin de göz ardı edilmemesi şüphesiz vergi uyumu açısından fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, A. (2009). Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, 13. Baskı, Ankara.

Bozdoğanoğlu, B. (2013). Konaklama Vergisi Uygulaması ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Maliye Dergisi*, 164, 129-147.

Can, O. (2005). Belirlilik İlkesine Anayasal Bakış. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 89- 125.

Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2019, 7 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 30971). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-1.htm

GİB. (2022). Konaklama Vergisi Genel Tebliği Taslağı. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Tebligler/Taslaklar/Kon_ver_gen_uyg_teb_taslak10102022.pdf

Gider Vergileri Kanunu. (1956, 23 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 9362). https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9362.pdf

Kızıltoprak, Ö. (2022). Türkiye'de Konaklama Vergisinin ve Turizm Payının Tahsis İlkesi Yönünden Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 13-24.

Tekin, A. ve Gümüş, Ö. (2014). 1982 Anayasası'nda Yer Alan Vergileme İlkelerinin Felsefi Temelleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 243-258.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 20 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 17844). https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf

Uçar, O. ve Ayrancı Bağrıaçık, E. (2021). Türkiye'de Konaklama Vergisi: Ulusal Düzeyde Uygulanması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 347-361. DOI: 10.51945/cuiibfd.996325

ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Aytül BİŞGİN
Araş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü,
ORCID: 0000-0003-2488-3541

ÖZET

Ticaretin uluslararası bir boyut kazandığı, dijitalleşme ile işletmelerin faaliyetlerinin sanal ortamda gerçekleştirildiği günümüzde, mal ve hizmet alım satımına ilişkin vergilendirmenin de nasıl olacağı gündeme gelmiştir. Ticari faaliyetlerde zaman ve fiziksel uzaklık kavramlarının ortadan kalkmasını sağlayan elektronik ticaret (e-ticaret), işletmelere ve tüketicilere sağladığı kolaylıkların aksine devlet açısından gelir kaybına neden olabilmektedir. Zira e-ticaret kapsamında elde edilen gelirin unsurlarını kapsayacak şekilde vergilendirmeye tabi tutulması hayli zordur. E-ticaretin vergilendirilmesiyle ile ilgili tartışmalar, gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve gümrük vergisi üzerinedir. Bu çalışmada ise elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunlar Türk vergi mevzuatı kapsamında değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ticaret (e-ticaret), Vergilendirme, Türk Vergi Mevzuatı

PROBLEMS IN TAXATION OF ELECTRONIC COMMERCE

ABSTRACT

In today's world, where trade has gained an international dimension and the activities of businesses are carried out in the virtual environment with digitalization, how the taxation regarding the purchase and sale of goods and services will be on the agenda. Electronic commerce (e-commerce), which enables the disappearance of the concepts of time and physical distance in commercial activities, may cause loss of income for the state, contrary to the conveniences it provides to businesses and consumers. Because it is very difficult to be subject to taxation in a way to cover the elements of the income obtained within the scope of e-commerce. Discussions on taxation of e-commerce are on income tax, corporate tax, value added tax and customs duty. In this study, the problems experienced in the taxation of electronic commerce were evaluated within the scope of Turkish tax legislation and suggestions were made.

Keywords: Electronic Commerce (e-commerce), Taxation, Turkish Tax Legislation

GİRİŞ

Elektronik ticaret (e-ticaret) bilişim teknolojisinin ilerlemesi ile ivme kazandırmıştır. E-ticaretin gelişmesiyle birlikte iş akışlarının seyri değişmiştir. E-ticaretin bir yandan küresel kalkınmayı destekleyici tarafı

bulunurken diğer taraftan e-ticaret yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Küresel kalkınmayı destekleyici yönü özellikle kendini ekonomik, çevresel ve toplumsal alanda göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken hususlar ise siber güvenlik, bölgeler ve demografik sınıflar arası dijital adaptasyon seviyelerinin dengelemesinde yaşanan sorunlar ve çevre etkisi olarak ifade edilebilir.

E-ticaret ile kurumlar ve tüketiciler arasında otomasyon üzerinden mal ve hizmet alım satımına ilişkin bir etkileşim gerçekleşmektedir. Tüm bu süreçler seyrederken öte yandan bu mal ve hizmetlere yönelik vergilendirmenin nasıl olması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Zira vergi kayıp ve kaçağının önlenmesi için uluslararası alanda e-ticaretin vergilendirilmesinde yapılacak olan iş birliği elzemdir. Bu iş birliğinin, vergilendirmeye ilişkin sorunları ortadan kaldıracağı aşikârdır.

E-ticaret, medeni hukuk, vergi hukuku, devletler hukuku, usul hukuku ve fikri mülkiyet hukukuna kadar tüm hukuk sistemlerini kapsamaktadır. Bu çalışmada ise vergi hukuku boyutuna değinilmiştir. Çalışma içeriğine bakıldığında, öncelikle elektronik ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunları daha iyi tespit edebilmek için elektronik ticaretin kapsamı açıklanmış, ardından elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusu Türk vergi mevzuatında yer alan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve gümrük vergisi özelinde incelenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. ELEKTRONİK TİCARETİN KAPSAMI

E-ticaret, bilgisayar ağları aracılığı ile ürünlerin üretilmesi, tanıtımının, satışının ve dağıtımının yapılması gibi tarafların elektronik ortamda iletişim kurdukları her türlü ticari iş etkinliğidir (Reyport ve Jaworski, 2004:3). Bu bağlamda doğrudan ticari bir sonucu olmayan ancak buna altyapı olanakları sağlayan tüm işlemler e-ticaretin içerisine girmektedir. E-ticaret; telekomünikasyon, güvenlik, veri depolama gibi teknik alanlar ile pazarlama, tedarik ve satın alma, faturalama, ödeme gibi iş alanları, bilgi hırsızlığı ve fikri haklar gibi hukuksal alanları da kapsamaktadır (Karabaş, 2018: 86).

E-ticaret, geleneksel ve yeni araçları kapsayıcı bir özellik taşımaktadır. Geleneksel araçlar; televizyon, radyo, telefon, faks, bankamatik makineleri, kredi kartları, POS makineleri, Elektronik Fon Transferi (EFT) ve Elektronik Veri Değişimi (EDI) olarak sıralanırken, yeni araçlar; www (World Wide Web), Dosya Taşıma Protokolü (FTP-File Transfer Protocol), Elektronik Posta, Sözlü Mesaj (Voice Mail), Telekonferans, Data Konferans, Video Konferans, Kısa Mesaj Servisi (SMS) ve Telsiz Uygulama Programı (WAP-Wireless Application Protocol) olarak sıralanmıştır (Yükçü ve Gönen, 2009: 3).

2. ELEKTRONİK TİCARETİN VERGİLENDİRİLMESİNDE YAŞANAN SORUNLARIN VERGİ TÜRLERİ İTİBARİYLE İNCELENMESİ

Çalışmanın bu kısmında e-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunların vergi türleri itibariyle incelemesi

yapılacaktır. Bu kapsamda gelir üzerinden alınan vergiler sınıflandırmasında yer alan gelir ve kurumlar vergisi, harcama vergisi özelliği taşıyan katma değer vergisi ile gümrük vergisi konularına özgü açıklamalar yer alacaktır. Globalleşme ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan sorunların başında vergileme sorunu gelmektedir. Bu sorunlardan bahsetmeden önce OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development) tarafından yayınlanan raporda etkin bir e-ticaret vergilendirilmesi yapılabilmesi için gerekli olan ilkeler (Çak, 2002: 83-87; Anbar, 2001: 22; Ceran ve Çiçek, 2007: 295-296):

i. Tarafsızlık ilkesi
ii. Etkinlik ve adalet ilkesi,
iii. Esneklik ve dinamiklik ilkesi,
iv. Sadelik, basitlik ve açıklık ilkesi,
v. Ticaretin vergilendirilmesinde küresel bir yaklaşımın benimsenmesi ve
vi. Çifte vergilendirmeden kaçınma şeklinde ifade edilmiştir.

Öte yandan, teknolojinin gelişimi ile sermayenin uluslararası hareketliliğinin artması vergisel sorunları da beraberinde getirmiştir. E-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan bu sorunlar:

i. Vergilendirilebilir gelirin niteliği sorunu,
ii. Yeni pazarlama teknikleri,
iii. Muhasebe kayıtları ile ilgili sorunlar,
iv. Transfer fiyatlandırması sorunu,
v. Çifte vergilendirme ile ilgili sorunlar,
vi. Kaynak ve ikamet ülkesi sorunu ve
vii. Offshore bankacılığı ile ilgili sorunlar olarak sıralanabilir.

2.1. Gelir ve Kurumlar Vergisi Açısından

E-ticaretin gelir ve kurumlar vergisi açısından tartışmalı olan hususları, mükellefiyet türü, gelirin elde edildiği yer, sağlanan gelirin niteliği ve vergi matrahının belirlenmesi konuları özelinde toplanmaktadır. Bu çalışmada mükellefiyet türü itibariyle yaşanan soruna ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

Türkiye'de e-ticaretten elde edilen faaliyetlerden elde edilen kazanç ve iratların vergilendirilmesinde esas alınan kanunlar, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'dur. Vergilendirmenin yapılabilmesi için öncelikle vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi ardından elde edilen gelir ve kazanca ilişkin mükellefiyet tespitinin yapılabilmesi gerekmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 3'üncü maddesinde tam mükellefiyet ve dar mükellefiyet tanımlamaları *"(1) Tam mükellefiyet: Kanunun 1' inci maddesinde sayılı kurumlardan kanunî veya iş merkezi Türkiye'de bulunanlar gerek Türkiye içinde gerekse Türkiye dışında elde ettikleri kazançların tamamı üzerinden vergilendirilirler.*

(2) Dar mükellefiyet: Kanunun 1' inci maddesinde sayılı kurumlardan kanunî ve iş merkezlerinin her ikisi de Türkiye'de bulunmayanlar, sadece Türkiye'de elde ettikleri kazançları üzerinden vergilendirilirler." şeklinde yapılmıştır. E-ticarette gelir elde eden kişinin mukim olduğu ülkenin hangi ülke olduğunun tespiti konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla e-ticaret yapan kişinin dar mükellef hükümlerine göre mi yoksa dar mükellef hükümlerine göre mi vergilendirileceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

2.2. Katma Değer Vergisi Açısından

E-ticaret açısından katma değer vergisi konusu da mutabakat sağlanması gereken konuların başında gelmektedir. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun (KDV) 1'inci maddesinde verginin konusunu teşkil eden işlemler sıralanmıştır. Her türlü mal ve hizmet ithalatının katma değer vergisinin konularından biri olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla fiziki ürünlerin ithalatı katma değer vergisine tabi olmaktadır.

Öte yandan, uluslararası alanda karşılaşılan çifte vergilendirme sorununun önüne geçilmesine ilişkin KDV'de "varış ilkesi" prensibi uygulanmaktadır. Varış ilkesinde ürün ve hizmetler tüketildikleri ülkede KDV'ye tabi olmaktadır (Gerçek, 2011: 52-56). Ancak bu ilke fiziki ürünler ile ilgili kısımdır. Dijital ürünlerin online teslimi şeklinde sunulan hizmetler açısından ise katma değer vergisinin nasıl tahsil edileceğine ilişkin sorunlar vardır. Zira ülke sınırları dışında gerçekleşen ticaretteki dijital ürünlerin teslim aşamasında gümrükten geçişi söz konusu olmadığından dolayı takip edilmesi zor olduğundan vergisel sorunlara sebebiyet vermektedir (Yaltı, 2003: 215).

2.3. Gümrük Vergisi Açısından

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 1'inci maddesinde kanunun amacı yer almakta olup, söz konusu hüküm *"Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesine giren ve çıkan eşyaya ve taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir."* şeklinde ifade edilmiştir. Mezkûr kanunun 2'nci maddesinde ise gümrük bölgesinin Türkiye Cumhuriyeti topraklarını kapsadığı, ayrıca kara suları, iç suları ve hava sahasının da gümrük bölgesi alanına girdiği belirtilmiştir. Dolayısıyla gümrük bölgelerinden giren ve çıkan eşyaya gümrük vergisi uygulanmaktadır. Eşya tanımına bakıldığında ise, 3'üncü maddenin içeriğinde her türlü madde, ürün ve değeri ifade etmekte olduğu belirtilmiştir.

Nihayetinde, e-ticaret üzerinden alım ve satımı olan dijital ürünlerden gümrük vergisi alınıp alınmayacağına ilişkin bir açıklama yer almamaktadır. Zira *"eşya"* kavramı mevzuatta madde, ürün ve değer olarak tanımlanmıştır. Ancak, dijital ürünün *"eşya"* tanımı içerisinde yer alması halinde vergilendirilmesi de mümkün olacaktır. Dolayısıyla gümrük bölgelerinden geçen fiziki ürünler gümrük vergisine tabi iken, elektronik ortamda satışı gerçekleştirilen ürünler gümrük vergisine tabi olmamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

E-ticaretin gelişmesi ve sanal şirketlerin ortaya çıkmasıyla iş hacminin artması beraberinde vergisel sorunları da getirmiştir. Çoğu zaman fiziken yürütülen faaliyetlerde bile beyanname verilmemekte dolayısıyla vergi kayıp ve kaçakları yaşanmaktadır. Kaldı ki elektronik ortamda gerçekleştirilen faaliyetlerin vergilendirilmesinin bir hayli zor olduğu tespitini yapmak şüphe gerektirmeyen bir gerçektir. Küresel bir olgu olan e-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan sorunları bertaraf etmek için ulusal düzeyde alınan önlemler yeterli olmamaktadır. Uluslararası alanda yapılacak olan anlaşmalar ve uluslararası kuruluşlar tarafından ortak çözümler geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle Avrupa Birliği ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar tarafından ortak uyum çalışmalarının yapılması, tek bir portal üzerinden elektronik ticaretin yapılması ve ülke mevzuatlarının da alınacak kararlar neticesinde düzenlenmesi ile e-ticarette vergilendirme nasıl olmalı sorusu da açıklık kazanacaktır.

KAYNAKÇA

Anbar, A. (2001). E-Ticarette Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 18-32.

Ceran, Y. ve Çiçek, R. (2007). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme. Yönetim ve Ekonomi, 14(1), 291-304.

Çak, M. (2002). Dünyada ve Türkiye'de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2002-6.

Gelir Vergisi Kanunu. (1961, 6 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 10700). https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat

Gerçek, A. (2011). İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerin Vergisel Boyutu. Bilanço Dergisi, (136), 52-56.

Gümrük Kanunu. (1999, 4 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 23866). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Karabaş, S. (2018). E-ticaret ve Üniversite Öğrencilerinin Elektronik Ticarete İlişkin Tutum ve İlgilenim Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Alan Araştırması. *Akademik Bakış Dergisi*, 68, 83-104.

Katma Değer Vergisi Kanunu. (1984, 2 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 18563). https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat

Kurumlar Vergisi Kanunu. (2006, 21 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 26205). https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat

Reyport, J. ve Bernard J. (2004), Introduction to E-Commerce, McGraw-Hill Company, USA.

Yaltı, B. (2003). Elektronik Ticarette Vergilendirme. İstanbul: Der Yayınları.

Yükçü, S. ve Gönen, S. (2009). Türkiye'de Elektronik Ticaretin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uygulama Önerileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 1-13.

AZERBAYCAN VE TÜRKİYE'NİN BÖLGEDEKİ TURİZM ALANINDA REKABET GÜCÜNÜN ANALİZİ

PhD. Dr. Saida SULTANLI
ORCID: 0000-0001-7584-859X
Azerbaijan State University Of Economics (UNEC), Doçent
PhD. Dr. Mehriban ASGAROVA
ORCID: 0000-0002-0702-2320
Azerbaijan State University Of Economics (UNEC), Doçent

ÖZET

Makalede Azerbaycan ve Türkiye'nin seyahat ve turizmde rekabet edebilirlik değerlendirmesi araştırması analiz edilmiştir. 2021'in ikinci yarısında uluslararası turizm toparlanmaya başladı.Dünyanın bölgelerinde uluslararası turizmin gelişimindeki eğilimleri ve bölgedeki Azerbaycan ve Türkiye için Dünya Ekonomik Forumu endekslerini sundu. Dünya ülkeleri ve bölgelerinin turizm ve seyahat alanında farklı seviyelerde rekabet gücü gösterdiğini tespit etti. Dünya Ekonomik Forumu'ndan COVID-19 dönemine kadar analiz edilen göstergeler. Bölge ülkeleri - Türkiye, Rusya ve Gürcistan arasında Azerbaycan karşılaştırmaları için rekabet endeksleri gösterdi.

Anahtar Kelimeler: Seyahat ve Turizm, Derecelendirme, Bölge, Karşılaştırma, Değerlendirme.

ANALYSIS OF THE REGIONAL COMPETITIVENESS OF TOURISM IN AZERBAIJAN AND TURKEY

ABSTRACT

In the article analyzed the rating research of Azerbaijan and Turkey competitiveness in travel and tourism. In the second half of 2021, international tourism began to recover.Presented trends in the development of international tourism in the regions of the world and the indexes of the World Economic Forum for Azerbaijan and Turkey in the region. It established that countries and regions of the world show different levels of competitiveness in the field of tourism and travel. Analyzed indicators from the World Economic Forum to the period of COVID-19. It shown indexes of competitiveness for Azerbaijan comparisons among countries of the region - Turkey, Russia and Georgia.

Keywords: Travel and Tourism, Rating, Region, Comparison, Evaluation.

GİRİŞ

Turizm endüstrisinin yüksek gelir getirdiği, ekonominin yeni sektörlerinin gelişimini etkilediği ve hizmetler açısından nüfusun ihtiyaçlarını karşıladığı bilinmektedir. Günümüzde turizm, çeşitli ülkelerde ulusal ekonominin bir alanı haline gelmiştir. 2008-2009 küresel mali ve ekonomik krizinden sonra, turizm sektörü dünya bölgelerinde istikrarlı bir büyüme oranı göstermiştir. Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre,

pandeminin neden olduğu uzun duraklamaya rağmen, küresel turizm 2021'de 2020'ye kıyasla %4 artarak 400 milyon uluslararası varıştan 415 milyona yükseldi. Ancak 2019'a kıyasla bu düşüş %72 oldu ve 2021'i turizm için en kötü yıllardan biri haline getirdi (UNWTO, 2022).

UNWTO, Kovid-19'a karşı aşıların artmasının ve seyahat kısıtlamalarının bir miktar hafifletilmesinin seyahatlerde artışa yol açtığını belirtiyor. Uluslararası turizm 2021'in ikinci yarısından itibaren toparlanmaya başladı. İyileşme hızı, değişen derecelerde aşılama ve kısıtlamaların ciddiyeti nedeniyle dünyanın tüm bölgelerinde yavaş ve eşitsiz kalmaktadır. 2020'ye kıyasla en iyi büyüme oranları Güney Avrupa ve Orta Amerika'dadır (sırasıyla %57 ve %54 büyüme). Ancak, bu bölgeler 2019 seviyesinin yarısından fazla altında kalmaya devam ediyor. Kuzey Amerika'nın yanı sıra Orta ve Doğu Avrupa'da da durum iyileşti (%17 ve %18 büyüme).

1. ULUSLARARASI TURIZMIN GELIŞIMINDEKI EĞILIMLER

UNWTO'nun Dünya Turizm Barometresi'nden alınan en son istatistiklere göre, Afrika'nın uluslararası gelişlerinde 2020'ye kıyasla %12'lik bir artış var. Ortadoğu'da 2020'ye göre %24, 2019'a göre ise %74 azaldı. Asya-Pasifik bölgesinde, bu bölgedeki birçok destinasyon tamamen kapalı olduğu için 2020 ile arasındaki fark %65 ve 2019 ile %94'tür.

UNWTO, turizmin dünya ekonomisine ekonomik katkısını 2021 yılında 1,9 trilyon dolar olarak tahmin ediyor. Bu, 2020'den (1,6 trilyon dolar) daha yüksek, ancak 2019'da rakam 3,5 trilyon dolardı. 2020'ye kıyasla artış, daha yüksek seyahat maliyetlerinden kaynaklanmaktadır (Interfax, 2022). Böylece, yolculuk başına ortalama maliyet 2020'de 1,3 bin dolardan 2021'de 1,5 bin dolara yükseldi. Bunun nedeni seyahat sürelerinin artması, ulaşım ve konaklama maliyetlerinin artmasıdır. UNWTO uzmanları, durumun 2022'de, özellikle üçüncü çeyrekte düzeleceğini tahmin ediyor. Ancak uluslararası gelişlerin yalnızca 2024'te pandemi öncesi 2019 seviyelerine döneceğini tahmin ediyor.

Uluslararası turizmin gelişiminde aşağıdaki eğilimler gözlenmektedir:

- *Dünyada turist sayısındaki artış;*
- *Dünyanın farklı bölgelerinde eşitsiz gelişme: Avrupa lider konumda, Afrika ise düşüş gösteriyor.*

İstatistiksel göstergelere göre 2019 yılında Azerbaycan'a 2 milyondan fazla turist geldi. 2019 yılında Azerbaycan'da turizm ülke ekonomisinin %4,5'ini oluşturuyordu. Azerbaycan ve Türkiye'nin seyahat ve turizm alanındaki rekabet edebilirlik derecelerinin analizi, bölgedeki konumlarının belirlenmesi, ülkede bu sektörün geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için programların ve önlemlerin uygulanmasına olanak tanır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC) raporuna göre, 2019 yılında Azerbaycan'da turizmden elde edilen gelir 2,5 milyar doları buldu. 2021 pandemiye rağmen Azerbaycan turizm sektörü için başarılı geçti. 2021

yılında en çok turist Rusya, Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinden geldi.WTTC uzmanlarının tahminlerine göre 2022 yılında 2020-2021 yılına göre yabancı turistlerin gelişinden elde edilen gelirde bir artış olacak (ATB, 2022).

Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF, 2019) hesaplamalarına göre, Azerbaycan Cumhuriyeti turizm alanında rekabet gücü açısından dünyadaki 140 ülke arasında 71 (Tablo 1). (3,8 puan) sırada yer alırken, Türkiye Cumhuriyeti 4,2 puanla dünyada 43 sırada yer alıyor (Tablo 2).

Tablo 1. Pandemi öncesi dönemde (2019) Azerbaycan'ın seyahat ve turizm rekabet gücü derecesi

Gösterge	Değerlendirme	Gösterge	Değerlendirme
Devlet için turizmin önemi	66	**Hava taşımacılığı altyapısı**	78
Çevresel sürdürülebilirlik	97	**Yüzey ve liman altyapısı**	44
Güvenlik	38	**Turistik altyapı**	96
Sağlık ve hijyen	39	**İş çevresi**	28
İnsan kaynakları	22	**Turizm sektörünün fiyat rekabet gücü**	23
Kültürel kaynaklar ve iş gezileri	57	**Bilgi ve iletişim altyapısı**	61
Doğal Kaynaklar	123	**Genel altyapı**	79

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu Raporu, 2019.

Tablo 2. Pandemi öncesi dönemde (2019) Türkiye'nin seyahat ve turizm rekabet gücü sıralaması

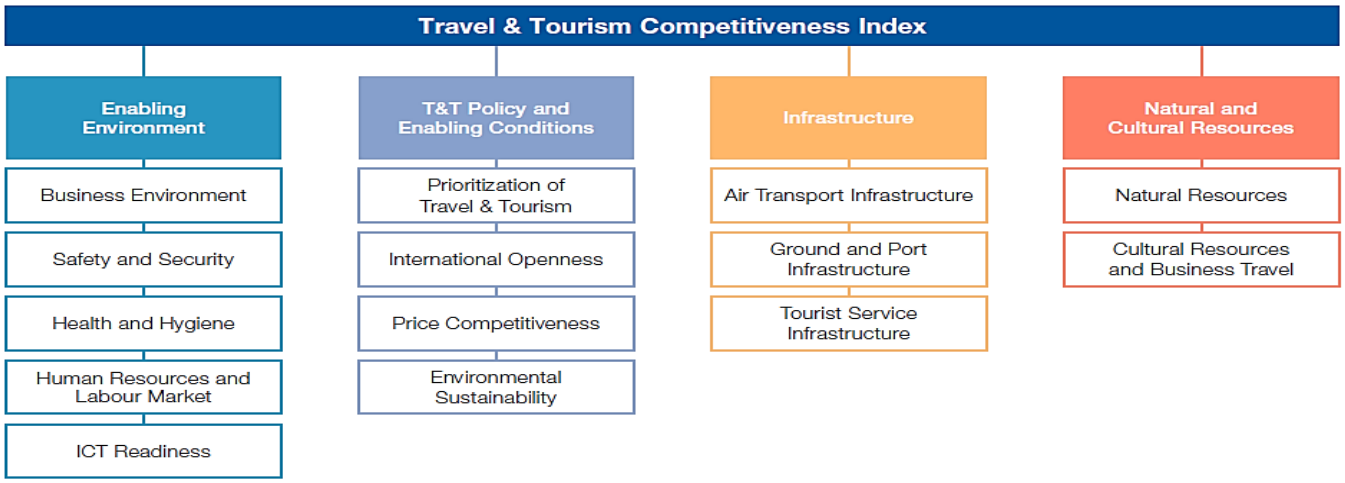
Gösterge	Değerlendirme	Gösterge	Değerlendirme
Devlet için turizmin önemi	56	**Hava taşımacılığı altyapısı**	20
Çevresel sürdürülebilirlik	126	**Yüzey ve liman altyapısı**	56
Güvenlik	125	**Turistik altyapı**	37
Sağlık ve hijyen	65	**İş çevresi**	71
İnsan kaynakları	97	**Turizm sektörünün fiyat rekabet gücü**	48
Kültürel kaynaklar ve iş gezileri	17	**Bilgi ve iletişim altyapısı**	71
Doğal Kaynaklar	77	**Genel altyapı**	38

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu Raporu, 2019.

2. DÜNYA EKONOMIK FORUMUNUN REKABET EDEBILIRLIK ENDEKSLERI VE BÖLGE ÜLKELERININ FORUMDAKI YERI

Seyahat ve turizm rekabetçilik endeksi (STRI, TTCI İngilizce) çalışması ve tanımı, 2007 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu (WEF; Cenevre) tarafından hazırlanmaktadır. Şu anda, WEF bu notu iki yılda bir analiz etmektedir. 2019 derecelendirmesi, 90 göstergenin 14 göstergede gruplandırılmasına dayanmaktadır. Bu unsurlar sırasıyla turizm sektöründe düzenleyici ortam, iş ortamı ve altyapı, insan, kültürel ve doğal kaynaklar gibi göstergeler (alt endeksler) oluşturur. (Şekil 1).

Şekil 1. Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksinin (TTCI) Yapısı (WEF, 2019)



Derecelendirme, bu alanın gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen çok sayıda unsura dayalı olarak ülkenin seyahat ve turizm sektöründeki rekabet gücünü değerlendirmeye olanak tanır. STRI, seyahat ve turizm sektörünün gelişiminde ülkeler arasında doğru karşılaştırmalara olanak tanır (Bandurin, Shilin, 2012). WEF, her ülke için turizm konularını, iş ortamını ve turizm altyapısını, doğal ve kültürel kaynakları vb. düzenleyen yasaları ve politikaları tanımlar. göstergelerine dayalı bir derecelendirme derlemiştir. STRI-endeksini hesaplamaya yönelik bilgiler, WEF tarafından girişimciler arasında, çeşitli kaynaklardan ve uzman kuruluşların - UNWTO, WTTC, Deloitte, IATA ve diğerlerin istatistiksel göstergelerinden yapılan anketlere dayanmaktadır. Bu derecelendirme, ülkenin turizm alanındaki rekabet gücünü değerlendirmeye, dünyanın diğer ülke ve bölgeleriyle karşılaştırmaya ve uygun sonuçlar çıkarmaya olanak tanır.

Tablo 3 **p**andemi dönemi öncesi Azerbaycan, Türkiye, Rusya ve Gürcistan'ın STRI göstergelerini karşılaştırmaktadır (DEF, 2015).

Tablo 3. Pandemi öncesi dönem için bölge ülkelerine göre seyahat ve turizm rekabet gücü endeksi (1-7 puan)

Göstergenin adı	Azerbaycan	Gürcistan	Türkiye	Rusya
İş çevresi	4.45	4.91	4.54	3.98
Güvenlik	5.83	5.96	4.23	3.95
Sağlık ve hijyen	5.96	6.12	5.41	6.69
İnsan kaynakları ve işgücü	4.84	4.72	4.30	4.83
BİT hazırlığı	4.58	4.05	4.17	4.83
Hükümetin turizm için öncelikleri	4.69	4.76	4.39	4.33
Uluslararası dünyaya açıklık	2.33	3.44	3.34	2.48
Fiyat rekabeti	4.78	4.76	4.37	4.99
Çevresel sürdürülebilirlik	3.83	4.31	3.83	3.70
Hava taşımacılığı altyapısı	2.43	2.22	4.66	4.42
Yüzey ve liman altyapısı	3.55	3.50	3.88	3.09
Turist hizmet altyapısı	3.30	4.69	5.04	4.65
Doğal Kaynaklar	2.03	2.07	2.78	3.77
İş gezileri için kültürel kaynaklar ve fırsatlar	1.53	1.45	3.83	3.32

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu Raporu.

Kültürel ve doğal kaynaklar alt endeksine göre bu ülkelerin gerisinde Azerbaycan yer alırken, Rusya (23) ve Türkiye (29) öndeydi. İnsan kaynakları alt endeksine göre ise AR, bölge ülkelerinin (36. sıra) önünde yer aldı. Ayrıca turizm sektöründe genel olarak benzerlik gösteren Azerbaycan ve Gürcistan'ın sonuçları karşılaştırıldığında, her iki ülkenin düzenleyici çevre alt endeksinin değerlendirmesi de hemen hemen aynıdır (sırasıyla 45 ve 43 konumda). Ancak, AR, WEF'in rekabet avantajları değerlendirmesinde yalnızca 93. ve Gürcistan 44. sırada yer alıyor. Ayrıca iş ortamı alt endeksine göre Gürcistan bölgemizdeki tüm ülkeler arasında 32. sırada yer almakta ancak altyapı göstergesi Türkiye ve Rusya Federasyonu'ndan daha düşüktür. Aynı zamanda, Türkiye'deki turizm hizmet-altyapısı (38. sırada) Gürcistan, RF ve Azerbaycan'dan (sırasıyla 50., 54. ve 93. sırada) daha yüksek puan aldı. Bölgede Azerbaycan, BİT hazırlığı açısından (52 sıra) Rusya Federasyonu'nun (46 sıra) gerisinde kalırken, Gürcistan sadece 74. sırada yer aldı.

WEF'in STRI'sine dayanarak, Azerbaycan'da çözülmesi gereken temel sorunlar arasında - çevresel sürdürülebilirliğin olmaması (94. sırada) ve önemli modernizasyon gerektiren turizm altyapısının geliştirilmesinin (93. sırada) önemli olduğu sonucuna varılabilir.

SONUÇ

Covid-19'a karşı aşıların artması ve seyahat kısıtlamalarının bir miktar hafifletilmesi seyahatlerin artmasına neden oldu. Uluslararası turizm 2021'in ikinci yarısından itibaren toparlanmaya başladı. İyileşme hızı, değişen derecelerde aşılama ve kısıtlamaların ciddiyeti nedeniyle dünyanın tüm bölgelerinde yavaş ve eşitsiz kalmaktadır. Uluslararası gelişlerin sadece 2024'te pandemi öncesi 2019 seviyelerine döneceğini tahmin ediyor.

Seyahat ve turizm rekabet edebilirlik endeksinin çalışması ve belirlenmesi, 2007 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu (WEF, Cenevre) tarafından hazırlanmaktadır. Bu derecelendirme, turizm sektörünün gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen çok sayıda unsura dayalı olarak ülkenin seyahat ve turizm sektöründeki rekabet gücünün değerlendirilmesine olanak tanır. Derecelendirme, seyahat ve turizm sektörünün gelişmesinde dünya ülkeleri ve bölge arasında doğru karşılaştırmalar yapmak için de yararlıdır.

Azerbaycan hükümeti, mali sektör liberalizasyonu ve ekonomik reform programlarının uygulanmasına yönelik reformların seyrini sürdürüyor. Ülkeye turist vizesi almak için basitleştirilmiş prosedürler uygulanır, hava ve diğer ulaşım için fiyat değişiklikleri yapılır, vb. sorunlar çözülüyor. Mali kaynakların eksikliği, yabancı yatırımlar için uygun bir iş ortamının yaratılması ve turizm endüstrisinin gelişmesiyle tamamlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Azerbaycan Turizm Bürosu, (2022), *https://www.tourismboard.az/*.
Bandurin, A.V., Shilin, A.N. (2012), Turistik destinasyonların rekabet gücü endeksi // *Rusya'nın taşımacılık işi. – Hayır. 6-1,* 72-74.

Haber ajansı Interfax, (2022): *https://tourism.interfax.ru/ru/news/articles/84698/*.
Dünya Ekonomik Forumu, (2015). Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu: *http://www3.weforum.org/docs/TT15/WEF_Global_Travel&Tourism_Report_2015.pdf* .
Dünya Ekonomik Forumu, (2019). Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2019: *https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019.*
Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, (2022): *http://media.unwto.org*.

TARIMSAL İNOVASYON TEŞVİKLERİ

Doç. Dr. Sevgi İNECİ
Galatasaray University, Departement of Economics, Çirağan cad.36 34349 Istanbul
ORCID ID: 0000-0002-0030-5782

ÖZET

Bu çalışmada dünyanın artan gıda talebine karşılık tarımsal üretimi inovasyonla destekleyen bununla birlikte çevreye zarar vermeyen üretim yöntemleri öne çıkarılmaktadır. Artan gıda ihtiyacı özellikle Asya ve Afrika'daki büyük nüfuslu ülkelerin başlıca sorunudur. Bir yandan yoksullukla da mücadele eden bu ülkeler yeni tarımsal yöntemlere geçememektedirler. Tarımsal inovasyon aynı zamanda üretim sürecine çevre dostu yöntemler geliştirerek bu sorunların çözümüne de katkıda bulunmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerin Ar-Ge ve inovasyona bütçeden ayırdıkları pay gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırma yapılamayacak ölçüde büyüktür. Bunun yanısıra laboratuvar olanaklarının geliştirilmesi, kurumsal iyileşmenin sağlanması ve sürekli kalite denetimi de inovasyonun sahada başarılı olmasını sağlayan koşullar arasında yer almaktadır. Sadece artan nüfus ihtiyacı sebebiyle değil, iklim dalgalanmalarının etkisinde ortaya çıkan olumsuzlukları yönetmek için de bilimsel bilgiye ihtiyaç vardır. Ürün kaybı kadar üreticinin gelir kaybını da minimize edecek yöntemlerin geliştirilmesi söz konusu olmaktadır. Pilot projeler üzerinden yürüyen bu çalışmalarda gelişmiş ülkelerin aldıkları sonuçlar gelişmekte olan ülkelere de yol gösterici olmaktadır. Pilot projelerin yürütüldüğü alanlar bazen özellikle Afrika'da yer alan ülkeler arasından seçilmekte böylece de bu ülkelere yapılan yatırımlardan uzun vadede yararlanmaları olanaklı olmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamından bakıldığında tarımsal inovasyon Türkiye açısından da önemlidir. Çalışma bu alandaki araştırmaları bir literatür taraması olarak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Inovasyon, tarımsal inovasyon, tarım ve çevre, sürdürülebilirlik.

AGRICULTURAL INNOVATION SUBSIDIES

ABSTRACT

Rising need for food is the main problem of countries, especially in Asia and Africa. These countries, which struggle with poverty, cannot switch to new agricultural methods. Agricultural innovation contributes to the solution of these problems by developing environmentally friendly methods in the production process. Scientific knowledge is needed not only to address the needs of an increasing population but also to manage the negative effects of climate fluctuations. Innovation research solutions are expected to minimize the loss of producers' income as well as the loss of product. The results of the developed countries in these studies, which are carried out through pilot projects, also guide the developing countries.

Keywords: Innovation, agricultural inovation, agriculture and environment, sustainability.

1. GİRİŞ

Tarımsal araştırmalardan elde edilen bilimsel bilgiyi ülkenin kalkınması yararına nasıl kullanabiliriz sorusu, 1960'lardan beri akademik ve bürokratik çevrelerde en çok tartışılan sorulardan biriydi. Bu araştırmaların sonuçlarının uygulanması bir yana, bilimsel bilginin ortaya çıkışı noktasında da pek çok tartışma devam etmekteydi. Örneğin *tohum ıslahı seçili bir alanda mı yoksa yaygın bir çiftlik ağı içinde mi yapılmalıdır*? *Araştırma ortamına çiftçi de dahil edilmeli midir? Diğer bir değişle çiftçinin geçmişten gelen birikimli tecrübesi araştırıcının bilimsel bilgisinin üstünde midir değil midir? Ya da hangi araştırmaların kamu tarafından hangilerinin de özel sektör tarafından yapılması beklenir*? (Hall, 2007).

1960'lardaki çalışmalarda tarımda verimlilik artışının tarımsal alt yapının iyileştirilmesi ile sağlanacağı hipotezi ön plandaydı. Bu amaçla da araştırmalarda verimliliği arttıran tarımsal teknoloji uygulamaları bun paralel olarak da teknoloji yatırımlarına önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktaydı. Üretimde kullanılan alet ve makinalar geliştirildikçe ve çiftçinin bunlardan yararlanma olanakları da teşvik edildikçe tarımda verimlilik artışı üretim artışını da sağlayacaktır görüşü yaygındı. Gelişmiş ülkelerin tarımsal teknolojileri geliştirme yatırımı, gelişmekte olan ülkelerin de bu teknolojilere erişmek için teknoloji transferi harcamaları 60'li yılların kalkınma çabaları içinde tarım sektörüne verilen önemi ortaya koymaktadır.

1970 ve 80'li yıllara gelindiğinde tarımsal araştırmalar, üretimde verimlilik konusunu, çiftlik temelinde ele almaya başlamış ve çiftliği bir sistem olarak görmeye başlamıştır. Girdi-Çıktı analizleri ile verimlilik araştırmaları modellenmiştir.

1990'lardan itibaren çiftlik temelli araştırmalar hız kazanmış, çiftçiyi de içine alan araştırma projelerine ağırlık verilmiş, araştırmacı ve çiftçi iş birliği gelişmeye başlamıştır. Çiftçi eğitiminin de önem kazandığı bu çalışmalarda ortaya çıkan bilimsel bilginin, kamu, özel sektör, üniversiteler ve de sahada uygulayıcı olarak çiftlikler ve çiftçilerin de dahil olduğu bir sistemin ürünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2000'li yıllara gelindiğinde iletişim teknolojilerindeki ve iletişim ağlarındaki gelişmeler bilginin hızla yayılması ve paylaşılması uluslararası iş birliklerini arttırmış bunun sonucunda tarımsal araştırmalar özellikle FAO ve Dünya Bankası'nın bünyesinde, çok ülkeli karşılaştırmalı çalışmalar olarak devam etmektedir. Tarım sektörünün karşı karşıya kaldığı çoklu riskler bu sektörün sorunlarını çok boyutlu analiz etmeyi gerektirmektedir. Dünya Bankasının tanımına göre inovasyon bir sistem olarak düşünüldüğünde, yeni bir ürünün ya da yeni bir üretim şeklinin veya üretim sürecinin kurumlar, şirketler, hükümetler ve araştırma merkezleri gibi geniş bir paydaş etkileşimi içinde ekonomiye kazandırılmasıdır. Bu nedenle kamu, özel sektör, araştırma merkezleri, üniversiteler ve sahada uygulayıcılar olarak çiftçiler ve çiftlikler bilimsel bilginin

ortaya çıkmasında inovasyon sisteminin paydaşları olarak yer almaktadır.

2. TARIM SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI RİSKLER VE İNOVASYON

2.1 Sektörün Karşılaştığı Riskler

- İklim Değişiklikleri Riski
- Küresel Pazarlar Riski
- Uluslararası Rekabet Riski
- Fiyat Dalgalanmaları Riski
- Salgın Hastalıklar Riski
- Kuraklık Riski

Başlıca riskler arasında yer alan bu riskler tüm ülkeleri olumsuz etkileyebilecek riskler olmakla birlikte az gelişmiş ülkeler için daha ciddi tehditler oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, kuraklığı dayanıklı kültürler geliştirebilmek, salgın hastalıklara veya zararlılara karşı bitki ve hayvan türleri ıslah edebilmek, fiyat dalgalanmalarının şok etkilerini bertaraf edebilecek ürün desenlerini alternatif olarak sunabilmek gibi çabalar, tarımsal inovasyonun bu ülkeler için ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2 Tarımsal İnovasyondan Beklenen Yarar

- Tarımsal Üretimin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
- Verimliliğin Arttırılması
- Toplumsal Yararın Arttırılması

Tarımsal inovasyonun temel hedefleri kolay ulaşılır olmamakla birlikte inovasyon projelerinin karşılaştığı engelleri ortadan kaldırabilmek de zorlu bir çaba gerektirmektedir. Bu engeller aşağıdaki gibi sıralanabilir.

2.3 Tarımsal İnovasyonun Önündeki Engeller

- Yetersiz Fonlar ve Teşvikler
- Yetersiz Veri Altyapısı
- Yetersiz Fiziki ve Teknik Altyapı
- Mevcut Yasalar ve Kurallardaki Eksiklikler

3. TARIMSAL İNOVASYONDA ÜLKE HEDEFLERİ

3.1 Gelişmekte olan Ülkelerde Tarımsal İnovasyon

- Tarımda Sürdürülebilirliğin Sağlanması
- İklim Değişiklikleri ile Mücadelede Etkin Ürün ve Üretim Yöntemlerinin Geliştirilmesi
- Kuraklıkla Mücadelede Ürün ve Bitki Deseni Adaptasyonları
- Çevreye Az Zarar Veren Üretim Tekniklerinin Geliştirilmesi
- Üretimde Verimliliğin Arttırılması
- Toprak Su ve Üretim Faktörlerini Çevreye En Az Zarar Verecek Şekilde Kullanan Yöntemlerin Seçilmesi
- Kıtlıkla Mücadelede Yeni Ürün Geliştirilmesi

Yukarıda da görüldüğü gibi gelişmekte olan, özellikle de az gelişmiş ülkelerin tarımda sürdürülebilirlik mücadelesi daha çok açlık ve yoksulluğa karşı tedbir alabilmek ve kıt kaynakları etkin yönetmeyi hedef almaktadır. Bu amaçla geliştirilen araştırma projelerinde pek çok araştırmacı saha çalışmalarında yer almış ve ulaştıkları sonuçlar literatüre önemli katkıda bulunmuştur. Brezilya'da inovasyonun tarım kalkınmaya etkisini Ekboir (Ekboir,2003), Hindistan'da Yeşil Devrimi Biggs (Biggs, 2007), Uganda'da Gıda sisteminin iyileştirilmesini Hall ve Clark (Hall ve Clark, 2009), Kenya'da tarımsal kalkınmayı Ochieng (Oching,2007), Fas'da sulama sisteminde inovasyon projesini Poncet (Poncet ve diğerleri, 2010) gerçekleştirmişlerdir.

4. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TARIMSAL İNOVASYON

Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin inovasyondaki hedefleri temelde aynı olmakla birlikte bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Nitekim başta sürdürülebilirlik konusu az gelişmiş bir ülke için hayatta kalma ve açlık-yoksullukla mücadele çabası olarak özetlenebilirken, sürdürülebilirlik gelişmiş ekonomiler için işletme verimliliğinde ve karlılığında artış, çevre uyumlu üretim teknikleri, küresel pazarlara erişim, ticarete konu olan yeni ürünler veya yeni üretim süreçleri olarak özetlenebilir. Dolayısıyla bu ülkelerin tarımsal inovasyondaki hedeflerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Veri altyapısının iyileştirilmesi
- Tarımsal Araştırma ve İnovasyon çalışmalarında ulusal koordinasyonun sağlanması
- AR&GE çalışmalarının etkinliğinin arttırılması için ortaya çıkan ürünlerin ticaret yoluyla ekonomiye kazandırılması
- Uluslararası iletişim, bilişim, teknoloji ağlarına küresel boyutta katılmanın sağlanması
- AR&GE çalışmalarının etkinliğini arttırmak için yabancı dildeki çalışmaların ulusal dillere çevrilmesi için bir tercüme fonu oluşturulmasını sağlamak

Yukarıda söz edildiği gibi gelişmiş ülkelerin inovasyon hedefleri çevreyle uyumlu, çevreye en az zararı verebilecek üretim yöntemleri üzerine projeler geliştirmeye odaklanmıştır. Bu çalışmalara bir örnek olarak Klerkx, Aarts ve Leeuwis, Hollanda kırsalında 1998-2008 dönemi boyunca izledikleri hayvancılık faaliyeti gösteren 6 çiftliğin, geliştirilen etkin çiftlik yönetimi inovasyon projesi kapsamında önerilen reformlara uyum sağlamalarını gerçekleştirmişlerdir (Klerkx, Aarts ve Leeuwis, 2010: 393-400).

Tarımsal inovasyonun teknolojik, ekonomik, sosyal ve kurumsal boyutuyla bir sistem olarak ele alınması gerektiğini pek çok araştırmacı ortaya koymaktadır (Hall ve diğerleri, 2003; Morris ve diğerleri, 2006; Spielman ve diğerleri, 2008; Devaux ve diğerleri, 2009. Benzer şekilde inovasyonu farklı paydaşların (kamu görevlileri, sivil toplum kurumları, tüccarlar, araştırmacılar, çiftçiler) sürekli iletişimi ve karşılıklı interaktif öğrenme süreci olarak gören pek çok araştırmacı da bu öğrenme sürecinin ekonomik ve sosyal yararını ortaya koymuştur (Leeuwis 2004; Hall ve diğerleri, 2006; Röling, 2009).

Tarımsal inovasyon bir sistem olarak ele alındığında bunun finansmanı da önemli mali yük oluşturmaktadır. Genel olarak gelişmiş ülkelerde inovasyon faaliyetlerinin finansmanı devlet teşvikleriyle olurken, ABD ve Hollanda'da ise özel sektör fonlarının daha ağırlıklı olduğu görülmektedir. Geliştirilen yeni ürünlerin ekonomiye kazandırılması, global pazarlara erişmesi, sertifika ve akreditasyon süreçleri de önemli maliyetler gerektirmektedir. Dolayısıyla yeni kaynaklar yaratma sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunlara çözüm olarak bilgiye erişim ve bunun ulusal dile aktarılması sürecinde *Tarımsal Araştırmalar Tercüme Fonu* adı altında yeni bir kaynak yaratılırken diğer yandan az önce söz edildiği gibi yeni ürünlerin ticarete kazandırılmasında *Yeni Ürünlerin Ticarileştirilmesi Fonu* adı altında yeni kaynaklara yaratılmaktadır. Sonuç olarak özel sektörün bu araştırmalara dahil olması mali desteğe katkıda bulunmasını da gerektirmektedir. O nedenle en çok AR&GE çalışmalarının yapıldığı ülkeler olarak ABD ve Hollanda'da özel sektör finansman desteği de söz konusu olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin dijital teknolojiye verdiği önemi tarımsal inovasyondaki uygulamaları ile görmek de mümkündür. Bu çalışmalar arasında data yönetiminde kod ve Uygulama geliştirilmesi, data yönetiminde sertifika ve akreditasyon sisteminin iyileştirilmesi, çiftliklerin telekomünikasyona erişiminin iyileştirilmesi, kırsal kesim iş dünyasının geliştirilmesi, Big Data Yönetim planlarının geliştirilmesi sayılabilir.

5. SONUÇ

Tarımsal inovasyon, ikilim değişiklikleri ve yoksulluk karşısında, dünyanın artan gıda talebine karşılık tarımsal üretimi bilimsel bilgi ile destekleyen ve çevreye zarar vermeyen bir üretim sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmalardan beklenen yarar elbette ülkelerin spesifik hedefleri kapsamında gerçekleşmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için tarımsal inovasyon, tarımda sürdürülebilirliği sağlama, hayatta kalma, açlık ve yoksullukla mücadelede doğal kaynakları etkin kullanma, yeni ürün ve

üretim süreçleri geliştirme ve bunu da çevreye uyumlu olarak gerçekleştirme hedefi gütmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise tarımsal inovasyon yeni üretim süreçlerini çevreye uyumlu teknolojileri kullanan, tüketici taleplerini gözeten, küresel pazar ve küresel rekabet stratejilerini içeren bir boyutta algılanmakta ve ulusal politika tercihleri buna göre şekillenmektedir. Parale olarak finansman kaynakları da bu ihtiyaçlara göre kamu ve özel sektör araştırma fonları olarak geliştirilmektedir.

KAYNAKÇA

Biggs, S., (2007). Building on the Positive: An Actor Innovation Systms Approach to Finding and Promoting Pro-Poor Natural Resources Institutional and Technical Innovations. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology*, 6: 144-164.

Devaux, A., Horton, D., Velasco, C., Thiele, G., Lopez, G., Bernet, T., Reinoso, L., & Ordinola, M., (2009). Collective Action for Markt Chain Innovation in the Andes. *Food Policy*, 34: 31-38.

Ekboir, J.M., (2003). Research and Technology Policies in Innovation Systems: Zero Tillage in Brazil, *Research Policy*, 32: 573-586.

Hall, A.J. (2006). Public Private Partnerships in an Agricultural System of Innovation: Concepts and Challenges. *International Journal of Technology Management and Sustainable Development*, 5: 3-20.

Hall, A.J.(2007). The Origins and Implications of Using Innovation Systems Perspectives in the Design ond Implementation of Agricultural Research Projects: Some Personal Observations. *UNU-MERIT Working paper* 2007-013. Maastricht: United Nations University, Maastricht Economic and Social Research and Training Center on Innovation and Technology.

Hall, A.J.(2005). "Capacity Development for Agricultural Biotechnology in Developing Countries: An Innovation Systems View of What It is and How to Develop It. *Journal of International Development*, 19(5), 611-630.

Hall, A.J., Clark , N.(2009). What Do Complex Adaptive Systems Look Lik and What Are the Implications for Innovation Policy? *UNU-MERIT Working Paper*, 2009-046.

Klerkx, L., Aarts, N., & Leeuwis, C. (2010). Adaptive Management in Agricultural Innovation Systems: The Interactions between Innovation Networks and Their Environment, *Agricultural Systems*, 103-2010: 390/400. Elsevier.

Leeuwis, C.,(2004). *Communication for Rural Innovation: Rethinking Agricultural Extension*, Blackwell Science, Oxford.

Morriss, S., Massey, C., Flett, R., Alpass, F., & Sligo, F. (2006). Mediating Technological Learning in Agricultiral Innovation Systems. *Agricultural Systems*, 89: 26-46.

Orchieng, C.M.O. (2007). Development Through Positive Deviance and Its Implications for Economic Policy Making and Public Administration in Africa: The Case of Kenyan Agricultural Development, 1930-2005. World Development, 35:454-479.

Poncet, J., Küper, M., & Chiche, J., (2010). Wandering off the Paths of Planned Inovation: the Role of Formal and Informal Intermediaris in a Large scale Irrigation Scheme in Morocco. *Agricultural Systems*, 103: 171-179.

Spielman, D.J.(2006) A Critique on Innovation System Perspectives on Agricultural Research in Developing Countries. *Innovation Strategy Today* 2: 41-54.

Röling, N., (2009). Pathways for Impact: Scientist'different Perspectives on Agricultural Innovation. *International Journal of Agricultural Sustainability*,7:83-94.

World Bank (2006). Enhancing Agricultural Innovation: How to go Beyond the Strengthenin of Research System, *Economic Sector Work Report,* The World Bank: Washington, D.C. pp.150.

ÇİN'DE KİRLETİCİ ENERJİLER, YEŞİL BÜYÜME VE ENERJİ ETKİNLİĞİ İLE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Mustafa NAİMOĞLU
ORCID: 0000-0001-9684-159X
Bingöl Üniversitesi
Yunus Emre KARACA
ORCID: 0000-0003-3148-3669
Bingöl Üniversitesi

ÖZET

Çin ekonomisi küresel ekonomik büyümenin üzerinde büyümelere sahip bir ekonomidir. Aynı zamanda Çin ekonomisi yüksek nüfus, yüksek GSYİH ve yüksek CO2 salınımına sahiptir. Bunun yanında Çin kişi başına tüketim harcamalarında (yoksulluğun azaltılmasının temsilcisi olarak da) yüksek artışlara sahiptir. IMF'nin 2015 Dünya Ekonomik Raporu'nda Çin ekonomisinin de içinde bulunduğu 23 ekonomi yükselen ekonomi olarak sınıflandırılmıştır. Bu 23 ekonominin son 20 yılda kişi başına tüketim harcamalarındaki artışlar hesaplanmış ve en yüksek performansı %351 artışla Çin ekonomisi göstermiştir. Bu yüzden bu çalışmada 1990-2019 döneminde yıllık veriler kullanılarak kirletici enerjiler (fosil yakıtlar), yeşil büyüme ve enerjinin etkin kullanımı ile yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Öncelikle değişkenlerin durağanlığı araştırılmaktadır. Tüm değişkenlerin birinci farkında durağan olması aralarında uzun dönemli bir ilişki bulunabilir düşüncesiyle eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Bunun için literatüre son yıllarda kazandırılmış olan Fourier ADL eşbütünleşme testi kullanılmış ve değişkenlerin ilgili dönemde beraber hareket ettiği ortaya çıkmıştır. Açıklayıcı değişkenlerin yoksulluk üzerindeki etkisinin büyüklüğü ve yönü için ise FMOLS, DOLS ve CCR kullanılmıştır. Bulgular göstermiştir ki kirletici enerjiler ve enerji etkinliği yoksulluğu olumsuz etkilerken yeşil büyüme ise olumlu etkilemiştir. Çin ekonomisi 1990 yılında enerji ihtiyacını kendi öz kaynaklarıyla karşılayabilen bir ekonomiydi. Ancak 2019 yılına gelindiğinde enerji ithalatçısı bir ekonomi olmuştur. Bu durum daha fazla dışa bağımlılığının yanında hem daha fazla maliyet hem de daha fazla çevresel bozulmalara neden olarak insanların refahını ve sağlığını önemli derecede tehdit etmiştir. Diğer yandan artan etkinlik Çin ekonomisi için daha az enerji kaynağıyla daha fazla çıktı anlamına gelmektedir. Ancak literatürde Çin ekonomisi için Geri Tepme Etkisinin geçerli olduğu çalışmalara rastlanmaktadır. Yani artan etkinlik daha fazla üretim hırsına ve rekabete dönüşerek daha fazla kaynak kullanımına yani daha fazla fosil yakıt kullanımına neden olmaktadır. Diğer yandan artan yeşil büyüme negatif dışsallıkların azaltılmasının yoksulluğa olumlu yansıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kirletici enerjiler, yeşil büyüme, enerji etkinliği, Çin.

THE RELATIONSHIP BETWEEN POLLUTING ENERGIES, GREEN GROWTH, AND ENERGY EFFICIENCY AND POVERTY IN CHINA

ABSTRACT

The Chinese economy is an economy that has growth rates above global economic growth. At the same time, the Chinese economy has a high population, high GDP, and high CO2 emissions. In addition, China also has high increases in per capita consumption expenditures (as representative of poverty reduction). In the IMF's 2015 World Economic Report, 23 economies, including the Chinese economy, were classified as emerging economies. The increases in per capita consumption expenditures of these 23 economies in the last 20 years were calculated and the Chinese economy showed the highest performance with an increase of 351%. Therefore, in this study, the relationship between polluting energies (fossil fuels), green growth, efficient use of energy, and poverty is investigated using annual data for the period 1990-2019. First, the stationarity of the variables is investigated. The cointegration relationship was analyzed with the idea that all variables are stationary at the first difference and there may be a long-term relationship between them. For this, the Fourier ADL cointegration test, which has been introduced to the literature in recent years, has been used and it has been revealed that the variables act together in the relevant period. FMOLS, DOLS, and CCR were used for the magnitude and direction of the effect of explanatory variables on poverty. The findings showed that while polluting energies and energy efficiency negatively affected poverty, green growth positively affected it. In 1990, the Chinese economy was an economy that could meet its energy needs with its resources. However, by 2019, it has become an energy-importing economy. This situation has seriously threatened people's well-being and health by causing both more cost and more environmental degradation, as well as more foreign dependency. On the other hand, increased efficiency means more output with fewer energy sources for the Chinese economy. However, there are studies in the literature in which the Rebound Effect is valid for the Chinese economy. In other words, increased efficiency turns into more production ambition and competition, resulting in more resource use, that is, more fossil fuel use. On the other hand, increasing green growth shows that reducing negative externalities has a positive effect on poverty.

Key words: Poverty, polluting energies, green growth, energy efficiency, China.

GİRİŞ

Yoksulluğun ortadan kaldırılması küresel olarak bir sorun ve önceliktir. Ancak yoksulluk sorunu özellikle de dünyanın çoğunluğunu oluşturan gelişmekte olan ekonomilerin daha fazla karşı karşıya kaldığı bir sorundur. Gelişmekte olan ekonomilerde yoksullukla mücadele 13 Haziran 1992'de Rio de Janeiro'da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (Dünya Zirvesi) sunulan Gündem 21'in I. Bölümünün bir parçasıdır (UNCED, 1992). 22 Aralık 1992 Uluslararası Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Günü olarak ilan edildi ve 1993'ten başlayarak 47. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu sırasında gözlemlendi (Assembly, 2006). 25 Eylül 2015'te 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi arasında yoksulluğun tüm yönleriyle sona erdirilmesi ilk hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca Birleşmiş Miletler Genel Kurulu tarafından yoksulluk standardı da belirlenmiştir.

Kurula göre günde 1,25 dolar yoksulluk standardı olarak belirlendi (Desa, 2016). Birçok ülke yoksullukla mücadele için farklı politikalar belirlemiş ve bunu hayata geçirmeye çalışmıştır.

Küresel ekonomi içerisinde önemli bir yere sahip olan Çin ekonomisi de yoksullukla mücadele etmiştir. Yoksulluğun azaltılması neredeyse Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hükümetin gündem önceliklerinden biri olmuştur. IMF'nin 2015 dünya ekonomik raporunda Çin ekonomisinin de içinde bulunduğu 23 ekonomi yüksek ekonomik ve sosyal potansiyelleri bakımından yükselen ekonomi olarak sınıflandırılmıştır. Bu 23 ekonomi gelişmiş ülkelere en yakın ekonomiler arasında yer almaktadır. Çin ise bu ekonomiler arasında önemli bir yere sahiptir. Son 30 yılda Çin ekonomisi yüksek ve hızlı ekonomik büyümesinin yanında önemli oranda yoksulluğun azaltılmasında önemli performans göstermiştir. Tablo 1'de 1990 yılına göre 2020 yılında 23 yükselen ekonomiye ait yoksulluğun azaltılması olarak kullanılabilen kişi başı tüketim harcamalarının artış oranları bulunmaktadır.

. **Tablo 1.** Kişi başı tüketim harcamalarındaki artış (%) 1990-2020 dönemi

Sıra	Ülke	Artış oranı
1	Meksika	1,85
2	Arjantin	9,24
3	Brezilya	25,18
4	Güney Afrika	27,96
5	Pakistan	49,13
6	Macaristan	55,09
7	Kolombiya	55,74
8	Türkiye	71,97
9	Şile	73,51
10	Filipinler	79,09
11	Polonya	83,37
12	Endonezya	86,48
13	Peru	87,55
14	Bangladeş	109,01
15	Rusya	116,10
16	Hindistan	125,29
17	Bulgaristan	133,31
18	Malezya	142,94
19	Ukrayna	173,90
20	Romanya	182,70
21	Çin	351,06
22	Tayland	#DEĞER!
23	Venezüella	#DEĞER!

Kaynak: Dünya Bankası (2022).

Not: Tayland ve Venezüella'ya ait veri kısıtından dolayı artış oranları hesaplanamamıştır.

Tablo 1'e dikkat edilirse yükselen ekonomilerin hepsi son 30 yılda kişi başına tüketim harcamalarını yani

yoksulluğunu önemli derecede azaltmayı başarmıştır. İlgili dönemde yoksulluğunu en az azaltan Meksika ekonomisi iken en fazla azaltan ise Çin ekonomisi olmuştur. Çin ekonomisi 1990 yılına göre 2020 yılında kişi başına tüketim harcamalarını %351 artırmayı başarmıştır. Literatürde bulunan araştırmalara göre Çin ekonomisi özellikle 2020 yılında mutlak yoksulluğunu ortadan kaldırmıştır (Chang vd., 2021). 25 Şubat 2021'de Başkan Xi Jinping, Çin'in Pekin kentinde düzenlenen Ulusal Yoksulluğu Azaltma Özeti ve Övgü Konferansı'nda yaptığı açıklamada "Yoksulluğa karşı savaşılmış ve zafer kazanılmıştır. Çin ekonomisi kuruluşundan itibaren mücadele ettiği aşırı yoksulluğu ortadan kaldırarak önemli bir görevi tamamlamıştır." ifadesini kullanmıştır. Çin ekonomisi yoksulluğu ortadan kaldırma sürecinde ise doğal kaynakların verimliliğini ve etkinliğini artırmış, beklenmeyen sorunları en aza indirmiş ve meydana gelebilecek israfı ortadan kaldırabilmek için iyileştirme fırsatlarını hayata geçirmiştir (Damij ve Damij, 2014). Daha ayrıntılı bakılırsa Çin ekonomisi 1949 Çin Halk Hükümeti'nin kurulmasından sonra ilk olarak 1978 yılında reform hareketlerine başlamış ve 1986 yılında ilk olarak yoksulluk sınırı standardını tanımlamıştır. Daha sonra 2001 yılında kırsal alanlar için 10 yıllık yoksulluğu azaltma ve bu bölgelerde kalkınma planlarını oluşturmuştur. Daha sonra 2013 yılında hedeflenen yoksulluk azalmaya başlamış ve 2020 yılına gelindiğinde Çin'in yoksulluğu ortadan kaldırma süreci tamamlanmıştır. Diğer yandan bu dönemleri ise Çin ekonomisi yoksulluğu azaltma aşamaları olarak ayırmış ve hayata geçirmiştir. İlk aşama olarak küçük ölçekte yardımlar yapılmıştır. Bu aşamada yapılan yardımlar az miktarda yoksul nüfusu etkilese de ilk aşama için bazı yoksul kesimleri rahatlatabilmiştir. İkinci aşama da ise yaşanacak yüksek ekonomik performansla yoksulluğun azaltılması desteklenmiştir. Böylelikle daha yüksek büyüme ülke geneline sermaye artışı olarak yayılarak kırsal kesim sistemlerinin düzenlenmesine, arazi yönetiminde reformların yaşanmasına, piyasa ve endüstriyel yapının değişmesine neden olmuştur. Üçüncü aşamada ise geniş ölçekte kalkınma planlanarak önemli ölçüde yoksulluk azaltılmıştır. Çünkü Çin'de daha önceleri yoksul alanlar ile diğer bölgeler arasında önemli dengesizlikler ve uçurumlar bulunmaktaydı. Bu durum 28 Aralık 1993 yılında Devlet Konseyi tarafından yoksulluğu azaltmak için Ekonomik Kalkınma Öncü Grubu olarak yeniden adlandırılmıştır. Grup tarafından yoksullukla mücadele için politikalar ve yardımlar ilan edilmiş ve değişiklikler ve reformlar yapılmıştır. Dördüncü aşamada 80 milyon kırsal alandaki yoksulluğun azaltılması için sosyal katılıma geçilmiş, beşinci aşamada kırsal kesimlerin yeterince gelişmemesinden dolayı köyün ilerletilmesi için kırsal alanlarda yoksulluğun azaltılması derinliğine gidilmiş ve son aşama olarak kırsal alanlarda bitişik alanların geliştirilmesi ve hedeflenen yoksulluğun azaltılması aşamasıyla son bulmuştur (Yan vd. 2019; Shi ve Wei, 2021; Wang ve Zhang, 2021).

Diğer yandan Çin ekonomisi yoksullukla mücadele ederken bazı önemli göstergelerinde de önemli artışlar gerçekleştirmiştir. 1990 yılına göre 2019 yılında Çin ekonomisinin GSYH'sı yaklaşık olarak %1292 artış göstermiştir. Bu artış 2019 yılında Çin ekonomisinin tek başına küresel GSYH'nın yaklaşık %17'sinden pay almasına neden olmuştur (Dünya Bankası, 2022). Diğer yandan Çin ekonomisi 1990 yılında enerji ihracatçısı

bir ekonomiydi. Dolayısıyla ihtiyaç duyduğu enerjiyi kendi öz kaynaklarıyla karşılayabiliyor ve fazlasını ihraç edebiliyordu. Ancak 2019 yılına gelindiğinde Çin ekonomisi enerji ithalatçısı bir ekonomi olmuştur. Bu durumun en önemli nedenleri arasında yüksek büyüme için daha fazla ihtiyaç duyması gelmektedir. Diğer yandan 1990 yılına göre 2019 yılında %24 artış gösteren nüfus da enerji talebini artırmıştır. Dolayısıyla bu durumlar Çin ekonomisini enerji alanında dışa bağımlı hale getirmiştir. Ancak Çin ekonomisi ihtiyaç duyduğu enerjiyi kendi öz kaynaklarıyla karşılayabilmek için yenilenebilir enerji alanında önemli adımlar atmış ve bunun sonucunda 1990 yılına göre 2019 yılında yenilenebilir enerji kullanımını %1782 artırmayı başarmıştır. Diğer yandan 1990 yılında nükleer enerji kullanımına sahip değilken 2019 yılında ciddi bir şekilde nükleer enerji kullanımını artırmış ve 2019 yılında küresel nükleer enerji kullanımının yaklaşık %13'üne sahip olmuştur. Ancak Çin ekonomisi yenilenebilir enerji ve nükleer enerji kullanımında yüksek artışlar yaşasa da kirletici enerjiler ve çevre kirliliği sorununu önemli derecede artırmıştır. Çünkü Çin ekonomisi 1990 yılına göre 2019 yılında fosil yakıt kullanımını %348 artırmıştır. Bu artış yenilenebilir enerji ve nükleer enerjiye kıyasla mütevazi olsa da 2019 yılında sahip olunan modern teknolojiye rağmen Çin ekonomisi tek başına küresel fosil yakıt kullanımının yaklaşık %25'inden sorumlu yapmıştır. Fosil yakıtlara ayrıntılı olarak bakıldığın da ise 1990 yılına göre 2019 yılında Çin için kömür kullanımı %291, petrol %446 ve doğalgaz kullanımı %1838 artış göstermiştir. Bu artışlar 2019 yılında Çin ekonomisinin küresel kömür kullanımının %53'ünden, küresel petrol kullanımının %15'inden ve küresel doğalgaz kullanımının %7'sinden sorumlu olmasına neden olmuştur. Bu durumlar Çin ekonomisinde 1990 yılına göre 2019 yılında CO2 emisyonlarının %373 artış göstermesine neden olmuştur. Ayrıca bu kirletici enerji kullanımları Çin ekonomisini 2019 yılında tek başına küresel CO2 emisyonlarının %29'undan sorumlu olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Çin ekonomisi yüksek büyümeyi kirli olarak gerçekleştirmiştir. Ancak Çin ekonomisi ne kadar kirli büyüme gerçekleştirse de istenilen seviyede olmasa bile yenilenebilir enerji ve nükleer enerjinin öneminin farkında ve bu yönde önemli politikaları devreye almaktadır.

Bu çalışmada ise yükselen ekonomiler arasında yoksulluk alanında en iyi performans gösteren ve 2020'de mutlak yoksulluğunu ortadan kaldıran Çin ekonomisi için enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin çoğunluğu kirletici enerjileri terk etmekte ve bunun yerine çevre dostu ve temiz alternatif enerji kaynaklarına yönelmektedir. Ancak bu enerji kaynakları yüksek teknoloji ve yüksek başlangıç maliyetleri getirmektedir. Bu durumlar özellikle de gelişmekte olan ekonomilerin bu enerji kaynağından yeterince faydalanamamasına neden olmaktadır. Bu durum kirletici enerjiler olan geleneksel enerji kaynaklarının daha fazla gelişmekte olan veya yoksul ülkelerde daha fazla tercih edildiğini göstermektedir. Diğer yandan bu enerjiler çevre kalitesini tahrip ederek yoksul ülkelerdeki toplumların var olan temel sağlık sorunlarına erişiminin yanında diğer sağlık problemlerine de yol açarak yoksulluğun şiddetini daha fazla artırmaktadır. Diğer yandan çevre dostu yeşil enerjilerin kullanımının yaygın olmaması bu enerji kaynağının maliyetlerini artırmasının yanında ihtiyaç duyulan alet ve ekipmanların dışarıdan ithal

edilmesine neden olmaktadır. Bu durum ise genellikle enerji ithalatçısı olan gelişmekte olan ekonomilerin ithalat kalemlerini artırarak dışa bağımlılığını artırmaktadır. Ayrıca kirletici enerjiler her ülkeye homojen dağılmadığından her ülke eşit miktarda enerji kaynaklarına sahip değildir. Dolayısıyla enerji alanında teknolojik seviyesi düşük ekonomiler için ihtiyaç duyulan enerji dışarıdan talep edilmektedir. Bu durum bu ekonomilerin enerji fiyatlarından veya herhangi bir küresel enerji krizinden önemli derecede olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan bu tür ekonomiler enerji alanında yetersiz altyapıya sahip olduğundan bu ekonomilerde önemli derecede enerji kayıpları da gerçekleşmektedir. Artan enerji kayıpları ise daha fazla enerji talebine ve bu durum daha fazla maliyet ve daha fazla döviz ihtiyacı olarak cari dengelerin bozulmasına neden olmaktadır. Ancak bu ekonomilerin GSYİH'ları çok fazla kirletici enerjilerle entegre olduğundan bu enerji kaynağından faydalanmaya devam etmeleri ve bu enerji kaynaklarını verimli kullanmaları önemlidir. Ayrıca bu enerjilerin yüksek paya sahip olduğu göz önüne alındığında yakın zamanda bu enerji kaynaklarının terkedilemeyeceği bu yüzden bu enerjilerin etkin kullanımı önemlidir.

Enerjinin etkin kullanımı bir birim enerjiyle daha fazla çıktı elde edilmesine neden olarak daha az enerji talebine ve daha az maliyete neden olmaktadır. Ancak literatürde son yıllarda tartışılan enerjide Geri Tepme Etkisi (Rebound Effect) küresel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni artan etkinlik daha az doğal kaynak kullanımına neden olarak daha fazla çıktı elde etmesine neden olması gerekirken, artan etkinlik bazı ekonomilerde üretim hırsına veya daha fazla rekabete dönüşerek doğal kaynakların daha fazla kullanılmasına neden olmaktadır. Bu durum enerji kaynaklarına olan ihtiyacı daha fazla artırmaktadır. Dolayısıyla artan talep hızlı ve kolay erişilebilir olan fosil yakıtların kullanımını daha fazla artırarak çevresel tahribatı artırmanın yanında daha fazla dışa bağımlılığa ve daha fazla maliyete neden olabilmektedir. Bu durum ev sahibi ekonomi için sermaye artışına neden olsa da insan sağlığını olumsuz etkilemesinin yanında yaşanacak herhangi bir enerji krizinde ciddi olumsuzluklara neden olacağı değerlendirilmektedir. Bu yüzden enerjinin etkin kullanımı önemlidir ancak artan enerji talebinin çevre dostu ve dışa bağımlılığı azaltacak olan alternatif enerji kaynaklarıyla sağlanması önemlidir.

Diğer yandan yeşil büyüme çağrısı yaşanılabilir ve temiz bir dünya geleceği için rahatsız edici bir çığlık olmaya devam etmektedir. Yeşil büyüme ekonomik büyümeden negatif dışsallıkların arındırılmasıyla ortaya çıkan bir büyümedir. Yeşil büyümeyi ise en önemli etkileyen faktörler arasında yenilebilir enerji kullanımının artırılmasının yanında kirletici enerji kaynakları olan fosil yakıtların azaltılması gelmektedir. Dolayısıyla daha yüksek yenilenebilir enerji kullanımı yeşil büyümeyi artırırken fosil yakıt kullanımında yaşanacak olan azalma ise negatif dışsallıkların azalmasına neden olarak yeşil büyümeyi artıracaktır.

Dolayısıyla bu çalışma literatürde birçok boşluğu doldurması açısından önemlidir. İlk olarak mutlak yoksulluk konusunda önemli bir başarıya imza atmış olan Çin ekonomisi özelinde olmasıdır. Bu sebeple Çin ülkesi özelinde çalışılması önemlidir. İkincisi enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi araştıran

çalışma çok fazla olmadığından literatürün gelişmesi için önemlidir. Üçüncüsü yoksulluğu etkileyen faktörler arasında yeşil büyüme ve enerji etkinliği değişkenlerini kullanan çalışmalara rastlanmamış olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulgular yenidir. Dördüncüsü güncel dönem verileriyle güncel Fourier tekniklerinin kullanılmasıdır. Bu yüzden bu çalışmada Çin ekonomisi için yeşil büyüme, kirletici enerjiler ve enerji etkinliğinin yoksulluk üzerindeki etkisinin büyüklüğü ve yönü güncel dönem verileriyle araştırılmaktadır

4. VERİ SETİ, EKONOMETRİK YÖNTEM VE BULGULAR

Bu bölümde Çin'de 1990-2019 dönemi için yeşil büyüme, kirletici enerjiler ve enerji etkinliğinin yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Bu amaçla yıllık veriler kullanılarak standart ADF ve Fourier ADF durağanlık testleri, Banerjee vd. (2017) tarafından geliştirilen Fourier ADL eşbütünleşme testi ile FMOLS, CCR ve DOLS kısa-uzun dönem tahmincileri kullanılmıştır.

2.1. Çalışmanın Verileri

Bu çalışmada 1990-2020 dönemi için Çin'de yoksulluk bağlantısı araştırılacaktır. Bunun için kullanılacak olan model

$$YOKSUL_t = \beta_1 + \beta_2 \text{YEŞİL}_t + \beta_3 \text{ETKİN}_t + \beta_4 \text{FOSİL}_t + u_t$$

Şeklindedir. Burada bağımlı değişken olan yoksulluk (YOKSUL) kişi başı nihai tüketim harcamaları (yoksulluğun azaltılmasının temsili olarak) (2015 sabit fiyatlarıyla ABD$) kullanılmaktadır. Açıklayıcı değişkenler olan YEŞİL, ETKİN ve FOSİL ise sırasıyla kişi başı yeşil büyüme (kişi başı GSYİH (2015 sabit fiyatlarıyla ABD$)-negatif dışsallıklar, kişi başı enerji kullanımında yaşanan etkinlik (Toplam GSYİH (2015 sabit fiyatlarıyla ABD$)/ toplam enerji kullanımı (koe))/toplam nüfus ve kişi başı fosil yakıt(kömür, petrol ve doğalgaz toplamı (koe)) kullanımıdır. YOKSUL ve YEŞİL değişkenleri Dünya Bankası (2022) veri tabanından alınırken, diğer veriler ise Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) (2022)'den alınmıştır. Tüm değişkenlerin logaritmaları alınmıştır

2.2.Çalışmanın Analiz Yöntemi

Bu bölümde değişkenlerin durağanlığı araştırılacaktır. Bunun için ilk olarak standart ADF testi kullanılacaktır. Değişkenlerin yapısal değişmeye sahip olabilir düşüncesiyle Fourier ADF durağanlık testi de beraberinde kullanılacaktır. Sonra açıklayıcı değişkenler ile yoksulluğun ilgili dönemde beraber hareket edip etmediğini görebilmek için son yıllarda literatüre kazandırılan Fourier ADL eşbütünleşme testi kullanılacaktır. Son olarak ise uzun dönem katsayı tahmini yapılacaktır.

2.2.1. Fourier Durağanlık testleri

Standart ADF testinde yapısal değişmeler dikkate alınmamaktadır. Bu yüzden ilk olarak

$$\Delta y_t = py_{t-1} + \beta_1 + \beta_2 trendu_t \quad (1)$$

Şeklinde denklem için durağanlık araştırılacaktır. Daha sonra literatürde serilerin sahip olabileceği yapısal değişmeler için durağanlık testleri geliştirilmiştir. Bunun nedeni seri eğer yapısal değişmeye sahip değilse standart ADF kullanılabilmektedir. Ancak eğer seri yapısal değişmeye sahip ise standart ADF testi bu değişmeyi dikkate alamayacaktır. Bu durum test edilen değişken için entegre derecesinin yanlış hesaplanmasına neden olabilecektir. Dolayısıyla bir sonraki kullanacak yöntemin yanlış belirlenmesine neden olabilecektir. Bu durum ise elde edilebilecek sonuçların güvenirliliğinin sorgulanmasına neden olacaktır. Bu yüzden yapısal değişmeleri dikkate alan testlerin kullanılması da önem arz etmektedir

Enders ve Lee (2012) tarafından literatürü kazanılan Fourier testinde şunu ifade etmişlerdir. Eğer bir Siri bir veya daha fazla yapısal kırılmaya sahip ise bu kırılmalar düşük frekanstaki trigonometrik fonksiyonlarla yakalayabilmektedir. Dolayısıyla fourier yeni fonksiyonların kullanıldığı durağanlık testlerinin vereceği sonuçlar daha isabetli olabilecektir. Ayrıca bu testin önemli bir avantajı da serini sahip olabileceği yapısal değişmenin zamanı ve sayısının önemli olmamasıdır. Çünkü Fourier fonksiyonlarının şekilleri bunu dikkate alabilmektedir burada en önemli olan şey uygun frekansın belirlenebilmesidir

Fourier ADF testinde Enders ve Lee (2012) tarafından (1) denklemi aşağıdaki şekilde revize edilmiştir.

$$\Delta y_t = py_{t-1} + \beta_1 + \beta_2 trend + \beta_3 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_4 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + u_t \quad (2)$$

Burada t trend, T zaman, k bilinmeyen ve belirlenmesi gereken frekans değerini göstermektedir. Ayrıca burada hangi değer için kalıntı kareler toplamı minimum (MinSSR) oluyor ise uygun frekans değeri bu durum dikkate alınarak belirlenecektir. Dolayısıyla burada önemli olan MinSSR' ye sahip uygun frekansı belirlemek olacaktır.

Değişkenlere ait standart ADF ve Fourier ADF durağanlık test sonuçları Tablo 2' de gösterilmiştir.

Tablo 2. Birim Kök Testi Sonuçları

	Düzey					
Değişken	**ADF**	**Frekans**	**MİNSSR**	**F-Testi**	**Uygun Gecikme**	**F-ADF**
YOKSUL	-1.915	1	0.012	11.325***	4	-0.810
YEŞİL	1.083	1	0.017	12.300***	7	-1.343
ETKİN	-1.368	4	0.001	5.001	4	0.346
FOSİL	-0.336	1	0.039	2.606	6	-1.300
	Birinci Fark					
Değişken	**ADF**	**Frekans**	**MİNSSR**	**F-Testi**	**Uygun Gecikme**	**F-ADF**
YOKSUL	-5.555***	2	0.002	0.561	4	0.536
YEŞİL	-5.896***	1	0.013	15.101***	7	-3.897**
ETKİN	-3.261**	4	0.001	8.336**	7	-3.970***
FOSİL	-3.112**	1	0.033	4.402	5	-3.002

Not: F test kritik değerleri %1=10.35, %5=7.58, %10=6.35, Fourier ADF k=1 kritik değerler %1=-4.42, %5=-3.81, %10=-3.49, ADF k=2 kritik değerler %1=-3.97, %5=-3.27, %10=-2.91, Fourier ADF k=4 kritik değerler %1=-3.64, %5=-2.97, %10=-2.64, ADF kritik değerler %1=-3.753, %5=-2.998, %10=-2.639, ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 2'ye dikkat edilirse yoksulluk ve yeşil büyüme değişkenleri için F testi istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla bu değişkenler için Fourier durağanlık testi yorumlanacaktır. Standart ADF test sonuçlarına bakıldığında Standart ADF test istatistikleri kritik değerlerden küçük olduğu için bu değişkenler düzeyi değerlerinde birim köke sahiptir. Diğer yandan enerji etkinliği ve fosil yakıt kullanımı değişkenleri ise standart ADF test sonuçlarına göre düzeyi değerlerinde birim köklüdür. Dolayısıyla tüm değişkenler düzey değerlerinde birim köklüdür.

Daha sonra değişkenlerin birinci farkı alınmıştır. Yeşil büyüme ve enerji etkinliği değişkenleri için F testi istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla Fourier ADF test sonuçları dikkate alındığında kritik değerlerden büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu değişkenler birinci farklarında durağandır. Diğer taraftan yoksulluk ve fosil yakıt kullanımı ise standart ADF test istatistiğine göre birinci farkına durağandır. Dolayısıyla tüm değişkenler birinci farkında durağandır.

2.2.2.Eşbütünleşme Testi

Eşbütünleşmeye Gecikmesi Dağıtılmış (ADL) testi ilk kez Banerjee vd. (1998) tarafından önerilmiştir. Daha sonra Banerjee vd. (2017) literatüre kazandırdığı testte daha önceki modeline sinüs ve cosinüs fonksiyonlarının dâhil edildiği Fourier fonksiyonlarını eklemiştir. Banerjee vd. (2017) Fourier ADL modelinde sabit terim yerine deterministik bileşenleri yerleştirerek aşağıdaki şekilde revize etmiştir.

$$\Delta y_t = d(t) + \beta_1 y_{t-1} + \gamma_1' x_{t-1} + \emptyset' \Delta x_t + u_t \quad (3)$$

$$d(t) = a_0 + \gamma_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \gamma_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) \quad (4)$$

Burada d(t) deterministik bileşendir. Revize edilmiş modelde otokorelasyon sorununu düzeltmek için değişkenlerin gecikmeli değerleri eklenmiştir. Burada alternatif hipotez değişkenler arasında uzun dönemli ilişki bulunmaktadır şeklindedir. Dolayısıyla burada uzun dönemli ilişkiyi test etmek için (3) nolu denklemi koşup uygun frekans değeri elde edilerek bağımlı değişkenin gecikmeli değer katsayısının anlamlılığı standart t-testiyle

$$H_0: \beta_1 = 0 \quad (5)$$

Şeklinde test edilmektedir. Her ne kadar standart t testiyle sınansa da Banerjee vd. (2017)' nin makalesindeki kritik değerler kullanılmaktadır.

Çin için değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi araştırılmış ve sonuçlar Tablo 3' de gösterilmiştir.

Tablo 2. Fourier Engle-Granger Eşbütünleşme Test Sonuçları

Değişken	Gecikme Uzunluğu	Frekans	Min AIC	FADL Eşbütünleşme Test İstatistiği
YOKSUL	4	2	-9.766	-8.504***
YEŞİL	4			
ETKİN	4			
FOSİL	4			

Not: Fourier ADL eşbütünleşme için kritik değerler %1=-5.04, %5=-4.36, %10=-3.99 ve ***, **, * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3 incelendiğinde Fourier ADL eşbütünleşme testi için elde edilen -8.504 test istatistiği kritik değerlerden mutlak değerce büyük olduğundan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur temel hipotezi reddedilmektedir. Dolayısıyla değişkenler ilgili dönemde birlikte hareket etmektedir.

2.2.3. Uzun dönem katsayı tahmini

Bu bölümde yeşil büyüme, enerjinin etkin kullanımı ve fosil yakıt kullanımının yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Bunun için uzun dönem katsayı tahmini yapılacaktır. Ilk olarak Philips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen FMOLS tahmincisi kullanılacaktır. Bu tahminci bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasındaki ilişki ve içselik sorunundan dolayı meydana gelebilecek sapmaların giderilmesi için önemli bir tahmincidir (Nazlıoğlu, 2010: 99). Diğer yandan Park (1992) tarafından geliştirilen CCR uzun dönem katsayı tahmincisi kullanılacaktır. Bu tahminci de ilgili dönemde ortaya çıkabilecek korelasyondan kaynaklı içsellik problemi asimptotik olarak yok edilebilmektedir (Mehmood vd., 2014: 9). Son olarak Stok ve Watson (1993) tarafından Geliştirilen DOLS tahmincisi ile değişkenler arasındaki ilişki araştırılacaktır. Bu tahminci de sürece dinamik unsurlar eklenmektedir ve statik denklemlerde ortaya çıkabilecek problemler yok edilmektedir. Ayrıca homojen yapıda olmayan ve düşük gözlemler için bu tahminci etkin sonuçlar verebilmektedir (Mark ve Sul, 2003: 654).

Modelde eşbütünleşme ilişkisine rastlanmış ve uzun dönem katsayı tahmin sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Uzun Dönem Katsayı sonuçları

Model	FOSİL	YEŞİL	ETKİN	SIN	COS	C
FMOLS	-7.159***	7.438***	-8.650***	-0.226***	0.122***	-65.989***
	(1.169)	(1.258)	(1.670)	(0.074)	(0.022)	(15.707)
DOLS	-6.988***	7.232***	-8.319***	-0.226***	0.121***	-62.943***
	(1.209)	(1.301)	(1.727)	(0.075)	(0.023)	(16.241)
CCR	-7.323***	7.643***	-8.883***	-0.215**	0.121***	-68.211***
	(1.504)	(1.715)	(2.256)	(0.086)	(0.025)	(121.196)

Not: ∗(%10), ∗∗(%5) , ∗∗∗ (%1) düzeyinde anlamlılık seviyeleridir.

Tablo 4 incelendiğinde tüm katsayı tahmincileri için değişkenlerin büyüklüğü ve yönü benzer sonuçlar göstermiştir. Tüm katsayı tahmincileri için fosil yakıt kullanımı ve enerjinin etkin kullanımı yoksulluğu olumsuz etkilerken yeşil büyüme ise olumlu etkilemektedir.

FMOLS tahmincisi için fosil yakıt kullanımı ve enerjinin etkin kullanımında meydana gelebilecek %1 birimlik artış sırasıyla yoksulluğu %7.16 ve %8.65 olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan yeşil büyüme de meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu %7.44 olumlu etkilemektedir.

DOLS tahmincisi için fosil yakıt kullanımı ve enerjinin kullanımında meydana gelen %1 birimlik artış

sırasıyla yoksulluğu %6.99 ve %8.32 olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan yeşil büyümede meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu %7.23 olumlu etkilemektedir

Son olarak CCR tahmincisi için fosil yakıt kullanımı ve enerjinin etkin kullanımda meydana gelen %1 birimlik artış sırasıyla yoksulluğu %7.32 ve %8.88 olumsuz etkilemektedir. Yeşil büyümede meydana gelen %1 birimlik artış ise yoksulluğu %7.64 olumlu etkilemektedir.

Modelde tüm tahminciler için hata düzeltme modeli koşulmuş ve sonuçlar Tablo 5' de gösterilmiştir.

Tablo 4. Kısa Dönemli Katsayıların Tahmini

Model	ECT-1	FOSİL	YEŞİL	ETKİN	C
FMOLS	-0.769*** (0.124)	-5.067*** (0.931)	5.580*** (0.670)	-6.265*** (1.309)	-0.012 (0.034)
DOLS	-0.753*** (0.200)	-4.956*** (1.499)	5.642*** (1.090)	-5.867** (2.129)	-0.017 (0.055)
CCR	-0.779*** (0.176)	-5.061*** (1.197)	5.690*** (1.373)	-6.251*** (1.803)	-0.012 (0.041)

Not: ∗(%10), ∗∗(%5) , ∗∗∗ (%1) düzeyinde anlamlılık seviyeleridir.

Tablo 5 incelendiğinde hata düzeltme katsayısı olan ECT katsayısı tüm katsayı tahminciler için negatif -1 ve 0 arasında istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Dolayısıyla tüm tahminciler için açıklayıcı değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki uzun dönemli ilişki doğrulanmıştır. Ayrıca fosil yakıt kullanımı ve enerjinin etkin kullanımı kısa dönemde tüm tahminciler için yoksulluğu olumsuz etkilerken yeşil büyümede yaşanan artış ise yoksulluğu olumlu etkilediği elde edilmiştir. Uzun dönemde olduğu gibi kısa dönemde de tüm değişkenler istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yoksulluk küresel bir sorun olarak yakın zamanda güncelliğini koruyacak bir konu olarak devam edeceği değerlendirilmektedir. Yoksulluğun birçok literatürde araştırma alanları mevcuttur. Bunlar arasında en çok yeterli beslenme, temel eğitim ve temel sağlıktan yoksun olma olarak bulunmaktadır. Ancak enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar ise son dönemde literatürde giderek sayısını artırmaktadır. Bu çalışmada ise yoksulluk alanında çok iyi bir performans gösteren ve 2020 yılında mutlak yoksulluğu ortadan kaldıran Çin ekonomisi için enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır

Bu amaçla Çin'de kirletici enerjiler, yeşil büyüme ve enerjinin etkin kullanımı ile yoksulluk arasındaki uzun dönemli ilişki araştırılmaktadır. 1990-2019 döneminde yıllık verilerin kullanıldığı bu çalışmada güncel Fourier teknikleri kullanılmaktadır. İlk olarak değişkenlerin durağanlığı araştırılmaktadır. Bunun için standart ADF ve Fourier ADF Durağanlık testleri kullanılmaktadır. Tüm değişkenlerin birinci farkın da durağan olması nedeniyle eş bütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Bunun için ise Fourier ADL eş bütünleşme testi kullanılmıştır. Eş bütünleşme sonuçlarına göre ilgili dönemde değişkenler beraber hareket etmektedir. Son

olarak değişkenler arasında uzun dönemli katsayı ilişkisi araştırılmıştır. Bunun için üç tahminci kullanılmıştır. İlk olarak FMOLS daha sonra DOLS ve son olarak CCR tahmincileri kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre hem kısa hem de uzun dönemde fosil yakıt kullanımı ve enerji etkinliği yoksulluğu olumsuz etkilerken yeşil büyüme ise olumlu etkilediği elde edilmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında fosil yakıt kullanımının Çin'de yoksulluğu olumsuz etkilediği elde edilmiştir. Bunun nedeni fosil yakıtın geleneksel bir enerji kaynağı olmasıdır. Ayrıca fosil yakıt kolay erişilebilir, ucuz ve bol bir enerji kaynağı olduğundan yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip hale gelmektedir. Diğer yandan fosil yakıtın yüksek teknoloji gerektirmemesi onun cazipliğini daha da artırmaktadır. Ancak bu durumun Çin özelinde ve dünya genelinde hava kalitesini olumsuz etkilemesinin yanında enerji ithalatçısı olan Çin ekonomisini daha fazla dışa bağımlı hale getirmektedir. Diğer yandan enerji etkinliğinde yaşanan artış Çin ekonomisi için daha fazla üretim ve rekabete dönüştüğünden enerji kullanımını daha fazla artmaktadır. Toplam enerji kaynakları içerisinde yüksek paya sahip fosil yakıt kullanımı dikkate alındığında ise artan enerji talebi çoğunlukla fosil yakıtlardan karşılanmaktadır. Dolayısıyla bu durum Çin'de daha fazla enerji ithalatına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum daha fazla maliyet ve daha fazla döviz ihtiyacına neden olmaktadır. Ayrıca artan üretim enerji alanında dışa bağımlı olan Çin ekonomisi için daha fazla kırılganlıkları da beraberinde getirmektedir. Çünkü enerji alanında kendi kendine yeterli olmayan Çin ekonomisi küresel olarak yaşanacak herhangi bir enerji krizinde büyük yara alarak yoksulluğun da dahil olduğu önemli göstergelerden olumsuz etkilenebilecektir. Dolayısıyla enerji ithalatçısı Çin ekonomisi için fosil yakıt kullanımının azaltılması ve bunun yerine temiz ve çevre dostu alternatif enerji kaynaklarının kullanımı önemli fırsatlar sunmaktadır. Diğer yandan enerji etkinliğinde yaşanacak artış Geri tepme etkisinin önüne geçerek daha az kaynak kullanımına ve dolayısıyla daha az fosil yakıt ihtiyacına ve daha az döviz talebine neden olabilecektir. Bu durum ise aynı zamanda yeşil büyümeyi de olumlu etkileyecektir. Artan temiz alternatif enerji kaynaklarının kullanımı yeşil büyümeyi olumlu ekleyerek negatif dışsallıklarında azalmasına neden olacaktır. Dolayısıyla fosil yakıt kullanımının azaltılmasının yanında Geri Tepme Etkisi olmadan yaşanacak olan enerji etkinliği ile birlikte artan yeşil büyüme Çin ekonomisi için yoksulluğu olumlu etkileyebilecektir.

KAYNAKÇA

Assembly, G. (2006). Observance of the International Day for the Eradication of Poverty.

Banerjee, A., Dolado, J., & Mestre, R. (1998). Error-correction mechanism tests for cointegration in a single-equation framework. *Journal of time series analysis*, 19(3), 267-283.

Banerjee, P., Arčabić, V., & Lee, H. (2017). Fourier ADL cointegration test to approximate smooth breaks with new evidence from crude oil market. *Economic Modelling*, 67, 114-124.

Chang, I. S., Liu, H., Wu, J., Zhou, C., & Zheng, L. (2021). Process analysis of poverty eradication in China: A case study on photovoltaic projects for poverty alleviation. *Environmental Impact Assessment Review*, 90, 106630.

Damij, N., & Damij, T. (2014). Process Analysis. In Process Management (pp. 61-83). *Springer*, Berlin, Heidelberg.

Desa, U. N. (2016). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.

Dünya Bankası (2022). World development indicators online database. https://databank.worldbank.org/source/world-developmentindicators, (Erişim Tarihi: 10.11.2022).

Enders, W., & Lee, J. (2012). The flexible Fourier form and Dickey–Fuller type unit root tests. *Economics Letters*, 117(1), 196-199.

Internatıonal Energy Agency (IEA), (2022). Data and statistics.www.iea.org>, (Erişim Tarihi: 10.11.2022).
L. Yan, J. Zhao, & Y. Wang (2019). The course, experience, and key points of continuous advancement for China's poverty alleviation. *Economic Daily*, 1-4
Mark, N. C. & Sul, D. (2003). Cointegration vector estimation by panel DOLS and long-run money demand. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65(5), 655-680.
Mehmood, B., Feliceo, A. & Shahid, A. (2014). What causes what? Aviation demand and economic growth in Romania: Cointegration estimation and causality analysis. *Romanian Economic Business Review*, 9(1), 21-34.
Nazlıoğlu, Ş. (2010). Makro iktisat politikalarının tarım sektörü üzerindeki etkileri: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir karşılaştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
P. Shi, & Y. Wei (2021). The communist party of China's hundred years of anti-poverty Admin. *Reform*, 3, 1-13
Park, Joon Y. (1992). Canonical Cointegrating Regressions. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 60(1), 119-143.
Phillips, P. & Hansen, B. (1990). Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes. *Review of Economic Studies*, 57, 99-125.
Stock, J. H. & Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 783-820.
UNCED. (1992). Earth Summit Agenda 21: programme of action for sustainable development.
Wang, X., & Zhang, X. (2021). An explanation of China's experience in eliminating absolute poverty and the orientation of relative poverty governance in the post-2020 era. Chin. *Rural Econ*, 2, 2-18.

ENERJİ BAĞIMSIZLIĞI, ENERJİ İNOVASYONU VE YEŞİL ENERJİ KULLANIMININ YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: MEKSİKA ÖRNEĞİ

Dr. Mustafa NAİMOĞLU
ORCID: 0000-0001-9684-159X
Bingöl Üniversitesi
Yunus Emre KARACA
ORCID: 0000-0003-3148-3669
Bingöl Üniversitesi

ÖZET

Literatürde farklı ülke grupları için sosyal, ekonomik, siyasi ve demografik faktörlerle yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu çalışmada ise enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki yükselen ekonomiler arasında önemli bir yere sahip olan Meksika ekonomisi için araştırılmaktadır. Yoksulluğun azaltılması değişkeni olarak kişi başına tüketim harcamaları kullanılmıştır. Literatürde önemli bir ülke grubu olan 23 yükselen ekonomi için 2000-2020 döneminde kişi başına tüketim harcamaları artış oranları hesaplanmış ve %1.85 artışla en az artışa sahip Meksika ekonomisi olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma, 1990-2020 döneminde Meksika ekonomisi için enerji bağımsızlığının, enerji inovasyonunun ve yeşil enerji kullanımının yoksulluk üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Enerji bağımsızlığı olarak enerji ithalat değişkeni tercih edilmiştir. Azalan enerji ithalatı enerji ithalatçısı Meksika ekonomisi için enerji alanında kendi kendine yeten yani enerji alanında bağımsız bir ekonomi olduğunu göstermektedir. Enerji inovasyonu için ise enerji kayıpları kullanılmıştır. Artan enerji kayıpları bir ülkenin enerji alanında sahip olduğu teknolojinin ve teknolojik altyapısının yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu yüzden enerji inovasyonu için enerji kayıpları değişkeni kullanılmıştır. Yeşil enerji için ise hidro hariç diğer tüm yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmıştır. 1990-2020 döneminde yıllık verilerin kullanıldığı çalışmada açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin büyüklüğü ve yönü araştırılmak istenmektedir. Bunun için ilk olarak standart ADF ve Fourier ADF testleriyle değişkenlerin durağanlığı sınanmıştır. Sonra değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki için literatüre son yıllarda kazandırılan Fourier Engle-Granger eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Kısa ve uzun dönem katsayı tahmini için ise FMOLS, DOLS ve CCR tahmincileri kullanılmıştır. Ampirik bulgular göstermiştir ki enerji kayıpları yoksulluğu artırmaktadır. Ancak yenilenebilir enerji kullanımı ve enerji ithalatı ise yoksulluğu azaltmaktadır. Bunun nedeni artan enerji kayıplarının herhangi bir çıktıya dönüşmeyerek Meksika ekonomisi için daha fazla maliyete neden olmasıdır. Daha yüksek yenilenebilir enerji kullanımı ise çevre kalitesini artırmasının yanında enerji maliyetlerinin azalmasına ve ülke refahının yükselmesine neden olmaktadır. Diğer yandan 2020 yılında Meksika ekonomisinin kullandığı toplam enerji içerisinde fosil yakıtın payı %89'dur. Bu durum Meksika ekonomisinin GSYİH'sının daha fazla fosil yakıtla entegre olduğunu göstermektedir. Bu yüzden artan enerji ithalatı fosil yakıt olarak karşılandığından enerji bağımsızlığını olumsuz etkilese de GSYİH'sına olumlu yansıyacaktır. Dolayısıyla bu durumun yoksulluk üzerinde olumlu etkisi olduğu değerlendirilmektedir. O halde Meksika'nın sürdürülebilir kalkınması için

enerji kayıplarının ve enerji ithalatının azaltılması gerekmektedir. Ancak yenilenebilir enerji kullanımı ise Meksika için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Enerji bağımsızlığı, enerji inovasyonu, yeşil enerji, Meksika.

THE EFFECT OF ENERGY INDEPENDENCE, ENERGY INNOVATION AND GREEN ENERGY USE ON POVERTY: THE EXAMPLE OF MEXICO

ABSTRACT

In the literature, the relationship between social, economic, political, and demographic factors and poverty is investigated for different country groups. In this study, the relationship between the energy economy and poverty is investigated for the Mexican economy, which has an important place among emerging economies. Per capita consumption expenditures were used as the poverty reduction variable. Per capita consumption expenditure growth rates were calculated for 23 emerging economies, which is an important country group in the literature, and it was seen that the Mexican economy had the least increase with an increase of 1.85%. Therefore, this study investigates the impact of energy independence, energy innovation, and green energy use on poverty in the Mexican economy in the period 1990-2020. As energy independence, the energy import variable was preferred. The decreasing energy imports show that the Mexican economy, which is an energy importer, is self-sufficient in the field of energy, that is, an independent economy in the field of energy. Energy losses are used for energy innovation. Increasing energy losses show that the technology and technological infrastructure of a country in the field of energy is insufficient. Therefore, the energy losses variable is used for energy innovation. For green energy, all other renewable energy sources except hydro were used. In the study, in which annual data were used from 1990 to 2020, it is desired to investigate the magnitude of the effect of explanatory variables on the dependent variable. For this, firstly, the stability of the variables was tested with the standard ADF and Fourier ADF tests. Then, the Fourier Engle-Granger cointegration test, which has been introduced to the literature in recent years, was used for the long-term relationship between the variables. FMOLS, DOLS, and CCR estimators were used for short and long-term coefficient estimation. Empirical findings have shown that energy losses increase poverty. However, the use of renewable energy and energy imports reduce poverty. This is because increased energy losses do not turn into any output, causing more costs for the Mexican economy. Higher use of renewable energy, on the other hand, not only increases the environmental quality but also reduces energy costs and increases the welfare of the country. On the other hand, the share of fossil fuels in the total energy used by the Mexican economy in 2020 is 89%. This shows that the GDP of the Mexican economy is more integrated with fossil fuels. Therefore, since the increased energy imports are met as fossil fuels, it will have a positive impact on the GDP, even if it negatively affects energy independence. Therefore, this situation is considered to have a positive effect on poverty. Therefore, it is necessary to reduce energy losses and energy imports for the

sustainable development of Mexico. However, the use of renewable energy offers significant opportunities for Mexico.

Key words: Poverty, Energy independence, energy innovation, green energy, Mexico.

GİRİŞ

Yoksullukla mücadele küresel olarak devam etmektedir. Her ekonomi yoksullukla mücadele için farklı politikalar uygulamaktadır. Ancak son on yılda yoksulluğun gelişmekte olan ülkelerde azaltılması için Şartlı Nakit Transferi Programları önemli bir strateji haline gelmiştir. Bu programlar kısa dönemde gelişmekte olan ülkelerde hane halkının kırılganlığını azaltmaktadır. Ancak uzun dönemde ise sağlık, eğitim ve beslenme gibi alanlara müdahale ederek yoksulluğu azaltmaktır. Bu programların sağlık, beslenme ve eğitim üzerindeki yoksulluğu azalttığı elde edilmiştir. Dolayısıyla bu programlar yoksullukla mücadele eden bazı ekonomiler tarafından benimsenmiş ve dünya çapında yaklaşık 20 ülkede uygulanmaya başlanmıştır (Iniguez-Montiel ve Kurosaki, 2018; Diaz-Barriga ve Barnhart, 2022).

İlk olarak Şartlı Nakit Transferi Programı 1997 yılında Meksika'nın kırsal kesimlerinde uygulanmaya başlanmıştır. İlerleyen zamanlarda kentsel alanlara da genişletilmiştir. Ancak bu program kırsal alanlarda okul ve sağlık ocağı bulunan kesimlerde yapıldığı için kırsal alanların tümü için uygulanamamıştır. Bu yüzden diğer kırsal alanlar programdan çıkarılmıştır. Ancak bu toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak için ise Meksika hükümeti tarafından gıda destek programları başlatılmış ve bu programlar sayesinde nakit ve ayni yardımlar sağlanarak yoksullukla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu programlar Meksika'da yoksulluğun azaltılması için hayata geçirilen önemli programlardır (Valero ve Valero, 2013).

Dünyanın çoğunluğunu oluşturan gelişmekte olan ekonomiler de yoksulluğun azaltılması için kalkınma önemli bir kavramdır. Ancak kalkınma için iktisadi büyüme önemli ve gereklidir. Artan büyüme yoksullar için hem gelir kaynağı hem de eşitsizliğin azaltılması yoluyla yoksulluğun azalmasına katkı bulunacağı değerlendirilmektedir. Ancak bazen artan büyümenin gelir adaletsizliği veya yanlış bütçe uygulamalarıyla yoksulluğu azaltıcı bir etkiye sahip olmamaktadır.

Dolayısıyla birçok ülkede yoksullukla ilgili farklı politikalar uygulanmakta ve farklı kavramlarla yoksulluğu etkileyen faktörler araştırılmaktadır. Ancak enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki literatürde daha yeni gelişen bir alandır. Bu yüzden bu çalışmada Meksika için enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır Meksika ekonomisi yükselen ekonomiler arasında yer alan önemli bir ekonomidir. Ancak bu ekonomi son 20 yılda diğer yükselen ekonomilere nazaran yoksulluğun en düşük seviyede iyileşmesine sahip bir ekonomidir. Yükselen ekonomiler içerisinde son 20 yılda Çin ekonomisi %351 artışla yoksulluğunu iyileştirme konusunda en iyi performansı gösteren ülke olurken Meksika ekonomisi ise aynı dönemde %1.85 yoksulluk görünümünü en az iyileştiren ekonomi olmuştur (Dünya Bankası, 2022).

Meksika ekonomisi gelişmekte olan bir ekonomidir ve toplam enerji kaynakları içerisinde en yüksek pay fosil yakıta aittir. 1990 yılında enerji ihracatçısı bir ekonomi iken 2020 yılına gelindiğinde enerji ithalatçısı bir ekonomi olmuştur. Meksika'nın enerji görünümüne bakıldığında 1990-2018 döneminde yıllık olarak ortalama fosil yakıt artış hızı %1.43 olarak gerçekleşmiştir. Fosil yakıt içerisinde en yüksek artış hızına sahip lider enerji kaynağı ise %3.89 ile kömür kaynağıdır. Onu %3.77 ile doğal gaz ve %0.12 ise petrol takip etmektedir. Ancak bu dönemde fosil yakıta önemli alternatif olabilecek yenilenebilir enerji kullanımı ise yıllık olarak ortalaması %0.33 artış hızına sahiptir. Diğer yandan Meksika ekonomisi için yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde hidro kaynağı yıllık olarak ortalama %1.18 artış hızına sahipken diğer tüm enerji kaynakları ise %0.14 azalış göstermiştir (IEA, 2022). Dolayısıyla bu durum Meksika ekonomisi için enerji kaynakları arasında yıllık olarak artış hızı en düşük olan enerji kaynağını yenilenebilir enerji yapmaktadır. Dolayısıyla Meksika ekonomisi hem yoksulluk alanında hem de temiz enerji konusunda çok az iyileşme gösteren bir ekonomidir. Ayrıca 23 yükselen ekonomi arasında %10.08 yıllık ortalama artış hızıyla Meksika ekonomisi enerji ithalatçısı ekonomiler arasında en çok enerji ithalat artış hızına sahip ekonomi olarak ilk sırada yer almaktadır (IEA, 2022). Enerji ithalatı ise fosil yakıt olarak gerçekleşmektedir. Bu ithalat içerisinde ise en yüksek payı yıllık olarak ortalama %18.5 artış hızıyla doğal gaz alırken onu %12.33 ile kömür ve %9.01 ile petrol izlemektedir (IEA, 2022). Dolayısıyla Meksika ekonomisi ihtiyaç duyduğu enerjiyi kendi öz kaynaklarıyla karşılayamamakta ve bu yüzden dışarıdan ithal etmektedir. Diğer yandan Meksika'nın bu 29 yıllık (1990-2018) süreçte yıllık olarak ortalama büyüme (GSYH) hızı %3.91 olarak gerçekleşmiştir (Dünya Bankası, 2022). Meksika ekonomisi bu büyümeyi ise yüksek fosil yakıt kullanımı nedeniyle kirli olarak gerçekleştirmektedir. Kullanılan kirli enerji kullanımı sonucunda ise yıllık olarak ortalama karbondioksit emisyon artış hızı %2.06 olarak gerçekleşmiştir (BP, 2022). Dolayısıyla Meksika ekonomisi yüksek fosil yakıt kullanımına sahip enerji ithalatçısı ve çevre kirliliği yüksek bir ekonomi olmanın yanında yoksulluk alanında da kötü durumda olan bir ekonomidir.

Meksika ekonomisinde çevre kirliliğini azaltmak için kullanabileceği alternatif temiz enerji kaynakları içerisindeki yenilenebilir enerji kullanımı istenilen seviyenin çok altında ve çok düşük bir seviyeye sahiptir. Dolayısıyla bu durum Meksika ekonomisinin yoksulluğun yanında enerji ile ilgili de ciddi sorunlara sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Meksika ekonomisi için enerji bağımsızlığı, enerji inovasyonu ve yeşil enerji kullanımının yoksulluk üzerindeki etkisi güncel dönem verileri ile araştırılmaktadır. Enerji bağımsızlığı değişkenin kullanılmasının amacı yoksullukla önemli bir ilişkisi olduğunu düşünülmektedir. Çünkü Meksika ekonomisi enerji alanında dışa bağımlı bir ekonomidir ve büyüme için gerekli olan ihtiyaç duyduğu enerjiyi karşılayabilmesi için yüksek dövize ihtiyaç duymaktadır. Meksika ekonomisi son dönemlerde döviz sıkıntısı yüzünden yüksek enflasyona sahip olmanın yanında sürekli olarak kırılgan beşli ekonomiler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla artan enerji bağımlılığı Meksika ekonomisi için yüksek maliyet getirdiğinden ülke sermayesini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu olumsuzluklar

aynı zamanda makroekonomik değişkenlere de yansıyabilmektedir. Dolayısıyla enerji ithalatının Meksika ekonomisinde yoksulluk üzerinde önemli bir eksi olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer yandan enerji inovasyonu olarak birçok değişken kullanılabilmektedir. Ancak bu çalışmada enerji inovasyonunun temsilcisi olarak enerji kayıpları değişkeni kullanılmaktadır. Bir ekonomi enerji alanında yüksek teknolojiye sahipse düşük enerji kayıplarına sahiptir. Dolayısıyla Meksika ekonomisi enerji alanında yüksek teknolojiye sahip bir ekonomi değildir. Bu yüzden enerji ile ilgili gerçekleşen faaliyetler sırasında yüksek enerji kayıpları gerçekleşmektedir. Enerjinin üretimi, iletimi ve taşınması sırasında meydana gelen enerji kayıplarında yaşanan artış Meksika ekonomisi için ek maliyetleri ve ek enerji yatırımlarını beraberinde getirmektedir. Bu durum Meksika ekonomisi için yoksulluk üzerinde fosil yakıt kullanımı gibi olumsuz bir etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir

Yeşil enerji ise Meksika ekonomisi için hem dışa bağımlılığı azaltmanın yanında ihtiyaç duyduğu enerji talebini azaltmak hem de üretimde en fazla maliyet getiren enerji maliyetlerini düşürebilmek için önemli fırsatlar sunmaktadır. Artan yenilenebilir enerji çevre dostu olmanın yanında insan sağlığını da olumlu etkileyecektir. Aynı zamanda insanların temiz enerjiye ulaşımını da sağlayabilmek için önemli bir alternatif enerji kaynağıdır. Meksika ekonomisinin bu enerji kaynağından yeterince faydalanmamasının arkasında birçok nedenler vardır ancak artan yeşil enerji kullanımının ülke ekonomisine olumlu yansımasının yanında yoksulluk üzerinde de olumlu etkisi olacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi Meksika için araştırmaktadır. Bunun için enerji bağımsızlığı, enerji inovasyonu ve yeşil enerji kullanımının yoksulluk üzerindeki etkisi Meksika ekonomisi için güncel dönem verileriyle araştırılacaktır.

5. VERİ SETİ, EKONOMETRİK YÖNTEM VE BULGULAR

Bu bölümde Meksika'da 1990-2020 dönemi için enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu amaçla yıllık veriler kullanılarak standart ADF ve Fourier ADF durağanlık testleri, Yılancı (2019) tarafından geliştirilen Fourier Engle-Granger eşbütünleşme testi ile FMOLS, CCR ve DOLS kısa-uzun dönem tahmincileri kullanılmıştır.

2.3. Çalışmanın Verileri

Bu çalışmada 1990-2020 dönemi için Meksika'da yoksulluk bağlantısı araştırılacaktır. Bunun için kullanılacak olan model

$$YOKSUL_t = \beta_1 + \beta_2 \text{BAĞIMSIZ}_t + \beta_3 \text{KAYIP}_t + \beta_4 \text{YENİLENEBİLİR}_t + u_t$$

Şeklindedir. Burada bağımlı değişken olan yoksulluk (YOKSUL) kişi başı nihai tüketim harcamaları (yoksulluğun azaltılmasının temsili olarak) (2015 sabit fiyatlarıyla ABD$) kullanılmaktadır. Açıklayıcı değişkenler olan BAĞIMSIZ, KAYIP ve YENİLENEBİLİR ise sırasıyla kişi başı tüm enerji ithalat (koe), kişi

başına enerjinin üretimi, iletimi ve taşınması sırasında gerçekleşen enerji kayıpları (koe) ve kişi başı hidro hariç yenilenebilir enerji kullanımı (koe) olarak ifade edilmektedir. YOKSUL değişkeni Dünya Bankası (2022) veri tabanından alınırken, diğer veriler ise Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) (2022)'den alınmıştır. Tüm değişkenlerin logaritmaları alınmıştır.

2.4.Çalışmanın Analiz Yöntemi

Bu bölümde değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki araştırılacaktır. İlk olarak değişkenlerin hangi seviyede entegre derecesine sahip olduğu araştırılacaktır. Bunun için geleneksel ve Fourier ADF testleri kullanılacaktır. Sonra değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediği araştırılacaktır. Bunun için ise son zamanlarda literatüre kazandırılan Fourier Engle-Granger eş bütünleşme testi kullanılacaktır son olarak uzun dönem kasayı tahminleri yapılacaktır.

2.2.1.Fourier Durağanlık testleri

İlk olarak yapısal değişmelerin dikkate alınmadığı durağanlık testi yapılacaktır. Bunun için aşağıdaki (1) denklemi için geleneksel ADF durağanlık testi yapılacaktır.

$$\Delta y_t = py_{t-1} + \beta_1 + \beta_2 trendu_t \quad (1)$$

Eğer bir değişken yapısal değişime sahipse ve uygun yöntemle durağanlığı araştırılmazsa yanıltıcı ve güvenilir olmayan sonuçlar verebilir. Bu yüzden geleneksel durağanlık testinin yanında yapısal değişimleri dikkate alan Fourier durağanlık testleri de kullanılacaktır. Enders ve Lee (2012) tarafından literatüre kazandırılan durağanlık testinde bir veya daha fazla kırılma varsa düşük frekanstaki trigonometrik fonksiyonlarla bu yapısal değişimlerin yakalanabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca bu testin vereceği sonuçlar daha güvenilir olabileceği değerlendirilmektedir. Diğer yandan bu test kullanırken serinin sahip olabileceği yapısal değişmenin zamanı ve sayısı göz ardı edilebilmektedir. Çünkü modele eklenen sinüs ve kosinüs fonksiyonları bu değişimleri yakalayabilmektedir. Dolayısıyla Enders ve Lee (2012) tarafından geleneksel ADF denklemi aşağıdaki şekilde revize edilmiştir. Burada en önemli olan şey uygun frekansın belirlenebilmesidir.

$$\Delta y_t = py_{t-1} + \beta_1 + \beta_2 trend + \beta_3 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_4 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + u_t \quad (2)$$

Burada t trend, T zaman, k bilinmeyen ve belirlenmesi gereken frekans değerini göstermektedir. Ayrıca burada hangi değer için kalıntı kareler toplamı minimum (MinSSR) oluyor ise uygun frekans değeri bu durum dikkate alınarak belirlenecektir. Dolayısıyla burada önemli olan MinSSR' ye sahip uygun frekansı belirlemek olacaktır. Değişkenlere ait durağanlık test sonuçları Tablo 1' de gösterilmiştir.

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonuçları

	Düzey					
Değişken	**ADF**	**Frekans**	**MİNSSR**	**F-Testi**	**Uygun Gecikme**	**F-ADF**
YOKSUL	-1.820	1	0.021	10.089***	4	-0.103
BAĞIMSIZ	1.006	1	0.001	11.006***	7	-1.203
KAYIP	-1.300	4	0.018	4.058	4	0.401
YENİLENEBİLİR	-0.216	1	0.004	2.501	6	-1.199
	Birinci Fark					
Değişken	**ADF**	**Frekans**	**MİNSSR**	**F-Testi**	**Uygun Gecikme**	**F-ADF**
YOKSUL	-6.186***	2	0.003	0.460	4	0.512
BAĞIMSIZ	-6.283***	1	0.044	12.510***	7	-3.790**
KAYIP	-3.199**	4	0.001	9.836**	7	-3.601***
YENİLENEBİLİR	-3.286**	1	0.027	3.003	5	-2.995

Not: F test kritik değerleri %1=10.35, %5=7.58, %10=6.35, Fourier ADF k=1 kritik değerler %1=-4.42, %5=-3.81, %10=-3.49, ADF k=2 kritik değerler %1=-3.97, %5=-3.27, %10=-2.91, Fourier ADF k=4 kritik değerler %1=-3.64, %5=-2.97, %10=-2.64, ADF kritik değerler %1=-3.753, %5=-2.998, %10=-2.639, ***, ** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 1'ye dikkat edilirse yoksulluk ve enerji bağımsızlığı değişkenleri için F testi istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla bu değişkenler için Fourier durağanlık testi yorumlanacaktır. Standart ADF test sonuçlarına bakıldığında Standart ADF test istatistikleri kritik değerlerden küçük olduğu için bu değişkenler düzeyi değerlerinde birim köke sahiptir. Diğer yandan enerji etkinliği ve fosil yakıt kullanımı değişkenleri ise standart ADF test sonuçlarına göre düzeyi değerlerinde birim köklüdür. Dolayısıyla tüm değişkenler düzey değerlerinde birim köklüdür.

Daha sonra değişkenlerin birinci farkı alınmıştır. Enerji bağımsızlığı ve enerji inovasyonu değişkenleri için F testi istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Dolayısıyla Fourier ADF test sonuçları dikkate alındığında kritik değerlerden büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu değişkenler birinci farklarında durağandır. Diğer taraftan yoksulluk ve fosil yakıt kullanımı ise standart ADF test istatistiğine göre birinci farkına durağandır. Dolayısıyla tüm değişkenler birinci farkında durağandır.

2.2.2.Eşbütünleşme Testi

Yılancı (2019) tarafından literatüre kazandırılan Fourier Engle-Granger eşbütünleşme testi için standart Engle-Granger eşbütünleşme testine trigonometrik fonksiyonlar aşağıdaki gibi eklenerek elde edilmiştir:

$$y_t = a_0 + \gamma_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \gamma_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta' y_{2t} + u_t \quad (6)$$

Burada k=1,…,5 değerleri alabilen frekans değerlerini ifade etmektedir. Bu değerler için modeller koşulmakta ve MinSSR değerine sahip k frekans değeri belirlenmektedir. Fourier Engle- Granger Eşbütünleşme testinde sinüs ve cosinüs trigonometrik fonksiyonların ilave edildiği model EKK ile tahmin edilerek kalıntılar elde edilmektedir. Standart Engle- Granger eşbütünleşme testinde olduğu gibi kalıntıların durağanlığı DF veya ADF testleriyle sınanmaktadır. Ancak burada elde edilecek olan kalıntının test istatistiği Yılancı (2019) tarafından elde edilen ve makalesinde yer alan kritik değerlerle karşılaştırılmaktadır.

Meksika için değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi Fourier Engle-Granger testi ile sınanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Fourier Engle-Granger Eşbütünleşme Test Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	Frekans	MİNSSR	Eşbütünleşme Test İstatistiği
YOKSUL	BAĞIMSIZ, KAYIP, YENİLENEBİLİR	1	0.001818	-4.645*

Not: Fourier Engle-Granger eşbütünleşme testine ait kritik değerler %1=-5.596, %5=-4.957, %10=-4.640 şeklindedir. ***, ** ve * ise sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyeleridir.

Tablo 2 incelendiğinde elde edilen test istatistiği %10 önem seviyesinde kritik değerden büyüktür. Dolayısıyla değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur olan temel hipotez reddedilmektedir. O halde değişkenler ilgili dönemde beraber hareket etmektedirler

2.2.3.Uzun dönem katsayı tahmini

Bu bölümde açıklayıcı değişkenlerin yoksulluk üzerindeki uzun dönem etkisi araştırılacaktır. Bunun için uzun dönem katsayı tahmini yapılacaktır. İlk olarak Philips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen FMOLS tahmincisi kullanılacaktır. Bu tahminci bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasındaki ilişki ve içsellik sorunundan dolayı meydana gelebilecek sapmaların giderilmesi için önemli bir tahmincidir (Nazlıoğlu, 2010: 99). Diğer yandan Park (1992) tarafından geliştirilen CCR uzun dönem katsayı tahmincisi kullanılacaktır. Bu tahminci ilgili dönemde ortaya çıkabilecek korelasyondan kaynaklı içsellik problemini asimptotik olarak yok edilebilmektedir (Mehmood vd., 2014: 9). Son olarak Stok ve Watson (1993) tarafından Geliştirilen DOLS tahmincisi ile değişkenler arasındaki ilişki araştırılacaktır. Bu tahminci de sürece dinamik unsurlar eklenmektedir ve statik denklemlerde ortaya çıkabilecek problemler yok edilmektedir. Ayrıca homojen yapıda olmayan ve düşük gözlemler için bu tahminci etkin sonuçlar verebilmektedir (Mark ve Sul, 2003: 654).

Meksika için uzun dönem katsayı tahmin sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir

Tablo 3. Uzun Dönem Katsayı sonuçları

Model	KAYIP	BAĞIMSIZ	YENİLENEBİLİR	SIN	COS	C
FMOLS	**-0.246*** (0.049)**	**0.186*** (0.013)**	**0.056** (0.025)**	-0.012*** (0.004)	-0.029*** (0.004)	**3.632*** (0.069)**
DOLS	**-0.087** (0.033)**	0.187*** (0.007)	0.131*** (0.015)	-0.004** (0.002)	-0.013*** (0.002)	**3.290*** (0.049)**
CCR	**-0.266*** (0.063)**	0.188*** (0.014)	0.052* (0.029)	-0.013*** (0.003)	-0.031*** (0.005)	**3.662*** (0.094)**

Not: ∗(%10), ∗∗(%5) , ∗∗∗ (%1) düzeyinde anlamlılık seviyeleridir.

Tablo 3 incelendiğinde tüm katsayı tahmincileri için değişkenlerin büyüklüğü ve yönü benzer sonuçlar göstermiştir. Tüm katsayı tahmincileri için enerjinin üretimi, iletimi ve taşınması sırasında gerçekleşen enerji kayıpları yoksulluğu olumsuz etkilerken enerji ithalatı ve yenilenebilir enerji kullanımı ise olumlu etkilemektedir.

FMOLS tahmincisi için enerji kayıplarında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu %0.25 olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan enerji bağımsızlığı ve yenilenebilir enerji kullanımında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu sırasıyla %0.19 ve %0.06 olumlu etkilemektedir.

DOLS tahmincisi için enerji kayıplarında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu %0.09 olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan enerji bağımsızlığı ve yenilenebilir enerji kullanımında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu sırasıyla %0.19 ve %0.13 olumlu etkilemektedir.

Son olarak CCR tahmincisi için enerji kayıplarında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu %0.27 olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan enerji bağımsızlığı ve yenilenebilir enerji kullanımında meydana gelen %1 birimlik artış yoksulluğu sırasıyla %0.19 ve %0.05 olumlu etkilemektedir.

Modelde hata düzeltme modeli koşulmuş ve sonuçlar Tablo 4' de gösterilmiştir.

Tablo 4. Kısa Dönemli Katsayıların Tahmini

Model	**ECT$_{-1}$**	**KAYIP**	**BAĞIMSIZ**	**YENİLENEBİLİR**	**C**
FMOLS	-0.889*** (0.156)	-0.249*** (0.044)	0.158*** (0.019)	-0.002 (0.023)	0.0005 (0.001)
DOLS	-0.874*** (0.212)	-0.219*** (0.060)	0.159*** (0.025)	-0.009 (0.032)	0.0003 (0.002)
CCR	-0.865*** (0.199)	-0.340*** (0.084)	0.168*** (0.027)	0.005 (0.036)	0.0009 (0.002)

Not: ∗(%10), ∗∗(%5) , ∗∗∗ (%1) düzeyinde anlamlılık seviyeleridir.

Tablo 4 incelendiğinde hata düzeltme katsayısı olan ECT katsayısı teorik beklentiye uygun olarak negatif (-1, 0) arasında ve istatistiksel olarak anlamlı elde edilmiştir. Dolayısıyla tüm tahminciler için açıklayıcı değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki uzun dönemli bir ilişki doğrulanmıştır. Ayrıca enerji kayıpları ve enerji ithalatı değişkenlerinin işareti uzun dönemle benzer çıkmıştır. Ancak yenilenebilir enerji kullanımının işareti uzun döneme göre negatif işaretli olarak elde edilmiştir

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yoksulluk her ekonomi için mücadele edilmesi gereken önemli bir sorundur. Yoksullukla mücadele için her ekonomi farklı politikalar izlese de bu sorun her ekonominin ortak problemidir. Ancak yükselen ekonomiler özelinde Meksika'nın bulunduğu konum itibari ile yoksulluk sorunu daha büyük bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan Meksika ekonomisi enerji alanında da önemli eksikliklerin bulunduğu bir ekonomidir. Dolayısıyla Meksika ekonomisi için enerji ekonomisi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi araştırmak önemli olacaktır. Bu çalışmada 1990-2020 döneminde Meksika ekonomisi için enerji kayıplarının, enerji ithalatının ve yenilenebilir enerji kullanımının yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Bunun için ilk olarak durağanlık testleri yapılmış ve tüm değişkenler birinci farkta durağan çıkmıştır. Daha sonra değişkenler

arasındaki bütünleşme ilişkisi araştırılmış ve değişkenlerin ilgili dönemde birlikte hareket ettiği elde edilmiştir. Son olarak tüm değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin büyüklüğü ve yönü için uzun dönem katsayı tahminleri yapılmıştır.

Ampirik sonuçlara göre enerji kayıpları Meksika ekonomisinde yoksulluğu olumsuz etkilerken enerji ithalatı ve yenilenebilir enerji kullanımı ise olumlu etkilemektedir. Enerji kayıpları herhangi bir çıktıya dönüşmediği için ülke ekonomisine daha fazla maliyet getirerek yoksulluğu olumsuz etkilemektedir. Enerji ithalatında yaşanan artış ise büyüme için ihtiyaç duyulan enerjinin yetersiz kaldığını ve bu yüzden enerjinin dışarıdan karşılanması gerektiğini göstermektedir. Meksika ekonomisi birçok olumsuz göstergeye sahip olsa da artan ve yüksek büyüme rakamlarına sahiptir. Bu büyümeler için ise enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Artan büyüme ise çoğunlukla fosil yakıtlardan karşılanmaktadır. Dolayısıyla Meksika ekonomisi yüksek büyüme için enerji ithal etmek zorundadır. Artan ithalat birçok olumsuzluğu beraberinde getirse de yakın zamanda Meksika ekonomisi için önemli ve yoksulluğu azaltıcı bir etkisi bulunmaktadır. Yenilenebilir enerji kullanımı ise yoksulluğun azaltılması için önemli fırsatlar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

BP (2022). BP statistical Review. https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Diaz-Barriga, V. B., & Barnhart, A. (2022). Sustainable Energy Through Design: An Approach to Alleviate Energy Poverty in Vulnerable Communities on the US–Mexico Border Region. In Design for Vulnerable Communities, *Springer Cham*, 423-448.

Dünya Bankası (2022). World development indicators online database. https://databank.worldbank.org/source/world-developmentindicators, (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Enders, W., & Lee, J. (2012). The flexible Fourier form and Dickey–Fuller type unit root tests. *Economics Letters*, 117(1), 196-199.

Iniguez-Montiel, A. J., & Kurosaki, T. (2018). Growth, inequality and poverty dynamics in Mexico. *Latin American Economic Review*, 27(1), 1-25.

Internatıonal Energy Agency (IEA), (2022). Data and statistics.www.iea.org, (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Mark, N. C. & Sul, D. (2003). Cointegration vector estimation by panel DOLS and long-run money demand. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65(5), 655-680.

Mehmood, B., Feliceo, A. & Shahid, A. (2014). What causes what? Aviation demand and economic growth in Romania: Cointegration estimation and causality analysis. *Romanian Economic Business Review*, 9(1), 21-34.

Nazlıoğlu, Ş. (2010), "Makro iktisat politikalarının tarım sektörü üzerindeki etkileri: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir karşılaştırma", Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Park, Joon Y. (1992). Canonical Cointegrating Regressions. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 60(1), 119-143.

Phillips, P. & Hansen, B. (1990). Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes. *Review of Economic Studies*, 57, 99-125.

Stock, J. H. & Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 783-820.

Valero-Gil, J., & Valero, M. (2013). Nutritional intake and poverty in Mexico: 1984–2010. *The Journal of Development Studies*, 49(10), 1375-1396.

Yilanci, V. (2019). A residual-based cointegration test with a Fourier approximation.

CONSOLIDATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT TO ENSURE THE SAFE OPERATION OF COMMERCIAL BANKS

Victoria POSTOLACHE,
PhD., associate professor, Alecu Russo Balti State University, Faculty for Exact, Economic and Natural Science,
Department of economic sciences, Balti, Republique of Moldova
ORCID: 0000-0003-4023-9705

ABSTRACT

The banking system needs all kinds of banks - big, medium, small. As for a particular bank, it is in a particular category in each separate period of time and its development. The bank itself must determine how it will develop in the previous period(s) to become large, medium or small.

Ensuring the economic security of the banking sector in modern conditions is one of the most important and difficult tasks in the domestic economic system. For the successful economic development of the state, the banking sector must be based on the principles of competitiveness and sustainability. In order to maintain financial stability and ensure the competitive position of commercial banks in the Republic of Moldova, international accounting and financial reporting standards were implemented in the national banking system.

The development of the concept of improving economic security should be given special attention, since the efficient and safe conduct of business is one of the main objectives of commercial banks. They are interested not only in increasing profitability, but also in reducing banking risks and threats.

In modern conditions, when most banks are faced with the problem of "survival", the most realistic answer should be recognized as the orientation of the bank towards maintaining the achieved volume and the gradual growth of the customer base, which will be accompanied by a systematic increase of capital.

The purpose of the research is to analyze the directions that would ensure the improvement of the economic security of a commercial bank as an imperative of its sustainable and competitive operation.

Keywords: commercial banks, economic security, banking risks

INTRODUCTION

The current state of the domestic economy is characterized by instability, the presence of a large number of risks and threats that complicate the achievement of socio-economic development goals and create problems for ensuring economic and national security.

In such conditions, the urgency of developing a systematic and integrated approach that ensures the short and long-term economic security of commercial bank and avoids or significantly reduces the risks and

consequences of external and internal crises, which invariably occur in the banking sector.

The most accurate, in our opinion, can be considered a definition that understands economic security as "the state of operation of the bank, in which protection against internal and external threats characteristic of the bank is ensured, and management is carried out in accordance with defined indicators of economic security which characterizes the optimal development of the bank as a whole and its structural subdivisions".

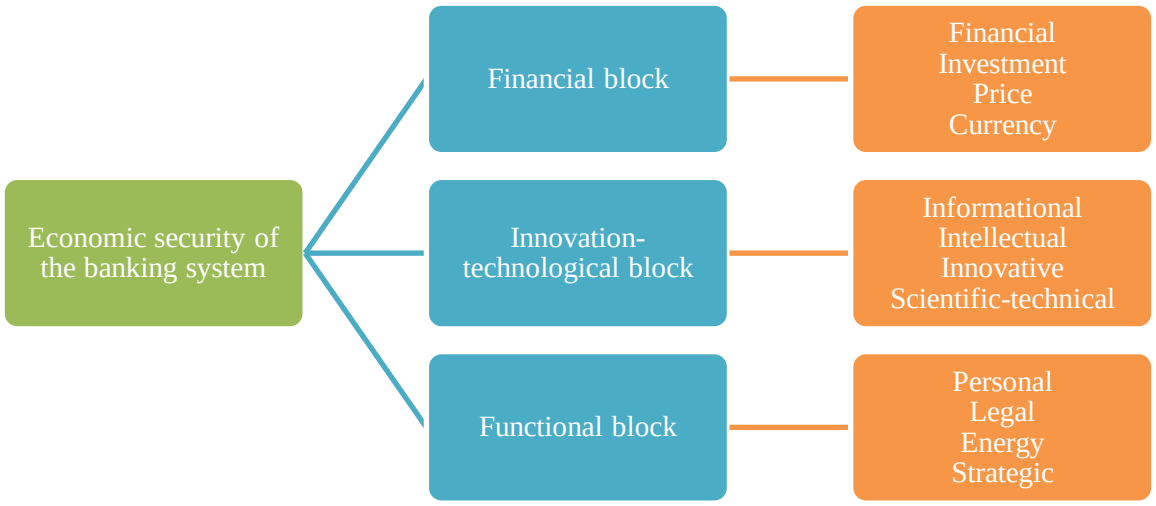


Figure 1. The structure of the economic security of the banking system
Source: developed by the author

2. THE DESCRIPTION OF THE PROBLEM

In modern conditions of credit expansion, due to a decrease in the profitability of banks, the solvency of the population, the introduction of the institution of bankruptcy, a significant increase in the cost of advertising and a number of other reasons, in the context of ensuring economic security, the financial block should become the main one in the strategy of transformational changes in the banking system.

The innovation and technology block, in fact, ensures economic security through the introduction of innovative products and services, the formation of innovative competencies related to the development of dialogue channels, and the processing of the product and service model.

The functional block can facilitate the transition to a transactional credit model, change the product and service model of banks, as well as employee motivation; when the main goal is to increase commission income; development of corporate culture, etc.

The application of the proposed structure will expand the boundaries of the economic security of the banking system and unify the choice of means to counteract possible risks.

For a sector like banking, a risk-based approach is an indispensable element of the management system. At

the same time, it is necessary to pay attention to the fact that the risks for banks are primarily associated with the loss of both income and resources. When conducting a study, it is necessary to distinguish between the concepts of threat and risk and correlate them with the term "security". The relationship between threats, risks and security is shown in figure 2.

The national security strategy defines the risks of the banking sector as strategically important, and among them is the vulnerability of the national financial system, which arises as a result of the actions of non-residents and various speculations in relation to banking assets located outside the banking system.
The presence of threats leads to the need to introduce the term "level of economic security". The efficiency of the bank's subdivisions and departments that are involved in preventing or reducing the risk of such threats, as well as neutralizing their consequences, will affect the size of this indicator.

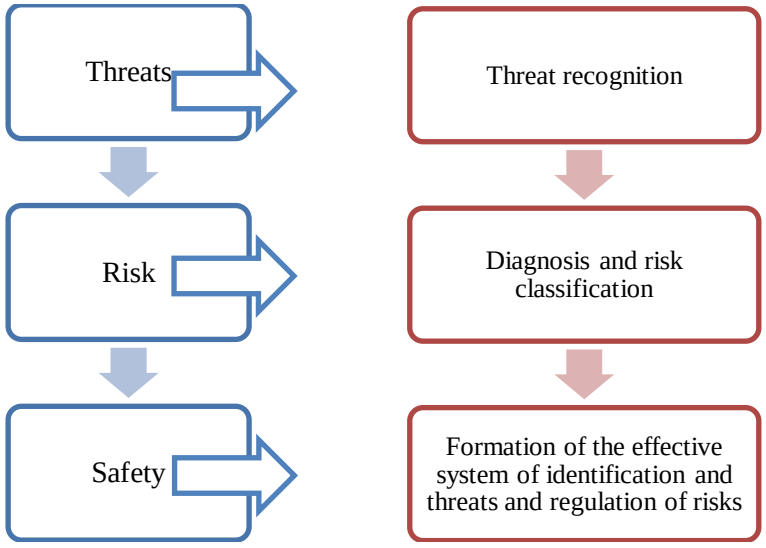


Figure 2. The scheme for distinguishing the terms risks and threats, their relationship with the term security
Source: developed by the author

The decisive role of the banking sector in the economy is to stimulate the formation of economic relations between market participants by regulating financial flows and using financial instruments, such as a credit system, investments in securities and assets. The decrease in the dynamics of economic ties indicates, among other things, the problems of the banking sector, resulting in an increase in threats to the economic security of the state as a whole.

In modern conditions, the following threats are the most typical for the banking sector:

- implementation by the banks of the risky lending policy;
- insufficient efficiency of banking supervision;
- deposit insurance does not fully cover all bank letters of credit;
- the profitability of lending assets is at a low level;
- the low level of creditworthiness of enterprises in the real sector of the economy.

Timely identification and elimination of threats, the formation of a system of sustainable development of the state can guarantee the security of the banking system and, as a result, the economy of the state. However, the main thing for the effective detection and elimination of threats is the continuity of this process (figure 3).

Conditions for ensuring the economic security of the banking system	Legal and regulatory framework
	Economic forecasting and strategic planning by the state
	Leveling threats through monetary and monetary policy mechanisms and financial instruments
	Improving the mechanism for ensuring economic security

Figure 3. Conditions for ensuring the economic security of the banking system

Source: developed by the author

The institutional environment is a set of attitudes, instruments and rules that determine the functioning of economic entities through the activities of political, regulatory, economic, socio-cultural and other institutions. In international practice, there is no clear concept of "institutional environment". The analysis of foreign sources makes it possible to define the institutional environment as a set of fundamental political, legal and sociocultural rules that underlie the production, trade and distribution of economic benefits (North D.C., 1973).

It is estimated that approximately 5 percent of the total banking market may currently be classified as “Internet Banking.” Users are heavily skewed to the younger segment of the population, which generally has limited financial resources in terms of assets, but generate larger numbers of transactions. As this cohort moves through their financial life cycle, patience and innovation will be needed to meet their changing needs. For the rest of the population age groups, more patience and innovation will be required to bring them into the evolving technological “main stream.” There is a huge potential financial reward for those firms that effectively exploit these opportunities.

3. RESULTS

In a market economy, the institutional environment should perform the following functions:

- ensure economic security;
- effectively regulates the protection of commercial relations;
- creation of favorable conditions for private businesses;
- minimization of transaction costs;
- promoting the dissemination of knowledge and innovative solutions.

A properly formed institutional structure has a positive effect on modernization processes, as it reduces the

volume of transaction and transformation costs, depends on the relationship between the state and major macroeconomic agents, such as the National Bank of Moldova.

The key to the formation of economic security is the maturity and stability of the institutional environment. This requires mechanisms for the constant development of institutions that regulate and stabilize the sphere of production. Institutional transformations can take place in the following areas: increasing legal guarantees for economic entities, expanding privatization and improving state property management mechanisms, developing public-private partnerships, reforming natural monopolies and the banking sector, developing competition, reducing administrative barriers and optimizing transaction costs.

Many scientists agree that reducing transaction fees is the most important goal and outcome of the functioning of economic institutions. The methods of minimizing them include: development of the sphere of information and computing technologies (new types of communication lead to cost reduction and increased decision-making speed); vertical integration, which removes the contradictions between the effectiveness of investments and their consistent adaptation; publicity and openness of state policy, balanced distribution of intra-organizational control; qualified staff, the formation of managerial culture of managers (Kwan, S., 2004).

In the context of the ongoing market transformation of the economy, the institutional and regulatory functions of the state as an administrative and legal entity still require constant development. Creating an effective, but not excessive, influence on market formation and regulation is a long and complex process. In the current stage of transition of the economy to an innovative type of development, the role of the state in this process regarding the formation of the economic policy and the institutional mechanisms for its implementation is a priority and strategic one.

In the system of redistribution of financial flows, banks play a more important institutional role in a market economy compared to other financial intermediaries due to the fact that the former have a great financial and investment potential.

In order to further ensure economic development, the banking sector must move from a "clean-up" policy to the preservation and development of banking institutions and the institutional environment, to ensuring fair competition, to the active development and implementation of incentive mechanisms.

The formation of an economy adequate to the challenges of the period of modern market reforms, a system of institutions is the most important prerequisite for achieving the strategic objectives not only of banks, but of the entire banking sector.

4. CONCLUSIONS

An important condition for ensuring the economic security of the banking system is the minimization of risks, which is achieved by identifying their essence and determining their control instruments. The focus of banking risk assessment methods should ensure the reliability of the banking system, which implies the need to develop risk management models that increase the level of economic security of commercial banks based on the achievement of their long-term financial stability.

REFERENCES

1. North D.C. (1973) The Rise of the Western World: A New Economic History / D.C. North, R.P. Thomas. – Cambridge, p. 87.
2. Kwan, Simon (2004). "Banking Consolidation," *FRBSF Economic Letter*, Federal Reserve Bank of San Francisco, no. 2004-15

ENDÜSTRİ 4.0 KAPSAMINDA GELİŞTİRİLEN YENİ TEKNOLOJİLER

Prof. Dr. Özcan KARAHAN
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-1179-2125

ÖZET

Günümüzde Endüstri 4.0 olarak adlandırılan yeni bir ekonomik aşamaya girilmekte ve önceki dönemlere göre çok yüksek bir sosyal refah süreci yaşanmaktadır. Öyle ki, Endüstri 4.0 kapsamında geliştirilen yeni teknolojiler sadece klasik mal ve hizmetlerin üretim süreçlerini etkinleştirmemiş aynı zamanda hayatı her yönden kolaylaştıran bir takım yeni ürün ve hizmetlerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu nedenle Endüstri 4.0 sadece üretim sürecinde yeni bir gelişme vektörü olarak ele alınmamalı aynı zamanda yaşamın birçok alanına olumlu yönde dokunarak insan refahını artıran önemli bir aşama olarak algılanmalıdır. Çalışmanın amacı, Endüstri 4.0'ın insan hayatına getirdiği kolaylıkları ve sağladığı refah artışını en kapsamlı şekilde ortaya koymaktır. Buna uygun olarak, Endüstri 4.0 aşamasında geliştirilen bazı temel teknolojiler tanıtılarak insan yaşamına getirdiği refah artırıcı katkılar belirlenmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede Bulut Bilişim Teknolojisi, Büyük Veri Analizi, Nesnelerin İnterneti, Yapay Zekâ, Artırtılmış Gerçeklik, Eklemeli Ürün ve Siber Fiziksel Sistemler gibi temel Endüstri 4.0 teknolojileri ayrı ayrı ele alınarak analiz edilmiştir. Çalışmada yapılan tespitler her bir yeni teknoloji bileşeninin hem teker teker hem de hepsinin birlikte kullanılması ile yaratılan imkânların insan refahında tarihsel bir artış yaratacak kadar önemli bir potansiyel oluşturduğunu göstermiştir. Böylece politika yapıcılar refah toplumu hedefine ulaşmak için ülkede Endüstri 4.0 kapsamında geliştirilen yeni teknolojilerin etkinleştirilmesi amacı ile gerekli olan alt yapının kurulmasına büyük önem vermelidir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Temel Teknolojiler, Toplumsal Refah.

NEW TECHNOLOGIES DEVELOPED WITHIN THE SCOPE OF INDUSTRY 4.0

ABSTRACT

Today, a new economic stage called Industry 4.0 is being entered and a very high social welfare process is experienced compared to previous periods. In fact, new technologies developed within the scope of Industry 4.0 have not only enabled the production processes of classical goods and services, but also led to the emergence of a number of new products and services that make life easier in every way. For this reason, Industry 4.0 should not only be considered as a new development vector in the production process, but also should be perceived as an important stage that increases human well-being by touching many areas of life in a positive way. The aim of the study is to reveal the conveniences brought by Industry 4.0 to human life and the increase in welfare it provides in the most comprehensive way. Accordingly, some basic technologies

developed in the Industry 4.0 stage will be introduced and welfare-enhancing contributions to human life will be determined. In this framework, basic Industry 4.0 technologies such as Cloud Computing Technology, Big Data Analysis, Internet of Things, Artificial Intelligence, Augmented Reality, Additional Product and Cyber Physical Systems were analyzed separately. The findings of the study showed that the opportunities created by the use of each new technology component, both individually and together, have significant potential to create a historical increase in human well-being. Thus, policy makers should attach great importance to the establishment of the necessary infrastructure in order to activate the new technologies developed within the scope of Industry 4.0 in the country in order to achieve the goal of a welfare society.

Key words: Industry 4.0, Basic Technologies, Social Welfare.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca üretim yapısında köklü değişimler yaratan teknolojik yenilikler yolu ile önemli endüstriyel devimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu çerçevede geçmişte Endüstri 1.0, Endüstri 2.0 ve Endüstri 3.0 şeklinde ifade edilen üç önemli devrimin gerçekleştiği belirlenmektedir. Günümüzde hızlanan teknolojik yenilikler nedeniyle yeniden bir endüstriyel devrim aşamasına gelindiğine işaret edilerek bu yeni aşama Endüstri 4.0 olarak isimlendirilmiştir. Teknolojik gelişmelerin yeni bir endüstriyel devrime yol açtığı ilk kez Almanya'nın önemli Uluslararası Endüstri Fuarı olan Hannover Fuarı'nda 2011 yılında dile getirilmiştir.

Endüstri 4.0 teknolojileri üretime ait tüm değer zinciri üzerinde dijital entegrasyon mühendisliği uygulanmasına imkan vererek ürün geliştirme aşamasından üretim aşamasına kadar tüm süreçlerde üst düzey etkinlik sağlanmaktadır. Ayrıca Endüstri 4.0 teknolojileri fiziksel dünya ile siber dünyayı bir birine karşılıklı etkileşim içinde bağlayarak insan yaşamında kullanılan bütün araç ve gereçleri akıllı aygıtlar konumuna getirmektedir. Fabrikalardan, hastanelerde kullanılan makinalara, ulaşımda ve iletişimde kullanılan araçlardan evimizde yemek pişirdiğimiz fırın ve filim seyrettiğimiz televizyona kadar her aygıt kendine göre bir yazılım ve donanıma sahip küçük bilgisayarlarla işlemeye başlamıştır. Bu şekilde hiçbir müdahaleye gerek duymadan sahip oldukları dijital ağa bağlı mikro işlemciler yardımı ile bütün araç ve gereçler işlevlerini en etkin şekilde yerine getirmeye başlamıştır. Böylece her türlü insan ihtiyacının otomatik olarak en yüksek seviyede karşılandığı akıllı aygıtlar dünyasında toplumsal refah da hızla artmaktadır.

Sanal ve fiziksel dünyayı çeşitli amaçlar çerçevesinde bir araya toplayan temel Endüstri 4.0 teknolojileri Nesnelerin İnterneti (Internet of Things), Bulut Bilişim (Cloud Computing), Büyük Veri (Big Data), Yapay Zekâ (Artificial Intelligence), Artırtılmış Gerçeklik (Augmented Reality), Eklemeli Ürün (Additive Manufacturing) ve Siber Fiziksel Sistemler (Cyber Physical Systems) şeklinde ifade edilen yedi temel bileşenden oluşmaktadır. Endüstri 4.0 aşamasında gelişen teknolojiler hem tek tek hem de bir araya gelerek yaratıkları sinerji ile önemli işlevleri yerine getirmektedir. Böylece Endüstri 4.0 aşamasında gelişen yeni

teknolojilerin entegre bir yapı içinde etkinliklerini göstermesi günlük yaşamda yarattıkları dönüşümlerin çok daha büyük olmasına neden olmaktadır.

2- NESNELERİN İNTERNETİ

Nesnelerin interneti dijital bir varlığa sahip nesnelerin aynı zamanda kurduğu internet ağ bağlantısı sayesinde veri toplayıp analiz ederek etkileşimde bulunduğu bir teknolojiyi ifade etmektedir. Nesnelerin interneti uygulamasında nesne ibaresi ile belirli bir kimliğe sahip olan ve internet bağlantısı ile iletişim kurmasının yanında ölçüm ve değerlendirme yapabilen cihazlar kastedilmektedir. Burada nesneler pasif bir ağ bağlantısından daha çok veri toplamak, dağıtmak ve iletişim kurmak gibi aktif bir ağ paylaşımı içine girmektedir (Banger, 2016: 186).

Nesnelerin interneti teknolojisi temel olarak gömülü sistemler ve kablosuz bağlantı şeklinde iki bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen nesnelerin verileri toplayıp işleyerek buna göre etkileşimde bulunmasını sağlayan mikro işlemciye sahip olmasını ifade etmektedir. Böylece fiziksel araçların duyarlı sensör ve küçük bilgisayarlarla donatılarak internet ağı içine dahil edilmeleri onları "akıllı nesnelere" dönüştürmektedir. İkinci bileşen akıllı cihazların işlevlerini birçok akıllı cihazın bulunduğu internet ağı içinde gerçekleştirmesine imkan vermektedir. Ancak nesnelerin interneti uygulamasını birçok nesnenin tekil bir şekilde internete bağlanması olarak değerlendirilmesi uygun olmaz. Bunun çok ötesinde internet bağlantısı ile ağa dahil olan nesneler belirli bir ekosistem oluşturmaktadır. Buna göre nesneler ürettikleri verileri kendi aralarında sürekli paylaşarak oldukça dinamik bir etkileşim oluşturmaktadır (Görçün, 2017, s. 148-149).

Nesnelerin interneti teknolojisi hem ekonomik yaşamda işletmelere hem de günlük hayatta bireylere fayda sağlayan önemli bir teknolojik gelişmedir. Bunun için nesnelerin interneti uygulamaları hem üretim alanında hem de insanların günlük yaşamında çok önemli etkiler yartamaktadır. Nesnelerin İnternet'i uygulamaları sadece fabrikalardaki üretim araç ve gereçleri arasında işlememekte aynı zamanda günlük insan yaşamında yer alan tüm nesnelerin fonksiyonlarını etkin şekilde yerine getirmesi açısından önemli avantajlar sunmaktadır.

Nesnelerin interneti akıllı ev uygulamalarına imkan vererek insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Buna göre ev sahibi uzaktan evindeki elektrikli aletlerini rahatlıkla kontrol ederek uygun şekilde yönlendirebilmektedir. Örneğin uzaktan otomatik olarak evdeki kombi ısısını eve geleceği zamana göre ayarlayabilmektedir. Ayrıca bu teknoloji sayesinde kişiler kullandıkları taşıtların enerji kullanımını en optimum düzeye çıkarmak için standart bir hızda çalışmalarına izin verecek şekilde otomatik kontrol ve düzenleme sınırı getirebilirler.

Nesnelerin interneti teknolojisi fabrika ortamında üretim sürecinde kullanılan makinalar veya çeşitli işletme fonksiyonlarının yerine getirildiği süreçler arasında etkileşimi sağlayarak büyük avantajlar sunmaktadır.

Nesnelerin interneti sayesinde işletmeler lojistik faaliyetlerini çok daha etkin şekilde yönetebilirler. Örneğin üretim, depolama, ulaşım ve satış bağlantılarının gerçek zamanlı izlenmesini ve süreçlerinin kontrolü yoluyla tedarik sürecini yalın bir hale getirerek verimliliği artırmak mümkün olmaktadır. Nesnelerin interneti uygulaması müşteri daha markette alışveriş yaparken rafta azalan ürünün bilgisini stok durumu ile birlikte değerlendirerek ürünün üretim sürecine ilişkin en uygun kararın alınmasına imkan vermektedir. Bu şekilde tüketimden üretime doğru giden kontrol ve yönetim sistemi stoksuz üretim amacını etkin şekilde gerçekleştirerek şirket verimliliği ve kârlılığını yükseltmektedir. Nesnelerin interneti teknolojisini uygulayan fabrikalar üretim süreçlerinin en ayrıntısı ile kontrol edip düzenleyerek hammadde ve enerjinin en etkin şekilde kullanılmasını sağlamaktadır.

3- BÜYÜK VERİ ANALİZİ

Günümüzde iletişim teknolojisindeki gelişmeler sonucunda iletişimin artması aynı zamanda çok çeşitli kaynaklardan veri hacminin artmasını da sağlamıştır. Öyle ki, insan yaşamında sensörler, kameralar, alıcılar ve benzeri birçok araç sürekli olarak veri toplamakta ve yaymaktadır. Başka bir ifade ile sosyal medya platformları, sensörlerin yaygınlaşması, fotoğraf, ses ve video kayıtları, GSM operatörleri, mobese kameraları, veri yığınlarının oluşmasında etkili olmuştur. Bu şekilde birçok yeni bilişim teknolojileri uygulaması sayesinde bilimsel veya bilimsel olmayan büyük veri yığınları ortaya çıkmıştır.

Veri yığınlarının işlenmesi ve kullanıma mevcut bilgisayarların kapasite yetersiz kaldığı için "Büyük Veri Analizi" uygulaması çerçevesinde yeni bir teknolojiye ihtiyaç duyulmuştur. Oluşan devasa veri yığınının analizi, sınıflandırılması ve depolanması sorunu büyük veri analitiği uygulamaları ile çözümlenmiştir. Böylece iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile çok çeşitli şekillerde hızla artarak büyük bir hacme ulaşan veri kaynağının işlenmesi kolaylaşmıştır.

Büyük veri teknolojisi çerçevesinde yerine getirilen işlevleri 4V kısaltması ile Hacim (Volume), Hız (velocity), Çeşitlilik (Variety) ve Değer (Value) şeklinde ifade edebiliriz. Hacim veri setinin genişlemesini ifade etmektedir. Veri hacmi terebaytlardan petabaytlara günümüzde kolaylıkla ulaşılmış durumdadır. Yakın bir gelecekte bilgi hacminin zettabayt büyüklüğüne ulaşması beklenmektedir. Hız veri akışının değişim gücünün yüksekliğini ifade etmektedir. Çeşitlilik verinin üretildiği kaynaklarının dolayısı ile veri türlerinin fazlalığını belirlemektedir. Değer ise çok çeşitli şekillerde hızla gelişerek büyük hacimlere ulaşan veri kaynağının işlenerek belirli bir fonksiyonun etkin şekilde yerine getirilmesi anlamına gelmektedir (Özdoğan, 2017:80-81).

Büyük Veri teknolojisi tarafından yukarıda belirlenen ilkelerin yerine getirilmesi yanında Doğruluk (Veracity), Karmaşıklık (Complexity), Değişkenlik (Variability) ve Görselleştirme (Visualization) şeklinde 4 yeni ilke daha sayılabilir. Bu çerçevede doğruluk doğru olmayan verilerin veri seti içine dahil edilmemesi

anlamına gelmektedir. Karmaşıklık farklı birimlerden gelen verileri bağlantı hale getirmeyi ifade etmektedir. Değişkenlik veri akışı, boyu ve hızındaki değişmelerin niteliğini göstermektedir. Görselleştirme ise verilerin tablo ve grafiklerle görselleştirilerek algılanmasının kolaylaştırılması anlamına gelmektedir.

Büyük veri tekniği karar verme sürecinde etkinliği sağlamak konusunda önemli bir veri analizi sistematiği sunmaktadır. Çok zor ve karmaşık süreçlerde uygun strateji çerçevesinde veri analizi tekniği karar alma sürecini oldukça kolaylaştırmaktadır. Veri analizi ile siber sistemlerde otonom karar alma yetenekleri daha da yükselecektir. Böylece insanın ve ondan kaynaklanan hataların olmadığı bir üretim süreci içerisinde kontrol ve karar alma mekanizmaları otomatik şekilde işleyebilecektir. Sonuç itibarı büyük veri analizi uygulamaları ekonomide bir çok alanda önemli avantajlar sunmaktadır.

Öncelikle mevcut bilgisayarların geniş veri tabanının depolanması ve raporlaması kokusunda yetersiz kalması verilerin hızla büyüyerek veri çöplüğüne dönüşme ihtimalini artırmıştır. İletişim teknolojileri sayesinde bilgi paylaşmada yaşanan kolaylıklar nedeni ile gereksiz ve hatalı bilgi yani çöp bilgi problemi artmıştır. Yanlış ya da gereksiz bilgi yığınına yol açması bilgi çöplüğü şeklinde veri tabanının genişlemesine neden olmaktadır. Veri artışının çöplük şeklinde bir anlam ifade etmemesi için büyük veri analizi teknolojisi doğru ve faydalı ve güvenilir bilgilerin seçilerek saklanmasını olanaklı hale getirmiştir (Özsoylu, 2017:51).

Üretim süreci Endüstri 4.0 aşamasında değer zincirine bağlanmış sensörlerle işlemekte ve böylece üretim süreci aynı zamanda veri üreten büyük bir kaynağa dönüşmektedir. Dolayısı ile büyük veri teknolojisi ile Endüstri 4.0 üretim süreçlerinin eklemlenmesi üretim süreçlerini ‘öğrenen sistemler’ haline getirmektedir. Bunun için şirket açısından büyük veri teknolojisine yatırım yaparak büyük veri ile ilgili öğrenme süreçlerini geliştirip üretim yapılarını etkinleştirmek en büyük amaç haline gelmiştir. Öyle ki bu şekilde geniş bir veri tabanı oluşturularak bunun işlenmesi üretim sürecindeki sorun yaratan yetersizliklerin etkin şekilde tespit edilmesi ve çözüm üretilmesine katkı sağlayacaktır. Bu şekilde büyük veri teknolojisi ile üretimin etkinleşmesine paralel olarak ürün kalitesi de yükselmektedir.

Üretim süreçleri yanında pazarlama süreçlerinde de büyük veri tekniği önemli faydalar sağlamaktadır. Rekabetin gittikçe yoğunlaştığı bu dönemde büyük veri teknolojisi ile müşteri isteklerinin etkin şekilde belirlenip cevap verilmesi rakiplerden bir adım öne geçmek açısından büyük önem kazanmaktadır. Bu aşamada işletme dışı kaynaklardan elde edilen geniş verilere büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de yeni bilgilerin elde edilmesi ayıklanması ve pazarlama aşamasında kullanılmasına şirketler öncelik vermeye başlamıştır. Bu şekilde müşterinin tercihine paralel tamamen kişiselleştirilmiş ürünlerin tasarlanması hem kolay hem de ucuz bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Müşteri kitlesinin isteklerini en hızlı şekilde anlama ve buna uygun çözümler geliştirme büyük veri uygulamalarının temel amacı olmuştur (Davutoğlu vd., 2017: 552).

Büyük veri tüketici isteklerinin etkili analizine imkan vererek inovasyon sağlama imkanı da sunmaktadır. Günümüzdeki rekabet ortamında yenilik yaratmak rakiplere üstünlük sağlamak için büyük önem kazanmıştır. Böylece yenilik yaratmak şirketler için kaçınılmaz bir işlev haline gelmiştir. Büyük veri teknolojisini kullanarak işletmeler risk yönetimi etkin şekilde gerçekleştirmektedir. Böylece yenilik yaratma sürecinde ortaya çıkan risklerin azaltılması ise ancak geniş ve etkili bir veri analizi tekniği ile elde edilebilir.

4- BULUT BİLİŞİM

Bulut Bilişim teknolojisi muhtemel bilgiye çok farklı yerlerden çok farklı araçlardan erişme olanağı sunmaktadır. Bu şekilde bulut bilişim teknolojisi ağ üzerindeki servis sağlayıcı ile son kullanıcı arasındaki sistemi ifade etmektedir. Başka bir ifade ile "bulut'' terimi veri sağlayıcının oluşturduğu donanım ve yazılımı ifade etmektedir. Bu bulut hizmetine çeşitli araçlarla ulaşabilenler kolaylıkla veri alışveriş yapabilmektedir (Yıldız, 2009: 8-9).

Bilgilerin somut bir sunucu veya donanım yerine bulut adı verilen sanal sunucuda depolanması bilgi muhafaza kapasitesini çok büyük boyutlara getirmektedir. Böylece en önemli kaynak olan bilgiyi depolamak ve gerektiğinde erişmekle ilgili bütün sınırlar ortadan kalkmıştır. Bu teknoloji çerçevesinde internete bağlı olan büyük sunucu bilgisayarlar ve yazılımlar üzerinden bilgi stokunun büyük bir ağ üzerinden paylaşılması kolaylaşmaktadır (Öztuna, 2017: 58).

Günümüzde IBM, Amazon, Google, Walmart ve Facebook gibi kuruluşlar bulut bilişim hizmetlerini artan oranda gerçekleştirmektedir. Kullanıcılar söz konusu şirketlerin sunduğu hizmetlerden cep telefonu, tablet ve bilgisayar gibi elektronik aygıtlar kullanarak belirli bir platform üzerinden internet ağına bağlanarak yüksek hızda veri alışverişini gittikçe daha büyük oranda sağlamaktadır.

Teknik olarak Bulut Bilişim teknolojisinin yapısı üç önemli işleve sahiptir. İlk olarak kullanıcılara servis sağlayıcı tarafından işleme, depolama ve ağ iletişimi unsurlarına ilişkin alt yapı hizmeti sunmaktadır. İkinci olarak kullanıcılar bulut altyapısı üzerinden servis sağlayıcılar tarafından sunulan yazılımı kullanmaktadır. Bu yazılımları kullanılarak kullanıcılar bir internet tarayıcısı aracılığıyla sunucuların sağladıkları imkanları değerlendirebilmektedir. Son olarak bulut servis sağlayıcıları tarafından desteklenen altyapı ve programlama araçlarının kullanılması bir platform üzerinden gerçekleşmektedir (Laudon ve Guercio, 2017:124-126).

Bulut Bilişim teknolojisinin yararlanma biçimi dört şekilde gerçekleşmektedir. Genel Bulut uygulamasında üçüncü taraflara web aracılığı ile kullanım açılmıştır. Bu hizmetten daha çok küçük ve orta ölçekli şirketler yararlanmaktadır. Özel Bulut uygulaması belirli bir kurum veya özel bir birim için kullanım imkanı sunmaktadır. Bilgi güvenirliliği ve gizliliğinin yüksek olduğu durumlarda büyük şirketler tarafından tercih edilmektedir. Topluluk Bulut durumunda ortak hareket eden birimler belirli bir grup için hizmet sağlayıcı

kullanılmaktadır. Melez Bulut ise bütün modellerin belirli bir şekilde bir araya getirilmesi ile oluşturulmaktadır (Bulut ve Akçacı, 2017:3).

Günümüzde insanlar bulut bilişim teknolojilerini yaygın bir şekilde kullanarak önemli faydalar sağlamaktadır. İnsanlar akıllı telefonlar, tablet ve bilgisayarlarda elde ettikleri görüntü, ses, ve metinleri geniş şekilde depolayıp saklamaktadır. Üstelik kullanıcıların bu şekilde teknolojiden yararlanma alışkanlıkları her geçen gün hızla artmaktadır. Bulut bilişim teknolojisi insanların bu ihtiyaçlarını en etkin şekilde karşılayarak sahip oldukları düşük kapasiteli donanımların kısıtlarından kurtulmalarını mümkün kılmaktadır.

Bulut bilişim teknolojisinin veri depolama ve saklama işlevini büyük oranda yerine getirmesi tablet, bilgisayar ve akıllı telefon gibi aletlerdeki yazılım ve donanım yükünü de azaltmaktadır. Bu durumda söz konusu aygıtların diğer fonksiyonlarını geliştirmek için yapılan yatırımlar ve yürütülen çalışmalar daha verimli sonuçlar alınmasına imkân vermektedir. Böylece bu aygıtlar daha yüksek işlevlere üstelik daha ucuza yerine getirebilecek hale gelmektedir. Dolayısı ile bu aygıtların daha çok kişi tarafından kullanım imkanları hızla artmaktadır.

Bulut bilişim teknolojisi fabrikadaki tüm makinelerin veya firma içindeki idari birimlerinin erişimine açık bir şekilde verilere ulaşılmasına imkan sağlayarak üretim ve yönetim kararlarının etkin şekilde oluşturulmasına büyük bir katkı sağlamaktadır. Üstelik bu şekilde şirketlerin veri depolama işlemleri için donanım ve yazılıma yatırım yapmasına hiç gerek kalmamaktadır. Böylece belleklere ve disk değişimine ihtiyaç duyulmadan veri depolama maliyetlerden önemli bir tasarruf imkânı sunulmaktadır.

Büyük bilgi iletişim altyapı yatırımlarına gerek olmadan bulut bilişim teknolojisinin sunduğu imkanlardan yararlanılması aynı zamanda işletmelerin kendi faaliyetleri üzerine yoğunlaşarak bu alanda yatırım yapma imkanlarını artırmaktadır. Öte yandan bulut bilişim teknolojisi firmaların veri toplama işlerini hafifleterek maliyetleri azaltması yanında karmaşık veri depolama ve işleme faaliyetlerinden uzaklaşmalarını sağlayarak yürüttükleri işlemleri basitleştirmektedir. Böylece bilgiye daha az masraf ve kolay ulaşma imkânının elde edilmesi şirketlere rekabet üstünlüğü elde etme konusunda önemli avantajlar sağlamaktadır.

5- YAPAY ZEKA

Endüstri 4.0 aşamasındaki teknolojik gelişmelerin en önemli özelliklerinden bir tanesi fiziki makineler arasında siber bağlantılar ile etkileşimin kurulması olmuştur. Böylece, insandan makineye komut mekanizması ile işleyen bir sürecin çok ötesinde, makinelerinde kendi aralarında iletişim ve komut sistemi oluşturduğu bir sürece doğru gitmektedir. Bu şekilde makineler sahip oldukları bilgileri verili bir algoritma çerçevesinde değerlendirerek karar verebilmekte daha sonra ise uygun diyalogu kurarak gerektiği şekilde diğer cisimlerin yerlerini değiştirebilmektedir (Gilchrist, 2016: 58).

Makinelerin insanlar gibi mantık yürütüp konuşmaları ve sesleri algılaması yanında karar vererek harekete geçebilmelerini sağlayan yazılım ve donanım sistemlerinin bütünü yapay zeka olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle yapay zekâ, makinaların insanlar gibi düşünerek kendi kendine karar vermesine ve uygun şekilde iletişime ya da etkileşime girmesine imkan veren sistemler bütünü olarak tanımlanabilir (Bartodziej, 2017:71). Bu hali ile yapay zeka insanın zeka kabiliyeti sayesinde yapabildiği bazı işleri makinelere yaptırabilme uygulamalarının bütünü olarak tanımlanabilir. Bunun ötesinde makinalar kendilerine yüklenen algoritmalarla işlerken insanlara göre daha fazla verileri kullanıp daha hızla değerlendirme yaparak harekete geçebilmektedir. Ayrıca yapay zeka uygulamalarına sahip makinelerin insanlar gibi unutma sorunu yaşaması da mümkün değildir. Bütün bunlar yapay zekanın basit bir şekilde insan zekasının belirli bir algoritma ile makinelere aktarılması olarak algılanmaması gerekmektedir.

Öte yandan yapay zeka uygulamaları ile insan zekasının belirli iz düşümlerini yansıtan yetenekleri makinalara kazandırması söz konusu olsa da insan zekasını tamamı ile ikame etmesi mümkün değildir. Çünkü yapay zeka uygulamaları insan zekasının belirli bir kısmının çeşitli algoritmalarla yansıması ile çalışmaktadır. Bunun yanında insan zekası eğitim ve çevresel gözlemlerin etkisiyle zamanla gelişme imkanına sahiptir. Ancak yapay zeka sadece mikro işlemcililerle yüklenen programlarla hareket edebilir. Yapay zekanın insana özgü muhakeme gücü ile yaratıcı düşünebilme yetisi yoktur. Bunun yanında yapay zekanın insan gibi tecrübelerden yararlanarak oluşturduğu örtük bilgiyi sahip olması mümkün değildir.

6- ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK

Artırılmış Gerçeklik teknolojileri fiziksel dünya unsurlarının bilgisayarlarla yaratılan ses, görüntü ve grafiklerle desteklenip zenginleştirilerek canlandırılmasıdır. Bu şekilde fiziksel gerçeklik bilgisayarlar tarafından değiştirilerek gerçeklik algısı artırılmaktadır. Böylece Artırılmış Gerçeklik teknolojisi farklı bu iki dünyanın birleşip dijital bir ortamda canlandırılması neticesinde yeni bir algı dünyasının yaratılmasını sağlar.

Bireyler bu artırılmış gerçeklik teknolojisi sayesinde gerçekleri daha iyi algılayarak ilgili bilgileri daha iyi içselleştirebilmektedir. Gerçekliğin yeni teknolojilerle değiştirilmesi ve artırılması ile kullanıcılar çevresindeki bilgi ile daha yoğun bir şekilde etkileşime girerek anlama ve değerlendirme yeteneklerini artırabilmektedir.

Artırılmış gerçeklikle insan duyusuna hitap edecek ve hislerini hareket geçirecek veriler bilgisayar tarafından yapılandırılıp zenginleştirilir ve ortaya çıkan yeni gerçeklik kullanıcının algısına sunulur (Scwhab, 2016:84). Bu teknoloji sayesinde bilgisayarlar insanın duygusal yönleri daha çok etkileyip hislerini tetikleyerek gerçekliğin zenginleştirilmesi ile yeni gerçeklik oluşturur. Böylece artırılmış gerçeklik teknolojisi gelecek süreçte günlük yaşantımızı her aşamada daha anlamlı kılarak daha etkin karar vermemize imkan verecektir.

Böylece Artırılmış Gerçeklik sanal bir şekilde olsa da konum ve nesne katmanlarını aşamama engellerini ortadan kaldırarak ekonomide ve sosyal yaşamda pek çok alanda uygulama şansına kavuşmaktadır.

Artırılmış gerçeklik, endüstriyel tasarımcıların ürünlerini tamamlanmadan önce onların tasarımını ve işleyişini denemesine yardımcı olabilir. Artırılmış Gerçeklik sayesinde endüstri tasarımcıları ürünleri daha nihai aşamaya gelmeden, işlevlerini kontrol ederek eksik ve kusurlu yanlarını saptayabilerek düzeltme imkanı sunmaktadır. Örneğin Volkswagen çarpışma testi görüntülerini değerlendirmek için artırılmış gerçeklik teknolojisini kullanmaktadır. Ayrıca arabanın gövde yapısı ve motor düzenini görselleştirerek gerekli tasarlamaların yapılması içinde bu teknolojiden yararlanılmaktadır.

Artırılmış gerçeklik uygulamaları endüstriyel faaliyetlerin yürütülmesinde değer zincirindeki çeşitli işlemlerin azaltılması maliyetleri düşürmesinin yanında bakım ve denetim prosedürlerini azaltmaktadır. Çünkü geniş ölçekli ve karmaşık makinelere bakım yapmakta oldukça zorluk çekilmekte dahası karşılaşılan problemlerin kaynağını bulma konusundaki zaman kaybının önüne geçilmektedir. Örneğin Volkswagen arabanın motorunu, gövde yapısını görselleştirmekle birlikte çarpışma testini dijital ortamda yaparak maliyetlerde azalma sağlamıştır (Scwhab, 2016:85-86). Bu şekilde sanal çizimleri olan makinelerin bütün bileşenleri tüm detaylarına kadar ayrıntısı ile incelenebilmektedir.

Pazarlama alanında artırılmış gerçeklik uygulamaları ürünlerin satışı öncesinde müşterilere tanıtımının yapılması açısından büyük avantajlar sağlamaktadır. Böylece tüketiciler evden dışarı çıkmadan mağazadaki ürünleri kolayca inceleyebilmektedir. Müşterileriler ürünün ambalajını açmadan içinde ne olduğunu anlayabilmektedir. Bu durum müşterilere katalogdan ürünlerini seçerken büyük kolaylık sağlamaktadır. Pazarlama konusunda bu teknolojinin uygulanması ile müşteriler ürünlerin ambalajını açmadan içindekini ön izleme sayesinde rahatça görebilecektir (İçten ve al, 2017:127). Örneğin IKEA, artırılmış gerçeklik tabanlı uygulamalarla mağazadaki mobilyaların tüketicilerin evlerinde nasıl duracağını büyüklüklerinin evlerine uyup uymayacağını görmelerine imkan tanımıştır.

Bu teknoloji ile yaratılan toplantı ortamı ile sanal katılımcılarla gerçekte aynı ortamı paylaşmayan bireyler tıpkı aynı ortamdaymış gibi fikirlerini tartışabilecek toplantı yapılabilir.

Artırılmış gerçeklik sayesinde sanal katılımcılarla konferans yoluyla grup üyeleri arasında kolayca toplantılar düzenlenebilir. Birbirleriyle gerçekte aynı ortamda olmayan çalışanlar tıpkı aynı ortamdaymış gibi beyin fırtınası yapıp tartışmaya girebilir.

7- EKLEMELİ ÜRÜN

Katmanlı üretim sanal ortamda tasarlanan modellerin fiziksel ortamda kat kat üretilerek gerçekliğe bürünmesini ifade etmektedir. Bu şekilde bilgisayar destekli tasarım programları aracılığıyla tasarlanan 3

boyutlu verilerin makinaya iletmesiyle kat kat malzeme eklenerek fiziki üretim gerçekleştirilmektedir (Popovich, vd., 2017:220). Üretici makinenin 3D yani "üç boyutlu baskı" ile üretimi gerçekleştirmesi bu teknoloji aynı zamanda 3D Yazıcı isminin verilmesine neden olmuştur. Çünkü dijital ortamda üç boyutlu modellerden tabaka baskısı ile fiziksel yani gerçek anlamda üç boyutlu nesneler oluşturulmaktır. Yani dijital ortamdaki üç boyutlu çizim ve tasarımından üç boyutlu fiziksel objelere dönüştüren makineler 3D yazıcı olarak isimlendirilmektedir. Öte yandan üç boyutlu verilerin makineye iletmesiyle kat kat malzeme eklenerek fiziki üretimin yapılması nedeni ile bu teknolojiye eklemeli yada katmanlı teknoloji de denilmektedir (Özdoğan, 2017:76).

Katmanlı üretim sayesinde nesnenin üretilmesinde tasarım imkanları oldukça genişlemektedir. Tasarımcının algılama ve biçimlendirmeye ilişkin hataya düşme olanağı oldukça düşüktür. Ürünün fotoğrafının bilgisayar ortamıma aktarılması ile fiziksel özelliklerine ilişkin sayısal veriler ve ölçüler otomatik olarak tam ölçütlere göre algılanacak böylece üretim gerçek ürünle bire bir uyumlu hale gelecektir. Bu şekilde imalat sürecinde kalıp ihtiyacı ortadan kalkarak birebir ölçekte 3D yazıcılarla imalat yapılabilmektedir.

Katmanlı üretimin sunduğu imkanlar çerçevesinde gerçekleştirilen üretim prototiplerin oluşturulması ile yapılan üretimlere göre hammadde israfı ortadan kalkmaktadır. Bunun yanında üretim sürecinin sıfır stok olgusu ile işlemesine de imkan verilmektedir. Böylece sadece üretimin gerçekleşmesi aşamasında değil aynı zamanda tedarik sürecinde de maliyetler azalmaktadır (Görçün, 2017: 194-195). Ayrıca 3D yazıcılar üretim sürecindeki işlemleri aşırı derecede hızlandırmaktadır. Fiziksel objenin fotoğrafının çekilip bilgisayara yüklenmesi ve ölçütlerinin hesaplanması ile üretim aşamasının önemli bir bölümü gerçekleşmektedir (TUSİAD, 2016: 29).

Katmanlı imalat ile istenilen nesnenin tasarımı ile ilgili sınırlar ortadan kalkmaktadır. Geleneksel yöntemde uygulanan kalıp tekniğinin ortadan kalkması ile karmaşık tasarımları yapmak olağan hale gelmektedir. 3D yazıcı tarafından yapılan üretimler insanlar için çok karmaşık olan üretimlerin tasarımı ve üretimi kolaylaştırarak özel tasarımlı kompleks ürünlerin kolaylıkla yapılmasına imkan vermektedir. Bu şekilde tasarımın özgürleştirmesi ile ürünlerin tüketici tercihlerine göre çeşitlenmesine yani tüketicilere kişiselleştirilmiş özel ürünler sunulmasına imkan verilmektedir. Böylece katmanlı üretimi kullanan şirketler artan rekabet ortamında üstünlük kazanmaktadır (Beyca, Hancerliogullari and Yazici, 2018:230).

8- SİBER FİZİKSEL SİSTEMLER

Siber kavramı genel olarak bilgi iletişim teknolojileri ile dijital tabanlı kontrol ve idare işlemleri tanımlanmaktadır. Fiziksel dünya ile siber uygulamaların koordinasyonunu içeren yapıların bütünü siber fiziksel sistemler olarak isimlendirilmektedir (Alçın, 2016:20). Siber uygulamaların fiziksel nesnelerle etkileşime girmesi ekonomik süreç ve normal insan yaşamında birçok yeniliği ortaya çıkarmaktadır. Böylece

siber fiziksel sistemlerin yardımıyla gerçek dünya ile sanal dünya arasında kurulan etkileşim insan refahını artıran teknolojik gelişmelere yol açmaktadır.

Siber fiziksel sistemlerin işleyiş süreci Akıllı Bağlantı, Veri-Bilgi Dönüşümü, Siber, Biliş, Yapılandırma şeklinde beş aşama çerçevesinde ortaya konabilir (Lee, Bagheri ve Kao (2015:19-20). Akıllı bağlantı bileşenlerinden doğru ve güvenilir veri elde etme sürecinin uygun sensörlerle elde edilerek yönetilmesi aşamasını ifade etmektedir. Bir sonraki aşama olan veri-bilgi dönüşümü verilerin analiz edilmek suretiyle anlamlı bilgilere dönüştürülmesi sürecini kapsamaktadır. Siber aşaması makinelerin kıyaslama ve değerlendirme yetenekleri ile yönlendirilmesini içermektedir. Biliş aşaması edinilen bilginin doğru şekilde ilgili birime etkili kararın alınması ve bu yönde etkileşime geçilmesi için aktarılmasıdır. Yapılandırma aşaması ise makinelerin elde ettiği veriler doğrultusunda kendi kendilerine gerekli güncellemeleri ve uyarlamaları gerçekleştirmesidir.

Siber fiziksel sistemler fabrikalardaki üretim, dağıtım ve tedarik gibi birçok fonksiyonu bütünleştirerek daha etkin işlemesini sağlayan bir süreci ifade etmektedir (Koçak ve Diyadin, 2018:109). Bu şekilde siber fiziksel sistemler birçok veriyi algılayıp işleyerek en etkili şekilde işletme fonksiyonlarının yerine getirilmesine imkân vermektedir. Bu yüzden siber fiziksel sistemler fabrika işleyişinde “akıllı izleme”, “akıllı kontrol” ve “akıllı işletme” şeklinde bütün işlevleri entegre şekilde yerine getirmektedir (Yıldız, 2018:549). Öyle ki, üretim de kullanılan girdiler azaldığında yeterli miktarda girdi siparişi otomatik olarak gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında üretim sürecinin herhangi bir aşamasında arıza ortaya çıktığında sorunlar hemen tespit edilip otomatik olarak ortadan kaldırılmaktadır.

Ayrıca Siber fiziksel sistemler sayesinde insana gerek olmadan otomatik olarak çalışabilen akıllı makinalar sayesinde üretimde esneklik çok artmıştır. Böylece yeni üretim hatları kurmak için yüksek yatırım külfetinden kurtulmak ve yatırımların maliyetini azaltmak mümkün olmuştur Bütün bunlar piyasa giriş koşullarını kolaylaştırarak piyasada atomisite koşulunu geliştirip rekabeti artırmaktadır. Son olarak fabrika organizasyonunda birimlerin ağ içinde esnek biçimde çalışması bilgi akışını etkinleştirerek sorun çözümü ya da potansiyelin geliştirilmesine yönelik inovatif faaliyetlerin artmasına imkan vermektedir.

Sonuç olarak Endüstri 4.0 kapsamında tedarikçiden üreticiye kadar çok geniş bir alanı kapsayan değer zinciri içinde tüm bileşenlerinin birbirine entegre biçimde çalışması işletmeler için çok önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Böyle güçlü bir etkileşimin yaratılması ile üretimde maliyetleri azaltacak ve verimliliği artıracak önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca üretim ağı içerisinde yer alan bütün makinaların karşılıklı etkileşime girmesi tüketici tercihleri ve diğer pazar koşullarına göre firmanın esneklik ve dinamiklik özelliklerini artırmasına daha çok imkan tanımıştır.

9- SONUÇ

Günümüzde Endüstri 4.0 ile ifade edilen yeni bir gelişme aşamasına gelinmiştir. Birçok ülkede yeni endüstriyel aşamanın gereklerine göre sanayi politikalarının oluşturulması büyük önem kazanmıştır. Hiç şüphesiz bu yeni aşamada sanayi politikalarının etkin tasarımı için üretim yapısındaki dönüşümlerinin kapsamlı bir biçimde anlaşılması gerekmektedir. Buradan hareketle günümüzde üretim yapısında köklü değişikliklere yol açan temel Endüstri 4.0 teknoloji bileşenleri analiz edilmiştir. Bu çerçevede sırası ile Nesnelerin İnterneti, Büyük Veri, Bulut Bilişim, Yapay Zeka, Artırılmış Gerçeklik, Eklemeli Üretim ve Siber Fiziksel Sistem uygulamaları ayrı ayrı ele alınmıştır.

Yapılan analiz sonucunda yeni gelişen Endüstri 4.0 teolojilerinin iki önemli özelliğe sahip olduğu belirlenmektedir. İlk olarak bu teknolojiler sadece üretim yapısı ve dolayısı ile üretilen üzerinde değil aynı zamanda doğrudan insan yaşamını değiştirerek refahı artıran etkilere sahiptir. Örneğin Bulut Bilişim uygulaması firmaların üretim yapılarındaki dolayısı ile tüketicilerin kullandığı ürünlerin etkinliği artırmanın yanında doğrudan doğruya tüketicilerin günlük hayatta ses ve görüntü şeklinde kaydettikleri verileri saklamaları için büyük faydalar sunmaktadır. Bu durum Endüstri 4.0 teknolojilerinin kullanım alanlarının yaygınlaşması ile daha büyük gelişme dinamiğine ve refah artırıcı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. İkinci olarak Endüstri 4.0 aşamasında gelişen yeni teknolojiler hem tek tek hem de entegre bir yapı içinde işlevlerini yerine getirdiği için kullanım süreçlerinde büyük bir sinerji ortaya çıkmaktadır. Örneğin Siber-Fiziksel Sistem içinde fabrikalar bütün üretim ve pazarlama aşamalarında Büyük Veri, Bulut Bilişim, Yapay Zeka ve Nesnelerin İnterneti gibi birçok bileşeni birlikte kullanmaktadır. Böylece entegre kullanım ve sinerji yaratım özelliği Endüstri 4.0 uygulamalarının sağladıkları katkıları daha da yükseltmektedir.

Yukarıda ifade edilen özelliklerden hareketle çalışma bulguları etkin sanayi politikalarının tasarlanmasında bütün Endüstri 4.0 teknoloji bileşenlerinin birlikte ele alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre belirli bir teknolojiyi geliştirmeye yönelik izole politikalar yerine bütün Endüstri 4.0 teknoloji bileşenlerini eş anlı olarak geliştirmeyi hedefleyen politika tercih edilmelidir. Ayrıca bu çerçevede uygulanacak politikalarla yeni teknolojilerin tümden içselleştirilmesi sonucunda üretim yapısında verimliliğin artması yanında insanların günlük yaşamında önemli refah artırıcı etkilerin ortaya çıkacağı gözden kaçırılmamalıdır. Bunun için politika yapıcılar, toplumsal refah düzeyinde yapacağı büyük etkileri göz önüne alarak, Endüstri 4.0 teknolojilerin kullanılmasını yaygınlaştıracak politikalara öncelik vermeli ve daha büyük kaynak ayırmalıdır.

KAYNAKÇA

Alçın Sinan (2016). Üretim İçin Yeni Bir İzlek: Sanayi 4.0. *Journal of Life Economics*, 3(2), 19-30.

Banger, Gürcan. (2016). *Endüstri 4.0 Ekstra*. 2. Baskı. Ankara: Dorlion Yayınevi.

Bartodziej, C. J. (2017). *The Concept Industry 4.0: An Empirical Analysis of Technologies and Applications in Production Logistics*. Berlin: Springer Gabler.

Beyca, O. F., Hancerliogullari, G and Yazici, I. (2018). *Additive Manufacturing Technologies and Applications*. Alp Ustundag and Emre Cevikcan (Ed.). Industry 4.0: Managing the Digital Transformation. Switzerland: Springer International Publishing.

Bulut, E. ve Akçaci, T., (2017). Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, C. 4, S. 7, ss. 55-77.

Davutoğlu, Naci Atalay vd. (2017). İşletme Yönetiminde Sanayi 4.0 Kavramı ile Farkındalık Oluşturarak Etkin Bir Şekilde Değişim Sağlamak. *The Journal of Academic Social Science,* 52, 544-567.

Gilchrist, A. (2016). *Industry 4.0: The Industrial Internet of Things*. California: Apress Media.

Görçün, Ö. Faruk (2017). *Dördüncü Sanayi Devrimi Endüstri 4.0*, 2. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.

İçten, Tarık ve Bal, Güngör (2017). Artırılmış Gerçeklik Üzerine Son Gelişmelerin ve Uygulamaların İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 5(2), 111-136.

Koçak, A. ve Diyadin, A. (2018). Sanayi 4.0 Geçiş Süreçlerinde Kritik Başarı Faktörlerinin Dematel Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Ege Akademik Bakış*, 18(1), 107-120.

Laudon, K. and Guercio Traver, C. (2017). *E-Commerce: Business. Technology. Society.* Thirteenth Edition. Boston: Pearson Education.

Lee, J., Bagheri, B. ve Kao, H. (2015). A Cyber-Physical Systems Architecture for Industry 4.0-Based Manufacturing Systems. *Manufacturing Letters*, 3, 18- 23.

Özdoğan, Ogan (2017). *Endüstri 4.0: Dördüncü Sanayi Devrimi ve Endüstriyel Dönüşüm Anahtarları*, Pusula 20 Teknoloji ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Özsoylu, A. F., (2017). Endüstri 4.0, *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 41-64.

Öztuna, Barış (2017). *Endüstri 4.0 (Dördüncü Sanayi Devrimi) ile Çalışma Yaşamının Geleceği*, 1. Basım, Gece Kitaplığı, Ankara

Popovich, A. A., Sufiiarov, V. S. and Grigoriev, A. V. (2017). *Additive Technologies - The Basis of Digital Custom Manufacturing.* In Ed. Tessaleno Devezas, João Leitão and Askar Sarygulov. Industry 4.0: Entrepreneurship and Structural Change in the New Digital Landscape. Switzerland: Springer International Publishing.

Schwab, Klaus (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi*, (Çev. Zülfü Dicleli), Optimist Yayım, İstanbul.

TÜSİAD (2016), *Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0*, TUSIAD Yayın No: T/2016-03/576. İstanbul.

Yıldız, Ö. R., (2009). Bilişim Dünyasının Yeni Modeli: Bulut Bilişim (Cloud Computing) ve Denetim, *Sayıştay Dergisi*, 74-75, 5-23.

Yıldız, A., (2018). Endüstri 4.0 ve Akıllı Fabrikalar, *Sakarya University Journal of Science*, 22 (2), 546-556.

ÜRETİM YAPISINDA ENDÜSTRİ 4.0'IN YARATTIĞI TEMEL DÖNÜŞÜMLER

Prof. Dr. Özcan KARAHAN
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-1179-2125

ÖZET

Tarih boyunca bir ekonomik sistemden diğer bir ekonomik sisteme geçişte yaratılan yenilikler yoluyla daha ileri bir üretim teknolojisine geçilmesi temek dinamik noktası olmuştur. Böylece ekonomik kaynaklar daha verimli kullanılarak insan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetler daha etkin bir şekilde üretilmiştir. Günümüzde reel sektörde gerçekleştirilen gelişmiş endüstriyel üretim yöntemlerinin Endüstri 4.0 başlığı ile ifade edilen yeni bir ileri ekonomik sisteme yol açtığı iddia edilmektedir. Çalışmanın amacı yeni bir ekonomik üretim aşaması olarak Endüstri 4.0 sisteminin kavramsal düzeyde kapsamlı analizini yaparak temel özelliklerini belirlemektir. Bu şekilde Endüstri 4.0 başlığında yeni bir ileri endüstriyel model olarak ortaya konan yeni teknolojik gelişme sürecinin temel dinamikleri belirlenmeye çalışılacaktır. Buna uygun olarak Endüstri 4.0 üretim sürecinde ortaya çıkan yenilikler önceki ekonomik sistemlerin üretim süreçlerinin özellikleri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Analiz sonuçları, daha başlangıç döneminde olmasına rağmen, Endüstri 4.0 tarafından sunulan yeni üretim modelinin evrensel bir karakter taşıdığı dolayısı ile küresel bir endüstriyel dönüm noktasına işaret ettiğini göstermiştir. Bunun yanında Endüstri 4.0'ın günümüzdeki üretim teknolojisinde yarattığı değişikliklerin küresel düzeyde verimliliği artıracak önemli bir potansiyele sahip olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle ülke ekonomilerinin verimliliğini artırarak küresel sistemde etkin bir rol alabilmesi için Endüstri 4.0 çerçevesinde gelişen yeni teknolojilerin içselleştirilmesine yönelik politikalara öncelik vermesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Yeni Üretim Yapısı, Ekonomik Büyüme.

MAIN TRANSFORMATION CREATED BY INDUSTRY 4.0 IN PRODUCTION STRUCTURE

ABSTRACT

In the transition from one economic system to another economic system through the history, the transition to a more advanced production technology by the innovations has been the main dynamic point. Thus, goods and services to meet human needs were produced more effectively by using economic resources more efficiently. It is claimed that the advanced industrial production methods carried out in the real sector today have led to a new advanced economic system, which is expressed as Industry 4.0. The aim of the study is to determine the basic features of the Industry 4.0 system as a new economic production stage by making a comprehensive analysis at the conceptual level. In this way, the basic dynamics of the new technological development process, which is revealed as a new advanced industrial model under the title of Industry 4.0, will be tried to

be determined. Accordingly, the innovations that emerged in the Industry 4.0 production process will be analysed comparatively within the framework of the production processes of the previous economic systems. The results of the analysis have showed that although it is in its infancy, the new production model offered by Industry 4.0 has a universal character and thus points to a global industrial turning point. In addition, it has been determined that the change created by Industry 4.0 in today's production technology has an important potential to increase productivity at the global level. From this point of view, it is necessary to give priority to policies for the internalization of new technologies developed within the framework of Industry 4.0 in order to increase the efficiency of the country's economies and take an active role in the global system.

Key words: Industry 4.0, New Production Structure, Economic Growth.

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar gelişen süreçte üretim yapısındaki değişimler önemli endüstriyel devrimlerinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu anlamda tarih boyunca dört temel endüstri devriminin yaşandığı kabul edilmektedir. Endüstri 1.0 olarak ifade edilen ilk devrimle beden gücüne dayalı üretim şeklinden buhar enerjisi ile çalışan makine gücüne dayalı üretime geçilmiştir. Endüstri 2.0 devriminde elektrik enerjisi kullanılarak montaj hattında seri üretim gerçekleştirilmiştir. Endüstri 3.0'da ise elektronik ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile üretim sürecinde otomasyon için önemli bir adım atılmıştır. Üretim sürecinde dijitalleşme ile birlikte günümüzde Endüstri 4.0 kapsamında tam otomasyona geçildiği belirlenmektedir (Khan and Turowski, 2016: 441-442).

Üretim yapısında yeni teolojik ilerlemeler ile birlikte Endüstri 4.0 şeklinde ifade edilen yeni bir aşamanın eşiğinde olduğumuzu gösteren çok önemli belirtiler vardır. Endüstri 4.0 kapsamında fabrikalar akıllı hale gelmekte yani sanal sistemlerin fiziki sistemleri yönlendirmesi ile üretimin etkinleşmesini ifade eden Siber-Fiziksel sistemler her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır (Fonseca, 2018:391). Bu şekilde gelecekte tamamen insansız otonom üretim sistemlerin fabrikalarda egemen olacağı söylenebilir. Bunun için üretim yapısındaki işleyişi bu yeni paradigma ile ele alıp ona göre büyüme politikalarının geliştirilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü yeni bir endüstriyel aşamaya geçilmesi ile birlikte hiç şüphesiz eski sanayi politikalarının önemi gittikçe azalacaktır. Dolayısı ile etkin sanayi politikalarının geliştirilmesinde yeni üretim yapısının dinamiklerini kapsamlı bir şekilde belirleyerek bunlara uygun şekilde stratejilerin belirlenmesi çok önemlidir.

Çalışmanın amacı yukarıda belirlenen tespitlerden hareketle Endüstri 4.0'ın üretim yapısında yaşanan dinamikleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Endüstri 4.0 üretim yapısında yaşanan temel dönüşümün temel dinamikleri geçmişten günümüze her bir endüstri devriminde meydana gelen değişimlerle birlikte analiz edilecektir. Bunun için her bir endüstriyel gelişme aşamasındaki gelişmeler ortak bir analitik

çerçevede karşılaştırmalı olarak ortaya konacaktır. Ortak analitik çerçeve kapsamında her bir endüstriyel devrimin üretim yapısındaki değişmeler mikro, makro ve ürün özellikler bazında ele alınacaktır. Mikro bazda her bir endüstriyel aşamada üretim sürecinde kullanılan araç-gereç, enerji formu ve üretim mekânının nitelikleri analiz edilecektir. Makro düzeyde küresel boyutta tedarik ve pazarlama imkânlarındaki gelişmeler göz önünde bulundurulacaktır. Ürün özellikleri kapsamında her bir endüstri aşamasında üretilen ürünlerin niceliksel ve niteliksel yapısındaki değişimler ele alınacaktır. Üretim yapısındaki dönüşümler ürün özelliklerini çok yakından etkilemekte dolayısı ile üretilen ürünlerin özelliklerinin gözden geçirilmesi yeni üretim yapılarının anlaşılmasında büyük katkı sağlamaktadır.

Yukarıda belirlenen çerçevede çalışmamızın her bir bölümünde Endüstri 1.0'dan Endüstri 4.0'a kadar uzanan dört endüstriyel gelişme aşaması ayrı ayrı analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise Endüstri 4.0 üretim yapasını dolayısı ile günümüzdeki gelişmelerin dinamiklerini, diğer endüstriyel devrimlerle karşılaştırmalı olarak ortaya koymamıza imkân veren güçlü bir analitik çerçeveye ulaşılmıştır. Analizden elde edilen bulgular Endüstri 4.0 şeklinde ifade edilen yeni bir üretim sistemine geçildiğini açıkça ortaya koymuştur. Böylece günümüzde sanayi politikalarının tasarlanmasında yeni bir üretim paradigmasından hareket edilmesi gerektiği açıkça ortaya çıkmıştır.

2. ENDÜSTRİ 1.0

Endüstri 1.0 genel olarak 1760 ile 1840 yılları arasına üretim yapısında yaşanan dönüşümler sonucu yaşanan endüstriyel devrim sürecini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu endüstriyel devrimde İngiltere büyük bir öncü rol oynamıştır. İngiltere'de başlayan ve endüstri 1.0 olarak adlandırılan bu gelişme 19. Yüzyıl boyunca devam ederek ve farklı yeniliklerin ortaya çıkması ile birlikte, başta ABD olmak üzere diğer Avrupa ülkelerini de içine alacak şekilde gelişmiştir (Hobsbawn, 2013: 280).

Endüstri 1.0 öncesindeki dönemde üretim yapısı oldukça ilkel araç ve gereçlerle yürütülüyordu. Üretim faaliyetleri temel olarak el işçiliği ve tarıma dayalı şekilde gerçekleşmekteydi. Bu şekilde gerçekleştirilen üretim sürecinde makinalar yerine oldukça ilkel araç gereçler kullanılmaktaydı. Öyle ki, bu ilkel araç ve gereçler doğada kolayca elde edilebilen kaynaklarla basit bir biçimde tasarlanmaktaydı. Ancak Endüstri 1.0 ile birlikte tekstil üretimde o döneme göre oldukça ileri bir seviyeyi gösteren yeni makinalar icat edilmiştir. Böylece endüstriyel üretimde önemli dönüşüm yaşanmış üretim sürecinde kullanılan araç ve gereçlerde önemli bir gelişme sağlanmıştır. Örneğin bu dönemde Edmund Cartwright mekanik dokuma tezgahı, Richard Arkwright iplik sarma makinesini ve Eli Whitney çırçır makinesini icat ederek tekstil üretiminde önemli bir sıçramaya neden oldular. Bu tür icatlar her ne kadar üretimde büyük dönüşüm yaratmış olsalar da, bilimsel yöntemlerle elde edilen bilgilerden daha çok, deneme yanılma yöntemi ile geliştirilmiştir. Örneğin mekanik dokuma tezgahını icat eden Edward Cartwright bir rahiptir (Türkcan, 2009: 131-134) .

Öte yandan aynı dönemde İskoç James Watt'ın buhar makinesini bulması makinaları daha seri bir şekilde işletilmesine imkan tanımıştır. Endüstri 1.0 öncesindeki üretim süreçlerinde genel olarak insan ve hayvanların kas gücünden yararlanılan bir enerji formu kullanılmaktaydı. Buharlı makinaların keşfi ile kas gücünün yerini makine gücünün alması üretimde kullanılan temel enerji rejimini değişmiştir. Böylece buhar enerjisinin üretilmesi makinaların gücünü artırarak üretim sürecine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu durum aynı zamanda tekstil üretiminde yün kullanımından pamuk kullanımına geçişi kolaylaştırarak tekstil üretiminde girdi açısından büyük bir avantaj sağlanmıştır.

Endüstri 1.0 sürecinde üretimde buhar gücü ile çalışabilen makinelerin kullanımasın üretim mekânlarının ilk kez fabrikalar şeklinde organize olmasını da sağlamıştır. Böylece evlerde, küçük atölyelerde ve imalathanelerde zanaatkârlık faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirilen üretim süreçleri fabrika sistemi altında toplanmaya başlanmıştır. Bu gelişme üretim mekanlarını küçük imalathaneden daha kompleks yapılara dönüştürmüştür.

Endüstri 1.0 aşamasında üretim yapısındaki değişimlerle üretimin hızla artması hammadde tedariki ve iş gücü istihdamına talebi çok büyük oranda artırmıştır. Öte yandan pusulanın icadı ve buhar gücünün gemilerde kullanılmaya başlanması ile birlikte gemiler açık denizlere daha güvenli ve hızlı biçimde açılmaya başladılar. Gemicilerin bu şekilde uzun süreli olarak denizlere açılması aynı zamanda coğrafi keşiflerin önünü açmıştır. Bu şekilde ulaşım ağının gelişmesi sonucu hammadde temini daha basit hale gelmiştir. Bunun yanında buharla çalışan trenlerle demiryolu ile ulaşımda hızla gelişmiştir. Böylece başta İngiltere olmak üzere Batı Avrupa ülkeleri dünyanın farklı bölgelerinden hammadde ve iş gücü getirerek hızlanan endüstriyel üretim ihtiyaçlarını daha kolay karşılamışlardır. Bütün bunlar Endüstri 1.0'ın ilerleyen döneminde tüm dünyayı saracak olan küreselleşme hareketlerinin başlamasına neden olmuştur (Deane, 1979: 72-73).

Bu dönemde ulaşım imkanlarının küresel boyutta gelişmesi aynı zamanda üretimin pazarlandığı alanı ülke sınırları dışına çıkararak büyük miktarda yapılan üretimin pazarlanmasını da kolaylaştırmıştır. Böylece ulaşım kanallarında yaşanan gelişmelerle küreselleşmenin artması üretilen ürünlerin girdi temini yanında ticaretini daha kolay ve güvenli bir hale getirmiştir. Ürünlerin buharlı gemiler vasıtası ile taşınması denizaşırı ticaretin artmasına yol açmıştır. Ayrıca matbaanın bulunması iletişim imkanlarını artırarak global düzeyde iletişim ve etkileşimin artmasına imkan vermiştir. Zira matbaanın bulunması sayesinde bilginin hızla yayılması pazarlama süreçlerinin küreselleşme eğilimini artırmıştır. Aynı dönemde icat edilen telgraf sistemi de globalleşme ve pazar alanlarının gelişmesine katkı sunmuştur.

Endüstri 1.0 çerçevesinde üretim yapısındaki dönüşümler hem nicelik hem de nitelik olarak üretilen ürün özelliklerinde önemli değişimlere de yol açmıştır. Öncesinde evlerde ya da küçük atölyelerde zanaatkârlık faaliyetleri çerçevesinde sınırlı bir kas gücü ve kişisel yetenek çerçevesinde üretim yapılıyordu. Böyle bir üretim yapısında nicelik olarak üretimin sınırlı ihtiyaçları karşılamak dışına çıkarak büyük miktarlarda

üretilmesi çok zordu. Makinalarla buhar gücünün desteği ile fabrikalarda gerçekleştirilen üretim sonucunda üretim miktarı hızla artmış niceliksel olarak büyük bir sıçrama göstermiştir.

Endüstri 1.0 devrimi öncesi zanaatkârlık çerçevesinde yapılan kişisel üretimde nitelik olarak belirli bir standart tutturmak mümkün değildi. Ancak Endüstri 1.0 üretimi üretim niteliksel olarak el sanatları ve zanaatlardan gelen standart olmayan ve kesikli üretimden seri standart üretime geçilmesine imkan vermiştir. Böylece üretim kalitesinde süreklilik ve standartlaşma da sağlanmıştır. Bunun sonucunda insanların refahı artmış eskiden lüks olarak görülen ürünleri kolaylıkla alınıp kullanılması söz konusu olmuştur (Deane, 1979: 255).

3. ENDÜSTRİ 2.0

Endüstri 2.0 aşaması genel olarak 1860 ile 1914 yılları arasında üretim sürecinde gerçekleştirilen büyük dönüşümleri kapsamaktadır. Söz konusu dönüşümler genel olarak Amerika ve Almanya'da yaşanan gelişmelerle ortaya çıkmıştır (Mohajan, 2020: 1-2).

Bu dönemde üretim sürecinde etkinliği artıracak şekilde çok çeşitli araç ve gereçlerin icat edildiği görülmektedir. Önceki dönemle karşılaştırıldığında yapılan icatların daha büyük oranda gerçekleşmesinde bilimsel araştırmalardan yararlanılarak icatların yapılması büyük rol oynamıştır. Böylece bu dönemde bilimsel yöntem ile oluşturulmuş bilginin daha çok teknolojik bilgiye dönüşmesi ile yenilikler daha çok gelişmiştir (Hobsbawn, 2013: 160). Özellikle bu dönemde iki dünya savaşının yaşanmış olması ve bu süreçte savaş sanayine yönelik büyük yatırımların yapılması ileriki süreçte yeni icatların yapılmasına da büyük bir ivme kazandırmıştır.

Bu dönemde Rudolf Diesel tarafından icat edilen içten yanmalı motor fizik ve kimya alanlarında meydana gelen önemli bilimsel gelişmelerin neticesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca aynı çerçevede endüstriyel üretimde petrolün kömür yerine enerji olarak kullanılması ve elektrik gücünden motorlarda yararlanılması üretim sürecinde etkinliği daha da artırmıştır. Endüstri 2.0 aşamasında termodinamik ilkelerine göre çalışan buharlı motorlardan elektromanyetik ilkelerle çalışan elektrikli motorlara geçiş yapılmıştır. Elektrikle çalışan makinelerin hem daha küçük yer kaplaması hem de daha hızlı çalışması fabrikalarda daha çok makine kullanılarak seri üretime geçilmesine imkân vermiştir. Ayrıca petrol ve türevleriyle çalışan motorlar buharlı makinalara göre daha büyük güç üreterek üretim hacmini artırmıştır. Elektrik gücünün yaygın olarak kullanılması ile deniz ve demiryolu taşımacılığı, telgraf, telefon, radyo gibi teknolojiler gelişmiştir (Mohajan, 2020: 5-7).

Bu aşamada üretim ortamında daha çok makine ve işçinin çalışması fabrikaların etkin çalışması açısından yönetim ve organizasyonunun önemini de artırmıştır. Bu bağlamda Henry Ford fabrikalarda üretim

süreçlerinin daha etkin işlemesi için bir üretim yönetimi model geliştirmiştir. Fordist üretim sistemi olarak anılan bu modelde hareketli üretim bantları ve özel amaçlı takım tezgâhları ile üretim süreçleri en küçük parçalara ayrılarak emek verimliliği en üst düzeye çıkarılmıştır. Henry Ford'un parça mantığına dayalı akar hat uygulamaları maliyetleri olağanüstü seviyelerde düşürerek verimliliği artırıp kitle üretim süreçlerinin doğmasına neden olmuştur. Rutin işler için az vasıflı işçi kullanımı çerçevesinde geliştirilen seri üretim hattında, ikamesi kolay olan işgücü tercih edilmiştir. Bu şekilde standart bir malın kitlesel olarak üretilmesine uygun bir yapı oluşturulmuştur. Bunun sonucunda esnek olmayan dolayısıyla ürünün özelliklerinde kolayca değişimin mümkün olmadığı bir üretim süreci gelişmiştir.

Endüstr 2.0 aşamasında ulaşım araçlarında içten yanmalı motor bulunması ve motorlarda yakıt olarak petrol türevlerinin kullanılması tedarik ve dağıtım süreçlerinde ulaşım araçlarından kaynaklı sorunları azalmıştır. Ulaşım araçlarının yavaşlığı ve sürekli yakıt ikmaline ihtiyaç duymaları gibi aksaklıklar ortadan kalkmıştır. Enerji rejiminde yaşanan değişim ile elektrikli ve dizel motorların trenlerde ve otomobillerde kullanılması önemli bir dönüşüm sağlamıştır. Enerji rejiminde yaşanan değişim ile elektrikli ve dizel motorların trenlerde ve otomobillerde kullanılması ulaşım ve tedarik imkanlarını artırmıştır. Aynı şekilde buharlı motorla çalışan gemilerin benzinle çalışması ile deniz ticareti maliyeti azaltılmış ve denizaşırı ulaşım kolaylaşmıştır. Böylece fabrikasyon üretime hammadde tedarikinde önemli avantajlar sağlanmıştır.

Elektriğin yaygınlaşmaya başlamasıyla yeni teknolojilerle birlikte üretim artmış ve bu ürünlerin pazarlanması için yeni iletişim ve taşıma kanalları bulunmuştur. Bunun yanında petrokimya alanındaki gelişmelerle üretilen plastik ve naylon gibi malzemeler nakliye işlemlerinde koruyucu olarak kullanılan tahta ve metal gibi malzemelerle karşılaştırıldığında maliyetleri çok büyük oranda düşürmüştür. Buna bağlı olarak hem ürünlerin ambalajlanarak küresel düzeyde çok geniş alanlarda dağıtımı hem de mamul ürünlerin pazarlaması kolaylaşmıştır. Ayrıca televizyon, radyo ve telefon gibi iletişim aygıtları da küresel düzeyde etkileşimi artırarak pazarlama açısından yeni imkanlar doğurmuştur. Bütün bunlar dünya üzerinde uluslararası ticaretin gelişmesini sağlayarak küreselleşme sürecini hızlandırmıştır (Mohajan, 2020: 8-9).

Endüstri 2.0 aşamasında fabrikalarda elektrikli motorlarla çalışan makinaların boyutunun küçülmesi daha çok araç gereç ve emekle üretim yapılmasına imkan vermiştir. Bu durum imalatta kitle üretimini desteklemiştir. Bunun yanında fabrikalarda yaygın şekilde Fordist üretim sisteminin uygulanması ile birlikte seri ve standart üretim niceliksel olarak daha da büyük miktarlara ulaşmıştır. Buna bağlı olarak insanların daha çok ihtiyaçlarını karşılama imkanına kavuşması Endüstri 2.0 aşamasında toplumsal refahı da artmıştır.

Bu dönemde mamul üretiminin hızla artmasının yanında üretilen ürünlerin niteliksel olarak çeşitliliğinde de önemli gelişmeler olmuştur. Bilimsel çalışmaların üretim süreçlerini yoğun bir şekilde yönlendirmesi ürün niteliklerini önceki dönemde görülmediği kadar çeşitlendirmiştir. Demir yerine çelik ve diğer alaşım türlerinin bulunması metal sanayiinde ürün çeşitliliğine yol açmıştır. Öte yandan petrokimya sanayiinde gerçekleştirilen

yenilikler çerçevesinde üretilen plastik ve naylon birçok yeni ürünün geliştirilmesine yol açmıştır. Ayrıca petrokimya alanındaki gelişmeler kablo ve transistör gibi alt ürün parçalarının geliştirilmesine dolayısı ile birçok yeni ürünün ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur (McCartney, 1999:24).

4. ENDÜSTRİ 3.0

Endüstri 3.0 dönemi genel olarak 1970 ile 1990 yılları arasındaki endüstri sektöründeki önemli gelişmeleri kapsamaktadır. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri küresel olarak büyük bir güç kazanmış ve dolayısı ile teknolojik yeniliklerin merkezi konumuna gelmiştir (Berktaş, 2021:3).

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle ortaya çıkan yeni araç ve gereçler bu dönemde devrim niteliğinde dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle bilgisayar işletmelerin bazı temel faaliyetlerini kolaylaştıran önemli bir araç haline gelmiştir. Transistörlerin boyutlarının küçülmesi ve bir çip içerisine milyonlarca transistörün sığması ile entegre devrelerin bilgisayarlarda kullanılması sonucu bilginin depolanması işlenmesi ve iletilmesi işlevlerini mükemmel şekilde yerine getiren bir aşamaya gelinmiştir. Moore yasasına göre, otomasyonun gelişmesiyle mikroçiplerin adetleri iki senede bir iki kattan daha çok artarken entegre düzende yaygınlaşan birim maliyeti azalmıştır. Böylece bilgisayar tarihte görülmediği kadar büyük etki yaratan bir makine haline dönüşmüştür (Headrick, 2009:131-132). Öte yandan, önceden askeri amaçlarla sınırlı alanda kullanılan internet teknolojisi bu dönem uygulama alanını geliştiren önemli bir iletişim aracı haline dönüşmüştür. Bu şekilde bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler üretim yapısını önemli derecede etkilemiştir.

Bu dönemde enerji rejimi petrol türevleri yanında doğal gaz ve nükleer enerjinin de kullanıldığı bir sürecin gelişmesine neden olmuştur. Kömür ve petrolün dünya enerji tüketimi içindeki payı önceki döneme göre azalarak doğal gaz kullanımı artmıştır. Elektrik kullanımının yaygınlık kazanması bu dönemde elektrik üretimi için doğalgaz kullanımının hızla artmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemde nükleer enerji kullanımı da daha yoğun bir hale gelmiş bu durum enerjinin kesintisiz bir şekilde ucuz olarak elde edilmesinde önemli rol oynamıştır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bu dönemde üreticilerle tüketiciler arasındaki etkileşimi artırmıştır. Bu süreç üretim sürecinde tüketici ihtiyaçlarının nicelikten daha çok nitelik olarak karşılamasını benimseyen esnek üretim stratejinin ağırlık kazanmasına neden olmuştur. Böylece üretim süreçlerinin esnekliği sağlanarak post-Fordist üretim sürecine geçilmiştir. Daha önce işletmeler verimliliği artırmak için yapılacak işi en küçük birimlere ayırarak emeğin etkinliğini artırmaya çalışmaktaydı. Ancak tüketicilerin en iyi ve ucuz ürün talebi farklılaşan ürün talebine dönüştükçe kitle üretimi anlayışını ve standart üretim yapan montaj hattı sistemi değişmiştir. Bunun sonucunda üreticiler ürün niteliklerini kolayca değiştirebilecekleri esnek üretim yapılarına yönelerek ürünlerine talep yaratmaktan daha çok piyasada tüketicilerin oluşturdukları talep doğrultusunda

üretim yapma ve üretim niteliklerini belirleme çabası içine girmiştir.

Endüstri 3.0 aşamasında Post-Fordist üretim sisteminde esnek üretim sisteminin tercih edilmesi ile birlikte işletme fonksiyonları parçalara ayırarak işletme için katma değer yaratmayan fonksiyonların dışardan temin edilmesi mümkün olmuştur. Böylece tedarik sürecinde dış kaynak kullanımı ile işletmeler temel faaliyetleri dışında bazı fonksiyonları uzmanlaşmış başka işletmelerden elde ederek üretimde esnekliği ve verimliliği artırmaya çalışmışlardır. Öte yandan, bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler ekonomilerin ulusal olma özelliğini yitirerek küresel dinamiklerin etkisi altında kalmasına neden olmuştur. Bu süreç işletmelerin tedarik ihtiyaçlarının küresel imkanlarla sağlanmasına imkân vererek önemli avantajlar sunmuştur. Bilgi iletişim ve hava yolu ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle lojistik alanındaki gelişmeler firmaların girdi tedarikini global düzeyde etkin şekilde gerçekleştirmesine imkan vermiştir.

Öte yandan gelişen küresel ortamı şirketlerin pazarlama alanında önemli bir rekabeti girmesine neden olmuştur. Yüksek rekabet ortamında sürekli yenilik yaratarak üretim yapmak önemli bir ön koşul haline gelmiştir. Ayrıca şirketlerin uluslararası pazarlarda tutunabilme stratejisinin bir parçası olarak marka ve reklamların önemi de artmıştır. Öyle ki artan rekabet ortamında küresel düzeyde saygın bir marka oluşturmak ve bunu etkin pazarlama faaliyetleri ile sürdürebilir kılmak işletmeler açısından önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede küresel piyasalarda var olmak için işletmeler pazarlamaya ağırlık vererek global düzeyde oluşturdukları marka saygınlığını geliştirmeyi temel hedef haline getirmiştir.

Endüstri 3.0 aşamasında kullanılan ürünler niceliksel olarak büyük artış göstermiştir. Önceki dönemde üretilmesi ve kullanılması oldukça zahmetli olan bilgisayarlar bu dönemde daha küçük bir hacme sahip olan, işlevleri artmış ve sahip olduğu ara yüzlerle kullanımı kolaylaşmış araçlara dönüşmüştür. Telefon teknolojisinde dijital sistemlere geçilmesi ve sonunda kablosuz iletişimin gelişmesi ile birlikte kullanım alanı daha da gelişmiştir. Öte yandan internet teknolojisi dünyadaki bütün insanları birbirine bağlayan önemli bir iletişim aracı haline dönüşmüştür. Bütün bunların sonucunda internet bağlantısına sahip bilgisayar ve telefonların kullanımı hızla artmıştır.

Bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler aynı zamanda bu dönemde üretilen ürünlerin niteliğinde de önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bilgi akışı ve etkileşiminin artması sonucunda firmalar üretim süreçlerini daha çok tüketici tercihlerine göre yönlendirme imkanına kavuşmuştur. Böylece işletmeler niteliksel açıdan standartlaşmış ürünler üretmek yerine tüketici tercihlerini esas alarak ürün niteliklerini belirlemeye başlamışlardır. Bunun sonucunda standartlaştırılmış ürünler yerine değişen tüketici taleplerine göre farklılaştırılmış ürünler üretmek bu aşamanın en temel özelliği olmuştur.

4. ENDÜSTRİ 4.0

Endüstri 4.0 aşaması 2011 yılından günümüze kadar gelen ve geleceğe uzanan süreci kapsayacak şekilde üretim yapısındaki dönüşümü ifade etmek için kullanılmaktadır. Endüstri 4.0 dönemini diğer dönemlerden farklılaştıran özelliklerden birisi değişimin meydana gelme hızıdır. Diğer devrimlerle karşılaştırıldığında Endüstri 4.0 çok hızlı bir şekilde meydana gelmektedir. Ayrıca Endüstri 4.0'ın etki alanı incelendiğinde çok geniş olduğu görülmektedir.

Bu aşamada bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler sonucunda üretim sistemi içinde yer alan bütün araç ve gereçler dijitalleşmiştir. Üretim yapısı Siber Fiziksel Sistemler sayesinde fabrikaların üretim, dağıtım, tedarik gibi birçok süreci dijital bir ağ yapısı içinde bütünleşerek işlemeye başlamıştır (Koçak ve Diyadin, 2018: 109). Bunun sonucunda üretim sistemi içerisinde yer alan tüm makinalar karşılıklı birbirlerine bağlanarak birbirleri ile etkin etkileşim kurabilme imkânına kavuşmuştur. Böylece yeni üretim yapısında fiziksel makinelerinin siber teknolojiler içinde akıllı hale gelmiştir. Bu akıllı makinaların içindeki gömülü sistemler merkezi akıllı kontrol birimi olarak ifade edilebilir. Gömülü oldukları yapıların dış kısmı ile sensör sayesinde bağ kurarak bundan elde ettikleri veriyi işleyip makine ve sisteme yön vermektedirler. Siber fiziksel sistemler sayesinde gömülü sistemler makinaları bir biriyle ve web ortamı ile etkileşime geçirerek akıllı niteliğini dolayısı ile üretimdeki etkinliğini daha da artırmıştır (Zezulka vd., 2016: 8-9).

Endüstri 4.0'da bulunan yeni teknolojiler yeni sürdürülebilir enerji kaynaklarının gelişmesine de katkı sunmuştur. Bu dönemin en önemli özelliği güneş ve rüzgara dayalı olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının öneminin artmasıdır. Teknolojik gelişmeler çevreye duyarlı farklı enerji türlerinin üretilmesine imkan vererek sürdürülebilirlik açısından önemli avantajlar sunmuştur. Bu bağlamda yenilenebilir enerji teknolojileri her bir üretim birimini kendi enerjisini üreten merkez haline getirmektedir. Bu durum büyük enerji merkezleri yerine sürdürülebilir şekilde enerji üreten daha küçük birimlerin doğmasına neden olmaktadır. Böylece enerji üretimini yenilenebilir enerji alanına kaymasının yanında enerji üretiminin sürecinin kişiselleştirilmesi de söz konusu olmaktadır.

Siber Fiziksek sistemler içinde akıllı makinalarla kendi enerjisini üreten fabrikalar kendi kendine otomatik çalışan "Akıllı Fabrikalar" haline dönüşmeye başlamıştır (TÜBİTAK, 2016: 1). Üretim sistemi içinde yer alan bütün araç ve gereçlerin dijitalleşmesi karşılıklı birbirlerine bağlanarak etkin şekilde çalışma imkanı vermiştir. Bilgisayar işlemcili akıllı makinalar üretim süreçlerinde ortaya çıkabilecek aksaklıkları kendi kendine tespit edip çözme imkanlarına da kavuşmuştur. Bu şekilde fiziki insan müdahalesine gerek duymayan bu sistemlerdeki otonom yapı üretim mekanlarını aynı zamanda "Karanlık Fabrikalar"_haline getirmektedir. İnsana gerek olmadan otomatik işleme sürecine sahip akıllı üretim mekanları ışık, aydınlatma ve ısı gibi insanların ihtiyaç duyduğu unsurları gereksiz kılmıştır. Ayrıca bu yapı içinde üreticiden tüketiciye kadar çok kapsamlı şekilde kurulan etkileşim süreci üretimde esnekliğin daha çok artmasına da imkan vermiştir (Kumar vd. 2020: 47).

Endüstri 4.0 aşamasında üretimden tüketime kadar bütün süreçlerin otomatikleşmesi girdi tedarik faaliyetlerini de otomatikleşmiştir. Ürünlerin üzerindeki sensörler üretimden tedarik zinciri boyunca bütün sürecin bilgilerini kaydederek işlemekte ve yaymaktadır. Öyle ki, hammaddelerin taşıma ve depolama sürecinde maruz kaldığı sıcaklık ve nem değişimleri takip edilmekte ve etkin bir şekilde yönetilmektedir. Lojistik otomasyonundaki bütün bu gelişmeler kaynakların etkin kullanımı çerçevesinde sıfır stok ile çalışılmasına imkan vermektedir. Ayrıca akıllı fabrikalardaki üretim süreçlerinin ihtiyaç kriterine göre düzenlenmesi ile birlikte örgütler gerçek zamanlı üretime geçiş yapma imkanına kavuşmuştur (Atik ve Ünlü, 2019:149).

Yeni gelişen Bulut Bilişim (Cloud Computing) ve Büyük Veri Analizi (Big Data Analysis) teknolojileri sayesinde firmaların pazarlama fonksiyonları da artmıştır. İnternet ve bilgisayar gibi teknolojik gelişmeler neticesinde sanal ticaret kanalları pazarlama faaliyetlerinin küreselleşmesinde büyük rol oynamıştır. Küresel düzeyde oluşan geniş veri havuzunun analizi ve verilerin sistemik bir şekilde ayıklanıp değerlendirilmesi ile global düzeyde pazarlama ölçeği oluşturmak daha kolay hale gelmiştir. Bu kapsamda derlenen geniş veri havuzunun yapay zekâ algoritmasından geçirilmek suretiyle global pazarlama faaliyetlerini destekleyici şekilde kullanılması imkanları artmıştır. Öte yandan gelişene yeni teknolojiler sadece pazarlama için etkin stratejileri oluşturacak stratejilere yardımcı olmamakta aynı zamanda bizzat ticaretin yapılacağı kanalları da geliştirmektedir. Öyle ki elektronik ticaret kapsamında mal veya hizmete ilişkin ticari işlemler çevrimiçi ve sanal platformları kullanarak elektronik pazarlar oluşturabilmektedir (Turban vd. 2017:6). Böylece tüketicilerin e-ticaret platformlarına üye olması global düzeyde alışveriş yapabilme ve ödeme gerçekleştirmek için yeterli olmaktadır.

Endüstri 4.0 aşamasında yeni bilgi derleme ve işleme teknolojileri sayesinde üretim süreci daha çok bilgi yoğun hale gelmektedir. Bunun sonucunda aynı zamanda üretilen ürünler de daha çok bilgi yoğun hale gelmekte ve dijital ortamda kullanılma imkânı artmaktadır. Başka bir ifade ile ekonomik üretim süreçlerinin dijitalleşmesi ürün ve hizmetlerin dijitalleşmesine yol açmaktadır (Zezulka vd., 2016: 3). Bu durum ürünlerin yeniden üretim maliyetlerini yani marjinal maliyetlerini sıfıra yaklaştırarak niceliksel olarak piyasaya daha çok mal arz edilmesini sağlamıştır. Böylece bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler tüketiciler için birçok ürünü internet ortamında dünyanın herhangi bir yerinden almasına imkan tanımıştır.

Yeni Endüstri 4.0 aşamasında daha önceki dönemde başlayan niteliksel olarak tüketici isteklerine uygun üretim süreci dijital teknolojiler sayesinde çok daha fazla gelişmiştir. Fabrikalardaki Siber-Fiziksel Sstemleri tüketici isteklerinin bütün ayrıntısı ile hızla alındığı ve fabrikadaki otomasyon sistemine aktarılarak anında karşılandığı otomatik bir süreci geliştirmiştir. Çünkü Endüstri 4.0 teknoloji bileşenleri tüketici isteklerinin belirlenmesi ve fabrika işleyişine entegre olmasını sağlayan güçlü bir ağ bağlantısı kurmuştur. Bu yapı hem müşteri taleplerinin daha iyi anlaşılıp ona göre ürün fikrinin ve tasarımının yapılması hem de özelleştirilmiş

ürünlerin ekstra maliyete girmeden üretimi için imkânları geliştirmiştir. Böylece firmalar için ürünün tüketicilere göre kişiselleştirme işlevi daha kolay yapılır hale gelmiştir. Bunun yanında Endüstri 4.0 ile birlikte akıllı sistemlerin endüstriye entegre edilmesi firmaların üretim süreçlerini iyileştirme ve yenilikçi süreçler geliştirme imkanlarını da geliştirmiştir. Bütün bunların sonucunda firmalar için müşteri taleplerine göre ürün yeniliği yapmak kolaylaşmış ve piyasada kişiselleştirilmiş ürün hacmi artmıştır. Başka bir ifade ile Endüstri 4.0'ın sunduğu teknolojik çözümler hem ürün yeniliği hem de ürün çeşitliliği hızını artırmıştır. Bu süreç aynı zamanda piyasadaki ürünlerin ömürlerini de kısaltmaktadır. Piyasadaki ürün ömürleri önceki dönemlere göre çok kısalmıştır. Diğer taraftan yeni teknolojilerin sunduğu imkanlarla ürünlerin anlık ve kolay bakımı için gerekli veri analizi ve müdahale süreçleri ürünlerin kullanım kalitesini yükseltmiştir. Söz konusu gelişmeler ürünlerin tüketiciler açısından kullanım sürelerinin artması ve maliyetlerin düşmesine de yol açmıştır (Scwhab, 2016:22).

5. SONUÇ

Tarih boyunca üretim yapısındaki önemli gelişmeler endüstriyel devrimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna göre her devrimde yeni gelişen teknolojileri hızla içselleştirip uygulamaya koyan ülkeler büyük bir ekonomik gelişme sağlamıştır. Günümüzde Endüstri 4.0 kapsamında gelişen yeni teknolojilerle önemli bir endüstriyel devrimin içine girildiği belirlenmektedir. Dolayısı ile yeni ekonomik aşamanın dinamiklerini belirlemek ve sanayi politikalarını buna göre tasarlamak büyük önem kazanmaktadır. Buradan hareketle çalışmamızda Endüstri 4.0'ın temel özellikleri tarihi süreçte gerçekleşen diğer endüstriyel devrimlerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, önceki dönemde yaşanan devrimlerle karşılaştırıldığında, Endüstri 4.0 aşamasında çok daha derin bir dönüşümün yaşandığını ortaya koymuştur. Böylece Endüstri 4.0 aşamasına gelene kadar üretim yapısında yaşanan değişimlere ait bu çalışmada yapılan tespitler günümüzde etkin bir sanayi politikası tasarımı için önemli ipuçları sunmuştur.

Endüstriyel devrimlere ilişkin analizler öncelikle mikro düzeyde üretim sürecinde kullanılan araç-gereç, enerji formu ve üretim mekânının nitelikleri bağlamında incelenmiştir. Çünkü üretimde kullanılan araç gereç, enerji rejimi ve üretim mekânı özelliklerinde yaşanan değişimler üretim yapısında yaşanan değişimlerin önemli bir dinamiğini oluşturmaktadır. Endüstri 1.0 buhar gücü kullanımıyla üretimi makineleştirirken Endüstri 2.0 elektrik kullanımı ile makinaların üretimdeki gücünü daha da artmıştır. Endüstri 3.0 da ise elektronik ve bilişim teknolojileri aracılığıyla üretimde makinaların gücünü artırarak otomasyonun temellerini atmıştır. Endüstri 4.0 aşamasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu temel üzerinden geliştirilen makinalarla üretimin siber-fiziksel üretim sistemleri çerçevesinde tam otomasyonun gerçekleşmektir. Enerji rejimleri açısından Endüstri 1.0'ın kömürle, Endüstri 2.0'ın petrolle, Endüstri 3.0'ın doğalgaz ve nükleer enerji ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Endüstri 4.0 aşamasında ise fosil kaynaklar yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının daha çok kullanıldığı belirlenmektedir. Üretimim gerçekleştiği mekan Endüstri 1.0 ile birlikte

fabrikalarda gerçekleşmeye başlarken Endüstri 2.0 aşamasında Fordist üretim sistemi ile standart kitle üretimi çerçevesinde organize edilmiş Endüstri 3.0 aşamasında organizasyon post-Fordist ilkelerle ile esnek üretim sistemine evrilmiştir. Endüstri 4.0 devrimi ile birlikte bilgi iletişim teknolojileri ile bütünleşik üretim sistemleri çerçevesinde ortaya çıkan Akıllı Fabrikalar üretim döngülerini tüketici özelinde kişiselleştirilerek esneklik derecesini çok daha fazla artırmıştır.

Endüstriyel aşamalar ayrıca makro düzeyde üretim sürecinin niteliklerindeki dönüşümlerle ilgili olarak tedarik ve pazarlama faaliyetlerinin küreselleşme özellikleri bağlamında incelenmiştir. Tedarik ve pazarlama imkanları küresel boyut kazanıp genişledikçe yeni bir üretim yapısına geçilerek endüstriyel devrimin yaşanmasına neden olmaktadır. Üretim sürecinde ihtiyaç duyulan girdilerin tedariki Endüstri 1.0 döneminde gemiler ile beraber gelişen denizyolu, Endüstri 2.0 sürecinde ise tren ve araba kullanımı ile karayolu ağı genişlemiştir. Endüstri 3.0 devriminde ise havayolu ile ulaşım imkanları artmıştır. Endüstri 4.0 aşamasında bir çok alanda gelişen ulaşım imkanları yanında bilgi iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler tedarik zincirini genişleterek daha etkin işlemesine imkan vermiştir. Tarihi süreç içerisinde ulaşım teknolojisindeki gelişmeler pazarlama fonksiyonlarının etkinleşmesine de katkı sağlamıştır. Endüstri 1.0'dan Endüstri 3.0'a kadar geçen zaman içerisinde telefon, radyo ve televizyon gibi iletişim teknolojisindeki gelişmeler pazarlama faaliyetlerine önemli bir ivme kazandırmıştır. Endüstri 4.0 aşamasında ise bilgisayar ve internetin yaygın bir biçimde kullanılması ile birlikte pazarlama imkanlarını tarihte görülmedik boyutta artırmıştır. Öyle ki, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler pazarlama fonksiyonlarını hem pazar koşullarının belirlenmesi sürecini etkileştirerek hem de elektronik ortamda e-ticaret kapsamda yeni pazarlama kanalları açarak desteklemiştir.

Son olarak çalışmamızda her bir endüstriyel devrimde ürünlerin nitelik ve niceliğindeki dönüşümler incelenmiştir. Üretilen ürünlerin özellikleri üretim yapısındaki dönüşümlerin anlaşılması açısından önemli bilgiler içermektedir. Endüstri devrimleri teknolojideki yeniliklere bağlı olarak üretim yapısında meydana getirdiği değişimlerle niceliksel olarak büyük üretim artışlarına neden olmuştur. Bu bağlamda Endüstri 1.0'dan Endüstri 3.0 aşamasına kadar geçen süreçte üretim miktarı her dönem bir önceki döneme göre hızla artmıştır. Ancak Endüstri 4.0 aşamasında yaşanan teknolojik yenilikler ve buna bağlı olarak niceliksel olarak ürün hacminde yaşanan gelişmeler hız açısından büyük bir farklılık arz etmektedir. Üretimdeki değişimin üssel artış göstererek büyük bir hıza ulaşmasının nedeni Endüstri 4.0 aşamasında gelişen teknolojilerin birbirini etkileyerek entegre şekilde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan niteliksel olarak ürünler Endüstri 1.0 ve 2.0 aşamalarında tüketici tercihlerini çok fazla göz önüne almazken Endüstri 3.0 aşaması ile birlikte ürünlerin tüketici tercihlerine göre üretilmesi süreci başlamıştır. Endüstri 3.0 aşamasından itibaren bilgi iletişim teknolojisindeki gelişmeler tüketicilerin bilinçli hale getirip etkinleştirirken aynı zamanda tüketici isteklerinin en iyi şekilde belirlenmesi imkanları atmıştır. Endüstri 4.0 ile birlikte üretimden tüketime kadar uzanan dijitalleşme tüketici isteklerine göre üretimin organize edilmesini kolaylaştırarak kişiselleştirilmiş ürün hacmini daha da yükseltmiştir.

KAYNAKÇA

Atik, H. ve Ünlü, F., (2019). Endüstri 4.0'a Dönüşüm Süreci: Avrupa Birliği Ülkelerinin Performansı Üzerine Ampirik Analiz, *Marmara Avrupa Araştırma Dergisi*, 27, (1), 145-168.

Berktaş, S. ve Oraklıbel, R. D. (2021). Sanayi Devrimi ile Gelen Değişim: İş Bölümü ve Yabancılaşma. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(6), 112-121.

Fonseca, L. M. 2018. *Industry 4.0 and The Digital Society: Concepts, Dimensions and Envisioned Benefits*. In Proceedings of the International Conference on Business Excellence Vol. 12, No. 1. 386-397.

Deane, P (1979). *The First Industrial Revolution*, New York: Cambridge Unv Pres

Derya, Hülya. (2018). *Endüstri Devrimleri ve Endüstri 4.0*. GÜ İslâhiye İİBF Uluslararası E-Dergi, 2(2), 1-20.

Headrick, D. R. (2009). *Technology: A World History*. New York: Oxford Unv. Press.

Hobsbawm, E. J. (2013). *Sanayi ve İmparatorluk*. (Çev. Abdullah Ersoy) 5. Baskı. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Khan, A., & Turowski, K. 2016 . A perspective on industry 4.0: From Challenges to Opportunities in Production Systems. In *International Conference on Internet of Things and Big Data*. Vol. 2, 441-448.

Koçak, A. ve Diyadin, A. (2018). Sanayi 4.0 Geçiş Süreçlerinde Kritik Başarı Faktörlerinin Dematel Yöntemi İle Değerlendirilmesi. *Ege Akademik Bakış*, 18(1), 107-120.

Kumar, S., Suhaib, M., & Asjad, M. (2020). Industry 4.0: Complex, Disruptive, but Inevitable. *Management and Production Engineering Review*. 11 (1), 43-51.

McCartney, S. (1999). ENIAC: The Triumphs and Tragedies of the World's First Computer. New York: Walker and Company.

Mohajan, H. (2019). The Second İndustrial Revolution has Brought Modern Social and Economic Developments. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 6 (1), 1-14.

Schwab, K. (2016). *Dördüncü Sanayi Devrimi: World Economic Forum*. (Çev. Zülfü Dicleli). İstanbul: Optimist Yayım Dağıtım.

TÜBİTAK, (2016). *Yeni Sanayi Devrimi Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası*. Ankara: Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Daire Başkanlığı.

Turban, E., Whiteside, J., King, D. and Outland, J. (2017). *Introduction to Electronic Commerce and Social Commerce*. Fourth Edition. Switzerland: Springer Publishing

Türkcan, Ergun. (2009). *Dünya'da ve Türkiye'de Bilim, Teknoloji ve Politika*, Birinci Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Zezulka, F. P. Marcon, I. Vesely & Sajdl O. (2016). *Industry 4.0-An Introduction in The Phenomenon*. IFAC-Papers OnLine 49-25, 8–12.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL GÖRÜNÜŞ KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Muhammet KUSAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-6813-859X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeylerini bazı demografik bilgiler açısından incelemektir. Çalışmada betimsel nitelik taşıyan tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 166 birey oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile geçerlilik ve güvenirlilik çalışması Hart ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen Doğan (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet, lisanslı sporcu olma ve spor türüne göre farklılık gösterip göstermediği Student t test, yaş, spor yaşı, gelir düzeyi, sınıf ve bölümlerine göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırmada, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet, lisanslı sporcu olma, spor türü, yaş, spor yaşı, gelir düzeyi ve sınıflarına göre sosyal görünüş kaygısı ölçek toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemezken bölüm dağılımları açısından Sosyal görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Antrenörlük ve Rekreasyon bölümü öğrencilerinin sosyal görünüş kaygı düzeylerinin Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerine göre daha yüksek çıktığı görülmüştür. Bireyin kendini daha sağlıklı hissetmesi sürekli olarak bir uğraş içinde olması onu daha az kaygı bozukluğuna götürebileceğinden ve akademik anlamda daha başarılı olmasını sağlayabileceğinden antrenörlük ve rekreasyon bölümü öğrencilerinin kaygılarını azaltılması amacıyla bilinçlendirme eğitimlerinin yapılması fayda sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, Kaygı, Sosyal Görünüş

EXAMINATION OF SOCIAL APPEARANCE ANXIETY LEVEL OF STUDENTS FACULTY OF SPORTS SCIENCES

ABSTRACT

This research aims to examine students' social appearance anxiety levels at the faculty of sports sciences in terms of some demographic information. In the study, a descriptive scanning model was used. The research universe consists of students studying at the faculty of sports sciences. The study sample consists of 166 individuals selected by random sampling method among the students studying at Ondokuz Mayıs University

Yaşar Doğu Faculty of Sports Sciences. “Personal Information Form” developed by the researchers and the Social Appearance Anxiety Scale adapted to Turkish by Doğan (2010) whose validity and reliability study was developed by Hart et al. (2008) were used as data collection tools. In the study, Student's t-test was used to determine whether the scale total scores differed according to gender, being a licensed athlete and sport type, and one-way analysis of variance and Tukey multiple comparison test whether they varied according to age, sports age, income level, class and departments. In the study, there was no statistically significant difference between the total scores of the social appearance anxiety scale according to gender, being a licensed athlete, type of sport, age, sports age, income level and class of the students studying at the faculty of sports sciences, while there was no statistically significant difference between the total scores of social appearance anxiety in terms of department distribution. significant difference was found. It was observed that the social appearance anxiety levels of the students of the Coaching and Recreation department were higher than those of the Sports management department. Awareness-raising training may be beneficial in order to reduce the anxiety of the students of the coaching and recreation department, as the individual's feeling of health and being constantly engaged in a struggle may lead him to less anxiety disorder and enable him to be more successful in academic terms.

Keywords; Student, Anxiety, Social Appearance

GİRİŞ

Birçok insan hayatında yaşadığı olaylardan etkilenmektedir. Aynı zamanda bir sosyal hayat içinde bulunmaktayız. İnsan yaşanılan çevre ile her daim iletişim halinde bulunmakta olup yaşadığı psikolojiye göre çevresine farklı tepkiler vermektedir. Bunun yanında sosyal çevreye uyum sağlamaya çalışırken çeşitli kaygılar oluşmaktadır. Stres ve durum ile baş edememe duygusu endişe verici bir durum yaratabilmektedir. Endişe hissedilen her şey kaygıya yol açmaktadır. Fazla kaygı aynı zamanda orantısız bir şekilde gerilime yol açabilir. Normal düzeyde kaygı birey için sağlıklı olurken, orantısız bir şekilde gelişen kaygı çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir. Bunların en başında ise insanların kendini beğendirme çabası ve yalnız kalma korkusu gelmektedir. İnsanlar sosyal çevreye uyum ve kendini kabullendirme sürecinde gerekirse kendilerinden ödün dahi vermektedirler (Şahin ve Güz, 2018). Bu durumun insanlar üzerinde bıraktığı korku kaygılanmaya sebep olmaktadır. Beğenilmeme ve insanlar tarafından dışlanma durumu çoğu bireyin bir arayış içine girmesine sebep olmaktadır. Bireyin sosyal yaşam içinde oluşturduğu bu arayış onu dış görünüşünden başlayıp benlik duygusuna kadar bir değişime girmesine neden olmaktadır. Fiziksel görünümün insanların içinde bulunduğu konuma olan etkisi düşünüldüğü zaman dış görünüşünden dolayı oluşan psikolojik durum da bireyin kaygı duymasını tetiklemektedir. Kişinin dış görünüşüne olumlu bir bakış açısı geliştirmesi sosyal yaşamında kaliteli bir yaşantı sürmesine de sebep olacağı düşünülmektedir. Fakat tam aksine oluşan duygular bireyin kendini beğenmemesi toplum tarafından dışlanarak kaygılı bir yaşantı sürmesine neden olmaktadır.

İnsanın kendisine olan sevgisi hayata olan bakış açısını etkilediği gibi kişiliğini de bu yönde geliştirir. Aksi takdirde daha içine kapanık ve hayatını çekinerek yaşayan bir bireye dönüşmesine neden olmaktadır.
Dolayısı ile bu çalışma öğrencilerinin yaşadığı fiziksel görünüşün ve davranışların bireye sosyal yaşamında oluşturduğu kaygıyı ölçmek amacıyla yapılmıştır.

6. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Evren ve Örneklem

Araştırmada, mevcut durumu tespit etmeyi amaçladığı için betimsel nitelik taşıyan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1999).
Araştırmanın evreni, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri, örneklemi ise, 2020-2021 eğitim öğretim yılında OMÜ Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi öğrenim gören sporcu öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilmiş 166 öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) kullanılmıştır. Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği Hart ve arkadaşları tarafından (2008) geliştirilmiş, Türkçe uyarlanması Doğan (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek boyut olup 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça, sosyal görünüş kaygısı da artmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar görünüş kaygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekte 1. madde tersten kodlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı. 0,93 olarak bulunmuştur.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların sosyal görünüş kaygısı ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile hesaplanan güvenirlilik katsayısı (cronbach alpha) 0,937 bulunmuştur. Dolayısıyla verilen cevapların yüksek düzeyde güvenilir (0,80-1,00 arası) kabul edildiğinden herhangi bir madde silinmesine gerek yoktur.

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde ilk olarak normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet, lisanslı sporcu olma ve spor türüne göre farklılık gösterip göstermediği Student t test, yaş, gelir düzeyi, bölüm ve sınıflarına göre

farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 22.0 V. istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları, n(%), ortalama, standart sapma değerleri olarak verilmiş olup, bulgular $p<0,05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde 2021-2022 yılında eğitim-öğretim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan sporcuların demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Branş	n	%
Kadın	75	45,2	Takım	94	56,6
Erkek	91	54,8	Bireysel	72	43,4
Toplam	166	100,0	Toplam	166	100,0

Bölüm	n	%	Sınıf	n	%
BSÖ	33	19,9	1	20	12,0
ANT	49	29,5	2	45	27,1
SYB	54	32,5	3	47	28,3
REK	30	18,1	4	54	32,5
Toplam	166	100,0	Toplam	166	100,0

Yaş	n	%	Aile Gelir Düzeyi (TL)	n	%
18-21	92	54,8	Düşük	27	16,3
22-24	63	38,6	Orta	114	68,7
25 ve üstü	11	6,6	Yüksek	25	15,1
Toplam	166	100,0	Toplam	166	100,0

Lisanslı Sporcu	n	%
Evet	115	69,3
Hayır	51	30,7
Toplam	166	100,0

BSÖ: Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği; ANT: Antrenörlük; SYB: Spor Yöneticiliği; REK: Rekreasyon Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin % 45,2'i kadın, % 43,4'ü bireysel sporla uğraşan, % 32,5'u Spor Yöneticiliği Bölümü'nde öğrenim gören, % 32,5'i 4 sınıf, %54,8 i 18-21 yaş aralığında %69,3'ü lisanslı sporcu ve % 16,3'ü ise gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	Kadın	75	34,23	14,49	0,405
	Erkek	91	36,09	14,11	

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların cinsiyet dağılımları açısından Sosyal

görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (P>0,05; Tablo 2).

Tablo 3. Yaş grubuna göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Yaş	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	18-21	92	36,31	15,24	0,652
	22-24	63	38,25	11,52	
	25 ve üstü	11	38,64	14,14	

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların yaş dağılımları açısından Sosyal görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. (P>0,05; Tablo 3).

Tablo 4. Bölüme göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Bölüm	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	BSÖ	33	33,94ab	12,63	0,026
	SYB	49	30,78b	13,86	
	ANT	54	38,15a	15,73	
	REK	30	38,77a	12,17	

BSÖ: Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği; ANT: Antrenörlük; SYB: Spor Yöneticiliği; REK: Rekreasyon

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların bölüm dağılımları açısından Sosyal görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P<0,05)). Yapılan çalışmada Antrenörlük ve Rekreasyon bölümü öğrencilerinin sosyal görünüş kaygı düzeylerinin Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerine göre daha yüksek çıktığı görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 5. Spor türüne öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Spor türü	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	Takım	94	36,62	14,46	0,193
	Bireysel	72	33,71	13,90	

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların spor türü dağılımları açısından Sosyal görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (P>0,05; Tablo 5).

Tablo 6. Lisanslı sporcu olma durumuna göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Lisanslı sporcu olma durumu	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	Evet	115	35,05	15,36	0,193
	Hayır	51	35,69	11,58	

Tablo 7. Sınıf değişkenine göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Sınıf	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	1	20	36,45	14,60	0,694
	2	45	36,78	17,05	
	3	47	33,38	11,90	
	4	54	35,15	13,70	

Tablo 8. Gelir düzeyi değişkenine göre öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Gelir düzeyi	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sosyal Görünüş Kaygısı	Düşük	27	35,70	14,98	0,652
	Orta	114	35,52	14,41	
	Yüksek	25	33,52	13,26	

SONUÇ YERİNE

Bu araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin sosyal görünüş kaygı düzeylerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin cinsiyet, lisanslı sporcu olma, spor türü, yaş, spor yaşı, gelir düzeyi ve sınıflarına göre sosyal görünüş kaygısı ölçek toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilemezken bölüm dağılımları açısından Sosyal görünüş kaygısı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Çalışmada cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Çalışma bulguları ile benzer şekilde Üstün ve Bayar (2015)'ın Eğitim Fakültesi öğrencileri için yaptığı çalışmada da cinsiyet farkından doğan bir değişkenlik görülmemiştir. Literatür incelendiğinde farklı sonuçların olduğu gözlemlenmektedir. Hagger ve Stevenson, (2010) ve Alımcı (2018) kadınların erkeklerden daha yüksek sosyal görünüş kaygısına sahip olduğunu belirmişlerdir. Alemdağ (2013) ve Kılıç ve Karakuş (2016) ise erkeklerin kadınlardan daha yüksek sosyal görünüş kaygısı düzeylerine sahip olduğunu bildirmiştir. Sonuç olarak cinsiyet üzerinde; yapılan çalışmaların farklı alanlarda farklı sonuçlar verdiği gözlemlenmektedir.

Bölümlerine göre bakıldığında Antrenörlük ve Rekreasyon bölümü öğrencilerinin sosyal görünüş kaygı düzeyleri Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerine göre daha yüksek çıktığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde bölümler arası farklılıklar olduğu görülmektedir. Alemdağ (2013) öğretmen adayları ile ilgili yaptığı tez çalışmasında; beden eğitimi ve spor bölümü öğrencilerinin sosyal görünüş kaygılarının diğer bölüm öğrencilerine göre daha düşük olduğunu belirmiştir. Bu bulgu yapılan çalışma sonuçlarıyla kısmen paralellik göstermektedir. Antrenörlük ve Rekreasyon bölümü öğrencilerinin sosyal hayat ile çok fazla iç içe olması kaygılanmalarının nedeni olabilmektedir.

Çalışmada gelir düzeyi açısında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yılmaz (2019) yaptığı çalışmada düşük gelirli kişilerin kaygı düzeyin daha fazla olduğu belirtmektedir. Oluşan farkın nedeninin çalışmadaki bireylerin çoğunluğunu ekonomik durumu orta seviyeli olan kişilerin oluşturmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışmada yapılan spor türüne göre sosyal görünüş kaygı düzeyleri anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Sporun bireyi kendisini daha iyi hissetmesine etki eden bir faktör olduğu görülmektedir. Yapılan spor türünün farklılıkları incelendiğinde büyük ölçüde bir değişkenliğe rastlanmamaktadır.

Sonuç olarak Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören bireylerin kaygı düzeylerinde büyük bir farklılıkların sadece bölümler açısından bir farklılık olduğu görülmüştür. Bireyin kendini daha sağlıklı hissetmesi sürekli olarak bir uğraş içinde olması onu daha az kaygı bozukluğuna götürebileceğinden ve akademik anlamda daha başarılı olmasını sağlayabileceğinden Antrenörlük ve Rekreasyon bölümü öğrencilerinin kaygılarını azaltılması amacıyla bilinçlendirme eğitimlerinin yapılması fayda sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Alemdağ, S. (2013). Öğretmen adaylarında fiziksel aktiviteye katılım, sosyal görünüş kaygısı ve sosyal öz-yeterlik ilişkisinin incelenmesi

Alımcı, D. (2018). Investigation of the relationship between peer bullying and social appearance concerns of secondary school students and their self-esteem (Unpublished Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim University, İstanbul).

Doğan, T. (2010). Turkish version of the Social Appearance Anxiety Inventory (SSS): Validity and reliability study. Journal of Hacettepe University Faculty of Education, 39(39), 151-159.

Hagger, S. M., & Stevenson, A. (2010). Social physique anxiety and physical self-esteem: Gender and age effects. Psychol and Health, 25(1), 89-110. https://doi.org/10.1080/ 08870440903160990

Hart, E. A., Leary, M. R., & Rejeski, W. J. (1989). The measurement of social physique anxiety. Journal of Sport and Exercise Psychology, 11, 94-104. https://doi.org/10.1123/ jsep.11.1.94

Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar. İlkeler, Teknikler, Ankara: Nobel Yayınevi.

Kılıç, M., & Karakuş, Ö. (2016). Examining the relationship between university students' social appearance anxiety, self-esteem and loneliness levels. Journal of Human Sciences, 13(3), 3837-3852. https://doi.org/10.14687/jhs.v13i3.4054

Şahin, G., & Güz Hanife. (2018). Sosyal medya iletişiminin yeni aracı olarak bedenler ve benliklerin dramaturjik bir analizi. *International Journal of Social Science, 1*(2), 235-254.

Üstün, A., & Bayar, A. (2015). An investigation of university students' depression, anxiety and stress levels related to the different variables. *J. Res. Educ. Teach, 4,* 384-390.

Yılmaz, Y. E. (2019). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zekaları, sosyal görünüş kaygıları ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN SPORCULARIN ZİHİNSEL DAYANIKLILIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Arş. Gör. Muhammet KUSAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-6813-859X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların zihinsel dayanıklılık düzeylerini bazı demografik bilgiler açısından incelemektir. Çalışmada betimsel nitelik taşıyan tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcu öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören sporcu öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 130 birey oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile Sheard ve ark. (2009) tarafından geliştirilen Altıntaş ve Koruç (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri" kullanılmıştır. Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet ve spor türüne göre farklılık gösterip göstermediği Student t test, yaş, spor yaşı ve bölümlerine göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırmada, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların yaptığı cinsiyet ve yaşlarına göre zihinsel dayanıklılık ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında bir farklılık tespit edilemezken; spor türü, bölüm ve spor yaşına göre anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Spor yaşı 5-6 yıl olan sporcuların sporda zihinsel dayanıklılık ile güven ve devamlılık alt boyut toplam puanları, spor yaşı 1-2 yıl olan sporculara göre, bireysel spor yapan sporcuların kontrol alt boyut toplam puanları, takım sporu yapan sporculara göre Antrenörlük bölümünde öğrenim gören sporcuların sporda zihinsel dayanıklılık ve devamlılık düzeyleri ise Rekreasyon bölümünde öğrenim gören sporculara göre daha yüksek çıkmıştır. Spor yaşı arttıkça zihinsel dayanıklılığında artması beklenen bir durumdur. Antrenörlük bölümünde öğrenim gören sporcuların sporla daha iç içe olması, rekreasyon bölümündeki öğrencilere kıyasla zihinsel olarak daha güçlü olmalarının nedeni olarak açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Sporcu, Öğrenci, Zihinsel Dayanıklılık

EXAMINATION OF THE MENTAL STRENGTH LEVELS OF ATHLETES WHO STUDY AT THE FACULTY OF SPORTS SCIENCES

ABSTRACT

This research aims to examine the mental toughness levels of athletes studying at the faculty of sports sciences in terms of some demographic information. In the study, a descriptive scanning model was used. The research universe consists of sports students studying at the faculty of sports sciences. The study sample

consists of 130 individuals selected by random sampling method among the athlete students studying at Ondokuz Mayıs University Yaşar Doğu Faculty of Sports Sciences. As a data collection tool, the “Personal Information Form” developed by the researchers was used by Sheard et al. (2009) and adapted into Turkish by Altıntaş and Koruç (2016), the “Mental Endurance Inventory in Sports” was used. In the study, Student's t-test was used to determine whether the total scale scores differed according to gender and sport type, and one-way ANOVA and Tukey, multiple comparison test, were used to determine whether they differed according to age, sports age and departments. In the study, there was no difference between the mental toughness scale total score and sub-dimension total scores according to the gender and age of the athletes studying at the faculty of sports sciences; It was determined that there was a significant difference according to the type of sport, department and age of the sport. The total scores of mental endurance, confidence and continuity sub-dimensions in sports of the athletes whose sports age is 5-6 years, the control sub-dimension total scores of the athletes who do individual sports according to the athletes.

Keywords: Athletes, Student, Mental Toughness

GİRİŞ

Çeşitli araştırmalar, başarılı sporcuların daha fazla özgüvene sahip olduklarını, daha fazla görev odaklı düşüncelere ve daha düşük kaygı seviyelerine sahip olduklarını göstermektedir (Neil ve ark., 2006; Taylor ve ark., 2008). Mental dayanıklılık, spor performansının altında yatan en önemli psikolojik yapılardan biridir. Sporda ise zihinsel dayanıklılık, bir sporcunun üstün zihinsel nitelikleri olarak tanımlanmaktadır (Gucciardi ve ark., 2014). Son yıllarda mental dayanıklılık kavramının, spor performansında önemli rol oynadığı gözlemlenmektedir. Mental dayanıklılığın, sporda başarıyı ve mükemmelliği sürdüren psikolojik bir yapı olarak kabul edilmesi, bu kavramın daha iyi anlaşılmasına ve buna dayalı teşvikler ve eğitim stratejilerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Mental dayanıklılık günlük zorluklara ve stres faktörlerinin yanı sıra olumsuzluklara rağmen; sürekli olarak yüksek düzeyde öznel veya nesnel performans geliştirebilme potansiyeli şeklinde de tanımlanır. Mental dayanıklılık ile yarışma sırasında başa çıkma durumu incelendiğinde, daha yüksek mental dayanıklılık seviyeleri daha fazla problem odaklı başa çıkma, daha az duygudan kaçınma ile ilişkilendirilmiştir. Genel bir bağlamda, mental dayanıklılık, olumlu zihinsel sağlığı destekleyen bir dizi psikolojik kaynakların etkinleştirilmesini ifade eden bir ana unsurdur denilebilir (Dagnall ve ark., 2019). Zihinsel dayanıklılık sporcu performansı üzerinde etkin bir rol oynayabilir. Zihinsel dayanıklılık ile ilişkili faktörlerin neler olabileceğini görerek bununla ilgili çözüm önerileri getirmek sporcu performansının arttırılması açısından fayda sağlayabilir. Dolayısı ile bu çalışma ile spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların zihinsel dayanıklılık düzeylerinin incelenerek önermeler verilmesi amaçlanmıştır.

7. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Evren ve Örneklem

Araştırmada, mevcut durumu tespit etmeyi amaçladığı için betimsel nitelik taşıyan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1999).

Araştırmanın evreni, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri, örneklemi ise, 2020-2021 eğitim öğretim yılında OMÜ Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi öğrenim gören sporcu öğrenciler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilmiş 130 öğrenciden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile Sheard ve ark. (2009) tarafından geliştirilen Altıntaş ve Koruç (2016) tarafından Türkçeye uyarlanan "Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri" kullanılmıştır.

Sporda zihinsel dayanıklılık envanteri 14 maddeden oluşmaktadır. Genel zihinsel dayanıklılığın yanı sıra üç alt boyuttan (Güven, Devamlılık ve Kontrol) oluşan ölçek 4'lü Likert tipindedir (1=Tamamen Yanlış; 4=Tamamen Doğru). Güven: Mücadele gerektiren zor durumlarda hedefe ulaşmak için yeteneklere inanma ve rakiplerden daha iyi olduğunu düşünme. Kontrol: Baskı altında veya beklenmedik durumlar karşısında soğukkanlılığı koruma, kontrollü ve rahat olma, Devamlılık: Belirlenen hedefler doğrultusunda sorumluluk alma, konsantre olma ve mücadele etme ile ilgilidir.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	0,752	Orta Düzeyde Güvenilir
Güven	0,639	Orta Düzeyde Güvenilir
Kontrol	0,612	Orta Düzeyde Güvenilir
Devamlılık	0,645	Orta Düzeyde Güvenilir

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde ilk olarak normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet, spor türüne göre farklılık gösterip göstermediği Student t test, yaş, sporcu yaşı, anne ve baba eğitim durumu, gelir düzeyi vb göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 22.0 V. istatistik paket programı kullanılmıştır.

Araştırma bulguları, n(%), ortalama, standart sapma değerleri olarak verilmiş olup, bulgular p<0,05 düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde 2021-2022 yılında eğitim-öğretim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan sporcuların demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Spor Türü	n	%
Kadın	68	52,3	Takım	55	42,3
Erkek	62	47,7	Bireysel	75	57,7
Toplam	130	100,0	Toplam	130	100,0

Bölüm	n	%	Yaş	n	%
BSÖ	68	52,3	18-20	51	39,2
ANT	24	18,5	21-23	42	32,3
SYB	29	22,3	24-26	22	16,9
REK	9	6,9	27 ve üzeri	15	11,5
Toplam	130	100,0	Toplam	130	100,0

Spor Yaşı	n	%
1-2	25	19,2
3-4	17	13,1
5-6	25	19,2
7 ve üzeri	63	48,5
Toplam	130	100,0

BSÖ: Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği; ANT: Antrenörlük; SYB: Spor Yöneticiliği; REK: Rekreasyon

Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin % 52,3'ü kadın, % 57,7'si bireysel sporla uğraşan, % 52,3'ü Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören, % 39,2'si 18-20 yaş aralığında ve % 48,5'i 7 ve üzeri spor yaşın sahip olan öğrencilerden oluşmaktadır (Tablo 2).

Tablo 3. Yaş Gruplarına Göre Sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Yaş	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	18-20	50	39,70	5,41	0,495
	21-23	40	40,63	4,65	
	24-26	22	39,91	6,15	
	27 ve üzeri	14	38,14	4,62	
Güven	18-20	50	17,82	2,65	0,201
	21-23	42	18,26	2,54	
	24-26	22	18,09	2,54	
	27 ve üzeri	14	16,57	2,50	
Kontrol	18-20	51	9,47	2,25	0,991
	21-23	41	9,44	2,23	
	24-26	22	9,59	2,38	
	27 ve üzeri	14	9,36	2,10	
Devamlılık	18-20	51	12,49	2,03	0,831

	21-23	41	12,68	2,40	
	24-26	22	12,23	2,14	
	27 ve üzeri	14	12,21	1,85	

Yapılan araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların yaş dağılımları açısından Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05; Tablo 3).

Tablo 4. Cinsiyete Göre Sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	Kadın	65	40,40	5,10	0,230
	Erkek	61	39,28	5,34	
Güven	Kadın	67	17,94	2,46	0,767
	Erkek	61	17,80	2,76	
Kontrol	Kadın	66	9,61	2,32	0,430
	Erkek	62	9,32	2,13	
Devamlılık	Kadın	66	12,71	2,13	0,200
	Erkek	62	12,23	2,15	

Yapılan araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören kadın ve erkek sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05; Tablo 4).

Tablo 5. Bölüme Göre Sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Bölüm	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	BSÖ	65	39,09 ab	5,35	0,014
	ANT	24	42,79 a	4,76	
	SYB	28	39,79 ab	3,83	
	REK	9	37,78 b	6,92	
Güven	BSÖ	67	17,57	2,68	0,263
	ANT	24	18,54	2,50	
	SYB	28	18,29	2,39	
	REK	9	17,11	2,67	
Kontrol	BSÖ	66	9,29	2,04	0,257
	ANT	24	10,21	2,15	
	SYB	29	9,14	2,45	
	REK	9	9,89	2,85	
Devamlılık	BSÖ	66	12,12 bc	2,08	<0,001
	ANT	24	14,04 a	1,73	
	SYB	29	12,52 ab	1,50	
	REK	9	10,78 c	3,07	

BSÖ: Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği; ANT: Antrenörlük; SYB: Spor Yöneticiliği; REK: Rekreasyon

Yapılan araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların okudukları bölümler açısından güven ve kontrol alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilemez iken (P>0,05), Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve devamlılık alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P<0,05; Tablo 5). Araştırmada ANT bölümünde öğrenim gören sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve devamlılık düzeyleri en yüksek, REK bölümünde öğrenim gören sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve devamlılık düzeyleri ise en düşük bulunmuştur.

Tablo 6. Spor Türüne Göre Sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Spor türü	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	Takım	54	39,48	4,82	0,487
	Bireysel	72	40,14	5,53	
Güven	Takım	55	17,98	2,61	0,688
	Bireysel	73	17,79	2,60	
Kontrol	Takım	55	9,02	2,10	0,046
	Bireysel	73	9,81	2,26	
Devamlılık	Takım	54	12,41	2,31	0,756
	Bireysel	74	12,53	2,02	

Yapılan araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların yaptığı spor türüne göre Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve kontrol alt boyutu hariç tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05). Araştırmada bireysel spor yapan sporcuların kontrol alt boyut toplam puanları, takım sporu yapan sporculara göre daha yüksek belirlenmiştir (P=0,046; Tablo 6).

Tablo 7. Spor Yaşına Göre Sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Spor Yaşı (yıl)	n	Ortalama	SS	P-değeri
Sporda Zihinsel Dayanıklılık Envanteri	1-2	25	37,12 b	5,24	0,014
	3-4	16	39,38 ab	3,98	
	5-6	24	41,58 a	4,85	
	7 ve üzeri	61	40,43 ab	5,31	
Güven	1-2	25	16,56 b	2,38	0,044
	3-4	17	18,29 a	2,39	
	5-6	24	18,21 a	2,50	
	7 ve üzeri	62	18,16 a	2,66	
Kontrol	1-2	25	9,16	2,08	0,168
	3-4	17	8,65	2,76	
	5-6	25	10,12	1,67	
	7 ve üzeri	61	9,56	2,28	
Devamlılık	1-2	25	11,40 b	1,83	0,009
	3-4	16	12,19 ab	1,76	
	5-6	25	13,36 a	1,91	
	7 ve üzeri	62	12,63 ab	2,28	

Yapılan araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların spor yaşına (yıl) göre Sporda Zihinsel Dayanıklılık ve kontrol alt boyutu hariç tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P<0,05). Araştırmada spor yaşı 5-6 olan sporcuların Sporda Zihinsel Dayanıklılık ile güven ve devamlılık alt boyut toplam puanları, spor yaşı 1-2 olan sporculara göre daha yüksek belirlenmiştir (Tablo 8).

SONUÇ YERİNE

Araştırma 2021- 2022 eğitim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören ve aktif spor hayatlarına devam eden sporcuların sporda zihinsel dayanıklılık düzeylerini incelenmek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların

cinsiyet ve yaşlarına göre zihinsel dayanıklılık ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında bir farklılık tespit edilemezken; spor türü, bölüm ve spor yaşına göre anlamlı farklılık belirlenmiştir.

Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların yaş dağılımları açısından sporda zihinsel dayanıklılık ve tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Crust ve ark. (2014), Marchant ve ark. (2009) ve Nicholls ve ark.. (2009) zihinsel dayanıklılık düzeyinin belirlenmesinde yaşın önemli olduğunu belirtilmektedir. Crust (2009) ise zihinsel dayanıklılık ile yaş arasında bir ilişki olmadığını saptamıştır. Literatür incelendiğinde farklı sonuçların olduğu da gözlenmektedir. Aktif spor hayatlarına devam eden sporcuların; olumlu veya olumsuz aldıkları kararlar, kendinelerine güvenleri ve koydukları hedef doğrultusundaki devamlılıklarının yaş ile ilişkili olmadığını, bireydeki zihinsel dayanıklılık seviyesinin bunu belirlediği söylenebilir.

Araştırmada kadın ve erkek sporcular arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Alanyazın incelendiğinde, bu sonuçlar ile farklı sonuçlar sunan ve erkeklerin daha yüksek zihinsel dayanıklılığa sahip olduğunu gösteren çalışmaların olduğu gözlemlenmektedir. Lopez ve Juan (2015), Nicholls ve ark. (2009), (Madrigal, 2015), Findlay ve Bowker (2009), zihinsel dayanıklılık düzeylerini inceledikleri farklı çalışmalarda erkeklerin puanlarının daha yüksek olduğunu vurgulamışlardır. Sporcuların görevlerini tamamlamak için aldıkları kararlarda ya da verilen görevlerde cinsiyetlerinin bir farklılık göstermediği söylenebilir.

Araştırmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların okudukları bölümler açısından güven ve kontrol alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilemezken; devamlılık alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Araştırmada Antrenörlük bölümünde öğrenim gören sporcuların sporda zihinsel dayanıklılık ve devamlılık düzeyleri en yüksek, Rekreasyon bölümünde öğrenim gören sporcuların sporda zihinsel dayanıklılık ve devamlılık düzeyleri ise en düşük bulunmuştur. Antrenörlük bölümünde öğrenim gören sporcuların bölümleri gereği iş hayatındaki çalışma grupları sadece sporculardan oluşması ve sporculara devamlılık konusunda önderlik etmeleri gerekmektedir ve bu durumu kendilerine görev edinmişlerdir. Rekreasyon bölümünde öğrenim gören öğrenciler için bu durum farklıdır. Rekreasyon bölümünde iş hayatında çalışacakları insanların herhangi bir zorunluluk ya da devamlılık olmadığı ve boş zaman değerlendirme eğlence üzerine olması farkın nedeni olarak gösterilebilir.

Araştırmada sporcuların spor yaşına göre kontrol alt boyutu hariç tüm alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Spor yaşı 5-6 yıl olan sporcuların güven ve devamlılık alt boyut toplam puanları, spor yaşı 1-2 yıl olan sporculara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Spor yaşı fazla olan sporcuların olumlu veya olumsuz durumları tecrübelerine dayanarak soğukkanlılıkla karşılayıp daha rahat bir şekilde anlık karar alabilirken, spor yaşı az olan sporcularda ise bu durumun tecrübe eksikliğinden kaynaklı olabileceği söylenebilir.

Spor türüne göre kontrol alt boyutunda bireysel spor yapanların toplam puanları takım sporu yapanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedeni, takım sporu yapan bireylerin kendilerini kontrol etme sürecinde takım arkadaşlarından yardım alabilme imkânına sahip olabilmelerinden kaynaklı olabilir. Bireysel spor yapan sporcuların saha içinde kendileri kontrol edebilecek bir mekanizma olmadığından kendi kendilerini kontrol etme ihtiyacı hissettikleri söylenebilir. Literatür incelendiğinde; Madrigal ve ark. (2013) araştırmasında takım sporcularının yardımlaşabilme olanağının daha yüksek olduğu, bireysel sporcuların ise bu açığı kapatması adına daha çok çaba sarf etmeleri gerektiği bulgusu çalışma sonucunu destekler niteliktedir.

Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların okudukları bölüm, spor türü ve spor yaşlarında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Sporcuların bölümlerinde farklı spor aktivitesi yoğunluğunda eğitim almaları, spor yaşının verdiği tecrübelere dayanarak daha soğukkanlı ve dikkatli kararlar alma yeteneğine sahip olmaları ve bireysel spor yapan sporcuların kendilerini kontrol etme ihtiyacını kendileri tarafından sağlamalarının gerekliliği çıkan sonuçların açıklaması olarak söylenebilir.

1-2 yıl spor yaşına sahip Rekreasyon bölümünde öğrenim gören ve takım sporu yapan sporcuların, aidiyet ve odaklanma düzeyini yükseltmek amacıyla antrenman planlamasında çoğunlukla zihinsel dayanıklılık üzerine yoğunlaşılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Altıntaş, A. (2015). Sporcuların Zihinsel Dayanıklılıklarının Belirlenmesinde Optimal Performans Duygu Durumu, Güdülenme Düzeyi ve Hedef Yöneliminin Rolü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi

Crust, L. (2009). The relationship between mental toughness and affect intensity. Personality and Individual Differences, 47(8), 959-963.

Crust, L., Earle, K., Perry, J., Earle, F., Clough, A., & Clough, P. J. (2014). Mental toughness in higher education: Relationships with achievement and progression in first-year university sports students. Personality and Individual Differences, 69, 87-91.

Dagnall, N., Denovan, A., Papageorgiou, K. A., Clough, P. J., Parker, A., & Drinkwater, K. G. (2019). Psychometric assessment of shortened Mental Toughness Questionnaires (MTQ): factor structure of the MTQ-18 and the MTQ-10. *Frontiers in psychology*, *10*, 1933.

Findlay, L. C., & Bowker, A. (2009). The link between competitive sport participation and self-concept in early adolescence: A consideration of gender and sport orientation. Journal of youth and adolescence, 38(1), 29-40.

Gucciardi DF, Peeling P, Ducker KJ, et al. When the going gets tough: mental toughness and its relationship with behavioural perseverance. J Sci Med Sport. 2014;19:81–

Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar. İlkeler, Teknikler, Ankara: Nobel Yayınevi.

Nicholls, A. R., Polman, R., Levy, A., & Backhouse, S. H. (2009). Mental toughness in sport: Achievement level, gender, age, experience and sport type differences. Personality and Individual Differences, 47, 73–75.

Madrigal L, Hamill S, Gill DL (2013). Mind over matter: The development of the mental toughness scale (MTS). Sport Psychologist, 27(1): 62-77.

Madrigal, L., Robbins, J., Gill, D. L., & Wurst, K. (2015). A pilot study investigating the reasons for playing through pain and injury: Emerging themes in men's and women's collegiate rugby. The Sport Psychologist, 29(4), 310-318.

Marchant, D. C., Polman, R. C., Clough, P. J., Jackson, J. G., Levy, A. R., & Nicholls, A. R. (2009). Mental toughness: Managerial and age differences. Journal of Managerial Psychology, 24(5), 428-437.

Juan, M. V T., & Lopez, A. (2015). Mental Toughness of Scholar Athletes. Researchers World, 6(3), 22.

R. Neil, S.D. Mellalieu, S. Hanton Psychological skills usage the competitive anxiety response as a function of skill level in rugby union Journal of Sports Science and Medicine, 5 (3) (2006), pp. 415-423

Sheard, M. (2013). Mental Toughness: The Mindset Behind Sporting Achievement. Second Edition, Hove, East Sussex: Routledge.

Taylor et al., 2008 M.K. Taylor, D. Gould, C. Rolo Performance strategies of US Olympians in practice and competition High Ability Studies, 19 (1) (2008), pp. 19-36, 10.1080/13598130801980281

SPOR YAPAN VE YAPMAYAN BİREYLERİN İMGELEME DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Yener AKSOY
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi,
Rekreasyon Bölümü
ORCID: 0000-0002-1899-4096
Cabir ADIYAMAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi,
Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
ORCID: 0000-0002-9628-9157

ÖZET

Sporcunun performansı ve başarısı üzerinde etkili olan en önemli unsurlardan bir tanesi imgeleme becerisidir. Sporcular becerilerini ortaya koyup başarılı sonuçlar edebilmek için doğru zamanda, doğru yerde, doğru teknik seçerek, doğru yöntem kullanarak ve doğru kararlar alarak uygulamayı yerine getirmektedirler. İmgeleme çalışmaları sporcularda doğru karar alma ve uygulamalarda bulunma yeteneklerinin geliştirilmesinde, önemli katkılarda bulunabilir. Bu araştırmanın amacı, spor yapan ve yapmayan bireylerin imgeleme düzeylerini incelemektir. Çalışmada betimsel nitelik taşıyan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Samsun da yaşayan kadın ve erkek bireyler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 320 birey oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, Kızıldağ E. ve Tiryaki M. Ş. (2012) tarafından geliştirilmiş "sporda imgeleme ölçeği'' kullanılmıştır. Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet türü ve spor yapma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği Student t test ile belirlenmiştir. Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından spor yapan ve yapmayan bireylerin imgeleme arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken; spor yapma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Aktif olarak spor yapan katılımcıların imgeleme spor yapmayan katılımcılara göre puanları daha yüksek çıkmıştır. Bakıldığında fiziksel olarak aktif olan bireylerin imgeleme puanlarının aktif olmayanlara göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İmgeleme bir nevi yapılan hareketi zihinde tasarlama olduğu için daha fazla aktif olan insanların imgeleme düzeylerinin daha yüksek olmasını beklemek de mümkündür.

Anahtar Kelimeler: İmgeleme, Rekreasyon, Spor

ABSTRACT

One of the most important factors affecting the performance and success of the athlete is the ability to imagine. Athletes perform the practice at the right time, in the right place, by choosing the right technique, using the right method and making the right decisions in order to demonstrate their skills and achieve successful results. Imagination studies can make important contributions to the development of athletes' ability to make correct decisions and practices. The aim of this research is to examine the level of imagery in individuals who do and do not do sports. In the study, a descriptive relational survey model was used. The sample of the study consists of 320 individuals selected by random sampling method among male and female

individuals living in Samsun. As a data collection tool, Kızıldağ E. and Tiryaki M. Ş. (2012) "Imagination scale in sports" was used. In the study, Student's t test was used to determine whether the total scores of the scale differed according to gender and sporting status. In the study, there was no significant relationship the imagery levels of individuals who do and do not do sports in terms of gender variable; A significant difference was determined in terms of the variable of doing sports. While the imagery scores of the participants who actively do sports were high. When looked at, it was observed that the imagery scores of physically active individuals were higher than those who were not active. It is also possible to expect that people who are more active will have higher levels of imagination, since imagery is a kind of designing the movement in the mind. The fact that physically active individuals have lower anxiety levels reveals the importance of doing sports in terms of public health in coping with stress, which is one of the most important problems today.

Key Words: Imagination, Recreation, Sport

GİRİŞ

Spor psikolojisinin önde gelen uygulama alanlarından birisi imgelemedir. Teknik, taktik ve motorik çalışmalarla birleştirilerek kullanılan imgeleme çalışmaları sporcuların birçok alanda gelişmesini sağlar. Bu da sporcuların performansının arttırılmasında önemli kazanımlar sağlamaktadır. İmgeleme sporcunun psikolojik performansını geliştirmede kullanılan en önemli becerilerden biridir. Bilişsel bir yöntem olan imgelemenin hiç çalışma yapmamaktan daha etkili olduğu, fiziksel çalışmadan ise daha az etkili olduğu görülmektedir (Özerkan, 2004). Sporda imgeleme, sporcunun kendiyle ilgili olumlu benlik algısı oluşturmasına yardımcı olduğu gibi, kaygıyla baş edebilme ve kendine güven gibi psikolojik faktörleri de geliştirmektedir(Hall CR. 2001). İmgeleme, herhangi bir fiili alıştırma yapılmaksızın, yalnızca planlı ve yoğun bir şekilde hayal ederek (zihinde canlandırarak) yeni bir hareketin öğrenilmesi ya da zaten bilinen bir hareketin mükemmelleştirilmesi sürecidir (Feltz DC. 1990). İmgeleme; gerçek yaşantıların taklit edildiği bir yaşantıdır. İmgelediğimiz şeyi gördüğümüzü fark edebiliriz, imgelerken hareketleri hissedebiliriz ya da gerçek yaşantılar olmadan da seslerin, tatların ve kokuların imgelerini yaşayabiliriz (Hall CR. 2001). Murphy (1994)'ye göre imgeleme, bellekte depolanan duyusal yaşantıların içsel olarak hatırlanması ve dışsal bir uyarı olmadan bu yaşantıların tekrarlanmasıdır (Tiryaki, 2000). Başka bir anlatımla, beynimizde geçmişte yaşanan olayları hatırlayıp tekrar yaratabilir ya da zihnimizde hiç yaşanmamış olayları da görebiliriz (Weinberg ve Gould, 1995). Bu tanımlamalar ışığında biz bu çalışmada imgeleme kavramını fiziksel bir çalışma olmadan bir becerinin o beceriye ilişkin bütün duyularla zihinde canlandırılıp, uygulanması olarak tanımlamaktayız. İmgeleme, düşünce sistemimizin bir parçasıdır. İmgelerimizde kendimizi elimizden gelenin en iyisini yapıyor gibi görüp iyi bir performans ortaya çıkarmak için kullanabiliriz. Gördüklerimizi ya da düşündüklerimizi tekrar düşünerek, imgelemeyi geçmişteki başarılı bir performansı tekrar yaratmak için de kullanabiliriz. İmge ya da tasarımlar daha da soyutlanır, birbirine katılır, çıkarılır, benzetilir, nitelikleri değiştirilir, yeni bileşimler,

sentezler ortaya çıkar ki bu da yaratıcı düşünce olayıdır. Bunu yapabilmek için beyindeki depolanmış bilgi ve yaşantı zenginliği kullanılır (Aldağ H. 2003). Sporlarda ortaya konulan becerilerin başarılı sonuçlar vermesi için doğru zamanda, doğru yerde, doğru teknik seçilerle, doğru yöntemlerle, doğru kararlar alarak uygulamayı yerine getirmek gerekmektedir. Sporcularda doğru karar alma ve uygulamalarda bulunma yeteneklerinin geliştirilmesinde, imgeleme çalışmaları önemli katkılarda bulunabilir (Konter, 1999). İmgeleme ile birlikte bizler hem fiziksel becerilerin gelişimini hem de zihinsel becerilerin gelişimini sağlarız. İmgeleme ile öğrenilen becerilerin geliştirilmesi, hataların düzeltilmesi gibi fiziksel düzeltmeler sağlanabileceği gibi, duyguları kontrolü, konsantrasyonun ve kendine güvenin gelişimi gibi psikolojik düzenlemeler de sağlanabilir. Sporcuların başarılı olmaları ve imgelemeden yeterli düzeyde yararlanabilmeleri için zihinlerinde olumlu imgeler kurmaları oldukça önemlidir. Çünkü olumlu imgeler sporcuların eylemlerini de olumlu bir şekilde etkilemektedir (Kızıldağ, 2007). Paivio (1985) İkili Kodlama Kuramını geliştirerek imgelemenin genel ve özel düzeyde bilişsel ve motivasyonel bir rol oynadığı ve bu rollerinde genel ve özel düzeylerini içeren 2x2 faktöriyel modelini öne sürmüştür (Bilişsel Özel imgeleme= becerileri imgeleme, Bilişsel Genel İmgeleme=stratejileri imgeleme, Motivasyonel Özel İmgeleme=hedef yönelimleri, Motivasyonel Genel İmgeleme=uyarılmışlık düzeylerini ifade etmektedir) (Morris ve diğ. 2006).

Bu bağlamda çalışmanın amacı, takım sporlarıyla uğraşan sporcuların imgeleme kullanım düzeyleri ile başarı motivasyonları arasındaki ilişkinin bazı bağımsız değişkenlere göre incelenmesidir.

İstatistiksel Analiz

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde ilk olarak normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet ve spor yapma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği Student t test ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 22.0 V. istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları, n(%), ortalama, standart sapma değerleri olarak verilmiş olup, bulgular p<0,05 düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Pilates aktivitelerine katılan bireylerin demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Spor Yapma Durumu	n	%
Kadın	143	44,6	Evet	148	46,2
Erkek	177	55,3	Hayır	172	53,7
Toplam	320	100	Toplam	320	100

Araştırmaya gönüllü olarak katılan bireylerin % 54,4'i kadın, 52,9'u aktif olarak spor yapan bireylerden oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Cinsiyete Göre İmgeleme Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	P-değeri

Bilişsel imgeleme	Kadın	187	43,15	12,81	0,746
	Erkek	133	43,63	12,29	
Motivasyonel özel imgeleme	Kadın	187	23,92	7,13	0,858
	Erkek	133	24,07	7,14	
Motivasyonel genel-uyarılmışlık	Kadın	187	18,95	5,84	0,696
	Erkek	133	19,21	5,58	
Motivasyonel genel-ustalık	Kadın	187	14,62	4,79	0,329
	Erkek	133	15,15	4,58	

Yapılan araştırmada kadın ve erkek katılımcıların imgeleme ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,005) (Tablo 2).

Tablo 3. Spor Yapma Durumuna Göre İmgeleme Düzeyi

Ölçekler ve Alt Boyutlar	Spor Yapma Durumu	n	Ortalama	SS	P-değeri
Bilişsel imgeleme	Evet	175	47,258	11,5449	<0,001
	Hayır	145	39,109	12,1677	
Motivasyonel özel imgeleme	Evet	175	25,858	6,8418	<0,001
	Hayır	145	21,928	6,8834	
Motivasyonel genel-uyarılmışlık	Evet	175	20,219	5,5353	<0,001
	Hayır	145	17,826	5,6114	
Motivasyonel genel-ustalık	Evet	175	16,265	4,1405	<0,001
	Hayır	145	13,399	4,7913	

Yapılan araştırmada katılımcıların imgeleme ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P<0,001) (Tablo 3). Çalışmada, aktif olarak spor yapan katılımcıların imgeleme puanları yüksek çıkmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışma, 2022 yılında Samsun ilinde aktif olarak spor yapan ve yapmayan bireylerin imgeleme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından spor yapan ve yapmayan bireylerin imgeleme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken; spor yapma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre kadın ve erkek katılımcılar arasında imgeleme düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu durumun nedeni olarak kadınların erkeklerle eşit şartlarda hayatın içine dâhil olması söylenebilir. Kızıldağ (2007) tarafından yapılan çalışmada farklı spor branşları ile uğraşan sporcular üzerine yapmış olduğu çalışmada kız ve erkek sporcuların Bilişsel imgeleme, Motivasyonel Özel imgeleme ve Motivasyonel Genel Uyarılmıştık alt boyutlarındaki ortalama puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Soyer ve ark. (2010) yaptıkları çalışmada bayanların başarı motivasyonlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Dirmen (2014)'nin yaptığı çalışmada 1. Lig kadın futbolcuların başarı motivasyonu alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmezken 2. Lig kadın futbolcularında yaşça büyük olanların güç gösterme güdülerinin en yüksek olduğu görülmüştür. Hem yeni başlayan sporcular hem de üst düzey

sporcular Bilişsel İmgelemeyi karmaşık becerileri öğrenme ve hatırlamada kullanmaktadırlar (Poon ve Rodgers, 2000). Ille ve Cadopi (1999) yapmış oldukları araştırmada Bilişsel İmgelemeyi kullanan genç cimnastikçilerin cimnastik performansına ilişkin bellek aralığını arttırdıklarını ve böylece performanslarını daha doğru uyguladıklarını bulmuşlardır. Paivio (1985) Motivasyonel Özel İmgelemeyi kullanan sporcuların hedefle ilişkili görevleri (örn: antrenman) sürdürmede daha iyi olduklarını bulmuştur Martin ve Hall (1995) de bu tür imgelemeyi kullanmaya yeni başlayan golfçuların imgelemeyi kullanmayan diğer gruba göre antrenman programlarına bağlanmada daha iyi olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca bu tür imgeleme bir yarışmaya hazırlanırken uyarılmışlık düzeyini ve kaygıyı kontrol etmek için kullanılır (White ve Hardy, 1998). Motivasyonel Genel Uyarılmışlık İmgelemesi bir yarışma için sporcunun fiziksel olarak hazır olmasına yardımcı olur.

Çalışmada, aktif olarak spor yapan katılımcıların imgeleme puanları yüksek çıkmıştır. Buna göre; Dalkıran (2012) tarafından yapılan çalışmada dersaneye giden öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerinin fiziksel aktiviteye katılma durumuna göre anlamlı ölçüde farklılık gösterdiği bulunmuştur. İmgeleme ile duygularını kontrol edebilecek duruma gelir ve olumsuz gibi görünen duyguları olumluya çevirebilir. Motivasyonel Genel Ustalık alt boyutunda yer alan maddeler incelendiğinde bu maddelerin daha üst düzey motivasyonel becerileri kapsadığı görülmektedir. Bu tür imgelemeyi daha fazla kullanan sporcuların ustalıkla ilgili becerilere daha fazla sahip oldukları bilinmektedir. Motivasyonel Genel Ustalık, sporcunun zihinsel olarak güçlü ve kontrollü olmasına hizmet eder (Hall ve diğ., 1998). Motivasyonel genel ustalık puanı yüksek sporcuların kendine güvenlerinin fazla olduğu görülmektedir (Feltz ve Riessinger, 1990; Hall ve diğ., 1998; Munroe ve diğ., 2000). Feltz ve Riessinger (1990)'ın yaptığı bir çalışmada da bu tür imgelemeyi kullanan sporcuların öz-yeterlik algılarının arttığı saptanmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında fiziksel olarak aktif olan bireylerin imgeleme puanlarının aktif olmayanlara göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İmgeleme bir nevi yapılan hareketi zihinde tasarlama olduğu için daha fazla aktif olan insanların imgeleme düzeylerinin daha yüksek olmasını beklemek de mümkündür.

KAYNAKÇA

Aldağ H, Sezgin ME. Çok ortamlı öğrenmede ikili kodlama kuramı ve bilişsel model. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2003; 11(11): 121-135.

Dalkıran, O. (2012). Dershane Öğrencilerinin Fiziksel Aktivitede Bulunma Değişkenine Göre Sürekli Kaygı, Sınav Kaygısı Ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle Sınav Performanslarının Değerlendirilmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.

Dirmen, A. (2014). Farklı Liglerde Oynayan Kadın Futbol Takımı Oyuncularının Başarı Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Feltz DC, Riessinger CA. (1990). Effects of in vivo imagery and performance feedback on self-efficacy and muscular endurance. Journal of Sport and Exercise Psychology, 12, 132-143.

Feltz DC, Riessinger CA. Effects of in vivo imagery and performance feedback on self-efficacy and muscular endurance. Journal of Sport and Exercise Psychology. 1990; (12):132-143.

Hall CR, Mack D, Paivio A, Hausenblas H. (1998). Imagery use by athletes: Development of the sport imagery questionnaire. International Journal of Sport Psychology, 29, 73-89

Hall CR. Imagery in Sport and Exercise. In: Handbook of Research on Sport Psychology: (2nd Ed.). RN. Singer, HA. Hausenblas

(Eds.) New York: John Willy Sons: 2001; 538.
Ille A, Cadopi M. (1999). Memory for movement sequences in gymnastics: Effects of age and skill level. Journal of Motor Behavior, 31(3), 290-300.
Kızıldağ E., Tiryaki, Ş. (2012). Sporda İmgeleme Envanterinin Türk Sporcular için Uyarlanması. Spor Bilimleri Dergisi, 23 (1), 13–23.
Kızıldağ, E. (2007). Farklı Spor Branşındaki Sporcuların İmgeleme Biçimleri. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
Konter E. (1999). Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.8.
Martin K, Hall C. (1995). Using mental imagery to enhance intrinsic motivation. Journal of Sport and Exercise Psychology, 17, 54-69.
Morris T, Spittle M, Watt AP. (2006). Imagery in Sport. Champaign, IL: Human Kinetics.
Munroe K, Giacobbi P, Hall C, Weinberg R. (2000). The four W's of imagery use: Where, when, why, and what. The Sport Psychologist, 14, 119-137.
Özerkan KN. (2004). Spor Psikolojisine Giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s.83.
Öznur, G. (2014). Ayaş İlçesindeki Adolesanlarda Fiziksel Aktivite Düzeyinin Postür, Ağrı ve Anksiyete Üzerine Etkilerinin İncelenmesi (Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Paivio A. (1985). Cognitive and motivational functions of imagery in human performance. Canadian Journal of Applied Sport Sciences, 10(4), 22- 28.
Parker, J. K., Lovell, G. P. (2012). Age Differences in the Vividness of Youth Sport Performers'Imagery Ability. J Imagery Res Sport Phys Activ. 7(1), 1-13.
Poon P, Rodgers W. (2000). Learning and remembering strategies of novice and advanced jazz dancers for skill level appropriate dance routines. Research Quarterly for Exercise and Sport, 71(2), 135- 144.
Soyer, F., Can, Y., Güven, H., Hergüner, G., Bayansalduz, M., Tetik, B. (2010). Sporculardaki Başarı Motivasyonu İle Takım Birlikteliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1), 225-239.
Tiryaki Ş. (2000). Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, s.59- 60.
Weinberg RS, Gould D. Foundation of sport and exercise psychology. 3th ed, Champaign, IL: Human Kinetics; 2003.
White A, Hardy C. (1998). An in-depth analysis of the uses of imagery by high-level slalom canoeists and artistic gymnasts. The Sport Psychologist, 12, 387-403.
Willis, J. D, (1982). Three Scales to Measure Competition-related Motives in Sports, Jaurnal ofSport Psychology, 338-353,

SPORCULARDA FARKLI PARAMETRELERE GÖRE ÖZGÜVEN DURUMLARININ İNCELENMESİ

Cabir ADIYAMAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi,
Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
ORCID: 0000-0002-9628-9157
Yener AKSOY
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi,
Rekreasyon Bölümü
ORCID: 0000-0002-1899-4096

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, farklı parametrelere göre sporcularda özgüven durumlarını incelemektir. Çalışmada betimsel nitelik taşıyan tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Samsun ilinde yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Samsun ilinde yaşayan sporcu bireyler arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 285 birey oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile Akın, A. (2007) tarafından geliştirilen Öz-güven Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada, katılımcıların cinsiyet, alkol kullanma ve sigara kullanma durumuna özgüven düzeyleri Student t-test, Beden kitle indexine (BKİ) göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise Tek Yönlü Varyans Analizi ve Turkey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Yapılan araştırmada cinsiyetlerine göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Araştırmada alkol kullanım durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yapılan araştırmada sigara içme durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yapılan araştırmada beden kitle indexi durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Sonuç olarak Samsun ilinde yaşayan tesadüfi olarak seçilen 285 bireyle yapılan çalışmada çeşitli parametrelere bakıldığında anlamlı bir farklılık çıkmadığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özgüven, Yaşam, Spor

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the self-confidence status of athletes according to different parameters according to different parameters. In the study, a descriptive scanning model was used. The population of the research consists of individuals living in Samsun. The sample of the study consists of 285 individuals selected by random sampling method among sedentary individuals living in Samsun. The personal information form developed by the researchers and the Self-Confidence Scale developed by Akın, A. (2007) were used as data collection tools. In the study, the level of self-confidence of the participants according to gender, alcohol use and smoking status was determined by Student's t-test, and whether they differed according to body mass

index (BMI) was determined by one-way analysis of variance and Turkey multiple comparison test. In the study, no significant difference was found between the self-confidence levels of the participants according to their gender, the scale total score and the sub-dimension total scores. In the study, there was no significant difference between the self-confidence levels of the participants, the total score of the scale and the total scores of the sub-dimension, according to their alcohol use status. In the study, no significant difference was found between the self-confidence levels of the participants according to their smoking status, the scale total score and the sub-dimension total scores. In the study, no significant difference was found between the self-confidence levels of the participants, the total score of the scale and the total score of the sub-dimension, according to the body mass index status. As a result, in the study conducted with 285 randomly selected individuals living in Samsun, it was observed that there was no significant difference when various parameters were examined.

Key Words: Self-confidence, Life, Sport

GİRİŞ

Güven temel olarak inanç ve duygulara dayanan ve beklentileri ve eğilimleri ima eden bir tutumdur (Govıer, 1993). Birey dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren güven duygusunu kazanmaya başlamaktadır. Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre yaşamın daha ilk yıllarında bakım veren ile bebek arasında güvenin temelleri atılmaktadır. İhtiyaçları karşılanan ve sevgi gören bir bebekte temel güven duygusu oluşur. Bebek çevresine karşı olan güven doyumunu belirli düzeyde karşıladıktan sonra kendine güven duygusunu da zamanla kazanmaya başlamaktadır. Lauster'e (1974) göre özgüven, insanların doğuştan sahip olmadıkları tersine çocukluktan itibaren yavaş yavaş gelişen bir özelliktir (Lauster, 2010). Özgüven kavramı geçmişten günümüze gerek psikolojide gerekse sosyal bilimlerin diğer alanlarında üzerinde en çok çalışılan, en çok araştırma yapılan kavramlardan biri olmuştur. Yapılan araştırmalar ve ortaya atılan hipotezler özgüven olgusunun kişinin ruh sağlığı, başarı ve mutluluğundaki önemini ön plana çıkarmıştır (Soner, 2000). Kugle'a (1983) göre özgüven, kişiliği oluşturan kavramlardan biridir. Kişinin kendisini değerlendirmesi sonucunda oluşan öznel bir olgudur. Özgüveni yüksek kişi değiştiremeyeceği koşulları kabul eden, değiştirebileceği koşulları değiştirecek cesareti gösteren ve değiştirebileceği koşullarla değiştiremeyeceklerini ayırt edebilecek bilgeliğe sahip bir insandır. Huzurludur, mutludur ve çevresini de mutlu eder (Soner, 2000). Günümüzde spor insan hayatının bir paçası haline gelmiştir ve bu sebepten ötürü sporun bireylere kazandırdıklarını sadece fiziksel olarak düşünmek imkânsız hale gelmektedir. Sporun bireylere fiziksel, ruhsal ve sosyal açından kazandırdıklarını bir bütün olarak ele almamız gerekmektedir (Yarımkaya vd, 2014). Sporda öz güven ise aslında yüksek derecede başarı beklentisi ile karakterize edilebilir. Araştırmacılar güvenli sporcuların kendilerine, daha da önemlisi başarılı olacaklarına, başarılı olmak için gerekli potansiyellerini ortaya çıkaracak fiziksel ve zihinsel beceriye sahip olduklarına inandıklarını belirtmişlerdir (Yıldırım, 2013). Bu

durumun da öz güveni yüksek sporcuların stres altındayken dahi sakin ve rahat olabilmelerine, daha pozitif düşüncelere odaklanabilmelerine yardımcı olan önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Jones ve Swain (1995)' e göre öz güveni yüksek sporcuların, diğer sporculara göre kaygılarını daha kolay kontrol edebildiklerini ve pozitif düşünceye odaklanabildiklerini tespit etmişlerdir.

İstatistiksel Analiz

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde ilk olarak normallik varsayımı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının cinsiyet ve spor yapma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği Student t test ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalarda SPSS 22.0 V. istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma bulguları, n(%), ortalama, standart sapma değerleri olarak verilmiş olup, bulgular p<0,05 düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Alkol Kullanım Durumu	n	%
Kadın	77	27	Evet	97	34
Erkek	208	72,9	Hayır	188	65,9
Toplam	285	100	Toplam	285	100

Bki	N	%	Sigara Kullanım Durumu	N	%
Zayıf	57	20	Evet	110	38,6
Normal	153	53,6	Hayır	175	61,4
Kilolu	58	20,3	Toplam	285	100
Obez	17	5,9			
Toplam	285	100			

Tablo 2. Cinsiyete göre bireylerin özgüven durumları

Özgüven Alt Boyutları	Group	N	Mean	SD	p
Dış özgüven alt boyutu	Kadın	77	60,60	6,11	**0,399**
	Erkek	208	60,57	6,23	
İç özgüven alt boyutu	Kadın	77	66,30	6,43	**0,331**
	Erkek	208	66,20	6,33	
Genel Toplam Özgüven	Kadın	77	128,13	18,23	**0,312**
	Erkek	208	128,77	18,56	

Yapılan araştırmada cinsiyetlerine göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,005)

Tablo 3. Alkol kullanım durumuna göre bireylerin özgüven durumları

Özgüven Alt Boyutları	Group	N	Mean	SD	p
Dış özgüven alt boyutu	Evet	97	62,80	6,11	**0,399**
	Hayır	188	63,57	7,23	
İç özgüven alt boyutu	Evet	97	67,33	6,43	**0,331**
	Hayır	188	68,20	7,03	

Genel Toplam Özgüven	Evet	97	130,13	17,34	**0,312**
	Hayır	188	131,77	19,56	

Yapılan araştırmada alkol kullanım durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,005)

Tablo 4. Sigara içme Durumuna göre bireylerin özgüven durumları

C Özgüven Alt Boyutları	Group	N	Mean	SD	p
Dış özgüven alt boyutu	Evet	110	64,29	6,48	**0,131**
	Hayır	175	63,09	7,18	
İç özgüven alt boyutu	Evet	110	68,13	6,79	**0,845**
	Hayır	175	67,97	6,96	
Genel Toplam Özgüven	Evet	110	132,42	18,32	**0,504**
	Hayır	175	131,06	19,43	

Yapılan araştırmada sigara içme durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,005).

Tablo 5. BKİ Durumuna göre bireylerin özgüven durumları

BKİ		N	Mean	SD	p
Dış Toplam	**Zayıf**	57	64,09	6,83	0,252
	Normal	153	63,16	7,13	
	Kilolu	58	64,38	6,71	
	Obez	17	60,43	5,91	
İç Toplam	**Zayıf**	57	68,26	7,12	0,974
	Normal	153	67,81	6,86	
	Kilolu	58	68,71	7,35	
	Obez	17	68,71	4,23	
Genel toplam	**Zayıf**	57	132,35	19,71	0,907
	Normal	153	130,97	19,09	
	Kilolu	58	133,09	19,64	
	Obez	17	129,14	12,93	

Yapılan araştırmada beden kitle indexi durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,005)

TARTIŞMA

Bu çalışma, 2022 yılında Samsun ilinde bulunan bireylerin farklı parametrelere göre özgüven düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Araştırmada alkol kullanım durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yapılan araştırmada sigara içme durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yapılan araştırmada beden kitle indexi durumuna göre katılımcıların özgüven düzeyleri

ölçek toplam puan ve alt boyut toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Akın (2007) tarafından psikometrik ölçümleri yapılan özgüven ölçeğinden aldıkları puanlar sonucunda cinsiyet değişkenine bağlı olarak erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Yani cinsiyet değişkenine bağlı olarak ergenlerin özgüven düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak erkek ergenlerin özgüven düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Takkin (2020) araştırmasında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet tutumları ile özgüven ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile özgüven düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Şahin (2016) konuşma ve dil bozukluklarının ilkokul öğrencilerinin özgüvenleri üzerine etkisinin incelenmesini amaçladığı çalışması sonucunda genel olarak dil ve konuşma bozukluğu olan öğrencilerin dil ve konuşma bozukluğu olmayan öğrencilere göre daha düşük özgüven algısına sahip olduklarını bulmuştur. Patır-Erkek (2016) yaptığı çalışmada yatılı ve gündüzlü eğitim alan ortaöğretim öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile özgüvenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin yatılı ya da gündüzlü eğitim almalarının şiddet eğilimleri ve özgüvenleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Toy (2017) üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile özgüven düzeylerini bazı demografik değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; dışa dönüklük ve duygusal dengesizlik kişilik özelliği ile özgüven arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanında deneyime açıklık kişilik özelliği ile özgüven düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan araştırmalarda (Çakır, Kan ve Sünbül, 2006; Turan-Başoğlu, 2007; Bilgin, 2011; Çelik, 2014; Karademir, 2015; Patır-Erkek, 2016; Öztürk, 2017) cinsiyetin özgüven üzerindeki etkisi incelenmiş ve anlamlı bir fark olmadığı saptanmışken Ezmeci'nin (2012) yaptığı çalışmada ilkokul birinci sınıfa giden kız öğrencilerin özgüven puan ortalamaları erkek öğrencilerin özgüven puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kanadıkırık-Kılıç ve Kılıç'ın (2013) yaptığı çalışmada ise erkeklerin özgüvenlerinin kızlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra sosyoekonomik düzeyin bireyin özgüven düzeyinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir (Bilgin, 2011; Ezmeci, 2012; Çelik, 2014; Sayışman, 2018). Çocukluk çağında obezitenin varlığı çocuk özgüveni için zararlı olabilmesine rağmen, bu sorunun sıklığı ve yoğunluğu çelişkilidir (Allon N. 1979). Sallade ve Strauss çalışmalarında obez çocukların azalan özgüvenlerine dikkat çekmişlerdir. Sonuç olarak Samsun ilinde yaşayan 285 sporcu bireyin katıldığı ve farklı değişkenlere dikkat çekerek yapılan bu çalışmada hiçbir değişkende anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Yapılan benzer çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmalarda farklı sonuçlar alındığı belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Akın, A. (2007), "Özgüven Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 7, Sayı 2, Aralık, s.165- 175.

Allon N. Self-perceptions of the stigma of overweight in relationship to weight losing patterns. Am J Clin Nutr 1979; 32: 470- 480.

Bilgin, O. (2011). Ergenlerde özgüven düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Çelik, İ. (2014). Ortaokul öğrencilerinin özgüven düzeyinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi Afyonkarahisar örneği.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
Ezmeci, F. (2012). İlköğretim 1.sınıf öğrencilerinin özgüvenleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
Govıer, T. (1993). Self-Trust, Autonomy, and Self-Esteem. Hypatia, 8(1), 99–120. doi:10.1111/j.1527- 2001.1993.tb00630.x
Jones, R., Swain, A. (1995). Predisposition to Experience Debilitative and Facilitative Anxiety in Elite and Nonelite Performers. The Sport Psychology, 9: 201-211.
Kanadıkırık-Kılıç, A., ve Kılıç, A. (2013). MEB ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma düzeyleri ve özgüven arasındaki ilişki. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildirileri, 23-29.
Kugle, C. L., Clements, R. O., ve Powell, P. M. (1983). Level and stability of self-esteem in relation to academic behavior of second graders. Journal of Personality and Social Psychology, 44(1), 201–207. http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.201
Lauster, P. (2010). Özgüven öğrenilebilir (Çev: L. Yarbaş). İzmir: İlya Yayınevi.
Patır-Erkek, N. (2016). Yatılı ve gündüzlü eğitim alan ortaöğretim öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile özgüvenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). GaziÜniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Perry, P. (2011). Concept Analysis: Confidence/Self-confidence. Nursing Forum, 46(4), 218230. http://dx.doi.org/10.1111/j.1744-6198.2011.00230.x
Sallade J. A comparison of psychological adjustment of obese versus nonobese children. J Psychosom Res 1973; 17: 89-96.
Sayışman, S. (2018). Ergenlerin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile özgüvenleri arasındaki ilişki. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Soner, O. (2000). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12, 249-260.
Strauss CC, Smith K, Frame C, Forehand R. Personal and interpersonal characteris tics associated with childhood obesity. J Pediatr Psychiatry 1985; 10: 337-343.
Şahin, Z. (2016). İlkokul öğrencilerinde dil ve konuşma bozukluğunun öğrencilerin özgüvenleri üzerine etkisi: 50. Yıl Ortaokulu ve dilkonmer örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Toy, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile özgüven düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi (MAKÜ örneği). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
Yarımkaya., E, Akandere, M., Baştuğ, G. (2014). Effect of Self-Confıdence Levels of 12-14 Years Old Students on Their Serving Aıility in Volleyball, Niğde University Journal of Physical Education And Sport Sciences, 8(2): 242-250.
Yıldırım, F. (2013). Sportif Sürekli Kendine Güven Alt Ölçeğinin Uyarlanması ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerde Sportif Sürekli Kendine Güvenin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BESLENME BİLGİ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

İzzet İSLAMOĞLU
Ondokuz Mayıs University, Faculty of Yasar Dogu Sports Sciences, Samsun
ORCID: 0000-0003-3995-0567
Berfim AY
Ondokuz Mayıs University, Faculty of Yasar Dogu Sports Sciences, Samsun
ORCID: 0000-0003-1081-7332

ÖZET

Çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin beslenme bilgi düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın evrenini beslenme ile ilgili derslerin okutulduğu 4 yıllık fakülte de öğrenim gören öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, öğrenci sayısı spor bilimleri fakültesi (n:150) ve sağlık bilimleri fakültesinde (n:150) öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmamız hakkında bilgi verildikten sonra çalışmaya katılmayı kabul eden 300 öğrenciye sosyodemografik sorular içeren anket formu, Yetişkinler İçin Beslenme Bilgi Düzeyi Ölçeği (YETBİD) uygulanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeyleri cinsiyet ve okudukları fakülte değişkenine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Öğrencilerin beslenme bilgi düzeyleri gelir durumu ve eğitim alma kaynakları değişkenine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Öğrencilerin temel beslenme toplam puan ortalamalarının beslenme ile ilgili eğitim alma düzeylerine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş ($p<0,05$), Besin tercihi toplam puan ortalamalarında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Çalışmamız sonucu öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı görülmüş ve bunun temel sebebinin beslenme eğitimindeki yetersizlik olduğu düşünülmüştür. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin beslenme bilgi düzeyleri spor bilimleri fakültesi öğrencilerine göre yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beslenme, Spor, Öğrenci.

EXAMINATION OF NUTRITIONAL KNOWLEDGE LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

The study was conducted to examine the nutritional knowledge levels of Ondokuz Mayıs University students. The universe of the study consisted of a students studying at a 4-year faculty, where courses related to nutrition were taught. The sample of the study consisted of 300 students studying at the faculty of sports sciences (n: 150) and the faculty of health sciences (n: 150). After being informed about our study, a questionnaire containing sociodemographic questions and the Nutrition Knowledge Level for Adults Scale (NKLSA) were applied to 300 students who agreed to participate in the study. SPSS 22 package program was used in the statistical analysis of the data. A significant difference was found between the nutritional knowledge levels of the students according to the gender and the faculty they studied ($p<0.05$). There was no

significant difference between the nutritional knowledge levels of the students according to the variable of income status and educational resources ($p>0.05$). A significant difference was found between the students' basic nutrition total score averages and their knowledge levels according to their education levels about nutrition ($p<0.05$), while there was no significant difference in food preference total score averages ($p>0.05$). As a result of our study, it was seen that the nutritional knowledge level of the students was not at a sufficient level and it was thought that the main reason for this was the inadequacy in nutrition education. Nutritional knowledge levels of the students of the faculty of health sciences were found to be higher than the students of the faculty of sports sciences.

Keywords: Nutrition, Sports, Student.

1. GİRİŞ

Beslenme, gelişme ve büyümenin oluşması, üreme, fiziksel etkinliklerde bulunabilmesi, sağlığın korunması kısaca hayatını devam ettirebilmesi için dışarıdan besinlerin alınmasıdır (Güneş, 2009). Sağlığın korunması, metabolizmanın düzenli çalışabilmesi, enerji gereksiniminin karşılanması için düzenli ve dengeli beslenme önem arz etmektedir. Düzenli beslenme için üç ana öğün ile beraber ara öğünlerin tüketiminin arttırılması önerilmektedir (Toprak, Şentürk, Yüksel, Özer, Çakır ve Bideci, 2002).

Beslenme davranışını ve besin seçimini etkileyen etmenlerden biri beslenme bilgisidir. Beslenme bilgisinin besin tercihini etkilemesi besin öğesi alımını da etkilemesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda; beslenme bilgisindeki yetersizlikler veya yanlışlar besin seçimini olumsuz etkilemektedir ve bu durum kronik hastalıkların gelişim riski ile ilişkilidir (Batmaz, 2018).

Beslenme bilgisi de bireylerin ve toplulukların beslenme davranışlarını etkileyen faktörler arasında değerlendirilir. Beslenme bilgi eksikliği, bireylerin kötü beslenme alışkanlıkları ve çeşitli sağlık sorunları geliştirmesine neden olur. Yeterli ve dengeli beslenememenin bir sonucu olarak ortaya çıkan sorunların önlenmesinde önemli araçlardan biri beslenme eğitimidir. Beslenme eğitiminin beslenme bilgi seviyesini yükseltmede etkili olduğu ve eğitim seviyesi arttıkça beslenme bilgisinin de buna paralel olarak arttığı görülmektedir (Güneş, 2009).

Üniversitelerin temel amaçlarından biri toplumun bilgi seviyesini geliştirmektir. Toplumda besin ve beslenme bilincinin oturması için öncelikle üniversite öğrencilerinin yeterli beslenme bilgisine ve doğru beslenme davranışlarına sahip olması büyük önem arz etmektedir (Ebrahimi, 2011). Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin beslenme bilgi düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

Çalışmanın evrenini beslenme ile ilgili derslerin okutulduğu 4 yıllık fakülte de öğrenim gören öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, öğrenci sayısı spor bilimleri fakültesi (n:150) ve sağlık bilimleri fakültesinde (n:150) öğrenim gören 300 öğrenci oluşturmuştur.

Çalışmamız hakkında bilgi verildikten sonra çalışmaya katılmayı kabul eden 300 öğrenciye sosyodemografik sorular içeren anket formu, Yetişkinler İçin Beslenme Bilgi Düzeyi Ölçeği (YETBİD) uygulanmıştır (Batmaz, 2018). YETBİD "Temel beslenme besin sağlığı" başlığı altında 20 ve "Besin tercihi" başlığı altında 12 olmak üzere toplam 32 önermenin yanında 2 adet sayısal değerlendirme sorusundan oluşmaktadır.

2.1. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine Kolmogorov-Smirnov testi ile bakılmış ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bağımsız iki grup karşılaştırmasında Student's t test ve iki den fazla bağımsız gruba ait karşılaştırmalarda ise Tek Yönlü Varyans Analizi, post hoc testlerden ise Tukey uygulanmıştır. İstatistik anlamlılık seviyesi bütün analizlerde 0,05 olarak alınmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı bilgileri

	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS
Yaş (yıl)	300	19	36	21,60	2,28
Boy uzunluğu (cm)		137	197	169,95	9,23
Vücut Ağırlığı (kg)		43	125	65,21	14,22
Temel Beslenme		22	78	53,58	8,69
Besin tercihi		12	50	36,68	6,00

Tablo 1 de öğrencilerin yaşı, boy uzunluğu, vücut ağırlığı, temel beslenme ve besin tercihi ortalamaları görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin cinsiyete göre değerlendirilmesi

	Cinsiyet	n	Ortalama	SS	p
Temel Beslenme	Kadın	193	54,63	8,81	,004
	Erkek	107	51,67	8,16	
Besin Tercihi	Kadın	193	37,46	5,61	,002
	Erkek	107	35,28	6,45	

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin beslenme bilgi düzeyleri cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 3. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin gelir düzeyine göre değerlendirilmesi

Gelir Durumu		n	Ortalama	SS	p
Temel Beslenme	Gelirim giderimden az	103	53,45	9,97	,928
	Gelirim giderime eşit	149	53,52	8,03	
	Gelirim giderimden fazla	48	54,02	7,84	
Besin Tercihi	Gelirim giderimden az	103	36,63	6,57	,993
	Gelirim giderime eşit	149	36,71	5,71	
	Gelirim giderimden fazla	48	36,70	5,75	

Tablo 3 incelendiğinde beslenme bilgi düzeyleri gelir durumlarına göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının gelir durumuna göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 4. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin eğitim alma durumuna göre değerlendirilmesi

Eğitim alam durumu		n	Ortalama	SS	p
Temel Beslenme	Evet (1)	172	54,82	9,02	,001 3<1,2
	Kısmen (2)	68	53,60	7,75	
	Hayır (3)	60	49,98	7,81	
Besin tercihi	Evet (1)	172	37,02	6,18	,156
	Kısmen (2)	68	37,00	5,58	
	Hayır (3)	60	35,35	5,87	

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin eğitim alma durumu değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin temel beslenme toplam puan ortalamalarının eğitim alma düzeylerine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p<0,05). Besin tercihi toplam puan ortalamalarının eğitim alma düzeylerine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 5. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin eğitim alma kaynaklarına göre değerlendirilmesi

Eğitim Alma kaynağı		n	Ortalama	SS	p
Temel Beslenme	Öğretmen/ders	200	54,58	8,77	,688
	Diğer	40	53,97	8,30	
Besin tercihi	Öğretmen/ders	200	37,13	6,02	,530
	Diğer	40	36,47	5,96	

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin eğitim alma kaynakları değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının eğitim alma kaynaklarına göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 6. Öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin fakültelere göre değerlendirilmesi

	Fakülte	n	Ortalama	SS	p
Temel Beslenme	Spor Bilimleri Fakültesi	150	50,94	7,67	,000
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	150	56,22	8,87	
Besin tercihi	Spor Bilimleri Fakültesi	150	35,97	6,53	,040
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	150	37,40	5,35	

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin beslenme bilgi düzeyi fakülte değişkenine göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının okudukları fakülteye göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$).

Tablo 7. Beslenme ile sağlık ilişkisi değerlendirme dağılımı

		n	%	X±SS
Sayısal derecelendirme ölçeği' ne verilen puanların dağılımı (n:300)	2	2	,7	8,59 ± 1,74
	4	3	1,0	
	5	22	7,3	
	6	17	5,7	
	7	23	7,7	
	8	48	16,0	
	9	47	15,7	
	10	138	46,0	

Öğrencilerin ölçeğin "Temel Beslenme" bölümündeki her bir önermeye verdiği cevapların dağılımları ve ortalama puanları Tablo 7' de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Kendi Besin Tercihlerini Değerlendirme Dağılımı

		n	%	X±SS
Sayısal derecelendirme ölçeği' ne verilen puanların dağılımı (n=300)	0	3	1,0	5,99 ± 2,02
	1	2	,7	
	2	8	2,7	
	3	13	4,3	
	4	39	13,0	
	5	60	20,0	
	6	54	18,0	
	7	60	20,0	
	8	26	8,7	
	9	17	5,7	
	10	18	6,0	

Öğrencilerin ölçeğin "Besin Tercihi" bölümündeki her bir önermeye verdiği cevapların dağılımları ve ortalama puanları Tablo 8' de gösterilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının cinsiyete göre bilgi seviyeleri

bakıldığında kadınların bilgi düzeylerinin erkeklerin bilgi düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kadın öğrencilerin beslenme ile ilgili konular hakkında daha ilgili olmaları söylenebilir. Literatürde çalışmamızı destekleyen çalışmalar mevcuttur (Şanlıer ve ark., Konaklıoğlu ve Güçer, 2009; Yardımcı ve Özçelik, 2015).

Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının gelir düzeyine göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öğrencilerin temel beslenme toplam puan ortalamalarının eğitim alma durumuna göre beslenme eğitimi alanların eğitim almayanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi düzeyi toplam puan ortalamalarının eğitim alma kaynaklarına göre bilgi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Öğrencilerin temel beslenme ve besin tercihi toplam puan ortalamalarının sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin spor bilimleri fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, öğrencilerin beslenme bilgi düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı görülmüş ve bunun temel sebebinin beslenme eğitimindeki yetersizlik olduğu düşünülmüştür. Bunun yanında sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin beslenme bilgi düzeyleri spor bilimleri fakültesi öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Beslenme eğitimi küçük yaşlardan başlayarak verilmeli okullarda bu eğitime devam edilmelidir. Eğitim merkezleri, kültür merkezi vb. kurumlarda beslenme eğitimi verilmelidir.

Öğrencilere daha kolay ve etkili ulaşması için sosyal medya gibi popüler iletişim araçlarının da dâhil edileceği mecralarda kamu spotları, yazılı, sesli veya görsel dokümanlar kullanılarak bu eksikliğin giderilmesine yardımcı olunabilir.

KAYNAKÇA

Batmaz, H. (2018). Beslenme bilgi düzeyi ölçeği geliştirilmesi ve geçerlik-güvenirlik çalışması. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ebrahimi, M. (2011). A Study of Nutrition Knowledge, Attitudes and Food Habits of College Students. WASJ, 1012-1017.

Güneş, Z.N. (2009). Spor ve Beslenme. 5. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 17.

Şanlıer, N., Konaklıoğlu, E., & Güçer, E. (2009). Gençlerin beslenme bilgi, alışkanlık ve davranışları ile beden kütle indeksleri arasındaki ilişki. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29(2), 333-352.

Toprak, İ., Şentürk, Ş., Yüksel, B., Özer, H., Çakır, B., & Bideci, A.E., (2002). Saha Beslenmesi İçin Toplum Beslenmesi Programı Eğitim Materyali, T.C. Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Yardımcı, H., & Özçelik, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin öğün düzenleri ve beslenme eğitiminin beslenme bilgisine etkisi. Beslenme ve Diyet Dergisi, 43(1), 19-26.

FOOTBALL FANATICISM IN THE CONTEXT OF VIOLENCE IN SPORT

Dr. Yaşar İsmail GÜLÜNAY
ORCID: 0000-0002-0590-2164

ABSTRACT

Sports, which is for entertainment and positive affective features in order to be fit and improve mental functions in primitive societies; when combined with financial gain, industrialization and ambition, has gained negative meanings in society over time. Today, when the events in football branch are examined, it is seen that serious problems arise, and it draws attention that violence events are experienced in the relations of managers, coaches, athletes, spectators and referees. It has been argued that violence in sports is caused by individuals who cannot suppress their feelings of aggression, who do not have anger control, and who experience identity confusion. The aim of the study is to produce solutions by explaining the events experienced in Turkey about fanaticism and their reasons within the framework of the studies on the subject. The research was designed as a screening study, one of the qualitative research methods. The data of the research were obtained using the document analysis method and analyzed with the descriptive analysis method. After drawing a conceptual framework on football fanaticism within the scope of violence in sports, examples of violence events that can be reached in the professional category after the establishment of the Turkish National League as a result of newspaper scans are given. As a result; It is seen that the fans in the formation created by factors such as football players, football critics, politicians, club presidents and managers, sports press, sponsors are affected by all these. It is necessary for society to raise awareness by developing the understanding of fair play, providing systematic training to prevent violence, and taking similar actions.

Keywords: Sport, violence, football, fanaticism.

SPORDA ŞİDDET BAĞLAMINDA FUTBOL FANATİZMİ

ÖZET

İlkel toplumlarda zinde olma, zihinsel işlevleri geliştirme amacıyla eğlenceye ve olumlu duyuşsal özelliklere yönelik yapılan spor; maddi kazanç sağlama, endüstrileşme ve hırs ile birleşince toplum içinde zamanla negatif anlamlar kazanmıştır. Bugün özellikle evrensel nitelikte futbol branşında baş gösteren olaylar incelendiğinde ciddi problemlerin ortaya çıktığı görülmekte yönetici, antrenör, sporcu, seyirci ve hakem ilişkilerinde şiddet olaylarının yaşandığı dikkat çekmektedir. Sporda şiddet olaylarının ise genel anlamda saldırganlık duygusunu bastıramayan, öfke kontrolü olmayan, kimlik karmaşası yaşayan bireylerden kaynaklandığı görüşü sıklıkla savunulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın amacı konu ile ilgili yapılmış çalışmalar çerçevesinde fanatizme dair Türkiye'de yaşanmış olaylar ve bunların nedenleri açıklanarak çözüm

önerileri üretmektir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan tarama çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiş ve betimsel analiz yöntemi ile de analiz edilmiştir. Sporda şiddet kapsamında futbol fanatizmi üzerinde kavramsal bir çerçeve çizildikten sonra gazete taramaları sonucunda Türkiye Millî Ligi kurulmasının ardından profesyonel kategoride meydana gelmiş ulaşılabilen şiddet olayları örnekleri verilmiştir. Sonuç olarak; futbolcular, futbol eleştirmenleri, politikacılar, kulüp başkanları ve yöneticileri, spor basını, sponsorlar gibi faktörlerin meydana getirdiği oluşum içerisinde bulunan taraftarların tüm bu unsurlardan etkilendiği görülmektedir. Fair play anlayışının geliştirilmesi, şiddeti önlemeye yönelik sistematik şekilde eğitim verilmesi bu ve buna benzer yollarla toplumun bilinçli hale getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, şiddet, futbol, fanatizm.

INTRODUCTION

As a cultural phenomenon, sports attract the attention of many people. It breaks the predictability stereotype of life and creates a different excitement environment. It is known that the primary purpose of the sport, which is to enjoy, compete and struggle, has different goals over time, which naturally causes some changes to be seen. If we talk about the purposes such as money and fame for the sport, which has entered the industrialization process, individuals tend to win and the greed of victory instead of pleasure. According to Yücel (2015), sports, which is one of the demonstration areas of social wealth, has started to come to the fore with aggression, deviant behaviors, and violence.

Football, which is the first branch that comes to mind when it comes to sports in Turkey, has an important place. The feeling of winning no matter what, acquired for the sake of money and fame, also negatively affects this branch. Both club presidents, athletes and communication tools deeply affect some individuals in the society. Rather than being a supporter of a team, individuals resort to violence when their negative side towards fanaticism, excessive greed and some social deficiencies combined with unconscious manipulations by third parties. According to Arslan, Bingölbalı and Ramazanoğlu (1997), “The opinion of the fans becoming more passionate towards their teams, reluctant to see the truth, disrespectful and ruthless towards the athletes and spectators of the opposing team, and aggressive towards the referees, is openly observed by spectators, athletes, and sport community.”.

In this context, violent incidents in football and the reasons behind them are seen to be important. Within the framework of the studies on the subject, it is aimed to explain the violence in sports in general, and then the violence that occurs because of football fanaticism, by giving various case studies from Turkey and to produce solutions. The study consists of three parts, in the first part, violence in sports, in the second part, football fanaticism and violence events, and in the last part, the results and suggestions.

PURPOSE AND METHOD OF RESEARCH

In this study, it is aimed to produce solutions by explaining violence in sports in general, football fanaticism and its causes within the framework of studies on the subject. This research is a theoretical study. Source scanning was used in the research. By examining the works, articles and research written within the framework of the subject, situations that can be considered as football fanaticism and their reasons are interpreted.

FINDINGS

A conceptual framework has been drawn on football fanaticism within the scope of violence in sports in Turkey. Within this framework, examples of violent incidents that occurred in the professional category after the Turkish National League were established, are given.

1. Violence in Sports

While the general aim in sports is the effort of the individual to accept his/her superiority over a competitor, it also includes some dimensions such as making money, industrialization, and the desire to constantly win. It is for this reason that the perspective on sports events is changing day by day (Özen, Eygü, & Kabakuş, 2013). With the beginning of the industrialization of the sportive formation, commercial concerns and profits have caused some differentiations in the essence of sport. It can be said that the determination of higher performances by commercial measurement criteria causes violence to be seen in sports. For this reason, the high competition that occurs is the basis for the occurrence of violence both among the athletes and among those who follow the sport (Yücel, Atalay, & Gürkan, 2015). The concept of 'violence in sports', which is not approved by any society but is seen in almost every society, is born and begins to be seen in this way. The concept of 'violence in sports', which is not approved by any society but is seen in almost every society, is born and begins to be seen in this way. In this context, the concept of violence in sports, according to Hartley (2009), is “intentional physical attacks made with the aim of causing physical pain or injury to the opponent player (or supporter, coach, manager, etc.). However, for these actions to be considered as violence in sports, they should not be related to the purpose and rules of the relevant sports branch. For example, boxing, taekwondo etc.”.

After achieving the goals of gaining more power, money and influence, sports gradually turn into an area where moral and human values are pushed into the background. It is thought that sometimes these people forget that losing is also a natural result and create individuals who intentionally harm others and do not act compassionately and altruistically (Tanriverdi, 2012). Again, according to Acet (2005), athletes who understand that they will lose if they continue in sports competitions within the framework of normal conditions and rules, or individuals who are in sports with the identity of a coach, manager, or supporter, may

exhibit behaviors that go against the spirit of sports. According to Biçici (2013), the differentiation in the purpose of sports brings different tools to influence or change the result. In other words, the idea of seeing everything as permissible to achieve success may deviate from the purpose of sports and cause it to be lived outside the field. Players, managers, fans, in short, everyone's pursuit of different accounts turns rivalries into fights and friendships into hostile attitudes. According to Yetim (2014, p.274), although sport is a struggle to have some positive attributes such as faster and stronger, it is also a kind of race and entertainment that includes universal rules. Athletes, spectators, and supporters' ignoring or deviating the good aims such as love, brotherhood and peace in the spirit of sports can turn sports platforms into areas with negative movements.

Fans, one of the most important elements of sports; is a kind of community that always supports and protects its team. Sometimes, both for his own goals and because of being overly influenced by what is happening around him, he may behave in wrong ways, may turn to violence by exaggerating, and may act harmful to his team in the position he has entered to support his team. According to Abdal-Haqq (1989), the fans; they emulate players, coaches, fans/stand leaders or each other and often provide a sense of social identity from a team. With this social identity they have acquired, they see the opposing team players, managers and supporters as enemies and try to turn the situation in their favor by resorting to violence when the results of the competition do not go the way they want.

1.1. Causes of Violence in Sports

It is thought that violence in sports is generally caused by young people who cannot suppress their sense of violence and aggression, who cannot reach their goals and expectations in their own life, and who experience identity confusion (Yetim, 2014, p. 274). The extreme enthusiasm after a victory and the feeling of anger after a defeat take everything under control by preventing the normal behavior of the individual. Regardless of the reason, the resulting 'excessive emotion' can reveal the aggressive state of the individual. (Arslan, 2013).

Violence can occur in the fields for a variety of reasons. It can be observed before, during or after a match against referee decisions, opponent players or fans, their actions, or attitudes, in short, anything seen at that moment (Patsantaras, 2014). However, according to Köknel (1996), it is not only fans who create violence in sports. Every institution and individual involved in sports is directly or indirectly responsible for violence. The speech of club presidents containing provocative words against the opposing club before and after the competitions, the harsh interventions of the athletes against the opponent players during the competition, the wrong decisions of the referees, the provocative news of the media and the striking news headlines can be given as examples (Yücel et al., 2015 Again, according to Mil and Şanlı (2015), the speeches made by the club managers before or after the match, the attitudes and behaviors of the athletes that will provoke both their own supporters and the opponent fans, the behaviors and comments of the coaches before or after the match,

the fans/stand leaders who can easily influence the fans, referees who manage the competition and closely concern everyone with the decisions they make, the media that can drag the society in any direction with their news, the spectators who cannot prevent the violence impulse and have many unrealized goals both psychologically and sociologically, can be shown. According to Çağlayan and Fişekçioğlu (2004); these may be the reasons as follows; *the family*, where the individual spends time continuously from the moment they come to life, is affected by many aspects, and sets an example for the individual both in their relations with each other and towards the individuals who are outside, *the educational environment* that the individual starts from a young age and is in, *primary groups* that they form with their close circle of friends and are in constant face-to-face communication, *reference groups* where the individual sees what he desires, and wants to be included in but cannot be included for some reasons, *social strata*, which is a social whole formed by people who are socially close to each other, *the culture* that the individual is exposed to, affected, and learns many rules of social life during the period from birth to death, *the subculture* created by different behaviors outside of many values that society accepts as right or wrong.The causes of violence in sports can be listed as follows, in line with the research (Yetim, 2014, pp.276-277);

− Inadequacy of general education, lack of sports culture in schools,
− The athletes' and spectators' being under the pressure of the feeling of extreme competition,
- The place of the competition,
- Negative channelization and misdirection of fans/stand leaders,
− The lack of security and discipline in the competition venue,
− Although they are not well prepared, the athletes' being conditioned by the administrators and the technical committee that they are well prepared and must win,
- During the competition, unduly heavy penalties given by the referees,
− The opinion that the referee is biased,
- The spectator swearing at the referee,
− Athletes fighting in the field and provoking the audience,
− Athletes not fighting in good faith and acting disruptively and aggressively towards the opposing team,
− Athletes' lack of knowledge of the rules of the game and their frequent objections,
- The athlete's lack of sportive maturity and virtue,
− Not being able to bear the consequences of being defeated in sports competitions, and to make up something for defeat,
− The athlete not having sufficient sports training and sports awareness, causing sensational events and the failure screened by sensational and non-sports movements,
− The alienation of a significant part of the supporters from the society they live in and the lack of sports culture and knowledge about the rules,
- Provocative behavior of unsuccessful athletes, coaches, and managers,
- The unconscious and exaggerated or purposefully provocative broadcasts of the sports media, their failure to provide accurate and sufficient news,
− Behaviors and statements of sports managers that go beyond their purpose,
− Fanatic advocacy of young people who are not at the desired level in terms of education, culture, and economy, who are antisocial and have a personality crisis,

and factors such as these directly or indirectly increase aggression and violence on and off the field.

When the studies on the subject are examined; Çağlayan and Fişekçioğlu (2004) concluded that age groups, education levels and income levels have a share among the factors that lead football spectators to violence,

and their reactions in their daily lives differ during the match. In his study, Kural (2017) found significant differences in the opinions of football fans on fanaticism and violence according to their age, profession, income, education level and being a member of a fan group. Gür (2015) concluded in his study that men are more involved in violence in sports than women, and that their education level has an important role in exhibiting violence. Paksoy (2014) revealed in his study that fans who identify with the team are more prone to violent events in sports, away from fair play. Spaaij (2014) found in his study that fan violence is caused by the interaction of individual, interpersonal, situational, social, environmental, and social structural factors. Scholz (2016) determined that among the factors causing violence, there are mostly alcohol or other addictive substances and referee errors. Guivernau and Duda (2002) revealed in their study that the effect of coaches on athletes is very great and when the athletes think that the coach supports aggressive behaviors, they resort to such movements more. Murray (2004) found that the biggest factors in the formation of violence in sports are education level, high amount of money in professional sports, society under stress and provocation, respectively.

2. Football and fanaticism

In the globalizing world, football is not only referred to as a sport or a game, but also as a phenomenon with various social effects. It is more popular than other sports branches, appeals to large masses and can be on the agenda of individuals from all walks of life with its effects on society. According to Topkaya (2008); When evaluated from a socio-cultural point of view, it is seen that individuals with different religions, languages and races have a similarly interesting feature. For this reason, the fact that football overlaps with people's demands for life (victory, happiness, success, etc.) can explain its importance in human life. According to Doğan (2002); Throughout history, it has continued to be a popular sport with billions of spectators from time to time, enjoyable for the audience, creating a different excitement internationally, and even causing wars between countries (Bar, 2012). Again, according to Acet (2005); Due to the high potential of the audience, it can sometimes bring serious problems. Many problems occur in national or international football competitions for any reason, and these problems can end with violence both on and off the field. For example; During the 1970 World Cup qualifying matches, a war broke out after the third match between El Salvador and Honduras, known as the 'Football War' in the world literature, and ended four days later with the death and injury of many people. When the causes of this war are examined, it can be seen that it is not only football-based, but also that the football match can be used as a tool (NTV, 2010).

It can be observed that in the century we lived in, football did not remain only as football, and the audience did not remain only as spectators. Football; entertainment, joy, sadness, power, honor and even more beyond these, it can turn into a space where individuals find their own identity. When considered from this point of view, it allows different identities to come together and be influenced by each other and has a great role in

creating the social stake. However, with the emergence of fanatical supporter groups, the profile of the football audience also changes over time. Violence in which the fans are involved is mentioned rather than the word fan, and in this context, besides being a sport, football is beginning to be mentioned together with the problems of fanaticism (Talimciler, 2008; 2013). According to Kazan (2009), while it is a game that includes positive emotions such as having fun and having a good time, it can also be a place where violent events occur. Violence may occur as a result of fanaticism before, during or after football matches.

At this point, the situations of the fans and the movements they exhibit can turn the stands into a problem area. In this context, fanaticism, which can be seen in almost all sports branches, and the violence that may arise as a result, are also becoming common in football.

When the identity of supporters is mentioned in Turkey, more 'fanatic' fans come to mind. However, 'fanaticism' due to 'being a fanatic' can be seen not only in sports but at many different points in the field of life. Although it is used in many different places, the word fanaticism does not have a single definition. While sometimes meanings such as 'loving a lot or being attached' can be attributed to the state of 'being a football fan', it can also be attributed a negative meaning such as 'behaving violently' (Kazan, 2009; Paksoy, 2014). Considering its use, it can be seen that it means more negative dimensions. A person who is a supporter of a team can become a prisoner of his emotions after a certain point and can direct his actions in this way. The unsuccessful results of the football club he supports may not make those people stop supporting it. And this support can sometimes reach extremes. In cases of success or vice versa, while the reactions are at the top, the reactions of the feeling of fanaticism slowly start to emerge.

According to Ayan (2006), the biggest reason for fanaticism may be the inability of the individual to actualize the things they want in life. This dependence arises from the dissatisfaction of individuals with social and individual problems with their own identities. When individuals come together with individuals who have problems in many ways, just like themselves, and form a community, changes and deviations can be seen in their behaviors. Individuals forming this group can now harm, curse or even kill others. However, they think that all these negative behaviors they do are not for themselves but for the team they are fan of. According to Yetim (2014, p.274), violence in sports generally occurs as a result of over-integrating young people who have not fulfilled any purpose in life, are weak in terms of socialization, and have a personality crisis, with the team they support. These young people connect all their expectations to the strength of the team and the victories, and they try to gain a place in the society by sacrificing themselves for their team. They are hostile towards other teams and in any situation see violence as a common value of their favorite team. Fisekcioglu et al. (2010) argue that in teams that set their absolute goals as success, the stress and anxiety that occurs in case of failure increases the unethical actions of the fans and athletes. The supporters of the team, which are conditioned to be successful by both the press and the management, may react as a disappointed fan group

when faced with a contrary situation. It is observed that individuals who cannot gain their socialization status, have a low level of culture, are emotionally weak and fanatical, resort to violence by imitating their supporter group leaders. According to Haciyev (2011) fanaticization, polarization and taking sides are a problem that individuals are compelled to. All individuals are obliged to take a side in everything they do in life (for example, the team they support, the clothes they buy or the music they listen to, etc.). It is obligatory for every individual forming the society to take sides, and those who do not take sides are excluded. Everyone is distinguished by their closeness to a group, their bias. When individuals are young, they are often first faced with the question, "Which team are you a fan of?". In this context, they are exposed to fanaticization, whether consciously or unconsciously.

2.1. Examples of violence as a result of football fanaticism

When the relevant studies are examined, the following examples of violence in sports that take place in Turkey are remembered (Fanatik Newspaper, 2009; Radikal Newspaper, 2010; Milliyet Newspaper, 2013; Vatan Newspaper, 2017; Hürriyet Newspaper, 2017).

On September 17, 1967, during the Kayserispor - Sivasspor match, 40 people were crushed to death and 600 people were injured.

On June 25, 1969, 10 people died and 102 people were injured as a result of the fights and fire between the fans in the Kırıkkale - Tarsus İdman Yurdu match.

On 13 December 1991, Beşiktaş supporter Oktay Akdemir was beaten to death by Galatasaray fans in the Beşiktaş-Galatasaray derby.

Şenel Yeter, who was celebrating Fenerbahçe's victory while watching Fenerbahçe-Beşiktaş match in a coffeehouse in Alibeyköy, was beaten to death on 13 December 1993.

During the Turkish Cup match played between Trabzonspor and Fenerbahçe on February 11, 1998, a stone from the stands hit Fenerbahçe coach Otto Bariç on the back, and the coach fell to the ground.

On 14 December 1999, after Fenerbahçe was eliminated by losing 2-1 to Pendikspor in the Turkish Cup competition, a group of supporters led by fans/stand leaders beat the goalkeeper Rüştü Reçber and they did not allow the players to leave.

In the events that took place before the 20 April 2000 Galatasaray-Leeds United match, 2 Leeds United supporters were killed in Taksim.

After Beşiktaş won 5-0 in the match played between Trabzonspor and Beşiktaş on January 20, 2001, the

whole grass floor was covered with broken seat pieces.

Before the Diyarbakırspor-Altay match on 13 May 2001, 2 journalists were beaten, journalists from Istanbul and İzmir were locked in a room, poison gas was sprayed in the opposing team's locker room, explosives rained down on the field, and TRT cameras trying to take images were blocked.

Fenerbahçe fans, who defeated their arch-rival with a score of 6-0 in the match played between Fenerbahçe and Galatasaray on 6 November 2002, injured Galatasaray goalkeeper coach Eser Özaltındere with a foreign object they threw.

On 5 August 2003, a supporter named Murat Kongu was stabbed to death during a fight between Karşıyaka supporters in the stands in İzmir.

In the match played between Beşiktaş-Galatasaray on October 31, 2003, Galatasaray fans tried to enter the field by breaking the iron railings, and then rival players fought with each other in the dressing room corridors.

On May 21, 2004, during the Beşiktaş-Çaykur Rizespor match, a 16-year-old fan named Cihat Aktaş was stabbed to death.

On February 26, 2006, in the Diyarbakırspor – Konyaspor match, Bebbe scored for Konyaspor and was kicked by Diyarbakırspor manager Felat Hevedanlı and at the last part of the match, the fans started a big fight.

In the Fenerbahçe-Galatasaray derby on 3 December 2006, the forehead of Galatasaray coach Erik Gerets was split as a result of the foreign object thrown from the stands.

In the match played between Galatasaray and Fenerbahçe on 19 May 2007, which went down in history as a 'watery derby', Fenerbahçe team was exposed to water bottles, lighters, telephones and coins thrown throughout the match as Fenerbahçe came out with the title of "Champion", and they won the match.

On August 12, 2007, in the Trabzonspor – Sivasspor match, while their team was ahead, Trabzonspor supporters entered the field and attacked Sivasspor players.

In the return leg of the Bursaspor-Diyarbakırspor match on 6 March 2009, only 17 minutes could be played. The match started 5 minutes late due to those who were thrown onto the field with the first whistle, while a reporter was injured, an item thrown on the field in the 17th minute caused the injury of assistant referee Kemal Yılmaz, referee Mustafa Kamil Abitoğlu suspended the match.

In the fight between Diyarbakırspor and Fenerbahçe on 24 August 2009, Diyarbakırspor fans threw foreign

objects onto the field throughout the match.

During the Bursaspor-Diyarbakırspor match played in Bursa Atatürk Stadium on September 26, 2009, Bursaspor supporters chanted the slogan 'PKK out' throughout the match, and afterwards there was a rain of stones and seats. While 10 people were injured in the clash that broke out, 5 people were taken into custody.

On October 25, 2009, in the Fenerbahçe-Galatasaray match, before the match started, the atmosphere was tense while the players were warming up, and assistant referee Tarık Ongun was injured by a thing coming from the stands. The match started 12 minutes late.

On 13 September 2010, in the 42nd minute of Samsunspor-Mersin İdman Yurdu match, guest team coach Yüksel Yeşilova was stabbed by his older brother.

On 12 May 2013, Fenerbahçe supporter Burak Yıldırım was stabbed to death after the Galatasaray - Fenerbahçe match.

In the match between Trabzonspor and Fenerbahçe on 10 March 2014, the match was suspended due to the objects thrown onto the field by the supporters of the home team.

After the match played between Kasımpaşa and Bursaspor on February 24, 2017, Bursaspor's supporters, who lost 4-0 to Kasımpaşa, attacked the team bus.

On March 6, 2017, Galatasaray first saw verbal reactions from a group of fans at Antalya Airport, where they came to play with Antalyaspor, and then the fans first attacked the team bus and finally they had a fight among themselves.

On August 6, 2017, a 20-year-old supporter named Tunahan P., who threw a knife on the field during the Super Cup fight between Konyaspor and Beşiktaş, was arrested.

DISCUSSION AND CONCLUSION

In sports, which is one of the conditions of a healthy life and indispensable for the society, and therefore in football, which is watched, followed, and practiced with the greatest interest by the society, violence is seen not only in Turkey but also all over the world. Although governments seek or try solutions for this, unsuccessful results continue. With the effect of being the most followed sports branch in Turkey, violence in sports is mostly seen in football.

For example; "Yellow, blue, green, greenish, it doesn't matter, we are walking on the same road. Football is violence, football is hooliganism. Football is stabbing a man." a chant started by Fenerbahçe fans for a while, but then rising from almost all the stands from other teams, is a clear indication of how serious the violence

has become and how much it is supported (Internet Haber, 2013).

When the studies are examined; it is seen that the fans, who are in the formation of factors formed by football players, football critics, politicians, club presidents and managers, sports press, sponsors, are affected by all these; and also the dimensions such as the education level, age, and also social status of the supporters have a say in forming violence. (Guivernau et al. Duda, 2002; Murray, 2004; Çağlayan and Fişekçioğlu, 2004; Paksoy, 2014; Spaaij, 2014; Scholz, 2016). In this context, some measures should be taken to eliminate the bad aspects of fanaticism that result in violence on individuals and therefore on society, the society should be made conscious and efforts should be made to prevent it.

A series of measures have been officially taken to prevent violence in sports in Turkey, and the Law on the Prevention of Violence and Irregularity in Sports Competitions dated 8/4/2004 and numbered 5149 was enacted and was rearranged in 2011 in order to eliminate some deficiencies.

With the last law, it has been obligatory to enter the stadiums with an electronic card containing the photograph of the person and the identity number of the Republic of Turkey; thus, it has been aimed to identify the people who caused the violence and to apply the necessary sanctions (Government gazette, 2011). However, when the violence as a result of fanaticism is examined, it is seen that the incidents still continue after this law was enacted. In order to prevent violence, institutions must do whatever they can, but no matter how many precautions are taken, no matter how many laws are enacted, it can be very difficult to prevent violence if the individuals who make up the society are not trained on this issue (Tanriverdi, 2012). This practice should start from schools. Otherwise, it may not be possible to prevent the rapidly spreading violence and bad habits in the society. Each child takes an example from an adult near him. If children are started to be educated at a young age, maybe they will lead the right way, not the individuals who use violence around them.

SUGGESTIONS

As it is tried to be explained, although it is not very simple to prevent violence in football and in general in sport, these steps should be followed;

1. Arrangements can be made in order to convey the understanding of fair play to students in physical education classes in schools,
2. Activities can be organized to explain the place and importance of sports in the life of the individual,
3. The bad aspects of violence in sports can be shown through various seminars and conferences.

In order to prevent violence, the bad result of fanaticism, in adults;

1. The fans can be shown what the negative effects of violence are on football, and they can be told that the damage is not to the opponent but to themselves,
2. In cases of violence as a result of fanaticism, the rules can be reminded repeatedly, the people who caused the events can be identified and sanctions can be applied,
3. News about football, in particular, can be checked by a panel of referees before they are published,
4. Fans/stand leaders and tribune leaders who can easily control the fans can be trained,
5. Club presidents, athletes, coaches can contribute by not engaging in provoking attitudes and behaviors,
6. Fair-play understanding can be encouraged (with programs and articles on this subject in TV channels, newspapers, magazines, etc.), pleasant behaviors can be kept on the agenda,
7. People responsible for security can receive training on the subject.

REFERENCES

Abdal-Haqq, I. (1989). Violence in Sports. *ERIC Digest*. 1-89.

Acet, M., (2005). *Sporda saldırganlık ve şiddet*, Morpa kültür yayınları, 1. Baskı: İstanbul.

Arslan, C., Bingölbalı, A., & Ramazanoğlu, F. (1997). Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler. *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *6*, 3-10.

Arslan, C. (2013). Sporda/Futbolda Şiddet: Gerçekten Çözmek İstiyor muyuz? *Tüm Yönleriyle Şiddet* (s. 91-104). İçinde Dicle Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Diyarbakır.

Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *7*(2), 199-200.

Bar, M. (2012). *Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörlerin değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Biçici, R. (2013). Aynı Bedendeki Farklı Karakterler "Spor ve Şiddet" *Tüm Yönleriyle Şiddet* (s. 119-124). içinde Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.

Çağlayan, H. S., & Fişekçioğlu, İ. B. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (12), 127-142.

Fanatik Gazetesi (2009). *Tarihe geçmiş şiddet olayları*. Çevrim İçi Erişim: http://www.fanatik.com.tr/foto-galeri/fanatik-ana-sayfa/tarihe-gecmis-siddet-olaylari-153208

Fişekçioğlu, İ. B., Özdağ, S., Duman, S., & Atalay, A. (2010). Futbolda Şiddet ve Yasal Karşı Tedbirler. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 3*(2), 12-27.

Gazete Vatan (2013). *Son günlerde futbolda yaşanan şiddet olayları*.
Çevrim İçi Erişim: http://sampiy10.gazetevatan.com/son-gunlerde-futbolda-yasanan-siddet-olaylari-48174-galeri-spor-sampiy10-galeri/?Sayfa=5

Guıvernau M. ve Duda L.J., 2002, Moral Atmosphere and Athletic Aggressive Tendencies in Young Soccer Players, *Journal of Moral Education*, s. 67-85

Hacıyev, İ. (2011). *Futbol Fanatizmi ve Türk Televizyonlarında Futbol Programları İlişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hartley, H. (2009). *Sport, physical recreation and the law*. Routledge. E- book

Hürriyet gazetesi (2017). *Galatasaray'a Antalya'da büyük şok! Taraftarlar takım otobüsünü yumrukladı*. Çevrim İçi Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/galatasaraya-antalyada-buyuk-sok-taraftarlar-takim-otobusunu-yumrukladi-40385215.

İnternet Haber (2013). *Fenerbahçe tribünlerinde ilginç tezahürat.* Çevrim İçi Erişim: http://spor.internethaber.com/fenerbahce-tribunlerinde-ilginc-tezahurat-1390913h.htm

JohnFMurray.com (2004) *As Discussed on BBC Radio by Host Anita Anand & Dr. John F. Murray.* Çevrim İçi Erişim: http://www.johnfmurray.com/news-events/violence-in-sports-survey-results

Kazan, B. (2009). *Türkiye'de futbol, fanatizm ve şiddet.* Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar.

Kural, S. (2017). *Futbol süperlig takım taraftarlarının sporda fanatizm ve şiddete ilişkin görüşleri,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Mil, H. İ., & Şanlı, S. (2015). Sporda şiddet ve medya etkisi: bir maçın analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(55), 231-247.

Milliyet gazetesi (2013). *Derbinin ardından şok ölüm*. Çevrim İçi Erişim: http://www.milliyet.com.tr/derbinin-ardindan-sok-olum-iddiasi-fenerbahce-1707692-skorerhaber/

NTV Haber Kanalı (2010). *Futbol için 'savaşan' ülke: Honduras.* Çevrim İçi Erişim: https://www.ntv.com.tr/dunya/futbol-icin-savasan-ulkehonduras,7G2WmmghFEeVDE5_xHX_Zw

Özen, Ü., Eygü, H., & Kabakuş, A. K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet Ve Saldırganlık Algıları. *Gümüşhane*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 4(7), 323-342.
Paksoy, E. (2014). *Futbol fanatizmi, taraftar kimliği: beşiktaş çarşı taraftarlarının taraftarlıkla ilgili davranışlarının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
Patsantaras N. (2014). Rethinking the Issue of Stadium Football Violencein Greece: A Theoretical-Empirical Approach, *Biology of Exercise,* s. 23-39
Radikal gazetesi (2010). Türk futbolunda şiddetin tarihçesi. Çevrim İçi Erişim: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:nZlBeNvTOQEJ:www.radikal.com.tr/spor/turk_futbolunda_siddetin_tarihcesi-1020199/+&cd=14&hl=tr&ct=clnk&gl=tr
Resmî Gazete (2011). *Sporda Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun.* Çevrim İçi Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110414-6.htm
Scholz P. 2016, Football Fan Behavior of the Oldest Club in the Czech Republic, *Journal of Physical Education and Sport,* s. 694-698
Spaaıj R. 2014, Sports Crowd Violence: An Interdisciplinary Synthesis, *Aggression and Violent Behavior*, 146-155
Talimciler, A. (2008). Futbol değil iş: endüstriyel futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, *26*, 89-114.
Talimciler, A. (2013). Sporda/Futbolda Şiddet: Gerçekten Çözmek İstiyor Muyuz? *Tüm Yönleriyle Şiddet* (s. 81-90). içinde Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
Tanrıverdi, H. (2012). Spor Ahlakı ve Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies,* 5(8), 1071-1093.
Topkaya, İ. (2008). *Futbola İlişkin Kültürel ve Eğitsel Bir Değerlendirme.* Çevrim İçi Erişim: http://topkaya.tr.gg/Futbola-%26%23304%3Bli%26%23351%3Bkin-K.ue.lt.ue.rel-ve-E%26%23287%3Bitsel-Bir-De%26%23287%3Berlendirme.htm
Yetim, A. A. (2015). *Sosyoloji ve spor*. Berikan Yayınevi, Ankara.
Yücel, A. S., Atalay, A., & Gürkan, A. (2015). Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırma Dergisi*, 68-90. Doi: 10.17360/UHPPD.201529603.

DIMINISHING HEALTH DISPARITIES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES THROUGH IMPROVED COMMUNICATION STRATEGIES AND AWARENESS

GIRIDHARAN S,
Bannari Amman Institute of Technology, Tamil Nadu, India
DHARSHINI R
Bannari Amman Institute of Technology, Tamil Nadu, India

SUMMARY

Factors affecting admittance to medical services among individuals with disabilities (PWD) include: mentalities of medical care suppliers and general society, actual hindrances, miscommunication, pay level, ethnic/minority status, protection inclusion, and absence of data custom-made to PWD. Diminishing medical services differences in a populace with complex necessities requires execution at the essential, optional and tertiary levels. This survey article examines normal hindrances to medical services access from the patient and supplier point of view, especially zeroing in on correspondence obstructions and how to address and improve them. Articles used in this audit were distributed from 2005 to introduce in MEDLINE and CINAHL and written in English that zeroed in on individuals with handicaps. Subjects looked for in the writing include: differences and wellbeing results, medical care disappointment, patient-supplier correspondence and access issues. Incapable correspondence has huge effects for PWD. They much of the time accept that suppliers are not intrigued by, or delicate to their specific requirements and are more averse to look for care or to circle back to suggestions. Different procedures for effective improvement of wellbeing results for PWD were recognized including altering the manner in which medical services experts are taught with respect to handicaps, further developing admittance to medical services benefits, and upgrading the limit with regards to patient focused care.

KLASİK MÜZECİLİKTE YENİ MÜZECİLİK YAKLAŞIMLARINA DÖNÜŞÜMÜN EĞİTLENCE TASARIMI EKSENİNDE İNCELENMESİ: 1400. YILINDA KURAN-I KERİM SERGİSİ

Mehmet Sinan Yum
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Küçükyalı Yerleşkesi
ORCID: 0000-0002-0869-2967
Istanbul Commerce University, Faculty of Architecture & Design, Dep. Of Industrial Design, Küçükyalı Campus
ORCID: 0000-0002-0869-2967

ÖZET

Güncel olarak kamusal kültür merkezlerinde yeni müzecilik yaklaşımları kullanılmaktadır. Bu tercihin sebeplerinin başında ziyaretçiler ve içerik arasında etkileşim ve kullanıcı deneyimi oluşmasının sağlanması hedefi gelmektedir. Eğitlence tasarımı eğlenceli bir şekilde eğitim sağlanmasına imkan veren bir tasarım yöntemidir ve bu yolla sunulan etkileşimli iletişim, aktarılan bilginin kalıcığını etkileyen temel etkenlerin başında gelmektedir. Bu durum öğrenme ve bilgi oluşumu etkilemekte, okullarda gerçekleşen informel öğrenmenin kamusal merkezlerde sürdürülebilmesine imkan vermektedir.

2010 yılında gerçekleştirilen 1400. Yılında Kuran-ı Kerim Sergisi, Türk ve İslam Eserleri Müzesinde hayata geçmiştir. Sergide Kur‘an-ı Kerim‘in ilk nüshaları olarak kabul edilen 250.000 yapraklık ‘‘Şam Evrakı Koleksiyonu‘‘nun nadir parçalarıyla, büyük bir bölümü ilk defa sergilenen el yazması Kur‘an-ı Kerim ve cüzlerinden oluşan eserler halka sunulmaktadır. Sergide kullanılan 'Eğitlence Tasarımı' temalandırma yöntemleriyle sergilenen içeriğin nadirliği ve kutsallığı vurgulanmaktadır. 250 farklı eserle oluşturulan sergi, eserlerin sunulması, iç mekan tasarımı, endüstriyel ürün tasarımı, lokal aydınlatma teknikleri ve etkileşimli sistemlerle desteklenmektedir. Sergide yazarın eğitlence projesi ve ilgili elemanlar konusunda çalışmasının yanı sıra proje kapsamında tasarladığı etkileşimli ürün sergilenmiştir.

Klasik müzecilikten yeni müzecilik anlayışına geçişin tarihi değeri olan koleksiyon eserlerinin teknolojik yöntemlerle anlatımı üzerine kurulması, toplumsal ve kültürel değerlerin yeni nesile aktarılması adına kazanımlar sağlamaktadır. Araştırmada yazarın tasarımcı kimliğiyle yer aldığı serginin kavramsal tasarım süreçlerinin uygulamaya geçiş biçimleri açıklanarak, sunulan etkileşimli ürünün yeni müzecilikteki yeri konusunda incelenmesi ve kullanıcı deneyimi özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın birincil amacı eğitlence tasarımına uygun biçimde temalandırılan merkez ve sergilerin tasarım yaklaşımları ekseninde disiplinler arası özelliklerinin belirlenmesidir. Çalışma serginin genel sunumunu, fikir aşamaları ile uygulama sonuçlarını ve etkişimli ürünü açıklamakta ve değerlendirmektedir. Kavramsal tasarım ile uygulama sonuçları arasında bulunan bağlantıyı açıklayan çalışma, eğitlence tasarımına uygun olarak geliştirilen toplumsal kültüre ait bir projeyi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitlence Tasarımı, Etkileşim Tasarımı, İç Mimarlık, Yeni Müzecilik, Ziyaretçi Kimlikleri.

INVESTIGATION OF THE TRANSFORMATION IN CLASSICAL MUSEUM APPROACHES TO NEW MUSEUM APPROACHES CENTERED ON EDUTAINMENT DESIGN:

QUR'AN EXHIBITION ON ITS 1400TH ANNIVERSARY

ABSTRACT

Currently, new museum approaches are used in public cultural centers. The primary reason for this preference is to ensure interaction and user experience between visitors and content, Edutainment design is a design method that allows education to be provided in an entertaining way, and the interactive communication offered in this way is one of the main factors affecting the permanence of the transferred information. This situation affects learning and knowledge formation and allows informal learning in schools to be continued in public centers.

The 1400th Anniversary Quran Exhibition, held in 2010, was realized in the Museum of Turkish and Islamic Arts. In the exhibition, rare pieces of the "Damascus Document Collection" of 250,000 sheets, which are considered to be the first copies of the Qur'an, as well as the manuscripts of the Qur'an and its parts, most of which are exhibited for the first time, are presented to the public. The rarity and sanctity of the displayed content are emphasized with the 'Edutainment Design' theming methods used in the exhibition. The exhibition created with 250 holy items, is supported by the presentation of these rare items through interior design, industrial product design, local lighting techniques and interactive systems. In the exhibition, besides the author's work on the edutainment project and related elements, the interactive product he designed within the scope of the project was exhibited.

The foundation of the transition from classical museology to the new understanding of museology on the expression of collection works, having a historical value through various technological methods, provides gains in terms of transferring social and cultural values to the new generation. In the research, it is aimed to examine the orientation of the presented interactive product in a new museology setting and to determine the user experience features by explaining the ways in which the conceptual design processes of the exhibition are put into practice.

In this context, the primary purpose of the study is to determine the interdisciplinary features of the centers and exhibitions, which are themed in accordance with the edutainment design, centered on multiple design approaches. The study explains and evaluates the general presentation of the exhibition, the idea stages and the results of the implementation, as well as the interactive product. The article explaining the connection

between conceptual design and application results, presents a social culture project developed in accordance with the edutainment design properties.

Keywords: Edutainment Design, Interaction Design, Interior Architecture, New Museology, Visitor Identities

AÇIK OFİSLERİN İÇ DÜZENİNİN ÇALIŞANLARIN MEMNUNİYET DEĞERLENDİRMELERİNE ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Kubulay ÇAĞATAY
Nuh Naci Yazgan University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Interior Architecture and Environmental Design, Kayseri, Turkey
ORCID: 0000-0003-1973-4736
Prof. Dr. Kemal YILDIRIM
Gazi University, Faculty of Technology, Department of Woodworking Industrial Engineering, Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-5447-1201
Pınar ARI
Gazi University, Faculty of Technology, Department of Woodworking Industrial Engineering, Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-9315-2772

ÖZET

Bu araştırmada, açık ofislerin iç mekân düzeninin çalışanlarım memnuniyet değerlendirmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu maksatla, Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü binaları araştırma ortamı olarak seçilmiş olup, bu binalardaki açık ofisleri kullanan 71 personele memnuniyet anketi uygulanmıştır. Buna göre, erkeklerin kadınlara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü belirlenmiştir. Ayrıca, 46 ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların 20-45 yaş aralığındaki katılımcılara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü belirlenmiştir. Diğer taraftan, ofis çalışanlarının % 40,8'inin açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğine olumsuz yönde etki yaptığını düşündüğü, % 38'inin ise bu konuda kararsız kaldığını göstermektedir. Ayrıca, ofis çalışanlarının % 57,7'sinin açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, % 40,8'inin açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve % 33,8'inin ise psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Açık Ofis, Çalışma Memnuniyeti, İç Mekân Tasarımı, Donatı Elemanı.

SELECTED PROFESSIONS THE EFFECT OF INTERNAL ORDER OF OPEN OFFICES ON EMPLOYEE SATISFACTION EVALUATIONS

ABSTRACT

In this research, it is aimed to determine the effects of the interior layout of open offices on the satisfaction evaluations of the employees. For this purpose, Ankara Regional Directorate of Forestry and Ankara Forestry Directorate buildings were chosen as the research environment, and a satisfaction survey was applied to 71 personnel using the open offices in these buildings. According to this, it has been determined that men think

that the interior layout of open offices affects the working efficiency negatively compared to women, they give importance to the interior layout of the open offices rather than the general appearance, and that the open office layout affects the communication conditions and psychological state negatively. In addition, it was determined that the participants in the age range of 46 and over think that the interior layout of the open offices negatively affects the working efficiency, they give importance to the interior layout of the open offices rather than the general appearance, compared to the participants in the 20-45 age range, that the open office layout affects the communication conditions and psychological state negatively. On the other hand, it shows that 40.8% of office workers think that the interior layout of open offices has a negative impact on working efficiency, and 38% are undecided on this issue. In addition, it shows that 57.7% of the office workers give importance to the internal layout of the open offices rather than the general appearance, 40.8% of them negatively affect the communication conditions and 33.8% of them affect the psychological state of the open office.

Key words: Open Office, Working motivation, Interior Design, Equipment element.

GİRİŞ

İnsan (çalışan) ve eşyanın (donatı elemanları, iş makineleri v.b) belirli bir amacı ve ya işlevi gerçekleştirmek için kullandığı mekân ofis olarak tanımlanır. Bu amaç ve işlevler genellikle aynı biçimlerde ve aynı karmaşıklık ya da zorluk seviyesinde olmadığı gibi bilgiler de ayrı depolama ve aktarım şeklini ihtiyaç haline getirmektedir. Bu farklılıklar ihtiyaçların belirlenmesinde ve ofis şeklinin seçiminde dikkat edilmesi gereken önemli etkenlerin başında gelmektedir (Pulgram and Stonis, 1984; Yıldırım et al., 2007; 2019). Başka bir tanıma göre ise ofis, yapılacak işin ve uzmanlık alanının (şef, memur, katip, muhasip, desinatör) isimlendirildiği çeşitli görev insanlarının görev niteliğine göre bir masa başında hizmet sunduğu alandır (Dökmeci et al., 1993).

Ofislerin gelişiminde ve yaygınlaşmasında teknolojik, ekonomik, sosyolojik vb. gelişmelerin yanında her geçen gün daha da artmakta olan insan gücüne verilen önem "çalışanların memnuniyeti" ve "güdü / motivasyon" kavramlarını öne çıkarmıştır. Güdü yâda motiv; kişinin eylem ve etkinliğini başlatan içsel güç, yani etkinliğe enerji sağlayan canlının içindeki ve etrafındaki güçler olarak nitelenir. Kişinin içsel gücü ile etkinliğe hazır hale gelmesi motivasyon / güdülenme olarak tanımlanır (Wikipedi, 2016). Tümgan (2007) çalışmasında, bireylerin davranma şeklini istenilen yönde şekillendiren belirlenen bir hedef için tutuma aktaran güçleri motivasyon diye nitelendirilmektedir. Motivasyonda amaçlanan:

- *İşletmedeki çalışanların süreğenliğinin sağlanması.*
- *Çalışanların yaratıcı gizli güçlerini kullanmalarını sağlamak.*
- *İş başarılarının arttırılmasını sağlamak.*

Çalışanlar bir işletmeye dahil oldukları süreçte beraberlerinde işletme için başarıyı etkileyen belirli ihtiyaçlar

getirir. Bu ihtiyaçlar kısmen fizyolojik kısmen ise psikolojik ve sosyal değerlerle ilgilidir. Bunlar çalışanların işletmedeki memnuniyet durumlarına katkı sağlayan önemli etkenlerden meydana gelmektedir (Öztürk ve Dündar, 2003). Bir ofiste çalışan bireylerin memnuniyet/motivasyon bakımından uygun bir mekanda bulunması, çalışanlar için ihtiyaçlarını gidermede ve amaçlara ulaşmada son derece yararlı olabildiği gibi çalışanın amaçlarıyla işletmenin amaçlarının uyumlaştırılması ve böylece çalışanların işletmenin hedefleri yönünde faaliyetlerini sürdürürken kendileri ile işletme için yarar sağlamaları söz konusu olacaktır.

Endüstrileşmenin hızlı, eğitim noksanlığı, işletmelerin çalışan etkenini ikinci planda tutmaları ve benzeri birçok olumsuz faktörler sebebi ile insan faktörü yıpranarak üretme kabiliyetlerini yitirme tehlikesiyle baş başa bırakılmıştır (Kalınkara, 2003). Ergonomi bu yönüyle, çalışma şartlarının çalışana uygun duruma getirilmesine dayanır. İnsan karakterini fizyolojik ve psikolojik tarafıyla inceleyerek, karmaşık iş şartlarında çalışanın verimliliğini yükselterek farklılaşan ortama kısa zaman diliminde uyumunu hümanistik ifade dâhilinde araştırır. Hümanistik ifade; çalışma şartlarının insani hedefler bakımından düzenlenmesi, çalışanın biyolojik, sosyal ve psikolojik yönden incelenerek etkileyen koşulların analizinin yapılması ile açıklanabilir (Kalınkara, 2003).

Yaklaşık günün 8-10 saatinin geçirildiği ofislerde çalışan bireylerin memnuniyeti ve motivasyonu, insan-donatı elemanları ve insan-çevre ilişkileri optimum düzeyde ele alınarak sağlanabilir. İnsan-donatı elemanları arakesitinde düşünülmesi gereken antropometrik özellikler donatı elemanları ile kullanıcının temasta bulunduğu alanlarda ölçü ve biçim açısından, uyum dâhilinde olmalarını hedeflenir. Donatı elemanlarının ölçülendirilmesi ve iç mekân tefrişatında kullanıcı ölçülerine uygun ergonomik faktörlerin uygulanması önemli bir adımdır. Donatı elemanlarının malzeme özellikleri antropometrik ölçülerden sonra gelmektedir. Fonksiyonlara uygun malzeme ve dokuların seçiminde kullanıcı konforu ve sağlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu fiziksel koşulların ofis tasarımına uygulanması ile birlikte çevresel ve psikolojik etkenler, ihtiyaç duyulan aydınlatmanın, ısı ve akustik sorunlarının çözümlenmesi gerekmektedir (Altınok, 1987).

İşletmeler iş alanlarının ve talebinin artması sonucu kalabalık insanların çalıştığı daha geniş ve karmaşık mekânların oluşturduğu ofisler oluşturmaya başlamıştır. Bunun dışında ticari iş büyüklüğü ile sürdürülen sistemin gelişip değişmesi ve teknolojinin süreç içinde gelişerek yenilenmesi, halı hazırdaki ofis organizasyonlarının yeni ihtiyaçları karşılayacak yeni tanım arayışına sebep olmuştur (Sallworth, 1996).

Ofis dâhilinde gerçekleşen günlük çalışma formlarının tasnifinin yapılıp tanımlanması; mekânın organizasyonunda, çalışanların memnuniyeti ve motivasyonunda hayati bir kaynak olabilir. Ofis mekânının yöneticisi, memurları, sekreterleri, diğer çalışanları ve müşterilerle irtibatı sağlayan yetkilileri için belirlenmesi ihtiyaç duyulan eylem alanları, temel anlamda kendi aralarında farklılık gösterebilir. Kullanılan malzemelerin kalitesi ve renk farklılıklarıyla iç mekânda farklı ortamlar oluşturulabilir. Bu değişiklikler ile

birlikte, ofis tefrişatının insan anropometrisine uygun olması gerekir. Çalışma mekanını meydana getiren bütün elemanların ve sirkülasyon alanlarının optimum tasarımında antropometrik ölçülerin göz önünde bulundurulması gerekir (Sallworth, 1996).

Son yıllarda ofislerde çalışanın memnuniyetini ve motivasyonunu optimum düzeye ulaştırmak için bireylerin taleplerini karşılayabilecek ofis mekanı tasarımına yönelik bir yönelim mevcuttur. Organizasyon dâhilindeki düşünsel eylem; çalışma mekânını tasarımını ya da farklılıklarını biçimlendirebilir. Öyle ki, ofisin planlanmış organizasyonel farklılığı ile ilgilenen bilim adamları yanı sıra, iş adamları açısından da mühim manaları vardır (Sallworth, 1996).

Problemin tanımlanması: Teknolojinin gelişmesi ile birlikte ofisler kullanıcıların iş ve ortamdan kaynaklı memnuniyet ve motivasyon meseleleri kapsamında performanslarının denendiği ortamlar haline gelmiştir. Ofislerin mekân değişkenleri ve bu ortamlardaki tefrişat, kullanıcılara sağlıklı, güvenli ve rahat bir çalışma mekânı sunarak verimliliklerini ve iş performansın yükseltmek gayesi ile ergonomik kriterler dâhilinde tasarlanmalıdır.

Günümüz ofis tasarımında önemli rol alan açık ofis sistemleri tasarımcılara göre kişisel çalışmanın yanı sıra, iyi bir irtibat sistemine ve grup aktivitesine müsait olmalıdır. Ayrıca, antropometrik ve çevresel ergonominin ortama ve çalışana yönelik düzenlenmesi gerekmektedir.

Günümüz ofislerinde iş memnuniyeti ve motivasyonu için ihtiyaç duyulan mekân karakteristiklerinin sağlanamaması sebebiyle, arzu edilen seviyede iş verimliliğinin oluşmadığı ve arzu edilen özelliklerin yetersizliğinden doğan psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları gözlenmektedir. Bu sınırlar içerisinde açık ofis düzeninin analizi yapılarak, bu doğrultuda belli gerekliliklerin belirlenmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesinde fayda vardır. Donatı elemanlarının karakteristikleri (dokusu, rengi, malzemesi, ölçüsü vb.) ile mekânın çevresel karakteristikleri (aydınlatması, gürültü seviyesi, mekânın ısısı vb.) çalışanların iş performansını ve verimliliğini etkilemektedir.

Araştırma hipotezi: Açık ofislerde mekân karakteristikleri (ışık, koku, ses, sıcaklık vb.) ile tasarım faktörlerinden (mobilyaların düzeni, boyut, malzeme, renk, mimari plan vb.) oluşan iç mekân çevresel faktörlerinin, çalışanların memnuniyeti ve motivasyonu üzerine olumlu/olumsuz etkisinin bulunduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada araştırma kapsamına alınan açık ofislerin iç mekân düzeni incelenmiş, açık ofis ortamının çalışanların cinsiyetleri ve yaşları üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırmaya Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü ofis binalarında çalışan 71 kişi katılmış olup, bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

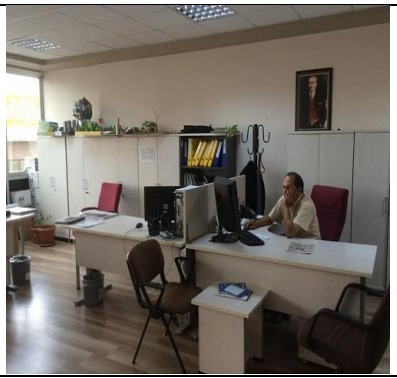
Tablo 1. Çalışanlara ait genel bilgiler

Çalışanların Genel Özellikleri		n	%
Cinsiyet	Kadın	29	40,8
	Erkek	42	59,2
Yaş	20-25	16	22,5
	26-35	11	15,5
	36-45	15	21,1
	46-(+)	29	40,8

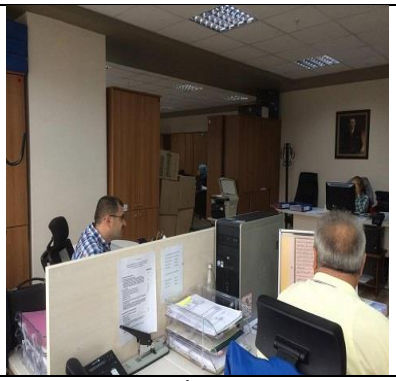
Tablo 1'de, ofis çalışanlarının %40,8'inin kadın, %59,2'sinin erkek olduğu, ayrıca çalışanların %22,5'inin 20-25 yaş, %15,5'inin 26-35 yaş, %21,1'inin 36-45 yaş aralığında ve %40,8'inin ise 46 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir.

2.2. Araştırma Ortamı

Bu araştırmada, Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü ofis binaları kullanılmış olup, ofislerde çalışan personelin açık ofis mekânlarıyla ilgili memnuniyet durumları bir anket yardımıyla ölçülmüştür. Ankara Orman Bölge Müdürlüğü binası 4 katlı olup, katlarda bulunan çalışma ortamı açık ofis sistemine göre düzenlenmiştir. Her iki binada da tüm işler masa başında yapılmaktadır. Açık ofislerde 'L' şeklinde masa tipi kullanılmıştır. İki "L" masa yan yana ya da "+" şeklinde bir araya getirilerek düzenlenmiştir (Şekil 1).



Ankara Orman Bölge Müdürlüğü



Ankara Orman İşletme Müdürlüğü

Şekil 1. Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü binalarının açık çalışma ofisleri

Araştırma kapsamına alınan açık ofislerde bulunan iç donatım elemanlarında kullanılan malzemelerin özellikleri ve iç donatım elemanlarının boyutları Tablo 2'de verilmiştir. Açık ofislerin duvarlarında krem, zeminin de kahverengi, donatı elemanlarında ise akçaağaç / krem renkleri kullanılmıştır.

Tablo 2. İç donatım elemanlarında kullanılan malzemeler ve donatım elemanları boyutları

Malzeme Özellikleri	Ankara Orman İşletme Müdürlüğü	Ankara Orman Bölge Müdürlüğü
Zemin kaplaması	Laminat parke	Halı
Duvar kaplaması	Krem boya	Krem boya
Tavan kaplaması	Alçı pano asma tavan	Taşyünü asma tavan
Çalışma masası	Akçaağaç suntalam	Akçaağaç suntalam
Panel yükseklikleri	100 cm	140 cm
Dosya dolabı boyutları	80x30x190 – 80x30x120	80x30x120

2.3. Anket Tasarımı ve Prosedür

Araştırma anketinin hazırlanmasında Yıldırım ve Hacıbaloğlu (2000); Başkaya ve ark. (2005); Yıldırım ve ark. (2007; 2019), Sağlık Bakanlığı (2016), Yılmaz (2016) ve Çağatay ve ark. (2019) tarafından daha önce sürdürülen çalışmalarda güvenilir ve geçerli bulunmuş anketlerden yararlanılmıştır. Anket formu iki ele alınmıştır. Birinci kısımda ofis kullanıcılarının genel bilgileriyle ilgili sorular bulunmaktadır. İkinci kısım ise çalışanların açık ofis mekânlarıyla ilgili memnuniyet değerlendirmelerine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Araştırma verileri; Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü ofis binalarında bulanan açık ofisleri kullanan çalışanlardan elde edilmiştir. Veriler; anket uygulama ve fotoğraflarla belgelemeden oluşan iki farklı biçimde elde edilmiştir. Araştırma verileri, açık ofislerde çalışanlar arasından örnekleme yöntemiyle seçilen 71 katılımcıdan bir anket yardımıyla elde edilmiştir. Anketler, 1 aylık sürede ve hafta içi günün farklı zaman dilimlerinde yapılmıştır.

2.4. İstatistiki Değerlendirme

Araştırmada elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve aynı yöntemlerle bulunmuş bulgularla karşılıklı değerlendirilebilmesi için bulguların sabit unsurlara göre özetlenerek, sunulması gerekir. Bu maksatla, anket verileri SPSS paket programına girilmiş, yüzdelik değerleri, aritmetik ortalamaları ve standart sapma sonuçları değerlendirilerek bulunmuş ve sonrasında bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel bakımdan ($P < 0,05$ düzeyinde) anlamlılık durumunu değerlendirmek için Ki Kare (X^2) testi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada, açık ofislerde çalışan personelin ofis mekânlarıyla ilgili memnuniyet durumları bir anket yardımıyla ölçülmüştür. Elde edilen bulgular ofis çalışanlarının cinsiyet ve yaş durumlarına göre aşağıda ayrı

ayrı ele alınmıştır.

İlk olarak araştırma yapılan açık ofislerde çalışanların cinsiyet durumlarına göre memnuniyet değerlendirmeleri ile ilişkili sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Açık ofislerde çalışanların cinsiyetlerine göre memnuniyet değerlendirmeleri

Açık Ofislerde Çalışanların Memnuniyet Değerlendirmeleri		Evet		Kararsızım		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Açık ofisin iç düzeni çalışma verimliliğimi olumlu yönde etkiler.	Kadın	5	7	12	16,9	12	16,9	29	40,8
	Erkek	10	14,1	15	21,1	17	23,9	42	59,2
	Toplam	**15**	**21,1**	**27**	**38**	**29**	**40,8**	**71**	**100**
Açık ofisin genel görünümünden çok iç düzeni benim için daha önemlidir.	Kadın	16	22,5	6	8,5	7	9,9	29	40,8
	Erkek	25	35,2	10	14,1	7	9,9	42	59,2
	Toplam	**41**	**57,7**	**16**	**22,5**	**14**	**19,7**	**71**	**100**
Açık ofisin iç düzeni diğer kişilerle iletişimimi olumsuz yönde etkiler.	Kadın	13	18,3	10	14,1	6	8,5	29	40,8
	Erkek	16	22,5	12	16,9	14	19,7	42	59,2
	Toplam	**29**	**40,8**	**22**	**31**	**20**	**28,2**	**71**	**100**
Açık ofise girdiğimde psikolojik durumunu olumlu yönde etkilenir.	Kadın	10	14,1	9	12,7	10	14,1	29	40,8
	Erkek	16	22,5	12	16,9	14	19,7	42	59,2
	Toplam	**26**	**36,6**	**21**	**29,6**	**24**	**33,8**	**71**	**100**

Tablo 3'de, ofis çalışanlarının cinsiyetlerine göre açık ofislere yönelik memnuniyet değerlendirmeleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, erkeklerin kadınlara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü görülmektedir. Diğer taraftan açık ofislerde çalışan kadın ve erkeklerin memnuniyet değerlendirmeleri arasındaki bu farklılıkların $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel bakımdan anlamlı olup olmama durumu için Ki Kare testi yapılmıştır. Buna göre, kadın ve erkek açık ofis kullanıcılarının;

- Katılımcıların cinsiyetinin "Açık ofisin iç düzeni çalışma verimliliğimi olumlu yönde etkiler" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (*X^2: 0,498; df: 2; Sig.: 0,779*).
- Katılımcıların cinsiyetinin "Açık ofisin genel görünümünden çok iç düzeni benim için daha önemlidir" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (*X^2: 0,616; df: 2; Sig.: 0,735*).
- Katılımcıların cinsiyetinin "Açık ofisin iç düzeni diğer kişilerle iletişimimi olumsuz yönde etkiler" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (*X^2: 1,357; df: 2; Sig.: 0,507*).
- Katılımcıların cinsiyetinin "Açık ofise girdiğimde psikolojik durumunu olumlu yönde etkilenir" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (*X^2: 0,103; df: 2; Sig.: 0,950*).

Araştırma yapılan açık ofislerde çalışanların yaş durumlarına göre memnuniyet değerlendirmeleri ile ilişkili

sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Açık ofislerde çalışanların yaşlarına göre memnuniyet değerlendirmeleri

Açık Ofislerde Çalışanların Memnuniyet Değerlendirmeleri		Evet		Kararsızım		Hayır		Toplam	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Açık ofisin iç düzeni çalışma verimliliğimi olumlu yönde etkiler.	20-25	5	7	8	11,3	3	4,2	16	22,5
	26-35	3	4,2	2	2,8	6	8,5	11	15,5
	36-45	3	4,2	9	12,7	3	4,2	15	21,1
	46-(+)	4	5,6	8	11,3	17	23,9	29	40,8
	Toplam	**15**	**21,2**	**27**	**38**	**29**	**40,8**	**71**	**100**
Açık ofisin genel görünümünden çok iç düzeni benim için daha önemlidir.	20-25	6	8,5	6	8,5	4	5,6	16	22,5
	26-35	7	9,9	1	1,4	3	4,2	11	15,5
	36-45	10	14,1	3	4,2	2	2,8	15	21,1
	46-(+)	18	25,4	6	8,5	5	7	29	40,8
	Toplam	**41**	**57,7**	**16**	**22,5**	**14**	**19,7**	**71**	**100**
Açık ofisin iç düzeni diğer kişilerle iletişimimi olumsuz yönde etkiler.	20-25	5	7	3	4,2	8	11,3	16	22,5
	26-35	3	4,2	5	7	3	4,2	11	15,5
	36-45	4	5,6	8	11,3	3	4,2	15	21,1
	46-(+)	17	23,9	6	8,5	6	8,5	29	40,8
	Toplam	**29**	**40,8**	**22**	**31**	**20**	**28,2**	**71**	**100**
Açık ofise girdiğimde psikolojik durumum olumlu yönde etkilenir.	20-25	4	5,6	5	7	7	9,9	16	22,5
	26-35	3	4,2	4	5,6	4	5,6	11	15,5
	36-45	6	8,5	6	8,5	6	4,2	15	21,1
	46-(+)	13	18,3	6	8,5	10	14,1	29	40,8
	Toplam	**26**	**36,6**	**21**	**29,6**	**24**	**33,8**	**71**	**100**

Tablo 4'de, ofis çalışanlarının yaşlarına göre açık ofislere yönelik memnuniyet değerlendirmeleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, 46 ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların 20-45 yaş aralığındaki katılımcılara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü görülmektedir. Diğer taraftan açık ofislerde çalışan genç ve orta yaşlı katılımcıların memnuniyet değerlendirmeleri arasındaki bu farklılıkların $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel bakımdan anlamlı olup olmama durumu için Ki Kare testi yapılmıştır. Buna göre, genç ve orta yaşlı açık ofis kullanıcılarının;

- Katılımcıların yaşının "Açık ofisin iç düzeni çalışma verimliliğimi olumlu yönde etkiler" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (*X^2: 12,455; df: 6; Sig.: 0,053*).
- Katılımcıların yaşının "Açık ofisin genel görünümünden çok iç düzeni benim için daha önemlidir" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (*X^2: 5,006; df: 6; Sig.: 0,543*).
- Katılımcıların yaşının "Açık ofisin iç düzeni diğer kişilerle iletişimimi olumsuz yönde etkiler" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (*X^2: 12,406; df: 6; Sig.: 0,054*).

- Katılımcıların yaşının "Açık ofise girdiğimde psikolojik durumunu olumlu yönde etkilenir" sorusuna yönelik değerlendirmeleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (X^2*: 4,284; df: 6; Sig.: 0,638*).

Yukarıda Tablo 3 ve Tablo 4'de verilen sonuçlara genel olarak bakıldığında, ofis çalışanlarının % 40,8'inin açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğine olumsuz yönde etki yaptığı, % 38'inin ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir. Ayrıca tablo, ofis çalışanlarının % 57,7'sinin açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, % 40,8'inin açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve % 33,8'inin ise psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmalar (Yıldırım ve ark., 2007; Yılmaz, 2016) açık ofis mekânlarının tasarımlarında, tasarım ve ortam etkenlerinin kullanıcıların fonksiyonel ve algısal değerlendirmeleri üzerinde olumlu / olumsuz yönde etkiler bıraktığını açıkça göstermektedir. Bu araştırmada, Ankara Orman Bölge Müdürlüğü ve Ankara Orman İşletme Müdürlüğü binalarında bulunan açık ofisler incelenmiş olup, elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Ofis çalışanlarının cinsiyetlerine göre, açık ofislere yönelik memnuniyet değerlendirmeleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, erkeklerin kadınlara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü görülmektedir.

Ofis çalışanlarının yaşlarına göre, açık ofislere yönelik memnuniyet değerlendirmeleri arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Buna göre, 46 ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların 20-45 yaş aralığındaki katılımcılara göre açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve psikolojik durumu olumsuz yönde etkilediğini düşündüğü görülmektedir.

Diğer taraftan, ofis çalışanlarının % 40,8'inin açık ofislerin iç düzeninin çalışma verimliliğine olumsuz yönde etki yaptığı, % 38'inin ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir. Ayrıca tablo, ofis çalışanlarının % 57,7'sinin açık ofislerin genel görünümünden çok iç düzenine önem verdiğini, % 40,8'inin açık ofis düzeninin iletişim koşullarını ve % 33,8'inin ise psikolojik durumunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada kullanılan verilerin toplanmasında ve verilerin tasnifinde yaptığı değerli katkılar için yöneticilere ve ofis çalışanlarına çok teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Altınok, A. (1987). "Mobilya Üretiminde Endüstriyel Tasarım", Yüksek Lisans Tezi, *G.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara,15-25.

Başkaya, A, Yıldırım, K, Muslu, M. (2005). Poliklinik bekleme alanlarında fonksiyonel ve algı-davranışsal kalite: Ankara, İbni Sina Hastanesi Polikliniği. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(1), 53 - 68.

Çağatay, K., Hidayetoğlu, M. L. ve Yıldırım, K. (2017). Lise koridor duvarlarında kullanılan renklerin öğrencilerin algısal değerlendirmeleri üzerindeki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 466-479.

Dökmeci, V. (1993). Dülgeroğlu, Y. ve Akkol, B.L., "İstanbul şehir merkezi transformasyonu ve büro binaları", *Literatür Yayınları*, İstanbul, 46 (1993).

Kalınkara, V. (2003). "*9.ulusal Ergonomi Kongresi",* Bildiri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi Denizli Meslek Yüksek Okulu, Denizli, 1-2.

Öztürk, Z. ve Dündar, H., 2003. Örgütsel Motivasyon ve Kamu Çalışanlarını Motive Eden Faktörler, *C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 4(2), ss.58-65.

Pulgram, W.L, Stonis, E.R. (1984). "Designing The Automated Office", *The Whitney Library of Design*, New York,9-11.

Sağlık Bakanlığı (2016). *Çalışan Memnuniyeti Anketi*, **Anket No: 1620**, Yayın Tarihi: 2016.

Sallworth, E.O. (1996). "Recent developments of office design", 14, *Copyright MCB University press.*, 14 (1/2): 34-42.

Tümgan, C. (2007). "Kamu Örgütlerinde İş Tatmini ve Motivasyon", *Yüksek Lisans Projesi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Wikipedi Dijital Ansiklopedi, (2016). Erişim Tarihi: 24.07.2016 (https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCd%C3%BC).

Yıldırım, K. ve Hacıbaloğlu, M., Konut Mutfakları ile İlgili Ergonomik Bir Araştırma, *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, Cilt 13, No: 3, 2000.

Yıldırım, K., Akalın-Baskaya, A. and Celebi, M. (2007). "The effects of window proximity, partition height and gender differences on perception of open plan offices", ***Journal of Environmental Psychology***, Vol. 27, No: 2.

Yıldırım, K., Güneş, E. ve Yılmaz, G. (2019). The effects of workstation partition heights on employees' perceptions in open-plan offices. *Journal of Corporate Real Estate*, 21(2), 148-166.

Yılmaz, G. (2016). "Açık Ofislerin İç Mekan Çevresel Faktörlerinin Kullanıcıların Algısal Değerlendirmeleri Üzerindeki Etkilerinin Tespit Edilmesi", G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ağaçişleri Endüstri Mühendisliği ABD., Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KULLANICIYI ÜRETİM SÜRECİNE DAHİL EDEN BİR ÜRÜN TASARIM STRATEJİSİ OLAN "KENDİN YAP ÜRÜNLER" ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: MOBİLYA ÖRNEĞİ

Çınar NARTER (Ph.D)
İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Küçükyalı Kampüsü/İstanbul
ORCID: 0000-0002-1043-2232

ÖZET

Günümüzde tüketim yalnızca bir değere ulaşma ve sahip olma değil bu olguyla birlikte dönüşüm, sürdürülebilirlik, çevreye duyarlılık, sosyal sorumluluklar ve benzeri kavramlarla harmanlanmış bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. "Kendin yap" kavramı ile ortaya çıkan tasarım yöntemi düşük maliyetler, üretim kolaylıkları, lojistik, dağıtım, sergileme, satış gibi unsurların ticari avantaja dönüştüğü bir tasarım stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Endüstri tasarımının odağında popüler kültür ve eğilimlerin yanı sıra reel çevre sorunları ve küresel ısınma gibi konular ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber sürdürülebilir bir gelecek için tasarım düşüncesi, çevreci tasarım yaklaşımlarının, sosyal sorumluluk bakış açılarının ve daha birçok tasarım alanına giren ve yarınları ilgilendiren konularda kendini göstermektedir. Endüstri tasarımı teknik, estetik, sosyal, ekonomik boyutların kesiştiği çok yönlü, çok uzmanlı bir uğraş alanıdır. Ürün tasarlama süreci içinde ortaya çıkan bu uzmanlık alanları ile ilgili ara kesitler tasarımın katma değer üretmede önemini ve tasarımcının sorumluluğunu daha da belirginleştirir. Bu çalışmada tüketiciyi üretim sürecinin bir parçası haline getiren ve bir tasarım stratejisi olan "Kendin Yap" kavramı çerçevesinde mobilya tasarımları incelenmekte ve süreç örnekler ile irdelenerek ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ürün Tasarımı, Kendin Yap, Kullanıcı Odaklı Tasarım, Mobilya Tasarımı, Tasarım Stratejisi

A RESEARCH ON "DIY PRODUCTS", A PRODUCT DESIGN STRATEGY INCLUDING THE USER IN THE MANUFACTURING PROCESS: FURNITURE EXAMPLE

ABSTRACT

Today, consumption is not only about reaching and owning a value, but also as a whole blended with transformation, sustainability, environmental awareness, social responsibilities and similar concepts. The design method that emerged with the concept of "do it yourself" emerges as a design strategy in which factors such as low costs, production facilities, logistics, distribution, exhibition and sales turn into commercial advantages. In the focus of industrial design, besides popular culture and trends, issues such as real environmental problems and global warming come to the fore. However, the idea of design for a sustainable future manifests itself in environmental design approaches, social responsibility perspectives and in many other areas of design that concern the future. Industrial design is a multi-faceted, multi-expert field of

endeavor where technical, aesthetic, social and economic dimensions intersect. Intersections related to these areas of expertise that emerged during the product design process further highlight the importance of design in creating added value and the designer's responsibility. In this study, furniture designs are examined within the framework of the concept of “Do It Yourself”, which makes the consumer a part of the production process and is a design strategy, and the process is presented by examining with examples.

Keywords: Product Design, DIY, User-Oriented Design, Furniture Design, Design Strategy

BİENAL SANATI

Dr. Öğr. Üyesi Döne ARISOY
Kafkas Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü
ORCID:0000-0002-4894-0427

ÖZET

Bu araştırma Bienal Sanatının tarihine ve Venedik bienali ile İstanbul bienali üzerine odaklanmaktadır. Her iki yılda bir düzenlenen bienaller, güncel olanı sergileme geleneğidir. Dünyada ve ülkemizde her iki yılda bir düzenlenen bienaller, bir konu çerçevesinde toparlanan eserlerin bir araya gelerek çoğu zaman birkaç ay süren, yeni, farklı ve kapsamlı sergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlendiği ülkeler ve şehirlere kültürel ve ekonomik anlamda büyük getiriler sağlamaktadır.

Bienal çoğunlukla kültürel veya sanatsal faaliyetler için kullanılan bir terimdir. Dünyada bilinen ilk bienal, 1895 yılından beri düzenli olarak gerçekleşen (birkaç kez salgın hastalıklardan ve II. Dünya Savaşından dolayı ertelenen) Venedik Bienali'dir. Venedik Bienali düzenlendiği dönemden günümüze, çağdaş sanatta yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır. Venedik Bienalin'de sunulan bu yenilikçi tavır daha sonraları birçok ülke için örnek teşkil etmiştir.

Ülkemizde de (1986 - 1992) bienal etkinlikleri ilk olarak Ankara Uluslararası Asya-Avrupa Sanat Bienalleri ile başlamıştır. Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde yapılan bu bienaller, daha sonraları Türkiye'nin ikinci bienal etkinliği olan İstanbul Bienallerine de örnek olmuştur.

İlki 1987 yılında düzenlenen İstanbul Bienali, sanatçı ve yazar Suzan Kendzulak'a göre dünyanın organizasyon açısından en büyük ilk on beş bienali arasında gösterilmektedir. İstanbul Bienali ülkemizde küratörler ve seçici kurul tarafından belirlenen eserleri; tarihi mekânlarda çağdaş sanatı alışılmışın dışında bir sanat anlayışıyla izleyicisine sunmaktadır.

Bienal etkinlikleri, klasik sergi düzenlenmesinin dışında Türkiye'de çağdaş sanat ortamında çeşitli kavramların tartışılmasında, uluslararası düzeyde önemli sanatçıların, sanat izleyicisine, sanatçısına ve sanat öğrencisine ulaşabilmesi adına büyük önem taşımaktadır. İstanbul Bienali, sonuç olarak Türkiye'nin ve İstanbul'un tanıtılması, sanatçıların ülkemizde ve dünyadaki sanat hareketlerini takip etmesinde öncülük etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Sanat, Bienal, Venedik Bienali, İstanbul Bienali

ABSTRACT

The present study focuses on the history of biennial art and the Venice and Istanbul biennials. Biennials are held every two years and a tradition of exhibiting the current. Biennials that are held every two years globally

and in Turkey, are novel, different and comprehensive exhibitions, and the exhibitions on a single topic often last a few months. They provide significant cultural and economic outcomes for the organizing nations and cities.

The term biennial is mostly used for cultural or artistic activities. The first known biennial was the Venice Biennale, which has been held regularly since 1895 (delayed several times due to epidemics). The Venice Biennale has adopted an innovative approach in contemporary art since the beginning. This innovative attitude of the Venice Biennale has set an example for several countries.

The first biennial was the Ankara International Asia-Europe Art Biennial (1986 - 1992) in Turkey. These were held at the National Museum of Painting and Sculpture and set an example for the Istanbul Biennials, which later became the second biennial in Turkey.

Organized for the first time in 1987, the Istanbul Biennial organization is among the top fifteen global biennials according to artist and author Suzan Kendzulak. The works in Istanbul Biennial that were selected by curators and a selection committee are contemporary art exhibited in historical spaces with a novel approach to art.

Biennials are significant for the discussion of various contemporary art concepts in Turkey, and the access of internationally significant artists to the Turkish art audience, artists and art students in addition to the benefits of classical art exhibits. Thus, the Istanbul Biennial leads the efforts to promote Turkey and Istanbul, allowing the artists to follow global and local art movements.

Keywords: Contemporary Art, Biennial, Venice Biennale, Istanbul Biennial.

GİRİŞ

Bienal Nedir?

Bienal, ‘iki yılda bir’ anlamına gelen İtalyanca bir kelimedir. Terim aslen ilk olarak 1895 yılında Venedik Uluslararası Sanat Sergisi için kullanılmıştır. Bugün, yaygın olarak birçok büyük ölçekli ve uluslararası dünyanın çeşitli şehirlerinde düzenlenen çağdaş sanat sergileri bulunmaktadır. Bienaller, farklı ülkelerden sanatçıların çağdaş çalışmalarına yer vermektedir. Genellikle uluslararası bağlamda çağdaş; sosyal, ekonomik ve politik fikirleri keşfetmek için ortak bir küratöryel teme ile bağlantılıdır. Bu süreçleri yöneten kişilere küratör denilmektedir. Küratörler, eserleri ile sanata yön verebilecek fark yaratan sanatçıları seçme, sergilerin açılacağı mekanları ve bienalin temasını belirleme gibi görevlere sahiptirler. Küratör kısaca bu süreci yöneten kişi olarak tanımlanabilir. Küratörler, belirlenen temayı kamuoyuna duyurmak için bir kavramsal çerçeve metni yayınlamaktadırlar.

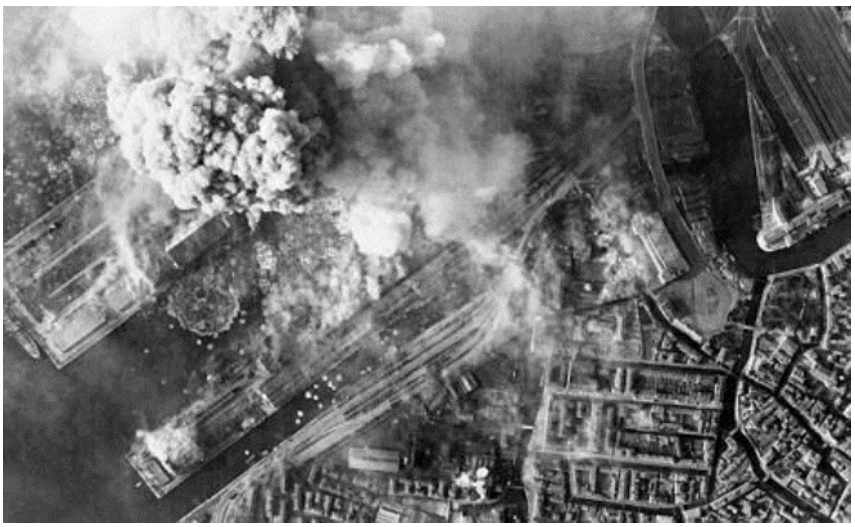
Pek çok farklı sanatçının dahil olmasıyla, izleyiciler çok çeşitli çağdaş deneyimler yaşayabilirler. Bienaller, büyük ölçekli olması nedeniyle normal bir sergiden farklıdır. Birden fazla mekan kullanılmaktadır ve aynı zamanda bir sanat fuarından farklıdır çünkü sanat eserleri burada satılık değildir.

https://australiacouncil.gov.au/workspace/uploads/files/venice-biennale-history-and-im-59b08f2396dab.pdf

1.Venedik Bienali

Venedik Bienali Uluslararası Sanat Sergisi dünya ülkelerinin sanat alanında ulusal kimliklerini güçlendirmesine imkân sağlayacak bir organizasyon olarak tasarlanmış ve ilk sergisini 1895 yılında gerçekleştirmiştir. Ulusal davetin zorunlu olduğu bu etkinliğe uzun yıllar Avrupa'nın ve dünyanın sayılı ülkeleri davet edilmiş, Osmanlı İmparatorluğu ise resmi olarak son bulduğu tarihe dek Venedik Bienali sergilerine hiçbir zaman davet edilmemiş ve ulusal bir katılım göstermemiştir. Fakat yapılan araştırmayla Venedik Bienali temsilcilerinin 1914 yılında, bienal kapsamında gerçekleşecek Giuseppe De Nittis Retrospektif Sergisi için Osmanlı İmparatorluğu'nun ilgili makamlarıyla temas kurdukları tespit edilmiştir (Gürlemez Arı, 2020, s. 169).

1897'de 2. Venedik Bienal'den itibaren, Bienal, Venedik Sanat'ının görünürlüğünü ve kalitesini artıran makaleler ve incelemeleri teşvik eden Eleştirmenler Ödülü gibi sanat alanına bazı yenilikler de getirmiştir. Yabancı Pavyonların organizasyonu 1907 yılında, önce Belçika, ardından İngiltere, Almanya ve Macaristan ile başlamıştır. Dışavurumculuğun doğuşuyla birlikte 1914'te Venedik Ensor'un kişisel sergisine ev sahipliği yapar. I. Dünya Savaşı yıllarında Venedik Bienali askıya alınmıştır. 1920'de Fransız Pavyon'unun küratörü Signac kendi çalışmalarının yanı sıra, Cézanne, Seurat, Redon, Matisse ve Bonnard'ı da ifşa ederken; Hollanda, Van Gogh ve İsviçre ise Hodler'dan bir retrospektif sunmuştur. 1939'da Hitler'in Polonya'yı istilası ve II: Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, Arnold Breker'in Giardini Pubblici'deki Alman pavyonunu istilası eşzamanlı olmuştur. Bu vesileyle, Alman Pavyonundaki çalışmanın adı 'Teyakkuz' olarak belirlenmiştir. Bienal 1938 yılında önemli bir çıkış yakalamışken savaş nedeniyle 1944 ve 1946 Bienalleri iptal edilmiştir.



Görsel 1. Bowler Harekatı, Venedik Mart 1945

II. Dünya Savaşının olumsuz etkilerinin sürmesine rağmen, 24. Venedik Bienal'inde hiçbir pavyon boş kalmamış, 1948 'deki Bienal de Ernst, Dali, Kandinsky, Mirò, Mondrian, Monet, Sisley, Cezanne, Degas, Gauguin ve Van Gogh vurgulanmıştır. 1964'te Venedik Bienali'nde Amerikalı ressam Rauschenberg'e ödül verilmesi aynı zamanda Amerikan pop art'ının Avrupa'ya etki etme sürecine de işaret etmiştir. 1973'de, İtalyan Parlamentosu, Bienal'in yeni Statüsünü onaylamıştır. Bienalin disiplinler arası ve mevsimsel bir yapıya kavuşması gerekliliği kabul edilmiştir. Olaylar (happening), tartışmalar ve performanslar için kullanılacak yeni alanlar geliştirme kararı da alınmıştır. 1980 lerde Bienal sanat sergisi, çeşitli temalar üzerine geliştirilmiştir. Sanat olarak sanat 1982, Aynada sanat 1984, Sanat ve bilim 1986 gibi. Venedik'te 1993'da kurulan Uluslararası Sanat Sergisi, İngiliz sanatçı Hirst tarafından bir inek kadavrasının kesilmesi nedeniyle sağlık kontrolleri gerekçesiyle ziyarete kapatılmıştır (https://docplayer.biz.tr/209795155-Venedik-bienali-dr-ogr-uyesi-ceren-karadeniz.html).



Görsel 2. Damien Hirst, Bölünmüş Anne ve Çocuk, 1993

Venedik Bienali kapsamında, mimarlık ve görsel sanatların bağımsız sergilerinde, sanatçılar ve mimarların

küratöryel pratikler aracılığıyla birbirlerinin yerini alması ve "mekânsal aracılığın" sunduğu ortak zemin, "sanat mimarlık eşlemesinin" bir belirtisi olarak okunmuş ve Venedik Bienali'nin bu gününden geçmişine bakarak bu eşlemenin görünür olduğu ortaya konulmaktadır (Kapusuz Balcı, 2020, s. 48) Venedik bienali ilk açıldığı zaman dan günümüze kadar format, ölçek ve sanat pratiği bağlamında önemli değişikliklere uğramıştır.

2.İstanbul Bienali

İstanbul Kültür Sanat Vakfı, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak İstanbul'da Uluslararası Sanat Festivalleri düzenlemek amacıyla 1973 yılında Dr. Nejat F. Eczacıbaşı önderliğindeki 17 iş adamı ve sanatsever tarafından kurulmuştur. İlk olarak 1973 yılında Uluslararası İstanbul Festivali gerçekleştirilmiştir (İKSV, 2018 s. 1). Bu etkinliğin ardından kültür sanat etkinliklerini artıran vakıf günümüze kadar devam eden birçok etkinliğin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Çağımızın genel sanat anlayışına uygun bir etkinlik kazandırmak amacıyla festival yöneticileri tarafından bienal düzenlenmesi kararı verilmiştir. Ülkemizdeki sanat pratiklerine uluslararası ilgiyi çekmek, Uluslararası sanat pratiklerini ise ülkemize getirmek amaçlanmıştır. Bienalin ilkeleri, amaçları, uygulama şekli ile ilgili kuralları, altyapısını ve değerlendirmesini festival yönetimi yapmıştır (Özdemir, 2019, s. 54).

İstanbul Bienali, İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından iki yılda bir düzenlenen çağdaş sanat etkinliğidir. 1987'ye kadar Uluslararası İstanbul Festivali bünyesinde gerçekleştirilen plastik sanatlar sergileri, bu tarihte İstanbul Bienali adı altında ayrı bir etkinlik haline gelmiştir.

İstanbul Bienali'nin amacı farklı kültürlerden sanatçı ve sanat izleyicileri arasında iletişim kurmanın yanı sıra şehrin değişen dünya üzerindeki konumunun tekrar değerlendirilmesi olmuştur. Dünyada özellikle 1990'larda şehir bienallerinin patlama yaptığı dönemin hemen öncesine ait oluşu, düzenlendiği yerin konumu ve sürdürdüğü geleneği ile uluslararası çağdaş sanat bienalleri arasında zamanla önemli bir yere sahip olmuştur (https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Bienali).

I. Uluslararası İstanbul Çağdaş Sanat Sergilerinin iki yılda bir yapılmasının uygun görülmesiyle, serginin ismi 'Uluslararası İstanbul Bienali' şeklinde değiştirilmiştir. Bienal, 25 Eylül- 31 Ekim 1989 tarihleri arasında değiştirilen isim adı altında yapılmıştır. Bienalde ilk sistem tekrar edilmiştir. Başkanlığını Aydın Gün'ün yaptığı bienalin danışma kurulunda Prof. Doğan Kuban, Beral Madra, Prof. Belkıs Mutlu, Dr. Bülent Özer ve Sezer Tansuğ yer almıştır (Madra, 2003, s. 32-33).

1990'ların dili, salt estetik kapalı bir dilin ötesine geçerek sosyolojiye, felsefeye, popüler kültüre, sinemaya, teknolojiye yönelmiştir. Kavramsal sanat ve hazır nesne kullanımının oldukça fazla olduğu bu sergiler, aynı zamanda bienal ortamının oluşmasına ortam hazırlamıştır.

Günümüzde bienaller, en geniş sanatsal etkinlikler olarak karşımıza çıkar ve dünyada küreselleşmeye bağlı olarak ekonomik anlamda bir değer unsuru olurken, kentlerin "Ben buradayım, bakın biz neler yapıyoruz, sanata önem ve değer veriyoruz!" mesajlarını görkemli bir biçimde kente ve dünyaya lanse etmek için kullanılmaktadır.

Her bienal düzenlendikleri andan günümüze daha önceki bienallerden farklı olma ve farklı olanı sunma çabasındadır ve çabaları bulundukları bölgelerde sergiledikleri kültürel farklılığa dayalı sanat anlayışlarıyla ya da organize ediliş biçimleriyle görülebilmektedir.

SONUÇ

Venedik Bienali'nin ardından günümüze kadar, ulusların varlıklarını kanıtlayan, sanat eserlerini tanıtma amacını taşıyan uluslararası sergiler dünyanın her yerine yayılmış, her kent kendi uluslararası bienalini yapmıştır.

Türk sanat ortamı, görüldüğü gibi 1980'li yıllarda düzenlenmeye başlayan bienal etkinlikleri ile birlikte önemli bir değişim sürecine girmiştir. Uluslararası sanat platformunda varlık gösterme amacıyla başlatılan ve hala devam eden bienallerde, tarihi mekânlar çağdaş yorumla ele alınmış, yönetim kurulları, küratörler, belirlenen kavramsal çerçeve ve genç kuşak sanatçı yapısıyla Türk kültür sanat ortamına geleneksel anlayışın dışında yeni, çağdaş bir sanat ortamı sunmuştur.

Bienallerin ortaya çıkışının temelinde iki önemli neden olduğunu söyleyen Beral Madra, birincisinin bu bienallerin öncelikle o ülkenin veya kentin kültür kimliğinin, zengin borsası ve

ideolojik, kuramsal, estetik rekabetiyle var olan uluslararası sisteme eklemlenmesi olduğunu, ikinci nedenin ise bu bienallerin 1950'lerden beri iç içe geçip kaynaşmış olan Avrupa ve ABD

sanat sisteminin küresel olarak yaygınlaşmasının ve etkileşim sürecinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Madra, kendisini siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan söz konusu sisteme yanıt verebilecek durumda olduğunu gören ülke veya kentin, kendisine verilen bu imkânı şayet sanat

ortamında ve toplumunda böyle bir irade varsa değerlendirebildiğini ifade etmiştir (Madra, 2003, s. 211).

Dünyada ve Türkiye' de uluslararası sanat dünyasında varlık göstermek amacı ile başlatılan bienal etkinlikleri, geniş bir izleyici kitlesi, yabancı sanatçılar, eleştirmenler, yazarlar, koleksiyonerler ve küratörler tarafından ilgi ve merakla takip edilmektedir. Şehir merkezli kültür turizminin gelişmesine de öncülük eden bienaller, düzenlendikleri kentin dünyaya tanıtılmasında ve sanat alanında yer edinmesinde önemli rol oynamaktadır (Okur ve Bozdoğan, 2017, s. 3318).

Bienaller, geçen on yıl içerisinde, post-modern sanatların; üretim, yayılım ve kamusal söylemleri için en önemli ve görülebilir yanlarından olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Kapusuz Balcı., B. B. (2020). *Mutlu Tesadüf (Serendipity): Venedik Bienali Arşivi, "Ambiente" ve Bir Kompozisyon*, Mimarlık 414.

Gürlemez Arı A., (2020). *Venedik Bienali'nin Osmanlı İmparatorluğu'yla İlk Teması: Saray Koleksiyonundan Bir Tablo Talebi*, Art Sanat, İstanbul Üniversitesi Yayınevi.

İKSV. (2018). Erişim adresi: http://www.iksv.org/tr/hakkimizda/tarihce,

Karadeniz C., Erişim Adresi https://docplayer.biz.tr/209795155-Venedik-bienali-dr-ogr-uyesi-ceren-karadeniz.html

Madra, B., (2003). *İki Yılda Bir Sanat Bienal Yazıları 1987- 2003*, İstanbul, Norgunk Yayıncılık.

Okur, A. ve Bozdoğan, N., (2017). *Türk Sanat Ortamı Ve İstanbul Bienalleri*, İdil Dergisi, cilt 6, sayı 39.

Özdemir, D., (2019). *Türkiye'de Çağdaş Sanat Bağlamında Uluslararası İstanbul Bienalleri Ve Küratörlerin Sanat Ortamına Etkileri,* Atatürk Üniversitesi Sanatta Yeterlik Tezi

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Bienali

https://australiacouncil.gov.au/workspace/uploads/files/venice-biennale-history-and-im-59b08f2396dab.pdf

OTOBİYOGRAFİK ARAŞTIRMA YÖNTEMİ İLE ANI BELLEĞİ KULLANIMININ, ÇAĞDAŞ SANAT ESERLERİNDE İNCELENMESİ[139]

Prof. Dr. Cemile Arzu AYTEKİN
Dokuz Eylül Üniversitesi/Buca Eğitim Fakültesi/Resim İş Eğitimi A.D.
ORCID: 0000-0001-8702-5857
Uzm. Aşkın BAHADIR
Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/ Resim-İş Öğretmenliği Doktora Programı Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-8940-5703

ÖZET

1960 ve sonrası sanat hareketlerini işaret eden çağdaş sanatta, postmodernitenin kuramsal açıdan getirileriyle birçok kırılma ve sorgulama sanata dahil olmuştur. Toplumun bir parçası olarak sanatçı, bu sorgulamaların etkisiyle birlikte, kendi benliğine ve belleğine yönelmiş, kendi belleğinden elde ettiği bellek anılarını bir sanatsal motivasyona çevirerek sanatsal ürünün içeriği haline getirmiştir. Bellek ilk çağlardan günümüze, felsefeden psikolojiye tartışılmış bir alan olarak, sanatta da her zaman sanatçının başvurduğu en temel kaynak olmuştur. Ancak, çağdaş sanatta içeriğin ortaya koyulan biçime göre önem kazanması nedeniyle sanatsal ürünü kavramak adına bu içeriksel yapının anlaşılmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, çağdaş sanatçının otobiyografik verileri ve içeriksel açıdan ortaya koyduğu anı belleğinin tespiti önem taşımaya başlamıştır. Bu verileri otobiyografik araştırma yöntemiyle analiz etmek, sanatçının eserinin içeriksel yapısını görünür kılmada önem taşımaktadır. Görsel sanatlarda otobiyografik araştırma yöntemi, sanatçıların eserlerinde özne ve nesnenin aynı olması koşulunu sağlayan otoportre türünü, benlik aktarımını, geçmişi-anıları aktarma durumunu, psişik olguları ve duygusal aktarımları kapsayarak, sanatsal uygulamadaki izlerinin tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmada, 1960 sonrası çağdaş eserlerinde anı belleğini içeriksel olarak kullanan ve örnekleme alınan çağdaş sanatçıların eserlerindeki içeriksel yapının, otobiyografik araştırma yöntemiyle ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Çağdaş Sanat, Otobiyografi, Otobiyografik Araştırma Yöntemi, Anı Belleği.

ABSTRACT

In contemporary art, which points to the art movements of 1960 and after, many breaks and questions have been included in art with the theoretical benefits of postmodernity. As a part of the society, the artist, with the effect of these inquiries, turned to his own self and memory, and turned the memory memories he obtained from his own memory into an artistic motivation and made them the content of the artistic product. Memory has always been the most basic resource that the artist refers to in art, as a field that has been discussed from the first ages to the present, from philosophy to psychology. However, since the content gains importance

[139] Bu araştırma, "Lisansüstü Sanat Eğitim Programlarında Otobiyografik İfadeye Dayalı Çağdaş Sanat Uygulamalarının Psikanalitik ve Otoetnografik Analizi" adlı Doktora Tezinden üretilmiştir.

according to the form in contemporary art, it is necessary to understand this contextual structure in order to comprehend the artistic product. In this context, the determination of the autobiographical data of the contemporary artist and the memory of the memory that he reveals in terms of context has started to be important. Analyzing these data with the autobiographical research method is important in making the contextual structure of the artist's work visible. The autobiographical research method in visual arts aims to determine the traces of artists in artistic practice, including the type of self-portrait, the transfer of self, the transfer of past-memories, psychic phenomena and emotional transfers, which ensure that the subject and object are the same in their works. In this context, the aim of the research is to reveal the contextual structure of the works of contemporary artists, who use the memory of memory contextually in their contemporary works after 1960 and are taken as a sample, by using autobiographical research method.

Key Words; Contemporary Art, Autobiography, Autobiographical Research Method, Memoir Memory

Giriş;

1960 ve sonrasını işaret eden çağdaş sanatta, yaşanan dönüşümlerle, sanatçılar eserlerinde hem biçimsel hem de içeriksel anlamda bir takım değişiklikler ortaya koymaya başlamışlardır. Bu değişimlerle sanatçının eserinin içeriksel yapısı önem kazanmış ve biçim bu içeriksel yapıya göre şekillenmeye başlayarak her türlü nesne sanat yapıtına dönüşür olmuştur. Sanatçı ise oluşturacağı eserin içeriksel yapısını oluştururken, kimi zaman en güvenilir kaynak olan belleğine yönelerek, kendi anı belleğine yönelmiş ve kendisi/anıları/otobiyografisi üstünden birtakım sorgulamaları esere aktarmıştır. Araştırmada, çağdaş sanatta anı belleğini sanatsal motivasyona dönüştürerek eserler üreten sanatçıların eserleri, bu içeriksel yapıyı görünür kılmak adına otobiyografik araştırma yöntemiyle irdelenmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın örneklemini oluşturan, Elina Brotherus, Sarkis Zabunyan ve Gülsün Karamustafa'nın eserleri incelenmektedir.

1. Postmodernizm ve 1960 Sonrası Çağdaş Sanat

Çağdaş sanat, Modenizm'in sona erdiği, Postmodernizm'in başlangıcı kabul edilen, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır (Durmaz, 2018). "'Post' öntakısı İngilizce'de 'daha sonraki, bir şeyin sonrası, izleyen, arkadaki, ardıl' vb. gibi anlamlara gelmektedir. Ancak post-modernizmin 'Post'u modernden daha modern ya da avant-gard'dan daha modern olmak gibi ironik bir anlamı da içermektedir" (Büyükkol, 2013, s. 88).

"Çağdaş kelimesi, ilk anda çağa ait olanı akıllara getirmekle beraber, sanat felsefesi bağlamında şu ana ait olandan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Her dönemin, başka bir dönemi takiben bir takım nedenlerle sona ermesi sonucunda başladığı kabul edilirse, çağdaş sanat için modern sanatın sonrasında oluşmuş, postmodern dönem sanatıdır denilebilir. Bunun yanı sıra çağdaş kavramı, içinde bulundurduğu '-daş' eki ile o çağa ait olan tüm benzer oluşumları belirtmekte ve bütünsel bir tarihsel

olguyu da ifade etmektedir" (Coşkun Onan, 2016, s. 7).

Çağdaş sanat, geleneksel sanatın ifade olanaklarından farklı olarak, her nesnenin sanat eserine dönüşebileceği üsluplar bütünüdür (Whitham ve Pokee, 2013). Çağdaş sanatla, modernizm ve Avrupa merkezcilik sorgulanmaya başlamıştır. Çağdaş sanat ve postmodern dönem aynı tarihler ile tarihlendirilmektedir (Artun, 2015).

2. Bellek ve Anı Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

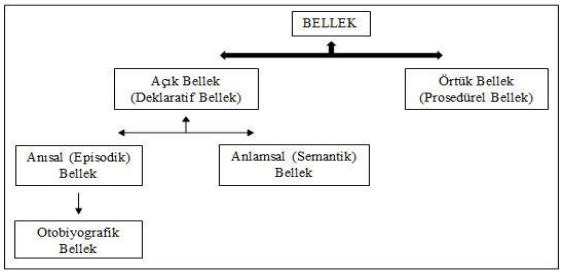
Bellek kavramı, memoria kelimesinden türemiş ve Latince kökenli bir kelimedir (Korkmaz, 2016). "Bellek geçmişle ilgili bilgilerin akılda tutulmasını sağlar, 'Bellek geçmiş olayları saklamamıza yardımcı olur" (Boyer ve Wertsch, 2015, s. 6). Kelime kökü olan Memoria kavramı, bellek ve hatıra olarak biçim ve içeriği aynı anda karşılayan iki anlamı kapsamaktadır. Yani, memoria kavramı hem hatırlayan hem de hatırlanandır (Korkmaz, 2016).

"Zekâ düzeyinin bir yönünü oluşturan, yaşananları, edinilen bilgileri, davranış kalıplarını, deneyimleri ve anıları depolayıp saklama gücü, olarak tanımlanan bellek (hafıza), zihnin en temel işlevlerinden biri olan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir" (Güçlü vd., 2002, s. 191). Araştırma probleminde yer alan anı belleği kavramı, belleğin anıları depolayan bölümü ile ilişkilidir. "Belleğin algısal olarak çeşitlendirilmesi anı kavramının ve tekrarlanan olay örüntülerinin oluşturduğu alışkanlıktan ayırt edilmesi açısından önemlidir. Kişinin kimliğini oluşturan karakterleşme sürecinde geçmiş zaman edinimlerinin geleceğe olan yansımaları bu yüzden önem kazanmaktadır" (Gürpınar, 2019, s. 9). Bu anı bellek, bahsedildiği üzere, bireyin deneyimlerinin depolanmasıyla, kişiliği, kimliği ve de benliğinin oluşumunda önem taşımaktadır. "Bellek, bireyin gelecek yaşamını çocukluk döneminden itibaren kaydettiği geçmiş bilincinden yola çıkarak oluşturduğu kodlama sistemleri ile benlik ve kimlik örüntüleri oluşturarak bireye ait yaşam öyküsü oluşturmak için başvurulacak en temel kaynaktır" (Gürpınar, 2019, s. 9).

Bellek, bireyin deneyimleri, öğrendiği bilgileri, alışkanlıkları, geçmişe ilişkin her olgunun saklandığı yerdir. Tüm bu içerikler, birbirleriyle kurulan bağlarla saklanmakta, eklenen yeni bilgilerle yeni ağlar oluşturulmaktadır. Eklenen her yeni deneyim, belleği yeniden kurgulayarak, şimdide yeniden şekillendirmektedir (Çelikkan, 2017).

Bellek, Sutton'a (2010) göre; "bilginin bilinçli bir şekilde çağrılabildiği ve hesaplanabilen açık bellek (deklaratif bellek) ve kolayca hesaplanamayan ama öğrenilmiş davranışların ya da yeteneklerin kazanımı olarak ifade edilen örtük bellek (prosedürel bellek) şeklinde ayrılabilir" (aktaran Özdemir, 2019, s. 11). Bellek, bazı araştırmacılar tarafından, söze dökülebilir bellek (declarative)-söze dökülemeyen bellek (non-declarative) olarak da adlandırılmaktadır. Sözel bellek sistemi, bilinçli şekilde temsili olan ve geri çağırılması mümkün olan anıları, anlamsal olguları saklamakta ve yaşanan olayları uzun zaman saklanmasını

sağlamaktadır. Sözel olmayan bellek ise, motor becerileri, dil becerilerini, sözel biçimde ifadesi gerçekleşmeyen, geri çağrıldığında bilincinde olunmayan, örtük bilgilerin uzun zaman depolandığı bellektir. Bu bellek türleri alt gruplara ayrılmaktadır. Sözel belleğin alt grupları semantik bellek ve epizodik bellek, sözel olmayan bellek ise işlemsel, hazır hale getirme ve algısal olarak üç gruba ayrılmaktadır. Araştırma problemi bağlamında, anıların bilinçli olarak çağrılmasını sağlayan sözel bellek odak noktasıdır. Bu bağlamda, sözel belleğin alt grubu epizodik bellek, bireysel olarak yaşananların yer ve zaman bilgisinin saklanmasını sağlamaktadır. Semantik bellekte ise, evrenle ilgili bilgiler dil ve semboller vasıtasıyla saklanmaktadır (Tosun, 2005).



Şekil 1. Bellek Türleri (Özdemir, 2019, s. 12).

Anlamsal (Semantik) bellek, "geçmişte yaşananlardan şimdiki şartlara dair işe yarar bilgiler çıkarmamızı sağlar. Zaman içinde süregelen ne varsa bizim anlamsal belleğimize dahildir. Aynı şekilde, işlemsel belleğin farklı formlarının (beceriler, beklentiler, hazırlama) açık biyolojik işlevleri vardır" (Boyer ve Wertsch, 2015, s. 6-7). Epizodik bellek ise, kişinin öznel algısıyla ilintili devamlılık sağlayan, zamansal bir süreçte, kendi yaşamının 'otonoetik'[140] açıdan bilincinde olmasını sağlayan bölümdür. Öznel şekilde gerçekleşen bu zamansal süreçte, geçmişe doğru olduğunda 'hatırlama' ya da gelecekle ilgili olduğunda 'planlama' biçiminde oluşum göstermektedir. Epizodik bellek, kişinin deneyimle elde ettiği bütün yaşamını ve anılarını saklanmaktadır. Bu bağlamda epizodik belleğin bilgiyi duyu organlarıyla elde ettiği belirtilmektedir (Tosun, 2005).

"Tulving, hatırlayan ve hatırlanan arasındaki yakın ilişkinin altını çizerek şöyle bir gözlemde bulunur: "Hatırlama deneyimine özgü bilinç durumu, anımsayıcının hem anının asıl olayın, parçalar halinde ve bulanık bile olsa, üç aşağı beş yukarı gerçek bir kopyası olduğu hem de olayın kendi geçmişinin bir parçası olduğu yönündeki inancını içermektedir" (Schacter, 2022, s. 36).

Epizodik belleğin alt alanı otobiyografik bellek, "o kişinin kendi yaşamı hakkında bildiği her şeyin özetidir ve benlik algısının çekirdeğini oluşturur. Bu nedenle kişilik ve benlik kuramları ve kendilik-bellek sistemi otobiyografik belleğin tanımlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Çünkü, otobiyografik bellek benlikle ilgilidir ve 'benlik' bu gibi kuramların en temel teknik terimlerinden birisidir" (Kapısız, 2019, s. 8). Benlik,

[140] Otonoetik: "Kendini bilmek, hatırladığı şeyi yaşayanın kendisi olduğunu bilmek" (Tosun, 2005, s. 9).

otobiyografik bellekten elde ettiği bilgilerle oluşmakta ve kimliğin tutarlı kalmasında önem taşımaktadır. Otobiyografik belleğin, benlikle ilişkisinin şu şekilde olduğu söylenebilir; benlik, hatırlananları kısıtlarken, bellek olası benlikleri kısıtladığı belirtilmektedir (Özdemir, 2019).

Otobiyografik bellekte, tüm anılar birbirine otobiyografik bellek ağlarıyla bağlanmıştır. "Otobiyografik Bellek Ağları, çok sayıda çapraz-kodlanmış anılardan oluşur. Kişiye ait otobiyografik anılar çeşitli ağlar aracılığıyla endekslenebilir ve bu Freud'un tanımladığı "çoklu belirlemenin" bir formudur. Örneğin, bir kız arkadaşla ilk buluşmaya ait belirli bir olaysal anının hatırlanması" (Williams ve Conway, 2015, s. 47-48) herhangi ipucu sayesinde hatırlanabilmektedir.

Bellek ve anı konusundaki görüşlerdeki önemli değişimlerden bir tanesi ise, Modern dönemde Friedrich W. Nietzsche ve Sigmund Freud'un ortaya koyduğu düşünceleridir.

Freud, belleğin hiçbir anıyı silmediğini, her anının belirli koşullarda geri gelebileceği düşüncesini ortaya koymuştur. Freud'a göre belleğin unutmaktaki amacı, geçmişin acılarından kurtulabilmektir. Freud, kimliğe uygun düşmeyen anıların bellek tarafından silindiğini ve bunun kişinin savunma mekanizması olduğunu düşündüğünü belirtmektedir (Korkmaz, 2016). Nietzsche'nin ise "insan anısız yaşayabilir ama unutmadan yaşamak imkânsızdır" (Korkmaz, 2016, s. 36) şeklindeki açıklamaları, bellek konusunda Freud ile benzer düşünceler ortaya koyduğunu göstermektedir.

Postmodern dönemde ise, bellek konusu irdelenmeye devam etmiş, örneğin, Jacques Derrida, "hafızanın muhafaza edildiği ilk mekânın kelimeler, ikinci aşamasının ise kelimelerin yazıyla sabitlenmesi olduğuna dikkat çekerken; kitapların, paragrafların, eşyaların ve fiziksel mekânların metaforik 'hafıza mekânları' olarak hafızayı muhafaza ettiğine ve bir çeşit müze işlevini gördüğüne dikkat çekmektedir" (Taşkent, 2017, s. 157).

Otobiyografik bellek kullanılırken, kaydedilen anıların hatırlanması söz konusudur. Bu bağlamda Hançerlioğlu, otobiyografik açıdan büyük öneme sahip anıyı "bilinçte yinelenen, daha önce bilinçte bulunmuş olanın yine bilince gelmesini kapsayan olgu olarak tanımlar. …Anı olgusu algılarımızı şekillendirmekle başladığı sürece, kişiliğimiz ve dolayısıyla tüm yaşantımızı şekillendirerek devam eder" (Hançerlioğlu'ndan aktaran Baydemir, 2008, s. 28) şeklinde açıklamaktadır.

"Bellek, anısal bir işlemdir. Anı, çağrışım, ruhbilimsel alışkanlık vb. gibi birçok anısal işlemlerin bir yanlarıyla uzaktan ya da yakından 'bellek'le ilişkileri vardır" (Hançerlioğlu, 1978, s. 148-149). Araştırma problemi bağlamında, belleğin anıları depolama işlevi ve otobiyografik bellekten anıları şimdiye çağırması durumu anı belleğinin kullanım durumudur. Anı kavramı Hançerlioğlu'nun felsefe sözlüğüne göre; "bilinçte yinelenen. …daha önce bilinçte bulunmuş olanın yine bilince gelmesini kapsar. Anımsamadan farkı, daha önce bilinçte bulunmuş olduğunun açık seçik bilinmesidir.… Bilinçte yansıyan herhangi nesne ya da olay

belleğe geçip saklanmakla 'anı'laşır" (Hançerlioğlu, 1978, s. 67). Sonuç olarak, "Bellekte bir yaşam deneyinden kalan izlenim, bellekte saklanılan izlenimler, imgeler, fikirler, geçmiş deneyimlerden bizde kalan ve zihinde yeniden kendini gösteren ya da gösterebilecek her şey anıdır" (Timuçin, 2004, s. 23).

3. Otobiyografik Araştırma Yöntemi

"Otobiyografik araştırmalar tarihi bir kayıt, edebi bir metin, psikolojik bir durum çalışması, didaktik bir kompozisyon ya da ideolojik yansıtmalar, yaşamsal kurgular, özel yansıtmalar, kişisel deneyimler ve söylemler üzerine temellenebilir" (Bedir Erişti, 2017, s. 156). Otobiyografik araştırma yönteminde, öyküsel inceleme, oto-etnografik yöntem analizi, öznel tarih araştırması, görsel antropoloji ve görsel fenomenolojiden de faydalanmak gerekli olabilir. Eserde otobiyografik olguları tespit etme durumu bir çözümleme biçimidir (Bedir Erişti, 2017).

Otobiyografi anlatılar "kişilerin kendi yaşamlarını kaleme aldığı, geçmiş yaşamın ben'e ait bilinmeyenlerini ortaya koyan metinlerdir" (Gariper, 2016, s. 160). Edebiyat alanında olduğu gibi, görsel sanatlarda da benliğin kurgusunu ortaya koymayı amaçlayan eserlerin otobiyografik olduğu kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda, biçimsel olarak düşünüldüğünde, özne-nesne bütünlüğüne dayanan otobiyografik anlatı, görsel sanatlarda otoportre ile kendisine karşılık bulmaktadır. Ayrıca, otoportre türünde eserlerde sanatçı, kendi benliğini ortaya koymaktadır (Yücel, 2019).

Sanatsal ürünlerde otobiyografik yapıtlar "benlik sunumu gayesiyle yapılır. Bu çalışmalarda benlik, bazen geçmiş olayların önüne çıkartılarak bazen olayların içinde anlatılarak, fakat her iki şekilde de belli bir izleyici kitlesi üzerinde istenilen/hedeflenen etkiyi yaratmaya yönelik bir biçimde sunulur. Geçmişin kurgusuna benliğin kurgusu dahil edilir" (Meşe, 2012, s. 28).

"Görsel otobiyografi imajlar dünyasına kişisel olarak bakmak, yorumlamak ve kişisel deneyimi ile doğrudan ilişkilendirmek anlamına gelir. Otobiyografik kimlik oluşumları tamamen görsel odaklı olarak yapılandırılabilir. Görsel otobiyografi kimlik oluşumunda öznel görsel kültür söz konusudur. Görsel otobiyografik yaklaşımda kişinin kendisini imaj ve imge odak olarak yansıtması söz konusudur" (Bedir Erişti, 2017, s. 157).

Silveira'ya (2008) göre; sanatçı, "yaşadığı andan çocukluğuna kadar uzanan deneyimlerine anlam veren ve bu deneyimleri açıklayan öyküler ile kişisel mitler oluşturarak; birey yaşamına tutarlılık, birlik ve amaç duygusu sağlamaktadır. Bu anlamda yaşam öyküleri bireyi tanımlayan en kapsamlı biçim olarak" (aktaran Gürpınar, 2019, s. 9) kendisini göstermektedir. Özellikle 1960 sonrası Çağdaş sanatta "sanatçı, otobiyografisini reel gerçeklikler yerine, içeriğin benimsenmesini sağlayacak, soyut düşünceler ve disiplinlerarası akla gelecek tüm malzemeyi anlatılarının bir nesnesi olarak kullanabilmektedir, ki bu bağlam otobiyografik anlatımlara yeni açılımlar getiren eserler üretilmesine de sebep olmaktadır" (Yücel, 2019, s. 19).

"Özyaşam öyküsü olarak adlandırılan, Fransızca kökenli otobiyografi, kaynağını kişinin kendisinden, kendi geçmişinden ve edindiği deneyimlerinden alarak sadece kişisel ve tarihsel değil, olumlu, olumsuz bilişsel sürecin de yansımasının tanımıdır. Yazında da sıklıkla sözü geçen bu anlatım plastik sanatlarda da pek çok şekilde karşılığını bulmaktadır. … Kişinin bilinçaltında da varolan etmenlerin dışında; en çok dikkat çeken izlerin çocukluk döneminde yaşanan olay ve duygular olduğu bilinmektedir. Sanatçının doğrudan etkilendiği bu duygu durumları, içsel bunalımlar ve kişinin dış dünyasıyla kurduğu ilişki, pek çok sanat yapıtının söyleminin oluşmasında önemli rol oynamıştır" (Tüfekçi Ardıç, 2019, s. 23).

Otobiyografik eser incelemesinde, sanatçısının yaşamının izlerinin zihin kodlarına ne kadar yaklaştığı araştırılmalıdır. Otobiyografik anı oluşurken unutma ya da anılar şimdiye getirilerek canlandırılmaktadır (Gariper, 2016).

4. Çağdaş Sanat Eserlerinde Anı Belleği Kullanımının, Otobiyografik Araştırma Yöntemi ile İncelenmesi

Araştırmanın örneklemini oluşturan, Elina Brotherus, Sarkis Zabunyan ve Gülsün Karamustafa'nın eserleri, çağdaş sanatta anı belleği kullanımı açısından, otobiyografik araştırma yöntemi ile incelenmektedir. Araştırmada ele alınan eserler, görsel sanatlar alanından ve de benliğin kurgusunu ortaya koymayı amaçlayan, otobiyografik eserlerdir. Bu bağlamda, içeriksel ve biçimsel olarak düşünüldüğünde, örnekleme alınan tüm çağdaş sanatçılar eserlerinde, özne-nesne bütünlüğüne dayanan otobiyografik anlatıya göre, görsel sanatlarda daha çok otoportre ile kendisine karşılık bulan veya öznel tarih ve geçmişin izleri ile seçilen kavramlar ve hazır nesnelerinde, kendi benliklerini ortaya koymaktadırlar. Araştırmada, otobiyografik araştırma yönteminde, belirtilen bu yönlerinin görünen izleri ile öne çıkan sanatçılar ve eserleri incelemeye alınmışlardır.

Eseri incelenen ilk sanatçı, çağdaş bir fotoğraf sanatçısı olan Elina Brotherus'tur. Sanatçı, sanatsal uygulamaları aracılığı ile, kendi yaşamını, deneyimlerini, duygularını keşfetme sürecini eserleriyle izleyiciye sunmaktadır. Sanatsal uygulamalarında, otobiyografik otoportreler ortaya koyduğunu belirten sanatçı, fotoğraf sanatı ve otobiyografik eserleriyle kendisini gözlemleyebildiğini belirtmektedir. Evlendiği dönem "Evlilik Portreleri" adında bir seri koyan sanatçı, bu seride duygusal durumunu ortaya koymuş, fakat bir süre sonra ise boşanma sürecinde "Sexten Nefret Ediyorum" adlı seride depresif ruh halini ve yalnızlığını ortaya koymuştur (Doğan, 2018).



Resim 1: Elina Brotherus, "Seksten Nefret Ediyorum", 1998 (Doğan, 2018).

Sanatçı, 2009-2013 yılları arasında ortaya koyduğu, Müjde (Annonciation) adlı serisinde de kendi benliğini aktarmada ve otobiyografik anlatıda en temel araç olan otoportre olgusunu kullanırken, sanat tarihinden dini temaları ele almaktadır. 'Meryem'e Müjde' resmini kendi eserinde yeniden kurgulayan sanatçı, duygusal etkiler ve kurguladığı resimlerden izlerle birlikte, otobiyografik bir hikaye ortaya koyarak anı belleğini kullanmaktadır. Sanatçı, bu serisinde, çocuk sahibi olabilmek adına, almış olduğu kısırlık tedavisini, beklediği çocuğu ve hayal kırıklıklarını ortaya koymaktadır. Hz. Meryem'in duruşu ve annelik müjdesini beklemesi olayı, sanatçının içeriksel olarak kendi otobiyografik durumunu ortaya koymaktadır (Köken, 2019).



Resim 2: Elina Brotherus, 2009, Müjde / Resim 3: Fra Angelico, 1450, Müjde (Köken, 2019).

"Sanatçı resmi web sitesinde, fotoğraf serisinin "sahte müjdeler" hakkında, beş yıl boyunca süren kısırlık tedavisi içinde "hiç görünmeyen bir meleği" beklemekle ilgili olduğunu söyler. Fotoğraf serisi aynı zamanda, var oluşunun anlam ve devamlılığını "annelik" kavramına dayandıran Elina Brotherus'un "geleceğini yitirme" sanrılarıyla yüzleştiği bir mekân, hakikate bağlı kalarak yürüttüğü bir iç hesaplaşmanın ortamı olmuştur" (Köken, 2019, s. 184).

Brotherus, bir fotoğraf sanatçısı olarak, birçok eserinde otobiyografik açıdan özne ve nesne bütünlüğünü sağlayan otoportre olgusunu, kendi bellek anılarından kurgulayarak yorumladığı sahneleri fotoğraf aracılığı ile izleyiciye sunmaktadır. Sanatçının, evlilik ve boşanma sürecindeki duygusal durumunu, kısırlık tedavisi süresince yaşadığı hayal kırıklıkları ve beklentilerini izleyiciye sunması, bu kurguyu oluştururken anı belleğinden faydalanması bakımından eser önem taşımaktadır. Ayrıca, sanatçının sanat tarihinden sahneleri

kullanarak, kendi geçmişiyle, otobiyografik yaşantısıyla yeniden kurgusunu ortaya koyması da, otobiyografik anı belleği kullanımı bakımından önem taşımaktadır.

Sanatsal uygulamada, anı belleğinden faydalanarak sanatsal uygulamalar ortaya koyan, araştırmada eseri incelenen bir diğer çağdaş sanatçı, Sarkis Zabunyan'dır. Eserlerinde bellek olgusu dışında, acı ve savaş ganimetleri gibi kavramları da içeriksel olarak işleyen Sarkis, çoğul estetik tavrını yansıtmaktadır. Sarkis'in eserlerinde anı bellek motifi olarak öne çıkan 'Kreigsschatz' kavramı, hazine ve de savaş ganimeti anlamına gelen bir kelime olarak, başkasının ele geçirilen şeylerinin ganimet olduğu ve değeri olduğundan dolayı hazine olduğu belirtilmektedir.



Resim 4: Sarkis, Kriegsschatz, 1985, (Biçer, 2020).

Sanatçının Kreigsschatz kavramıyla ilgilenmesi bir gazete kupüründe bu kavramı görmesiyle başlamıştır. Gazete haberinde, LIP saat fabrikasının maddi sorunlar nedeniyle kapatılmasıyla işçilerin üretime el koyması ve fabrikanın işçiler tarafından ele geçirilerek yönetilmesi anlatılmaktadır. Sarkis, bu haber ile Berlin'de bir etnografya müzesinde modern dönem savaş ganimetlerinin sergisini gezerken karşılaşması durumunu ilişkisel olarak yorumlayarak, bunların hayattan koparılan insanların eserleşmesi olarak yorumlamıştır. Bu bağlamda, müzenin nesneyi esere dönüştürme gücünden yola çıkarak, edindiği nesneleri anı belleğinin ganimetleri olarak yorumlayarak esere dönüştürme fikrini ortaya koymaktadır (Biçer, 2020).

Sarkis'in eserlerinde, kavramsal açıdan anı belleği ile ilgili bir diğer kavram, sanat tarihçisi Aby Warburg'un toplumsal bellek kavramını anlamı dışında kullanarak, insanlığın ızdıraplarının mülküne dönüştüğünü belirtmesidir. Sanat eserinin de, toplumsal bellekte, bir bunalımın üstesinden gelme çabası olduğunu ve eser haline gelmesinin de benzer bir durum olduğunu belirten sanatçı, eserinde de, etimolojik açıdan, Lieden (Izdırap çekmek) ve Schatz (hazine) kelimelerinin birleşmesiyle bu durumu açıklayan Leidschatz kelimesini ortaya koymaktadır (Biçer, 2020).



Resim 5: Sarkis, Respiro (Nefes), Leidschatz, 2015 (Biçer, 2020).

Sanatçı Sarkis'in bu serisini, aşağıda verilen alıntı doğrudan aktarmaktadır.

"Eserlerim daima belleğe tutturulmuştur. Hayatımdaki her şey oradadır. Tarih bir tür hazinedir. İnsana dair var olan her şey, ızdırap, aşk hep içimizdedir ve bizim en değerli hazinemizdir. Eğer bu sanatla somut ve görünür hale, deneyimlenebilecek bir nesne haline gelebiliyorsa, bu biçimlerle yolculuk yapılabilir; o vakit sınırlar kapatılmak yerine açılabilir" (Fleckner'den aktaran Biçer, 2020, s. 68).

Sanatçının anı bellek konusunda en öne çıkan serisi ise, Blackout (Karartma) serisidir. Sanatçı için bu kavram, savaş dönemi yaşadığı İstanbul'da, geceleri bulundukları evin pencerelerine halı asarak dışarıdan ışık görünmesini engelleme eylemiyle yaptıkları karartmayı sembolize etmektedir. Sanatçının kullandığı katran, yalıtım aracı, siyahlık ve görünmezliğe göndermedir. Bombalardan korunmak için karanlıkta sessiz bekleyiştir (Biçer, 2020).

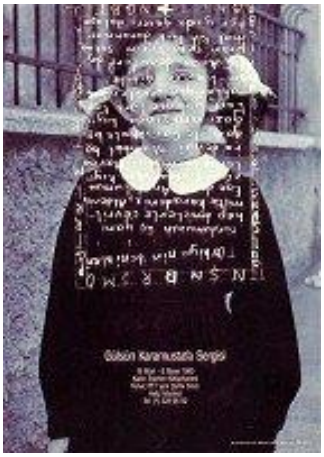


Resim 6: Sarkis, BLACKOUT 1, 1974 (Biçer, 2020).

Sarkis'in yıllar sonra İstanbul'a döndükten sonra açtığı 'Çaylak Sokak' adlı sergi, tam olarak otobiyografik anı belleği kaynaklı bir sergidir. Sergisiyle ilgili olarak Sarkis'in sözlerini Demirarslan (2019) şu şekilde aktarmaktadır; "…Çaylak Sokak" ise en otobiyografik işimdir diyebiliriz. … Sekiz dokuz yaşında dayımın kunduracı dükkânında çalışmıştım ben. Tek işim tezgâhtan yere düşen çivileri toplayıp çekiçle düzeltmekti. Bu müthiş bir disiplin öğretmişti bana. "Çaylak Sokak" sergim için o kunduracıdaki tezgâhı bile bulduk" (Sarkis'ten aktaran Biçer, 2020, s. 70-71).

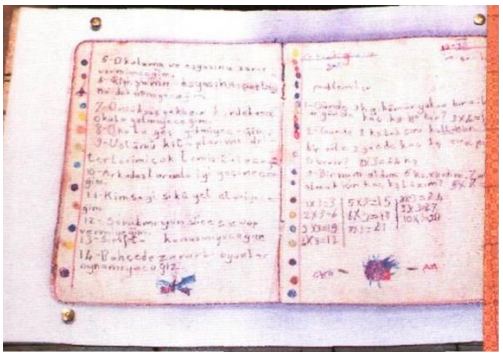
Araştırmada eseri incelenen, anı belleğinden verileri sanat motivasyonuna çeviren bir diğer sanatçı ise Gülsün

Karamustafa'dır. Karamustafa, ortaya koyduğu sergide, çocukluk dönemine ilişkin bir defter ve fotoğrafları sanatsal uygulamalara dönüştürerek, anı belleği kaynaklı otobiyografik verilerini esere dönüştürmektedir.



Resim 7: Gülsün Karamustafa, Defter, 2008 (Ersen, 2008).

Defterde, sade desenler masumiyeti ortaya koyarken, yazılar soğuk savaşın izlerinin olduğu militarist söylemleri içermektedir. Sanatçının çocukluğuna ait bu okul defteri, tarihsel bir belgeye dönüşmekte, sanatçının kişisel tarihinin bir parçası olan Türkiye'nin deneyimlerini ve anılarını da ortaya koymaktadır. Sanatçı, sözel göstergeler şeklinde eğitimle öğretilen, kültürel kimlik olgusu, bireysel ve toplumsal kimlik olgularını aktaran ve anı belleğinde önem taşıyan ilkokul defterini eser olarak sunmaktadır. Eğitim sisteminde öğrencilere kurallar olarak yazdırılan notlar, sistemsel kuralları göstermektedir. Bu durum ise, kültürel kimlik kodlarının siyasal düzen içinde meydana geldiğinin göstergesi olarak sanatçı tarafından eleştirilmektedir (Ersen, 2008).



Resim 8: Gülsün Karamustafa, Defter, 2008, (Ersen, 2008).

Karamustafa, ortaya koyduğu bu eserleri ve daha birçok eserleriyle, kendi anı belleğinden verileri, bu deneyimlerden elinde kalan hazır nesne ve geçmişindeki yazılarıyla ortaya koymaktadır. Sanatçı ortaya koyduğu otoportre olgusuyla, geçmişiyle ve hatta kendisi üstünden ortaya koyduğu kültürel kimlik sorgulamalarıyla, kendi benliğini ve otobiyografisini eleştirel bir tavırla eserinde izleyiciye sunmaktadır.

Sonuç;

Araştırmada 1960 ve sonrasını işaret eden çağdaş sanatta, yaşanan değişimlerle, sanatçıların eserlerinde hem biçimsel hem de içeriksel anlamda bir takım değişiklikler ortaya koymaya başladıkları tespit edilmiştir. Bu değişimlerle çağdaş eserlerde, içeriksel yapının önem kazandığı ve biçimin de bu içeriksel yapıya göre şekillenmeye başlayarak, her türlü nesnenin sanat yapıtına dönüştüğü görülmüştür.

Araştırmada konu kapsamında, ilgili literatüre göre, eserleri incelenen çağdaş sanatçıların, oluşturdukları eserlerin içeriksel yapısı ve sanatçılarının sanat motivasyonunda, en güvenilir kaynak olarak kabul ettiği kendi belleklerine yöneldikleri, kendi anı belleklerine yöneldikleri ve kendisi/anıları/otobiyografileri üstünden bir takım sorgulamalarını eserlerine aktardıkları bulgulanmıştır.

Bu bağlamda, araştırmada, çağdaş sanatta anı belleğini kullanarak eserler üreten Elina Brotherus, Sarkis Zabunyan ve Gülsün Karamustafa gibi çağdaş sanatçıların eserleri, bu içeriksel yapıyı görünür kılmak adına otobiyografik araştırma yöntemiyle irdelenmiş ve sanatçıların anı belleğini kullanarak üretimler gerçekleştirirken, aynı zamanda toplumsal ve kültürel sorgulamaları da kendi otobiyografik deneyimleri üstünden gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Kaynakça;

Artun, A. (2015). Çağdaş Sanat ve Kültüralizm Kimlik ve Estetik. İstanbul: İletişim Yayınları. (2. Baskı).

Baydemir, G. (2008). Resim Yapıtında "Anı" Olgusu Üzerine Araştırma ve Uygulamalar. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bedir Erişti, S. D. (2017). Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek. Ankara: Pegem Akademi.

Biçer, H. Y. (2020). Post-Modern Unutuşa Bir Direnç Noktası Olarak Sarkis. Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi Sayı: 8. Sf: 57-75.

Büyükkol, S. (2013). Postmodern Sürece Klasisizmin Yansımaları. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Coşkun Onan, B. (2016). Çağdaş Sanat Öğretiminde Disiplinlerarasılık: Fenomenoloji Çalışması. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Çelikkan, C. E. (2017). Otobiyografik Bellekte Mekanın Kurulumu ve Mekansal Durumlar: Sinematografi ve Edebi Üretimle Üzerinden Bir İnceleme. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Doğan, Y. (2018). Monolog Deneyimlemelerim. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ersen, N. L. (2008). Çağdaş Sanat Yapıtlarında Kültürel Kimlik. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gariper, K. (2016). Özyaşamöyküsü Üzerine Yeni Bir Çalışma: Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu. Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. 8(16) s. 161-165.

Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2003). Felsefe Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Gürpınar, A. A. (2019). Çağdaş Sanatta Anı ve Bellek Kavramı. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hançerlioğlu, O. (1978). Felsefe Ansiklopedisi Cilt 1. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Korkmaz, T. (2016). Kimlik-Bellek: 'İstedim Ki Bilineyim!' Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Metni.

Köker, S. (2019). Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Meşe, İ. (2012). "İki Kurgusal Metin Olarak Otobiyografi ve Tarih: Afet İnan Örneği". *Fe* Dergi: Feminist Eleştiri. 4 (1) 28-41.

Özdemir, E. N. (2019). Bellek ve Otobiyografik Belleğin Mekan Pratiği Üstünde Etkisi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Schacter, D. (2022). Belleğin İzinde Beyin, Zihin ve Geçmiş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Çev: Eda Özgül. (3. Baskı).

Taşkent, A. (2017). Sanatta Hafızanın Biçimleri (Değerlendirme) İnsan ve Toplum Dergisi. 8(4) s. 155-159.

Tosun, A. (2005). Depresif Belirti Düzeyi Yüksek ve Düşük Kişilerde, Depresif Bilişlerle Bellek. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Whitham, G. ve Pooke, G. (2013). Çağdaş Sanatı Anlamak. İstanbul: Optimist Yayınları.

Williams, H. L., Conway,M. A. (2015). Otobiyografik Anı Ağları. Cumhur Öztürk (Ed.). *Zihinde ve Kültürde Bellek*. (Y. A. Dalar, Çev.). s. 43-77. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yücel, O. (2019). Türk Resim Sanatında Otobiyografi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

MOBİLYA ÜRETİMİ YAPILAN BİR İŞLETMEDE AR-GE MERKEZİ SÜREÇ ANALİZİ: ERSA MOBİLYA ÖRNEĞİ

Burak KILCI
Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0002-3400-2499
Kemal YILDIRIM
Gazi University, Faculty of Technology, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-5447-1201

ÖZET

Bu araştırmada, bünyesinde AR-GE merkezi bulunan bir mobilya firmasında, bir ürünün tasarım, prototip üretim, seri üretim, sipariş ve teslim edilme aşamalarına kadar olan gelişim süreçlerinin analiz edilmesi ve süreci olumsuz yönde etkileyen hususların tespit edilerek hatasız, etkili ve verimli bir şekilde işleyecek şekilde düzenlenmesi için çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma ortamı olarak Sincan Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren ERSA Mobilya seçilmiş olup, firmanın fabrika yerleşkesinde bulunan AR-GE merkezinde iş süreç analizi çalışması yapılmıştır. Sonuç olarak, firmanın AR-GE süreci izdüşümü çıkarılarak mevcut durum analizi yapılmış, oluşturulan iş akış diyagramı üzerinde tekrar eden veya süreci olumsuz yönde etkileyen hususlar belirlenmiş ve bu hususlara ilişkin gerekli düzenlemeler yapılarak sürecin iyileştirilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mobilya, Üretim, AR-GE merkezi, İş akış diyagramı, Süreç analizi.

RESEARCH AND DEVELOPMENT CENTER PROCESS ANALYSIS IN A FURNITURE MANUFACTURING COMPANY: THE EXAMPLE OF ERSA FURNITURE

ABSTRACT

In this research, it is aimed to analyze the development processes of a product from design, prototype production, mass production, order and delivery to a furniture company with an R&D center. In addition, the issues that affect the process negatively have been identified and solutions have been tried to be proposed so that it will operate in an error-free, effective and efficient manner. ERSA Furniture operating in the Sincan Organized Industrial Zone was chosen as the research environment, and a business process analysis study was carried out in the R&D center located in the factory campus of the company. As a result, the current situation analysis was made by drawing the projection of the company's R&D process, the issues that recurring or negatively affecting the process were determined on the created work flow diagram, and solution suggestions were presented for the improvement of the process by making the necessary arrangements regarding these issues.

Keywords: Furniture, Production, R&D center, Work flow diagram, Process analysis.

1. GİRİŞ

Türkiye mobilya işletmelerinin ulusal imalat sanayii içerisindeki yeri ve önemi gün geçtikçe daha da artmaktadır. Mobilya sektörü 2018 yılında 3,1 milyar dolar döviz girdisi sağlamış, 2,3 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiş, 2023 yılı için ise 6 milyar dolar civarında ihracat hedefi oluşturmuştur (ORSİAD, 2019; Sütçü ve ark., 2019). Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge), kaliteli, inovatif ürün ve üretim planlama süreçlerinin ortaya çıkarılması için planlı ve kapsamlı faaliyetlerdir (TOBB, 2014). Türkiye de; güncelliği olmayan üretim şekilleri, yanlış pazarlama taktikleri, Ar-Ge faaliyetlerinin yetersiz oluşu, verimsiz üretim, uluslararası standartlarda üretim yapamama ve özellikle Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla daha düşük teknoloji sahip olmaları üretimden kaynaklanan ana sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetin ve ark., 2021).

Bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişmeler, tüketici taleplerindeki artış, yurtiçi ve yurtdışı rekabet artışları gibi çeşitli nedenler, işletmelerin yenilik yapmasını zorunlu hale getirmekte ve sonuçta yeniliklerin ortaya çıkarılması, izlenilmesi, uygulanması için Ar-Ge faaliyetlerinin işletme bünyesi içerisinde yer alması sağlamaktadır (Özsağır, 2007: 13).

Ar-Ge, bilim ve teknolojinin altyapısını oluşturmakta olup, mevcut ürünlerin geliştirilmesinde ve işletmelerin varlıklarını sürdürmelerinde temel bir fonksiyon olarak ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2002: 78). Ar-Ge; yeni bir ürünün tasarlanması, üretilmesi, ürün kalitesinin veya standardının yükseltilmesi, maliyeti düşürücü ve standarttı yükseltici yeni tekniklerin uygulanması, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, yeni bir teknolojinin yurt koşullarına uyumunun sağlanması, mevcut teknolojilerin iyileştirilmesi ve bunlara yenilerin uyarlanması amacıyla yapılan, bilimsel esaslara uygun olarak yürütülen ve her aşaması belirlenmiş çalışmaları ve bunların sonuçlarını kapsamaktadır. Bu tanım; ülke kalkınmasının temel taşı olan ekonomik faaliyetlerin büyümesini ve gelişmesini, dış rekabet gücünün arttırılmasını, refah seviyesinin yükseltilmesini ve sosyal gelişmenin kararlı bir biçimde sürdürülmesini ifade eder (Ayhan, 2002: 95).

Yeni ürün geliştirmenin (YÜG) sürekli iyileştirilmesi Ar-Ge faaliyetleriyle sağlanır. Ayrıca Ar-Ge; işletmelerin tedarik, pazarlama, finansman ve yönetim faaliyetlerini etkileyen bu yolla işletme sürekliliğini ve kârlılığını belirleyen bir süreçtir (Freeman ve Soete, 2003: 89). Yeni ürün geliştirme, işletmelerin orijinal, geliştirilmiş, revizyon edilmiş veya farklılaştırılmış, kalite kombinasyonu ile biçimlenmiş nitelikli bir ürünün pazara sürülmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla yol aldığı, müşteri katılımın ağır bastığı geniş kapsamlı bir olgu ve stratejik bir yönetim süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç dolayısıyla işletmelerin kendi iç kaynakları, yetenekleri, teknolojiyi kullanma biçimleri ve kontrol etmekte zorlandıkları dış çevre faktörlerinden etkilenmektedir. Yeni ürün geliştirme süreci pazardan gelen yeni bilgiler, müşteri isteklerinin gözlemlenmesi ve yaratılan fırsatların belirlenmesi ile başlamakta kavram geliştirme, proje değerlendirme,

test, ürün geliştirme ve ürünün pazara sunumu ya da ticarileştirme aşamaları ile sonlanmaktadır (Öztürk ve Onurlubaş, 2018: 553; Demir ve Kazançoğlu, 2020).

Yapılan araştırmalara göre, yeni ürün geliştirme süreci farklı denetleme kriterleriyle değerlemesi yapılabilen bazı gelişim aşamalarından oluşmaktadır. Her bir gelişim aşaması sonunda bir sonraki aşamaya geçerken durulup sürecin değerlendirilmesinin yapıldığı noktalara "aşama eşiği" denilmektedir. Aşama eşikleri, yeni ürün geliştirme sürecinde bulunulan aşamadan ileri bir aşamaya geçilip geçilmemesi için kullanılan bir değerlendirme formudur. Karar veriler belirli kriterlere göre her bir aşama eşiğinde bulunulan aşamadaki durumu ve etkinliği irdelerler. Eğer mevcut durum yeni ürün geliştirme sürecinde bir sonraki evreye geçmeye uygun ise, süreçte ileri hareket edilir. Aşama eşikleri, firmanın yeni ürün geliştirme stratejisine göre belirlenir. Aşama eşiği yöntemiyle yönetimsel belirsizlik azalırken, kaynakların kullanımında etkinlik sağlanır (Cengiz ve ark., 2006).

Her işin ya da her ürünün bir temel iş kapsamı vardır. Bundan anlaşılması gereken, kurumsal olarak her tekniğin en iyi biçimde uygulandığı, yani tasarım ve talimatların hatasız olduğu, imalat ya da işlem için gereken metodun tam olarak uygulandığı, çalışma sürecince herhangi bir nedenle çalışma zamanından kayıplar olmadığı bir dönemde, bir işin yapılması ya da bir ürünün üretilmesi için gerekli olan süredir. Başka bir anlatışta "temel iş kapsamı, daha fazla azaltılması olanaksız en düşük çalışma süresidir (Timur, 2005)." Başka bir deyişle; İşçiler, ya da makineler tarafından yapılan iş ya da üretim, temel iş kapsamındaki süreye ne kadar yakın bir sürede yapılmışsa, o işçilerin ya da makinelerin verimliliği de o kadar yüksek olur (Çolak ve ark., 2021).

İşletmede verimliliğe etki eden zamansal faktörleri, beşeri ve teknik yönde olmak üzere gruplayabiliriz. Burada ele alınan kayıp iş zamanına neden olan faktörler, konunun teknik, yönetsel ve beşeri yönünü ortaya koymaktadır. Üretim sürecinde oluşan iş zamanı kayıplarını aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz (Demirbaş, 1998);

1. Üründen kaynaklanan iş zaman kaybı,
2. Yöntemden kaynaklanan iş zaman kaybı,
3. Yönetimden kaynaklanan iş zaman kaybı,
4. İş görenden kaynaklanan iş zaman kaybı.

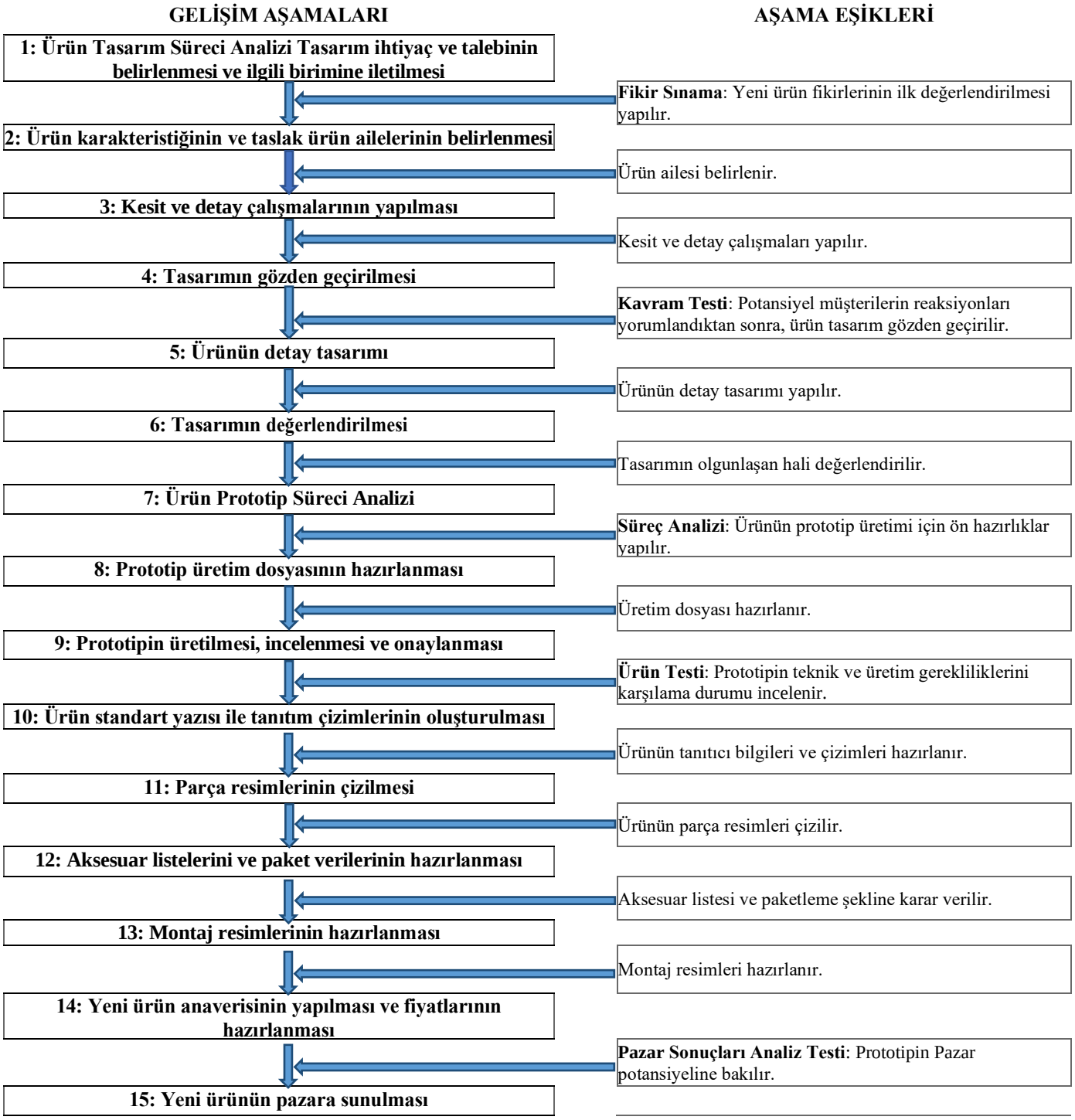
2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Ar-Ge Merkezi ve Tasarım Merkezi bulunan ERSA Mobilyanın Ar-Ge süreci izdüşümü çıkarılmış ve mevcut durum analizi yapılmıştır. ERSA mobilya mevcut iş akış şeması "Microsoft Visio" programı aracılığıyla hazırlanmış, bu iş akış şemasında Ar-Ge sürecinin gelişim aşamaları ve aşama eşikleri

belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Bu çalışmada, daha önce Cooper (1990), Hart ve ark. (2003:24), Tzokas ve ark. (2004: 620) ve Cengiz ve ark. (2006:440) tarafından yapılan çalışmalardan faydalanılarak Ar-Ge Merkezi ve Tasarım Merkezi bulunan ERSA Mobilyanın Ar-Ge süreci izdüşümü çıkarılmış ve mevcut durum analizi yapılmıştır. ERSA mobilya mevcut iş akış şeması "Microsoft Visio" programı aracılığıyla hazırlanmış, bu iş akış şemasında Ar-Ge sürecinin gelişim aşamaları ve aşama eşikleri Şekil 1'de verilmiştir.

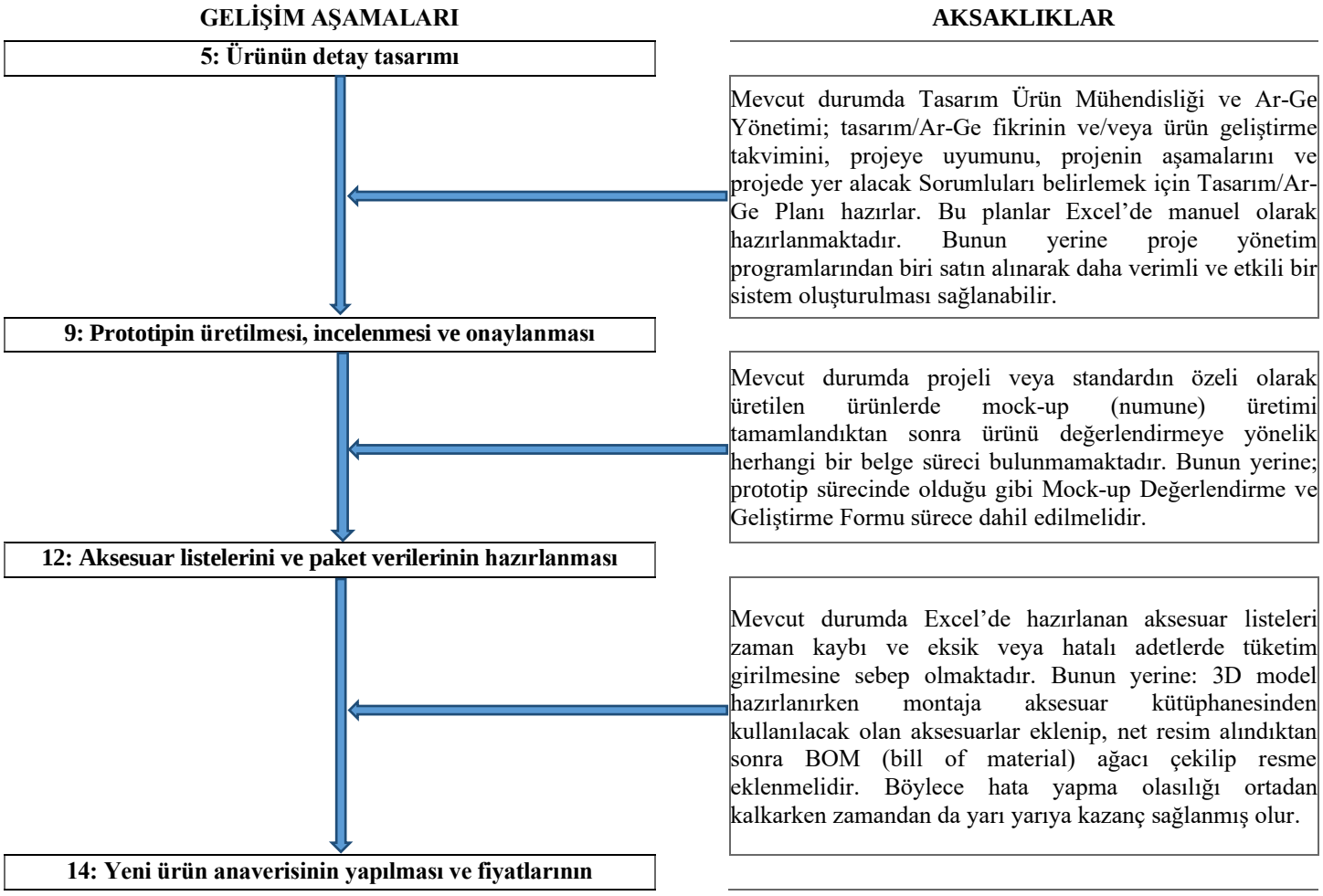


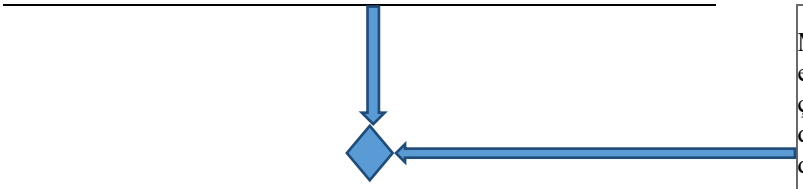


Şekil 1. Yeni ürün geliştirme aşamaları ve aşama eşikleri

Şekil 1'de görüldüğü gibi Ar-Ge ürün geliştirme süreci genel olarak 15 gelişim aşamasından oluşmaktadır. Her bir aşamada yeni ürün geliştirme sürecine devam edilip edilmemesine karar verilecek olan aşama eşikleri bulunmaktadır.

15 gelişim aşamasından oluşan Ar-Ge sürecinde tekrar eden ve/veya süreci olumsuz etkileyen hususlar **aşama-eşiği yöntemi** kullanılarak **mevcut durum analizleri** yapılmış olup, belirlenen hususları (aksaklıklar) içeren Ar-Ge sürecinin gelişim aşamaları Şekil 2'de verilmiştir.





Mevcut durumda standart ürünlerde SAP SECATT ekranında doküman yaratma ve doküman eşleşme öncesi çizimlerin olup olmadığı sorgulanmamaktadır. Ancak bu durum; çizimleri üretime aktarma aşamasında basılan dosyada sayfaların hatalı yâda boş çıkmasına sebep olmaktadır. Bunun önüne geçmek için tüm sürecin gösterildiği iş akış şemasında dosya basma aşaması öncesinde resimlerin varlığını kontrol eden bir aşama daha eklenmelidir bu süreç zamandan tasarruf sağlar.

Şekil 2. Ar-Ge sürecinde tekrar eden ve/veya süreci olumsuz etkileyen hususlar

Şekil 2'de görüleceği üzere, Ar-Ge sürecinde tekrar eden ve/veya süreci olumsuz etkileyen hususlar **aşama-eşiği yöntemiyle** tespit edilmiştir. Bu hususlar dört (4) başlık altında sonuç ve öneriler kısmında detaylı olarak ele alınmış olup, gerekli düzeltmeler ve/veya çıkarmalar ile sürecin iyileştirilmesine yönelik öneriler yapılmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, mobilya tasarımı ve üretimi yapılan, Ar-Ge Merkezi ve Tasarım Merkezi bulunan ERSA Mobilya'nın Ar-Ge süreci izdüşümü çıkarılarak mevcut durum analizi yapılmış, "Microsoft Visio" programı aracılığıyla hazırlanana bu iş akış şemasında Ar-Ge sürecinde tekrar eden veya süreci olumsuz etkileyen hususlar tespit edilmiş olup, aşağıda verilmiştir.

Ar-Ge sürecinde tekrar eden veya süreci olumsuz etkileyen hususlar:

1. Aksesuar listelerinin hazırlanması
2. Standart ürünlerde tasarım-Arge planlarının yapılması
3. Mock-up imalatı sonucunda kontrol ve değerlendirme formlarının olmaması
4. Standart ürünlerde SECATT ekranında 3d bloklar, özel ürünlerde ise render'lar veya Shopdrawing'lerin eklenmesi için Doküman Yaratma ve Doküman Eşleme yapılan sekmede çizimlerin olup olmadığının sorgulanmaması

1. Aksesuar listelerinin hazırlanması

Mevcut durumda Excel'de hazırlanan aksesuar listeleri zaman kaybı ve eksik veya hatalı adetlerde tüketim girilmesine neden olmaktadır. Bunun yerine: 3D model hazırlanırken montaja aksesuar kütüphanesinden kullanılacak olan aksesuarlar eklenip, net resim alındıktan sonra BOM ağacı çekilip resme eklenebilir. Böylece hata yapma olasılığı ortadan kalkarken, zamandan da kazanç sağlanmış olacaktır.

2. Standart ürünlerde tasarım-Ar-Ge planlarının yapılması

Mevcut durumda Tasarım Ürün Mühendisi ve Ar-Ge Yönetimi; Tasarım/Ar-Ge fikrinin ve/veya ürün geliştirme takvimini, projeye uyumunu, projenin aşamalarını ve projede yer alacak Sorumluları belirlemek

için Tasarım/Ar-Ge Planı hazırlamaktadır. Bu planlar Excel'de manuel olarak hazırlanmaktadır. Bunun yerine proje yönetim programlarından biri alınarak daha verimli ve etkili bir sistem oluşturulması sağlanabilir.

3. Mock-up imalatı sonucunda kontrol ve değerlendirme formlarının olmaması

Mevcut durumda mock-up (numune) üretimi tamamlandıktan sonra ürünü değerlendirmeye yönelik herhangi bir belge süreci bulunmamaktadır. Bunun yerine; prototip sürecinde olduğu gibi Mock-up Değerlendirme ve Geliştirme Formu sürece dahil edilebilir.

4. Standart ürünlerde SECATT ekranında 3D bloklar, özel ürünlerde ise render'lar veya Shopdrawing'lerin eklenmesi için Doküman Yaratma ve Doküman Eşleme yapılan sekmede çizimlerin olup olmadığının sorgulanmaması

Mevcut durumda standart ürünlerde SAP SECATT ekranında doküman yaratma ve doküman eşleşme öncesi çizimlerin olup olmadığı sorgulanmamaktadır. Ancak bu durum; çizimleri üretime aktarma aşamasında basılan dosyada sayfaların hatalı yada boş çıkmasına sebep olmaktadır. Bunun önüne geçmek için iş akış şemasında dosya basma aşaması öncesinde resimlerin varlığını kontrol eden bir aşama daha eklenebilir.

Daha sonraki yapılacak çalışmalarda, yukarıda yapılan sürecin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar çerçevesinde; eski durumun zamanı ve yeni durumun zamanı karşılaştırılarak maliyete dönüştürülebilir, **işçilik**, **enerji** ve **harcama** başlıkları altında tartışılabilir.

KAYNAKLAR

Ayhan, A. (2002). Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim-Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Cengiz, E., Ayyıldız, H., Kırkbir, F. (2010). Yeni Ürün Geliştirme Sürecinde Aşama-Eşiği Yöntemiyle Süreç Performans Değerlemesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1), 435-452.

Cooper, R.G. (1990). Stage-gate systems: A new tool for managing new products. Business Horizons 33 (3): 44–54. https://doi.org/10.1016/0007-6813(90)90040-i.

Çetin, T., Çolak, M., Gündoğdu, B. (2021). Kobi Niteliğindeki İşletmelerin Ar-Ge'ye Verdikleri Önem (Mobilya Sektörü Örneği), Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 5(6), 295-306.

Çolak, M., Çetin, T., Güler, M. (2021). Büyük Ölçekli Bir Mobilya İşletmesinde Verimliliğinin Düşmesine Yol Açan İş Zaman Kayıplarının Belirlenmesi, EJONS International Journal 5 (20), 878-888.

Demir, B., Kazançoğlu, İ. (2020). Mobilya Sektöründe Yeni Ürün Geliştirme Kararlarında Müşteri Katılımının Önemi: Ofis Mobilyaları Üzerinde Bir Çalışma . Alanya Akademik Bakış, 4 (2) , 445-470 . DOI: 10.29023/alanyaakademik.691434

Demirbaş, A.F. (1998) İş Gören Verimliliğinin Düşmesini Yol Açan İş Zaman Kayıpları Ve Bir İş Ölçümü Uygulaması, Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Freeman, C., Soete, L. (2003). Yenilik İktisadı, Çev. Ergun Türkcan, TÜBİTAK Yayınları Akademik Dizi, 1. Baskı, Ankara.

Hart, S. (1993). Dimensions of Success in New Product Development: An Exploratory Investigation, Journal of Marketing Management, 9, pp.23– 41.

ORSİAD, (2019). Türk mobilya sektörü Fas üzerinden Batı ve Kuzey Afrika'ya açılacak. ORSIAD Orman Sanayi İş Adamları Gazetesi, 25 Haziran 2019 (www.orsiad.com.tr Erişim: 15.07.2019)

Özsağır, Y. (2007). Ekonomide Güven Faktörü. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (20) , 46-62. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6134/82273

Öztürk, D., Onurlubaş, E. (2018). "Gıda Sektöründe Yeni Ürün Geliştirme: Konya'da Bisküvi, Çikolatalı ve Şekerli Mamuller Alt Sektörü Üzerine Bir Uygulama", Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 11(17): 551-568.

Sütçü, A., Karşıyaka, O., Burhan, M. E. (2019). Bir Mobilya Üretim Tesisinde İş Analizi ve Benzetim Uygulaması ile Süreç Verimliliğinin Artırılması . Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi , (17) , 45-57 . DOI: 10.31590/ejosat.609563

Şimşek, M. Ş. (2002), Yönetim ve Organizasyon, (7.bs.). Konya: Günay Ofset. 2002.

Timur, H. (2005) İş ölçümü, İş Planlaması, Verimlilik, Kurumsal ve Örnek Uygulamalı, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) (2004). Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri Rehberi, 3:10.
Tzokas, N., Hultınk, E.J., Hart, S. (2004). Navigating The New Product Development Process, Industrial Marketing Management, 33, pp.619-626.

ÇOCUK ODASI MEKAN VE DONATI ELEMANLARINDA BULUNAN ORGANİK KİMYASALLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Betül HUYUGÜZEL
Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0003-0410-5179
Kemal YILDIRIM
Gazi University, Faculty of Technology, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-5447-1201

ÖZET

Bu araştırma, Ankara'da yaşayan farklı cinsiyet grubuna sahip ebeveynlerin, çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığı üzerindeki zararlı etkileri hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla geliştirilmiş olan anket, tesadüfi olarak seçilen 118 katılımcıya uygulanmıştır. Sonuçta, ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarından ortama yayılan organik kimyasalların zararlı etkileri hakkında genel itibariyle yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle kadınların erkeklere göre organik kimyasalların zararlı etkilerini bilme düzeylerinin biraz daha düşük düzeylerde kaldığı görülmektedir. Sonuç olarak, bu konuda ebeveynlerin bilgilendirilmesi ve farkındalık yaratılması, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen malzemelerin kullanımını sınırlandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk odası, Donatı elemanı, Organik kimyasal, İnsan sağlığı, Tercih.

A RESEARCH ON ORGANIC CHEMICALS IN CHILDREN'S ROOM SPACE AND EQUIPMENT ELEMENTS

ABSTRACT

In this research, it has been tried to determine how much the parents of different gender groups living in Ankara have information about the harmful effects of organic chemicals in the children's room and equipment elements on human health. The questionnaire developed for this purpose was applied to 118 randomly selected participants. As a result, it has been determined that parents generally do not have enough information about the harmful effects of organic chemicals emitted from the children's room and equipment elements. It is observed that the level of awareness of the harmful effects of organic chemicals, especially among women, is slightly lower than that of men. As a result, informing parents about this issue and raising awareness will limit the use of materials that adversely affect human health.

Keywords: Children's room, Equipment element, Organic chemicals, Human health, Preference.

1. GİRİŞ

Son zamanlarda konut kullanıcılarının büyük bir bölümünün fabrikasyon iç mekân donatı elemanlarını tercih ettikleri görülmektedir. Kullanıcıların fabrikasyon ürünleri tercihinde; geniş renk, desen ve malzeme çeşitliliği, düşük fiyat, çabuk teslim gibi avantajlar etkili olmaktadır. Fabrikasyon üretimin getirdiği bu avantajlarla birlikte, bu ürünlerden ortama yayılan zararlı kimyasallar nedeniyle kullanıcıların sağlığı olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Yıldırım ve Ünlü, 2013). Özellikle daha fazla zarar görebileceği düşünülen çocukların yaşam alanlarında bulunan donatı elemanlarından ortama yayılan zararlı gazların etkilerinin bilinmesinde yarar görülmektedir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmada çocukların sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülen organik kimyasallar hakkında karar vericiler olarak ebeveynlerin ne kadar bilgiye sahip oldukları önem kazanmaktadır.

Bu alanda Kurtoğlu ve Koç (1996) tarafından yapılan çalışmada, mobilyaların fiyat, kalite, malzeme, sağlamlık ve çeşit konusunda iyi bir araştırma yapılmadan satın alınmaması gerektiği vurgulanmış, bu konuda bilinçli yaklaşıldığında mobilyaların uzun yıllar kullanılabileceğini bildirilmiştir. Demirarslan ve Aytöre (2014) çalışmasında, çocuğun doğasına, gelişimine ve ihtiyaçlarına uygun kararların alınmasında ailenin sorumlu olduğu, çocuğun zamanının çoğunluğunu geçirdiği odasında bulunan mobilyaların fiziksel çevrede uyarıcı bir rol üstlendiği, doğru tasarlanan fiziksel çevrenin, çocuğun zihinsel gelişimi üzerinde önemli bir paya sahip olduğu, çocuğun bu mekânda oynama ve öğrenme eylemlerini bir arada gerçekleştirebilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, çocuk odasında kullanılan malzemelerin fiziksel özelliklerinin yanı sıra insan sağlığı üzerindeki etkilerinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Burdurlu, Kılıç, İlçe, Elibol ve Yener (2004) çalışmasında, çocuk odası mobilyaları satın alınırken kalite (%48,2), ekonomi (%47,1) ve kullanılan malzemelerin (%47,1) ebeveynler tarafından yeterince önemsenmediği, buna karşın tercihlerinde mobilyanın dayanıklılığı (%67,1), kullanışlılığı (%74,1) ve emniyetli olması (%76,5) özelliklerinin öne çıktığı ifade edilmiştir. Tavşan (1995) çalışmasında, çocuk mobilyalarının üretiminde masif ahşap ve/veya kontrplak malzemelerin öne çıktığı, yongalevha (YL) ve liflevha (MDF) malzemelerinin de yaygın olarak kullanıldığı bildirilmiştir.

Wan, Chen ve Toppinen (2015) çalışmasında, Çin'in hızlı ekonomik gelişimi insanların yaşam standartlarını iyileştirmesi ile insanların sağlık bilincini ve çevre bilincini yükselttiği ve bu nedenle ebeveynlerin çocukları için bünyesinde toksik maddeler olmayan malzemelerden üretilmiş ve fonksiyonel gereksinimlere uygun ürünlerin tercih edildiğini vurgulamıştır. Ruth (2000) çalışmasında, çocuklar için tercih edilecek mobilyaların, insan sağlığına zarar vermeyen malzemeler ve güvenlik ilkesi göz önünde bulundurularak tasarımının yapılması ve üretilmesinin özellikle iç mekân yaralanmalarından ve toksik etkilerden çocukları koruyacağını vurgulamıştır. Ayrıca sağlıklı, güvenli ve sakin bir genç nesil için bunun önemli bir kriter olduğunu da belirtmiştir. Toivonen (2012) Finlandiya'da yaptığı çalışmasında, ürün kalitesinin algılanmasında satış fiyatının önemli bir rol oynadığı ileri sürülmüştür. Yıldırım ve Ünlü'nün (2013) çalışmasında ise katılımcıların önemli bir kısmının organik kimyasallar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları

bildirilmiştir. Yine benzer şekilde Yıldırım, Yılmaz ve Huyugüzel (2020) çalışmasında, ebeveynlerin, çocuk odası donatı elemanlarından ortama yayılan organik kimyasallar hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıkları bildirilmiştir.

Bina ve iç donatım elemanlarından ortama yayılan fenolik bileşikler, organoklorlar ve formaldehit gibi organik kimyasallar; uzun süreli ve sürekli temasta insan sağlığına oldukça büyük zararlar verebilmektedir (Yıldırım ve ark., 2020). Ahşap ve ahşap esaslı mobilyalar, iç mekan ortamında çok sayıda uçucu organik kimyasallar (VOC) için potansiyel kaynaklardır (Salthammer ve ark., 1998). Duy Xuan Ho ve ark. (2011) iç mekanda zararlı gaz ölçümü yaptıkları çalışmalarında, çoğunluğu ahşap bazlı olan beş farklı mobilya ürünü örneğini incelemiş ve aromatik hidrokarbonlar grubundan toluen ile terpen grubundan α-pinen maddelerinin yeni üretilmiş mobilyalar tarafından salınımı en yüksek uçucu organik bileşiklerden olduklarını belirlemişlerdir. Wolkoff ve ark. (1997) ise terpen grubu gibi oksitlenebilir uçucu organik bileşikler ile oksitleyiciler arasındaki kimyasal reaksiyonların tahrişlere neden olabileceğini ifade etmiş ve tanecikleri yüzeyde toplayan bu bileşiklerin Hasta Bina Sendromu (SBS) semptomlarının artışına katkıda bulunabileceğini vurgulamışlardır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Ansiklopedisi'nde (2011) hasta bina sendromu semptomlarının baş ağrısı, bitkinlik, konsantrasyon bozuklukları, uyuklama, deri kaşınması ve tahrişi, diyare gibi merkezi sinir sistemi semptomlarının yanı sıra göz, burun ve boğaz iltihabı ve kaşıntısı, göğüs sıkışması ve astım benzeri semptomlar, koku şikayetleri gibi mukoza zarı tahrişi semptomlarına neden olabildikleri belirtilmiştir.

Thiermeyer (1994) çalışmasında, iç mekân havasına karışan bu zararlı kimyasal maddelerin günün 8 saati ve haftanın ortalama 40 saati üzerinde temas edilmesi halinde insan sağlığına zarar verdiği bildirilmektedir. Ayrıca, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) insanların zamanlarının %90'ını iç mekânlarda geçirdiklerini belirtmektedir (Yıldırım, 2013). Bu durumda, insanların yaşamının çoğunun kapalı mekânlarda geçirildiği düşünüldüğünde, bu sınırların kolayca aşılabileceği ve sonuçta zararlı maddelere maruz kalınabileceği açıkça görülmektedir. Sağlıklı bir insanın günde ortalama 15 m^3 temiz hava solumaya ihtiyacı bulunmaktadır (Tecer, 2011). May ve Nikiforova'da (2020) çalışmalarında, mobilya ve kaplama malzemelerinin çocukların sağlığına olumsuz etki etme riskini azaltmak amacıyla okul öncesi eğitim kurumları, oyun odaları gibi çocukların gün içerisinde sıklıkla zaman geçirdiği kapalı mekanlarda çevreye en az seviyede kimyasal madde emisyonu yapan mobilyaların kullanımına aşamalı olarak geçilmesi gerektiğini önermişlerdir.

1970'lerin ortalarında yaşanan enerji kriziyle birlikte yapı endüstrisi, enerjinin tüketimi ve korunması üzerinde çalışmaya başlamıştır. Düşük enerji kullanımı için yapılarda uygulanan yalıtım, yapının hava değişim oranını minimum hale getirmiştir. Ancak, bu nedenle oluşan iç mekân kirliliği dikkate değer bir önem oluşturmaya başlamıştır. Ahşap, mermer ve doğal liflerin kullanımı azalmış yerini yongalevha (YL), liflevha (MDF), sentetik lifler ve plastikler almıştır. Bu ürünler, petrolün son ürünleridir ve her biri ayrı olmak üzere belirli

sıcaklığın üzerinde iç mekân havasında dağılıp, birikebilmektedir. İç mekânda kullanılan duvar, tavan ve döşeme kaplamaları, mobilyalar, halılar, kumaşlar, zararlı böcek zehirleri, bilgisayar, fotokopi makinesi, kişisel bakım ürünleri ve biyoatıklardan ortama yayılan uçucu organik kimyasalların emisyonlarının birikmiş etkileri insanların sağlığına büyük zararlar verebilmektedir (Yıldırım ve ark., 2020).

Yukarıda bahsedildiği üzere iç mekân donatı elemanlarında kullanılan yongalevha, liflevha, laminant, PVC gibi yapay malzemelerden ortama yayılan gazların oluşturduğu hava kirliliğine maruz kalan kişilerde hasta bina sendromu semptomlarının yanı sıra nefes alıp verme zorluğu ve kanser gibi insan vücudunda ve hücrelerinde önemli yapısal değişimlere/hasarlara yol açabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle, bina ve iç mekân donatı elemanlarının malzemelerinin seçimi ve kullanım biçimi sağlık açısından son derece önem taşımaktadır (Pearson, 1989; Yıldırım, 2013).

Yukarıda verilen literatür, insanların organik kimyasalların zararlı etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Hâlbuki yine literatürde görüleceği üzere, ortama yayılan uçucu gazların insan yaşamını tehdit eden zararlı etkileri kanıtlanmıştır. Bu nedenle yapılan çalışmalarla, organik kimyasallardan daha kolay etkilenen çocukların yaşadığı mekânlardan "ortama yayılan zararlı gazlar" hakkında ebeveynlerin bilinç düzeyinin artırılması, iç mekân donatı elemanlarının tasarımında ve üretiminde sürdürülebilir çevreci malzemelerin kullanılması oldukça önemlidir. Bu çalışmada, ebeveynlerin, çocuk odası donatı elemanlarından ortama yayılan organik kimyasalların insan sağlığı üzerindeki zararlı etkileri hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Literatürde ortaya koyulan bu tespitler ışığında, bu araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen araştırma hipotezi aşağıda verilmiştir.

H1: Farklı cinsiyete sahip ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeyleri birbirinden farklıdır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yöntemi; katılımcılar, anket tasarımı ve prosedür ve istatistiksel değerlendirme alt başlıkları altında aşağıda ele alınmıştır.

2.1. Katılımcılar

Türkiye'nin Ankara ilinde yaşayan ve tesadüfi yöntemle seçilen farklı cinsiyet grubuna sahip 118 ebeveyn araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan ebeveynlerin %69,5'inin kadın (82 kişi) ve %30,5'inin ise erkek (36 kişi) katılımcılardan oluşmaktadır.

2.2. Anket Tasarımı ve Prosedür

Araştırma anketinin tasarımında daha önce benzer çalışmalarda (Yıldırım, 1999; Yıldırım ve Hacıbaloğlu, 2000; Başkaya ve ark., 2005; Yıldırım ve Hidayetoğlu, 2008; Yıldırım ve Akalın, 2009; Akalın ve ark., 2010; Erdoğan ve ark., 2010; Yıldırım ve Uzun, 2010; Yıldırım ve Ünlü, 2013; Ünlü ve Yıldırım, 2015; Ayalp ve ark., 2016; Çağatay ve ark., 2017; Yıldırım ve ark., 2005; 2007; 2008; 2020) geçerli ve güvenilir bulunmuş anketlerden faydalanılmıştır. Anketin birinci aşamasında; deneklerin genel bilgilerine, ikinci aşamasında ise deneklerin bilgi düzeyini ölçmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Araştırma anketi, ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkileri hakkında ne ölçüde bilgiye sahip olduklarını belirlemek için Google üzerinden internet ortamında uygulanmıştır. Denekler anket verilerini, Ekim (2021) ayı içinde hafta içi ve hafta sonu dâhil olmak üzere günün farklı zamanlarında Google üzerinden girmişlerdir. Denekler anketi yaklaşık 15 dakikada tamamlamışlardır.

2.3. İstatistikî Değerlendirme

Bu çalışma, Ankara'da yaşayan 118 ebeveyn ile yapılmıştır. Buna göre, verilerin Cronbach alfa güvenilirlik analizi yapılmış, yüzdelik değerleri, aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki farklılıkların $p<0,05$ ve $p<0,10$ düzeylerinde istatistiksel açıdan önemli olup olmadığı tekli varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde 'SPSS' ve 'Microsoft Office Excel' programları kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %36,4'ünün 1 çocuğu, %51,7'sinin 2 çocuğu ve %11,9'unun ise 3 ve üzeri çocuğu olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların %93,2'sinin kendisine ait odasının olduğu belirlenmiştir. Diğer bulgular aşağıda ele alınmıştır.

3.1. Donatı Elemanlarıyla İlgili Bulgular

Araştırmaya konu olan çocuk odalarının tamamında %27,2'inde bazasız yatağın, %67,8'inde bazalı yatağın, %87,3'ünde elbise dolabının, %69,5'inde çalışma masası, %68,5'inde kitaplığın, %44,1'inde komodinin, %43,2'sinde şifonyerin ve %5,9'unda tuvalet masasının bulunduğu görülmektedir. Ayrıca çocuk odalarında bulunan donatı elemanlarının %50'sinde masif ahşap, %45,8'inde MDFlam, %16,1'inde suntalam malzemelerinin kullanıldığı görülmektedir.

3.2. Organik Kimyasallarla İlgili Bulgular

Ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeylerinin belirlenmesi için kullanılan bağımlı değişkenlerin güvenilirliği Cronbach alfa ile

test edilmiştir (Tablo 1). Buna göre, ebeveynlerin organik kimyasallar hakkındaki soruları bilme düzeylerini belirlemek için kullanılan dokuz unsurun oluşturduğu ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,92'dir. Daha önce Panayides (27), Kaplan ve Saccuzzo (28) tarafından yapılan çalışmalarda tüm unsurlar için alfa güvenilirlik katsayıları 0.70'in üzerinde çıktığında "güvenilir" olarak kabul edilebileceği bildirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen Cronbach alfa katsayısının belirtilen değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Buna göre, kullanılan ölçek güvenilir bulunmuştur.

Tablo 1. Bağımlı değişkenlerin güvenilirlik analizi

Bağımlı Değişkenler	Unsur Güvenilirliği	Ölçek Güvenilirliği
A:İç mekânda kullanılan ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen kimyasal maddeleri biliyorum.	0,915	0,920
B:İç mekânda kullanılan bazı halı ve kumaş türevlerinin alerjik rahatsızlıklara neden olabileceğini biliyorum.	0,918	
C:Mobilya ve dekorasyon elemanlarının yüzeylerinde kullanılan boyalar ve verniklerden açığa çıkan zararlı gazları biliyorum.	0,908	
D:Formaldehit'in, tutkal ve koruyucu madde olarak çoğunlukla ev ürünlerinde ve bina malzemelerinde – yongalevhalar, liflevhalar, lamine masif levhalar ve kontrplaklar gibi preslenmiş ahşap plakalarda, kâğıt ürünlerinde, döşemelik kumaşlarda, halılarda, kozmetiklerde ve daha birçok alanda kullanıldığını biliyorum.	0,907	
E:Formaldehit'in kanserojen etkiye sahip olduğunu biliyorum.	0,910	
F:Bazı plastik türlerinin ölümcül zararlı duman ve gaz açığa çıkardığını biliyorum.	0,906	
G:Toprak, tuğla, doğal taş içerikli yapı malzemeleri ve elemanlarında bulunan radon gazının akciğer kanserine sebep olabileceğini biliyorum.	0,920	
H:Çocuk odası mobilyalarında kullanılan vernik ve boyaların zararlı kimyasal madde içerebileceğini biliyorum.	0,905	
K:İnsan sağlığı için çok ciddi sorunlara neden olan kanserojenleri, mutajenleri, teratojenleri, virüsleri, bakterileri ve alerjenlerden oluşan iç mekân kirleticilerini; yanıcı, uçucu ve zararlı gazlar ile parçacıkları ve radyasyonu biliyorum.	0,906	

***Not**: Tabloda verilen her bir unsur ve ölçek için yüksek düzeyde güvenilirlik sağlanmıştır.*

Araştırmaya katılan ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeylerini içeren verilerin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

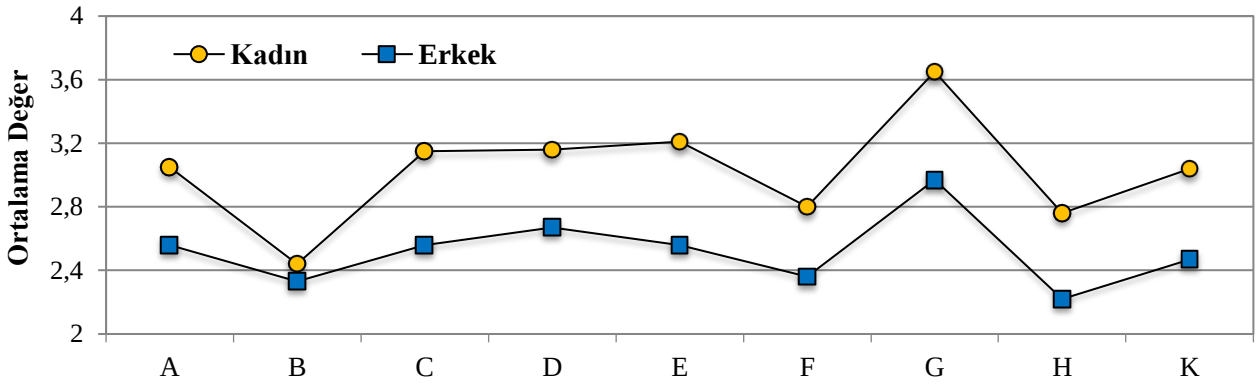
Tablo 2. Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalları bilme düzeyleri

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet						ANOVA Sonuçları		
	Kadın		Erkek		Toplam				
	M [a]	SD	M	SD	M	SD	F	df	Sig.
A	3,05	0,93	2,56	1,03	2,90	0,98	6,617	1	0,011*
B	2,44	1,04	2,33	1,01	2,41	1,03	0,261	1	0,610[ns]
C	3,15	1,04	2,56	1,16	2,97	1,11	7,495	1	0,007*
D	3,16	1,11	2,67	1,33	3,01	1,19	4,362	1	0,039*
E	3,21	1,37	2,56	1,40	3,01	1,41	5,594	1	0,020*
F	2,80	1,25	2,36	1,20	2,67	1,25	3,225	1	0,075**
G	3,65	1,24	2,97	1,44	3,44	1,34	6,670	1	0,011*
H	2,76	1,11	2,22	1,12	2,59	1,13	5,770	1	0,018*
K	3,04	1,13	2,47	1,08	2,86	1,14	6,425	1	0,013*

***Not**: * p<0,05 ve ** p<0,10 düzeylerinde önemlidir. [ns]: p<0,05 düzeyinde önemsizdir.*
M: Ortalama değer, SD: Standart sapma, F: F değeri, df: Serbestlik derecesi.

a: Değişken ortalamaları 1'den 5'e doğru sıralanmıştır (1: Çok Fazla Biliyorum, 5: Hiç Bilmiyorum).

Tablo 2'de verilen sonuçlara bakıldığında, kadın ve erkek ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeyleri arasında A (İç mekânda kullanılan ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen kimyasal maddeleri biliyorum.), C (*Mobilya ve dekorasyon elemanlarının yüzeylerinde kullanılan boyalar ve verniklerden açığa çıkan zararlı gazları biliyorum.*) D (*Formaldehit'in, tutkal ve koruyucu madde olarak çoğunlukla ev ürünlerinde ve bina malzemelerinde – yongalevhalar, liflevhalar, lamine masif levhalar ve kontrplaklar gibi preslenmiş ahşap plakalarda, kâğıt ürünlerinde, döşemelik kumaşlarda, halılarda, kozmetiklerde ve daha birçok alanda kullanıldığını biliyorum.*), E (*Formaldehit'in kanserojen etkiye sahip olduğunu biliyorum.*), F (*Bazı plastik türlerinin ölümcül zararlı duman ve gaz açığa çıkardığını biliyorum.*), G (*Toprak, tuğla, doğal taş içerikli yapı malzemeleri ve elemanlarında bulunan radon gazının akciğer kanserine sebep olabileceğini biliyorum.*), H (*Çocuk odası mobilyalarında kullanılan vernik ve boyaların zararlı kimyasal madde içerebileceğini biliyorum.*) ve K (*İnsan sağlığı için çok ciddi sorunlara neden olan kanserojenleri, mutajenleri, teratojenleri, virüsleri, bakterileri ve alerjenlerden oluşan iç mekân kirleticilerini; yanıcı, uçucu ve zararlı gazlar ile parçacıkları ve radyasyonu biliyorum.*) unsurları için $p<0,05$ ve $p<0,10$ düzeylerinde istatistiksel açıdan önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların grafiksel ifadesi Şekil 1'de verilmektedir.



Not: Değişken ortalamaları 1'den 5'e kadar sıralanmıştır (1: Çok Fazla Biliyorum, 5: Hiç Bilmiyorum).

Şekil 1. Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalları bilme düzeyleri.

Şekil 1'de kadın ve erkek ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeylerine bakıldığında, "*Farklı cinsiyete sahip ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeyleri birbirinden farklıdır.*" hipotezini (H1) desteklemiştir. Buna göre, farklı cinsiyete sahip ebeveynlerin organik kimyasalları bilme düzeyleri arasında belirgin bir farklılığın olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, ebeveynlerin cinsiyetlerine göre çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik

kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeyleri belirlenmiş olup, elde edilen sonuçlar aşağıda ele alınmıştır.

Kadın ve erkek ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarında bulunan organik kimyasalların insan sağlığına etkilerini bilme düzeyleri arasında A (İç mekânda kullanılan ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen kimyasal maddeleri biliyorum.), C (*Mobilya ve dekorasyon elemanlarının yüzeylerinde kullanılan boyalar ve verniklerden açığa çıkan zararlı gazları biliyorum*.) D (*Formaldehit'in, tutkal ve koruyucu madde olarak çoğunlukla ev ürünlerinde ve bina malzemelerinde – yongalevhalar, liflevhalar, lamine masif levhalar ve kontrplaklar gibi preslenmiş ahşap plakalarda, kâğıt ürünlerinde, döşemelik kumaşlarda, halılarda, kozmetiklerde ve daha birçok alanda kullanıldığını biliyorum*.), E (*Formaldehit'in kanserojen etkiye sahip olduğunu biliyorum*.), F (*Bazı plastik türlerinin ölümcül zararlı duman ve gaz açığa çıkardığını biliyorum*.), G (*Toprak, tuğla, doğal taş içerikli yapı malzemeleri ve elemanlarında bulunan radon gazının akciğer kanserine sebep olabileceğini biliyorum*.), H (*Çocuk odası mobilyalarında kullanılan vernik ve boyaların zararlı kimyasal madde içerebileceğini biliyorum*.) ve K (*İnsan sağlığı için çok ciddi sorunlara neden olan kanserojenleri, mutajenleri, teratojenleri, virüsleri, bakterileri ve alerjenlerden oluşan iç mekân kirleticilerini; yanıcı, uçucu ve zararlı gazlar ile parçacıkları ve radyasyonu biliyorum*.) unsurları için $p<0,05$ ve $p<0,10$ düzeylerinde istatistiksel açıdan önemli farklılıklar bulunmuş olup, B (*İç mekânda kullanılan bazı halı ve kumaş türevlerinin alerjik rahatsızlıklara neden olabileceğini biliyorum*.) unsuru için ise önemli bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuç daha önce Yıldırım ve Ünlü (2013) ve Yıldırım ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarını desteklememiştir.

Yukarıdaki sonuç, ebeveynlerin çocuk odası mekan ve donatı elemanlarından ortama yayılan organik kimyasalların zararlı etkileri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Özellikle kadınların erkeklere göre organik kimyasalları bilme düzeyleri biraz daha düşük düzeylerde kalmıştır. Bu sonuçtan hareketle, daha önce Yıldırım ve ark. (2020) tarafından dile getirildiği gibi "insanların ruhen ve bedenen sağlıklı kalabilmeleri", "iç mekân hava kalitesinin en az dış ortam hava kalitesi kadar temiz olması", "doğal çevreye daha az zarar verilmesi", "sürdürülebilir bir dünya", "sağlıklı ve başarılı nesillerin yetiştirilmesi", "aile bütünlüğünün uzun süre korunabilmesi" ve "mutlu ve huzurlu bir toplum" için iç mekân kirleticilerinin kontrol altına alınması büyük önem taşımaktadır. Bu konuda geliştirilen bazı öneriler aşağıda listelenmiştir.

- Toplumsal bilincin oluşturulması,
- Sosyal ve bilimsel aktivitelerin düzenlenmesi,
- Yetkili kurumların iç mekân kirliliğine neden olan malzeme ve gereçleri belirleyip, sınıflandırarak kamuoyuyla paylaşması,
- İnsan sağlığına verebileceği zararların yazılı ve görsel basında sıklıkla tartışılması,
- Üniversitelerin ilgili bölümlerinin müfredatına alınması ve derslerinde işlenmesi,

- Hazırlanmış normlardan faydalanılarak bu konuda toplumsal bilinç eşiğinin yükseltilmesi,
- Ekonomik destek sağlanması,
- Tüm toplum kesimlerinin kirleticilere yönelik ortak mücadelesi için elbirliği ve takım ruhu içinde hareket edilebilmesi gerekir.

TEŞEKKÜR

Değerli katılımcılara zaman ayırıp, araştırma anketini doldurdukları için çok teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Akalın, A., Yıldırım, K., Wilson, C. and Saylan, A. (2010). Users' evaluations of house façades: Preference, complexity and impressiveness. ***Open House International***. 35(1), 57-65.

Ayalp, N., Yıldırım, K., Bozdayı, M. and Çağatay, K. (2016). Consumers' Evaluations of Fitting Rooms in Retail Clothing Stores. ***International Journal of Retail & Distribution Management***. 44 (5) 524-539.

Başkaya, A, Yıldırım, K, Muslu, M. (2005). Poliklinik bekleme alanlarında fonksiyonel ve algı-davranışsal kalite: Ankara, İbni Sina Hastanesi Polikliniği. ***Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi***. 20(1), 53 - 68.

Burdurlu, E., Kılıç, Y., İlçe, A.C., Elibol, G.C., Yener, G. (2004). Okul Öncesi Çocuk Mobilyaları İle İlgili Ebeveyn Görüşleri ve Öngörülen Mobilya Tasarım Ölçütleri, ***Teknoloji***. 7(1), 139-149.

Çağatay, K., Hidayetoğlu, M. L. ve Yıldırım, K. (2017). Lise koridor duvarlarında kullanılan renklerin öğrencilerin algısal değerlendirmeleri üzerindeki etkileri. ***Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi***. 32(2), 466-479.

Demirarslan, D., Aytöre, S. (2014). Çocuğun Fiziksel ve Ruhsal Gelişimi Açısından Çocuk Odaları Tasarımında Malzeme Kullanımı ve Malzeme Seçiminin Önemi, ***2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi***, September 6-8, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.

Duy Xuan Ho, Ki-Hyun Kim, Jong Ryeul Sohn, Youn Hee Oh, Ji-Won Ahn (2011). Emission Rates of Volatile Organic Compounds Released from Newly Produced Household Furniture Products Using a Large-Scale Chamber Testing Method. ***The Scientific World Journal***. 11, 1597–1622.

Erdogan, E., Akalin, A., Yildirim, K., Erdogan H.A. (2010). Students' evaluations of different architectural styles, ***Procedia-Social and Behavioral Sciences***. 5, 875-881.

Hodgson, M.J. (2011). *Sick Building Syndrome*, https://www.iloencyclopaedia.org/part-i-47946/systematic-conditions/item/493-sick-building-syndrome, (23 Ekim 2022).

Kaplan, R. M., Saccuzzo, D. P. (2009). *Psychological Testing: Principles, Applications, and Issues*. Boston, MA: Cengage Learning.

Kurtoglu, A., Koç. H. (1996). Mobilya Endüstrisinde Standardizasyon ve Kalite. ***Mobilya-Dekorasyon Dergisi***. Mayıs-Haziran, 12, 8-19.

May, I.V., Nikiforova, N.V. (2020). Assessment of Inhalation Risk to Children's Health Under the Exposure of Chemicals Migrating From Furniture Products. ***Advances in Health Sciences Research.*** 28, 244-249.

Panayides, P. (2013). Coefficient alpha: Interpret with caution. ***Europe's Journal of Psychology***. 9 (4), 687-696,

Pearson D. (1989). *The Natural House Book*. London: Conran Octopus Limited.

Ruth, L.C. (2000). *Design Standards for Children's Environments*. McGraw-Hill, 860 Taylor Station Rd., Blacklick, OH 43004-0545.

Salthammer, T., Schwarz, A., Fuhrmann, F. (1998). Emission of reactive compounds and secondary products from wood-based furniture coatings. ***Atmospheric Environment***. 33 (1), 75–84.

Tavşan, F. (1995). *Trabzon Konutları Üzerinde Çocuk Odaları Mekân ve Donatı Özellikleri Üzerine Bir Araştırma*. Y.L. Tezi, KTÜ, FBE.

Tecer L.H. (2011). Hava Kirliliği ve Sağlığımız. ***Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim***; 135: 15-29.

Thiermeyer M. (1994). *Klimazone*. AİT 10.198.

Toivonen, R. M. (2012). Product quality and value from consumer perspective—An application to wooden products. ***Journal of Forest Economics***. 18(2), 157-173.

Ünlü, F., Yıldırım, K. (2015). Exploring the Knowledge Level of Interior Architecture and Environmental Design Students on Indoor Air Pollutants. ***MEGARON***. 10(4), 622-636.

Wan, C.M., Jiao Chen, J., Toppinen, A. (2015). Consumers' Environmental Perceptions of Children's Furniture in Chine. ***Forest Products Journal***. Vol. 65, No. 7-8, 395-405.

Wolkoff, P., Clausen, P.A., Jensen, B., Nielsen, G.D., Wilkins,C.K. (1997). Are we measuring the relevant indoor pollutants? ***Indoor Air. 7***, 92-106.

Yıldırım K. (2013). Bitkilerin İç Mekân Kirleticileri Üzerindeki Etkileri: ***İçmimar Dergisi***. 107-115.

Yıldırım, K. (1999). Günümüz konut mutfağında donatı elemanları üzerine bir araştırma. ***Politeknik Dergisi***. 2(4), 7 - 14.

Yıldırım, K. ve Hacıbaloğlu, M. (2000). .Konut Mutfakları ile İlgili Ergonomik Bir Araştırma, ***G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi.*** 13 (3),

549-566.
Yıldırım, K. ve Hidayetoğlu, M. L. (2008). Effects of the locations of curved areas in the main living rooms of apartment housing on user perceptions. ***G.U. Journal of Science***, 21 (2), 51-63.
Yıldırım, K., Akalın, A. (2009). Problems related to the dimensions of curved areas in the main living rooms of apartment housing, ***Journal of Architectural and Planning Research***, 26 (1), 70-87.
Yıldırım, K. ve Uzun, O. (2010). The effects of space quality of dormitory rooms on functional and perceptual performance of users: Zübeyde Hanım Sorority, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi***. 23(4), 519-530.
Yıldırım, K., Akalın, A. Çağatay, K. (2008). Otel Yatak Odalarının İç Mekân Tasarımının Kullanıcıların Algı-Davranışsal Performansı Üzerine Etkisi. ***Politeknik Dergisi***. 11 (2), 175-185.
Yıldırım, K., Başkaya, A. ve Hidayetoğlu, M.L. (2005). Farklı Sosyo Ekonomik Düzeye Sahip Blok-Konut Kullanıcılarının Sabit İç Donatım Elemanlarından Memnuniyeti, ***Politeknik Dergisi***. 8 (2): 189-197.
Yıldırım, K., Hidayetoğlu, M. L. and Şen, A. (2007). The Effect of Differences in Architectural Forms of Cafe/Patisseries on Users' Perceptual and Behavioral Performance, ***Gazi University Journal of Polytechnic***. 10(3) 295-301.
Yıldırım, K., Ünlü, F. (2013). Determination of Users' Knowledge on the Impact of Organic Chemicals in Interior Equipment Elements on Health: Ankara/Turkey Sample. ***Open Environmental Sciences***. 7(1), 32-40.
Yıldırım, K., Yılmaz, H., Huyugüzel, B. (2020). Çocuk Odası Donatı Elemanlarındaki Organik Kimyasalların Ebeveynlerin Tercihleri Üzerindeki Etkisi. ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji***. 8(4), 798–809.

KONUT BÜYÜKLÜKLERİ VE ODA SAYISI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mahir ÖZTÜRK
Gazi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-6863-8260
Kemal YILDIRIM
Gazi University, Faculty of Technology, Department of Woodworking Industrial Engineering,
Ankara, Turkey
ORCID: 0000-0001-5447-1201

ÖZET

Bu araştırmada, konut büyüklükleri ve oda sayıları ile konutlarda yaşayan kullanıcı sayıları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine odaklanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan ankete Türkiye'nin Ankara ilinde ikamet eden toplam 495 konut kullanıcısı katılmıştır. Anket sonuçlarına ilişkin veriler SPSS programıyla değerlendirilmiştir. Araştırma yapılan konutların %7,9'u 1+1 (39 konut), %21'i 2+1 (104 konut), %48,5'i 3+1 (240 konut), %14,7'si 4+1 (73 konut) ve %7,9'u ise 5+1 (39 konut) oda sayısına sahiptir. Elde edilen sonuçlara göre, konutlarda yaşayan kişi sayısının artışına bağlı olarak oda sayılarının da artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, 1+1 konut kullanıcılarının 2+1, 2+1 konut kullanıcılarının 3+1, 3+1 konut kullanıcılarının 4+1, 4+1 konut kullanıcılarının da 5+1 konutlarda yaşamak istedikleri görülmektedir. Diğer taraftan, 1+1 konut kullanıcılarının genel olarak 61-100m2 konutlarda, 2+1, 3+1, 4+1 ve 5+1 konut kullanıcılarının ise ağırlıklı olarak 101 m2 ve üzeri konutlarda yaşamak istedikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konut, Oda sayısı, Konut büyüklüğü, Kullanıcı, Tercih.

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HOUSE SIZES AND NUMBER OF ROOMS

ABSTRACT

In this research, it is focused on determining the relationships/differences between the size of the houses and the number of rooms and the number of users living in the houses. A total of 495 residential users living in Ankara, Turkey, participated in the survey prepared for this purpose. The data related to the survey results were evaluated with the SPSS program. Of the surveyed houses, 7.9% of the houses were 1+1 (39 houses), 21% of them 2+1 (104 houses), 48.5% of them 3+1 (240 houses), 14.7% of them 4+1 (73 houses) and 7.9 of them have 5+1 (39 houses) rooms. According to the results obtained, it was determined that the number of rooms increased due to the increase in the number of people living in the houses. In addition, it is seen that 1+1 house users want to live in 2+1, 2+1 house users 3+1, 3+1 house users 4+1, 4+1 house users want to live in 5+1 houses. On the other hand, it is seen that the users of 1+1 houses generally want to live in 61-100m2 houses, while the users of 2+1, 3+1, 4+1 and 5+1 houses mainly want to live in houses of 101 m2 and above.

Key words: House, Number of rooms, Housing size, User, Preference.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu (1992) konutu; "*Bir insanın yatıp kalktığı, iş zamanı dışında kaldığı veya tüzel kişiliği olan bir kuruluşun bulunduğu ev, apartman gibi yer, mesken, ikametgâh*" şeklinde tanımlamıştır. Günümüzde konut sadece güvenlik ve barınma ihtiyaçlarını karşılayan binalar değil aynı zamanda insanların yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri, son zamanlarda da evden çalışma akımı ile iş hayatlarını da sürdürebildikleri mekânlar haline gelmiştir.

Konut sorunu, ülkemizde 1950'lerden itibaren sosyo-ekonomik bir sorun olarak görülmeye başlanmış (Erdönmez, 2007) ve hızlı artan nüfus konut talebini artırmıştır (Yanardağ ve Özgen 2003). "Konut sorunu incelendiğinde fiziki mekân kadar, bu mekânları kullanan bireyler arasındaki ilişkilere ve neticede ortaya çıkan ailevi ve sosyal yapıya da eğilmek zarureti vardır. Günümüzde konut sorunu, hem konut miktarı, hem de konutların nitelikleri bakımından ciddiyetle ele alınması gereken bir konu haline gelmiştir." (Balcı, 2019).

Konutlarda yeterli sayıda mekân olmasına karşın, kullanıcıların farklı eylem gereksinmelerini aynı mekânda gerçekleştirmek istemesi, mekânların kullanımında problemlerin çıkmasına neden olmaktadır. Farklı aile yapısına ve ekonomik güce sahip ailelerin aynı plan şemasından üretilmiş bir yapı kompleksinde yaşamak zorunda olmaları da, kullanıcı-mekân ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ateş, 1988).

Son zamanlarda bireysel yaşamın öne çıkması, konutların kişiye özel minimalist bir çizgiye doğru evirilmesine/gelişmesine sebep olmuştur. Bu durum, özellikle ülkemizde büyükşehirlerde görülmekte olan konut sorununa çözüm getiren mikro ölçekli konutların üretiminin yaygınlaşmasını teşvik etmiştir.

İnsanların zamanının önemli bölümünü geçirdikleri konutlar, kullanıcısı ile sürekli değişen/gelişen bir etkileşim içindedir. Değişen yaşam koşulları, konut - kullanıcı iletişimini değişmekte ve bu iletişimi de fiziksel çevre faktörleri belirlemektedir (Yılmaz, 2005; Akdemir, 2002). Günümüzde değişen yaşam koşullarıyla birlikte konutlarda yaşayan kişi sayısı, oda sayısı (1+1, 2+1, 3+1, 4+1, 5+1) ve konut büyüklükleri de (60-80m2, 81-100m2, 101-120m3, 121m2 ve üzeri) değişim göstermektedir.

Bireylerin konut talebine birçok faktör etki etmektedir. Konutun inşa edildiği mekânın işyerine, hizmet alanlarına ve şehir merkezine mesafesi en önemli tercih nedeni olmaktadır. Yine, konutun fiziki ve sosyal çevresi, konutun kullanım alanı ve mimari özellikleri konut seçiminde dikkate alınan en önemli faktörler arasındadır (Keleş, 2021). Konutun büyüklüğü, ısıtma ve aydınlatması, oda sayısı, balkon, pencere ve diğer kullanım alanları coğrafi şartlara ve ekosisteme uygun olarak tasarlanmalıdır (Ünal, 2014; Keleş, 2021). Kullanıcıların genellikle tatminsizlik sonucu, konutları ne kadar büyük olursa olsun daha büyük bir eve sahip olma isteği yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur (Korkmaz 2001). Konutlarla ilgili yapılan bir

araştırmada, ailedeki birey sayısının artışına bağlı olarak daha geniş ve daha çok odalı konutlarda oturma isteğinin arttığı dile getirilmiştir (Dönmez, 1997).

Bireylerde ekonomik durum, sosyal çevre ve yaşam biçimi belirli standartlar oluşturmaktadır. Bu standartları gerçekleştirme düzeyine göre bireylerde memnuniyet seviyesi değişmekte ve memnuniyet seviyesinde artış meydana gelmektedir. Çünkü konutta geçirdiği zamanda birey, yaşam tarzını yansıtmakta ve konutunda kalite aramaktadır. Bireysel özellikler neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, ekonomik durum doğrultusunda karşılanmakta ve bireylerin kontrolü dışında gelişebilmektedir (Amerigo ve Aragones, 1997).

Konut kullanıcılarının eylem ve donatı gereksinimlerine göre planlanan her bir mekânın fonksiyonel ve algısal kalitesi; kullanıcısı olan bireyin istek ve gereksinimleri ile oda sayısı ve büyüklüğü gibi mekânın mimari özellikleri, sabit/hareketli donatı elemanlar, yardımcı elemanlar/aksesuarlar ve bitkiler arasındaki karmaşık ilişkilerin doğru bir şekilde kurgulanmasıyla sağlanabilir. Buna göre, insan, mekân ve donatı elemanı arasındaki ilişkiler en uygun düzeyde ele alındığında kullanıcı konforuna ve mutluluğuna olumlu yönde katkılar sağlanmış olunacaktır (Işık ve Yıldırım, 2002).

Küçük mekân tasarımı az olanın içerisinde çoğu yaratmaktır (Smith, 1995). Küçük mekân tasarımındaki ana hedef mekân kullanım kapasitesini arttırmaktır. Renk, desen, düzen, ölçek ve depolama alanlarının çok akıllıca çözümlenmesi ile başarı elde edilir. Mekânsal yanılsamayı kullanmak, çok amaçlı ve birden fazla fonksiyona hizmet eden donatı elemanları kullanmak var olan mekâna daha akıllı çözümler getirebilmektir (Gölgedar, 2001).

“20. yy.’da Amerika’da küçük mekânlar ile ilgili iki çelişkili düşünce vardır. Birinci algılayışa göre; bu işi yapmak için mimarlara gereksinimin olmadığı, diğer bir taraftan ise bu işi yapabilmek için profesyonel mimarların gerekliliğidir. İlk görüşe göre; ekonomik olarak çok güçsüz ve göçebelere göre olan bu küçük konutlar için yeterli olan tek şey dört duvarının ve çatısının olmasıdır. Fakat çağdaş olan diğer görüşe göre; kökü 20. yy.’da ki modern hareketlere dayanmaktadır. Yeni ve genç mimarlara yol açmıştır. Küçük konutlara yapılan masraflar diğer büyük konutlara oranla daha az olduğu için halk tarafından da kabul görmüştür.” (Dickinson,1986).

Kullanıcının ihtiyacı olan geniş mekânlar değil, var olan mekânların ihtiyaçlara göre işlevselleştirilmesidir. Küçük ve kısıtlı mekân kavramı öncelikle kişinin gereksinim ve beklentilerine göre şekillenip değişebilen göreceli bir kavramdır. Bu kavramı alan ölçüm kriterlerine göre (m^2 bazında) değerlendirmek doğru değildir, bu tamamen mekânın hizmet ettiği fonksiyonun minimum ne kadar alanda çözülebildiği ile ilgilidir (Gölgedar, 2001).

Tarım kültürünün etkin olduğu dönemlerde egemen olan “ataerkil aile” yapısı, endüstrinin gelişmesine paralel

olarak “çekirdek aile” yapısına dönüştü, günümüz dijital bilgi çağında ise bu anlayış yerini çok hızlı bir şekilde “bireysel yaşam” kültürüne bırakmaya başlamıştır. Bu durum son dönemde 1+0, 1+1 ve 1+2 dar alanlı konutların üretimini ve kullanımının yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Bu yeni durum, değişken hane halkı sayısına bağlı olarak konutların oda sayısını ve büyüklüğünü etkilemektedir. Bu kapsamda ele alınan ana varsayımı test etmek için oluşturulan araştırma hipotezleri sırasıyla aşağıda verilmiştir.

H1. Konutların oda sayısına bağlı olarak konutlarda yaşayan kişi sayısı artacaktır/azalacaktır.
H2. Katılımcılar oturdukları konutların oda sayısına göre daha fazla odalı konutlarda yaşamak isteyeceklerdir.
H3. Katılımcılar mevcut oda sayılarına bağlı olarak daha büyük boyutlu konutlarda yaşamak isteyeceklerdir.

2. YÖNTEM

2.1. Anket Tasarımı ve Prosedür

Bu çalışmaya, Türkiye’nin Ankara ilinde ikamet eden toplam 495 kişi katılmıştır. Araştırmanın yukarıda verilen hipotezlerini test edebilmek için oluşturulan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların genel bilgilerini içeren sorulardan, ikinci bölüm konutlara yönelik genel sorulardan ve üçüncü bölüm ise mikro ölçekli konutlara yönelik sorulardan oluşmaktadır. Anketin geliştirilmesinde daha önce Yıldırım (1999); Başkaya ve ark. (2005); Yıldırım ve ark. (2005; 2007; 2008), Yıldırım ve Hidayetoğlu (2008); Yıldırım ve Hacıbaloğlu (2000) ve Yıldırım ve Uzun (2010); Ayalp ve ark. (2016) ve Çağatay ve ark. (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda geçerli ve güvenilir bulunmuş anketler kullanılmıştır. Katılımcıların yaşadıkları mevcut konutlarının oda sayıları ile konutlarda yaşayan kişi sayısı, oda sayısı isteği ve oda büyüklüğü isteği arasındaki ilişkileri belirlemek için 495 katılımcıya araştırma anketi uygulanmıştır. Anketler, 2022 yılının Ağustos ayında Google Formlar ara yüzünde oluşturulan online anket formu uygulaması ile bir haftalık bir süreçte tamamlanmış olup, her bir anket yaklaşık 15 dakikalık bir sürede doldurulmuştur. Anketin ilk aşamasında katılımcılara araştırmaya yönelik tanıtıcı bilgiler verilmiş ve ardından sırasıyla verilen soruların değerlendirilmesi istenmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS programına girilerek gerekli analiz çalışmaları yapılmıştır.

2.2. İstatistiksel Değerlendirme

Bu araştırmanın amacı ve hipotezleri doğrultusunda; katılımcıların konutlara yönelik değerlendirmeleri bağımlı değişken olarak; konutlarda yaşayan kişi sayısı, oda sayısı isteği ve konut büyüklüğü isteği ise bağımsız değişken olarak kabul edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilerin yüzdelik değerleri hesaplanmış, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin / farklılıkların $P<0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak önemli olup olmadığını belirlemek için de Ki Kare (X^2) testi yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcıların Genel Bilgileri

Araştırma kapsamına alınan katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim seviyesine ilişkin genel bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların genel bilgileri

Katılımcıların Genel Bilgileri		f	%	Toplam	
				N	%
Cinsiyet	Kadın	402	81,2	495	100
	Erkek	93	18,8		
Yaş	18-25	78	15,8	495	100
	26-35	168	33,9		
	36-45	171	34,5		
	46 ve üzeri	78	15,8		
Eğitim	Ortaöğretim	31	6,3	495	100
	Önlisans	46	9,3		
	Lisans	300	60,6		
	Lisansüstü	118	23,8		

f: Katılımcı sayısı, %: Yüzdelik değer

Tablo 1'e göre, katılımcıların %81,2'sinin kadın, %18,8'inin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %15,8'inin 18-25 yaş aralığında, %33,9'unun 26-35 yaş aralığında, %34,5'inin 36-45 yaş aralığında ve %15,8'inin ise 46 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların eğitim seviyesinin %6,3'ünün ortaöğretim, %9,3'ünün ön lisans, %60,6'sının lisans ve %23,8'inin ise lisansüstü eğitim seviyesinde olduğu görülmektedir.

3.2. Konutlara Yönelik Bulgular

Araştırma yapılan konutların oda sayısı ile konutlarda yaşayan kişi sayısı, oda sayısı isteği ve oda büyüklüğü isteği arasındaki ilişkiler karşılaştırmalı olarak aşağıda ele alınmıştır. İlk olarak konutların mevcut oda sayısı ile konutlarda yaşayan kişi sayısı arasındaki ilişkiler analiz edilmiş olup, sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Mevcut oda sayısı ile konutlarda yaşayan kişi sayısı arasındaki ilişki

Oda Sayısı ile Konutlarda Yaşayan Kişi Sayısı İlişkisi	Kişi Sayısı											
	1 kişi		2 kişi		3 kişi		4 kişi		5 kişi üzeri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1+1	**27**	**69,2**	**10**	**25,6**	1	2,6	1	2,6	-	-	39	100
2+1	19	18,3	**42**	**40,4**	**21**	**20,2**	14	13,5	8	7,7	104	100
3+1	19	7,9	54	22,5	**61**	**25,4**	**76**	**31,7**	30	12,5	240	100
4+1	4	5,5	10	13,7	**20**	**27,4**	**29**	**39,7**	10	13,7	73	100
5+1	1	2,6	4	10,3	**13**	**33,3**	**15**	**38,5**	6	15,4	39	100
Toplam	70	14,1	120	24,2	116	23,4	135	27,3	54	10,9	495	100

Not: F: Frekans sayısı, %: Yüzdelik değer

Tablo 2'de, araştırma yapılan konutların %7,9'unun 1+1 (39 konut), %21'inin 2+1 (104 konut), %48,5'inin

3+1 (240 konut), %14,7'sinin 4+1 (73 konut) ve %7,9'unun ise 5+1 (39 konut) oda sayısına sahip olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, tabloda azalan değerlere göre ağırlıklı olarak **1+1 konutlarda** 1 kişi (%69,2) ve 2 kişi (%25,6); **2+1 konutlarda** 2 kişi (%40,4), 3 kişi (%20,2) ve 1 kişi (%18,3); **3+1 konutlarda** 4 kişi (%31,7), 3 kişi (%25,4) ve 2 kişi (%22,5); **4+1 konutlarda** 4 kişi (%39,7), 3 kişi (%27,4), 2 ve 5 kişi üzeri (%13,7); **5+1 konutlarda** 4 kişi (%38,5), 3 kişi (%33,3) ve 5 kişi üzeri (%15,4) kullanıcıların yaşadığı görülmektedir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, konutlarda yaşayan kişi sayısı ile oda sayısı arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların istatistiksel açıdan önemli olup olmadığını belirlemek için yapılan Ki Kare testine göre, oda sayıları ile konutlarda yaşayan kişi sayısı arasında (*X^2: 158,017, df: 16, Sig. 0,000*) $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel açıdan önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sonuç, oda sayıları ile konutlarda yaşayan kişi sayısı arasında bir bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuca göre, H1'de öne sürülen "*Konutların oda sayısına bağlı olarak konutlarda yaşayan kişi sayısı artacaktır/azalacaktır*." hipotezi "5 kişi ve üzeri" dışında genel itibariyle desteklenmiştir.

Araştırma yapılan konutların mevcut oda sayıları ile olması istenen oda sayıları arasındaki ilişkiler analiz edilmiş olup, sonuçlar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Mevcut oda sayıları ile konutlarda olması istenen oda sayıları arasındaki ilişki

Mevcut Oda Sayıları ile Olması İstenen Oda Sayıları İlişkisi	Oda Sayısı İsteği											
	1+1		2+1		3+1		4+1		5+1		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1+1	8	20,5	**19**	**48,7**	10	25,6	1	2,6	1	2,6	39	100
2+1	2	1,9	18	17,3	**56**	**53,8**	23	22,1	5	4,8	104	100
3+1	3	1,3	15	6,3	65	27,1	**116**	**48,3**	41	17,1	240	100
4+1	-	-	6	8,2	9	12,3	27	37	**31**	**42,5**	73	100
5+1	-	-	2	5,1	4	10,3	10	25,6	**23**	**59**	39	100
Toplam	13	2,6	60	12,1	144	29,1	177	35,8	101	20,4	495	100

Not: F: Frekans sayısı, %: Yüzdelik değer

Tablo 3'de, **1+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %48,7'sinin 2+1, %25,63'ününün 3+1 ve %20,5'inin ise 1+1 konutlarda; **2+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %53,8'inin 3+1, %22,1'ini 4+1 ve %17,3'ünün ise 2+1 konutlarda; **3+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %48,3'ünün 4+1, %27,1'inin 3+1 ve %17,1'inin ise 5+1 konutlarda; **4+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %42,5'inin 5+1, %37'sinin 4+1 ve %12,3'ünün ise 3+1 konutlarda; **5+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %59'unun 5+1, %25,6'sının 4+1 ve %10,3'ünün ise 3+1 konutlarda yaşamak istediği görülmektedir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, mevcut oda sayıları ile olması istenen oda sayıları arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların istatistiksel açıdan önemli olup olmadığını belirlemek için yapılan Ki Kare testine göre, mevcut oda sayıları ile olması istenen oda sayıları arasında (*X^2: 236,120, df: 16, Sig. 0,000*) $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel açıdan önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sonuç, mevcut oda sayısı ile olması istenen oda sayısı arasında bir

bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuca göre, H2'de öne sürülen "*Katılımcılar oturdukları konutların oda sayısına göre daha fazla odalı konutlarda yaşamak isteyeceklerdir*." hipotezi genel itibariyle desteklenmiştir.

Araştırma yapılan konutların mevcut oda sayısı ile olması istenen konut büyüklükleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiş olup, sonuçlar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Mevcut oda sayısı ile olması istenen konut büyüklükleri arasındaki ilişki

Oda Sayısı ile Olması İstenen Konut Büyüklüğü İlişkisi	Konut Büyüklüğü İsteği									
	50-60m2		61-80m2		81-100m2		101m2 ve üzeri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1+1	**6**	15,4	10	25,6	**14**	**35,9**	9	23,1	39	100
2+1	2	1,9	8	7,7	26	25	**68**	**65,4**	104	100
3+1	2	0,8	6	2,5	21	8,8	**211**	**87,9**	240	100
4+1	-	-	3	4,1	5	6,8	**65**	**89**	73	100
5+1	-	-	1	2,6	2	5,1	**36**	**92,3**	39	100
Toplam	10	2	28	5,7	68	13,7	389	78,6	495	100

Not: F: Frekans sayısı, %: Yüzdelik değer

Tablo 4'de, **1+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %35,9'unun 81-100m2, 25,6'sının 61-80m2 ve 15,4'ünün ise 50-60m2 konutlarda; **2+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %65,4'ünün 101 m2 ve üzeri ve %25'inin ise 81-100m2 konutlarda; **3+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %87,9'unun 101 m2 ve üzeri konutlarda; **4+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %89'unun 101 m2 ve üzeri konutlarda; **5+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %92,3'ünün 101 m2 ve üzeri konutlarda yaşamak istediği görülmektedir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, mevcut oda sayıları ile olması istenen konut büyüklükleri arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların istatistiksel açıdan önemli olup olmadığını belirlemek için yapılan Ki Kare testine göre, mevcut oda sayıları ile olması istenen konut büyüklükleri arasında (*X^2: 126,636, df: 12, Sig. 0,000*) $p<0,05$ düzeyinde istatistiksel açıdan önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu sonuç, mevcut oda sayısı ile olması istenen konut büyüklükleri arasında bir bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuca göre, H3'de öne sürülen "*Katılımcılar mevcut oda sayılarına bağlı olarak daha büyük boyutlu konutlarda yaşamak isteyeceklerdir*." hipotezi genel itibariyle desteklenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, konutların mevcut oda sayısı ile konutlarda olması istenen oda sayısı ve konut büyüklükleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiş olup, elde edilen sonuçlar ve öneriler aşağıda ele alınmıştır.

Araştırılan konutların %7,9'u (39 konut) 1+1, %21'i (104 konut) 2+1, %48,5'u (240 konut) 3+1, %14,7'si (73 konut) 4+1 ve %7,9'u ise (39 konut) 5+1 oda sayısına sahiptir.

İlk olarak, araştırılan 1+1 konutlarda 1 kişi (%69,2) ve 2 kişi (%25,6); 2+1 konutlarda 2 kişi (%40,4), 3 kişi

(%20,2) ve 1 kişi (%18,3); 3+1 konutlarda 4 kişi (%31,7), 3 kişi (%25,4) ve 2 kişi (%22,5); 4+1 konutlarda 4 kişi (%39,7), 3 kişi (%27,4), 2 ve 5 kişi üzeri (%13,7); 5+1 konutlarda 4 kişi (%38,5), 3 kişi (%33,3) ve 5 kişi üzeri (%15,4) katılımcının yaşadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, konutlarda yaşayan kişi sayısının artışına bağlı olarak oda sayılarının da arttığı görülmektedir. Bu sonuç, konutların oda sayılarının artışı ile konutlarda yaşayan kişi sayısı arasında bir bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre konut satın alınırken kişi sayısı ile oda sayısı ilişkisinin kurulmasında yarar görülmektedir.

Diğer bir sonuçta, 1+1 konutlarda yaşayan kullanıcıların %48,7'sinin 2+1, %25,63'ününün 3+1 ve %20,5'inin ise 1+1 konutlarda; 2+1 konutlarda yaşayan kullanıcıların %53,8'inin 3+1, %22,1'ini 4+1 ve %17,3'ünün ise 2+1 konutlarda; 3+1 konutlarda yaşayan kullanıcıların %48,3'ünün 4+1, %27,1'inin 3+1 ve %17,1'inin ise 5+1 konutlarda; 4+1 konutlarda yaşayan kullanıcıların %42,5'inin 5+1, %37'sinin 4+1 ve %12,3'ünün ise 3+1 konutlarda; 5+1 konutlarda yaşayan kullanıcıların %59'unun 5+1, %25,6'sının 4+1 ve %10,3'ünün ise 3+1 konutlarda yaşamak istediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, katılımcıların mevcut oda sayılarından daha fazla odalı konut istedikleri görülmektedir. Buna göre, 1+1 konut kullanıcılarının 2+1, 2+1 konut kullanıcılarının 3+1, 3+1 konut kullanıcılarının 4+1, 4+1 konut kullanıcılarının da 5+1 konutlarda yaşamak istedikleri görülmektedir. Bu sonuç, mevcut oda sayısı ile konutlarda olması istenen oda sayısı arasında bir bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Başka bir sonuçta, **1+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %35,9'unun 81-100m2, 25,6'sının 61-80m2 ve 15,4'ünün ise 50-60m2 konutlarda; **2+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %65,4'ünün 101 m2 ve üzeri ve %25'inin ise 81-100m2 konutlarda; **3+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %87,9'unun 101 m2 ve üzeri konutlarda; **4+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %89'unun 101 m2 ve üzeri konutlarda; **5+1 konutlarda** yaşayan kullanıcıların %92,3'ünün 101 m2 ve üzeri konutlarda yaşamak istediği belirlenmiştir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, katılımcıların mevcut oda sayılarının artışına bağlı olarak daha geniş konutlarda yaşamak istedikleri görülmektedir. Buna göre, 1+1 konut kullanıcılarının genel olarak 61-100m2 konutlarda, 2+1, 3+1, 4+1 ve 5+1 konut kullanıcılarının ağırlıklı olarak 101 m2 ve üzeri konutlarda yaşamak istedikleri görülmektedir. Bu sonuç, mevcut oda sayısı ile olması istenen konut büyüklükleri arasında bir bağın/ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu durum konut planlamalarında dikkate alınabilir.

KAYNAKÇA

Akdemir, Z. (2002). Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 17.

Amerigo, M., Aragones, J.I. A. (1997). Theoretical and methodological approach the study of residential satisfaction. *Journal of Environmental Psychology*, 17(47-57).

Yanardağ, Ö., Özgen, Ü. (2003). Nüfus Kavramı ve Türkiye'de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Mevzuat Dergisi. Erişim Tarihi: 15.09.2022. *https://www.mevzuatdergisi.com/2003/06a/02.htm*.

Ateş, M. (1988). Toplu Konutlarda Esneklik Amaçlı Yaklaşımlar Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ayalp, N., Yıldırım, K., Bozdayı, M. and Çağatay, K. (2016). Consumers' Evaluations of Fitting Rooms in Retail Clothing Stores. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 44 (5) 524-539.

Balcı, Y. (2011). Türkiye'de Konut Sorunu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 46 (0). Retrieved from

https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/836/9218
Başkaya, A, Yıldırım, K, Muslu, M. (2005). Poliklinik bekleme alanlarında fonksiyonel ve algı-davranışsal kalite: Ankara, İbni Sina Hastanesi Polikliniği. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20(1), 53 - 68.
Çağatay, K., Hidayetoğlu, M. L. ve Yıldırım, K. (2017). Lise koridor duvarlarında kullanılan renklerin öğrencilerin algısal değerlendirmeleri üzerindeki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 466-479.
Dickinson, D. (1986). *The Small House An Artful Guide Affordable Residential Desing.* Publisher: McGraw-Hill; Later prt. Edition.
Dönmez M. (1997), Eskişehir'de Ailelerin Konut Değiştirmelerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
Erdönmez, H. (2007). Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut Finansmanı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Ana Bilim Dalı / Muhasebe Finansman Bilim Dalı.
Gölgedar, C. (2011). Küçük Konut Mekanları Kapsamında Kısıtlı İç Mekan Tasarım İlkelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı.
Işık, Z., Yıldırım, K. (2002). *Dekorasyonda İnce Yapı: Temel Ders Kitabı*, Zirve Ofset Basın Yayın Matbaacılık, Ankara, 64.
Keleş, Ş. (2021). Konut Tercihi Üzerine Konut Mekânının Etkisi: Bir Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması. *Journal of Awareness*. 6(1), 21-28, DOI: 10.26809/joa.6.1.03
Korkmaz, S.Z. (2001). Tek Aile Evlerinde Tasarıma Katılımın Kullanıcı Memnuniyetine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1992, s. 896
Ünal, A. G. (2014). Ankara Sinpaş Altınoran Konut Projesi ve Ekolojik Tasarım. *Planlama Dergisi*, 24(2), 95-106.
Yıldırım, K. (1999). Günümüz konut mutfağında donatı elemanları üzerine bir araştırma. *Politeknik Dergisi*, 2(4), 7 - 14.
Yıldırım, K. ve Hacıbaloğlu, M. (2000). Konut Mutfakları ile İlgili Ergonomik Bir Araştırma, *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, 13 (3), 549-566.
Yıldırım, K. ve Hidayetoğlu, M. L. (2008). Effects of the locations of curved areas in the main living rooms of apartment housing on user perceptions. *G.U. Journal of Science*, 21 (2), 51-63.
Yıldırım, K. ve Uzun, O. (2010). The effects of space quality of dormitory rooms on functional and perceptual performance of users: Zübeyde Hanım Sorority, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 519-530.
Yıldırım, K., Akalın, A. Çağatay, K. (2008). Otel Yatak Odalarının İç Mekân Tasarımının Kullanıcıların Algı-Davranışsal Performansı Üzerine Etkisi. *Politeknik Dergisi*, 11 (2), 175-185.
Yıldırım, K., Başkaya, A. ve Hidayetoğlu, M.L. (2005). Farklı Sosyo Ekonomik Düzeye Sahip Blok-Konut Kullanıcılarının Sabit İç Donatım Elemanlarından Memnuniyeti, *Politeknik Dergisi*, 8 (2): 189-197.
Yıldırım, K., Hidayetoğlu, M. L. and Şen, A. (2007). The Effect of Differences in Architectural Forms of Cafe/Patisseries on Users' Perceptual and Behavioral Performance, *Gazi University Journal of Polytechnic*, 10(3) 295-301.
Yılmaz, Ö. (2005). 1980 Sonrasında İstanbul'da kent merkezi dışında oluşan konut alanlarının gelişim sürecinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TÜRK MÜZİĞİNDE YOZLAŞMA

Kadir YILMAZ
Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Department of Music Education
ORCID: 0000-0001-8433-3416
Şafak CEYLAN
Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Department of Music Education
ORCID: 0000-0003-1997-2435

ÖZET

Müzik, insan yaşamının tarihi boyunca var olan, insan yaşamını ve paralelinde toplum kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak düşünülebilir. Binlerce yıllık tarihi, zengin ve çeşitli Anadolu coğrafyasında da birçok türde zengin müzik kültürü geliştiği ve günümüze kadar geldiği bilinmektedir. Anadolu'daki müzik zenginliğinin bilinmesi ancak belli bir şeklinin olmaması bir sorun olarak görülmüş ve ulus devlet sürecinde yapılan çalışmalarla çözümlenmeye çalışılmıştır. 1930'lu yıllarda kurulan musiki muallim mektebinde başlayan batı formlarında müzik eğitimi öğretmen adaylarını yıllarca Türk müziğinden uzaklaştırmıştır. Türkiye'de ilk Türk müziği konservatuarı 1975 yılında kurulmuştur. Ülkenin kuruluşundan 52 yıl sonra gelen bu açılım sayesinde yetişen sanatçıların öğrenciler yetiştirmesi de belli bir süreç gerektirmiştir. Söz konusu yıllar Türk müziği adına kayıp yıllar olarak görülebilir. Birçok bestekar, birçok müzisyenin geçim dertleri ve ekonomik sorunlarla yüzleştiği bu dönemlerde Anadolu müziğinden uzaklaşmak kaçınılmaz olmuş bunun yerine yeni yeni ortaya çıkan pop müziği, radyo ve televizyonlarda boy göstermeye başlamıştır. Fransız ve Amerikan ezgilerini içeren bu müzik türünün sevilmesi Anadolu halkının kendi müziğinden uzaklaştırılması ile bağlantılı olabilir. Sonrasında ortaya çıkan Arabesk müziğinin temsilcisi olarak görülen bireylerin halk tarafından kendileri ile özdeştirilerek benimsenmesi bu sektörde var olan ekonomik güç ve cazibe herkesi bu yolda bir hayalperestlik içerisine sürüklemiştir. Açılan Türk müziği konservatuvarlarından yetişen sanatçılar ve eğitimciler yavaş yavaş Anadolu müziği hakkında çeşitli çalışmalar yapmaya başlamıştır ancak 80'li yıllarda başlayan taverna alışkanlığı ve 90'lı yıllarda Türk pop müziğinin yeniden şekillenmesi ile müzik başka bir evrim geçirmeye başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde müzik tamamen toplum tarafından hızla tüketilen bir eğlence malzemesine dönüşmeye doğru gitmektedir. Edebiyattan halkın yaşamından sanattan uzak tamamen günlük yaşamın ve eğlence sektörünün hizmetçisi haline gelen müzik icracıları daha önce de arabeskten hatırlandığı şekilde benimsenmiş ve Anadolu coğrafyasında Türk müziği tamamen yozlaşmaya doğru itilmiştir. Bu durumun sebeplerini sadece müzik ile anlatmak elbette doğru değildir. Toplumun yaşam biçimi ile şekillenen müziğin geldiği nokta toplumdan ayrı görülmemelidir. Bu çalışmada Türk Müziğinin içinde bulunduğu durum incelenmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Müziği, Yozlaşma, Arabesk

CORRUPTION IN TURKISH MUSIC

ABSTRACT

Music can be thought of as an integral part of human life and, in parallel, the culture of society, which has existed throughout the history of human life. It is known that in the rich and diverse Anatolian geography, which has thousands of years of history, a rich musical culture developed in many genres and has survived to the present day. Knowing the richness of music in Anatolia but not having a certain form was seen as a problem and it was tried to be solved with the studies carried out in the nation-state process. Music education in western forms, which started in the music teacher school established in the 1930s, distanced prospective teachers from Turkish music for years. The first Turkish music conservatory in Turkey was established in 1975. Thanks to this initiative, which came 52 years after the establishment of the country, it took a certain period of time for the artists to train students. These years can be seen as lost years for Turkish music. It was inevitable to move away from Anatolian music in these periods when many composers and many musicians were faced with financial problems and financial problems, and instead, newly emerging pop music began to appear on radio and television. The love of this type of music, which includes French and American melodies, may be related to the alienation of the Anatolian people from their own music. The fact that individuals, who are seen as the representatives of Arabesque music that emerged later, are identified with themselves by the public, and the economic power and attraction in this sector has led everyone into a dreamer on this path. Artists and educators who grew up in the Turkish music conservatories that were opened gradually started to work on Anatolian music, but with the tavern habit that started in the 80s and the reshaping of Turkish pop music in the 90s, music began to undergo another evolution. When it comes to the 2000s, music is going towards turning into an entertainment material that is rapidly consumed by the society. Music performers, who have become servants of daily life and entertainment industry, far from literature, public life and art, have been adopted as they were remembered from arabesque before and Turkish music has been pushed towards corruption in the Anatolian geography. Of course, it is not correct to explain the reasons for this situation only with music. The point of music, which is shaped by the lifestyle of the society, should not be seen as separate from the society. In this study, the situation of Turkish Music was examined and various solution suggestions were presented.

Keywords: Turkish Music, Corruption, Arabesque

ENVIRONMENTAL DESIGN PROJECT EDUCATION PROCESS; CASE OF HOUSING PROJECTS

Assoc. Prof. Dr. Emine Tarakci Eren
Artvin Çoruh University, Art and Design Faculty, Department of Landscape Architecture

ABSTRACT

In this study, it was aimed to give information about housing environmental designs and its processes developed within the scope of Project 2 course given in Artvin Çoruh University Landscape Architecture Department undergraduate education, 2nd grade 4th semester. Therefore, studies related to these stages were added to the research by explaining all stages of environmental design projects of 5 selected students. In this context, the same problem was solved with five different designs of 5 designers. The problem is designing spaces that will meet the needs and expectations of housing users. Students were asked to identify imaginary hero users in order to achieve creative results in addition to the expectations of the users in the area. Thus, spaces will be designed variety in the whole area and the diversity of activities of each designer will be different from each other. It is aimed to create unique spaces designs at least apart from the primary needs that will distinguish each designer's design from the others. Accordingly, while the first designer designed a waterway, the open-air library, and the roof garden on the glass terrace, the second one designed the cascaded water pools, winter garden and a barn where the small horses live and a manege for the animal-loving site residents. The third designer designed thematic gardens and the fourth designer designed predominantly sports areas because of choosing the users from professional sportsman. These areas are miniature football, mini golf, fitness, and yoga areas. The fifth designer designed burn pits, outdoor campsites, rock and stone gardens and a miniature Japanese garden.

Key words: Environmental Design, Education Process, Landscape Architecture, Artvin

INTRODUCTION

Being a physical structure, housing has the most important place in human life all over the world. It is an object interlocked with human life. These features of housings are not universal because there are significant differences within the historical process and between different cultures. However, housing is still a central point for people (Gür 1993). Currently, approximately 54% of the world's population live in cities and megacities in largely artificial urban environments dominated by man-made stimuli, and this proportion is expected to increase to 66% by 2050 (Eid et. al., 2021). The increasing stress of daily life due to the crowdedness and rapid development of cities and the worsening of working conditions has led to the need for people to customize their living spaces. Urban housing structures and living environment have become a problem to be solved in urban development (Hu and Zhang, 2016). In the light of these problems that need to be solved, people have sought ways to return to nature to improve their living conditions and get rid of the chaos of cities (He, An, Hou, & Zhang, 2021). As a result of the apartment life's inability to meet these

demands, the demand for detached buildings is increasing day by day. Setting up the landscaping of the site layout or detached villas, in a way that will meet the nature needs, can eliminate the longing for nature (Wang, 2015; Ünal, 2021). The importance of housing areas in society is the same as housing is for the family. Families meet their needs and expectations in the common areas that are considered together with the other houses cause of they cannot meet them in their own houses or close environment. Expectations of families and family members from the housing area vary according to education level of, lifestyle of, economic status of, and size of families (Ayan, 2007). The environment of the house is also an indicator of the living conditions of the people as far as the house itself. For this reason, the environmental design of housing areas is the one of the important issues to be considered both for the user and for the region (Keleş, 1993). Housing areas are not only areas where houses in, but also spaces where many families come together and meet their daily needs, establish social relations, and spend their spare time. Another concept is neighborhood and the common spaces created by this concept that emerges in more than one housing area. These spaces, which will meet the needs and expectations of the users, should be accessible to all homeowners equally, include spaces where leisure activities can be carried out, and have areas to socialize people (Ökten, 2004). Environmental design, with its general definition as the arrangement of open spaces of different scales and features according to user requests and needs. It is designing the environment, which is an organic part and outdoor extension of the building depending on the differentiated functions of the buildings. One of the main purposes of design is to create a whole by combining different parts, thus creating a strong organization. While creating this organization, it is essential to obtain an original design product by establishing the right relationships. In this relationship, however, the design meets the user's needs in terms of utility, namely the pragmatic dimension; it can also be established with an aesthetically pleasing quality, namely with a syntactic dimension. Successful spaces with a high level of use can be solely created by holistic designs (Düzenli and Alpak, 2020). Spatial organizations can be achieved by bringing them together in various ways within the framework of natural, climatic, social, aesthetic, technical and economic data, and preferences in the environmental design of houses or several houses.

In this study, housing environmental design projects developed in the context of project 2 course at Artvin Çoruh University Landscape Architecture Department will be examined. It is aimed to explain the 14-week training process, the process of preparing all the project details from the subject and location selection, and the projects. Students start their studies with survey and analysis studies, which is the first step of preparing an environmental design project.

Survey and Analysis

What is expected from the students in the survey is to carry out on-site determination studies regarding the natural, cultural, and perceptual data of the area. In other words, is obtain the data with on-site studies by

going to the area. It is important to examine and see the area on site. Climatic data, soil type and analysis, geological structure, slope, existing vegetation, and sun exposure of the area are determined under the heading of natural data. Features such as noise and sound levels in the area, important visual areas, good and bad views, and the dominant view are determined in the perceptual data. The entrance and exit points in and around the area, circulation data in the design area (pedestrian and vehicle roads, quality, and characteristics of the roads) should be remarked in the cultural data. Elements such as car parks, all structural units, namely buildings, their functions, floor heights, structural landscape elements, roads, pavements, equipment, covering elements, etc. should be determined and processed on the base map. In the analysis part, design decisions are started to constitute regarding the obtained all data from the area. After this stage, the bubble diagram, which is the first step for the design, is prepared. It's another name is field usage.

Bubble Diagram

At this stage, the Need-Activity-Space relationship is constructed and the possible number of users and m^2 of the bubbles that expressing the usage decisions in the study area. The circulation and relations between the bubbles are constructed and ecological data, land use decisions, needs list and activity preferences associated in line with the obtained data by survey study. All these are expressed schematically and using graphic expression techniques. Then, hard and soft landscape study is started.

Hard and Soft Landscape Plan Sheet

Drawing and visualization are done using hand drawing and digital software. There should be scale, north sign, sheet number and letterhead/information tag on the sheet. At the same time, the names of the spaces, their elevations, the elevations of the contours and their proper representation, the placement of the spaces on the land elevations, pavements, the border, the wall, the railing, the equipment etc. all elements must be shown, drawing technique suitable for scale and standards must be used, suitability to the bubble diagram and design decisions, variety of activities, space and space organization/solutions, design and presentation technique must contain. After that, planting design is done for the design completed project.

Planting Design

Planting design is an integral part of the functions of other physical elements of the landscape such as leveling, pavements, walls, paths, light and water features. Plants used in planting design prepared according to the standard plant legend by classifying the headings as coniferous and evergreen trees/trees and shrubs, broad-leaved trees/trees and shrubs, groundcovers, seasonal and climbers, waterside and interior plants, grass mixtures. The standard plant legend must be used, which contain the Latin name, the Turkish name, height, diameter, and the total number used of the plants. It is expected that names and numbers of the plant, the plant

species should be sized correctly in accordance with the plant type, plant composition should have stratification, and the places where the sections were taken on the planting design sheet. After planting designs of project completed, sectional views are prepared.

Sectional View

It is expected from students to work with at least 2 sectional views and 1 whole view in 1/200 scale in accordance with the drawing and graphic expression technique. The elevation representations, all elements and materials entering the section and the view are drawn. Then model is done.

Model

In accordance with the scale, the equipment and materials used in the project are done in three-dimensional and correctly. It is expected that the project and the model should be in perfect harmony, the height of the elements should be in accordance with the scale, and the cutting and pasting techniques should be clean and attentive while doing all these. The presentation sheet is the last stage.

Presentation Sheet

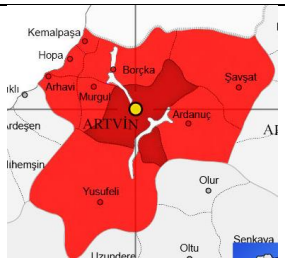
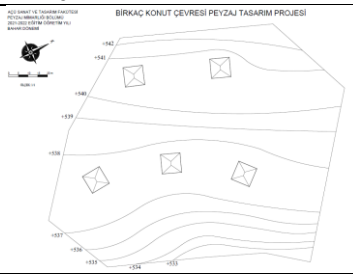
It is a visualized work that summarizes the project process from beginning to end. It contains some information from all stages. In addition, three-dimensional views, detailed 3-dimensional views of all activity areas are predominantly used. In other words, even if the project is made as a three-dimensional model with traditional methods, today's technological developments are also closely followed and included in the applications, and besides the three-dimensional work of the whole project, three-dimensional visuals of all spaces put on the presentation sheet.

MATERIAL and METHOD

At the stage of determining the study area of the research, all the lecturers of the course produce alternatives in accordance with the term topic by coming together. Lecturers provide a kind of consultancy for the students in the whole group for their work or project processes. Students go through a process in which they constantly practice in one-to-one communication. Within the scope of the course, the subject of the project was determined as a few housings landscape designs projects. The scale is 1/200 and presentation form is a hybrid model conducted together by hand drawing and digital drawings. A project guideline was given to the students in the first week of the term, containing the details and evaluation criteria for all design sheets. In addition, it is stated in the work schedule which stages should be done in which week. Five students' studies prepared throughout the term consists of the material of this study.

Study Area

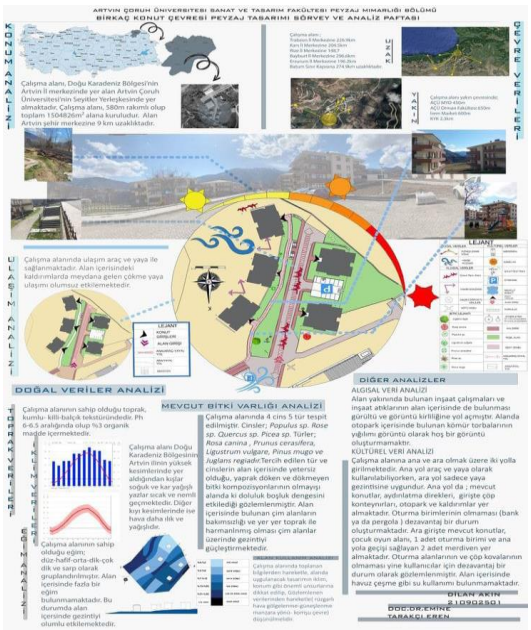
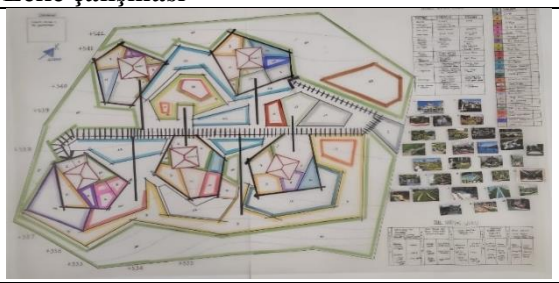
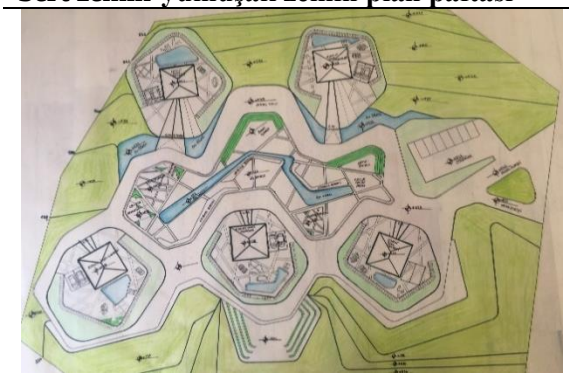
The public housing zone which contains 5 duplexes located in Artvin Çoruh University Seyitler Campus in the central district of Artvin province was given to the students as a study area (Table 1).

Türkiye	Artvin	Study area
		

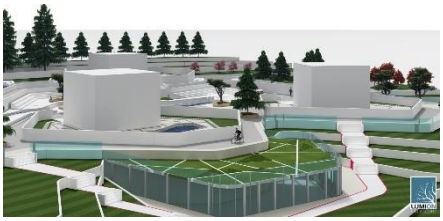
RESULTS

When the project process of the first student was examined, user profiles were examined primarily as well as the climatic and topographical features of the area. Accordingly, student has designed a controlled entrance unit, common indoor parking, outdoor eating and drinking areas, open-air atelier, hobby garden, exhibition area, living-resting areas, winter garden, green areas, ornamental pools, swimming pools, mini golf, glass terrace, playground, amphitheater, yoga area, cycle routes, swimming pools, sunbathing areas, waterway, open air library in line with the users' request. Besides the student's survey, bubble diagram, plan, model, three-dimensional views are as in Table 2.

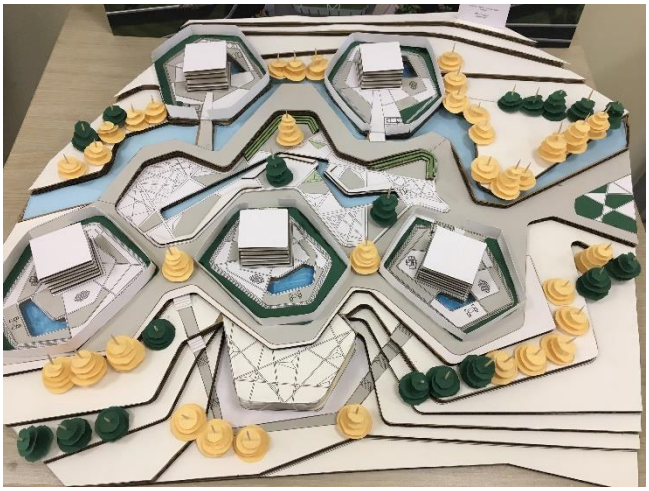
Table 2. Housing environmental design project process and stages of Dilan Akın

Sörvey	**Leke çalışması**
	
Sert zemin-yumuşak zemin plan paftası	
	

Üç boyutlu görünümler çalışması







MAKET

The presentation sheet of the first student includes the user profiles, professions, and other demographic features of the project. In addition, the plan of the project, the rendering of the whole area, a sectional views of the project and three-dimensional views of the spaces are included. The graphic design of this sheet is as in Figure 1.

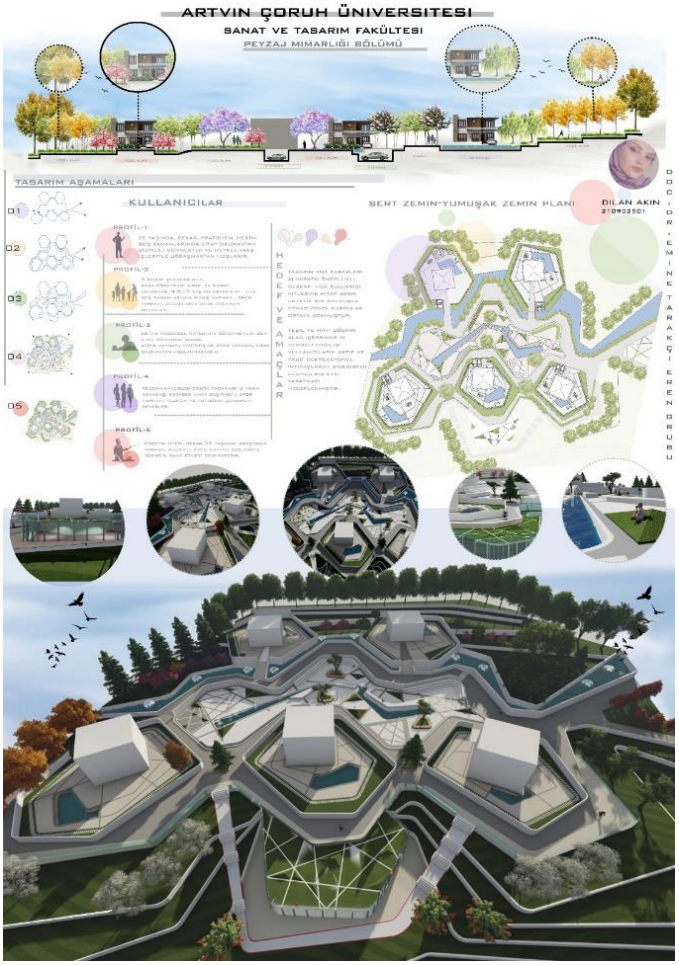
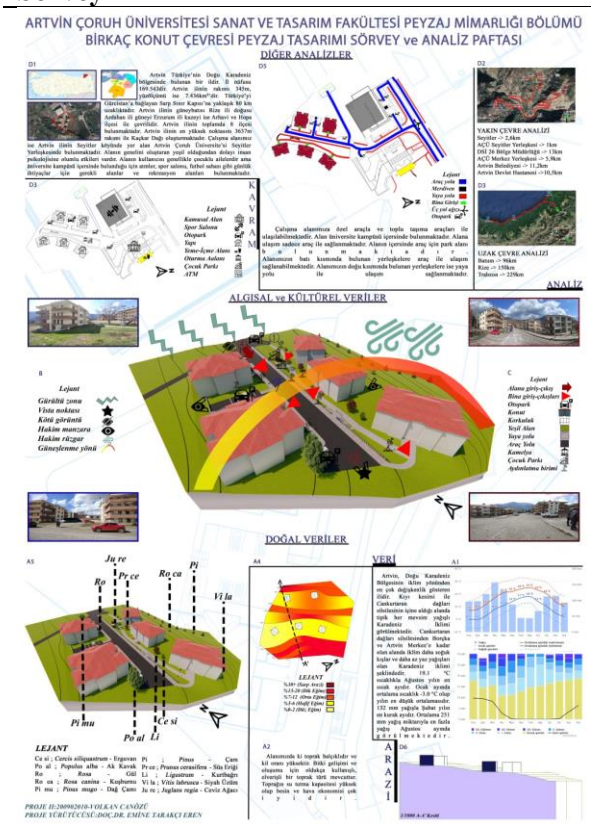
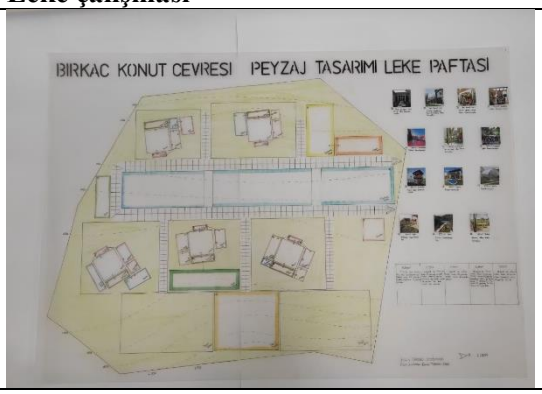
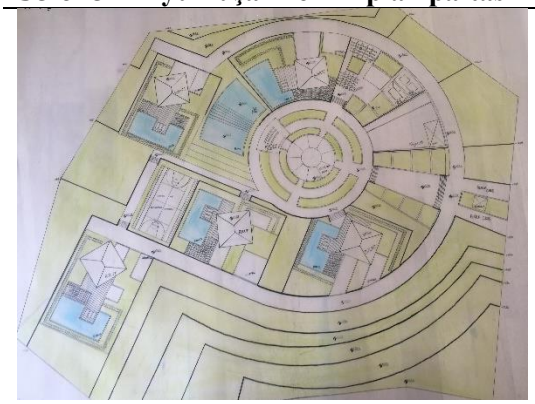


Figure 1. Presentation sheet housing environmental design project

In the second student's project, users' occupations consist of film director, painter, police officer, housewife, retired, architect, sculptor, civil engineer, and tennis player. Young and animal-loving children of different ages have been also among the residents. Accordingly, the student designed the activity spaces including entrance to the area, car park, swimming pools, open-air cinema, floor chess, a small horse farm, horse shelter, winter garden, sitting areas with pergolas, water steps, ornamental pools, and a tennis court (table 3).

Table 3. Housing environmental design project process and stages of Volkan Canözü

Sörvey	**Leke çalışması**
	
	Sert zemin-yumuşak zemin plan paftası
	
Üç boyutlu görünümler çalışması	
	
	**MAKET**

The student's presentation sheet contains information about the profiles of the residents, namely their

occupation, age, marital status, and children. In addition, the project has three-dimensional views, plan, and sectional views (Figure 2).

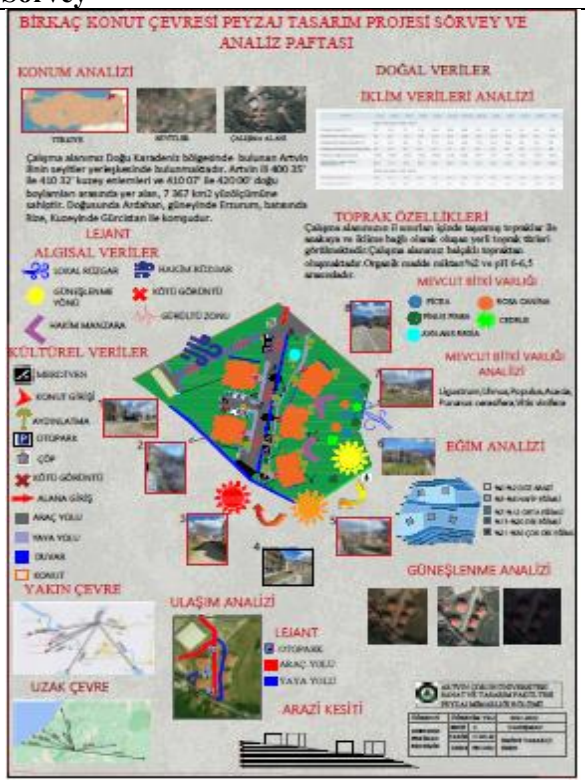
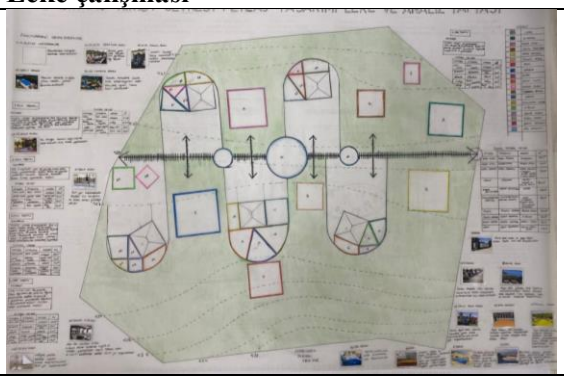
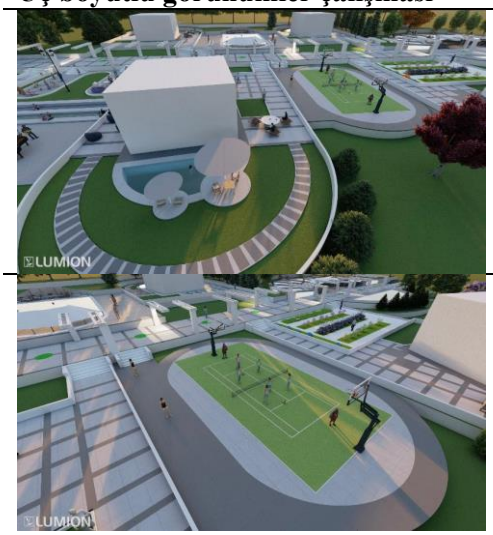


Figure 2. Presentation sheet of Volkan Canözü's housing environmental design project

A controlled entrance to the area and a security unit, indoor parking, a covered semi-open amphitheater and dance floor, greenhouse, sports courts as mini football, basketball and volleyball, walking route with pergola, playground, thematic garden, exhibition area, cycle route, walking route, green areas, demonstration area,

large swimming pool, ornamental pool, barbecue areas, private swimming pools, outdoor seating areas, pathways in the immediate surroundings of the houses have been designed in the third student's project. The stages of the project are given in Table 4.

Table 4. Housing environmental design project process and stages of Perihan Erdemir

Sörvey	**Leke çalışması**
	
Sert zemin-yumuşak zemin plan paftası	
	
Üç boyutlu görünümler çalışması	
	 **MAKET**

On the presentation sheet of the third student, there are three-dimensional views, the plan, the design processes, the profile information of the residents, the sectional views of the project and small visuals showing the details of the spaces (Figure 3).

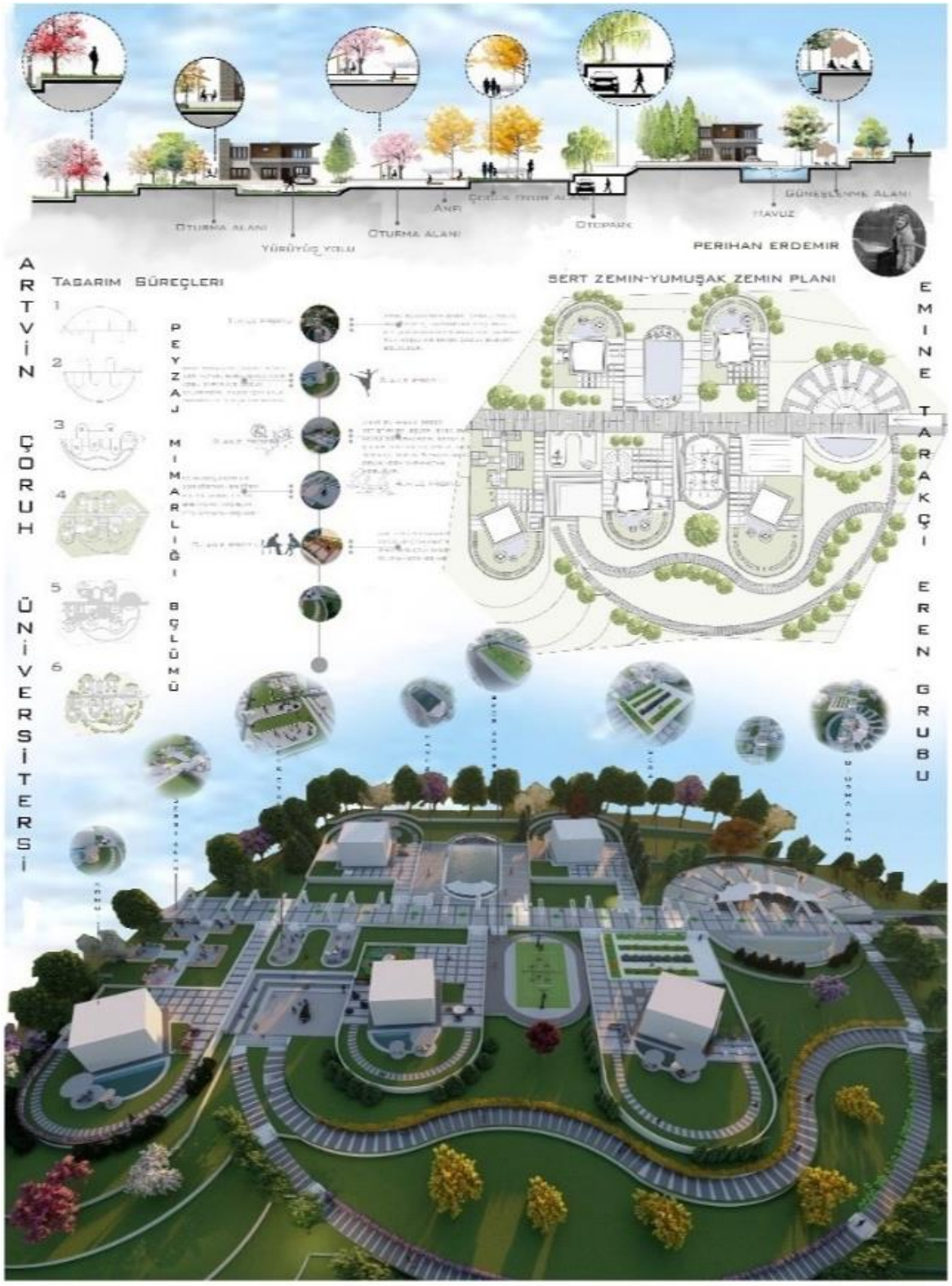
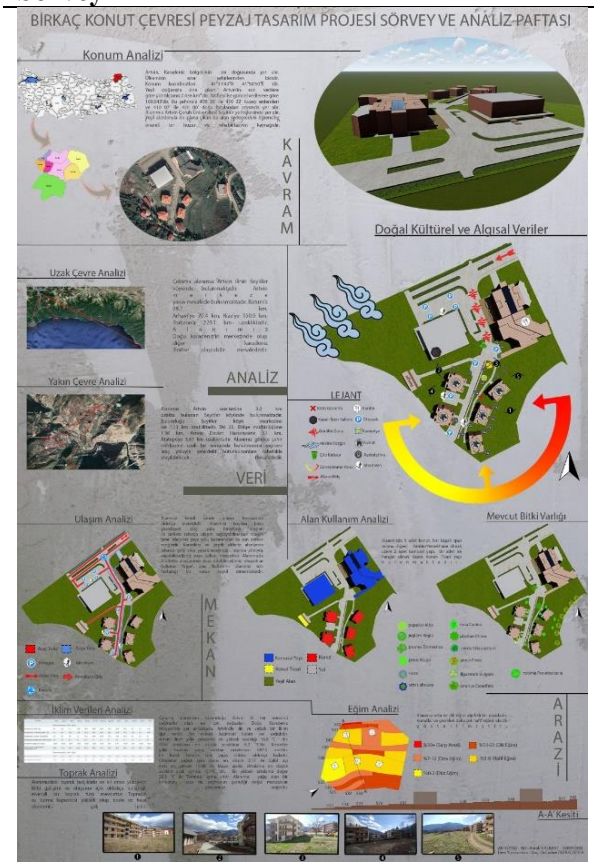


Figure 3. Presentation sheet of Perihan Erdemir's housing environmental design project

The users consist of predominantly athletes in the fourth student's project. The occupations of the other users are models, actresses, presenters, singers, and psychologists. The spaces designed for these users in open areas, are the entrance area, car park, miniature football court, mini golf court, fitness area, playground, yoga area, demonstration area, ornamental pools, water walls and green areas, promenades (Table 5).

Table 5. Housing environmental design project process and stages of Burak Nalbant

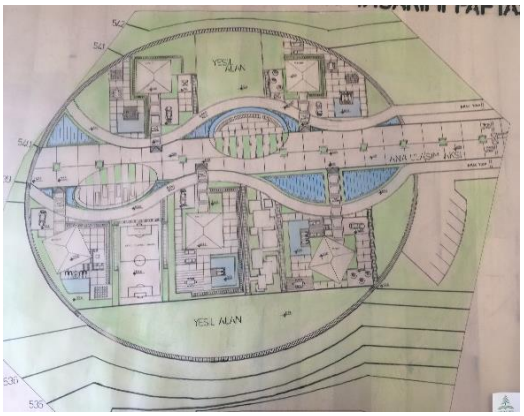
Sörvey



Leke çalışması



Sert zemin-yumuşak zemin plan paftası



Üç boyutlu görünümler çalışması





MAKET



The fourth student's presentation sheet includes section study, plan, family profiles and three-dimensional views (Figure 4).



Figure 4. Presentation sheet of Burak Nalbant's housing environmental design project

Fifth student has designed the activity areas in the project including entrance to the area, security, indoor and outdoor parking, Japanese garden, rock garden, playground, sitting areas, burn pits, water canal, open tent camping areas on canal and seating areas, ornamental pool, green areas, and has designed swimming pools, barbecue areas, sitting corners and playgrounds immediate surroundings of houses (table 5, figure 5).

Table 6. Housing environmental design project process and stages of Melike Kaycı

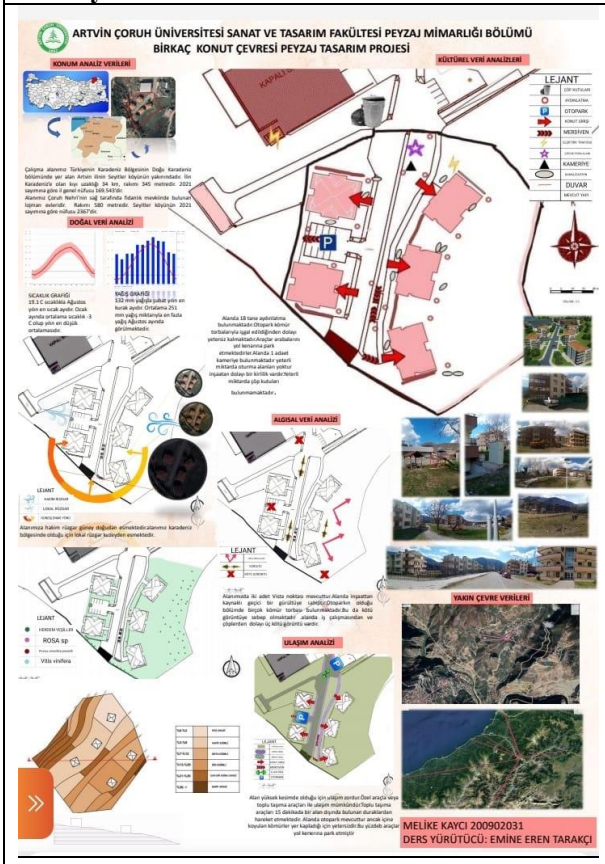
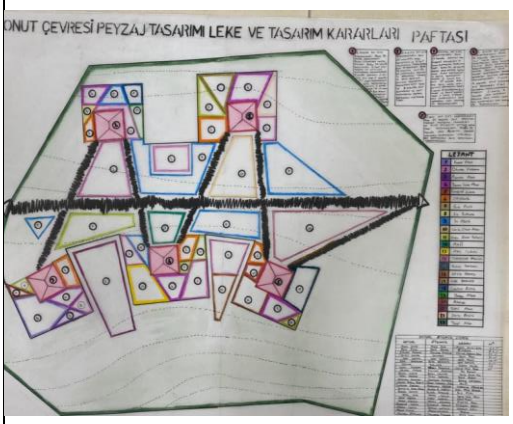
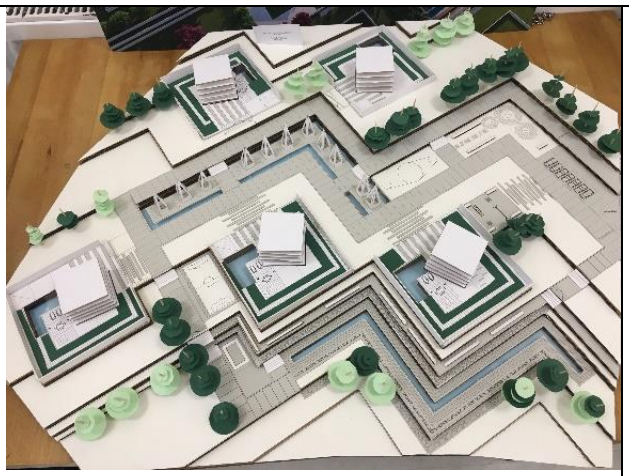
<table>
<tr><th>Sörvey</th><th>Leke çalışması</th></tr>
<tr><td> 
</td><td> 
</td></tr>
<tr><td colspan="2">Sert zemin-yumuşak zemin plan paftası
  </td></tr>
<tr><td colspan="2">Üç boyutlu görünümler çalışması
 
  </td><td> 
MAKET</td></tr>
</table>



Figure 5. Presentation sheet of Melike Kaycı's housing environmental design project

DISCUSSION and CONCLUSION

The user needs depending on the variety of users in the designed open spaces, the activities with which the user needs are met and the necessity of designing these activities in which spaces with which design principles is a situation that should be determined by the landscape designer. The fiction of the juxtaposition of activities in this system constitutes the success of landscape design. The landscape architecture education

process is a system that aims and teaches design to be a lifelong education. During the education process, the focus of the design on being original, creative and solution to the problem is conveyed and comprehended. The idea of the design process may seem a bit complicated to someone with little design background. Creating a design is not an easy task, it is necessary to analyse the current situation, to develop ideas for the definition and solution of the problem, to choose the best option among the developed ideas to design, and then to shape this option. In the context of this research, the same problem was solved with five different designs of 5 designers. The problem is designing spaces that will meet the needs and expectations of housing users. Students were asked to identify imaginary hero users to achieve more creative results rather than the expectations of users in the area. Thus, spaces will be designed variety in the whole area and the diversity of activities of each designer will differ from the other. At least, it has been aimed to create unique spaces designs that will distinguish each designer's design from the other's, apart from the primary needs. Accordingly, while the first designer designed a waterway, the open-air library, and the roof garden on the glass terrace, the second one designed the cascaded water pools, winter garden and a barn where the small horses live and a manege for the animal-loving residents. The third designer designed thematic gardens and the fourth designer designed predominantly sports areas because of choosing the users from professional sportsman. These areas are miniature football, mini golf, fitness, and yoga areas. The fifth designer designed burn pits, outdoor campsites, rock and stone gardens and a miniature Japanese garden. When looking the plant species they use in their planting designs, first designer has used *Tamarix gallica*, *tilia tomentosa*, *ginkgo biloba, picea pungens 'glauca', albizza julibrissin, aesculus hippocastanum, acer rubrum* form trees, *Malus floribunda*, *Prunus ceracifera, Prunus avium, Hibiscus syriacus, Pyrus communis, Biota orientalis; sarılıcı Hedera helix* from shrubs, *Vinca major, Cerastium tomentosum* and *Petunia violacea* lindl. from groundcovers. Second designer has used *Acacia dealbata, Acer palmatum, Acer platanoides, Acer pseudoplatanus, Aesculus carnea, Catalpa bignonioides, Cercis siliquastrum, Ginkgo biloba, Liquidambar straciflua, Magnolia grandiflora, Paulownia tomentosa, Tilia tomentosa* deciduous plants; *Abies nordmanniana, Cedrus antantica, Cupressocyparis x leylandii, Cupressus macrocarpa 'Goldcrest', Picea pungens 'Glauca', Picea abies, Pinus pinea, Taxus baccata, Thıjo occidenatalis, Juniperus virginniana* coniferous plants; *Campsis grandiflora, Campsis x tagliabuana, Hedera helix, Parthenocissus quinquefolia, Wisteria sinensis* from groundcovers. Third designer has used *Acer plamtaum, Aesculus carnea, Azalea japonica, Buxus smpervirens, Campsis radicans, Cupressocyparis leylandii, Euonymus japonica, Fagus sylvatica, Gingko biloba, Magnolia fraseri, Hedera helix, Salix babylonica, Tilia americana, Tilia tomentosa, Tilia pltyphyllos, Prunus serrulata, İlex aquifolium, Malus domestica, Morus alba 'Pendula', Prunus serrulata, Parthenocissus quinquefolia, Taxus baccata, Thıjo plicata ve Wisteria sinensis.* Fourth designer, has used *Tamarix gallica, Tilia tomentosa, Ginkgo biloba, Picea pungens 'Glauca', Albizza julibrissin, Salix caprea, Liquidambar straciflua, Elaeagnus angustifolia, Arbutus unedo, Malus floribundo, Prunus ceracifera, Prunus avium, Hibiscus syriacus, Pyrus communis, Buxus sempervirens, Photinia x fraseri; sarılıcılardan*

Parthenocissus quinquefolia, Hedera helix, Campsis radicans from trees, *Celosia argentea, Hemerocallis, Petunia, begonia ve Bergenia* from grandcover plants. The last designer has used *Betula pendula, Acacia dealbata, Acer palmatum, Aesculus hippocastanum, Salix babylonica, Magnolia grandiflora, Cercis siliquastrum, Agave americana, Ginkgo biloba, Powlonia tomentosa, Albizia julibrissin, Acer platonoides, Acer negundo, Catalpa bignonoides, Pinus mugo, Picea pungens 'Glauca', Cupressus macrocarpa, Pinus pinea* from trees, *Lavandula ve Vinca majör* from groundcover. Essentially, the most important issue that is emphasized during the environmental design project training is to convey to the student that there is a design form in which plant elements are the main element. This form is the artistic product of functional and aesthetic unity on an ecological basis of architectural and engineering principles and rules. The formation and permanence of this form is possible with the continuity of knowledgeable and experienced technical and artistic endeavour. When this key rule is grasped, the landscape design process becomes understandable, meaningful, and gain importance. The applicability of this process consists of the basis of the sustainable landscape and the richness of the historical landscape.

KAYNAKLAR

Gür. Ş., 1993. Mekan Örgütlenmesi , Ktü Yayınevi, Trabzon

Eid, S., Khalifa, M., & Abd Elrahman, A. S. (2021). Biophilic perceptions in the urban waterfront: analytical study of the Nile waterfront in central cairo. *HBRC Journal*, *17*(1), 19-39.

Hu, W., ve Zhang, P. (2016). Discussion on the Individual Design and Combination Form of Mountain Villas. Shanxi Architecture, 1-5.

He, Z., An, Y., Hou, P., ve Zhang, L. (2021). Research on Planning and Design of Mountain Villas Based on Geographic Information System. 8th Annual International Conference on Geo-Spatial Knowledge and Intelligence (s. 1-5). Xi'an, Shaanxi, China: IOP Publishing

Wang, S. (2015). Research on the Planning and Designing of Mountain Tourism Holiday Villa District Based on the Integration of Nature and Humanities. Hebei University of Engineering.

Ünal N. (2021). Müstakil Yapılarda İç Mekan Ve Çevre İlişkisinin Biyofilik Tasarım Bağlamında Ele Alınması. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, *4*(2), 88-99.

Ayan, N. (2007). Divorce because of Abandonment. *Selcuk Universitesi Hukuk Fakultesi Dergisi*, *15*, 39.

Keles, R. (1993). Kentlesme ve Konut Politkası. *İmge Kitabevi, Ankara*.

Düzenli, Tuğba ve Elif Merve Alpak. (2020) "Peyzaj Mimarlığı Çevre Tasarım Projelerinde Sentaktik ve Pragmatik Boyut İlişkisi". sed, 8/1 (2020 Mart: s. 31–42. doi: 10.7816/sed-08-01-04

COASTAL DESIGN WITH URBAN OPEN GREEN SPACES: CASE OF ARHAVI URBAN PIECE

Assoc. Prof. Emine Tarakci Eren
Artvin Çoruh University, Art and Design Faculty, Department of Landscape Architecture

ABSTRACT

In this study, it was aimed to give information about landscape designs in urban piece and processes developed within the scope of Project 4 course given in Artvin Coruh University Landscape Architecture Department undergraduate education, 3rd grade 6th semester. Therefore, studies related to these stages were added to the research by explaining all stages of environmental design projects of 5 selected students. In this context, the same problem was solved with five different designs of 5 designers. The problem is the landscape design of the given area as a study area in the urban area. The city and the coast in the region are disconnected and not connected healthfully is of another problem. What is expected from students who are aspiring designers is to bring together the coast and the city, and they should respond to the primary needs of the users while doing this. It has expected that each designer would create unique spaces that distinguish their design from the others. In the first stage of the project processes, the students have learned the needs and expectations of the citizens by conducting questionnaires. Accordingly, they designed spaces in line with the expectations of the users in the study areas. Results showed that they requested provide uninterrupted transportation from the open green areas in the city to the coast and maintained and qualified materials and furniture in the open spaces. The fact that it appeals to users of all ages and from all walks of life is that there is accessibility in-area. Users stated that they request outdoor eating and drinking spaces, beach on the coast, sunbathing areas, coastal design where they can do water sports, viewing areas, sports courts, walking paths, cycle routes, camping areas, qualified planted areas, they also requested that eating and drinking areas, sitting areas, viewing areas, demonstration areas, sculptures that symbolizing the city, plastic objects, sports facilities, playgrounds, safe entrances and exits and animal park sections, etc. in park areas close to the city. In other words, while the form and form of the spaces that students will design in the area change, the activities that the users will do in these areas are the same. Different spatial solutions have been developed for the same or similar activity types.

Key Words: Open Green Space, Coastal Design, Landscape Design, Arhavi, AÇU, Landscape Architecture

INTRODUCTION

Cities are a social system and a functional whole for meeting human needs and providing the best living conditions for people. While social distances are minimized in urban, relationship densities reach the highest level, and the city gains an institutional structure (Aydemir, 1999). Urbanization is an expression of population-based growth, a constant change and mobility in the economic, social, and cultural structure. It is also the expression of the continuous growth of the physical space and borders of the city (Aydemir, 1999).

While urbanization is a positive phenomenon, it can have negative physical, economic, and social consequences for the city and its inhabitants, if it cannot be controlled. Urbanization is also effective on intracity areas. The city center is getting crowded, the roads are getting wider to meet the urban traffic and increasing their number, intercity roads separate the city and coastal regions from each other, especially in the cities and districts in the Eastern Black Sea Region like our study area. This problem has been effective in developing environmental design projects, and in choosing this subject as a term topic in this research. In line with this problem, the objectives of this study are as:

- To connecting the coast and urban open green spaces
- To propose and design space solutions in line with the needs and expectations of the citizens while providing connections.

Open green areas in urban space are generally in unity and completed each other. Therefore, being one of the basic uses of area, open-green spaces revealing and shaping the physical structure of the city and a balancing element integrates other land uses (Gül and Küçük, 2001). Urban open green spaces are vital elements for cities. They provide the shaping of the structural and functional basic elements that make the city and urban areas more liveable for its inhabitants. They also play a key role in improving the quality of life. Urban green spaces are not only important due to their ecological functions, but also their central role in the health of, social welfare of citizens, economic benefits they provide, and the development and distribution of sustainable ideas (Urge, 2004). From all these reasons, creating urban open green spaces in the city is imperative and vital. Their physical, psychological, and economic contributions to the city and its inhabitants should not be ignored.

Open green spaces have a multifaceted positive effect on the city and its inhabitants. However, to have a positive effect, these spaces must be well planned and designed. Nowadays, the planning and design of open and green spaces is done by experts from different professional disciplines. In this way, they have been provided to be useful for the city and its inhabitants for a long time. Because today's cities are growing rapidly, the connection of the citizens with the countryside is disconnected. It is tried to satisfy the nature longing of the citizens by introducing green areas within the increasing building areas in the cities. This has been the case not only today, but throughout history. For example, when cities grew, trees have planted between built-up areas, and even pot plants were used for street decoration in the Hellenistic period (Mumford, 1961). According to Richter (1981), the functions of open green spaces are as classification, connection, bioclimatic-hygienic, protection, aesthetic, vital, recreational, and areic protection (Gökalp, 2006). According to Urge (2004), open green spaces have social, ecological, environmental benefits, economic, design and planning functions (Atalay, 2008). User requirements in urban open spaces involve the experiences and activities that people think they will take pleasure and can vary from a comfortable entrance

where people can easily enter the area to functions that allow them to linger actively or passively in the area. When it comes to the application of an open space design that has been created without adequate consideration of these requirements, it will be inevitable that there will be conflicts between the space and its users, and the space will suffer with its limited use. The most important requirement in the creation and sustainability of a successful open space is to enable people to use and like it. Previous studies in urban open spaces such as parks and squares show that the prerequisite for successful spaces is to meet the basic needs of people (İnan, 2008). In fact, the coasts are assessed within open green areas. Therefore, all the features and functions mentioned about urban open green spaces are valid for coast and coastal parks. There is an important landscape component that defines coasts, is the presence of water. The coasts that are the subject of landscape designs can be seaside, riverside, lakeside, streamside, and ocean shores. Water has attracted the attention of designers and users in all landscape works from past to present. Apart from the fact that water is our source of life, its presence in open green areas has many ecological, psychological, aesthetic, and functional benefits. Coastal areas are a part of natural resources where water and land parts meet, must be carefully protected and used for appropriate purposes in the most efficient way. The ecological structure of the coastal areas has rich resource potential, and the ease of transportation has made the coasts attractive as a residential and recreational area for centuries. However, coastal areas are destroyed day by day due to the rapidly increased population, cannot be planned to meet human needs (Karaşah et al., 2010).

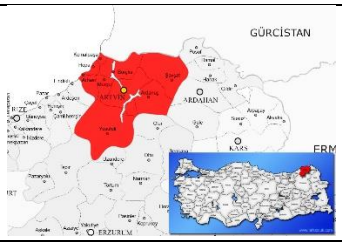
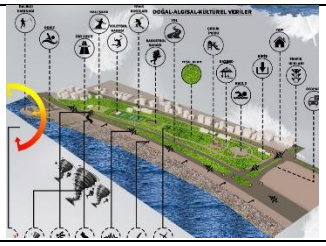
MATERIAL and METHOD

Study Area

The study area is an urban open green area located between latitude 41,351 and longitude 41,301 in the coastal part of Arhavi district in Artvin province in the Eastern Black Sea Region of Türkiye. The size of the area is approximately 125.600 m^2. The study area is in the Arhavi district center and is 30 km far from the Sarp Border Gate. Due to its proximity to the Sarp Border Gate, the city has a great contribution to the country's tourism. Since the area is in the district center, it is very close to many functional areas such as a public institution, school, bank, hospital, commercial buildings, bus station etc. Arhavi is located in the highest rainfall region of Türkiye. Considering the Aydeniz and Erinç climate classifications, Artvin province is humid. The highest temperatures of the year are in August (43.0 °C) and July (42.0 °C), and the annual average temperature is 12.3 °C. While the average sunshine duration is 7.1 hours at the highest in June and 2.1 hours in December at the lowest. The average number of rainy days is 15.08 days in May at most and 8.17 days in September at least. The annual average number of rainy days is 129.2 days. The total annual precipitation is 690.4 mm. The month with the highest average rainfall is 86.0mm in December, and the least in August is 29.3mm. Transportation in and out of the area can be provided by pedestrian and vehicle roads. *When the plants in the area are examined, there are Alnus orientalis, robusta species. When the soil structure of the study area was examined, fill soil was used. According to the accessibility analysis of the study area, it*

is possible to reach the area, which is located in the middle of the Black Sea coastal road and the urban transportation road, by pedestrian and vehicle road. There are pedestrian, underpass, and overpasses around the area in order to ensure the accessibility of pedestrians. There are minibuses and taxi stand in the immediate vicinity of the area. There is an intercity road to the north and an urban road to the south and west. When the socio-demographic characteristics of the district are examined, the population is 18,000, and the economic resources are tourism, fishing, transportation, and agriculture (Figure 1).

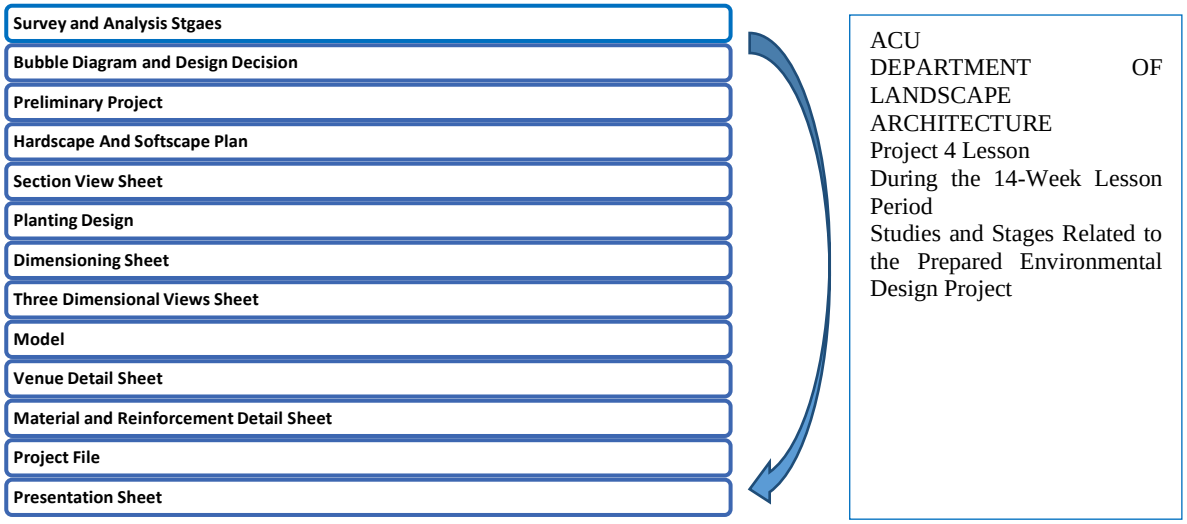
Figure 1. *study area*

Türkiye	Artvin	Arhavi
		

Method

The material of the research consists of the environmental design projects and all the stages of this project prepared by 5 landscape architect candidates who took the 3rd grade 6th semester project 4 course in Artvin Çoruh University (AÇÜ) Department of Landscape Architecture (figure2).

Figure 2. AÇU, Landscape Architecture Department Project 4 Course Environmental Design Project Stages



RESULTS

The research was conducted on the answers given to an open-ended design task by a total of 5 students at Artvin Çoruh University, Department of Landscape Architecture. It was examined how students used their past experiences when faced with a new problem, how their design decisions changed in line with their experiences and how they deliver different solutions, and these studies consist of the findings of the research.

The characteristics of the 5 landscape architect candidates participating in the research are as in (table 1).

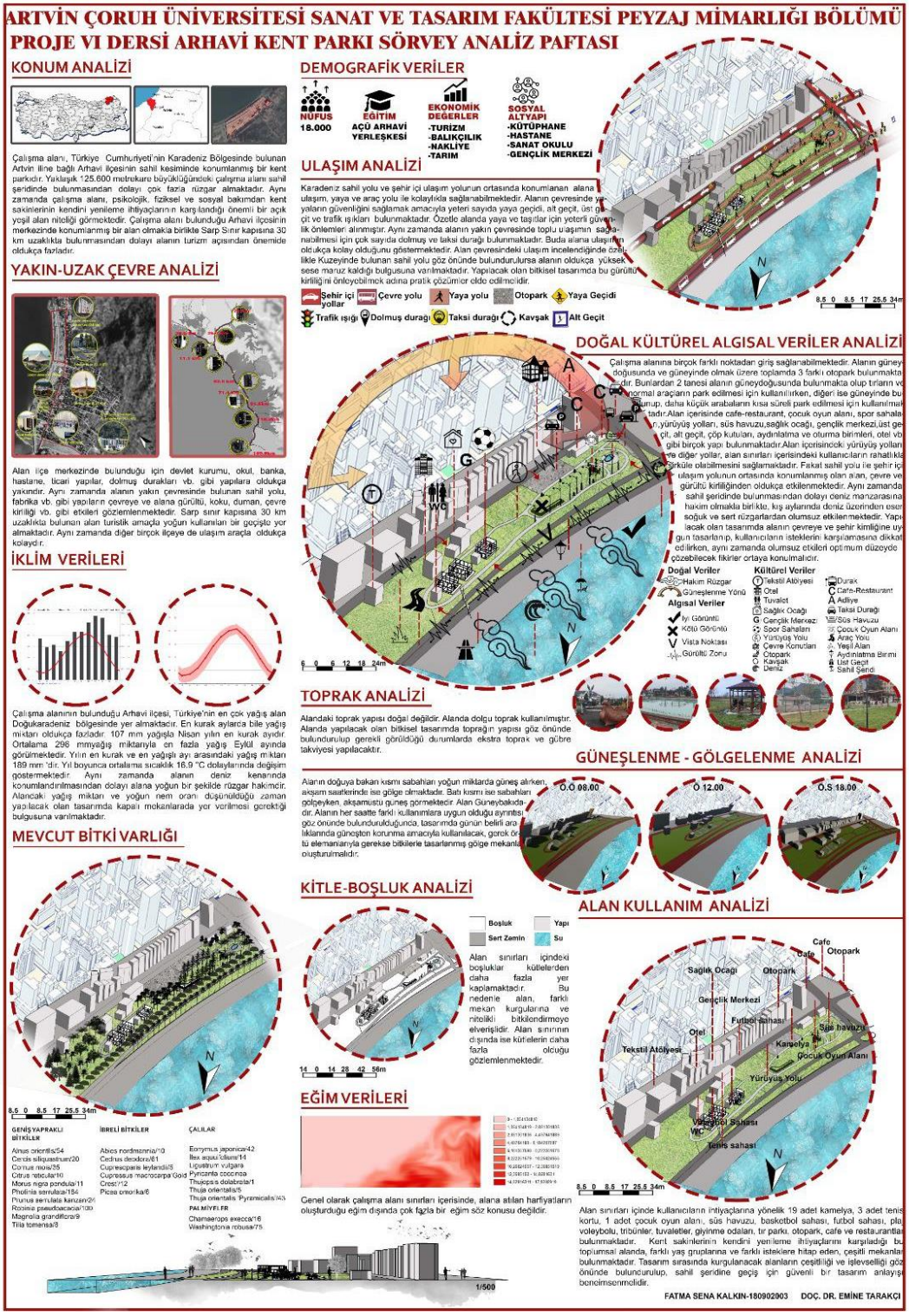
Table 1. Information about the students participating in the research

	Designer Code	Age	Gender	Class
1.	First Designer	21	Female	4. Sınıf
2.	Second Designer	21	Male	4. Sınıf
3.	Third Designer	21	Male	4. Sınıf
4.	Fourth Designer	21	Male	4. Sınıf
5.	Fifth Designer	21	Male	4. Sınıf

Findings related to Survey and Analyse Stage

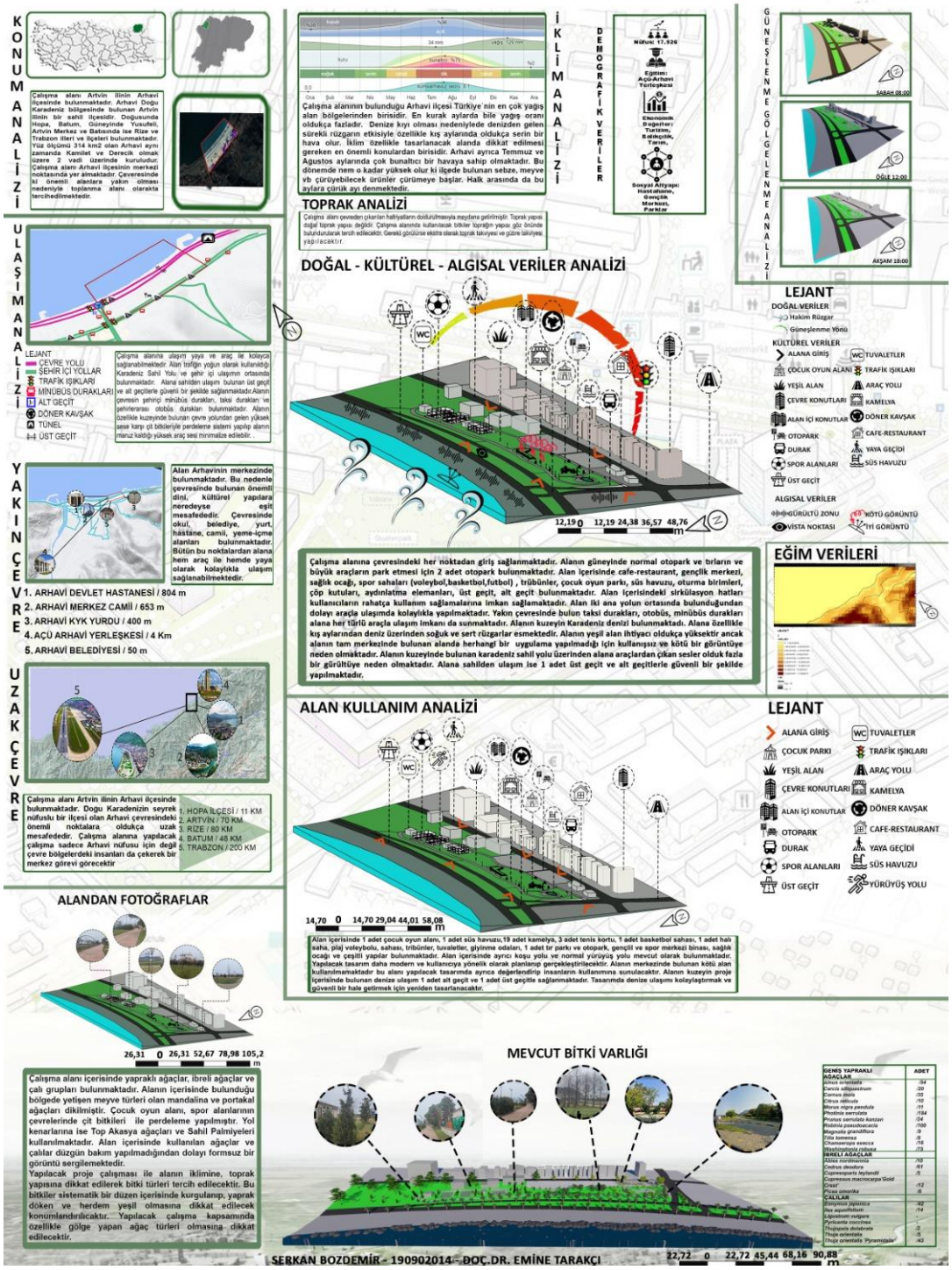
In the first designer made analyses in his/her survey as location analysis of the study area, near and far environment analysis, climatic data of the city and the district, analysis of the socio-demographic structure of the citizen in the study area, analysis of access in and out of the area, analysis of natural, cultural, and perceptual data, soil analysis, sun and shading analysis, mass-space analysis of the study area, land use analysis, existing vegetation analysis and slope classification of all areas in the study area. Accordingly, the student's determinations and analyses were as; in the location assessment student emphasized that the study area is located on the beach, open to the wind, but the existence of the coastline is an important open green area where the psychological, physical, and social needs of the city residents are met. The student also claimed that the study area is valuable in terms of tourism due to its proximity to Georgia. In the far and near environment analysis, the advantages of the study area being in the city center were emphasized, and its proximity to all urban function areas was also evaluated as an advantage. However, student also stated that the urban road passing through the factory and study area in the city center creates environmental pollution such as noise, smell, and smoke. Student indicated that the study area is on the transit route to other provinces and districts and there is no problem in terms of accessibility. In the analysis of the climate data, student urge upon the precipitation and temperature, and emphasized that Arhavi is located in the rainiest region and that the amount of precipitation is high even in the driest seasons throughout the country. Student mentioned that there is humidity in the area but did not include numerical values. For these reasons, student stated that she/he would include semi-closed spaces in her/his design. The student identified the existing plants in the area and divided them into broad-leaved plants, conifers, shrubs, and palms. Student has determined the existence of existing plants, but there is no determination related to those plants that will be protected, removed, planted, or cut down. In slope analysis, student emphasized the suitability of the slope intervals in the study area and stated that slope wouldn’t hinder the design of her/his spaces. In land use analysis, student stated that there are areas such as sitting areas, picnic areas, sports courts, playground, ornamental pool, basketball court, football court, walking path, car park, cafe, truck park (figure 3).

Figure 3. Survey work of the first designer (Fatma Sena Kalkın)



Findings related to the survey and analysis of the second designer; student emphasized in his/her location analysis that Arhavi was built on two valleys, Kamilet and Derecik unlike the other student and stated that the study area was the district's assembly and distribution area. In the access analysis, the ring road, urban roads, traffic lights, minibus stops, under and over crossings, intersection and tunnel were shown, and student made an evaluation that pedestrian access to the area is more difficult, but vehicle transportation is easier (Figure 4).

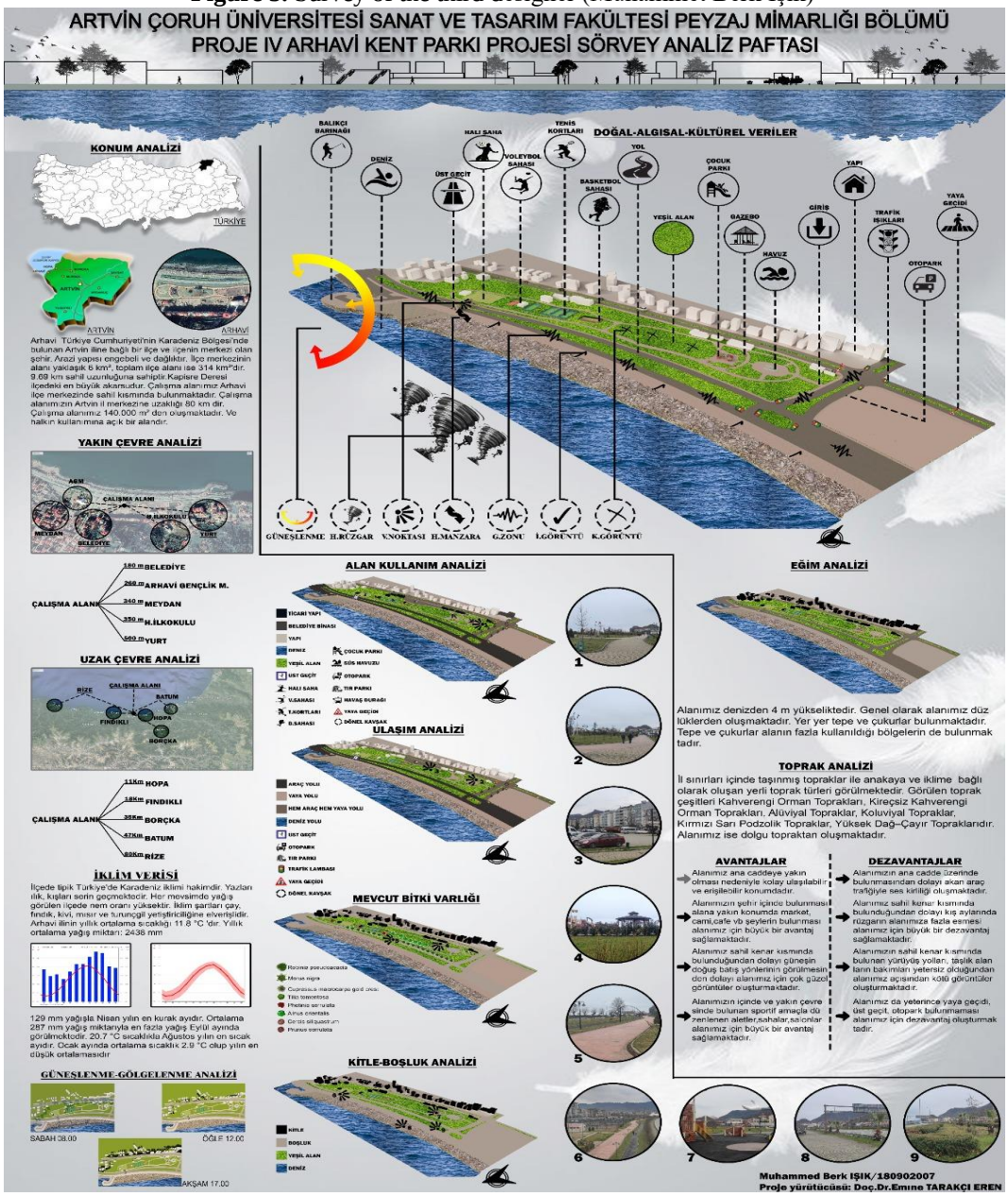
Figure 4. Survey of the second designer (Serkan Bozdemir)



The third designer mentioned the existence of Kapisre creek in the spatial characteristics of the study area unlike other designers. Student stated that the town hall, youth center building, square, primary school and dormitory are in the immediate vicinity of the area. In the climatic analysis, only temperature and precipitation graphs and information about are given. Student created a collective table of advantages and disadvantages for each analysis. According to this, student claimed that being close to the main street is an advantage in terms of accessibility, but it is also a disadvantage because it creates sound and noise pollution. Student stated that the presence of both a city and a coast in the area is an advantage but being open to the

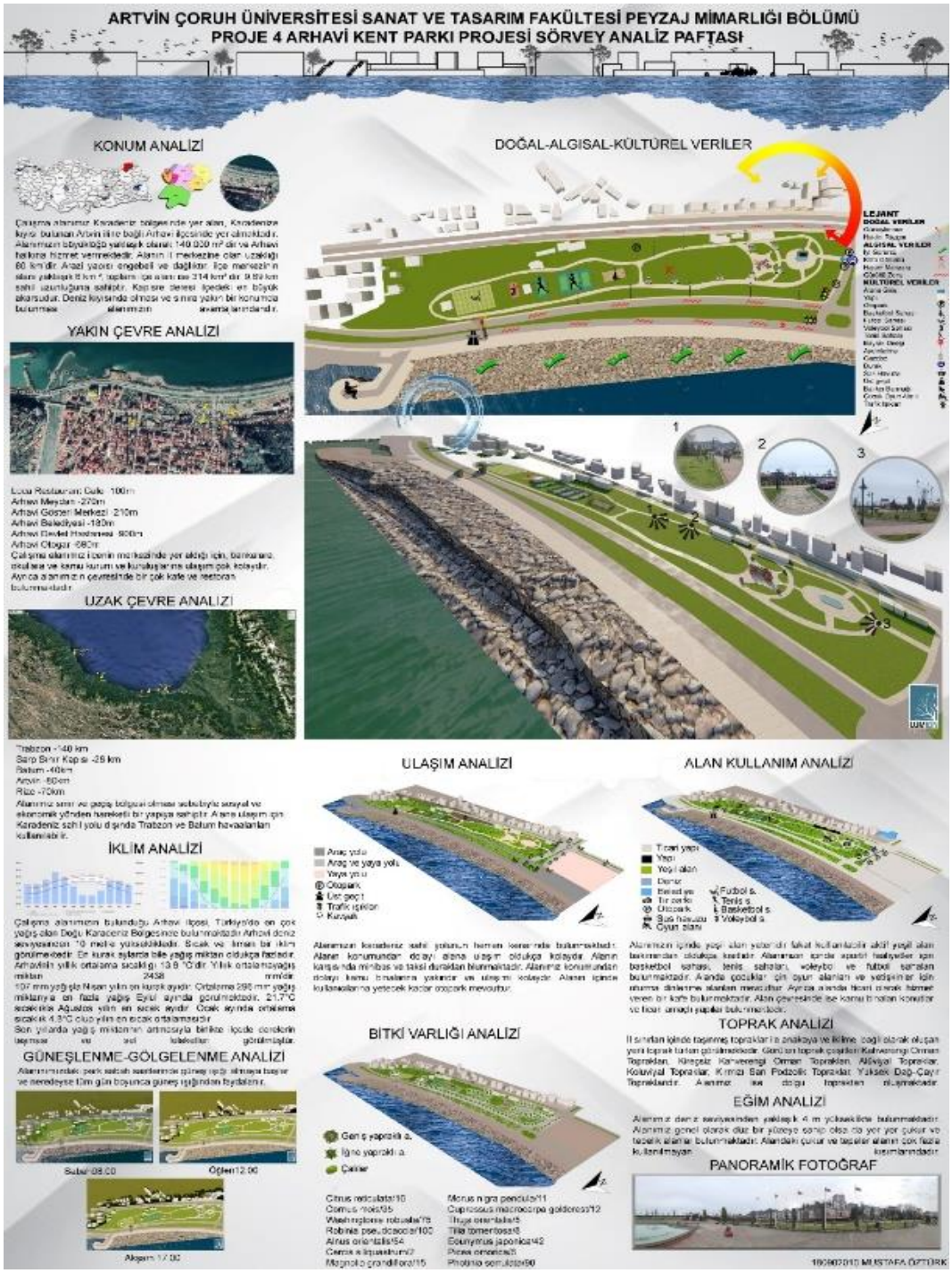
prevailing wind is a disadvantage (figure 5).

Figure 5. Survey of the third designer (Muhammet Berk Işık)



When the survey of the fourth designer was examined, student made location, natural, perceptual, and cultural data analysis, near and far environment analysis, transportation, climate, land use, vegetation, soil, and slope analysis like other designers. However, student has less decision to evaluate data than other designers. There is no failure in the drawing and graphic representation of the survey (figure 6).

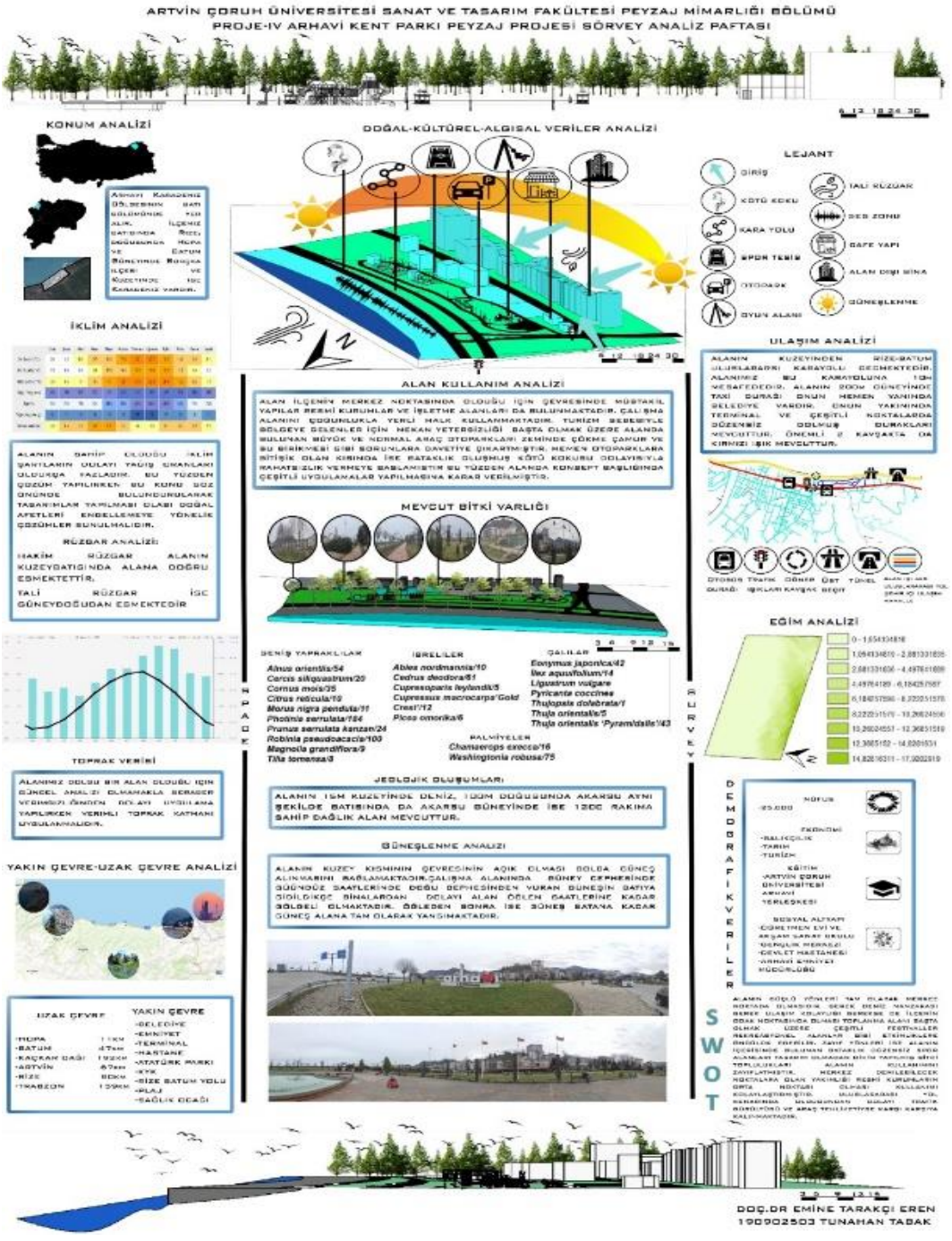
Figure 6. Survey of the fourth designer (Mustafa Öztürk)



The fifth designer made SWOT analysis in her/his work unlike other designers. In other words, it has defined the strengths and weaknesses of our area. Accordingly, one of its strengths is being in a central location and has a coastline. In addition, the inclusion of the sea view in the design was defined as a strengths. Student stated that the study area can be described as an urban focus and this situation provides convenience in accessibility and also claimed that the study area could host the county's festivals and recreational activities. On the weaknesses, student stated that the presence of swamps in the area, and planting designs were done without taking the design criteria as a basis, which caused chaos around the sports courts. Student also stated that the area is open to the prevailing wind and there is noise pollution due to the intercity road. In addition,

student stated that since the area is close to the Georgian border gate, it is one of the frequent destinations of the trucks of intercity shipping companies and it is a serious problem for the trucks to park indiscriminately everywhere (figure 7).

Figure 7. Survey of the fifth designer (Tunahan Tabak)

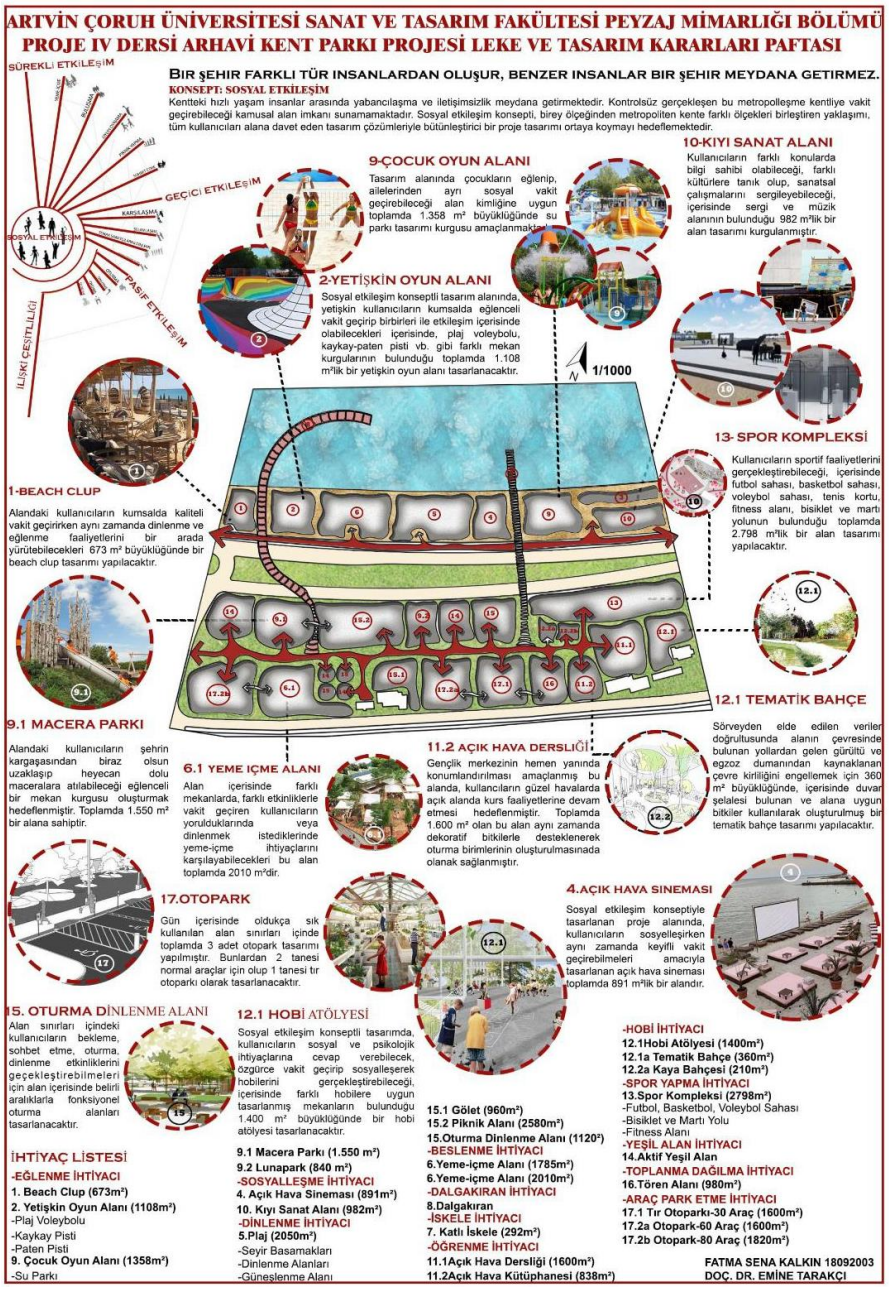


Findings related to Bubble Diagram and Design Decision

The first designer has prepared a need list for users in the bubble diagram and design decisions in line with the obtained data from the survey and analysis and surveys with the citizen in the previous stage. Accordingly, there is plage (2050m^2), beach(700m^2), viewing steps, resting, and sunbathing area, adult playground (1100

m^2), children's playground (1360 m^2), adventure park (1550 m^2), funfair (840 m^2), open air cinema (890 m^2), coastal art area (890 m^2), picnic areas (2500 m^2), eating and drinking areas (2010 m^2), water element (960 m^2), breakwater (300 m$^{2)}$, pier, sky road, open air library (840 m^2), hobby atelier (1400 m^2), thematic garden (360 m^2), rock garden (210 m^2), sports courts (2800 m^2), active green areas, ceremony area (980 m^2), truck parking (30 truck) lot and car (150 car) park in the need list. Student tried to explain the places where these needs will be met with examples and also prepared a plan that shows the relationship and connection of these activity areas with each other and where in the study area will be designed (figure 8).

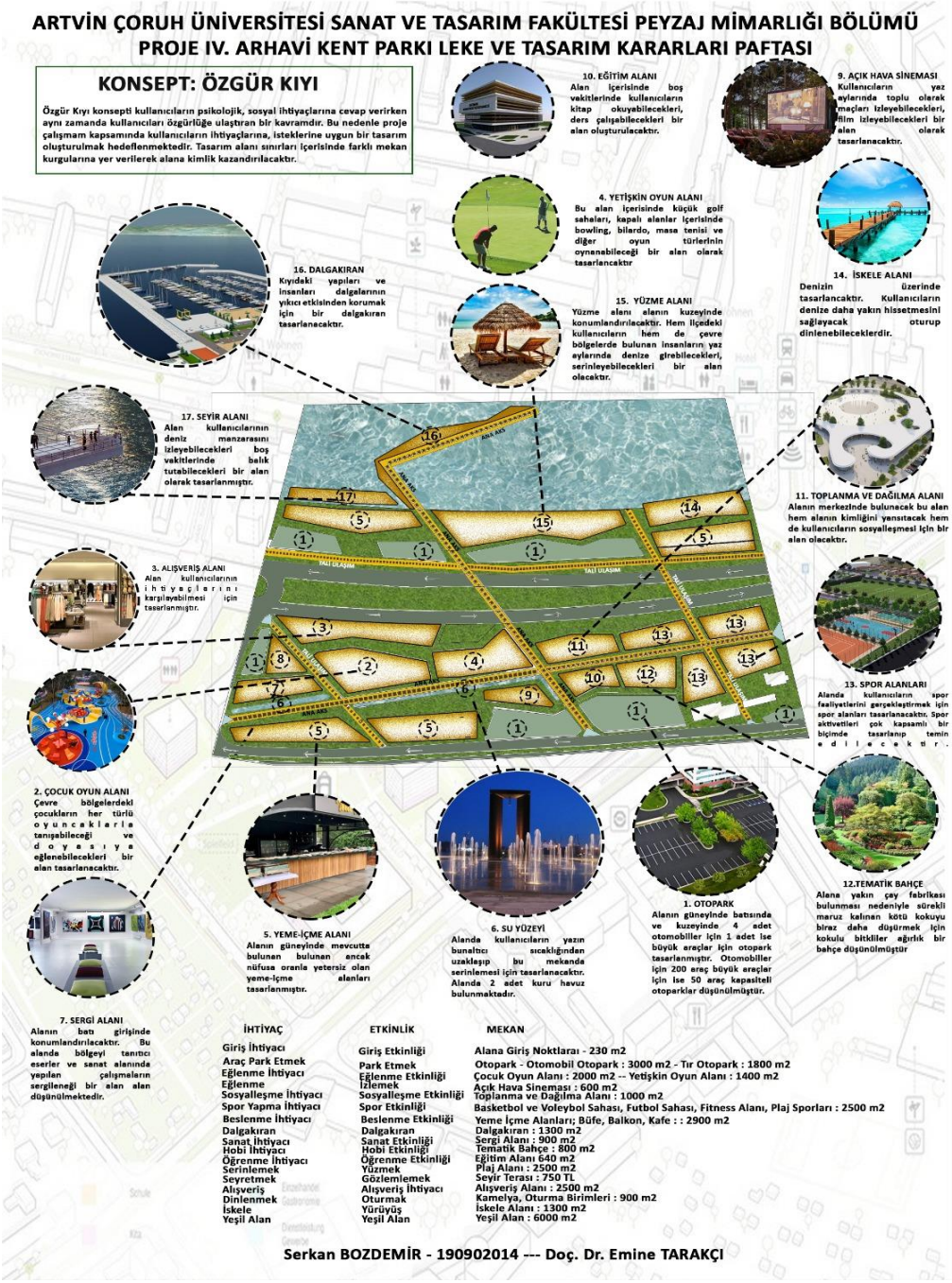
Figure 8. The study of stain and design decisions by the first designer (Fatma Sena Kalkın)



The second designer had thought the entrance to the area (230 m^2), car park (4800 m^2), children's and adult playgrounds (3400 m^2), open-air cinema (600 m^2), assembly areas(1000 m^2), sports areas, eating and drinking

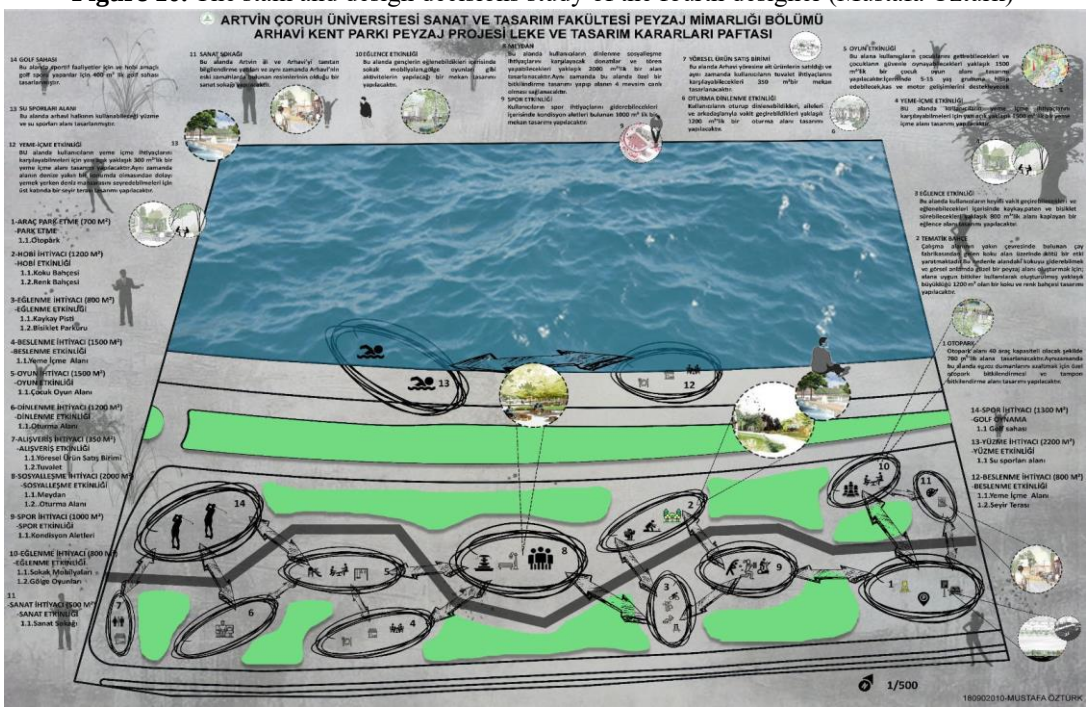
areas(2900 m^2), exhibition areas, breakwater (1300 m^2), thematic garden (800 m^2), training area(640 m^2), beach(2500 m^2), viewing areas(750 m^2), shopping area(2500 m^2), sitting and picnic areas(900 m^2), piers(1300 m^2), and green areas(6000 m^2)(figure 9)

Figure 9. Stain and design decisions study of the second designer (Serkan Bozdemir)



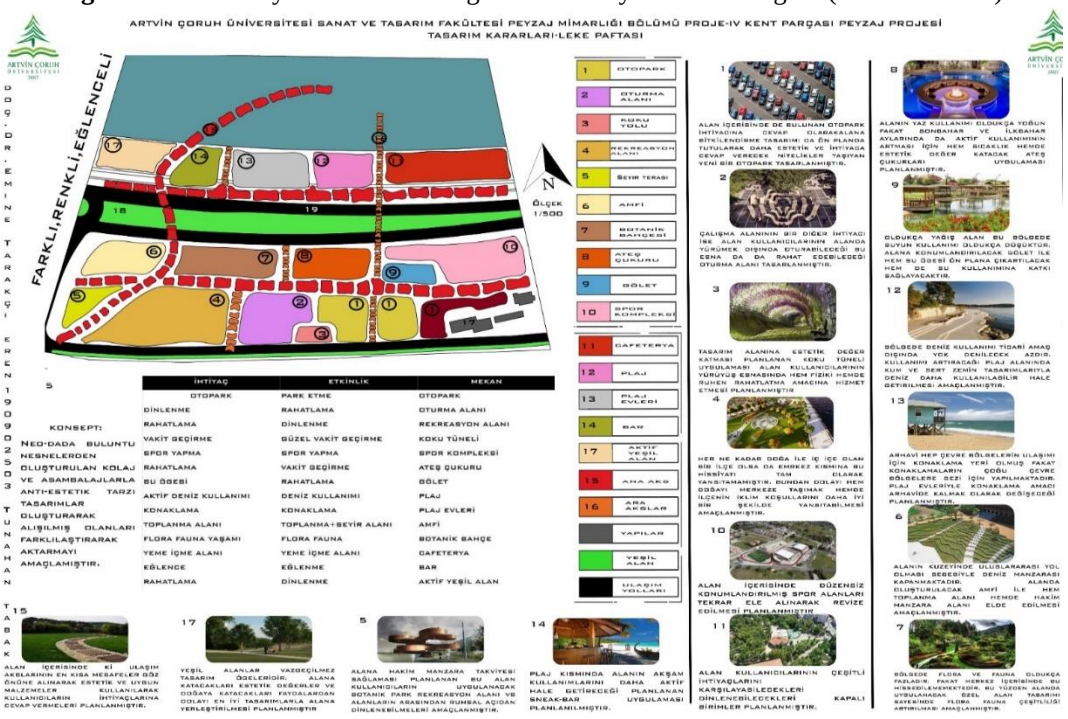
The bubble diagram of the third designer was not taken into consideration because it was insufficient and not suitable quality. Fourth designer' study also is not enough. In addition to drawing and graphic expression techniques, all survey data were not well analysed in terms of content and the proposed need- activity-space suggestions were insufficient (figure 10).

Figure 10. The stain and design decisions study of the fourth designer (Mustafa Öztürk)



Looking at the bubble diagram of the fifth designer, student suggested scent gardens, burn pit, camping areas, amphitheatre, and botanic gardens, unlike other designers. It has included examples about these activity areas, but there is no size of the areas (Figure 11).

Figure 11. The study of stain and design decisions by the fifth designer (Tunahan tabak)

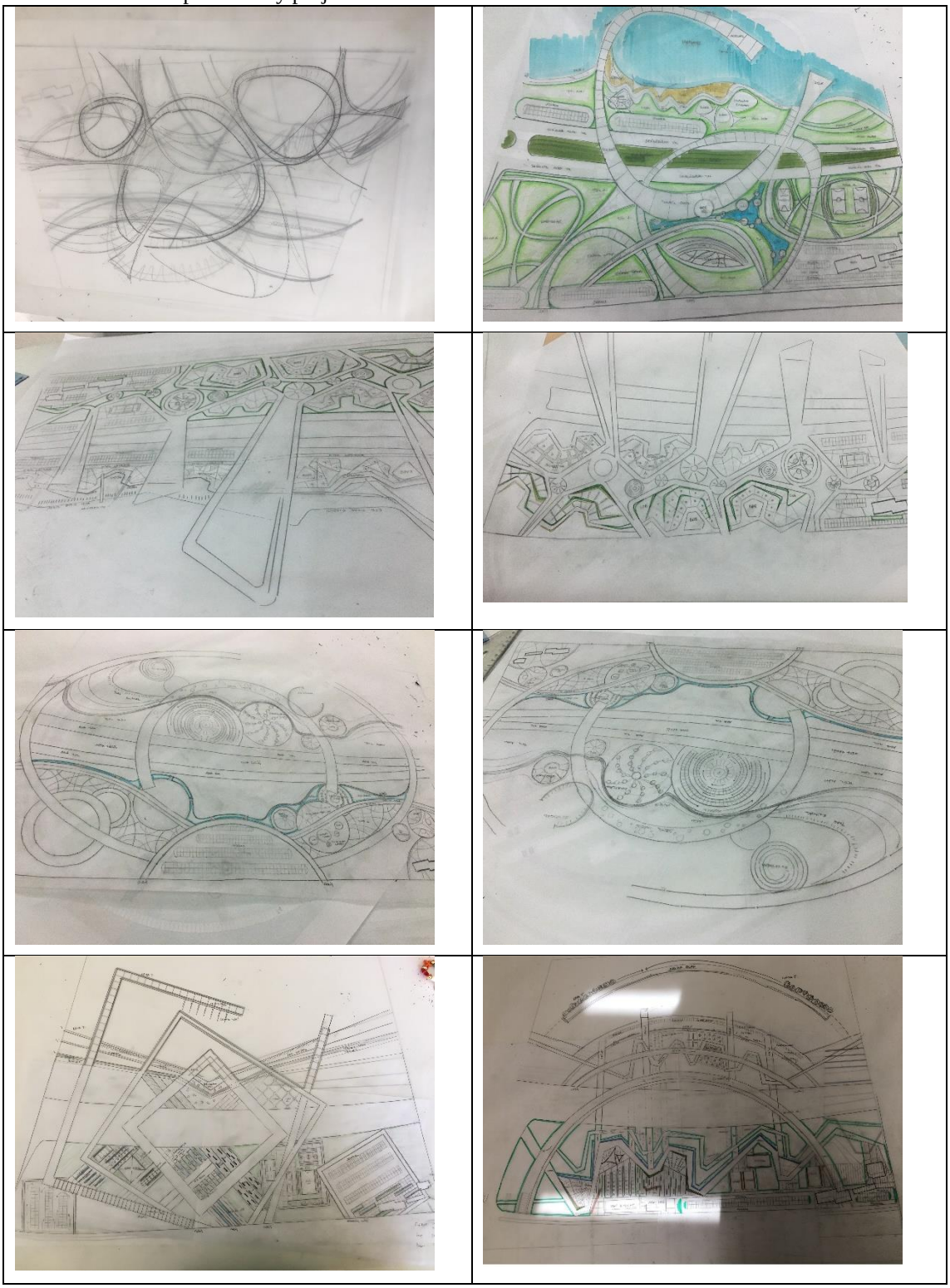


Findings related to Preliminary Project

Studies on the preliminary projects of all designer candidates are as in Table 2. At this stage, style and form

studies begin regarding the needs program and activity areas determined in the previous stage (table 2).

Table 2. Students' preliminary projects



Findings Regarding Models and Three-Dimensional Studies

Images of the first designer's mockup work (Table 3).

Table 3. Model work of the first designer (Fatma Sena Kalkın)

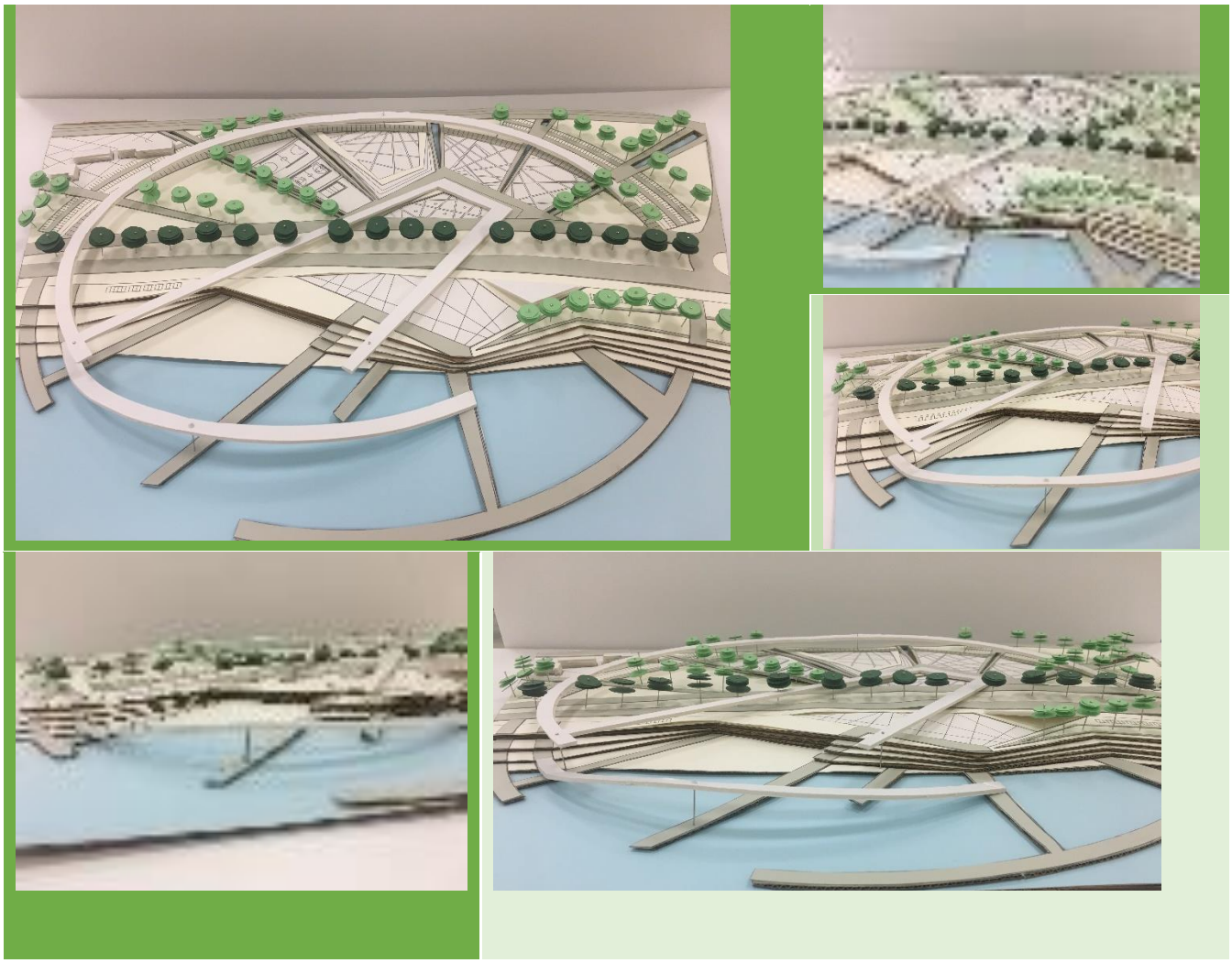
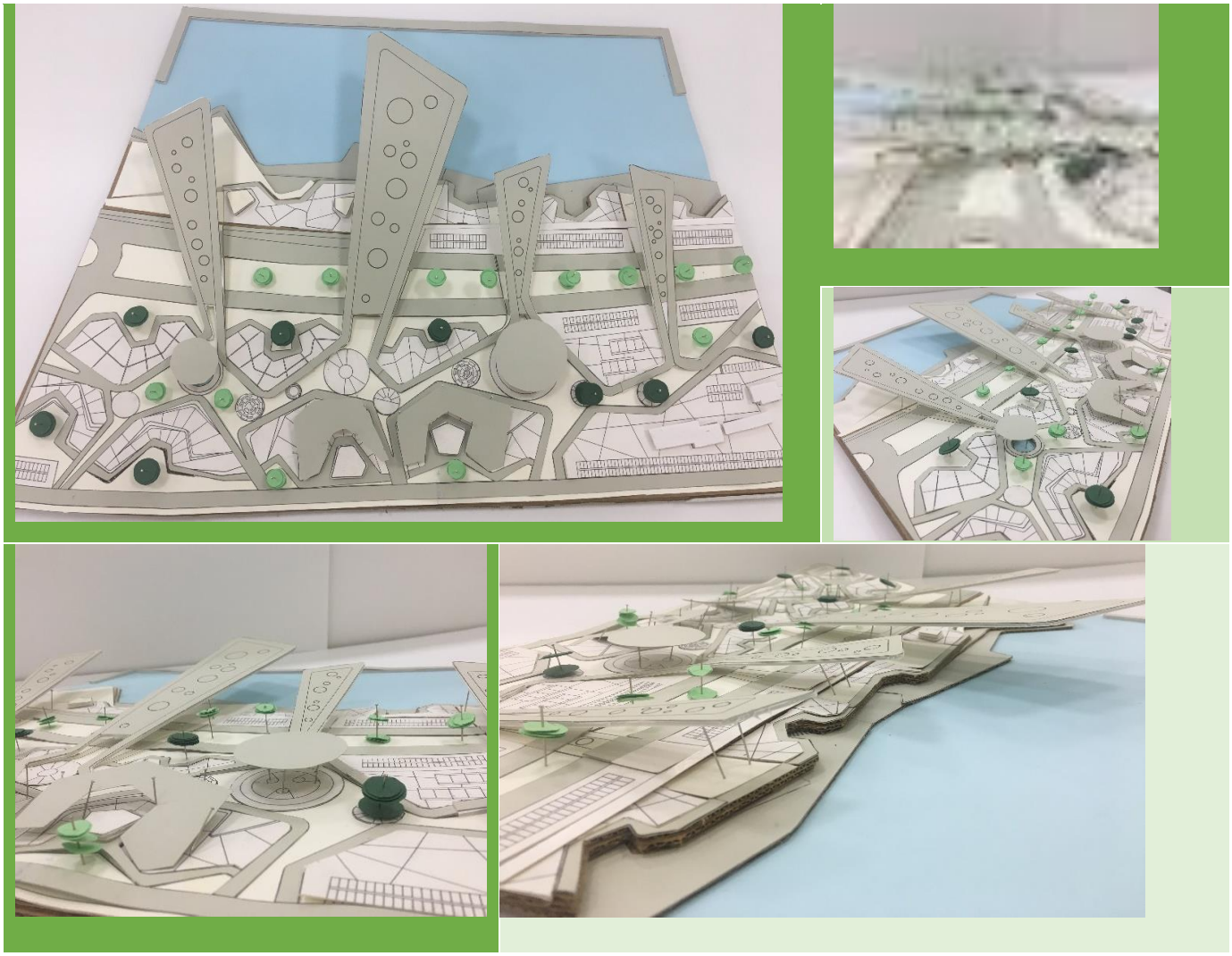




Table 4. model work of the second designer (Serkan Bozdemir)



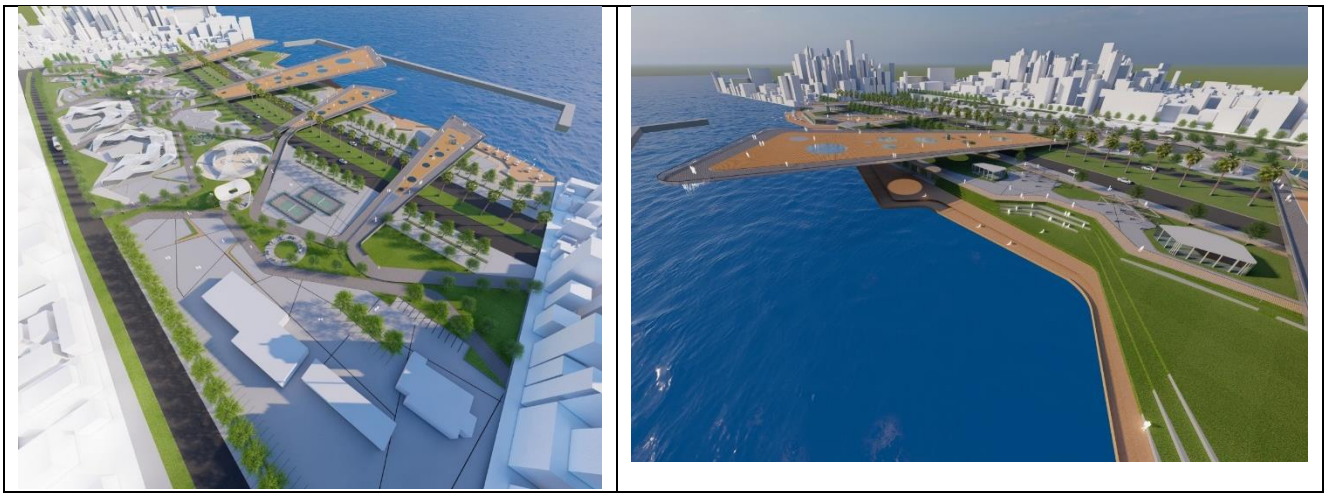
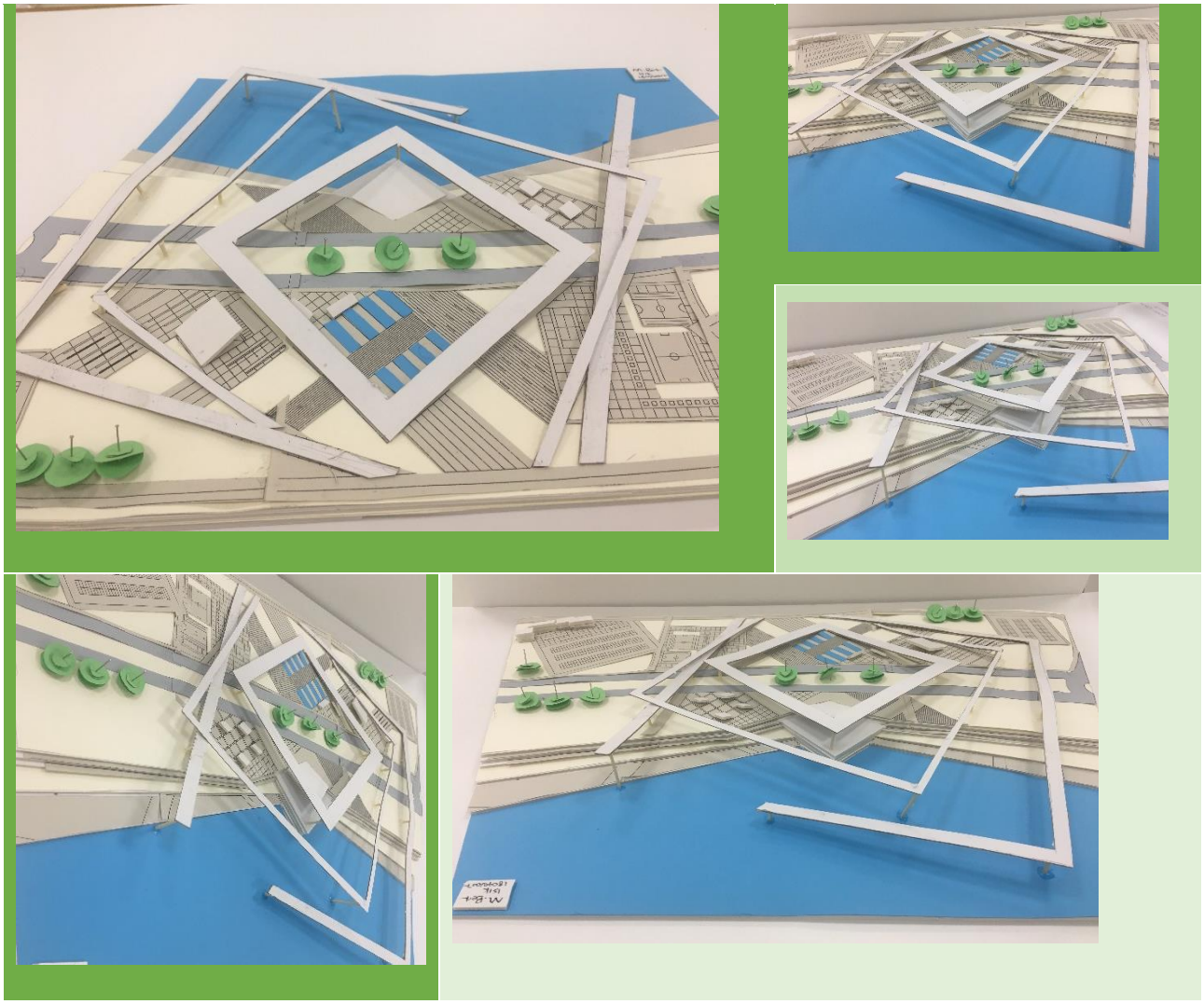


Table 5. model work of the third designer (Muhammet berk Işık)



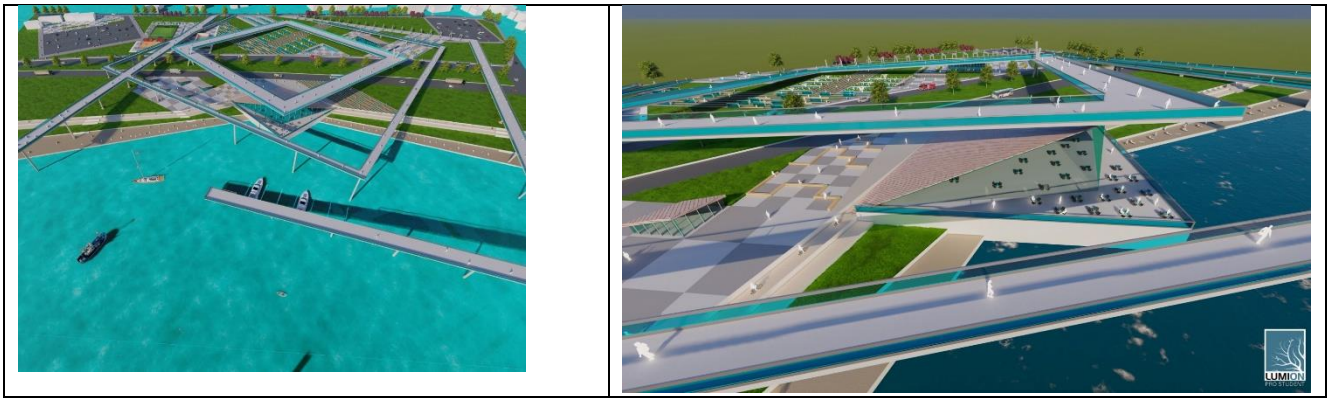


Table 6. Model work of the fourth designer (mustafa Öztürk)

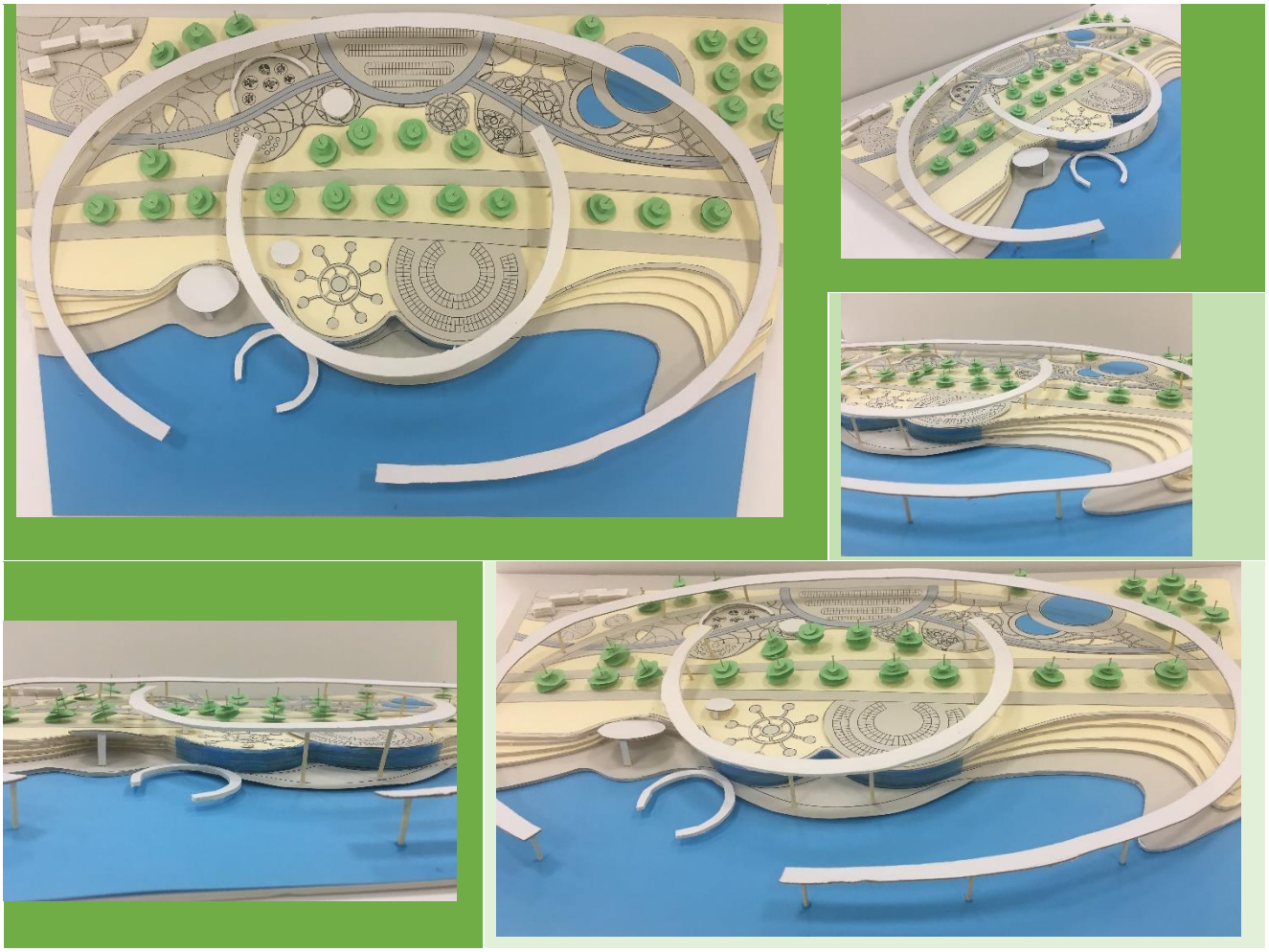
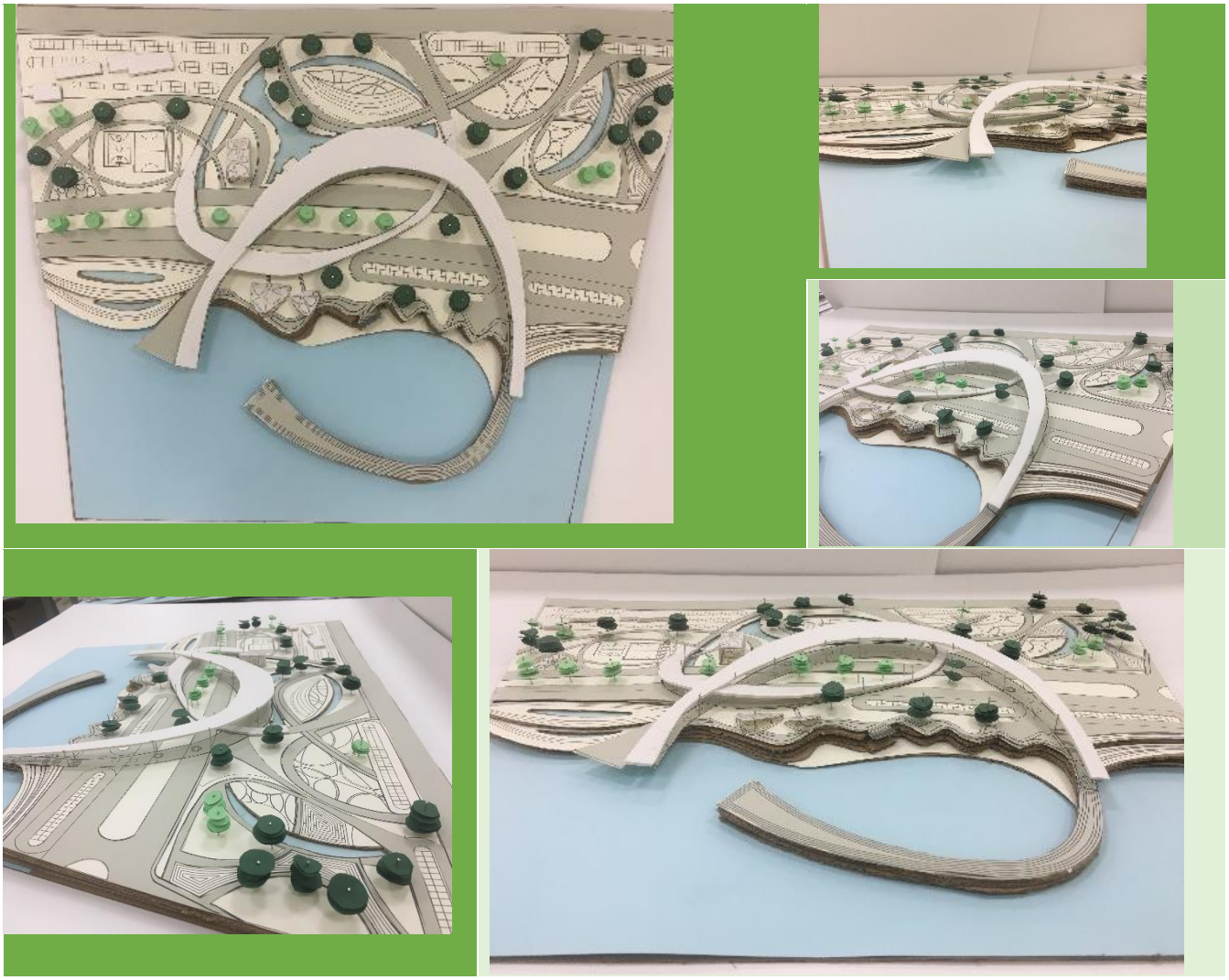
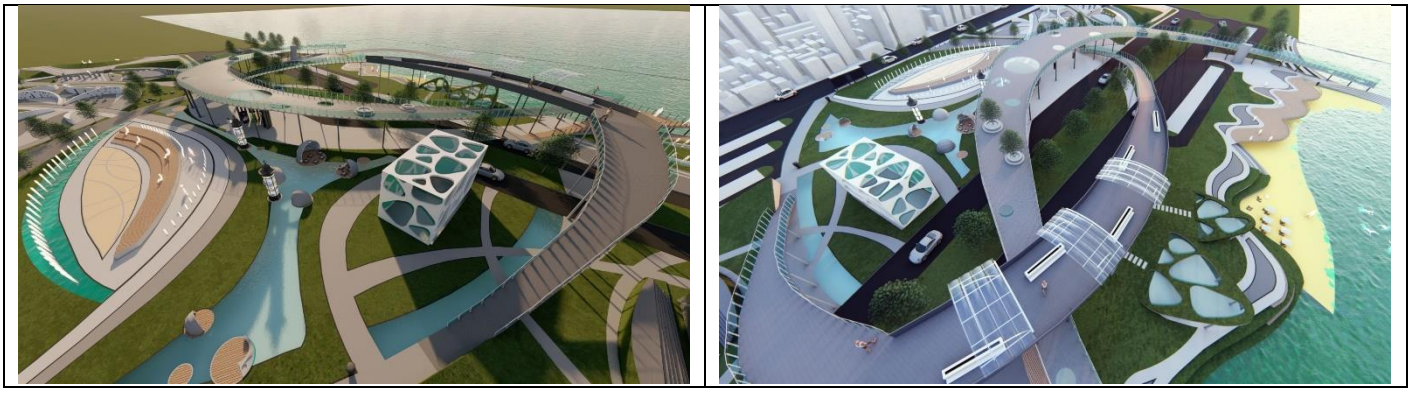




Table 7. model work of the fifth designer (Tunahan tabak)





Findings related to Presentation Sheet

This stage is the last stage of the project training process in AÇÜ Department of Landscape Architecture. Until this stage, all the works should be prepared, and student give place to the best drawings and visuals of his/her project. If all semester has not been properly scheduled, this sheet cannot be prepared anyway, and the student cannot present his/her project. In this study, student explain her/his project by giving place to three-dimensional visuals related to the whole and spaces, besides technical drawings such as plan, sectional view (Figure 12).

Figure 12. Presentation sheet of the first designer (Fatma sena kalkın)



Figure 13. Presentation sheet of the second designer (Serkan Bozdemir)



Figure 14. Presentation sheet of the third designer (Muhammet berk Işık)

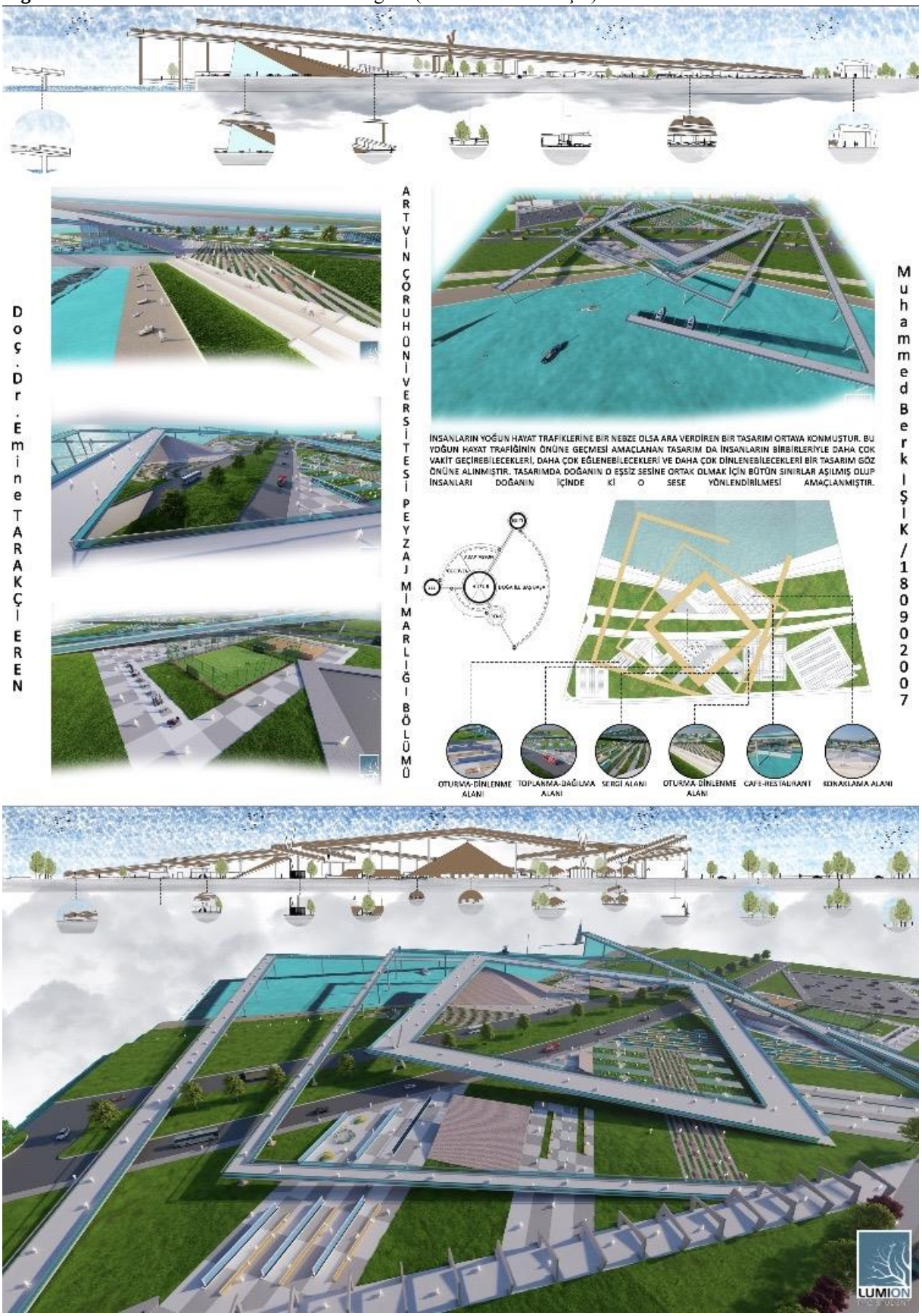


Figure 15. Presentation sheet of the fourth designer (Mustafa Öztürk)



Figure 16. Presentation sheet of the fifth designer (Tunahan tabak)



CONCLUSION and SUGGESTIONS

Having a very rich potential in terms of natural, cultural and tourism resources, Arhavi does not have enough equipment to meet the social, cultural, and recreational needs of the town-dweller. Therefore, it is thought that every landscape study to be done in Arhavi will contribute to the formation of the urban identity and the

image of the city. For this reason, students were given this design problem. As a result, when the designs of all designers were examined, they provided an uninterrupted access from the city to the coast. They have provided passings both from the ground and the sky roads. In addition to responding to the primary needs of the citizens in their designs, each designer offered another unique activity. Another point that draws attention that all designers follow the same techniques in the same stages while searching for answers to the same problem, but they have solved them in different forms and styles. This is the most important feature that distinguishes design problems from other problems. There are as many different solutions as there are designers. The solutions are endless. The general design principles followed in proposed landscape designs are as: it is aimed to increase the physical and visual quality of the area, to increase the visitor capacity with the proposed recreation areas and to contribute to the urban economy, small trade units, designing activity areas for crafts, designing pedestrian paths, cycle routes, jogging and walking paths, making special and qualified planting designs in large green areas have been proposed in the area, it is aimed to reducing the density of vehicles, especially trucks, around the area and the use of vehicles in the area by designing parking areas, to find a solution to the security problem for the people and users of the area, whose use at night is currently limited, to ensure the area can be used safely at any time of the day with night lighting, and to provide vitality.

RESOURCES

Aydemir Ş., (1999). Kentsel alanların planlanması ve tasarımı, akademi kitabevi, ISBN 9789759539675, Trabzon.

Atila, G. Ü. L., & Küçük, V. (2001). Kentsel Açik-Yeşil Alanlar Ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Turkish Journal of Forestry*, *2*(1), 27-48.

URGE-Team (2004) Making greener cities-a practical guide. UFZ-Bericht Nr. 8/2004 (Stadtökologische Forschungen Nr. 37), UFZ Leipzig-Halle GmbH, 120 p

Mumford, L. (1961). *The city in history: Its origins, its transformations, and its prospects* (Vol. 67). Houghton Mifflin Harcourt.

Gökalp, A. (2006). Körfez depremi sonrası Adapazarı kentsel yerleşim düzeninde açık ve yeşil alan sisteminin peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Yüksek Lisans Tezi*.

Atalay, H. (2008). *Deprem Durumunda Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Kullanımı–Küçükçekmece Cennet Mahallesi Örneği* (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).

İnan, Z. (2008). Kentsel açık alanların kullanıcı gereksinimlerine göre tasarımı.

Karaşah, B., Sarı, D., & Güneroğlu, N. (2010). Kentsel kıyı alanlarının peyzaj açısından değerlendirilmesi; Trabzon örneği.

FİNANSAL ALANDA YAŞANAN VEKÂLET ÇATIŞMALARI

Öğr. Gör. Dr. Ümmühan MUTLU
Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ö.İ.U. MYO
ORCID: 0000-0002-6277-228X

ÖZET

İnsanlık hiyerarşik bir düzende organize olmaktadır. Hiyerarşinin tepesindekiler karar verirken, vekiller ile düşük pozisyondakiler ise emirlere uymakla yükümlüdürler. Hiyerarşinin tepesindekiler itaati arttırmak için vekillerin kurallara bağlılık görevini öne sürmektedir. Bu nedenle ast üst ilişkisi bağlamında, işletme yönetimlerinde, CEO'larda şirketlerin yasal sahiplerine ve hissedarlarına bir vekil olarak uymak zorundadırlar.

Günümüzde firmaların, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle, gittikçe karmaşıklaşan ekonomik yapı içerisinde hayatta kalabilmeleri için, hem rakipleriyle ciddi bir rekabet yarışı sürdürmekte olduğu hem de çıkar gruplarının işletmeden beklentilerini en üst düzeyde yerine getirebilmeye çabaladığı görülmektedir. Bu kapsamda bu yoğun çabalar içerisinde, firmaya fon sağlayanların firmayı sürekli olarak aktif bir şekilde yönetme imkânı bulunmamaktadır. Bunun yerine yönetici adı verilen vekillerle firmayı yönetme yoluna gitmektedirler. İşte bu asil ve vekil olarak tanımlanan, iki taraf arasındaki çıkar çatışmalarının sonucunda ortaya çıkan duruma, finans literatüründe vekâlet teorisi denir. Vekilin, asilin çıkarlarını üst düzeyde koruyan kararlar vermesi durumunda bu ilişkide önemli bir sorun söz konusu değildir. Ancak vekilin gerçekleştirdiği tüm işlemlerle ilgili olarak asil bilgilendirilmezse, denetleme ve kontrol sağlanamazsa, bu durumda asil vekil problemi ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda, vekâlet probleminin, vekilin çıkarları ile asilin çıkarlarının çatıştığı her konuda gerçekleşebileceği ifade edilebilmektedir. Hissedarların varlığından ziyade kendi çıkarlarını daha fazla maksimize eden bir CEO, ekonomilerde en çok işaret edilen, vekil problemi özelliğine sahiptir. Bu bildiride amaçlanan, finanstaki vekil itaati ile sosyal psikolojide yer alan vekil itaati yaklaşımlarını bağdaştırarak bu uygulamaların finansal ekonomilerdeki uygunluğu hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Vekâlet Çatışması, Hissedar, Vekil, Sadakat, Finans.

AGENCY CONFLICT IN THE FINANCIAL AREA

ABSTRACT

Humanity is organized in a hierarchical order. Those at the top of the hierarchy make decisions, while deputies and those in lower positions are responsible for obeying orders. Those at the top of the hierarchy put forward the duty of subordinates to follow the rules in order to increase obedience. Therefore, in the context of the subordinate relationship, business administrations and CEOs have to act as a proxy to the legal owners

and shareholders of the companies. Today, it is seen that companies are both continuing a serious competition with their competitors and trying to fulfill the expectations of interest groups from the business at the highest level in order to survive in an increasingly complex economic structure with the effects of globalization and developments in information and communication technology. In this context, in these intense efforts, those who provide funds to the company do not have the opportunity to actively manage the company. Instead, they go to manage the company with proxies called managers. This situation, which is defined as the principal and the agent, as a result of the conflicts of interest between the two parties, is called the agency theory in the finance literature. If the attorney makes decisions that protect the interests of the principal at the highest level, there is no significant problem in this relationship. However, if the principal is not informed about all the transactions carried out by the attorney, and if supervision and control cannot be achieved, then the principal agent problem may arise. In this context, it can be stated that the problem of attorneyship can occur in any issue where the interests of the attorney and the interests of the principal conflict. A CEO who maximizes his own interests more than the presence of shareholders has the feature of the agent problem, which is most pointed out in economies. The aim of this paper is to give information about the appropriateness of these practices in financial economies by reconciling agent obedience in finance and agent obedience approaches in social psychology.

Key words: Agency Conflict, Shareholder, Agent, Loyalty, Finance.

1. GİRİŞ

Günümüzde firmaların, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve küreselleşmenin etkisiyle, gittikçe karmaşıklaşan ekonomik yapı içerisinde hayatta kalabilmeleri için, hem rakipleriyle ciddi bir rekabet yarışı sürdürmekte olduğu hem de çıkar gruplarının işletmeden beklentilerini en üst düzeyde yerine getirebilmeye çabaladığı görülmektedir.

İnsanlık hiyerarşik bir düzende organize olmaktadır. Hiyerarşinin tepesindekiler karar verirken, vekiller ile düşük pozisyondakiler ise emirlere uymakla göevlidirler. İtaati arttırmak için vekillerin kurallara bağlılık görevi vardır. CEO'larda şirketlerin yasal sahiplerine ve hissedarlarına bir vekil olarak uymalıdırlar. Şirkete fon sağlayan hissedarların şirketi aktif olarak yönetemedikleri bilinmektedir. Bu nedenle yönetici olarak adlandırılan vekiller aracılığıyla şirketi yönetmeyi tercih etmektedirler. İşte bu iki taraf arasındaki çıkar çatışmalarının sonucunda ortaya çıkan duruma finans literatüründe vekalet teorisi denir.

Şirketlerin temel amacı olan karlılık ve sürekliliğin sağlanmasında, hissedar ve vekil gibi çıkar grupları arasındaki dengenin sağlanması oldukça önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bu dengenin kurulması için katlanılması gereken maliyetlerin en aza indirilmesi konusu vekâlet teorisinin temelini ortaya koymaktadır. Vekâlet teorisi esasen hissedar ve vekil gibi çıkar grupları arasındaki bilgi akışı ve kontrolün sağlanması ile

gelişim göstermektedir.

Jensen ve Meckling (1976) ilk olarak vekâlet teorisinin temelini detaylıca ortaya atmış olsa da Adam Smith (1776) den bu yana bu teoriye dikkat çekilmiştir. Hissedarların varlığından ziyade kendi çıkarlarını daha fazla maksimize eden bir yönetici, ekonomilerde en çok işaret edilen, vekil problemi özelliğine sahiptir.

Temsilcilik problemi; ilk olarak Jensen ve Meckling (1976) tarafından ortaya konulmuştur. Bu araştırmada yazarlar, bir girişimcinin başlangıçta firmayı tamamen sahiplendiği, ilk halka arzı tasarladığı sonra bazı hisseleri yerel yatırımcılara satarken geri kalanını bırakarak, firmada CEO olarak faaliyet gösterdiğini ifade etmişlerdir. Jensen ve Meckling' e göre yöneticiler, kendi amaç ve çıkarlarını ön planda tutmuşlardır. Firma için kazanç getirmeyen harcamalar yapmaları, kendi tanıdıkları vasıfsız kişileri firmaya ücretli olarak istihdam etmeleri, şirketi kendi çıkarları doğrultusunda bölüp parçalamaları olası ihtimallerdir. Bu ihtimaller, hissedarlar ve şirket yönetimi arasında vekâlet problemlerinin doğmasına neden olmaktadır. Halka arzdan önce yöneticilerin bu maliyetlerin tümüne katlandığı, halka arzdan sonra ise hissedarların bu maliyetlere ortak oldukları görülmektedir. Rasyonel olarak çıkarını düşünen yönetici, ilk halka arzdan sonra şirket fonlarını daha fazla dağıtmaktadır. Hissedarlar, bu kurumsal problemi önceden görerek payların değerini düşürme yoluna gitmektedirler. Vekâlet problemleri bu nedenlerle, şirketin piyasa değerinin düşmesine sebep olurken vekâlet maliyetlerine de yol açmıştır. Bu olumsuz durumu azaltmak için yöneticilerin şirketteki sermaye paylarının arttırılması, hissedarların ve vekillerin ilgi ve çıkarlarının birleştirilerek firma değerinin arttırılması hedeflenmektedir. Vekâlet problemlerinin tamamen ortadan kaldırılması çok mümkün gözükmemektedir. Ancak bu problemlerin hafifletilmesinde çeşitli komuta ve kontrol mekanizmaları geliştirilmiştir. Yönetim kurullarında alınan kararlarda şeffaflık, yönetim karşıtlığı, yönetim kurullarında bağımsız denetçi ve bağımsız yöneticilerin yer alması gibi mekanizmalardan söz edilmektedir. Bu izleme, komuta ve kontrole yönelik mekanizmalar, vekilin hareket özgürlüğünü sınırlamaktadır. Aynı zamanda, bu izleme ve kontrol maliyetlerinin de bu mekanizmanın etkinliğini kısıtladığı ortaya koyulmuştur. Her ne kadar oldukça maliyetli mekanizmalar olarak görülseler de elde edilen faydanın maliyete kıyasla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda vekil problemlerinin hafifletildiği ancak tamamen ortadan kalkmadığından söz edilmektedir. Küresel piyasalarda rekabet eden tüm şirketler ve ekonomik enstitüler, benzer mekanizmaları sağladığı görülmektedir. Bu mekanizmalardaki artan maliyetler, Jensen ve Meckling (1976)'in bahsettiği "vekâlet maliyetleri"dir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Psikolojide Vekâlet

Benzer terminoloji sosyal psikolojide de ortaya çıkmaktadır. Milgram, (1974) Vekâlet farkındalığı terminolojisini; bireylerin bir otoritenin direktiflerine kendi değerlerine uymasa bile, sadakat göstermeye ne

kadar gönüllü olduklarını ölçmeye yönelik bir çalışma olarak tanımlamıştır. Bu durumda Milgram, aşırı itaati bir problem olarak görmektedir. Bu nedenle bu problemi bir deney aracılığı ile ölçmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal psikolojideki vekâlet teorisi, Milgram'ın deneylerinde görülmektedir (Blass, 2004). Bu deneylerin temelini atan olay, Nazi Almanyasında savaş suçlusu ilan edilen Adolf Eichmann'ın asılmasıdır. Milgram bunun üstüne Eichmann'ın sadece otoritenin emirleri doğrultusunda hareket eden bir asker olabileceği durumunu araştırmıştır. Milgram deneyindeki temsilcilik problemi; Nazi askerlerinin karşı gelmesi gereken emirlere uyum göstermesi ile meydana gelmiştir. Buna göre askerlerin, "Ben yalnızca emirleri uyguluyordum" şeklindeki savunmaları dikkate alınmamıştır.

Milgram deneyi bu olaydan esinlenilerek, herhangi bir insanın gönüllü katılım sağladığı bir deneyde, aldığı bir emir karşılığında, başkasına ne derece zarar verebileceğini ölçmeyi hedeflemiştir.

Kurbanların acı dolu çığlıkları karşısında denekler kendi vicdanları ve otorite arasında kalmış ve genellikle otorite kazanmıştır. Katılımcıların, bir otoritenin emriyle başkasına zarar vermede gösterdikleri gönüllüğün araştırılması gereken bir sonuç olduğu tespit edilmiştir. Milgram insan doğasının tanımlamasını bu deneylerinden ötürü meraktan öte bir araştırma duygusu içindeydi(1963,1974). Milgram "vekâlet farkındalığı" olarak adlandırdığı bu durumu, insanların kendi kendini idare hakkını erteleyip, bir başka otoritenin idaresine girmesi ve itaatkâr olmanın verdiği psikolojik rahatlıkla kişisel ahlaki sorumluluğunu askıya alması olarak açıklamıştır. Milgram bunun genetik bir temele dayandığını ileri sürmüştür (1974). İnsanlar doğuştan itaat sorumluluğuna sahiptir. Ama o otoritenin emirlerine uymak için bir zorlamada söz konusudur. Milgram'ın denekleri itaat görevlerinin ifade eden açıklamalarda bulunduğunda, çoğu kendilerinden beklenen şeyi yaptıklarını ifade ettiler. Milgram ahlaki olarak kendi kendilerini yargılamalarını istediğinde, deneklerde, yaptıkları ile çelişen düşünceler gözlenmiştir. Diğer şekilde neden davranıldığı sorulduğunda incelik/nezaket gösterdiklerini, birinin sözünün dokunulmazlığını belirtmişler, deneylerin teknik detaylarında iç geçirmişlerdir (1974).

Yetersiz itaatten kaynaklanan vekil problemleri tecrübeyle doğrulanmış büyük oranda önemli düzenlemeleri içeren geniş maliyetleri gerektirmektedir. Finans literatürü yetersiz vekil itaatiyle, enron skandalı olarak karşımıza çıkan şirket iflası ile tanışmıştır. Bu gibi skandalların önüne geçilmesi için çeşitli düzenleeler ortaya konmuştur. Bu düzenlemeler; yasalar, muhasebe standartları, sosyal normlar şeklinde görülmektedir. Sosyal psikolojideki vekâlet maliyeti; aşırı sadakatten kaynaklanan kayıplar olarak görülmektedir. Bu nedenle, finanstaki vekâlet problemi, CEO'nun hissedarlara olan yetersiz itaatinden ziyade direktörlerin, CEO'ya olan aşırı itaatinde görülmektedir (Morck, 2008). Örneğin; şirket birleşmesinde yanlış yönlendiren bir CEO'ya destek veren direktörler, yanlış karar sonucu firma değerinin düşmesine neden olmaktadır.

2.2. Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim, şirket hissedarlarinin, yatirim kazanci elde etmede gösterdikleri, şirketi garantiye alma uygulamaları olarak tanımlanabilmektedir (Shleifer ve Vishny, 1997). Şirkette yöneticilerin sahip olduğu yetkileri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmalarının önüne geçilmesi, hissedarların haklarının korunarak eşit görülmesi, şirketin finansal durumu konusunda aydınlatma ve gerekli şeffaflığın ve hissedarlara geri dönüşün sağlanması kurumsal yönetim hedeflerine örnek teşkil edilebilmektedir (Aktan, 2006). 1980'li yıllar sonrasında meydana gelen özelleştirmeler, kurumsal yönetimde etkili olmuştur. Kamu iktisadi teşebbüslerinin özel mülkiyete dönüşmesi sonrasında sermaye kazanımı için özelleştirilmiş şirketlerin finansal piyasalara ve şirket birleşmelerine yönelmesi, kurumsal yönetim ilkelerinin önem kazanmasında etkili olmuştur (Aktan, 2006).

Dünyanın çoğu kesimi, halen, dini, siyasi, politik, hukuki ve akademik otoritelere, eleştirmeden itaat etmektedir. Mace (1971) deki araştırmasında, CEO'ların, rakip otoriteleri ya da yönetim karşıtlarını, bağımsız kurullarına katarak, yöneticilerin itaati nasıl azalttığını tasvir eder. Bu güç birleşimi, net bir şekilde tarihsel bir hayatta kalma avantajı sağlamaktadır. Ekonomistler, sadece hissedarlara olan sadakat eksikliğini görürken, üst düzey yöneticilere olan aşırı itaati kaçırmaktadır. Enron skandalında olduğu gibi, finansal hilelerin bilinmesine rağmen sindirme uygulamaları olan ikramiye alamama, işten çıkarma tehditleri ile hiçbir çalışanın üst düzey yönetimi sorgulamaya cesaret edemediğini görmekteyiz. Enron'un iflasından sonra ise her kademedeki çalışanların, "Ben, sadece işimi yapıyordum." Şeklinde savunmada bulunmuşlardır.

Enron ve diğer skandallar, şirket yönetimiyle ilgili reformları harekete geçirmiştir. Üst düzey yöneticilerin finansal raporların tam ve doğruluğunu onaylamaları zorunluluğu ve çalışılan denetim firmalarının belli sürelerde değiştirilmesi, şirket hatalarını ortaya çıkaran yetkililerin engellenmesi gibi durumlarda ciddi ceza ve yaptırım öngörülmüştür. Noth ve Weber (2003), vekilleri kendi fikirleri için düşünmeye teşvik eden, rasyonel olmayan kendine güveni ve bilgi basamaklarını durdurmayı göz önüne almaktadır.

3. SONUÇ

Hissedarlar ve şirket yönetimi arasındaki vekâlet problemlerinin doğması, şirket yöneticilerinin kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmeleri, hissedarların itaat beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Bu vekâlet problemlerinin ortadan kaldırılması mümkün olmasa da hafifletilmesine yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler her ne kadar temsilcilik maliyetlerini arttırsa da firma değerinin düşürülmesi gibi olumsuzlukların önüne geçilmesi anlamında önemli faydalar sağlamaktadırlar.

CEO'ya itaat gösteren vekiller, ahlaki olarak insanlara açık ve etik olmayan bir şekilde davranılmasına izin verilerek, bu bağlı kavramlara karşılık kendi davranışlarını haklı göstermektedir. Böylece, yöneticiler ve direktörler, güçlü bir CEO'ya itaat, güven ve saygı duymalarından dolayı, şirket dolandırıcılığına göz yumarak kendilerinden isteneni yaparlar.

Etkili bir reform, hem yetersiz itaatin, hem de aşırı itaatin ekonomideki vekil probleminin üstesinden gelmek zorundadır. Hukuk, politika ve akademik kurumlar, bu vekil problemlerini dengelemeye çalışsa da şirket yönetimi hissedarlara olan yetersiz itaate ve CEO'lara olan aşırı itaate odaklanmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktan, C. C. (2006). Kurumsal yönetim. Kurumsal Şirket Yönetimi, SPK Yayınları, Ankara.

Blass, T. (2004). The man who shocked the world: The life and legacy of Stanley Milgram (p. 360). New York: Basic Books.

Jensen, M. C., & Meckling, W. F. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and ownership structure. Journal of Financial Economics, 3, 305-360.

Mace, Myles. 1971. Directors: Myth and reality. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. The Journal of abnormal and social psychology, 67(4), 371.

Milgram, S. (1974). The dilemma of obedience. The Phi Delta Kappan, 55(9), 603-606.

Morck, R. (2008). Behavioral finance in corporate governance: economics and ethics of the devil's advocate. Journal of Management & Governance, 12(2), 179-200.

Noth, Markus, and Martin Weber. 2003. Information aggregation with random ordering: Cascades and overconfidence. Economic Journal 113:484, 166–89.

Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). A survey of corporate governance. The journal of finance, 52(2), 737-783.

Smith, A. (1776). Ulusların zenginliğinin doğası ve nedenleri üzerine bir araştırma: Birinci cilt. Londra: W. Strahan için basılmıştır ve T. Cadell, 1776.

DİJİTAL ORTAMDA PERDE SATIŞI İÇİN GEREKLİ BİLGİLERİN BELİRLENMESİ

Doç. Dr. Ahmet ÖZBEK
Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü
ORCID: 0000-0001-5015-8082
Rüzgar Su GÜRELER
Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Tekstil Mühendisliği Bölümü

ÖZET

Günümüz işletmelerinin en önemli sorunlarından birisi ürünlerinin satışıdır. Ancak işletmelerin ürünlerinin satışını gerçekleştirebilmeleri için ekonomik imkan, zaman ve nitelikli personel ihtiyaçları bulunmaktadır. Fakat internet işletmelere satış faaliyetlerini daha ekonomik ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilme imkanı sağlamaktadır. Bu çalışmada, perde işletmelerinin; internet siteleri, sosyal medya platformları ve e-pazaryerlerinde satış gerçekleştirebilmeleri için ilgili mecralara hangi bilgileri girmeleri gerektiği araştırılmaktadır. Araştırma kapsamında ilgi mecralarda perde satışı gerçekleştiren işletmelerin internet verileri incelenmiştir. Kendi internet sitesinden perde satış gerçekleştiren işletmelerin web siteleri incelendiğinde; ortalama perde başına 4 adet fotoğrafa yer verdikleri, perdeleri genellikle ürün tipine göre sınıflandırdıkları ayrıca perdelere ait; genişlik ve yükseklik, kumaş İçeriği, temizleme (yıkama, kuru temizleme vb.), yıkama sıcaklığı, renk değişimi, ödeme şekli ve indirim durumu, teslimat, iade koşulları, iptal ve değişim bilgilerinin yer aldığı tespit edilmiştir. İşletmelerin sosyal medya (Instagram) sayfaları incelendiğinde ise; perde başına fotoğraf sayısının 3 adet olduğu ancak diğer bilgiler konusunda ortaklaşmanın yeterince gelişmediği görülmüştür. İşletmelerin e-pazaryerleri incelendiğinde ise; ortalama 4 adet fotoğrafa yer verildiği, perdelerin genellikle fiyat aralığına göre sınıflandırıldığı, ayrıca perdelere ait; renk, kumaş (PES, nylon, pamuk vb.), temizleme (yıkama, kuru temizleme vb.), genişlik ve yükseklik, stok, ödeme şekli, indirim durumu, teslimat şekli (kargo, kapıda teslim, kendin al vb.), planlanan teslim tarihi hakkında bilgiler verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ev Tekstili, Web sitesi, E-Ticaret, Sosyal Medya, E-Pazaryerleri.

DETERMINING THE NECESSARY INFORMATION FOR CURTAIN SALES IN DIGITAL ENVIRONMENT

ABSTRACT

One of the most important problems of today's businesses is the sale of their products. However, businesses need economic opportunity, time and qualified personnel in order to sell their products. However, the internet provides businesses with the opportunity to perform their sales activities more economically and quickly. In this study, curtain companies; It is investigated which information they need to enter in the relevant channels in order to make sales on websites, social media platforms and e-marketplaces. Within the scope of the

research, the internet data of the companies that sell curtains in the relevant channels were examined. When the websites of the businesses that sell curtains on their own website are examined; There are an average of 4 photographs per curtain, curtains are generally classified according to product type, and also belong to curtains; width and height, fabric content, cleaning (washing, dry cleaning, etc.), washing temperature, color change, payment method and discount status, delivery, return conditions, cancellation and change information. When the social media (Instagram) pages of businesses are examined; It was concluded that the number of photographs per screen was 3, but the businesses could not agree on other information. When the e-marketplaces of the enterprises are examined; an average of 4 photographs are included, curtains are generally classified according to price range, and also belong to curtains; color, fabric (PES, nylon, cotton, etc.), cleaning (washing, dry cleaning, etc.), width and height, stock, payment method, discount status, delivery method (shipping, delivery at the door, pick up yourself, etc.), planned It was determined that information about the delivery date was given.

Key words: Home Textile, Website, E-Commerce, Social Media, E-Marketplaces.

1.GİRİŞ

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri internet gibi yeni iletişim kanalları ortaya çıkarmıştır (Aslan & Tarakçı, 2022). Dünya internet kullanıcısı sayısı 2020 yılı itibariyle 4,5 milyarı aşarken Türkiye'de ise 62 milyona ulaşmıştır (Zeren & Kaya, 2020). İnternet kullanımına bağlı olarak dijitalleşme süreci de yükseliş trendini devam ettirmektedir. Dijitalleşme hızının bu şekilde devam etmesi durumunda gelecekte dijitalleşmemiş insan sayısının çok az olacağı öngörülmektedir (Alankuş, 2021). Ayrıca dijitalleşmeye hayatın her alanına yayılırken doğal olarak pazarlamada bu durumdan nasibini almaya çoktan başlamıştır (Yüksel & Tolon, 2019), (Aslan & Tarakçı, 2022).

Dijital pazarlama; SEO-SEM- web sitesi, sosyal medya, video, banner, display, e-posta vb. çeşitli mecralar aracılığıyla ürün ve/ya hizmetlerin tanıtım ve satışının gerçekleştirilmesi faaliyetlerinin bütünüdür (Çetinkaya & Çelik, 2019). Dijital pazarlama işletmelere; daha geniş bir hedef kitleye ulaşım, tüketici tepkilerinin anlık olarak alabilme, tüketicinin istek ve ihtiyaçlarına göre strateji belirleyebilme, artırılmış gerçeklik gibi teknolojilerle tüketicileri ürün değerlendirmeye katma ve marka deneyimini sağlanma, müşteri hedef kitlesi ile ilişkinin güçlendirilmesi, zaman, mekan ve ulaşım konusunda kolaylık, reklam ve tanıtım faaliyetlerini hızlı bir şekilde güncelleyebilme ve düşük maliyetle gerçekleştirebilme, kullanıcı yararına platformlar sunabilme, sosyal ağlarda bilgi yayma, web üzerinde marka imajı oluşturma, kullanıcılara görüntü ve video içerik sunabilme, müşterilerle birebir ve etkileşimli bir iletişim, kullanıcıların sitedeki izlerine göre bölümlendirme ve özelleştirilme yapılabilme, kullanıcıların ilgileri ve eğilimlerine yönelik reklamlar yapabilme, pazarlama faaliyetlerinde ölçülebilir, istatistiğe dayalı ve kontrollü yönetim, pazarlama sonuçlarının kolay değerlendirebilme, pazarlama stratejisinin uygulama safhasında her aşamada denetleme ve

kontrol, tüketiciden alınan geribildirimlere göre ürün/hizmetlerle ilgili iyileştirmeler yapabilme, tüketici isteklerine göre hizmetlerin kişiselleştirilmesi vb. gibi önemli avantajlar sağlanmaktadır (Bulunmaz, 2016), (Mert, 2018), (Berki, 2019), (Taştepe, 2020), (Saçan & Tamer, 2021). Ayrıca günümüz tüketicisi; işletme ve ürünleri hakkında ihtiyacı olan bilgileri genellikle dijital ortamdan edinmektedir (Alan vd., 2018). Bu nedenle dijital ortamın alışverişte kullanımı her geçen gün artmak ve tüketiciler, fiziksel mağazalar yerine dijital mağazalara yönelmektedir. Bu durum da, işletmelerin dijital pazarlamayı, pazarlama kanalı olarak daha fazla tercih etmelerine neden olmaktadır (Işılar, 2021). Dijital pazarlama kapsamında işletmelerin kullanabileceği pazarlama kanalları şimdilik; sosyal medya, web siteleri, bloglar, forumlar, e-ticaret siteleri, mobil uygulamalar, arama motorları vb. dir. Fakat teknolojik yeniliklere bağlı olarak yeni imkanlar ortaya çıkmaya devam etmektedir (Saçan & Tamer, 2021).

Bu çalışma kapsamında perdenin; web sitesi, sosyal medya sayfası ve e-pazaryeri portallarında satışı incelendiğinden aşağıda sadece bu mecralara yönelik bilgi verilmektedir.

Web Sitesi: içerik üreticisinin kullanıcılarına iletmek istediği mesajları, yazılı ve görsel unsurlar vasıtasıyla ulaştırabildikleri dijital ortamdır (Kılıç ve Çakaröz, 2021).

İyi bir web sitesi; kullanım amacına uygun, hedef kitlenin tümüne ulaşabilecek, web sitesini tasarlatanın isteklerini karşılayabilen ayrıca broşürden farklı olarak ürün veya hizmetlerin yararını müşteriye değer yaratacak bir şekilde sunabilen bir şekilde tasarlanmalıdır (Armutlu vd., 2012), (Kılıç ve Erdoğan, 2016). Ayrıca web sitelerinin interaktif olması müşterilerin fikirlerinin alınmasını kolaylaştırmaktadır (İnan ve Doğan, 2006). Özellikle küçük işletmeler, geleneksel ortamda elde edemedikleri pazarlama imkanlarını web siteleri ile hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda elde edebilirler (Usta, 2007).

8. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.5. Web Sitesi

İçerik üreticisinin kullanıcılarına iletmek istediği mesajları, yazılı ve görsel unsurlar vasıtasıyla ulaştırabildikleri dijital ortamdır (Kılıç ve Çakaröz, 2021). İyi bir web sitesi; kullanım amacına uygun, hedef kitlenin tümüne ulaşabilecek, web sitesini tasarlatanın isteklerini karşılayabilen ayrıca broşürden farklı olarak ürün veya hizmetlerin yararını müşteriye değer yaratacak bir şekilde sunabilen bir şekilde tasarlanmalıdır (Armutlu vd., 2012), (Kılıç ve Erdoğan, 2016). Ayrıca web sitelerinin interaktif olması müşterilerin fikirlerinin alınmasını kolaylaştırmaktadır (İnan ve Doğan, 2006). Özellikle küçük işletmeler, geleneksel ortamda elde edemedikleri pazarlama imkanlarını web siteleri ile hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda elde edebilirler (Usta, 2007).

2.6.Sosyal Medya

Gelişen iletişim teknolojilerinin insanlara, duygu ve düşüncelerini paylaşma fırsatı sunduğu bir medya

olanağıdır (Öztürk ve Talas, 2015). Günümüzde pek çok sosyal medya ortamı mevcut olsa da; Ekim 2020 istatistiklerine göre Facebook 2.14 milyar ve Instagram 1.16 milyar kullanıcı sayısıyla en çok kullanılan sosyal medya platformlarıdır (Seyfi ve Şıvgın, 2021). Sosyal medya platformların ulaştıkları tüketici sayısı nedeniyle işletmeler; daha düşük maliyetle daha geniş müşteri grubuna ulaşabilme, pazarlama faaliyetlerinin sonucunu kısa zamanda ve kolay bir şekilde ölçebilme imkanı nedeniyle sosyal medya pazarlama faaliyetlerine yönelmişlerdir (Demirci Orel ve Arık, 2020). Günümüz işletmeleri; marka profili oluşturma, müşteri yardımı sağlama, ürün ve/ya hizmetleri hakkında bilgi verme, özel fiyat teklifleri sunma, kullanıcıları satın aldıklarını paylaşmaya teşvik etmekte amacıyla sosyal medyayı özellikle kullanmaktadır (Salvarli ve Kartal, 2021).

2.7.E-pazaryeri

Zaman ve mekân kısıtlaması olmadan alıcı ve satıcı arasındaki entegrasyonu sağlayan bir platformdur (Çavuşoğlu, 2010). Bu özelliğinden dolayı da geleneksel pazarlara göre daha fazla alıcı ve satıcı için çekim merkezi haline gelmektedir. Pazarlarda alıcı ve satıcı sayısının artması, satıcılar arasında daha yoğun bir rekabet oluşturarak satıcıları daha fazla yenilik yapmaya yönlendirmektedir (Özer, 2020). 2019 yılı itibarıyla, pazaryerlerinin e-ticaretten aldığı pay %47 seviyesindedir. E-pazaryerlerinin dünyada en bilinen iki örneği, ABD menşeli Amazon.com ile Çin menşeli Alibaba.com'dur (İnce vd., 2021).

Dijital pazarlamanın işletmeler açısından etkin bir şekilde kullanılabilmesi için kullanılacak dijital ortama göre (web sitesi, sosyal medya sayfası, e-pazaryeri vb.) oluşturulacak içeriklerinin kullanıcılara hitap edecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Duygun ve Alnıpak, 2017). İçerik oluşturulurken kullanılan kriterlerin hangisinin önemli olduğunun belirlenmesi ve kriterlerin ne derecede önemli olduğunun araştırılması dijital pazarlamadan elde edilecek katkıyı arttırır (Atçı ve Atalay, 2022).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

Ev tekstil sektöründe e-ticaret kapsamında yapılan literatür taraması sonucunda aşağıdaki çalışmalara ulaşılmıştır.

Koştumoğlu ve Özkan (2021) Facebook ve Instagram reklamlarını incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda sosyal medya reklamlarının kurgulanmasında, üretilmesinde ve hedefe ulaşmasında fotoğrafın çok önemli bir unsur olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucuna göre, reklamlarda kullanılan fotoğrafların; 1/3 kuralına uygun, kahramanın ortada değil sağ ya da sol kenara daha yakın, renk ya da boyut kontrastlıklarından yararlanılmış, ekranı tamamen dolduran, stüdyo fotoğrafları yerine, telefonla dış mekânda çekilen fotoğrafların tercih edilesinin reklamın etkinliğini artırdığını belirlemişlerdir. Ayrıca Facebook ve Instagram reklamların da; hareket içeren videolar, animasyonlar ya da döngü reklamların ve yüksek çözünürlüklü görsellerin kullanılmasının önemli olduğu sonucuna varmışlardır.

Odabaş ve Kaygısız (2021) Türkiye'de bir asırdan fazladır faaliyet gösteren aile işletmelerinin kurumsal internet sitelerinde web tabanlı itibar değişkenlerine ne düzeyde yer verdiklerini belirlemek amacıyla ilgili işletmelerin web sitelerini incelemişlerdir. İnceleme sonucunda internet sitesinde bulundurması gereken bazı önemli hususları belirlemişlerdir. Bu hususlar; işletmelerin iletişim ve sosyal medya hesap bilgileri, işletmenin sunmuş olduğu ürün/hizmete yönelik yorum/şikâyet/öneri formu, sitenin yabancı dil seçeneğinin bulunmasının önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Akın (2021) mavi okyanus stratejisi kapsamında, e-ticaret perakendecilerinin kullanıcılarından mülakat yoluyla veri elde ederek ilgili e-ticaret sitelerini incelemiştir. Sonuç olarak ilgili e-ticaret sitelerinden yüksek memnuniyet veya fazla şikâyetin olmasının, ilgili e-ticaret sitelerinin inovasyon yoğunluğuyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Memnuniyet ve şikâyetin karışık olduğu durumlarda ise kısmi inovasyon yapıldığını tespit etmiştir.

Özdemir, (2021) e-ticaret web sitelerine ait sistem kalitesi (web sitesi güvenliği, web sitesinin ulaşılabilir olması, web sitesi dizaynı), bilgi kalitesi (bilgi çeşitliliği, bilgi güncelliği) ve servis kalitesi (servis hızı, cevap verebilirlik) web sitesi teknik özellikleri ile web sitesindeki ürün yorumları-beğeniler ve web sitesi bilinirliğinin tüketici algısını (algılanan değer, algılanan risk, algılanan güven) ve tüketici algısının da e-ticaret web sitelerinden satın alma niyetini nasıl ve hangi yönde etkilediği araştırılmıştır. Sonuç olarak, ilgili faktörlerin tüketicilerin e-ticaret web sitesinden algıladıkları değeri ve algıladıkları güveni pozitif yönde etkilediği fakat algıladıkları riski negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Zengin, (2021) dijital pazarlamada "hiper kişiselleştirme" kavramının kullanımını incelemiştir. Sonuç olarak hiper kişiselleştirmenin pazarlamada kullanımıyla işletmelerin, kullanıcı verileri ve davranışsal deneyimleri yardımıyla müşterilerine ve potansiyel müşterilerine özel teklifler sunabileceği sonucuna varmıştır.

Sukendi vd. (2021) B2C e-ticaret içerisinde e-hizmet kalitesi, müşteri deneyimi, müşteri bağlılığı ve müşteri sadakati arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla anket geliştirmiş ve uygulamıştır. Sonuç olarak müşteri deneyiminin; e-hizmet kalitesi, müşteri katılımı ve sadakatten etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Diğer iki faktör olan müşteri bağlılığı ve e-hizmet kalitesinin ise müşteri sadakati üzerinde etkili olmadığını tespit etmişlerdir.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada belirlenen amaca ulaşabilmek için Türkiye'de perde satışı gerçekleştiren; işletmelerin kendi web siteleri, sosyal medya hesapları ve e-pazaryerlerinde açmış oldukları mağazalar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

4.1.Perde Satışı Gerçekleştiren İşletmelerin Web Sitelerinin İncelenmesi

Google'da yapılan araştırma sonucunda Türkiye'de perde satışı gerçekleştiren işletmelere ait 5 web sitesine ulaşılmıştır. İlgili web sitelerinde perdelerle ilgili verilen bilgiler her bir web sitesi için aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 1. Perde Satışı Gerçekleştiren İşletmelerin Web Sitelerinin Ortak Özellikleri

Özellik	Özelliğin Bulunduğu Site sayısı	Toplam Site Sayısı
1. Perdelerin Sınıflandırılması		
1.1. Ürün Tiplerine Göre	5	5
1.2. Materyale göre	2	
1.3. Renklere Göre	3	
1.4. Ölçüye göre	3	
1.4. Mekâna göre	3	
1.5. Temaya göre	0	
1.6. Markaya göre	1	
1.7. Fiyat Aralığına Göre	4	
1.7. Çok Satanlara Göre	2	
1.8. Kampanyalı Ürünlere Göre	2	
2. Perdelerin Renk Bilgisi	4	5
3. Perdenin Kumaşına Ait Bilgiler:		
3.1. Kumaş İçeriği (PES, nylon, pamuk vb.)	2	5
3.2. Kumaşın Türü (dokuma, örme, nonwove gibi)	1	
3.3. Temizleme Özellikleri (yıkama, kuru temizleme vb.)	4	
3.4. Çekme Özelliği	0	
3.5. Solma Özelliği	1	
3.6. Leke Tutma Özelliği	0	
4. Perdenin Boyutlarına Ait Bilgiler:		
4.1. Genişlik (var, yok)	5	5
4.2. Derinlik (var, yok)	1	
4.3. Yükseklik (var, yok)	5	
5. Perdenin Ek Özellik Bilgileri:		
5.1. Pile	4	5
5.2. Pile Sıklığı (2.5, 3 pile oranı vb.)	2	
5.3. Ürün Tipi (Tek, çift Kanat vb.)	5	
5.4. Perde aksesuar	0	
5.5. Kol bağı	4	
5.6. Bağlama Demiri	0	
5.7. Sarkıt	0	
5.8. Kanat	0	
5.9. Korniş düğmesi	0	
6. Perdenin Kullanımına Ait Bilgiler:		
6.1. Yıkama Sıcaklığı	3	5
6.2. Yıkama Programı	0	
6.3. Ağartıcı Kullanma Durumu	1	
6.4. Ütüleme Yapma Durumu	3	
6.5. Yıkamada Renk Değişimi	0	
6.6. Kuru Temizleme Durumu	2	
7. Perdeyle İlgili Görseller		
7.1. Ortalama Fotoğraf Sayısı	4	5
7.2. Yakından Detaylı Fotoğraf	3	
7.3. Uzaktan Tam Ürün Fotoğrafı	5	
7.4. Mağazada Görülebilme Durumu	2	
8. Perdeyle İlgili Stok Bilgisi	2	5
9. Perdeyle İlgili Satış Bilgileri:		
9.1. Ödeme Şekli (Havale, kredi ve banka kartı, nakit, parçalı…)	5	5
9.2. İndirim Durumu	5	
10. Perdeyle İlgili Teslimat Bilgileri:		
10.1. Planlanan Teslim Tarihi	1	5
10.2. Teslimat şekli (kargo, kapıda teslim, kendin al vb.)	4	
11. Perdeyle İlgili Satış Sonrası Hizmetler:		
11.1. İade Koşulları	5	5
11.2. Değiştirme	4	
11.3. İptal	5	
11.4. Garanti Süresi	0	
11.5. Montaj Hizmeti	0	

Tablo 1'e göre kendi internet sitesinden perde satış gerçekleştiren 5 işletmenin internet siteleri incelendiğinde;

- Perdeleri sınıflandırılması için en fazla ürün tipine, ardından fiyat aralığı ve renk, ölçü ve mekâna göre sınıflandırmanın tercih edildiği görülmektedir.
- İnternet sitelerinin sadece 4'ünde perde renk bilgisi yer almaktadır.
- Perdenin kumaşına hakkında en fazla temizleme (yıkama, kuru temizleme vb.) ardından ise kumaş içeriği (pes, nylon, pamuk vb.) ve kumaşın türü (dokuma, örme, nonwoven gibi) bilgileri yer almaktadır.
- Perdenin boyutları hakkında genişlik ve yükseklik bilgileri yer almaktadır.
- Perdenin ek özellik bilgilerinde en çok ürün tipi (tek, çift kanat vb.) ardından pile varlığına, perde ile beraber gelen kol bağına ve pile sıklığına yer verilmiştir.
- Perdenin Kullanımı sırasında bilinmesi gereken özelliklerde ise en başta yıkama sıcaklığı ve üründeki renk değişimi bilgileri yer almaktadır.
- İnternet sitelerinde kullanılan ortalama fotoğraf sayısı ortalama 4'tür. Ürünlerin ağırlıklı olarak uzaktan fotoğrafları kullanılmıştır. Ayrıca ürünlerin mağazada ziyaret edilebilme durumu araştırılan sitelerin yarısından azında mümkündür.
- Perdeyle ilgili stok bilgileri internet sitelerinin yalnızca 2'sinde verilmiştir.
- Perdenin ödeme şekli ve indirim durumları tüm web sitelerinde verilmiştir.
- Perdeyle ilgili teslimat bilgilerinde, teslimat şekli (kargo, kapıda teslim, kendin al vb.) bilgisi 4 sitede de yer almaktadır. Teslim tarihi sadece 1 sitede belirtilmiştir.
- Müşteriyi mağdur etmemek adına perdeyle ilgili satış sonrası hizmetlerde, 5 sitede de iade koşulları, iptal ve değiştirme bilgileri verilmiştir.
- Bunlardan farklı olarak sadece Sezerler Perdenin sitesinde sipariş verilirken perdelerde sağ veya sol kanat olduğu belirtilmesi, perdenin kornişe mi yoksa halkalara mı takılacağının belirtilmesi göze çarpmaktadır. Bilgilerine ulaşılmıştır.

4.2.Sosyal Medyada Perde Satışı Gerçekleştiren Web Sayfalarının İncelenmesi

Instagram sosyal medya platformında yapılan araştırma sonucunda perde satışı gerçekleştiren işletmelere ait 5 adet web sayfasına ulaşılmıştır. İlgili web sayfalarında perdelerle ilgili verilen bilgiler her bir web sayfası için aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 2. Perde Satışı Gerçekleştiren İşletmelerin Instagram sayfalarının Ortak Özellikleri

Özellik	Özelliğin Bulunduğu Site sayısı	Toplam Site Sayısı
1. Perdelerin Genel Özellikleri		
1.1. Ölçü 1.2. Marka	1 1	5
2. Perdelerin Renk Bilgisi	2	5
3. Perdenin Kumaşına Ait Bilgiler:		

3.1. Kumaş İçeriği (PES, nylon, pamuk vb.) 3.2. Temizleme Özellikleri (yıkama, kuru temizleme vb.)	1 0	5
4. Perdenin Boyutlarına Ait Bilgiler:		
4.1. Genişlik (var, yok) 4.2. Derinlik (var, yok) 4.3. Yükseklik (var, yok)	1 0 1	5
5. Perdenin Ek Özellik Bilgileri:		
5.1. Pile 5.2. Pile Sıklığı (2.5, 3 pile oranı vb.) 5.3. Ürün Tipi (Tek, çift Kanat vb.)	1 0 1	5
6. Perdenin Kullanımına Ait Bilgiler:		
6.1. Ütüleme Yapma Durumu	2	5
7. Perdeyle İlgili Görseller		
7.1. Ortalama Fotoğraf Sayısı 7.2. Yakından Detaylı Fotoğraf 7.3. Uzaktan Tam Ürün Fotoğrafı	3 2 5	5
8. Ürün Kodu	2	5
9. Perdeyle İlgili Satış Bilgileri:		
9.1. Ödeme Şekli (Havale, kredi ve banka kartı, nakit, parçalı…) 9.2. İndirim Durumu	1	5

Tablo 2'de göre kendi internet sitesinden perde satış gerçekleştiren 5 işletmenin Instagram sayfaları incelendiğinde;

- Perdelerin genel özelliklerinden yalnızca 1 sitede ölçü ve marka bilgisi verilmiştir.
- Instagram sayfalarından yalnızca 2'sinde perde renk bilgisi yer almaktadır.
- Perdenin kumaşı hakkında sadece 1 sitede kumaş içeriğine (PES, nylon, pamuk vb.) yer verilmiştir.
- Perdenin boyutları hakkında genişlik ve yükseklik bilgileri sadece 1 sitede yer almaktadır.
- Perdenin ek özellik bilgilerinde sadece birer sitede pile ve ürün tipi (tek, çift kanat) bilgilerine yer verilmiştir.
- Perdenin kullanımı sırasında bilinmesi gereken özelliklerde ise sadece 2 sayfada ütüleme yapma durumu hakkında bilgi verilmiştir.
- Instagram sayfalarında kullanılan ortalama fotoğraf sayısı 3'tür. Ürünlerin ağırlıklı olarak uzaktan fotoğrafları kullanılmıştır. Yakından detaylı fotoğraf kullanan sadece 2 sayfa vardır.
- Müşterilerin kendi istekleri doğrultusunda, bu Instagram sayfalarının web sitelerinde ürünlere bakabilmeleri için sadece 2 sayfada ürün kodları verilmiştir.
- Perdenin Ödeme Şekli sadece 1 sayfada verilmiştir.

4.3.E-pazaryerlerinde Perde Satışı Gerçekleştiren Mağazaların Web Sitelerinin İncelenmesi

Trendyol, n11, … gibi pazaryerlerinde yapılan araştırma sonucunda perde satışı gerçekleştiren işletmelere ait 5 adet mağazaya ulaşılmıştır. İlgili mağazalarda perdelerle ilgili verilen bilgiler her bir mağaza için aşağıda açıklanmıştır.

Tablo 3. Perde Satışı Yapan e-pazaryerlerindeki Mağazaların Ortak Özellikleri

Özellik	Özelliğin Bulunduğu Site sayısı	Toplam Site Sayısı
1. Perdelerin Sınıflandırılması		
1.1. Ürün Tiplerine Göre	4	5
1.2. Materyale göre	4	
1.3. Renklere Göre	5	
1.4. Ölçüye göre	5	
1.4. Mekâna göre	0	
1.5. Temaya göre	0	
1.6. Markaya göre	3	
1.7. Fiyat Aralığına Göre	5	
1.7. Çok Satanlara Göre	5	
1.8. Kampanyalı Ürünlere Göre	0	
2. Perdelerin Renk Bilgisi	5	5
3. Perdenin Kumaşına Ait Bilgiler:		
3.1. Kumaş İçeriği (PES, nylon, pamuk vb.)	4	5
3.2. Kumaşın Türü (dokuma, örme, nonwove gibi)	2	
3.3. Temizleme Özellikleri (yıkama, kuru temizleme vb.)	4	
3.4. Çekme Özelliği	0	
3.5. Solma Özelliği	3	
3.6. Leke Tutma Özelliği	2	
4. Perdenin Boyutlarına Ait Bilgiler:		
4.1. Genişlik (var, yok)	5	5
4.2. Derinlik (var, yok)	0	
4.3. Yükseklik (var, yok)	5	
5. Perdenin Ek Özellik Bilgileri:		
5.1. Pile	2	5
5.2. Pile Sıklığı (2.5, 3 pile oranı vb.)	2	
5.3. Ürün Tipi (Tek, çift Kanat vb.)	5	
5.4. Perde aksesuar	0	
5.5. Kol bağı	3	
5.6. Bağlama Demiri	0	
5.7. Sarkıt	0	
5.8. Kanat	0	
5.9. Korniş düğmesi	3	
6. Perdenin Kullanımına Ait Bilgiler:		
6.1. Yıkama Sıcaklığı	2	5
6.2. Yıkama Programı	0	
6.3. Ağartıcı Kullanma Durumu	0	
6.4. Ütüleme Yapma Durumu	2	
6.5. Yıkamada Renk Değişimi	0	
6.6. Kuru Temizleme Durumu	0	
7. Perdeyle İlgili Görseller		
7.1. Ortalama Fotoğraf Sayısı	4	5
7.2. Yakından Detaylı Fotoğraf	3	
7.3. Uzaktan Tam Ürün Fotoğrafı	5	
7.4. Mağazada Görülebilme Durumu	0	
8. Perdeyle İlgili Stok Bilgisi	4	5
9. Perdeyle İlgili Satış Bilgileri:		
9.1. Ödeme Şekli (Havale, kredi ve banka kartı, nakit, parçalı…)	5	5
9.2. İndirim Durumu	5	
10. Perdeyle İlgili Teslimat Bilgileri:		
10.1. Planlanan Teslim Tarihi	5	5
10.2. Teslimat şekli (kargo, kapıda teslim, kendin al vb.)	5	
11. Perdeyle İlgili Satış Sonrası Hizmetler:		
11.1. İade Koşulları	2	5
11.2. Değiştirme	0	
11.3. İptal	1	
11.4. Garanti Süresi	0	
11.5. Montaj Hizmeti	0	

Tablo 3'e göre e-pazaryerlerinde perde satış gerçekleştiren 5 işletmenin buradaki mağazaları incelendiğinde;

- Perdeleri sınıflandırılması için en fazla fiyat aralığı, renk ve ölçü kriterleri kullanılmıştır. Ardından ürün tipi ve materyale göre sınıflandırmanın tercih edildiği görülmektedir.
- Mağazaların 5'inde de perde renk bilgisi yer almaktadır.
- Perdenin kumaşı hakkında en fazla kumaş içeriği (PES, nylon, pamuk vb.) ve temizleme (yıkama, kuru temizleme vb.) bilgilerine yer veriliştir. Sadece 3 mağazada ise kumaşların solma özelliklerine de yer verilmiştir.
- Perdenin boyutları hakkında genişlik ve yükseklik bilgileri yer almaktadır.
- Perdenin ek özellik bilgilerinde en çok ürün tipi (tek, çift kanat vb.) ardından perde ile gelen kol bağına ve korniş düğmesi bilgilerine yer verilmiştir.
- Perdenin kullanımı sırasında bilinmesi gereken özelliklerde ise sadece 2 sitede perdenin yıkama sıcaklığı ve ürünün ütüleme yapma durumu bilgileri yer almaktadır.
- E-pazaryerlerinde kullanılan ortalama fotoğraf sayısı 4'tür. Ürünlerin ağırlıklı olarak uzaktan fotoğrafları kullanılmıştır.
- Perdeyle ilgili stok bilgileri tüm mağazalarda belirtilmektedir.
- Perdenin ödeme şekli ve indirim durumları tüm web sitelerinde verilmiştir.
- Perdeyle ilgili teslimat bilgilerinde, teslimat şekli (kargo, kapıda teslim, kendin al vb.) ve planlanan teslim tarihi bilgileri 5 mağazada da yer almaktadır. Perdeyle ilgili satış sonrası hizmetlerde, sadece 2 mağazada iade koşulları hakkında bilgi verilmiştir. Bilgilerine ulaşılmıştır.

5. SONUÇ

Bu araştırmanın amacı ev tekstillerinde önemli bir yere sahip olan perdelerin e-satışını incelemektir. Bu amaca ulaşmak için Türkiye'de perde satışını kendi internet sitesi, sosyal medya (Instagram) ve e-pazaryerinde (trendyol) gerçekleştiren işletmeler belirlenmiştir. Daha sonra bu işletmelerin ilgili mecralarda perde satışlarını incelenmiştir. Sonuç olarak her bir mecrada perde satışı için gerekli ortak noktalar belirlenmiştir. Perde e-ticareti gerçekleştiren veya gerçekleştirmeyi planlayan işletmelerin ilgili mecralarda nelere dikkat etmeleri gerektiği araştırma sonucunda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucuna göre kendi internet sitesinden perde satışı gerçekleştiren ve gerçekleştirmeyi planlayan işletmeler internet sitelerini oluştururken; Perdeleri Sınıflandırırken ürün tiplerine göre, materyale göre, renklere göre, ölçüye göre, mekana ve temaya göre sınıflandırdıkları, perdelere ait renk bilgisi, perdenin temizlenme özellikleri, perdenin genişlik ve yükseklik ölçüleri, perdenin tipi (tek, çift kanat), pile bilgisi, yıkama ve ütüleme bilgisi, ödeme şekli ve indirim durumu, ürünün teslimat şekli, iade iptal ve değiştirme

koşulları gibi bilgileri internet sitelerinde bulundurmalarının yararlı olacağı tespit edilmiştir. Ayrıca ürün için yakından detaylı ve uzaktan olmak üzere ortalama 4 ürün fotoğrafı yer aldığı tespit edilmiştir.

Instagram'da perde satışı gerçekleştiren ve gerçekleştirmeyi planlayan işletmeler; Perdenin ölçüleri, ütüleme durumu, ürün kodları ve ödeme şekilleri gibi bilgileri ilgili mecrada bulundurmaları yararlı olacaktır. Ürün için yakından detaylı ve uzaktan toplam 3 fotoğraf koymaları yeterli olacaktır.

Trendyol'da perde satışı gerçekleştiren ve gerçekleştirmeyi planlayan işletmeler ise; Perdeleri Sınıflandırırken ürün tiplerine göre, materyale göre, renklere göre, ölçüye göre, fiyat aralığı ve çok satanlara göre sınıflandırmaları, perdelerin renk bilgileri, kumaş içeriği (PES, nylon, vb.), temizleme ve solma özellikleri, perdenin genişlik ve yükseklik ölçüleri, ürün tipi (tek, çift kanat), yıkama sıcaklığı ve ütüleme yapma durumları, perde ile ilgili stok bilgisi, ödeme şekilleri, indirim durumu, teslimat şekli ve planlanan teslim tarihi gibi bilgileri ilgili mecrada bulundurmaları yararlı olacaktır. Her ürün için uzaktan ve yakından detaylı olarak toplam 4 fotoğraf koymaları yeterli olacaktır.

KAYNAKÇA

Bulunmaz, B. (2016). Gelişen teknolojiyle birlikte değişen pazarlama yöntemleri ve dijital pazarlama. *TRT Akademi*, 1(2), 348-365.

Mert, Y. L. (2018). Dijital pazarlama ekseninde influencer marketing uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1299-1328.

Alan, A. K., Kabadayı, E. T., & Erişke, T. (2018). İletişimin Yeni Yüzü: Dijital Pazarlama ve Sosyal Medya Pazarlaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 493-504.

Zeren, D., Kaya, N., (2020). Dijital pazarlama: Ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 35-52.

Alankuş, Z. (2021). Covıd-19'un Gölgesinde Dijital Pazarlama ve Yeni Yaklaşımlar. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 94-125.

Yüksel, D., & Tolon, M. (2019). Dijital Pazarlama Stratejisi Olarak Arama Motoru Optimizasyonu (SEO). *International Journal of 3D Printing Technologies and Digital Industry*, 3(3), 236-243.

Çetinkaya, M. B., & Çelik, R. (2019). Bir dijital pazarlama stratejisi olarak etkileşimli reklamların etkinliği: Deneysel bir çalışma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 12, 484-506.

Berki, A. (2019). Dijital Pazarlama Uygulamalarının Satış ve Marka Bilinirliğini Arttırmaya Yönelik Etkisinin Değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (5), 136-170.

Işılar, H. B. (2021). Havayolu endüstrisinde dijital pazarlama uygulamalarının değerlendirilmesi. *Havacılık ve Uzay Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 42-63.

Taştepe, Ö. (2020). Dijital pazarlama ile hazır giyim sektöründe pazarlama iletişimi bağlamında tutundurma faaliyetlerine yönelik inceleme. *Turkish Journal of Fashion Design and Management*, 2(1), 21-29.

Aslan, R., & Tarakçı, İ. E. (2022). Dijital Pazarlama Çağında Yükselen Bir Trend: İçerik Pazarlamasının İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1010-1022.

Saçan, B., & Tamer, E., (2021). Dijital Pazarlama Strateji Seçimi: SWOT Analizi ve Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemleri. *Politeknik Dergisi*, 1-1.

Koştumoğlu, M. ve Özkan, K. (2021). Sosyal Medya Reklamlarında Kullanılan Fotoğrafların Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi. *Mediarts*, 2, 23-42.

Odabaş, T. & Kaygısız, E. G. (2021). Kurumsal İtibarı Yönetmede Stratejik Bir Araç Olarak İnternet Siteleri: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Asırlık Aile İşletmeleri Örneği, *Journal of Emerging Economies and Policy*, 6(SI) 71-89.

Akın, M. Ş. (2021). 10 İnovasyon Türü Modeli Açısından Eticaret Sitelerinin Analizi ve Mavi Okyanus Stratejisi, *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (10): 74-91.

Özdemir, K. (2021). E-ticaret Web Sitelerine Ait Teknik Özelliklerin Tüketici Algısına Etkisi, Bursa Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*,Bursa.

Zengin, F. (2021). Dijital Pazarlama İletişiminde Yeni Yönelim: Hiper Kişiselleştirme. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 4(1) 8-37.

Sukendi, J., Harianto, N., Wansaga, S. ve Gunadi, W. (2021). B2C E-Ticaret'te E-Hizmet Kalitesinin Müşteri Bağlılığı, Müşteri Deneyimi ve Müşteri Sadakati Üzerindeki Etkisi, *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12 (3), 3170-

3184.
Kılıç, S., & Çakaröz, K. M. (2021). Web Sitesi Tasarım Özelliklerinin Web Site Performansı Üzerindeki Etki Düzeylerinin İncelenmesine Dair Deneysel Bir Çalışma. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 98-112.
Atçı, S. H., & Atalay, K. (2022). Web Sitesi Tasarım Aşamasındaki Kriterlerin Önem Derecelerinin Bulanık Fucom ile Belirlenmesi. *Journal of Turkish Operations Management*, 6(1), 1010-1027.
Armutlu, H., Armutlu, Ş., & Akçay, M. (2012). İyi Bir Web Sitesi Nasıl Yapılır?. *XIV. Akademik Bilişim Konferansı*.
Kılıç, H. Ö., & Erdoğan, B. Z. (2016). Bir ilişkisel pazarlama aracı olarak bağlamsal pazarlama: Formdakal web sitesi örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 460-477.
İnan, H., Doğan, H. (2006). Müşteri odaklı web sitelerinin işletme pazarlama kararlarına ve markasına etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 191-206.
Usta, R. (2007). Türkiye'deki en büyük 100 sanayi işletmesinin web sitelerinin pazarlama iletişimi yönünden incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 243-260.
Duygun, A., & Alnıpak, S. (2017). Web sitelerinin pazarlama iletişim aracı olarak içerik analizi ile değerlendirilmesi: Yük taşımacılığı yapan firmalar üzerine bir araştırma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 7 (3), 409-417.
Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
Demirci Orel, F., & Arık, A., (2020). Sosyal medya pazarlama faaliyetlerinin çevrimiçi tüketici katılımı ve satın alma niyeti üzerindeki etkisi: Moda markaları örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 146-161.
Seyfi, M., & Şıvgın, Z. M. (2021). Sosyal Medya Pazarlama Aktiviteleri Algısı İle Covıd-19 Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Online Journal Of Design Art And Communication*, 11(2), 606-616.
Salvarli, M. S., & Kartal, B. (2021). Sosyal Medya Pazarlama Aktiviteleri ile Satın Alma Niyeti Arasındaki İlişkide Marka Kişiliğinin Rolü: Literatür Araştırması. *Business and Economics Research Journal*, 12(3), 705-716.
Çavuşoğlu, M. (2010). Konaklama işletmelerinde elektronik ticaret kullanımı: Gökçeada ve Bozcaada'da bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 5(2), 111-141.
Özer, A. H. (2020). İkinci el kitap ticareti için elektronik pazar modeli, yapıcı sezgisel yöntemler ve karınca kolonisi optimizasyonu. *International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences*, 32(4), 374-389.
İnce, E., Sarıçiçek, C., Yüksek, C., Ayhan, B., Yılmaz, S., Göktepe, F., Erol, Ş. (2021). E-Pazaryeri Platformları Sektör İncelemesi Ön Raporu, *Rekabet Kurulu*, Ankara.

KOZMETİK SEKTÖRÜNDEKİ KADIN TÜKETİCİLERİN MARKA EVANGELİZM DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Baran ARSLAN
Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Osmanbey Kampüsü,
ORCID: 0000-0001-7582-749X
Erkan NUR
Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Osmanbey Kampüsü,
ORCID: 0000-0002-5131-4742

ÖZET

Tüketici davranışları ile marka arasındaki ilişkiler hem araştırmacıların hem de uygulayıcıların dikkatini çeken konuların başında gelmektedir. Bunun nedeni işletmeler açısından bu ilişkinin güçlü olmasının bir rekabet avantajı sağlıyor olmasıdır. Markalar için önemli hususlardan biri müşteri tatmini yoluyla sadakat yaratmak ve bunun sonucunda da uzun vadeli ilişkiler kurabilmektir. Marka evangelizmi; benzer markalara eğilimli olan tüketicilere bu markalarla ilgili olan pozitif fikirleri empoze ederek onları ikna etmek çabası olarak ifade edilebilir. Bu çaba adanmışlığı barındırmaktadır. Marka evangelizmi; pozitif ağızdan ağıza iletişimin bir uzantısıdır. Literatürde, marka evangelizmine yönelik çalışmaların azlığı bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin demografik faktörler bağlamında marka evangelizm düzeyindeki farklılıkları belirlemektir. Araştırmada verilerin analizi için SPSS paket programı kullanılmıştır. Yapılan güvenirlilik analizi sonucunda araştırmada kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir çıktığı belirlenmiştir. Marka evangelizm ölçeği için faktör analizi yapılmış olup ölçeğin tek boyut altında toplandığı tespit edilmiştir. Tüketicilerin demografik faktörleri bağlamında marka evangelizm düzeyindeki farklılıkları belirlemeye yönelik t-testi ve anova testi analizleri yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Tüketicilerin marka evangelizm düzeyinde demografik faktörler bağlamında farklılık olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Marka, Marka Evangelizmi, Tüketici

EVALUATION OF BRAND EVANGELISM LEVELS OF FEMALE CONSUMERS IN THE COSMETICS INDUSTRY IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC FACTORS

ABSTRACT

The relationship between consumer behavior and the brand is one of the issues that attract the attention of both researchers and practitioners. The reason for this is that the strength of this relationship provides a competitive advantage for businesses. One of the important issues for brands is to create loyalty through customer satisfaction and as a result, to establish long-term relationships. brand evangelism; It can be expressed as an effort to persuade consumers who are inclined towards similar brands by imposing positive

ideas about these brands. This effort involves dedication. brand evangelism; It is an extension of positive word of mouth communication. The scarcity of studies on brand evangelism in the literature reveals the importance of this study.

The aim of this study is to determine the differences in the level of brand evangelism in the context of demographic factors of female consumers in the cosmetics industry. SPSS package program was used for data analysis in the research. As a result of the reliability analysis, it was determined that the scale used in the research was highly reliable. Factor analysis was conducted for the brand evangelism scale and it was determined that the scale was gathered under one dimension. T-test and anova test analyzes were conducted to determine the differences in the level of brand evangelism in the context of consumers' demographic factors. As a result of the analysis, it has been determined that there is a difference in the level of consumers' brand evangelism in the context of demographic factors.

Keywords: Brand, Brand Evangelism, Consumer

GİRİŞ

Günümüz pazar koşullarında aynı mal ve hizmeti sunan bir çok üretici bulunmaktadır. Tüketici nezdinde sunulan mal ve hizmetlerin farklılığını ortaya koyan ve tüketici ile üretici arasındaki ilişkiyi ortaya koyan önemli bir unsurdur marka. Tüketicilerin üreticilerle hem psikolojik hem de duygusal bağlar kurmasının temelinde yatan bir kavram olan marka gün geçtikçe önemini arttırmaktadır. Pazarlama anlayışındaki değişimler sonucunda artık uzun vadeli ilişkiler kurmak temelinde marka sadakatinin geliştirilmesi önem kazanmıştır. Marka evangelizmi de tüketicilerin sadık birer tüketici olmasına ve bu sadakatin daha da yoğunlaşarak markaların gönüllü birer satış temsilcisi olmasına yardımcı olabilmektedir (Yapraklı vd., 2019).

Globalleşmeyle beraber kadınların iş hayatında daha fazla yer alması ve ekonomik özgürlüğünü ele almış olması ve kendine bakım yaparak kendini iyi hissetme isteği kozmetik sektörüne olan talebini de gün geçtikçe arttırmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin demografik faktörler bağlamında marka evangelizm düzeyindeki farklılıkları belirleyerek gerek akademisyenlere gerekse uygulayıcılara rehberlik edebilmektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Evangelizm köken olarak Yunanca “euangelos” olan ve iyi haber getiren anlamına gelen kelimeye dayanmaktadır (Meiners vd., 2010; Weinrich, 1981). Evangelizm kavramını pazarlama alanında ilk defa Apple Computer'ın eski evangelisti Guy Kawasaki ile gündemi gelmiştir. Kawasaki’ye göre evangelizm

“Hayalerinizi satmak ve diğer insanları inandığınız şeye inandırmak ve bu konuda onları ikna etmektir” olarak ifade etmektedir (Singh, 2015). Evangelistler insanları markaya inanmayı sağlayarak diğer insanların da evangelist olmalarını sağlamaktadır (Anggarini, 2018). Marka evangelistleri markaya ilişkin olumlu fikir ve görüşlerini gönüllülük esasıyla firmadan herhangi bir beklentileri olmadan yaydıkları için diğer müşterilerce daha güvenilir olarak kabul edilmektedirler (Saravanan ve Saraswathy, 2017). Marka evangelistleri, aynı ürün kategorisindeki diğer markaları istemez ve onlardan uzak dururlar (Ünalan ve diğerleri, 2020).
Bir müşterinin marka evangelisti haline gelebilmesi için 3 unsur vardır (Anggarini, 2018 aktaran Karakoç, 2021). Bunlar;

- İşletmeler kaliteli ve başarılı ürünler üretme konusunda kendilerini mecbur hissetmelidirler. Çünkü iyi bir şekilde üretilen ürünler olumlu ve sıra dışı özelliklere sahip olacaktır.
- Müşteriyi markanın evangelisti yapmak için ileri düzey programlar geliştirilmelidir.
- İşletmeler müşterilerinin güvenini kazanmak için pazarlama programlarına müşterileri dahil etmelerinin yanı sıra müşterilerle açık bir işbirliği ve pazarlama iletişimi oluşturmaları gerekir.

Marka evangelistlerinin diğer tüketicileri ikna etmek için marka konusunda yaptıkları davranışlar şu şekildedir (Arkonsuo vd., 2014):

- Marka ile ilgili düşüncelerini ağızdan ağıza pazarlama ve çevrimiçi iletişim yollarıyla düşünceleri aktarmak.
- Markaların imajını diğer tüketiciler ile birlikte aktif iletişim yoluyla geliştirmek
- Çokça tercih edilen markaların ürünlerini satın almak.
- Diğer tüketicilerin davranışlarını etkilemek.
- Marka adına ücretsiz çalışmak.
- Marka ile bütünlük içerisinde olduğunu hissettirmek.

2. ARAŞTIRMA METEDOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin demografik faktörler bağlamında marka evangelizm düzeyindeki farklılıkları belirlemektir.

2.2.Örnekleme Süreci

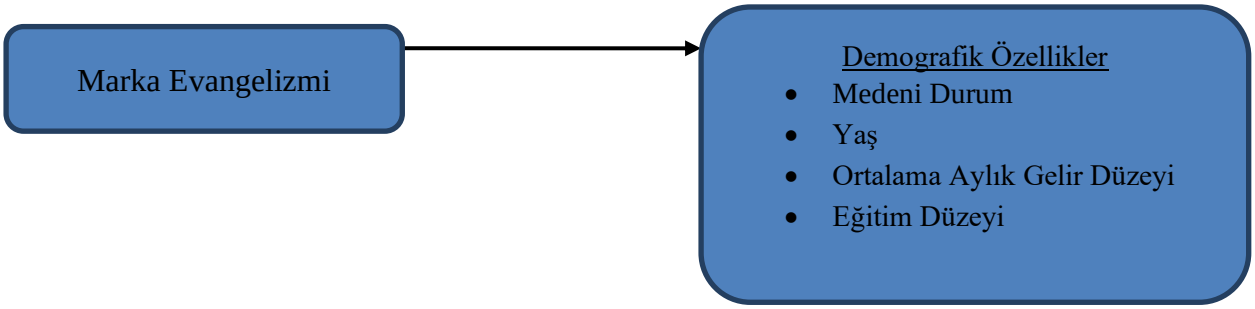
Araştırmanın ana kütlesini kozmetik sektöründeki kadın tüketiciler oluşturmaktadır. Ancak zaman ve maliyet kısıtlamaları sebebiyle örnekleme yoluna gidilmiş ve örneklem büyüklüğü %95 güvenilirlik ve %5 örneklem hatası ile 384 olarak tespit edilmiştir. Veriler pandemi koşulları sebebiyle hem yüz yüze anket hem online anket yoluyla toplanılmıştır. Anketler 01.08.2022 ile 10.10.2022 tarihleri arasında Şanlıurfa'da yaşayan 390

kadına gönüllülük esasına göre uygulanmıştır.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırma için gerekli olan veriler, anket metodu ile toplanmıştır. Araştırma için hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Matzler ve Diğerleri (2007) tarafından geliştirilen 5 maddeden oluşan marka evangelizm ölçeği yer almaktadır. İkinci bölümde ise, medeni durum, yaş, ortalama aylık gelir düzeyi ve eğitim düzeyi gibi 4 demografik faktör yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri



Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli ve amacı doğrultusunda geliştirilen hipotezler şu şekildedir:

H_1: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

H_2: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin yaşları açısından marka evangelizm düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

H_3: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin ortalama aylık gelir düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

H_4: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin eğitim düzeyleri açısından marka evangelizm anlamlı bir farklılık vardır.

2.4. Kullanılan Yöntemler

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical PackageforSocialSciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerde normal dağılıma uygunluk Q-Q Plot çizimi ile incelenmiştir. Ayrıca, kullanılan verilerin normal dağılım göstermesi çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±2 arasında olmasına bağlıdır. Normal dağılım uygunluk normallik testleri ve basıklık çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğe ilişkin açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Katılımcıların medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerindeki farklıları belirlemek için t- testi analizi

yapılmıştır. Katılımcıların yaşı, eğitim durumu ve ortalama aylık gelir düzeyi açısından marka evangelizm düzeylerindeki farklıları belirlemek için anova testi analizi yapılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi ve Araştırmanın Bulguları

Güvenilirlik Analizi

Tablo 1'de araştırmada yer alan ölçeğin güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Faktör Adı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Marka Evangelizmi	,816	5

Araştırmada kullanılan ölçeğe yönelik yapılan güvenilirlik analizine göre, marka evangelizm ölçeğinin Cronbach's Alfa (α) değeri 0,816 olarak belirlenmiştir. Marka evangelizm ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Altunışık vd., 2005, s.115).

Faktör Analizi

Araştırmada yer alan marka evangelizm düzeyini ölçmeye yönelik değişkenlerle ilgili 5 maddeye faktör analizi uygulanmıştır.

Marka Evangelizm Düzeyini Ölçmeye Yönelik Değişkenlere İlişkin Faktör Analizi

Tablo 2. Marka Evangelizm Düzeyini Ölçmeye Yönelik Değişkenlere İlişkin KMO Örneklem Yeterliliği Ölçeği ve Bartlett Küresellik Testi Değeri

KMO	,711	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	510,129
	Df.	10
	Sig.	,000

Yapılan analiz sonucunda verilerin faktör analizine uygunluğunu belirleyen KMO (örneklem yeterliliği istastiği) değeri (0,711), faktör analizi yapılabilmesi için uygun bir değer olup yine aynı nedenle yapılan Bartlett testi Significance = 0,000 olduğundan ve $p<0.05$ koşulunu sağladığından verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Analiz sonucunda, marka evangelizm ölçeğinde yer alan ifadelerin tek boyutta toplandığı görülmüştür.

Tablo 3. Marka Evangelizm Düzeyini Ölçmeye Yönelik Değişkenlere İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek Alt Boyutları	Maddeler	Yük Değerleri	Açıklanan Varyans (%)	Toplam
Marka Evangelizmi	Söz konusu markanın satış personeli olsaydım, işimi büyük bir keyifle çok iyi yapardım.	,566	52,847	
	Bazı arkadaşlarımı söz konusu markayı satın almaları için yönlendiririm.	,702		
	Söz konusu markayı kullanmaları için birçok kişiyi ikna etmeye çalışırım.	,543		
	Söz konusu markanın dünyanın en çekici (güzel) markası olduğunu herkese söyleme ihtiyacı hissediyorum.	,724		
	Eğer bir kişi söz konusu markayı kötülemeye çalışırsa, ona açık bir şekilde gereken cevabı veririm.	,608		

Açıklanan Varyans (%):52,847

Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan kadınların demografik olarak dağılımları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı

Medeni Durum	**N**	**%**
Evli	198	50,8
Bekar	192	49,2
Toplam	390	100
Yaş	**N**	**%**
18-28	108	27,7
29-38	90	23,1
39-48	92	23,6
49-58	58	14,9
59 ve üzeri	42	10,7
Toplam	390	100
Aylık Gelir	**N**	**%**
2500 TL' den az	41	10,5
2501-4500 TL	35	9,0
4501-6500 TL	75	19,2
6501-8500 TL	147	37,7
8501 TL' den fazla	92	23,6
Toplam	390	100
Eğitim Durumu	**N**	**%**
İlköğretim	32	8,2
Lise	75	19,2
Ön lisans	72	18,5
Lisans	152	39,0
Lisansüstü	59	15,1
Toplam	390	100

Hipotezlerin Test Edilmesi

H_1: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerinde

anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Marka Evangelizm Düzeylerine Yönelik t-Testi Analizi Sonuçları

Marka Evangelizm	N	x̄	t	Sig.
Evli	198	3,0605	,675	,501
Bekar	192	2,9933		

Katılımcıların medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-testi analizi sonucunda ulaşılan değer p=,501>,05 olmasından dolayı katılımcıların medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

H_2: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin yaşları açısından marka evangelizm düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 6. Katılımcıların Yaşlarına Göre Marka Evangelizm Düzeylerine Yönelik Anova Testi Analizi Sonuçları

Marka Evangelizmi	N	x̄	F	Sig.
18-28	108	3,2100	9,425	,000
29-38	90	3,1235		
39-48	92	3,2201		
49-58	58	2,8626		
59 ve üzeri	42	2,9512		

Katılımcıların yaş düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan anova testi analizi sonucunda ulaşılan değer p=,000<,05 olmasından dolayı katılımcıların yaş düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 39-48 yaş aralığında olan katılımcıların diğer yaş gruplarına göre marka evangelizm düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

H_3: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin ortalama aylık gelir düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 7. Katılımcıların Aylık Gelir Durumlarına Göre Marka Evangelizm Düzeylerine Yönelik Anova Testi Analizi Sonuçları

Marka Evangelizmi	N	x̄	F	Sig.
2500 TL' den az	41	3,1651	5,405	,000
2501-4500 TL	35	3,2489		
4501-6500 TL	75	2,8966		
6501-8500 TL	147	3,000		
8501 TL' den fazla	92	2,9345		

Katılımcıların aylık gelir düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan anova testi analizi sonucunda ulaşılan değer p=,000<,05 olmasından dolayı katılımcıların aylık gelir düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 25001- 4500 TL gelir aralığında olan katılımcıların diğer gelir aralığındaki katılımcılara göre marka evangelizm düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

H_4: Kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin eğitim düzeyleri açısından marka evangelizm anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Marka Evangelizm Düzeylerine Yönelik Anova Testi Analizi Sonuçları

Marka Evangelizmi	N	x̄	F	Sig.
İlköğretim	32	3,2315	1,959	,142
Lise	75	3,1250		
Ön lisans	72	2,9407		
Lisans	152	3,0758		
Lisansüstü	59	2,9061		

Katılımcıların eğitim düzeyleri açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan anova testi analizi sonucunda ulaşılan değer p=,142>,05 olmasından dolayı katılımcıların eğitim düzeyleri açısından maka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, kozmetik sektöründeki kadın tüketicilerin demografik faktörler bağlamında marka evangelizm düzeyindeki farklılıkları belirlemektir. Araştırmanın ana kütlesini kozmetik sektöründeki kadın tüketiciler oluşturmaktadır. Veriler hem yüz yüze anket hem online anket yoluyla toplanılmıştır. Anketler asında Şanlıurfa'da yaşayan 390 kadına gönüllülük esasına göre uygulanmıştır.

Katılımcıların 198'inin evli ve 192'sinin bekar olduğu görülmektedir. Yaş aralıklarına baktığımızda ise katılımcıların 108'inin 18-28 yaş aralığında, 92'sinin 39-488 yaş aralığında, 42'sinin 49-58 yaş aralığında ve 42'sinin ise 59 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların aylık gelir dağılımında ise 41'inin 2500 TL' den az gelir aralığında , 35'inin 2501-4500 TL gelir aralığında, 75'inin 4501-6500 TL gelir aralığında , 147'sinin 6501-8500 TL gelir aralığında ve 92'sinin ise 8501 TL' den fazla olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ise 32'sinin ilköğretim eğitim düzeyinde, 75'inin lise eğitim düzeyinde, 72'sinin ön lisans eğitim düzeyinde, 152'sinin lisans eğitim düzeyinde ve 59'unun ise lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada toplanan veriler değerlendirildiğinde verilerin normal dağılım varsayımını sağladığı tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda marka evangelizm ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır Ayrıca ölçeğe ilişkin açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, marka evangelizm ölçeğinde yer alan ifadelerin tek boyutta toplandığı görülmüştür.

Katılımcıların medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerindeki farklıları belirlemek için t- testi analizi yapılmıştır. Katılımcıların medeni durumları açısından marka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşı, eğitim durumu ve ortalama aylık gelir düzeyi açısından marka evangelizm düzeylerindeki farklıları belirlemek için anova testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 39-48 yaş aralığında olan katılımcıların diğer yaş gruplarına göre marka evangelizm düzeylerinin

daha yüksek olduğu ve 25001- 4500 TL gelir aralığında olan katılımcıların diğer gelir aralığındaki katılımcılara göre marka evangelizm düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak katılımcıların eğitim düzeyleri açısından maka evangelizm düzeylerinde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın kısıtları araştırmada kolayda örnekleme yönteminin kullanılmış olması ve anket uygulamasının yapılmış olmasıdır. Sonraki çalışmalarda farklı sektörlerde, farklı örneklem grupları üzerinde farklı yöntemler kullanılarak araştırmanın tekrar edilmesi sonuçların genelleştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu çalışmada marka evangelizmi kavramı demografik faktörler bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Sonraki çalışmalarda farklı unsurlar ile marka evangelizmi arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Literatürde marka evangelizmine yönelik ampirik ve kavramsal çalışmalar yapılmış olmasına rağmen literatürde bu değişkenlerin kozmetik sektöründeki kadın tüketiciler üzerinde incelenmemiş olması çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Araştırmanın bilimsel katkısı, bu çalışma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda konuya ilişkin belirleyecekleri stratejilerde pazarlama uygulayıcılarına ve konuyla ilgili olan akademisyenlere yapacakları çalışmalarda rehberlik edecek olmasıdır.

KAYNAKÇA

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı.* Sakarya: Sakarya Kitabevi

Anggarini, L. (2018). Understanding brand evangelism and the dimensions ınvolved ın a consumer becoming brand evangelist. *Sriwijaya International Journal Of Dynamic Economics And Business,* 2(1), 63-84.

Arkonsuo, I. R., Kaljund, K. & Leppiman, A. (2014). Consumer journey from first experience to brand evangelism. *Research In Economıcs And Busıness: Central And Eastern Europe*, 6(1), 5-28.

Matzler, K., Pichler, E.A. & Hemetsberger, A. (2007). Who is spreading the word? The positive ınfluence of extraversion on consumer passion and brand evangelism. *Proceedings of the American Marketing Association Winter Conference,* 25-32.

Meiners, N. H., Schwarting, U. & Seeberger, B. (2010). The renaissance of word-ofmouth marketing: A new standard in twenty-first century marketing management*? International Journal of Economic Sciences and Applied Research,* 3 (2), 79-97.

Saravanan, M. & Saraswathy, T. R. (2017). Evangelism as a marketing strategy-ın the challenging and ınnovative business scenario. *Intercontinental Journal of Marketing Management,* 4(6), 1-5.

Singh, N. (2015). Evangelism marketing: The evolution of consumer fidelity. *Journal of Marketing ve Communication,* 11 (1): 3-14.

Ünalan, M., Yapraklı, T. Ş.ve Keser, E. (2020). Marka güveni ve marka özdeşleşmesinin marka evangelizmi üzerindeki etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (27), 35-54.

Weinrich, W. C. (1981). Evangelism in the early church. *Concordia Theological Quarterly,* 45(1-2), 61-75.

Yapraklı, T. Ş., Keser, E., Ünalan, M. (2019). Marka güveni ve marka özdeşleşmesinin marka evangelizmi üzerindeki etkisi. *PPAD 24. Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı, Kuşadası,* 677-699.

ÇALIŞANLARIN ATEŞLEYİCİ LİDERLİK ALGILARI İLE İŞTEN AYRILMA NİYETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Erkan NUR
Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Osmanbey Kampüsü,
ORCID: 0000-0002-5131-4742
Baran ARSLAN
Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Osmanbey Kampüsü,
ORCID: 0000-0001-7582-749X

ÖZET

İş yaşamında bireylerin işten ayrılmalarında etkili olan birçok faktör mevcuttur. Bu faktörlerin bazıları, bireysel kaynaklı olabileceği gibi, bazıları da örgütsel kaynaklı olabilmektedir. Faktör hangi kaynaklı olursa olsun, bu davranışların olumlu ya da olumsuz yönde artış göstermesinde yöneticilerin tutum ve davranışları önemli rol oynamaktadır. Özellikle iş garantisinin olmadığı ve iş yükünün fazla olduğu sektörlerde yöneticilerin rolü daha da artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, çalışanların ateşleyici liderlik algıları ile işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan anket formu, Şanlıurfa'da özel eğitim kurumlarında hizmet veren 384 öğretmene uygulanmıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan veriler, SPSS 24 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, tanımlayıcı analizler, faktör analizi, güvenirlik analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, iki değişken arasında negatif yönlü ve orta düzey bir ilişki tespit edilmiştir. Yani çalışanların ateşleyici liderlik algısı arttıkça, işten ayrılma niyetleri azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ateşleyici Liderlik, İşten Ayrılma Niyeti, Öğretmenler

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPLOYEES' SPARKING LEADERSHIP PERCEPTIONS AND THEIR INTENTIONS TO QUIT

ABSTRACT

In business life, there are many factors that affect individuals' leaving their jobs. Some of these factors may be of individual origin, while others may be of organizational origin. Regardless of the source of the factor, the attitudes and behaviors of the managers play an important role in the positive or negative increase in these behaviors. Especially in sectors where there is no job guarantee and the workload is high, the role of managers is increasing.

The aim of this study is to determine the relationship between employees' sparking leadership perceptions and their intention to quit. The questionnaire form prepared in line with the purpose of the research was applied to 384 teachers serving in private education institutions in Şanlıurfa. The data obtained within the scope of the

research were analyzed using the SPSS 24 program. Descriptive analysis, factor analysis, reliability analysis and correlation analysis were used in the analysis of the data. As a result of the correlation analysis, a medium level negative relationship was determined between the two variables. In other words, as the sparking leadership perception of the employees increases, their intention to quit decreases.

Keywords: Sparking Leadership, Intention to Quit, Teachers

GİRİŞ

Günümüz modern dünya düzeninde örgütlerin rekabetçi piyasada ayakta kalabilmelerinde ve varlıklarını uzun dönemde devam ettirebilmelerinde kilit rol oynayan faktör, şüphesiz ki en örgütlerin en önemli girdisi olan insan kaynağıdır. İnsan kaynağının etkin ve verimli bir biçimde kullanılması örgütlere başta ekonomik getiri olmak üzere birçok farklı parametrede avantaj sağlarken, bu kaynak etkin ve verimli bir biçimde kullanılmadığında ise örgütsel anlamda birçok olumsuz durumu beraberinde getirebilmektedir.

İş görenlerin etkinliğini ve verimliliğini etkileyen birçok içsel (örgüt kültürü, diğer çalışanlar ile ilişkiler, yapılan işin yapısı vb.) ve dışsal faktör (kültürel yapı, devlet politikaları vb.) mevcuttur. Bu faktörlerden bir tanesi belki de en önemlisi, yöneticinin sergilediği liderlik tarzıdır.

Sergilenen liderlik tarzı çalışanlar üzerinde pozitif bir algı oluşturursa, bu durum çalışanların performansını pozitif yönde etkilemektedir. Bunun tam tersi bir durumda ise çalışanların motivasyonları azalacak ve bu durum ise çalışanların birçok negatif örgütsel davranış sergilemesine neden olmaktadır. Bu davranış türlerinden bir tanesi de, işten ayrılma niyetidir. İşten ayrılma niyeti kısaca, bir çalışanın işten ayrılmasına neden olan davranışsal niyetini ifade etmektedir (Brown ve Peterson, 1993,s. 64).

Alan yazında yapılan birçok çalışma sonucunda ulaşılan bulgular, iş görenlerin işten ayrılma niyetlerinde yöneticilerin liderlik tarzlarının önemli olduğunu göstermiştir. Eğer yönetici iş gören gelişimine önem veren, iş görenlerini düşünen ve otoriter yönetim yapısından ziyade daha katılımcı ve esnek bir yönetim tarzı sergilerse, iş görenlerin işten ayrılma niyeti davranışlarında azalma olduğu tespit edilmiştir. İşten ayrılma niyeti ve liderlik ilişkisini ele alan çalışmalar ve bulgular şu şekildedir:

Baltacı ve Diğerleri (2014), Alanya'da faaliyet gösteren 5 yıldızlı otel işletmelerinin yöneticilerinin sergilediği liderlik tarzının çalışanların örgütsel adalet ve işten ayrılma niyetine olan etkisini araştırmışlardır. Çalışmada liderlik türlerinden "vizyoner liderlik", "etkileşimci liderlik" ve "dönüşümcü liderlik" ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, çalışanların liderlik algılarına yönelik tutumları pozitif olduğunda, işten ayrılma niyetlerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Taşlıyan ve Hırlak (2016), TRC1 bölgesindeki (Gaziantep, Adıyaman ve Kilis) hastanelerde hizmet veren

hemşerilerin otantik liderlik algıları ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, otantik liderlik ile işten ayrılma niyeti arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Alper Ay ve Keleş (2017), Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde tüm yönetim kademelerinde çalışan yöneticileri (alt kademe, orta kademe, üst kademe) kapsayan araştırmalarında, dönüşümcü liderliğin işten ayrılma niyetini azalttığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Yalçınsoy ve Işık (2018), Bitlis ilinde tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerdeki çalışanların, toksit liderlik algıları işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki belirlemeye çalışmıştır. Yapılan analizler sonucunda toksit liderliğin alt boyutlarından değer bilmezlik, çıkarcılık ve olumsuz ruhsal durum ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

İş görenlerin işten ayrılma niyetlerini negatif bir yönde etkileyeceği düşünülen liderlik tarzlarından bir tanesi de ateşleyici liderliktir. Yönetim alanında yeni bir çalışma olanı olan ateşleyici liderliğin, iş gören yönetiminde üzerinde durduğu konular şu şekildedir (Lipman, 2014;Bilginoğlu ve Yozgat,2020, s.20-21):

- Yönetim işin yapısını çalışanlar için revize etmeli ve iş görenler tarafından tercih edilebilir bir hale getirmelidir.
- Lider çalışanlarını birey olarak iyi tanımalıdır. Ve gerçek performanslarını gösterecek şekilde çalışmamalarının nedenlerini çok iyi araştırmalıdır.
- Lider kişisel ve takım dinamiklerinin tamamen farkında olmalıdır.
- Bir lider, kişilerin ilgi alanlarını ateşleyen doğru eşleşmelerin bulunmasıyla, son derece şaşırtıcı ve olağanüstü sonuçlar elde edilebileceğinin bilincinde olduğu için, çalışanların ilgisini çeken görevler bulmalıdır.
- Ve bir lider çalışanlarından beklentilerinin ne olduğunu açık ve net bir biçimde çalışanlarına ifade etmelidir.

Bu maddelere ek olarak Malone (2004) çalışmasında bir liderin görevinin, çalışanların neleri yapmayı sevip sevmediklerini, hangi alanlarda daha iyi olduklarını ve hangi konularda daha çok örgütsel bir etki oluşturabileceklerini ortaya çıkarmak olduğunu vurgulamıştır. Malone göre, yönetici görevlerini noksansız ve doğru bir biçimde yerine getirirse, iş görenlerin tam bu noktada bireysel ateşleri yanmaya başlayacaktır.

Bu bağlamda bu çalışmada düşük ücret, kısıtlı özlük hakları, daimi kadro olmayışı ve iş yükü ağırlığı vb. faktörler nedeniyle, Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları ile işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatürde, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışmanın olmaması araştırmanın önemini artırmaktadır.

YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Şanlıurfa'da Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları ile işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemektir.

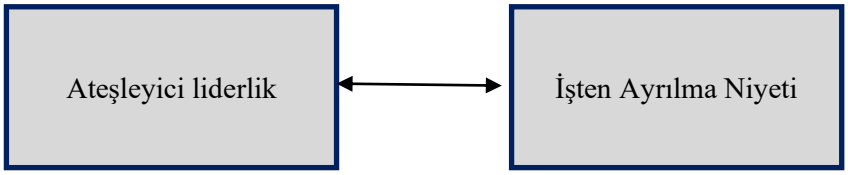
1.1. Örnekleme Süreci

Verilerin toplanmasında zaman, maliyet ve verilerin eskimesi gibi kısıtlar nedeni ile örnekleme yoluna gidilmiştir. Araştırmanın ana kütlesini, Şanlıurfa'daki Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenler oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Veriler tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Anketler 01.08.2022 ile 01.09.2022 tarihleri arasında 384 öğretmene gönüllülük esasına göre uygulanmıştır.

1.2. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırma için gerekli olan birincil veriler, anket metodu uygulanarak toplanmıştır. Araştırma için hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Bilginoğlu ve Yozgat (2020) tarafından *"Ateşleyici Liderlik Ölçeği (ALÖ) Geliştirme Çalışması"* isimli çalışma ile geliştirilen, 8 maddelik ateşleyici liderlik ölçeği yer almaktadır. İkinci bölümde, Camman ve Diğerleri tarafından geliştirilen (1979), Özer ve Diğerleri (2021) tarafından, *"Mütevazı Liderlik İşten Ayrılma Niyetini Etkiler Mi? Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma"* isimli çalışmada kullanılan, 3 maddelik işten ayrılma niyeti ölçeği yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, cinsiyet, medeni durum, yaş, ortalama gelir düzeyi, eğitim düzeyini ve toplam çalışma süresini ölçen 6 demografik faktör sorusu yer almaktadır. Ölçekler 5'li likert ile ölçülmüştür.

Araştırmanın Modeli ve Hipotezi



Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli doğrultusunda geliştirilen hipotez şu şekildedir:

H1: Şanlıurfa'daki Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları ile işten ayrılma niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

1.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical PackageforSocialSciences) for Windows programı kullanılarak analiz edilmiştir. Normal dağılım uygunluk normallik testleri ve basıklık çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir. Ateşleyici liderlik algısı ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan testlerin ve sonuçların güvenilir olabilmesi için ölçeklerin güvenilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda ölçeklere ilişkin güvenirlikler, Cronbach Alpha ile incelenmiştir. Ayrıca ölçeklere ilişkin açıklayıcı faktör analizi yapılarak yapı geçerliliği test edilmiştir.

Güvenilirlik Analizi

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Faktör Adı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Ateşleyici Liderlik	,851	8
İşten Ayrılma Niyeti	,808	3

Yapılan güvenirlilik analizi sonucunda ateşleyici liderlik ölçeği için elde edilen cronbach's alpha değeri ,851 ve işten ayrılma niyeti ölçeği için elde edilen cronbach's alpha değeri ,808'dir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Açıklayıcı Faktör Analizi

Tablo 2. Ölçeklere İlişkin KMO Örneklem Yeterliliği Ölçeği ve Bartlett Küresellik Testi Değeri

KMO		,8710
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2830,499
	Df.	55
	Sig.	,000

Tablo 2'de, KMO değeri (0,8710) ve Bartlett testi Significance = 0,000 olduğundan ve $p<0.05$ koşulunu sağlamasından dolayı, verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Analiz sonucunda, soruların iki faktör altında toplandığı görülmüştür.

Tablo 3. Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek Alt Boyutları	Maddeler	Yük Değerleri	Açıklanan Varyans (%)
	Yöneticimiz çalışanları motive eder	,650	
	Yöneticimiz motivasyonun yüksek olduğu bir ortam yaratır.	,675	
	Yöneticimiz çalışanların tutkularını ateşler ve ne	,785	

Ateşleyici Liderlik	yapabildiklerini göstermelerini sağlar.		47,780
	Yöneticimiz çalışanlara nasıl daha iyi olabilecekleri konusunda ilham verir.	,520	
	Yöneticimiz çalışanların tüm potansiyellerini yönlendirir ve kullanabilmelerini sağlar	,544	
	Yöneticimiz çalışanların gelişimlerine benzersiz bir bakış açısı getirir ve görmedikleri ya da farkına varmadıkları yeteneklerini görmelerini sağlar.	,611	
	Yöneticimiz kendi tutkularını hayata geçirerek çalışanlar için bir rol model olur.	,712	
	Yöneticimiz çalışanların en çetin iş zorluklarıyla başa çıkabilmeleri konusunda ilham verir	,775	
İşten Ayrılma Niyeti	İşimi bırakmayı çok düşünüyorum	,621	14,950
	Büyük ihtimalle gelecek sene yeni bir iş aramaya başlayacağım	,761	
	Gelecek yıl bu iş yerinden ayrılacağım	,647	

Toplam Açıklanan Varyans (%): 62,730

Demografik Bulgular

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	131	34,1
	Erkek	253	65,9
Medeni Durum	Evli	226	58,8
	Bekar	158	41,2
Yaş	29 ve altı	137	35,7
	30-37	127	33,1
	38-45	89	23,2
	46 ve üzeri	31	8,0
Eğitim Düzeyi	Lisans	267	69,5
	Lisansüstü	117	30,5
Gelir Durumu	7000 TL ve altı	38	9,9
	7001 TL- 9000 TL	108	28,1
	9001 TL- 11000 TL	152	39,6
	11001 TL ve üzeri	86	22,4
Çalışma Süresi	1-5	187	48,7
	6-10	135	35,2
	11-15	32	8,3
	16 ve üzeri	30	7,8

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Hipotezlerin Test Edilmesi

H1: Şanlıurfa'daki Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları ile işten ayrılma niyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 5. Ateşleyici Liderlik Algısı ile İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Pearson Korelasyon Analizi

Sonucu

		Ateşleyici Liderlik	İşten Ayrılma Niyeti
Ateşleyici Liderlik	Pearson Correlation	1	-,660**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	384	384
İşten Ayrılma Niyeti	Pearson Correlation	-,660**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	384	384

**. Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir (2 kuyruklu).

Katılımcıların ateşleyici liderlik algısı ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan pearson korelasyon analizi sonucunda ateşleyici liderlik algısı ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiden elde edilen sig. (p) değeri ,000'dır. Yani P< ,05 koşulu sağladığı için bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Korelasyon katsayısı (r) -,660 olmasından dolayı bu iki değişken arasında negatif yönlü ve orta düzey bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları arttıkça, işten ayrılma niyetleri azalmaktadır. Bu doğrultuda, H1 hipotezi desteklenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Şanlıurfa ilinde Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenlerin ateşleyici liderlik algılarının işten ayrılma niyetlerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan anket formu çerçevesinde, 384 öğretmenden veri toplanmıştır. Elde veriler ile yapılan analizler sonucu ulaşılan bulgular şu şekildedir:

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical PackageforSocialSciences) for Windows programı kullanılarak analiz edilmiştir. Normal dağılım uygunluk normallik testleri ve basıklık çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, normal dağılım varsayımının sağlandığı tespit edilmiştir. Ateşleyici liderlik algısı ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Spearman korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan testlerin ve sonuçların güvenilir olabilmesi için ölçeklerin güvenilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda ölçeklere ilişkin güvenirlikler, Cronbach Alpha ile incelenmiştir. Ayrıca ölçeklere ilişkin açıklayıcı faktör analizi yapılarak yapı geçerliliği test edilmiştir. Yapılan güvenirlilik analizi sonucunda, ateşleyici liderlik ölçeği için elde edilen Cronbach'sa Alpha değeri ,851 ve işten ayrılma niyeti ölçeği için elde edilen Cronbach'sa Alpha değeri ,808'dir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir

Toplanan verilerin, KMO değeri (0,8710) ve Bartlett testi Significance = 0,000 olduğundan ve p<0.05 koşulunu sağlamasından dolayı, verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Analiz sonucunda, soruların iki faktör altında toplandığı görülmüştür.

Katılımcıların ateşleyici liderlik algısı ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi belirlemek için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ateşleyici liderlik algısı ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiden elde

edilen sig. (p) değeri ,000 olarak bulunmuştur. Yani P< ,05 koşulu sağladığı için bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Korelasyon katsayısı (r) -,660 olmasından dolayı, bu iki değişken arasında negatif yönlü ve orta düzey bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğretmenlerin ateşleyici liderlik algıları arttıkça, işten ayrılma niyetlerinin azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, H1 hipotezinin desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Alan yazın incelediğinde, işten ayrılma niyetinin farklı değişkenler ile ilişkilendirildiği birçok çalışma mevcuttur. Fakat ateşleyici liderlik ile ilgili sadece ölçek geliştirme çalışması yapılmış olup, bu değişkenin başka herhangi bir değişkenle ilişkilendirildiği her hangi bir çalışma yoktur. Bu bağlamda, değişkenin hem farklı değişkenlerle incelenmemiş olması ve aynı zamanda Özel Eğitim Kurumlarında hizmet veren öğretmenler çerçevesinde kavramın ilk defa araştırılmış olması, alana katkı açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışmada ateşleyici liderlik, sadece işten ayrılma niyeti ile ilişkilendirilmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, kavramın özellikle çalışanların sergilediği negatif örgütsel davranışlar üzerindeki etkisinin araştırılması sonucunda ulaşılan bulguların, alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada, örneklem sadece Şanlıurfa ili ile sınırlandırılmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, farklı iller kapsamlı ve iller arası karşılaştırmalı yapılacak araştırmaların, sonuçların genelleştirilebilmesi açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bilginoğlu, E. ve Yozgat, U. (2020). Ateşleyici liderlik ölçeği (ALÖ) Geliştirme Çalışması. *Akdeniz İİBF Dergisi,* 20(1), 18-34.

Cammann, C., Fischmann, M., Jenkins, D. & Klesh, J. (1979). The Michigan organizational assessment questionnaire. (Unpublished manuscript), University of Michigan, Ann Arbor.

Özer, Ö., Özkan, O., Özmen, S. ve Üzümcü, F. (2021). Mütevazı liderlik işten ayrılma niyetini etkiler mi? Hemşireler üzerinde bir araştırma. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 5(2), 455-469.

Baltacı, A.G.F., Güçlü, A.G.C. ve Çeliker, A.G.N. (2014). Liderlik davranışının örgütsel adalet algısı ve işten ayrılma niyeti üzerine etkileri: Konaklama işletmelerinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 19(3), 353-370.

Alper Ay, F. ve Keleş, K. (2017). Etkileşimci ve dönüşümcü liderlik tarzlarının işten ayrılma niyeti ve iş performansı üzerinde etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 6(4), 193-203.

Yalçınsoy, A. ve Işık, M. (2018). Toksik liderlik ile örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti ilişkisine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1016-1025.

Brown, S. P. & Peterson, R. A. (1993). Antecedents and consequences of salesperson job satisfaction: Meta-analysis and assessment of causal effects. *Journal of Marketing Research*, 63-77.

Lipman, V. (2014). 4 tips to motivate the unmotivated. https://www.forbes.com/sites/victorlipman/2014/10/13/4-tips-to-motivate-the-unmotivated/?sh=4aec860e735d, Erişim tarihi 13.11.2022

Malone, O. (2004). 101 Leadership actions for creating and managing virtual teams. Amherst, MA: HRD Press.

BUSINESS SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND GOVERNMENT REGULATION POLICY DURING COVID PANDEMIC IN GEORGIA

Gvantsa Geliashvili
Sulkhan-Saba Orbeliani University, Faculty of Business and Technology, Business Administration Department, Tbilisi, Georgia.
Malkhaz Chachukashvili
Tbilisi State University, Faculty of Economics and Business, Economics Department, Tbilisi, Georgia.

ABSTRACT

The advent of the Covid pandemic has brought radical structural changes to the Georgian economy. Covid Pandemic hit the Georgian job market hard and launched the country into an economic recession. In fact, the pandemic has caused a serious deterioration in business profitability, working environment, labor rights, mental health, and well-being of workers.

This circumstance makes it interesting to analyse the role of government and business companies to support the employees, customers, and other members of society.

This article presents labor market issues in Georgia and business social responsibility initiatives to increase economic and social capabilities in Georgia. It is clear that CSR is a strategic tool to improve the life quality of employees, their families, and the entire society in the country and support decent work conditions.

Keywords: Business sustainable development, SDG, regulations, labor rights, decent work, Georgia.

INTRODUCTION

Since early 2020, the COVID-19 pandemic and particularly the many restrictions on economic activity and the movement of people that governments have imposed in response to it have wreaked havoc on the world economy. Almost every economic Index including the index of economic freedom experienced negative growth in 2020, which is not surprising given that so many of the actions that governments have taken in the name of protecting public health have also had the effect of reducing economic freedom. These restrictions have exacted a cost in terms of human well-being that must be added to the enormous cost of the death toll from the disease itself. Vásquez. I., 2021.

Economic freedom is about much more than a business environment in which entrepreneurship and prosperity can flourish. Within its far-reaching impacts on various aspects of human development, economic freedom empowers people, unleashes powerful forces of choice and opportunity, nourishes other liberties, and improves the overall quality of life. Labor freedom is the ability of individuals to find employment opportunities and work is a key component of economic freedom. Similarly, the ability of businesses to contract freely for labor and dismiss redundant workers when they are no longer needed is essential to the

enhancement of productivity and sustainment of overall economic growth. Iteration by the state distorts this transaction. Vásquez. i., 2021.

COVID 19 AND ECONOMIC CONSEQUENCES IN GEORGIA

Either subjective or objective factors drive the Covid-19 pandemic's negative effect on Georgia's. economy. Objective factors are conditioned by the circumstances, such as the worldwide decline of investments, international travel restrictions, holding up international trade, a drop in remittances, especially in the first phase of the pandemic, etc. The other set of contributing factors are subjective and are related to government decisions, including the decision on lockdown which went into force twice in 2020 – in Spring and in fall. These objective and subjective factors in combination define the country's economic reality, while they also have a significant impact on public health. In a centralized economy, such as Georgia, government decisions are defined for regional economic development too.

Naturally, in regions too, people employed in these spheres were hit the most. In its 2020 report introduced in December, the Georgian government declared that it issued 200 gel social assistance for more than 125 000 employed and 250 000 self-employed citizens. These numbers do not obviously include those employed in an informal sphere or unregistered employees but overall provide a big picture of a grim reality in which around 375 000 citizens officially lost their income. Governments' generous stimulus and other types of assistance packages saved the economies from devastation. Such budgetary expenses accounted for 9% of their GDP in developed countries, while an additional 11% was directed to other financial initiatives, such as funding projects, buying stocks, credits, and credit guarantees. Such stimulus packages were more modest in developing economies, but considerable: 3.5% - budgetary expenses, more than 2% - financial initiatives. Eastern European Center for Multiparty Democracy (EECMD), 2020.

In 2021, compared to the previous year, the biggest rise in the unemployment rate was observed in Tbilisi, Samtskhe-Javakheti, and Imereti regions by 3.7, 3.5, and 3.4 percentage points, respectively. In 2021, compared to the previous year, the biggest rise in the unemployment rate was observed. Traditionally, the unemployment rate is higher for men than for women. In 2021, compared to the previous year this indicator increased for women by 1.6 percentage points, while it increased by 2.5 percentage points for men. Traditionally, the unemployment rate is higher for men than for women. In 2021, the highest rate of unemployment was in the age of 15-19 years (52.2 percent), while this indicator is traditionally the lowest in the 65+ age group (6.0 percent) due to the low activity of the population in this age group. The high unemployment rate fell steadily during the 2010s but stuck to youth: the youth unemployment rate dropped by twelve percentage points during the 2010s, reaching 30% in 2019. This improvement is shadowed by the fact of the working-age cohort shrunk significantly. Gender equality is partly visible in several aspects but marred by some inequalities such as the entrenched gender wage gap. GEOSTAT, 2020.

COVID PANDEMIC AND DETERIORATION OF LABOR RIGHTS

Georgia's population was estimated at 3.7 million in 2020, and the workforce represented 1.9 million. The country is ethnically and linguistically diverse. Georgia introduced the minimum wage in 1999. It was not adjusted to the inflation in consumer prices afterward nor in line with the standard of living in the country. Thus, the minimum wage stood at 20 lari per month since 1999, which supports the fact that it is too low and outdated.

In 2018 the Parliament of Georgia adopted a new law in the field of labor safety and according to the Labor Inspection Convention, the mandate of labor inspection covers issues such as working hours, wages, safety, health and welfare, the employment of children and young persons, and other connected matters. At the end of 2019, Human Right Watch was critical of the fact that most of the issues listed above did not fall within the current mandate of the Labor Inspection Office.

In September 2020, labor law reform was carried out, and as in previous cases of change in labor legislation, the September 2020 reform was preceded by, on the other hand, severe cases of death of workers in the workplace and related pressure from local labor rights organizations. Human Rights Education and Monitoring Center, 2020. and on the other hand, referring to the obligations under the Association Agreement and other international documents Labor Reform 2020 was distinguished from the changes of the previous year by the fact that the reform was adopted in the context of the coronavirus pandemic; The Covid 19 pandemic, unfortunately, further aggravated the situation of the Georgian labor market; moreover, it has brought to the surface already existing problems and has a trigger for large-scale violations of labor rights. Human Right Education and Monitoring Center, 2020.

On September 20, 2022, the parliament of Georgia supported the legislative changes in the third reading, and the amendment adopted by the parliament addressed various issues, including working hours, overtime work, shift work and night shifts, reasonable accommodation, internships and other issues. Human Right Monitoring Center, 2020. However, the most important changes are believed to be an expansion of Labor Inspection Service and an extension of its mandate to the enforcement of labor rights.

According to the law on Labor Inspection Service, the Labor Inspection Service, in order to ensure the effective application of labor norms is using the following mechanisms: a) provide consultation and/or information on compliance with labor norms; b) provide the public with information promoting the observance of labor norms; c) review complaints related to a possible violation of labor norms; d) conduct inspections and e) conduct inspections and e) draw up proposals to improve the labor legislation of Georgia. It should be noted that this sequence of activities of labor inspection, which is given in the law is self-explanatory and, in a way, reflects the development of the mandate of Labor Inspection Service and its

predecessors, when the inspection only had the authority to make recommendations, raise awareness, etc. As for conducting the inspection without the prior consent of the employer, it was not part of that mandate. Even after the expansion of the mandate of Labor Inspection Service, it seems that the legislator still sees the leading, first-line powers of inspection service in raising public awareness and providing information activities should help prevent labor rights violations, but in a situation where labor rights are being massively violated and statistics of injuries and deaths in the workplace are still alarming according to the LEPL Labor Inspection Service report in total 6 employees were killed and 45 injured. Labor condition Inspection Departament (LCID), 2021.

It is essential that the Inspection Service focuses on active inspections and have the impact of preventing on future violations through it. It is noteworthy that the mandate of Labor Inspection extends to both private and public sectors, which means that the labor Inspection is authorized to check the effective enforcement of labor norms in the public service as well.

In 2020, in the wake of the pandemic, the cooperation of the Labor Inspection Service with other agencies was mainly related to the management of Covid 19 and the restoration of economic activities. In the light of the fact that the Labor Inspection Service still has to take a number of steps in terms of cooperation with other agencies, as well as other activities in the field of labor rights and safety, the inappropriateness of giving the Labor Inspection Service the power to monitor the enforcement of restrictions imposed by the pandemic is even more obvious. Social Justice Center, 2021.

BUSINESS SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND DECENT WORK CONDITIONS DURING COVID PANDEMIC IN GEORGIA

The Covid 19 pandemic not only posed unprecedented challenges to public health and the economy but also lead to massive violations of labor rights since the crisis made Georgia's labor market issues even more pressing. As a result of it, especially in the early stages of the pandemic, we saw unjustified layoffs, employees being forced to take unpaid leave, to be present at work despite health risks. Human Rights Education and Monitoring Center, 2020. leaving employees overnight at work and other similar unlawful practices. Unfortunately, the pandemic has become a challenge to the enforcement of labor rights in the country, not only because of the above-mentioned illegal practices but also because the state has instructed the Labor Inspection Service to control pandemic regulations when its proper functioning was most needed. Consequently, much of labor rights, have been used to control the enforcement of pandemic-related regulations. This decision shows the low priority of labor rights in the country; Despite massive violations of workers' rights which were evident even before the pandemic, instead of seeking additional resources or engaging other agencies in more activity, the state has taskes the Labor Inspection Service with such large-scale work as enforcing covid regulations, making it virtually impossible for the Labor Inspection Service to

fulfill its mandate. According to the information provided by the Labor Inspection Service, out of 12 534 activities carried out by the Inspection Service in the first quarter of 2021, 12 276 e.g. almost 98% were related to the implementation of measures designed to prevent the spread of ner coronavirus. Labor Condition Inspection Departament (LCID), 2021.

In the first quarter of 2021, the Labor Inspection Service conducted a total of 45 inspections to enforce the norms set by the Labor Code. During the same period, the Inspection Service received 30 complaints of labor rights violations. The Minister of Health, 2020.

According to the annual statistics for 2021, the Labor Inspection Service carried out 57 290 activities at 12 778 facilities in order to implement the measures taken to prevent the spread of the new coronavirus.

Among them, it is noteworthy that 616 facilities were given license to operate, 196 facilities were fined and 35 facilities were sealed for violation the protocol defined by the Government Resolution. As for the annual rate of activities carried out by the labor Inspection Service in terms of enforcement of labor rights _ these figures clearly indicate that only approximately 2 % of the activities of the Labor Inspection Service were dedicated to the performance of the main legislative duty assigned to it.

Such an imbalance between inspection activities leaves no choice but to conclude that the Labor Inspection Service has become a ''Covid Inspection'' and labor rights and labor safety issues have been relegated to the background.

Although Georgia had an obligation to protect the right to fair work and enforce it effectively through a number of multinational agreements and conventions, the Association Agreement between Georgia and European Union has become a catalyst for the establishment of labor inspection system in the country.

Pursuant to the ''Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part'', which was signed in 2014 and came into full force all key elements of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all. According to Association Agreement, regulations governing measures for the carrying out of sanitary norms also need to be harmonized with the EU, as well as those govering the registration of producers of animal-based products. It is equally vital to communicate with small and mediumsized business on DCFTA matters. Georgian Center for Security and Development (GCSD), 2017.

Georgia-EU Relations and Future Perspectives Georgian Center for Security and Development (GCSD)

Association agreement, which deals with trade issues, emphasizes, on the one hand, the right to decent work

and, on the other hand, the development of international trade, which may be interpreted in such a way that, according to the agreement, labor and employment policy should protect the rights both employees and employers and ''they are the most important subjects in the field of production and trade''. The association agreement also contains a list of EU regulations in the field of labor, which Georgia has undertaken to implement under the Association Agreement. According to this document, Georgia should focus on improving safety at work, forming institutions with adequate capacities for the inspections of working conditions in the spirit of the International Labour Organisation (ILO) standards. Social Justice Center, 2021.

Since world leaders unanimously adopted the SCGs in September 2015, Georgia has begun to integrate this goals into its national development plans, and almost ten years after its abolition, the Labor Inspection Service was re-established. The key coordination body for implementation of the national SDG targets it the Sustainable Development Goals Inter-Agency Council (SDG Council), Chaired by the Head of Administration of the Government of Georgia. The Council has 4 thematic working groups on social inclusion, economic development, sustainable energy, environmental protection, and democratic governance. The Council engages stakeholders from the public, academic, and private business sectors in its working groups. The government of Georgia is determined to continue to work closely with all relevant stakeholders to contribute to the solution of global pandemic challenges and to shape a better future for Georgian citizens. Administration of the Government of Georgia, 2020.

It is noteworthy that, according to the finding, a number of companies that are implementing activities that directly or indirectly support the implementation of SDGs in Georgia over the last 20 years within ''charity work'' were re-shaped into corporate social responsibility later on and targeted specific areas sustainable development goals.

The interviewed companies were unevenly informed about the CSDs, a small share of companies were engaged in cooperation mechanisms of some form _ SDG council, corporate social responsibility (CSR) club, UN global compact, and had information about the 2030 agenda and sustainable goals. However, the var majority of companies had no information about the SDG implementation agenda and committee. According to findings, the companies believe that the provision of more information could be beneficial for everyone. It will allow businesses to evaluate their corporate social responsibility (CSR) strategies with respect to the national action plans and find their niche in common visions. Aside from this, the companies believe that it will catalyze cooperation among businesses.

A number of strong companies put a strong emphasis on the importance of media coverage. According to the interviewed businesses, responsible media can influence the agenda of smaller or bigger businesses and promote the integration of CR direction in their systems. Proactive broadcasting of companies' success stories towards sustainabel development goals and corporate social responsibility will encourage the big enterprises

to do even more and impact the agenda of small companies to engage in corporate social responsibility policies. GLOBAL COMPACT NETWORK GEORGIA, 2020.

CONCLUSION

According to the constitution of Georgia, freedom of labour is guaranteed, and everyone has the right: to freely choose their employment, establish and join trade unions, and strike. Thus, the current Georgian constitution establishes a series of guarantees for workers. It encourages international agreements and organizations which have the goal of establishing and regulating labour rights. In addition, The package of amendments of recent years can be viewed as a step towards the protection of workers' rights but it is still necessary to continue working on ensuring decent working conditions and safe labour in the country. Business companies' success practices toward corporate social responsibility direction encourage other companies to engage in CR policies and the majority of them try to integrate sustainable development goals SDGs into their business plans.

REFERENCES:

1. Administration of the Government of Georgia, 2020, ''VOLUNTARY NATIONAL REVIEW GEORGIA. Report on the Implementation of the 2030 Agenda on Sustainable Development''.
2. Easten European Center for Multyparty Democracy (EECMD), 2020, THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS IMPACT ON GEORGIA'S ECONOMY - REGIONAL ANALYSIS
3. Georgian Center for Security and Development (GCSD), 2017, '' Georgia-EU Relations and future Perspectivies''.
4. GEOSTAT, 2021, INDICATORS OF THE LABOUR FORCE (EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT) .
5. GLOBAL COMPACT NETWORK GEORGIA, 2020, Voluntary national review on sustainable development goals.
6. Human Right Education and Monitoring Center, 2020, ''EMC & GYLA: We Call on Parliament to Carry out Labor Reform''.
7. Human Right Monitoring Center, 2020,''EMC: despite the positive changes, problems remain in labor law''.
8. Human Rights Education and Monitoring Center, 2020, ''Does the employer have the right to summon a self-isolated employee to appear at work?''
9. Human Rights Education and Monitoring Center, 2020, ''Human Rights Organization Call on Parliament to Accelerate Labor Reform''.
10. Ian Vásquez, Fred McMahon, Ryan Murphy, and Guillermina Sutter Schneider, (2021), The Human Freedom Index, Cato Institute, Fraser Institute
11. Labor condition Inspection Departament (LCID), 2021, ''Short report of period on 01.01-31.03 of 2021''.
12. Labor condition Inspection Departament (LCID), 2021, Short report of the activities of LEPL.
13. Social Justice Center, 2021, Labour Inspection Service Assessment
14. The Minister of Health, 2020, ''On the approaval of recommendations to prevent the spread of the new coronavirus in the workplace''.

CORRELATING THE OPTIMISTIC REPRESENTATIONS AND COMPARISONS OF THE FEMALE FIGURES IN SELECT POEMS OF MAYA ANGELOU

N. Mounisha
Research Scholar
Dr. V. Vijayalakshmi
Assistant Professor Sr. Vellore Institute of Technology, Chennai, India

ABSTRACT

Literature is a prevailing tool that has been striving hard to portray the female body as strong and bold for centuries. The striking poems that bring out this depiction of the female figures are *"*Still I Rise*"* and *"*The Phenomenal Woman*"* by Maya Angelou that provide a powerful picturisations of the female structures. The aim of this paper is to articulate the correlations that are existing between the poems with regard to the representations of brave and fearsome females. It tries to exhibit the connections in Maya Angelou's writing style and the usage of words in the rendition of fearless females. The poems render the juxtapositions of the parts of the female bodies with several words, and these poems also foster brief physical descriptions of the female figures that showcase both the inner and outer strengths of a female. Apart from these, the paper applies the "Critical Discourse Analysis Theory" to these poems, in order to point out the social stigmas like considering a female as weak and inferior, and comparing her with weaker animate and inanimate objects, that still exist in the society.

Keywords: Representation, Critical Discourse Analysis, Similes, Visual Imageries and Repetition.

1. Introduction

Literature has a number of facets and forms of writing, among which a poem is worth the mention. It could be stated that a poem plays a vital role in enabling a poet to express his/ her own descriptions and point of views on a subject. The literary devices present in a poem aid in enhancing the quality and standard of a poet and his/ her works as well.

2. Objectives

The paper aims to bring out the correlations existing between the select poems of Maya Angelou. It focuses to exhibit the similarities in the representations and comparisons of the female figures in the poems of Maya Angelou which has been taken for the study. The paper exposes of how the poet has used an optimistic approach in showcasing the female structures in her select poems.

3. Methodology

The paper takes up the qualitative approach, wherein it undertakes the textual analysis of two of the famous poems of Maya Angelou. The poems of Maya Angelou that have been studied in this paper are "Still I Rise"

and “The Phenomenal Woman”. The study uses these two poems as the focal point in order to take up this analysis.

4. Theoretical Framework

The study avails the Critical Discourse Analysis as the foreground of its study. The Oxford Advanced Learner’s Dictionary defines the word Discourse in its linguistic terms as the study of language, usually to witness how different parts of a work are connected to each other, where the language has been used to produce meaning either when it is spoken or written (1). The analysis of this discourse in turn leads to the discourse analysis, where the Collins’ English Dictionary describes the term discourse analysis in linguistics as the analysis of the elements of a language, which has been operated or extended beyond a particular sentence (1).

Jenna Crosley mentions that discourse analysis makes use of the language that has been presented in a data body so as to derive at a meaning, where the data could be group discussion transcripts which have been focused or a set of interviews. Crosley also tells that some forms of discourse analysis generally centers around the language specifics like sounds and grammar, while the other forms concentrate on how this particular language has been used to achieve its aims (4).

This paper revolves around the critical discourse analysis which has been regarded as a growing approach to study the discourse analysis. Wilson argues that critical discourse analysis examines the form, structure and content of the discourse especially from the words and grammar that have been employed in the creation to its reception and interpretation by the wider audience (3). Habibie commands that in critical discourse analysis, the language is not entirely analysed in linguistic terms but is also connected to its context and as a social practice of reforming them, where the context means that the language has been intended to certain definite practices and purposes (11).

5. Literary Devices

A literary device is a technique that has been used in writing, which has been referred to as the building block of literature. It is a tool that a writer undertakes to express ideas, meanings and the writer’s opinions. It aids the writer to highlight a certain topic and to hint on a wider theme or a subject. Maya Angelou’s poems “Still I Rise” and “The Phenomenal Woman” which has been the foundation of this study have numerous poetic tools. Similes and Visual imageries are the prominent literary terms that have been made use of in these poems. The paper gives a brief discussion of the poetic devices present in both the poems, thereby correlating the positive depictions and comparisons of the female figures by taking into account these literary devices.

6. Maya Angelou-a Renowned Writer

Maya Angelou has been an acclaimed American poet, autobiographer, storyteller and an important activist of her age. She has been an actress and the first black female director in the Hollywood, who has attained immense fame as a poet, essayist, playwright and an editor. She has worked as a civil rights activist for Dr. Martin Luther King Jr. and Malcolm X. She has been accepted by the American citizens as an inspiring spokesperson who has given speeches on improving the living standards in the United States. Angelou has been one among the prolific writers of her era, whose works have been loaded with the problems faced by the black community, especially the womankind. Like Angelou, her works have also given voice and fought against the racial prejudices that have been endured by the black group, and have insisted on acquiring civil rights and equality of this section of people, who have been encountering discriminations due to their race (Parker).

Maya Angelou's notable works include "Down in the Delta", "His Day in Down", "Still I Rise", "Gather Together in My Name", "The Heart of a Woman", "I Shall Not be Moved" and "On the Pulse of Morning". Angelou has been raped by her mother's boyfriend when she has been a child, and the man has been killed when she has revealed it to her mother. All these traumatic incidences have left her to remain mute for several years. She reflects this childhood trauma of hers in her popular work *I Know Why the Cage Bird Sings* that has been published in the year 1969. This autobiographical work of hers has been later filmed in the year 1979, which has faced many criticisms and has also been nominated for the National Book Award. Many of her works consist of an autobiographical touch and it has taken nearly 50 years for her to complete her last volume of autobiographical work. Angelou has won the Grammy awards in the years 1993, 1994, 1995, 1996, 2002, and in the year 2003. She has been honoured with the Spin Gun Medal (1994), National Medal of Arts (2000) and the Presidential Medal of Freedom (2011). She has received the Tony Award nomination for her performance in the *Look the Way* (1973), though the play has been closed on the broad way after its first show ((Rodriguez).

7. Views of Critics

Mohsin puts forth that the purpose of Maya Angelou's writings is to bring out the realities of the lives of women (2). He says that Angelou focuses on the social problems and obstacles experienced by the women of the 20th century (3). He also argues that Angelou has been a striking supporter of the Feministic social movement, and her works have been loaded with the ideologies of this movement in specific (8). In addition to these, Ghani and Naz comment that Angelou at times unveils the surrealism by preserving the Feministic imaginations and fantasies through the distinctive tone, plot, structure and voice of her works (11).

8. Still I Rise

The first poem of Maya Angelou that has been taken up for this study is “Still I Rise”, which is a moving and an interesting poem, that centres around the hurdles encountered by the black women of the United States. The poem is a pronouncement that she who is a black woman should not allow the hatefulness of the society or the world to affect her independence, identity and success. The poem has not only been Angelou’s proclamation to rise above the society’s prejudices, but also to encourage the women like her to stand against the separations with their determinations. Through this poem the poet praises and celebrates her body, strengths and her abilities that helps her to arise from the segregations of the past, and stresses that nothing can hold back and stop her from rising.

9. The Phenomenal Woman

The second poem of Maya Angelou that has been undertaken for this research is “The Phenomenal Woman” which has been published in the year 1978. The poem strives hard to eliminate the negative stigmas of beauty that has been imposed on women, and proposes of what determines real beauty of women. She insists through this poem that comfort, confidence and self-respect are the markers that define the beauty of women. She claims in this poem that her beauty has been determined by her inner self, and not by how the society evaluates her on the basis of her skin complexion and appearance.

10. Similes

When using the Critical Discourse Analysis theory, it is witnessed that the poem “Still I Rise” has many similes in its narrative that makes the poem even more powerful. Nur and Miranti state that the poem “Still I Rise” uses similes to compare the woman to “sun, moon, tides, hopes and air” (4).

> Just like moons and like suns,
> With the certainty of tides,
> Just like hopes springing high…
> But still, like air, I’ll rise. (Lines 9, 10, 11, and 24)

11. Visual Imageries

On applying the Critical Discourse Analysis theory, it is noticed that both the poems “Still I Rise” and “The Phenomenal Woman” have been filled with visual imageries. The poem “Still I Rise” evokes the visual sense of the readers by providing words like “oil wells, gold mines, diamonds and Black Ocean” that aid the readers to visually imagine things.

> ’Cause I walk like I've got oil wells
> Pumping in my living room…

’Cause I laugh like I’ve got gold mines
Diggin’ in my own backyard…
That I dance like I’ve got diamonds
At the meeting of my thighs…
I’m a black ocean, leaping and wide,
Welling and swelling I bear in the tide. (Lines 7, 8, 19, 20, 27, 28, 33, and 34)

Similarly, by making use of the Critical Discourse Analysis theory, it is noted that there are several visual imageries in the second poem “The Phenomenal Woman” as well, where the poet gives visual descriptions of the woman by corelating “fire, flash and sun to the woman’s body parts, and describing the men around her as honey bees”. Arbi tells that in the poem “The Phenomenal Woman”, there are visual imageries present in the poem that considers the woman as magnetic, enigmatic and is capable of describing her own beauty, and states that Angelou makes the woman phenomenal by words like “fire in her eyes, flash in her teeth, swing in her waist, arch in her back and bend in her hair” (11).

Then they swarm around me,
A hive of honey bees.
I say,
It’s the fire in my eyes,
And the flash of my teeth…
The sun of my smile. (Lines 19, 20, 21, 22, 23 and 39)

12. Repetitions

When undertaking the Critical Discourse Analysis theory, it shows that there are repetitions of words present in both the poems “Still I Rise” and “The Phenomenal Woman” that depict Angelou’s commands of portraying strong physical structure of females. As Mustantifa and Nurmaily says, the words “I Rise” is used as a symbol of strength in the poem “Still I Rise”, with which Angelou asks women to rise powerfully against the hatefulness that have been bestowed upon them (5) through the repetition of the words again and again. Likewise, the poem “The Phenomenal Woman” too consists of repetition in order to impose the courage and boldness of women through words like “Phenomenally and Phenomenal Woman”.

13. Tone of Angelou’s Writings

Aslam tells that tone of the poem “Still I Rise” is triumphant which mirrors of how self-assured she has become (11). Hence, Janoušková counterbalances many of the negative criticisms that Angelou’s works have been facing for years, by defending that her works have to be recited aloud which in turn acquires an

extremely different dimension, when a reader listens to the tone and the rhythm of her voice in her works, who herself sings as well. He also asserts that her works have been attaining positive feedback, and have been interesting the ethnic minorities (45).

14. Representations

Both the poems strongly represent powerful female figures who strenuously try to overcome the sufferings and discriminations that they have been encountering for years. The two poems do not fail to optimistically depict a woman who is celebrating her race and her identity. Hameed and Sa'doon utter that the theme of the poem "Still I Rise" is self-respect, where the self-respect of the woman does not let her down and helps her to subjugate her difficulties. They also say that the poem showcases Maya Angelou's confidence, the African American pride, beauty, independence and feminism (20).

Febiyanto puts forth that "The Phenomenal Woman" is an anthem, which talks about the strengths of women on remaining in their own condition as women (21). Apate states that the poem "The Phenomenal Woman" has reflected a positive depiction of a woman, by questioning the stigma of cuteness that a society wants a woman to possess, and reminds the readers to look at the confidence, attitude and the joy of her appearance that she owns (4). Paramita articulates that the poem "The Phenomenal Woman" gives a description of the woman's appearance which is a catalogue of her strength (9).

Hama voices that in the poem "Still I Rise", Maya Angelou challenges and interrogates the masculinity and tells that a man is incomplete without a woman, and in the same manner in the poem "The Phenomenal Woman", Angelou requests readers to look at woman as woman and to understand them (8). Maya Angelou observes and points out the negative stereotypes and bad oppressions that have been faced by the black woman due to dual interactions of cultures (Suhadi et al. 2).

15. Conclusion

Thereupon, Angelou uses literary devices to evoke exasperation among readers by exhibiting the realistic societal picture through her language and her writing technique. Widjayanti vocalises that Angelou uses critical, cynical, ironical and satiric tones in writing her diction, which in turn elicits the sadness and anger in the readers' minds (7). Therefore, the paper has succeeded in exposing of how Maya Angelou has rendered a positive representations and comparisons of the female figures in the poems "Still I Rise" and "The Phenomenal Woman", and of how the two poems share common literary devices.

Works Cited

Primary Sources

Angelou, Maya. “Still I Rise.” 1978. Poetry Foundation, https://www.poetryfoundation.org/poems/46446/still-i-rise, Accessed 17th Oct. 2022.
Angelou, Maya. “The Phenomenal Woman.” 1978. Poetry Foundation, https://www.poetryfoundation.org/poems/48985/phenomenal-woman, Accessed 17th Oct. 2022.

Secondary Sources

Apate, Somnath. “Representing the Gender Maya Angelou’s ‘And Still I Rise’”. *Research Directions*, Vol. 1, No. 3, 3rd Sep, 2016, http://www.researchdirections.org/Management/articleupload/article655.pdf, Accessed 20th Oct. 2022.
Arbi, Siti Angreini. “Analysis of Imagery in Five Selected Poems by Maya Angelou”. *Journal.UMGO*, https://journal.umgo.ac.id/index.php/British/article/download/412/244, Accessed 20th Oct. 2022.
Aslam, Huma. “A Study of Endurance and Aspiration in Maya Angelou’s Poems Caged Bird
(1968) and Still I Rise (1978)”. *Journal of Communication and Cultural Trends*, Vol. 3, No. 1, 12th Apr, 2021, DOI: https://doi.org/10.32350, Accessed 19th Oct. 2022.
Crosley, Jenna. “What (Exactly) is Discourse Analysis? A Plain-Language Explanation & Definition (With Examples)”. *Grad Coach*, Jun, 2021, https://gradcoach.com/discourse-analysis-101/, Accessed 21st Oct. 2022.
“discourse.” *Oxfordlearnersdictionaries.com*. Oxford Advanced Learner’s Dictionary, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/discourse_1, Accessed 21st Oct. 2022.
“discourse analysis.” *collinsdictionary.com*. Collin Dictionary, https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/discourse-analysis, Accessed 21st Oct. 2022.
Febiyanto, Gatot Hendy. “The Idea of Black Feminism in Maya Angelou’s “Still I Rise” and Phenomenal Woman”. 2018, https://repository.usd.ac.id/26124/2/024214092_Full%5B1%5D.pdf, Accessed 20th Oct. 2022.
Ghani, Mamuna, and Bushra Naz. “Race, Feminism and Representation: An Inquiry into Maya Angelou’s Poetry”. *International Research Journal of Arts & Humanities*, Vol. 35, No. 10169342, http://year13english.pbworks.com/, Accessed 18th Oct. 2022.
Habibie, Alvons. “Comparison Between Discourse Analysis and Critical Discourse Analysis From Linguistics View”. https://media.neliti.com/media/publications/288876-comparison-between-discourse-analysis-an-6e43bd01.pdf, Accessed 21st Oct. 2022.
Hama, Bakhtiar Sabir. “Self-presentation in Selected poems of Maya Angelou A feminist
stylistics study”. *Research Gate*, 8th Mar, 2019,
https://www.researchgate.net/publication/331608138, Accessed 22nd Oct. 2022.
Hameed, Abdul Majeed, and Sura-Sa’Doon. “A Study of Stylistic Deviation in Maya Angelou’s Still I Rise” *Research Gate*, Vol. 3, No. 6, 25th Nov, 2018, https://www.researchgate.net/publication/329179165, Accessed 19th Oct. 2022.
Janoušková, Petra. “Theme of Survival in Maya Angelou`s Poetry”. Nov, 2005, https://is.muni.cz/th/52249/ff_b/bakalarka.final.pdf, Accessed 18th Oct. 2022.
Mohsin, Muhammad. “Portrayal of Female Identity Crisis and Social Representation of Woman in Maya Angelou’s Work”. *City University Research Journal of Literature and Linguistics*, Vol. 1, No. 1, http://cusitjournals.com/index.php/CURJLL, Accessed 18th Oct. 2022.
Mustantifa, Graha Dianti, and Ely Nurmaily. “Maya Angelou’s Ideas on African-American Women’s Self-Esteem Reflected in Selected Poems”. Jun, 2022, http://jim.teknokrat.ac.id/index.php/linguistics_and_literature/article/download/1588/540, Accessed 19th Oct. 2022.
Nur, Muhammad Rauuf Oktavian, and Ririt Rachma Miranti. “The Analysis of Figurative Language Used in ‘Still I Rise ’Poem by Maya Angelou”. 2018, https://publikasiilmiah.ums.ac.id/xmlui/bitstream/handle/11617/11656/3.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Accessed 19th Oct. 2022.
Paramita, Ashika Prajnya. “Sexually as Seen in Maya Angelou’s Poems, “Woman Me”, “Phenomenal Woman”, and “Seven Women’s Blessed Assurance””. *Rainbow*, Vol. 1. No. 1 Jan, 2012, https://web.archive.org/web/20200319044224id_/https://jurnal.ugm.ac.id/lexicon/article/download/5298/4350, Accessed 20th Oct. 2022.
Parker, Stephen. “Maya Angelou”. Poetry Foundation, https://www.poetryfoundation.org/poets/maya-angelou, Accessed 18th Oct. 2022.
Rodriguez, Emily. “Maya Angelou”. *Encyclopedia Britannica*, 22nd Aug, 2022, https://www.britannica.com/biography/Maya-Angelou, Accessed 18th Oct. 2022.
Suhadi, Agung, et al. “A Comparative Analysis of Feminist Thought in Poems of Maya Angelou and Audre Lordre”. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 82, https://www.atlantis-press.com/article/25874148.pdf, Accessed 22nd Oct. 2022.
Widjayanti, Ellita Permata. “Building Humanity Values Through Maya Angelou’s Poems”. *Journal International Seminar on Language, Literature, Arts and Education*, Vol. 1, No. 1, Jan, 2019, DOI:doi.org/10.21009/ISLLAE.01123, http://journal.unj.ac.id/unj/index.php/isllae, Accessed 18th Oct. 2022.
Wilson, Ross. “Critical Discourse Analysis”. *1807 Commemorated*, https://archives.history.ac.uk/1807commemorated/media/methods/critical.html, Accessed 21st Oct. 2022.

TEDARİKÇİ SEÇİMİ PROBLEMİNDE TOPSIS YÖNTEMİ KULLANIMI

Öğr. Gör. Dr.Ayşenur ÖREN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Köşk Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
Aydin Adnan Menderes University, Kosk Vocational School, Management and Organization Department
ORCID: 0000-0002-7543-4124
Nurhan AYBAR
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora Programı
Aydin Adnan Menderes University, Social Sciences Institute, Business Doctoral Program

ÖZET

Her endüstride olduğu gibi kimya endüstrisinde de hammadde önemli bir yere sahiptir. Özellikle sabun firmalarının hammaddelerinin büyük çoğunluğunu (yaklaşık %70) oluşturan sabunluk yağ, sektörde, maliyet açısından dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Bu amaçla sabunluk yağ tedarikçisi belirlenirken bazı kriterler göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü doğru tedarikçinin seçimi, firmaya birçok yönden fayda sağlayacak, uzun süreli kurulacak olan iş ilişkileri sayesinde de işletmenin tedarik zincirini güçlendirecektir. Eksiksiz ve sorunsuz bir tedarikçi seçim süreci için; göz önünde bulundurulması gereken kriterler ve ağırlıkları çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS yöntemi için belirleyici rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle tedarikçi seçimi problemi ve TOPSIS yöntemi ile ilgili literatür araştırması yapılmış, ardından İzmir'de faaliyet gösteren bir sabun üreticisinin çalıştığı, yurtdışında faaliyette bulunan beş sabunluk yağ tedarikçisinden, kriterlere en uygun olanının belirlenmesi amaçlanmıştır. Literatür taramasından elde edilen bilgiler ve satın alma yöneticisi ile yapılan görüşme sonrasında firmaya en uygun tedarikçi seçim kriterleri belirlenmiştir. TOPSIS yöntemi için gerekli olan kriter ağırlıklarını, satın alma yöneticisi belirlemiştir. Elde edilen kriterler ve ağırlıkları TOPSIS yönteminde kullanılarak alternatifler sıralanmıştır. Elde edilen sıralama sonucunda; kalite, servis-teslimat, fiyat, finans ve çevresel etki kriterlerinde en yüksek puana sahip olan yağ tedarikçisi tespit edilmiştir. Bulunan sonuçlar firma ile paylaşılmış ve bu yöntem sonucunda firmanın iş ilişkilerinin güçleneceği amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tedarikçi Seçimi Problemi, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, TOPSIS Yöntemi

USING THE TOPSIS METHOD IN THE SUPPLIER SELECTION PROBLEM

ABSTRACT

As in every industry, raw materials have an important role in the chemical industry, too. In particular, soap dispenser oil, which constitutes the vast majority (about 70%) of the raw materials of soap companies, is an issue that needs to be carefully examined in terms of costs in the sector. For this purpose, some criteria should be taken into consideration while determining the soap dispenser oil supplier. Because the selection of the

right supplier will benefit the company in many ways, and will strenghten the supply chain of the enterprise, thanks to the long-term business relationships. For a complete and trouble-free supplier selection process; the criteria to be considered and their weights play a decisive role for the TOPSIS method, which is one of the multi-criteria decision-making methods.

In this study, first of all, a literatüre search on the supplier selection problem and TOPSIS method was conducted, and then it was aimed to determine the most suitable one among the five soap dispenser oil suppliers operating abroad, with where a soap producer operating in İzmir has a business relationship. After the information obtained from the literature review and the meeting with the purchasing manager, the most suitable supplier selection criteria for the company were determined. The criteria weights required for the TOPSIS method were determined by the purchasing manager. Alternatives were listed by using the criteria and their weights in the TOPSIS method. As a result of the ranking obtained; the oil supplier with the highest score in quality, service-delivery, price, finance and environmental impact criteria was determined. The results were shared with the company and it was aimed to strengthen the business relations of the company as a result of this method.

Keywords: Supplier Selection Problem, Multi-Criteria Decision Making Methods, TOPSIS Method

GİRİŞ

Günümüzde müşteri beklentilerinde yaşanan değişimler ve piyasadaki farklılaşmalar, iş ortamlarında belirsizliğe sebep olmaktadır (Vatansever, 2013:165). Değişen dünyada firmalar arasındaki rekabet sadece kendi aralarında değil firmaların içinde yer aldığı tedarik zincirleri arasında da olmaktadır (Özçakar ve Demir, 2011:26). Tedarikçi seçimi, satın almadaki en önemli faaliyetlerden biridir ve sonuçları, malların kalitesini, organizasyonların ve tedarik zincirlerinin performansını büyük ölçüde etkilemektedir (Junior vd., 2014:194).

Çağdaş tedarik zinciri yönetimi, tedarikçilerle uzun vadeli ortaklığı sürdürmek ve daha az sayıda ama güvenilir tedarikçiyi kullanmaktır. Bu nedenle, doğru tedarikçilerin seçilmesi hem niceliksel hem de niteliksel olmak üzere çok sayıda kritere bağlıdır (Ho vd., 2010:17). Çok kriterli karar verme yöntemleri, çoklu, çelişen hedeflerle ilgili sorunlarda yapı bilgisine ve karar değerlendirmesine yönelik resmi yaklaşımlar olup birçok araştırma alanında yaygın olarak kullanılmaktadır (Wang vd., 2009:377).

İşletmeler için büyük önem taşıyan tedarikçi seçiminin sistematik bir analiz şeklinde yapılması gerekmektedir. Bu problem için birçok metodoloji bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; ağırlıklı puan yöntemi, satıcı profil analizi, analitik hiyerarşi süreci, analitik ağ sürecidir (Boran vd., 2009:11363).

Bu çalışmada; öncelikle literatür araştırması yapılarak, kısaca, tedarikçi seçimi problemi açıklanmış ve tedarikçi seçim kriterleri belirlenmiştir. Ardından çok kriterli karar verme yöntemi olan TOPSIS yönteminin

detaylı incelemesi yapılmıştır. Uygulama bölümünde ise tedarikçi seçim probleminde TOPSIS yöntemi kullanılmıştır.

9. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tedarikçi Seçimi Problemi

İşletmelerin birlikte çalıştıkları tedarikçilerin seçimi, işletme hedeflerine ulaşmak için son derece önem arz etmektedir. Baştan sona tüm tedarik zincirinin etkili bir şekilde çalışması, bu zincirde bulunan tüm işletmelerin piyasada uzun süre rekabet etme yeteneğini artırmaktadır (Özdemir ve Seçme, 2015:82). Bir çok uzman tarafından, en uygun tedarikçiyi seçmek maliyet indirimi fırsatlarına sahip olmak gibi düşünülmektedir (Saen, 2010:1243, Kokangül ve Susuz, 2008:1417). Ancak tedarikçiler değerlendirilirken zamanında teslimat, kaliteli mal ya da hizmet, servis, itibar gibi faktörlerin de göz önüne alınması gerekmektedir. Tedarikçi seçimi sadece maliyete bağlı olmayıp bununla birlikte birçok kriteri içeren bir karar sürecidir (Şenkayas ve Hekimoğlu, 2013:64). Tedarikçi seçiminde kararı etkileyen maliyet, kalite, performans gibi bir çok unsur bulunmaktadır. Maliyet kavramı günümüzde sadece malzemeyi değil, bakımı, geliştirme ve desteklemeyi de kapsamaktadır (Dağdeviren ve Eraslan, 2008:70). Son zamanlarda, kalite, teslim, maliyet ve daha pek çok geleneksel faktöre çevresel, sosyal, politik ve müşteri memnuniyeti endişeleri kriterleri de eklenmiştir (Girubha vd., 2016:359).

1.2. TOPSIS Yöntemi

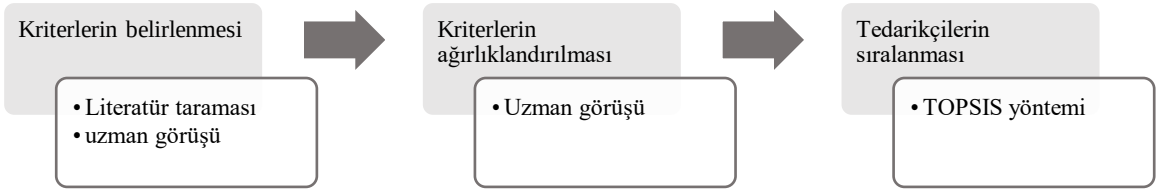
Çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution) yöntemi, 80'li yılların sonlarında, Hwang ve Yoon (1981) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu yöntemin amacı ideal çözüme en kısa uzaklıkta, negatif ideal çözüme en fazla uzaklıkta bulunan alternatifi seçmektir (Jahanshahloo vd., 2006:1547). İdeal çözüm kriterlere ulaşılabilen en iyi çözümler olurken, negatif ideal çözüm ise kriterlere ulaşılabilecek en kötü değerlerden oluşmaktadır (Ertuğrul ve Karakaşoğlu, 2009:707).

TOPSIS yönteminin dört önemli avantajı Shih vd. (2007)'nin yaptıkları çalışmada şu şekilde ele alınmıştır: İnsanların mantığa dayanan karar verme eylemi, seçenekleri tek seferde iyiden kötüye sayısal bir değerle puanlaması, gerekli probleme hızla uygulanabilen kolay hesaplama süreci ve son olarak seçeneklerin tüm kriterlere göre performanslarının değerlendirilebilmesi ve bu değerlendirmenin grafik üzerinde gösterilebilmesi olarak belirtilmiştir.

TOPSIS yönteminin kolay anlaşılabilirliği, kolay ve hızlı sonuca ulaşabilmesi ve kriter ağırlıklandırmasına olanak sağlaması gibi özellikleri literatürde en çok kullanılan yöntemlerden biri olmasını sağlamıştır (Çakır ve Perçin, 2013:452).

6. TEDARİKÇİ SEÇİM PROBLEMİNDE TOPSIS YÖNTEMİNİN UYGULANMASI

Çalışmanın bu bölümünde; İzmir'de faaliyet gösteren bir sabun firmasının tedarikçi seçim problemine TOPSIS yöntemi uygulanmıştır.



Şekil 1. Çalışmanın işleyişi

Şekil 1'de işleyişi verilen çalışmanın TOPSIS formüller için Jahanshahloo vd. (2006), Supçiller ve Çapraz (2011) ve Li (2013)'nin çalışmalarından faydalanılmış ve hesaplamalarda Microsoft Excel 2013 programı kullanılmıştır.

Adım 1: Amaçların ve Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi: Firmanın satın alma bölümüyle yapılan görüşmede önce çalışma hakkında genel bilgi verilmiştir. Bunun sonucunda 5 adet sabunluk yağ tedarikçisi ile çalışıldığı öğrenilmiştir. Tedarikçi seçim kriterleri belirlenirken literatürde yer alan çalışmalardan ve yöneticinin deneyimlerinden yararlanılmıştır. Yapılan görüşmeden elde edilen kriterler ve ağırlıkları aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1: Kriterler ve ağırlıkları

Kriter	Kalite	Servis-teslimat	Fiyat	Finans	Çevresel etki
Ağırlık (w_j)	$0{,}45(w_1)$	$0{,}2(w_2)$	$0{,}2(w_3)$	$0{,}1(w_4)$	$0{,}05(w_5)$

Adım 2: Karar Matrisinin Oluşturulması: Öğrenilen tedarikçi firmalar ve belirlenen kriterlerle ilgili hazırlanmış olan anket formu firmanın satın alma müdürü tarafından doldurulmuş ve Tablo 2'de yer alan karar matrisi oluşturulmuştur.

Tablo 2: Karar matrisi

	Kalite	Servis-teslimat	Fiyat	Finans	Çevresel etki
T1	8	8	6	6	7
T2	7	4	8	7	6
T3	8	7	4	5	7
T4	5	6	4	4	6
T5	8	9	6	6	7

Adım 3: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi: Karar matrisinin normalleştirilmesi (1) denklemi kullanılarak yapılmıştır. Microsoft Office Excel 2013 programı kullanılarak elde edilen normalleştirilmiş değerler Tablo 3'de belirtilmiştir.

$$n_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^{m} a_{ij}^2}} \quad (i = 1,..,m \ \ ve \ \ j = 1,..,n) \qquad (1)$$

Tablo 3: Normalize edilmiş karar matrisi

	Kalite	Servis-teslimat	Fiyat	Finans	Çevresel etki
T1	0,490511472	0,51006137	0,46291	0,471405	0,473016165
T2	0,429197538	0,255030685	0,6172134	0,549972	0,405442427
T3	0,490511472	0,446303699	0,3086067	0,392837	0,473016165
T4	0,30656967	0,382546028	0,3086067	0,31427	0,405442427
T5	0,490511472	0,573819042	0,46291	0,471405	0,473016165

Adım 4: Ağırlıklandırılmış Normalize Matrisin Elde Edilmesi: (2) eşitliği kullanılarak, normalize edilmiş karar matrisinde bulunan değerlerin her biri ilgili kriter ağırlığıyla çarpılmış ve Tablo 4'de yer alan ağırlıklandırılmış normalize matris elde edilmiştir.

$$v_{ij} = w_j . n_{ij} \quad (i = 1,..,m \ \ ve \ \ j = 1,..,n) \qquad (2)$$

Tablo 4: Ağırlıklandırılmış normalize matris

Ağırlıklar	0,45	0,2	0,2	0,1	0,05
	Kalite	**Servis-teslimat**	**Fiyat**	**Finans**	**Çevresel etki**
T1	0,220730162	0,102012274	0,114763808	0,04714	0,023650808
T2	0,193138892	0,051006137	0,1234427	0,054997	0,020272121
T3	0,220730162	0,08926074	0,0617213	0,039284	0,023650808
T4	0,137956351	0,076509206	0,0617213	0,031427	0,020272121
T5	0,220730162	0,114763808	0,092582	0,04714	0,023650808

Adım 5: İdeal (A*) ve Negatif İdeal (A^-) Çözümlerin Elde Edilmesi: Ağırlıklandırılmış normalize değerlerin elde edilmesinden sonra (3) eşitliğinde görüldüğü üzere; fayda (kalite, servis teslimat, finans, çevresel etki) kriterlerini en büyükleyen, fiyat kriterini en küçükleyen değerler ideal çözüm, tam tersi olarak (4) eşitliğinde görüldüğü üzere; fayda kriterlerini en küçükleyip fiyat kriterini en büyükleyen değerler ise negatif ideal çözüm değerleri olarak alınmış ve Tablo 5 oluşturulmuştur.

$$A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\} = \left\{\left(\max_j v_{ij} \middle| i\epsilon I\right), \left(\min_j v_{ij} \middle| i\epsilon J\right)\right\} \qquad (3)$$

$$A^- = A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\} = \left\{\left(\min_j v_{ij} \middle| i\epsilon I\right), \left(\max_j v_{ij} \middle| i\epsilon J\right)\right\} \qquad (4)$$

Tablo 5: İdeal ve negatif ideal çözümler

	Kalite	Servis-teslimat	Fiyat	Finans	Çevresel etki
	max	max	min	max	max
İdeal çözüm(S_i^*)	0,220730162	0,114763808	0,0617213	0,054997	0,023650808
	min	min	max	min	min
Negatif ideal çözüm(S_i^-)	0,137956351	0,051006137	0,1234427	0,031427	0,020272121

Adım 6: İdeal ve Negatif İdeal Noktalara Olan Uzaklık Değerlerinin Elde Edilmesi: (5) ve (6) numaralı eşitlikler yardımıyla her bir alternatif tedarikçinin ideal ve negatif ideal çözüme olan uzaklık değerleri hesaplanmış ve aşağıda yer alan Tablo 6 oluşturulmuştur.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^{n}\left(v_{ij} - v_j^*\right)^2} \quad , \quad i = 1,..,m, \qquad (5)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^{n}\left(v_{ij} - v_j^-\right)^2} \quad , \quad i = 1,..,m, \qquad (6)$$

Tablo 6: Tedarikçilerin ideal ve negatif ideal çözüme olan uzaklıkları

	İdeal çözüme uzaklık(S_i^*)	Negatif ideal çözüme uzaklık(S_i^-)
T1	0,034303221	0,10326587
T2	0,092990635	0,060005569
T3	0,029955301	0,110442683
T4	0,094243777	0,06678271
T5	0,031845084	0,110123814

Adım 7: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması: Adım 6 da elde edilmiş olan uzaklık değerleri kullanılarak (7) numaralı eşitlik yardımıyla alternatiflerin göreli yakınlık değerleri hesaplanmış ve Tablo 7'de belirtilmiştir. Elde edilen yakınlık değerleri her bir alternatifin tercih sıralamasını göstermektedir. Buna göre en yüksek C_i^* değerine sahip alternatif en çok tercih edilen ya da en iyi performansı gösteren alternatif olarak değerlendirilir (Çakır & Perçin, 2013: 453).

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^* + S_i^-} \quad , \quad 0 \le C_i^* \le 1 \qquad (7)$$

Tablo 7: Tedarikçilerin ideal çözüme göreli yakınlık değerleri

	Göreli yakınlık değeri(C_i^*)
T1	0,7506473
T2	0,392203
T3	0,7866401
T4	0,4147312
T5	0,7756897

Tablo 7'ye göre T3 tedarikçisi TOPSIS yöntemine göre en yüksek göreli yakınlık değerine sahip olduğundan en iyi alternatiftir. İşletmeye bu tedarikçi ile çalışması tavsiye edilebilir. Bunu alternatifi sırasıyla T5, T1, T4 ve T2 tedarikçileri izlemektedir.

SONUÇ YERİNE

Sabun üretimi yapan firmaların hammadesinin yaklaşık % 70'ini sabunluk yağlar oluşturmaktadır. Bu yüzden yağ tedarikçisinin en verimli şekilde seçimi uygulamaya konu olan işletme tarafından birçok yönden büyük önem taşımaktadır. Sürekli üretim yapan bir işletmede en büyük girdiyi oluşturan hammadde ile ilgili yaşanan küçük bir sorun çok daha büyük sorunlara sebep olabilmektedir.

Bu çalışmada sabun üreten bir firma için sabunluk yağ tedarikçisi seçimi çok kriterli karar verme metodu olan

TOPSIS yöntemi ile belirlenmiştir. İlk olarak yapılan literatür taramasında sık kullanılan tedarikçi seçim kriterleri belirlenmiştir. Bunlar kalite, fiyat, teslimat, servis, esneklik, finans, risk, inovasyon, yeşil üretim, yeşil dizayn ve satın alma olarak listelenmiştir. Satın alma müdürü ile yapılan görüşmede çalışmanın amacı ve kapsamı açıklanmıştır. Tedarikçi seçim kriterlerinde servis ve teslimat kriteleri birlikte değerlendirilmiş ayrıca yeşil üretim ve yeşil dizayn ve satın alma kriteri çevresel etki adı altında tek kriter olarak ele alınmıştır. Böylece firmanın tedarikçi seçim probleminde göz önünde bulundurulan kriterler son şekli ile; kalite, servis-teslimat, fiyat, finans ve çevresel etki olmuştur. Satın alma müdürü tarafından kriter ağırlıkları belirlenmiştir (Kalite:0,45; Servis-Teslimat:0,2; Fiyat:0,2; Finans: 0,2; Çevresel etki: 0,05). Yapılan görüşmede firmanın yurtdışında çalıştığı 5 tedarikçisi olduğu bilgisi edinilmiştir. Daha sonra tedarikçilerden ve kriterlerden oluşturulan anket müdür tarafından doldurulmuştur.

Elde edilen veriler ile birlikte kullanılan yöntemin sonucunda en yüksek puana sahip tedarikçinin T3 tedarikçisi olduğu belirlenmiştir. T5 tedarikçisinin puanının da T3'e yakın olduğu görülmektedir. Bu sebeple T5 tedarikçisi de değerlendirmede göz önünde bulundurulabilir. Ancak en düşük puana sahip T2 tedarikçisinin seçilme durumunda firma belirlediği kriterlerin sağlanması açısından büyük bir risk almış olacaktır.

Literatürde çok sık kullanılan TOPSIS yönteminde kullanılan kriterler firmaların özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca kriter ağırlıkları da karar vericiye ve bulunduğu karar ortamına göre değişebilmektedir. Bu yüzden her işletme, tedarikçi seçim sürecinde bu yöntemi kolayca uygulayabilmektedir. Kriterlerin ve ağırlıklarının öznelliğinden dolayı elde edilen sonuçlar genellenemeyecektir. Bu problemde karar vericinin alternatifleri değerlendirmesi ve kriter ağırlıklarını belirlemesi açısından dilsel değişkenlerin kullanabileceği farklı çalışmalar yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

Boran, F. E., Genç, S., Kurt, M., & Akay, D. (2009). A multi-criteria intuitionistic fuzzy group decision making for supplier selection with TOPSIS method. *Expert Systems with Applications*, *36*(8), 11363-11368.

Çakır, S., & Perçin, S. (2013). Çok Kriterli Karar Verme Teknikleriyle Lojistik Firmalarinda Performans Ölçümü/Performance Measurement of Logistics Firms with Multi-Criteria Decision Making Methods. *Ege Akademik Bakis*, *13*(4), 449.

Dağdeviren, M., & Erarslan, E. (2008). PROMETHEE siralama yöntemi ile tedarikçi seçimi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *23*(1).

Ertuğrul, İ., & Karakaşoğlu, N. (2009). Performance evaluation of Turkish cement firms with fuzzy analytic hierarchy process and TOPSIS methods. *Expert Systems with Applications*, *36*(1), 702-715.

Girubha, J., Vinodh, S., & Kek, V. (2016). Application of interpretative structural modelling integrated multi criteria decision making methods for sustainable supplier selection. *Journal of Modelling in Management*, *11*(2), 358-388.

Ho, W., Xu, X., & Dey, P. K. (2010). Multi-criteria decision making approaches for supplier evaluation and selection: A literature review. *European Journal of operational research*, *202*(1), 16-24.

Hwang, C. L., & Yoon, K. (1981). Methods for multiple attribute decision making. In *Multiple attribute decision making* (pp. 58-191). Springer, Berlin, Heidelberg.

Jahanshahloo, G. R., Lotfi, F. H., & Izadikhah, M. (2006). Extension of the TOPSIS method for decision-making problems with fuzzy data. *Applied Mathematics and Computation*, *181*(2), 1544-1551.

Junior, F. R. L., Osiro, L., & Carpinetti, L. C. R. (2014). A comparison between Fuzzy AHP and Fuzzy TOPSIS methods to supplier selection. *Applied Soft Computing*, *21*, 194-209.

Kokangül, A., & Susuz, Z. (2009). Integrated analytical hierarch process and mathematical programming to supplier selection problem with quantity discount. *Applied mathematical modelling*, *33*(3), 1417-1429.

Li, M. (2013). A multi-criteria group decision making model for knowledge management system selection based on TOPSIS with multiple distances in fuzzy environment. *Kybernetes*, *42*(8), 1218-1234.

Özçakar, N., & Demir, H. (2011). Bulanık Topsıs Yöntemıyle Tedarıkçı Seçımı. *Isletme Iktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, (69).

Özdemir, A. İ., & Seçme, N. Y. (2015). İki Aşamalı Stratejik Tedarikçi Seçiminin Bulanık Topsıs Yöntemi İle Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *11*(2), 79-112.

Saen, R. F. (2010). Developing a new data envelopment analysis methodology for supplier selection in the presence of both undesirable outputs and imprecise data. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, *51*(9-12), 1243-1250.

Shih, H. S., Shyur, H. J., & Lee, E. S. (2007). An extension of TOPSIS for group decision making. *Mathematical and Computer Modelling*, *45*(7-8), 801-813.

Supçiller, A. A., & Çapraz, O. (2011). AHP-TOPSIS Yöntemine Dayali Tedarikçi Seçimi Uygulamasi. *Ekonometri ve İstatistik e-Dergi*si, (13), 1-22.

Şenkayas, H., & Hekimoğlu, H. (2013). Çok Kriterli Tedarikçi Seçimi Problemine Promethee Yöntemi Uygulaması. *Verimlilik Dergisi*, 63.

Vatansever, K. (2013). Tedarikçi Seçim Kararlarında Bulanık TOPSIS Yönteminin Kullanımı ve Bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 155-168.

Wang, J. W., Cheng, C. H., & Huang, K. C. (2009). Fuzzy hierarchical TOPSIS for supplier selection. *Applied Soft Computing*, *9*(1), 377-386.

ROLE OF SKILL ACQUISITION PROGRAMS ON ECONOMIC GROWTH IN ANAMBRA STATE

Eze, Solomon Uchechukwu
Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences, Nnamdi Azikiwe University Awka Anambra state, Nigeria.
Anoke, Amechi Fabian
Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences, Nnamdi Azikiwe University Awka Anambra state, Nigeria.
Onuzulike-Chukwuemeka, Nkechi
Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences, Nnamdi Azikiwe University Awka Anambra state, Nigeria.

ABSTRACT

Skill acquisition as a means of economic growth has caught government's attention as one of the major problems causing unemployment is poor acquisition of the required skill.

The study examined the role of skill acquisition programs in the economic growth of Anambra state, Nigeria. The effect of vocational training on economic growth of Anambra state, Nigeria; and the challenges facing skill acquisition program towards economic growth in Anambra state, Nigeria were specifically discussed. The study employed descriptive survey research design. Taro Yamane (1967) formula was employed to determine a sample size of 255 from a population of 985, which is all the registered youths in Awka South Local government Area of Anambra State. Structured questionnaire was used to collect the required data. The data generated were presented using descriptive statistics while hypothesis was tested using multiple regression method with the aid of Statistical Package for Social Sciences (SPSS), version 27. From the analysis, it was revealed that skill acquisition has significant effect on economic growth of Anambra state, Nigeria; Vocational training has significant effect on economic growth of Anambra state, Nigeria; and that there are significant challenges facing skill acquisition program towards economic growth in Anambra state, Nigeria. Based on the findings, the study recommends that; the government should organize and carry out sustainable awareness campaign to promote technical skill training in all parts of the country with sincerity and objectivity, devoid of political interest so as to motivate the youths towards becoming job providers instead of job seeker; The government should provide the needed vocational training centers in place to enable the youths to thrive in their entrepreneurial ventures and that there should be adequate provision of the needed resources to reduce the challenges encountered during the skill acquisition programs.

Keywords: Skill acquisition, vocational training, economic growth and Nigeria

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇOCUKLARININ EĞİTİMİNDE AİLELERİN ROLÜ

Murat KUYUMCU
Ege University, Faculty of Business Administration, Department of Marketing
ORCID: 0000-0003-4006-4028
İlkay GÖKÇE
Dokuz Eylül University, Faculty of Education, Department of Educational Management and Supervision

ORCID: 0000-0002-3098-0452

ÖZET

Mevsimlik tarım işçilerinin (MTİ) çocuklarına yönelik kapsayıcı eğitim bağlamında, çocukların okul motivasyonunu sağlamak hususunda velilerin katkısını arttırıcı uygulama gerekliliği tartışılmazdır. Türkiye ekonomisinin en önemli kalemi olan tarım sektörünün istihdam hususunda yaşadığı sıkıntılar sonucu ortaya çıkan mevsimlik tarım işçiliği kavramı, göçebe bir kültür içerisinde yaşayan ve dönemsel süreçler içerisinde tarım bölgelerinde çalışan ve yaşadıkları yerler mahsul zamanlamalarına göre değişkenlik gösteren insanları ifade etmektedir.

Günlük şehir yaşantısı içerisinde fazla dikkat çekmemekle birlikte, sayıları azımsanmayacak düzeyde olan MTİ'ler sadece bireysel olarak işçilik yapan insanlardan değil aynı zamanda da aile olarak da çalışan gruplardan oluşmaktadır. Bu aileler işçi olarak çalışan anne ve babaların yanı sıra okul çağında bulunan çocukları da kapsamaktadır. MTİ çocuklarının ihtiyaç duydukları eğitimin devamlılığını sağlayabilmek adına Milli Eğitim Bakanlığı kapsamında çeşitli çalışmalar sürdürülerek, bu çocukların eğitim süreçlerinin farklı şehirlere göç ettiklerinde de kesintisiz devam edebilmesi amaçlanmaktadır. Kapsayıcı eğitim içerisinde ele alınabilecek bu çalışmaların bir ayağı Milli Eğitim Bakanlığı, ilgili İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve çocukların eğitim aldığı okulların idareci ve öğretmenleri olduğu gibi, bir diğer önemli ayağı da MTİ statüsünde hayatlarını sürdüren bu çocukların aileleridir.

Bakanlık kapsamında yer alan tüm yönetici, idari ve eğitimci kadrosu MTİ çocuklarının eğitimine yönelik programlar, raporlar ve uygulamalar oluşturarak çocukların kendi yaşıtları ile aynı eğitim haklarına sahip olabilmesi için çalışırken, yine de bu yaklaşımın tek başına yeterli olmadığını söylemek mümkündür. İçinde bulundukları sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta psikolojik durumlar göz önünde bulundurulduğunda, bu çocukların eğitim almakla ilgili motivasyonlarının olmadığı, bir başka değişle eğitimin kendilerine sağlayabileceği geleceklerine yönelik katkıların ne olabileceği hususunda yeterli bir bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Bu bilinç eksikliğinin giderilebilmesi için aileleri tarafından teşvik edilmeleri birincil önem arz etmektedir. Bu önem yetkilileri MTİ çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik alınacak kararlarda sadece çocuklara yönelik değil ailelerin de eş zamanlı bir şekilde bilinçlendirileceği çalışmalara yönlendirmelidir. Bu bildirinin odak noktası MTİ ailelerinin çocuklarının eğitim süreçlerine olumlu yönde katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla yapılabilecek çalışmaları tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Tarım İşçileri, dezavantajlı çocuklar, MTI çocuklarının eğitimi, eğitim sorunları

THE ROLE OF FAMILY IN THE EDUCATION OF CHILDREN OF SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS

ABSTRACT

In the context of inclusive education for the children of seasonal agricultural workers (SAW), the necessity of increasing the contribution of parents to ensure the school motivation of children is indisputable. The concept of seasonal agricultural work, which emerged as a result of the problems experienced by the agricultural sector, which is the most important item of the Turkish economy, in terms of employment, refers to people who live in a nomadic culture and who work in agricultural regions during seasonal periods and whose places vary according to crop timings.

Although they do not attract much attention in daily city life, the number of SAWs is not to be underestimated. These families include not only mothers and fathers working as workers, but also children of school age. In order to ensure the continuity of the education that SAW children need, various studies are carried out within the scope of the Ministry of National Education, and it is aimed that these children's education processes can continue uninterrupted when they migrate to different cities.

One pillar of these studies, which can be considered within the scope of inclusive education, is the Ministry of National Education, the relevant Provincial and District Directorates of National Education, and the administrators and teachers of the schools where the children receive education, and another important pillar is the families of these children who live with the status of SAW. While all the administrative, administrative and educator staff within the scope of the Ministry are working to create programs, reports and practices for the education of SAW children, it is possible to say that this approach alone is not sufficient for children to have the same education rights as their peers. Considering the social, cultural, economic and even psychological conditions they are in, it can be said that these children do not have motivation to receive education, in other words, they do not have sufficient knowledge about the contributions of education to their future.

In order to overcome this lack of awareness, it is of primary importance that they are encouraged by their families. This importance should direct the authorities to studies that will raise awareness not only of children but also of families in the decisions to be taken regarding the education processes of SAW children. The focus of this paper is to discuss the work that can be done to enable SAW families to contribute positively to the education processes of their children.

Keywords: Seasonal Agricultural Workers, disadvantaged children, education of SAW children, education problems

DEĞİŞİME DİRENÇ VE İÇ GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi,
ORCID: 0000-0002-3301-7496
Ahmet Uğurkan KARAKAYA
Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi,
ORCID: 0000-0003-3410-285X

ÖZET

Günümüzde dünyada rekabet küreselleşmiştir ve bu sebeple bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim örgütler için ve bireyler için çok önemli hale gelmiştir. İşletmelerin bu şekilde hızlı değişen ve gelişen bir ortamda rekabet üstünlüklerini koruyabilmeleri veya ayakta kalabilmeleri için proaktif biçimde davranıp risk almaları, ürün, pazar ve teknoloji açısından yeni fikirlere açık ve cesur olmaları gerekmektedir. İç girişimcilik hammadde, ürün, süreç, pazar, hizmet ve endüstri ile alakalı yeni fikirlerin ortaya çıkarılması, uygulanması ve değer yaratması açısından önemlidir. Bu sebeple iç girişimciliği arttıran, azaltan unsurların araştırılması, bulunması ve değerlendirilmesi organizasyonun küresel rekabet şartlarında ayakta kalması açısından önemlidir. Girişimcilik seviyesi yüksek bireyler, kendi yeteneklerine güvenen, risk almayı seven, başarısızlıktan korkmayan bireylerdir. Değişime direnç aynı zamanda örgütün geri bildirimidir. Değişimi uygulamak isteyen liderin bu geri bildirimlere dikkat etmesi ve yapılmak istenen değişimin olumlu veya olumsuz sonuçları hakkında doğru hesaplamalar yapabilmesi önemlidir. Araştırmanın asıl amacı değişime direnç ve girişimcilik eğilimleri ilişkisini tespit etmektir. Araştırmanın evrenini Bandırma'da faaliyet gösteren bankalarda çalışan 110 işgören oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi Bandırma'daki bankalarda çalışan 97 işgörendir. Elde edilen verilerle normallik testi, frekans analizi, güvenilirlik analizi ve korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerin neticesinde değişime direnç ile iç girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç Girişimcilik Eğilimleri, Değişime Direnç, Banka.

RELATIONSHIP BETWEEN RESISTANCE TO CHANGE AND INTERNAL ENTREPRENEURSHIP

ABSTRACT

Today, competition in the world has become global and therefore the change in information and communication technologies has become very important for organizations and individuals. In such a rapidly changing and developing environment, businesses need to act proactively and take risks, be open to new ideas in terms of products, markets and technology, and be brave in order to maintain their competitive advantage or survive. Entrepreneurship is important in terms of revealing and implementing new ideas related to raw

materials, products, processes, markets, services and industries and creating value. For this reason, researching, finding and evaluating the factors that increase or decrease entrepreneurship is important for the organization to survive in global competition conditions. Individuals with a high level of entrepreneurship are individuals who are confident in their own abilities, love to take risks, and are not afraid of failure. For this reason, it is important to examine how individuals' high or low self-efficacy perceptions affect their entrepreneurship tendencies. Resistance to change is also the feedback of the organization. It is important for the leader who wants to implement the change to pay attention to these feedbacks and to be able to make correct calculations about the positive or negative consequences of the change. The aim of this research is to investigate the effect of self-efficacy perception and resistance to change on entrepreneurship tendencies. The universe of the research consists of 110 employees working in banks operating in Bandırma. The sample of the research is 97 employees working in banks in Bandırma. Normality test, frequency analysis, reliability analysis and correlation analysis were performed with the obtained data. As a result of the analysis, a significant relationship was found between resistance to change and entrepreneurship tendencies.

Key Words: Resistance to Change, Internal Entrepreneurship, Bank.

GİRİŞ

Değişim olan yerde bu değişime karşı direnç olması son derece normaldir. Fakat değişime direnci yalnızca bir tehdit unsuru olarak görmek doğru değildir. Değişime direnç aynı zamanda örgütün geri bildirimidir. Değişimi uygulamak isteyen liderin bu geri bildirimlere dikkat etmesi ve yapılmak istenen değişimin olumlu veya olumsuz sonuçları hakkında doğru hesaplamalar yapabilmesi önemlidir (Oreg, 2018). Değişim örgütün sürdürülebilirliği açısından uzun vadede gereklidir. Ancak her değişim örgüte olumlu etki yaratmaz. Yapılacak olan işlerin örgüte doğru anlatılması ve gerekli olduğu konusunda ikna edilmesi gerekir. Bazen de geri bildirimler dikkate alınıp vazgeçilmelidir (Beger ve Türker, 2018).

İç girişimcilik küçük veya büyük başlangıç aşamasında veya eski büyük bir organizasyonda fayda sağlayabilir (Chell, 1999). Yalnızca başlangıç aşamasında değil her türlü organizasyon aşamasında önemlidir. Sektöre yeni giren bir işletmenin büyümesi ve kayda değer bir işletme haline gelmesi için veya sektörün lider işletmesinin liderliğini ve karlılığını koruyabilmesi için fayda sağlayabilir (Söker, 2016). Pek çok sebep iç girişimciliği şirketler için değerli kılmaktadır. Bunları şu şekilde sırayabiliriz:

Büyüme: Şirketin faaliyetlerini büyütmede ve şirketin sağlam temeller üzerinde oluşması için altyapıyı ve girişimsel düşünceleri oluşturmada fayda sağlar.

Yenilik: Organizasyonun üst düzey bir organizasyon olabilmesi için anahtar faktörlerden birisidir. Organizasyon sürekli yenilikçi olmalıdır. Yılda birkaç kez küçük yenilik yapmak organizasyonun gelişimini

aksatacaktır. Sürekli yeniliklere açık olunmalı ve sektörel değişimlere ayak uydurulmalıdır. Organizasyonlar doğru insanlara ve doğru süreçlere ihtiyaç duyarlar. İç girişimcilik yeniliği destekler ve birbirlerine bağlıdırlar.

Liderlik: Örgütler liderlerini seçerken iç girişimcilik eğilimleri yüksek liderleri seçmelidir. Bu liderler farklı sektörlere girebilir, risk almaktan kaçınmaz ve kovulma korkusunu daha az hissederler. Böylece yenilikleri kavramada örgütü geliştirmede daha cesur adımlar atabilirler. Sürdürülebilirlik açısından bu tarz liderler ile çalışmak örgütlerin yararına olacaktır.

Bağlılık: İç girişimcilik seviyesi yüksek bireylerden oluşan örgütlerde bu bireylerin çabaları diğer örgüt çalışanlarını da teşvik eder ve örgüte bağlılıklarını arttırır, onlara ilham verir. İç girişimciliği yüksek olan bireyler örgüte bağlılıkları yüksek bireylerdir.

Değişim: Liderlerde ve çalışanlarda risk almaktan korkmak şirket gelişimine en çok zarar veren faktörlerden biridir. Değişim her zaman olumlu sonuçlanmayabilir ancak uzun vadede değişim kaçınılmazdır. Bazen örgütlerin denemeleri ve başarısızlıktan ders çıkarmaları gerekebilir (Söker,2016).

Literatürde iki değişken arasındaki ilişkiyi belirten sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Gray (2002) 50 küçük işletme çalışanıyla değişime direnç, iç girişimcilik ve küçük işletmelerde büyüme ile ilgili araştırmasında iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 2021 senesinde Nicolae tarafından 41 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışma iç girişimcilik eğilimleri, değişime karşı direnç ilişkisini ele almaktadır. Yapılan analizlerin neticesinde eğitim sisteminde değişime direncin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumun aksine iç girişimcilik eğilimlerinin düşük olduğu görülmüştür. Çankır (2016) ise 206 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği çalışmasında değişime direnç ile girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir. 2022 senesinde Balcı ve Yıldız 315 spor yöneticisi adayı ile değişime direnç ve girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yapılan analizlerin sonucunda değişime direnç düzeyi azaldıkça girişimci davranışların da arttığı belirlenmiştir.

Bu araştırmanın amacı iç girişimcilik eğilimleri ile değişime karşı direnç arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. İç girişimcilik eğilimlerinin nasıl arttırılabileceği sorusuna cevap arıyor olmak bu çalışmanın önemini arttıracaktır.

METOD

Araştırmanın evrenini Bandırma içerisindeki 110 banka çalışanı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi Bandırma'daki 97 banka çalışanıdır. Örneklem evrenin % 88'ini oluşturmaktadır. Araştırmanın hipotezi aşağıdaki gibidir.

H_1: İç girişimcilik eğilimleri ile değişime direnç arasında ilişki mevcuttur.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formu tekniği uygulanmıştır. Bu anket formu söz konusu banka çalışanlarının iç girişimcilik eğilimleri, değişime dirençleri ve demografik özelliklerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Demografik sorular dışında, diğer üç ölçekte çalışanların ifadelere katılım seviyeleri 5'li Likert Ölçeği ile tespit edilmiştir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum).Anket formu toplam 49 sorudan oluşmaktadır ve sorular yüz yüze görüşülerek doldurtulmuştur. Anketin birinci bölümünde 4 adet demografik soru sorulmuştur(cinsiyet, yaş, medeni durum, ev mülkiyet durumu). 2.bölümde söz konusu çalışanların iç girişimcilik eğilimlerini ölçmek amacıyla Şeşen (2010) tarafından hazırlanan 22 soruluk "Örgüt İçi Girişimcilik" ölçeği kullanılmıştır. Bu anket aynı zamanda Çakarel (2019) tarafından hazırlanan ''Öz Liderliğin İç Girişimcilik Eğilimleri Üzerindeki Etkisi'' adlı yüksek lisans tezinde de faydalanılmıştır. 3. bölümde ise banka çalışanlarının değişime direncini ölçmek amacıyla Oreg (2006) tarafından geliştirilen "Değişime Direnç Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek Kurt (2010) tarafından hazırlanan ''Öğretmenlerin Epistemolojik İnançları ve Değişime Direnme Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi'' adlı yüksek lisans tez çalışmasında dilimize çevrilmiştir.

BULGULAR

Frekans Analizi

Tablo.1 Katılımcıların Özellikleri

Değişken		Frekans	Yüzde (%)
C.	**E.**	65	33
	K.	32	67
Yaş	**17-20**	15	15,5
	21-24	12	12,4
	25-28	10	10,3
	29 ve üzeri	60	61,9
Medeni Durum	**Evli**	50	51,5
	Bekâr	47	48,5
Toplam		97	100

Tablo 1'de yer alan sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu erkek çalışanlardan(%67) oluşmaktadır. Yaş aralıklarına baktığımızda ise 29 ve üzeri yaştaki çalışan sayısının toplam çalışan sayısının %61,9 oluşturduğunu görebiliriz.

Tablo.2 Cronbach Alfa D.

	C.A.	N.
İç Girişimcilik	0,848	22
Değişime Direnç	0,794	17

Alpha katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. 0,40-0,60 arasındaki değerler düşük güvenilirlik olarak, 0,60-0,80 arasındaki değerler oldukça güvenilir olarak, 0,80-1 arasındaki değerler ise yüksek güvenilir olarak değerlendirilmektedir (Gürbüz & Şahin, 2017). Tablo 2 değerlendirildiğinde araştırmanın ölçekleri güvenilir

olarak kabul görmektedir.

Tablo.3 Normallik Testi

	S.	K.
İç Girişimcilik	-0,474	-0,124
Değişime Direnç	-0,770	1,349

Tüm Değerlerin +1,5 ile -1,5 arasında olduğu görülmüştür.

Değişkenler Arası İlişki

Tablo.4 Değişkenler Arası İlişki

D.	1	2
1.İç Girişimcilik	1	
2.Değişime Direnç	0,257* 0,011	1

N:97

İşgörenlerin iç girişimcilik eğilimleri ve değişime dirençleri arasındaki ilişkiler zayıf bir ilişki (r(97): 0,257*, p<0,05) görülmektedir.

SONUÇ

Bu araştırmanın amacı örgütlerin iç girişimcilik eğilimlerini arttırabilmek için neler yapması gerektiğine cevap aramaktır. Değişime direncin iç girişimcilik eğilimlerini pozitif etkilediği sonucu ilginç bir sonuçtur. Yapılan birçok araştırmada tersi sonuçlar bulunmuştur (Bozbayındır vd.,2017; Çankır,2016). Ancak bu araştırmanın bankacılık sektöründe yapılmış olması ve bankacılık sektörünün robotlaşma yoluna gidiyor olması nedeniyle olumlu sonuçlandığı yorumu yapılabilir. Banka çalışanlarının son değişimlerle iç girişimcilik eğilimlerini körelten ve tamamen robot gibi çalışmalarına neden olan bu yönetim tarzına direnci olarak yorumlanabilir. Birçok farklı sektörün tersine bankacılık sektöründeki son zamanlardaki değişim çalışanların inisiyatif almasını engelleyen bir sisteme doğru evrilmiştir. Buda çalışanların girişimci olabilmeleri için değişime direnç göstermeleri sonucunu doğurmuştur. İşlerini kaybetmek istemeyen banka çalışanlarının daha fazla girişimcilik eğilimleri sergilediği yorumu yapılabilir.

Bazı araştırmalar bankalardaki robot çalışanların verimi arttırdığını söylemektedir. Bu tarz araştırmalar ışığında birçok dünya çapındaki banka her yıl toplu işten çıkarmalar yapmakta ve şubelerini kapatmaktadır. Banka çalışanlarının en büyük rakibi teknoloji olmuştur. Bu rekabet banka çalışanlarının işlerini kaybetmemek için sektörel değişimlere direnç gösterdiğini göstermektedir. İç girişimcilik eğilimlerini yükseltmek için liderler risk almaktan ve hata yapmaktan korkmadan şirket için büyük veya küçük sorunları inovatif yollarla çözmeyi denemelidirler. Çalışanların işlerinin garanti olduğunu düşünmemeleri ve rekabetin yüksek olduğunu bilmeleri de girişimcilik eğilimlerinin artmasına katkı sağlar. Bu çalışma sadece Bandırma'da gerçekleştirilmiştir. Farklı il ve ilçelerde bu konuda yapılacak olan araştırmalar karşılaştırma açısından fayda sağlayacaktır. Bu çalışma yalnızca banka çalışanları üzerinde uygulanmıştır. Farklı meslek

gruplarına yapılması ve karşılaştırılmasında literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Balcı, B. & Yıldız, K. (2022). Spor Yöneticisi Adaylarının Değişime Direnç Eğilimleri ve Girişimcilik Davranışları Üzerine Bir Araştırma. International Journal of Social Science Research, 11 (1), 88-96.

Bozbayındır, F. & Alev, S. (2018). Öğretmenlerin Öz Yeterlilik, Proaktif Kişilik ve Değişime Açıklık Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(2), 293-311.

Chell, E. (1999). The entrepreneurial personality – past, present and future. The Occupational Psychologist, 38, 5-12.

Çankır, B. (2016). Öğrencilerin öz-yeterlilikleri, değişime karşı dirençleri ve girişimcilik ile olan ilişkisi. International Journal of Social Sciences and Education Research, 2 (4), 1161-1170.

Gray, C. (2002). Entrepreneurship, resistance to change and growth in small firms. Journal of Small Business and Enterprise Development, 9(1), 61-72.

Nicolae, A. M. (2021). Human Resources' Resistance to Change - from Routine to Entrepreneurship Ideas. LUMEN Proceedings, 15, 134-146.

Oreg, S. (2003). Resistance to change: Developing an individual differences measure. Journal of Applied Psychology, 88(4), 680-693.

Oreg, S. (2006). Personality, context, and resistance to organizational change. European Journal of Work and Organizational Psychology, 15(1), 73-101.

Oreg, S. (2018). Resistance to change and performance: Toward a more even-handed view of dispositional resistance. The Journal of Applied Behavioral Science, 54(1), 88-107.

LİDER-ÜYE ETKİLEŞİMİ VE İŞTEN AYRILMA NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F.
ORCID: 0000-0002-3301-7496
Caner DOGAN
İşletme Doktora Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi S.B.E.,
ORCID: 0000-0002-9467-9848

ÖZET

Lider-üye etkileşimi teorisi; tüm liderlik kuramlarının dışında, işgörenlerin aynı olmayacağını ve yöneticilerin astlara aynı şekilde davranamayacağını varsaymakta ve yöneticilerin her ast ile kurduğu ikili ilişkiler ile anılmaktadır. İşten ayrılma niyeti taşıyan işgörenler bu düşüncelerini faaliyete geçirerek, neticede kurumlarda devir hızının artışına neden olmakta, belirli bir dönem içerisinde işten ayrılma ve katılma oranlarında önemli oranda değişiklikler oluşmaktadır. Daha sonra yeni işgörenlerin işe kabulü, eğitimleri ile eski işgörenlerin ve yeni işgörenlerin arasındaki uyumu oluşturmak örgütlere ekstra maliyet olarak geri dönmektedir. Bu durumda örgütler ek maliyetlere ve diğer negatif durumlara maruz kalmamak için etkili insan kaynakları politikalarını uygulamak mecburiyetinde kalacaktır. İşgörenin hem kendisine ait hem de çalıştığı işletmenin taleplerini yerine getirme güçlüğünü ifade eden bu kavram, işgörenin işi ile olan ilişiğini sonlandırma arzusu olarak belirtilmektedir. Bu durum daha sonra önemli maliyet problemlerine sebep olmaktadır. Oluşan bu maliyet problemleri, işgörenin işe kabulü ile başlamakta, işe alışma eğitimleri, işin özelliklerinin öğrenilmesi ve devamlılığı için harcanmış olan zaman ve parayı içermektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı lider-üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Bu nedenle Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü ana binasında görev yapan 161 personelden anket için veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerle normallik testi, frekans analizi, güvenilirlik analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan korelasyon analizinin neticesinde iki değişken arasında anlamlı, negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lider-Üye Etkileşimi, İşten Ayrılma Niyeti, İşgören.

RELATIONSHIP BETWEEN LEADER-MEMBER EXCHANGE AND INTENTION TO LEAVE

ABSTRACT

Leader-member exchange theory; Apart from all leadership theories, it assumes that employees will not be the same and managers cannot treat subordinates in the same way, and it is mentioned with the bilateral relations that managers establish with each subordinate. Employees who intend to leave the job put these thoughts into action, resulting in an increase in the turnover rate in institutions, and significant changes occur in the turnover and participation rates within a certain period. Then, the recruitment of new employees, their training, and creating harmony between old and new employees return to the organizations as an extra cost. In this case, organizations will have to implement effective human resources policies to avoid additional costs

and other negative situations. This concept, which expresses the difficulty of fulfilling the demands of both the employee and the company he works for, is stated as the desire of the employee to terminate his relationship with his job. This situation causes significant cost problems later on. These cost problems start with the acceptance of the employee, and include the time and money spent on onboarding training, learning the characteristics of the job and its continuity. Therefore, the aim of this research is to determine the relationship between leader-member interaction and turnover intention. For this reason, data for the survey were collected from 161 personnel working in the main building of Balıkesir Provincial Directorate of National Education. Normality test, frequency analysis, reliability analysis and correlation analysis were applied with the obtained data. As a result of the correlation analysis, it was determined that there was a significant, negative relationship between the two variables.

Key Words: Leader-Member Exchange, Intention to Leave, Employee.

Giriş

Günümüz modern dünyasında gerek özel sektör gerekse de kamu kurumları açısından başarı ve düzenin sağlanması konusunda insan kaynakları önemli bir unsur olmaktadır. Bu sebeple örgütler, insan kaynağına olan ihtiyaçlarını giderebilmek adına önemli adımlar atmaktadır. Bu adımların temel amacı personelin motivasyonu ve performanslarını yükselterek organizasyon içerisinde huzursuzluğu ve dolayısıyla işten ayrılma niyetini aşağı çekerek organizasyonun başarısına katkı vermek olmaktadır.

Liderlik, amaçların gerçekleştirilebilmesi için grupları etki altına alabilme yeteneği olarak ifade edilebilmektedir. Lider-üye etkileşiminde liderin, tüm astlarına aynı biçimde davranmadığı astı olan iş görenleriyle farklı seviyelerde ilişki kurduğunu varsaymaktadır. Diğer liderlik modellerinde göz ardı edilen karşılıklı etkileşim süreci ve bu sürecin sahip olduğu farklılıklar Lider-Üye etkileşiminin araştırma konusunu oluşturmaktadır (Baş, Keskin ve Mert 2010). Bu noktada yöneticinin etkin olması, her bir astı olan personelle ilişki durumunun kalitesine bağlı olarak şekillenmektedir (Şencan, 2008).

Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın değişkenleri olan lider-üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti kavramları ele alınacaktır.

Liderlik, vizyonun ve amaçların başarılabilmesi için grubu etkileyebilme yeteneği olarak ifade edilebilmektedir. Daha önce ifade edilen liderlik yaklaşımları liderin tüm çalışanlarına standart bir biçimde davrandığını öne sürmektedir. Bu sebeple liderin davranışları incelenmektedir. Lider- üye etkileşimi kavramı ilk kez Dansereau Jr, Cashman, ve Graen (1973) yılında yapmış oldukları çalışmada ortaya çıkmıştır.

Lider üye etkileşiminde lider, tüm astlarına aynı şekilde davranmadığını, her astı olan personelle farklı seviye ve biçimlerde ilişki kurduğunu varsaymaktadır. Lider-üye etkileşimi kuramı için ast-üst ilişkileri bir çeşit 'sosyal sözleşme' olarak ifade edilebilmektedir. Yöneticinin etkin olması, astı olan her bir personelle ilişkisinin kalitesine bağlı olmaktadır (Şencan, 2008, 6). Bu durumun paralelinde lider, personelini iç grup ve dış grup olarak ikiye ayırabilmekte ve yüksek etkileşim seviyesine sahip olanlar iç grupta yer alırken düşük etkileşim seviyesine sahip olanlar ise dış grupta yer almaktadır. Grup içi etkileşimde güven,hoşgörü,sevgi gibi kavramlara dayanırken grup dışı ilişkilerde resmi bir etkileşim söz konusudur (Maslyn ve Liden, 1998, s. 43).

İşten ayrılma niyeti, bireyin mevcutta bulunduğu işinden ayrılma davranışını sergilemeden önceki aşama olarak ifade edilmektedir. Örgütsel davranış alanında çalışma gerçekleştiren araştırmacıların son zamanlarda önem verdiği konular arasında işten ayrılma niyeti önde gelenlerden olmaktadır.

İlgili alan yazını incelendiğinde yapılmış bazı işten ayrılma niyeti tanımları şu şekilde gösterilebilmektedir. Yanık ve Naktiyok(2017)'ye göre, işten ayrılma niyeti kavramı, işgörenin çalışmakta olduğu örgütten farklı bir yerde çalışmayı istemesidir. Mobley(1982)'ye göre işgörenin yakın bir zamanda işini bırakmaya yönelik düşüncesidir. Barlett (1999)e göre örgütten ayrılmak için bilinçli bir kararı veya niyeti olarak tanımlanmaktadır. Özdemir ve Özdemir(2015)e göre bireyin hem bireysel hem de örgüt açısından beklentilerinin karşılanamaması olarak ifade edilebilir. Bu durumda iş görenlerde iş ilişiğini bitirme niyeti olarak ifade edilebilmektedir. İş görenlerin, oluşan bu niyetlerini gerçekleştirdiklerinde ortaya çıkan işten ayrılma oranının başka organizasyonlara göre yüksek olduğu örgüt yapılarında önemli maliyet problemleri meydana gelebilmektedir. Bu maliyet unsurları, çalışanın işe alınmasından başlamaktadır ve bu süreçte alınan tüm oryantasyon eğitimleri, işin niteliklerinin öğrenilmesi ve sürdürülebilmesi için harcanmış olan zaman ve parayı kapsamaktadır. Bu durum iş görenin işten ayrılması durumunda, işverenin kaybını anlatmaktadır. (Lambert vd, 2010,8). Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ise karşılaşılan durum, oluşabilecek bu kayıpların önüne geçmek için işten ayrılma oranının düşük seviyelerde tutulması önem arz etmektedir (Akın, 2020,554).

Literatür Taraması

Lider-üye etkileşimi ve işte ayrılma niyeti değişkenleri ile ilgili daha önceki zamanlarda yapılan çalışmalar aşağıda gösterilmiştir.

Aarons, Conover, Ehrhart, Torres ve Reeder (2021), yapmış oldukları çalışmada, ortalama ekip Lüe'i, bireysel klinisyen derecelendirmelerinin ekip üyelerine göre dağılımını (yani göreceli Lüe) ve ekip düzeyinde değişkenliği (yani Lüe) kullanarak bir süpervizör ve her süpervizyon alan arasındaki ilişkiyi yansıtan lider-üye değişimini (Lüe) incelemeyi amaçlamaktadır. Anket verileri 363 klinisyenden toplanmıştır. Düzenlenmiş bir arabuluculuk yolu analizi, lider-üye etkileşiminin organizasyonel iklim ve işten ayrılma niyetleri ile çapraz

düzey ilişkilerini incelenmiştir. Araştırmanın öne çıkan sonuçlarına göre, görece daha düşük LÜE ve daha büyük LÜE farklılaşması, daha yüksek klinisyenin işten ayrılma niyeti ile ilişkilendirilmektedir. Ekip düzeyinde daha yüksek moral bozucu iklim de daha yüksek işten ayrılma niyetini öngörmektedir. Bu bulgular, daha zayıf LÜE ve ekip düzeyinde LÜE'de daha fazla değişkenlik, klinisyenin işten ayrılma niyeti ile ilgilidir.

Gaudencio, Coelho ve Riberio (2021), yapmış oldukları çalışmada, örgütsel kurumsal sosyal sorumluluğun özellikle işten ayrılma niyetleri açısından çalışanların tutumlarını nasıl etkileyebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. İkinci bir amaç ise Lider-üye değişiminin aracılık rolü ve algılanan dış prestijin aracılık rolü incelenerek, bu ilişkinin altında yatan sosyal değişim süreci olmaktadır. Araştırmanın verileri, 315 Portekizli kişi tarafından anket yöntemiyle toplanmış ve yapısal eşitlik modellemesiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre kurumsal sosyal sorumluluk algılarının İşten ayrılma niyeti boyunca Lider-üye etkileşiminin aracılık rolü üstlendiğini göstermektedir. Algılanan dış prestijin, İşten ayrılma niyeti ve belirleyicileri üzerinde ilişki yönetmektedir.

Altuntas, Akca ve Donmez-Polat (2020), yaptıkları çalışmada, yöneticiye duyulan güven, lider–üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti değişkenlerinin aralarındaki etkileşimin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış ve 184 kişi çalışmaya katılım sağlamıştır. Araştırmanın öne çıkan sonuçlarına göre, yöneticiye duyulan güvenin işten ayrılma niyetini doğrudan ve negatif yönlü etkilediği belirlenmiştir. Araştırmanın meydana getirdiği diğer sonuç, yöneticiye güven lider – üye etkileşimini pozitif yönlü etkilemektedir. Lider – üye etkileşiminin de işten ayrılma niyetini olumsuz yönlü etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmada lider– üye etkileşimi, yöneticiye duyulan güven ve işten ayrılma niyeti arasında olan ikili ilişkiler ve etkileşimler istatistiksel açıdan anlamlı olmaktadır.

AlHashmi, Jabeen ve Papastathopoulos (2019), yapmış oldukları çalışmada Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) polis personelinde psikolojik stresin aracılık etkisi yoluyla algılanan örgütsel destek, lider-üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. BAE polis departmanlarında farklı pozisyonlarda görevlendirilen personel (n = 800). Yapısal eşitlik modeli ile analizleri yapılmıştır. Araştırmanın öne çıkan sonuçlarına göre, LÜE'in gücü işten ayrılma niyeti üzerinde doğrudan direkt olumsuz etkiye sahipken, AÖD'ün gücü İşten ayrılma niyeti üzerinde dolaylı etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, LÜE polis personelinin algılanan örgütsel destekleri olumlu yönde etkilemektedir. Psikolojik stress, polis personelinin algılanmış örgütsel destekleri ve işten ayrılma niyetleri arasında tam bir aracılık görevi görmektedir. Ayrıca Psikolojik Stresin polis personelinin işten ayrılma niyetleri üzerinde doğrudan olumlu etkileri olmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü ana binasında çalışan yönetici, öğretmen ve diğer

personelin oluşturduğu toplam 212 çalışan oluşturmaktadır. Araştırma için ilgili anket formu yüz yüze gerçekleştirilerek 161 personel katılım sağlamıştır. Araştırmanın örneklemi evreni temsil yeteneğine sahip olmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018, 130).

Araştırmanın hipotezi ise aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H1: Lider üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti değişkenleri aralarında anlamlı ilişki vardır.

Elde edilen verilerle normallik testi, frekans analizi, güvenilirlik analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan korelasyon analizinin neticesinde iki değişken arasında anlamlı, negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Analizler sonucu elde edilen güvenilirlik analizi değerleri (Cronbach Alpha); LÜE: 0.941, İAN:0.892 şeklinde olmaktadır. Normallik testi ise aşağıda gösterilmektedir.

	Çarpıklık (Skewness)	**Basıklık (Kurtosis)**
LÜE	-0.664	0,398
İAN	0,887	0.578

Yapılan analiz sonucunda basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olması nedeniyle verilerin normal dağılıma sahip olduğu ifade edilebilmektedir.

Korelasyon Analiz Değerleri

Araştırmada belirlenen hipotezler kapsamında Lider üye etkileşimi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki korelasyon analiz yöntemiyle araştırılmıştır.

Değişkenler		**2.İAN**	**3.LÜE**
1.İAN	Pearson Correlation	1	**-0.259****
	Sig. (2-tailed)		**0.001**
2.LÜE	Pearson Correlation	**-0.259****	1
	Sig. (2-tailed)	**0.001**	
N:161	**p*<0.05**	**p**<0.01**	

Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; lider üye etkileşimi ile işten ayrılma niyeti arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($p<0.01$ ve -0.259).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Lider-üye etkileşiminin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç için 2021 yılında Balıkesir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde 161 kişiye anket çalışması yapılmış, buradan temin edilen veriler bir paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve yorumlamaları yapılmıştır. Araştırmada kullanılan hipotezi test edebilmek için basit korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre

Lider üye etkileşimi ile işten ayrılma niyeti arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($p<0.01$ ve -0.259). Bu durumda lider üye etkileşimi artış gösterdikçe işten ayrılma niyeti düşmektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan bir kavram olan ‘’Sessiz İstifa(Quite Quitting) kavramı ise çalışanların kendi rızalarıyla işten ayrılmamalarına ve işten çıkartılmayacak kadar çalışma anlamını ifade etmektedir. Harvard Business Review(2022) sayılı yazısında bu yeni kavramın çalışanların kötü oluşu ile ilgili değil yöneticilerin kötü olması ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yöneticiler ve insan kaynakları uzmanları açısından kamu ve özel kurumlarda yönetici pozisyonunda olan kişiler ekip üyeleriyle daha etkili bir iletişim kurduklarında ilgili personelin işten ayrılma niyetini düşürebilir ve iş yerindeki verimliliği arttırmada bu noktanın büyük önem arz ettiği söylenilebilmektedir.

Kaynakça

Aarons GA, Conover KL, Ehrhart MG, Torres EM, Reeder K. Leader-member exchange and organizational climate effects on clinician turnover intentions. J Health Organ Manag. 2020 Dec 1;35(1):68-87. doi: 10.1108/JHOM-10-2019-0311. PMID: 33543606.

Akın Ö, Aksoy M, (2020), Lider-Üye Etkileşiminin, İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Örgütsel Adalet ve İş Tatmininin Aracı Rolü: Bir Araştırma, Cankırı Karatekin University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences Y. 2020, Volume 10, Issue 2, pp. 549-582

AlHashmi M, Jabeen F, Papastathopoulos A, (2019), Impact of leader–member exchange and perceived organisational support on turnover intention, Policing: An International Journal, Vol. 42 No. 4, pp. 520-536, DOI 10.1108/PIJPSM-06-2018-0081

Altuntas G, Akca M, Donmez-Polat D, (2019), Yöneticiye Duyulan Güven ile İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide Lider – Üye Etkileşiminin Rolü, Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Vol. 7, No. 12, 86 - 114 Haziran 2020

Baş, T. ,N. Keskin ve İ.S.Mert (2010), “Lider Üye Etkileşimi (LÜE) Modeli ve Ölçme Aracının Türkçe’de Geçerlik ve Güvenilirlik Analizi”, *Ege Akademik Bakış,* 10(3):1013-1039.

Gaudencio P,Coelho A, Riberio N, (2021), The impact of CSR perceptions on workers’ turnover intentions: exploring the supervisor exchange process and the role of perceived external prestige, social Responsibility Journal, 543-561. https://doi.org/10.1108/SRJ-12-2018-0330.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Lambert, E.G., Hogan, N. L., Hogan, S., Elechi, O.O., Benjamin, B., Morris, A., Laux, J.M. ve Dupuy, P. (2010). The relationship among distributive and procedural justice and correctional life satisfaction, burnout, and turnover intent: An exploratory study. Journal of Criminal Justice, 38, 7-16

Liden, R. C., & Maslyn, J. M. (1998). Multidimensionality of leader-member exchange: An empirical assessment through scale development. Journal of Management, 24(1), 43- 72.

Özdemir, S. ve Özdemir, Y. (2015). İşten ayrılma niyeti ve işten ayrılma niyeti ile ilgili akademik çalışmaların incelenmesi. Ankara: Gazi Kitabevi. google scholar

Şencan, H. (2008). Çağdaş Liderlik Kuramları,Web:http://www.hunersencan.com /files/Cagdas_Liderlik_kuramlari.doc adresinden alınmıştır.

Yanık, O. & Naktiyok, A. (2017). Etik (Ahlaki) Liderliğin Çalışanların İş Tatminine, Örgütsel Bağlılığına ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisinde Örgütsel Güven ve Örgütsel Adalet Algısının Aracı Rolü . Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 8 (15) , 297-324 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf/issue/30498/329750

Zanger, J. ve Folkman, J., (2022). Quiet Quitting Is About Bad Bosses, Not Bad Employees, Harvard Business Review,

INNOVATION IN TOURISM INDUSTRY: INSIGHTS FROM NIGERIA

Chigozie Jude Odum
Department of Archaeology & Tourism, University of Nigeria Nsukka

ABSTRACT

Tourism industry is competitive, especially the hospitality sector; without innovation a hotel will lose customers and to some extent close down. Therefore, hotel managers are always seeking out new ways to remain in business and distinguish from other competitors. This makes innovation inevitable. What types of innovations exist in the hospitality industry in Nigeria? Do hotel workers welcome innovation and what are the implications of innovations in hotels in Nigeria? The study used a case study approach, guided with interviews and presented a thematic result. The study revealed thus: innovation is what keeps hotels in business, different forms of innovations ranging from product to management innovations; innovation is fund dependent, although some hotel workers do not like innovations, such as those who engage in 'sharp practices'. There seems to be plans to readjust stairs-cases for people with special needs, among others. Conversely, it seems there is a need to make innovation a periodic assessment in Nigeria, in order to meet with international standards, although this can be blended to fit into the socio-cultural milieu of the different zones. Innovations in hotels should entail reviewing salaries of hotel workers, and making plans to retain workers for a longer period of time, most hotel owners (not necessarily managers) assume there is surplus supply of labour, therefore, give little attention to staff welfare. This paper suggests: beyond all the forms of innovations existing in hotels, innovation of staff welfare needs attention and calls for scholarship.

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE OZON KULLANIMI

Doç. Dr. Aliye AKIN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü
Orcid: 0000-0001-8589-7547
Öğr. Gör. Adnan AKIN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu MYO, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Programı
Orcid: 0000-0002-7023-1678

ÖZET

İşletmelerde farklı yüzeylerde bulunabilen mikroorganizmalar, sağlık ve ciddi üretim sorunlarına neden olabilmektedir. Özellikle konaklama işletmelerinde, müşteri odalarında ve genel kullanım alanlarında toz, kir, polen, saç, kimyasal madde ve tekstil atıkları, mantar, bakteri, virüs gibi birçok bulaşıcı ve hastalık yapıcı madde bulunmaktadır. Söz konusu maddelerin temizlenmesinde aktif oksijen olan ozon, antimikrobiyal etkisi güçlü bir dezenfektandır. Çalışmanın amacı, konaklama işletmelerinde hijyen ve sanitasyonun sağlanmasında ozon kullanımının önemini ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında literatür taraması yapılarak çalışmanın verilerine ulaşılmıştır. Buna göre, gaz veya sıvı formda kullanılabilen ozonun konaklama işletmelerinde bakterilere karşı yüksek etki gösterdiği, hastalık yapan mikroorganizmaların varlığını azalttığı, ortamda kalıntı bırakmadığı yapılan incelemeler sonucunda ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ozon, Konaklama İşletmeleri, Dezenfektan

OZONE USAGE IN ACCOMMODATION BUSINESSES

ABSTRACT

Microorganisms that can be found on different surfaces in businesses can cause health and serious production problems. There are many infectious and disease-causing substances such as dust, dirt, pollen, hair, chemicals and textile wastes, fungi, bacteria, viruses, especially in accommodation establishments, customer rooms and general usage areas. Ozone, which is active oxygen in cleaning the said substances, is a disinfectant with strong antimicrobial effect. The aim of the study is to reveal the importance of ozone use in providing hygiene and sanitation in accommodation establishments. Within the scope of this purpose, the data of the study was reached by making a literature review. Accordingly, it has been revealed as a result of the examinations that ozone, which can be used in gas or liquid form, has a high effect against bacteria in accommodation establishments, reduces the presence of disease-causing microorganisms, and does not leave any residue in the environment.

Keywords: Ozone, Accommodation Businesses, Disinfectant

GİRİŞ

Konaklama işletmelerinde temizlik ve hijyen konusundaki problemler, hastalık yapıcı mikroorganizmaların varlığı konukların hastalık riskini arttırmakta, işletmeye olan güveni azaltmakta ve satın alma kararını olumsuz etkileyebilmektedir (Kozak vd., 2007). Bu kapsamda çeşitli amaçlarla seyahat eden turistlerin temizlik ve hijyen konusundaki kaygılarının giderilmesi önem arz etmektedir. Seyahat ve konaklama sürecini temiz ve sağlıklı bir ortamda gerçekleştiren turistler turizm işletmelerinden memnun bir şekilde ayrılmaktadır. Bu durum işletmenin ve destinasyonun imajı açısından önemlidir (Gül ve Gül, 2018: 23-24).

Konaklama işletmelerinde müşteri odaları, banyo ve tuvaletler ile odalarda kullanılan malzemeler hijyen kaynaklı sağlık riskleri taşımaktadır. Yapılan bir araştırmada virüs bulaşmış odaların temizliğinin virüsleri diğer odalara da yaydığı ve bu yolla yayılan virüslerin otel misafirleri tarafından ortak kullanım alanlarına da taşınarak tehdidin daha da arttırdığı belirlenmiştir (Sifuentes vd., 2014). Bununla birlikte enfeksiyon hastalıkları ve bulaşıcı hastalıklar da konaklama işletmelerinde hijyen kaynaklı sağlık riski oluşturmaktadır. Bu durumda bulaşıcı hastalığa neden olan virüslere karşı turistlerin daha duyarlı olduğu, turizm işletmelerinin de söz konusu virüslerin sterilizasyonunu sağlamak için farklı uygulamalara başvurdukları bilinmektedir (Durna ve Babür, 2011).

Son dönemlerde küresel ölçekte görülen domuz gribi, kuş gribi ve Covid-19 virüsü seyahat eden, konaklayan ve farklı turizm faaliyetlerine katılan turistlerde ciddi kaygılar oluşturmaktadır. Bu durum turistlerin sağlık riski algısını daha fazla artmaktadır (Gül ve Gül, 2018: 26). Bu nedenle özellikle konaklama işletmelerinin konuklarını son derece hijyenik, mikrop ve bakterilerden arındırılmış steril ortamlarda ağırlaması önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, konaklama işletmelerinin dezenfeksiyonunda, hijyen ve sanitasyonun sağlanmasında en etkili yöntem olan ozon kullanımının önemini ortaya koymaktır. Söz konusu amaç kapsamında yazın taraması yapılmış ve çeşitli bulgulara ulaşılarak, çalışma sonuçlandırılmıştır.

OZONUN KULLANIM ALANLARI VE ÖNEMİ

Oksijenin renksiz bir gaz formu olan, doğada kendiliğinden oluşabilen ozon, üç adet oksijen atomu içeren bir moleküldür. Ozon ve oksijen sürekli dönüşüm halinde olup, bu dönüşüm güneş ışığı kaynaklı ultraviyole ışınları ve kimyasal reaksiyonlar aracılığıyla sağlanmaktadır (Saini, 2011). Ozon sahip olduğu kimyasal yapısı ile florin ve persülfattan sonra en güçlü oksidan madde olarak bilinmektedir. Ozon depolanamayan stabil olmayan bir gazdır. Atmosferdeki ozon gazının %90'ı stratosfer tabakası içinde bulunmaktadır (Korkmaz ve Küçükkolbaşı, 2013: 125). Oksijenden 1,6 kat daha yoğun olan ozonun suda çözünürlüğü 1 kat fazladır. Ayrıca, biyolojik sıvılarda çözündüğünde organik ve inorganik moleküllerle anında tepkimeye girmektedir (Bocci, 2006).

Ozon, kimyager Christian Frederick Schonbein tarafından 1840 yılında İsviçre Basel Üniversitesi'nde bulunmuştur (Özler vd., 2009). Ozon, 1856 yılında ilk kez ameliyathanede dezenfeksiyon amacıyla kullanılan

ozon 1880-1932 yılları arasında Amerika'da alternatif ilaç olarak kullanılmıştır (Bocci, 2004). Monaco'da 1860 yılında su dezenfeksiyonu amacıyla kullanılan ozonun, sudaki virüs ve bakterileri, kötü tat ve kokuyu da yok ettiği belirlenmiştir. İlk ozon jeneratörü patenti Nikola Tesla tarafından 1900 yılında alınmıştır. Ozon, 1909 yılında etlerin soğuk depolanmasında koruyucu olarak kullanılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında, yaralar ve kangrenler ozon uygulanılarak tedavi edilmiştir. 1939'da meyve ve sebzelerdeki küf ve maya oluşumunu durdurma, 1942'de peynir depolama amacıyla kullanılmıştır. 1957'de Almanya'da içme suyunda manganez ve demirin oksidasyonu, 1965'te İsviçre'de pestisitler ve fenolik bileşikleri oksitlemek için kullanılmıştır. Ozon yanık tedavilerinde 1992'dan bu yana kullanılmaktadır (Ercan, 2022: 9). Ozon, 2005 yılından günümüze kadar günlük yaşamda birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla ozon, biyosferdeki biyolojik dengenin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Suyun arıtılmasında ve çeşitli bakteri formlarının öldürülmesinde kullanılmaktadır. Bakteri, mantar, virüs ve parazitlerin öldürülmesinde düşük konsantrasyon da etkin olabilmektedir (Karakan ve Akpınar, 2015: 73). Nitekim, ozon, mikrop kırıcı, koku giderici ve ortamı kirleten, hastalık yapıcı birçok molekülün yok edicisi olarak görülmektedir (URL 1).

Ozon *gıda endüstrisinde*; soğuk depolama ve saklama alanlarında dezenfektan ve gıda koruyucu olarak, alet, ekipman, yüzey sterilizasyonu, besinlerin raf ömrünün artırılması, maya ve küf oluşumunu engellemek amacıyla kullanılmaktadır. Ozon *kimya endüstrisinde;* nişasta, şeker, un, kâğıt ağartılması, fenol ve siyanür oksidasyonu, oksidize ajanı (organik kimyada), bazı vanilin ve parfüm işlenmeleri, odun ve likörün yıllandırılması gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Ayrıca ozon; bakterileri öldürülmesinde, hava ve içme suyununun dezenfeksiyonunda, kanalizasyon gazı başta olmak üzere kötü kokuların giderilmesinde, atıkların arıtılması birçok farklı sektörde kullanım yeri bulunmaktadır (Boztaş ve Ömürlü, 2014). Bu kapsamda ozon kullanımı işletmecilere ve kullanıcılara çok sayıda avantaj sağlamaktadır. Bunlardan bazıları, yüksek oksidasyona sahip olduğu için kısa sürede mikroorganizmaları yok etmesi, su içinde renk ve koku oluşturmaması, Suyun pH'sını değiştirmemesi, dezenfeksiyon sonrası sudaki oksijeni arttırması, istenmeyen kalıntı oluşturmaması, saç, göz, deri ve solunum yollarında tahrişe sebep olmamasıdır. Ozon kullanımının avantajlarının yanında yüksek maliyetli ve kurulumunun zor olması, çözünürlüğü az olduğu için özel karıştırıcılara ihtiyaç duyulabilmesi gibi birtakım dezavantajları da bulunmaktadır (Uzun, 2011; Yıldız ve Yangılar, 2014).

Ozon gaz veya ozonlu su olarak uygulanabilmektedir. Ozonlu su doğrudan yüzeylere püskürtülebildiği gibi merkezi bir sistem aracılığıyla düşük basınçlı spreyleme ekipmanları ile de kullanılabilmektedir. Her iki yöntem de farklı yüzeylerde oluşan mikroorganizmaların azaltılmasında veya tamamen yok edilmesinde etkili olmaktadır (URL 2).

Ozon son dönemlerde fabrika ve akıllı binalarda iklimlendirme sistemi ile ortamın dezenfeksiyonunda, hastaneler ve konaklama işletmelerinde yüzeylere bulaşmış bakteri ve virüslerin etkisiz hale getirilmesinde

yaygın olarak kullanılmaktadır (URL 3).

KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE OZON KULLANIMI

Hizmet sektöründe önemli rol oynayan konaklama işletmeleri, konukların öncelikle geceleme ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan bununla birlikte yeme-içme, eğlenme, dinlenme hizmeti sunan tamamlayıcı birimleri bünyesinde bulunduran tesislerdir (Batman, 1999). Konaklama işletmeleri, odalarını kapasiteleri doğrultusunda gerekli temizlik ve dezenfeksiyon işlemlerinin ardından her gün satışa hazır hale getirmektedir (Met ve Erdem, 2006: 55). Bu kapsamda konaklama işletmelerinin devamlılığının ve müşteri memnuniyetinin sağlanmasında hijyen ve sanitasyon uygulamaları ile etkili dezenfektanların kullanılması önem arz etmektedir.

Devamlı olarak insan akışının olduğu ve mikropların en hızlı yayılım gösterdiği alanlardan biri olan konaklama işletmeleri, temizlik anlayışının düzenli olarak sürdürülmesi gereken tesislerdir. Otel odalarında kullanılan yastıklar, yataklar, havlular ile genel kullanım alanlarından olan restoranlar, spor salonları, havuzlarda oluşan mikrobiyolojik yükler insan sağlığını tehdit edebilecek enfeksiyon riski barındırabilmektedir. Konaklama işletmelerinde hijyen sorununa neden olan bu ortamların dezenfekte edilmesinde kimyasallar yetersiz kaldığı için işletmede ciddi sağlık riskleri oluşmaktadır. Birçok işletme söz konusu riskleri ortadan kaldırmak için ozon jeneratörlerinden yararlanmaktadır. Ozon jeneratörleri aracılığıyla yapılan temizlik, standart temizlik yöntemlerinden daha tatmin edici sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ozon, yüzeyde ve havada oluşan zararlı mikroorganizmaları, kötü kokuları tamamen yok edebildiği için ozonlama sayesinde konaklama işletmelerinde daha sağlıklı ve steril bir ortam oluşturulmaktadır (URL 4). Ozon gazı, yüksek reaktivitesi sayesinde çeşitli organik ve inorganik molekül ve atomlar ile reaksiyona girerek onları oksitlemektedir. Bu oksidasyon özelliği sayesinde ozon bakterilerin dezenfeksiyonunda en etkili tek yöntem olma özelliği taşımaktadır (URL 5). Yapılan araştırmalar sonucunda ozon dezenfeksiyonunun klor dezenfeksiyondan 50 kat daha etkili olduğu ortaya konmuştur (URL 6). Dolayısıyla farklı dezenfektan kullanımı ve temizlik yöntemlerine göre ozon kullanımı, konaklama işletmelerine birçok avantaj sağlamaktadır. Bunlar; (URL 7; URL 8);

- Konaklama işletmesinin genelinde, müşteri odalarındaki bakteri ve virüsleri tamamen yok eder.
- Yatak mantarının oluşumunu engeller.
- Sigara ve alkol başta olmak üzere tüm kötü kokuları yok ederek, ortamdaki hava kalitesini arttırır.
- İşletmeler için zamandan ve maliyetten tasarruf sağlar.
- Çok düşük sıcaklıkta ozonlama yapıldığı için işletmenin enerji maliyetlerini de azaltır.
- Havada bulunan oksijenin parçalanması ile oluşan ozon, dezenfeksiyon işlemini tamamladıktan sonra yeniden oksijene dönüşmekte ve kalıntı bırakmamaktadır.
- Ozonun yeniden oksijene dönüşmesi sayesinde atık su oksijen açısından zenginleşmektedir.

- Kullanılacağı yerde üretilen ozon, tehlikeli madde depolanmasını da engellenmektedir.

SONUÇ

Konaklama işletmelerinde başta otel odaları olmak üzere işletmenin tüm alanlarının farklı kişiler tarafından sürekli kullanılması, hijyen riskini ve hastalık oluşumunu beraberinde getirmektedir. Bu durum konaklama işletmelerinin tüm faaliyet alanlarında etkili hijyen ve dezenfeksiyonun uygulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Zamanında ve gerekli şartlar sağlanarak yapılan dezenfeksiyon uygulamaları, insan sağlığının korunmasında, hastalık yapıcı mikroorganizmaların yok edilmesindeki etkin özelliğinden dolayı özellikle konaklama işletmeleri açısından hayati öneme sahiptir. Bu kapsamda ozon ortamdaki bakteri ve virüslerin azaltılmasında veya tamamen ortadan kaldırılmasında en kuvvetli dezenfektandır. Bununla birlikte ozon işletmelere, su içinde renk ve koku oluşturmaması, Suyun pH'sını değiştirmemesi, dezenfeksiyon sonrası sudaki oksijeni arttırması, istenmeyen kalıntı oluşturmaması gibi çok sayıda avantaj sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Batman, O. (1999). *Otel işletmelerinin yönetimi*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Bocci, V. (2004). Ozone as Janus: this controversial gas can be either toxic or medically useful. *Mediators Inflamm*, 13, 3-11.

Bocci, V. (2006). Scientific and medical aspects of ozone therapy. state of the art. *Archives of Medical Research*, 37, 425–35.

Boztaş, G. & Ömürlü, H. (2014). Restoratif diş hekimliğinde ozon tedavileri. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi,* 9, 158-168.

Durna, U. & Babür, S. (2011). Otel işletmelerinde yenilik uygulamaları. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(1), 73-98.

Ercan, M. (2022). *Turizm konaklama tesislerindeki mutfaklarda meyve ve sebze dezenfeksiyonunda kullanılan klor ve ozon uygulamaları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gül, K. & Gül, M. (2018). Konaklama sektöründe hijyen kaynaklı müşteri sağlık riski algısı: bursa ve Diyarbakır'daki tesislere yönelik kıyaslama. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(1), 23-37.

Karakan, N.C. & Akpınar, A. (2015). Ozon tedavisinin periodontolojide kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 12, 73-79.

Korkmaz, H. & Küçükkolbaşı, H. (2013). Diş hekimliğinde ozon uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 7, 125-134.

Kozak, M., Crotts, J. C. & Law, R. (2007). The Impact of the perception of risk on international travelers. *International Journal of Tourism Research*, 9, 233-242.

Met, Ö. & Erdem, B. (2006). Konaklama işletmelerinde verimliliğin ölçülmesi ve verimliliği etkileyen etkenlerin analizi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 53-73.

Özler, M., Öter, Ş. & Korkmaz, A. (2009). The use of ozone gas for medical purposes. *TAF Preventive Medical Bulletin,* 8, 59-64.

Saini, R. (2011). Ozone therapy in dentistry: A strategic review. *J Nat Sci Biol Med*., 2,151-3.

Sifuentes, L.Y., Koenig, D. W., Phillips, R. L., Reynolds, K. A. & Gerba, C. P. (2014). Use of hygiene protocols to control the spread of viruses in a hotel. *Food Environmental Virology*, 6, 75-181.

URL 1. https://www.akdenizhijyen.com.tr/blog/otellerde-ozon-kullanimi (Erişim: 03.11.2022).

URL 2. https://iyonilaclama.com/dezenfeksiyon-uygulamalar%C4%B1/ozon-dezenfeksiyon-uygulamalar%C4%B1 (Erişim: 05.11.2022).

URL 3. https://www.saniter.com.tr/ozon-dezenfeksiyonu-ve-kullanim-alanlari (Erişim: 05.11.2022).

URL 4. https://www.edfozon.com/blog/icerik/otellerde-ozon-jeneratoru-kullanimi (Erişim: 01.11.2022).

URL 5. https://www.akdenizhijyen.com.tr/blog/otellerde-ozon-kullanimi (Erişim: 03.11.2022).

URL 6. https://www.products.pcc.eu/tr/blog/ozon-dezenfeksiyonu-hakkinda-bilmeniz-gereken-her-sey/ (Erişim: 03.11.2022).

URL 7. https://www.edfozon.com/blog/icerik/otellerde-ozon-jeneratoru-kullanimi (Erişim: 03.11.2022).

URL 8. https://iyonilaclama.com/dezenfeksiyon-uygulamalar%C4%B1/ozon-dezenfeksiyon-uygulamalar%C4%B1 (Erişim: 03.11.2022).

Uzun, S. (2011). Su kalitesinin iyileştirilmesinde ozon kullanımı ve kimyasal etkileri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi,* 68(2), 105-113.

Yıldız, P. & Yangılar, F. (2014). Ozon ve gıda endüstrisinde kullanım alanları. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 3(1), 94-101.

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ FRANSIZ MANDASINDA SURİYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Hattap Ömer Kızıl
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-0904-1875

ÖZET

Yaklaşık 400 yıl Osmanlı egemenliği altında huzur ve güvenle yaşayan Suriyeliler dolayısıyla bölgede yaşayan Araplar, Arap Milliyetçiliğinin de etkisiyle I. Dünya savaşı sırasında Şerif Hüseyin önderliğinde isyan etmişlerdir.Suriyeli Arap Milliyetçileriyle diğer Arap Milliyetçilerine İngilizler bağımsızlık vaad ederken Şubat 1916'da kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmayla (Sykes-Picot) Suriye topraklarını İngiltere-Fransa kendi aralarında paylaşmışlardır. Ancak Suriyeliler gerçeği Türk kuvvetleri bölgeden çekildikten sonra anlayabilmişlerdir. Türk ordusu Mondros Mütarekesiyle Suriye'den çekilirken Suriye, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın yönetiminde bir askeri idare kontrolüne geçmiştir. Ancak Suriye'de Faysal'ın idaresi fazla uzun süreli olmamış 1920 San Remo Konferansı'nda Suriye, Fransız idaresi altına verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Osmanlı Devleti, 1.Dünya Savaşı,İşgal Kuvvetleri, San Remo Syria-turkey relations in the french mandate of the national struggle period

ABSTRACT

Arabs living in the region due to the Syrians who lived in peace and security under the Ottoman rule for nearly 400 years, with the influence of Arab Nationalism, rebelled under the leadership of Sharif Hussein during the First World War. While the British promised independence to the Syrian Arab Nationalists and other Arab Nationalists, they made a secret agreement among themselves in February 1916. (Sykes-Picot) The British-France shared the Syrian lands among themselves. However, the Syrians were able to understand the truth after the Turkish forces withdrew from the region. While the Turkish army was withdrawing from Syria with the Armistice of Mudros, Syria passed under the control of a military administration under the direction of Sherif Hussein's son Faisal. However, the administration of Faisal in Syria did not last long. At the 1920 San Remo Conference, Syria was given under the French administration.

Keywords: Syria, Ottoman Empire, World War I, Occupation Forces, San Remo

Giriş

Yaklaşık 400 yıl Osmanlı egemenliği altında huzur ve güvenle yaşayan Suriyeliler[141] dolayısıyla bölgede yaşayan Araplar, Arap Milliyetçiliğinin de etkisiyle I. Dünya savaşı sırasında Şerif Hüseyin önderliğinde isyan etmişlerdir.Suriyeli Arap Milliyetçileriyle diğer Arap Milliyetçilerine İngilizler bağımsızlık vaad

[141] Suriye'de I. Dünya Savaşı boyunca Osmanlı'ya karşı toplu bir isyan veya halk hareketi meydana gelmedi. Ancak Türk ordusu cepheden geri çekilirken Kral Faysal'a bağlı Arap isyancı kuvvetler İngilizlerle beraber Türklere karşı savaşmışlardır.

ederken Şubat 1916'da kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmayla (Sykes-Picot) Suriye topraklarını İngiltere-Fransa kendi aralarında paylaşmışlardır. Ancak Suriyeliler gerçeği Türk kuvvetleri bölgeden çekildikten sonra anlayabilmişlerdir. Türk ordusu Mondros Mütarekesiyle Suriye'den çekilirken Suriye, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın yönetiminde bir askeri idare kontrolüne geçmiştir. Ancak Suriye'de Faysal'ın idaresi fazla uzun süreli olmamış 1920 San Remo Konferansı'nda Suriye, Fransız idaresi altına verilmiştir.

İşgal kuvvetleri I. Dünya savaşının sonunda Suriye'yi işgal edince hem Suriye'deki Türkler hem de Araplar Anadolu'da verilen Milli Mücadele hareketini örnek alarak teşkilatlanma yoluna gitmişlerdir. Teşkilatlanan Suriyeli Türkler ve Milliyetçi Araplar ve hatta Kral Faysal, Anadolu'da Milli Mücadele lideri Mustafa Kemal ile iletişime geçerek ondan yardım istemişlerdir. Mustafa Kemal ise emperyalizme karşı verilen bu mücadeleyi desteklemiş gerek Şam, Halep ve Lazkiye'ye dağıttığı bildirilerle gerekse 2. Ordu komutanı Selahattin Adil Bey vasıtasıyla Suriye'dekiKuvay-ı Milliyecilere desteğini bildirmiştir. Türkiye-Suriye ilişkilerinin önemini kavrayan her iki taraf özellikle de Güney Cephesinde (Suriye'nin Kuzeyi) ortak düşmana karşı beraber hareket etmişlerdir.

Türkiye ve Suriye arasındaki yakınlaşma, Fransızların Anadolu'yu boşaltmalarına katkı sağladıysa da, Faysal'ın Suriye'deki sonunu ve Suriye'nin Fransız mandası altına girmesini engelleyememiştir. 20 Ekim 1920'de Fransızlarla imzalanan Ankara Anlaşmasıyla Suriye ile uzun bir yol ayrımına girilmiştir.

1. Osmanlı İdaresinde Suriye (1516–1918)

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi; Ortadoğu ile birlikte Suriye'nin de Osmanlı Devleti idaresine girmesini sağladı. Osmanlı Devleti diğer bölgelerde olduğu gibi Suriye bölgesini de eyalet (vilayet), sancak, kaza, nahiye ve köy olarak belirli bir idari düzen içerisinde idare etmiştir.[142]

Osmanlı Devleti Suriye'de bulunan bazı nüfuzlu kişileri Valiliklere atayarak bölgenin Osmanlı'ya bağlı kalması sağlanmıştır. Suriye'de zaman zaman nüfuzlarını arttıran bazı vali ve liderler isyan etmişlerdir. Şam Valisi Canberdi Gazali, 1527'de isyan etmişse de isyanı bastırılmıştır. 1659'da da Halep Valisi olup güçlenen Abaza Hasan Pasa isyan etmiştir. Diyarbakır Valisi Murtaza Paşa tarafından bu isyan bastırılarak isyancılar cezalandırılmıştır.[143]

1789'da Mısır'ı işgal eden Napolyon, Suriye üzerine de yürümüştür. Ancak Akka önünde Cezzar Ahmet Pasa tarafından durdurulmuştur ve Napolyon Suriye'yi terk etmiştir. Ancak daha sonra Mehmet Ali Pasa Mısır'da isyan edip Suriye üzerine yürümüştür ve bölgeyi kontrolü altına almışsa da bölge kısa süre sonra 1840'da Osmanlı yönetimine tekrar geçmiştir. Osmanlı Devleti döneminde Suriye uzun süre işgallerden korunduğu

[142] Ömer Osman Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938)*,Atatürk Araştırma Merkezi Yayımları, Ankara 2004, s.9.
[143] Zişan Şirin Ayrancı,*Türkiye-Suriye İlişkileri*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.12.

gibi Osmanlılar sayesinde bölgeye düzen ve istikrar hakim olmuştur.

Tanzimat Fermanının Hristiyanlara bazı yeni haklar vermesi ile de Suriye'de isyan ve karışıklar çıkmıştır.[144] 1876'da I.Meşrutiyetin ilanıyla beraber Avrupalı devletlerin Suriye üzerinde kışkırtıcı faaliyetleri iyice artmıştır. Öyle ki Suriye İngiltere ile Fransa arasında rekabet sahası haline gelmiştir.Bu kışkırtmalar ile Türk Arap ilişkileri 19. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlanmıştır.

Zaman içerisinde bu gelişmelerle beraber Arap milliyetçiliğinin uyanmaya başladığı görülür. Genel olarak bakarsak, 19. yüzyılda Arap topraklarındaki Türk karşıtı havanın ve Arap milliyetçiliğinin uyanışının çok çeşitli nedenleri vardır. Osmanlı yönetimindeki bozulmasındaki hızlanması, Batı eğitiminin etkisi[145], Batı siyasal fikirlerinin Araplara sızması, ticaret etkileşimi ve yurtdışına seyahatler, Ortadoğu insanları arasında yavaş yavaş milliyetçi bir uyanışı başlattı.[146]

1805'ten itibaren Avrupalı devletlerin ve Hristiyan Arapların etkisiyle Suriye aydınları Arap milliyetçiliğini yaymaya başlamışlardır. Fransa ve İngiltere bölgedeki emellerini gerçekleştirebilmek için Suriye halkı arasında Türklere karşı kin ve istiklal fikirleri yayarken, İngiltere Türkçülük faaliyetini Araplar gözünde büyütmeye başlamış, Suriye'deki Arap milliyetçileri de bu devletlerin propagandalarına inanmışlardır.[147] Neticede Türk milliyetçiliği de Suriye'de tepkilere yol açmıştır. Ancak batılıların tüm çabalarına rağmen Araplar I. Dünya Savaşının ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde bağımsız ayrı bir devlet kurma fikrini benimsememişlerdir.

Araplar, II. Meşrutiyet'le beraber artık Osmanlı Devleti'nin dağılmasafhasına girdiğini de görmüslerdi.1908 yılı, hem Türk milliyetçiliği hem de Arap milliyetçiliği bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Türk milliyetçiliğinin bu tarihlerden itibaren hız kazanması, Arap milliyetçiliği üzerinde de hızlandırıcı etki yapmıştır. Söyle ki; Türk milliyetçiliği yönündeki gelişmeler, hem Arap milliyetçilerine örnek olmuş hem de Araplarda Türklerin artık kendilerini "gözden çıkardıkları" hissine neden olmuştur.[148]

.I. Dünya Savaşının ortalarında itibaren İngilizlerin desteğiyle Şerif Hüseyin isyan hareketine girişirken, Suriyeli milliyetçilerin de desteğini almak için oğlu Faysal'ı Suriye'ye göndermiştir. Faysal Suriye'de Arap cemiyetleriyle yakın ilişkiler kurduysa da 5-10 Haziran 1916'da isyanını ilan eden Şerif Hüseyin Suriye'den umduğu desteği bulamamış, Türklere karşı topyekûn bir isyan meydana gelmemiştir. İngilizler ve Fransızlar ise bu isyanın başarıya ulaşması için her türlü yardımı yapmışlardır. Neticede Sina –Filistin Cephesinde Türk

[144] Umar,*a.g.e.*, s.10.
[145] Fransa Osmanlı idaresi altındaki Suriye ve Lübnan'ın gençleri arasında milliyetçilik fikirlerini yaymakta çeşitli yollar denemiştir. İlk olarak, Fransız misyonerleri Suriye'de okullar açmışlardır. Bu okullar Arap bağımsızlık hareketinin ilk kaynağı olmuştur. Fransızlar, aynı zamanda Suriye'de kamu hizmetlerinin yetersizliğinden yararlanıp demiryolları yapmışlar ve ekonomik imkânlar sağlamışlardır. Bunun sonucunda da bölge halkının Fransızlara karsı eğilimi artmıştır. Ayrıntı için bkz. Ayrancı, *a.g.e.*, s.15.
[146] Ayrancı,*a.g.e.*,s.13.
[147] Ömer Osman Umar, Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 102, s.28.
[148] Umar, aynı yer.

ordusuna önemli hizmetlerde bulunan Arapların, İngiliz oyunu sonucunda ayaklanması Türk ordusunun yenilmesine sebep olmuştur.[149]

1914'te Suriye'ye olağanüstü yetkilerle gönderilen Cemal Paşa'nın sert otoriter yönetimi bölgede rahatsızlıklara sebep oldu. Özellikle başarısız Süveyş Seferi sonrasında Cemal Paşa, Osmanlı Devleti'nin parçalamak ve dumanla ittifak yapmakla suçladığı pek çok Arap aileyi son derece sert yöntemlerle cezalandırdı. Bu durum Suriye'deki Arap Toplumu'nda Osmanlıya karşı olan bağlılığın sarsılmasına sebep oldu. Ayrıca Cemal Paşa bölgede askeri tedbirlerin dışında Teşkilat-ı Mahsusa ve gazeteler[150] aracılığıyla da Arap milliyetçilik propagandası yapan çevrelere karşı mücadele etmiş, İslam birliği çevresinde tüm Müslümanların birleşmesi gerektiği yolunda telkinlerde bulunmuştur.[151] Bu söylemin temelinde ise Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan İslamcılık akımı yani Panislamizm yatmaktaydı.

Arap toprakları, Fransa ve İngiltere'yi fazlasıylailgilendiriyordu. Çünkü Suriye, 19. yüzyılda Avrupa ülkelerinin sömürgeci yayılmaları bakımından çok önemli bir yerde bulunmaktadır. Burasını egemenliği altında tutan kuvvetli bir devlet, bütün Hint yolunu denetleyebilirdi. Bu çıkarlar doğrultusunda I. Dünya Savaşı'nın gelişimini kendi lehinde görenİngiltere, Fransa ve Rusya'nın 16 Mayıs 1916'ta imzaladıkları Sykes-Picot Antlaşması ile Ortadoğu'yu paylaştılar.Gizli antlaşmaya göre Halep, Hama, Humus ve Şam'ı da kapsayan büyük bir alanın Fransız etki ve nüfuz sahası olması kararlaştırıldı.[152]Böylece Ortadoğu coğrafyasının paylaşımı batılı ülkelerce tamamlanmış oluyordu.

1917'de Bolşevik ihtilali ile Rusya, İtilaf devletlerinin kendi aralarında yapmış olduğu gizli Anlaşmaları ifşa etmesi İngiltere'yi zor durumda bıraktı. Araplar büyük bir hayal kırıklığı yaşadılar. ABD'nin gizli Anlaşmaları tanımayacağını deklare etmesi üzerine, İngiltere ve Fransa ortak bir bildiri ile Ortadoğu milletlerinin kendi milli devletlerini kurabileceklerini açıklamak zorunda kalmışlardı.[153]

I.Dünya Savaşı devam ederken Türk kuvvetleri Sina-Filistin Cephe topraklarını korumalarına rağmen İngilizlerle Arapların ortak işbirliği karşısında başarısız olunuyordu. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi sırasında bu geri çekiliş en son Halep'in kuzeyinde Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu İskenderun- Beylan hatta daha sonra Antakya'nın içine katılan hatta kadar uzanmıştı.[154] İşte bu hat Türkiye'nin güneyinde Suriye

---

[149] Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1 (Kuruluş)*, Zeus Kitabevi, İzmir 2007, s.61.

[150] Teşkilat-ı Mahsusa Enver Paşa tarafından kurulan gizli ve yarı askeri bir teşkilattır. Arap bağımsızlık taraftarlarına karşı hükümet faaliyetlerinin çoğu bu teşkilat vasıtasıyla yapılmıştır. Teşkilatın Halep, Şam, Beyrut ve Kudüs'te gizli çalışma ofisleri açılmıştır. Cemal Paşa bölgeye gönderildiği sırada ilk etapta bazı basın yayın organları aracılığıyla Arap Milliyetçiliğine karşı mücadeleye girişmiştir. Bunlar; er-Rayul-am, İttihad-ı İslam, El-Belağu'l İkbal, Lazkiye'dir. Daha sonraları Cemal Paşa bizzat kendisi Şam'da 'El-İslam' adlı bir gazete çıkararak Mücadelesini sürdürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Osman Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye(1908- 1938),* s.331.

[151] Umar,*Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 330.*

[152] Şerif Demir,Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye Ve Ortadoğu Politikası, International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic, *TurkishStudies Dergisi*, Sayı:6 Ankara 2011, s.693.

[153]Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980,*Alkım Yayımları,İstanbul 2012, s.166.

[154] Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 320.*

olan Misak-ı Milli sınırlarını oluşturuyordu. Türk Ordusunun Suriye topraklarından bu çekilişinin ardından Suriye'deki 400 yıllık Osmanlı-Türk hâkimiyeti de son bulmuştu.Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesiyle Arapların yaklaşık dört yüzyıldır içinde yasadığı siyasi düzen bütünlüğünü yitirerek parçalanmıştı.

2. I.Dünya Savaşı Sonunda Suriye'nin Statüsü[155] Ve Suriye'nin Bağımsızlığı

İngilizler 22 Ekim 1918'de Suriye, Lübnan ve Filistin'de geçici bir askeri idare kurdu. Suriye, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ın yönetiminde bir askeri idare kontrolüne geçti.Osmanlı Devleti I. Dünya savaşında, Mondros Ateşkes Anlaşması ile yenilgiyi resmi olarak kabul etti. Suriye'nin durumu hakkında Ateşkes Anlaşmasında her hangi bir madde olmadığı gibi ne olacağı hakkında da fazla bir fikir verilmiyordu.[156] Sadece Suriye'de bulunan Osmanlı askerlerinin en yakın Müttefik komutanlığına teslimi isteniyordu.

Faysal Suriye'de kendi hükümetini kurarak yönetimini ve otoritesini tesis etmeye başladı. Fakat İngiltere ve Fransa Suriye'nin hukuki statüsünü belirlemekte ağır davranıyorlardı. Bölgede savaştan kalan pek çok sosyal sorunun yanında bir de siyasal sıkıntıların varlığı Faysal'ı oldukça zor durumda bıraktı. Faysal Suriye'nin bağımsızlığı ve kendi krallığı için yoğun bir çalışma içerisine girdi.1919 Paris Konferansında Faysal'ın ısrarla bağımsızlık talebi karşılık bulmadı.[157] Savaş esnasında İngiltere'nin Araplara yaptığı vaatler gerçekleşmedi. Suriye'de belirsizlik ve karışıklık devam etti.

Paris Barış Kongresi'nde birçok devletten yardım talep eden fakat arzu ettiği desteği bulamayan Faysal Suriye'ye dönerek çözümü askeri ve siyasi mücadelede aradı. Faysal Suriye'de bir kongre toplayarak, Büyük Suriye'nin kurulması ve kendisinin kral ilan edilmesini istedi. Suriye Genel Kongresi'nde Suriye'nin bağımsızlığı Faysal'ın krallığı ilan edildi.[158]

1920 San Remo Konferansı'na Şerif Hüseyin oğlu Faysal'ı gönderdi. Faysal'ın ısrarla bağımsızlık isteklerine -ABD'nin konferansa katılmamasını fırsat bilen- İngiltere ve Fransa Ortadoğu'da manda rejimleri kurarak cevap verdiler. Ortadoğu; İngiltere ve Fransa arasında paylaşıldı. Suriye, Lübnan Fransa'ya, Irak, Ürdün ve Filistin'de İngiliz mandası altına girdi.[159] Fransa'nın Suriye yönetimi uluslararası meşruiyet kazanırken Faysal ve Araplar bir kez daha aldatılmış oluyordu.

---

[155]I.Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan ve Türkiye tarafından kabul edilmeyen Sevr Barış Antlaşması'nın 94. maddesinde bu bölge, "kendi basına yasayacak duruma gelinceye kadar bir mandataire'in öğütleri ve yardımı yönetimlerine yön vermek koşuluyla Milletler Cemiyeti Misakının 22. Maddesinin 4. paragrafı uyarınca, Suriye ve Mezopotamya'nın bağımsız devlet olarak geçici tanınmaları"konusunda karara varılmıştır. Ancak süregelen olaylar neticesinde bu hiçbir zaman gerçekleşmedi

[156] Demir, *a.g.e*., s.695.

[157] Süleyman Tüzün, *İki Büyük Savaş Arasında Hatay Tarihi (1918-1939*),Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Dokümantasyon Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.34.

[158] Umar,*Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 406.*

[159]Armaoğlu*, a.g.e.,* s.250-251.

San Remo Konferansı'nda Filistin'i Suriye topraklarından tamamen ayırdı ve Lübnan'ı da ayrı bir manda yönetimi altında Fransa'ya verdi. Hayal kırklığına uğrayan Suriyelilerin tepkisinibastırmak amacıyla sert askeri tedbirlere müracaat eden Fransa, Temmuz 1920'de Şam'a girerek Kral Faysal'ı tahtından indirdi ve Suriye'de sıkı bir askeri idare tesis etti.[160]Emir Faysal yenilgiye uğratıldıktan sonra milliyetçi örgütler dağıtılmış ve Suriye dışına kaçan önderlerin gıyaplarında idam cezaları verilmiştir. Sonuç itibariyle Savaş sırasında Batılı Devletlerin bağımsızlık vaatlerine kanan Suriye, büyük bir aldatma sonucunda dört küçük devlet (Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin) halinde bölünmüştür.[161]

Fransa Suriye'deki kontrolü eline aldıktan sonra hâkimiyetini sağlamlaştırmak için Suriye'yi parçalama yoluna gitti. Öncelikle Lübnan'ı ayırdı ve Osmanlı zamanındaki topraklarını iki misline çıkararak Suriye'den tamamen kopardı. Ardından Suriye topraklarını eyaletlere bölerek federal bir siyasi yapılanmaya gitti. Fransa, Suriye üzerinde otoritesini tesis edebilmek için Dürzileri de kullandı.[162] Fransa Suriye'de 1920–1926 yılları arasında şiddetli anlaşmazlıklar ve çatımalar yaşadı.

Fransa Suriye'de yeni düzeni kurduktan sonra Milletler Cemiyetine müracaat etti. Fransa'nın Suriye Manda Yönetimi 29 Eylül 1923'te Milletler Cemiyeti tarafından onaylanarak kabul edildi.[163]

Suriyeliler 1926'da anayasayı hazırladılar. Suriye Anayasası; Lübnan'ı da içine alan bağımsız bir devlet şeklini öngörüyordu. Fakat Fransa, Suriyelilerin hazırladığı anayasayı veto ederek, 1930'da kendi hazırladığı yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu. Böylece Suriye'de Fransa'ya bağımlı bir Cumhuriyet ilan edildi. Fakat Fransa'ya karşı tepki ve mücadele sürdü.

İtalya'nın Habeşistan'a saldırması Fransa'yı Ortadoğu'da yeni bir tavır almaya itti. Fransa Suriye ve Lübnan'la ilişkilerini yumuşatma ve iyileştirme yoluna giderek yeni politikalar üretmeye başladı. 1936 Eylül'ünde Suriye ile ittifak anlaşması imzaladı ve bu memleketten 3 yıl içinde çekilmeyi kabul etti.[164] Fakat 1939'da II. Dünya savaşı patlak verdiğinde Fransa Meclisi hâlâ bu anlaşmayı onaylamadığı için 1936 Suriye Anlaşması hukuken geçerlilik kazanmadı. Bu da Suriye'nin bağımsızlık sorununu II. Dünya Savaşı sonrasına kalmasına neden oldu.

Fransa'nın 1940'da Almanya'ya teslim olması Suriye'nin yönetim ve denetiminin Almanya'ya geçmesini sağladı. Fakat 1941'de Suriye, Fransa ve İngiltere'nin gayretleriyle Almanya'dan geri alındı. II. Dünya savaşı sonrasında da Batılı devletlerin Suriye üzerindeki çatışmaları devam etti. Sovyetler Birliği, ABD ve İngiltere'nin baskılarına fazla dayanamayan Fransa 15 Nisan 1946'da askerlerini 17 Nisan 1946'da manda yönetimini sonlandırarak Suriye'nin bağımsız olmasını sağladı.

[160]Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 453.*
[161] Ayrancı, *a.g.e.*, s.20-21.
[162] Demir, *a.g.e.*, s.696.
[163] Semih Yalçın, *Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009, s.322.
[164]Demir, *a.g.e.*, s.698.

3. Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri

Mustafa Kemal Paşa, Türkler gibi Arapların da sömürgeci devletlere karşı mücadele ederek, bağımsızlıklarını kazanmaları fikrindeydi. Mustafa Kemal Paşa Temmuz 1919'da Sivas Kongresinde mazlum milletler ile Türk ulusal savaşı arasındaki benzerliği şu sözlerle ifade etmiştir:"*Mısır, Afganistan, Irak ve Suriye ulusları da İngiliz ve Fransız sömürgecilerine karşı kahramanca savaşım içindedirler*"[165].

Osmanlı Devleti,28 Ocak 1920 tarihli Misak-ı Milli ile Arapların kendi geleceklerini belirleme ilkesini birinci maddede şöyle kabul etmiştir: *"Osmanlı Devleti'nin, özellikle Arap çoğunluğunun yerleşmiş olduğu, 30 Ekim 1918 günkü silah bırakışımı (Mondros Mütarekesi) yapıldığı sırada, düşman ordularının işgali altında kalan kesimlerinin geleceğinin halklarının serbestçe açıklayacakları oy uyarınca belirlenmesi gerekir".*

Türk Mili Mücadelecileri Arapların kendi topraklarında kendi kaderlerinin sahibiolarak yaşamaları taraftarıydılar. Bu hususu İsmet İnönü anılarında şöyle ifade etmiştir:"*Biz, milli mücadeleye başladığımız zaman, Araplara gösterilebilecek saf yürek ve iyi niyet delilini hiçbir tereddüde mahal vermeyecek surette göstermiştik. Bizim bulduğumuz hal şekli şudur: Osmanlı İmparatorluğundan çıkan Türk milleti, Araplar üzerinde herhangi bir amaç iddiasından kesin surette vazgeçiyor ve Arap milletini kendi evinde, kendi kaderinin sahibi olarak yaşamak salahiyetinde görüyor ve gösteriyordu… Milli Misakla Arap ihtilali ilanı, istilacı devletlerin Arap davasında takip ettikleri tezin ciddi ve samimi olmadığını derhal meydana çıkarmıştı…*'[166]

Milli mücadele lideri Mustafa Kemal Paşa ile Suriyeliler arasında ilk ilişkiler Yahya Hayati Bey aracılığıyla gerçekleşmiştir. Şam'da doğan ve Türk olan Kurmay Albay Yahya Hayati Bey 1918 Mondros Mütarekesi sırasında emekli olmuştur. Bu sırada Suriye kralı Faysal, Yahya Hayati Bey'e bir mektup göndererek Suriye Ordusunun Başkumandanlığını teklif etmiştir.[167] O sırada Güney'de Türklerle Fransızlar savaş halinde olduğu için Hayati Bey okul arkadaşı ve asker olarak Şam'da kendisiyle arkadaşlık ettiği Mustafa Kemal'e durumu bildirmiştir. Atatürk'te Suriye'nin bağımsız bir devlet olarak sınır komşumuz olmasını menfaatlerimize uygun bulmasından dolayı Yahya Hayati Bey'in Suriye'ye gitmesine izin vermiştir.

Yahya hayati Bey Suriye'ye gidince Suriye'nin ileri gelenlerinden Şeyh Kamil Kassap'ı ziyaret ederek fikirlerini ona açmıştır. Nüfuz sahibi olan bu kişi Hayati Bey'in Türkiye ile Suriye'nin birbirlerini destekleme fikrini doğru bulmuştur. O sırada Fransız yüksek Komiseri General Gouraud Kral Faysal'a bir ültimatom göndererek Suriye Demiryollarının Türklere karşı kullanılmasını istemiştir. Faysal ise durumu meclisine bildirince Hayati Bey ve Şeyh Kassap'nınçabalarıyla bu istek reddedilmiştir. Böylece Türkiye'nin güvenliğinin sağlanmasında Türkiye-Suriye ilişkilerinin önemini kavrayan Milli mücadele taraftarları ortak

[165] Ömer Osman Umar, Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Orta Doğu Politikası,*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*Cilt: 20, Sayı: 1,s.446.
[166]RifatUçarol, *Siyasi Tarih (1789-1999)*, Der Yayımları, İstanbul 2000, s.589.
[167]Umar, *Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, s.29.

menfaatler yönünden hareket etmek için faaliyete geçmişlerdir. Osmanlı yönetiminde çalışan yerli kişilerin yardımıyla Suriye'nin birçok bölgesinde ulusal örgütler kurmak için çalışmışlardır. Fransız işgali altında olan Suriye'de Halep, Antakya, Hama, Humus, Lazkiye, Şam, Kunaytr'da kurulan örgütlere Çerkez ve Araplar 'da katılmıştır. Milli mücadeleciler bu örgütleri güçlendirmeye çalışmışlardır.

Suriye'de Hayati Bey'in teşvikleriyle Kral Faysal, Atatürk'ten yardım almakamacıyla Ankara'ya Binbaşı Bedi ve Sait Haydar Bey'den oluşan bir heyeti gizlicegöndermiştir. Ancak İngilizler bunu haber alınca kral heyeti tekrar geri çağırmak zorundakalmıştır.[168]

Anadolu'da milli mücadele döneminde kurulan Kuvay-ı Milliye 'yi kendilerine örnek alan Suriye'deki Türkler ve Araplar Fransızlarla ve İngilizlerle mücadele için özellikle bu örgütleri Suriye'de kurmuşlardır. Suriye'de kurulan bu teşkilatlanmanın adı Suriye Filistin Kuvay-ı Osmaniye Heyeti[169]'dir.

Suriye'deki örgütler Suriye Filistin Kuvay-ı Osmaniye Heyeti Başkanı Özdemir Bey'in Genel Yönetimi altında oluşturulmuştur. Özdemir Bey'e siyasi danışman olarak Halep merkez komitesi başkanı Bilal Bey yardım etmiştir. Bu örgütler özellikle Adana olayları sırasında Kuzey Suriye'de savaş planları yaparak Fransızlara ağır kayıplar verdirmişlerdir.[170] Aynı zamanda bu örgütler bölgede Ermenilere karşı da mücadele etmişlerdir.

Anadolu'daki Kurtuluş savaşını yakından takip eden Araplar Özdemir Bey sayesinde Mustafa Kemal Paşa ile iletişim sağlayarak Suriye, Irak ve Türkiye arasında bir konfederasyon kurulmasını önermişlerdir. Mustafa Kemal Paşa buna cevaben Suriye, Irak, ve Türkiye arasında kurulacak bir konfederasyon kararının Sivas'ta yapılan Misak-ı Milli konferansının kararlarından olduğunu belirterek Suriye'de bulunan Kuva-ı Milliyecilere bu yönde çalışmalarını tavsiye etmiştir.[171]

Kuvay-ı Milliyeciler, Milli Mücadele yıllarında emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı Müslüman milletlerin beraber hareket etmelerini istemişlerdir. Kuva-ı Milliyeciler ile Suriyeli Milliyetçiler Fransızlara karşı mücadele ederken bu mücadelede kontrol Türklerde olmuştur. Mustafa Kemal Paşa Suriyelilerle işbirliği yaparak Fransızları iki ateş arasında bırakmak istemiştir. Ancak Kazım Karabekir Paşa'nın bu ilişkiden pek hoşnut değildir. Bu hoşnutsuzluğunu Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta şu şekilde dile getirmiştir; ' *Sivas görüşmeleri sırasında sınırlar çizilmiştir. Bunun dışında faaliyette bulunmak doğru değildir. Açık talimatların Fransızların eline geçmesi sakıncalıdır*'[172]. Ali Fuad Paşa ise bu ilişkiyi hatıralarında şu şekilde tanımlamaktadır; '*İşgal kuvvetleri üzerine müşterek yürümeyi kararlaştırmıştık. Hatta müşterek*

[168]Umar, Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Orta Doğu Politikası, s.450.
[169]Suriye'de kurulan Suriye Filistin Kuvay-ı Osmaniye Heyeti'nin merkez başkanları yönetimi, şubeleri ve üyeleriyle ilgili ayrıntılı olarak bakınız. Ömer Osman Umar, Suriye'de Kurulan Kuva-ı Milliye Teşkilatı Ve Üyeleri, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 121, 1999, s.90.
[170] Umar, *Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, s.30.
[171]Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 439.*
[172]Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 435.*

hareketlerimizin daha çok müessir olabilmesi için kendilerine silah ve cephane yardımında da bulunmuştuk. Hareketlerimizi koordine edebilmek için onların yanına murahhaslarımızı da yollamıştık.'[173]

Faysal ve Suriyelilerin, Türkiye ile ilişkilere önem verdikleri ve bu amaçla elçi dahi gönderdiklerini hatta kendi aralarında bir anlaşma dahi parafe ettiklerini ancak anlaşmanın imzalanmadığını Mustafa Kemal Paşa 9 Mayıs 1920 Tarihli Meclis konuşmasında dilegetirmiş,[174] her fırsatta Halep, Şam ve diğer şehirlere dağıttığı bildirilerle Suriyelileri Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırarak ortak düşmana karşı silahlarını hainlere çevirmeye davet etmiştir.Mustafa Kemal Paşa, Suriye'deki Milli Mücadele taraftarı olan adamlarına verdiği emir ile düşmana karşı Suriyelilerin harekete geçmeleri ile ilgili beyannamelerdağıtmalarını istemiştir. Suriye'deki partiler de Türkiye taraftarı ve İslamcı bir politikaizlemişlerdir.

Türkiye'deki Milli Mücadele hareketinin etkinliğinden dolayı Suriye'deki Fransız yüksek komiseri Georges Picot, Fransa'ya dönmeden önce Sivas'a uğrayarak Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür.[175] Bu görüşmede Picot'a Türk istekleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu görüşme İngiltere tarafında hoş karşılanmamış, Fransa'nın Türkleri ve Arapları kullanarak İngiliz çıkarlarını zedeleyeceğini düşünmüşlerdir.[176]

Suriye'de Faysal yönetimin son haftalarında Fransız tehlikesini anlayınca Fransızlara karşı koymak için bir takım kuvvetler toplamaya çalışmıştır. Bu amaçla 8 Mayıs 1920'de kurulan Haşim El-Atasi Hükümetinin savaş bakanı olan Yusul El-Azm'e 8 Haziran 1920'de Kilis yakınlarındaki Tercüman Köyüne gelerek Adana bölgesinde faaliyet gösteren Türk Milli Mücadelecilerle işbirliği sağlamak amacıyla geldiyse de bu dönemde Türk-Fransız ilişkilerinde düzelme olduğu için Ankara Hükümeti buna pek yanaşmamıştır.[177] Ancak 3 Temmuz'da Suriye ile Kefergani köyünde yapılan görüşmeler sonunda bir anlaşma imzalanmıştır.[178]Kuvay-ı Milliyeciler adına anlaşmayı Kilis Kuvay-ı Milliye Heyeti; Polat,Molla Recep ve Mehmed İslam Suriye Arap Hükümeti adına ise Cemil Lütfi imzalamışlardır. Anlaşmaya göre; iki tarafın bölgede işbirliği savaş araç ve gereçlerinin temini, istihbarat paylaşımı ve Anlaşmanın TBMM'ye bildirilip ortak düşmana karşı bir savaş meclisi kurulması gibi ortak kararlar vardı.

Suriye'nin milli kahramanlarından olan ve Fransızlara karşı savaşan İbrahim Henano, Maraş'ta Selahattin Adil Bey ile görüşüp 7 Eylül 1920'de yaptığı anlaşmayla kendisinin Fransızlara isyanı için Türkiye'nin

[173]Umar, *Milli Mücadele Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, s.31.
[174] Mustafa Kemal Paşa bu durumu Mecliste şöyle bildirmiştir; '*Suriyelilerin muhtelif merkezlerinden bizimle öteden beri anlaşmak istediklerini ve bazılarının anlaştıkları (daha evvellki konuşmamda arz etmiştim). Bu meyanda emir Faysal da vardı. Bizzat, yani hükümet namına bizimle anlaşmak isteyen Faysal bizimle daha evvel ,temasa geçmeden evvel Hükümet-i Merkeziye ile de Suriye sultanı olan o zatın o zaman gönderdikleri bir muharras vardı. O muharrasala görüşmüştük. Emir Faysal ve Hükümeti ve kendisi tarafından tasdik edildikten sonra buraya tekrar gelmesini söyledik, Anlaşma esasları belirlenmiş fakat imza olunmamaıştır.'*
[175]Bige Yavuz, *Türk Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994, s.47-48.
[176] Umar, Aynı yer.
[177] Umar, aynı yer.
[178] Bu Anlaşmanın Maddeleri için bkz. Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 442.*

kendisine askeri malzeme sağlamasını istemiştir. TBMM hükümetinin isyancılara verdiği silah ve mühimmat Suriyeli isyancıların Fransızlara karşı sürdüğü direnişte önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde Henano bağımsızlık için her fırsatta Suriye halkını Fransızlar aleyhine isyana teşvik etmiştir. 7 Eylül 1920'de yapılan anlaşmaya göre TBMM hükümeti 200 kişilik bir kuvveti Henano'ya ulaştırmıştır. Bu 200 kişilik birliğin bayrağının (Türkler ile Araplar arasında kardeşliğe işaret eden) bir yüzünde Türk diğer yüzünde Arap bayrağı vardı.

Türk- Arap işbirliğinin yanı sıra Türkiye-Suriye sınırında Fransızlarla çalışan bazı hainlerde vardı. Bu durum Kilis Kuvay-ı Milliye heyeti başkanı Polat Bey'i endişelendiriyordu. Çünkü Fransızlar verdikleri paralarla Kürt, Arap ve bazı Ermenileri kandırıyorlardı.

Polat Bey'in Araplardan isteği Fransızların Antep'e yapacakları silah sevkiyatını engellenmesiydi.Polat Bey, bu hususta bilgi almak için 10 Nisan 1920'de Azezkaymakamlığına bir yazı göndermiş, Fransa'nın silah cephane ve asker taşımalarının neden önlenemediği hakkında bilgi istemiştir. Bu ilişkilerde Polat Bey Maraş'la Maraş ise Ankara Hükümeti ile irtibatı sağlıyorlardı.

Suriye'deki Kuvay-ı Milliyecilerin faaliyetlerini genelde Halep Şubesi[179] yürütmekteydi. Bunun nedeni ise burada çok sayıda Türk'ün olması ve şehrin Türkiye sınırına çok yakın olmasıydı. Halep Heyeti Merkeziyesi, Gaziantep, Urda, Adana, Maraş ve Kilis'teki Türk Kuvay-ı Milliyecilerle işbirliği içerisinde olup, Türk Genel Kurmay Başkanlığı ile olan ilişkiler genelde 2.Kolordu Komutanı Selahattin Adil bey vasıtasıyla yapılıyordu.Suriye'deki direnişçilere gerekli silah ve parasal desteği Mustafa Kemal Paşa 2.Kolordu Kumandanlığı vasıtasıyla ulaştırmıştır. Örneğin 2 Şubat 1921'de TBMM Özdemir Bey'e 500 lira, 135 tüfek,113 bomba, 42 sandık cephane, 3 sandık dinamit cephane ve para yardımı 2. Kolordu komutanlığı aracılığıyla yapılmış, gönderilmiştir. Öyle ki Suriye'deki Kuvay-ı Milliye hareketindeki askerlerin maaşları, yol harcırahları hatta emekli olduktan sonraki maaşları dahi2. Kolordu komutanlığı tarafından verilmiştir.Yine Suriye'de Fransızlara karşıAraplarla yapılan işbirliği ile ilgili yazışmalar da 2. Kolordu Kumandanlığı vasıtasıylayürütülmüştür.

Halep'te Türk nüfuzu, Kuvay-ı Milliyecilerin kurduğu Temmuz 1921'de varlığından bahsedilmeye başlanan 'İstikbal' adlı gizli cemiyet aracılığıyla yayılmıştır. Bu cemiyetin Şam'da da bir şubesi vardır. Cemiyet üyeleri ise genelde daha önceden Türk ordusundan subay olup sonradan Faysal'ın kuvvetlerine katılan kişilerden oluşmuştur. Ekim 1921'de bu Cemiyet aracılığıyla Said Abid, Sa'adDımaşkiye, Muhiddin Cuma gibi

[179] Halep'te Kurulan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti İçeresinde Şakir Nimet Bey vardı. Şakir Nimet Bey vatanın kurtuluşu için Necati Cemiyet-i Vataniye adıyla bir cemiyet kurmuştu. Bu çalışmalarında Türk Kuvay-ı Milliyecilerle yakın işbirliği içinde olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'ya 15 Kasım 1919'da gönderdiği bir telgrafta yaptığı faaliyetleri anlattıktan sonra onun vereceği emirleri yerine getirmeye hazır olduğunu bildirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız. Umar, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938),s. 330.*

tüccarlar Milli Mücadele için para yardımında bulunmuşlardır.[180]

Fransa parlamentosunda dışişleri komisyonu başkanı Franklin Bollion, Yarbay Mougin ve Sarreeau, İnebolu yoluyla Ankara'ya gelmişler. Ve 13 Haziran 1921'de görüşmeler başlamıştır. Yusuf Kemal'in yanı sıra çoğu zaman Mustafa Kemal Paşa ile Fevzi Paşa'da görüşmelere katılmıştır. Ancak anlaşma hemen yapılmamış Bollion isteklerinizi hükümete ileteceğim diyerek Adana'ya oradan da Paris'e giderek görüşmeler hakkında hükümetine bilgi vermiştir.

24 Eylül 1921'de görüşmelere yeniden başlanılmış; ancak diğer hususlarda olduğu gibi Suriye sınırının tespitinde de bazı zorluklar çıkmıştır. Görüşmeler sonunda 20 Ekim 1921'de Ankara Anlaşması imzalanmıştır.[181] Anlaşmayı Türkiye adına Dışişleri bakanı Yusuf Kemal Tengirşek Fransızlar adına ise Franklin Bollion imzalamıştır. Bu anlaşmayla savaşa son verilmiş ve Suriye ile Türkiye arasındaki sınır belirlenmiştir.

Ankara hükümeti Suriyelilere yardım ederek ve Fransız işgal kuvvetlerini Suriye'de oyalayarak bu kuvvetlerin Güney Cephesine nakline engel olmaya çalışmıştır. Türkiye ile Fransa arasında Ankara Antlaşması yapılmasına rağmen, Türkiye Fransızlara karşı mücadele eden aşiret reislerine sahip çıkmaya devam etmiş ve onlarıdesteklemiştir.Bu durum da Suriye'deki Türk sempatisinin devamını sağlamıştır. Halep Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Hilal Bey tarafından 3Haziran 1922 tarihinde verilen raporda Şam'da yapılan gösteride çoğunluğun "*YaşasınİstiklaI, Yaşasın Mustafa Kemal ve O'nun da himayesini istiyoruz"* şeklindebağırmışlardır.[182]

Mustafa Kemal tarafından Şam müftüsüne, Anadolu'da Yunanlılara karşı elde edilen galibiyeti bildiren ve mezkur müftüden İslam davasının başarıya ulaşmasına vesile teşkil etmesi için mevlit ve dua okunmasını isteyen bir telgraf gönderilmiştir. Bu zafer haberi Şam ve Halep'te büyük bir sevinçle karşılanmış, şenliklerle kutlanmış, Mustafa Kemal'e Şam ahalisi ileri gelenleri tarafından tebrik telgrafları çekilmiş ve hatta kendisine Seyfu'l-İslam unvanı verilmiş, ayrıca bu başarıdan dolayı bir kısım camilerde 22 Eylül akşamı mevlit okutulduğu gibi Beyrut'ta toplanan on bin altın lira da yardım olarak Anadolu'ya gönderilmiştir.[183]

Sonuç

[180] Umar, aynı yer.
[181] Yavuz, *a.g.e.*, s.145.
[182] Umar, Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Orta Doğu Politikası, s.452.
[183] Metin Hülagü, Milli Mücadele Dönemi Türkiye-İslam Ülkeleri Münasebetleri, *Atatürk Araştırma Dergisi*, Cilt:15, Sayı:45, Ankara 1999, s.463.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya savaşı sonunda Mondros Mütarekesi'yle Suriye'den çekilmesinin ardından bölgeye emperyalistler yerleşmiş ve Suriyeli Arapların bağımsızlık hareketlerine engel olunmuştur. Bağımsızlıklarına bir türlü kavuşamayan Suriyeli Araplar ve Türkler burada teşkilatlanarak Anadolu'da başlayan Kuvay-ı Milliye'yi örnek almış ve direniş hareketlerine başlamışlardır.Suriye'deki, Kuvay-ı Milliye hareketi genelde Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş memurlar veya ordu mensupları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu esnada Anadolu ile irtibat kurarak ortak düşmana (Fransa'ya) karşı beraber hareket etmişlerdir.

Anadolu direnişi başta Mustafa Kemal olmak üzere Suriyeli direnişçilerin bağımsızlık hareketlerini desteklemiştir. Bu sayede Suriyelilere yardım ederek ve Fransız işgal kuvvetlerini Suriye'de oyalayarak bu kuvvetlerin Güney Cephesine nakline engel olmaya çalışmıştır. Anadolu'daki Milli mücadeleciler 20 Ekim 1920 Ankara Anlaşmasından sonra da Suriyelilere desteklerini sürdürmüşlerdir. Arap Milliyetçilerinin ve Fransızların Suriye'de Türklere karşı uyguladıkları karalama politikası Suriye'deki Türk sempatisini yok edememiştir.

Anadolu'daki Türk Milli Mücadele Hareketi'nin başta Suriyeli Araplar olmak üzere Arap dünyasıyla yaşadığı yakınlaşma dönemi, Türk-Arap dostluğu açısından ele alınması ve bilinmesi gereken önemli bir süreçtir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılı güçlere karşı verilen bir bağımsızlık savaşı sonunda kurulması, bütün üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi geçmişte aynı tarihi ve kaderi paylaşan Araplar için de bir ümit ışığı olmuştur. Özellikle Suriye Arapları, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki vaatlerini yerine getirmeyen ve kurdukları tahkir edici manda sistemleriyle kendilerine zulmeden İngilizler ve Fransızlar karşısında tekrar Türklerle bütünleşme gayretine girmişlerdir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir,*20. Yüzyıl Siyasi Tarih 1914-1980,* Alkım Yayımları, İstanbul 2012.

AYBARS, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1 (Kuruluş)*, Zeus Kitabevi, İzmir 2007.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1999)*, Der Yayımları, İstanbul 2000.

UMAR, Ömer Osman, *Osmanlı Yönetimi Ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908- 1938)*,Atatürk Araştırma Merkezi Yayımları, Ankara 2004.

YALÇIN, Semih ,*Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.

YAVUZ, Bige, *Türk Fransız İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

Dergiler

BUDAK, Ömer, "Milli Mücadele Dönemi Türk-Fransız ilişkileri, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Say: 19, Güz, Ankara 2008.

BOLAT, Mahmut, Genel Hatlarıyla Atatürk Döneminde Türkiye'nin İkili İlişkileri, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt 7, Sayı 1, Ankara 2006.

DEMİR, Şerif, Dünden Bugüne Türkiye'nin Suriye Ve Ortadoğu Politikası, *International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic, TurkishStudies Dergisi*, Sayı:6 Ankara 2011.

HÜLAGÜ, Metin,Milli Mücadele Dönemi Türkiye-İslam Ülkeleri Münasebetleri, *Atatürk Araştırma Dergisi*, Cilt:15, Sayı:45, Ankara 1999.

UMAR, Ömer Osman, Milli Mücadele Dönemi Atatürk'ün Orta Doğu Politikası, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 20, Sayı: 1, Elazığ 2010.

Yayımlanmamış Tezler

Süleyman Tüzün, *İki Büyük Savaş Arasında Hatay Tarihi (1918-1939*),Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurumu Dokümantasyon Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek

Lisans Tezi.
Zişan Şirin Ayrancı, *Türkiye-Suriye İlişkileri*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

EVLAT EDİNME YOLUYLA TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

Ar. Gör. Nazlı ALBAYRAK CEYLAN
Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
ORCID: 0000-0001-8223-9573

ÖZET

Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kurallara 29.5.2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK), m. 5 ile m. 22 arasında yer verilmiştir. TVK m. 5'te Türk vatandaşlığının doğumla veya sonradan kazanılmasının mümkün olduğu kural altına alınmıştır. Türk vatandaşlığının kazanılması hallerinden olan, vatandaşlığın sonradan kazanılması yetkili makam kararıyla, evlat edinilme yoluyla ve seçme hakkının kullanılması yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması olmak üzere kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır.

Evlat edinen ile evlat edinilen arasında kurulan evlat edinme ilişkisi velayet, nafaka, hısımlık, miras hakkı gibi sonuçlar yanında, evlat edinilenin vatandaşlığı bakımından da birtakım etkiler doğurmaktadır. Hukukumuzda, evlat edinme ilişkisinin vatandaşlık açısından meydana getirdiği sonuçlar TVK m. 17'de düzenlenmiştir. TVK m. 17 uyarınca, yabancı bir küçük, Türk vatandaşı tarafından evlat edinildiği ve milli güvenlik ve kamu düzeni açısından engel oluşturan bir hal bulunmadığı hallerde karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Böylece hukukumuzda Türk vatandaşı tarafından evlat edinilmeye, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması yollarından biri olarak yer verilmiş bulunmaktadır. İlgili maddeden de anlaşıldığı üzere, evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması imkanı sadece küçüklerin evlat edinilmesi bakımından öngörülmüştür. Diğer bir ifadeyle, Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen kişinin ergin olduğu hallerde TVK m. 17'de yararlanmak suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilmesi söz konusu olmayacaktır.

Türk vatandaşlığının evlat edinilme yoluyla kazanılmasını düzenleyen TVK m. 17'de yer verilen, evlat edinilen küçüğün milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından Türk vatandaşlığını kazanmaya engel bir halin bulunmaması şartı, küçüğün milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından nasıl bir sakınca yaratacağı ve bu sakıncanın tespitinin ne şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin açıklık olmaması sebebiyle doktrinde eleştiriye uğramıştır. İlgili madde bakımından tartışılan bir diğer husus ise TVK m. 17'de yer alan "*karar*" tarihinden itibaren Türk vatandaşlığının kazanılacağı ifadesinde yer alan "*karar*" ibaresinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkindir.

Küçüğün Türk vatandaşı tarafından evlat edinilmiş olması, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması yollarında biri olmakla birlikte, evlat edinme veya edinilme Türk vatandaşlığının kaybedilmesi sonucunu doğuran haller arasında yer almamaktadır. Bir başka deyişle, bir Türk vatandaşının yabancı bir kişi tarafından evlat edinilmesi, hukukumuz uyarınca kendiliğinden veya yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kaybedilmesi sonucunu doğurmamaktadır. Bununla birlikte, TVK m. 34 f. 1 b. (c) uyarınca evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmış olan küçüğün, ergin olmasından itibaren üç yıl içinde seçme haklarını kullanmak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılması mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Evlat edinme, çocuk, Türk vatandaşlığının kazanılması, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması.

How Does Firm Specific and Macro-Economic Variables Affect Insurance Financial Performance? Evidence From Ethiopia

Girma, Abebe Gule
ORCID NO: 0000-0002-4965-0683
Former *Lecturer @ woldia university: Ethiopia*
Currently, PhD student @ Khazar University: Azerbaijan

ABSTRACT

The financial performance of business firms and the effect of firm specific and Macro-economic factors on it thought to be critical issues in the current business environment. This study empirically examines the impact of firm specific determinant factors and Macro-economic factors on the financial performance of Ethiopian insurance industry. The study covers ten-year panel data ranging from 2008 to 2017 obtained from nine sampled insurance companies' financial statements and macro-economic data of the country from world bank. The study employed the pooled OLS regression to figure out the relationship between the explanatory variables and financial performance of the firm. The results obtained from the regression analysis shows that efficiency, size of insurance and liquidity have a statistically significant positive effect on insurance financial performance, while firm leverage and the lending interest rate have a statistically negative significant effect on the financial performance of Ethiopian insurance companies. In contrast, GDP and Inflation have no significant effect. Finally, the researcher recommends to insurance managers to give careful attention for those firm specific and macro-economic determinant variables to Improve the financial performance of the companies.

Key Words: financial performance; Ethiopian insurance Company; ROCE: Pooled OLS.

II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E MİZAH BASINI ÜZERİNE YAPILAN METİN İNCELEME, TAHLİLİ DİZİN VE TRANSKRİPSİYON ÇALIŞMALARI (1908-1928)

Ayşe BEDİR
Türk Tarih Kurumu, Ankara /Türkiye
ORCID: 0000-0003-0443-4570

ÖZET

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan dönemde (1908-1928) çok sayıda mizah gazetesi yayıncılık faaliyetine başlamıştır. 2000'li yılların başlarından bu yana dijitalleştirme çalışmalarının da hız kazanmasıyla bu eski harfli süreli mizahi yayınların ekseriyetinin ulaşılabilir olması, araştırmacıların genelde basın, özelde mizah basına yönelmelerine olanak sağlamış böylece mizah basını üzerine pek çok tez çalışması yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Mizahla ilgili gazete, dergi, mecmualar üzerine herhangi bir konunun mizah basınına yansımalarına odaklanmış çalışmaların yanı sıra doğrudan bu mizah yayınlarıyla alakalı tekil çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı *metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon* şeklinde yapılmış tezlerden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan süreçte (1908-1928) *metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon* şeklinde mizah basını üzerine yapılmış tez çalışmaları ve yapılan bu çalışmaların nicelik, nitelik, muhteva ve metot açısından incelemesini yapmaktır. Bu amaçla söz konusu tarihler arasında mizahla ilgili yayımlanmış olan eski harfli süreli yayınlar tespit edilerek bir liste oluşturulmuştur. Bu liste üzerine *metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon* biçiminde hazırlanmış tezler tespit edilerek ilgili tezler klasörlenmiştir. Liste oluşturulduktan sonra belli araştırma soruları hazırlanarak, dökümü yapılan tezlerde o soruların yanıtları aranmış, değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur. Bu araştırma sonuçları, yapılmış tezlerle ilgili birtakım bulgulara ulaşmamızı sağlarken tez çalışmalarında standart oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu çalışma ile elde edilen sonuçların, değerlendirme ve önerilerin yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basını, Cumhuriyet Dönemi Mizah Basını, Metin İnceleme, Dizin, Transkripsiyon

TEXT ANALYSIS, ANALYSIS INDEX AND TRANSCRIPTION WORKS ON HUMOUR PRESS FROM THE SECOND CONSTITUTIONAL ERA TO THE REPUBLICAN ERA (1908-1928)

ABSTRACT

In the period from the Second Constitutional Monarchy to the beginning years of the Republic (1908-1928), many humor newspapers started their publishing activities. With the acceleration of digitization studies since the early 2000s, the accessibility of the majority of this humor periodicals with old letters has provided a remarkable opportunity and convenience to researchers in this field. In this way, many thesis studies on

humor press have been made and continue to be done. In addition to the studies focused on the reflections of a specific subject in newspapers, magazines and magazines related to humor, there are also individual studies directly related to these humor publications themselves. Theses made in the form of text analysis, index and transcription constitute the studies mentioned in this second part.

The aim of this study is to analyze the thesis studies in the form of text analysis, analysis index and transcription on humor press published in the period from the Second Constitutional Era to the first years of the Republic (1908-1928) in terms of quantity, quality, content and method. For this purpose, a list was formed by determining the old-letter periodicals published on humor between the mentioned dates. The names of the publications in this list which were prepared in the form of text analysis, analysis index, and transcription were determined, and the relevant theses were filed. After forming the list, certain research questions were prepared, the answers to those questions were sought in the theses, and evaluations and suggestions were made. These research results will help us to reach some findings related to the theses, and will also contribute to standardization in the thesis studies. At the same time, it is thought that the results, evaluations and suggestions obtained from this study will guide the studies to be carried out.

Keywords: The Second Constitutional Era’s Humour Press, The Republican Era’s Humour Press, Text Analysis, Index, Transcription

ERMENİ TÜRK KOMŞULUĞU VE ERMENİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKMASINDA EMPERYALİST DEVLETLERİN ROLLERİ

Harun FENERCİ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-7850-9240

ÖZET

Batı sömürgeciliğinin tarihi Haçlı seferleri ve daha öncesine kadar uzanabilirken asıl şiddetli ve acımasız yüzünü Coğrafi Keşifler ile beraber göstermiştir. Ayrıca din ve mezhepler kullanılarak nüfuz alanlarının genişletilmesi çabası da eski çağlara kadar uzanmaktadır. İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi devletler sömürgecilikte tecrübe kazanıp, çeşitli milletleri ezip geçerken Rusya bu yarışa biraz daha geriden başlayıp açığı kapatmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, yüzyıllardır birada yaşayan kardeş milletlerin, sömürgecilerin kendi çıkarları için kışkırtması sonucunda nasıl düşman haline geldikleri konusu işlenecek olup, bu düşmanlığın hep sömürgecilerin işine geldiği gerçeği ortaya çıkarılacaktır.

Ermeniler ile birlikte yaşam Türklerin Anadolu'ya temas etmesi ile başlamış olup XIX. yüzyıl sonlarına kadar sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Hatta Ermeniler ile beraber diğer azınlıklar Selçuklu ve Osmanlılar zamanında zenginleşmişler, inançlarında özgür olmuşlardır. Bunun yanında ülkede yaşayan Müslümanlar-Türkler, savaşlarda kayıplara uğrarken, azınlıklar bu yükümlülüklerden muaf olmuşlardır. Türk-Müslüman halk genel olarak hayvancılık ve çiftçilikle uğraşıp daha fakir bir yaşam sürerken; azınlıklar ticaret, bankerlik, sanatkârlık gibi meslekler icra edip refah içinde yaşamışlardır.

Fransız ihtilalinin getirmiş olduğu milliyetçilik akımları ve sömürgeci devletlerin yayılmacılık fikirleri birlikte yaşayan farklı milletleri ayrıştırana kadar bu birlikte mutlu ve saygılı yaşam devam etmiştir. Ermenilerde bu düşünce daha geç ve sömürgeci devletlerinde kışkırtmaları sonucunda, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlamıştır. Zeytun olayları ve Rusya'nın Doğu Anadolu'daki yayılmasını sağlamak için Ermeni dernekleri ve çeteleri kurması olayların başlangıcı sayılabilir. Rusya kendi nüfuzunu genişletmek amacıyla ihtilaflı bölgelerde ayrılıkçıları destekleyerek öncelikle özerklik, bağımsızlık ve kendine bağlama aşamalarını sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte zarar gören ise yüzyıllardır beraber yaşayan halklar olmuştur. 1915 olayları olarak bilinen tehcir meselesi ise istismara açık ve daha çok diaspora Ermenilerini ayakta tutan yegâne tutamaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ermeni, Sömürgecilik, Tehcir

THE ARMENIAN-TURKISH NEIGHBORHOOD AND THE ROLE OF IMPERIALIST STATES IN THE EMERGENCY OF THE ARMENIAN PROBLEM

ABSTRACT

While the history of western imperialism may date back to the Crusades and before, it shows their major cruelty and severity with the beginning of the age of discovery. In addition, the effort to expand the area of influence by using religions and sects as an excuse also goes back to ancient times. While states such as Spain, Portugal, France, England and the Netherlands gained experience in colonialism and crushed various nations, Russia started this race from a little behind and tried to close the gap. In this context, in this study, the subject of how brotherly nations that have lived together for centuries became enemies because of the provocation of the colonialists for their own interests will be discussed, and the fact that this hostility has always been beneficial to the colonizers will be revealed.

Life with the Armenians started with the Turks' contact with Anatolia and it continued uneventfully until the end of the 19th century. In fact, along with the Armenians, other minorities became rich during the Seljuk and Ottoman times and became free in their beliefs. In addition, while the Muslim-Turks living in the country suffered losses in the wars, the minorities were exempted from these obligations. While Turkish-Muslim people generally deal with stockbreeding and farming and lead a poorer life; minorities practiced professions such as trade, stockbroking, artistry and lived in prosperity.

This happy and respectful life continued until the nationalist movements brought by the French Revolution and the expansionist ideas of the colonial states separated different nations living together. This thought among Armenians was later and as a result of the provocations of the colonial states started to emerge in the second half of the 19th century. The Zeytun events and the establishment of Armenian associations and gangs by Russia to ensure its spread in Eastern Anatolia can be considered the beginning of the events. In order to expand its influence, Russia supported the separatists in the disputed regions and tried to provide the stages of autonomy, independence and attachment to itself. The people who have been harmed in this process have been the peoples who have lived together for centuries. The relocation issue, known as the 1915 events, is the only grip that keeps the diaspora Armenians alive.

Keywords: Ottoman, Armenian, Colonialism, Relocation

1. Giriş

M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren Irak, Hazar ve Çukurova üçgeninde yaşam sürdüğü düşünülen Ermenilerin, Friglerle, Hititlerle ve Sami ırkıyla akraba olduğu söylenmektedir. Bizans-Sasani arasında tampon ve denge unsuru olarak yaşamını sürdüren Ermeniler iki devlet arasında kalmıştır. Hristiyanlığı kabul etmeleri

Sasanileri rahatsız etmiş olup baskılara maruz kalmışlardır. Fakat Gregoryen Kilisesi'ne bağlı yaşadıkları için Bizanslılardan da pek yüz bulamamışlardır. Böylece M.S. IV. yüzyıldan itibaren baskıya uğrayıp göçe zorlanmışlardır.

Ermenilerin yaşadığı bölgelere Bizans seferleri artmış ve kısa sürede Doğu Anadolu Bizans İmparatorluğu'na katılmıştır. Bizans İmparatorluğu, Ermenilerin yaşadıkları yerleri almakla kalmamış, aynı zamanda Ermenileri kötü baskılara ve kötü muameleye de tabi tutmuşlardır. Uzun yıllar Bizans hâkimiyetinde kalan Ermenilere Bizanslıların nasıl davrandıkları konusunu, o dönemleri yaşayanlardan dinlemiş ve yazmış olan Urfalı Mateos şu şekilde aktarmıştır: "… Romalılar Katogikosu, mezhebi için işkencelere maruz bırakmışlardır.

Türk Ermeni ilişkileri, Türklerin Anadolu ve Kafkaslara seferleri ile farklı bir boyuta erişmiştir. Fakat bu ilişki çoğu zaman olumlu yönde ilerlemiştir. Ermeniler başta olmak üzere, Selçuklu yönetiminde yaşayan bütün gayrimüslim azınlığa gösterilen hoşgörüyü Urfalı Mateos şu şekilde kaydetmiştir: 1091'de Ermeni Katogikosu Barseg, Selçuklu Sultanı Melikşah'ı ziyaret etti. Katogikos bazı yerlerde Hıristiyanların baskıya uğradığını, kiliselerden ve ruhanilerden vergi istenildiğini görüp, bunları Sultan'a iletmeye gitti. Sultan, Barseg'i kabul edip, ona iyi davrandı ve isteklerini yerine getirdi. Sultan, ibadethaneleri ve din adamlarını vergiden muaf tuttu ve Ermeni Katogikosu'na fermanlar verip onu iltifatla uğurladı."[184] Buradan da anlaşıldığı gibi Selçuklu-Ermeni ilişkileri olumlu yönde başlamış, Türkler, Ermenilere ve diğer gayrimüslim halka Bizanslıların göstermediği hoşgörüyü göstermiş ve onların dinlerini ve sosyal yaşantılarını saygı duyup, korumalarını sağlamıştır. Bu anlayış, aynı şekilde Anadolu Selçuklularda da devam etmiştir.

Genel olarak özetlenirse, Ermeniler; Pers, Makedon, Selefkit, Roma, Part, Sasani, Bizans, Arap ve Türklerin hâkimiyeti altında yaşamışlardır. Ermenileri Bizans'ın zulüm idaresinden kurtaran ve onlara insanca yaşama hakkını bahşeden, Selçuklu Türkleri olmuştur. Fatih döneminde ise, Ermenilere din ve vicdan hürriyeti en üst düzeyde verilmiş, Ermeni cemaati için dinî ve sosyal faaliyetlerini yönetmek üzere Ermeni Patrikliği kurulmuştur. Tarih boyunca Romalılar, Persler ve Bizanslılar tarafından Anadolu'nun bir yerinden diğerine sürülen, savaşlara itilen ve çoğu kez ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören Ermeniler, Türklerin Anadolu'ya girişlerinden sonra; Türklüğün adil, insani, hoşgörülü, birleştirici töre ve inancından yararlanmışlardır. Bu ilişkilerin gelişme ve doruğa ulaşma çağı olan XIX. yüzyıl sonlarına kadar süren devir, "Ermenilerin altın çağı" olmuştur.[185]

Osmanlı devleti adeta Ermenilerin koruyucusu ve hamisi olmuş, onların devlet sınırları içerisinde her türlü imkânlara kavuşmalarına kolaylık sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin çalışan, liyakatli, dürüst ve üretken her tebaasına sağladığı imkânlardan gayrimüslimler içinde en çok faydalananlar; Ermeniler olmuştur. Ermeniler, askerlikten, -kısmen de vergiden- muaf tutulurken, ticarette, zanaatta, çiftçilikte ve idari işlerde yükselme

[184] Tellioğlu,2015s.9-10.
[185] Smbat, age., s.38.

fırsatını elde etmişlerdir. İstanbul Ermeni Patrikliği'nin kuruluşu ender olaylardan biridir: Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra, 1461'de Batı Anadolu'daki Ermeni piskoposluğunu, çıkardığı bir fermanla İstanbul Patrikliği'ne dönüştürmesi, Fatih'in ve Osmanlı sultanlarının gelecek vizyonu ve diğer dinlere gösterdiği hoşgörünün çok açık bir örneğidir. Tarihte bir dine mensup bir hükümdarın, başka bir dinin üyeleri için ruhani riyaset makamı tesis etmesi, ne Fatih'ten önce ne de sonra görülmüştür.[186]

Nitekim Türkçe konuşan, ayinlerini bile Türkçe yapan bu topluluktan devlet kademelerinde önemli görevlere yükselenler, bayındırlık, bahriye, hariciye, maliye, hazine, posta-telgraf, darphane bakanlıkları, müsteşarlıkları yapanlar ve hatta Osmanlı Devleti'nin meseleleri üzerinde Türkçe ve yabancı dillerde eserler yazanlar bile olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başladığı dönemlerde, Fransız ihtilalinin getirdiği olumsuz düşünceler ve yayılmacı bazı devletlerin vaatlerine kanan Ermeniler, on binlerce Türk ve Ermeni'nin ölümüyle sonuçlanan isyan ve katliamlara başlamışlardır ve bin yıl refah içinde yaşadıkları ülkeyi parçalamaya çalışmışlardır.

2. Selçuklular Döneminde Ermeniler

Türkler-Ermeni ilişkileri her ne kadar Selçuklular ile başlasa da, bu ilişkiyi V. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Dönemin kaynaklarına bakılırsa Roma tarafında kalan Ermeniler, İranlılara karşı Hunlardan destek istemiştir. II.Yazkent devrinde gerçekleşen Ermeni- Sasani çatışmalarında tek başına mücadele edemeyen Ermeniler, Hunlar ile iş birliği yapma kararı almışlardır, Hunlar da bu isteğe olumlu cevap vermişler ve taraflar arasında ittifak yapılmıştır. Selçuklular için ortaya çıkan önyargı, nefret ve abartı dolu tasvirlere bu dönemde rastlanmaz. Hunların güçlü bir orduya sahip olduğu gibi Türklerin askeri özelliklerinden bahseden Ermeni tarihçileri dinî betimlemelerle onları tanımlamaya çabalamazlar. Hunlardan itibaren batıya göç eden Türkler için, sınır komşusu, müttefik, güçlü gibi çeşitli sıfatlarla Ermeni kaynaklarında yer bulur.[187] Bu dönemde Ermeniler ile ilişkilerin karşılıklı iş birliğine ve çıkar birliğine dayandığı söylenebilir.

1018'de Anadolu'ya ilk Selçuklu seferleri başladığında Ermenilerin Van, Ani, Kars ve Erzurum'da birbiri ile hem bağlı hem bağlantısız prenslikleri vardı. Van dışındakiler Bagratlı ailesince yönetilmesine rağmen aralarında siyasi birlik yoktu. Zaman zaman birbirleriyle mücadele eden bu prenslikler bölgedeki güç dengeleri içinde başka devletlerle işbirliği yapabilmekteydi. Bu dönemde Doğu Anadolu'da Ermenilere ait sağlam bir siyasi birlikten bahsetmek olası değildir. 1018'de Çağrı Bey önderliğindeki Selçuklu akıncıları Van Gölü civarına girdiklerinde buradan Azerbaycan'a doğru ilerlemişler ve karşılarına çıkan bütün kuvvetleri mağlup etmişlerdir. Bu sefer sonucunda Çağrı Bey, Doğu Anadolu'da siyasi boşluk olduğunu tespit etmiştir. Bu da Orta Asya'dan bu bölgelere doğru yapılacak olan göç ve bunun sonucunda oluşan iskân

[186] Mateos, age., s.178-179.
[187] Tellioğlu, age., s.9-10.

politikasına zemin hazırlayacaktır.[188]

Bu dönemlerde yoğunlaşan Ermeni-Türk ilişkileri karşılıklı mücadeleye dönüşmüştür. Çağrı Bey'in Gazne devleti adına 1018'te başlattığı Doğu Anadolu'ya hâkimiyet mücadelesi Ermeni ve Gürcüler üzerine akınları beraberinde getirmiştir. Selçukluların Gaznelileri saf dışı bırakarak hâkimiyetlerini pekiştirmeleri üzerine Anadolu'ya akınlar da kendi hesaplarına dönerek artmıştır.

Selçuklu-Ermeni mücadelesinde 1043 yılında Ermeniler yenilgiye uğramış ve Van Gölü'nün kuzeyinde yer alan Vaspuranak bölgesi Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. Kutalmış, Hasan ve Yakuti Selçuklular adına Gürcü, Ermeni ve Azerbaycan yöresini fetih hareketlerini artırdılar. Van gölü civarının da Selçuklu idaresine girmesiyle Bizanslıların kuvvet göndermesi sonucu Pasinler savaşı meydana gelmiş ve Bizans orduları Selçuklular karşısında ilk mağlubiyetlerini almışlardır.[189]

Malazgirt savaşından sonra da Kafkas fetihleri devam etmiş ve Ermeniler için çok önemli olan Ani kalesi alınmış ve Ermeniler Vassallar aracılığı ile Selçuklulara bağlanmışlar fakat mücadeleler devam etmiştir. Nihayet Kayseri, Sivas, Malatya'nın fethiyle Selçuklu hâkimiyeti Doğu Anadolu'da perçinleşmiştir. Böylece Ermeniler üzerindeki Bizans baskıları sona ermiş ve Ermeniler Türk hâkimiyetinde yaşamaya başlamışlardır.

Ermenilerin Türk hâkimiyetine girmeleri ile mezheplerini daha rahat yaşamaya başladıkları söylenebilirse de dinsel kaygılardan dolayı başlarda Ermenilerin Türk hâkimiyetine karşı Haçlılardan yardım istedikleri ve bu amaçla mektup yolladıkları da bilinmektedir.[190]

II. Grigor Vkayer, Haçlı seferleri fikrinin babası olarak kabul edilen Papa VII. Gregory'e, John adında Ermeni bir rahip gönderdi. Rahip John ona doğunun sorunları hakkında bilgi verdi. Papa VII. Gregory ise Rahip John'u Ermeni Kilisesi inanç ve içerikleri hakkında sorguladı. Görüşmeler olumlu geçti. Papa VII. Gregory'e doğu Hristiyanlarına yardım etmek batının problemleri ile uğraşmaktan daha sempatik gelmekteydi. Bunun için İmparator IV. Henry'e başvurarak, Latinlerin menfaati için doğu Hristiyanlarına yardım talebinde bulundu ve 50.000 kişilik bir orduyu Türkleri geri püskürtebilmek için doğuya göndermeyi önerdi. Nitekim yapılacak böyle bir yardımla yeniden Grekler ve Ermeniler ile bir birlik oluşturulabilir, Katolik inanç kendine yayılma sahası bulabilirdi. Ancak bu fikir dönemin şartlarında karşılığını bulamadı. Bu dönemde ortaya atılan Filistin'deki kutsal toprakları geri almak ve doğunun Hristiyanlarına yardım etmek için tüm Latinleri birleştirerek doğuya sefere çıkma fikrini ortaya atan Papa VII. Gregory'nin halefi II. Urbanus I. Haçlı Seferi'ni vaaz edendi.[191]

Papa VII. Gregory döneminde iki kilise arasında yapılan görüşmeler Haçlı seferleri sırasında oldukça fayda

[188] Tellioğlu, age., s.9-10.
[189] Saray, 2005, s.9.
[190] Tellioğlu, age., s.10-11.
[191] İnce, 2016, s. 488-514.

sağlamıştır. Ermeniler Haçlıları oldukça iyi karşılamıştır. Haçlılar sayesinde Türkleri Anadolu'dan söküp atacaklar, geldikleri yer olan Orta Asya'ya süreceklerdi. İstanbul'dan Kudüs'e kadar uzanan yol boyunca Haçlılar, Ermeniler ile karşılaştılar. Ermeniler, Hristiyan ordusuna yardım edebilmek için birbirleriyle adeta yarışıyorlardı. Bizans'ın hazırladığı savaş planı gereği Konya Ereğli'den Kayseri'ye dönülecekti. Fakat Haçlılar Bizans'ın işine gelen bu plana karşı geldiler. Haçlı komutanlarından Tangrat, yolunu Gülek Boğazı'na çevirdi. Boudoun da Tangrat'dan önce davranarak Ermeniler vasıtasıyla kurmayı düşündüğü devleti için Çukurova istikametine yöneldi.[192]

Ermeniler bölgelerindeki kaleleri ihanetlerle Haçlılara teslim ediyorlardı. Türkler geri çekilmek zorunda kaldı ve Haçlılar sahil hattına ele geçirip deniz yoluyla ikmal imkânını elde ettiler. Toros Dağları'nda yaşayan Ermeniler, bu sayede sahile inmeye başladılar. Bagrat'ın rehberliği sayesinde Haçlılar Ermeni reisleri ile temasa geçiyor, Malatya ve Urfa emirleri törenlerle bu yeni gelen kurtarıcılarını karşılıyorlardı. Urfa Hâkimi Thoros, Boudouin'i oğulluğa kabul etti. Ermeniler daha Haçlı seferlerinin başlamasından 20 yıl evvel bu seferlerin hazırlığından haberdar olmuşlardı. Franklar, Ermenilerin sayesinde Bizans ile yaptığı anlaşmayı ekarte ederek Urfa, Antakya ve Kudüs'te birer kontluk kurdular.[193]

II. Kılıçarslan dönemiyle birlikte Ermeniler ile dostane ilişkiler gelişti fakat ara ara çatışmalar devam etti.

3. Osmanlı Devleti'nde Ermeniler

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile beraber Ermeniler, tebaa olarak sayılmış ve ticaret başta olmak üzere hayatın her alanında zımni kuralları çerçevesinde serbestçe yaşama imkânı bulmuşlardır. Genel olarak Osmanlı devletinde tüm gayri Müslimlere zimmi statüsü verilerek yani bir çeşit karşılıklı sözleşme yapılarak hayatlarına devam etmeleri sağlanmıştır. Buna göre gayri Müslimler, din ve vicdan hürriyetinden yararlanırlar, din değiştirmeye zorlanmazlar ve kendi ibadethanelerini açarlar, can ve malları İslam devletinin güvencesi altına alınırdı. Bu korumaya karşılık gayrimüslimler cizye ve haraç vergisi vermek ve istisnalar dışında İslam devletinin hükümlerine uymak yükümlülüğü altına girerlerdi.[194] Cizye, İslam ülkelerinde gayrimüslimlerin ödediği vergidir. Can ve mal güvenlikleri karşılığında devlete verilen bir vergidir. Bu vergiyi sadece Müslüman olmayan erkekler öder, kadın, çocuk, sakat, ihtiyar ve ruhbanlar ödemezdi.[195]

Din ve mezhep kıstası, Osmanlı Devleti'nde halkı gruplandırmakta da esas alınmış ve çeşitli ırk, din ve mezheplere mensup kişiler, etnik kökenlerine bakılmaksızın Müslüman, Hristiyan, Yahudi olarak dikkate alınmışlardır.[196] Yani nüfus, yarı-özerk dini ve kültürel cemaatler olan 'milletler' halinde sınıflandırılmıştır.[197]

[192] İnce, age., s.488.
[193] MATEOS, 1984, s.195.
[194] Akyılmaz, 2003, s.171.
[195] Erkal, 1993, s. 42.
[196] Akyılmaz a.g.b, s.172.
[197] Georgeon; çev. Berktay, 2006, s.2

1839 Tanzimat Fermanı ile tüm Osmanlı tebaası kanunlar önünde eşit kabul edilmiş ayrıca 1856 Islahat Fermanı ile de gayrimüslimlere ek haklar verilerek aradaki görece eşitsizlik giderilmiştir.

Ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte, Ermeni Patrikhanesinin kurulması sonucu, Ermeni Grigoryan mezhebi tarihte ilk defa serbestçe yaşama imkânı bulmuştur. Böylece ilk defa tamamen Roma ve Papalık dayatmalarından uzak, 'doğu Hristiyanlığı' oluşmuştur. Ermeniler diğer milletlerden ayrı olarak çok yakın görülmüş, hayatın ve yaşamın her alanında en yüksek haklara sahip olmuşlardır. Sadece zimmi kuralları içerisinde görece bir ayrılık görülmüştür.

İlk temastan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, Türklerle-Ermeniler aynı şehirde, aynı mahallede, aynı köyde yan yana, iç içe birlikte dostça oturmuşlar ve aralarında da ciddi herhangi bir mesele söz konusu olmamıştır. Müslümanlar ve mezhepleri ne olursa olsun Ermeniler sosyal hayatta iç içeydiler. İbadetlerini serbestçe yapabilmeleri devlet garantisi altındaydı.[198] Tarihçi Abdurrahman Şeref bu konuda şunları aktarır: "Ermeniler ehl-i silah ve kavgacı değil idiler. Kendi işleriyle, sanatla, ticaretle uğraşmışlardır. Devlete karşı vazifelerini tamamıyla ifa ettiklerinden hükümete hiçbir güçlük çıkarmamışlardır. Vilâyât-ı Sitte'yi terk ederek Anadolu'nun her tarafına ve Rumeli'nin bazı yerlerine yerleşmişlerdir. Türklerle et-kemik misali hem halk, hem menfaat, hem nasip oldular. Bu itibarla devletle-Ermeniler arasında ciddi bir güven duygusu mevcut idi.[199] Ermeni yazar C.Oskanyan,1857'de yazdığı kitabında Abdurrahman Şerefi şu cümlelerle teyit eder: "Ermeniler Türkiye'de günlük hayatın temelini teşkil ediyordu. Türkler, sanayiin bütün dallarını onlara bırakmışlardı. Dolayısıyla bankacılar, tüccarlar, zanaatkârlar hep Ermeni idi. Aralarında his benzerliği, menfaat birliği mevcut. Duyguları ve adetleri aynı idi…"[200]. Bu iki tespiti de inkâr etmek mümkün değildir. O halde Ermeni Türk ilişkilerinin bozulmasında dini, ırki ve etnik sebeplerden ziyade farklı sebepler olduğu aşikardır. Zira din, ırk ve etnik faktörler daha ziyade ilişkiler bozulduğunda gerginliği tırmandırmak için tahrik unsuru olarak kullanılmıştır.

Bir diğer tespit,1896–1897 yıllarında Anadolu'yu dolaşan, Newyork Herald gazetesinin muhabiri Dr. George H.Hepworth'un raporundan alınmıştır. Hepworth, olaylar hakkında bir Ermeninin fikrini sorar ve ondan şu cevabı alır: "…Ah! Eskiden biz çok mutluyduk. Çok vergi ödüyorduk, fakat büyük ticari avantajlarımız vardı. Biz refah içinde ve çok memnun bir haldeydik. Fakat Berlin Antlaşması ve İngiltere'nin işe karışması olmasaydı.(…) Eğer Avrupa bizimle uğraşmasaydı çok iyi bir geleceğe sahip olabilirdik, fakat bugünkü durumda bana öyle geliyor ki, biz mahkûm edilmiş bir toplumuz…"[201]

Ermeniler daha çok ticaret, kuyumculuk gibi mesleklerde öne çıkmaları ile beraber tarım, sağlık, inşaat, değirmencilik, taşçılık, tenekecilik, demircilik gibi alanlarda da kendilerini göstermişlerdir.

[198] Günay, 2021, s.117
[199] Kodaman, 2010, s.107.
[200] Gürün, 1983,s.73.
[201] Kodaman, 2001,s.69.

4. Ermeni Sorununun Ortaya Çıkışı

Fransız ihtilali ile beraber tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de milliyetçilik akımları yayılmış ve bağımsız milli devletler kurma fikri ortaya çıkmıştır. Fakat Ermeni milleti içerisinde bu düşüncenin ortaya çıkması diğer milletlerden çok sonra olmuştur. O kadar ki birinci dünya savaşı sırasında bile Ermeniler önemli bir tebaa olup kabinede birden fazla bakan ile temsil edilmekteydiler. Ayrılık düşüncesi son zamanlara kadar çeteler, komiteler hariç hiçbir Ermenin birinci meselesi olmayıp biraz da sömürgeci devletlerin zorlaması ile meydana gelmiştir.

Avrupalıların şark sorunu diye niteledikleri Osmanlıyı, evvela Balkanlardan ardından da Anadolu'dan tamamen uzaklaştırarak bu bölgelerde kendi hâkimiyet sınırlarını artırmak düşüncesi XIX. yüzyılın temel prensiplerinden olmuştur. Osmanlı ise buna karşı imtiyazlar ve ıslahatlar ile azınlıkları elinde tutmaya çalışmış ve büyük devletler arasında denge siyaseti izlemiştir.

Rusya'nın 18.yüzyıldan itibaren adım adım güneye, sıcak denizlere inme çalışmaları Kırım, Kafkaslar ve Balkanların Osmanlı elinden çıkmasına neden olmuş, 19. Yüzyılın ikinci yarısında itibaren de Anadolu'nun doğusunu tehdit etmeye başlamıştır. Denge siyaseti ile Ruslar yavaşlatılsa bile milliyetçilik düşüncesi ile Slav ve Ermeni milletleri Osmanlıdan kopup Ruslara yaklaşmaya başlamışlardır. Nitekim Sırp, Yunan, Karadağ isyanları bu bölgeleri Osmanlıdan koparıp Rusların nüfuzu altına itmiştir. Ruslar aynı taktik ile Ermenileri de kendi tarafına çekmeye çalışmış ve hatta bu düşünce ile aşırı ayrılıkçı grupları kışkırtıp destekleyerek çeteler, komiteler kurulmasına katkı sağmışlardır.

Ruslar 1878 Berlin anlaşmasına kadar Balkanların tamamına hâkim olmuşlar, Kafkaslarda ise önemli kazanımlar elde etmişlerdir. İlk defa 1816 yılında Çar 1. Petro tarafında Ermeniler 'uyandırılmaya' çalışılışmış 1828 Türkmençay anlaşması ile de Revan-Nahçıvan bölgesinde Ermeni vilayetini kurup, Ermenilerin büyük bir çoğunluğunun mensup olduğu Eçmiyazin Kilisesini nüfuzu altına aldılar.[202] Hatta kilise Rus ordusuna asker kazandırmaya başladı.[203] Ruslar, ilk defa Ermenileri emperyalist düşüncelerine alet ederek, ileride onlara bağımsız Ermeni devleti kurulması sözü verdiler ve bundan sonra ilk defa Ermenistan tabiri coğrafi anlamdan ziyade siyasi tabir olarak da kullanılmaya başladı.[204]

1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında sonra Kafkasya'ya hâkim olan Rusya, daha önce kendi topraklarında kurmuş olduğu Ermenistan Vilayetine Anadolu'daki Ermenilerin göç etmelerini sağlayarak burada Rusya denetiminde Eçmiyazin Katogikosluğu'nun önemini artırıp, Osmanlı devletine karşı güçlenen ve kullanılan bir siyasi hareket kurulmuş oldu. Böylece Ruslar Ermeniler üzerinde etkilerini artırarak, Balkanlarda yapıldığı

[202] Sezgin, 2005,s. 57.
[203] Sezgin, a.g.e., s. 59
[204] Sezgin, a.g.e., s. 59

gibi Ermeniler için de muhtariyet kurdurup, kendi etki alanını genişletmek istediler.[205] Ermeniler milli kimlik ve milli şuurdan sonra, taviz, imtiyaz, reform, muhtariyet ve nihayet istiklal peşindeydiler.[206]

Ermeniler 93 harbinde Ruslara destek verme karşılığında, Ruslardan; Fırat nehrine kadar olan yerlerin Rusya himayesindeki Ermenistan ile birleştirilmesi Büyük Ermenistan kurulması. Bunun mümkün olmaması durumunda da Bulgaristan'da olduğu gibi Ermenilere de imtiyaz verilmesini talep ettiler. Nitekim 93 Harbi sonunda imzalanan Ayestefanos anlaşmasının 16. Maddesinde Ermeniler için yenilik ve Ermenilerin, Çerkez ve Kürtlerden korunması maddesi eklendi. Böylece ilk defa Ermeni sorunu uluslararası arenada bir sorun haline geldiği resmi belgede teyit edildi.[207]

Bu arada meşru devletleri olan Osmanlı imparatorluğu aleyhine, Avrupa devletleri misyonerleri, konsolosları ve ajanlarıyla gizli iş birliğine giriştiler. Böylece ilişkiler bozulma noktasına geldi. Sonra yavaş yavaş Müslüman-Hıristiyan ve Ermeni-Türk kamplaşması, başka bir ifadeyle dini ve milli kutuplaşma ayrışma süreci başladı. Önce entelektüel seviyede İstanbul'da görülen bu kutuplaşma, daha sonra Anadolu'ya, özellikle Vilâyât-ı Sitte'ye sıçradı ve hızla bölgede yaşayan Müslümanlarla-Ermeniler arasında karşılıklı güven bunalımı doğmasına ve iki tarafın bir birbirine bakış tarzlarının değişmesine sebep oldu.

Bardağı Taşıran Son damlalar: 61.Madde ve Ermenilerin Tavrı 1877–78 Osmanlı-Rus Harbi başlamadan önce, İstanbul'da toplanan Büyük Konsey'de Katolik Ermenilerin Patrik Naibi Kirikor Enfiyeciyan "…devletimizin ebedi düşmanına karşı hepimiz kanımızın son damlasına kadar akıtmaya hazırız. Netice itibariyle harp istiyoruz" demiş ve alkışlarla karşılanmıştır. Savaştan Osmanlı yenik ayrıldı. Rus orduları Ayastefanos'a kadar geldiğinde Ermeni Patriği Nerses Varjabedyan Rus komutanı Grandük Nikola'nın karargâhına kadar giderek, ondan Doğu Anadolu'daki Ermeniler için muhtariyet(otonomi) talep etmiş ve nihayet ateşkes anlaşmasına, bölgede Ermeniler lehine reformlar yapılmasını öngören meşhur 16.maddeyi koydurmayı başarmıştır. Fakat İngiltere'nin Ayastefanos Anlaşmasına itiraz etmesi üzerine, Rusya'ya pek güvenemeyen Patrik Nerses, bu defa İngiliz Elçisi H.Layard'la temasa geçerek, İngiltere'den muhtar Ermenistan sözünü almıştır. Başta İngiltere'nin itirazı ve isteği üzerine, Ayastefanos Ateşkes Anlaşmasının Berlin'de toplanacak olan kongreye sunulması ve yeniden gözden geçirilmesi kararlaştırıldı. Bunun üzerine, Patrik Nerses, Layard'ın teşvikiyle Van doğumlu Mgr.Khirimyan'ı Ermenileri temsilen Baş delege olarak Berlin Kongresi'ne görevlendirdi. Khirimyan Berlin'e varmadan önce Roma, Paris ve Londra'da destek aradı ve Gladstone ile görüştü. Ayrıca Nerses, Arşövek Narbey'i Rusya'nın desteğini almak için Petersburg'a yolladı. Fakat Rusya'nın desteği temin edilemedi. Neticede Ermeni heyeti, çok büyük umutlarla gittiği

[205] Kodaman, 2003,ss.25–26.
[206] Kodaman, 2010,s. 131-138)
[207] Karal, age, s.66

Berlin'de, Antlaşmaya 61. maddeyi koydurabilmiştir.[208]

Söz konusu 61.madde şöyle idi: "Bab-ı Ali, Ermenilerin yaşadığı illerde ihtiyaç olan yenilikleri vakit geçirmeksizin uygulamayı ve Çerkezlerle Kürtlere karşı onların güvenliğini sağlamayı taahhüt eder. Alacağı tedbirleri ve tatbikini denetleyecek olan Büyük Devletlere belli zamanlarda bildirecektir". Ermenilerin, bağlı bulundukları meşru devlet ve hükümet aleyhine önce gizli, sonra açıkça ecnebi devletlerle iş birliği yapmaları düşmanca bir tavır idi. Ayrıca kanunlara göre suçtu ve ihanet idi. Bilindiği gibi "vatana ihanetin gerekçesi olmaz". Bu itibarla, hem II. Abdülhamit, hem hükümet tarafından iyi karşılanmadığı gibi Ermenileri engellemek için ciddi tedbirler almaya itti. Vilâyât-ı Sitte'de, Ermeni sınırları içinde kalacaklarından endişe eden Müslüman halk da özellikle Kürtler paniğe kapıldılar ve alarm vaziyetine geçtiler.[209]

İngiltere, 4 Haziran 1878'de gizli bir sözleşmeyle Osmanlının Anadolu'da toprak bütünlüğünü Rusya'ya karşı garanti etmiş ve Kıbrıs'a geçici olarak yerleşme hakkını elde etmiş olduğundan Ermenilere, boş vaatlerle fazla umut veren politikasını ertelemiş ve desteğini de azaltmış görünüyordu. Ermeniler, Berlin Antlaşmasıyla sükût-u hayale uğrasalar da, 61.madde ile hem kendilerini gündeme getirip uluslararası sorun haline gelme fırsatı buldular hem de Avrupa'yı kendi varlıklarından haberdar ederek, Hıristiyan kamuoyunun maddi ve manevi desteğini temin ettiler. Geriye Büyük Devletleri, İstanbul Hükümeti nezdinde kendi lehlerine baskı yapmaya zorlayarak, reform yapma bahanesiyle muhtar bir Ermenistan veya müstakil bir Ermenistan devleti kurdurtmak kalıyordu. Ancak bu konuda, Ermenilerin önemli sıkıntıları ve zayıf tarafları vardı. İngiliz ve Fransız diplomatlarının Ermenilere hatırlattıkları, 252.000 metre karelik Vilâyât-ı Sitte'de, nüfuslarının Müslümanlara göre azınlıkta kalmaları idi. Gerçekten, Ermeniler bölge nüfusunun ancak 1/3, 1/4'ni teşkil ediyorlardı. Bu maksatla 1878 Berlin Antlaşmasından sonra Ermeniler şu şekilde yeni hedefler belirlediler:

1- İstanbul Hükümeti'ne, Avrupa'nın baskısıyla sadece Ermeniler lehine yaptırılacak olan reformlar sayesinde Vilâyât-ı Sitte'yi diğer bölgelerdeki Ermeniler için cazip hale getirmek ve onların göç etmelerini sağlamak ve bu bölgeden imparatorluğun diğer yerlerine göçü önlemek ve böylece nüfus üstünlüğünü sağlamak,

2- Anadolu'da özellikle Vilâyât-ı Sitte'de, gönüllü silahlı komiteler, silahlı çeteler teşkiliyle ve planlı bir şekilde teröre, sabotaja ve şiddete başvurmak suretiyle bölgede istikrarı ve huzuru bozarak; Müslüman halkı bölgeden kaçırmak, Müslüman halkı tahrik ederek, ses getirecek büyük cinayet veya katliamlara yol açmak ve böylece Batı kamuoyunu Türkler aleyhine kışkırtmak ve Büyük devletleri müdahaleye zorlamak,

3- Siyasi Cemiyetler kurarak imparatorluk dâhilinde ve dünyada, siyasi propaganda yaparak Ermeniler lehine taraftar kazanmak,

4- İstanbul'da, dikkat çekici gösteriler düzenlemek, büyük olaylar çıkarmak ve baskın, suikast gibi eylemlerde

[208] Kodaman, age,ss.25–26.
[209] Kodaman, a.g.e., s 30.

bulunmak,

5- Mümkün olur ve bütün Ermenileri ikna edebilirlerse, Doğu Anadolu'da genel bir milli isyan çıkarmak, (Ermeniler bu konuda başarılı olamadılar, zira çoğu durumundan memnun idi.)[210]

Berlin Antlaşması'ndan sonra Rusya, Ermenileri desteklemekten vazgeçti. İngiltere ve Fransa ise, dikkatlerini başka meselelere çevirerek bir müddet Ermenilerle meşgul olmadılar. Bunun üzerine Ermenilerin, kendi problemlerini gündeme getirmek ve dikkatleri çekmek için yukarıdaki stratejilerini, 1880'den sonraki dönemde uygulamaya koydukları görülüyor. Önce Doğu Anadolu'da silahlı çeteler veya askeri güç oluşturmak maksadıyla köylere varıncaya kadar "Can Feda" ve "Vatan Savunucuları" gibi adlar altında çeşitli silahlı komiteler ve çeteler teşkiliyle silahlı direniş örgütleri organize edildi. 1882'den itibaren siyasi teşkilatlar kurma hazırlıkları yapıldı. 1887'de Cenevre'de Hınçak Cemiyeti, 1890'da Tiflis'de Taşnak Cemiyeti kuruldu ve şubeleri açıldı. Her iki cemiyet de devlete ve Müslüman halka meydan okumaya başladı. Sonuç olarak, bu silahlı çetelerin Müslümanlara-Kürtlere karşı giriştikleri aşırı eylemler ve siyasi cemiyetlerin de devlet ve Müslüman halkın aleyhine yaptığı her çeşit faaliyet Abdülhamid'i, Bab-ı Ali'yi ve Orduyu tedbir almaya mecbur bıraktı. Kürt Aşiretleri de Ermenilerin "Can Feda" teşkilatına karşılık olmak üzere gönüllü olarak,"Can Bezâr"(Canından Bezenler) birlikleri oluşturmaya ve tedbirin önemli bir parçası olmaya sevk etmiştir.[211]

Doğu Anadolu'da Rus hâkimiyetinin güçlenmesi İngilizlerin Akdeniz ve Ortadoğu çıkarlarına zarar vermekteydi. Berlin anlaşması ile söz verilen Ermeniler lehine yeniliklerin yapılmasını isteyen İngilizler, Rus etkisini kırarak Ermeniler üzerinde söz sahibi olmaya çalıştı. Berlin anlaşmasının 61. Maddesini öne süren İngilizler Osmanlı devletine nota vererek ıslahatlar yapmaya zorlamaya başladı. Akabinde bağımsızlık ve ayrılık iddiasında bulunan Ermeni cemiyetleri kurulmaya ve bunu silah zoruyla gerçekleştirmek amacıyla Ermeni çeteleri çıkmaya başladı.

Armenekan(1885), Hınçak(1887), Taşnaksütyun(1890) gibi ayrılık güden cemiyetler kuruldu. Bu komiteler daha çok Doğu Anadolu'da etkin olmaya çalışmış olup merkezleri Tiflis, Cenevre ve İstanbul'dur. Din adamları da ayrılık fikirlerinde önemli yere sahip olmuşlardır. Ermeni kiliseleri bu işlerin merkezi haline gelmiştir. Aynı şekilde diaspora Ermenileri denilen çoğu Avrupa ve Amerika'da yaşanan Ermeniler de en çok ayrılık güden gruplar olmuşlardır.

Bununla beraber İngilizler ve Fransızlar Ortadoğu çıkarları için birlik kurup Osmanlıyı parçalamayı esas alan gizli anlaşmalar gütmeye başladılar. Rusya da bu birliğe dahil olduysa da her zaman çıkarlar örtüşmemekteydi. Almanya ise daha çok ekonomik ayrıcalığı elde etmek için Osmanlı'nın toprak

[210] Kodaman, a.g.e., s 30.
[211] Kodaman, a.g.e., s 30.

bütünlüğünü savunmaktaydı.

5. Ermeni Olayları ve Tehcir

Ermeni komitecileri Islahat Fermanı'ndan sonra hareketlenmeye başladı. Doğu Anadolu, Karadeniz, Kilikya, İç Anadolu ve İstanbul ile Maraş bölgelerinde çeşitli zamanlarda sorunlar ve isyanlar baş göstermeye başladı.

Zeytun isyanları; daha eskilere de dayanan isyanlar olmakla beraber bağımsızlık amacıyla yapılan ilk isyanlar Maraş-Zeytun hattında 1860 yılında başlamıştır. Maraş civarında Ermeni nüfusu yüzde 20 civarında iken Zeytun dolaylarında yarı yarıya Ermeni yaşamaktaydı. Ermenilerin daha öncelerde baskı ve isyanlar ile bu yörelerde yaşayan Türkleri Adana civarına göç ettirmek zorunda bırakmaları da etkili olmuştur.[212]

1860 Zeytun isyanları ve 1878 isyanları Maraş mutasarrıflığının üstün çabaları sonucu zorlukla bastırılmıştır.1879 ve 1886 da karışıklıklar devam ettiyse de fazla büyümeden önlenmiştir. 1890, 1892 isyanları ise daha kapsamlı olmuştur.[213]

1895 isyanı ise daha fazla ses getirmiş, Osmanlı devletini zor durumda bırakmış, geniş çaplı bir askerî harekât yapılmasına neden olmuştur. Avrupa basısında da Ermeni sorunu olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Hınçak komitesi, Zeytun'daki isyanın başarıya ulaşabilmesi için Anadolu'nun dört bir yanında isyan ve karışıklıklar çıkarmayı planlamıştı. Buna göre ekim ayı içerisinde birçok vilayetin valisi İstanbul'a, Ermenilerin karışıklık çıkardığı, ne yönde davranılmasının buyrulması' şeklinde yazılar yazdı. Buna göre 1 ekimde Zeytun isyanın başlatıldığı gün, Ermeniler Kumkapı Kilisesi'nde toplanarak İstanbul'da gösteriler yaptılar. Ardından Üsküdar ve Kadıköy'de olaylar çıkardılar. Bayburt, Trabzon, Bitlis, Bursa, Kilikya ve birçok ilde bildiri, yürüyüş, yağma, isyan hareketleri meydana geldi. Sağduyu açıklamaları, sert tedbirler ve yabancıların arabuluculuğu ile isyan bastırılarak bir anlaşma yapıldı. Böylece olaylar biraz sakinleşti.

Zeytun isyanında Alman misyoner Lepsius'e göre 6000, isyanın lideri Aghassi'ye göre 125 Ermeni öldü. İsyanda gerek salgın ve hastalıklardan ve gerekse çeşitli nedenler ile 13000 Osmanlı askeri ile 7000 sivil öldü.[214] İsyanı çıkaran Hınçak Komitecileri, İngiliz konsolosluğu himayesinde 13 Şubat'ta Zeytun'dan ayrılıp, 12 Mart'ta Mersin'den Marsilya'ya hareket ettiler. Bu kişiler Aghassi,Raçyan, Abah ve Mleh'ti.[215]

Bunun dışında olan bazı belli başlı olaylar:

• 20 Haziran 1890: Katolik Ermenilerden gelen ihbar üzerine Ermeni kilisesinde ve Sansaryan Okulu'nda silah araması yapıldı. Bu sırada iki asker öldürüldü, üç asker yaralandı. Bunun üzerine Ermeniler ve Müslümanlar

[212] Günay, 2021, s.225
[213] Günay, age, s.309
[214] Aghassi, 1895, s.306,
[215] Aghassi, age, s.316, alıntı, Günay, age, s.323

arasında kavga çıktı; 8 Ermeni ve 2 Müslüman öldü, 60 Ermeni ve 45 Müslüman yaralandı.

• 15 Temmuz 1890: İstanbul, Kumkapı'da haç yortusu için toplanan Ermeni cemaati, Hınçak üyelerinden Harutyun Cangülyan'ın yönlendirmesiyle Yıldız Sarayı'na yürümeye başladı. Kalabalığı durdurmak isteyen iki asker öldürüldü; öldürenler hapse atıldı.

• 1891 başı: Sultan II. Abdülhamit, Ermeniler için genel af ilan etti ve 76 Ermeni serbest kaldı.

• Aralık 1892: Hınçak üyeleri, Van Valisine suikast girişiminde bulundu. Aynı ay Hamparsun Boyacıyan adlı Hınçak üyesinin önderliğindeki grup Muş'un Avzim köyüne baskın düzenledi ve İshak Çavuş adlı bir Türkü öldürdü.

• Nisan 1893: Ermeniler için yeniden genel af ilan edildi ve tutuklu olanlar serbest bırakıldı.

• Haziran 1893: Hamparsun Boyacıyan adlı Hınçak üyesinin önderliğindeki grup Hayanlı aşiretine saldırdı, bir kişi öldü. Taraflar arasında çatışma çıkınca bölgeye asker gönderildi. Yaralı olarak yakalanan Boyacıyan tutuklanarak götürüldüğü İstanbul'da serbest bırakıldı.

•Eylül 1893: Merzifon'da Ermenilerin silah depoladığı düşünülen bir evi aramak isteyen askerlere evden ateş açıldı ve bomba atıldı. Ölü ve yaralı sayısı 25'ti. İçeridekilerin 4'ü ölü, 4'ü sağ olarak ele geçirildi.

• 27 Nisan 1894: Ermeni bir saldırgan, İstanbul'da Ermeni Patriği Horen Aşıkyan'a suikast girişiminde bulundu. Saldırgan yakalandı, Aşıkyan istifa etti.

• Ağustos 1894: Batman'ın Sason ilçesinde Taşnak örgütü önderliğinde isyan başladı.

• Aralık 1894: Yozgat'ta bir Ermeni ayaklanması oldu.

• 1 Temmuz 1895: Hınçak örgütü, Ermeni zengin Karabet Kuyumcuyan'ı Merzifon'da öldürdü.

• 30 Eylül 1895: Hınçak örgütü önderliğinde İstanbul'da Kumkapı'dan Babıali'ye yürüyüş düzenlendi. Güvenlik güçlerine açılan ateşle bir binbaşı ve bazı erler öldürüldü, çatışma çıktı.

• 2 Ekim 1895: Van eski valisi Bahri Paraş ve Trabzon Komutanı Hamdi Paraş, Trabzon'da düzenlenen suikast girişiminden yaralı kurtuldular.

• 24 Ekim 1895: Zeytun Ayaklanması

• 25 Ekim 1895: Bitlis'teki bir Cuma namazına Ermeni gruplar tarafından saldırı düzenlendi.

• 30 Ekim 1895: Ermeni gruplar Erzurum Vilayet Konağı'nı basıp, jandarma erlerini öldürdüler.

• 2 Kasım 1895: Diyarbakır'daki bir Cuma namazına Ermeni gruplar saldırı düzenlendi.

• 1895 son çeyreği: Divriği, Trabzon, Eğin, Develi, Akhisar (İzmit), Erzincan, Gümüşhane, Zeytun, Bitlis, Bayburt, Maraş, Urfa, Erzurum, Diyarbakır, Malatya, Harput, Arapkir, Sivas, Merzifon, Antep, Maraş, Muş, Kayseri, Yozgat ve İstanbul'da ayaklanmalar oldu.

• 26 Ağustos 1896: Taşnak örgütü üyesi Papken Süni'nin liderliği altında 26 Ermeni el bombası, dinamit ve tabancalarla birlikte Osmanlı Bankası basıldı ve memurları rehin aldı.

• Temmuz 1897: İkinci Sasun Ayaklanması

• 21 Temmuz 1905: Taşnak örgütü, Sultan II. Abdülhamit'i Cuma selamlığından çıktıktan sonra yola bomba yüklü araç yerleştirdiler. Sultan saldırıdan yara almadan kurtulurken, civarda bulunan 26 kişi öldü ve 58 kişi yaralandı. Suçlular yakalandı ama Sultan tarafından affedildi.

6. Tehcir

Birinci Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı Hükümeti 24 Nisan 1915'de karar alarak Ermeni komite merkezlerini kapatmış, evraklarına el koymuş ve İçişleri Bakanlığı tarafından 14 valilik ve mutasarrıflığa gönderilen emirname ile İstanbul'da 2345 komitacı tutuklamıştır.[216] Hükümetin emirnamesinde Ermenilerin çıkarttıkları olaylar böyle bir karar alınmasının başlıca nedeni olduğu belirtilmiştir.

2 Mayıs 1915'te Enver Paşa, Van Gölü ve çevresinde toplanıp isyan çıkartan Ermenilerin Rus sınırı ötesine gönderilmelerini Talat Paşa'dan talep etmiştir. Sevk kararının ilk işareti sayılan bu yazı ile Talat Paşa, Meclis-i Vükela'dan karar almadan ve geçici bir kanun çıkarmadan nakil işlemini başlatmıştır. Ancak, Erzurum, Van, Bitlis, Halep, Maraş ve Adana gibi vilayet ve sancakların boşaltılması ve buradaki Ermenilerin can ve mallarının korunması hususunda alınan tedbirler yeterli olmamıştır. Rusya İngiltere ve Fransa'nın da işin içine dahil olmasıyla durum uluslararası bir hal almıştır. Ardından Talat Paşa 26 Mayıs 1915 tarihli bir tezkireyi İstanbu'a göndermiştir.[217] 29 Mayıs'ta hazırlanan bir tezkire ile durum Meclis-i Vükela'ya iletilmiş ve sevk kanununun uygulanması için gerekli resmi belge hazırlanmıştır. Böylece isyanların olduğu yerlerdeki Ermeniler 'in başka bölgelere taşınması imkânını veren bir kanun yürülüğe girmiştir. Bu kanun 3 maddeden oluşmuştur:

"Madde 1: Savaş zamanında ordu, kolordu ve tümen komutanları ve bunların vekilleri ve bağımsız bölge komutanları, halk tarafından herhangi bir şekilde hükümet emirlerine, yurt savunmasına, mevcut düzene ve güvenlik işlerine karşı durum alan ve silahla saldıran ve direnenleri görürlerse hemen askeri kuvvetlere karşı koyacaklardır. Saldırı ve direnmeyi kökünden yok etmekle yetkili ve yükümlüdürler.

[216] Süslü, Kırzıoğlu, Yinanç, Halaçoğlu, 1995, s.229)
[217] Çelik, 2008, s.143-163

Madde 2: Ordu ve bağımsız kolordu ve tümen komutanları, askeri nedenlere dayanan casusluk ve hainliklerini hissettikleri bölge halkını tek tek veya toplu olarak, memleketin diğer bölgelerine gönderebilirler ve oralarda oturtabilirler.

Madde 3: Bu kanun yayımlandığı tarihten geçerlidir. (27 Mayıs 1915)[218]

Bu kanunla birlikte tehcir kararı alındıktan sonra birtakım tedbirler uygulanmaya konmuştur. Hazırlanan talimatnamede şu hükümler yer almaktadır:

"-Tahliye edilen bölgelere hiçbir şüpheli şahıs girmeyecektir.

-Göç ettirilen Ermeniler, istedikleri eşyaları götürebileceklerdir.

-Yanlarında götüremeyecekleri eşyaların bozulacak olanları satılacak, bozulmayacakları ise sahipleri adına korunacaktır.

-Göç ettirilen Ermeniler mallarını yabancılar hariç istedikleri kişiye satabileceklerdir. Tehcirin öngörüldüğü bölgeler ise şöyle sıralanmıştır:

-Erzurum, Van, Bitlis vilayetleri, -Halep vilayetinin merkez kazası hariç Belen, Cisr-i Şuğur ve Antakya dahilindeki köy ve kasabalar,

-Maraş şehir merkezi hariç Maraş sancağı,

-Adana, Sis (Kozan) ve Mersin şehir merkezleri hariç Adana, Mersin, Kozan ve Cebel-i Bereket Sancakları.[219]

Sevk edilen Ermeniler Musul ve Zor Mutasarrıflıkları'nın, Van vilayetiyle bitişik kuzey kısımlarına, Halep Vilayeti'nin doğu ve güneydoğusuna, Suriye Vilayeti'nin doğusuna nakledileceklerdi.[220]

Uygulanmasıyla ilgili olarak Osmanlı Hükümeti Dâhiliye, Hariciye, Harbiye, Maliye ve Adalet Bakanlıkları görevlendirmiştir. Muhacirin Komisyonu, İskân-ı Aşair ve Muhacirin Müdiriyeti, Emval-i Metruke Komisyonları ile bazı mahalli komisyonlar oluşturulmuştur. 10 Haziran 1915'te otuz dört maddelik ikinci bir talimatname çıkartılmıştır. Buna göre göç eden Ermeniler'in kalan eşyalarının değeri hükümetçe tazmin edileceğinden terk edilmiş mallar korunmuş ve sahipleri adına satılmasına karar verilmiştir. Kimsesiz ve yoksul kadınlarla askeri üretim merkezlerinde çalışanların sevklerinin ertelenmesi de belirtilmiştir.[221]

Göçe tabi tutulan kişilerin evleri mühürlenmiş, eşyalar tespit edilip, tazmin edilmiş; ev, işyeri, tarla ve arsalar

[218] Ercan, 1985, s.220
[219] Ercan, age, s.221
[220] Akgündüz, Öztürk, Kara, 2008, s.319
[221] DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 1995, s.40.

kayıt altına alınmıştır. Yürütülen tüm nakil olaylarında devlet 115 milyon kuruş harcamış ayrıca iaşe bedeli olarak da yüz elli milyon kuruş harcanması öngörülmüştür. Bununla birlikte sevkin tüm Ermenileri kapsamadığı görülmektedir. 4 Ağustos 1915'te çeşitli mutasarrıflıklara gönderilen yazı ile gönderilmeyen Katolik nüfusun tespit edilmesi istenmiştir. İsyan çıkaran Ermenilerin çoğu Gregoryen mezhebinden olduğundan Osmanlı Devleti isyan çıkarmayanlara bu uygulamayı gerekli görmemiş denilebilir. Yaklaşık 10 gün sonra da aynı işlemi Protestan Ermeniler için de uygulanmış ve onlar da sevke tabi tutulmamıştır. 15 Eylül 1915'te malul ve kör olan Ermenilerin de sevkten muaf edilmesi şeklinde Dâhiliye Nezareti'nden karar çıkmıştır.[222]

Savaşın sona ermesiyle birlikte tehcir edilen Ermenilerin geri dönüşleri yönünde karar alınmıştır. Sevk edilen Ermenilerle ilgili Osmanlı Hükümeti'nin yeni kararlar alarak Ermenilerin istedikleri takdirde geri dönmelerine müsaade etmiştir. Gerek Emval-i Metruke Komisyonunca muhafaza edilen gerekse satılan gayrimenkullerini geri alabilmeleri için her türlü kolaylık ve imkân sağlamıştır.

Buna rağmen gerek sevkiyat esnasında gerekse sevkiyata son verildikten sonra önlemler alınmasına, haklarının korunmasına çok dikkat edilmiştir. Bu hususta devlet para harcamadan çekinmemiştir. Buna rağmen sevkiyat esnasında eşkıyanın saldırısına uğrayarak veya humma, tifo gibi hastalıklara yakalanarak ölenler olmuştur. Sevk esnasında ihmalleri, uygunsuzlukları görülen görevlilerin derhal cezalandırılması yoluna gidilmiştir. Bu suiistimalleri tahkik etmek üzere bir heyet göndermiş, basına da Şurâ-yı Devlet Azası İsmail Hakkı Bey'i tayin etmiştir.[223]

7. Sonuç

Osmanlı'nın kadim tebaasından olan Ermeniler, iş hayatı ve haklar konusunda yerli ve doğal bir komşu sayılmış, XIX. yüzyıla kadar neredeyse hiçbir sorun yaşamadan toplumun asıl ve vazgeçilmez üyeleri sayılmışlardır. Gayrimüslim Anadolu'daki vatandaşlar olarak kendilerini bin yıldan fazla bu toplumun vaz geçilmez unsurları olarak görmüşler ve üretimin hemen hemen her kademesinde hiçbir engel ile karşılaşmadan asli unsur olarak görev yapmışlardır. Osmanlı devletinin hâkim olduğu şehirlerde kendi mahallelerini kurmuşlar, bazı şehirlerde yüzde 30-40'ı bulan bir Ermeni nüfusu bile toplamışlardır. Kendi mezhep ve inançlarına sahip olmuşlar, hatta Osmanlı ülkesinde daha özgür bir ortam yakalayarak mezhep baskılarından kurtulmuşlardır. Kendi mahkemeleri, kendi kiliseleri özgürce görevlerini icra etmiştir. Birinci dünya savaşı sürerken bile kabinede Ermeni nazırlar bulunmuş, bürokraside büyük bir oranda yer edinmişler, kendilerinden söz ettirmişlerdir.

Fakat Fransız ihtilali, Ayastefanos ve Berlin Anlaşmaları ile Ermeni ayrılıkçıları ortaya çıkmaya başlamış,

[222] DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 1995, s.41-42.
[223] DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı 1995, s.44.

özellikle Ermeni komiteciler, İngiliz, Fransız ve Rusların kışkırtma, vaat ve destekleri sonucu isyanlar çıkarmaya başlamışlardır. Sömürgeci devletler, yayılma hedeflerine ulaşmak için çok uluslu devletlerin içlerini karıştırıp, ihtilaflı bazı noktaları kaşıyarak, bu azınlık milletleri taşeron olarak kullanılmışlar ve haklarını korudukları(!) halklar ile onlarla yüzyıllardır beraber yaşayan diğer Osmanlı halklarının derin acılar yaşamalarına neden olmuşlardır. Nitekim Osmanlı devleti komitacılar için sert tedbir almış, komitacılara uyan Ermenilerin bir kısmı için de tehcir yoluna başvurmuş, devletin bekasını sağlamak için yine bu Ermeniler, Osmanlı toprakları içinde bulunan güvenli bölgelere göç ettirilmiştir. Bunun için bazı önlemler alınmış ama coğrafi, iklim ve çeşitli nedenlerden dolayı bazı istenmeyen durumlar meydana gelmiştir. Tehcir esnasında Ermeni vatandaşlara zarar verenler yargılanmış bazıları ise idam edilmiştir.

Komşu ve kardeş devletlerin sömürgecilerin ve bu coğrafyalarda yer almayan devletlerin akıl vermelerine ihtiyaçları yoktur. Kendi sorunlarını ortak tarih, ortak kader, ortak çıkar ve komşuluk ilişkileri içerisinde kendi başlarına çözmeleri daha kolay ve gayet mümkündür.

Geçmişti olduğu gibi bugün de benzer durumlar yaşanmakta, Ermeni-Türk, Ermeni-Azeri çatışmaları, Yunan-Türk gerginlikleri gibi suni sorunlar üçüncü devletlerin kışkırtması sonucu ortaya çıkmakta ve bu coğrafyaları kısır tartışmalar ve çatışmalar arasında kaldığı görülmektedir. Bu durum taraf ülkelerin daha fazla silaha yatırım yapmalarına neden olmaktadır. Böylece devletler yatırımlar ve sosyal desteklerden kısmak zorunda kalarak vatandaşlarının refahlarından kesip savunmaya daha fazla para harcamalarına neden olmaktadır. Hâlbuki kısır çatışmaları bırakıp, sorunları beraber çözüp iyi komşuluk ilişkileri içerisinden daha mutlu bir yaşam sürmek pekâlâ mümkündür.

Kaynakça

Aghassi, Zeitoun-Depuis Les Origines Jusqu'a L'Insurrection de 1895, s.306

Akgündüz A., Öztürk S., Kara R., Sorularla Ermeni Meselesi, İstanbul, OSAV Yayınları, 2008, s.319

Akyılmaz Gül, Osmanlı devletinde gayrimüslimlerin hukuki statüsü, ermeni araştırmaları, 1. Türkiye Kongresi Bildirileri, II.cilt, Ankara, Asam, 2003, s.171)

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu : 14 Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915-1920), s.40.

ÇELİK Hacer, (ERMENİ TEHCİRİ VE TEHCİRDEN DÖNEN ERMENİLERİN İSKÂN SORUNU, s.143-163)

Ercan,Yavuz "Tarihi Belgelerin Işığında Ermeni İddiaları," Tarih Boyunca Türklerin Ermeni Toplumu ile İlişkileri Sempozyumu, Ankara, 1985, s.220

Erkal Mehmet, 'cizye', DİA, VIII. Cilt, İstanbul, TDV Yay., 1993, s. 42.

Georgeon François; Osmanlı-Türk Modernleşmesi (1900-1930), çev. Ali Berktay, İstanbul, YKY, 2006, s.2

Günay Nejla , Maraş'ta Ermeniler ve Zeytun İsyanları, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay, s.225

İNCE, F. (2016). Selçuklu-Ermeni İlişkilerinde Millet-i Sadıka'nın İzleri. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(1), 488-514.

Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Ankara,1983,s.73

Kodaman Bayram,(tercüme eden ve yayına hazırlayan) Türkler-Ermeniler ve Avrupa,(Süleyman Demirel Üniversitesi yayını No31),Isparta,2003,ss.25–26.

Saray Mehmet, Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005, s.9.

Sezgin Mahmut Niyazi, Ermenilerde Din, Kimlik ve Devlet, Ankara, Platin Yay., 2005,s. 57.

Süslü A., Kırzıoğlu F., Yinanç R., Halaçoğlu Y., Türk Tarihinde Ermeniler, Ankara, Kars Kafkas Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1995, s.229)

Tellioğlu İbrahim, Türk-Ermeni İlişkileri ve 1915 Olayları, Türk Ocakları Yayınları, Trabzon 2015, s.9-10.

URFALI MATEOS, (1984). Urfalı Mateos Vekayinamesi, s.195 Çev. H. Andresyan, Ankara: TTK.

"REGIONAL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT STATE PROGRAMS (2004-2018)" AS THE MAIN PROVIDER IN THE DEVELOPMENT OF THE SOUTHERN REGION OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Emin Malikov, Nazir
Lankaran State University, dos.
ORCİD İD: 0000-0002-2082-079X

ABSTRACT

As a result of the socio-economic policy of the founder of modern Azerbaijan, National leader Heydar Aliyev, economic stability was achieved in the country and the foundation of dynamic socio-economic development was laid. The successful economic development strategy implemented by President Ilham Aliyev has ensured the sustainable development of the country. As a result of the implemented "Regional Socio-Economic Development State Programs (2004-2018)", investments have increased taking into account the economic potential of the regions, modern technical equipment and technologies have been introduced, industrial and agricultural areas have been reconstructed. The country's foreign trade turnover has been greatly expanded, trade relations have been established with 190 countries of the world, the non-oil sector has increased 4.2 times. Within the framework of the "Regional Socio-Economic Development State Programs", important measures have been implemented in the direction of the restoration and development of infrastructure, improvement of public utility services, construction of health and educational institutions, and further improvement of the social condition of the population in the southeast region. The provision of large-scale investment in the development of the region has created conditions for economic growth in the non-oil sector. During the indicated period, the economic development of the region was carried out, entrepreneurial entities were created in the fields of agriculture and industry. The number of industrial enterprises operating in the region was 78 in 2005, 82 in 2007, and 92 in 2010, which created conditions for improving the social welfare of the population of the region. During the period, new enterprises established in the south-eastern region of the republic also increased significantly.

Keywords: Republic of Azerbaijan, south-eastern region, industry.

GÖRÜCÜ USULÜ EVLİLİKLERDE ERKEK MAĞDURİYETİ: TRABZON ÖRNEĞİ*

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of Sociology.
ORCID: 0000-0002-6221-7913
Buse BIYIK (Sosyolog)
ORCID: 0000-0002-3217-7826

ÖZET

Evlilik, aile kurumunun temel direğini oluşturmaktadır. İnsanlar hem nesillerini devam ettirmek hem de gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir eş edinmek isterler. Toplumumuzda geleneksel ve inançsal olarak büyük bir önem teşkil eden evlilik, pek çok kültürel ve sosyal farklılıklar ekseninde şekillenmektedir. Yoğun olarak geleneksel toplumlarda karşımıza çıkan görücü usulü evlilikler ise, aşkın ikinci plana atıldığı, baskı ve korkunun ağırlıklı olarak yansıtıldığı, seçme şansının bireyin dışında geliştiği bir evlilik biçimidir. Altında gelenek ve görenekleri barındıran bu evlilik biçiminde görücüler, gelin ve damat adaylarını kendi kriter ve kıstasları doğrultusunda objektif olarak incelemektedirler. Türkiye'de yaygın olarak karşımıza çıkan görücü usulü evliliklerde ilk adımı atan aslında evlenecek bireylerden ziyade, bu bireylerin anne ve babalarıdır. Kişilerin istek ve rızası dışında karar verilmesi, evlenecek bireyleri aile büyüklerinin boyundurukları altına almaktadır. Görücülük ile seçim hakkı tamamen bireyden alınıp, aile büyüklerine verilmiştir. Görücü usulü evlilikler için mağduriyet konuşulduğunda akla ilk olarak gelen kadınlar ve kadınların yaşadığı durumlardır. Tam da bu noktada erkeklerin yaşadığı pek çok durum ve koşul göz ardı edilmektedir. Bu çalışmada bu evlilik biçimi içinde erkeklerin yaşadıkları sorunların, çeşitli durumların ve yaşadıkları sıkıntıların dile getirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmadaki temel amaç; literatürde çok fazla ilgi görmeyen görücü usulü evliliklerde yaşanan erkek mağduriyetinin tüm boyutlarını inceleyerek bu mağduriyetlerin sadece kadınlar üzerinden olmadığını, erkek mağduriyetinin de söz konusu olduğunu gözler önüne sermek ve bu mağduriyeti kapsamlı bir şekilde incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Görücü usulü evlilik, Erkek mağduriyeti, Trabzon Örneği.

MALE VICTIMS IN ARRANGED MARRIAGES: CASE OF TRABZON

ABSTRACT

Marriage is the pillar of the family institution. People want to have a spouse both to continue their generation and to meet their necessary needs. Marriage, which has a great traditional and religious importance in our society, is shaped on the axis of many cultural and social differences. Arranged marriages, which are frequently encountered in traditional societies, are a form of marriage in which love is put in the background, pressure and fear are predominantly reflected, and the chance of choice develops outside the individual. In

* Bu çalışma aynı başlıkla 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında birinci yazarın danışmanlığı ve ikinci yazarın yürütücülüğünde TÜBİTAK 2209A projesi olarak hazırlanmıştır. Metni tez formatından tebliğ formanıta çevirme işlemini birinci yazar yapmıştır.

this form of marriage, which includes traditions and customs, the seers objectively examine the bride and groom candidates in line with their own criteria and criteria. In arranged marriages, which are common in Turkey, it is actually the parents of these individuals who take the first step, rather than the individuals who will get married. Making decisions against people's will and consent puts the individuals to be married under the yoke of the family elders. With the seer, the right to choose is completely taken from the individual and given to the elders of the family. When talking about victimization for arranged marriages, the first thing that comes to mind is women and the situations women experience. At this point, many situations and conditions experienced by men are ignored. In this study, it is aimed to express the problems, various situations and troubles experienced by men in this form of marriage. The main purpose of this study; The aim of this study is to examine all the dimensions of male victimization in arranged marriages, which do not receive much attention in the literature, to reveal that these victimizations are not only due to women, but also to male victimization, and to examine this victimization comprehensively.

Keywords: Arranged marriage, Male victimization, Case of Trabzon.

GİRİŞ

Toplumlarda insanların sürekliliğini sağlayan kurumlar arasında en önemlisi şüphesiz ailedir. Toplumsal örgütlenmenin temel birimi olan aile, toplumun temel taşı olarak kabul edilir (Erdentuğ, 1980, s. 165). Eğitim, din, ekonomi, yönetim gibi pek çok sosyal kurum aile içerisinde şekillenerek gelişmektedir (Ondaş, 2007, s. 1). Aile tüm toplumlarda insanların bir arada yaşamasını sağlayan kurumların başında gelir ve toplumun temelini oluşturur (Ondaş, 2007, s. 1). Evrensel bir kurum olan aile için tek bir tanım yapmak veya tek bir tanım ile kısıtlı kalmak doğru değildir.

Kavram olarak tek başına kullanıldığında "aile" değişik anlamları içermektedir. Anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailenin yanı sıra farklı kişi ve grupların bakış açısı ile aile tanımlamaları farklılık ve çeşitlilik göstermektedir (Bulut, 1993, s. 2). Bireyin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu ortam olan aile; toplumsal değer yargılarının, normatif kuralların ve sosyalleşmenin en yoğun yaşadığı toplumsal yapıdır (Bayer, 2013, s. 102). İçinde yaşayan kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan bir ortam olan ailede anne, baba ve çocuklar arasında bir düzen söz konusudur (Cansel, 1969, s. 11). Aile içinde bulunduğu toplumun geleneklerini, göreneklerini, inançlarını, beğenilerini ve kültürünü yansıtarak o toplumun özelliklerini taşımaktadır (Ondaş, 2007, s. 2).

"Evlenme, toplumsal, kültürel, dini ve ekonomik değeri olan önemli bir süreçtir" (Çobanoğlu ve Tek, 2021). Çok boyutlu bir süreç olarak karşımıza çıkan evlilik, insan yaşamının en önemli sosyal olaylarından biridir (Tekin Çatal ve Kalkan, 2019, s. 180). Evlilik ile çiftler, psikolojik, fizyolojik ve toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda aynı çatı altında buluşarak sosyal değerlerin kuşaklar arası aktarılmasını da sağlar (Tekin Çatal

ve Kalkan, 2019, s. 180). Eşler arasında devamlı bir yaşam ortaklığı kurulan evlilik tüzel bir kişilik oluşturmasa da tüzel bir kişilik gibi yönetim ve görev paylaşımı gerektirmekte bunun yanı sıra maddi ve manevi ihtiyaçlar da eşler arasında paylaşılmaktadır (Yıldız, 2019, s. 210). Yalnız insan neslinin devamını sağlamak için değil bununla birlikte bireylerin sosyal ve kişisel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da evlilik tesis edilen bir ilişki biçimidir (Yazıcı, 2019, s. 606).

Toplumlarda farklı yapılar gösteren evlilik, iki insanın kalıcı bir beraberlik için bir araya gelerek türün devamını sağlamak için oluşturdukları, ortak sorumluluklarını yerine getirmeye söz verdikleri evrensel bir kurumdur (Yalçın, 2014, s. 250). Feodal kültürün egemen olduğu bölgelerde görücü usulü evlenmeler, imam nikâhı ve akraba evlilikleri yaygın kültürel tercihler olarak varlıklarını sürdürmektedir (Aydın ve Baran, 2010, s. 121). Evliliğin kalitesini arttıran unsurlar incelendiğinde stres ile çift olarak başa çıkma, yeterli iletişim, duygudaşlık, cinsel uyum, eş ile paylaşılan duygu ve düşünce, algılanan eş desteği gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır (Kurt, 2018, s. 85). Bireylerin evliliklerini kaliteli algılamaları için karşılıklı olarak sağlıklı bir iletişim kurmaları, kurdukları bu iletişimden doyum sağlamaları ve stresli durumlar karşısında birbirlerine destek çıkmaları önemli bir noktadır (Kurt, 2018, s. 85). Bu noktada görücü usulü ile gerçekleşen evliliklerde tüm bu durumların nasıl olduğu büyük bir merak konusudur. Bununla birlikte bu evlilik biçiminin erkekler üzerindeki etkisi de akıllarda büyük bir soru işareti oluşturmaktadır.

Bu bilimsel çalışmalar, literatür ve veriler göz önünde bulundurulduğunda bu araştırma görücü usulüyle gerçekleşen evliliklerin erkekler açısından hangi koşullar neticesinde gerçekleştiği, nasıl başladığı, nasıl sürdüğü ve ne tür mağduriyetler ürettiği gibi pek çok soru işaretini cevaplamaya yardımcı olmak maksadıyla yapılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Görücü usulü evliliklerde bugüne kadar gündeme gelen temel sorunlar kadınlar üzerinden oluşturulan sıkıntılar ve mağduriyetler temelinde şekillenmiştir. Tüm bu kalıplaşmış toplumsal cinsiyet temelindeki kadın mağduriyetinin ötesinde erkek mağduriyetini de gözler önüne sermek, erkeklerin psikolojik, fiziksel veya sosyal olarak hangi durumlarda mağduriyet yaşadıklarını dile getirmek ve bu konuya dikkat çekmek çalışmamızın temel amacıdır. Bu kapsamda görücü usulü ile evlenmiş olan erkeklerin evlilik sürecini etkileyen etmenler (aile, din, toplumsal yapı, gelenek, kültür, evlenecek aday bulamama) ele alınarak bu unsurların evlilik sürecindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bugün Türkiye'de kadınların sosyal şartlarının hala erkeklerden geri olduğu açıktır. Bununla birlikte, akademik gündemde erkeklerin sorunları değil, kadınların sorunları daha ön plandadır. Bu trend erkek sorunlarının arka plana itilmesine ve gizli kalmasına sebep olmuştur. Bu çalışma toplumun diğer yarısı olan erkeklerin konuyla ilgili sorunlarına geri dönüşü değilse de, eş zamanlı bir asgari ilgili uyandırmayı hedeflemektedir. Bu amaca yönelirken hedeflediğimiz şey görücü usulüyle evlenen çiftlerin evlilikte

yaşadıkları sorunların temelindeki problem ve mağduriyetin tek taraflı olmadığını ifade etmek ve belirtilen hususların erkekler açısından ne anlama geldiğini açıklamak, analiz etmek ve çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmada amaçlanan bir başka nokta ise yaşanılan mağduriyetlerin cinsiyet değişkeni ekseninde farklılık göstermesinden kaynaklı olarak kadın ve kadınlık üzerinden bu tür durumların analiz edilmesinin eksikliğini gidermeye katkı yapmaktır. Görücü usulü evlilik olgusunun erkekler üzerindeki etkisi göz önüne alındığında bu durumun çok boyutlu incelenmesinin literatüre önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Evlilik toplumun yapı taşı olan ailenin başlaması için atılan ilk adımdır. Toplum için oldukça önemli olan bu kavram bu çalışmada mercek altına alınmış ve erkeklerin evliliğin bir biçimi olan görücü usulünde yaşadıkları ve yaşayamadıkları boyutlarıyla birlikte incelenmeye çalışılmıştır.

Literatüre bakıldığında görücü usulü ile evlenme konusu görece az sayıda işlenmiş olsa dahi bu konunun erkekler üzerinden çalışılmadığı görülmektedir. Araştırmada belirtilen çalışmalar incelendiğinde görücü usulü evliliğe dair tutumlar ile ilgili çalışmalar erkekler nezdinde yapılmamıştır. Bu çalışma, Trabzon ili örnekleminde, görücü usulü ile evlenmiş olan erkeklerin evlilik sürecinde ve evlilik içerisinde yaşadıkları her türlü durum ele alınarak erkeklerin psikolojik, fiziksel veya sosyal olarak ne türden mağduriyet yaşadıklarını dile getirmek literatüre yeni bir araştırma boyutu kazandırması açısından önemlidir.

3. VARSAYIMLAR

Bu çalışmasında aşağıdaki temel varsayımlardan hareket edilecektir:

-Görücü usulü ile evlenen kırsal kesim erkekleri, genellikle ailelerinin zorlaması, yönlendirmesi veya motive etmesi üzerine bu evlilik yöntemine yönelirler;

-Görücü usulüyle evlenen erkekler geleneksel dini kaide ve kıstaslar temelinde evliliklerini aile büyüklerinin onayladığı bir kişi ile gerçekleştirirler;

-Görücü usulüyle evlenen erkekler, evliliklerinde sorun ve problemler yaşasa dahi toplumsal baskı yüzünden bunu belli edemezler;

-Görücü usulü ile evlendirilen erkeklerin, evlendirildikleri kişilerin en başta kendisi veya fotoğrafı gösterilen veya vaadedilen kişiler değil, başka kişiler olabildiği iddia edilmektedir. Bu kişiler bazen yaşlı kızkardeş, bazen daha az güzel olan büyük kız kardeş veya bazen sağlık durumu gizlenen sakat veya hasta bir kişi olabilmektedir.

-Görücü usulü evliliklerde kadın mağduriyeti şayet varsa evlilikten sonra başlar, erkek mağduriyeti ise evlenmeden önce başlar ve eğer bu mağduriyet evlenmeden önce gerçekleşirse bir hayat boyu sürme

istidadına sahiptir.

4. YÖNTEM

4.1. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Trabzon ilinde ikamet eden görücü usulü ile evlenmiş olan erkekler oluşturmaktadır. Araştırmada Kartopu Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini görücü usulü ile evlenmiş 35 erkek oluşturmaktadır. Araştırmaya katılacak bireylerin gönüllülüğü esas alınmıştır. Kartopu örneklem yöntemi ile çalışma grubunu tam olarak tanımlayabilmek için ilk etapta kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Katılımcılara açık ve kapalı uçlu soruların yanısıra beşli liket tipi sorular da yöneltilmiştir.

4.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırmanın çalışma grubu Trabzon ilinde yaşayan görücü usulü ile evlenmiş 35 erkekten oluşmaktadır. Çalışılan örneklemde nitel ve nicel teknikleri içeren karma bir yöntem kullanılmış, bu bağlamda araştırma anket ve derinlemesine görüşme üzerine bina edilmiştir. Derinlemesine görüşme, genellikle açık uçlu soruların sorularak detaylı cevapların alınmasına imkân sağlayan, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan ve yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına yardımcı olsan veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006, s. 101).

Araştırma verileri anket ve görüşme yolu ile elde edilmiş olup araştırmanın gerçekleştirildiği Trabzon ilinde görücü usulü ile evlenen erkekler "kartopu" örneklem tekniği kullanılarak tespit edilmiştir. Kartopu örneklem yöntemi; büyüklük ve bilgi derinliği bakımından araştırma evrenini oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır (Baltacı, 2018, s. 253). "Bu örneklem bilinebilir ve ulaşılabilir bir veya birkaç denek veya olaya bağlı olarak başlar. Bu teknik özellikle alışılmış biçimde diğerlerini etkileyen kişilerin olduğu alt-kültürlerin örneklemesi için kullanılır" (Özen ve Gül, 2007, s. 413). Bu örneklemde evren ile ilgili en çok bilgi sahibi olduğu düşünülen kişi ve durumlara "Bu konu hakkında en çok şeyi bilen kimdir? Görüşmeye kiminle başlamalıyım?" gibi sorular sorularak başka kiminle görüşeceği konusunda bilgi alınmaya çalışılır (Baltacı, 2018, s. 253).

Anket çalışmasında katılımcılarla ilişkin demografik bilgilerle birlikte evlilik ile ilgili bireyin tatminini, duygu ve düşüncesini ölçen sorular 5'li Likert skalasına göre hazırlanmıştır. Anketler uygulanmadan önce pilot anket çalışması yapılmış, eksikler tamamlanarak anket formu yeniden şekillendirilmiştir. Mülakat soruları hazırlanırken açık uçlu sorular temel alınılarak derinlemesine bilgi elde etmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada ilgili literatürden, Türkiye İstatistik Kurumu, belediye ve muhtarlık verilerinden de önemli ölçüde faydalanılmıştır.

4.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanması için hazırlanan anket formu ve görüşme soruları katılımcılara birebir olarak uygulanmıştır. Bu çerçevede hazırlanan tüm anket ve mülakat soruları Trabzon ilinde ikamet eden görücü usulü ile evlenmiş erkeklere uygulanmıştır. Araştırmanın kapsamı ve konusu hakkında katılımcılara bilgilendirici bir açıklama yapılmış ve gönüllü olarak katıldıkları teyit edilmiştir. Verilerin toplanması için planlanan altı ayın sonunda 35 katılımcıya ulaşılmış ve veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

5. LİTERATÜR BİLGİSİ

Literatür taraması yaptığımızda görücü usulü ile evlenme konusuna ilişkin olarak aşağıda yer alan bilgiler elde edilmiştir.

İlk olarak literatür incelendiğinde Mehmet Bozok'un Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine adlı makalede sosyal bilimlerde yapılan toplum çözümlemelerinde görülen eğilimin, erkeklerin toplumun tamamına genellendiği ve yapılan çözümlemelerde toplumun yalnızca erkeklerden oluştuğu yanılgısı toplumu eksik anlama ve açıklama gibi sorunlara götürdüğü tespit edilmiştir (Bozok, 2009).

"Aile Bakanlığının 2006 yılında 12.208 hane üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre, evliliklerin yüzde 61'i görücü usulü olarak gerçekleşmiştir. Kurumun beş yıl sonra 12.056 hane üzerinde yaptığı araştırmada ise görücü usulü evliliklerin oranı yüzde 51 olarak saptanmıştır" (Gürbüz, 2019, s. 69). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2016 yılında yaptığı Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda ülke genelinde şimdiye kadar gerçekleştirilmiş evliliklerin yarısından fazlasının (%60) görücü usulü gerçekleştiği gözlemlenmektedir ("Türkiye Aile Yapısı", 2016). Görüldüğü gibi görücü usulü evlilik hâlen yaygın bir evlenme şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) verilerine göre, Türkiye'de yapılan ilk evliliklerden %47,8'i tarafların rızasıyla ve görücü usulüyle, %12,1'lik kısmı ise evlenecek kişilerin onayı olmadan aile kararlarıyla gerçekleşmektedir. Rapora göre; evleneceği kişiyi kişisel kararı ve ailesinin onayı ile seçenlerin oranı %30,2, kendi iradesi ve ailesinin onayı dışında seçenlerin oranı %2,5, kaçma veya kaçırılma şeklinde evlenenlerin oranı ise %7 olmuştur (Yazıcı, 2019, s. 608).

Özge Zeybekoğlu Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı adlı makalesinde "toplumu anlayabilmek, toplumsal sorunlara çözüm üretebilmek için, sadece kadını ve kadının yaşadığı sorunları ortaya koymak yeterli değildir. Kadın kadar erkeği de irdelemek, anlamak, farklı bağlamlarda ortaya koymak gerekmektedir" diye belirtir. (Zeybekoğlu, 2010, s. 2). Bu noktada Zeybekoğlu'nun bahsettiği gibi bu durumun görücü usulü evliliklerde yaşanan mağduriyet açısından

irdelenmesi de oldukça önemlidir.

Cinsiyet ilişkileri söz konusu olduğunda kadına dair sorunların sıklıkla tartışıldığı görülmektedir. Ancak kadın sorunları temelinde ele alınan cinsiyet ilişkileri yalnızca kadının değil aynı zamanda her iki cinsin de sorunu olduğunu belirtmektedir. Erkekliğin ne olduğu ve nasıl analiz edileceği kadın çalışmaları alanında sorgulanmıştır. Erkeklik bugüne kadar ideolojik, akademik ve politik olarak çok fazla irdelenmemiş bir alan olduğundan erkeklik alanında yapılan çalışmalar erkeğin tanımlanmasını sosyokültürel etkileşim ürünü olarak kabul etmektedir (Avşar, 2017, s. 227). Bu bakımdan baktığımızda literatürde erkeklerin yaşadığı mağduriyetler üzerinde neden çok fazla durulmadığı da anlaşılmaktadır.

Kadına şiddet araştırmaları doğrultusunda erkeklerin, erkek deneyiminin ve öznelliklerinin göz ardı edildiğini söyleyebiliriz (Özkazanç ve Yetiş, 2016, s. 15). "Erkekler çoğu zaman ataerkil yapının dışlileri olarak görülmüş; fail olarak ele alındıklarında ise sadece suç failleri olarak değerlendirilmişledir" (Özkazanç ve Yetiş, 2016, s. 15). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda erkeğin ve erkekliğin temelinde suçun yattığı düşüncesi hâkim olmuş ve üstlerine yıkılan bu büyük problemin yarattığı sorunlar ise görmezden gelinmiştir.

Michael S. Kimmel, Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik makalesinde erkekliği; "her erkeğin dünyada açıkça ortaya koyması gereken, insan bilincinin sınırlarını aşan elle tutulur bir özellik, toy bir gence zorlu bir erginleme ritüelini başarıyla tamamlamasının sonucu olarak muazzam bir tören edasıyla büyükleri tarafından sunulan ödül olarak düşünürüz" olarak ifade ederek belirtir (Kimmel, 2013, s. 92).

Nurgün Oktik ve Ferhat Değer'in Türkiye'de aile yapısı ve sorunlarına kısa bir bakış makalesinde aile yapılarına bakıldığında Türkiye'de evliliklerin neredeyse %70'i hemşeriler arasında ve çoğu halen büyük bir oranda görücü usulü ile gerçekleşmektedir. Evliliklerin bir kısmında ise evlenen çiftlerin onayı alınmadan sadece aile kararı çerçevesinde evliliğin gerçekleşmesi sürdürülmektedir. Elde edilen veriler, araştırmamızın hipotezine katkı sağlayacak nitelikte olsa da araştırdığımız konuya dair yeterli bir açıklama sunmamaktadır (Oktik ve Değer, 2018, s. 53).

Selma Dinç Kahraman'ın Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi adlı makalesinde kadınların görücü usulü evlenmelerine rağmen severek ve anlaşarak evlenmeyi tercih edeceği belirtilmektedir (Kahraman, 2010, s. 33). Bu çalışmada evlilik ve görücü usulü evlilik konusu yine kadınlar üzerinden işlenmiş ve açıklanmıştır.

Neslihan Kaya'nın 2017 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Ana Bilim Dalında Yayınladığı "Kırsal ve Kentsel Alanda Yaşayan Evli Kadınların Evlilik Uyumu, Evlilik Doyumu ve İlişkilerde Mutluluk Düzeylerinin Karşılaştırılması ve İncelenmesi" isimli yüksek lisans

tezinde görücü usulü evlenen kadınların, severek evlenen kadınlara oranla evlilik doyumlarının daha az olduğunu vurgulamıştır (Kaya, 2017, s. 71). Araştırma konumuz olan mağduriyet dile getirdiğimiz bu çalışmada kadın üzerinden vurgulanmış ve erkeklere ve erkeklerin yaşadığı mağduriyetlere değinilmemiştir.

Araştırmalarımız sırasında karşımıza çıkan, Sesil Ece Özbucak Tıraşoğlu ve Melek İpek'in Evli Bireylerde Evlilik Uyumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki adlı Aydın Sağlık Dergisinde yayınlanmış olan makalesinde görücü usulü evlilikler ile normal evlilikler arasında yapılan bir araştırma sonucuna göre evlilik uyumu görücü usulü evlenen çiftlerde daha düşüktür. Bu çalışmada görücü usulü evliliklere değinilmiş ancak herhangi bir şekilde bu evlik türünde kişisel olarak yaşanan mağduriyetlere değinilmemiştir (Özbucak Tıraşoğlu ve İpek, 2019, s. 79). Literatürü genel olarak ele aldığımızda ise görücü usulü evliklerle ilgili olarak daha çok evlilik uyumu, evlilik doyumu, kadınların evliliklerindeki mutlulukları gibi konular işlenmiştir.

Başka bir araştırmada karşımıza çıkan bulgular ise "Genellikle kırsal kesimde ve bazen şehirde oğullarını evlendirmek isteyen aileler, yakın akraba ve komşularından başlayarak, tanıdıkların da yardımıyla 'kız aramaya' çıkmaktadır ve kızın hamaratlığına, temizliğine, saygısına, sadakat ve saflığına, ailenin geçmişine ve soyo-ekonomik özelliklerine bakılmaktadır. Bunlarla birlikte, erkek tarafının kızı almak için kız tarafına teklif ettiği hediyeler, kız babasının erkek tarafından talep ettiği başlık parası görücü usulü evlilik biçimin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır" (Baş, 2019, s. 16). Erkek mağduriyeti üzerinde çok durulmasa da bazı konulara değinilmiş olması, bu açıdan çalışmamızı destekleyici konumdadır.

Bir diğer araştırmamızda karşımıza Milliyet Gazetesinin resmi internet sitesinde çıkan veriler evlilikte istatiksel yorumlamalar yapmamıza yardımcı oldu.

Bireylerin eş seçimini nasıl yaptıkları incelendiğinde; ülke genelinde ilk evliliklerin yüzde 47.8'inin görücü usulü ve kendi rızası ile yüzde 12.1'inin ise görücü usulü ve kendi görüşü sorulmadan aile kararıyla gerçekleştiği görüldü. Eşini kendi kararı ve ailesinin rızası ile seçenlerin oranı yüzde 30.2, kendi kararı ve ailesinin rızası dışında evlenenlerin oranı yüzde 2.5, kaçma veya kaçırılma ile evlenenlerin oranı ise yüzde 7 oldu. Görücü usulü ve kendi rızası ile evlenen kadınların ve erkeklerin oranı yüzde 47.8 iken görücü usulü ve kendi görüşü sorulmadan aile kararıyla evlenen kadınların oranı yüzde 14.8, erkeklerin oranı ise yüzde 9 olarak belirlendi. Eşini kendi kararı ve ailesinin rızası ile seçen kadınların oranı yüzde 27.1, erkeklerin oranı yüzde 33.8, kendi kararı ve ailesinin rızası dışında evlenen kadınların oranı yüzde 2.6, erkeklerin oranı ise yüzde 2.5 olarak kayıtlara geçti (Milliyet Gazetesi, "Evliliklerin % 59.9'u Görücü", 2017).

Yapılan literatür taramasında, son yıllarda görücü usulü ile evlilik çalışmalarının genellikle kadın, evlilik yöntemleri, aile biçimleri, evlilikte kadın ve kadın rolleri, kadın mağduriyeti ile ilgili çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiş ancak erkekler üzerinden incelenen bir evlilik süreci gözlemlenmemiştir

6. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

6.1. AİLE

Sosyolojik olarak bakıldığında üzerinde en çok durulan konulardan bir tanesi ailedir. Aile, bireylerin kimlik ve kişiliklerinin oluşmasına yardımcı olan, bireylerin topluma uygun üyeler haline gelmelerinde alternatifi olmayan ve toplumun devamı için önem teşkil eden bir kurumdur (SEKAM, 2016, s. 213). Toplumun sahip olduğu kurallar, değerler ve sosyalleşmenin temelinin atıldığı toplumsal yapı ailedir (Bayer, 2013, s. 102). Geçmişten günümüze aile kurumunun yapısında, görevlerinde pek çok değişimler yaşanmıştır.

6.2.AİLE KAVRAMI

Latince "familia"dan gelen aile kavramı dilimize Arapça'dan geçmiştir (Paçacıoğlu, 2018, s. 20). Bilinen en temel tanımı insanlıkla birlikte var olan toplumun temel taşı ve çekirdeğidir (Kır, 2011, s. 382). Toplumdan topluma hatta aynı toplumun değişik coğrafyalarında ve tarihsel süreçlerinde dahi farklı özellikler gösteren evrensel bir kavramdır (Paçacıoğlu, 2018, s. 20). Geçmişten günümüze tüm medeniyetlerde, dinlerde ve hukuk sistemlerinde toplumsal hayatın birliğini ve bütünlüğünü sağlamayı amaç edinmiştir (Karslı, 2019, s. 2).

Geçmişten günümüze pek çok yapısal değişiklik gösteren aile kurumu her zaman varlığını korumuş ve önemini hissettirmiştir (Yıldız, 2015, s. 160). Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen ailenin çeşitli çevreler tarafından farklı pek çok sayıda tanımı yapılmıştır (Keskin, 2017, s. 15).

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre "Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik" aile olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 15 Haziran 2022).

Maciver ve Page'e gore aile; meşru sex ilişkisine dayalı olarak çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özelliği gösteren bir grubu ifade etmektedir. Winch'e göre ise aile neslin devamı işlevini gerçekleştirmek üzere oluşmuş bir toplumsal yapıdır (Gökçe, 1976, s. 47-48).

Durkheim'a göre aile ahlak eğilimlerine dayanmaktadır (Topçu, 2006, s. 108). Marshall'ın sosyoloji gözlüğünde ise aile tanımı; kan, cinsel ilişki ve yasal bağlar aracılığı ile birbirine bağlı olan insanlardan oluşan ve mahrem ilişkiler içeren bir grubu ifade etmektedir (Marshall, 1999, s. 7).

6.3.AİLENİN İŞLEVLERİ

"Aile işlevleri, aileyi oluşturan kişilerin bir arada nasıl bulunduklarını ve onları birbirlerine neyin bağladığını açıklamaktadır" (İkiz ve Yörük, 2013, s. 230). Ailede tüm işlevler birbirine bağlıdır ve her işlev, bu sistemin bir parçasını oluşturmaktadır (Tellioğlu ve Özdemir, 2018, s. 128).

Ailenin tek bir işlevin anlaşılması ailenin tümü hakkında bilgi veremez ve işlevler birbirinden ayrı olarak sistemin bütününden ayrıştırılamaz (Tellioğlu ve Özdemir, 2018, s. 128). Ailenin işlevleri ele alındığında altı başlık altında incelenebilir:

- ***Biyolojik İşlev;*** Ailenin işlevlerinin başında yer alan biyolojik işlevin esas noktası neslin devamını sağlamaktır ve bu toplum için vazgeçilmez bir durumdur (Abay, 2019, s. 19). "Çocuk yapmak, yetiştirmek ve kendi nesillerini üretmek" ailenin vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilir (Özgüven, 2000, s. 19-20). Toplumun nüfus kaynağını oluşturan aile, demografik açıdan kuşakların sürekliliğini ve neslin devamını sağladı için oldukça önemlidir (Kır, 2011, s. 385).

- ***Psikolojik İşlev;*** Çocukların psikolojik bakımdan korunması ve yetiştirilmesi, saygı, sevgi ve sığınma gibi psikolojik gereksinimlerinin doyurulması da ailenin temel işlevlerinden biridir (Kır, 2011, s. 386). Bireye sevgi aşılama, saygı duygusunu verme aile içerisinde gelişen etmenlerdir ve psikolojik işlev aile fertleri arasındaki bu duygusal bağ oluşumuna yardımcı olur (Abay, 2019, s. 20).

- ***Eğitim İşlevi;*** "Aile, içinde dünyaya geldiğimiz, büyüyüp geliştiğimiz ortam ve sıcak bir yuvadır. İlk eğitimin alındığı, toplumun kültür ve değerlerinin aktarıldığı, ihtiyaçların karşılandığı bir ortam olarak aile birey için vazgeçilmezdir" (Bayer, 2018, s. 216). En temelde çocuğun kişiliğinin gelişmesi ve toplumsal normların öğrenilmesi ailede başlamaktadır (Aslan, 2002, s. 27). Birey içerisine doğduğu toplumsal yapının gelenek, görenek ve değerlerini aile içerisinde öğrenirken sorunsuz bir birey olarak yetiştirilmesi, bireyin kişilik gelişimi için oldukça önemlidir (Topçuoğlu, 2010, s. 27).

- ***Toplumsallaşma İşlevi;*** Birey gerçek kişiliğini bulmasına ve diğer bireylerle sosyal ilişkiler kurmasına yardımcı olan ortamı aile sağlamaktadır (Kır, 2011, s. 388). Birey toplumsallaşma süreci içerisinde kendisini gösterir ve topluma ait olan değerleri öğrenerek sosyal bir kimlik kazanır (Abay, 2019, s. 22). Birey aile içinde öğrendikleriyle sosyal kimliğini inşa eder ve toplumun bir ferdi olarak varlığını devam ettirir (Abay, 2019, s. 22).

- ***Kültürel İşlev;*** "Sosyal bilimlerin hepsinde kültür bireyin kimliğini oluşturmada kritik öneme sahip olarak görülmektedir. Kültür dünyada nasıl bir insan olacağımıza ilişkin içgörü sağlar" (Bilgin ve Oksal, 2018, s. 85). Bireyin toplumsallaşma sürecindeki kültür aktarımı aile içinde oldukça önemlidir (Abay, 2019, s. 23). Çocuğun ilk deneyimlerini kazandığı, ilk bilgilerini öğrendiği ve ana dilini benimsediği yer ailedir (Kır, 2011, s. 396). Aile içerisinde birincil kişiler aracılığıyla kültürel işlevler aktarım sürecine girmektedir (Abay, 2019, s. 23).

- ***Ekonomik İşlev; A***ile de finansal ihtiyaçların karşılanması noktasında aile içerisindeki üyelere bazı görevler düşmektedir (Topçuoğlu, 2010, s. 26). Geleneksel toplumlarda kadın aileye para getiren konumda

bulunmazken, modern toplumda bu algı değişmiş ve kadın çalışma hayatında yer alarak aileye para getiren, görev ve sorumluluk üstlenen bir noktaya gelmiştir (Topçuoğlu, 2010, s. 26). Ekonomik işlev aile üyelerine maddi destek sağlamada ve aile fertlerine üretim, tüketim olgusunun aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Abay, 2019, s. 20). Bireyler ekonomik sorumluluklarını aileden alarak kazançlarını dengeli kullanmayı ve kazanç döngüsünü standarda bindirmeyi aileden öğrenirler (Abay, 2019, s. 20).

Her işlev ailenin bir parçasını oluşturmaktadır ve hiçbir işlev aile sisteminin bütününden ayrı düşünülemez bir konumdadır (Tellioğlu ve Özdemir, 2018, s. 128).

7. EVLİLİK

Evlilik; serbest seçime dayalı olarak dini ve siyasi haklara sahip kadın ve erkeğin ortak bir yuva kurma dürtüsü sonucunda gerçekleştirdikleri sözleşmedir (Pehlivan, 2006, s. 145). Her ne kadar erkek ve kadın arasında yaşamı birlikte paylaşma amacıyla yapılan bir sözleşme olarak gözükse dahi yasalar, normlar, dini kurallar ve toplumsal yapılar ekseninde düzenlenir ve kontrol altında tutulmaktadır (Çakıcı, 2016, s. 5). Devletin kontrol yetkisi altında bir kadınla bir erkeği "karıkoca" olarak birbirine bağlayan bir ilişki biçimi olan evlilik aynı zamanda doğacak çocuklara da belli bir statü sağlamaktadır (Çakıcı, 2016, s. 4).

Evlilik, psikolojik, biyolojik ve toplumsal bir gereksinme olması açısından oldukça önemli bir olgudur (Çakır, 2012, s. 76). Bireyin hayatını önemli derece etkileyen evlilik, aile yaşamının başlangıç noktasını oluşturmakla beraber toplumsal kurumların ve sosyal sistemlerin başında gelmektedir (Demir ve Durmuş, 2015, s. 637).

Feodal dönemde esnek olmayan kurallara bağlı olarak gerçekleşen evlilik, sanayi devrimi ile birlikte gelişen modernleşme sürecinde katı kurallardan kurtulmuş, evlenilecek kişi seçiminde bireysel tercihler ön plana çıkmıştır (Aydın ve Baran, 2010, s. 218). Toplumsal yapı ve kurumlarda yaşanan değişmeler, gelenek ve göreneklerin otoritesini yitirmesine neden olmakla birlikte, yeni sosyal değerlerin ortaya çıkmasına ve böylelikle evlilik, aile, boşanma ile ilgili bilgi ve ilişkilerin değişmesine neden olmuştur (Çakır, 2012, s. 76).

Evlilik olgusunun anlaşılmasında önemli rol oynayan etmenler yaşananlar ve aktarılanlardır. Başta evlilik ile ilgili bir açıklaması olmayan zihin, toplum içerisindeki etkileşimlerden hareketle işlenmekte ve bu olguya anlam yüklemeye başlamaktadır (Topbaş, 2021, s. 92).

Evlilik eşlerin aynı yatağı ve evi paylaşmasıyla sınırlı kalmayıp, yiyip içme, birlikte sevinip birlikte üzülme gibi pek çok olayı da birlikte yaşamasını içermektedir (Yalman, 2004, s. 7). Sadece üreme ihtiyacından ya da cinsel haz gereksiniminden dolayı gerçekleşen bir ilişki biçimi olarak addedilemeyecek olan evlilik olgusunun inşası, doğal ve fizyolojik ihtiyaçların yanı sıra sosyal, psikolojik ve kültürel unsurlar da içermektedir (Yazıcı, 2019, s. 608).

"Birey için önemli bir gelişimsel görev olan evlilik, bireyin yaşamında birtakım değişiklere yol açmaktadır.

Evlilik ile birlikte bireylerin yaşamına yeni yaşam rolleri, görev ve sorumluluklar girmektedir" (Terzi İlhan ve Işık, 2019, s. 1431).

Evliliklerin uyumlu, sağlıklı, mutlu ve uzun süre devam etmesinde etkili olan nokta, bireylerin evliliğe yükledikleri anlamın yanı sıra eşlerin sahip oldukları kişilik özellikleri ve birbirleri ile olan olumlu etkileşimleridir (Demir ve Durmuş, 2015, s. 637).

7.1. AİLE KURMA YÖNTEMİ OLARAK EVLİLİK TÜRLERİ

7.2. EŞİN SEÇİLDİĞİ GRUBA GÖRE EVLİLİK

7.2.1. ENDOGAMİ

Grup içi evlilik olarak da adlandırılan bu evlilik türünde evlenecek kişiye eş kendi grubu içerisinden seçilmektedir (İbrahimi, 1998, s. 8). Bu uygulama biçimine göre evlilik sürecindeki adayların akrabalık, din, kast, sınıf ve millet türünden gruplar içeresinden seçilmesi uygun olup, kurallara tüm üyelerin uyması zorunludur (Yılmazçoban, 2008, s. 54).

7.2.2. EGZOGAMİ

Grup dışı evlilik olarak nitelenen egzogamide kişiye eş seçimi grup dışından tanınır ve bu evlilik türü sosyal gruplar arasında eş alıp verme sistemi ile açıklanır (İbrahimi, 1998, s. 9). Eşini grup dışından seçme imkânı tanıyan bu evlilik türünde evlilik adayı, kendi milleti, sınıfı, ailesi ve grubu dışından eş adayı seçerek aynı zamanda farklı gruplar arasındaki haberleşmeyi ve iş birliğini de sağlamaktadır (Yılmazçoban, 2008, s. 54).

7. 3. EŞ SAYISINA GÖRE EVLİLİK

7. 3. 1. MONOGAMİ

Bütün topluluklar tarafından kabul gören bu evlilik türünde evlenme olgusu bir kadının bir erkekle ya da bir erkeğin bir kadınla evlenmesi ile oluşmaktadır (İbrahimi, 1998, s. 9).

Monogami evliliğin avantajları arasında şunlar belirtilebilir (İbrahimi, 1998, s. 10):

1. Evlilik çağındaki grup üyelerinin bir eş elde etmek için azami fırsatı vardır.
2. Çok eşle evlilik ve çok eşle evlilik türleriyle karşılaştırılınca, monogamide çok az kişi evlilik dışı kalmıştır.
3. Hem erkek hem de kadın için cinsel tatmin sağlayan etkili bir formdur.
4. Aynı cinsten kişiler arası kıskançlıklar, kavgalar en azda tutulur.
5. Miras, malvarlığı sorunlarında toplumun öngördüğü kurallara uymak daha kolaydır.
6. Çocuk yetiştirme yöntemleri, çocuklarla ebeveynler arasında yakın duygusal bağlar kurmak amacına

yönlendirilebilir.

7.3.2. POLİGAMİ

Poligami evlilik türünde esas nokta bir kadının ya da bir erkeğin karşı cinsiyetteki birden çok kişiyle evlenmesidir. Poligami çok kadınla ve çok erkekle evlenme olarak ikiye ayrılmaktadır.

7.3.2.1. POLİJİNİ

Toplumsal yapı ve bu yapının belirlenmesinde etkili olan mekanizmaların işleyişine bağlı olarak ortaya çıkan polijini bir erkeğin birden çok kadın ile evlenmesini ifade etmektedir (Turan, 2005, s. 117). Genellikle yaşanılan toplum içerisindeki kadın sayısının erkek sayısına oranla fazla olmasından kaynaklanmaktadır (Şentürk, 2019, s. 21).

"Antropologlar poligamiyi; poligini ile eş anlamlı olarak birden fazla sayıda kadının evliliğe dahil olması olarak tanımlarken, sosyologlar poligamiyi çocuk sayısını artırmak için bir üreme stratejisi olarak görür" (Yılmaz vd., 2015, s. 221). Kadının toplumsal statüsünün ve ekonomik değerinin düşük olduğu toplumlarda rastlanan bu evlilik biçiminde çoğu zaman yoksul bir kadını koruma altına alan erkek, kendi toplumsal statüsünü ve prestijini yükseltme imkânı bulmaktadır (Şentürk, 2019, s. 21).

Çok eşle evlenme geleneğinde kocalar yeni eş seçimi yaparken toplum genelde bunu ilk eşin kız kardeşiyle sınırlandırmaktadır. Bu duruma ise "sorarate" denmektedir (İbrahimi, 1998, s. 11).

7.3.2.2. POLİANDRİ

Çok kocalık olarak adlandırılan bu evlilik türünde bir kadının iki veya daha fazla erkekle yaptığı evlilik konu alınmıştır (Macionis, 2017, s. 463). Doğumları azaltmak amacıyla kız çocuklarının öldürüldüğü toplumlarda rastlanılan bu evlilik biçiminde evlenecek kız sayısının azalması, pek çok erkeğin aynı kadınla evlenmesi ile sonuçlanmaktadır (Şentürk, 2019, s. 21).

Sanayileşme sonrası pek fazla rastlanılmayan bu evlilik biçimi mevcut yapıların zorunlu kılması sonucu ortaya çıksa dahi anaerkil aile türlerinde dahi oldukça nadir görülmektedir (Şentürk, 2019, s. 21). Son derece az olan bu evlilik biçimi bazı istisnai toplumlarda kendini göstermektedir (Yılmazçoban, 2008, s. 57). "Dünya Etongrafik Modelleri" (The World Etongraphic Sample) Todo, Marqwesa, Nayer ve Tibet'te poliandri evlenme türü olduğunu belirtmiştir (İbrahimi, 1998, s. 12).

7.4. OTURULAN YERE GÖRE EVLİLİK TÜRLERİ

7.4.1. PATRİLOKAL

Yunanca anlamı “babanın evi” olan patrilokal evlenme türünde evlenen çift kocasının ailesiyle ya da ailenin yakınında yerleşim göstermektedir (Macionis, 2017, s. 463). Genellikle kırsal kesimlerde ve geniş ailelerde rastlanan patrilokal evlenme türü, gelenek ve göreneklere bağlı kalan toplumlarda karşımıza çıkmaktadır (Deniz, 2019, s. 20).

7.4.2. MATRİLOKAL

Bu evlenme türünde evlenen çift, kadının ailesiyle birlikte ya da ailenin yakınında ikamet etmektedir (Macionis, 2017, s. 464). Erkeğin karısının evine yerleşmesi sonucu mevcuttaki yerleşim yeri kurallarını tersine döndürerek, kadın merkezli yerleşimi ön plana çıkarmaktadır (Taş, 2018, s. 341).

Kızın ve ailesinin sahip olduğu statünün yüksekliği, kızın tek çocuk olması veya bir erkek kardeşe sahip olmaması matrilokal evlilikler için kullanılan gerekçeler arasında kendini göstermektedir (Aslantürk ve Odabaş, 2021, s. 367).

7.4.3. NEOLOKAL

Sanayi toplumlarında rastlanan bu model, ekonominin izin vermesi neticesinde çiftin kendi evlerine çıkması sonucu oluşmaktadır (Macionis, 2017, s. 464). Günümüzde çoğunlukla kent merkezlerinde karşımıza çıkan neolokal evlenme türü, kadın ve erkeğin ailesinin yanına yerleşmeyerek ayrı bir evde oturmasını temel almaktadır (Deniz, 2019, s. 20). Yeni evli çiftlerin evlendiklerinde yeni bir eve çıkması ve yaşamlarını kendi evlerinde sürdürmeleri, modern dönemle özdeşleşmiş olan çekirdek ailelerin ortaya çıkmasına da olanak sağlamıştır (Aydın ve Bahadır, 2019, s. 218).

8. TÜRKİYEDE EVLENME BİÇİMLERİ

Her ülkenin özgün kültürüne uygun olarak farklı evlenme biçimleri ortaya çıkabilmektedir. Nitekim Türkiye’de 33 çeşit evlenme biçiminin bulunduğu tespit edilmiştir (Sezen, 2005).

Görücü Usulü İle Evlenme: Gelenekselliğin ağır bastığı toplumlarda karşılaşılan bu evlilik biçiminde kız seçme girişimi, evlenecek gencin annesi, babası ya da diğer yakınları tarafından başlatılmaktadır (Sezen, 2005, s. 186-187)

Kız Kaçırma (Düğünsüz Evlenme): Ailelerin evliliğe karşı çıkması sonucu meydana gelen kız kaçırma olayı genellikle sosyo-ekonomik sebeplerden ve kız tarafının engellemesi sonucu kendisini göstermektedir. Bu engeller arasında kız tarafının başlık parası istemesi de önemli bir yer tutmaktadır. Kız kaçırma olayı iki biçimde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki delikanlı ile kızın anlaşması üzerine kızın kaçırılmasıyken ikincisi ise kızın zorla kaçırılmasıdır (Sezen, 2005, s. 187).

Başlık Parası Karşılığında Evlenme: Anadolu’nun pek çok yerinde evlenecek kızın ailesine ödenen paraya

denmektedir. Bu ödeme nakit paranın yanı sıra; altın, ev, tarla, canlı hayvan ve bahçe olarak da gerçekleşebilmektedir. Başlık parasının miktarı ve biçimi üzerinde yapılan pazarlığa ise "başlık kesme" denmektedir (Sezen, 2005, s. 187).

Oturak Alma Evlilik: Kızın bohçasını alarak oğlanın evine gidip oturması durumuna 'oturak alma' denmektedir. Kütahya, Sivas, Kastamonu illerinde rastlanan bu evlilik türü aynı zamanda "erkeğin kız tarafından kaçırılması" olarak da ifade edilebilir (Sezen, 2005, s. 187).

Başörtüsü Kaçırma Yolu ile Evlilik: Yerel adı "dezmal kaçırması" olan evlilik türüne göre kıza ait bir eşyanın kaçırılması, kızın kaçırılmasıyla eş tutulmaktadır. Hakkari, Van, Erzurum ve Ağrı illerinin bazı ilçelerinde rastlanan bu geleneğe göre evde, çeşmede ya da yolda bir kızın baş örtüsü bir erkek tarafından kaçırılırsa, baş örtüsü kaçırılmış olan kızın iffeti bozulmuş sayılmaktadır. Bu durum nezdinde kan dökülmemesi ve çatışmalar yaşanmaması için oğlanın ailesi kız tarafıyla anlaşmak zorundadır (Sezen, 2005, s. 188).

Beşik Kertme Evliliği: Ülkemizde rastlanan bir evlenme türü olan beşik kertmeliği, Dede Korkut Kitabı'nda da kendinden söz ettiren çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. Sosyo-ekonomik ve psikolojik temellere dayanan bu evlilik biçiminde birbirini seven eş-dost, komşu veya yakınlar çocukları daha beşikteyken, beşiklerine bir kertme vurarak nişanı gerçekleştirirler (Sezen, 2005, s. 188).

Taygeldi Evlilik: Dul bir kadının çocuklarını alarak dul bir erkekle ya da dul bir erkeğin çocuklarını alarak dul bir kadınla yaşaması sonucu olan evliliğe verilen isimdir. Sosyo-ekonomik ve psikolojik temellere dayanan bu evlilik biçiminde kadın ve erkeğin yanında getirdikleri çocuklar "taygeldi" olarak adlandırılır (Sezen, 2005, s. 188).

Kuma Getirme Evliliği: Cumhuriyetten önce, karısı kısır olan ya da erkek çocuk doğuramayan erkek, yeniden evlenirdi ve ilk kadın yeni gelenin yanında ikinci plana düşerdi. İkinci plana düşmemek için ise ikinci kadını kendisi bulur ve gelen kadın kendisine kayınvalide gözüyle bakardı (Sezen, 2005, s. 188).

Berder (Bedel) Evliliği: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da rastlanan bu evlilik biçiminde başlık sorununu ortadan kaldırmak için iki aile, karşılıklı olarak hem kızlarını hem de oğullarını birlikte evlendirerek bu adeti gerçekleştirirdi (Sezen, 2005, s. 189).

Kepir (Yaban Değişimi) Evliliği: Zor kullanılarak gerçekleştirilen bu evlilik biçiminde evlenmek isteyen fakat başlık parası ve düğün masraflarını karşılayamayan bekâr iki arkadaş, kendi aralarında kız kardeşlerini değiştirerek birbirlerine teslim ettikleri kızlara zorla sahip olurlar. Böylelikle bir evden bir kız çıkarken bir gelin girmiş olur (Sezen, 2005, s. 189).

Ölen Kardeşin Karısı ile Evlenme: Törelerden kaynaklı olarak gerçekleşen bu evlilik biçiminde amaçlanan

şey namusu başkalarına kaptırmamaktır. Ölen kardeşin karısı ya bekâr olan erkek kardeşle evlendirilir ya da evli olan erkek kardeşe ikinci eş olarak alınır (Sezen, 2005, s. 189).

Baldızla Evlilik: Eşinin ölümünden sonra dul kalan erkeğin eşinin kız kardeşiyle (baldızıyla) evlenmesi sonucu gerçekleşmektedir. Öksüz kalan çocuklara daha hoşgörülü davranabileceği düşüncesiyle "üvey anne" teyze olarak seçilmektedir (Sezen, 2005, s. 190).

İçgüveyi Evliliği: Ekonomik durumu iyi olan ve erkek çocuğu olmayan aileler, kızlarını dışarı vermek yerine "içgüveyi" olarak damadı evlerine almak istemektedir. Genellikle tek kızları olan ailelerin başvurduğu bir yöntem olan içgüveyi evlilikte, erkeğin ekonomik özgürlüğünü sınırlı olduğu görülmektedir (Sezen, 2005, s. 190).

Yetim Evliliği: Temelinde yardımlaşma ve dayanışma arzusu yatan bu evlilikte annesi ve babası ölmüş kardeşleri olmayan bir kız ile erkeğin, kimsesiz kalmamaları adına yakın akrabalarından biriyle evlendirilmesidir (Sezen, 2005, s. 190).

Yakın Akraba Evliliği: Aralarında bir akrabalık bağı bulunan ve bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında şekillenen zümrelerdir. Kırsal kesimlerde öncelik verilen bu evlilik türü, mirasın bölünmemesi, yakın akrabaların kayınvalide ve kayınpedere yaşlılıkta daha iyi bakabilecekleri düşüncesi ile gerçekleştirilmektedir (Sezen, 2005, s. 190).

Oldu Bitti Evlilik: Erkeğin zayıf yanlarını yakalayan kızın zorla ilişkiye girmesi sonucu gerçekleştirilen evliliklerdir. Aynı zamanda erkeğin de kızın zayıf yanlarını yakalayıp iğfal etmesi sonucunda da gerçekleşmektedir (Sezen, 2005, s. 190).

Para Karşılığı Evlenme: İlköğretim çağında olan çocukların okula gönderilmeyerek ya da okuldan alınarak para karşılığı ile evlendirilmesine denmektedir. Çocuk yaştaki kızların yaşlı ve engelli insanlara satılması ile gerçekleştirilmektedir (Sezen, 2005, s. 191).

Kan Parası Karşılığı Evlenme: Temelinde eğitimsizlik yatan bu ilkel evlilik biçiminde öldürülen kişinin kan bedeli para, altın, ev ve benzeri yanı sıra kız verilerek de kapatılmaya çalışılmaktadır (Sezen, 2005, s. 191).

Öç Alma Karşılığı Evlenme: Aralarında kan davası bulunan ailelerin, karşı tarafın onurunu incitmek için başvurdukları yönteme denmektedir (Sezen, 2005, s. 191).

Çok Eşle Evlilik: Cumhuriyetten sonra yasaklanan çok eşle evlilik, eğitim düzeyinin yüksek olduğu yerlerde ortadan kalkmış olmasına rağmen, eğitimin düşük olduğu kırsal kesimlerde devam etmektedir (Sezen, 2005, s. 191).

Anlaşmalı Evlilik: Dul kalan kadın ve erkeklerin yaşlılık dönemlerinde gerçekleştirdikleri evlilik biçimine denmektedir (Sezen, 2005, s. 191).

Hileli Evlilik: Kamu kuruluşlarından emekli olan yaşlı ve dul erkeklerin vefat ettikten sonra maaşlarının bir yakını tarafından alınması için başvurulan evlilik biçimidir (Sezen, 2005, s. 191).

Rastlantı Evliliği: Başı sonu düşünülmeden, rastlantı sonucu gerçekleştirilen evliliklerdir. Bir yolculuk sırasında veya eş dost evinde karşılaşma, telefonda duyulan sesten etkilenme gibi nedenler sonucunda bu evliliğe karar verilmektedir (Sezen, 2005, s. 192).

İlan Yoluyla Eş Seçme (Evlenme): Gazete, dergi, internet ve televizyonlara ilan vererek hem kendi özelliklerini hem de aradığı eşte istediği özellikleri belirtmesi sonucu gidilen evlilik yoludur (Sezen, 2005, s. 192).

Tercihli Evlilik: Genellikle komşu ve yakın akrabalar arasında gerçekleşen bu evlilik türü çoğunlukla anne, baba, büyük anne ve büyük baba gibi büyüklerin onayı ile gerçekleşmektedir (Sezen, 2005, s. 192).

Yabancı İle Evlilik: Yurt dışında çalışan ve işçi olanların gerçekleştirdikleri evlilik biçimine denmektedir. Genellikle yabancıdan kız alma ve yabancıya kız verme olarak görülmektedir (Sezen, 2005, s. 192).

Farklı Mezhep Evliliği: Farklı din ve mezheplerdeki kişilerin birbirlerini sevmesi sonucu karşılarına çıkan bu engelleri aşarak mutlu bir evlilik kurabilmesini içerir (Sezen, 2005, s. 192).

Metres Edinme Evliliği: Eğitimsiz zenginlerin refah ve zenginlik göstergesi olan "metres edinme" olayı, başka bir evde ikame ettirilen ikinci bir kadının her türlü bakım ve masrafının karşılanması sonucu gerçekleşmektedir (Sezen, 2005, s. 193).

Muta Evliliği: Geçici süre için yapılan evliliklerdir (Sezen, 2005, s. 193).

Dış Güveyi Evlilik: Türk erkeklerinin "dış güveyilik" konusuna ilgi duydukları ve bu konuda istekli oldukları göz önündedir (Sezen, 2005, s. 193).

Dul Evliliği: Karısından ayrılmış ya da karısı ölmüş bir erkeğin, kocasından ayrılmış ya da kocası ölmüş bir kadın ile evlenmesi (Sezen, 2005, s. 193).

Tanışıp Anlaşarak Evlenme: Eğitim düzeyinin yüksek olduğu büyük kentlerde kız ve erkeğin bir süre arkadaşlık yapıp birbirlerini tanıdıktan sonra gerçekleştirdikleri evliliklerdir. Eğitim düzeyi yüksek, ekonomik özgürlüklerine ulaşmış ve kişiliğini bulmuş kişiler bu yolla evlenmeyi seçmektedirler (Sezen, 2005, s. 193).

Televizyon Evliliği: Televizyon kanallarının bazılarında reyting amacıyla yürütülen ve evlenmek isteyen

kişilerin ilgili kanala davet edilerek bir süre bir arada tutulması ile gerçekleşmektedir (Sezen, 2005, s. 193).

9. GÖRÜCÜ USULU İLE EVLENME

Geleneksel toplumlarda yaygın olarak karşımıza çıkan görücü usulü evliliklerde eş seçme hakkı evlenecek kişiden alınarak aile büyüklerine verilmektedir. Daha çok mantık çerçevesinde gerçekleştirilen bu evlilik biçimi, iki kişinin aracılar sayesinde tanışıp, konuşması ve anlaşması sonucu gerçekleşmektedir. Evlenecek kişiler evlilik öncesinde birbirlerini tanıma imkânı bulamaz ya da az bulabilirler. Görücü usulü ile gerçekleşen evliliklerden kimi boşanma ile sonuçlanırken kimi ise gayet iyi devam etmektedir (Öner, 2016, s. 6).

Bu evlilik biçiminde üç temel fail bulunmaktadır.

Arabulucu: Aileleri tanıştırma görevi üstlenen ve bu evlilik biçiminde etkin bir rol oynayan kişiler arabuluculardır. Genellikle yaşlı ve kadın olan bu arabulucular, sosyo-ekonomik statüleri benzer olan iki ailedeki uygun eş adaylarını bularak, bu kişileri ailelere tavsiye etmektir (Aytemir Nüfusçu ve Yılmaz, 2012, s. 5).

Kız Tarafı: Erkek eş adayının tamamen tanınmadığı için kız ailesi genellikle erkeğin ailesinin sosyal ve ekonomik sermayesini ve bu sermayenin potansiyelini değerlendirmektedir (Aytemir Nüfusçu ve Yılmaz, 2012, s. 5).

Erkek Tarafı: Erkek tarafı genellikle kız tarafının namus ve saygınlığı açısından edinmiş olduğu üne, kızın güzelliğine, ev işlerindeki becerisine, çocuk bakma yeteneğine dikkat etmektedir. Bununla birlikte kız babasının erkek tarafından istediği başlık parası, kızı almak için kız tarafına sunulan hediyelerde görücü usulü evliliğin tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır (Aytemir Nüfusçu ve Yılmaz, 2012, s. 5).

Günümüz toplumunda evlenilecek kişilerin uzun süre tanışması gerektiğine dair olan yaygın kanı karşısında görücü usulü evliliklerde olan katı ve keskin kurallar bu durumu reddetmektedir. Görücü usulü evliliklerde olan "nişan süreci" flört dönemine benzeyen bir tanışma sürecini içermektedir. Bu evlilik biçiminde evlenecek olan kişiler karşılıklı ilişki içerisindeki duygusal bağı, ölçütleri birbirlerine uyumlu olduğu takdirde nişanlılık döneminde yaşamaktadırlar. Bu evlilik tipinde eş adaylarının görüşmesi ve aralarında oluşacak duygusal bağın temeli, ailelerin onay ve desteği ile gerçekleşmektedir (Çakıcı, 2016, s. 17).

9.1. GÖRÜCÜ USULÜ EVLENMENİN AŞAMALARI

9.1.1. KIZ İSTEME VE SÖZ KESME AŞAMASI

Bu evlilik biçiminde evlenecek olan eşlerin birbirleriyle tanışması ve etkilenmesi neticesinde kız isteme merasimi gerçekleşmektedir. Söz kesme merasimi ise tanışılan kişinin eş adaylığına uygun olup olmadığına karar verilmesi sonucu yapılmaktadır (Yılmazçoban, 2008, s. 154).

9.1.2. NİŞAN AŞAMASI

Kız isteme ve söz kesme merasiminde sonra yakın akrabalar ve aileler arasında nişan merasimi gerçekleşmektedir. Nişan yüzüğü takılarak birliktelik resmileşmiş olur. Nişan arifesinde aileler arası ziyaretler artar, eş adayları aileler aracılığıyla bir araya gelerek birbirlerini tanımaya çalışırlar. Erkek ve kız arasındaki birlikteliğin nişanlılığa dönüşmesi için "nişan töreni" topluma ve çevreye duyurularak gerçekleştirilir. Görücü usulü ile evlenecek çiftler arasında gerçekleşen nişan töreninde ise çiftlere verilen karşılıklı birbirini tanıma fırsatı ailelerin engellemesiyle karşılaşabilir (Yılmazçoban, 2008, s. 155).

9.1.3. Nikâh Aşaması

Görücü usulü ile evlenecek çiftlerin nikâh töreni, nişanlı adayların eş olabileceği kararının verilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Nikâh aşamasından sonra geri dönülmez ve birliktelik ciddi olarak geçerlilik kazanır. Nikâh törenine yakın akrabalar, arkadaş çevresi, tanıdıklar ve aile üyeleri davet edilir (Yılmazçoban, 2008, s. 156).

Genellikle erkek egemen toplumlarda ve kırsal kesimlerde görülen bu evlilik biçiminde bireyler birçok konuda kendi başlarına karar verme yetkisine sahip olmamakla birlikte içinde bulundukları toplumsal sistemin değer ve normlarına göre harekela birlikte içinde bulundukları toplumsal sistemin değer ve normlarına göre hareket etmek durumundadır (Gürbüz, 2019, s. 69).

Görücü usulü evlilik biçiminde gençler adına karar alanlar aile büyükleridir ve bu kararlar gençlere sadece tebliğ edilir (Gürbüz, 2019, s. 68-69). Bu bakımdan bakıldığında söz sahibi olan ailelerken kendi hayatlarında izleyici olan ise gençlerdir.

10. BULGULAR VE YORUMU

10.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

10.1.1. Yaş Dağılımı ve Medeni Hal

Araştırmanın verilerine bakıldığında, örneklem grubunun yaş açısından 34,3'ü 25-39 yaş aralığında, %40'ı 40-54 yaş aralığında ve %25,7'si ise 55 yaş ve üstünden oluştuğu görülecektir. Katılım sağlayan 35 kişiden yüzde olarak 34,3'e sahip olan 25-39 yaş aralığındaki bireyler bize görücü usulü evliliklerin tarihe gömülmediğini ve yakın geçmişe kadar kendi hala gösterdiğini belirtmektedir.

Benzer bir şekilde verilere göre katılımcılarımızın %57,1'i evliyken %25,7'si dul, %17,1'i ise bekârdır. Bu veriler incelendiğinde katılımcılarımızın büyük çoğunluğu görücü usulü ile gerçekleştirdikleri evliliklerini halen devam ettirmektedir

Tablo 1. Eğitim Düzeyi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Okur-yazar	5	14,3	14,3
	İlkokul	9	25,7	40,0
	Ortaokul	8	22,9	62,9
	Lise	9	25,7	88,6
	Ön Lisans	3	8,6	97,1
	Lisansüstü	1	2,9	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 1'de yer alan eğitim düzeylerine göre örneklem grubumuzdan beş kişi okuryazar değilken diğer dokuz kişi en az ilkokul seviyesinde eğitim almıştır. Dokuz kişi öğretim hayatını liseyle tamamlarken üç kişi üniversite de iki yıllık bir bölümden mezun olmuş, bir kişi de üniversite eğitiminden sonra yüksek lisans eğitimi almıştır. Bu verilere göre görücü usulü evliliklerin geri kalmışlıkla nitelenemeyeceği, yalnız kırsal kesimde ve okumamış bireylerin başvurduğu bir evlilik biçimi olmadığı gözler önündedir.

Tablo 2. Mesleki Dağılım

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İşçi	2	5,7	5,7
	Serbest Meslek	2	5,7	11,4
	Memur	1	2,9	14,3
	Temizlik Personeli	2	5,7	20,0
	Nalbur	2	5,7	25,7
	Acil Tıp Teknisyeni	1	2,9	28,6
	Hemşire	1	2,9	31,4
	Makine Teknisyeni	1	2,9	34,3
	İtfaiyeci	1	2,9	37,1
	Akademisyen	1	2,9	40,0
	Hayvancılık	3	8,6	48,6
	Esnaf	4	11,4	60,0
	Teknik Servis Elemanı	2	5,7	65,7
	Şoför	3	8,6	74,3
	Güvenlik Görevlisi	2	5,7	80,0
	Emekli	2	5,7	85,7
	Perdeci	2	5,7	91,4
	Oto Tamir İşletmecisi	3	8,6	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 2'ye göre örneklem grubumuzun bir kısmının eğitim düzeyi ile eşdeğer meslek gruplarında çalıştığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan görücü usulü evliliği yapanlar hiç de tümüyle kırsal kesim vatandaşlar veya doğrudan çiftçiler falan değildir. Pekala şehirli meslek erbabı erkekler de görücü usulü evlilik yapabiliyorlarmış. Bu tablodan anlaşılan en önemli çıkarım budur. Dolayısıyla bu konu bir sınıf veya tabaka konusu değil, daha çok bir kültür ve gelenek konusudur. Çözümü de sınıflı veya tabakalı bir analiz yapmakla değil, yanlış geleneklerle ilgili farkındalık oluşturmak ve eğitim vermekle mümkün görünmektedir.

Tablo 3. Gelir Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	2000-4000	3	8,6	8,6
	4000-6000	24	68,6	77,1
	6000-8000	5	14,3	91,4

	8000-10000	3	8,6	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 3 incelendiğinde katılımcılarımızın yarısından fazlasının 4000-6000 arasında aylık gelir elde ettiği görülmüştür. Bu aralıkta gelir elde eden kişi sayısı yüzde 68'e denk gelecek şekilde 24 kişi ile zirve yapmıştır. En alt gelir düzeyine tabi olanların sayısı ile en üst düzey gelire tabi olanların sayısı 3'er kişi ile aynıdır. Katılımcılarımızdan 5 kişinin geliri ise 6000 ve 8000 arasındadır. Dolayısıyla örneklemimiz büyük oranda Türkiye genelini yansıtan bir sosyoekonomik profil sunmaktadır. Asgari gelir düzeyi en yaygın gelir düzeyini temsil etmektedir.

Tablo 4. Evlilik Yaşı

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	19	2	5,7	5,7
	21	3	8,6	14,3
	22	2	5,7	20,0
	23	1	2,9	22,9
	25	3	8,6	31,4
	26	1	2,9	34,3
	27	1	2,9	37,1
	29	3	8,6	45,7
	30	6	17,1	62,9
	31	2	5,7	68,6
	33	3	8,6	77,1
	35	5	14,3	91,4
	36	1	2,9	94,3
	39	1	2,9	97,1
	42	1	2,9	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 4'e göre örneklem grubumuzun evlilik yaşlarının dağılımı incelendiğinde görülecektir ki, en erken evlenen 19 yaşında, en geç evlenen ise 42 yaşında görücü usulü ile evliliğini gerçekleştirmiştir. Katılımcılarımızdan büyük çoğunluğunun evliliğini 27 yaşından sonra gerçekleştirmesi bireyin evlilik konusunda yaş olgusu üzerinden baskı görmüş olabileceğine işaret etmektedir.

Katılımcılara mülakatlarda evlenme kararının nasıl ortaya çıktığı da sorulmuştur. Bu açık uçlu sorulara verilen serbest cevapların dikkat çekenleri şöyledir:

Soru: Evlenme kararı ilk kez nasıl ortaya çıktı?

"Evlenmeyi istiyordum ama çok içime kapanıktım. Kimseyle görüşmez, konuşmazdım. Birine bir şey demeye hep çekinirdim. Ben böyle olunca da ailem duruma el attı. Annemler, teyzemler sordu soruşturdu, eşimi buldu." (K5)

"İlerleyen yaşım sebebiyle evlilik konusunda hem ailemin hem de çevrenin üstümde büyük bir baskısı oldu. Çünkü kurulu bir düzenim ve işim olduğu için onlara göre artık evlenmem gerekiyordu. Bu yüzden

de ailem bana gelin adayı aramaya koyuldu." (K6)

"Daha önce evlenip ayrılmıştım. Çocuğumla tek basıma yasıyordum ailem böyle devam etsin istemedikleri için tanıdıkları araya sokup bana birini ayarladılar." (K10)

"Annem çok yaşlıydı ve hem evin işlerine hem ahırın işlerine tek başına yetemiyordu. Bana sana birini alalım dedi bende söz söyleyemedim." (K11)

"Eşim Almanya da yaşayan amcamın kızıydı, çok uzun yıllar orda yaşadılar. Amcamlar Türkiye'ye döndüğün de bu ikisini evlendirelim deyip bizi evlendirmeye karar verdiler." (K12)

"Bizim oralarda zaten kimse kimseyi severek almamıştır. Bize de kısmet olmadı. Babam beğenmiş geldi dedi çok hamaratmış bende tamam dedim." (K13)

"Annem gitmiş eşimin ailesiyle görüşmüş. Eşimin elinden o dönem her iş geldiği için herkes tarafından sevilen biriydi. Onun ailesi de bakmış benim işim var, maaşım var kabul etmiş. Sonra gelip bana dediler bende olur dedim." (K15)

"Kendime akademik kariyer hedefi koyunca evlilik de dâhil hayatımda pek çok şeyi ihmal ettim. Hal böyle olunca da duruma annem el attı" (K24)

"Aslına bakarsan ben istedim. Yani aileme ben açtım konusunu. Evlenmek istediğimi hatta onlarında onayının olacağı bir kişiyle evlenmek istediğimi belirttim." (K31)

Kuzenimin arkadaşıydı eski eşim. Evlenmemişti hiç o da benim gibi. Hiç karşılaşmamıştım ben ama sürekli adından bahsederlerdi bana, överlerdi onu. Sonra ailem bizim çok yakışacağımızı, anlaşacağımızı söyleyince görüşmeye başladık." (K34)

Verilen cevaplar incelendiğinde katılımcılardan 2, 3, 4 ve 14 katılımcı 6 gibi evlilik kararının yaşı ilerlediği için ortaya çıktığını belirtirken, katılımcı 1, 7, 9 ve 34 ise katılımcı 11 gibi eş seçiminin ailesi tarafından yapıldığını belirtmiştir. Katılımcı 8 ise ilişkisi bittikten sonra bir daha kendine göre birini bulamayacağı düşüncesi ile görücü usulü evlenmeyi seçmiştir. Katılımcı 24 eğitim hayatına odaklanınca evliliği unuttuğunu belirtirken katılımcı 31 ise kendisi bu evlenme biçimini istediğini direk ailesine belirttiğini ifade etmiştir. Kalan katılımcıların cevapları ise yukarıdaki cevaplarla neredeyse aynıdır. Buradan anlaşılacağı üzere görücü usulü evliliklerde büyük oranda ailelerin kendi isteklerinde gelin alma arzusu ve "evlilik yaşı" olarak belirtilen yaşın aşılması durumunda görücü usulü evliliğe başvurulduğu dikkat çekmektedir.

10.1.2. KATILIMCILARIN EVLİLİK ÖNCESİNE DAİR GENEL BİLGİLERİ

Tablo 5. Evleneceğiniz kişiyi isteme merasiminden önce hiç gördünüz mü" sorusuna verilen cevapların analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	16	45,7	45,7
	Hayır	19	54,3	100,0
	Total	35	100,0	

Beşinci tabloya bakıldığında, örneklem grubumuzun % 45,7'sinin evlilik öncesi eş adaylarını gördüğü, % 54,3'ünün ise evlilik öncesi eş adaylarını görmediği anlaşılacaktır. Bu durum aslında büyük bir mağduriyetin kapısını da aralamaktadır. Evlenecek olan kişilerin evlilik öncesi birbirlerini görmemesi bireyler arası iletişim ve etkileşimin önüne büyük bir engel teşkil edebilmektedir. Bunun da ötesinde, pekala bahsedilen, vadedilen veya fotoğrafı gösterilen kişi değil başka bir kişi gelin edilebilecektir. Bu yapıldığında damadın buna itiraz etme durumu olmayacaktır zira görmemiş, tanımamış, bilmemiştir. Neye göre, kime göre itiraz edecektir. Nitekim söylencede bunun yeri olduğu gibi, ileride görülecektir ki, araştırmamızın 35 kişilik sınırlı örneklemi içerisinde bile böylesi buz gibi iki örnek söz konusudur ve fecaat bir erkek mağduriyetinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Katılımcılara mülakatlarda nasıl bir evlilik hayal ettikleri sorulmuş ve açık uçlu sorulara cevapları da alınmıştır. İlgili cevapların öne çıkanları aşağıdaki gibidir:

Soru: Nasıl bir evlilik hayal ediyordunuz? Hayallerinizdeki evliliğin esin kaynağı neydi? Filmler mi? Romanlar mı? Şiirler mi? Yoksa sosyal çevreniz mi? Hayallerinizi ne derece gerçekleştirebildiniz?

"Hayallerimin çoğunu gerçekleştiremedim. Hep içimde ukde olarak kaldı bazı şeyler. Hayatımın kararlarını kendim almak istedim ama olmadı işte." (K1)

"Benim zamanımda Yeşilçam'ın duygusal filmleri meşhurdu. Gençlik zamanlarımızda şimdiki gibi istediğimiz filme kitaba bu kadar kolay ulaşamıyorduk. Olası bir aşk hayatımın şekillenmesinde hep bu filmleri örnek aldım. Sonrasında filmlerde yaşanan aşkların gerçekten sadece filmlerde olabileceğini anladım. İnsanların düşünce yapıları davranışları benim yaklaşımıma karşı takındıkları tavırlar beni daha çok yalnızlığa itti haliyle de hayallerimin birçoğunu gerçekleştiremedim. Eşim ise muhafazakâr bir aile ve köy hayatında büyüdüğü için aşk konusunda pek bilgili ve hayalperest değildi." (K2)

"Herkes severek evlenmeyi hayal ediyordur benden onlardandım. Ama bu şekilde de ben eşimi çok sevdim. Hayal ettiğim yerdeyim." (K3)

"Hayal kurana kadar bir baktım evlenmişim." (K4)

"Aşık olduğum kişiyle evlenmeyi hayal ediyordum ama hayallerin gerçek olmadığını anladım." (K5)

"Sağlıklı bir eş..." (K14)

Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde öne çıkan cevaplar yukarıda belirtilmiştir. Bununla birlikte katılımcı 6 tıpkı katılımcı 2 gibi dizilerdeki gibi bir aşk hayal ederken evliliğinde aradığını bulamamış. Katılımcı 9 ise tıpkı katılımcı 4 gibi hayatıyla ilgili hayal bile kuramadan kendisini evli bulmuş. Verilen tüm cevaplar göz önüne alındığında katılımcı 3 ve 7 hariç kendi kurdukları hayaller ve düşünceler doğrultusunda evlilik gerçekleştirebilen bir katılımcı olmamıştır. Bununla birlikte bazı katılımcıların evlilikle ilgili hayali bile yokken evlenmek zorunda bırakılmış.

Tablo 6. "Evleneceğiniz kişiyle isteme merasiminden önce konuştunuz mu?" sorusuna verilen cevapların analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	19	54,3	54,3
	Hayır	16	45,7	100,0
	Total	35	100,0	

Katılımcılarımızdan yüzde 54,3'üne tekabül eden 19 kişisi isteme merasiminden önce evleneceği kişi ile konuşma imkânı sağlamışken yine bu katılımcılarımızdan 3'ü eş adayıyla yüz yüze değil telefon aracılığı ile konuştuğunu belirtmiştir. Telefonla konuşma faktöründen dolayı görmeme ama konuşma farkı ortaya çıkmıştır. Verilerdeki bu durumun yanıltıcı olabileceğine dikkat edilmelidir. Buradan hareketle evlilik öncesi eş adayını görme ve eş adayıyla konuşmaya ait aşağıdaki grafik incelenebilir:

Tablo 7. "Evleneceğiniz kişiyle evlenmeden önce kaç kez kamuya açık bir yerde buluşup görüştünüz, konuşup, çay-kahve içme, yemek yeme imkânı buldunuz" sorusuna verilen cevapların analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Bir kez	4	11,4	11,4
Geçerli	Bir iki kez	5	14,3	25,7
	Birkaç kez	2	5,7	31,4
	Çok kez	5	14,3	45,7
	Hayır görüşmedim	19	54,3	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların % 54,3'ünün evlilik öncesi eş adayları ile herhangi bir aktivite geçekleştiremediği, % 45,7'lik kısmının ise en az bir iki kez olsun bu eylemleri gerçekleştirme imkânı bulduğu anlaşılmıştır. Bu durum da aslında bizlere bireylerin evlilik öncesi birbirlerini tanıma noktasında eksikler yaşadığını, birbirleri ile herhangi bir iletişim kurup vakit geçiremediğinden dolayı aynı eş adaylarının birbirini tanıma ve kaynaşma noktasında sorunlar yaratacağını göstermektedir. Oysa bu durumlar son derece olağan olumsuz ihtimallerdir. Asıl sorun gelin adayını görmeyen damat adaylarının yarıdan fazlasının bir sürprizle karşılaşma ihtimalidir ve söylencede yer bulduğu üzere, örneklem grubumuz içinde iki kişi de, olabilecek en kötü senaryoyu yaşayarak bir örnek vadedilen kişinin ablası ile evlenmek zorunda kalırken diğer örnek ise çok daha kötü bir şekilde gösterilmeyen kişinin gerdek gecesi sakat ve bir ayağının olmadığına şahit olmuştur.

Tablo 8. "Evleneceğiniz kişiyle, evlenmeden önce anne-babasından gizli de olsa, görüşüp, konuşabildiniz mi" sorusuna ilişkin verilerin analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Bir kez	10	28,6	28,6
Geçerli	Bir iki kez	3	8,6	37,1
	Birkaç kez	2	5,7	42,9
	Çok kez	1	2,9	45,7
	Hayır görüşmedim	19	54,3	100,0
	Total	35	100,0	

Bu tablo incelendiğinde katılımcılarımızın yarıdan fazlası gizli görüşme gerçekleştirmemişken %45'lik kısmı ise ailelerinden habersiz görüştüğünü belirtmiştir. Katılımcılarımızdan 3'ü eş adayının gizlice görüşmeye gelirken yakalandığını belirtirken 2 kişi ise gizlice görüştükleri sırada tanıdıklar tarafından yakalanıp aile büyüklerine şikâyet edildiklerini belirtmiştir. Her ne kadar bu gizli görüşmeler gençlikte macera gibi algılansa da, sıhhatli bir tanışmanın önünde büyük bir engel oluşturduğuna şüphe yoktur. Bu da ileride hem erkek ve hem de kadın mağduriyetine sebep olabilmektedir.

Katılımcılara bu konularla ilgili olmak üzere mülakat soruları da sorulmuştur. Bu bağlamda çevrelerinde görücü usulü yerine, eşini kendisi severek seçenlerin olup olmadığı ve var ise bu durumun kendilerini nasıl etkilediği sorulmuştur. Cevapların öne çıkanları aşağıdaki gibidir:

Soru: Çevrenizde severek evlenenler var mıydı? Bu sizi nasıl etkiliyordu?

"Çevremdeki çoğu insan severek evlendi ama bu olay beni çok da kötü etkilemedi. Bu benim kaderim dedim geçtim." (K1)

"Arkadaşlarımdan severek evlenenler vardı. Bunlar beni "bir gün bende gerçekten sevebileceğim birini bulup evlenebilirim" ve "yaşıtlarım severek evleniyor güzel hayallerindeki gibi bir yaşam kuruyorlar bense hala hayatıma kimseyi alamadım kimseyi bulamayacağım ve yalnız bir şekilde bu hayatı sürdüreceğim" düşüncelerinin aralarına sıkıştırıyordu. 2. bahsettiğim düşünce yolunda ilerlerken gerek aile baskıları gerekse de ilerleyen yaşım nedeniyle evlendim ancak hayallerinizi tutkularınız yaşayabildiniz mi diye sorarsanız hayır o benim içimde hep bir ukde olarak kalacak." (K2)

"Çok vardı. Bu da beni etkiliyordu çünkü ben evlenemeyecek gibiydim. Arkadaşlarım, akrabalarım severek evleniyordu. Bu durumda bende bir baskı oluşturmuştu." (K7)

"Görücü usulü olsa da evlenip sevdiğim için çok etkilendiğimi söyleyemem." (K8)

"Benden iki yaş büyük arkadaşım vardı sevdiği kızı kaçırdı, evlendiler. Severek evlendikleri halde beni etkilemedi çünkü bana yanlış olarak geliyordu kaçarak evlenmek, laf, söz çok oluyordu o zamanlar." (K11)

"Evet etkilemez mi hem de çok etkilenirdim. Hep öyle bir evliliğim, düğünüm olsun isterdim. Ama

olmadı." (K14)

"Çok etkilendiğimi söyleyemem. Bana göre herkesin hayatı kendisinedir. Ben kendi hayatımı yaşar ona bakarım. Herkesin mutluluğu da mutsuzluğu da kendisinedir." (K28)

"Evliliğimin ilk yıllarında hep benim çekilecek çilem varmış o da buymuş dedim. Sonra eşimi sevince ne kadar yanlış yaptığımı anladım. Asıl benim için bir mükâfatmış eşim." (K33)

Vardı tabi neredeyse herkes severek evlenmişti. İlk evlendiğim yıllarda ben bir fabrikada çalışıyordum. İş arkadaşlarıma davetiyemi verdiğimde tepkilerini, bakışlarını unutmuyorum. O da tabi beni gençken üzerdi." (K35)

3. soruya verilen cevaplar incelendiğinde katılımcılardan birçoğu çevrelerindeki insanların severek evlenmesinden etkilenirken birçoğu da bu durum karşısında tepkisiz kalmıştır. Bunun sebepleri arasında evlenme biçiminin yanlış gelmesi, kaderinin böyle olduğunu düşünmesi ve evlendiği kişiyi sevmesi gösterilebilir.

10.1.3. LİKERT TİPİ SORULARA VERİLEN CEVAPLARIN ANALİZİ

Aşağıda örneklem grubuna sorulan likert tipi sorulara verilen cevapların analizi yer almaktadır.

Tablo 9. "İçinde bulunduğum sosyal çevre ve kültür itibariyle görücü usulü dışında bir evliliğin mümkün olabileceğini düşünmüyorum!" önermesine verilen cevapların analizi

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	11	31,4	31,4
	Katılıyorum	4	11,4	42,9
	Kısmen katılıyorum	8	22,9	65,7
	Katılmıyorum	5	14,3	82,0
	Kesinlikle katılmıyorum	7	20,0	100,0
	Toplam	35	100,0	

Bu önermeye verilen cevapların analizi, görücü usulü evliliklerin kırsaldaki erkekler için bir tercih veya tesadüf değil, pekâlâ kültür ve toplumsal yapı dolayımlı bir "zorunluluk" olduğunu göstermektedir. Bunun diğer anlamı, kırsal kesimin tutkun ve utangaç erkekleri için görücü usulü evliliklerde mağduriyet son derece olası bir durumdur.

Tablo 10. "Kendi kararımla evlensem, eşim yine aynı kişi olurdu!" önermesine verilen cevapların analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	2	5,7	5,7
	Katılıyorum	13	37,1	42,9
	Kısmen katılıyorum	8	22,9	65,7
	Katılmıyorum	6	17,1	82,9
	Kesinlikle katılmıyorum	6	17,1	100,0

	Toplam	35	100,0	

Tablo 10'ye göre katılımcın %34,2'si "Kendi kararımla evlensem, eşim yine aynı kişi olurdu" önermesine katılmadığını dile getirmiştir. Bu sonuç bizlere görücü usulü ile evlenen bireylerin en az üçte birinin eşlerinden memnun olmadığını gözler önüne sermektedir. Bu rakamların bir diğer anlamı, görücü usulü evlenen erkeklerin önemli bir bölümü yaptıkları evlilikten dolayı hayal kırıklığı yaşadıkları şeklindedir. İnsanlar sonuçtan mutsuzdur ve böyle bir evliliği hak etmediğini düşünmektedirler. Ortada bir mağduriyet olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 11. "Kendi kararımla evlensem, eşim başka birisi olabilirdi!" önermesine verilen cevapların analizi

		Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	13	37,1	37,1
	Katılıyorum	3	8,6	45,7
	Kısmen katılıyorum	12	34,3	80,0
	Katılmıyorum	6	17,1	97,1
	Kesinlikle katılmıyorum	1	2,9	100,0
	Toplam	35	100,0	

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Tablo 10'da sorulan "Kendi kararımla evlensem, eşim yine aynı kişi olurdu!" önermesine katılan bazı kişilerin bu soruda verdikleri cevapların örtüşmediği ve "Kendi kararımla evlensem, eşim başka birisi olabilirdi" önermesine cevap verirken katılımcıların 7'sinin birkaç saniye duraksadığı, gözlerini birkaç kez kırpıp bir şeyler düşündüğü gözlemlenmiştir. Bunun anlamının, katılımcıların bu konuda çok da net olamadıkları, ihtilaflı ve ikircikli bir ruh hali içinde oldukları yönündedir. Bir mağduriyet vardır ama bu çok da açık bir şekilde ifade edilememektedir. Belli ki, geleneksel toplum yapısı, ayıplanma ve dışlanma korkusu mağduriyeti örtmeyi ve gizlemeyi teşvik etmektedir. Zira katılımcıların yüzde 80'i eğer kendi kararı ile evlense eşinin başka birisi olabileceğini düşünebilmektedir.

Konuyla ilgili mülakat soruları da sorulmuş ve evlilik sürecinin detaylarının anlatılması istenmiştir. Mülakat sorularına verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

Soru: Görücü usulü evliliğiniz nasıl gerçekleşti? En dikkat çeken yönleriyle anlatabilir misiniz? Hiç aklınızdan çıkmayan anılarınız nelerdi? İyi ve kötü anılarınıza en azından birer tane örnek verebilir misiniz?

"Evlilik olayı çok hızlı şekilde gelişti 6 ay içinde bir anda kendimi evli olarak buldum. Görücü usulü evlilikte olaylar daha çok aile bireyleri ve büyüklerinin kontrollerinde gelişiyor sizin pek de müdahale olma durumunuz olmuyor." (K2)

"Annem tam sana göre birini buldum dedi bende baktım araştırdım, etkilendim. Sonrasında eşimin de rızasıyla evliliğe adımımızı attık. Kötü hiçbir anım olmadı çünkü her şey çok güzel ilerledi çünkü birbirimize ısınmıştık. İstemeden sonra da bir süre görüştük." (K8)

"Evlendiğimde ben ne ara evlendim dedim kendi kendime. İki ailede birbirini tanıdığından ortak noktalarımız çok olduğundan hızlı ilerledi. En dikkat çeken yönü biz kız istemeye gittiğimizde aile büyüklerinin kız istendikten sonra kız tarafının ailesinin birde kızımıza soralım demesiydi çünkü zaten kararlar çoktan verilmişti ki böyle durumlarda da bizlere söz asla düşmezdi" (K11)

"Amcamlar Almanya'dan döndüklerinde kuzenimle bizi evlendirdiler. Tabi kuzeniz ama birden karı koca olduk. Orda da farklı yetişmiş büyümüş. Haliyle birbirimizi çok yadırgadık. Ama kimseye de bir şey diyemedik akrabayız aileler birbirine girmesin diye. Çok tartışırdık kavga eksik olmazdı ama tabi zaman geçip de birbirimize alışınca düzeldik." (K12)

"Bana dediler köyde bir kız var sen gibi evlenmemiş, evlendirelim sizi. Bende tamam dedim. Dedim ama ah nerden dedim. Sonra kısa sürede her şey organize edildi. Ben dedim görüştürün tanıştırın ama kimsede ses yok. Anlam veremedim başta ama sonra anladım her şeyi. Düğün günü bir baktım eşim sakatmış meğer. Bir bacağı yok. Yani beni etkilemedi diyemem tabi böyle olsun istemezdim işi çünkü birazda oldu bittiye getirdiler. E o kadar hazırlıktı derken bende yok olmaz diyemedim, evlendik." (K14)

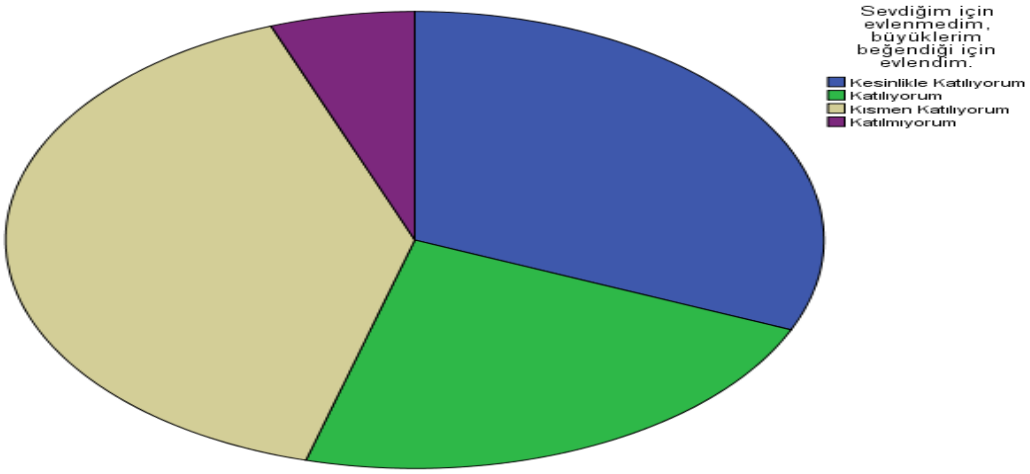
"Aileler görüştü anlaştı sonra bize dediler. Sonra ben eşimin abisiyle irtibat kurdum hep. İstemeydi sözdü nişandı. 7-8 ay içinde nişanlanıp evlendik. Nişanımız çok güzel olmuştu. Eşim çok güzel bir genç kızdı. Herkes imrenerek bakmıştı bize o zamanlar. Kötü anım şudur. İlk kızımın istemesinde yoktum. Ankara'daydım o sıra iş için. Eşim tekti. Tek başına o zaman bütün zorlukların üstesinden gelmeye çalıştı. Hep çok yalnız bıraktım onu. Her zaman tekti. Tek başına bir şeyler yapmaya çalıştı. Ailemde ne yalan söyleyeyim çok da iyi davranmadı ona." (K15)

"Eski eşimin fiziksel ve psikolojik bazı problemleri, engelleri vardı. Bu yüzden de yaşı ilerlemiş kimseyle evlenememişti. Benimde yaşım ilerleyince bana köylü seni X'in küçük kızıyla evlendirelim ayarlayalım da dedi. Ben de aileme anneme dedim onlarda sorgulamadı. Annemin de yaşı epey vardı, üstüne düşmedi sorup soruşturamadı. Biz hiç istemeydi nişandı uğraşmadık direk nikah yaptık. Ama bana denilen küçük kardeş yerine ablasıyla yani eşimle evlendirildim. Ha beni kimse tabii zorlamadı, elimi kolumu bağlamadı ama o masadan kalkıp gitmek de bana yakışmazdı. Sonra zaten evliliğimiz de uzun sürmedi çünkü rahatsızlıkları da giderek ilerledi." (K29)

Yukarıdaki cevaplar incelendiğinde katılımcılardan bazıları görücü usulü evlenmeyi istememesine, eşiyle aralarında çatışmalar yaşanmasına rağmen ses çıkarmayıp evliliğini sürdürmeye devam ettirmiştir. Çoğunlukla evlilikler kısa süre içerisinde gerçekleşmiş ve başta kötü şeyler yaşansa dahi çiftler birbirlerine zamanla alıştıkça yaşanan bu durumlar alışılmaya ve aşılmaya başlanmış. Katılımcı 14'ün evleneceği kişiyi tam olarak görmesine izin verilmemiş ve sağlık durumunu tespit etmesi engellenmiştir. Nitekim evleneceği

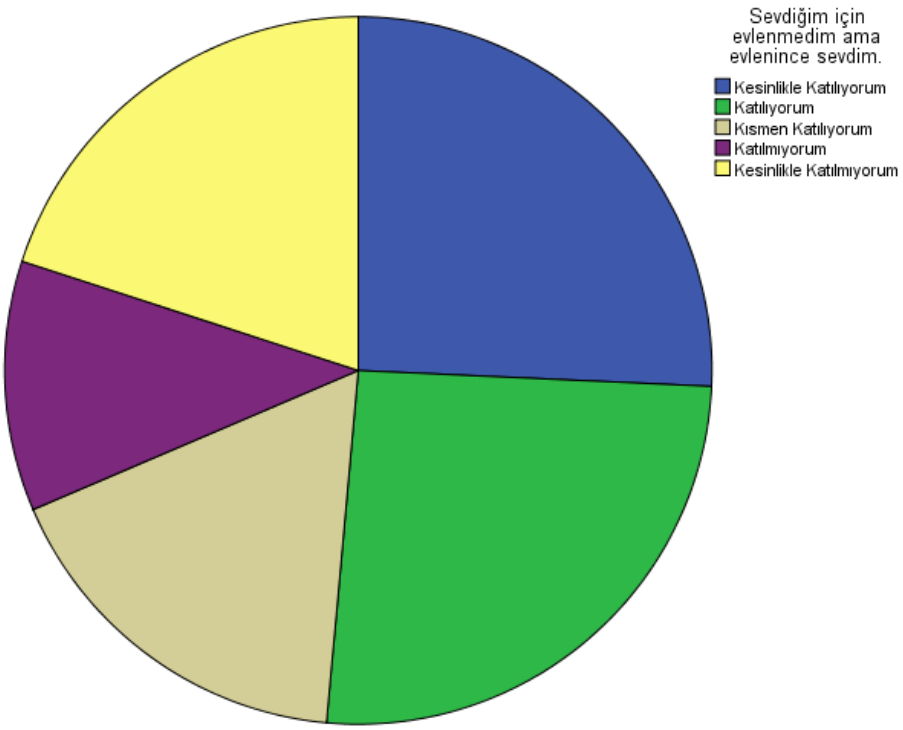
kişinin bacağının olmadığı anlaşılmış ama iş işten geçmiştir. Benzer bir şekilde, 29'un küçük kız kardeş gösterilerek büyük kız kardeşle evlendirilmesi ise erkek mağduriyetini anlatan en iyi örneklerden biridir. Bu örnekler çalışmanın varsayımlarını tümüyle doğrulamaktadır.

Grafik 1. "Sevdiğim için evlenmedim büyüklerim beğendiği için evlendim!" önermesine verilen cevapların analizi



Yukarıdaki grafik incelendiğinde görücü usulü ile evliliklerin kişinin arzu ve isteğinden ziyade büyüklerin istekleri doğrultusunda gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte bu soruyu cevaplayan katılımcılardan biri "Zaten gelini ben değil annem aldı" diye belirtme ihtiyacı hissetmiştir. Dolayısıyla görücü usulü evlilik yapan erkeklerin kahir ekseriyetinin sevmeden evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu bile başlı başına bir mağduriyet olarak görülebilir.

Grafik 2. "Sevdiğim için evlenmedim ama evlenince sevdim!" önermesine verilen cevapların analizi



Grafik incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (yüzde 80 kadarı) evlendikten sonra eşleriyle çok iyi anlaştıklarını ve uyum sağladıklarını belirterek bu soruya 3 farklı cevap üzerinden katılıyorum demiştir.

Tablo 12. "Görücü usulü evlilik, evlilik öncesi görüşmeleri gizli yapmaya mahkûm ediyor ve bu da karşılıklı dürüst bir sürecin gelişmesine engel oluyor!" önermesine ilişkin verilerin analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	6	17,1	17,1
	Katılıyorum	5	14,3	31,4
	Kısmen katılıyorum	9	25,7	57,1
	Katılmıyorum	8	22,9	80,0
	Kesinlikle katılmıyorum	7	20,0	100,0
	Total	35	100,0	

Katılımcıların yarısından fazlası gizli görüşmelerin bu evlilik yöntemi öncesinde eş adaylarının birbirini daha iyi tanımasına ufak da olsa olanak sağladığını beyan etmişlerdir. Katılımcılarımızdan 4'ü bu soruyu cevapladıktan sonra eş adayıyla gizli görüştüğünü belirtmiş, 1 kişi ise gizli bir görüşme ayarladığını ancak eş adayının annesine yakalandığı için görüşemediğini belirtmiştir. Oysa bilinmektedir ki, gizli yapılan işler sağlıklı değildir ve eş adaylarının da gizli görüşmesi sağlıklı bir tanışmayı sağlamayacaktır. Daha da önemlisi, açık veya gizli bir şekilde görüşemeyen yüzde 54'lük bir kitle vardır ve bu insanlar eşlerini hiçbir şekilde görmeden evlenmekte, aile kurmakta ve çocuk sahibi olmaktadırlar. Bunların önemli bir kısmının uyumsuz olma ihtimali söz konusudur. Bir kısmının ise tümüyle hayal kırıklığı yaşama ihtimali vardır. Bu haller pekâlâ görücü usulü evlenmenin erkekler için büyük bir mağduriyet, toplum için de büyük bir sorun olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcılara konuyla ilgili mülakat soruları da sorulmuştur. Bu bağlamda görücü usulü evlilikteki tanışma

sürecinin ve yönteminin sağlıklı bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

Soru: Görücü usulü evliliklerde, evlilik öncesi tanışma sürecinin sağlıklı olduğunu düşünüyor musunuz? Eşler birbirini tanımak için uygun sosyal ortamlar bulabiliyorlar mı?

"Benim yaşım biraz daha eski olduğu için bizim zamanımızda ulaşım ve iletişim şimdiki kadar kolay değildi. Şehir küçük bir şehirdi. Zaten eşimin ailesi çokça muhafazakâr bir aileydi ve eşimle ben evlilikten önce 1-2 defa görüşebildim ancak ondada eşimi detaylı olarak tanıdığım söylenemez. Ben eşimi evlendikten sonra tanıdım." (K2)

"Evet doğru buluyorum biz zaten o arada birbirimize ısındık, ben eşimi o küçük zaman diliminde fazlasıyla tanıdım, anladım. Belki tanışmasaydık da olurdu ama orada birbirimizi tanımak bizi birbirimize daha çok yakınlaştırdı." (K3)

"Evet düşünüyorum bizim mesafemiz biraz uzak olduğundan biraz yorucu olmuştu görüşmek ama birçok kez görüşmüştük. Tanışmamız, birbirimize olan hislerimizin ilerlemesi için güzel adımlardı bunlar. Tanımak için bulabiliyorlar bence uygun ortam ben buldum yani." (K7)

"Bence tanımak her şeyden önemli çünkü bir ömür boyu aynı evde yaşamayı planladığın kişiyi tanımak gerekiyor. İlerleyen zamanlar da olumsuz yönleri çıkabiliyor. Tanımak için sosyal ortam bulamayan çok kişi gördüm aile baskısı veya çekingenlik gibi sebeplerden dolayı." (K11)

"Tanışmak önemli tabi ki olmaz mı? Ben çok ısrar ettim evlenmeden önce görüştürün bizi diye ama yapmadılar. Sonra ne oldu? Ben düğün günü gördüm kendisini de sakatlığını da. Ben istemez miydim karşıma düzgün biri çıksın, olmadı." (K14)

"Biz eşimle kimsenin haberi yokken görüştük. İzin vermediler görüşmemize bizde gizli saklı görüştük. Birinde de yakalandık hatta." (K19)

"Bulamadık şahsen biz. Ne yaptıysak ne ettiysek de görüşemedik. Birbirimizi aynı evin içine girince tanımak zorunda bırakıldık." (K22)

"Tabi ki görüştük. İkimizde akademik olarak hayatta ilerleyince geri kalan hayatı pas geçmiş iki insandık. Görücü usulü ile evlendik ama bizimkisi modern bir hali. Biz çoğu kez görüştük, konuştuk. Aynı evin içerisinde anlaşıp anlaşamayacağımızı ölçtük. En sonunda da evlendik." (K24)

"Biz görüştük ama gizli görüştük. Ailem bana seni evlendiricez X ile diyince ben de araya arkadaşlarımı eşi dostu soktum. Bir şekilde ulaştım eşime. Ulaştım ama arayarak değil tabi elli kişiyle haber yollayarak. Neyse bir şekilde ayarladık derken bir bir iki kere gizli gizli görüştük. İyi ki de

görüştük. Birbirimizi tanıdık." (K26)

"Biz eşimle gayet güzel görüştük, konuştuk evlenmeden önce. Görüşemeseydik zaten aynı evin içinde iki yabancı gibi olurduk. İlk birkaç buluşmamızda ailemizden birileri de vardı, sonraları biz baş başa da buluştuk zaten." (K32)

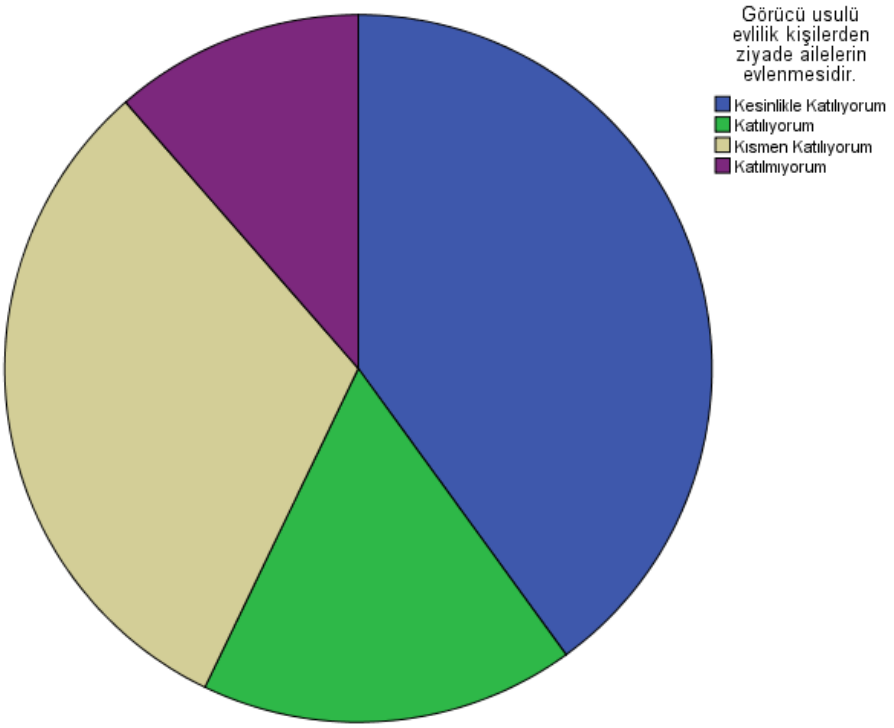
Bu soruya verilen cevaplara göre katılımcılarımızın çoğu evlilik öncesi görüşmelerin eş adaylarının birbirlerini tanıması adına olumlu bir süreç olduğunu, bu durumun evlilikte bile artı kazandırdığını, aynı eve giren iki yabancı olmaktansa birbirlerinin en azından yüzünü dahi görme fırsatı olmasının gerektiğini belirtmiştir. Diğer cevap veren katılımcılarımız yukarıda cevaplara yakın cevaplar vermiş olup, bazıları hiç görüşemediğini bazıları ise gizli de olsa görüştüğünü belirtmiştir.

Tablo 13. "Görücü usulü evliliğin sebebi ataerkil toplum yapısı ve erkek annelerinin istediği gelini alma arzusudur!" önermesine ilişkin verilerin analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	9	25,7	25,7
	Katılıyorum	5	14,3	40,0
	Kısmen katılıyorum	7	20,0	60,0
	Katılmıyorum	8	22,9	82,9
	Kesinlikle katılmıyorum	6	17,1	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 13 incelendiğinde bu önermeye verilen cevaplar katılımcıların düşüncelerinin genel hatlarını büyük ölçüde ortaya koymaktadır. Bu verilerden yola çıkarak katılımcıların yarısından fazlası için görücü usulü gerçekleştirdikleri evliliklerinin hem toplum yapısının hem de annelerin baskısı altında gerçekleştiği kanaatine varılabilir. Anadolu'da özellikle çekinik, tutkun veya utangaç genç erkeklerin baskın anneleri görücü usulü evlenme yöntemi ile aslında çocuklarını evlendirmemekte, kendilerine iş yapacak, yardımcı olacak ve bir astın varlığından mülhem kendisini bir üst yapmak üzere bir kişi bulmaktadırlar. Bu kişinin gelinliği ve oğlu için eşliği onun için ikinci plandadır. Bütün bu durumlar klinik bir sorundur ve kişi düzeyinde değil, toplum düzeyinde incelenmeli ve çözüm üretilmelidir. Benzer bir şekilde bütün bu durumlar görücü usulü evliliklerde büyük bir erkek mağduriyetine işaret etmektedir.

Grafik 3. "Görücü usulü evlilik kişilerden ziyade ailelerin evlenmesidir!" önermesine ilişkin verilerin analizi



Grafikte de görüldüğü gibi, görücü usulüyle evlenen erkekler bu yöntemle evliliğin, kişilerden ziyade ailelerin evliliği olduğu kanaatine neredeyse tümüyle katılmaktadırlar. Bir Alman atasözünde belirtildiği gibi, "evlilikte sadece bir erkekle bir kadın bir araya gelmez aynı zamanda tarla tarlaya, sürü de sürüye katılır". Görücü usulü evliliklerde yakınlık kişilerden çok aileler arasında kurulur. Adeta amaç ile araç yer değiştirilir. Bu denklem değişikliği ise başlı başına bir mağduriyete işaret eder.

Tablo 14. "Görücü usulü evlilik sorunsuz yürüyebilir ama içinizde hep bir eksiklik kalır!" önermesine ilişkin verilerin analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	5	14,3	14,3
	Katılıyorum	10	28,6	42,9
	Kısmen katılıyorum	10	28,6	71,4
	Katılmıyorum	6	17,1	88,6
	Kesinlikle katılmıyorum	4	11,4	100,0
	Total	35	100,0	

Tablo 14 incelendiğinde bu önermeye olumsuz cevap katılımcıların severek evlenmemiş de olsa, evliliklerinden mutlu oldukları anlaşılmıştır. Bununla birlikte "Kendi kararımla evlensem, eşim yine aynı kişi olurdu" önermesine katılıyorum diyen kişilerin bu grafikte katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum arasında gidip geldiği gözlemlenmiştir. Yani bir kez daha belirtilebilir ki, her ne kadar toplum ve gelenek bireyi sıkı bir kalıp içine sokmuş olsa da, bireyler yine de görücü usulü evliliğin ürettiği mağduriyeti bir şekilde açık etmektedirler. Nitekim bu tabloda katılımcıların yüzde 71'inin sorunsuz bir evlilikle, severek evlenme ve sevgiyle bir aile kurma arasında fark gözettiği anlaşılmaktadır ki, bu oran çok yüksek bir orandır ve görücü usulü evliliklerdeki erkek mağduriyetine işaret etmektedir.

Katılımcılara konuyla ilgili mülakat soruları da sorulmuş ve görüşleri alınmıştır. Bu bağlamda görücü usulü evliliği tavsiye edip etmediği sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıdaki gibidir:

Soru: Görücü usulünü tavsiye eder misiniz? Sizce görücü usulü evlilik ne yönlerden iyi ve hangi yönlerden olumsuz bir evlilik yöntemidir?

"Görücü usulü evlilik artık çok geride kaldı. İnsanlarda görücü usulü evlenin veya evlenmeyin diye bir tavsiyede bulunamam çünkü karşınıza çıkacak kişiler bu durumları alt üst edebilir. Tek tavsiyem evlilik öncesi kız arkadaşınızı iyi tanıyın ve onunla bir ömür geçirebileceğinize kanaat getirirseniz evlenin" (K4)

"Evet, tavsiye ederim kesinlikle kendi istediğiniz gibi birini bulamıyorsanız ailenizin size yakıştırdıklarına da bakmak lazım seni en iyi onlar biliyor çünkü. Olumsuz yanı bu zamana kadar olmadı inşallah daha olmaz." (K3)

"Benim gibi çekingen birisiyseniz tavsiye ederim diğer türlü severek evlensinler bence." (K5)

"Tavsiye etmem. Bu görücü usulü evlilik işi sadece ailelerin evlenmesidir. Çocuklar ise arada kaynayanlar olur." (K11)

"Etmem kesinlikle. Neyle karşılaşacağınızı bilemiyorsunuz ki. Konu bu arada sadece sağlıkta değil. Siz bu insanla birbirinize uyuyor musunuz, anlaşabiliyor musunuz işte önemli olan bunlar. Bir insanı tanımadan, görmeden, sevmeden evlenmek hem kendinize hem de kurulan aileye zarar." (K14).

"Etmem. Eşim her işimi yapardı yani lafımı ikiletmezdi iyi yönü ama kötü yön olarak da şimdi her şeyin acısını çıkarır benden. Başlarda çok yadırgamıştık birbirimizi iletişimimiz yoktu, az ve öz iletişime geçerdik o yüzden de batmazdı bunlar bana ama artık öyle olmadığını anlıyorum." (K15)

"Anneleri bakıcı aramıyorsa kimse görücü usulü evlenmesin. Ne kendine yazık etsin insan ne başkasına." (K21)

"Önermem. Herkes sevdiğiyle evlensin, evlenince zaten severim demesin. Ben dedim. Dedim ve hata ettim. Sesimi kimseye çıkaramadım, sevdiğimle evlenemedim." (K27)

"Bir yanım eder bir yanım etmez. Risk işi. Bir bakarsın anlaşırsın eşinle çok seversin, bir bakarsın düşman kesilirsin aynı evde. Ben şanslıydım çok sevdim. Hemen evlenir evlenmez değil tabii ama alıştıkça..." (K33)

Yukarıdaki verilerden anlaşılacağı üzere görücü usulü evlilikleri destekleyenler olduğu kadar bu evlilik biçimini yanlış bulan katılımcılarımız da mevcuttur. Katılımcılardan bazıları görücü usulü evlilikleri

hayatlarında oynanan büyük bir kumar olarak görmektedir. Bazı katılımcılarımız ise kendilerine uygun bir eş adayıyla evlendikleri için bu evlilik biçimini önermekte ve doğru bulmaktadır.

Tablo 15. "Görücü usulü evliliğin sebebi biraz da geleneksel dini kanun, uygulama ve kaidelerdir!" önermesine ilişkin verilerin analizi

		Sıklık	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle katılıyorum	5	14,3	14,3
	Katılıyorum	13	37,1	51,4
	Kısmen katılıyorum	7	20,0	71,4
	Katılmıyorum	7	20,0	91,4
	Kesinlikle katılmıyorum	3	8,6	100,0
	Total	35	100,0	

Katılımcıların üçte ikisinden fazlası bu önermeye üç farklı düzeyde de olsa katılma yönünde olumlu cevap vermişlerdir. Bu cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla görücü usulü evlilik dinin bir emri olmasa da, din sayesinde dokunulmaz, eleştirilemez ve terkedilemez hale getirilmektedir. Yani görücü usulü evlilik aslında dine rağmen dini bir kurumdur. Kur-an'da ve sünnette olmasa da, geleneksel din uygulamasında güçlü bir konuma sahiptir. Evlenen her iki tarafı da mağdur edebilen bu uygulama, dini duygular sayesinde bir koruma kalkanı ve zırhı edinmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de akademik çevrelerde evlilikle ilgili bir yanılsama yaşandığı anlaşılmaktadır. Artık herkesin modern yöntemlerle bizzat tanışarak, severek ve âşık olarak evlendiği sanılmaktadır. Oysa bu ön kabul Türkiye'nin İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin kırsalı için geçerli değildir. Bu bölgelerin kırsalındaki nüfusun çoğu hala görücü usulüyle evlenmekte ve insanlar bunu aktüel bir gerçeklik olarak yaşamaktadırlar. Yalnız bu bölgelerle de sınırlı kalmayıp bu çalışmanın örneklem grubunu içeren Trabzon ilinde dahi görülmektedir. Bahsedilen bölgelerin kırsalındaki erkeklerin büyük bölümü hala görücü usulüyle evlenmekte ve çok zaman bu evlilikler karşılıklı tarafların ama özellikle erkeklerin tam anlamıyla içlerine sinen evlilikler olmamaktadır. Geçmişte bunun sebebi tarafların bir diğerini ama özellikle erkelerin gelin adayını görememesiydi. Zira geçmişte kadınlar camdan, perdenin arkasından, sütrenin ötesinden, bahçenin duvarından erkeği görebilmekte ama erkek kadını görememekteydi. Bazen bu görememe durumu çok pahalıya da mal olabilmekteydi. Küçük kardeşi isteyip, büyükle evlenmeler, sağlıklı olanı konuşup, engelli olanla evlenmeler, bekar olanı isteyip dul ile evlenmeler Anadolu'da yaşanmış hikayelerdir ve hala söylencesi devam etmektedir. Bunlar ekstrem örnekler olarak düşünülebilir. En azından bu evliliklerin çoğunda erkekler on yıl öncesinin fotoğrafıyla veya yakınlarının yanıltıcı betimlemesiyle evlenmiş, düğünden sonra hayalindeki eşi en azından fiziki kriterler açısından bulamadığını anlamıştır. Oysa bu yöntem geçmişte yüksek düzeyli, günümüzde de görmezden gelinemeyecek bir mağduriyet üretmektedir. Daha önceki akademik çalışmalarda çocuk gelinlik, erken yaşta evlilik, kadın ve şiddet bağlamında kadın mağduriyetine yer verilmiştir. Bu

çalışmada toplumun diğer yarısının belli bir kesiminin yaşadığı ama kimsenin görmeyi ve duymayı aklına getirmediği bir kesimin mağduriyeti çalışılmış ve tartışılmıştır.

Geçmişteki bu mağduriyetin evliliklerinden bir kısmı mutlu veya mutsuz hala devam etmektedir. Kaldı ki benzer sorun bugün form değiştirerek de olsa hala devam etmektedir. Sırf evlenebilmek için bahsedilen bölgelerin kırsal kesiminin erkeleri, kadınları görmeden veya görmüşse bile yeterince tanışma, konuşma, hayat planı yapma imkânı bulamadan, hatta tam olarak sevmeden ve âşık olmadan evlenmek zorunda kalmaktadırlar. Kırsal kesimdeki gelenekler ve muhafazakâr aile ve toplum yapısı bu tür evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasına müsaade etmese ve evlilikler devam etse de tarafların ama özellikle erkeklerin mutlu olmadığı, içine sinen bir aile hayatı yaşamadığı ve nihayet mağdur olduğu görülmüştür. Bu çalışma, geçmişte yaşanmış ama bugün devam eden kırsal kesim evliliklerinin ve bugün yaşanmakta olan kırsal kesim evliliklerinin önemli bir kısmının ürettiği erkek mağduriyetini akademik camianın gündemine getirmeye çalışmaktadır. Toplumun tamamının veya çoğunun yaşadığı bir sorun olmasa da bu sorun hala belli bir toplum kesiminin yaşamak zorunda olduğu bir sorundur ve tartışılmayı hak etmektedir. Akademik çalışmaların bu alana en azından bir göz atması kaçınılmazdır. Bu çalışma bu ihtiyaca işaret edebilmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların çoğu evliliği ailelerinin isteğiyle ve başta anneler olmak üzere, büyüklerinin istediği adayla gerçekleştirmiş ve asıl mağduriyeti kendi kararlarını halının altına süpürerek başlatmıştır. Katılımcılarımızdan bir kaçı evliliğini bir süre sonra sonlandırmış diğerleri ise (eşi vefat edenler hariç) hala devam ettirmektedir. Araştırmanın başında ileri sürdüğümüz varsayımlar göz önünde bulundurulduğunda hepsinin doğruluğu kanıtlanmıştır. Katılımcılarımızın gerçekleştirdiği görücü usulü evliliklerin aile baskısı, geleneklere ve geleneksel dini kaide ve kıstaslara uygunluk, toplumsal norm ve değerlerle örtüşme açısından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra evlilikte yaşanan huzursuzluk ve sorunlarsa gün yüzüne çıkmaktansa “el alem ne der?” düşüncesiyle halı altına süpürülmektedir.

Bu çalışmanın genel hipotezi doğrulamasının yanısıra, alt hipotezlerden birisi olan farklı kişi veya sakat kişilerle evlenmek zorunda kalma durumunu da doğrulamıştır. Nitekim bu çalışmanın sınırlı sayıdaki örneklemi içinde bile bahsedilenden farklı ve küçük kardeş ile evlenmek zorunda kalınması ve bundan daha büyük bir mağduriyet olarak gösterilmeyen gelin adayının bir ayağı olmayan sakat bir insan olduğu ve yine de evlenilmek durumunda kalındığı anlaşılmıştır. Bunlar Anadolu kırsalında hala çok yaygın mağduriyetlerdir ve bir an önce farkındalık oluşturulması ve sona erdirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın verileri de ortaya koymuştur ki, görücü usulü evliliklerde kadının mağduriyeti eğer varsa düğünden sonra yaşanmakta ve devam etmektedir, oysa erkeğin mağduriyeti düğünden önce başlayıp bir hayat boyu sürmektedir. Sevmediği bir insanla evlenmek zorunda olmak, sevemediği, benimseyemediği,

uyuşamadığı ve sempati duyamadığı bir insanı hayat boyu eş olarak kabul etmek zorunda olmak bu mağduriyetin en basit yüzüdür. Mağduriyetin bu boyutu ile büyük kız kardeş veya sakat bir kişi ile evlenmek zorunda kalmak arasında daha bir çok mağduriyet boyutu vardır ve Anadolu erkeği buna hala gerekli düzeyde itiraz edebilmiş değildir. Bu çalışma işte tam da bu utangaçlık ve kaderci yaklaşıma bir ses ve soluk olmak üzere konuyu görgül ve somut bir şekilde ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.

Aslan, K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar, *Ege Eğitim Dergisi*, 1 (2), 25-33.

Aslantürk, N. ve Odabaş, Z. Y. (2021). "Hititler'de Evlilik ve Evlenme Geleneklerinin Günümüz Anadolu'suna Etkileri, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 353-370.

Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamından Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden "Yeni Erkek"liğin Doğuşu, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi,* 3(2), 224-241.

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma, *Toplum ve Sosyal Hizmet,* 21 (2), 117-126.

Aydın, S. ve Bahadır, M. (2019). Değişen Aile Kurumu İçerisinde Kadın ve Kadının Gelinlik Rolü Üzerine Bir Değerlendirme: Ağrı İli Örneği, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (62), 201-230.

Aytemur Nüfusçu, G. ve, Yılmaz, A. (2012). Evlilik Pratiklerinin Dönüşüm/Yeniden Üretim Sürecinde Evlendirme Programları, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (16), 23-48

Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8).

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.

Baş, E. (2019). *Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklararası Dönüşümü: İzmir Örneği* https://acikerisim.ege.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11454/61164/elifbas2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y (04. 08.2021)

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapısında Aile, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.

Bayer, A. (2018). Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri, *ANTAKİYAT/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1(2), 215-234.

Bilgin, A., & Oksal, A. (2018). Kültürel Kimlik ve Eğitim. *Academy Journal of Educational Sciences*, 2(1), 82-90

Bozok, M. (2009). *Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru* (ss. 430-446), VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı, Aydın.

Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi.* Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Cansel, E. (1969). *Sosyal Devlet ve Aile*. Ankara, 26(3).

Çakıcı, B. (2016). *Görücü Usulü Evlenen Çiftler Ile Flört Ederek Evlen Çiftler Arasındaki Evlilik Sonrası Evlilik Dinamiklerinin Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çakır, S. (2012). *Türkiye'de Evli Kadınlar Ekseninde Evlilik/Aile Algısı Ve Boşanma Olgusu*. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi (içinde). 26. Kitap. İstanbul Barosu.

Çobanoğlu, A., ve Tek, S. (2021). Türkiye'de Yeniden Evlenme Olgusu: Cinsiyet ve Psikososyal Değişkenler Bağlamında Bir Değerlendirme. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 18*(44).

Demir, Y. ve Durmuş, E. (2015). Uzun Evlilikler: Bir Yastıkta Kırk Yıl. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 636-645.

Deniz, E. (2019). *Kültürler Arası Evlilik Yapanlarda Evlilik Yaşamı ve Çift Uyumunun İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa

Erdentuğ, A. (1980). Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri. *Antropoloji* (12), 165-212.

Evliliklerin % 59.9'u Görücü Usulü Yapıldı. (2017, Ocak 19). Ağustos 2, 2021 tarihinde Milliyet: https://www.milliyet.com.tr/gundem/evliliklerin-59-9-u-gorucu-usulu-yapildi-2381035 adresinden alındı

Gökçe, B. (1976). *Aile ve Aile Tipleri üzerine İnceleme*. Haziran 20, 2022 tarihinde Academia: https://www.academia.edu/19495155/Aile_ve_Aile_Tipleri_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme adresinden alındı

Güleç Öyekçin, D., Yetim, D., ve Melih Şahin, E. (2012). Kadına Yönelik Farklı Eş Şiddeti Tiplerini Etkileyen Psikososyal Faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 23*(2), 75-81.

Gürbüz, A. (2019). Türk Romanında Görücü Usulü Evlilikler (1971-1980). *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(1), 67-86.

Haskan Avcı, Ö., Koç, M., Bayar, Ö., ve Yüce, E. (2016). Türkiye'de Erkek Olmak: Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Zorluklar. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(8), 115-130.

İbrahimi, D. (1998). *Evlilik Kurumu ve Aileye Yönelik Psiko- Sosyal Hizmetler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

İkiz, F. E., ve Yörük, C. (2013). Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlik Düzeyleri ile Aile İşlevlerinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 225-252.

Kahraman S. D. (2010). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi,* 3(1), 30-35.
Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 1-14.
Kaya, N. (2017). *Kırsal ve Kentsel Alanda Yaşayan Evli Kadınların Evlilik Uyumu, Evlilik Doyumu ve İlişkilerde Mutluluk Düzeylerinin Karşılaştırılması Ve İncelenmesi*. 1-108. Temmuz 15, 2021 tarihinde http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/2031/73053.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı
Keskin, D. (2017). *Geleneksel Aileden Modern Aileye Geçiş Sürecinde Ailede Din Eğitimi Anlayışındaki Değişim*. Yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (36), 381-404.
Kimmel, M. S. (2013). Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik. (M. Bozok, Dü.) *Fe Dergi, 5*(2), 91-107.
Kurt, İ. E. (2018). Evlilik Kalitesi Ölçeğinin Türkçe 'ye Uyarlanması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 27*(2), 84-96.
Macionis, J. J. (2017). *Sosyoloji*, (Çeviri editörü: Vildan Akan), Nobel Yayınları, Ankara.
Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay & Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
Oktik, N., ve Değer, F. (2018). Türkiye'de Aile Yapısı ve Sorunlarına Kısa Bir Bakış. N. Oktik ve H. Ü. Reşitoğlu içinde, *Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım* (s. 1-264). Ankara: Nobel Yayıncılık.
Öner, F. (2016). Görücü *Usulü ve Flört Yoluyla Evlenen Kadınların, Evlilik Doyumlarının ve Aşka Dair Tutumlarının Karşılaştırılması.* YÖK Ulusal Tez Merkezi - Beykent Üniversitesi
Özbucak Tıraşoğlu, S. E., ve İpek, M. (2019, Nisan). Evli Bireylerde Evlilik Uyumu ve Benlik Algısı. *Aydın Sağlık Dergisi, 5*(1), 69-92.
Özen, Y., ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 0*(15), 394-422.
Özgüven, İ. E. (2000), *Evlilik ve Aile Terapisi*, Ankara: PDREM (Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını).
Özkazanç, A. ve Yetiş, E. Ö. (2016). Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi. *Fe Dergi, 8*(2), 12-26.
Paçacıoğlu, B. (2018). *Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Pehlivan K. (2006) Psikiyatrik Kadın Hastalarda Evlilik ve Ebeveyn Olma: Bir Gözden Geçirme, *Düşünen Adam Dergisi,* 9(3), 143-154
Seyit A. A. (2019). *Aile İçi İletişim ve Uyum Sorunları: Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerinden Bir Değerlendirm*e. YÖK Ulusal Tez Merkezi- Kırıkkale Üniversitesi
Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 11*(27), 185-195.
Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi. (2016). Türkiye'de Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri. İstanbul: *SEKAM Yayınları.*
Taş, E. (2018). Türkiye'den Belçika'ya damat göçü ve psikolojik etkileri. S*osyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 341-352
Tekin Çatal, M., ve Kalkan, M. (2019). Evli Bireylerin Evlilik Değerleri, Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 3*(6), 179-186.
Tekin, H. H. (2012). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *Sosyoloji Dergisi*. 3(13), 101-116
Tellioğlu, P. ve Özdemir, H. (2018). Kırsal Kesimde Yaşayan Evli Kadınların Aile İşlevlerinin Evlilik Uyumuna Etkisi. B*ilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3 (1), 127-140.
Terzi İlhan, S. & Işık, Ş. (2019). Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar ve İhtiyaçlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi,* 7 (4), 1430-1448.
Topbaş, P. N. (2021). Kurum Olan Evliliğin Araca Dönüşmesi: Evlilik Kavramının İçeriksel Değişimine İlişkin Bir Analiz. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi,
Topçu, N. (2006), Sosyoloji, *Dergah Yayınları*, İstanbul.
Topçuoğlu, A. (2010). Türkiye'de aile değerleri araştırması. Ankara: *Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*
Turan, N. S. (2012). Modernleşme Olgusunun Osmanlı Toplum Yaşamına Yansımaları ve Ta'addüd-i Zevcat (Çokeşlilik) Sorunu. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları,* (7), 117-152*152.*
Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (www.tdk.gov.tr.,Erişim tarihi: 10 Mayıs 2009).
Türkiye Aile Yapısı Araştırması, 2016. (2016). Aralık 15, 2021 tarihinde T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü: https://www.aile.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf adresinden alındı
Şentürk, Ü. (2019) Aile Sosyolojisine Bir Katkı. *Dora Basım-yayın Dağıtım Ltd. Şti.* Bursa
Yalçın, H. (2014). Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 250-261.
Yalman, S. (2004). Evlilik Birliğinin Temsili ve Eşlerin Sorumluluğu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(3-4), 7-30 .
Yazıcı, H. (2019). Evliliğin Niteliği Olarak Evlilikte Bireyselleşme ve Bütünleşme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 606-622.
Yener, S. (2018). Sosyolojik Kuramlar Çerçevesinde Aile ve Girişimcilik İlişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 869-878.
Yıldız, K. (2019). Aile (Evlilik) Kurumunun Oluşumunu Etkileyen Zorlayıcı Maddi Unsurlar: Bandırma Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7*(16), 208-224.
Yıldız, Z. (2015). Aile Eğitim Programları ve "Din/Değer Merkezli" Aile Eğitimi İhtiyacı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal*

Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 159-189., 159-184.
Yılmaz, E., Tamam, L., Bal, U. (2015). "Poligami ve Ruh Sağlığına Etkileri". Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7 (2), 221-228.
Yılmazçoban, A. M. (2008). *Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi - Demirci Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 1*(3), 1-14.

KÖY ENSTİTÜLERİNİN TÜRKİYE KIRSALININ SOSYAL VE EKONOMİK KALKINMASINA KATKILARI: BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ ÖRNEĞİ*

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of Sociology.
ORCID: 0000-0002-6221-7913
Merve Ars
Sosyolog,
Merve Aslan
Sosyolog,

ÖZET

Millî Mücadele yıllardan itibaren Türkiye'yi çağdaş medeniyetler seviyesine yükseltmeyi hedefleyen Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucu Kadrosu, bunun eğitim ve öğretime verilen önemle başarılacağını biliyorlardı. Bu sebeple Ankara'da Birinci Maarif Kongresi toplanmıştır. Amaç, Türkiye'deki okul ve öğrenci mevcudunu belirleyerek bu konuda çalışmalar yapmak ve eğitime bu doğrultuda yön vermekti. Eğitim alanında yapılan ilk inkılap 1 Kasım 1928'de gerçekleştirilen Türk harflerinin kabulü idi. Okuma-yazma bilenlerin sayısının artırılması için Millet Mektepleri açıldı. Bu süreç on dört tane daha Halkevinin açılmasıyla ivme kazanmıştır. Halkevlerinden birçok işlev beklentisi vardı. Halkevlerinin hem eğitim sistemine katkılar sağlayarak Türk aydınlanmasını ileriye taşıması hem de inkılapların halk arasında kökleşmesini sağlaması bekleniyordu. Bu bakımdan hükümetin bu çalışmaları köy ve köylüye yönelttiği çalışmalar, halkçılığın bir türü olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle halka ulaşma fikriyle açılan Halkevinin kırsaldaki eğitimle ilgili yansıması Köy Enstitüleri olacaktı. Konuyla ilgili literatüre bakıldığında Köy Enstitüleri konusu işlendiği görülecektir, ancak Beşikdüzü Köy Enstitüsüne ilişkin yazılmış dar ve derin bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamız Beşikdüzü Köy Enstitüsü hakkında dar ve derin kapsamlı olarak ele alınan ilk çalışma olup, enstitünün değerini canlı tutmak ve bulunduğu bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimine yaptığı katkıyı gözler önüne koymaktır. Çalışmamızın odağından bulunan Beşikdüzü Enstitüsü ile ilgili literatür taramasının yanı sıra ulaşabildiğimiz mezunlar veya mezunların yakınlarıyla mülakat yapılarak, enstitünün sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerine bizzat şahit olmuş kişilerden bilgi alınmış olunacaktır. Bu çalışmanın amacı köy enstitülerinin kurulduğu bölgeye olan sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerini Beşikdüzü Köy Enstitüsü özelinde incelemektir. Beşikdüzü Köy Enstitüsü, kurulduğu bölgenin kalkınmasında büyük bir rol oynamıştır. Köy Enstitülerinin ilerici bir öğrenim ilkesine sahip olması bu başarıların temel sebebidir. Bu gözlemler sonucunda çalışmamızın asıl hedefi, Köy Enstitülerinin kırsaldaki topluma kattığı gelişmelere vurgu yapmaktır. Bir diğer hedefi ise bahsedilen Köy Enstitüsünün yaşayan mezunlarıyla veya mezunların başta öğrencileri olmak üzere, yakınlarıyla yapılan 15 mülakat ile onların bu konu hakkındaki düşüncelerine

* Bu çalışma aynı başlıkla 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında birinci yazarın danışmanlığı, ikinci yazarın yürütücülüğü ve üçüncü yazarın araştırmacılığında TÜBİTAK 2209A projesi olarak hazırlanmıştır. Metni tez formatından tebliğ formatına çevirme işlemini birinci yazar üslenmiştir.

ulaşmak, yeni ihtiyaçlar bağlamında yeni perspektifler geliştirilmesine ve yeni projeler üretilmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Köy Enstitüleri, Kırsal Alan, Beşikdüzü Köy Enstitüsü, Sosyo-ekonomik Kalkınma.

CONTRIBUTIONS OF VILLAGE INSTITUTES TO THE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF TURKISH RURAL: THE CASE OF BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ

ABSTRACT

The Founding Staff of the Republic of Turkey, aiming to raise Turkey to the level of contemporary civilizations since the years of the National Struggle (Milli Mücadele), knew that this would be achieved with the importance given to education and training. For this reason, the First Education Congress was held in Ankara. The aim was to determine the number of schools and students in Turkey, to carry out studies on this subject and to direct education in this direction. The first revolution made in the field of education was the adoption of Turkish letters on November 1, 1928. Nation Schools were opened to increase the number of literate people. This process gained momentum with the opening of fourteen more Halk Evleri. There were many functional expectations from the Halk Evleri. It was expected that the Halk Evleri would both contribute to the education system and move the Turkish enlightenment forward, and ensure that the revolutions took root among the people. In this respect, the works directed by the government to the village and the villagers are considered as a type of populism. For this reason, the reflection of the Halk Evleri, which was opened with the idea of reaching the public, about education in the countryside would be Village Enstitutes (Köy Enstitüleri). Looking at the literature on the subject, it will be seen that the subject of Village Institutes is covered, but there is no narrow and deep study written about Beşikdüzü Köy Enstitüsü. Our study is the first study about Beşikdüzü Köy Enstitüsü, which is covered in a narrow and deep scope, to keep the value of the institute alive and to reveal its contribution to the economic and social development of the region. In addition to the literature review about Beşikdüzü Enstitüsü, which is the focus of our study, we will interview the graduates or relatives of the graduates we can reach, and information will be obtained from people who have personally witnessed the social, cultural and economic effects of the institute. The aim of this study is to examine the socio-cultural and economic effects of village institutes on the region where they were established, in the context of Beşikdüzü Köy Enstitüsü. Beşikdüzü Köy Enstitüsü played a great role in the development of the region where it was founded. The fact that the Village Institutes have a progressive learning principle is the main reason for these successes. As a result of these observations, the main goal of our study is to emphasize the developments that the Village Institutes contribute to the rural society. Another goal is to reach the opinions of the living alumni of the mentioned Village Institute their relatives, especially students, through 15 interviews, contributing to the development of new perspectives in the context of new

needs and the production of new projects.

Keywords: Education, Village Institute, Rural Area, Beşikdüzü Köy Enstitüsü, Socio-economic Development.

GİRİŞ: BEŞİKDÜZÜ KÖY ENSTİTÜSÜ

Trabzon ilinin batısında yer alan Beşikdüzü İlçesinin doğusunda Vakfıkebir, batısında Eynesil, güneyinde Tonya ile Şalpazarı yer alır. Kuzeyinde ise boydan boya Karadeniz uzanır. Eski ismi etimolojik olarak Farsça bir kelime olup, yukarıdan aşağıya doğru akan ırmak anlamına gelen Şarlı'dır. Trabzon'da Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları Şarlı'da yapılmıştır. Zamanın Trabzon Valisi Tahsin Uzer, Beşikdağı ile önündeki çamlık düzünden esinlenerek 'Beşikdüzü' adını 1936 yılında bir törenle halka açıklamış (Kalay, 2010, s. 85-87) ve o günden bugüne Şarlı beldesi Beşikdüzü olarak anılmıştır.

Beşikdüzü 1940'lı yıllarda Vakfıkebir ilçesine bağlı deniz kıyısında küçük bir nahiye idi. Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya Savaşı'na katılmasa da savaş bazı izler bırakmıştı. Açlık, kıtlık, yoksulluk, salgın hastalıklar, işsizlik gibi yaşam şartlarını zorlaştıran durumlar yöre halkını göçe zorluyordu. Tarım insan gücüne dayalı şekilde ilkel ve emek-yoğun yöntemlerle yapılıyordu. Hayvancılık olarak küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığı ise, yazın yaylalarda kışın, sahillerde yine geleneksel yöntemlerle yapılıyordu. Deniz kenarında olması sebebi ile beldede balıkçılık yapıldığı da görülmektedir. Ancak ilkel yöntemler yüzünden insan hayatını tehlikeye atması söz konusu idi (Kalay, 2010). Bu geleneksel, ilkel ve zor koşullar devam ederken ilçede gelişmeyi sağlamak amacıyla ilk adımlar 1939'da atılmıştır. Köylerin eğitim ihtiyacını karşılamak için eğitmen kurs merkezleri Beşikdüzü'nde halkın yapmış olduğu Tarihi Hükümet binası ile ilkokul binası Milli Eğitim Müfettişi olan Muharrem Karamızrak tarafından Eğitmen Kurs Merkezi olarak hizmete açılmıştır. Bu eğitmen merkezleri 1940'ta Köy Enstitüsü'ne çevrilmiştir. Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün eğitim serüveni böyle başlamıştır (Kalay, 2010).

Beşikdüzü Eğitmen Kursu'nun açılışında İstanbul müfettişlerinden Muharrem Karamızrak etkili olmuş ve kurs 1939 yılında yeni ilkokul binasında açılarak 1947 yılına kadar 499 eğitmen yetiştirmiştir (Güler & Kamacıoğlu, 2007, s. 8). Bu sürenin ilk bir yılı Eğitmen Kursu adıyla işlev görürken, geri kalanı meşhur Beşikdüzü Köy Enstitüsü olarak işlev görmüştür. Açılış, Trabzon Valisi Refik Koraltan, III. Umumi Müfettiş ve eski Trabzon Valisi Tahsin Uzer ve köylülerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Okulun ilk etapta Trabzon, Rize, Giresun ve Ordu illerinden 85 öğrencisi olmuştur. Okulun bünyesinde görev yapan 15 öğretmen olup, bunların sekizi teorik derslere, üçü ziraat derslerine girerken, biri idareci olup, üçü de şeftir. 4 Mayıs 1939'da açılan eğitmen kursu 100 öğrenci ve 16 öğretmen ile eğitim öğretime başlamıştır. Nitekim bu kurs 1940 yılında açılacak köy enstitüsüne de temel teşkil etmiş olacaktır.

İlk etapta Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki köy enstitüsünün kuruluş yeri ilk önce Hasan Ali Yücel'in memleketi olan Giresun'un Görele İlçesi sonra da Trabzon'un Sürmene İlçesi olarak düşünülmüştür. Ancak, yeterli arazinin olmayışı ve bu yüzden halkın da arazisini enstitüye vermek istemeyişinden Trabzon Valisi Refik Koraltan ve Ticaret Bakanı Raif Karadeniz'in destekleriyle Raif Karadeniz'in memleketi olan Vakfıkebir'in Beşikdüzü Köyü belirlenmiştir (Kalay, 2010, s. 96; Arman, 1969, s. 270). Beşikdüzü'nde bulunabilen uygun arazi enstitünün bu köyde kurulmasında etkili olmuştur. Yeni ilkokul binası ve Beşikdüzü Hükümet Konağı Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün ilk binaları olmuştur (Güler&Kamacıoğlu, 2007, s. 8).

Beşikdüzü Köy Enstitüsü Beşikdağı eteklerinde bulunan Çamlıkdüzü mevkiine kurulmuştur. Bu alan deniz kıyısında kumluk bir alan olduğundan atıl durumdadır. Hürrem Arman, Beşikdüzü'ne gittiğinde bölgenin iklimi, halkın yaşam tarzı, tarımsal üretim ve Rus işgalinin bölgede yarattığı enkaz konularında ilk bilgileri yöre halkından İlyas Gözaçan ve Şevket Karadeniz'den almıştır. Ancak enstitüsünün kuruluşunda Doğu Karadeniz'in engebeli coğrafyası yüzünden yerleşim arazileri ve tarım arazilerinin kısıtlı olduğundan Beşikdüzü halkı araziyi enstitüye bırakamamıştır. Bu yüzden Ambarlı Köyü'nden ve Vardalı Köyü'nden bir miktar devlet arazisi ziraat derslerinde kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Enstitünün kurulduğu arazinin ortasından Kurbağalı Dere geçerken doğusundan Çamlık Deresi ve batısından Ağasar Deresi geçmektedir. Binaların üzerine inşa edileceği alan ise denize çok yakın kumlu bir alandır. Bu arazilerin işlenebilir hale getirilmesi de bir hayli topraklandırma işleminden sonra mümkün olmuştur (Arman, 1969, s. 270-271).

Beşikdüzü Köy Enstitüsü için mimari proje elde edilmesi, aralarında Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün de bulunduğu 13 adet Köy Enstitüsü için 13 Mayıs 1940'ta duyurusu yapılan mimari proje ile olmuştur. Yarışmanın şartnamesinde, Beşikdüzü Köy Enstitüsü yerleşkesinde 10 adet okul yapısı, 1 adet toplantı binası, 6 adet ahır ve kümes, 10 adet depo, 1 adet revir, 2 adet umumi tuvalet ve 6 öğretmen evinin bulunması istenmiştir. Okul binaları, İsmail Hakkı Tonguç'un tüm köy enstitüleri için öngördüğü şekilde tasarlanmıştı (Çetiner, 2014).

1940'tan 1945 yılına kadar hızla süren yapım çalışmaları bu yıldan sonra da devam etmiştir. Bu yıl içerisinde ikinci okul, santral, balıkhane binaları tamamlanmış; iki ailelik öğretmen lojmanları da birkaç eksik dışında tamamlanmıştır. Enstitünün ana yolu kullanıma açılmış, atölyelerin eksikleri bitirilmiştir. Bir uygulama okulu, ahır, kümes ve tuvalet tamamlanarak hizmete açılmıştır. Enstitü, 1948 yılında kendi hizmetine sunulan Hükümet Konağı'nı iade ederek, şartnamede de belirlendiği üzere kendi alan sınırları içine yerleşmiştir. Enstitünün kurulmasına dair ilk çalışmalar 1 Nisan 1940'ta başlamış ve 25 Haziran 1940 tarihinde Vakfıkebir'in Beşikdüzü (Şarlı) Beldesi'nde açılan Beşikdüzü Köy Enstitüsü 8 Temmuz 1940 tarihinde 25 öğrenci (Tablo: 4) ile eğitim öğretim hayatına başlamıştır. Enstitünün kurucu müdürü Denizli eski Milli Eğitim Müdürü Hürrem Arman (Tablo: 1) ve ilk öğretmeni de Kadri Dora olmuştur (Tablo: 2). Genel kültür derslerinin işlenmesinde Kızılçullu Köy Enstitüsü'ndeki müfredat takip edilmiştir. Ayrıca, bataklık kurutma,

balıkçılık eğitimleri ve tarım dersleri ile dönem başlamıştır (Arman, 1969, s. 279, 361-362).

Türkiye'nin ihtiyaçları göz önüne alınarak 1940'ta oluşturulan köy enstitüleri 1946 da siyasi olaylar nedeniyle darbe almaya başlamıştır. Alınan darbeler neticesinde eğitim yöntemleri değiştirilmiş, ezberci-teorik eğitime yönelme söz konusu olmuş; Köy Enstitülerinin öğretmenleri görevlerinden alınmış veya hırpalanmıştır. Eğitim öğretim seferberliği durdurulmuştur. 1950'lerden sonra Beşikdüzü'ndeki kız ve erkek öğrenciler ayrıştırılmıştır. Kızlar İzmir'deki Kızılçullu Köy Enstitüsü'ne gönderilmişlerdir. 1952-53 yılında Kızılçullu Köy Enstitüsü kapatılınca bu sefer erkekler diğer köy enstitülerine dağıtılırken kızlar Beşikdüzü'ne taşınmış, 1954'te ise okulun adı Beşikdüzü kız ilk öğretmen okulu olmuştur (Seyrek, 2019, s. 262).

Tablo 1: Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün Müdürleri

Okul Müdürleri	
1939-1940 (Eğitmen Kurs Müdürü)	Muharrem KARAMIZRAK
1940-1943(Kurucu Müdür)	Hürrem ARMAN
1943—1945	Osman ÜLKÜMEN
1945-1948	Fehim AKINCI
1948-1949	Azmi GÖKMEN
1949-1953	H. Refet TANIŞIK
1953-1958	Halit C. ARSLAN

Tablo 2: Beşikdüzü Köy Enstitüsü İlk Öğretmenler

Ethem SOLMAZGİL	Tabiat Bilgisi
Kadri DORA	Tarih-Coğrafya
Avni TEZEL	Matematik
Adil TOKGÖZ	Ziraat Dersleri-Okul Muhasibi
İsmail ÖZKUL	Balıkçılık

Tablo 3: Beşikdüzü Köy Enstitüsü İlk Öğrenciler

Lütfi BAYKAN	Ziya YILMAZ
Leyla ŞİMŞEK (BAYKAN)	Raşit ÖZDEMİR
Ahmet TOPALOĞLU	Mehmet ERKAN
Keleş ERTUĞRUL	Mehmet KENDİR
Kemal MIZRAKÇI	Avni SEZGİN
Ahmet GÜRSOY	Mehmet AKSOY
Selahattin ÇETİN	Ali AYDIN
Hasan DAĞDEVİREN	İsmail DELİCE
Hamza SOYDAŞ	Hilmi SÖNMEZ
İsmail ÇALIŞKAN	Hüseyin TÜYSÜZ
Rıza GÜLNAR	Elmas KUTLU
Hüsnü YENİGÜN	Mustafa ÖZTÜRK
Nurettin GENÇ	

1.Beşikdüzü Köy Enstitüsünde Eğitim

Eğitimin yalnızca teorik bilgiden ibaret olmayışı Köy Enstitülerini, normal bir eğitim kurumundan ayıran en temel özelliğidir. Öğrenciler pratik yaparak öğrenim görmüşlerdir. Köy enstitülerinde uygulanan eğitim yöntem ve ilkeleri, yaşamın gereğine ve doğal koşullara uygun olarak düzenlenip uygulanmıştır. Öğrencilerin

tarımı bilerek, uygulayarak yetişmesini sağlamak için enstitüler tarıma elverişli, temiz su kaynağı olan alanlara kurulmuştur. Öğrenciler, mezun olduktan sonra gidecekleri köyde yapmak zorunda kalacakları tarım, bakım, yapı işlerine hâkim olarak yetiştirilmişlerdir (Güler, 2015, s. 194).

Köy enstitülerinin çok yönlü bir eğitim takip etmesi, onun kendine özgü bir müfredatının olmasını sağlamıştır. Bu müfredatlar üzerinde birçok eğitim felsefesinin etkileri görülmektedir. Örneğin Köy Enstitülerin programları pragmatik yaklaşımın 'keşfetmek' esasına dayanan eğitim anlayışının, öğrencinin yaşayarak kendini keşfetmesi, kişinin yaşantıları yoluyla yetiştirilmesi ilkesinin; öğrenci merkezli eğitim ilkesinin, demokrasi ve demokratik eğitim ilkesinin; yeniden kurmacılık yaklaşımının, okulun toplumu değiştirmeyi ve yeniden kurmayı sağlayacak programlar geliştirmesi ve uygulaması ilkesinin izlerini taşımaktadır (Güler, 2015, s. 195) .

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün de diğer köy enstitüleri gibi tatbik ederek, uygulayarak, üreterek ve yaşayarak öğrenme anlayışı vardı. Eğitim ve öğretimleri 'yaparak, yaşayarak' ilkesi üzerineydi. Öğrencilerin ürettikleri yine enstitüye dönüyordu. Yazlık ve kışlık kıyafetler kız öğrenciler tarafından dikiş dersinde öğrenip diktikleriyle; okulun ihtiyacı olan sandalye, masa gibi araç-gereçlerinde erkeklerin teknik derslerde yaptıklarıyla karşılanıyordu. Enstitünün amaçlarına göre her öğrencinin aynı zamanda bir köy için usta olarak yetiştirilmesi amacıyla bazı atölyeler ihtiyaçların gidişine göre uyarlanarak açılmıştır (Tablo 5).

Tablo 5: Kurulan Atölyeler

Balıkçılık Atölyesi
Dikiş Atölyesi
Marangozluk Atölyesi
Demircilik Atölyesi
Kunduracılık Atölyesi
Dokumacılık Atölyesi

Köy Enstitülerinde güne müzikle başlanır. Kızlı erkekli öğrenciler, her sabah günlük temizliklerini yaptıktan sonra okulun bahçesinde toplanır; hep birlikte otuz dakikadan çok olmamak üzere egzersiz yaparlardı. Bu egzersizler çoğu zaman topluca oynanan halk oyunlarıdır. Böylelikle hem kültürel öğeler zihinde canlı tutulmuş olur hem de bedenen zindelik sağlanır, egzersizlerden sonra kahvaltıya geçilirdi. Kahvaltıdaki yiyecekler dahi öğrencilerin kendi ürettikleri ürünlerdi. Kahvaltıdan sonra 'Serbest Okuma Saati' gelir, öğrenciler okuma saatlerine canı gönülden iştirak ederlerdi. Okuma saatleri aracılığıyla bir öğrenci bir yılda en az yirmi beş klasik eser okur, üzerinde düşünür, konuşur ve arkadaşlarıyla tartışırdı (Yüksel, 2009).

Enstitüde okutulan dersler Türkçe, Matematik, Fizik, Kimya, Yabancı Dil, Tarih, Coğrafya, Müzik, Resim-İş,

Beden Eğitim, Ulusal Oyunlar, Tabiat ve Okul Sağlığı Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Ev İdaresi, Askerlik, Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi, Tarım İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçiliğidir. Bu derslere haftada 22 saat ayrılmıştır. Tarım dersleri ise Tarla Ziraatı, Bahçe Tarımı, Sanayi Bitkileri ve Tarımı, Hayvan Bakımı, Kümes Hayvancılığı, Arıcılık ve İpekböcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri Bilgisi olmak üzere çeşitlenmiştir (Güler, 2015).

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün denize kıyı olan bir ilçede yer alması sebebiyle balıkçılık alanında gelişmiş nadir enstitülerden biridir. Doğu Karadeniz'de ve yurt genelinde balıkçı eğitimi konusunda yapılan ilk önemli faaliyet Beşikdüzü Köy Enstitüsü bünyesinde formel bir balıkçılık eğitiminin başlatılması olmuştur. İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, Beşikdüzü Köy Enstitüsü'ne kuruluşu sürecinde Hürrem Arman'ı müdür olarak görevlendirirken "Deniz sizin tarlanız olacak" diyerek bu okulun eğitim programları içinde balıkçılığın ayrıcalıklı bir konuma sahip olması gerektiğine işaret etmiş ve denizi hedef göstermiştir (Aça, 2019).

2. Beşikdüzü'nde Sosyal ve Ekonomik Kalkınma

Köy enstitüleri köyün 20. asırdaki ihtiyaçları doğrultusunda çağdaş eğitimi tabana yayacak, kırsalı ve köyleri iktisadi, toplumsal ve kültürel bakımdan kalkındıracak kurumlardır. Bir diğer ifade ile köy enstitüleri şehir yaşamından farklı olarak köylülerin tarımsal üretim süreçlerine ve köylülerin gündelik yaşamlarına faydalı olabilecek bir müfredata sahiptir. Bu müfredat, yalnızca soyut bir eğitimle kalmamış ve bulundukları yerleşkenin düzenini mimarisiyle, tarımsal üretimiyle ve iktisadi üretimiyle değiştirmek üzere eğitim vermiş ve yereli dönüştürmüştür. Köy enstitüleri, kırsaldaki sosyo-kültürel dinamikleri dikkate alarak rejimin garantisi ve istikrarı için eğitim aracılığı ile toplum tabanından başlatılan kültürel, sosyolojik ve iktisadi bir sosyal mühendislik projesidir. Yeni devlet bir cumhuriyet rejimi ve bir demokratik toplum olma iddiasındadır ve bu iddiaların belli bir toplum tabanına ihtiyacı vardır. İşte bu toplumsal tabanı oluşturmak üzere bir ulus inşa etmek gerekiyordu ve bu ulus inşa sürecinin en önemli aracı eğitim ve bu eğitim aracının en öne çıkan uygulamalarından biri de Köy enstitüleri idi.

Köy Enstitülerinde halkın yaşamını hızla değiştirecek öğretmenler yetiştiriliyordu. Onlar halkımızın eğitim ve sağlık sorunlarıyla uğraşacak, köylüye çağdaş yaşamın gereklerini öğreteceklerdi (Apaydın, 1993, s. 8). Köy Enstitüleri bulundukları çevreye doğrudan ve dolaylı olarak çevrenin ekonomik, kültürel ve toplumsal anlamda etkileri olmuştur. Bulundukları yöreye yeni üretim yöntemleri, yeni ürün ve pazar olanağı getirmişlerdir (Akyüz, 1989, s. 437).

Beşikdüzü'nde Enstitü kurulmadan önce köylülerin bütün yaşamları, inek, fındık ve mısıra göre düzenlenmişti. Bunlardan sonra fasulye geliyordu. İnekler yeterince beslenemediği için yeterince büyük değildiler. Her evin birkaç ineği vardı, arazinin darlığı sürü halinde beslenmeyi ortadan kaldırmıştı. Uzaktan

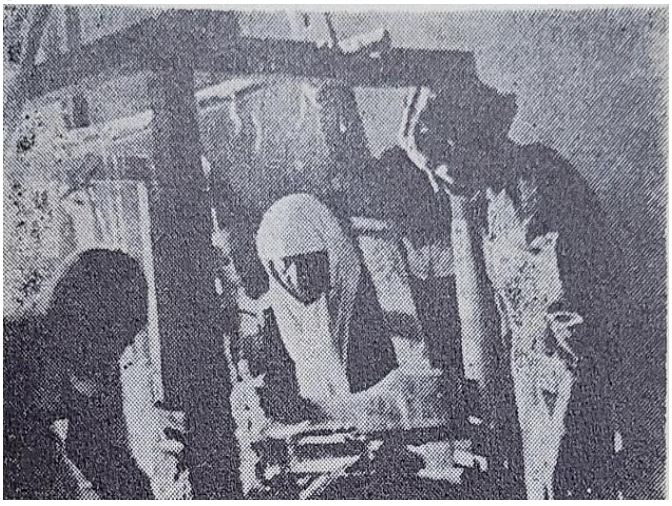
villa gibi görünen dağınık evlerinin içi, ineğe, fındığa, mısıra göre düzenlenmişti. Yapılan ürünlerde hesapsız bir emek ve alın teri vardı. İnsanlar hele kadınlar, ikinci plandaydı. Asıl ağır yük kadınlardaydı; erkeklerin yük taşımaları bile ayıp sayılıyordu. Bu bölgedeki gerçek taban kadınlardı. Toprak çok dardı herkes evine, avuç içi kadar olan arazisinin içine yapmıştı; Fındıklığının, mısırın, fasulyesinin bekçiliğini yapıyordu. Bel-kürek, biricik üretim aracıydı; toprak hep elle, kürekle işleniyordu. Toprak çok dar ve eğimliydi (Arman, 1969, s. 273).

17 Nisan 1940'ta köy enstitüleri kanunu çıktı. Daha sonra Beşikdüzü köy enstitüsü için kuruluş eşyası sağlandı, çocuklara ilk giysileri bakanlıkça gönderildi. Temmuz başında öğrenciler gelmeye başladılar; Gelenler hemen temizlik yapıyorlar, yeni çamaşır ve giysilerini giyiyorlardı. Gelen öğrencilerle birkaç gün, sohbet, yakın çevrede gözlem, kayıkla gezi daha sonrasında çok ara vermeden öğrencileri eğitmenlerin derslerine ve işlerine katılıyordu. (Arman, 1969, s. 278-279)

Beşikdüzü'nde kurulan enstitü ilk olarak o dönemin en büyük sorunu olan sıtma hastalığına çözüm bulmakla başlamıştır. Enstitünün en önemli iş konusu eğitmenlerle beraber bataklık kurutmaydı, sonra balıkçılık ve tarım geliyordu. Enstitü çevresindeki araziler kiralanarak tarım yapılmıştır. Kiralanan araziler modern tarım yöntemleri kullanılarak ve gübrelenerek tarım yapılmıştır. Modern tarım yöntemlerinin kullanılmasıyla ürün verimliliği arttırılmıştır. Enstitüler, babasının köydeki tarlasına, kasabadaki tezgâhına, hatta fabrikasına dönmeyecek, her çeşit üretim alanından kaçacak insanlar yetiştiren, kolay yaşamının en kestirme yollarını yaşatarak öğreten ve öğrencinin karakterinin parçası haline sokan bir tutum ve düzen içerisindeydi. Öğrenciler her işlerini kendileri yapacaklardı. Bilgi bile, iş içinde yaşanarak alınacaktı.

Enstitünün ilk yıllarında bir yandan, işler, dersler yürütülür, geleceğe dair planlar ve hayaller kurulurken serbest okuma saatlerinde topluca kitap okutulmuştur. Enstitü ile öğretmenler ve parası olan pek az öğrencinin katılımıyla bir kooperatif kuruldu. Birkaç maddelik eşya üzerinde alışveriş yapılıyordu. Kooperatifin göstermelik bir durumu vardı fakat zamanla enstitünün, çevrenin bile en önemli ihtiyaçlarını sağlayacak bir işleyişe kavuşması; Köyde, karaborsa yanında bir 'akborsa' Ödevini görmesi amaçlanmıştı. Emek harcanarak kooperatif bir süre sonra çevreye de faydalı olan bir akborsa kurdu. Bunların yanında enstitüde dokuma tezgâhları kuruldu (fotoğraf: 2). Kundura yapmak için kunduracı işliği kuruldu (fotoğraf:1). Marangozluk çalışmaları yapıldı. Dikiş atölyesi, dokumacılık atölyesi doğramacılık atölyesi ve balıkçılık atölyesi bulunmaktaydı.





Fotoğraf 1: Beşikdüzü Köy Enstitüsü (1942) kunduracılık işliği

Fotoğraf 2: Dokumacılık ve usta-öğreticisi

Enstitüde kurulan atölyeler hem enstitü için hem bölge halkı için hem de diğer enstitüler için önemliydi. Kurulan atölyeler enstitü ihtiyaçlarını karşılarken hem de enstitü için gelir kaynağı olmuştur. Enstitüde üretilen ürünler halka ucuza mal ediliyordu halk bundan faydalanıyordu. İhtiyacı olan enstitülere de ürün gönderilip alışveriş yapılıyordu. Kısacası hem halk hem de enstitü kazanıyordu.

Enstitüde balıkçılık faaliyetleri vardı fakat yeterince verimli değildi. Bakanlığın yolladığı uzman İsmail Özkul ile balıkçılık faaliyetleri arttı. İsmail Özkul, Karadeniz'in birbirini kovalayan sürü balıklarını, bunların tutulma tekniğini, yağ balıkçılığını, kullanılacak araç gereçleri, açık deniz balıkçılığını, her balık türünün ürediği yerleri, özelliklerini, adetlerini, geçit yollarını; tuzlama, konserve tekniğini, balık tozu ve balık gübresi konularını anlattı. Balık üretimi her geçen gün arttı ve Karadeniz, enstitünün gerçekten tarlası haline gelmişti.

Enstitüde milli bayramlarda köylünün de katılmasıyla gündüz ve gece törenler yapılıyor, gecelerim müsamereler veriliyor, eğlenceler düzenleniyordu. Kemençeler, mandolinler, akordeonlar ve davullar çalınıyordu.

Beşikdüzü köy Enstitüsü'nde öğrenci, öğretmen, idareci, usta öğretici ve hizmetli olarak çalışanlar tam bir anlaşma ile karşılıklı bir sevgi ve saygı düzeni içindeydi. Bu düzen enstitü ile halka da yansıyordu. Enstitünün gelişip düzenlenmesiyle birlikte halkta değişik dönüşüyordu. Kısacası enstitü halka ayna tutuyordu.

Bütün köy enstitüleri 1942'de, kırsal kesimlerin eğitim planlamasına başlamışlardı. İlk mezunların verileceği köylerden başlayarak, bütün öğretmen adaylarının verileceği köyler üç yıl önceden biliniyor, illerdeki ilgililerle iş birliği yapılarak köylerde gerekli hazırlıklara başlanıyordu. Bu arada öğrencilerin 45 günlük tatillerinde, yaptıkları incelemeler ve diğer yollarla yapılan araştırmalarla, köyün inceleme dosyaları geliştiriliyor, zenginleştiriliyordu (Arman, 1969, s. 463).

3. Bulguların Yorumlanması

Mülakatlarımızı 10 erkek ve 5 kadın katılımcı olmak üzere toplam 15 katılımcıyla gerçekleştirdik. Katılımcıların tamamı emekli öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcılar Beşikdüzü'nde ikamet etmekte olup yaş itibarı ile de köy enstitülerine küçük yaşta olsalar da şahit olmuşturlar. Enstitüden mezun olan kişileri tanımaktadırlar, enstitüde alınan eğitimi yakinen bilmektedirler.

Tablo 6: Katılımcıların Yaş Aralıkları

Yaş / Cinsiyet	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84
KADIN	-	1	3	1	-
ERKEK	1	2	3	3	1

4. Öğrencilerin Gözünden Enstitü Mezunu öğretmenler

Köy Enstitüleri kuruldukları tarihten itibaren eğitim için zeki ve eğitim için hevesli köylü çocuklarını almıştır. Önceleri beş sınıflı köy ilkokullarını bitirenlerin alınmaları düşünülmüşken, Köy Enstitülerinin sayılarının ve öğrenci taleplerinin artması sonucu, üç sınıflı eğitmenli köy okullarını ve dört sınıflı köy okullarını bitirmiş köy çocukları da alınmıştır (Şeren, 1982). 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 3. maddesinde enstitüye alınacak öğrencilerle ilgili olarak şöyle denilmektedir. "Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve musteid köylü çocukları seçilerek alınırlar.

Köy Enstitülerine öğrenci seçiminde ise, bazı ölçütler konulmuş ve bu ölçütlere uyanlar enstitülere öğrenci olarak alınmıştır. Bu özellikler şöyle sıralanabilir (Gedikoğlu, 1971): 1. Köylü çocuğu olmak, 2. Sağlıklı ve sağlam olmak, 3. Zeki ve çalışkan olmak, 4. Kendi yaşıtlarına göre, bilgili ve başarı düzeyi daha iyi olmaktır. Aranan bu ana niteliklere göre, seçimlerin isabetli olabilmesi için "öğrenci seçim fişi" düzenlenmiş ve seçim fişindeki esaslara göre seçimleri yapılmıştır. Müfettiş ve gezici başöğretmenler köylere giderek istekliler arasından vücut, bilgi ve zekâ durumları uygun olanların seçim fişlerini doldurarak milli eğitim müdürlüklerine ve enstitülere gönderirlerdi. Enstitülere gelen fişler öğretmenlerden oluşan bir komisyonca incelenir, kabul olunanların listeleri milli eğitim müdürlüğüne iletilirdi. Enstitüye gelen adaylar bilgi, anlayış bakımından bir komisyonca tekrar kontrol edilirdi. Ayrıca sağlık durumları enstitü doktorları tarafından bir raporla saptanırdı.

Seçilen öğretmenler, enstitüde kendilerini geliştirip yetiştirerek hem öğrencilere hem de halka fayda sağlamıştır. Katılımcıların öğretmenleriyle ilgili beyanları aşağıdaki gibidir.

Hazır almaktan ziyade üreterek eğitim yapıyorlardı. Bize katkıları şöyle oldu; yazı tahtasını boyamayı, boya

yapmayı onlardan öğrendik, okulda reçel yapmayı öğrendik, bahçe işlerini, aşı yapmayı öğrendik. Hepsini bize öğretmenlerimiz yapmayı öğretti. (K1E)

"İşitirsem unuturum, görürsem hatırlarım, yaparsam öğrenirim" köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin tümü yaparak yaşayarak öğretimi uygularlardı. İlkokulda ilk 3 saat tarım dersi vardı. Herkesin toprak yastığı vardı, çiçek yetiştirmek için özel setlerimiz vardı. (K3E)

İlkokul öğretmenim köy enstitüsü mezunuydu. Köy ortamında bize tarih dersi veriyordu. Ceketini paltosunu vererek savaş ortamı yaratmaya çalışıyordu; olayı görüp anlamamız için. (K4E)

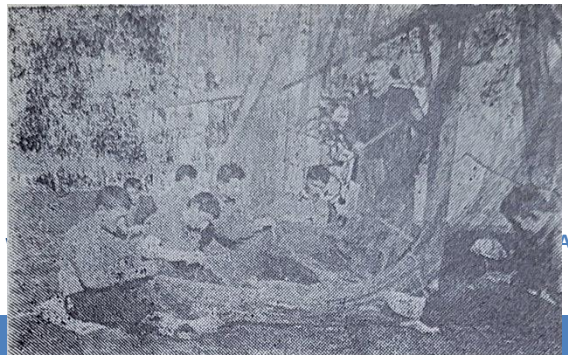
Sayısını tam olarak verememem. Onlar bizim alt yapımızı hazırlayan insanlar. Onlarla hep ilişki içerisindeydik. Bilimin insanlığa getirdiklerini öğrenme açısından çok katkıları oldu. Sürekli okuyan insanlar olma sebebimiz bu insanlardır. Okumayı çok seven insanlardı. Sadece okuma değil el becerileri de çok yüksek insanlardı. Kimisi demircilikle uğraşırdı kimisi marangozdu. Bunun yanında tarımı çok iyi bilirlerdi. Okullar kapatılmamış olsaydı bugün ki Türkiye çok farklı yerde olurdu. (K6E)

Daha sosyal insanlardır. Dünya görüşleri geniştir. İlkokulda iki öğretmenim köy enstitüsü mezunuydu. Erkek öğretmenim iyi bir marangozdu (fotoğraf 3). İyi bir el becerisi vardı. Bize iyi şeyler öğretiyordu. Bu tarz el becerilerine ilgisi daha çoktu. Kadın öğretmenimiz de daha çok eğitimciydi. (K9E)



Fotoğraf 3: Beşikdüzü (1940) ilk marangozluk çalışmaları.

Köy enstitüsü mezunu çok kişi tanıdım. Köy enstitüsü mezunları öğretmenim de oldu. En önemli fark yaparak yaşayarak öğrenmeyi köy enstitülerinde öğrendiler. Sadece bazı dersleri öğrenip kenara geçmediler. Marangozluk, denizcilik (fotoğraf 4), çiftçilik de yaptılar. Çok yönlü insanlar olduğunu söyleyebilirim. İnek yetiştiriliyordu. Sütleri öğrencilere dağıtılıyordu. Öğrenciler mutlaka bir enstrüman çalmayı biliyorlardı. Türkiye'ye çok büyük faydaları vardı. (K11E)



Fotoğraf 4: Beşikdüzü köy enstitüsü (1942) hamsi ağının onarımı.

Sayı olarak söylemem mümkün değil ama epeyce tanıyorum. Halk arasında farklı bir kesim olarak görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan insanların dağarcığını geliştirmiş insanlardır. Çoğu insanları eğitmişlerdir. Tarımcı, sanatçı, müzisyen, sporcu olmuş insanlardır. Bir insanda aranan tüm özellikler onların hemen hepsinde mevcuttur. (K12E)

İlkokul öğretmenim yeni mezunlardandı. Ben ilkokuldan bugün ki ortaokul seviyesinde mezun oldum. Eğitimimiz o kadar iyiydi. Ben Fransız İhtilali'ni, İstiklal Marşı'nı ilkokul 4'te çoktan öğrenmiştim. Kendilerini çok geliştirmiş insanlardı. Bize her zaman çok değer verdiler. O zamanda herkesin maddi durumu iyi değildi ama kimseye bu yansıtılmadı. (K13K)

Aldığımız cevaplar neticesinde köy enstitüsünde yetişmiş öğretmenlerin köy enstitüsünde öğrendiklerini öğrencilerine aktardıklarını, öğretmenlerin öğrencilerinin hem sosyal yönlerini geliştirdiklerini hem de kültürel yönlerini geliştirdiklerini görmekteyiz. Kısacası enstitüde yetişmiş öğretmenlerin çok donanımlı olduğunu ve bu donanımı gelecek nesillere aktardıkları anlaşılmaktadır.

Mülakatlarda sorduğumuz rol model aldığınız öğretmeninizin özellikleri nelerdi sorusuna aldığımız cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

Öğretmen yönünden şanslı bir insandım. Öğrencilik hayatımda nefret ettiğim veya şu öğretmen beni okutmasın dediğim olmadı. İlkokul öğretmenim rol modelimdi; çok yönlü, çok açık, hayata farklı bakış açısıyla bakabilen çok iyi bir insandı. (K1, E)

Gerçekçi ve söyledikleri gerçekle bağdaşan kişiydi. Cumhuriyetin yeni kurulduğu yıllar olduğu için cumhuriyetin prensiplerini hem halka hem de öğrencilere benimsetmek isterdi. Cumhuriyetin temel taşlarından biriydi. İlkokul öğretmenim sağ olsun bana çok yardımı dokundu; yapamadığım şeyler olduğunda yargılamadan, azarlamadan yardım ederdi. (K3, E)

Bir Osman hocamız vardı, onu örnek alıyordum çok dürüst bir insandı amacı gerçekten öğrenci yetiştirmekti. Daha sonra o hocamla birlikte öğretmenlik yapma şansım oldu yine o zamanda tanıdığım gibiydi iyi ki rol model olarak onu seçmişim diyordum. (K4, E)

Vardı. Rasim Şimşek hocamın etkisi hayatımda çok derin oldu. Türkçe, edebiyat, dilbilgisi, şairler yazarlar üstünde çalışma. Türkçe'nin yüceliğini, güzelliğini Rasim hocamdan öğrendim. Onu anmadığım zaman

yoktur. Benim gibi pek çok insana etkisi oldu. (K6, E)

Çok iyi insanlardı. Hayatıma çok şey kattılar. Bugün bu haldeysem sebebi onlardır. Genel olarak bir kişiyi rol model aldım diyemem. Hepsinden bir şeyler aldım. Hayat görüşleri olsun, eğitimleri olsun, bilgileri olsun beni her şekilde etkilediler. (K7, E)

İlkokul öğretmenimi rol model aldım. Öğretmenimin kişiliği, ders anlatması çok iyiydi. Daha sonra coğrafya öğretmenim rol modelim oldu kendisi bana coğrafyayı sevdirdi. Coğrafya öğretmeni olmayı istemiştim. O dönemde olamadım. İlkokul öğretmeni oldum ama sonra bir şekilde sosyal bilgiler öğretmeni oldum alan seçme durumunda tarihi seçtim. Ama coğrafya da içimde ukde kalmıştır. (K9, E)

Dünya klasiklerini okumuş insanlar. Ayda 20 kitap okuyan bir insan her yerde üstünlüğünü gösterir. Konuşmasını bilen, çözüm üreten, kültürlü insanlardı. Bunlardan etkilendim özellikle. (K10, E)

Beden eğitimi öğretmenim, müzik öğretmenim idealim olan öğretmenlerdi. Beden eğitimi öğretmeni olmak çok istedim ama sınavı kazanamadım. Beden eğitimi öğretmeni olsa da kitap okumayı çok önerdi. Kendini her şekilde geliştirmiş bir insandı. Sevgiyi, saygıyı, birliği hep o öğretti. Halen daha kendisini anarım. Kendinizi sınırlamayın derdi, her zaman daha iyisini hedeflememizi söylerdi. Üniversiteyi okuyamadığıma pişmanım. Hâkim olmak istiyordum. Keşke olabilseydim. (K13, K)

Aldığımız cevaplar, köy Enstitüsünde yetişmiş öğretmenlerin çok aydın kişiler olduğunu hem öğrencilerine hem de halka ışık tuttukları sonucuna ulaştık. Enstitüde yetişen öğretmenler hayata farklı bakış açılarıyla bakabilen, saygılı, kültürlü ve sorunlar karşısında çözüm odaklı davranan bireylerdir.

5. Katılımcıların Gözünden Enstitü Eğitim Modeli

Köy Enstitüleri Eğitiminin amaçlarına değinecek olursak: Her şeyden önce köy öğretmeni ve diğer meslekler içerisinde köye gerekli olacak elemanları yetiştirebilmek; Yeni öğretmen tipinin, köyde önder rolü oynayabilmesi için farklı bir eğitim süreci ve farklı bir öğretim yöntemini uygulayabilmek; Eğitim aracılığıyla tarımsal ekonomiyi rasyonelleştirmek; Yalnızca öğrenim çağında olanlara okuma yazma öğretmeye yönelik değil, halkı eğitmeye yönelik biçimde bir eğitim sistemi kurmak; Köylüyü ekonomik toplumsal ve kültürel yaşamda etkin kılmak, bilinç düzeyini yükseltmeye çalışmaktır. Köy enstitülerinde eğitimi İsmail Hakkı Tonguç şu cümlesiyle çok güzel açıklıyor: "iş içinde; iş vasıtasıyla, iş için eğitim." İlkesi benimsenmiştir.

Katılımcılara yönelttiğimiz "enstitünün eğitim modeli günümüzde modernize edilerek sürdürülebilir mi?" Sorusuna aldığımız cevaplar şu şekildedir:

Köy Enstitüsünün karşılığı olabilecek bir okulu şu an göremiyorum. Meslek okulları asla karşılamıyor. Üretim yok hazır olanlar üstüne çalışıyorlar. (K1, E)

Çok isterdim tekrardan açılmalarını. Gündüz okuyordum bir de gece yatılı okuyanlar vardı. Onlara imreniyordum. Erken saatlerde kalkıyorlardı. Birçok folklor saatleri vardı. Bizden 4 kat daha fazla şekilde iyi yetiştirildiler. Şimdi tekrardan bizim okuduğumuz döneme benzer bir okul olsa çok iyi olurdu. (K2, E)

Ben ülkemde 8 yıllık yatılı bölge okulları isterim. Cumartesi Pazar evlerine gidebilirler. Böylelikle çocukların sosyalleşmesi, her türlü çocuğun kaynaşması bakımından gereklidir. Temel eğitimi o 8 yılda alarak gerçekten üretici bireyler yetişir, müfredatlar ona göre ayarlanır. 4. Sınıftan sonra çocuklar yeteneğine göre eğitim aldıktan sonra devlet tarafından istihdam edilirse üretici bir gençlik yetişmiş olur. Benim bilgilerim bile yeterli sayılmaz. Ülkemiz bir hamur ve gençleri onu yoğurmalı. (K3, E)

Eğitimi ne kadar modernize edersen et eğitimi siyasetçiler planlamayacak eğitim eğitimcilerin işidir. Eğitimciler organize edecek sadece ezbere dayalı sistem olmayacak. Eğitim ve öğretim amaçlara uygun olursa tabi ki ama çok şeyin değiştirilmesi lazım. (K4,E)

Günümüzde köylerde yaşam artık yok. Köy enstitülerinin amacının köyleri kalkındırmak olmak, köy halkını bilinçlendirmek olduğunu söylersek şu anda böyle bir modelin olmasına gerek olduğunu söyleyemem ancak böyle bir eğitim türü şeklinde kent enstitüleri şeklinde modernize edilerek yeni bir kurum kurulabilir. (K5, E)

Bugün köydeki nüfusumuz çok düştü. Köyden şehre göç başladı. Yanlış politika sonucu bunlar oldu. Türk eğitim sistemi henüz kendine özgü eğitimi bulamamıştır. Ancak üstünde çok çalışılarak, bilimsel yöntemlerle beraber siyasinin karışmamasıyla birlikte köy enstitüsü bağlamında bir okul yapılabilir. Son 20-25 yılda eğitimimiz çok yozlaşmıştır. Geriye doğru gitmektedir. Köy enstitüleri toprağa, halka dayalı olmasına rağmen en büyük özellik kitap okumaktı. Köy enstitüsünde bir öğretim yılında en az okunan kitap sayısı 18'di. En çok 79 idi. Birleşmiş Milletler Kültür Teşkilatı aydınım diyen bir insanın her yıl ortalama 22 kitap okuması gerektiği bir zamanda köy enstitüleri 70 yıl önce bunun çok çok daha fazlasını yapmış ve başarmışlardır. (K6, E)

6. Enstitü Mezunu Aileler

Geleneksel aile genellikle kırsal ya da geleneksel toplumların bir kurumudur. Bu aile tipi kişinin özgürlüğünü kısıtlayıcı ve buna bağlı olarak da toplumsal gelişmeyi engelleyicidir. Geleneksel aile tiplerinde görülen birtakım ortak özellikler; İlişkiler eşitlikçi değildir. Geniş ailenin en önemli özelliği aile içindeki statü farklılığıdır. Yaşlı gençten, ergin çocuktan, erkek kadından daha yüksek konumdadır. Konumu en düşük grup ise gelin gibi aileye yeni katılan kişilerdir. Geleneksel ailede iş bölümü cinsiyete göre yapılır. Kadınlar ev içindeki bütün işlerde, erkekler ise tarlada ve işyerlerinde çalışır. Küçükler büyüğe, kız çocukları anneye, oğlan çocukları babaya yardım eder. Erkek çocuğun eğitimine daha çok önem verilir. Evlenen çocuklar yeni bir ev açma yerine baba evini tercih ederler. Erkek çocuk genelde babanın işini devam ettirir. Toplumsal

statüsü, aile ve akrabalık sistemi tarafından belirlenir. Bu aile tipinin çok sık görülmesi yerleşik hayatla, tarım üretimiyle ve mülkiyet hakkı e miras ile açıklanabilir.

Katılımcılara yöneltmiş olduğumuz "enstitü mezunu kişilerin ailelerinin diğer ailelerden farkları nelerdir?" sorusuna şu yanıtları aldık:

Mustafa Başoğlu hocam ilk mezunlardandır. Yetiştirdiği ilk mezun kız öğrencisi bana şunu anlattı: Bizim köyden Mustafa Başoğlu baskısıyla ben okula girdim. Benden sonra herkes öğretmen oldu dedi. O insanların ailelerinin düşüncelerinin değişmesine büyük etkileri oldu. Köydekileri eğitime yönlendirdiler. (K1, E)

Daha eğitimli insanlardı. Daha aydın, daha ilerici, hayata bakış tarzları daha farklıydı. İleriyi görebilen insanlardı. Böyle aileler eğitime daha sıcak bakıyorlar. Çocuk yetiştirme konusunda daha titiz davranıyorlardı. (K2, E)

Ekonomik yönden farklılık vardı. O aileden el becerisi diğer ailede yoktu. Yetiştirme bakımından çok iyiydiler. (K3, E)

Aile sağlam bir karakterde oluyor ilk olarak. Uygulamalı öğrenildiği için aile örnek oluyor. (K4, E)

Beşikdüzü'nde okuma oranı yüzde yüz diyebiliriz. Trabzon'da sosyal yapıya bakıldığında insanlar Beşikdüzü'ne gelmek istiyorlar. İnsanlar kendilerini daha özgür hissediyorlar. Rahat nefes almak için geliyorlar. Her ailede bir öğretmen ya da yüksekokul mezunu var diyebilirim. Bu sosyal, siyasal, ekonomik yapıya da yansıyor. Bilinçli bir topluluk var şu an röportaj yaptığımız yerde bazıları iskambil oynuyor, bazıları muhabbet ediyor, bazıları da kitap okuyor. Ben başka yerde kıraathanede kitap okuyanı görmedim. Bu farkın sebebi de Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün olması. (K5, E)

Sayısını bilemem ama fazla olduğunu düşünüyorum. Çocuğunu enstitüye gönderen aile aydın bir ailedir. Onu desteklemiştir. Çocuk okuldan öğrendiklerini gelir ailesiyle paylaşır. (K7, K)

Sayıları bilemiyorum. 50-60 tane vardır aşağı yukarı. Diğer ailelere göre kız çocuklarının eğitimine daha önem verirlerdi. Daha geniş görüşlü, daha medenilerdi. (K9,E)

Kaliteli yaşamları vardı. Her şeyden haberleri vardı. Çocukların eğitimlerine önem verirlerdi. Kayınpederim de öğretmendi. Aynı şeyleri onun için de söyleyebilirim. (K10,E)

Hepsini bilmiyorum ama öğretmen sayısı fazladır. Sosyal bakımdan çok fark vardır. At gözlüğüyle bakmazlar. Fikirlere açık insanlardır. Açık görüşlü insanlardır. (K12, E)

Alınan cevaplar neticesinde, Enstitü mezunu kişilerin ailelerinin daha modern bir yapıya sahip olduğunu, eğitime daha çok önem verdiklerini, daha açık görüşlü olduklarını, ekonomi olarak daha iyi olduğunu, daha

aydın olduklarını sonucuna ulaştık.

7. Katılımcılar Gözünden Beşikdüzü Bölgesinde Sosyoekonomik Kalkınma

Katılımcılara köy enstitüsünün bölgeye ne tür katkıları olduğu sorusunu sorduk ve şu yanıtları aldık:

Ben o zamanlar görmedim ama anlatılanlardan bildiğim şey şu enstitü kurulmadan önce bölgede ilkel bir hayat vardı ama Beşikdüzü daha sonra müthiş bir çağ atladı. Enstitü kurulmadan önce 1940'lı yıllarda can güvenliği bile yoktu. Şu an başka bir yere gittiğimde nerelisin diye sorulduğunda Beşikdüzü'lüyüm dediğimde o eğitim yuvasından mısın diye soruyorlar. Vakfıkebir ilçesiydik Vakfıkebir'e gelen devlet erkânı resmi işi bittikten sonra konaklamak ve dinlenmek için Beşikdüzü köy enstitüsüne gelirmiş. O nedenle çevreye çok büyük katkısı oldu. Enstitüden sonra buraya dışarıdan öğrenciler geldi, etkileşim oldu. Buradan dışarıya öğrenci gitti. O zamanın sosyo-ekonomik şartlarda öğretmen olundu. Maaşlar alındı, nakit para girişi oldu. Buradan gidenler gittikleri yerde öğrendiklerini aktardılar bir saygınlık oluştu. Enstitüden önce çok fakir bir yerdi, üretim azdı sadece fındıkla geçim vardı. Geldikleri yere ışık saçtılar bu bakımdan farklılık sağladılar. Enstitü kapatıldıktan sonra sıradan ilçe olmaya geri döndü. (K1, E)

Enstitü sayesinde köyde öğretmen olmayan, çalışmayan hiç kimse yok. Enstitü sayesinde Beşikdüzü'ndeki insanlar daha aydın daha ilerici insanlar oldular. Okulun kapatılmasından sonra bunlar da yavaş yavaş azaldı. (K2, E)

Tarım ve hayvancılık alanında bölgeye örnek oluyordu. Beşikdüzü köy enstitüsünde en iyi ırk hayvanlar yetiştiriliyordu. Hayvancılık gelişti, toprak her ürü yetiştirildi, balıkçılık yapılıyordu. Köy enstitüsündeki balıkçılık diğer çevreden gelen çocuklara aşılandı. Şu anda Çarşıbaşı'nda balıkçılığın gelişme sebebi Beşikdüzü köy enstitüsündeki balıkçılık yıllarındandır. (K3, E)

Eskiden kız öğrencilerin okuması dinsel nedenlerle istenmezdi. Erkekler için de aynı şey okuyacak da ne olacak gibi bağnaz düşünceler vardı. Beşikdüzü'nde de böyleydi ama köy enstitüsünün kurulmasından sonra bu düşünceler geride kalmaya başladı. Okuryazar oranı en çok olan, en çok öğretmeni olan ilçe Beşikdüzü'dür. Nedeni de köy enstitüsüdür. En büyük toplumsal dönüşüm budur diye düşünüyorum. (K4, E)

Çok katkıları vardı. Örneğin Beşikdüzü köy enstitüsü çevre ilçelerin domates, salatalık, süt, yumurta ihtiyacını gören bir yapısı vardı. Yine o dönemde balıkçılığa çok önem vermişti. Denizden en üst seviyede yararlanarak halka uygun fiyatlı ürün vermeyi başarmışlardı. Köy enstitüsünün izleri hala silinmemiştir. Halkın bilinçli tarım yapmasında büyük katkıları vardır. (K5, E)

39'lu yıllarda eğitmen kursları açıldı. Ondan sonra açıldıkları bölgeye köy enstitüleri kuruldu. Eğitmen kursları bir altyapıydı. Köy enstitüsü zamanlarını çok iyi hatırlıyorum. Çünkü çocukluğum henüz

kapanmadan önce oradaki abilerin ablaların bize karşı gösterdikleri sevgilerle geçmişti. Onların hakkında kapatılması için o kadar iftiralar atıldı ki ancak hiçbir belge ortaya konulamadı. Bu okullar komünist yuvaları denmişti. Propagandalar yapıldı zamanında. Köy enstitüleri bölgenin eğitimine, sosyal ve kültürel yapısına, ekonomisine çok büyük katkılar sunmuş, Beşikdüzü'nde bir sürü mesleğin ortaya çıkmasına vesile olmuş, eksiksiz her evde 1 veya 2 tane öğretmenin bulunmasını sağlamış dolayısıyla sosyal hayatında kültür hayatında insanca yaşamasında çok büyük rol oynamıştır. Sadece Beşikdüzü değil, çevre ilçelerden kazanıp gelen diğer öğrenciler içinde geçerlidir. Öğrenciler gittikleri yere aydınlık getirmiş. Tarım ve hayvancılık da yenilikleri onlara getirmiştir. Balıkçılık yapmışlardır. Bu işi bilen ve yapan halktan yardım almışlardır. Hem okulun ihtiyacını karşılamışlar hem çevreye katkı sağlamışlar. Geniş topraklar üzerinde son derece modern tarım yapmışlar, sebze ekmişler. Çevredeki insanlara öncü olmuşlardır. Halkın hayvancılık konusunda daha fazla verim almasını sağlamışlardır. Beşikdüzü'nde feodal yapıyı kırarak onun yerine çağdaş, akla uygun yaşayışı getirmiştir. Beşikdüzü en bilinçli insanlardan oluşmaktadır. Sebebi de köy enstitüleridir. (K6, E)

Geneli öğretmen oldu ama olamayan hemşire oldu, polis oldu. Bir eğitim aşıladılar. Herkesin elinde bir mesleği oldu. Uzak yerlerden gelen öğrenciler vardı. Bunlar arasında kültürel konuşmalar vardı. Herkes birbirinin kültürünü öğrendi. Başka yerden gelip yatılı kalan kızlar folkloru öğrendi. Etkinlikler olduğu zaman oyunlar oynanırdı. Silifke oyununu da görmüştük. İzmir zeybeği de gördük. Türkiye'nin her yerinden kültür buraya da taşınırdı. (K9, E)

İnek beslerlerdi. Piyasaya süt, peynir satarlardı. Tavuk beslerlerdi. Döner sermayesi mükemmeldi. Ekonomik yönden çok katkısı olmuştur. Enstitünün yemekhanesinin çatısını Demirel görüp kalitesine şaşırmıştır. Kaç yıl geçmesine rağmen kalitesini sürdürmüş, nasıl bir okul olduğunu buradan anlayabilirsiniz. (K12, E)

Benim anneme kilimci diyorlardı. Teyzem çorap dikiyordu. Halam çok iyi bir terziydi. Çok fazla sayıda öğretmen vardı. Böyle bir toplumda kültür yüksek olur, eğitim yüksek olur. Sinema, tiyatro, sirk vardı. Bunlar o dönemlerde çok önemli şeyler. (K13, K)

Katılımcılar enstitünün bölgeye çok yarar sağladığını dile getirdiler. Köy enstitüsü, dönemin şartları içerisinde okullaşma ve okuma yazma oranını arttırmış, bunun yanında tarım, balıkçılık, kunduracılık gibi faaliyetlerde bulunarak bölgeyi hem sosyal hem de o ekonomik yönden dönüştürmüştür.

8. Beşikdüzü'nün Diğer İlçelerden Farkları

Katılımcılara Beşikdüzü ilçesinin Trabzon'un diğer ilçelerinden farklarını ve enstitünün bu duruma etkisini sorduk ve şu yanıtları aldık:

Uzun süre Of ve Araklı ilçesinde çalıştım. Araklı Beşikdüzü ilçesinden sosyal yönden 50 yıl geride. Bu durumun oluşmasının sebebi köy enstitüleridir. Bayram zamanları kızlarımız tarafından çok güzel folklor

gösterileri olurdu. Farklı tarzda oyunlar sergilenirdi şimdi maalesef öyle bir durum söz konusu değil. Enstitü konusunda olumsuz yorum yapanların hepsi yalandır. Burada öğrenilenlerin başka yerde anlatılması köy ağaları tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu yüzden de iftiralara sebep olmuştur. Köy enstitüsünün yararları saymakla bitmez.(K1, E)

Daha eğitimli, daha olgun insanlar var Beşikdüzü'nde. Vakfıkebirliyim ama Beşikdüzü'nde okudum evim burada her iki tarafın insanını da iyi bilirim. Vakfıkebir insanı daha tutucu ileriyi görmeyen geride kalmış diyebilirim. Farklılık halen devam ediyor. (K2,E)

Okuma yazma oranı daha fazladır. Daha kapsamlı eğitim almıştır. Bunun sebebi de enstitünün olmasıdır. (K3, E)

Farklar var tabi ki. Bundan 10-15 sene öncesi kadar Vakfıkebir de bir kadının akşam saatlerinde dışarda olması sakıncalı bir şeydir. Ama Beşikdüzü öyle bir yer değildi. Bunun da olmasının sebebi köy enstitüsüdür. Bir konu hakkında veya Türkiye'de olan bir olay konusunda Beşikdüzü insanı daha farklı bakış açısıyla yorum yapabiliyor. Vatanını daha çok sevdiklerini bile söyleyebilirim. Diğer aşağılamak değil bu. Köy enstitüsünün Beşikdüzü'nde açılması bizim şansımızdı. Başka yerde açılsaydı onun için de böyle konuşurduk. (K4, E)

Beşikdüzü çok sosyal bir yer. Ülkenin içinde bulunduğu koşullara rağmen insanın kendini rahat hissettiği bir yer. Akşam saatlerinde gençlerimiz gezer, parklarda oturur. Kimse bundan rahatsız olmaz. Yakın çevredeki ilçede bunu göremezsiniz. Beşikdüzü, köy enstitülerinin aydınlatıcı özelliğinden yüksek ölçüde yararlanmıştır (K5, E).

Beşikdüzü kültür yönünden Trabzon'un diğer ilçelerinden çok çok farklıdır. Okuyan yazan insanları fazladır. Özellikle kadınların sosyal yaşayışında çok büyük farklılıklar var. Çok yakında Vakfıkebir var. Oradaki feodal yapı hala çözülemedi. Akla göre değil geleneğe göreneğe göre yaşayış sürüyor. Az daha ötede Çarşıbaşı geleneğin dışına hiç çıkamamış. Bunun sebebi köy enstitüleridir tabi ki. Köy enstitüsü sayesinde halk aydınlanmış, ekonomik olarak da kalkınmış bir ilçedir. Beşikdüzü gerçekten her ilçeden çok daha farklı. Her insanın içinde köy enstitüsünü kırıntısı var. (K6, E)

Vakfıkebir ve Beşikdüzü arasında sosyal yönden çok fark vardır. Buranın sosyal bakımdan ilerlemesinin nedeni köy enstitüleridir. Komşu ilçeler de bunun böyle olduğunu söylüyor. Yöresel dili çok fark etmiştir. Halk oyunları, eğlenceleri olsun çok farklıdır. Daha hoşgörülü daha medenidir bu insanlar. Vakfıkebir hala tutuculuğu bırakmamışlardır. (K7,K)

Beşikdüzü eğitim bakımından çok önde. Bu ekonomiye de yansır. Her evde öğretmen, polis, hemşire vardı. Böyle olunca ilçeye para girdi sonuçta. Tarlalar hep işlenmiş olurdu bu da gelişmedir. Dil konusunda da

düzgün Türkçe konuşulurdu. Teknoloji daha erken gelmiştir. (K9, E)

Eğitim yönünden farklılık var. Okuma yazma oranı yüksek bir yer. Toplumsal anlamda da diğer ilçelerden daha medenidir. Diğer ilçelerin de birbirlerine bakarak daha da iyi olmalarını, ülkemizin kalkınmasını isterim. (K10, E)

Mayıs 7'si şeklinde bir festival var mesela. Çok yakın yer olan Vakfıkebir de böyle bir şey yok. Bu bir kültür farklılığıdır. Beşikdüzü, Trabzon'un diğer ilçelerinden daha farklı bir yerdedir. Köy enstitüsünün bunda etkisi vardır. Dil, ağız çok farklı. Beşikdüzü ile Vakfıkebir konuşması çok farklı. Komşu ilçelere göre kız çocuklarını okutma oranı daha yüksek bundan yıllar öncesinden bahsediyoruz. Beşikdüzü'nde kız çocuğunun okutulmamasını duyamazsınız. Diğer ilçeler çok daha geç başladı böyle şeylere. 19 Mayıs etkinliklerinde Vakfıkebir'den Beşikdüzü'ne gelirlerdi. Orada kutlanmazdı çünkü. Bunlar hep köy enstitüsünün yararları. (K11, E)

Beşikdüzü, Türkiye'nin her şehrinden öğrenci alan bir insandı. İlçeye bir akış söz konusudur. Bunların mutlaka bir kültürel katkısı olacaktır. Eğitim konusunda zaten ileri bir yerde. Beşikdüzü'nde esnaf, halk, öğretmenler; öğrencilerin giydiklerine, alışverişine, yaptıklarına hiç bakmazlar. Vakfıkebir'e gitmezdik gezmeye, onlar buralara gelirler. (K13,K)

Katılımcıların verdiği cevaplar ile; Beşikdüzü ilçesinin, çevresindeki ilçeler ve Trabzon'un diğer ilçelerine göre okuma oranının daha yüksek olduğunu bununla birlikte Beşikdüzü insanının daha kültürlü ve aydın olduğunu, kadınların sosyal yaşamda daha farklı konumda olduğunu, sanatsal aktivitelere daha çok yer verildiği bilgisine ulaştık.

9. Sosyal Sermaye Olarak Köy Enstitü Mezunu Öğrenciler

Yapılan çalışma ve Doğu Karadeniz kalkınma ajansından(DOKA) aldığımız veriler neticesinde Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nden mezun olan öğrencilerin bölge için çok önemli bir sosyal sermaye olduğunu görmekteyiz.

DOKA 'da yer alan bölgelerdeki (Trabzon, Giresun, Rize, Ordu, Gümüşhane) ilçelerin arasında ekonomik ve mali açıdan, özellikle sanayi istihdamı ve firma sayısı değişkenlerinde, dezavantajlı olan Beşikdüzü ilçesi genel gelişmişlik sıralamasında yetmiş dokuz ilçe arasında yirmi ikincini sırada yer almaktadır. Trabzon ili içerisinde Beşikdüzü ilçesi altıncı sırada bulunmaktadır (Tablo 7). Bunun sebebi ise yaşam kalitesi ve eğitim alanlarındaki başarısıdır. Tüm eğitim değişkenlerinde ortalamanın üzerinde değerlere sahip olmasının yanında, liseler okullaşma oranı en yüksek olan ilçedir. Bu ilçede şehirleşme oranı yüksek ve genç yaşlı bağımlılık oranı da düşüktür. Ayrıca Beşikdüzü il merkezine uzak olmasına karşın sahil şeridinde yer aldığı için ulaşımı kolay, denize mesafesi az ve rakımı düşük olan bir ilçedir.

İlçenin genel sırası	İlçenin ildeki sırası	İlçe Adı	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değeri
1	**1**	Ortahisar	18.115450
9	**2**	Akçaabat	3.367991
13	**3**	Vakfıkebir	2.100618
17	**4**	Sürmene	1.219677
18	**5**	Yomra	1.108286
22	**6**	Beşikdüzü	0 814015
23	**7**	Of	0.714193
26	**8**	Arsin	0.126718
30	**9**	Çaykara	-0.098301014
34	**10**	Araklı	-0.512471961
36	**11**	Maçka	-0.726313335
41	**12**	Çarşıbaşı	- 1.110278
52	**13**	Tonya	- 1.706034
58	**14**	Şalpazarı	- 2.058652
62	**15**	Düzköy	-2.17843984
66	**16**	Dernekpazarı	-2.497555178
69	**17**	Köprübaşı	-2.666808602
71	**18**	Hayrat	-2.749897989

Tablo 7: Trabzon İlçeleri Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeks Değerleri ve Sıralaması

Kayak: *DOKA, TR90 Düzey II Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Sınıflandırılması, 2015.*

Doğu Karadeniz kalkınma ajansının raporundan alınan yukarıdaki tablodan hareketle Beşikdüzü ilçesinin Doğu Karadeniz ve Trabzon ili içerisinde sıralamasının ortalamadan yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak Beşikdüzü köy Enstitüsü'nde yetişip mezun olan öğrencilerin ilçe için önemli bir sosyoekonomik altyapı oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Doğu Karadeniz kalkınma ajansının eğitim verilerinden yararlanarak ilçenin eğitim düzeyini incelediğimizde; Beşikdüzü ilçesi eğitim düzeyi açısından Trabzon İlinin en gelişmiş ilçesidir. Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde ise eğitim düzeyi sıralamasında üçüncü sırada yer alır. Beşikdüzü ilçesine ait veriler incelendiğinde, eğitim endeksinin hesaplandığı temel bileşendeki ağırlıkları pozitif ve oldukça yüksek olan birçok değişkende en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir (DOKA, 2015).

İlçenin genel sırası	İlçenin ildeki sırası	İlçe Adı	Eğitim Açısından Gelişmişlik Endeks Değeri
3	**1**	Beşikdüzü	2. 955937
4	**2**	Ortahisar	2. 801975
15	**3**	Akçaabat	1. 337557
20	**4**	Sürmene	1.004058
21	**5**	Vakfıkebir	1.0011887
25	**6**	Yomra	0. 843627
29	**7**	Of	0. 6814
32	**8**	Çaykara	0. 410416
33	**9**	Maçka	0. 408475
39	**10**	Çarşıbaşı	0.07888
47	**11**	Araklı	- 0. 245211
48	**12**	Arsin	- 0. 271334
53	**13**	Tonya	- 0. 792806
65	**14**	Düzköy	-1. 61267
66	**15**	Şalpazarı	- 1. 710103
70	**16**	Dernekpazarı	- 2.015554
71	**17**	Hayrat	-2.025335
72	**18**	Köprübaşı	- 2. 312148

Tablo 8: Trabzon İlçeleri Eğitim Endeks Değerleri ve Sıralaması

Kaynak: *DOKA, TR90 Düzey II Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Sınıflandırılması, 2015*

Doğu Karadeniz kalkınma ajansının eğitim endeks değerleri ve sıralaması değerleri incelendiğinde Beşikdüzü ilçesinin bölge genel sıralamasında üçüncü Trabzon ili içerisinde birinci sırada olduğu görülmektedir. Trabzon il içerisinde diğer diğer ilçelerle arasında büyük bir fark olduğu görülmektedir. Yaptığımız çalışmadan elde ettiğimiz veriler sonucunda bu önemli farkın Beşikdüzü köy enstitüsü olduğunu söylememiz mümkündür. Bu eğitim kurumu bir beldeyi ve bu belde de hale hale çevresini değiştirmiş, geliştirmiş ve kalkındırmıştır.

SONUÇ

1940 yılında açılmış olan köy enstitüleri, o dönemde nüfusun büyük bir kesimini oluşturan köydeki halkı eğitip, geliştirmeyi ve modernize etmeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'de 21 köy enstitüsü kurulmuştur. Kurulan köy enstitüleri, köyde bulunan ve köy enstitüsü için gerekli şartları sağlayan çocukları öğrenci olarak almış ve zaten köyü tanıyıp, bilen kişileri donanımlı hale getirerek köydeki halkı bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Çok kısa bir süre sürdürülmüş olmasına rağmen bulunduğu bölgeyi kalkındırmış ve dönüştürmüştür.

Çalışmamızın ana odağı olan Beşikdüzü Köy Enstitüsü de o dönemde kurulmuş olan önemli bir enstitüdür. Eğitim hayatına dönemin zorlu şartlarında kısıtlı imkânlarla başlayan Beşikdüzü Köy Enstitüsü, bulunduğu

bölgeye ilaç gibi gelmiştir. Kurulduğu bölgede bulunan bataklıklar kurutulmuş, belli bir dönüm arazi okulun ihtiyacı için ayrılmıştır. Bir proje olarak başlayan Beşikdüzü Köy Enstitüsü, öğretmenlerin ve ilk öğrencilerinin yardımıyla binalarını yapmıştır. Projenin kapsamında yer alan 10 adet okul yapısı, 1 adet toplantı binası, 6 adet ahır ve kümes, 10 adet depo, 1 adet revir, 2 adet umumi tuvalet ve 6 öğretmen evinin hepsi tamamlanamadan eğitim hayatına başlamıştır.

Beşikdüzü Köy Enstitüsü, diğer enstitüler gibi kendine özgü ders programına sahiptir. Mülakatlarımızın sonucunda da çoğu katılımcıdan duyduğumuz 'yaparak, yaşayarak' ilkesi etrafında eğitim modeli geliştirmiştir. Temel derslerin yanında (Türkçe, matematik, tarih vb.) ziraat dersleri, hayvancılık ile ilgili (zooloji) dersleri, balıkçılık derslerini de görmüşlerdir. Bunlara ek olarak sanata önem veren köy enstitülerinin ders programında müzik, resim, dikiş, dersleri de verilmiştir. Buradan enstitülerin çok yönlü bir eğitim sistemi olduğunu görmekteyiz.

Enstitü kurulduktan sonra atölyeler de kurulmuştur. Kurulan atölyelerde öğrenciler hem ustalardan işleri öğrenmiş hem de kendi ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Öğrencilerin yazlık ve kışlık kıyafetleri dikiş atölyesinden karşılanmış, okulun ihtiyacı olan sandalye, masa gibi malzemelerin temini de yine bu atölyelerden sağlanmıştır. Öğrencilerin en büyük yardımcıları değerli öğretmenleri ve halkın içinden işin ehli olan insanlardır.

Enstitünün sadece kendine değil, halka da yardımı açıkça görülmektedir. Modern tarımla birlikte üretimin artmasıyla bölgedeki halkın sebze, meyve ihtiyacı ucuz bir fiyatlandırmayla giderilmiştir. Katılımcılarımızdan biri anısında askeri birliğe kamyonlarca sebze ve meyve gönderildiğini anlatmıştır. Tarımın yanında hayvancılık da geliştirilerek, bir hayvandan alınan verimin nasıl arttırılacağı konusunda uzmanlaşmışlardır. Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün kıyıda yer alması sebebiyle balıkçılık alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. İlkel yollarla yapılan balık avları insanların hayatını tehlikeye sokabiliyor, zarar verebiliyordu. Enstitüyle birlikte balıkçılığın gelişmesi hem insan hayatına tehlike arz etmiyor hem de üretimde verimlilik sağlıyordu.

Enstitüde kültürel etkinliklere de büyük önem verilmiştir. Ulusal Bayramlar da öğrenciler gösteriler hazırlar, halka sunarlardı. Halk oyunları olarak folkloru kız öğrenciler sabah dersi olarak görüyorlardı. Yılsonlarında halk oyunları, tiyatro gösterileri, çalgı aletlerinin çalınması gibi etkinlikler yapılıyordu. Beşikdüzü Köy Enstitüsü, diğer okullardan farkını bu yönüyle de göstermiştir.

Enstitü kurulduğu bölgeye sosyal, kültürel, ekonomik anlamda büyük katkılar sağlamıştır. Beşikdüzü Köy Enstitüsü de bu katkıları fazlasıyla yapmıştır. Enstitü sadece Beşikdüzü merkezinden değil, başka yörelerden de öğrenciye ev sahipliği yapmıştır. Buraya gelen öğrenciler kendi kültürlerini, yemek çeşitlerini, halk oyunlarını buradaki öğrenciye anlatmış; aynı şekilde burada öğrendiklerini de kendi yörelerine götürmüştür. Farklı kültürler birbiriyle iç içe girmiş, kaynaşmış ve yeni yorumlar ortaya çıkmıştır.

Enstitünün bölgeye ekonomik katkısının da yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Topraklar işlendiği için değerlenmiş, işlenen yerlerde ki meyve-sebzeler satıldığı için bölgeye para girişi olmuştur. Balıkçılık alanında büyük gelişme gösterdiğinden dolayı kıyıdaki bölgelere Beşikdüzü Köy Enstitüsü balık satımı gerçekleştirmiştir. Katılımcılarımızdan bir tanesinin tabiriyle 'ilçeye kâğıt para girdi' söyleminden kaynaklı ve bunun gibi örneklerden dolayı Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün ekonomiye büyük katkı sağladığını söyleyebiliriz. Bir belde düşünün ki, kağıt parayı Enstitünün kurulmasından sonra tanımıştır. İşte genelde Enstitülerin ve özelde Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün bölgeye yaptığı ekonomik katkı en kısa bir şekilde en güzel böyle anlatılabilirdi.

Enstitünün bir diğer katkısı da ilçenin okuma-yazma oranını yükseltmesidir. Enstitüyle birlikte yeni nesil okumaya yöneltilmiştir. Bu kurumlar, özellikle kız çocukları için büyük bir şans kapısıdır. Daha sonradan atılan iftiralar ve kara çalmalar sebebiyle kız çocuklarının gönderilmesi istenmese de öncü bir hareket başlamıştır. Aileler daha bilinçli olma yolunda ilerlemiş ve çocuklarını okutmaya daha hevesli hale gelmişlerdir. Bölgedeki ailelere baktığımızda her ailede en az 1 öğretmenin olduğu görülmektedir. Hatta bugün bölgeden kime sorsanız Beşikdüzü'nden en az 100 tane profesörün bulunduğunu duyarsınız. Bunun sebebinin de Beşikdüzü Köy Enstitüsü olduğu açıktır.

Özetlemek gerekirse Beşikdüzü köy Enstitüsü'nün kapatılmasının ardından uzun yıllar geçse de etkisi, namı ve efsanesi hala sürmektedir. Katılımcıların dile getirdikleri ve gözlemlerimiz sonucunda köy enstitüsünün bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomik olarak diğer bölgelerden farklı olduğu açık bir şekilde tespit edilmiştir. Hem okuma yazma oranı hem de halkın kültür ve bilinç seviyesi daha yüksektir. Köy enstitülerinde aşılanan kültür ve sanat öğrencilerle birlikte orada bulunan halkı da etkilemiş ve bu etki bugün hala devam etmektedir. Beşikdüzü ilçesinde yakınındaki ilçelerden farklı olarak şenlikler ve sanatsal etkinlikler varlığını sürdürmektedir. Köy enstitülerinin etkisi estetik boyutuyla ilçede hala hissedilmektedir.

Elde edilen verilerden yararlanılarak Beşikdüzü'nde açılan köy enstitüsünün bölge için önemli bir sosyoekonomik çerçeve ve eğitim zemini oluşturduğunu görmekteyiz. Beşikdüzü ilçesi Trabzon içerisinde ve Karadeniz bölgesinde eğitimde önemli bir yer tutmaktadır. Eğitim sayesinde sosyoekonomik düzey, yaşam kalitesi açısından da il içerisinde ve Karadeniz bölgesinde yüksek bir konumdadır. Bu çalışma sayesinde bunun ana sebebinin Beşikdüzü köy enstitüsü olduğu şüpheye mahal kalmayacak şekilde tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Açа, M. (2019). **Cumhuriyet Tarihinin İlk Meslekî Balıkçılık Okulu: Beşikdüzü Köy Enstitüsü**. İzmir, İzmir Demokrasi Üniversitesi.

Akyüz, Y. (1989). **Türk eğitim tarihi: Başlangıçtan 1988'e**. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 160.

Apaydın, T. (1993). **Kadın hakları ve Köy Enstitüleri**. Abece, 80, 7.

Arman, Hürrem. (1969), **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ve Tonguç**, 1. Basım, İş Matbaacılık ve Ticaret Yayınları, Ankara.

DOKA, (2015). TR90 Düzey II Bölgesindeki İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Sınıflandırılması.

Gedikoğlu, Ş. (1971), **Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**, İş Matbaacılık ve Ticaret Yayınları, Ankara.

Çetiner, K. F. (2014). **Tonguç'un Mimari Mirası: Devrimci Eğitim Mimarisi**. İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Yayınları.
Güler Y., Kamacıoğlu, F. (2007). **Beşikdüzü Köy Enstitüsü Hikâyesi Bitmedi**, İstanbul, Köy Enstitülerini Araştırma ve Eğitimi Geliştirme Derneği (KAVEG).
GÜLER, B. (2015). Köy Enstitüleri Bağlamında Eğitim ve İdeolojinin Toplumsal Değişme Etkisinin İncelenmesi: Köy Enstitüleri Dergisi (1945-1947), Maltepe Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora tezi, İstanbul.
Kalay, E., (2010), **Tarlası Deniz Olan Okul: Beşikdüzü Köy Enstitüsü,** Yayınevi: Hüseyin Ateş.
Seyrek, A. (2019), **Köy Enstitüleri**, Dorlin Yayınevi, Ankara
Yüksel, O. (2009). **Cumhuriyetin Eserleri Arasında En Kıymetlisi: Köy Enstitüleri**.

İlk Tunç Çağı'nda Batı Anadolu Yerleşim Dokusu ve Yapı Tİpleriİ

Doç. Dr. Erkan FİDAN
Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Archaeology Department, Gülümbe Campus
ORCID ID: 0000-0002-6777-927X

ÖZET

Bir yerleşmenin genel yerleşim dokusu hakkında somut bazı değerlendirmeler yapabilmemiz için, yerleşmenin yatay olarak geniş alanları kapsayacak şekilde kazılması gerekir. Kazılarda daha çok stratigrafinin saptanmasına öncelik verilmesi, genel yerleşim dokusunun anlaşılmasını zorlaştırır. Bununla beraber son 40 yılda Batı Anadolu ve Kuzey Ege Adaları'nda, özellikle İlk Tunç Çağı yerleşmelerinin geniş alanlarda kazılıyor olması, genel yerleşim planları hakkında bilgi vermeye başlamıştır. Orta ve Kuzey Ege Adaları dışında Ege'nin güneyinde ve Yunan karasında ise genellikle yerleşmelerin sadece savunma sistemleri ya da yerleşim içerisinde yer alan bazı önemli binalar kazıldığından, bölge yerleşmelerinin genel yerleşim dokuları ile karşılaştırma yapma imkânı çoğunlukla kısıtlıdır. Orta Anadolu'da ise genelde, İlk Tunç Çağı'ndan bir sonraki dönem olan Asur Ticaret Kolonileri Çağı ve Hitit Dönemleri'nin kazılmış olması sebebiyle, İlk Tunç Çağı yerleşim planları hakkında bilgimiz sınırlıdır. Bu sebeple Batı Anadolu incelenmiştir. Eskişehir Bölgesi'nde Küllüoba, Keçiçayırı ve Demircihüyük yerleşmeleri; İç Batı Anadolu'nun orta kesiminde Karaoğlan Mevkii ve güney kesiminde ise Bademağacı, Hacılar Büyük Höyük ve Karataş-Semayük; Batı Anadolu kıyı kesiminde de Bakla Tepe, Liman Tepe Yassıhöyük ve Troya ile doğu Ege Adaları'ndaki Thermi ve Poliochni yerleşmeleri, genel yerleşim dokusunu birbirleriyle en iyi karşılaştırabileceğimiz başlıca yerleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makale ile Batı Anadolu'daki İlk Tunç Çağı yerleşmelerinin genel yerleşim planları değerlendirilmektedir. Genel yerleşim planlarının şekillenmesini sağlayan etkiler yanında yerleşmelerdeki yapı tipleri ve özellikle megaron kavramı üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlk Tunç Çağı, Batı Anadolu, Mimari

WESTERN ANATOLIAN SETTLEMENT PATTERNS AND BUILDING TYPES IN THE EARLY BRONZE AGE

ABSTRACT

In order to make some concrete evaluations about the general layout of a settlement, the settlement must be excavated horizontally to cover large areas. Giving priority to the detection of stratigraphy in excavations makes it difficult to understand the general settlement pattern. However, the fact that Early Bronze Age (EBA) settlements have been excavated in large areas in Western Anatolia and the Northern Aegean Islands

in the last 40 years has started to give information about general settlement plans. Except for the Central and the Northern Aegean Islands, in the south of the Aegean and on the Greek mainland, since only the defense systems of the settlements or some important buildings have been excavated, the opportunity to compare the settlements of the region with the general settlement layouts is often limited. Also, in Central Anatolia, our knowledge of EBA settlement plans is limited because only the Assyrian Trade Colonies Age and Hittite Periods, have been excavated. For this reason, Western Anatolia has been studied. Küllüoba, Keçiçayırı and Demircihüyük settlements in the Eskişehir Region; Karaoğlan Mevkii in the central part of Central Western Anatolia and Bademağacı, Hacılar Büyük Höyük and Karataş-Semayük in the southern part; Bakla Tepe, Liman Tepe Yassıhöyük and Troy in the western Anatolian coastal part, and Thermi and Poliochni settlements in the eastern Aegean Islands are the main settlements with which we can best compare the general settlement pattern with each other. This paper evaluates the general settlement plans of the Early Bronze Age settlements in Western Anatolia. In addition to the effects that shape the general settlement plans, the building types in the settlements and especially the concept of megaron are emphasized.

Key words: Early Bronze Age, Western Anatolia, Architecture

GİRİŞ

Bir Tunç Çağı yerleşmesinin genel yerleşim planı hakkında fikir yürütebilmek için, dar alanda tabakalara yönelik yapılan çalışmalardan ziyade, plan hakkında fikir verebilecek ölçüde çalışmaların olması gereklidir. Bu anlamda Anadolu'nun en iyi araştırılmış bölgesi Batı Anadolu'dur. Kıyı kesimi ve İç Batı Anadolu olarak iki ayrı bölüme ayırabileceğimiz bölgede özellikle son 40 yılda gerçekleştirilen kazılar sayesinde çok sayıda ve geniş alanda kazılan İlk Tunç Çağı (İTÇ) yerleşmesi bulunmaktadır. Bölgenin batısındaki Yunan karasında anıtsal binaların kazılmasına öncelik verilmesi, bölgenin doğusundaki Orta Anadolu'da ise bir sonraki dönemler olan Asur Ticaret Koloniler ve Hitit yerleşmeleri ile ilgili kazıların çoğunlukta olması, Batı Anadolu'yu ön plana çıkaran unsurlardır.

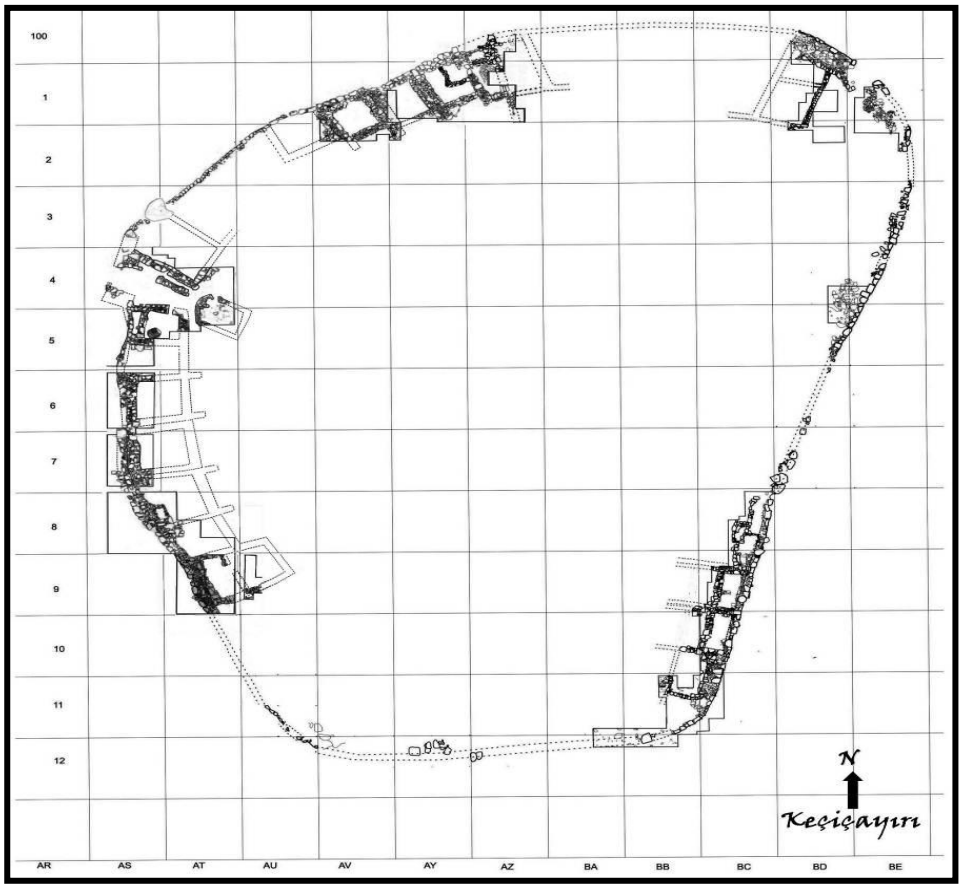
İç Batı Anadolu'nun kuzey kesiminde Demircihüyük, Küllüoba ve Keçiçayırı yerleşmeleri; bölgenin orta kesiminde Kaklık ve Karaoğlan Mevkii ve güney kesiminde Antalya-Burdur çevrelerinde Hacılar Büyük Höyük, Karataş-Semayük ve Bademağacı Batı Anadolu kıyı kesiminde de Çanakkale'de Troya ile İzmir Bölgesi'nde Yassıtepe, Liman Tepe ve Bakla Tepe yerleşmerli genel yerleşim planlaması hakkında en iyi bilgileri vermektedir.

YERLEŞİM PLANLARI

Anadolu Arkeolojisinin büyük ismi M. Korfmann'ın kazı başkanlığını yaptığı Demircihüyük İTÇ 1 ve İTÇ 2 yerleşmesini gözeterek 35 yıl önce tanımladığı *"Anadolu Yerleşim Planı"*, son yıllarda yazar tarafından

yeniden değerlendirilmiştir (Fidan, 2013). Dışa kapalı olan plan anlayışında, arka kısımları sura dayanan yan yana şekilde ortak duvarları kullanan uzun evler, yerleşmenin merkezindeki avluya açılırlar. Korfmann, söz konusu yuvarlak plan özellikleri gösteren ve bir şekilde radyal plan olarak tanımlayabileceğimiz yerleşmeleri *"Anadolu Yerleşim Planı"* olarak adlandırmıştır (Korfmann, 1983, 222). Ancak, yazar daha önceki çalışmalarında İTÇ I'le başlayan ve İTÇ II ile gelişen bu yerleşim modelinin İç Batı Anadolu'da Kalkolitik'ten itibaren bilindiğini ortaya koyarak, bunu İç Batı Anadolu Yerleşim Modeli şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca diğer yerleşmelere baktığımızda yerleşmelerin dış sınır hatları her zaman yuvarlak olmak zorunda değildir. Oval, yamuk, hatta dörtgen planlı olabilirler. Çünkü yerleşimlerin plan şekli, topografya ile alakalıdır. Bu yerleşim şekli ya da sistemi İç Batı Anadolu'nun tamamında, geniş alanda kazılmış olan Küllüoba, Demircihüyük, Keçiçayırı (Şek. 1), Karaoğlan, Seyitömer, Bademağacı, Hacılar Büyük Höyük ve Karataş-Semayük'te uygulanmıştır (Fidan 2021).

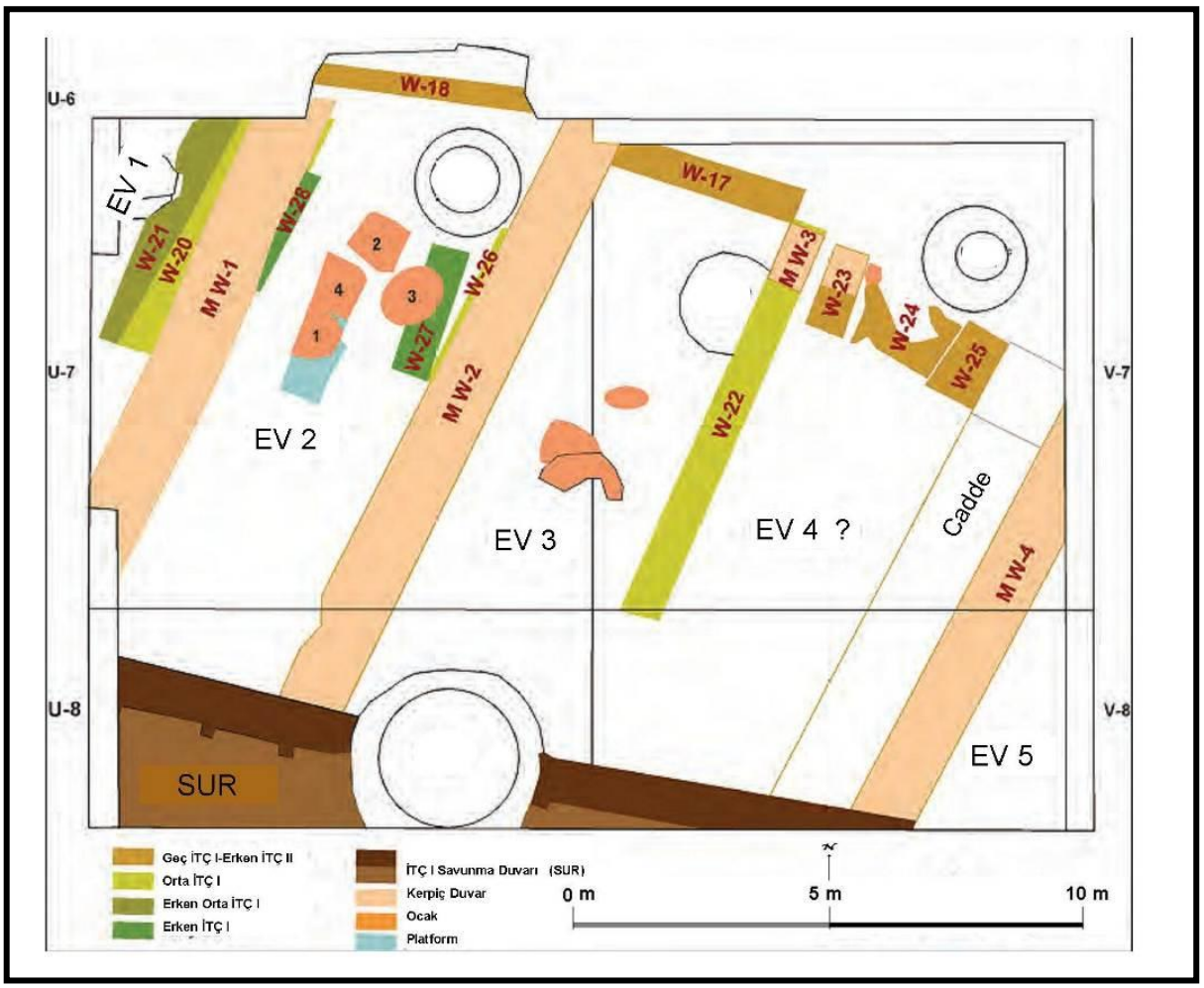
Ege Dünyası ve Batı Anadolu'nun sahil kesiminde durum farklıdır. Bu bölgelerde, ortadaki bir avlu çevresindeki evler yerine, sokak ve caddelerin etrafında evlerin olduğu, bir mimari anlayış vardır. Poliochni, Liman Tepe (Şek. 2), Bakla Tepe, Troya yerleşmelerindeki durumu son yıllarda Ü. Gündoğan Ege Yerleşim Planı olarak tanımlar (Gündoğan, 2019). Ege Dünyasına baktığımızda Girit'deki Vasiliki ve Trypeti (Watrous, 1994); Kikladlar'da Kastri (Bossert,



Şekil 1. Keçiçayırı Genel Yerleşim Planı

1967), Palamari (Theochari, Parlama, 1997), daha kuzeyde Heraion (Kouka, 2002); Yunan karasındaki Lithares (Tzavella-Evjen, 1972), Agios Kosmos (Mylonas, 1959), Raphina (Theocharês, 1953), Asketario (Theocharês, 1954) ve Zygouries (Blegen, 1928) yerleşmeleri, sokak ya da caddeler arasında evlerin bulunduğu ve ortada ortak bir avluya sahip olmayan yerleşim planlarıdır.

Doğu Anadolu'daki Pulur Sakyol; Kuzey Suriye'de Tell Chuera; Orta Anadolu'da Ahlatlıbel ve kısmen Kültepe ile Yunanistanda'ki Lerna gibi ilk bakışta Anadolu yerleşim planını andırsa da söz konusu yerleşmeler kendi bölgelerinde tekil örnekler olarak karşımıza çıkarlar (Koşay, 1934; Koşay, 1971; Caskey, 1958; Weiss 1986). Ne öncülleri vardır ne de ardılları. Bu sebeple, daha önce vurgulandığı gibi dış şekilleri nasıl olursa olsun, merkezi avlu ve bu avlu etrafında toplanan evler *İç Batı Anadolu Yerleşim Modeli"* olarak yazar tarafından adlandırılmıştır (Fidan, 2013). İlk Kalkolitik'e tarihlenen Aktopraklık, Hacılar ve Ilıpınar'daki mimari durum, İç Batı Anadolu Yerleşim Modeli'nin bölgedeki başlangıç örnekleri gibi görülebilir (Karul, 2017). Sonrasında İlk Tunç Çağı'nda bu model benimsenerek tüm İç Batı Anadolu'ya yayılmış olmalıdır.

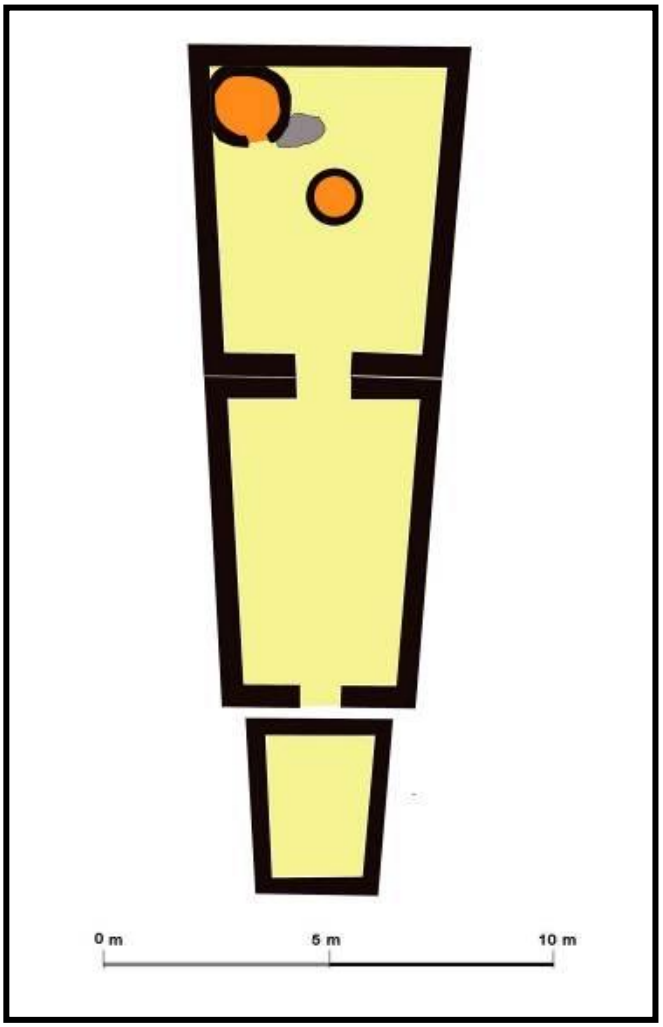


Şekil 2. Liman Tepe İTÇ I Dönemi yapıları (Kouka 2010, Çiz 3).

YAPI TİPLERİ

İç Batı Anadolu'ya özgü olarak tanımlanan yerleşim şekli ile Ege Dünyası ve Batı Anadolu sahil kesimindeki yapı tipleri de birbirinden ayrılır. Burada Megaron kavramı da tartışılmalıdır zira MÖ 3. Binyıl boyunca bölgenin en önemli yapı tipini megaron oluşturur. Megaron kabaca, önünde sundurması olan, girişin kısa kenardan olduğu dikdörtgen yapı anlamına gelir.

İç Batı Anadolu'da 3.Binyıl'ın ortalarıyla başlayan megaronlar özellikle konut mimarlığına hakim olur. Hatta bazı özel yapılar megaron şeklindedir. İç Batı Anadolu'da eğer bir yerleşme radyal planlı ise, ortadaki avluya açılmanın ve arka tarafta kapanmanın sağlanması için evler trapez şeklinde yani arkadan öne doğru daralan şekilde olmalıdır. Bunun en güzel örneğini Eskişehir'deki Demircihöyük yerleşmesinden görürüz (Şek. 3) (Korfmann, 1983).

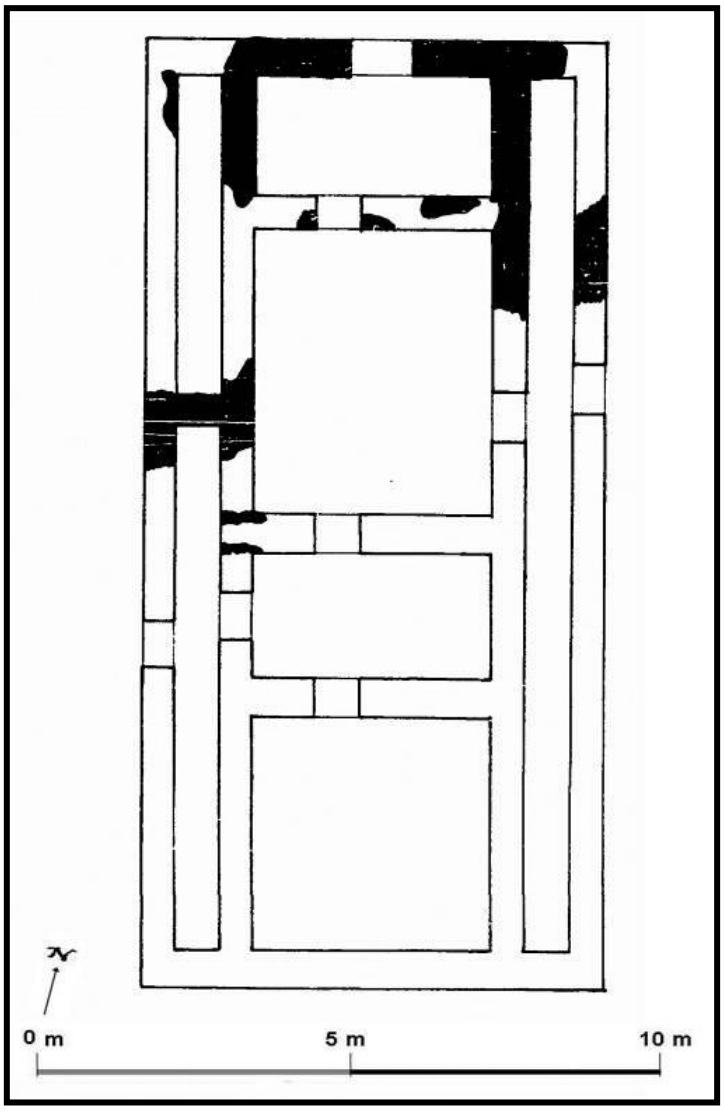


Şeki 3. Demircihüyük yerleşmesinden konut olarak kullanılan trapez şekilli bir yapının çizimi (Korfmann 1983, Şek. 352'den yeniden çizilmiştir).

Ege Dünyası ve Batı Anadolu'da ise uzun ev olarak tanımlanan genelde 10 m.'den daha uzun, önünde sundurma olmayan dikdörtgen evler görülür. Bu evlerden birkaç tanesinin yan yana dizilmesi ile oluşan ev

gruplarnın arasında ise cadde ve sokaklar yer alır.

Batı Anadolu'nun iç kesiminde hafirleri tarafından yönetici yapısı, kompleks, saray vb. tanımlamalarla çeşitli kamu yapıları da bilinmektedir. Her ne kadar bu yapılar tartışılsa ve özellikleri ile diğer yapılardan farkları sorgulansa da Troya, Seyitömer, Küllüoba, Karataş Semayük, Troya ve Bademağacı yerleşmelerinde bu türden yapılar olduğu söylemektedir. Bu yapıların birer kamu yapısı olduğu ya da yöneticiye ait olabileceği düşüncesi ise söz konusu yapıların yerleşmenin merkezinde bağımsız olarak konumlanmaları ve diğer yapılara göre çok daha karmaşık plan özellikleri göstermelerinden kaynaklanmaktadır.



Şekil 4. Koridorlu Ev olarak tanımlanan Yunanistan'daki Kolonna Kayalık Ev'in tümleme denemesi (Walter ve Felten 1981, Çiz. 3).

Batı Anadolu ve Ege Dünyası'nda ise sokak ve caddelerin çevrelediği yapı gruplarından oluşan yerleşmelerde ise evlerin şekil olarak birbirinden ayrılmaması, merkezi avlunun olmaması ve dolayısıyla bağımsız bir yapının görülmemesi ya da çok nadir görülmesi sebebiyle, kamu binarı ya da yöneticilere ait yapıları görmek çok zordur. Bununla birlikte Yunan karasında Lerna (Caskey, 1956), Thebes (Aravantinos, 1986), Zygouries

(Blegen 1928), Kolonna (Walter, Felten, 1981) ve Akovitika (Shaw, 1987) gibi bazı yerleşim yerlerinde "Koridorlu Ev" olarak adlandırılan ve bey evleri olarak tanımlanan özel bir yapı grubu bulunmaktadır (Şek. 4).

SONUÇ

Sonuç olarak yerleşim planları açısından Batı Anadolu'nun ikiye ayrıldığı anlaşılmıştır. Batı Anadolu'nun sahil kesiminde cadde ve sokakları olan bir anlayış görülürken, İç batı Anadolu'da merkezi avlulu dışa kapalı bir yerleşim planlaması görülür. Sahil kesimindeki planlama şehirleşme mantığına çok daha yakın olup, yerleşme büyüdükçe topografyanın izin verdiği sürece ekleme yapılabilecek düzeydedir. Başka bir anlatımla, yerleşmedeki nüfus arttıkça, yerleşime yeni yapılar eklenebilir. Ancak İç Batı Anadolu'daki yerleşim dokusu, önceden belli sayıda insanın yaşaması için planlanmış yerleşmelerdir. Yerleşmedeki nüfus artışı sonrasında söz konusu yerleşmelere ek bina yapma şansı yoktur. İç Batı Anadolu'da bu dönemde görülen çok sayıdaki yerleşmenin sebebi de bu olmalıdır. Bunları küçük köyler gibi görmek ve yerleşim büyüdükçe köyün yakınına yeni bir köy kurmak üzerine bir planlama belirlenmiş gibidir. Bugüne kadar bölgede kazılan 5-6 hektardan daha büyük boyutta sadece 2 yerleşme olması sebebiyle, büyük yerleşmelerdeki durumu görmemiz zordur. Denizli ilindeki Beycesultan ve Kütahya'daki Tavşanlı Höyük kazılarının İlk Tunç Çağı tabakaları kazıldığında büyük resmi görme şansımız artacaktır. Özellikle Tavşanlı Höyük'te yazarın başkanlığında kazılar öncesi yapılan yüzey araştırmaları sırasında gerçekleştirilen jeordar çalışmalarıyla, cadde ve sokakları olan bir yerleşim modeli görüntülenmiştir. İleri de yapılacak kazılarda bu durum araştırılacaktır.

Yerleşim modellerini incelerken aslında yerleşmenin şeklinin topografya tarafından belirlendiği unutulmamalıdır. Örnek olarak Küllüoba yerleşmesi düzgün bir dörtgen plan ya da yuvarlak/oval yerine, düzenli olmayan zikzaklarla devam eden dörtgene yakın bir plan oluşturmaktadır. Kayalık bir tepenin üzerinde yer alan Keçiçayırı yerleşmesi ise söz konusu tepenin dış konturlarını takip ederek ovalimsi bir yapıdadır. Antalya-Burdur sınırında, geniş bir düzükte yer alan Bademağacı (Duru ve Umurtak 2008) yerleşmesi de topografyanın etkisiyle ovaldir. Bu örneklerin daha da çoğaltılabileceği unutulmamalıdır.

Yapı tipi olarak ise sahil kesiminde uzun evlerin, iç kesimde ise megaronların tercih edildiği ancak özelikle megaronun MÖ 3. Bınyıl'ın ortalarından sonra bölgeye tamamen hakim olduğu bilinmektedir. Sadece konut olarak değil özel yapılarda da megaron biçiminin kullanılması, bu yapı tipinin ne kadar çok benimsendiğinin kanıtıdır.

KATKI BELİRTME

Bu makale, yazarın 2011 yılında İstanbul Üniversitesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Turan Efe Danışmanlığında hazırladığı, Küllüoba İlk Tunç Çağı Mimarisinin Batı Anadolu ve Ege Dünyasındaki yeri başlıklı doktora tezinden, yeni bilimsel sonuçlarla güncellenerek hazırlanmıştır.

Tavşanlı Höyük'te yürütülen yüzey araştırmaları, 2020- 01.BŞEÜ.04-01 ve 2022-01.BŞEÜ.04-02 proje numaraları ile Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

Aravantinos, V. L. (1986). "The EH II Fortified Building at Thebes: Notes on Its Architecture" (Yay. Haz. R. Hägg ve D.Konsola), *Early Helladic Architecture and Urbanization*, *Studies in Mediterranean Archaeology* LXXVI, Göteborg, s. 57-63.

Blegen, C. W. (1928). *Zygouries: A Prehistoric Settlement in the Valley of Cleonae*, *Cambridge.*

Bossert, E. M. (1967). "Kastry auf Syros", *Archaiologikon Deltion* 22, s. 53-76.

Caskey, J. L. (1959). "Activities at Lerna 1958-1959", *Hesperia*, Vol. 28, American School of Classical Studies at Athens, s. 202-207

Duru, R. ve Umurtak, G. (2008). "Bademağacı Kazıları, 2006", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*-II, Ankara, s. 187-196.

Fidan, E. (2013). ''Anadolu Yerleşim Planı Üzerine Yeni Bir Değerlendirme [An UP-TO-DATE EVALUATION of "ANATOLIAN SETTLEMENT PLAN" (ANATOLISCHES SIEDLUNGSSCHEMA)]'' *Arkeoloji Dergisi* XVIII, s. 113-125.

(2021). ''GEO-ARCHAEOLOGICAL AND GEOPHYSICAL INVESTIGATION ON THE EARLY BRONZE AGE LAYERS OF TAVŞANLI HÖYÜK (INLAND WESTERN ANATOLIA'', *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* Vol. 21, No 2, (2021), pp. 211-225.

Gündoğan, Ü. (2020) "The 'Aegean Settlement Pattern' in coastal Western Anatolia from Neolithic Age to the end of the 3rd millenium BC", *TUBA-AR* 27, 2020, 29-43

Karul, N. (2017). *Aktopraklık, Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy*, Ege Yayınları, İstanbul.

Korfmann, M. (1983). *Demircihüyük Die Ergebnisse Der Ausgrabungen 1975-1978* Band I, *Architektur, Stragraphie und Befunde*, Mainz.

Koşay, H. Z. (1934). "Ahlatlıbel Hafriyatı", Türk *Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi* II, Ankara, s. 3-100.

(1971). "Pulur (Sakyol) Kazısı 1969'', *Keban Projesi 1969 Çalışmaları* ODTÜ Keban Projesi Yayınları; Seri: 1; No: 2; TTK Basımevi, Ankara, s. 99-101.

Kouka, O. (2002). *Siedlungsorganisation in der Nord- und Ostägäis während der Frühbronzezeit (3. Jt. v.Chr.)*, Rahden/Westf.

Mylonas, G. E. (1959). *Aghios Kosmos: an Early Bronze Age Settlement and Cemetery in Attika*, Princeton.

Shaw, J. W., (1987). "The Early Helladik II Corridor House: Development and Form", *American Journal of Archeology* 91/1, s. 59-79.

Theocharês, D. R. (1953). ''Anaskafê en Arafêni", *Praktika tis en Athinais Archaiologikis Etaireias* (1953), s. 105-118.

(1954). "Askêtario: prôtoel ladikê akropolis para tên Rafênan", *Archaologiki Ephemeris* (1953-54 v. III),

Theochari, M. ve Parlama, L. (1997). "Palamari Skyros: The Early Bronze Age Fortified Settlement", *Poliochni El' Antica* Età Del Bronzo Nell'Egeo Settentrionale, s. 344–356

Tzavella-Evjen, H. (1972). "The Lithares Idols", *Athens Annals of Archaeology* 5, s. 467-469.

Walter, H. ve Felten, F. (1981). *Alt-Agina III Die Vorgeschıchtlıche Stad,* Mainz/Rhein.

Watrous, L. V. (1994). "Review of Aegean Prehistory III: Crete from Earliest Prehistory through the Protopalatial Period", *American Journal of Archaeology*, 98/4, s. 695-753.

Weiss, H. (1986). *The Origins of Cities in Dry-Farming Syria and Mesopotamia in the Third Millennium*, Guilford.

BATI ANADOLU'DA YERLEŞIK YAŞAMIN BAŞLANGICI: NEOLITIK DÖNEM MIMARLIĞININ GENEL BIR DEĞERLENDIRMESI

Doç. Dr. Erkan FİDAN
Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Archaeology Department, Gülümbe Campus
ORCID ID: 0000-0002-6777-927X

ÖZET

Yakındoğu kültürlerinin aksine Anadolu'nun batı yarısında yerleşik yaşama geçiş daha geç bir tarihte gerçekleşir. Bölgede MÖ 9. binyılın başı ile 8. Binyılın sonuna tarihlenen ve mağara önlerinde başlayan ilk yerleşik hayat, MÖ 8. ve 7. Binyılda özellikle akarsu kenarlarında ve verimli alanlarda yaygınlaşır. Bununla birlikte diğer arkeolojik malzemenin gösterdiği üzere, Batı Anadolu içerisinde yöreler arasında farklılaşma olur. Antalya'nın kuzeyi ve Burdur'u kapsayan Göller Bölgesi, İzmir çevresi ağırlıklı olmak üzere Ege Sahil Kesimi ile İstanbul, Bursa ve Bilecik'in dahil olduğu Güney ve Doğu Marmara, en önemli 3 farklı grubu temsil eder. Araştırmaların eksik olduğu İç Batı Anadolu'nun orta kesiminde Kütahya ve Afyon çevrelerinde şimdilik bir boşluk vardır.

Bu dönemde Marmara Bölgesi'nde Fikirtepe olarak tanımlanan kültür hakimdir. Söz konusu kültürün öncesinde ise Batı Anadolu'nun en eski açık hava yerleşimlerinin başında gelen Bilecik Bahçelievler yerleşmesi ve hemen sonrasında Bursa Yenişehir'deki Barcın Höyük gelir. Birbirinden çok farklı mimari özellikler gösteren bu iki yerleşmenin ardından Bursa ve özellikle İstanbul'daki Fikirtepe Kültürü'ne ait yerleşmelerde çukur tabanlı yuvarlak ya da oval evler görülür. İzmir çevresindeki Ege Kültüründe ve Göller Bölgesi Kültüründe ise dörtgen planlı yapılar tipiktir. Bu çalışma ile Batı Anadolu'da mimarlığın başlangıcı ve gelişimi kronolojik olarak yerleşmelerden örnekler verilerek incelenmekte ve bölgeler arasındaki benzerlikler yanında farklar ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Neolitik Dönem, Mimari, Batı Anadolu

THE BEGINNING OF SETTLED LIFE IN WESTERN ANATOLIA: A GENERAL EVALUATION OF THE ARCHITECTURE OF THE NEOLITIC PERIOD

ABSTARCT

Contrary to Near Eastern cultures, the transition to settled life in the western half of Anatolia takes place at a later date. The first settled life in the region, dated to the beginning of the 9th and the end of the 8th millennium BC and that started in front of the caves, became widespread especially in the riversides and fertile areas in the 8th and 7th millennium BC. However, as other archaeological material shows, there was differentiation between regions within Western Anatolia. The Lakes Region, which includes the north of Antalya and Burdur, the Aegean Coastal Region, mainly

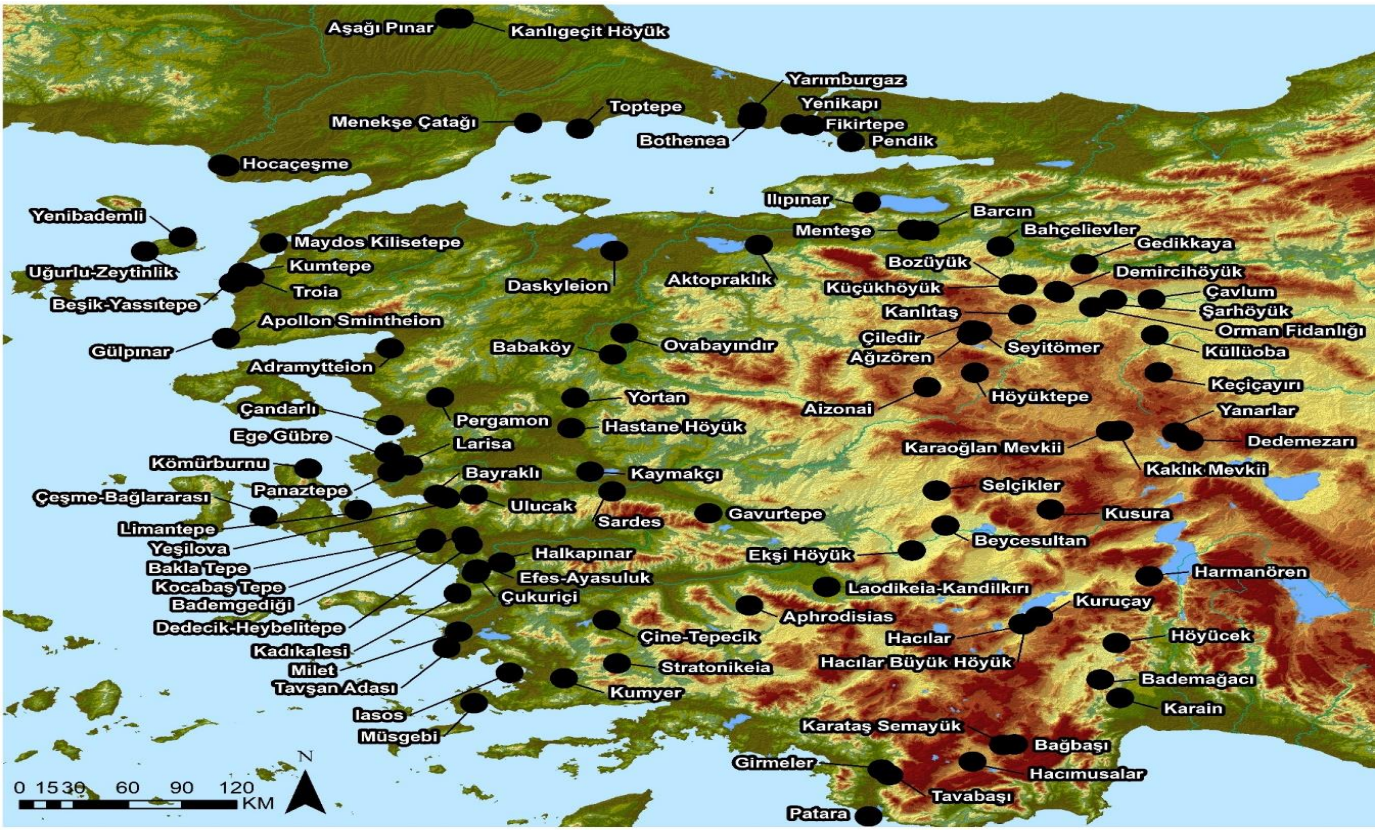
around Izmir, and the South and East Marmara, which includes Istanbul, Bursa and Bilecik, represent the 3 most important different groups. For now, there is a gap around Kütahya and Afyon in the central part of Inland Western Anatolia. Because there is a lack of research in this region.

In this period, the culture defined as Fikirtepe is dominant in the Marmara Region. Before Fikirtepe culture, there are Bilecik Bahçelievler settlement, which is one of the oldest open-air settlements in Western Anatolia, and Barcın Höyük in Bursa Yenişehir. These two settlements show very different architectural features from each other. In the settlements of Fikirtepe Culture in Bursa and especially in Istanbul, there are round or oval houses. In the Aegean Culture around İzmir and in the Culture of the Lakes Region, rectangular planned structures are typical. With this paper, the beginning and development of architecture in Western Anatolia is examined chronologically by giving examples from settlements and differences between regions are revealed.

Key words: Neolithic Period, Architecture, Western Anatolia

GİRİŞ

Bu çalışma ile amaç Batı Anadolu'da mimarlığın başlangıcı ve gelişiminin incelenmesidir. Yerleşmelerdeki mimari unsurlar kronolojik olarak aktarılmakta, bölgeler arasındaki benzerlikler yanında farklar ortaya konmaktadır. Esasen Batı Anadolu Bölgesi, Yakındoğu'daki gelişkin kültürlerin aksine, yerleşik hayat ile daha geç tanışmıştır. Bölgede günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce mağara önlerinde başlayan ilk mimari denemelerden sonra, günümüzden yaklaşık olarak 9000 yıl önce özellikle akarsu kenarlarında ve verimli alanlarda yaygınlaşır. Bu aşamadan sonra ise Batı Anadolu içerisinde yöreler arasında farklılaşma olur. Antalya'nın kuzeyi ve Burdur'u kapsayan Göller Bölgesi, İzmir çevresi ağırlıklı olmak üzere Ege Sahil Kesimi ile İstanbul, Bursa ve Bilecik'in dahil olduğu Güney ve Doğu Marmara, en önemli 3 farklı grubu oluşturmaktadır.



Şek. 1. Batı Anadolu'da önemli arkeolojik yerleşmeler.

Marmara Bölgesi'nde özelliklede bölgenin doğu ve güneydoğu kesimlerinde Fikirtepe olarak tanımlanan kültür hâkim iken Göller Bölgesi'nde farklı bir kültürün olduğu anlaşılmaktadır. Ege sahil kesimi ise her iki bölgeden de ayrılan unsurları ile başka bir kültür bölgesini temsil etmektedir. Bu sadece mimari için değil, diğer arkeolojik malzeme grupları için de geçerlidir.

NEOLİTİK DÖNEM MİMARLIĞI

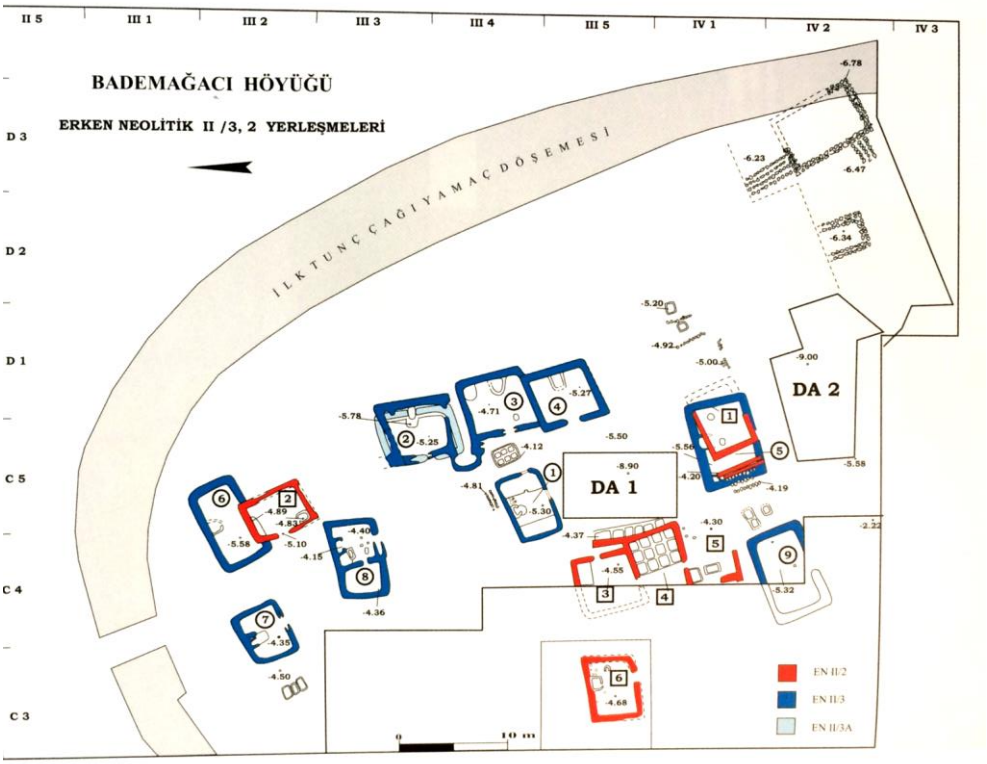
Batı Anadolu'da Neolitik Dönemde mimarlığın başlangıcı için öncelikle Girmeler mağarasına göz atmak gerekir. Muğla'da Tlos antik kenti kazıları kapsamında kazılan Girmeler'de, 9. Binyıl sonu ve 8. binyıl başına tarihlenen kireç tabanlı ve dal örgü tekniği ile inşa edildiğine dair izler olan kalıntılar, bölge için erken mimari izler sunmaktadır (Takaoğlu v.d. 2014).



Şek. 2. Girmeler Mağarasının önündeki mimari izler (Takaoğlu v.d. 2014).

Batı Anadolu'nun en eski yerleşmelerinden bir tanesi de MÖ 7. binyılın tamamında yerleşim görmüş olan Bahçelievler'dir (Fidan 2020, Fidan v.d. 2022). Günümüzden 9100 yıl öncesine tarihlenen yerleşmenin en eski tabakasında ana toprağa oyulmuş oval bir yapı ele geçirilmiştir. Yaklaşık 8800 ila 8600 yıllık olan daha üst tabakalarda ise yuvarlak planlı çamurla oluşturulmuş yapılar bulunmuştur. Evlerin üst kısmının dal örgü tekniğiyle kapatıldığı anlaşılmaktadır. MÖ 7. binyılın sonlarında, yerleşmenin en üst evresinde ise artık yuvarlak ya da oval plan yerine ilk defa dörtgen yapılar inşa edilmiştir.

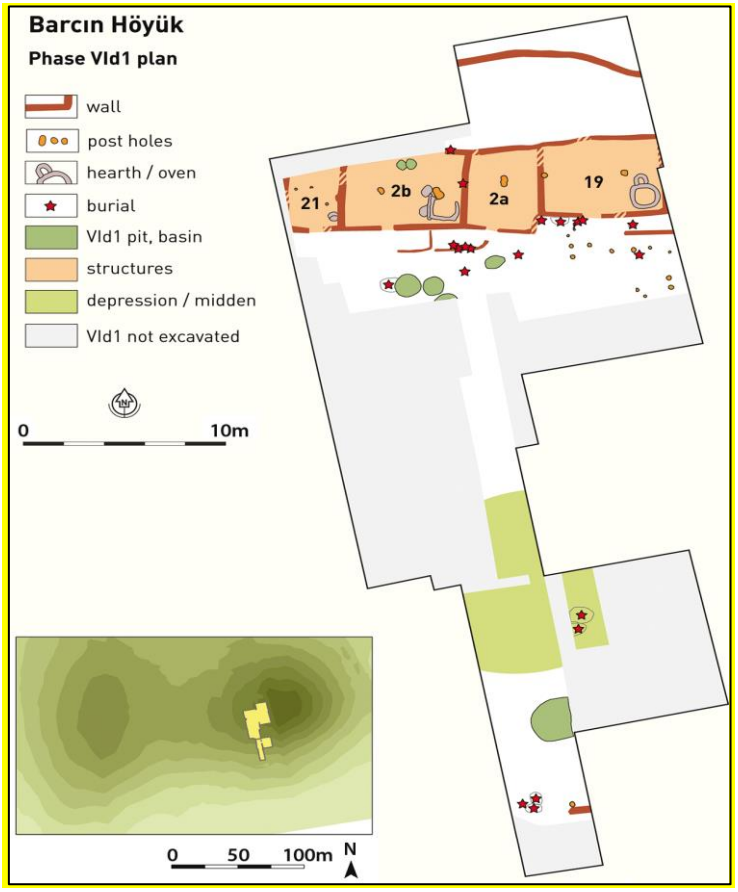
Daha güneyde Bademağacı yerleşmesinde ise radyokarbon tarihlerine göre günümüzden 9000 ila 8700'e tarihlenen erken tabakalardaki tabanlardan sonra, günümüzden 8300-8000 sene önceye tarihlenen taş temel olmadan kerpiçle inşa edilmiş evler sokak ya da avlularla birbirlerinden ayrılır (Duru ve Umurtak 2020). Ev içlerinde ise ocak ve fırın gibi yapı öğeleri bulunmaktadır. Açık alanlarda da kil kutulardan oluşan depo yerleri saptanmıştır (Duru ve Umurtak 2020). Aynı bölgede yer alan Hacılar'ın günümüzden 8000 yıl öncesindeki tabakalarında, dörtgen planlı birbirine yakın; bazen de bitişik olarak yerleştirilmiş evler bulunmaktadır. (Mellaart 1970). Evler genelde iki odalıdır ve hepsinde ortalama 40-45 metrekarelik bir alanı kaplayan; dörtgen planlı büyük bir oda vardır. Büyük odanın yanı sıra; mutfak ya da evle ilgili işlerin görüldüğü yan odalarda içlerinde ocak ve fırınlar dışında öğütme işi için kullanıldığı düşünülen platformlar; tahıl depolama yerleri, kenarları yükseltilmiş masa biçimli platformlar; sekiler; gömme dolaplar gibi çok çeşitli yapı öğeleri bulunmaktadır (Mellaart 1970).



Şek. 3. Bademağacı Neolitik Mimari (Duru ve Umurtak 2020)

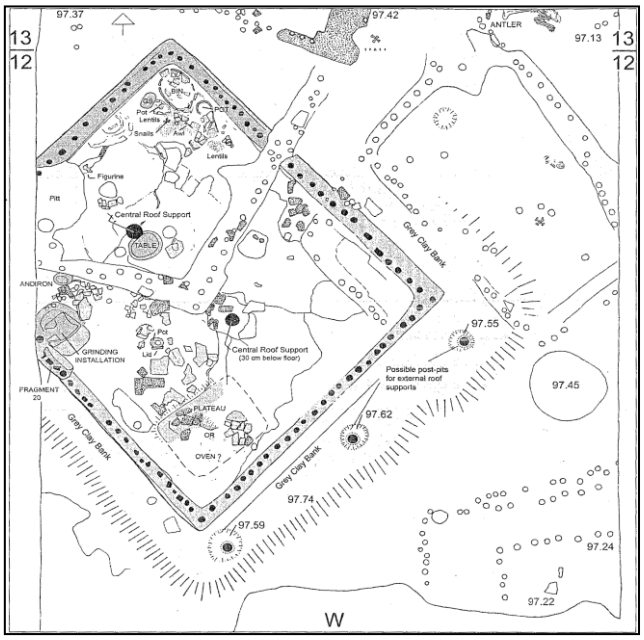
Daha güneyde Denizli ilinde yaklaşık 2 hektarlık bir alan kaplayan Ekşi Höyük'te şimdilik bilinen en eski evre, kireç tabanlı dörtgen yapılarla temsil edilmektedir. Bunun üzerinde ise günümüzden 8400 ila 8000 yılları arasına tarihlenen tabakalarda, apsidal ve dörtgen planlı yapı geleneği görülür (Dedeoğlu v.d. 2019).

Ege'ye baktığımızda, Ulucak ve Çukuriçi gibi erken iki yerleşme karşımıza çıkar. Ulucak'ta, Erken Neolitik Dönem'e tarihlendirilen VI. tabakayı, bazıları kırmızı boyalı kireç tabanlara sahip dörtgen yapılar temsil eder (Çevik 2013). Bu evre, günümüzden 9000 ila 8700 yıl önceye tarihlenir (Çevik ve Erdoğu 2020). Antik Efes kentinin yakınlarındaki Çukuriçi yerleşmesinde, aşağı yukarı Ulucak'la çağdaş tabakalarda sadece tabanlar açığa çıkarılmıştır (Horejs v.d. 2015). Burada, Neolitiğin daha geç safhalarında taş temelli dörtgen evler görülür. Yine erken bir yerleşme olan Gökçeada'daki Uğurlu'da da erken evreler tabanlarla bilinir. Günümüzden 8500-8300 yıl öncesine tarihlenen taş temelli dörtgen yapılar vardır (Erdoğu 2017).



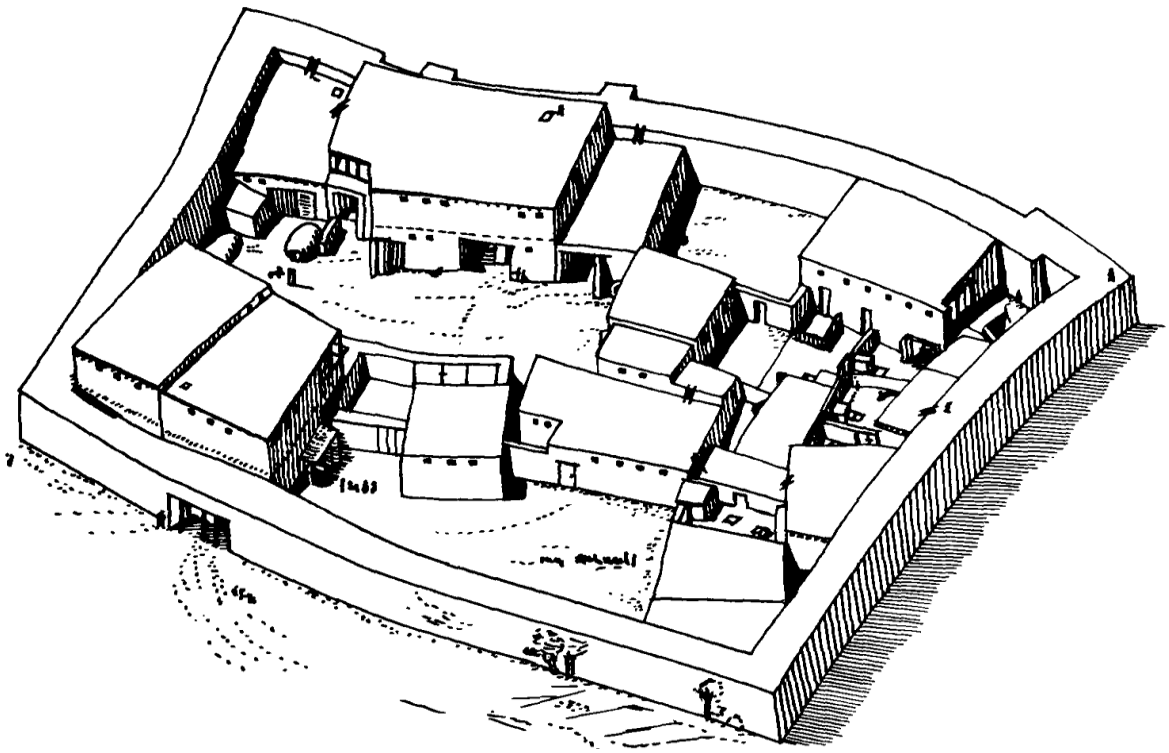
Şek.4. Barcın Höyük VId1 tabakası mimari çizimi, (Gerritsen ve Özbal 2019).

Marmara Bölgesine geldiğimizde Bilecik Bahçelievler'den sonra en eski yerleşme ise Yenişehirdeki Barcın Höyük'tür. Barcın Höyük'te erken evrelerden itibaren dörtgen mimari ile karşılaşırız (Gerritsen ve Özbal 2019). Bir üst evrede evlerin yine yan yana sıralanmış bir şekilde inşa edildiği görülür. Burada kazıklar, duvar hendeklerine yerleştirildikten sonra sıkıştırılmış çamur ile sabitlenmiş ve dış yüzeyleri sıvanmıştır (Gerritsen ve Özbal 2019). Yaklaşık olarak günümüzden 8500 ila 8600 sene önce Marmara Bölgesi'nde Fikirtepe Kültürü görülmeye başlar (Özdoğan 1979). Kültürün adını aldığı İstanbul Fikirtepe kazılarında, çoğunlukla 20 santim kadar ana toprağa gömülmüş, yani çukur tabanlı, düzensiz söbe planlı, 2,5 ila 5 m çap aralığında yapılar bulunmuştur (Bittel 1969-70). İki yapının içinde ocak yerlerine rastlanmış, ancak ocakların genellikle açık alanlarda olduğu görülmüş. Bu durum, gündelik işlerin çoğunlukla yapıların dışında gerçekleştiğine işaret eder. Yerleşmenin dağınık olarak konumlanmış basit kulübelerle temsil edildiğini söyleyebiliriz. Aynı şekilde Pendik'te de çukur tabanlı kulübelerin dışında, düz zemine inşa edilmiş yapıların da olduğu bilinmektedir. Bursa ilinde yer alan Ilıpınar'ın X. tabakasında, çamur levha tekniğinin yanı sıra kazık delikli mimari tipiktir (Cookson 2008). İstanbul Yenikapı'da izlenen mimari kalıntılarda ise yuvarlak veya dikdörtgen planlı taş dizili yapılardan bahsetmek mümkündür (Kızıltan ve Polat 2013).



Şek. 5: Ilıpınar X. Tabaka mimari çizimi (Cookson 2008).

Bölgede günümüzden 8ooo yıl önce, başka bir anlatımla MÖ 6000'ler ile birlikte mimaride önemli değişimler gözlemlenir. Bu dönemle birlikte daha düzenli yerleşmeler kurulmaya başlar. Artık yerleşmelerin sınırları bellidir, bir savunma duvarı ile çevrelenir ya da evlerin arkaları savunma duvarı işlevini görür. Önceden planlanarak belli sayıda insanı barındırabilecek yerleşmeler oluşmaya başlar. Bu dönemde Kuruçay'daki sur ve bastiyonlar oldukça önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar (Duru 2008).

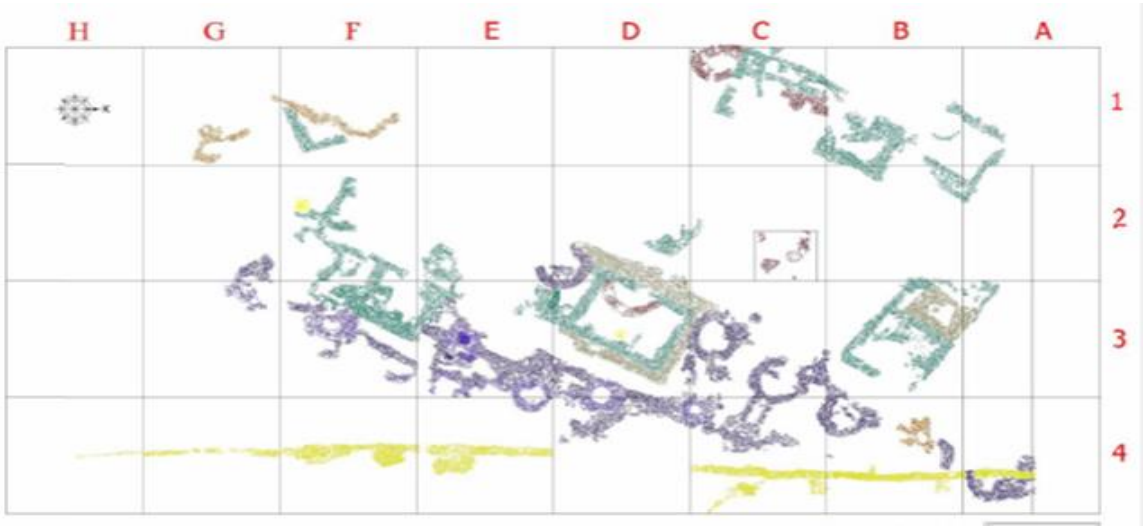


Şek. 6: Hacılar II. Tabaka 3 boyutlu çizim denemesi, (Mellaart 1970).

Aynı bölgede yer alan Hacılar yerleşmesinin II. tabakasında tek sıra taş temelli kalın bir kerpiç duvarla çevrili

bir mimari anlayış vardır (Mellaart 1970). Savunmaya yönelik duvarın kuzeyde; taş temelli kuleleri de mevcuttur. Bu kuleler arasında avluya çıkan dar bir kapı bulunur; söz konusu kapı yerleşmenin ana girişidir. Yerleşmenin kazısını gerçekleştiren J. Mellaart, yerleşmeyi; kuzeybatıda konut yapıları; güneybatıda kutsal yapılar, merkezde çömlekçi işlikleri ve doğuda ise günlük işlerin yürütüldüğü bölüm olmak üzere belirli alanlara ayırmıştır (Mellaart 1970). Kuzeydoğu köşedeki yapıyı da kutsal bir yapı olarak düşünmüştür. Ama bölgede başka yerleşmelerde kazı yapan arkeologlar bu fikri kabul etmezler. Hacılar II. Tabakanın yerleşim şekline baktığımızda, evlerin arkaları çevre duvarına dayanır ve avluya açılır durumdadır. Evlerin bir ana oda ve bir giriş odasından oluştuğu görülür. Yerleşme kuvvetli bir yangınla yıkılır ve Hacılar I yerleşmesi kurulur. Yangın geçirmiş yerleşme kalıntılarını düzleyip yeni evler yapılır. Burada da dışa kapalı ortada avlu olduğu düşünülen bir mimari anlayış mevcuttur (Mellaart 1970).

Aynı dönemde benzer bir gelişimi İzmir bölgesinden de takip edebiliyoruz. Ulucak IV. tabakada da tek sıra taş temel üzerine kerpiçten yapılmış dikdörtgen planlı yapılar tipiktir. (Derin 2005; Çilingiroglu v.d. 2012). Kerpiç duvarların doğrudan toprak üzerine inşa edilmiş örneklerini de bulunmaktadır. Burada evler ve avlular çitlerle ayrılmış durumdadır. Ege Gübre yerleşmesinde de merkezi bir avlu etrafında yuvarlak ve dikdörtgen taş temelli yapılar yer almaktadır (Sağlamtimur 2012). Dikdörtgen yapılar bazen tek odalı bazen küçük yan bir oda yapılarak kullanılmıştır. Ayrıca yerleşimin doğusunda bir çevre duvarı açığa çıkarılmış ve yerleşimin geç evresinde erken evredeki savunma duvarına paralel olarak bir hendek kazılmıştır. Yeşilova yerleşmesinde de bağımsız dikdörtgen taş temelli yapılar tespit edilmiştir (Derin 2020).



Şek. 7. Ege Gübre Geç Neolitik Dönem Mimarisi (Sağlamtimur 2012).

SONUÇ

Sonuç olarak Batı Anadolu'da mağara önlerinde başlayan ilk mimari denemelerin sonrasında, bugüne kadar bilinen en eski çiftçi topluma ait olan açık hava yerleşmesinin Bilecik Bahçelievler yerleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. İlk mimari uygulamalar dal örgü tekniğiyle kulübeler şeklindedir. Hem Bilecik Bahçelievler

hem de Yenişehir Barcın Höyük, Marmara Bölgesi'nde Fikirtepe Kültürü'nün öncesine tarihlenir. Ancak iki yerleşmenin mimari özellikleri birbirinden farklıdır. Esasen Marmara Bölgesindeki Neolitik Kültürü tanımlayan Fikirtepe kültüründe, ana toprağa açılmış yuvarlak ya da oval çukur evler mimaride bir bütünlükten söz etmek zordur. Dönemin sonlarında artık yerleşmeler surla çevrilmeye başlar ve anıtsal mimarinin ilk basit örnekleri ortaya çıkar. Bu değişim, sonrasında İlk Kalkolitik olarak adlandırdığımız dönemde ise daha tanımlı hale gelir.

KAYNAKÇA

Bittel, K. (1969/1970). "Bemerkungen über die prähistorische Ansiedlung auf dem Fikirtepe bei Kadıköy (İstanbul)", Istanbuler Mitteilungen 19/20, 1-19.

Cookson, B. C., (2008) "The houses from Ilıpınar Phase Z and VI compared", Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia The Ilıpınar Excavations III 149-203.

Çevik, Ö., (2013), Ege Bölgesinde Prehistorik Dönemde Sosyal-Ekonomik Yapılanmasına İlişkin Bir Model: Ulucak Höyük, (Tübitak 110K120) SOBAG, Edirne.

Çevik, Ö., Erdoğu, B., (2020): "Kıyı Batı Anadolu Kronolojisi ve Terminolojisinin Yeniden Değerlendirilmesi". *Arkeoloji Dergisi 15*, 2020, 45-66.

Çilingiroğlu, A.- Çilingiroğlu, Ç.- Çevik, Ö. (2012), ''Ulucak Höyüğü'', A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, *Ege Üniversitesi ArkeolojiKazıları,* İzmir, 158-168.

Dedeoğlu, F., Temür B., Konakçı E. Ozan A. (2019). "Ekşi Höyük 2015-2019: Yukarı Menderes Havzası'nın Neolitik Dönemine İlişkin İlk Sonuçlar ve Gözlemler", *Arkeoloji Dergisi XXIV,* 1-21.

Derin, Z. (2005), "The Neolithic Architecture of Ulucak Höyük", *How Did Farming Reach Europe?, BYZAS 2,* Ege Yayınları, 2005, 85-94.

Derin, Z. (2020), "İzmir- Yeşilova Höyüğü", *İzmir Araştırmaları Dergisi 12,* 1-10.

Duru, R. (2008), *MÖ. 8000'den MÖ. 2000'e Burdur-Antalya Bölgesi'nin 6000 Yılı,* Akdeniz Medeniyetleri, Antalya

Duru R., Umurtak G., (2020), *Bademağacı Höyüğü Kazıları,* Ege Yayınları, İstanbul.

Erdoğu B., (2017), "A Preliminary Report On The Earliest Neolithic Levels At Uğurlu On The Island Of Gökçeada", Anatolica XLIII. 72-82.

Fidan, E., (2020). "Fikirtepe Kültürü ve Öncesi: Bilecik Bahçelievler Kurtarma Kazısı'nın İlk Sonuçları'', Arkeoloji ve Sanat Dergisi 163, 29-38.

Fidan E., Sarıaltun S., Doğan T., Fidan Seçer S., İlkmen E., (2022). "Radiocarbon Dating Evidence And Cultural Sequencing In Chronology Of Neolithic Settlement At Bilecik Bahçelievler From Northwest" *Mediterranean Archaeology and Archaeometry 22,* 133-148.

Gerritsen, F., R. Özbal (2019). "Barcın Höyük, A Seventh Millennium Settlement İn The Eastern Marmara Region Of Turkey" *Documenta Praehistorica, 46*, 58-67.

Horejs, B., Milić, B., Ostmann, F. v.d. (2015). ''The Aegean in the Early 7th Millennium BC: Maritime Networks and Colonization''.*Journal of World Prehistory, 28:* 289–330.

Mellaart, J. 1970. Excavations at Hacılar, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Mellaart, J. (1970a), *Excavations at Hacılar I,* Edinburgh, Edinburgh University Pres.

Mellaart, J. (1970b), *Excavations at Hacılar II,* Edinburgh, Edinburgh University Pres.

Kızıltan, Z. ve Polat, M.A. (2013). ''The Neolithic at Yenikapı Marmaray: Metro Project RescueExcavation'', Neolithic in Turkey: New Excavations And New Research The Neolithic in Turkey - Northwestern Turkey and İstanbul 5, *Arkeoloji Sanat yayınları*, 113-165.

Özdoğan, M. (1979), *Fikirtepe.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Bölümü, İstanbul.

Takaoğlu T., Korkut T., Erdoğu B., Işın G. (2014), "Archaeological Evidence For 9th And 8thMillennia BC At Girmeler Cave Near Tlos In SW Turkey". *Documenta Praehistorica, 41*: 111-118.

Sağlamtimur, H. (2012), ''The Neolithic Settlement of Ege Gübre'', *Neolithic in Turkey 4,* 197-225.

THE IMPORTANCE OF HEALTH INSURANCE IN THE VARIOUS INSURANCE SECTORS IN INDIA: A REVIEW

Subhashish Dey
Department of Marketing and Finance, IILM Gurugram, Gurugram, India

ABSTRACT

The pressure of competitive and dynamic markets has contributed to the provision of these services. A booming financial market holds the interest of most of the Indian today. The banks are no longer the means of saving money and taking loans but they have turned into one stop any financial need by a common man. For banks seeking to improve their performance, developing offers to attract mass affluent customers may be the key to raising their profile and reducing their cost-to income ratios. Each banking institution must weigh the economics of such a move and determine whether there is demand for such service in its market. Insurance is a finance service for collecting the savings of public and providing them with risk coverage. It reimbursement in a situation of loss, The risk may be certain events like death, retirement, pension, education, marriage etc. or uncertain events like theft, accident, fire, ill-health, etc. Insurance is pooling of risks, when the concepts of insurance to arises, a pre-payment of some type is required. Today, there is insurance for many aspects of daily living: Business, Auto, Health, Life and Travel. The health insurance is one of the very important products for various types of insurance products. In this study we are analysis the various types of health insurance policy effects on the human life.

Keywords: Insurance products, Life insurance, Banking sector, Economy, Risk, Human life

A CONTEXTUAL TRANSFORMATION FRAMEWORK FROM ALGORITHMIC COMPOSITION TO INTERNET OF MUSIC THINGS

Samarjit Roy
School of Computer Sc., Engg, and Applications (SCSEA), Dept. of Computer Science and Engineering, D Y Patil International University, Akurdi, Pune-411044, Maharashtra, India
ORCID: 0000-0002-7874-8348
Debashis De
Centre for Mobile Cloud Computing (CMCC), Dept. of Computer Science and Engineering, Maulana Abul Kalam Azad University of Technology, WB, Salt Lake City, Kolkata-700064, West Bengal, India
ORCID: 0000-0002-9688-9806

ABSTRACT

Internet of Technology (IoT) is one such technology which assists the digital music industry to formulate the user-experience even more productive. IoT is a contemporary technological discipline that grabbed the consideration of nurds along with Intelligent systems and Feature Learning. IoT in the digital music industry is a thought-provoking perception [1]. In this contribution, we try to illustrate the responsibility of IoT in the digital music industry. We depict how music composers are acquiring the assistance of one of the eminent modern technologies such as the IoT. To come up with an audience-friendly musical composition, the music production involves several fundamental steps, such as, song-writing, arranging, tracking, editing, mixing, and mastering [2]. With every momentary day, the IoT and the additional technologies are attaining their utilities in diverged sectors. The IoT has acquired its utilization in the music industry. The extension of computational musicology in the context of IoT leads to the domains of remote music performance and composition, remote recording schema representation, remote live mixing, smart auto-tuning of the musical instruments, generative music, and algorithmic composition. The contextual integration of computational musicology with the IoT, that we have entitled it as the Internet of Music Things (IoMT) [1-4]. The algorithmic composition is the strategy of deploying analysis or flexible musical information to generate and reconstruct musical presentation [5-6], and these two mutually independent domains of study on occasion strengthen when being smeared. IoMT can generate an enormous influence on generative music and algorithmic composition owing to the huge amount of environmental and analytical data [7], such as, traffic information, weather information, or the health statistics of human beings, which IoT devices share. For exemplification, the incessant ecological information of a city could be dealt with a generative music application, projecting trivial to melodic scale category, wind speed to rhythmic variations, contamination level to harmony thickness, and so on. Although, in the new technological era, with the precipitous progression in information and communication technology context, we contemplate away from the natural prodigies [8-9] where the IoT schema associates the multi-sensor gadgets with the end-users or individuals. In the IoMT framework, the musical instruments and performers can be connected through the distributed network with the IoT appliances to integrate the music-makers and composers to congregate the assignments through the interconnected sensor and computational devices [1,3,7]. Subsequently, we can claim that the

projected IoMT is not a harmonizing schema that is outlined the statistical and algorithmic music analysis, rather proposed IoMT framework is an ubiquitous and justifiable contextualization of predictable organizations of music formation, transformation, reconstruction, and recommendation [4-5].

Keywords— Algorithmic Music, Internet of Music Things; Contextualization; Sustainable Music; Intelligent systems; Recommendation Systems.

References

[1] Roy S, Sarkar D, Hati S, De D (2018) Internet of Music Things: an edge computing paradigm for opportunistic crowdsensing. J Supercomput 74 (11): 6069-6101.

[2] Roy S, Biswas M, De D (2020) iMusic: a session-sensitive clustered classical music recommender system using contextual representation learning. Multimed Tools Appl 79 (33): 24119-24155.

[3] Roy S, Sarkar D, De D (2021) DewMusic: crowdsourcing-based internet of music things in dew computing paradigm. J Ambient Intell Human Comput 12(2): 2103-2119.

[4] Roy S, Mukherjee A, De D (2021) OrangeMusic: An Orange Computing-inspired Recommender Framework in Internet of Music Things. *Internet Technology Letters*.

[5] Roy S, Chakrabarty S, De D (2017) Time-based raga recommendation and information retrieval of musical patterns in Indian classical music using neural networks. IAES International Journal of Artificial Intelligence *6*(1): 33-48.

[6] Roy S, Mukherjee A, De D (2022) IoHMT: a probabilistic event-sensitive music analytics framework for low resource internet of humanitarian musical things, Innovations in Systems and Software Engineering.

[7] Roy S, Sarkar D, De D (2020) Entropy-aware ambient IoT analytics on humanized music information fusion. J Ambient Intell Human Comput 11 (1): 151-171.

[8] Roy P, Roy S, De D (2020) TMIR: Transient Length Extraction Strategy for ANN-inspired Musical Instrument Recognition. In: 2020 IEEE WIECON-ECE (pp. 267-271).

[9] Roy S, Chakrabarty S, De D, Bhattacharya A, Dutta S, Ghatak S (2021) Rhythmic Finger-Striking: A Memetic Computing-Inspired Musical Rhythm Improvisation Strategy. In: IEMIS 2020 (pp. 893-905). Springer, Singapore.

HEALTHCARE USE OF BIG DATA: A REVIEW

RAJI ABDULLAHI EGIGOGO
Department of Software Engineering and Cyber Security,
Al-Qalam University Katsina

ABSTRACT

Healthcare organizations and their subsectors, including pharmaceutical manufacturers, health insurance companies and hospitals, are experiencing a significant data flood on a scale never seen before. The ever-increasing integration of highly diverse enabled data generating technologies in the health care sector and the growing availability of data at a central location that can be used in need by any organization. The healthcare industry cannot fully utilize this data with its current resources, even though it is heralded as the key to improving health outcomes, gaining insightful knowledge, and reducing costs. This is because the security and privacy concerns are so severe. Nevertheless, the success of all healthcare depends on managing and leveraging the analytical potential of big data. Based on this context, this paper aims to present the state-of-the-art security and privacy issues in big data as applied to the healthcare industry and discuss some available data privacy, data security, users' accessing mechanisms and strategies.

Keywords: Big Data, Privacy, Security, Healthcare

SURVIVAL STRATEGIES FOR NIGERIAN YOUTHS

Ndubuisi-Okolo Purity Uzoamaka (Ph.D)
Nwagbara Chinelo (Ph.D) , Department of Business Administration and Department of Accountancy, Faculty of Management Sciences, Nnamdi Azikiwe University, Awka, Anambra State
Egolum Priscilla Uche (Ph.D)
Nwagbara Chinelo (Ph.D) , Department of Business Administration and Department of Accountancy, Faculty of Management Sciences, Nnamdi Azikiwe University, Awka, Anambra State

ABSTRACT

Nigeria is blessed with abundant natural, human and material resources yet her citizens are suffering tremendously especially the youths. This is caused by bad leadership cum lackadaisical attitudes orchestrated by disgruntled politicians. The conspicuous immediate effect is that the poor are getting poorer while the rich are getting richer on daily basis. It is also obvious that there are problems already on ground in the country ranging from social problems (poverty, unemployment, unequal opportunity, racism, crime, cultism, terrorism, human trafficking, employment discrimination and malnutrition), religious bigotry, economic quagmire, political to environmental problems. These existing problems have done more harm than good especially on the parts of our youths at present. Our youths have resorted to banditry, kidnapping, ritual killings, prostitution, terrorism, child trafficking, yahoo yahoo plus and other innumerable nefarious acts as a result of unemployment. This paper unequivocally x-rays the survival strategies for Nigerian youths amidst obstacles in Nigeria. Also, it exposes some of the barriers that could militate against survival strategies. This paper is purely conceptual in nature. The survival strategies include POS Business, Graphic Designs, Food Community Business, Home Lessons, Writing and Selling of E-Books, Home Cleaning Services, Affiliate Marketing e.t.c. while the barriers include Negative Mindset, Pride(the killer of destiny),paucity of vision and faith, religious fraud. We concluded that Nigerian Youths need to desist from seeking white collar jobs to creating viable jobs for themselves and others via the entrepreneurial activities deliberated on so far. We, therefore, recommend and encourage youths to just do what they can with all they have, wherever they are and the sky will be their stepping stones.

Key Words: Survival, Strategies, Youths, Nigeria

ANALISIS PENGARUH ASPEK SOSIAL DALAM PENGELOLAAN HUTAN KEMASYARAKATAN TERHADAP PENDAPATAN MASYARAKAT: STUDI KASUS DI KESATUAN PENGELOLAAN HUTAN BATU TEGI, PROVINSI LAMPUNG, INDONESIA

Dewi Sri Wahyuni
Lampung University, Agriculture Faculty, Forestry Department, Lampung, Indonesia
Christine Wulandari
Lampung University, Agriculture Faculty, Forestry Department, Lampung, Indonesia
Putra Pangestu
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Hari Kaskoyo
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Indra Gumay Febryano
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Susni Herwanti
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Dian Iswandaru
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Rahmat Safei
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Yulia Rahma Fitriana
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Novriyanti
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia
Arief Darmawan
Lampung University, Agriculture Faculty , Forestry Department, Lampung, Indonesia

ABSTRACT

Indonesia has forest areas that are rich in biodiversity. HKm in Lampung Province has been going on for almost 14 years with all the dynamics in its implementation. Based on the economic model with a circular flow diagram, the understanding of community income is all remuneration received by the community from the production factors used, namely rent, interest, wages and profits. The level of income can be measured from the total average income of the people in the area. The purpose of this study is to analyze the influence of social aspects on people's income in HKm Karya Tani Mandiri, Lampung Province, Indonesia. The research method that will be used in this research is the interview method and the data analysis used is multiple linear regression analysis using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). Based on the results of the study, the characteristics of the respondents analyzed include age, education level, and occupation. The age of the respondents in this study at HKm Karya Tani Mandiri was 1 person (3%) aged 17-25 years, as many as 18 people (60%), and as many as 11 people (37%) respondents aged 46-70. The education level of the Karya Tani Mandiri Gapoktan respondents was 3 (10%) not in school, 15 (50%) elementary school, 7 (23%) junior high school respondents, and 5 respondents (17%) high school.). According to Suhardan et al. (2012) a low level of education will affect the income received. A person's education can reduce income inequality so that it can increase income. There are several aspects that affect income such as social and economic aspects. Social aspects that affect such as social assistance, seed assistance, Network (Network), Norm (Norma), Trust (Trust). From the results of the research in the Anova

table, the calculation results for all variables (Sig. values) on Deviation from Linearity are all >0.05, namely 0.547, thus H0 is accepted which states that the regression is linear.

Keywords: Forest area, Income, multiple linear regression, community forestry, social aspects

STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF AGROFORESTRY MANAGEMENT IN PROTECTED FOREST AREA

Dewi Sri Wahyuni
Christine Wulandari
Putra Pangestu
Novriyanti
Dian Iswandaru
Indra Gumay Febryano
Susni Herwanti
Hari Kaskoyo
Rahmat Safei
Yulia Rahma Fitriana
Arief Darmawan
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung

Jl. Prof. Sumantri Brojonegoro No.1 Bandar Lampung 35145

ABSTRACT

From an economic, social, cultural, and ecological point of view, forests in Indonesia have a good role according to their function. However, the problem of forests in Indonesia is very critical, especially in protected forests, the decrease in area and damage to protected forests is twice as large as the damage to production forests. Dalam Ginoga (2005) mentions the results of the study of 83 regulations that regulate protected forests, showing that the sustainable management policy of protected forests is still unclear. Although various laws starting from UU No. 41/1999, PP 44/2004, PP 34/2002, Keppres 32/1990 have clearly mentioned the function, role and criteria of protected forest, as well as the form of utilization that can be done on it. In addition, the change of land function occurs as the population increases. Population growth and national economic growth can have an impact on increasing the need for forest resources. If the family's basic needs are not met, it will have a bad impact on the provision of calories and nutrients, so it will have a negative impact on the health and growth of children (Rochaida, 2016). These needs can be provided by forests with good agroforestry management. The existence of agroforestry system can be a solution to this problem. (Nair, 1993) There are many forest lands that can be used for land use with agroforestry system. especially land with extreme slopes. Land that has steep slopes and plant management factors with soil retention with a weak rooting system. such as bananas will have a negative impact on the land. Therefore, it is important to conduct various studies on agroforestry management in protected forests to find out the effectiveness of management so that in addition to increasing the community's income, it can also conserve the forest. Secondary research data sources are the results of previous research, data obtained from printed book sources, documentation and some sources from internet sites related to the purpose of the research. The method used is the Secondary Data Analysis method (Secondary Research Method). Secondary data research is that we conduct research using existing data. Dalam Rahmadi (2011) mentions library research (library research), which is research that uses written materials such as manuscripts, books, magazines, newspapers and other documents..

Keywords: Forest Area, Management, Effectiveness, Sustainability, Protected Forest.

THE NEWEST METHOD OF GROWING AGRICULTURAL PLANTS

Apollinaria KAPRELOVA
Student of the Faculty of Agronomy, Kherson State Agrarian and Economic University, Department of Agriculture, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3491-1438
Sergiy LAVRENKO
Ph.D., Associate Professor, Kherson State Agrarian and Economic University, Department of Agriculture, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3491-1438
Sergiy LAVRENKO
Ph.D., Associate Professor, Kherson State Agrarian and Economic University, Department of Land Management, Geodesy and Cadaster, Ukraine

ABSTRACT

Every year, the number of people increases, and fertile land, unfortunately, decreases. One of the examples of modern ways of growing agricultural plants is the introduction of vertical hydroponic farms. This allows you to grow leafy greens without sunlight and soil, using 95% less water than with the usual method of splicing. Such farms are fully robotic: smart meters analyze the condition of the plants and the degree of illumination, the splicing and feeding systems with fertilizers are turned on automatically. Computer systems process a large amount of data and constantly adapt to the growing conditions of vegetables. Compared to conventional vertical farms, the former is much more productive and takes up less space. Plants are placed in special boxes stacked on top of each other in many tiers. Such tiered structures usually reach up to 9 meters in height. This approach frees up a huge area of land that would be used if the plants were grown on a regular field. This approach allows you to get 10 times more plants than a classic farm. Instead of sunlight, plants grow under LED lamps. The fans work all the time, and every couple of hours the plants are automatically sprayed with fertilizers. Also, with this technology, pesticides are not used, due to the fact that the plants are indoors, and there are almost no pests on them. The great achievement of such farms is a controlled environment that is not affected by external factors, so 30 crops are harvested from the field per year. Despite all the positive sides of such farms, there are also negative ones - the use of a large amount of electricity in order for the farm to be able to function fully, and this leads to additional emissions of carbon dioxide into the atmosphere.

Keywords: vertical fields, splicing, area, plants.

TAKING A LEAD WITHOUT KNOWING WHERE TO GO

Prof. Dr. Dr. Morakeng Edward Kenneth Lebaka
University of Zululand – KwaDlangezwa Campus; Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Creative Arts, South Africa
ORCID NO: 0000-0002-4652-9490

ABSTRACT

There are expressions saying, 'You shall never know a person, but can only get used to that person'; and 'Life is unpredictable, you will never know what will happen the following moment or day'. What do we understand by these expressions? There are some people on this planet earth who are not aware that they have the abilities to and of a success. These people are frustrated and are very often described as opportunists, projects' hijackers and/or polluters. They cannot find their way after the founder of the project, or any organization is sick and tired of infiltration, jeopardizing, pollution, interference, and hidden agenda. They were following the founder/leader of the project/organisation, but suddenly, they want to take a lead, and when the founder steps down, they continue for a short distance, but when the road splits, they don't know where to go, because it was the leader/founder who knew where he/she was going. These people are social, opportunistic, not (creative, trustworthy, and innovative). They live like black vultures, while they are human beings. Black and Turkey vultures are social and opportunistic. They cause problems in several ways. I have some hope that this study will serve as an eye and ear opener to those individuals who are greedy, constructively destructive, and are obstacles for development and success. The study seeks to interpret the unacceptable behaviour by some subordinates in both private and public sectors who think they know, while they do not know. The primary question raised in this study is: how can opportunists, projects' hijackers and/or polluters find their way, while they do not know where they are going? The primary sources for data collection include oral interviews that were conducted through face-to-face interaction. The interviews were aimed at eliciting first-hand information on the knowledge of the subject matter. The secondary sources included among others, materials such as Journal articles, books and theses, and of course personal experience. Closer investigation has revealed that there are subordinates who are constructively destructive. It was concluded that these people are confused because of their megalomaniacal inclinations, and they exaggerate their virtues and never see their faults.

Keywords: Subordinates, opportunists, projects' hijackers, infiltration, interference, black and Turkey vultures.

Introduction

To be a leader is not an easy task. This planet earth is full of enemies. Many of these enemies have lost good friends because of their attitude. This world is not clean. There is a disease both in ourselves and in our environment. It has been scientifically proven that the consequences of opportunism are determined by the attitude of the opportunist (Hodgson 2004; John 1984; Maccoby 2004 and Nooteboom 1996). The focal

interest of the opportunist is himself/herself. Attesting to the above observations, Matthew Geiger (2014) opines that in any work environment, there are those who will pounce on any available opportunity for personal gain, whether or not it hurts the business and co-workers. According to Geiger, these opportunists are particularly common in so-called competitive work environments (2014). In his view, although competition can be healthy and improve a profession, the cutthroat tactics of opportunists can do a lot of damage to a company, especially when there is a lack of insight on behalf of management. On the other hand, while they are sneaky, there are ways of dealing with opportunists (2014).

Recently, my colleagues and I, as well as visiting lecturers from University of Jyvaskyla visited St Lucia in Kwa-Zulu Natal (KZN) for academic purpose and sightseeing. During our boat ride, it was interesting to learn that of all the social characteristics to which hippopotamus (**see photo 1**) attaches itself, none carries more weight than respect. For example, the lifespan of hippopotamus is 50-60 years, and in the water, it can run up to 30km per hour, outside the water up to 50 km per hour, at night it goes out of the water and consumes 30kg of grass, but most important, hippopotamus are territorial animals, and are respectful. They respect each other's and/or one another's territory. Regrettably, it is noticeable that hippopotamus live better than some human agents (opportunists) who do not respect others' territories and are not fully trustworthy.

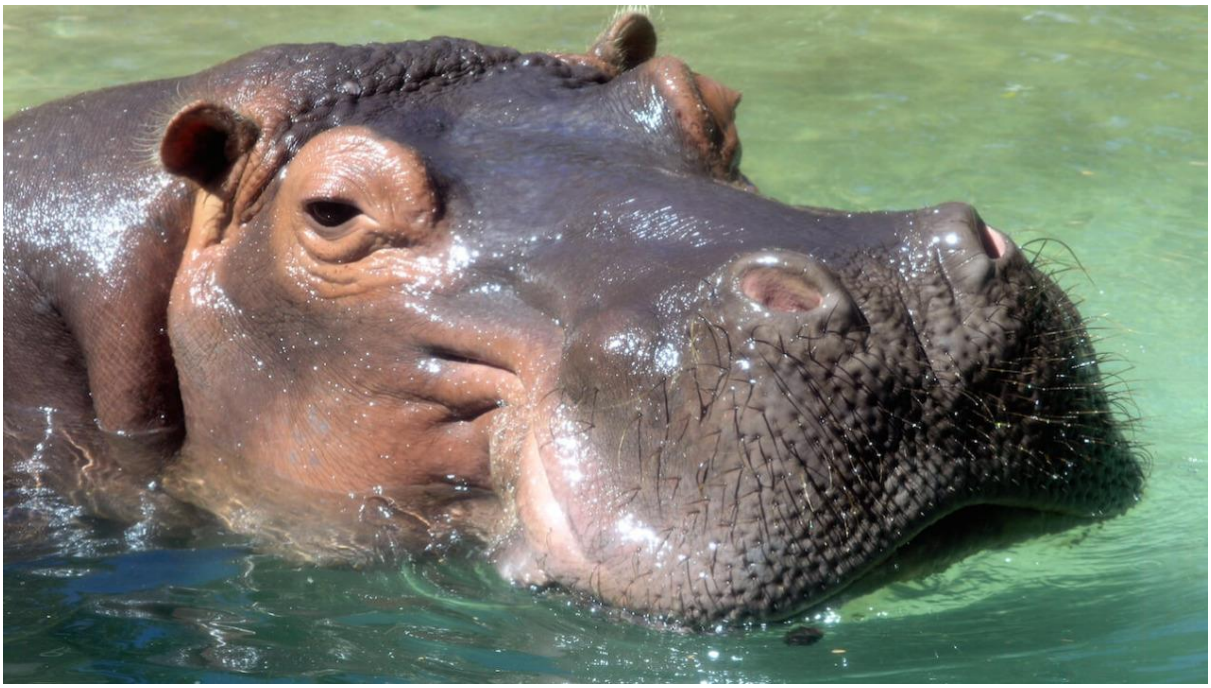


Photo 1

Source:
https://www.google.com/search?q=Hippopotamus&oq=Hippopotamus&aqs=chrome..69i57j69i59.7231j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 & https://en.wikipedia.org;
Accessed: 12 November 2022.

Previous Related Studies

Opportunism has been defined by various scholars as the art, policy, or practice of taking advantage of opportunities or circumstances often with little regard for principles or consequences (Brinig & Crafton 1994; Bryson 1985; Coleman & Frase 1986; Evans 1991; Hart 1991; Hodgson 2004; John 1984; Kirk & Mossman 1998; Lange 1938; Maccoby 2004; Maitland et al. 2020; Nooteboom 1996; Pooley 1938; Smith 1980c; Staniec & Schachmurove 2019; Stolen 1996; Veiga & Veiga 20017 and Williamson 1993). In particular, Williamson (1993:104) is of the opinion that opportunism is conceded to be the appropriate way to describe self-interest seeking. According to Williamson, the myopic response, which is associated with Machiavelli, is to engage in pre-emptive opportunism (1993:105). Furthermore, he asserts that reciprocal or pre-emptive opportunism is not the only lesson to be gleaned from an awareness that human agents are not fully trustworthy (1993:105). Williamson further suggest that rather than reply to opportunism in kind, the wise prince is one who seeks to both give and receive credible commitments (1993:105). According to him, that is much deeper and more important contractual response, but it requires that the hazards of opportunism be faced candidly rather than suppressed (1993:105). Corroborating the above views, Nooteboom (1996:989) observes that apart from its own worth, trust pays, but it also carries a risk of betrayal. In his view, one cannot simply buy into trust. If it is not already in place prior to transaction, trust has to be built up. It is as much the result of cooperation as a condition for it. He believes that all can do is to select conditions that are conducive to the emergence of trust, such as placing not too much focus on mistrustful means of governance (1996:989). Congruent to the above observations, Maitland, Bryson and Van de Ven opine that it is opportunism that makes incomplete contracting in the marketplace hazardous and so leads to its replacement with internal organization. According to these scholars one of Ouchi's most valuable insights is that trust increases economic efficiency, that is the transaction costs associated with an exchange will be much less of the parties trust each other (1985:63). They believe that high-trust culture may ceteris paribus be more efficient in economic terms (1985:63). Similarly, Nooteboom (1996:990) states that the concept of trust is subtle, diffuse, and elusive. He is convinced that if cooperation is founded on trust based on personal bonding, problems may arise concerning the exigencies of organizational role (1996:990). He also believes that personal loyalty may deviate from organizational interest and may even lead to corruption or embezzlement (1996:990). Nooteboom further contends that trust may concern a partner's *ability* to perform according to agreements (competence, trust), or his *intentions* to do so (goodwill trust), and further remarks that trust entails an action that one has a choice to conduct, and that one may later regret (1996:991).

Research strategy

This work remains chiefly a product of research literature review and complemented by interviews. The idea was to find out what other scholars have discovered about the consequences of opportunism at any workplace

or work environment. Literature review was used as the primary source for collecting data. Information about the attitude and characteristics of opportunists was obtained by critical, close reading of published Journal articles, books and theses; complemented by face-to-face and telephonic interviews, as well as personal experience. Of the participants interviewed, three (3) were female and four (4) were male. The ages of the participants ranged from 55-73 years. All of them are professionals in different sectors and two (2) are teachers by profession and have served in different councils. Participants were also informed of the confidentiality and anonymity of their responses, as well as the option of withdrawing from participation if they felt uncomfortable. Once they had received this information and, if they wished to participate in the study, they were offered the option of providing their consent for the confidential treatment of their data for research purposes. After agreeing to participate, they were asked series of questions.

In a nutshell, then this paper subsumes recent analyses by different scholars in a unified framework and addresses the questions; 1) how can opportunists, projects' hijackers and/or polluters find their way, while they do not know where they are going? 2) Is there any formula for personal revival? 3) Why are capable people reluctant to lead; 4) What is it that holds so many people back? 5) what are the consequences of opportunism? 6) what is the extent of opportunism and its obverse and reciprocity? and 7) what are the most efficient means of safeguarding against the hazards of opportunism under different conditions? The literature review was conducted to provide a fuller and more up-to-date synthesis of the evidence of the consequences of opportunism, as well as the attitude and characteristics of opportunists. I looked particularly for evidence about how opportunists can cause structural damage. The purpose of this study was to interpret the unacceptable behaviour by some subordinates in both private and public sectors who think they know, while they do not know.

Results and Discussion

Sharing insightful information about the subject, John Maxwell (2019) observes that a leader is someone who has a clear vision (knows the way), follows that vision (goes the way), and helps others to find their path (shows the way). Based on the foregoing, he suggests that giving an opportunist the chance to reveal his or her true colours to a manager is one solution (2019). Alternatively, a more satisfactory solution would be to make yourself look like a non-threatening competitor or, better still, a non-threatening co-worker who has a few hopes of competing. In the same vein, Geiger (2014) postulates that this strategy will help divert opportunists away from you and give you the opportunity to ensure this person does not cause serious trouble for the firm. In consonance with the above scholars, Maccoby (2004:1) writes that leaders, quite rightly, are the heroes of the corporate epic (a few leader-villains notwithstanding). They motivate us to go places that we would never otherwise go. They are needed both to change organizations and to produce results; however, for

leaders to lead, they need not only exceptional talent but also the ability to attract followers. Regrettably, however, it's becoming harder to get people to follow because of opportunism (2004:1).

Indications from this study have shown that ignoring an opportunist is usually not a good option, because they are dangerous to you. Closer investigation has also revealed that opportunists are weak because they burn bridges as they try to appease yet undermine management (Geiger, 2014). Geiger further asserts that this means one way of guarding against opportunists is to develop a strong relationship with co-worker's while building a reputation of honesty and integrity (2014). Dealing with an opportunist accordingly, an extensive network of friendly co-workers can be used as a protective measure is an opportunistic see can opening at your expense (2014). Corroborating the above views, Alan Powdrill (2013), remarks that very often, promising employees fail to step up when leadership opportunities arise because of the perceived risks that are associated with leadership such as risk to their interpersonal relationships, the risk to their image, and the risk of being blamed for failure. During interviews, it was established that opportunism is found in various departments and in different organizations. Oral accounts and literary evidence have also revealed that evil is the moral illness.

Concluding Thoughts

Based on the findings of this study, it is clear that opportunists are not aware that leadership can be tough and uncomfortable, and for convenience leaders need the necessary support but not insubordination and/or sabotage. It is evident that opportunists are blind to this. It has emerged from this study that opportunists are often rather smart, wait for the best opportunities to strike, and these opportunities are extremely difficult to cope with. Closer investigation has also revealed that an opportunist generally does not view his or her own traits as destructive. It was concluded that ignoring an opportunist is usually not a good option, because they are dangerous; and dealing with an opportunist accordingly, an extensive network of friendly co-workers can be used as a protective measure.

References

Brinig, M. F. & Crafton, S. M. 1994. Marriage and Opportunism. *Journal of Legal Studies, Volume XXIII (June 1994), pp. 869-894;* Washington D.C. Stackpole Books.

Bryson, J. 1985. Sociologists, Economists, and opportunism. *The Academy of Management Review*, Vol. 10, No. 1, pp. 59-65.

Coleman, J. S. & Fraser, J. D. 1986. "Predation on black and turkey vultures". *Wilson Bulletin* 98: 600-601.

Evans, J. G. 1991. "Golden eagle attacks turkey vulture", Northwest, *Nat.* 72:27to B-Lactam Antibiotics: Compelling opportunism, compelling opportunity. Chemical Reviews, 2005, Vol. 105, No.2, pp. 394-424.

Hart, O. 1991. *Theories of Optimal Capital Structure, forthcoming.* Washington, DC: Brookings, Institution.

Hodgson, G. M. 2004. Opportunism is not the only reason why firms exist; why an explanatory emphasis on opportunism may mislead management strategy. *Industrial and Corporate Change,* volume 13, Number 2, pp. 401-418.

John, G. 1984. An empirical investigation of some antecedents of opportunism in a marketing channel. *Journal of Marketing Research*, Volume XXI (August 1984), pp. 278-289).

Kirk, D. A. & Mossman, M. J. 1998. “Turkey vulture (carthartes aura)”. In A. Poole and F. Gill (eds.); *The Birds of North America*, Volume. 339. Philadelphia, PA.

Lange, O. 1938. *On the theory of economic socialism. In in the Economic Theory of Socialism.* In B. Lippin-Cott (ed.), Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 55-143.

Maccoby, M. 2004. Why people follow the Leader: The power of transference. *Harvard Business Review*, from the Magazine (September 2004); pp. 1-20.

Maitland, I. Bryson, J. & Van de Ven, A. 2020. *The Academy of Management Review*, Vol. 10, No. 1, pp. 59-65.

Nooteboom, B. 1996. Trust, opportunism, and governance. *Organization Studies*, pp. 985-1009, Tilburg University; research.tilburguniversity.edu;

Pooley, E. L. 1938. Weights and wing areas in North American birds. *The Auk* 55(3), 511-517.

Smith, N. G. 1980c. Hawk and vulture migrations in the neotropics. *In Migrant birds in the neotropics, ecology, behaviour, distribution, and conservation.* In A. Keast and E. S. Morton (eds.), pp. 51-65. Washington, D.C. Smithsonian Inst. Press.

Staniec, I. & Shachmurove, Y. 2019. The Risk Perceptions as Antecedents of opportunism in technological Entrepreneurship. *Proceedings in Business and Economics book series (SPBE), Contempoarary Challenges in Cooperation in the Age of Industry 4.0*, pp. 203-224.

Stolen, E. D. 1996. “Black and turkey vulture interactions with bald eagles in Florida”. *Florida Field Naturalist*, 24:43-45.

Veiga, L. G. & Veiga, F. J. 2007. Does opportunism pay off? *Economics Letters* 96 (2007), pp. 177-182.

Williamson, O. E. 1993. Opportunism and its Critics. *Managerial and Decision Economics*, Vol. 14, 97-107.

DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE CLIMATE RESILIENT AQUACULTURE USING ASIAN WATERGRASS AS FISH FEED

Md. Moazzem Hossain
Department of Fisheries Management, Patuakhali Science and Technology University, Dumki, Patuakhali, Bangladesh
Md. Amanullah parosh
of Aquaculture, Patuakhali Science and Technology University, Dumki, Patuakhali, Bangladesh

ABSTRACT

The quality and high price of fish feed are important issues for the development of sustainable aquaculture and food security globally. Present study was investigated for a period of 153 days using aquatic plant Asian watergrass as fish feed to reduce fish production cost. In treatment one, Asian watergrass was planted and grown as fish feed at 80% area of pond bottom and designated as T_0 (T_0: no commercial feed); in treatment two, this grass was planted and grown at 40% area as fish and designated as T_{50} (T_{50}: 50% commercial feed and 50% grass as feed); and in treatment three, 100% commercial feed was supplied as control and designated as T_{100}. Grass carp, common carp, tilapia, mrigal and rohu were stocked at 6:2:2:1:1 ratio with similar stocking densities of 15000 fish ha^{-1} in all treatments. Important water quality parameters were monitored those were suitable range for fish culture. The survival of stocked fishes varied from 76.67 ± 5.77 % to 96.67 ± 3.33 % irrespective to the species. The total production was significantly highest in T_{100} (5579.04 ± 238.74 kg ha^{-1}) followed by T_{50} (4553.24 ± 124.05 kg ha^{-1}) and T_0 (4448.37± 237.26 kg ha^{-1}). Calculation of benefit cost ratio showed the highest net benefit in T_{50} (USD: 5936.67) followed by T_0 (USD: 5436.53) and T_{100} (USD: 4130.62). The present findings indicate that 100% Asian watergrass is more cost effective, but increasing the amount of total fish production and net benefit, 50% commercial feed along with 50% Asian watergrass as supplementary feed may be more congenial for getting more benefit with minimal cost. To improve the productivity with congenial environment and getting more benefit, this technique should be applied in haor, baor, beels, canals, and other water logged areas pervaded by climate changes.

Keywords: Aquaculture; supplementary feed; Asian watergrass; Fish production cost, benefit.

WATER POLLUTION STATUS IN THE WAY PISANG AND WAY GALIH RIVERS OF SOUTH LAMPUNG REGENCY USING THE STORET METHOD

Pepi PUSPITASARI
Departement of Environmental Science, Postgraduate Program, University of Lampung. Jl. Prof. Dr. Sumantri Brojonegoro No. 1 BandarLampung, Lampung, Indonesia.
The South Lampung Regency Environmental Service. Jl. Mustafa Kemal No.11, Way Urang, Kalianda District, South Lampung Regency,Lampung Province.
Tubagus HASANUDDIN
***Department of Agribusiness, Faculty of Agriculture, University of Lampung*. Jl. Prof. Dr. Sumantri Brojonegoro No. 1 BandarLampung, Lampung, Indonesia.**
Wan Abbas ZAKARIA
Departement of Environmental Science, Postgraduate Program, University of Lampung. Jl. Prof. Dr. Sumantri Brojonegoro No. 1 BandarLampung, Lampung, Indonesia.
Maulana MUKHLIS
***Department* of *Sociology, Faculty* of *Social* and *Political Sciences, University of Lampung*. Jl. Prof. Dr. Sumantri Brojonegoro No. 1 BandarLampung, Lampung, Indonesia**.

ABSTRACT

The South Lampung Regency is fed by several rivers such as Way Sekampung, Way Jelai, Way Katibung, Way Pisang, Way Galih, and Way Gatal. Water plays an important role as the main resource for human survival in such activities as industrial as well as agricultural. However, the presence of the industrial sector along the South Lampung river is increasing over time. Water from industrial, agricultural, and domestic processing that is discharged directly into rivers will pollute the surrounding environment. Assessment of water resources as a process of assessing the source, scope, reliability, quantity, and quality of water resources is aimed at the utilization and management of water resources. In addition, observation of data categorization and analysis is considered the most important step for water quality assessment. Based on this, this study aims to evaluate water quality and compare the level of environmental pollution in the two river areas, namely Way Pisang and Way Galih, to support the use of river water in agriculture, irrigation, industry, housing use, and other human activities. Measurement of water quality in this study used river surface water samples with 8 parameters, namely pH, Suspended Solids (TSS), DO, BOD, COD, Nitrate, Total Phosphate, and *Fecal Coliform*, then analyzed using the Storet method and described. This research was conducted at the Environmental Service of South Lampung Regency, Lampung Province in September-November 2021. The results showed that the water quality status of the Way Pisang and Way Galih rivers was in class A (very good) with the information meeting quality standards. The results of the 8 tested parameters tend to be within reasonable limits, but of course, the industrial sector around the river area needs to control the waste to reduce the level of existing contamination.

Keywords: River Water Quality, Pollution Potential, Way Galih, Way Pisang

SU KİRLİLİĞİ DURUMU YOLU PİSANG VE YOL GALIH NEHİRLERİ GÜNEY LAMPUNG YÖNTEMİYLE MAĞAZA YÖNTEMİ KULLANILIYOR

Güney Lampung Regency, Way Sekampung, Way Jelai, Way Katibung, Way Pisang, Way Galih ve Way Gatal gibi çeşitli nehirler tarafından beslenir. Su, tarımsal olduğu kadar endüstriyel faaliyetlerde de insanın hayatta kalması için ana kaynak olarak önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, Güney Lampung nehri boyunca sanayi sektörünün varlığı zamanla artmaktadır. Doğrudan nehirlere boşaltılan endüstriyel, tarımsal ve evsel işlemlerden gelen su, çevredeki çevreyi kirletecektir. Su kaynaklarının kaynağı, kapsamı, güvenilirliği, miktarı ve kalitesinin değerlendirilmesi süreci olarak su kaynaklarının değerlendirilmesi, su kaynaklarının kullanımı ve yönetimine yöneliktir. Ayrıca, veri sınıflandırmasının gözlemlenmesi ve analizi, su kalitesi değerlendirmesi için en önemli adım olarak kabul edilir. Buna dayanarak, bu çalışma, nehir suyunun tarım, sulama, sanayi, konut kullanımı ve diğer alanlarda kullanımını desteklemek için iki nehir bölgesinde, yani Way Pisang ve Way Galih'de su kalitesini değerlendirmeyi ve çevre kirliliği seviyesini karşılaştırmayı amaçlamaktadır. insan aktiviteleri. Bu çalışmada su kalitesinin ölçümünde pH, Askıda Katı Maddeler (TSS), ÇO, BOİ, KOİ, Nitrat, Toplam Fosfat ve Fekal Koliform olmak üzere 8 parametreli nehir yüzey suyu numuneleri kullanılmış, ardından Storet yöntemi kullanılarak analiz edilmiş ve açıklanmıştır. Bu araştırma, Eylül-Kasım 2021'de Lampung Eyaleti, South Lampung Regency Çevre Hizmetinde gerçekleştirildi. Sonuçlar, Way Pisang ve Way Galih nehirlerinin su kalitesi durumunun, bilgi toplantı kalitesi ile A sınıfı (çok iyi) olduğunu gösterdi. standartlar. Test edilen 8 parametrenin sonuçları makul sınırlar içinde olma eğilimindedir, ancak tabii ki nehir bölgesindeki sanayi sektörünün mevcut kontaminasyon seviyesini azaltmak için atıkları kontrol etmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Nehir Suyu Kalitesi, Kirlilik Potansiyeli, Way Galih, Way Pisang

ÖZET

1. INTRODUCTION

Water is an important environmental component for human life and other living things. Water can be a disaster if it is not available in the right conditions, both in quality and quantity. One of the bodies of water that has a wealth of water resources is a river. The river functions as a reservoir, an irrigation reservoir, and a source of drinking water for the community along its flow (Uyara et al., 2017). The increasingly rapid development in various areas of South Lampung encourages the large number of land uses along the river. This is supported by the change in green land around South Lampung, which has changed its function into settlements and industrial activities. Increased human activity also causes rivers to become vulnerable to water pollution, thus having the impact of decreasing environmental quality. Depending on whether the water can be said to be polluted or not, it can be categorized based on the quality of the quality standard. Water quality standards are the limits of substances or concentrations of contaminants that are allowed in water

(Sheftiana et al., 2017). Water is said to be polluted if it does not meet the required quality standards and is said to be unpolluted if it meets the quality standards. Quality standards regarding water are regulated in Government Regulation of the Republic of Indonesia Number 82 of 2001 concerning Water Quality Management and Water Pollution Control.

Environmental quality needs to be checked to see if it has changed gradually. Environmental monitoring is the periodic testing of environmental parameters at predetermined locations and sampling points for a certain period (Liu et al., 2012). This indicates that when the environmental samples taken are representative of the actual conditions for the same parameters over a certain period, the monitoring data can be compared. Environmental quality data can also be used as a basis for planning, evaluation, and monitoring, which is very useful for decision-makers, planners, and programmers, both at the central and regional levels, in determining environmental policies (Suryani, 2018). Those used to monitor and determine river water quality are divided into physical, chemical, and biological parameters. Physical parameters consist of turbidity, color, temperature, and concentration of dissolved solids (TDS). The chemical parameters consist of pH, Dissolved Oxygen (DO), Biological Oxygen Demand (BOD), Chemical Oxygen Demand (COD), Nitrate, Nitrite, Sulfate, and dissolved metals. Temporary, the biological parameters consist of total coliform and *Escherichia coli*.

Way Sekampung Regency is one of the regencies in Lampung Province which is crossed by several rivers, such as the Way Sekampung, Way Jelai, Way Katibung, Way Pisang, Way Gatal, and Way Galih rivers. There are two rivers that will be sampled in this study, namely the Way Pisang river and the Way Galih river. The Way Pisang river flow is quite wide, starting from a small number of tributaries in Penengahan District to Palas District, while the Way Galih river is in South Lampung Regency, precisely crossing Tanjung Bintang District and Tanjung Sari District. Basically, the Way Galih river mostly crosses the Tanjung Bintang sub-district, which is designated as an industrial area. As a result, the majority of these industries discharge their wastewater effluent to the Way Galih River Receiving Water Agency. Moreover, in recent years, complaints from the community regarding the alleged pollution of the Way Galih river by several industries around the Way Galih river also often occur. This study aims to determine the quality of river water in South Lampung Regency by comparing the water quality of the Way Pisang and Way Galih rivers with the standard of clean river water.

2. RESEARCH AND FINDINGS

2.1. Experimental Studies

Samples of river water are carried directly to the observation location based on the provisions contained in SNI 6989.57.2008 concerning procedures for taking surface water samples. Furthermore, the river water

samples that have been taken are then tested to determine the quality of the water. Based on this, the Environmental Service of South Lampung Regency measured the quality of river water with 8 (eight) parameters, namely the Degree of Acidity (pH) with the Electrometric Method (SNI 06-6989.11-2019), Suspended Solids (TSS) with the quality standard of SNI 06- 6989.3:2019, DO with quality standard SNI 06-6989.3:2004, BOD with quality standard SNI 06-6989.3:2009, COD with quality standard SNI 06-6989.11 - 2019, Total Phosphate as P* with quality standard SNI 06-6989.13:2005 and Fecal Coliform with quality standard APHA 1999, 9222D. Furthermore, the determination of the river water pollution index is carried out using the storet method, while the way to determine the status of water quality is to use the "US-EPA (Environmental Protection Agency) value system". Determination of the score using the storet method and determining the status of water quality can be seen in Tables 1 and 2.

Table 1. The scoring is by using the storet method

Number of Samples	Value	Parameters		
		Physics	Chemistry	Biology
<10	Maximum	-1	-2	-3
	Minimum	-1	-2	-3
	Average	-3	-6	-9
>10	Maximum	-2	-	-6
	Minimum	-2	-	-6
	Average	-6	-	-18

Table 2. Determination of Water Quality Status

No	Class	Score	Description
1	Class A: Very Good	0	Meets quality standards
2	Class B: Good	-1 s/d -10	Light Pollution
3	Class C: Medium	-11 s/d -30	Moderate Pollution
4	Class D: Bad	-31	Heavy Polluted

Source : US-EPA (*Environmental Protection Agency*).

The sampling and testing of the Way Pisang river water in this study was carried out for two (2) months; period I (September) and period II (November). The location of monitoring points where river water quality will be tested is in 3 (three) monitoring points, namely:

a) Point WP 01 with coordinates $5^0$47'18.50" S and $105^0$42'58.70" E is in Penengahan District; b) Point WP 02 with coordinates $5^0$39'38.50" S and $105^0$41'26.70" E is in Sukamulya Village, Palas District; c) Point WP 03 with coordinates $5^0$36'57.50" S and $105^0$24'06.00" E is located at Tugu Tani, Bandan Urip Village, Palas District.

Then, the sampling and testing of the Way Galih river water in this study was carried out for two (2) months; period I (September) and period II (November). The monitoring points that will be sampled and tested for river water quality will be described as follows: a) Point WG 02 with coordinates $5^0$23'50.30"S and

$105^0$21'56.90"E is located in Kemang Hamlet, Sukanegara Village; b) Point WG 7 with coordinates $5^0$21'42.20"S and $105^0$22'26.70"E is located in Hamlet 6, Way Galih Village, Tanjung Bintang District; c) Point WG 08 with coordinates $5^0$19'23.40"S and $105^0$28'6.40"E is in Kertosari Village. Furthermore, the data obtained after this research will be processed and analyzed in a qualitative descriptive manner. Descriptive analysis is a method used to solve problems that are not limited to data collection and compilation, but also includes analysis and explanation of research results (Nasution, 2017).

2.2. Experimental Results

Water quality inspection is an important component in the management, preservation, and treatment of water bodies (Rohmawati et al., 2020). In this research, water quality data was collected and tested in the laboratory. The results of testing the Way Pisang river water quality sample in Period I (September) can be seen in Tables 3, 4 and 5.

Table 3. Laboratory results of water samples from the Way Pisang river, Penengahan Village, Penengahan District, South Lampung, based on Period I measurements (September)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	10	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	<1	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	1	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	1	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	28	1000	APHA 1999, 9222D

Table 4. Laboratory results of water samples from the Way Pisang river, Sukamulya Village, Palas District, South Lampung, based on Period I measurements (September)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	38	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	3	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	1	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	21	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	2	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	19	1000	APHA 1999, 9222D

Table 5. Laboratory results of water samples from the Way Pisang River, Bandan Hurip Village, Palas District, South Lampung

based on Period I measurements (September)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	32	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	3	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	1	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	29	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	1	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	15	1000	APHA 1999, 9222D

The next primary data collection, or Period II, was carried out in November at 3 main points on the Way Pisang river. River water quality measurement activities were carried out in 2 periods (September and November) at 3 observation point locations. Then the results are homogenized into one, with the aim that the water samples taken are more representative. Based on this, the laboratory results of the Way Pisang river water sample in Period II (November) and the results of the analysis of the Way Pisang total storet index can be seen in Tables 6, 7, 8, and 9.

Table 6. Laboratory results of water samples from the Way Pisang river, Penengahan Village, South Lampung, based on Period II measurements (November)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	6	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	16	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	2	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	28	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	0,1	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	18	1000	APHA 1999, 9222D

Table 7. Laboratory results of water samples from the Way Pisang river, Sukamulya Village, Palas District, South Lampung, based on Period II measurements (November)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	6	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	12	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	2	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	29	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	0,2	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,2	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	19	1000	APHA 1999, 9222D

Table 8. Laboratory results of water samples from the Way Pisang river, Bandan Hurip Village, Palas District, South Lampung,

based on Period II measurements (November)

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	6	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	3	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	28	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	0,2	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	17	1000	APHA 1999, 9222D

Table 9. The total value of the storet index in the Way Pisang river water sample, South Lampung, based on measurements of two periods (September and November)

No	ST	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Score	Total Score	Water Quality Status
1	Min	pH	-	6	6-9	0	0	A
2		TSS	mg/L	6	100	0		
3		DO	mg/L	3	3	0		
4		BOD	mg/L	>1	6	0		
5		COD	mg/L	1	40	0		
6		Nitrate as N*	mg/L	0,1	20	0		
7		T. Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	15	1000	0		
1	Max	pH	-	7	6-9	0	0	A
2		TSS	mg/L	38	100	0		
3		DO	mg/L	4	3	0		
4		BOD	mg/L	3	6	0		
5		COD	mg/L	29	40	0		
6		Nitrate as N*	mg/L	2	20	0		
7		T. Phosphate (P)	mg/L	0,2	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	28	1000	0		
1	Aver-age	pH	-	6,7	6-9	0	0	A
2		TSS	mg/L	19	100	0		
3		DO	mg/L	3,7	3	0		
4		BOD	mg/L	1,7	6	0		
5		COD	mg/L	22,7	40	0		
6		Nitrate as N*	mg/L	0,8	20	0		
7		T. Phosphate (P)*	mg/L	0,1	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	19,3	1000	0		

According to the Decree of the Minister of the Environment No.115 of 2003, the advantage of calculating the storet index is that it can combine many data on water quality parameters so that the description of water quality will be more comprehensive and not fixated on certain parameters. Meanwhile, the drawback is that there is no fixed number of parameters that must be used. The more water quality parameters are used in calculating the storet index, the more accurate the description of water quality will be (Walukow, 2010). This study uses eight parameters to represent the water quality status of each station in the Way Pisang river.

Based on table 9, it can be concluded that the water quality status of the Way Pisang river in South Lampung Regency, Lampung Province, which is carried out using the storet method, is in class A (very good), with the information meeting quality standards. This is evidenced by the results of the Water Quality Index of the Environmental Service of South Lampung Regency, which was tested by the Technical Implementation Unit of the Environmental Laboratory of the Environmental Service of Lampung Province. Out of a total of 8 parameters for measuring river water quality, all still meet the existing quality standards. The pH concentration in the Way Pisang river was observed to be stable with a value range of 6-7 with a quality standard of 6-9. According to Chay (2010), the water content that allows for the biological life of living things must meet the existing quality standards, such as a good pH range for the life of aquatic biota in the range of 7-8. In addition, the low TSS parameter value that is directly proportional to the BOD value means that the level of pollution in the Way Pisang river area is **diminutive**, so it is still safe to use.

Furthermore, the DO concentration in the Way Pisang river tends to be stable. Dissolved oxygen

(DO) can be influenced by temperature, salinity, water mass movement, pressure, atmosphere, phytoplankton concentration, and oxygen saturation levels around it, as well as the stirring of water masses by the wind (Mariyati et al., 2020). decreased dissolved oxygen, or DO levels, caused by oxygen release into the air, groundwater flow into the waters, the presence of iron, or reduction caused by the pressure of other gases in the water, biota respiration, and organic matter decomposition (Wardi et al., 2017 ; Simanjuntak, 2007). The value of total phosphate concentration, according to Effendi (2003), in natural waters rarely exceeds 1 mg/L, and the maximum recommended phosphate level for rivers and waters that has been reported is 0.1 mg/L. The concentration of phosphate in the Way Pisang river is still at a good stage, with an average value of 0.1 mg/L. Furthermore, the results of testing the water quality sample of the Way Galih river based on the Water Quality Index of the Environmental Service of South Lampung Regency, which was tested by the Technical Implementation Unit of the Environmental Laboratory of the Environmental Service of Lampung Province based on the measurement of Period I (September) can be seen in Tables 10, 11 and 12.

Table 10. Laboratory results of water samples from the Way Galih river, Sukanegara Village, Tanjung Bintang District, South Lampung, based on Period I measurements (September).

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	4	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	3	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	1	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	18	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	1	20	Manual Book DR 2010,8039
7	T. Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	20	1000	APHA 1999, 9222D

Table 11. Laboratory results of water samples from the Way Galih river, Way Galih Village, Tanjung Bintang District, South

Lampung, based on Period I measurements (September).

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22 , 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	2	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	3	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	1	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	18	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	1	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	T. Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	36	1000	APHA 1999, 9222D

Table 12. Laboratory results of water samples from the Way Galih river, Kertosari Village, Tanjung Sari District, South Lampung, based on Period I measurements (September).

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22 , 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	6	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	3	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	2	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	29	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	1	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	T. Phosphate (P)	mg/L	0,1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	27	1000	APHA 1999, 9222D

The next primary data collection (period II) was carried out in November at 3 main points on the Way Galih river. Then the results are homogenized into one, with the aim that the water samples taken are more representative. Based on this, the laboratory results of the Way Galih river water sample in period II (in November) and the results of the analysis of the Way Galih total storet index can be seen in Tables 13, 14, 15 and 16.

Table 13. Laboratory results of water samples from the Way Galih river, Sukanegara Village, Tanjung Bintang District, South Lampung, based on Period II measurements (November).

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	56	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	3	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	41	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L	2	20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)	mg/L		1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	32	1000	APHA 1999, 9222D

Table 14. Laboratory results of water samples from the Way Galih River, Way Galih Village, Tanjung Bintang District, South Lampung based on Period II measurements (November).

No	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Method Reference
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	34	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	2	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	44	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L		20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)*	mg/L	1	1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	24	1000	APHA 1999, 9222D

Table 15. Laboratory results of water samples from the Way Galih river, Kertosari Village, Tanjung Sari District, based on Period II measurements (November).

No	**Parameter**	**Unit**	**Test Result**	**Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)**	**Method Reference**
1	pH	-	7	6-9	SNI 06-6989.11:2019
2	TSS	mg/L	54	100	SNI 06-6989.3:2019
3	DO	mg/L	4	3	SNI 06-6989.14-2004
4	BOD	mg/L	2	6	SNI 6989.72-2009
5	COD	mg/L	39	40	SNI 6989.2:2019
6	Nitrate as N*	mg/L		20	Manual Book DR 2010, 8039
7	Total Phosphate (P)*	mg/L		1	SNI 06-6989.31-2005
8	Fecal Coliform*	Jml/100ml	28	1000	APHA 1999, 9222D

Table 16. The total value of the storet index in the Way Galih river water sample, South Lampung, based on measurements of 2 periods (September and November).

No	ST	Parameter	Unit	Test Result	Quality Standards (PP No. 22, 2021 Class III)	Score	Total Score	Water Quality Status
1	Min	pH	-	7	6-9	0	0	A
2		TSS	mg/L	2	100	0		
3		DO	mg/L	3	3	0		
4		BOD	mg/L	1	6	0		
5		COD	mg/L	18	40	0		
6		Nitrate as N*	mg/L	0,1	20	0		
7		T. Phosphate (P)*	mg/L	0,1	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	20	1000	0		
1	Max	pH	-	7	6-9	0	-2	B
2		TSS	mg/L	56	100	0		
3		DO	mg/L	4	3	0		
4		BOD	mg/L	3	6	0		
5		COD	mg/L	44	40	-2		
6		Nitrate as N*	mg/L	1	20	0		
7		T. Phosphate (P)*	mg/L	0,1	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	36	1000	0		
1		pH	-	7	6-9	0		
2		TSS	mg/L	26	100	0		
3		DO	mg/L	3,5	3	0		

4	Ave-rage	BOD	mg/L	1,8	6	0	0	A
5		COD	mg/L	31,5	40	0		
6		Nitrate as N*	mg/L	0,6	20	0		
7		T. Phosphate (P)*	mg/L	0,1	1	0		
8		Fecal Coliform*	Jml/100ml	27,8	1000	0		

Based on table 16, it can be concluded that the water quality status of the Way Galih river in South Lampung Regency, Lampung Province is in class A (very good) with the information meeting quality standards. However, there are parameters that do not meet the river water quality standards, namely the COD concentration. The maximum measurement of COD concentration in the Way Galih river has a value of 44 mg/L, exceeding the total quality standard of 40 mg/L. The presence of a high COD value in the Way Galih river water means that there are many organic pollutants in the river water. Furthermore, based on the two samples studied, namely the Way Galih and Way Pisang samples, the concentration of the Way Pisang river water tends to be better than the concentration of the Way Galih river water. This is evident from several river water parameters in Way Pisang, such as measuring pH, TSS, COD, and *Fecal Coliform*, which have superior values compared to the value of river water quality in Way Galih. The average pH concentration measurement of Way Pisang river water is 6.7, while the average pH concentration measurement in Way Galih is 7. According to Aniyikaiye et al. (2019) the increase in the value of acidity, or pH, is influenced by organic and inorganic waste that is thrown into the river. Water with a pH value of about 6.5–7.5 is normal water that meets the requirements for life (Wardhana, 2004). Changes in pH can also be influenced by industrial and household waste, considering that the industrial area in the Way Galih area tends to be higher than the area around the Way Pisang river.

The next result is that there is a concentration of TSS in the Way Galih river water, which is higher than the Way Pisang river water, and will cause the river water to become cloudy. Turbidity is caused by suspended and dissolved organic and inorganic materials such as mud and sand or organisms (Colley and Smith, 2007). According to Yulianti (2019), high turbidity will affect the process of penetration of sunlight and inhibit the photosynthesis process, so it will cause reduced oxygen in the waters and productivity in the waters will also decrease. However, TSS levels in both rivers are still below the available quality standard. Furthermore, COD levels in both river samples tend to be below the quality standard. However, when compared with the two samples, COD levels in the Way Galih river tend to be higher than the Way Pisang river. This increase in COD concentration will affect the life of biota in the waters (Kurnianti et al., 2020). Based on the research, a lot of organic and inorganic materials that come from human activities or industrial waste are directly discharged into rivers. The Way Pisang River and the Way Galih River have the impact of waste disposal where increasing levels of BOD or COD in the waters can reduce the concentration of dissolved oxygen (DO), so it can affect the decline in water quality and productivity of aquatic resources (Edokpayi et al., 2017). The final result is the high value of *Fecal coliform* in the Way Galih river water sample, with an

average of 36 Jml/100 ml, which is caused by the habits of residents who still often carry out daily activities such as bathing and washing clothes on the banks of the river or industrial waste products. In addition, industrial and domestic wastewater that directly enters the river without a filter will increase the concentration of *Fecal coliform* in the river. However, the concentrations of Fecal coliform from the two river water samples were still within the quality standard limits, thus the water quality of the Way Galih and Way Pisang rivers was still good.

3. CONCLUSION

The water quality of the Way Pisang and Way Galih rivers based on the total value of the storet index indicates that the two rivers are in class A (very good) with information that they still meet the stone quality limit. However, if measured carefully, the water quality of the Way Pisang river is better than that of the Way Galih river. Human activities in the form of using agricultural land, settlements, and also the industrial sector around the river are the main factors in the water pollution of the Way Galih river. Changes in land use and function must be controlled in accordance with environmental management principles, namely conservation, utilization, control, and not exceeding the environmental carrying capacity and carrying capacity, as well as reforestation or reforestation efforts to reduce the intensity and volume of erosion. In addition, reforestation efforts on the left and right of the tributary channel can function as a natural retaining DAM for sediment control. Land management and monitoring, monitoring and waste management are also solutions so that the water quality status of the Way Pisang and Way Galih rivers is in accordance with their designation.

REFERENCES

Aniyikaiye, T. E., Oluseyi, T., Odiyo, J. O., & Edokpayi, J. N. (2019). Physico-Chemical Analysis of wastewater discharge from selected paint industries in Lagos, Nigeria. Environmental Research and Public Health, 16(7), 1-10. https://doi.org/10.3390/ijerph16071235

Chay, A. (2010). Hidrologi dan Pengelolaan Daerah Aliran Sungai Cet. 5, pp 190-49. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Colley, R. J. D., & Smith, D. G. (2007). Turbidity, suspended sediment, and water clarity: a review. JAWRA Journal of the American Water Resources Association, 37(5), 1085 – 1101.
https://doi.org/10.1111/j.1752-1688.2001.tb03624.x

Dinas Lingkungan Hidup Kabupaten Lampung Selatan. (2021). Indeks Kualitas Air. Dinas Lingkungan Hidup Kabupaten Lampung Selatan. Lampung Selatan.

Edokpayi, J. N., Odiyo, J. O., & Durowoju, O. S. (2017). Impact of wastewater on surface water quality in sub-Saharan Africa Developing Countries: a case study of South Africa. INTECH (Water Quality), 2(3), 401-416.
https://doi.org/10.5772/66561

Effendi, H. (2003). Water Quality Study: For Management of Natural Resources and Aquatic Environment, pp 146-79. Kanisius: Yogyakarta.

Kurnianti, L. Y., Haeruddin., & Rahman, A. (2020). Analisis beban dan status pencemaran BOD dan COD di Semarang. Journal of Fisheries and Marine Research, 4(3), 379-388.
https://doi.org/10.21776/ub.jfmr.2020.004.03.10

Liu, C., Kroeze, C., Hoekstra, A. Y., & Leenes, W. G. (2012). Past and future trends in grey water footprints of anthropogenic nitrogen andphosphorus inputs to major world rivers. Ecological Indicators, 18(1), 42-49
https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2011.10.005

Mariyati, T., Endrawati, H., & Supriyantini, E. (2020). Keterkaitan antara kelimpahan zooplankton dan parameter lingkungan di Perairan Pantai Morosari, Kabupaten Demak.Buletin Oseanografi Marina, 9(2),157-165
https://doi.org/10.14710/buloma.v9i2.27136

Nasution, L. M. (2017). Statistik Deskriftif. Jurnal Hikmah, 14(1), 49-55.

Rohmawati, Y. R. & Kustomo. (2020). Analisis kualitas air pada reservoir PDAM Kota Semarang menggunakan uji parameter fisika, kimia, dan mikrobiologi, serta dikombinasikan dengan analisis kemometri. Walisongo Journal of Chemistry, 3(2), 100-107. https://doi.org/10.21580/wjc.v3i2.6603

Sheftiana, U. S., Sarminingsih, A., & Nugraha, W. D. (2017). Penentuan status mutu air sungai berdasarkan metode indeks pencemaran sebagai pengendalian kualitas lingkungan (studi kasus: Sungai Geulis Kabupaten Kudus Jawa Tengah). Jurnal Teknik Lingkungan, 6(1), 1-10.

Simanjuntak, M. (2007). Oksigen terlarut dan Apparent Oxygen Utilization di Perairan Teluk Klabat, Pulau Bangka. Ilmu Kelautan, 12(2), 59-66. https://doi.org/10.14710/ik.ijms.12.2.59-66

SNI 06-6989.11-2004 (Standar Nasional Indonesia. Air dan air limbah) – uji pH.

SNI 06-6989.3:2019 (Standar Nasional Indonesia. Air dan air limbah) –uji TSS.

SNI 06-6989.14-2004 (Standar Nasional Indonesia Air dan air limbah) – uji DO.

SNI 6989.72:2009. Standar Nasional Indonesia. Air dan air limbah – uji BOD

SNI 6989.2:2019 Air dan air limbah – Bagian 2: Cara uji COD

SNI 06-6989.31-2005. Air dan air limbah – Bagian 31 : Cara uji kadar Fosfat

Suryani, A. S. (2018). Pengaruh kualitas lingkungan terhadap pemenuhan kebutuhan dasar di Provinsi Banten. Jurnal Masalah-Masalah Sosial, 9(1), 34-62. https://doi.org/10.22212/aspirasi.v9i1.991

Standard Methods 9222D: Membrane Filtration Test For Fecal Coliforms. Edition 1998.

Uyara, L., Kunu, P. J., & Talakua, S. M. (2017). Studi perbandingan kualitas air bersih dalam kaitannya dengan aktivitas masyarakat di sekitar sumber air pada di desa Wainitu, Batumerah Amahusu, dan Halong. J. Budidaya Pertanian, 13(2), 111-119. https://doi.org/10.30598/jbdp.2017.13.2.111

Walukow, A. F. (2010). Penentuan status mutu air dengan metode storet di Danau Sentani Jayapura Propinsi Papua. Berita Biologi, 10(3), 277-281.
10.14203/beritabiologi.v10i3.742

Wardhana, W. A. (2004). Environmental Pollution Impact, pp 150-67. Andi:Yogyakarta.

Wardi, R., Ghalib, M. & Mubarak (2017). Kondisi fisika-kimia perairan Pulau Kabaena Kabupaten Bombana. Dinamika Lingkungan Indonesia, 1(1), 29-38.
https://doi.org/10.31258/dli.4.1.p.29-38

Wijaya, J., Yudianto, D., & Fitriana, F. (2022). The use of drop-structures to increase theDissolved Oxygen level along the Cibarani Channel. Journal Of The Civil Engineering,
8(1), 55-66.
https://doi.org/10.22146/jcef.3603

Yulianti, D. M. (2019). Kadar Total Suspended Solid pada Air Sungai Nguneng sebelum dan sesudah tercemar limbah cair tahu. Jaringan Laboratorium Medis, 1(1), 16-22. https://doi.org/10.31983/jlm.v1i1.4937

GROUND MOVEMENTS INDUCED BY TWIN TUNNELING IN SOFT SOIL

Nesrine El Houari
Laboratory EOLE, Civil Engineering Department, University of Tlemcen, Algeria
Zakia Talhaoui
Department of Public Works Tlemcen

ABSTRACT

The analysis of movements induced by the tunneling is very useful in underground engineering in order to prevent them. In this paper, numerical analyses, accompanied by empirical calculations are presented to estimate the effect of the tunneling of twin parallel tunnels on the behavior of the surrounding ground. The first step of the numerical analysis was to determine the vertical and horizontal displacements of the ground using a reference model taken from the literature (Gouw, 2005), the results were compared to the singular tunnel case. Then, we studied the effect of the horizontal distance between the two tunnels which turned out to be a very influential parameter on surface settlements. Empirical approaches were used in parallel for comparison in order to show their interest at the stage of preliminary studies. The results obtained corroborate those found in the literature.

Keywords: Twin tunnels, Ground movements, Interaction soil- structure.

THE MORPHO-GENETIC ESTIMATION OF DROUGHT STRESS IN SUNFLOWER SEEDLINGS UNDER LABORATORY CONDITIONS

Uzma Ayaz
Msc (Hons.) Department of Plant Breeding and Molecular Genetics, The University of Poonch Rawalakot, Pakistan, Azad Jammu & Kashmir, Pakistan

ABSTRACT

Drought stress directly affects the growth along with productivity of plants by altering plant water status. The present study was carried out to characterize the genetic variability for seedling and morpho-physiological parameters in different sunflower genotypes under water stressed conditions. A total twenty seven genotypes including two hybrids, eight advanced lines and seventeen accessions of sunflower (*Helianthus annuus* L.) were tested against drought stress at seedling stages by applying Polyethylene glycol (PEG). Significant means were calculated among traits using analysis of variance (ANOVA) whereas, correlation and principle component analysis also confirmed that germination percentage, root length, shoot length, chlorophyll content, stomatal frequency are positively linked with each other hence, these traits were responsible for most of variation among genotypes. The cluster analysis showed that genotypes Ausun, line-1, line-2, line-3, 17578, 17570, line-6, line-7 and 17562 are more diverse among all the genotypes.

Key words: Morphological, Genetic, Sunflower, Genotypes, drought stress

Introduction

Sunflower (*Helianthus annuus* L.) has emerged as an economically important crop of Pakistan. Water shortage is becoming a key problem for sustainable agriculture in Pakistan. The reduced precipitation, along with high evapo-transpiration is expected to subject natural agricultural vegetation to a great possibility of severe and delayed water stress with every passing year (Shamim et al., 2013).

Crop responses toward drought stresses involve processes modulated by water shortage at morphological, anatomical, cellular and molecular levels. The changes which occur in the whole plant organs in response to water stress reduce plant photosynthesis resulting in grain yield decline. It would be very useful to develop effectual strategies to reduce drought stress damage in crop plants. (Tardieu and Tuberosa, 2010).

Several morphological and physiological characters affected by drought stress include reduced leaf area, plant height, root length, head diameter, yield per plant, and plant biomass as well as photosynthetic rate. Severe drought stress may possibly result in arresting of photosynthesis, metabolic disturbance and also plant death. (Kumar et al., 2011).

High molecular weight Polyethylene glycol (PEG) has been used to stimulate drought stress in plants. Polyethylene glycol (PEG) of high molecular weight is a non-penetrating osmotic agent lowering the water

potential in a way that is similar to soil drying. The ability of Polyethylene glycol of becoming negative water potential can be used as a mean to assume plant tissue response by drought stress. (Yosephine et al., 2013).

The present study was carried out to characterize the genetic variability for seedling and morpho-physio parameters in different sunflower genotypes under water stressed condition and to find favourable tolerant genotypes under various levels of water stress.

Materials and methods

Experimental Area:

The experiment was carried out at the laboratory of Plant Breeding and Molecular Genetics, Faculty of Agriculture, University of Poonch Rawalakot.

Seed Sample:

The material was comprised of twenty seven genotypes of sunflower (*Helianthus annuus* L.) acquired from Oil Seed Research Program (NARC) Islamabad.

Experimental Design:

The experiment was laid out in 2x2 factorial completely randomized design with three replications for each experimental unit.

Laboratory Conditions:

Temperature: (25±3°C).

Drought Stimulator:

Polyethylene glycol with a molecular weight of 6000 (PEG-4000) was used as a drought stimulator.

Duration:

The experiment was completed after 30 days of planting.

Studied Traits:

1) **Germination Percentage**: Number of seeds germinated counted daily and data was recorded for 14 days.

Germination% = (n/N) x 100 where n: number of seeds germinated, N: total number of seed in each pot.

2) **Shoot length**: Shoot length of five plants from every pot was measured in cm and their mean was

calculated.

3) **Root length**: Root length of five plants from every pot was measured in cm and their mean was calculated.

4) **Root & shoot fresh weight**: Root and Shoot of each plant was separated and their fresh weight was determined separately with the help of a digital electrical balance.

5) **Root dry weight**: Root of each plant was dried in an oven at 60°C for 24 hours and their dry weight was measured.

6) **Shoot dry weight**: Shoot of each plant was dried in an oven at 60°C for 24 hours and their dry weight was measured.

8) **Root dry weight**: Root of each plant was dried in an oven at 60°C for 24 hours and their dry weight was measured.

8) **Stomatal frequency**: The leaf stripes were used for counting the stomata at Low power microscopic field (10x) to investigate stomatal frequency.

9) **Chlorophyll contents**: The chlorophyll concentration was determined by the method of Arnon (1949).

Chlorophyll content = 8.0 × O. D at 663 nm + 20.2 × O. D at 645 nm

Statistical Analysis:

The data was analyzed to calculate phenotypic correlation coefficients between the studied traits (Snedecor, 1956). Simple statistics and numerical taxonomic techniques were utilized for cluster and principle component analysis (Sneath and Sokal, 1973) with the help of computer software Statistica, Past (Hammer et al. 2001) and SPSS 20. Cluster analysis was conducted on the basis of average distance of k means.

Results and discussions:

Cluster Analysis

Drought is the main cause of differences between mean yield and potential yield, yield variations from year to year and therefore of yield instability. Cluster analysis was carried to group the sunflower genotypes. The tree diagram based on 27 sunflower genotypes was displayed in **Figure 1**. The figure indicated four main clusters at linkage distance 7.5. The clusters were named as cluster I, cluster II and Cluster III and Cluster IV. Cluster I contain only one genotype Ausun. Cluster II was further divided into two sub-clusters IIa and IIb. Sub-cluster IIa comprised of four genotypes i.e. 17575, 17577, 17555 and 17573. Sub-cluster IIb consisted of four

genotypes line-3, line-2, line-4 and line-5. Among these genotypes Line-3 and line-2 was an outlier and showed diversity. The line-4 and line-5 are at the same linkage distance and show no diversity. Cluster III was further classified into two sub-clusters III a and III b and III c. Sub-cluster III a consisted of three genotypes 17578, line-8 and 17580. Among these three genotypes 17578 was an outlier and showed diversity while line-8 and 17580 were at the same linkage distance and are closely related with each other. Sub group III (b) contain 17570, 17559 and 17572. In this group 17570 was an outlier and 17559, 17572 were at the same linkage distance and show no variation. Sub cluster III c contained three genotypes i.e. line-1, 17557 and 17558. In this group 17557, 17558 were at the same linkage distance, while line-1 was an outlier. The Cluster IV was subdivided into two sub groups IV (a) and IV (b). The first group consisted of four genotypes line-7, line-6, 17560, and 17561 whereas; group two consisted of five genotypes 17562, 17568, 17581, 17587 and Hysun-33. Among all twenty seven genotypes i.e. Ausun, line-3, line-2, and 17578, 17570, line-1, line-7, line-6 and 17562 showed more diversity as compared to 17575, 17577, 17555,17573, , line-4, line-5, line-8 17559, 17572,17560, 17561, 17568, 17581, 17587 and Hysun-33 Nadeem *et al*. 2011, Abdi *et al.* 2012 and Khamsee *et al.* 2012 support our present findings.

Correlation studies:

Correlation and principle component analysis showed that germination percentage, root length, shoot length, chlorophyll content, stomatal frequency have significant relationship with each other; hence these traits were responsible for most of variation among genotypes . **Table.2**

Divergence of Genotypes on Biplot:

Biplot verified Ausun, line-4, line 2, line 3, 17587, 17578, 17580, line-8 and 17557 were diverse among all the genotypes. **Figure 2.** The quantification of genetic diversity by Principle component analysis made it possible to select genetically diverse parents for hybrid production. Genetic diversity is one of the helpful tool to select appropriate genotypes/lines for hybridization (Xia *et al*., 2005).

Conclusion

It was concluded that genotypes Ausun, line-1, line-2, line 3, 17578, 17570, line-6, line-7 and 17562 were diverse among all the genotypes showed resistance against stress will be used in future sunflower breeding programs to produce drought tolerant genotypes. The present analysis relates to Khamsee et al. (2012), Mudassar et al. (2013), Mehdi et al. (2013), Andrea et al. (2013) and Reza et al. (2013) under drought condition.

Acknowledgements

All the authors contributed equally in sample collection, analysis and presentation of the data. The primary author is especially grateful to Dr. Muhammad Fareed Khan Dean Faculty of Management Sciences, University of Poonch Rawalakot, Dr.shahid Iqbal Awan and Dr. Muhammad Ilyas Assistant professor Department of Plant Breeding and molecular Genetics Faculty of Agriculture, The University of Poonch Rawalakot Azad Jammu & Kashmir Pakistan for their moral support.

References

1. Abdi, N., R. Darvishzadeh, M. Jafari, A. Pirzad and P. Haddadi. 2012. Genetic analysis and QTL mapping of agro-morphological traits in sunflower (*Helianthus annuus* L.) under two contrasting water treatment conditions. J. Plant. Omics., 5(2):149-158.
2. Arnon, D. 1949. Copper enzymes in isolated chloroplasts, polyphenoxidase in sugar beet (*Beta Vulgaris)*. Plant. Physiol., 24: 1-15.
3. Andrea, A., A. Vigliocco, S. Alemano, A. Llanes and G. Abdala. 2013. Comparativeve morpho-biochemical responses of sunflower lines sensitive and tolerant to water stress. Eur. J. Biol., 11(4): 156-167.
4. Hammer, O., D. A. T. Harper and P. D. Rayn. 2001. PAST: Paleontological statistical software package for education and data analysis. Paleontological Electronica., 4(1):9-10.
5. Kumar, R., K. Karajol and G. R. Naik. 2011. Effect of polyethylene glycol induced water stress on physiological and biochemical responses in pigeon Pea (*Cajanus cajan* L.). Res. Sci. Tech., 3: 148-152.
6. Khamsee, S., T. Machikowa and N. Muangsan. 2012. Comparative performance of sunflower (*Helianthus annus L.*) synthetic varieties under drought stress. J. Agric. Biol., 14: 29-34.
7. Nadeem, M., F. M. Anjum, M. U. Arshad and S. Hussain. 2011. Chemical characteristics and antioxidant activity of different sunflower hybrids and their utilization in bread. Afric. J. Food Sci., 4(10): 618-626.
8. Mudassar, I., I. Usman, M. Khalid, M. Najeebullah, N. Shahid and A. Hafeez. 2013. Genetic divergence and path coefficient analysis for yield related attributes in sunflower (*Helianthus annuus* L.) under less water conditions at the productive phase. J. Plant. Know, 2(1): 20-23.
9. Mehdi, G., S. Haji and M. Hoseinlou. 2013. Seed yield determinants of sunflower under drought stressed and well watered conditions. Int. J. Agro. Plant., 4: 3816-3823.
10. Reza, A., B. Kamkar 2, M. Ataei, A.Jaime, T. Silva. 2013. Assessment of the response of sunflower cultivars to water shortage using various stress tolerance indices. J. Intl. Agron., 4(7): 1628-1636.
11. Shamim, A., R. Ahmed, M. Yasin, M. Ashraf and E. Waraich. 2013. Sunflower (*Helianthus annus* L.) response to drought stress at germination and seedling growth stages. J. Pak. Bot. 41(2): 647-654.
12. Snedecor, G. W. 1956. Statistical Methods. 5th edition. Iowa State University Press, Ames, Iowa, U.S.A
13. Sneath, P. H. A and R. R. Shokal. 1973. Numerical Taxonomy: The principles and practices of numerical classification. W. F and Co. Freeman, San Francisco.
14. Tardieu F., R Tuberosa. 2010. Dissection and modelling of abiotic stress tolerance in plants. J. Pl. Biol., 13(2): 206-212.
15. Xia, M. W., H. Ling, J. Ma and D. D. Kitts. 2005. Supplementation of diets with the black rice pigment fraction attenuates atherosclerotic plaque formation in mice. J. Nutr., 133: 744-751.

18 Yosephine, S., Depari. V and Pristantho. F. 2013. Effect of drought stress induced by polyethylene glycol (PEG6000) on callus of(*Helianthus annus L.*) cv brestagi. J. Applied. Environ. 3(2): 73–78.

	G%	SFW	RFW	DSW	DRW	SL	RL	SF	CC%
G%	1								
S%	.310								
SFW	-.017	1							
RFW	-.142	-.059	1						
DSW	-.198	.106	.194	1					
DRW	-.038	-.038	.062	.321	1				
SL	.074	.132	-.205	-.221	.089	1			
RL	.500**	-.140	-.202	-.200	.082	-.230	1		
SF	.170	.046	.270	.359*	.126	-.078	.125	1	
CC%	.226	-.089	.038	.232	-.096	-.279	-.270	.480**	1

Table 1. List of Twenty Seven Sunflower (*Helianthus annuus* L.) Genotypes

S.No	Genotype	Source	S.No	Genotype	Source
1	Ausun	NARC	15	17561	NARC
2	Line 1	NARC	16	17562	NARC
3	Line 2	NARC	17	17568	NARC
4	Line 3	NARC	18	17570	NARC
5	Line 4	NARC	19	17572	NARC
6	Line 5	NARC	20	17573	NARC
7	Line 6	NARC	21	17575	NARC
8	Line 7	NARC	22	17577	NARC
9	Line 8	NARC	23	17578	NARC
10	17555	NARC	24	17580	NARC
11	17557	NARC	25	17581	NARC
12	17558	NARC	26	17587	NARC
13	17559	NARC	27	Hysun-33	NARC
14	17560	NARC			

Table 2. Simple correlation coefficients for morpho-physiological traits in 27 Sunflower Genotypes

Figure 1. Dendogram based on Euclidean distance in sunflower Genotypes

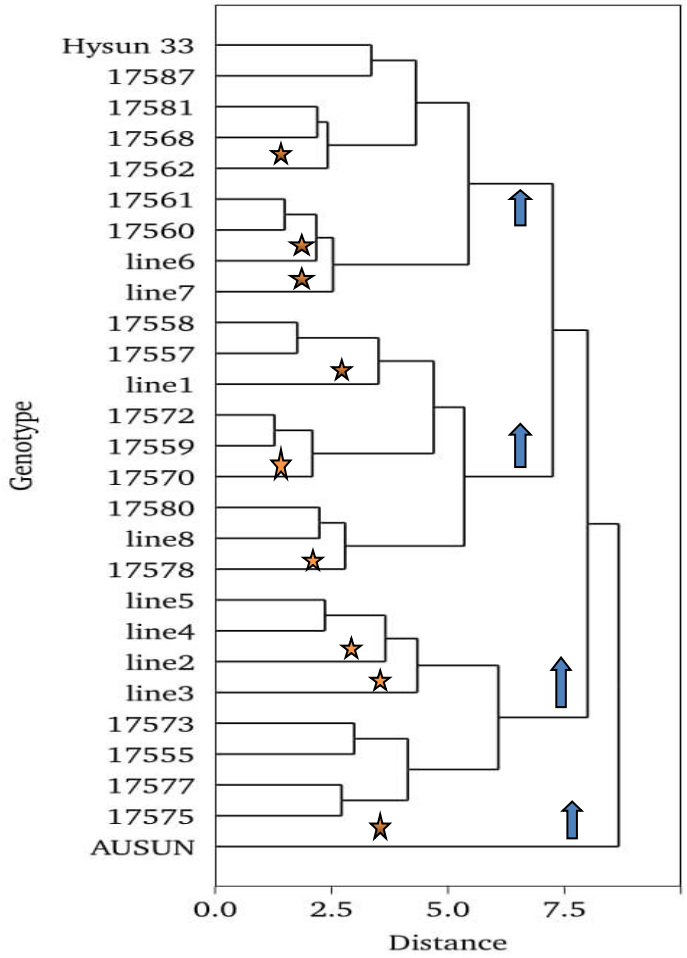


Figure 2. Scatter plot diagram in 27 sunflower Genotypes

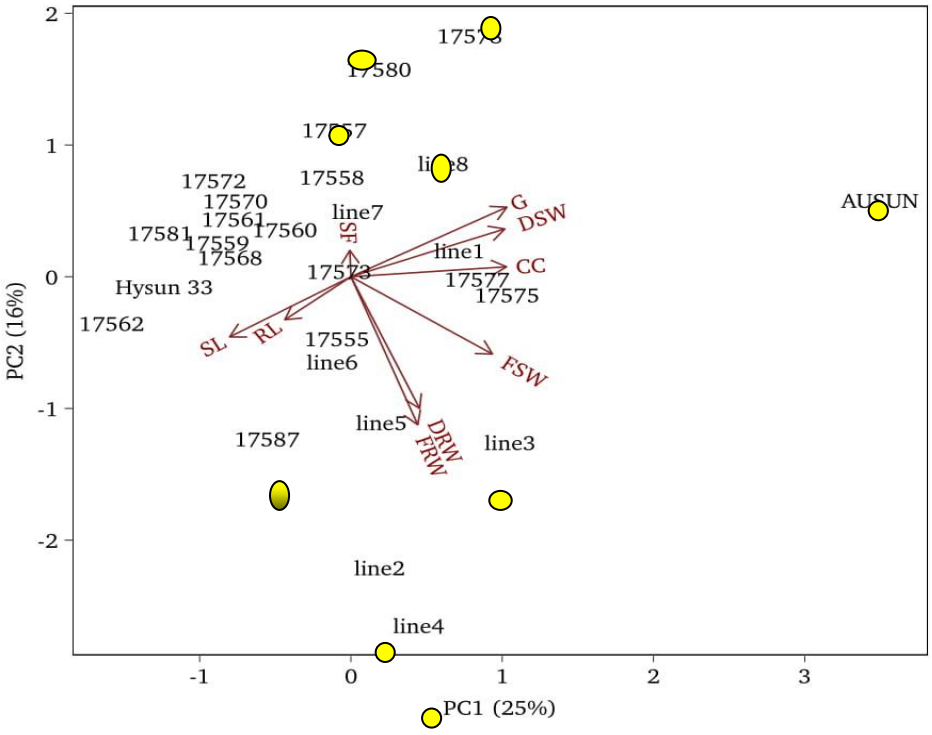


Figure 3. Germination Percentage in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

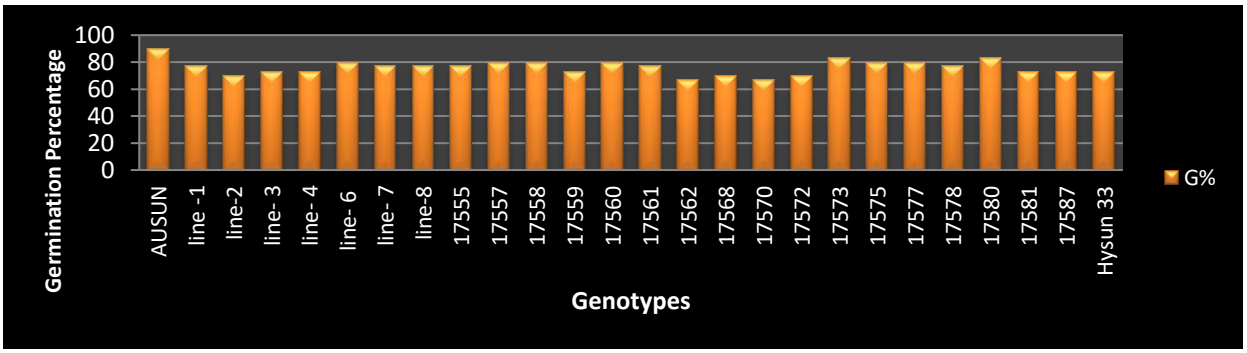


Figure 4. Fresh Shoot weight in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

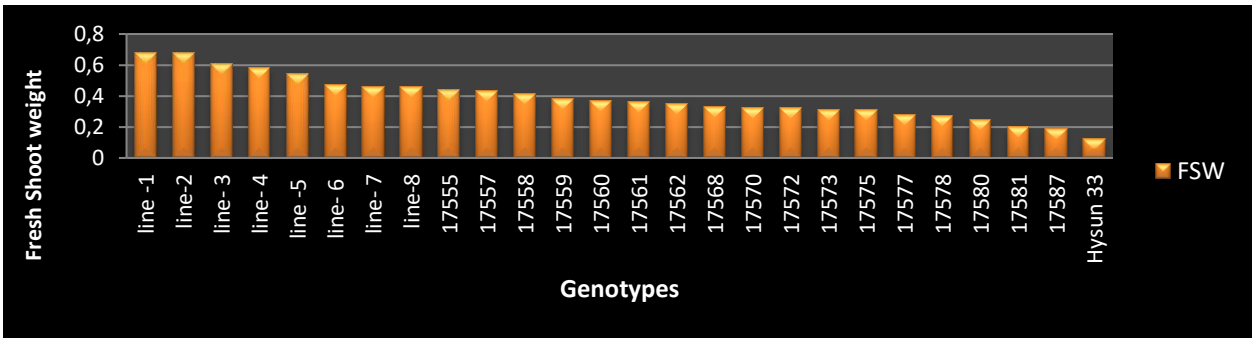


Figure 5. Fresh Root weight in 27 Sunflower Genotypes under Drought Stress

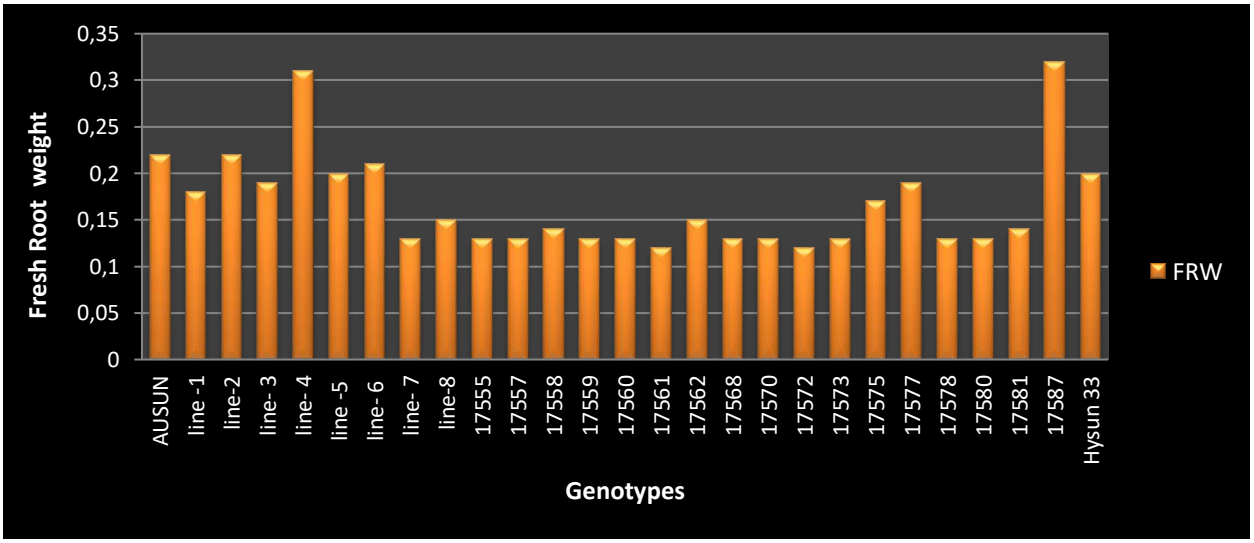


Figure 6. Dry shoot weight in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

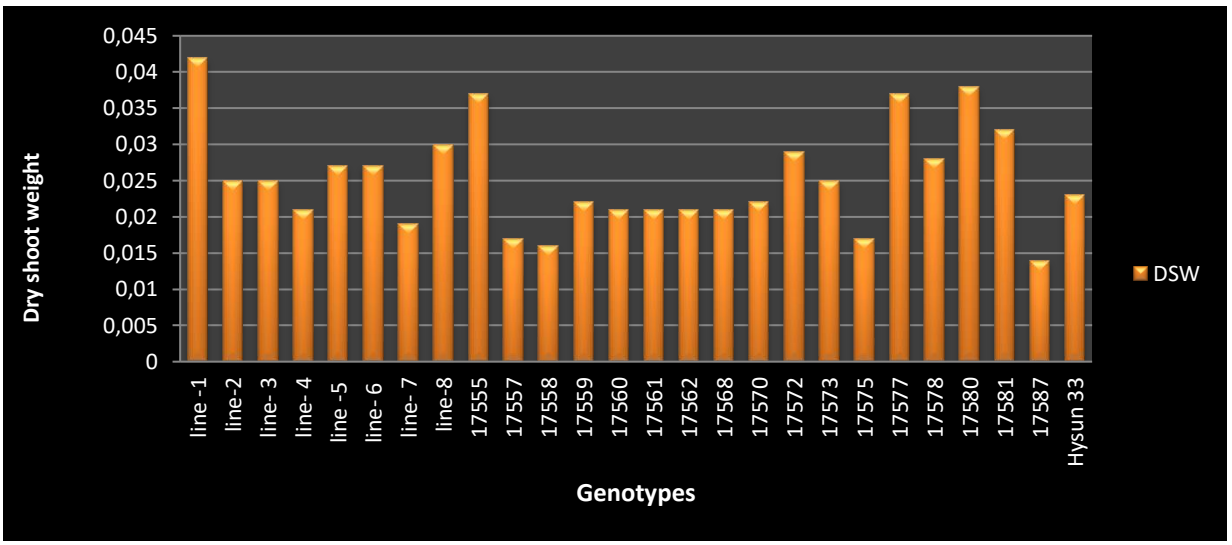


Figure 7. Dry Root weight in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

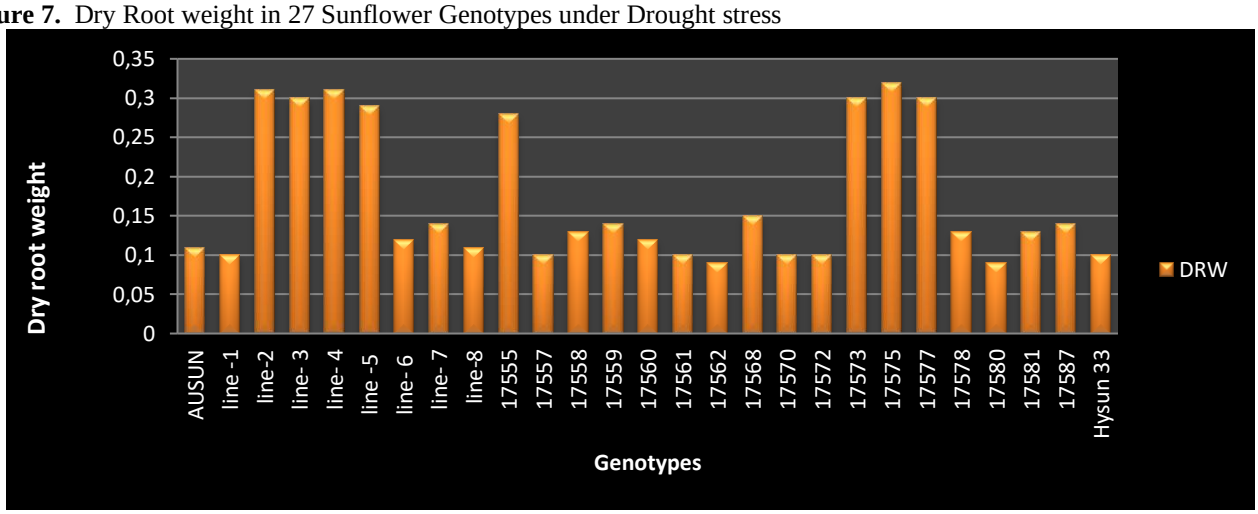


Figure 8. Shoot length in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

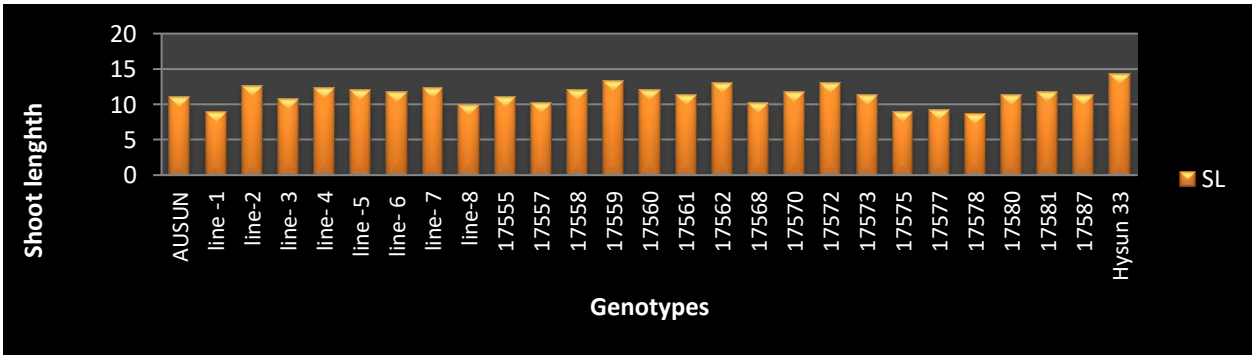


Figure 9. Root Length in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

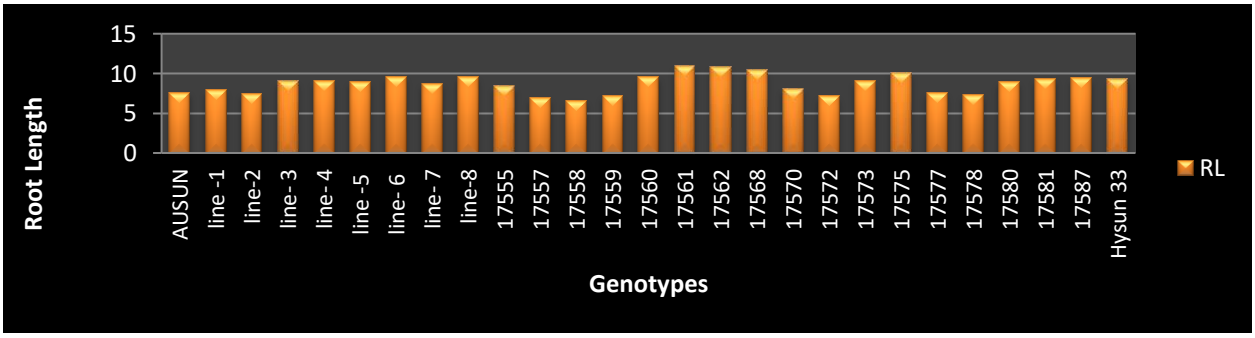


Figure 10. Chlorophyll content in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress

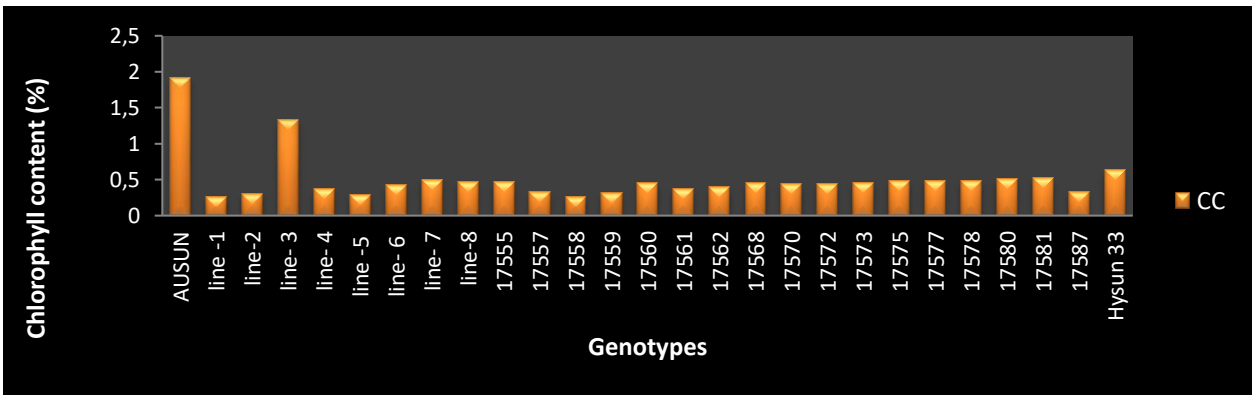
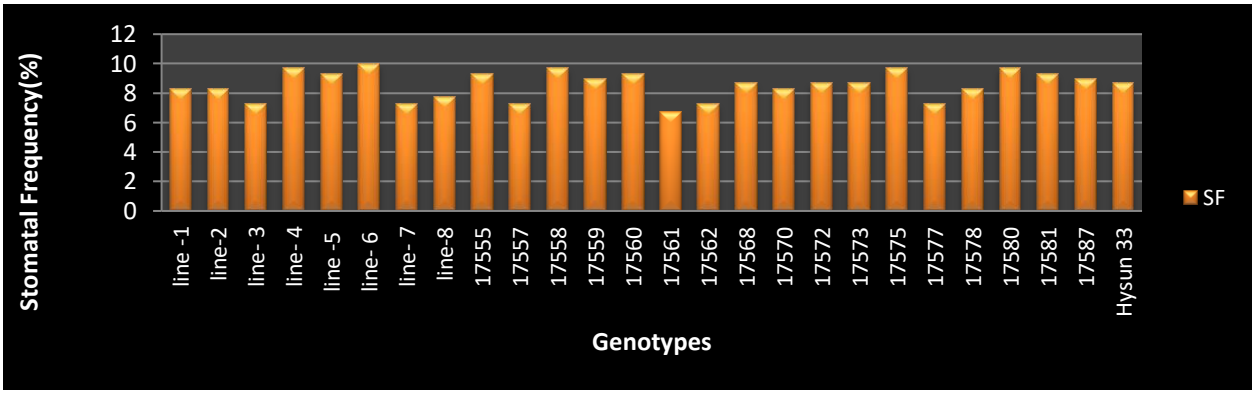


Figure 11. Stomatal Frequency in 27 Sunflower Genotypes under Drought stress



INFLUENCE OF DIFFERENT BLANCHING METHODS ON THE PHYSIOCHEMICAL AND ANTIOXIDANT ACTIVITY OF DIFFERENT BLANCHED BABY CORN KERNELS

Ubaida Akbar
Department of Agriculture, Lovely Professional University, G.T. Road, Phagwara-144411, Punjab

ABSTRACT

Baby corn, high value vegetable considered as a miracle crop is popular around the globe due to its distinct taste, nutritional value and economic importance. Blanching is considered as most efficient method that helps in inactivation of enzymes hence three blanching methods (hot water, steam and microwave blanching) were employed with different time temperature/power combinations. Treated samples were evaluated for physicochemical and antioxidant activity to examine the effectiveness of blanching. Different time temperature combination of blanching methods used were hot water blanching (70°C, 80°C, 90°C for 30.60,120 180 and 240 secs) , steam blanching (100^0C for 30,60,120 180 and 240 sec) and microwave blanching (360-900W, 30-300 secs).The effectiveness of each blanching process was performed measuring the loss of peroxidase activity, that results more rapidly in microwaves and steam treatments than in boiling water treatment(540W, 90 °C and 100°C for 30, 60 and 60 secs). The flavonoids for 540W, 90 °C and 100°C for 30, 60 and 60 secs was found to be 3.01,2.79 and 2.90(mgQE/100g) , phenols 0.91,0.81 and 0.86 (GAE/100g) and DPPH (%) 42.55,38.28 and 41.03 respectively. Hence in terms of antioxidants the microwave blanched samples possessed maximum antioxidant activity.

Keywords Baby corn. Blanching methods. Peroxidase assay. Antioxidant assay.

INFLUENCE OF PROCESSING TECHNIQUES ON THE BIOACTIVE COMPOSITION OF JAMUN (SYZYGIUM CUMINI) JUICE

B. S. Adithya
Department of Agriculture, Lovely Professional University, G.T . Road, Phagwara – 144411, Punjab

ABSTRACT

A comparative study between processing techniques: thermomaceration (TM) and microwave heating (MV) was carried out to evaluate the best processing technology for enhancing the extraction rate of bioactive compounds from jamun juice. Optimization of the treatment conditions was done using Response Surface Methodology.TM is a time and temperature-dependent apparently diffusion-limited mass transfer process. MV is green process technology. Microwave power leads to the adsorption and diffusion of energy into the plant matrix. This ultimately disrupts the cell wall and releases bioactive compounds into the solvent. The optimum extraction condition for TM of jamun juice was attained at treatment condition of temperature 80◦C, time 24.57min, and dilution 40ml. While optimum extraction condition for MAE of jamun juice was attained at treatment condition of power 360W, time 4.49min and dilution 27ml. Microwave treatment of juice samples resulted in a better release of bioactive components. The experimental value of phenolic content (600.875 mg GAE/100g), anthocyanin content (33.03 mg/100g) and DPPH scavenging activity (45.07%) of MV treated sample was found to be in agreement with the predicted value. No significant change in pH, TSS, titratable acidity, moisture and ash content was observed between the treated and control juice sample. A slight decline in ascorbic acid content (25.11 mg/100g) of MV treated sample was observed. But when microwave cleaves the cell wall and releases various bioactive compounds, these may be phenolic compounds and anthocyanin which might increase the DPPH scavenging activity of jamun juice.

Keywords: Syzygium cumini, TM, MAE, phenolic content, anthocyanin content, DPPH scavenging activity

E.M. CIORAN: REFLECTIONS ON LANGUAGE(S) AND EXILE

Dr. Monica GAROIU
University of Tennessee-Chattanooga

ABSTRACT

This paper attempts to examine the Romanian-born French author, E.M.Cioran's exilic perspective, as reflected in his French writings. We will highlight that his attitude towards exile is one of a liberating empowerment: his obsession with the "voluptuousness" of exile and the exquisite pain of being from nowhere represent the main themes of his works. Moreover, bilingualism, far from being an obstacle, becomes an undeniable catalyst of Cioran's writings. Therefore, instead of being tragic, the writer's exile becomes triumphant through the opportunities for enrichment it generates.

Keywords: E.M. Cioran, bilingualism, exile, migrant literature, nomadism.

1. INTRODUCTION

E.M. Cioran is a French writer of Romanian origins who has chosen – like many other European authors of the second half of the twentieth century: the Hungarian Agota Kristof, the Albanian Ismail Kadaré, the Check Milan Kundera, the Russian Andrei Makine, and the Bulgarian Julia Kristeva, among others – French as the language of his literary expression. This article will focus on the analysis of Cioran's exilic experience and its creative and motivating aspects as reflected in his French works.

Exile is a phenomenon as ancient as humanity itself. The prodigious number of writers creating *in exsilio* throughout the centuries shows that exile is consubstantial with the act of writing. In the 20th century, more than ever, we witnessed an extraordinary proliferation of exilic texts, the broken and shifted boundaries of nationalism allowing fertile exchanges and contaminations. If until the 19th century exile meant a banishment stressing the forced nature of one's removal from one's country or home, nowadays, exile is characterized by the possibility of a voluntary absence, opening up a new dimension in the way we experience literature. Through the act of writing, space and literature can meet in a "third space", indicative of the exilic condition. As for Cioran and the authors mentioned above, bilingualism represents the hallmark of their exile and their erudition.

2. E.M. CIORAN'S EXILIC EXPERIENCE

To Cioran, "[e]xisting has only one meaning: immersion in suffering." (*On the Hights of Despair*) The young Cioran experienced several identity crises (existential, religious, and political) leading to exile. His uprooting from the "paradise" of his childhood village became his first source of literary inspiration and the cause of his life-long pessimism: "If I had had a sad childhood, I would have been much more optimistic in my ideas. But I always felt, even unconsciously, this contrast, this contradiction between my childhood and everything that

came afterwards. That destroyed me internally in some way."[224]

However, the greatest drama of his life was insomnia, "a tragedy that … lasted many years and … marked [him] for the rest of [his] days: "All that I have written, all that I have thought, all that I have worked out, all my divagations find their origin in this tragedy. When I was about twenty I stopped sleeping and I consider that the grandest tragedy that could occur."[225] He adds that "all [he has] written much later has been worked out during those nights." His meditations on insomnia lay the foundation of his first book, *On the Heights of Despair*. Although very pessimistic in nature, it exhibits a lyricism and an enthusiasm absent from his French texts.

By 1937, the year of his self-imposed geographical exile, Cioran was an established Romanian author of four books and a plethora of journal articles. His first book in French, *Précis de decomposition*/*A Short History of Decay,* is published twelve years later, in 1949. Switching languages and adopting French as his only means of literary expression was not an easy undertaking for the 37-year-old author who admitted that "it is a martyrdom, but a fruitful martyrdom, an adventure that lends meaning to being. I recommend to anyone going through a major depression to take on the conquest of a foreign idiom, to re-energize himself, altogether to renew himself through the Word. Without my drive to conquer French, I might have committed suicide. A language is a continent, a universe, and the one who makes it his is a *conquistador*."[226]

Cioran views exile as a requisite of freedom, an imperative for any intellectual or artist: "… it's like not belonging to anything or anyone, like floating in the air. One has roots, but very fine ones, completely nonfunctional. I think that intellectually, this is very important: it is as if one were God, because it's the height of freedom. It's being as abandoned as God."[227] The most important categories of exile – metaphysical, geographical, and linguistic – meet in Cioran, making him a spokesperson of the exilic perspective: "If metaphysical exile had no meaning, my existence alone would afford it one."[228] This proves that Cioran's attitude towards exile is one of a liberating empowerment: his obsession with the "voluptuousness" of exile, the exquisite pain of being from nowhere, is the main theme of his work.

3. BILINGUALISM

As in Cioran's case, exile and bilingualism often coexist in literature. Loyalty to one's native tongue (the case of Joyce or Gombrowicz), or its denial in order to adopt the idiom of the host country (Conrad, Nabokov, and Beckett), is a capital and difficult choice. However, according to Simon Harel, the adoption of a new language is an effective way to accelerate the identification process of immigrants: "The choice of language would be

[224] Cioran, *Entretiens* 33.
[225] Cioran, *Magazine littéraire* 19.
[226] Cioran, "Encounters with Paul Celan" 151.
[227] Cioran, *De l'inconvénient*
[228] Cioran, *De l'inconvénient*

similar ... to the desire to create a new root matrix as if the adopted language allowed stopping the abandonment of the orphan-immigrant. Switching languages would be like changing skins " (*Exile in the native language* 27). This echoes Julia Kristeva's statement in *Strangers to ourselves*, where she compares the adopted language to a "device that gives you a new body," like a "resurrection: new skin, new sex" (26).

Thus, bilingualism, far from being an obstacle, becomes an undeniable catalyst of migrant writing. Therefore, instead of being tragic, the writer's exile is victorious. In his essay, *Advantages of exile*, Cioran illustrates the difficulties of this state, as well as the opportunities for enrichment this generates:

It is a misconception that people have of exile as the image of someone who abdicates, retires and fades resigned to his misery, his condition of waste. To observe it, one discovers in himself an ambitious, aggressive, disappointed, a soured doubling of a conqueror. More we are dispossessed, more exacerbated are our appetites and illusions. I even discern any relationship between misfortune and megalomania. He who has lost everything as a last resort retains the hope of glory, or the literary scandal. He agrees to give up everything except his name. But his name, how does it impose, while writing in a language that civilized ignore or despise?

Is it to try another idiom? There will be not easy to give up his past words when trolling. Who denies his tongue, to adopt another, changes his identity, even disappointments. Heroically traitor, he breaks with his memories and to some extent, with himself. (Works 854)

Before adopting the French language as the form of his literary expression, Cioran persisted in taking refuge in his native tongue. Therefore, "deterritorialization," defined by the French philosophers Deleuze and Guattari in *Thousand Plateaus: Capitalism and Schizofrenia* as the "processes of rupture with a certain territory," was not immediately followed by "reterritorialization" or the creation of a "new territory." Deleuze and Guattari posit that a deterritorialized individual can look for reterritorialization in the phantasmagoric territory of the lost homeland – which does not apply to Cioran – or seek to create a new territory through art. Cioran opted for a creative reterritorialization in the exilic spaces of his own making.

Deleuze and Guattari's conceptual framework relies on the opposition between two kinds of spaces: smooth space and striated space. This coincides with the distinctions they draw between the nomadic and the sedentary: nomads are defined above all by the fact that their existence is antithetical to the system of State, cultivation, and striation. For Deleuze and Guattari, the nomad is the "outsider." Nomadic thought is "outside" thought (an expression they borrow from Blanchot), and nomadic science is "minor science": itinerant, ambulant, and "follow[ing] flows in vectorial fields across which singularities are scattered like so many "accidents.""(494) The exile adopts the nomad as an ideal model. The rejection of rootedness coincides with the acceptance of a mode of being in which homeland is "a campement dans le desert"/"camping in the

desert": "Nomads have no history, only a geography." It is the refusal of history that directs the attention of exiles toward the salvific potential of an apolitically conceived geography, toward the "smooth space."

In light of Gerard Genette's remarks on the spatial character of the written text (*Figures* III), referring to the interrelationship between literature and space, one can argue that Cioran, through his trauma of the renegade who "denied his ancestors," recreated the space of the nomadic exile.

Thus, for the exiled writer, the switch to the adopted idiom following deterritorialization is the moment that triggers the identification process leading to a new identity, to a second-birth.

Referring to the special relationship between a writer and his mother tongue, the John E. Jackson describes writing as a transition from the "passive role of the recipient of the language" to the active role of the "creator." The same idea seems to be reinforced by Cioran who in his sixth book, *Le mauvais demiurge/The Evil Demiurge* (1969), insists in his adopted idiom that a writer who respects himself should not flee his native tongue: "A writer worthy of the name confines himself to his mother tongue and does not go ferreting about in this or that alien idiom." (NG 90)

He passes an even more severe judgment over himself by condemning the "man who repudiates his language for another: by changing his language, one changes both "his identity and his disappointments." (TE 74)

Therefore, the self-defense attitude of the author writing in his native tongue will develop into the attitude of « thinking against oneself »: on the one hand, there is the unbounded lyricism, the exuberance, and the lack of stylistic concern of his Romanian books; on the other hand, the irony, the stylistic richness, and the rigidity of his French texts.

Reterritorializing on deterritorialization itself, on exile so to speak, Cioran becomes the embodiment of the nomadic writer whose territory is not geographical but linguistic: « On n'habite pas un pays, on habite une langue. Une patrie, c'est cela et rien d'autre. » /"One does not inhabit a country but a language. That is our country, our fatherland – and no other."

However, for Cioran, writing in French is both torture and release because "for a writer, to change languages is to write a love letter with a dictionary." (*Aveux et anathèmes*, *Œuvres* 1661)

The moment of this language switch becomes so important for Cioran that he cannot stop recounting it in his interviews. When trying to translate Mallarmé into Romanian – at the end of the war, at Dieppe – he suddenly realized the futility of his work: "Suddenly, I realized that this doesn't make sense, that I will never go back to Romania, the Romanian won't be useful to me anymore. . . . In one hour it was over. It was a violent reaction. I ended at once with everything: with my tongue, my past, with all" (Liiceanu, 163). In fact, that decision

sparked a nightmare, considering the painful effort required to write "in a language too rigid but noble, distinguished but too restrictive, too accurate" which was the opposite of his native tongue – flexible and not at all rigorous, "non-elegant but very poetic":

I should have chosen any other language than French, for I have little in common with its distinguished vaunt; it is at the antipodes of my nature, of my outbursts, of my true self and my kind of wretchedness. In its rigidity, in the quantity of elegant constraints it represents, French seems to me an exercise in ascesis or rather the combination of a straitjacket and a salon. Yet, it is precisely on account of this incompatibility that I have attached myself to this language. (Cioran, *Exercises of admiration*, Works 24)

His success as a writer didn't make the French language feel less foreign to him; it remained "a borrowed idiom," fundamentally paradoxical, a language devoid of life, its expressions no longer retaining a connection between body and soul. This language whose exhausted elegance made him dizzy and fed his "outsider" complex remained forever incompatible with his native tongue highlighting what the Algerian writer Assia Djebar calls the externality of words in relation to the author who writes or speaks French from the outside.

This conflict between the mother tongue and the adopted language is caused, in Lise Gauvin's terms, by a lingustic hyperawareness or the "surconscience linguistique." This settles the writer in a "relative universe" where everything is to question and reclaim, where one is condemned, not only to think the language, but implicitly, to reflect on language strategies to adopt in order to capture the French language and write it differently." (Gyurcsik 157).

Although Cioran never misses an opportunity to talk about this "punishment" (*Works* 1606), he cannot, however, accept the idea of belonging to a minor cultural space: being a Romanian author, means never being read, an idea that haunted him since his youth. French language became such an obsession that after the publication of his first French volume, Cioran wrote only in French and considered detrimental the practice of any other idiom: "I dream in French, but if I were to dream later in Romanian, that would end my career as a French writer," confesses he in his *Interviews* (184). Indeed, for the conversion to be complete, he was compelled to expunge his native tongue not only from his writing but also from his dreams, accomplishing what he called "the heroic betrayal."

4. CONCLUSION

Cioran's example illuminates the impact of geographical and linguistic exile on someone committed to metaphysical exile. In his view, fully articulated in the works preceding his actual displacement, the world is not a home to us and there is no rational argument to domesticate it: "Existing has only one meaning: immersion in suffering." Thus, for Cioran, the physical removal from the native territory is not a prerequisite

in the formation of the exilic consciousness: “I have never taken myself for being. A non-citizen, a marginal type, a nothing who exists only by the excess, by the superabundance of his nothingness.”(*The Trouble with Being Born* 176)

Living behind his home country and his idiom, Cioran built an exilic space of his own founded on the principle of defamation, the abstract realm of negation enacted in language. His vision, for all its elegance and style, is not less apocalyptic.

At the end of his life, Cioran abdicated from his position as a writer, proclaiming the failure of the word. However, he exalted music, the sole power able to transcend not only exile, but time itself, to an essence superior to life and death: “Except for music, everything is a lie, even ecstasy. Music, in fact, is the one and the other, only better.” (83) Music, therefore, as Aurelia Roman argues, “is the language of transcendence and brings together humanity in a realm void of contradictions, in a universe where boundaries are abolished.” (252) Music helps “transcend the existential pain beyond time and space “(252) being simultaneously “a remembrance of paradise lost and a harbinger of eternity.” (252)

BIBLIOGRAPHY

Cioran, E. M. *Cahiers*. Paris: Gallimard, 1997.
---. *Entretiens.* Paris: Gallimard, 1995.
---. *Histoire et utopie*. Paris: Gallimard, 1987.
---. *Œuvres*. Paris: Gallimard, 1995.
Deleuze, Gilles, Felix, Guattari. *Capitalisme et schizophrénie. Mille plateaux*. Paris: Minuit, 1980.
Gauvin, Lise. *L’Ecrivain francophone à la croisée des langues. Entretiens*. Paris: Karthala, 1997.
Hall, Stuart. “Cultural Identity and Diaspora.” *Theorizing Diaspora*. Ed. Jana Evans Braziel and Anita Mannur. Blackwell Publishing, 2007. 233-246.
Harel, Simon. «L’Exil dans la langue maternelle: L’expérience du bannissement.» *Québec Studies* 14 (1992): 23-30.
---. *L’Etranger dans tous ses états. Enjeux culturels et littéraires*. Montréal: XYZ, 1992.
Jaudeau, Sylvie. *Cioran ou le dernier homme*. Paris: Corti, 1990.
Kristeva, Julia. *Etrangers à nous-mêmes.* Paris : Fayard, 1988.
Liiceanu, Gabriel. *Itinéraires d'une vie: E. M. Cioran*, suivi de *Les continents de l'insomnie: entretien avec E. M. Cioran.* Trans. Alexandra Laignel-Lavastine. Paris: Michalon, 1995.
Lucaci, Dorica, « Cioran ou l’abandon de la langue maternelle. » Yun-Sun Limet, Pierre-Emmanuel Dauzat, Eds. *Cioran et ses contemporains*. *Essais.* Paris: Editions Pierre-Guillaume de Roux, 2011
Modreanu, Simona. *Cioran*. Paris: OXUS, 2003.
Mounier, Jacques, ed. *Exil et littérature*. Grenoble: ELLUG, 1986.
Roman, Aurelia. « E. M. Cioran: Music in My Soul. » Aleksandra Gruzinska. *New Interpretations in the History of French Literature*. Lewiston: The Edwin Mellen Press, 2008 (245-270).

TANJUNG SARI WASTE MANAGEMENT, TANJUNG SARI DISTRICT, LAMPUNG SELATAN REGENCY

Fera Trisisca
Department of Environmental Science, Faculty of Environmental Sciences, University of Lampung,
Jl. Prof. Dr. Soemantri Brojonegoro
Dikpride Despa
Department of Electrical Engineering, Faculty of Engineering, University of Lampung
Jl. Prof. Dr. Soemantri Brojonegoro
Mardiana
Department of Electrical Engineering, Faculty of Engineering, University of Lampung
Jl. Prof. Dr. Soemantri Brojonegoro
Hengky Mayaquezz 4
Department of Marine Science, Faculty of Agriculture, University of Lampung,
Jl. Prof. Dr. Soemantri Brojonegoro

ABSTRACT

Population growth, industrialization and the economy in various regions or cities resulted in a significant increase in the amount of urban waste. The increasing purchasing power and competitiveness of the community towards various types of basic materials and technological products make a major contribution to the quality and quantity of waste. The Tanjungsari Final Disposal Site (TPA) which has an area of +_ 2.1 Ha and is located in Tanjungsari Village, Natar District, has been used since the beginning in 2009 until now using an open dumping system in its management. Waste management with an open dumping system is carried out at the Tanjungsari TPA which does not go through a sorting and recycling process but is directly disposed of in a garbage dump without any closure process or subsequent process resulting in impacts that arise for the community and the environment. The volume of waste continues to increase so it is necessary to carry out comprehensive waste management including limiting waste generation, recycling waste and reusing the waste. In addition to the volume of waste, there is also the generation of waste in the Natar sub-district every year which has increased because all the waste that goes to the Tanjungsari TPA cannot be managed properly. The method used in this research is by interview, direct observation. Field Observation Scale, from the survey results obtained in the field, there are impacts that occur around the Tanjungsari final disposal site (TPA) originating from waste waste. The data collected in the form of secondary data and primary data. The expected result in this research is an effective and efficient handling of waste management in TPA Tanjungsari.

Keywords: Waste Management, Environmental impact, open dumping, sanitary landfill

AGRICULTURAL ECONOMIC SITUATION IN THE MEKONG DELTA IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

Pham Thuy Oanh, Do Khanh My

ABSTRACT

The agricultural economy is one of the issues that has a special significance in the national historical process, because Vietnam is originally an agricultural country. Therefore, economic development and social stability are always associated with agricultural and rural issues. Besides, the Mekong Delta contains many useful values on the issue of agricultural economic activities formed from history. Since this is the last land to be explored in the cultivation process in the Southeast of Vietnam, it has enjoyed the special policies of the contemporary state. This study aims to analyze an overview of the agricultural economic situation in the Mekong Delta in the first half of the 19th century through the method of exploitation, processing and verification from the sources of ancient documents and the geography of the Nguyen Dynasty. The results of the study will make a great contribution to representing the agricultural economic situation of the Mekong Delta with characteristics of the economic and social situation of the region. On that basis, the research content also summarizes practical lessons to serve the research and tackle agricultural management problems in line with the current orientation of socio-economic development in the Mekong Delta region.

Keywords: *Agricultural economy, the Mekong Delta, the first half of the 19th century, the Nguyen Dynasty, the history of Vietnam*.

INTRODUCTION

Vietnam is an agricultural country, so the issue of agriculture and rural areas is particularly important for economic development and social stability throughout each historical period. The existence of each state in the course of national history has always been associated with the establishment of management policies to solve land problems, agricultural development problems and build rural life set by contemporary society. These are valuable lessons learned for policy-making on agricultural economics for the next stages. Therefore, the study of history in general and the study of agricultural, rural and peasant issues in history in particular always bring many valuable and useful lessons for today's socio-economic development.

RESEARCH OVERVIEW

The agricultural economy in Vietnam in general and the Mekong Delta in particular has been studied by domestic and foreign scholars for a long time.

According to Anh’s study (1972), the author outlined the transformation of economic and social life through the Nguyen kings. Thereby, Vietnam's socio-economic situation was viewed from a more objective

perspective.

Along with the research topic on the Southern land, there was also Cuong's Project (2016). With accurate historical data, the authors presented the process of exploration, sovereignty establishment, construction and development of the Southern land through historical periods.

According to Bang-Vu's study(1997), the authors presented the land situation in Vietnam in the first half of the nineteenth century. Besides, the agricultural situation and peasant life under the Nguyen Dynasty was also mentioned in this study.

Before 1945, Henry (1932) relied on the results of actual surveys conducted between 1928 and 1930 as the basis for a systematic presentation of agricultural economic activity through regions in Vietnam in 1930.

The articles and research works of research scholars have contributed to providing important content and direct research methods directly in the topic of the research.

RESEARCH METHODOLOGY

- Historical method: is a characteristic research method used to present contents on natural conditions, content about the agricultural economic situation under the Nguyen Dynasty and its impact on the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century.

- Logical method: to systematize and connect relevant research contents. On that basis, the study developed scientific comments and assessments on the impacts of the agricultural economy of the Nguyen Dynasty on the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century.

RESEARCH RESULTS

1. Overview of the Mekong Delta

The Mekong Delta (also known as the MeKo ng River Delta, the Southern Delta, the Southwest, Kowloon or the Southwest) is the southernmost region of Vietnam, one of the two parts of the southern South. This area has 1 city directly under the Central Government, Can Tho city and 12 contiguous provinces including Long An, Tien Giang, Ben Tre, Vinh Long, Tra Vinh, Hau Giang, Soc Trang, Dong Thap, An Giang, Kien Giang, Bac Lieu and Ca Mau.

The Mekong Delta is located on a flat, hilly terrain with a thick network of rivers and canals, which is very favorable for the development of both water and road transport. In addition, the long coastline is an important factor for this region to develop the marine economy, tourism, maritime and trade.

The soil in the Mekong Delta is very fertile and rich in nutrients, so agricultural cultivation here is relatively favorable. Along with that, the system of rivers and canals also contributes significantly to the development of the agricultural economy of the region.

2. Agricultural economic situation in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century

2.1 Agricultural policy in the Mekong Delta of the Nguyen Dynasty

** Reclaiming Policy*

With a basic economy based on agriculture, so when re-established, the Nguyen Dynasty paid great attention to expanding the land area, especially with wilderness areas such as the area "*Gia Dinh fertile land, rice grain, so the land has an abandoned place*" (historian of the Nguyen Dynasty, Q. 2007) and border areas of military importance such as "*Chau Doc is a weak land, so you skillfully cover it, the tombs of traders set up villages so that the household registration is increasing, the fields are expanding. And border guards must also be careful*" (nguyen dynasty, Q. 2007). The expansion of the realm not only played a significant role in economy and social stability such as increasing the area of arable land to develop food production but also ensured tax revenues for the state. In addition, the reclaiming of wasteland also included military significance, ensured national security and defense, and remoted lands where the border was often insecure were also paid special attention by the state. Therefore, the policy of reclaiming abandoned lands was one of the strategic policies of the Nguyen Dynasty for the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century. Basically, there were two forms of wasteland reclamation applied: organized by the state and reclaimed by the people themselves.

- People self-cultivate land

In the first half of the nineteenth century, the Southern land was basically a lot of wasteland. Therefore, the Nguyen Dynasty encouraged the people to conduct their own reclaiming wasteland with many supports. For instance, they were free to choose land areas to explore, establish their own villages in newly declared lands, especially in border areas and supported agricultural tools, seed rice, cattles... During the Minh Mang period, he also organized the filling and setting up of geographical contacts. Each village had to draw a map recording the land department, land type, area, boundaries, name of the owner ... to fulfill the purpose of knowing the land area and collecting taxes. That potential and advantage attracted people from many places to come to the MeKong Delta to reclaim their business. "*Historical facts showed that, after its establishment, the Nguyen dynasty paid immediate attention to the reclamation and restoration of the agricultural economy. From 1802 to 1855, the Nguyen dynasty issued 25 decisions on reclamation, including 16 in six provinces, 2 in Bac Thanh, 1 in Kinh Ky and 6 in the whole country. And in order to promote reclamation, the Nguyen dynasty used various impact*

measures" (Lua, 2000). In case of shortage of plowed buffalo, farming tools and seed rice, the local government had to support the farmer "*if there is a shortage of buffalo plowing, gas filling and seed rice, the officials must allocate* it" (Nguyen, 1974).

In addition, the Nguyen Dynasty also stipulated the task for local authorities to encourage people to increase the exploitation of wasteland for agricultural cultivation. According to the records of the National History of the Nguyen Dynasty, the governor informed the local head to mobilize the local people to manage the search for wasteland, increase reclamation and restoration for agricultural cultivation. Through this form, the land area was expanded, but in general, the emergency results were still small, there was not been a big change, because the area of land areas was still too large while the reclaiming force was limited.

- *The State organized reclamation*

In the first half of the nineteenth century, Nguyen was very interested in reclaiming issues, establishing plantations, on the one hand, for economic development and social stability, on the other hand, to consolidate dominance. The Nguyen Dynasty organized an reclamation with two basic contents: setting up reclaimed plantations and recruiting people to establish hamlets.

Plantations were a common form of reclamation for land adjacent to the border, the human resources for setting up plantations include soldiers, prisoners and civilians. According to author Vu Huy Phuc, "*under the Nguyen Dynasty, plantations focused on the land of Cochinchina, and grew stronger*" (Truong, 1980). Plantations had appeared since the fifteenth century, specifically during the Le Dynasty, with the aim of "*developing agricultural production and enhancing the food supply*" (Truong, 1980).

Through the policy of reclaiming wasteland in various forms of the Nguyen Dynasty, cultivated areas in difficult terrain and natural conditions were gradually expanded, especially adjacent land areas and low-lying areas, swamps in the Mekong Delta. On that basis, the policy of reclaiming wasteland brought many practical benefits to the agricultural production of the delta: First, it helped to speed up the process of expanding the cultivated area, and hence, contributed to the expansion of agricultural production activities of the delta. Secondly, this policy of the Nguyen Dynasty contributed significantly to the migration and settlement of farmers in the Mekong Delta while increasing the labor force in agricultural production, which both stabilized social life and promoted agricultural economic development.

** Rice management policy*

In the first half of the nineteenth century, the Nguyen Dynasty issued many policies on rice management such as defining units of measurement, valuing rice, organizing rice transport and storage, combating speculation on rice hoarding, lowering rice prices... These had a great impact on the economic and social life of people, especially residents in the Mekong Delta, because this place is the main area of agricultural production. In the research of author Tran Viet Nghia, he indicated that the South of Vietnam with the center of Gia Dinh was the largest rice

bowl in the country, which was the main source of rice for provinces from Binh Dinh to the North of Vietnam. Rice prices in Gia Dinh always had a strong impact on domestic rice prices. If you had wanted to lower the price of rice in the country, you would have found a way to lower the price of rice in Gia Dinh. Therefore, the Nguyen Dynasty wanted to strictly control rice prices here to regulate the domestic rice market "*In the first half of the nineteenth century when the country was still independent, the Nguyen Dynasty issued many policies related to the management and use of rice. The Nguyen Dynasty clearly defined units of measurement and valuation of rice, organized rice transport and storage, fighted speculation on rice hoarding, lowered rice prices, and organized poverty relief*" (Tran, 2013).

Therefore, the Nguyen Dynasty was in the middle of the management of ricepurchases, trade and regulation. Accordingly, this commodity was only allowed to circulate and trade domestically and only the Nguyen Dynasty was allowed to sell rice abroad. Therefore, the issue of rice was especially delicate, because rice was the top essential product for Vietnamese people. Exporting too much rice would create a shortage right here in Vietnam, and hence, raising prices.

The Nguyen Dynasty concerned that rice exports could bring consequences such as failure to ensure food security in the country, shortage of rice reserves, increase in rice prices, market manipulation and social instability. Nguyen tried to manage and use rice to ensure social security and maintain the power of the central government, according to author Tran Viet Nghia, "The monopoly on rice trade also reflects the closure policy of the Nguyen *Dynasty. This policy had seriously damaged the country's foreign trade, caused the country to lose many foreign resources to develop, and accelerated the process of invasion of Vietnam by Western colonialists*" (Tran, 2013).

** Irrigation policy*

The Nguyen Dynasty paid attention to irrigation, dredging and clearing of canals, especially the opening of strategic waterways that both ensured favorable conditions for agricultural production of the delta and maintained stability in terms of territorial security.

The Nguyen dynasty conducted large-scale irrigation works for economic development and transportation. Irrigation projects of strategic importance at this time were Thoai Ha canal and Vinh Chi canal. In 1817, King Gia Long dug the Thoai Ha Canal connecting Rach Gia to Long Xuyen. Accordingly, from An Giang to Rach Gia, the river was expanded to go directly to Ha Tien to work in the field, the people came to the crowded settlement, the cultivated land was expanded. The scale of Thoai Ha canal was not large, but it was very important in the issue of water transport. This was the first important irrigation project commanded by Thoai Ngoc Hou, with strategic economic and military significance. The Thoai Ha Canal was a small creek, so it was only necessary to dredge the banks to widen and deepen a little, completed after just over a month of digging. The important economic and traffic value of the Thoai Ha canal was that the connection from Dong Through Rach Gia was more than 30 km long, which could shorten the distance and traveling time because there was no need to go around to the sea.

2.2 Agricultural production activities

** Rice cultivation*

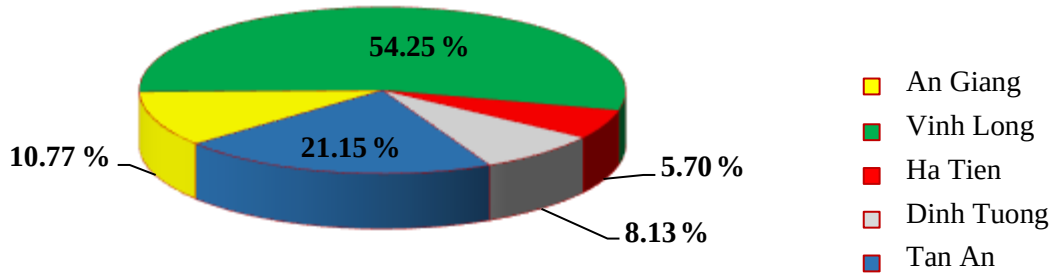
The area of agricultural land under the Nguyen dynasty had changed because of emergency policies as well as irrigation works that paid attention and attention by the imperial court. Basically, the appearance of land under Nguyen had two main forms of ownership: publicly owned land and privately owned land. The area of publicly owned land accounted for a small proportion of the ownership distribution and was concentrated in places with difficult natural conditions such as the frontier. Specifically:

Table 1: Land area in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century

(Unit: sample. pole. ruler. inch)

TT	Provinces and governments	Total area	Percentage	Plantations and lands	Conversion area	Percentage
1	An Giang	97407.8.6.1	17,18	4707.1.1.0	2303,85	4,83
2	Vinh Long	182324.3.14.8	32,18	23703.5.7.8	11601,47	13,00
3	Ha Tien	3315.2.11.2	0,59	2491.3.6.8	1219,36	75,15
4	Dinh Tuong	143533.6.10.6	25,33	3553.6.3.4	1739,29	2,48
5	Tan An	140063.4.1.7	24,72	9240.3.12.8	4522,62	6,60
Total		**566644.5.14.4**	**100**	**43696.0.1.8**	**21386,58**	**7,71**

Figure 1: Comparison of public land area between provinces, covered in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century



Source: (Nguyen, 1994)

Private land was a form of ownership and was used for privately owned arable land recorded among the localities of communes and villages with the name of private land and private land to distinguish it from public land and public land. This type of land accounted for a large proportion of the region's ownership distribution.

Table 2: Area of private land in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century

(Unit: *sample. pole. ruler. inch*)

TT	Provinces and governments	Land area	Area of private land	Conversion area (ha)	Percentage	Percentage
1	An Giang	97407.8.6.1	92239.6.9.1	45145,79	17.96	94,69
2	Vinh Long	182324.3.14.8	155938.7.14.0	76322,71	30.37	85,53
3	Ha Tien	3315.2.11.2	717.4.2.8	351,13	0.14	21,64
4	Dinh Tuong	143533.6.10.6	134423.3.1.1	65792,17	26.18	93,65
5	Tan An	140063.4.1.7	130141.7.13.9	63696.62	25.35	92,92
Total		**566644.5.14.4**	**513460.9.10.9**	**251308.42**	**100**	**90,61**

Source: (Nguyen, 1994)

The issue of land had an impact on agricultural farming, especially in the Mekong Delta. Because the land area was expanded, and the favorable policies of the current state government created motivation for people to explore. Since then, agricultural activities, especially rice cultivation, made positive changes and achieved some significant results.

In the early stages, in the process of cultivation, farmers often used extremely rudimentary tools, almost making their own soil, growing grass, scouring mud and harvesting rice. Only one crop per year was made in the rainy season. Therefore, the membranes of the year were based on climate, weather or hydrology. Many places carried out production. Thus, the farmer left the old field to find another place to reclaim, to start over. Rice cultivation techniques were still based on the application of traditional rice cultivation techniques from previous centuries.

In the first half of the nineteenth century, most rice farmers did not use chemical fertilizers to fertilize rice as they do today, because most of the fields here were newly opened, so they still retained the natural fertility of soil, grass and straw... This was considered as a natural and essential source of fertilizer to supplement the nutrition of rice fields.

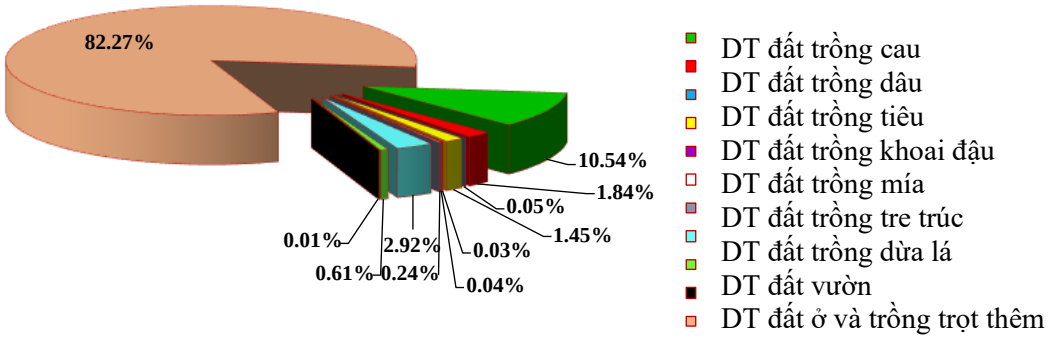
Despite the improvements, in general, agricultural farming techniques were still traditional and simple mainly based on experience. Cultivation techniques and plant care also relied on natural factors such as soil, weather, rivers. .

** Cultivation of other crops*

From taking advantage of the ability of the soil and the weather, farmers planted more food crops such as potatoes, corn, beans ...

Considering the structure of planted area in the Mekong Delta *(see Figure 2):*

Figure 2: The proportion of land area according to kinds of crop in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century



Source: (Nguyen, 1994)

In general, agricultural farming techniques were mainly traditional, so the techniques of growing and caring for crops still depended on natural factors such as soil, weather, rivers ... From this, the distribution of plant varieties relied on the natural conditions of the region. This had an effect on the quality of agricultural products and the yield brought. Therefore, it could be seen that although there were many new features in the field of agriculture, the variety of crops and productivity compared to the previous century didn't have any breakthroughs.

** Internal trade*

In the first half of the nineteenth century, commercial activities were implemented by the Nguyen Dynasty with many measures and policies to ensure the exchange, sale and circulation of goods between localities. For the Mekong Delta at this stage, with the characteristics of a rice-producing area, the policy of controlling transportation and trade bacame even more strict. Rice was the main agricultural commodity, which was strictly controlled by the state to trade and exchange in order to stabilize prices and avoid speculation and hoarding as well as rice trade abroad.

Besides, the Mekong Delta with a system of rivers and canals was intertwined. According to Nguyen, newly dug or heavily dredged canals facilitated the circulation of goods and the movement of people. Since then, domestic trade became more and more bustling among the regions of the region with mainly agricultural commodities and goods mined in nature. Rice and cocoa were the most commonly traded agricultural commodities of the time. However, depending on the natural conditions of each place, it dominated the rice production situation in each locality. In the early nineteenth century, theo (Duc, 1972), in all towns there were many large markets such as Phu Luong market, Hung Loi market (Dinh Tuong town); Long Ho market, Sa Dec market (Vinh Long town) ... According to (history of the Nguyen Dynasty, 2006), in the middle of the

XIX century, in the area there were 83 large and small markets in Bien Hoa province with 19 markets, Gia Dinh province had 12 markets, Dinh Tuong province had 17 markets, Vinh Long province had 19 markets, An Giang province had 12 markets, Ha Tien province had 4 markets.

**Foreign trade*

The Nguyen Dynasty advocated strict control over foreign trade. The State prohibited people's boats from going abroad to trade and severely punished those who violated that ban. "*In 1806, Gia Long banned merchant ships including Vietnamese and Chinese traders from stealing rice, products and goods through foreign trade. Whoever commited the crime would be punished, and the boat of wealth confiscated. Local officials tolerated it*" (Tran, 1958). By the time of Minh Mang, this ban continued to be enforced so severely that it was not allowed to sell a single grain abroad.

However, the Nguyen Dynasty still allowed foreign merchant ships to enter and exit domestic ports to varying degrees from period to period. In the early stages, the Nguyen dynasty still allowed the operation of foreign merchant ships in the Mekong Delta, by the time of King Minh Mang this was no longer allowed.

Besides restricting trade with foreign merchant ships, the Nguyen Dynasty also banned the sale of some commodities such as rice, copper coins, gold, silver, copper, and salt. Moreover, foreign merchant ships were not allowed to transport opium to Vietnam for trade. Along with the strict management of foreign trade, the Nguyen Dynasty also implemented the "*promulgation of many policies on measurement, unified currency used nationwide as well as focusing on building a water transport network to create links between regions, domain to promote trade activities*" (Cuong, 2016).

The goods traded between the Mekong Delta and merchant ships from abroad were mainly rice, salt, live silk, wood flavorings and some other items. Along with that, traders also brought here foreign goods to trade, mainly items such as opium, wool, iron of England along with fabrics that some other consumer goods.

3. Features of the agricultural economic situation for the Mekong Delta in the first half of the 19th century.

In the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century, the economy underwent some important transformations. Such a distributed and unfocused production caused a shortage of agricultural output to supply the agricultural market. In fact, the change in land ownership in the Mekong Delta in the first half of the nineteenth century did not facilitate the development of the agricultural economy.

Under the rule of the Nguyen Dynasty's "*micro-agriculture"* ideology, agriculture was brought to the forefront. The Nguyen dynasty tried and introduced many policies to develop agriculture such as unifying units of land area, conducting field re-measurements, making fill books according to clear regulations... Besides, there were also measures to support and supply people when there was hunger, crop failure, natural disasters... These had an extremely positive impact on the agricultural economy, contributing to stabilizing the lives of the masses. This contributed to reflecting the efforts of the Nguyen Dynasty in building and strengthening the agricultural economy. However, it was necessary to recognize the science and reality of the policies set by the Nguyen dynasty when applied to each locality. Each locality had advantages to develop and inadequacies to overcome, because in each locality there were differences.

Through the policy of reclaiming wasteland in various forms of the Nguyen Dynasty, cultivated areas in lands with difficult terrain and natural conditions were gradually expanded , especially adjacent land areas and low-lying areas, swamps in the Mekong Delta. On that basis, the policy of reclaiming wasteland brought many practical benefits to the agricultural production of the delta: First, it helped to speed up the process of expanding the cultivated area, and hence, contributing to the expansion of agricultural production activities of the delta. Secondly,this policy of the Nguyen Dynasty made an important contribution to the migration and settlement of farmers in the Mekong Delta while increasing the labor force in production agricultural exports, which both stabilized social life and promoted agricultural economic development. On the other hand, the establishment of reclamation plantations and graves in this border area was aimed at ensuring local policing and strengthening the defense and protection of the border.

The Nguyen Dynasty's rice management and use policy objectively can be seen that this policy was aimed at macroeconomic stability, ensuring social security, and at the same time to protect the core interests of the Nguyen Dynasty. However, it was the monopoly on the rice trade that reflected the short-sighted trade strategy of the Nguyen Dynasty. In fact, this policy made the Nguyen Dynasty deep into stalemate and crisis, eliminated the commodity economy factor in agriculture, restrained agricultural production forces, and closed the economy. This caused serious damage to foreign trade, made the country lose foreign resources to develop, created favorable conditions for the French colonialists to accelerate the process of invading Vietnam in the nineteenth century.

The problem of irrigation in agriculture contributed to strongly promoting farming and agricultural production, created new changes in the socio-economic life of farmers in the Mekong Delta compared to the XVIII century. Irrigation work such as digging canals and dredging rivers contributed to clearing water sources, removing salinity, washing alum and increasing soil fertility. As a result, land was reclaimed, cultivated area was expanded and agricultural output increased compared to before stages.

Although agricultural production was limited to the household scale, in other respects it still reflected the change in the organization of production towards the market, although that change was still small in extent.

CONCLUSION

The Mekong Delta of Vietnam in the first half of the 19th century was an agricultural region that had strategic position according to the Nguyen Dynasty. Therefore, the Nguyen Dynasty used many variable solutions to implement agricultural policies for this delta such as encouraging reclamation, investing in irrigation, etc. These policies, on the one hand, represented the role and responsibility of the Nguyen Dynasty in ensuring the conditions to promote the development of agricultural production and strongly influenced the agricultural economic situation of the Mekong Delta in the first half of the 19th century.

REFERENCES

England, N. T. (1972). Vietnam's economy and society under the Nguyen Dynasty kings.

Bang-Vu, T. H. Q. D. (1997). The situation of agricultural land and peasant life under the Nguyen Dynasty, Thuan Hoa Publishing House.

Cuong, T. D. (Ed.). (2016). The History of the Formation and Development of the Southern Land:(from the beginning to 1945). Social Science Publishing House.

Cuong, T. D. (Ed.). (2016). *The History of the Formation and Development of the Southern Land:(from the beginning to 1945)*. Social Science Publishing House.

Head, N. D. (1994). Study of nguyen dynasty geography in Vinh Long province (Vinh Long, Ben Tre, Tra Vinh).

Head, N. D. (1994). Study of the geography of the Nguyen–An Giang dynasty (An Giang, Dong Thap, Can Tho, Soc Trang). *Ho Chi Minh City Publishing House*.

Germany, T. H., & Create, N. (1972). *Jia Ding became smart*. Secretariat of State for Culture.

Henry, Y. (1932). Agricultural economy of Indochina

Litter, H. (2000). Contribute to understanding the Southern land in the XVII, XVIII, XIX centuries. *Social Science Press*.

Nguyen, D. D., & Tran, V. G. (1994). *Study of nguyen dynasty geography: Dinh Tuong (Tien Giang, Dong Thap, Long An).* Ho Chi Minh City.

Nguyen, D. D., & Tran, V. G. (1994). *Summary of geographical research: Cochinchina Province*. Ho Chi Minh City.

Nguyen, T. T. (1974). *The Main Order* (Vol. 6). Translation Committee, Ministry of Culture, Education and Youth Publishing.

historian of the Nguyen Dynasty, Q. (2006). Great Southern Unification, T. 5.

historian of the Nguyen Dynasty, Q. (2007). The Great Southern Realm T1.

Tran, V. G. (1958). The crisis of the Nguyen dynasty feudalism before 1858.

Tran, V. N. (2013). The policy of rice management and use of the Nguyen Dynasty in the period 1802-1858. *VNU Journal of Science: Social Sciences and Humanities*, *29*(1).

Zhang, H. Q. (1980). "*Understanding Vietnam's land regime in the first half of the nineteenth century*" by Vu Huy Phuc.

ANALYSIS OF COMMUNITY INCOME STRUCTURE COMMUNITY FOREST MANAGEMENT IN THE BATUTEGI PROTECTION FOREST MANAGEMENT UNIT, LAMPUNG PROVINCE, INDONESIA

Aulia Antarini Taufani,
Hari Kaskoyo,
Christine Wulandari,
Susni Herwanti,
İndra Gumay Febryano,
Yulia Rahma Fitriana,
Dian İswandaru,
Arief Darmawan,
Novriyanti,
Rahmat Safe'i
ORCID: 0000-0002-6011-9842

ABSTRACT

Community Forest (HKm) is one of the Social Forestry programs that strive for forest sustainability while at the same time providing a positive impact on the community. The management of HKm carried out by the community is based on a permit, and the requirement that the community apply a mixed garden system on their cultivated land, through the application of the mixed garden system, is expected to be able to answer the community's land needs as well as for forest restoration, especially the function of the life support system, besides that it can provide more economic benefits for the community. . This study aims to analyze the income structure of the community managing HKm. Data was collected through direct interviews with HKm farmers. Data analysis was carried out by quantitative and descriptive analysis. The results of the research conducted, it is known that the income structure of the community managing HKm is divided into two sectors, namely from the coffee agroforestry sector and non-agroforestry sector. The income from the coffee agroforestry sector is IDR. 31.127.233/Year and IDR. 5.953.846/Year from non-agroforestry activities.

Keywords: community forest, income, analysis method, management

1. INTRODUCTION

Community Forestry (HKm) is a form of community-based forest development, with the existence of HKm it is hoped that local communities can improve their welfare through optimal, fair and sustainable utilization of forest resources while maintaining forest sustainability and functions (Nandini, 2013). Protected forest is a forest area that has the main function of protecting life support systems to regulate water management, prevent flooding, control erosion, prevent sea water intrusion and maintain soil fertility (Hanifah, 2013). The HKm program in protected forests does not allow communities to apply monoculture cropping systems such as plantation areas, but they are emphasized to combine plant species with complete canopy strata such as mixed cropping patterns or agroforestry (Winarni *et al.*, 2016).

Agroforestry is carried out by combining woody plants with seasonal crops, livestock, or fish either together

or in rotation, so that the constituent components form ecological and economic interactions, so that integrated land optimization is formed, and has social and ecological aspects (Salampessy *et al.*, 2010). Since 2007 until now, the Batutegi Protected Forest Management Unit has implemented the Hkm program and the managing community has implemented a coffee agroforestry planting pattern. But so far it is not known whether the technical culture of agroforestry is able to restore the function of protected forests as well as contribute significantly to the income of farmers who are members of the Karya Bakti combined farmer group (Gapoktan) as HKm participants. This research was conducted to analyze the income structure of coffee agroforestry farmers.

2. METHOD

The research was conducted at Batutegi Protected Forest Management Unit in July 2022. The objects of this research were members of the Gapoktan Karya Bakti farmer group. The tools used in the study consisted of stationery, cellphones, and calculators. The material used is a questionnaire. The primary data collected included the identity of the respondent (name, address, age, gender, number of family dependents, and level of education), the types of plants cultivated in the coffee agroforestry cropping pattern and the respondents' non-agroforestry activities. The data was obtained through direct interviews. Secondary data includes statistical data on the population and general condition of the research location obtained through a literature study from the Forestry Service of Lampung Province. Sampling of respondents was done by puIDRosive sampling. with the criteria of the respondent being a member or administrator who manages the Hkm land. The total population/members of the Gapoktan Karya Bakti farmer group are 30 respondents. Referring to (Koswara, 2006; Lestari, 2011; Winarni et al,. 2016). Whereas the household income of farmers is as follows.

Income from Agroforestry activities on HKm land

$I_{HKm} = \Sigma R_{HKm} - \Sigma S_{HKm}$

Information :

I_{HKm} = Income from agroforestry activities (IDR/year)

R_{HKm} = Income from agroforestry activities on HKm land (IDR/year)

S_{HKm} = Expenditures for agroforestry management on HKm land (IDR/year)

Income from non-agroforestry activities

$I_{nHKm} = \Sigma R_{nHKm} - \Sigma S_{nHKm}$

Information :

I_{nHKm} = Total income from non-agroforestry activities (IDR/year)

R_{nHKm} = Income from non-agroforestry activities (IDR/year)

S_{nHKm} = Expenditures for non-agroforestry activities (IDR/year)

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. Characteristics of Respondents

Most of the respondents were aged 18-50 years (83%), WHO in 2015 stated that this age belongs to the youth age category, youth are part of a productive society. According to Pohan (2008) productive age farmers still have the potential to manage their farming business.

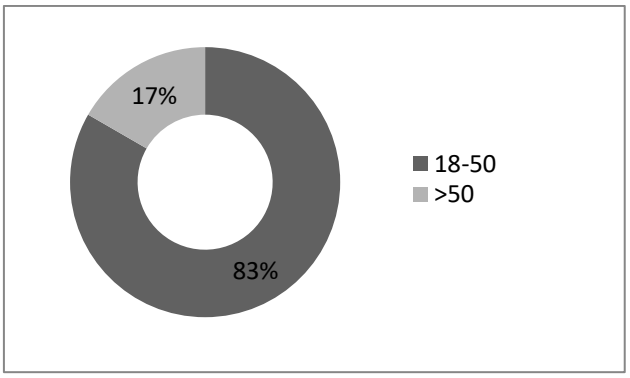


Figure 1. Distribution of respondents by age

The number of dependents on the respondent's family is at most 3-5 people/family (73%). Most of the respondents engaged in non-agroforestry activities in the form of trading (27%) to meet their daily needs. Other types of non-agroforestry activities, namely, doing business, raising livestock, farm laborers, motorcycle taxi services, workshop services, and milling services.

a)

b)

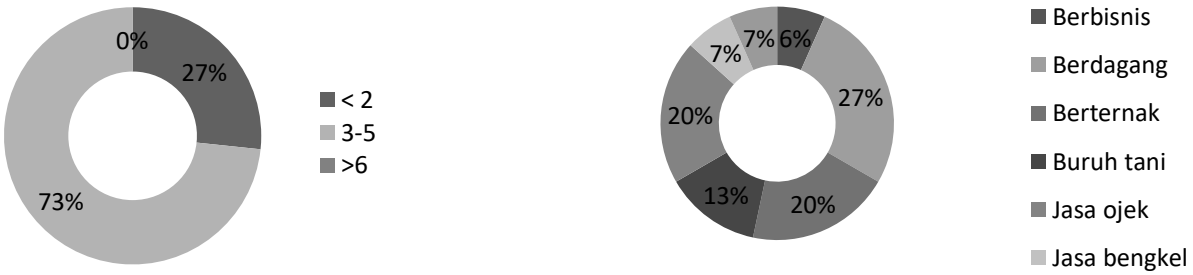


Figure 2. Distribution of respondents based on the number of family dependents (a) and non-agroforestry activities (b).

3.2 Income Structure of Farmer Group Members

3.2.1 Income from agroforestry activities

Through agroforestry activities on HKm land, respondents received incomes ranging from IDR 5,000,000/year to IDR 70,000,000/year, with an average income of IDR 31,127,233/year. The distribution of

respondents' income in percentage form can be seen in Table 1.

Table 1. Respondents' income from agroforestry activities on HKm land.

Category	Amount		IDR/Year	Arable land area (Ha)
	Respondent	(%)		
The lowest	6	20,00	< 10.000.000	0,50-0,75
Low	12	40,00	10.100.000-30.000.000	1,00-2,00
Height	6	20,00	30.100.000-40.000.000	1,50-2,50
Very high	6	20,00	> 40.000.000	3,00-6,00

Source: Primary data (2022)

The income level variable used is classified from low income to very high income with a size value of 1 to 4. According to BPS, the income groups of the population are divided into 4, namely very high income groups with an average of more than IDR 3,500,000 per month, high income groups with an average of IDR 2,500,000 – IDR 3,500,000 per month, medium income group with an average of IDR 1,500,000 – IDR 2,500,000 per month and low income group with an average of less than IDR 1,500,000 per month. A total of 6 respondents (20%) have very high income. Based on the area of arable land, most respondents with very high income categories cultivate 4 ha of land, while most respondents with low income categories cultivate 1 ha of HKm land. This is in accordance with the results of research by Patty (2010) which says that the area of land will have a significant effect on farmers' income. Based on this data, it shows that the larger the area of land cultivated by the respondent, the higher the income earned by the respondent.

3.2.2 Income from non-agroforestry activities

Respondents' income from non-agroforestry activities amounted to IDR. 1,200,000/year-IDR 36,000,000/year, with an average income of IDR 5,953,846/year. Most of the respondents (Figure 2) engage in non-agroforestry trading activities with a total of 4 respondents (26.67%). Types of non-agroforestry activities can be seen in Table 2**.**

Table 2. Income from non-agroforestry activities

No	Jenis Kegiatan non Agroforestri	Amount		IDR/Year
		Responden	(%)	
1.	Business	1	6,67	60.000.000
2.	Trading	4	26,67	49.800.000
3.	Breeding	3	20,00	12.100.000
4.	Farm workers	2	13,33	2.700.000
5.	Ojek service	3	20,00	5.000.000
6.	Workshop service	1	6,67	13.200.000
7.	Milling service	1	6,67	12.000.000
Amount		**15**	**100,00**	**154.800.000**

Source: Primary data (2022)

This type of non-agroforestry business activity provides higher yields when compared to other types of non-agroforestry activities. However, only one respondent is involved in this activity. Another non-agroforestry activity that gives high yields is trading with an average income of IDR 12,450,000/year. Based on the results of the study, respondents carried out non-agroforestry activities to meet their daily needs. In addition, to take advantage of free time. Respondents have free time, which is on the sidelines of maintaining HKm arable land in the post-harvest period until the next harvest season. The maintenance time of the land depends on the type of plant being cultivated. Respondents cultivate coffee as the main crop.

Coffee plant maintenance activities include pruning, pest and disease control, weed control, and fertilization. Based on the results of research, the time for the maintenance of coffee plants is between 30-60 days/ha/year. The pruning process is carried out by respondents every 3 months. Respondents do weeding if the condition of the grass on the land has started to grow and is controlled with herbicides (grass poison). On average, respondents fertilize every 6 months using urea, NPK and compost fertilizers.

3.2.3 Respondent's total income

Respondents' total income ranges from IDR. 8,325,000/year-IDR. 96,255,000, with an average income of IDR. 36,287,233/year. The percentage of the distribution of respondents' income is presented in Table 3.

Table 3. Respondent's total income

Category	Amount		IDR/Year
	Respondent	(%)	
The lowest	7	23,33	< 15.000.000
Low	12	40,00	15.100.000-35.000.000
Height	4	13,33	35.100.000-45.000.000
Very high	7	23,33	> 45.000.000

Source: Primary data (2022)

As many as 12 respondents or 40.00% of total income respondents in the low category. Based on the results of the study, respondents with low incomes have an average land area of 1 ha. The total income of respondents who fall into the low category is due to the lack of many combinations of plant species cultivated by respondents on HKm land.

CONCLUSION

Coffee agroforestry activities on HKm land and non-agroforestry activities carried out by these farmers have contributed to increasing farmers' income. The structure of farmer income from coffee agroforestry activities on HKm land is IDR 31,127,233/year and from non-agroforestry activities IDR 5,953,846/year.

BIBLIOGRAPHY

Hanifah, Z. 2013. Appropriateness of Existing Land Use in Protected Forest Areas in Panekan District, Magetan Regency. *Swara Bhumi* 2(1): 133–141.

Lestari, A. D. 2011. Income Analysis of Community Forest Managers (HKm) in Register 30 Gunung Tanggamus. *Thesis*. Department of Forestry, Faculty of Agriculture, University of Lampung. 31-40p.

Nandini, R. 2013. Evaluation of community forest management (HKM) in production forests and protected forests on Lombok Island (study of community forest [HKM] management on production forests and protected forests in Lombok Island). *Journal of Plantation Forest Research*. 10(1): 43–55.

Patty, Z. 2010. The contribution of copra commodities to farm household income in North Halmahera Regency. *Journal of Agroforestry*. 3(3):51-57.

Pohan, A. R. 2008. Farming Analysis and Factors Affecting Carrot Farmer's Income in Gajah Village, Simpang Empat District, Karo District. *Thesis*. West Sumatra University Faculty of Agriculture

Salampessy, J., Phillips, M., Seneweera, S., and Kailasapathy, K. 2010. Release of antimicrobial peptides through bromelain hydrolysis of leatherjacket (Meuchenia sp.) insoluble proteins. *Food Chemistry* Elsevier Ltd 120(2): 556–560. DOI: 10.1016/j.foodchem.2009.10.054

Winarni, S., Budi Yuwono, S., and Herwanti, S. 2016. Income Structure, Level of Welfare and Production Factors of Coffee Agroforestry in the Batutegi Protected Forest Management Unit (Study at the Karya Tani Mandiri Farmer Group Association). *Sylva Lestari Journal* 4(1): 1. DOI: 10.23960/jsl141-10

GAPOKTAN INSTITUTIONAL PERFORMANCE AS SOCIAL FORESTRY PERMIT HOLDER IN SUPPORTING SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT

Kaifa Uma
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Indra Gumay Febryano
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung
Christine Wulandari
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung
Hari Kaskoyo
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung
Susni Herwanti1,
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Novriyanti1, Dian Iswandaru
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Arief Darmawan
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung
Yulia Rahma Fitriana
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung
Rahmat Safe'i
Jurusan Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Kehutanan, Universitas Lampung
Magister Ilmu Lingkungan, Universitas Lampung

ABSTRACT

The Gapoktan institution is the rule of thumb to regulate the activities of members to support Sustainable Forest Management (SFM). The purpose of this study was to analyze the institutional performance of Gapoktan as a Social Forestry permit holder to support Sustainable Forest Management. Data was collected by interview and literature study. Data analysis was carried out using a literature study with several references related to the object variables used. The results showed that the existence of SFM on the institutional performance of Gapoktan cannot be separated from three aspects, namely Ecological, Economic, and Social aspects. Ecological Aspects can help maintain sustainable forest productivity. The economic aspect provides tangible benefits, namely the use of forest products by the community as additional economic income. The Social Aspect reflects the relationship between forests and social activities to improve community welfare. The application of these three aspects to the institutional performance of Gapoktan needs to be improved so that forest management can be sustainable.

Keywords: Institutions, community forestry, social forestry, sustainable forest management.

FARMERS PARTICIPATION LEVEL IN COMMUNITY FOREST MANAGEMENT IN THE BATUTEGI KPH AREA, LAMPUNG PROVINCE, INDONESIA

Vina Puspita Dewi,
Hari Kaskoyo,
Indra Gumay Febryano,
Christine Wulandari,
Susni Herwanti,
Yulia Rahma Fitriana,
Novriyanti,
Dian Iswandaru,
Arif Darmawan,
Rahmat Safe'i
ORCID: 0000-0003-2245-5543

ABSTRACT

Community Forest (HKm) is a program created by the government located on state forest land with the aim of empowering communities around forests with sustainable forest management. HKm management requires an involvement of farmers (participation) because the involvement of farmers in the management becomes the capital in the development of a land. Gapoktan is a wardah for farmers who work together to increase business efficiency on an economic scale, but currently there are still gapoktans that have not provided an increase in economic scale. Therefore, the level of participation is needed because participation plays an important role in improving the economy of farmer group members. This study aims to identify the level of farmer participation in HKm management in the Batutegi KPH area. The method used in this research is descriptive quantitative method with a population of members of the Karya Tani Mandiri Gapoktan. Data were analyzed using *Likert Scale* measurements using 3 categories to answer the goals that have been made. The level of participation in planning activities is in the medium category with a percentage of 46.67%, the level of participation in implementation activities is in the high category with a percentage of 60.00%, the level of participation in utilization activities is in the high category with a percentage of 46.67 %, the level of participation in institutional activities is in the medium category with a percentage of 43.33%.

Keywords: Participation Rate, Community Forest, Community Forest Managementt.

1. INTRODUCTION

Forest Society is wrong one of the three program strategies management forest with a community that developed by Ministry of Environment and Forestry (KLHK), this program is intended to preserve forest areas and provide benefits to communities around forests (Sanjaya *et al*., 2017, Puspita *et al*., 2020). According to Kaskoyo *et al*. (2017) programs HKm aim for advance well-being together with utilise source power forest by optimal, fair, and sustainable with permanent guard function forest. The existence of institutions can be the basis for implementing the HKm program, where in its current management there are

still obstacles and challenges to be found (Lewis and Davis, 2015, Safe'i *et al*., 2018). According to Kaskoyo *et al*. (2014) with the existence of institutions can maintain forest and environmental functions, as well as improve the welfare of members who manage HKm land by paying attention to sustainable forest aspects. Institutions in the management of HKm for example the Association of Farmers Groups (Gapoktan).

Gapoktan is a forum for farmers to manage HKm land. The existence of Gapoktan is very important because it can improve the member's economy. Even so, there are gapoktans that have not had a good impact on the member's economy, one of them is the Karya Tani Mandiri Gapoktan. According to the research results of Winarni *et al*. (2016) the income of members of the Karya Tani Mandiri Gapoktan from coffee agroforestry on HKm land at the welfare level is at the not prosperous level of 61.90 % and the remaining 38.10% prosperous. As for the research of Zeilika *et al.* (2021) it is known that the economic and social welfare of farmers is seen from the variable of farmer participation in planning, implementation and utilization. However, this research uses planning, implementation, utilization, and institutional variables.

By because that, need is known level participation farmer in management HKm at the Farmers Working Group Independent. Thing this for push farmer in increasing its participation efforts in management HKm which expected could increase income and impact to sustainability forest, therefore this research is considered important to do. The purpose of this study is to identify the level of participation in HKm management in the Karya Tani Mandiri Gapoktan. The benefit of the research is that it can provide information regarding the effect of the level of participation on the welfare of farmers in the Karya Tani Mandiri Gapoktan as a reference in sustainable HKm management.

2. METHOD

The research was conducted in July 2022 at the Karya Tani Mandiri Gapoktan located in Penantian Village, Ulubelu District, Tanggamus Regency which is in the KHL Register 32 Bukit Rindingan area and Register 39 Kota Agung Utara. The tools used in this research are questionnaire guide, stationery, camera, voice recorder, computer/laptop, *Microsoft excel.* Objek on penelitian ini namely petani anggota GapoktanKarya Tani Mandiri yang masih aktif. There are 2 (two) types of data in this study, namely primary and secondary data. The primary data sought is the variable level of participation in planning, implementation, utilization, and institutional activities, while secondary data is data obtained from literature studies and as supporting data. Collecting data using the method of observation, interviews and literature study. The sampling method used *purposive sampling* with a total of 30 respondents. Sugiyono (2017) states that the number of samples from 30 to 500 can be calculated and deserves to be used as research samples. This study analyzed the data with quantitative descriptive analysis method using a *Likert Scale* . Determination of the value of each respondent's answer by grouping into 3 (three) criteria classes, namely: low (1), moderate (2), high (3). Calculation of class intervals using the following formula (Yitnosumarto, 2006).

$$I = \frac{A - B}{C}$$

Information :

I = Class interval

C = Category

A = Maximum value

B = Minimum value

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1 Level of Participation in HKm Management at the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Participation is an effort to involve someone in an organization, where this participation plays an important role in the success of a group. According to Alfandi *et al*. (2019) involvement in decision-making during a deliberate and active discussion is a form of participation. The participation parameter was measured using a *Likert scale* consisting of participation in planning, implementation, utilization, and institutional activities.

Table 1. Description of the level of participation of HKm farmers in the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Participation Rate	Interval	Category	Amount	
			N	%
Participation in planning activities	13-15	High	6	20,00
	9-12	Moderate	14	46,67
	5-8	Low	10	33,33
Participation in implementation activities	13-15	High	18	60,00
	9-12	Moderate	5	16,67
	5-8	Low	7	23,33
Participation in utilization activities	13-15	High	14	46,67
	9-12	Moderate	10	33,33
	5-8	Low	6	20,00
Participation in institutional activities	13-15	High	10	33,33
	9-12	Moderate	13	43,33
	5-8	Low	7	23,33

Based on table 1, it is known that the level of participation in planning activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan is in the medium category with a percentage of 46,67%, the level of participation in implementation activities is in the high category with a percentage of 60,00%, the level of participation in activities utilization is in the high category with a percentage of 46,67%, and the level of participation in institutional activities is in the medium category with a percentage of 43,33%. height level participation farmers are expected there is potency positive for process learning farmer. This is reinforced by the results of research by Hébert and

Mincyte (2014); Yang (2016); Arsyad, Muis, and Sabang (2019) in the development process there is participation as a source of sustainable power generation, so it is hoped that high participation can improve the welfare of farmers.

3.1.1 Participation in Planning Activities

According to Sanjaya *et al*. (2017) and Iqbal *et al*. (2004) planning is a series of planned activities to be carried out and decisions about desire for get the goal which expected within a certain period. Table 1 shows the percentage of 46.67% with 14 respondents having a score interval of 9-12 which is in the medium category. There are five indicators of the level of participation in planning activities which include (1) the role of group discussions in planning, (2) calculation of capital expenditures, (3) calculation of profits, (4) involvement in determining plant species, and (5) participation in planning activities that can be seen in Figure 1 below.

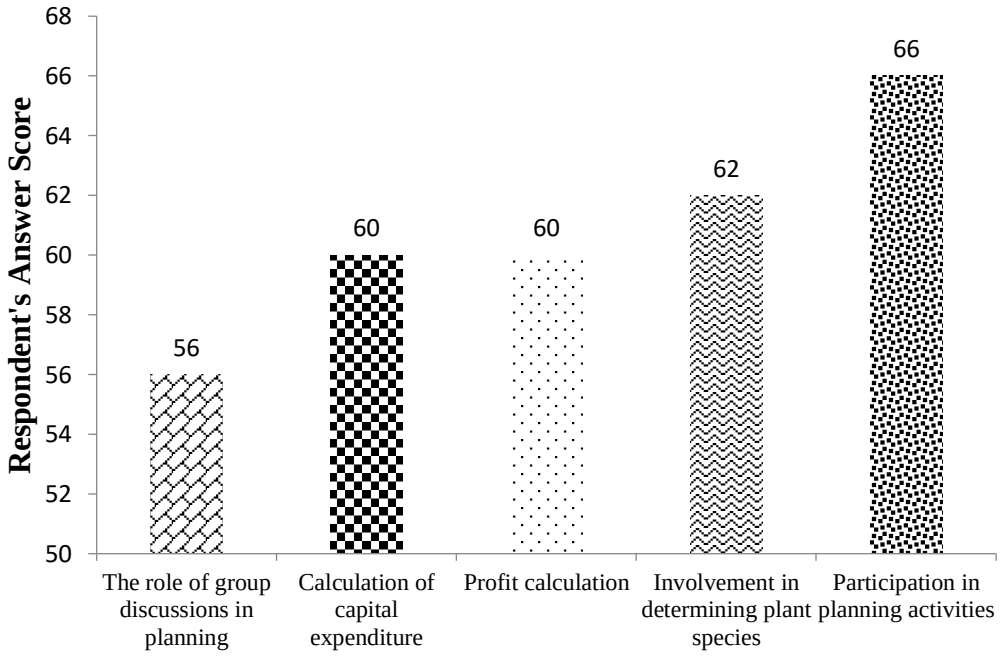


Figure 1. Items for assessing the level of participation in planning activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Based on Figure 1 the highest indicator of the level of participation in planning activities on the indicator of participation in planning activities is with a score of 66. This is evidenced by the involvement of farmers in designing activities to be carried out, planning is carried out explicitly based on the amount of funds owned, and climatic and soil conditions. Participation in planning activities based on observations in the field such as the participation of farmers in various activities held and making decisions in participating in the program, as well as being involved in attending regular meetings to be held. The low assessment item on the level of participation in planning activities on the indicator of the role of group discussions in planning is with a score of 56. This can be seen from the inactivity of the discussion because in general, members tend to prefer

silence and do not have many arguments during the discussion and prefer to follow the opinion of the chairman. According to Erlyasna *et al*. (2016) the activity referred to in group discussions is to be able to provide suggestions and opinions on programs that have been planned so that they can be as expected.

3.1.2 Participation in Implementation Activities

Participation in implementation activities is the activity of farmers in managing HKm land. According to the data on the level of participation in implementation activities in table 1, 18 respondents with a percentage (60%) having a score interval of 13-15 fall into the high category, it can be said that farmers in carrying out activities have gone well. The high level of participation in implementation activities is because farmers are aware of the benefits of success in program implementation and are willing to always participate until the expected benefits are realized. In the score assessment there are five indicators of the level of participation in implementation activities which include (1) spacing of planting, (2) post-harvest handling, (3) selection of seeds, (4) use of fertilizers, and (5) maintenance of crop yields which can be seen from the research results related to assessment items in implementation activities in Figure 2.

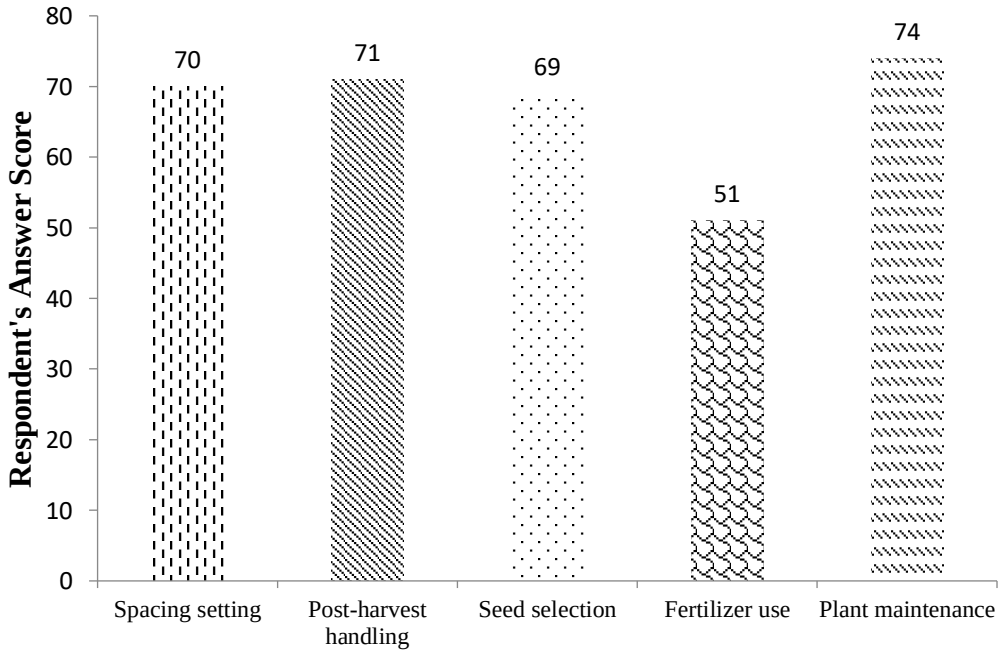


Figure 2. Items for assessing the level of participation indicators in implementation activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Based on Figure 2 the highest indicator of the level of participation in implementation activities on plant maintenance indicators is with a score of 74. This is evidenced from the results of observations and interviews in the field that in maintenance activities farmers are active in carrying out weeding, branch pruning, thinning, eradication activities. pests , and diseases. This activity is actively carried out by farmers in order to get maximum results. According to Simon (2004) activities maintenance is activities carried out by farmers who

manage forest land to take care of plant so that grow with good and reach results which maximum. Based on the research of Yuwono *et al*. (2015) activities maintenance effective in increase quality plant. Therefore farmer aware will importance maintenance in cultivation plant and has feel impact from improving the quality of plant growth to maintenance activities. The low assessment item on the level of participation in implementation activities on the indicator of fertilizer use is with a score of 51. This can be seen from the results of interviews with some farmers who said that when the seeds were planted they did not use fertilizer first, but they said that they used fertilizer when the seeds were planted. This causes the indicator of fertilizer use to have a low score. According to the research of Kristin *et al*. (2018) forest maintenance activities are one of the interactions carried out by farmers in forest management in that these activities are still relatively low, this is evidenced by the lack of watering and fertilizing activities that only occur at the beginning of the planting season.

3.1.3 Participation in Utilization Activities

Participation in product utilization activities is how much farmers can enjoy and utilize the results of what they do. According to the data on the level of participation in utilization activities in table 1 shows as many as 14 respondents with a percentage (46.67%) having a score interval of 13-15 included in the high category. In the scoring assessment there are five indicators of the level of participation in utilization activities which include (1) profit from harvested income, (2) utilization of produce for own purposes, (3) profit from selling price, (4) HKm income other than HHBK, and (5) determination of selling price which can be seen in Figure 3 below.

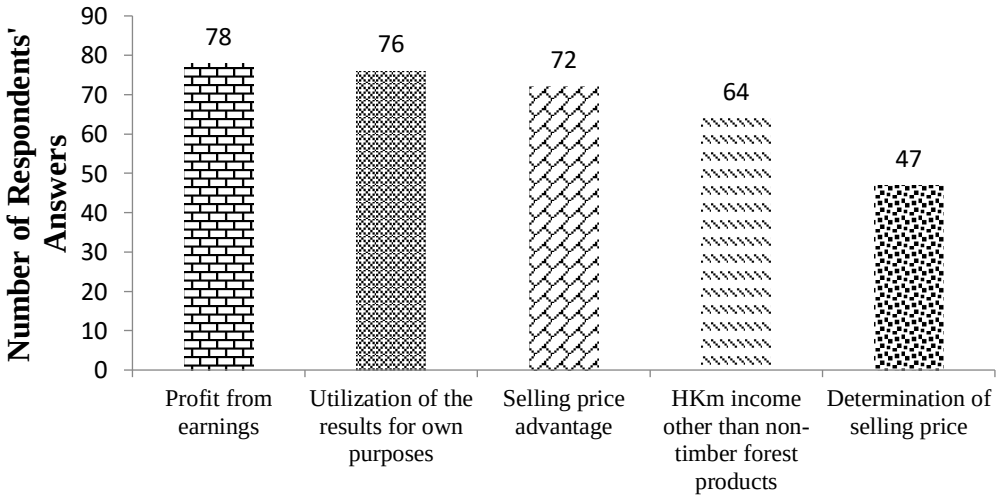


Figure 3. Items for assessing the level of participation in utilization activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Based on Figure 3, the highest indicator of the level of participation in utilization activities on the indicator of

profit from yields is with a score of 78. This is evidenced by the commodities planted by farmers on their Hkm land such as MPTs, namely bananas, avocados, petai, durian, jengkol, areca nut, and most of the farmers grow coffee. Based on the results of interviews with farmers, their average income from coffee is Rp. 40,000,000,- as much as 2 tons with a unit price of Rp. 20,000/kg. Coffee is one of the commodities with the highest economic efficiency compared to other commodities grown by farmers in the Karya Tani Mandiri Gapoktan. Most of these commodities are used for sale and some are used for their own needs. According to Erlyasna *et al*. (2016) farmers who join the program certainly have a goal, namely wanting to receive the benefits generated, if they do not benefit from an activity then they do not participate. The low assessment item on the level of participation in utilization activities on the selling price determination indicator is with a score of 47. This is evidenced from the results of interviews with farmers who said that in determining the selling price, it was determined by collectors or middlemen. According to Amaliah (2016) the determination of price hold role which very important, because determination price sell which wrong result in loss. Loss During period time certain could cause loss of continuity an effort.

3.1.4 Participation in Institutional Activities

Participation in institutions is defined as the active choice of members to play a role in self-actualization in order to improve the quality of life (Anantanyu, 2011). According to the data on the level of participation in institutional activities in table 1 shows as many as 13 respondents with a percentage (43.33%) having a score interval of 9-12 in the medium category. This shows that in institutional activities, farmer participation is quite good, but efforts are needed to increase participation which is carried out gradually with processes that are in accordance with the quality of the development of an institution. In the score assessment there are five indicators of the level of participation in utilization activities which include (1) attendance at each meeting, (2) participation in decision making, (3) trust between groups, (4) KTH community involvement, and (5) farmer activity in counseling and training activities that can be seen from the results of research related to assessment items in institutional activities in Figure 4 below.

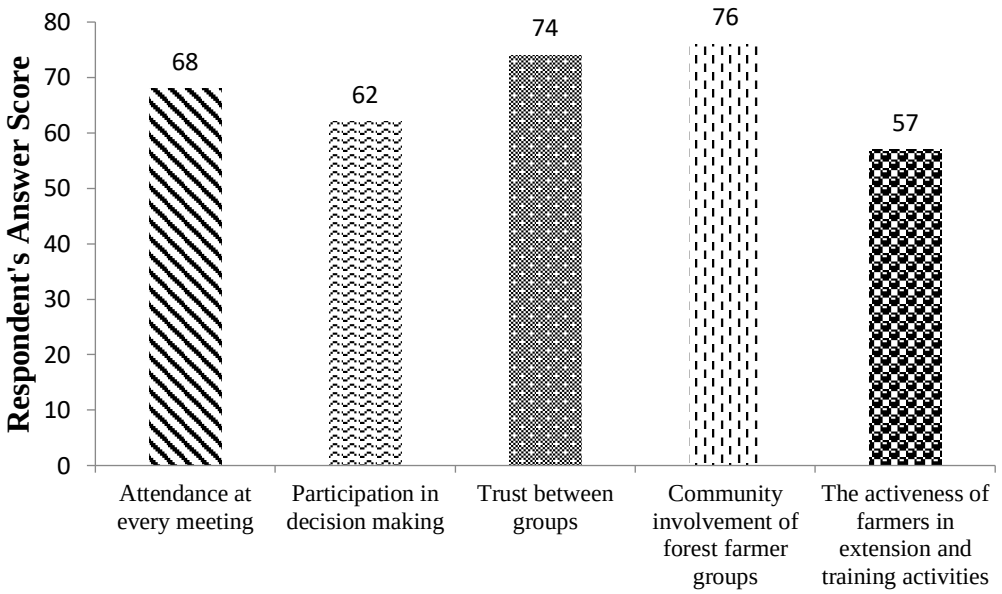


Figure 4. Items for assessing the level of participation in institutional activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan

Based on Figure 4, the highest indicator of the level of participation in institutional activities on the KTH community involvement indicator is with a score of 76. This is evidenced by the fact that most of the community is involved in the activities of forest farmer groups which are expected to participate in preserving the forest and indirectly also have a good economic impact on the community around the forest. This is in line with research by Anantanyu (2011) which states that the existence of institutions can improve the dignity and standard of living of communities around the forest. The low assessment item on the level of participation in institutional activities on the indicator of farmer activity in extension and training activities is with a score of 57. This can be seen from the results of interviews which mention the lack of active participation of farmers in seeking information related to counseling and training, and the intensity of counseling and training held at the Karya Tani Mandiri Gapoktan once for 1 year. This causes the indicator of farmer activity in extension and training activities to be low. In line with the research of Sagita *et al*. (2019) With farmers being active in participating in extension activities, information related to HKm management can increase, besides that they have easier access to information from the internet/mass media. Increased participation of farmers in institutional activities is influenced by the high intensity of extension activities and access to information obtained.

CONCLUSION

Based on the results of the study, it can be concluded that the level of participation in planning activities at the Karya Tani Mandiri Gapoktan is in the medium category with a percentage of 42.85%, the level of participation in implementation activities is classified in the high category with a percentage of 57.14%, the level of participation in utilization activities are in the high category with a percentage of 46.42%, and the

level of participation in institutional activities is in the medium category with a percentage of 39.28%. height level participation farmers are expected can be potential positive for process learning farmers and increase their income.

BIBLIOGRAPHY

Alfandi, D., Qurniati, R., and Febryano, IG 2019. Community participation in mangrove management. *Sylva Lestari Journal* . 7 (1): 30-41.

Amaliah, TH 2016. The cultural value of tri hita karana in determining the selling price. *Journal of Multiparadigm Accounting* . 7(2): 189-206.

Anantanyu, S. 2011. Institutional farmers: roles and strategies for capacity building . *Journal of Socio-Economic Agriculture and Agribusiness* . 7 (2):102-109.

Arsyad, M., Mufidah, M., and Yusmiati, S. 2019. Government expenditure and private investment on the value of agricultural sector in labor absorption." *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJMMU)* . 8(7):496–501.

Erlyasna. ,Yulida , R., Kausar. 2016. Factors forming farmer participation in the integrated agricultural system program of PT. Rapp in Plalawan Regency. *Sungkai Journal* . (4) 2: 1-19.

Fauzi, A. 2009. *Farmers' Participation in Community Forest Management (Case in Kertanegara District, Purbalingga Regency, Central Java Province)* . Thesis. Bogor Agricultural Institute. Bogor. 137 pp.

Hébert, K., and Diana Mincyte. 2014. Self-reliance beyond neoliberalism: rethinking autonomy at the edges of empire. *Environment and Planning D: Society and Space* . 32(2):206–22.

Iqbal, M., Simanjuntak. 2004. *The Right Solution for Small and Medium Entrepreneurs: Guidelines for Running a Business* . Book. PT. Elex Media Komputindo. Jakarta. 34 pages.

Kaskoyo, H., Mohammed, AJ, and Inoue, M. 2014. Present state of community forestry community forestry program in a protection forest and its challenges: case study in Lampung Province, Indonesia. *Journal of forest and environmental science* . 30 (1):15-29.

Kaskoyo, H., Febryano, IG, and Yuwono, B. 2017. An institutional study of farmer group associations in a partnership program at the Way Terusan KPHP. *Journal of Tropical Forests* . 5 (1):1–7.

Kristin, Y., Qurniati, R., and Kaskoyo, H. 2018. The interaction of the community around the forest on the land use of the Wan Abdul Rachman Grand Forest Park . *Sylva Lestari Journal* . 6 (3):1-8.

Lewis, RA, and Davis, SR 2015. Forest certification, institutional capacity, and learning: An analysis of the impacts of the Malaysian timber certification scheme. *Forest Policy and Economics* . 5(2): 18-26.

Puspita, NT, Qurniati, R., and Febryano, IG 2020. Social capital of community forest managers in the Batutegi Forest Management Unit. *Sylva Lestari Journal* . 8 (1):54-64.

Safe'i, R., Gumay Febryano, I., and Nur Aminah, L. 2018. The effect of the existence of Gapoktan on farmers' incomes and changes in land cover in community forests. *Sociohumanities* .20 (2):109–114. https://doi.org/10.24198/sosiohumaniora.v20i2.14349

Sagita, MN, Akhbar, and Muis, H. 2019. Participation of farmers in community forest management in Labuan Toposo Village, Labuan District, Donggala Regency. *Jungle News Journal* . 7 (2):1–10

Sanjaya, R., Wulandari, C., and Herwanti, S. 2017. Evaluation of community forest management (Hkm) in a combination of harmonious sustainable prosperous farmer groups in Sindang Pagar village, Sumberjaya sub-district, West Lampung district. *Sylva Lestari Journal* . 5 (2): 30-42.

Simon, Hasanu. 2004. *Building a Forest Village in the Sambiroto Hamlet* . Book. Gadjah Mada University Press. Yogyakarta. 156 p.

Sugiyono. 2017. *Quantitative, Qualitative, and R&D Research Methods* . Book. Alphabet. Bandung. 334 pp.

Winarni, S., Yuwono, SB, and Herwanti, S. 2016. Income structure, welfare level and production factors of coffee agroforestry in the Batutegi Protection Forest Management Unit (case study of Karya Tani Mandiri Gapoktan). *Sylva Lestari Journal* . 4(1):110.

Yang, H. 2016. Alternative food networks development and multiple actors participation in China. *International Journal of Agricultural Systems* . 4(2):184.

Yitnosumarto. 2006. *Quantitative and Qualitative Research Methods* . Book. Graha Ilmu.Yogyakarta. 286 pages.

Yuwono, SB, and Hilmanto, R. 2015. Management of community forest by a group of community forest owners in the Bandar Village in Sidomulyo District, South Lampung Regency. *sylva sustainable journal* . 3(2): 99-112.

Zeilika, E., and Kaskoyo, H. 2021. Effect of participation in community forest management on farmers' welfare (case study of Gapoktan Mandiri Lestari KPH VIII Batutegi). *Journal of Tropical Forests* . 9 (2): 291–300.

PSYCHOSOCIAL ISSUES OF MIGRAINE PATIENTS: A PSYCHOMETRIC STUDY

Zahra Batool
University of Management & Technology, Lahore
Rabia Khadim

OBJECTIVE

The current article/study shows the development of a tool named as Psychosocial Issues (PSI) of migraine patients from Lahore/Pakistan.

A Cross-sectional research design was used to collect data from two groups of adolescents with 160 participants, the first group included young adults aged 18-23 and the second group included adults 24-35 years. The mean and standard deviation of participants were 23.48 and 3.64 respectively. The data was collected from universities, different hospitals in Lahore, and the online sample was also collected through snow-ball sampling. To develop an indigenous scale 16 interviews were conducted with those who are diagnosed migraine patients and have at least one migraine attack in a month. Each participant was asked 4-5 questions and their responses were recorded. The questions were related to their age, frequency, intensity, duration, and what sort of issues they face during migraine attack. Many statements were generated out of which 36 were finalized and then the factorization was done. Exploratory factor analysis (Promax) clustered a total of 34 items into three factors which are Functional Impairment, Mental Exhaustion, and Somatic Problems. The Split Half Reliability which was done through the odd-even method showed internal consistency of 0.86 and 0.85 which is a good significant value. The test-retest reliability analysis tells us that the correlation of psychosocial issues is 0.80** ($p<0.01$) which seemed to be highly significant. PSI is a valid and reliable scale for finding psychosocial issues of migraine patients in Pakistan.

СТРУКТУРА ХЭШТЕГОВЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ПРОДВИЖЕНИИ АККАУНТОВ ЗНАМЕНИТОСТЕЙ

Маюк Елена Павловна,
доцент кафедры речеведения и теории коммуникации
Учреждение образования «Минский государственный лингвистический университет»,
кандидат филологических наук, доцент
Демиденко Кристина Дмитриевна,
выпускница факультета межкультурных коммуникаций
Учреждение образования «Минский государственный лингвистический университет»
Республики Беларусь, г. Минск

АННОТАЦИЯ

Проведена типологизация хэштеговых конструкций в аккаунтах известных личностей социальной сети Инстаграм. Установлена структурная организация хэштеговых конструкций, продвигающих публичные страницы знаменитостей. Выявлено, что частота использования хэштегов географических локаций (32 %) и хэштегов самопрезентации (28 %) является самой высокой. Это обусловлено родом деятельности данных личностей, а также, целями составления у окружающих определенного образа артиста. Идентифицировано употребление хэштегов по составу: одно слово – 65 %, беспробельное словосочетание – 25 %, беспробельное предложение – 10 %. Думается, что такая статистика обусловлена простотой и легкостью прочтения хэштеговых конструкций, ведь проще прочесть группу хэштегов из одного слова, чем беспробельное предложение. Обозначены наиболее частотные средства реализации хэштегов в постах знаменитостей: в качестве подписи после текста сообщения и фотографии составил – 47 %, в качестве включения в текст публикации составил – 28 %, в качестве самостоятельной подписи к фотографии составил – 25 %. Широкое применение хэштеговых конструкций в Инстаграм обусловлено стремлением знаменитостей сообщить целевой аудитории о последних пережитых событиях и ощущениях, о выходах новых программ с участием того или иного субъекта, повысить рейтинги и привлечь внимание к предлагаемым товарам или услугам.

Ключевые слова: хэштег, Интернет-дискурс, социальная сеть, Инстаграм, тематическая группа, продвижение личности.

В поле зрения при изучении виртуальной языковой структуры в социальной сети «Instagram» попадает креолизованный текст, состоящий из визуального компонента (фотографии, картинки или видео) и гипертекста [1, с. 56]. Гипертекст публикаций социальной сети «Instagram», как правило, состоит из подписи к фотографии, которая может включать непосредственно сам текст публикации, невербальные средства (эмотиконы), ссылки на других пользователей (@) и хэштеги (#).

Хэштег или хештег (от англ. «знак «решетки» и метка») – это графический знак, слово, фраза,

предложение, написанные без пробелов, которые следуют за обязательным символом решетки (#), автоматически выделенные голубым цветом. Хэштеги выделяются из текса и сразу же привлекают внимание аудитории. С помощью такого вида текстов автор акцентирует внимание подписчиков на важных для него деталях, фразах, идеях и т.д. Обычно хэштеги являются частью текста публикации, но могут представлять собой и самостоятельное сообщение. По определению зарубежных исследователей, хэштег представляет собой коммуникационные метки для выражения главной темы текста [2, с. 12].

По мнению Л. С. Патрушевой сегодня цели использования хэштегов таковы:

- средство социализации и поиска единомышленников. Поиск по определенному хэштегу позволяет найти страницы пользователей, чьи интересы близки с собственными. Например, Максим Галкин использовал #конструктор чтобы показать, что и он в детстве его собирал. Игорь Крутой предпочитает цитировать произведения писателей, с хэштегом имени и фамилии автора, к примеру, #болеро, #ларафабиан;
- средство географической локации. Традиционной подписью к фотографии является хэштег с названием места, где была сделана публикация (например, *#ЛенинскаяСлободаб, #москва, #казань*). Все пять выбранных личности использовали хэштеги локаций, особенно во время каких-либо путешествий;
- создания комического эффекта. Для создания такого эффекта, Ксения Собчак использовала *#красотка* под фотографией, где она изображена без макияжа и прически;
- самопрезентация. Выражая свое эмоциональное состояние, усиливая эффект от выложенной фотографии, предъявляя свои лучшие качества. Например, *#человекгода, #красотка*. Так с целью самопрезентации Максим Галкин использовал #юность с фотографией, где он изображен еще совсем молодым;
- элемент языковой игры. Хэштеги являются элементами «лингвокреативной деятельности». Среди них мы встречаем необычные метафоры (*#всяжизньвпереди*) [3], парафразы (*#гумкаток*), намеренные нарушения языковой нормы (*#маладец*) и др. Так хэштег *#женщинаколтун* Ксения Собчак использовала в качестве элемента языковой игры;
- продвижение товаров или услуг. Рекламная функция хэштегов присутствует как в сообщениях юридических лиц, так и физических. Компании с помощью хэштегов пытаются увеличить спрос на свои товары или услуги. Рядовые пользователи могут ставить рекламные хэштеги при публикации какого-либо товара с целью показать, что они в тренде. Например, для поднятия рейтингов своей программы, Ксения Собчак часто использовала хэштег названия самой программы «*Осторожно, Собчак*», а Ольга Бузова для рекламы новинок фирмы «Milka» использовала хэштег *#milka, #sayithmilka.*

Из этого следует, что частота использования хэштегов географических локаций (32 %) и хэштегов самопрезентации (28 %) самая высокая. Это обусловлено родом деятельности данных личностей, а также, целями составления у окружающих определенного образа артиста.

Количественная представленность целей использования хэштеговых конструкций отражена в Диаграмме 1.

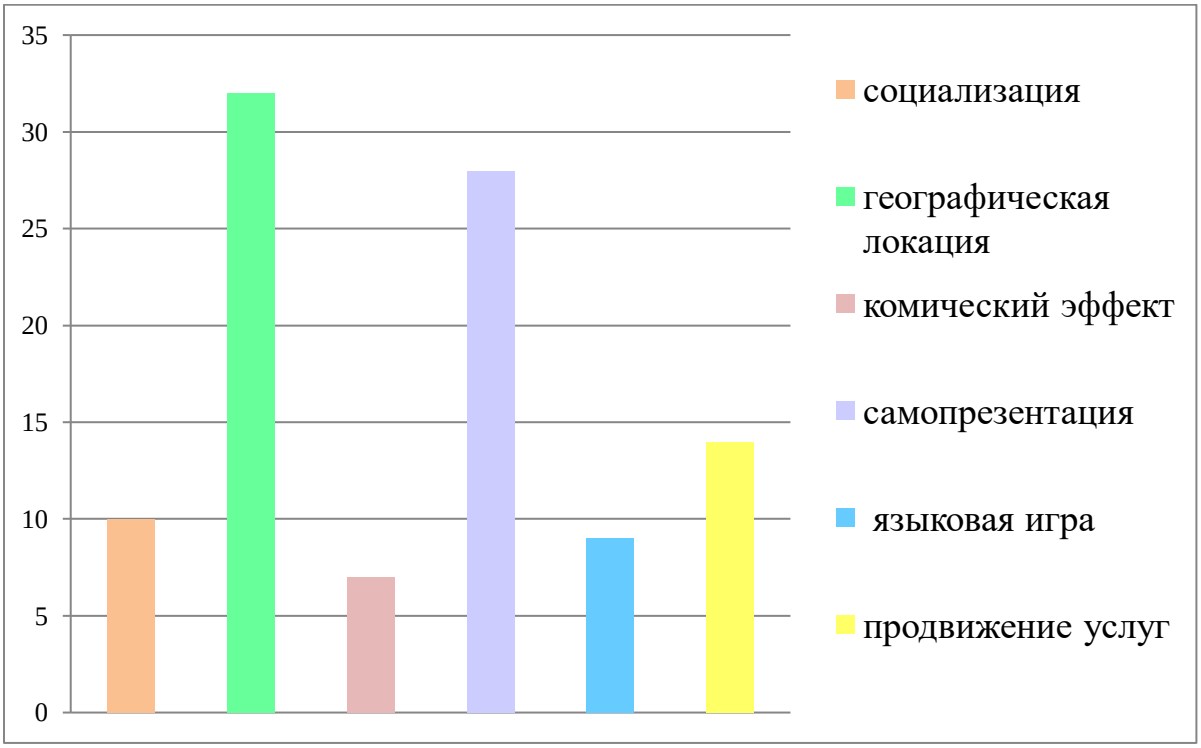


Диаграмма 1 – Частота использования хэштеговых конструкций с определенной целью

Меняются тенденции в процессе хэштегирования. Например, раньше были популярны длинные хэштеги, представляющие собой сложные или простые распространенные предложения. Еще 6 лет назад количество хэштегов на латинице значительно превышало кириллические хэштеги. Сегодня мы отмечаем тенденцию к сокращению длины хэштега. Например, по данным статистики социальной сети «Instagram», в 2020 году зафиксированы следующие хэштеги: *#likes* (более 117 млн. публикаций), *#новыйгод* (более 21,3 млн.), *#животные* (более 4,7 млн.), *#инстаграмнедели* (более 7,5 млн.) и др.

И, наконец, меняется облик и содержание хэштегов. Они уже не воспринимаются в качестве меток публикации, они представляют собой нечто большее: словотворчество виртуальной языковой личности. Ставить традиционные хэштеги становится не модно. Появляется тенденция к авторским меткам, передающим либо многозначность, либо индивидуальность, либо совмещается как первое, так и второе. Так, например, по хэштегу *#комодполнолуние* мы можем найти 12 публикаций (данные на 26.11.20.), причем одного пользователя, хэштег которого является фирменным знаком его аккаунта.

Установление меток в публикации в социальной сети «Instagram» становится коммуникативным процессом, который имеет свои этапы развития. Хэштегирование можно назвать дискурсивным

явлением, так как данный процесс представляет собой совокупность взаимосвязанных речевых действий коммуникантов, как спонтанных, так и управляемых, результатом которых является достижение определенной коммуникативной цели.

По составу хэштеги могут являться словами (*#дети*), беспробельными словосочетаниями (*#всяжизньвпереди*) или беспробельными предложениями (*#ивотонанаряднаянапраздникнампришла*). В качестве пробелов может выступать нижнее подчеркивание (*#ногти_москва*) или написание нового слова с заглавной буквы (*#ОсторожноНовости*).

Российские звезды, чаще всего используют хэштеги из одного слова или из двух беспробельных словосочетаний, а также компонуют и те, и другие хэштеги, к примеру, запить к фотографии Игоря Крутого с использованием таких хэштегов как *#деньматери #мама #мамамоя*. Кроме того можно заметить и употребление сразу трех видов хэштегов например, в посте Максима Галкина: *#вотилетопрошло #ротару #летамало*.

Исходя из подсчетов, употребление хэштегов по составу характеризуется следующим образом: из одного слова – 65 %, из беспробельного словосочетания – 25 %, из беспробельного предложения – 10 %. Представим данную информацию в виде следующей Диаграммы 2:

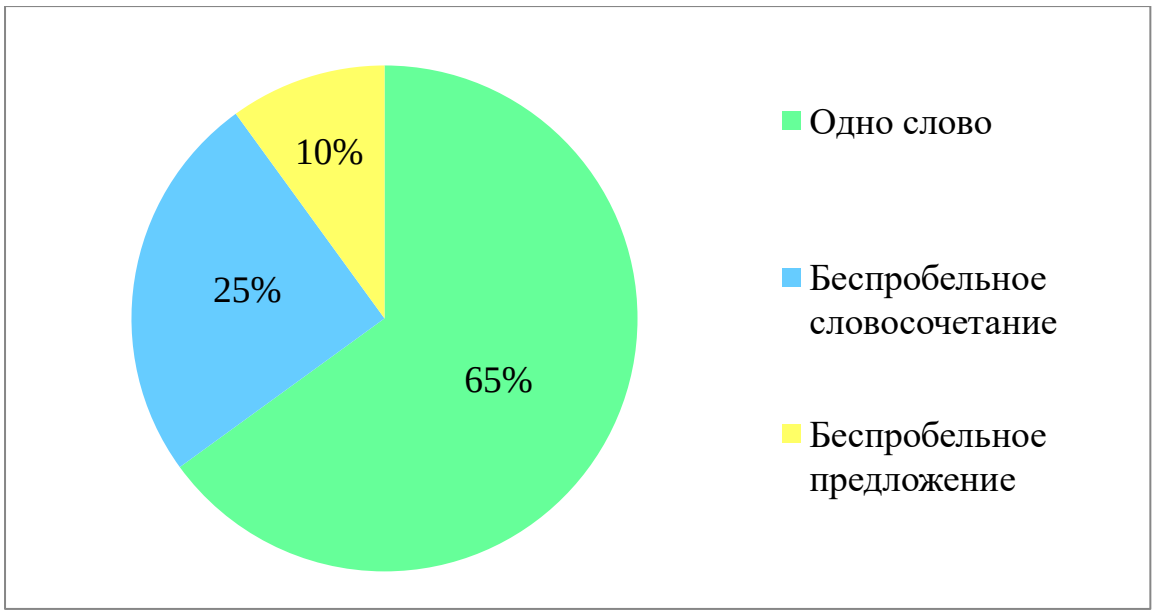


Диаграмма 2 – Частота употребления хэштеговых конструкций по составу

Можно предположить, что такая статистика обусловлена простотой и легкостью прочтения хэштеговых конструкций, ведь проще прочесть группу хэштегов из одного слова, чем беспробельное предложение.

Хэштеговые конструкции могут включаться в текст тремя способами:

- в качестве подписи после текста сообщения и фотографии, к примеру, в публикации Ольги Бузовой хэштег расположен после текста публикации «*Спасибо Вам за бесконечную поддержку и веру в меня #моилюдивсегдасомной*», или в публикации Игоря Крутого хэштеги расположены после текста «*Представляю на ваш суд оригинальный танец в ванной комнате после купания… #маша #фабриказвезд4 #пузырькилимонада*», этот способ употребления хэштегов является самым распространенным, каждый из анализируемых лиц его употребляет в трех случаях из пяти;
- в качестве включения в текст публикации, например, как и в публикации Ксении Собчак «*Новые #ОсторожноНовости уже ждут ваших просмотров!*», так и в публикации Филиппа Киркорова хэштег расположен в тексте «*Телевизионная премьера #РОМАНЫ на Первом канале*»;
- в качестве самостоятельной подписи к фотографии, к примеру, в публикации Филиппа Киркорова *#Фэшнмотиватор*, и также в публикации Максима Галкина хэштег *#faceappchallenge* расположен после фотографии без дополняющего текста.

Наиболее частотными способами употребления хэштегов в постах выглядит так: в качестве подписи после текста сообщения и фотографии составил – 47 %, в качестве включения в текст публикации составил – 28 %, в качестве самостоятельной подписи к фотографии составил – 25 %.

В следующей Диаграмме 3 представлен числовой показатель включения хэштеговых конструкций в текст, а также состав их употребления:

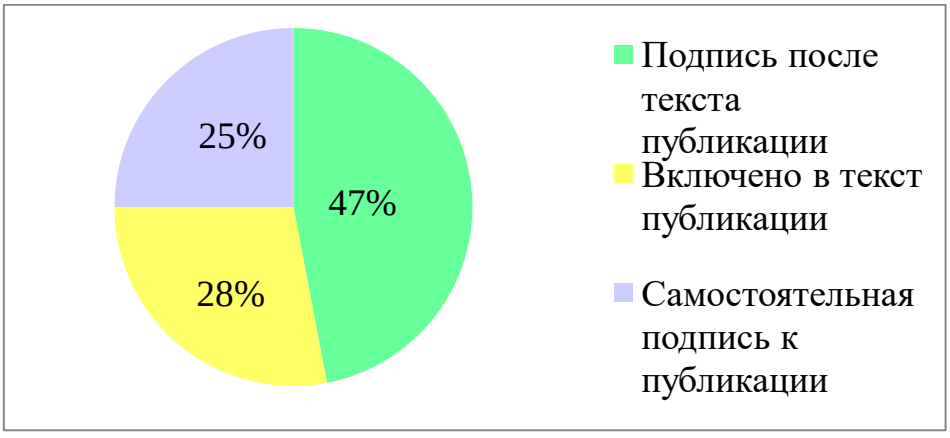


Диаграмма 3 – Частота способов употребления хэштеговых конструкций

Хэштеговые конструкции не просто слова с решеткой, это ссылка, объединяющая несколько людей. Хэштеги − это сложная конструкция, которая имеет свой способ использования, и свое значение с которым употребляет его автор в публикации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лутовинова, О. В. Языковая игра в интернет-коммуникации / О. В. Лутовинова // Изв. ВГПУ. – 2015. – № 2. – С. 104–111.
2. Digital in 2018: world's internet users pass the 4 billion mark [Electronic resource] // We Are Social. – Mode of access: https://wearesocial.com/uk/blog/2018/01/global-digital-report-2018/. – Date of access: 17.09.2021.
3. Патрушева, Л. С. Хештегирование как новый коммуникативный процесс / Л. С. Патрушева // Вестн. Удмурт. ун-та. Сер. «История и филология». – Ижевск, 2018. –Т. 28, №3. – С. 471–475.

MOISTURE TRANSPORT BEHAVIOUR OF ELI-TWIST KNITTED FABRIC

Madan Lal Regar,
Fashion Design, National Institute of Fashion Technology, Jodhpur 342 037, India

ABSTRACT

Each technology's products are appropriate for a certain use. A significant portion of the market is made up of knitted clothing. It is able to totally replace woven materials in particular regions due to some specific advantages. Besides aesthetics, the level of comfort that a garment can provide to the wearer influences its choice. It is ideal for clothing worn adjacent to the skin to quickly absorb sweat and transfer it to the fabric's outer surface. Consequently, it's crucial to comprehend moisture management characteristics.

In recent advancements, the Eli-Twist yarn has been developed by Sussen^{R}. Eli-Twist yarn has a revolutionary construction that combines all the advantages of compressing and doubling in one step. Eli-yarn twist's surface and look are similar to those of a single compact yarn. The Eli-Twist yarn exhibited better structural arrangement and mechanical properties. It is expected to find its use in similar areas as the conventional yarns. In this study, polyester and cotton knitted fabrics were produced from different spinning systems to assess its suitability. Polyester and cotton fabric made from Eli-Twist yarn has exhibited very good permeability and moisture management characteristics.

References

1. Regar M L, Sinha S K, Chattopadhyay R, *J Inst Eng*, 99(2) (2018) 177.
2. Das A & Alagirusamy R, *Wood Head Publisher India Pri Ltd.*, (2010).
3. Lawrence C A, *Fundamentals of Spun Yarn Technology* (CRC Press) 2003.
4. Regar M L, Sinha S K, Chattopadhyay R, *Indian J Fibre Text Res*, 43(4) (2018) 393.
5. Regar M L, Sinha S K, Chattopadhyay R, *Indian J Fibre Text Res*, 44(3) (2019) 299

ROLE OF THE "KONNIK" SCHOOL OF THEATER ARTS AT THE SOFIA COMMUNITY CENTER "DOBRI CHINTULOV-1935" IN IMPROVING THE CULTURAL LIFE AT THE LOCAL LEVEL

Plamen Glogov
Forest Research Institute – Bulgarian Academy of Sciences, Blvd. Kliment Ohridski 132, Sofia, BULGARIA
Violeta Glogova
New Bulgarian University, Department of Botany, Blvd. Dragan Tzankov 8, 1164 Sofia, BULGARIA,
Radoslav Panorov
Community center "Dobri Chintulov- 1935", Nikola Gabrovski St, 55 Sofia, BULGARIA
Vasilena Vasileva
Community center "Dobri Chintulov- 1935", Nikola Gabrovski St, 55 Sofia, BULGARIA

Abstract

The purpose of the present study is to present evidence for the improvement of cultural life at the local level through the performances of "konnik" trupe at "dobri chintulov-1935" community center in sofia. The methodology includes monitoring over a 10-year period (2013-2022) of the following parameters: number of performances of theatre "konnik" per year on the stage of the community center; number of children and youth (from 10 to 17 years old) and adults (over 18 years old - inclusive) participating in the school of theatre arts per year; number of visitors at each performance per year. During the period 2013-2016, in which the performances of the "konnik" trupe were presented in the community center, there was higher attendance of people from the neighborhood to the children's and comedy performances, as well as to spectacles related to the country's historical past. An important feature and part of the theater "konnik" style are expressions in the form of dance, musical interludes and a strong cathartic effect based on the concept of self-overcoming. In 2017 the theater team adapted the space in front of the community center as an open-air stage, and the author's play "sekundant" was staged there for the first time. This approach almost doubled the audience of the performances. After 2018, priority was given to outdoor children's performances, which attracted children of all ages and their parents and led to a new increase in the number of spectators of the performances, as well as in the number of registered children between 8 and 15 years old at the "konnik" theater school. In the period 2019-2021, there was decrease in the attendance of performances, especially in the winter months, due to the social restrictions related to the pandemic situation and the impossibility of playing outdoors. In 2022 increased interest at the local level in the productions of the theater "konnik" has again been registered, which is due to lifting the covid-19 measures, the emphasis on original performances, receiving awards from amateur art festival and improving the conditions for rehearsals and performances in the area of the community center (improving the exterior of the community center, equipping the cast with headset microphones, the possibility of professional production of decors and costumes, etc.).

Key words: amateur theater, community center, culture.

Introduction

Bulgarian community centers so called "chitalishta" perform cultural and educational activities aimed at safeguarding the customs and traditions of Bulgarian people, ensuring access to information, distributing knowledge and familiarizing citizens with the values and achievements of science, arts and culture (UNESCO, 2022). In almost all community centers, amateur formations of different scope exist and develop their activities. For the most part, these are mainly folk ensembles - dance and singing groups and music schools. Amateur theater formations play a big role in community centers together with schools of classical and modern dances and schools of fine and applied arts (Zahariev, 2022). The community centers will play a special role in the development of cultural and creative industries on a local level and will also allow for the

expression of many young talents (Stoyanov, 2017).

Amateur theater arts schools have been present in community centers since the creation of the last ones. The beginning of the Bulgarian theatre was set up when the adapted comedy “Mihal Mishkoed” was staged on August 15th 1856 in the first Bulgarian Community centre “Dobri Voinikov – 1856” (official web page, 2022). The data of National Statistic Institute (2018) shows that for the period 2017-2018 in Bulgaria 548 amateur theater (dramatic) art ensembles are active, of which 285 in urban areas and 263 in rural areas and 6.241 participants are engaged, of which 3.657 in urban areas and 2.584 in rural areas. Through the promotion of amateur theatrical creativity in Bulgaria, the audience's access to the cultural products of both Bulgarian and international theaters is increased and supports the development of a general cultural space in the field of amateur theatrical art. (Topolovgrad municipality, official web page, 2022)

The purpose of the present study is to present evidence for the improvement of cultural life at local level through the performances of "Konnik" trupe at "Dobri Chintulov-1935" community center in Sofia.

Materials and methods

Object of study

Community center "Dobri Chintulov-1935" is located in the capital's Dianabad district (south-east of the Sofia city center). The community center was founded in 1935 by a small group of workers, students and school children. Currently, 16 creative collectives and art schools develop their activities there. ("Dobri Chintulov-1935" Community center, official web page, 2022). The capacity of the theater hall in the community center building, where the performances are played, is 50 seats. The capacity of the outdoor space in front of the community center building is 90 seats (60 seated and about 30 standing seats)

The School of theater art "Konnik" (theatre "Konnik") at the community center “Dobri Chintulov-1935” was established in 2013. The activities of theater "Konnik" include: an acting school for children and young people, rehearsals and free performances in the "Dobri Chintulov-1935" and other community centers and cultural centers in the capital and the province, participation in festivals of amateur theaters and joint performances with other schools and artistic collectives (Figure 1).



Figure 1. Scenes from different performances of theatre “Konnik” in the theater hall of community centre “Dobri Chintulov- 1935” (“Pied Piper”, “Ellephant’s child”, “Gurgalcho”, “Tale of Santa Claus and the naughty boy")

The authors of this publication are one of the founders of the theatre art school and responsible for the organization, preparation and realization of the performances, as follows: Plamen Glogov, Radoslav Panorov and Vasilena Vasileva are directors and actors in the spectacles; Violeta Glogova is the choreographer of the dance scenes and performances.

Research methodology

The methodology includes monitoring over a 10-year period (2013-2022) of the following parameters: Number of performances of theatre "Konnik" per year on the stage of the community center; Number of children and youth (from 10 to 17 years old) and adults (over 18 years old - inclusive) participating in the school of theatre arts per year; Number of visitors at each performance per year.

Results

During the study period, 21 spectacles were performed (an average of 2 performances per year) (Table 1). During this period, each of these spectacles was played many times on other stages in Sofia and the province, but for the purposes of the study, only the performances in the “Dobri Chintulov-1935” community center in front of the residents of the Dianabad district were examined.

Table 1. List of performances of Theatre "Konnik" presented in the "Dobri Chintulov-1935" Community center and the number of spectators from the "Dianabad" district for the period of study

№	Spectacle title	Year of presentation	Number of participants	Average number of participants per year
1	"Pied piper"	2013	35	38.0
2	"Master owl"		41	
3	"The elephant's child"	2014	37	38.5
4	"Love in a dream and in reality"		40	
5	"Uncle Fiodor"	2015	40	40.0
6	"A tale of Santa Claus and the naughty boy"	2016	44	41.0
7	"Potunik"		38	
8	"The letter-eater"	2017	40	50.0
9	"Sekundant"		67	
10	"The boy and the wind"		43	
11	"A story about the easter bunny"	2018	54	52.5
12	"Visiting Grandma Marta"		51	
13	"Puss in boots"	2019	60	60.0
14	"The apostle tribulation"	2020	59	64.7
15	"The sweet-loving house ghost"		95	
16	"Right and wrong"		40	
17	"Gurgalcho"	2021	48	50.0
18	"The man that wanted to catch the king by the nose"		52	
19	"The three brothers and the golden apple"		84	
20	"Whale academy"	2022	63	75.5
21	"The tale of the dragons and the three forest manikins"		88	

Attendance at the performances is generally high - from more than 2/3 occupied seats to the full capacity of the theater salon and the open space in front of the community center building. On average, 5.7 children and youth and 11.8 adult participants are registered in the trupe per year. The average number of visitors at a performance per year is 52.6 people. A gradual increase in the number of participants and spectators is observed, which after 2016 is more significant (Figure 2 and Table 1). In the period 2020-2021, a decrease in the number of viewers was observed (Table 1).

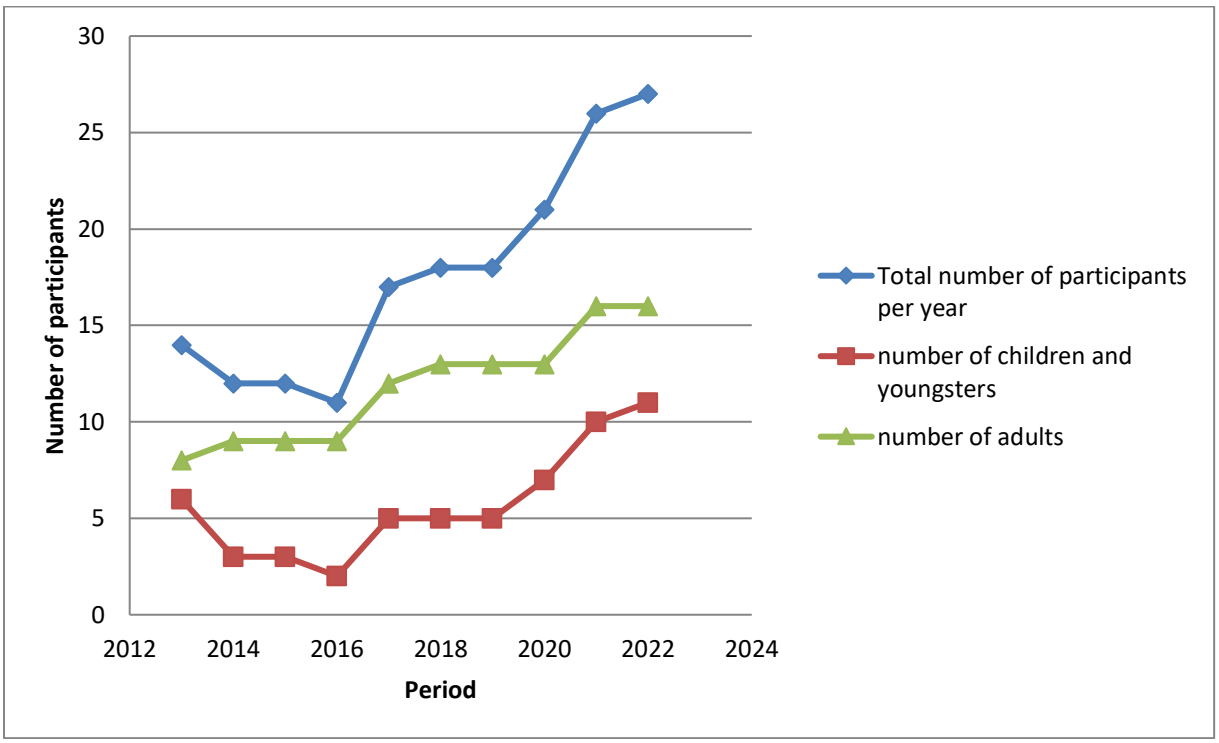


Figure 2. Dynamics in the number of participants in the spectacles of Theatre "Konnik" during the study period

Discussion

Many of the capital's residents, living far from the center, including in the Dianabad district, cannot fully participate in its cultural life. For most of them, especially for people of retirement age, it is difficult (mainly for financial and health reasons) to attend cultural events (theatres, ballets, performances) presented on professional stages. At the same time, a large part of these people deprived of contemporary art until now are highly erudite, and their feedback in the form of opinions and recommendations would have a beneficial effect on the quality of the presented works and their distribution. It should not be overlooked that most schools in the community centers inspire and teach young people various arts, but for them admission to professional art-related educational institutions is limited and most stop being actively involved in art after a certain age.

Theater "Konnik" makes an attempt to decentralize art and aims to show that with flexible directing and management, any cultural event could be adapted for scenes located outside the metropolitan center and arouse both the audience's interest and the desire to participate of the local people. Performing in front of new audiences and working with talented people outside of professional circles will benefit both parties for their personal self-improvement and fulfillment.

During the period 2013-2016, in which the performances of the "Konnik" trupe were presented in the community center, there was higher attendance of people from the neighborhood to the children's and comedy performances, as well as to spectacles related to the country's historical past. An important feature and part of

the theater Konnik style are expressions in the form of dance, musical interludes and a strong cathartic effect based on the Concept of Self-overcoming.

In 2017 the theater team adapted the space in front of the community center as an open-air stage, and the author's play "Sekundant" was staged there for the first time. This approach almost doubled the audience of the performances.

After 2018, priority was given to outdoor children's performances (Figure 3), which attracted children of all ages and their parents and led to a new increase in the number of spectators of the performances, as well as in the number of registered children between 8 and 15 years old at the "Konnik" theater school.



Figure 3.

Open space performances of theatre “Konnik” infront of the community centre “Dobri Chintulov- 1935” (“Sekundant”, "The man that wanted to catch the king by the nose", "The tale of the dragons and the three forest manikins", "Puss in boots")

In the period 2020-2021, there was decrease in the attendance of performances, especially in the winter months, due to the social restrictions related to the pandemic situation and the impossibility of playing outdoors. In 2022 increased interest at the local level in the productions of the Theater “Konnik” has again been registered, which is due to lifting the COVID-19 measures, the emphasis on original performances, receiving awards from amateur art festival and improving the conditions for rehearsals and performances in the area of the community center (improving the exterior of the community center, equipping the cast with headset microphones, the possibility of professional production of decors and costumes, etc.).

Thanks to the consistency of the stage performances and the increased interest in the spectacles, the actors from the theater Konnik are recognizable among the people of the Dianabad district, they enjoy their

sympathy and trust, participating together with them in many different events related to holidays, competitions, festivals and performances of books by local writers and poets.

Acknowledgments: This work is financed by the National Culture Fund of Bulgaria under the program "Creative scholarships to support young and outstanding artists and other young professionals in the field of culture".

References

Community centre "Dobri Chintulov – 1935" official web page. 2022. https://chitalishte.info/ (in Bulgarian)

Community centre "Dobri Voinikov – 1856" official web page. 2022. http://www.d-voynikov.com/home.php (in Bulgarian)

Glogov, P., Glogova, V., Panorov, R. 2020a. Essence and principles of the philosophy of self-overcoming Philosophical experiments. Collection of philosophy, 15, "Neofit Rilski" University Publishing House, Blagoevgrad. ISSN:ISSN 1314-0477, 90-115

Glogov, P., Hariskov, K., Glogova, V., Pupaki, D., Georgieva, M., Panorov, R. 2020b. Perception and use of some philosophical concepts in teaching through theater. Philosophical Experiments, Collection of philosophy, 15, "Neofit Rilski" University Publishing House, Blagoevgrad, ISSN:ISSN 1314-0477., 41-50

National Statistic Institute. 2018. Amateur artistic creativity in community cultural centers. https://www.nsi.bg/en/content/3709/amateur-artistic-creativity-community-cultural-centers (in Bulgarian)

Stoyanov, P. 2017. Community Centers – Factor for the preservation of Bulgarian culture and traditions and their role in the development of the cultural and creative sector. Twelfth International Scientific Conference „Knowledge Without Borders" 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia, 795-800.

Topolovgrad municipality, official web page. 2022. Community centers, Libraries, Theatres. https://topolovgrad.bg/%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B0-%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8-%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8/ (in Bulgarian)

UNESCO, 2022. Bulgarian Chitalishte (Community Cultural Centre): practical experience in safeguarding the vitality of the Intangible Cultural Heritage. https://ich.unesco.org/en/BSP/bulgarian-chitalishte-community-cultural-centre-practical-experience-in-safeguarding-the-vitality-of-the-intangible-cultural-heritage-00969

Zahariev, B. 2022. The Bulgarian community center role, position, future. Chitalishta. https://chitalishta.com/index.php?act=content&rec=1165 (in Bulgarian)

THE HUNGER ARTIST BY FRANZ KAFKA: A POLITICAL STUDIES PERSPECTIVE ON ART

Irina-Ana DROBOT, Lecturer PhD
Technical University of Civil Engineering, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, Bucharest, Romania
e- ORCID: /0000-0002-2556-6233

ABSTRACT

The purpose of this paper is to understand the short story *A Hunger Artist* by Franz Kafka from the perspective of the connection between art and ideology, which belongs to the field of political studies. The reason why the author of the paper considers the ideological connection with art important is because throughout history art has been constantly placed under the pressure of ideology. Artists are never free from the demands of the mainstream ideology. Ideology is the main factor determining whether or not certain artists will be able to be present at art exhibitions, having their views be made known to the general public, and supported by the state to continue creating their works of art. Artists depend, therefore, on whether or not their art fits in with the current political views, but also with the general public's concerns and expectations. This is why the present paper will argue that the artist in the cage is a "prisoner" of the public's taste and demands, as well as of society's plans on how to mould the people's values by using propaganda and ideology, of which art becomes a simple tool to fit their purpose. While art is believed to simply be beautiful and useless, having no purpose but to be admired, the reality is that political trends use it to promote certain values and lifestyles for the people, which are believed to be necessary at a certain time. For instance, the political leaders may feel that the citizens should be more patriotic, therefore they will promote art sharing this message. Roger Scruton's perspective present in the documentary launched in 2009, *Why Beauty Matters*, showing that beauty is disappearing from the contemporary world in art, even though it is a universal human need, will be taken into account in the analysis.

Key words: Ideology, Defamiliarization, Fantasy, Trends, Beauty.

INTRODUCTION

The short story by Franz Kafka *A Hunger Artist* begins by showing right away how an artist depends on the taste of the public, on pleasing the public in order to be at the center of attention. This state of affairs can remind us of the following statement: "As man becomes what he is by fulfilling social commitments, the artist can only become an artist by entering the relations between men" (Hauser, 2016). According to Staes (2010), a common theme in Kafka's works is the portrayal of the artist as dependent on the public: "This dependence on an audience is a common trait among Kafka's artists – the trapeze artist in *First Sorrow*, Josephine in *Josephine the Singer, or, The Mouse Folk*, and the eponymous character of *A Hunger Artist*." The dependence on the public makes sense to the extent that the artist's work has to be a communication with the audience. An

artist, even if portrayed as isolated and misunderstood as a stereotype of the Romantic movement and even further on, as a neurotic, according to the approach of psychoanalysis, cannot exist unless his/ her work is shared with an audience which can sympathize with him/ her. According to Abu-Snoubar (2020, p. 159), this stereotype is part of everyday reality: "Artists are always alienated and separated from their societies, and they are often misunderstood by the common people, apart from being ill-used by the managers and businessmen. This specific artist shown in the text sacrifices himself to gain appreciation and respect."

Staes (2010) views the artist as facing two alternatives: providing the audience with true art, which "demands an intellectural response", or with entertainment. However, any of these alternatives is, in its turn, subject to the trends promoted by various elites of the respective historical times. For instance, the Middle Ages promoted art which sent a message regarding how life here is not the real one, and that we should search for fulfillment in the afterlife; Romantic poets searched for beauty in far-away, exotic, fantasy places; Modernism and Postmodernism seek to break away with the past by changing the perspective from a stable worldview to an unstable one, from a clear established view to a rebellion against all notions that had been regarded as the truth until then. The Victorian age seeks to promote the ideal of the angel in the house for women, which meant they should be good wives and hosts, and have a role to play in the domestic sphere, while for young men we had the ideal of the perfect gentleman. Charles Dickens' character Pip in *Great Expectations* tries to get to study and fit in this ideal by achieving education, by changing from a poor, uneducated boy to a real gentleman to please Estella.

Kafka's short story begins with the declining interest in the artist himself; his work is never mentioned, yet the entire interest seems to be in his own private life. Readers expect to be told by the narrator that he is a novelist, poet or painter. Instead, what is mentioned is the fact that his skill is that of fasting for the public for forty days while sitting inside a cage. From this point onward, the readers are introduced into a strange world where the life of the hunger artist is not what we expect from an artist. Even though we generally hold the stereotype of the artist as being poor, with no money to gain his living, not even for the basis needs for food and shelter, Kafka surprises us with the imagery and the course the story ends up taking. The artist sounds more and more like a circus animal, and eventually that is where he is going to end up. Yet his popularity is in constant decline, until the end. Figuratively, we could say that as an artist he depends a lot on the trends which are all subject to change. Moreover, life as an artist is risky due to the elusiveness of the artistic act. Art can be subject to interpretation and change with each coming era, as we can see from the various artistic trends and literary movements that have appeared throughout history. More still, life as an artist is subject to uncertainty, due to lack of money in this field of activity, making it a risky profession. Just making one's living as an artist is not considered sustainable, since getting enough money by selling art or exhibitions is not considered achievable. From a figurative point of view, the cage can be a symbol of showing the dependence of the artist on the trends of the times and on the taste of the public, of which he is, after all, the prisoner.

Popularity is not a long-term certainty in the life of the artists, this short story seems to remind readers.

The relevance of Kafka's short story *A Hunger Artist* today is probably just coincidental. It appeals to the reading public due to the perceived fantasy-like elements. Fantasy is a popular fiction genre nowadays, and Kafka could be classified under this label. However, these elements are also common with his own period of time, when existentialism was at its peak. The absurdity of life (Sokel, 2001) is portrayed by Kafka by using elements that create an imaginary, fantasy world. Here we can include the way the life of the artist is portrayed, in a cage, exposed to his audience. Kafka's existentialism consists in creating characters that are "at war with their societies and with themselves", going through "suffering, solitariness, alienation, and loss of identity". The artist could be called an outsider, by simply taking up a rebellious attitude against the changing ideology, not wishing to allign to it, this leading to suffering. His characters "believe in the inherent freedom of man", yet this leads them to be "hesitant to identify themselves with 'the crowd'". Why are they outsiders? "It's not that they have been rejected by the society; rather they themselves do not want to belong and have rejected the society." Yet, not living in accordance to the standards expected by the ideology of one's time leads to risks: Kafka's characters' "desire to live authentically and stress on their own self and identity become the reason of their suffering for this attitude". Why is this existentialist? The existentialism consists in the belief that "the individual is thrown into a dreadful situation in which he alone is responsible for his own choices" (Batta, 2017, p. 360). The artist continues fasting even when the public begins to lose interest. The entire situation is described in terms of a fantasy world, which becomes like a dystopia. Yet, this dystopic universe is the result of the artists' own actions and decisions. Other elements contributing to the perceived familiar fantasy-like world in Kafka's work are due to the use of expressionism, symbolism, surrealism, and modernism. From these trends, the fantasy-like elements are taken over and mixed so as to lead to the creation of a fictional world that looks like soft science fiction, or fantasy. According to Abu-Snoubar (2020, pp. 159-160), the cage can be seen as a symbol for the alienation of the artist. Kafka challenges the belief of the artist being "closely intertwined with the society and its people", portraying instead the belief that, for the artist, "being an individual refers to the act of entirely cutting one's own self off from the rest of the world around (Waterman 9)" (Abu-Soubar, 2020, p. 159). Kafka seems to show the progress towards the ideology of individualism, of liberalism, of giving freedom to the individual, and he does so by creating, through the use of symbols, a fantasy world. The artist in the cage can be seen as a surrealist element, since it allows readers to enter a fantasy world. According to Gershman (1996), "The surrealist aesthetic can be reduced to one theme: the attempt to actualize le merveilleux, the wonderland of revelation and dream, and thus to permit chance to run rampant in a wateland of bleak reality. Le merveilleux is achieved [...] through the lucidity that is a product of conviction and will bind men together in a faith against which reason must falter and ultimately succumb." From a Modernist perspective, the hunger artist refers to a "dream of autonomy": "he aspires to the kind of autonomy guaranteed by a society of artists, a group who

would provide both a market and a form of social recognition" (Moody, 2018, p. 41).

Critics' opinions vary when attempting to include Kafka's works within literary trends. However, all the features that can create fantasy worlds removed from the real one, but creating an imaginary alternative to the world we know, are selected in order to create a very distinct universe and setting for this story. Magical realism is also recalled and it can be used to make analogies with what Kafka creates in his fictional universe. Shklovsky's defamiliarization (Gunn, 1984, p. 25) can be identified in the process, as the reality is gradually made surprising and unfamiliar in Kafka's fictional worlds. A simply isolated and misunderstood artist, at odds with the changing mainstream ideology and in conflict with the public's changing tastes becomes a fantasy creature living in a cage and exposed like an animal at a circus. The image is so powerful that we could extend the interpretation given by Itkin (2021) to the alternative story of Abraham and his sacrifice of Isaac, present in one of Kafka's letters, to the story of *A Hunger Artist*: Itkin (2021) "argues for an approach to Kafka's works that does not seek to decode hidden messages in them through critical interpretation, but rather views them as experiments in world building". Therefore, the artist in this short story leads us to an alternative scenario of rebellion of the established mainstream, ideological order. Everything is upside-down. Sussman (2002, p. 128) proposes the term "the aesthetics of inversion", since, for the artist, "triumph is a successful, sustained resistance to the most basic instinct of all, for self-preservation through nourishment". While the value of health is promoted by society, the artist starves himself. His body's misery is a means of feeling good enough to expose himself to the public. Therefore, "Art, for Kafka, as personified by the Hunger Artist, is a multifaceted inversion of the values regulating bourgeois culture and economics" (Sussman, 2002, p. 129). From this point of view, the artist could be considered as a rebel against mainstream values, but also as an example of the way that beauty, with contemporary art, is no longer searched for and represented in the artistic act, as noticed by Roger Scruton in his 2009 documentary *Why Beauty Matters*.

The artist has the will but lacks the power to change the mainstream ideology by himself. For this, he needs to ally with powerful elites and groups. We notice here the insignificance of the individual facing the larger scale of ideology and its mechanisms.

In spite of its changing nature, art has been surrounding us throughout all historical ages. We could say that it is a constant, universal human need, which is why Kafka's short story is relevant at all times with respect to the topic of attitudes towards art and the changes the art and life of artists can have to go through.

STUDY AREA

The main theoretical perspective for the analysis of the theme of art in Kafka's short story *A Hunger Artist* comes from the field of Political Science, which is related to the connection between art and ideology. Further on, the paper uses the theoretical perspective offered by evolutionary theory regarding creativity as a skill needed, first of all, for man to survive, and later on, when the basic needs are ensured, to create art. This will

show the universality of art and creativity throughout the historical ages, ranging from the need to admire and create beauty to using art as a means of enforcing the values needed by ideology. With respect to the topic of art and ideology, previous research on literary studies will also be considered, to see previous analyses of various aspects of the short story, to confirm them since they support the ideas presented in this paper, or argue against them, if they are found contrary to the perspective on Kafka's short story illustrated in this paper.

MATERIALS AND METHODS

According to Squires (2013), "literature is a political act in itself". Squires (2013) underlines the fact that there is an entire tradition of literary works expressing opinions on political topics: "As modern political theorizing began with Hobbes, Shakespeare's plays represent a new beginning of political drama. The genre of utopia is essentially semi-political." Utopia applies to Kafka's *A Hunger Artist* up to the point where it refers to the vision the artist has of his own role in society. He is too idealistic in his belief that he can continue to be himself and practice art as he sees it, according to his own principles and values, and still be popular with his audience. Then, when he confronts the reality that he is no longer popular, he is faced with a dystopic world. The mixture of fantasy elements, as today's readers may perceive it, existent in Kafka's work, due to absurd, symbolist, expressionist, existentialist features, is used to portray the dystopic world of the artist where he ends up as his own utopic world clashes with the changing reality. An individual's views may or may not coincide with the mainstream values and principles that are enforced by the political ideology of the times.

The connection between literature and political thought has been noticed by political theorists themselves, since they have even started to comment on them in order to express their political beliefs: "Many twentieth-century political theorists have themselves produced literary texts, or have influenced political theory by essays rather than high and dry scientific papers and monographs, or have devoted considerable attention to and commented extensively on literary texts (from Carl Schmitt's Hamlet-essay to Martha C. Nussbaum's The Fragility of Goodness; from Richard Rorty's commentary on Orwell's 1984 to Bernard Williams' book Shame and Necessity, to cite some pieces that are now widely considered as milestones in political theory)" (Squires, 2013). Regarding Kafka's literary connections with politics, from the point of view of Political Studies, "the term 'Kafkaesque' is widely used in bureaucracy studies" (Balász, 2022). The circus in *A Hunger Artist* can be regarded as a bureaucratic institution with its own rules, to which the artist should subscribe in order to be accepted. However, his role in the circus is a minor one.

Since art, in the form of literature, paintings, architecture, etc. can be regarded as just a tool of politics to reinforce ideology, it also becomes, eventually, a means of expressing protests by artists that rebel against the mainstream ideological trends. The artist in Kafka's novel seems conflicted between being accepted by the public and being against the mainstream trends, and thus falling out of fashion and out of the public's

acceptance. The artist wishes both to stand out by not conforming to society's rules and to be accepted by the audience: "As Maurice Beebe has demonstrated at length, the archetypal artist in literary fiction is usually held between his artistic commitment to improve upon public life and his individualistic desire to stand outside society's imposed uniformity" (Staes, 2010). The result of the conflict between the artist's individuality and society's wishes is that "'the artist *as artist* must turn his back on life' and choose 'detachment' from society (Beebe 1964, 308, original emphasis)". Art is a means for the artist to express his individuality: "The central paradox for Kafka's artists is that their life in art precludes a life in the community" (Staes, 2010). Through art, Kafka's artist shows that he has managed to fit in with the ideology when he was accepted since he happened to merge with the beliefs promoted by the ideology of the time. When things change, the artist does not adapt his art and his values to the ideological change, which is why he is no longer accepted by the public. Before, it has been argued (Staes 2010), there had been a different conception of art. Art was real and demanded reflection. With the changing times, as suggested by the institution of the circus, the focus of art also changes, from serious art which gives food for thought, and asks for "an intellectual response" (Staes, 2010, p. 462) to art as entertainment, requiring only to be enjoyed. We could view this as the shift from art as serious topic, as it had been treated before Modernism, as art as a product destined for the elites, towards art as popular culture, or towards art as accessible to everyone.

According to Staes (2010), "the artist's performance is experienced as unsettling". This is because "The hunger artist's incredible ascetism, for instance, repulses his audience as much as it fascinates them. His ability to fast seems to have no limit, but his longest fasting period cannot exceed forty days because otherwise 'no one would take his trouble seriously' (Kafka 1995, 249). The public simply cannot understand the artist's endless capacity for self-denial, 'because the sight of him was too much for them' (p. 246)". Therefore, there is no beauty in the work of the artist, but simply something that makes the audience anxious. They could be made anxious in response to the work as it prompts them to look for an answer and for a meaning. The audience could also feel anxious since the artist has brought the questioning of the meaning of life on them in a manner similar to existentialist philosophy. According to Batta (2017, p. 355), existentialism means "loss of hope and loss of identity", which can be identified in the way the artist starves himself and goes through self-denial. Beauty can be seen in the black panther, which is full of life, and which replaces the hunger artist after his death. The panther is natural and a symbol of life, whereas the artist could be regarded as a symbol of death, or of anxiety. Naturally, the audience becomes drawn towards the pleasurable artistic item, rather than towards the artist whose act of fasting they need to understand through intellectual work, and which also goes against the natural instincts of life.

Scruton's (2009) perspective on beauty as being central to our feeling at home in this world and to achieving our need for spirituality can be applied to Kafka's short story. According to Scruton (2009), "Our world has turned its back on beauty and because of that we are surrounded by ugliness and alienation". He implies that

contemporary art is no longer beautiful, which means a change in ideology. Until our contemporary times, "Beauty has been central to our civilization for over 200 years. From its beginnings, in ancient Greece philosophy has reflected on the role of beauty in art, poetry, architecture and everyday life."

Scruton (2009) sets out on the task to show us that beauty matters, since it is "a universal need of human beings." Once "we ignore this need, we find ourselves in a spiritual desert." Perhaps this is why the artist is starving in Kafka's story. Since he has ignored the need for beauty, he ends up dead, both physically and from a spiritual point of view. He can eventually no longer connect to his audience and he also does not get any satisfaction from his work. The abandonment of beauty is what makes the public to eventually abandon him. Through the black panther, the audience rediscovers the universal need for beauty. According to Scruton (2009), "Artists were aware that human life is full of chaos and suffering." Beauty was the remedy for this, since a beautiful work of art has the merit of being able to bring "consolation in sorrow and affirmation in joy. It shows human life to be worthwhile." Yet, what happened with many modern artists was that they "have become weary of this sacred task. The randomness of modern life, they think, could not be redeemed by art. Instead, it should be displayed." Marcel Duchamp started this trend. His gesture of displaying a urinal and claiming it was art was satirical, and he attempted to mock the work of art together with the elitism, or the snobbery that goes into it. Similarly, the artist in Kafka's short story exposes not an everyday life object, but he goes as far as exposing himself, in an attempt to show that "everything could be art." Through this, art is no longer sacred, and it no longer could "raise us to a high spiritual or moral plane." Art changed with modern times: "Since the world is disturbing, art should be disturbing too. If we look for something sacred in art, we are out of touch with reality. Sometimes art is meant to shock us." Indeed, the artist in Kafka's short story does manage to achieve all these objectives. He represents modern art, the break with the beauty of art, and he does indeed shock his audience, which is why he gains their attention. Yet, the effect is just temporary.

The break with the sacred aspect of art remains, however, in the case of the artist, debatable. The artist's fasting could be regarded as having a religious significance. Since religion is mainly concerned with the afterlife, and not with life here, it becomes of no concern to modern man who is drawn to living life here and now, in a secular manner, and whose symbol can be the panther. Modern man is drawn towards pleasures, towards the ideology of consumerism, as in contemporary times. Regading the character of the artist, "Kafka turns Kierkegaard's ideas about spiritual inwardness and passionate attitude towards religious life into artistic inwardness and passionate attitude towards art. He also describes how devotion that these artists feel towards their art leads to their solitude and how their lives reflect suffering, doubt and despair which is similar to Kierkegaard's description of religious suffering" (Eilttä, 2000, p. 499).

Judging from a simple look and simple impression, the black panther is beautiful, while the artist who is fasting and starving is disturbing, causing the audience anxiety over the possibility of death. As the audience

sides more and more with pleasure, instead of with deep symbols and significances, the fasting artist loses their interest. The public becomes more and more free and more and more willing to enjoy the moment, without having too much to reflect, as well as to give in to their desires. Freud's pleasure principle seems to be what guides the audience enjoying the sight of the black panther and not the starving artist.

Ideology could be defined "as part of culture", and as "an integral component of human interactions and the power strategies that configure sociopolitical systems". What is more, ideology is "given concrete form [...] in order to be a part of the human culture that is broadly shared by the members of a society" (De Marrais et al 1996). We could say that "ideology is materialized in cultural activities, including literature and the arts" (Beverley and Zimmerman, 2021).

Artistic creations can be regarded as means of expressing and shaping political conceptions. The context of a certain age is made up by certain sets of values which are made up by political beliefs: "Political beliefs and actions spring from assumptions, biases and news reports. In this critical sense politics is a drama taking place in an assumed and reported world that evoked threats and hopes, a world people do not directly observe or touch" (Edelman, 1996, p. 1). The literary text, as an example of art object, is impossible to be theorized "in isolation from much larger theoretical operations" (Burniston and Weedon, 2013).

At the same time, art can be selected in order to be promoted function of whether or not it suits the present-day ideology and supports it: "In our individual society we are all artists of ife" and "we are praised or censored for the results" (Bauman, 2013).

The use of creativity can be regarded to have connection with art or with the basic needs in life, according to an evolutionary perspective. Enforcing ideology is one of the needs at the higher end of the pyramid of needs as proposed by Maslow.

Man's need for creativity has been analysed from the perspective of considering man as a problem-solving being. Problem-solving is achieved through creativity and innovation: "human 'needs' act as the stimuli to problem solving (i.e. creativity/ innovation)". Therefore, creativity is not only linked to the artistic domain, but also to the domain of basic necessity skills for survival. Creativity has become a basic need for human survival in the history of mankind because it is linked to the way man can adapt to various changes, e.g. climatic, or to the way man can create tools to suit various needs, such as needs for "food, shelter, safety, rest security, transport and so forth" (Cropley, 2019, pp. 1-2).

For Maslow, "creativity was not synonymous with art"; instead, it "can be found outside of the production works". What is more, creativity can be "expressed at every level in Maslow's hierarchy. At the highest level, creativity is how we solve the problem of self-actualisation, and we can call this transcendental creativity. In

the middle of the hierarchy, creativity is how we solve the problems of esteem and a desire to belong. We can can call this social creativity." Functional creativity is related to "solving [...] basic needs" (Cropley, 2019, p. 4).

The black panther can be regarded as solving the basic needs of the public, those related to beauty, vitality, and the natural instincts set free, together with the instinct of aggression. The panther is the opposite of the artist: it is full of life, whereas the artist was starving himself. At the same time, they are not even that different: both panther and artist could be starving, the panther could starve as it could not find victims to eat in its natural environment, and the artist would starve since he could not find the right inspiration for his work. While the panther's hunger is physical, though, the artist's is spiritual. Therefore, the main difference could lie in the fact that the panther represents the basic needs within Maslow's pyramid, and the artist represents the need at the top of the pyramid for self-actualisation and transcendental creativity. The need for spirituality can appear only later, after the basic needs are ensured. The need for beauty in art are also placed at the top of the pyramid of needs.

Why are the top needs ignored in the end of Kafka's story? Why does the audience return to the basic needs, symbolized by the panther? These are questions that set up the need for intellectual reflection. Yet, the audience in the short story does not stop to think about these aspects; they just instinctively turn away from the artist.

RESULTS

The basic needs of mankind seem to be including, leaving aside the natural instinct of eating when hungry, unlike the artist, on valuing vitality and power, as shown in the symbol of the panther, the need to search for beauty as a means of feeling comfortable within one's environment, as well as of reducing suffering, of feeling well from a spiritual point of view. Anything that is unsettling gives a feeling of anxiety, shock, all negative emotions. For a while, the artist draws attention through the shocking effect, through going against the mainstream trends, through questioning the very nature of art. Yet this all proves to be a passing trend. It is just a gesture of extreme rebellion which ends up by drawing away the audience's attention after a certain period of time.

Some trends in art can be understood only in a certain context. It can be only during at different times that the audience resonates with them. As time passes, the context can change, and the audience may feel differently, and no longer relate to certain works of art. Even beauty, which is claimed to be a universal need, has been abandoned at times with contemporary art. At some points, the old trends need to be abandoned, in an attempt to take a break from certain mindsets, with their rules and norms. Later on, other rules and norms replace these rebellious attempts as well. Defamiliarization is new and brings up a fresh perspective of seeing things only for what is a temporary duration; as time goes by, even the freshest, and most surprising perspective can

change to become a usual sight. It needs to be refreshed constantly, at certain time intervals, which is why it cannot last.

The artist in Kafka's short story could be understood as a rebel of mainstream culture, or simply as a symbol of contemporary, experimental art. He reminds of the installations which are so frequently present in art exhibitions nowadays. We can notice that art is taken from real life in both the case of the starving artist and of the black panther. Nothing is created completely from scratch. Yet the artist shows, as a human being, the need to bring some more elements into exposing himself, and in this case, it is the cage. In his case, being in a cage means being a prisoner in both literal and figurative ways, prompting the ever-present question regarding the extent to which man is free of constraints when living in society or when creating art, as there are constraints all the time. The black panther is caught and put in a cage only accidentally, as otherwise it would have roamed free in nature. To some extent, the black panther is there only to be shown to people, and the only way to do this is to take it away from its natural environment.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The extent to which the black panther embodies freedom, vitality and the natural world remains, in its own case, debatable as well. While at first sight, the black panther seems to be vibrant with life and with all natural instincts of survival, and in complete opposition with the starving artist, who seems to go against all norms of common sense and survival instincts, ultimately, the two of them are not, eventually, that different. Both panther and artist are, eventually, located in a cage, and thus, from both literal and figurative perspectives, prisoners. They are prisoners of the ideologies of art that are tied up, generally, to a certain historical context. The historical context leads to the way in which the audience relates to art and the way they understand art. Historical and ideological mindset create certain approaches to art for the members of the audience. We are all prisoners of the ideology going on at the time of our lives, and also during the geographical space we live in. Sometimes, we could find the means to still appreciate certain works of art due to their relevance to the mindset of present ages at different times than the period they were created. As an example, we could give the mixture of trends present in the short story written by Kafka, and which lead to a fantasy setting and characters that resonate with the present day's readers.

Art has, leaving ideological dimension aside, universal value. This is what ensures its flexibility, adaptablity and endurance throughout historical ages. Beauty has been a value that was considered inherent to art until contemporary times, where experimenting, defamiliarization, and shocking have taken over. Yet, even contemporary times, there are members of the audience that are nostalgic for the times when art was celebrating beauty. Many members of the audience feel out of place when viewing contemporary art that has rebelled against the standards of beauty. Eventually, the dilemma of how to appeal to the audience remains the one related to the question of whether we should search for beauty or not in art. Art can be given elusive,

variable, age-dependent definitions, up to a certain point. The definition of art has also been questioned in contemporary times, which adds up all the more to the dilemma of understanding what values are important in art. Since bringing fresh perspectives in art is subjected to a limited time frame, as the audiences ends up by finding a shocking, innovative perspective getting old quite fast, art becomes open to changes. It is subjected to change, just as the audience's taste is subjected to the same process. Both audience's tastes in art and the artists' activities are controlled by the ideologies of the times. We cannot break free from the ideologies imposed on us at certain times. The artist in the short story realizes he can never be free. He needs to take into consideration his wishes, his preferences, but he depends a lot on those of the audience and, before everything, on those imposed by the state through ideologies. Art is simply a practice that is under the control of the mindset and values belonging to a certain ideology. The individuals may or may not subscribe to a certain ideology, deep down, however. Yet, those who do need to be taken into account in the way art is created, to address them.

Ultimately, we cannot live outside the ideological demands of our society. We need to adapt to the rules and constraints of the culture, times and ideologies we live in. This can be regarded as a side of the survival instinct.

CONTRIBUTION

The author of the paper has developed on the ideological dimension of art and applied the analysis to Kafka's short story *A Hunger Artist*, considering it the main focus of the story.

BIBLIOGRAPHY

Abu-Snoubar, T. K. (2020). Symbolism and the Alienation of the Artist in A Hunger Artist. *世界文学研究论坛*, 158.

Balázs, Z. (2022). Political Theory and Literature. Abstract. ECPR General Conference, University of Innsbruck, 22-26 August. Retrieved from: https://ecpr.eu/Events/Event/SectionDetails/1203

Batta, A. (2017). Franz Kafka and Existentialism. Literary Herald, www.TLHjournal.com, vol. 3, issue 1. Retrieved from: http://tlhjournal.com/uploads/products/51.dr.ajoy-batta-article.pdf

Bauman, Z. (2013). *The art of life*. John Wiley & Sons.

Beebe, M. (1964). Ivory Towers and Sacred Founts. The Artist as Hero in Fiction from Goethe to Joyce, New York University Press, New York.

Beverley, J., & Zimmerman, M. (2021). 1. Literature, Ideology, and Hegemony. In *Literature and Politics in the Central American Revolutions* (pp. 1-28). University of Texas Press.

Burniston, S., & Weedon, C. (2013). Ideology, subjectivity and the artistic text. In *On Ideology* (pp. 199-229). Routledge.

Cropley, D. H. (2019). *Homo problematis solvendis–problem-solving man: a history of human creativity*. Springer.

DeMarrais, E., Castillo, L. J., & Earle, T. (1996). Ideology, materialization, and power strategies. *Current anthropology*, *37*(1), 15-31.

Edelman, M. (1996). *From art to politics: How artistic creations shape political conceptions*. University of Chicago Press.

Eilttä, L. (2000). Art as religious commitment: Kafka's debt to kierkegaardian ideas and their impact on his late stories. *German life and letters*, *53*(4), 499-510.

Gershman, H. S. (1966). Toward defining the surrealist aesthetic. *Papers on Language and Literature*, *2*(1), 47.

Gunn, D. P. (1984). Making art strange: a commentary on defamiliarization. *The Georgia Review*, *38*(1), 25-33.

Hauser, A. (2016). Propaganda, ideology and art. In *Aspects of history and class consciousness* (pp. 128-151). Routledge.

Itkin, A. (2021). Kafka's Worlds. *The German Quarterly*, *94*(4), 493-508.

Kafka, F. (2015). *A Hunger Artist and Other Stories*. Oxford University Press.

Moody, A. (2018). *The art of hunger: Aesthetic autonomy and the afterlives of Modernism*. Oxford University Press.

Scruton, R. (2009). *Why Beauty Matters*. Documentary. Directed by Louise Lockwood and written and presented by the philosopher Roger Scruton.

Sokel, Walter H. (2001). The Myth of Power and the Self: Essays on Franz Kafka. Detroit: Wayne State University Press.
Squires, J. (2013). *Gender in political theory*. John Wiley & Sons.
Staes, T. (2010). "Only Artists Can Transfigure". Kafka's Artists and the Possibility of Redemption in the Novellas of David Foster Wallace. *Orbis Litterarum*, *65*(6), 459-480.
Sussman, H. (2002) Kafka's Aesthetics: A Primer: From the Fragments to the novels. In Rolleston, J. (Ed.). *A companion to the works of Franz Kafka*. Camden House, pp. 123-149.
Waterman, Arthur E. (1961). "Kafka's 'The Hunger Artist.'" CEA Critic, vol. 23, no. 3: 9-9.

INTELLIGENT AND SUSTAINABLE SMART HEALTHCARE APPLICATION BASED DEEP LEARNING IN CLOUD-CENTRIC IOT

Kamel Maaloul
Informatique department, LIAP Laboratory, El-Oued University, Algeria
Lejdel Brahim
Computer science department, university of El-Oued, Algeria.

ABSTRACT:

The creation of smart cities, which serves as a critical enabler for the development of next-generation intelligent systems to enhance security, dependability, and efficiency, is responsible for recent advancements in information technology. The healthcare sector benefits and provides a variety of patient information management strategies in an effort to raise the standard of healthcare services. Internet of Things (IoT) in a cloud computing environment is necessary for the futuristic sustainably computing solutions in e-healthcare applications. With the use of clustering algorithms, the energy used during data transit from IoT devices to cloud servers can be significantly decreased. An innovative Oppositional Glowworm Swarm Optimization (OGSO) algorithm-based clustering with Deep Neural Network (DNN) model for remote healthcare systems is presented in the current study piece. In this study, the Cluster Heads (CHs) were chosen from the available IoT devices using the OGSO algorithm. The chosen CHs send the information to a cloud server, which then runs a DNN-based classication procedure for medical diagnosis. To predict the degree of disease severity among students, a thorough simulation analysis was conducted using healthcare data provided from a student perspective from the UCI repository and IoT devices.

Keywords: Smart Cities; IoT devices; DNN ; Clustering, Dataset ; deep learning; Healthcare .

REPURPOSED DRUGS IN NANO-BASED APPROACH FOR COMBATING COVID-19: A HOPE FOR NEW MEDICINE FROM AVAILABLE PRODUCTS

K.R.Padma
Assistant Professor, Department of Biotechnology, Sri Padmavati Mahila VisvaVidyalayam (Women's) University, Tirupati,AP.
Orcid no:0000-0002-6783-3248
K.R.Don
Reader, Department of Oral Pathology and Microbiology, Sree Balaji Dental College and Hospital, Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India email id
Orcid No: 0000-0003-3110-8076.

ABSTRACT

Today whole universe is fighting with deadly COVID-19 which has become the challenge as it is spreading at a faster rate. The existence of such deadly infectious diseases is day by day increasing the mortality rate globally. However, currently no drugs are available in treatment of this pandemic disease, conventional medicine might provide better results. Currently in beginning of 2019 drugs such as hydroxychloroquine which is an anti-parasitic drug was used to treat the severe acute respiratory distress syndrome. Since in many it resulted in adverse effects, repurposing of drugs with interactions of nanoparticles and later delivery might mitigate the virus load at maximum and diminish the adverse effects on organs/tissues. Therefore, our article primary focus is on nano-based DNA & mRNA vaccines applications in treatment which can act as potent antiviral agents. The nano-based approach might provide fruitfulness in combating COVID-19. However, tools of nanotechnology in inactivation of SARS-CoV-2 need to be explored. The nanomaterials based drugs directly delivered to the pulmonary region must not allow the binding of SARS-CoV-2 onto angiotensin-converting enzyme 2 (ACE2) receptors and inactivate the release of viral S protein. Distinct comprehension on nano-immunity could help us to construct materials for immune alteration, either instigating or suppressing the immune response. Therefore, nanoapplications not only utilized for prevention but possess therapeutic potential, and also have significant roles in diagnostics. In summation, application of nanotechnology is significant in battling against COVID-19 and will be given priority for future pandemics. Hence, our review provides new hope to readers, researchers on nanomedicine for fighting against corona virus.

Keywords: Nanoparticles, Conventional medicines, mRNA vaccines, Hydroxychloroquine Nano-based approach.

USAGE OF 3D-PRINTING IN BIOLOGY CLASSROOM

EQBAL RADWAN
ORCID ID: 0000-0001-5720-095X
Department of Biology, Faculty of Science, Islamic University of Gaza, Gaza Strip, Palestine
Directorate of Education-East Gaza, Ministry of Education and Higher Education, Gaza Strip, Palestine
AFNAN RADWAN
ORCID ID: 0000-0002-2257-7818
Faculty of Education, Islamic University of Gaza, Gaza Strip, Palestine
WALAA RADWAN
ORCID ID: 0000-0003-2268-7643
Faculty of Education, Ummah Open University, Gaza Strip, Palestine

ABSTRACT

When Biology education gives students real-world encounters that mirror professional techniques and approaches that deal with challenges important to their lives and communities, it works best. These teaching experiences can be improved with digital fabrication which becoming more transdisciplinary. The process of creating objects digitally so they may be produced using tools like 3D printers, laser cutters, and Computer Numerical Control machines. These kinds of tools have been extremely expensive and challenging to obtain, but recent improvements in technology design have been complemented by falling costs. In this review, we first lay the theoretical and historical groundwork for the pedagogical use of digital manufacturing to improve learning. Because 3D printing is a form of technology that is becoming increasingly sophisticated, accessible, and affordable, we especially chose to concentrate on it. Only 25 publications in total that attempted to study the advantages for student learning were found after we conducted a systematic analysis of the last 15 years' worth of literature that described the use of 3D printing in biology education. It was difficult to draw general conclusions on student learning in relation to utilizing or making 3D-printed models in the context of biology education, despite the fact that the pedagogical value of student-driven creativity is highly supported by educational literature. To comprehensively study the effects of student-driven innovation at the nexus of biology and engineering or computer science education, more research is required.

Keywords: Biology education, 3D-printing, 3D-printer, students, Computer Numerical Control (CNC) machines.

TWO-BODY TOP-QUARK DECAY IN A CIRCULARLY POLARİZED LASER FIELD

R. Chahri
Polydisciplinary Faculty, Laboratory of Research in Physics and Engineering Sciences, Team of Modern and Applied Physics, Sultan Moulay Slimane University,Beni Mellal, 23000, Morocco.
S. Mouslih
Polydisciplinary Faculty, Laboratory of Research in Physics and Engineering Sciences, Team of Modern and Applied Physics, Sultan Moulay Slimane University, Beni Mellal, 23000, Morocco.
2Faculté des Sciences et Techniques, Laboratoire de l'Ingénierie en Chimie et Physique de la Matière (LICPM), Beni Mellal, 23000, Morocco.
November 5, 2022
M. Jakha
Polydisciplinary Faculty, Laboratory of Research in Physics and Engineering Sciences, Team of Modern and Applied Physics, Sultan Moulay Slimane University, Beni Mellal, 23000, Morocco.
B. Manaut
Polydisciplinary Faculty, Laboratory of Research in Physics and Engineering Sciences, Team of Modern and Applied Physics, Sultan Moulay Slimane University,Beni Mellal, 23000, Morocco.
S. Taj
Polydisciplinary Faculty, Laboratory of Research in Physics and Engineering Sciences, Team of Modern and Applied Physics, Sultan Moulay Slimane University,Beni Mellal, 23000, Morocco.

ABSTRACT

In this paper, we have investigated the two-body decay of the top quark ($t \rightarrow q\ W+$) in the presence of a circularly polarized laser using the electroweak theory framework. To use the lowest-order Dirac-Volkov formalism, we have analytically established the expression for the laser-assisted total decay width of the top quark. The top quark is distinct from all other fermions due to its high mass and short lifetime ($\tau t \simeq 5 \times 10{-}25s$), and it decays rapidly almost exclusively into a light quark and a W gauge boson. Through all of these properties, the top quark can reveal new details about the standard model and possibly about new physics. We have analyzed the dependence of the total decay width of the top quark, the decay width ratio, the lifetime, and the branching ratios on the parameters which characterize the laser. The results indicate that the laser has a decreasing effect on the decay width of the top quark. Therefore, a prolongation of the lifetime, and this behavior is explained by the quantum Zeno effect. More importantly, we find that a laser with an appropriate frequency and electric field amplitude leads to a modification of the branching ratios either by the enhancement of the ($t \rightarrow b\ W+$) mode or the suppression of the ($t \rightarrow s\ W+$) and ($t \rightarrow d\ W+$) modes.

Keywords: Electroweak Theory, Top-quark Decay, Laser-assisted, Lifetime, Branching Ratio.

References

[1] S. J. Müller, C. H. Keitel, and C. Müller. Particle production reactions in laser-boosted lepton collisions. Physical Review D, 90(9):094008, 2014.
[2] R. Chahri, S. E. Asri, S. Mouslih, M. Jakha, B. Manaut, and S. Taj. Relativistic elastic scattering of a muon neutrino by an electron in an elliptically polarized laser field. arXiv preprint arXiv:2208.05048, 2022.
[3] M. Jakha, S. Mouslih, S. Taj, Y. Attaourti, and B. Manaut. Influence of intense laser fields on measurable quantities in w–boson decay. Chinese Journal of Physics, 77:1156–1167, 2022.

RISK AND PROTECTIVE FACTORS OF MENTAL HEALTH PROBLEMS IN UNIVERSITY STUDENTS

Farrah Iqbal

ABSTRACT

The university years are so much mentally and educationally demanding than practically any other phase of someone's life in which students are confronted with a lot of challenges at this point including stresses and obstacles that present a variety of physical, mental, and emotional problems which makes them more vulnerable to becoming afflicted with mental illness (Saleem & Mahmood, 2013). Therefore, the current study is aimed at examining the association of social intelligence, rejection sensitivity, self-silencing and mental health problems. Moreover, it also aimed at examining the mediating role of rejection sensitivity and self-silencing in the relationship between social manipulation and mental health problems in 240 undergraduate university students with the age range between 18-25 years. Measures used in this study included the Social Intelligence Scale, Rejection Sensitivity Scale, Self-silencing Scale and Depression Anxiety Stress Scale and Demographic Information Sheet. Findings showed that Social manipulation, rejection sensitivity and self-silencing are positively significantly associated with mental health problems in university students. Moreover, Rejection sensitivity and self-silencing significantly fully mediates the relationship between social manipulation and mental health problems. Results of this study will create awareness about risk and protective factors of mental health problems and will help mental health practitioners and university counselors to understand the factors underlying mental health problems in university students to reduce those problems before it turns into serious disorders in their later life. It was concluded that social manipulation, rejection sensitivity, self-silencing contributes to mental health problems in university students, therefore these problems should be identified in students and interventions can be done to reduce these problems affecting student’s personal and academic life.

Keywords: Rejection sensitivity, self-silencing, social intelligence, social manipulation, mental health problems, university students

TOPENG ENDEL TRADITIONAL DANCE IN THE DEVELOPMENT OF DAN PRESERVATION OF TEGAL'S SPECIAL ARTS

Windy FATMAWATI
UIN KH. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID: 0000-0002-2087-6646

ABSTRACT

The mind problem of this study is about why the *Topeng Endel* traditional dance as a unique art from Tegal needs to be preserved. The purpose of this study was to identify the culture of the typical *Topeng Endel* traditional dance of Tegal in an effort to preserve it as a wealth owned by the Indonesian nation. This research method uses a library approach sourced from books and journals according to the topic and research focus. The result of the literature review in this study is that the *Topeng Endel* traditional dance was created by Mrs. Darem, a native of Dukuhwaru, Tegal as a unique and distinctive cultural heritage and has a deep meaning. People who think that the *Topeng Endel* traditional dance is important, have become observers of the Endel Mask dance. Efforts to preservjje the *Topeng Endel* traditional dance by improving the quality of the performance, adding instruments, and increasing the performance area. Providing support from the government in art festivals both at the provincial and national levels with the aim of preserving the culture of the archipelago. The inhibiting factors include the lack of funds, a lot of equipment that has been purchased by art collectors, therefore this culture needs to be preserved so that it still exists in a pluralistic society.

Keywords: *Topeng Endel*, Tegal, dance, preservation

DECIPHERING THE INCREASING VALIDITY OF THE URBAN CEMETERIES IN BANGALORE

Vipula PC,
Assistant Professors, Department of Media Studies, Kristu Jayanti College, India
Neerej Dev
Assistant Professors, Department of Media Studies, Kristu Jayanti College, India

ABSTRACT

When the experience of death confronts the face of the viewer, no concession is offered to emotional sensitivity, and there is no use of abstraction or metaphor to signal what has taken place. However, there exist divergent views put forth by diverse religious practices, who often converge on the theology of burial of the dead as a pathway that ascends towards a peaceful afterlife. Cemeteries in densely populated cities are becoming places frequented by both the living and the dead, necessitating a more complex method of planning. This research investigates the reasons behind the contemporary planning and management initiatives for cemeteries in Bangalore and how the paradigm of metropolitan planning is balancing the diverse set of social, cultural, and environmental expectations. Illustrating the contestation from these concurrent contrasting interpretations, this paper concludes that emotional, cultural and religious considerations must be given to balance the many demands and expectations of a cemetery's purpose and use when initiatives and policies are implemented.

Keywords: Cemeteries, Urban planning, multicultural society, public space

AFFILIATED INSTITUTION: BHAGAT PHOOL SINGH WOMEN'S UNIVERSITY, INDIA

Tannu Panchal

India's New Industrial Relations Code and its Impact on Labor Law

ABSTRACT

The Industrial Relations Code (IR Code) was in 2020 and received the President's assent on September 28. However, the effective date of commencement is still pending as the government is working to finalize implementing rules for the Code and there needs to be agreement among the states.

Labor is a concurrent subject under the Indian constitution, meaning it can be legislated on by both federal and state governments.

On September 29, the government amalgamated the following existing legislative Acts under the IR Code:

- The Industrial Disputes Act (ID Act), 1947
- The Industrial Employment (Standing Orders) Act, 1946
- The Trade Unions Act, 1926

The IR Code is one of four new labor codes introduced for the purpose of simplifying and consolidating the country's matrix of labor laws, which in turn will make it easier to comply with for foreign investors and the private sector.

Altogether, the four codes look at introducing uniformity in rules and regulations relating to wages, industrial relations, social security, and occupational safety and health to be in line with international best practices.

Rationale behind the Industrial Relations Code

The main purpose of the IR Code is to benefit, both, employers and employees by:

- Streamlining the dispute resolution mechanism.
- Protecting fixed-term employees, that is, those employees who have been contracted to work for a specific period of time.
- Ensuring implementation of standing orders by large industrial establishments.
- Initiating a re-skill fund for retrenched employees.
- Enforcing strict penalties to avoid non-compliance.
- Enabling a business-friendly environment as the Code provides for a single negotiating body and greater flexibility to employers to make operational decisions. This may prevent industrial disputes, for example, from being mediated by multiple stakeholders and intervened into by vested interests.

Amending old definitions

Industry

An industry refers to any systemic activity between employers and workers for the purpose of production, supply, or distribution of goods and services, regardless of whether or not this activity is pursued with the motive of profit or capital investment. Hospitals, educational, and scientific institutions now come under industry as per the new definition.

Worker

The following are now included within the new definition of worker:

- Working journalists as defined under the Working Journalists and other Newspaper Employees (Conditions of Service) and Miscellaneous Provisions Act, 1955
- Sales promotion employees as defined under the Sales Promotion Employees (Conditions of Service) Act, 1976

Employer

The following are now included within the new definition of employer:

- Contractors
- Legal representatives of deceased employers
- Manager of a factory, so named as per the definition given by the Factories Act, 1948
- Manager or managing director of any establishment who is in full control of it and is entrusted with it

Industrial dispute

This definition is expanded to include any dispute or difference arising between an individual worker and employer that relates to discharge, dismissal, retrenchment, or termination of such worker within the ambit of the Code.

VIRTUAL DIGITAL ASSISTANTS' USE: A STEP TO REDUCE/PREVENT STRESS IN THE SOCIETY

Ismail Olaniyi MURAINA
Department of Computer Science, College of Information and Technology Education
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria
Orcid: https://orcid.org/0000-0002-9633-6080
Wasiu Olatunde OLADAPO
Department of Computer Science, Faculty of Science
Lagos State University, Lagos Nigeria
Solomon Onen ABAM
Department of Science and Technical Education, Faculty of Education
Lagos State University, Lagos Nigeria
Bashir Ayinde OYENIRAN
Department of Science and Technical Education, Faculty of Education
Lagos State University, Lagos Nigeria

ABSTRACT

The terms 'Virtual Digital Assistant' is used as an intelligent application that can perform tasks or make available several services for persons responding to inquiries. Different virtual digital assistants with different tasks, some virtual digital assistants can understand and respond to human speech. So, users may use voice commands to request virtual assistants Apps to answer certain questions, control media players, handle email messages, and organize meetings. Virtual digital assistants improve researcher productivity through directing routine tasks of the researcher and also by making information available from different online sources to the researcher. It has turned out to be smarter than ever for the users because it allows individuals to be alerted to some tasks, help to detect intent, pick out vital information, automate a series of processes, and deliver personalized responses. This paper reviews some common virtual digital assistants available for Apple, Microsoft and Android devices. Select the best applications (Apps) that can be used to manage virtual AI/Digital assistants; differentiate between the virtual assistant and virtual AI/Digital assistants and explains what can be done with virtual assistants and virtual AI/Digital assistants to explore their fullest potentialities. The study employs the review design approach (specifically, State-of-the-art review) where we search for current literature relevant to virtual assistants/virtual AI/Digital assistants applications, searches are carried out using Google search, web-of-science, research-gate, and academia, The literature collected ranged from 2020 to 2022 with special attention to the keywords like "Virtual Assistants", "Virtual Assistant Apps", "Virtual AI Assistants" and "Virtual Digital Assistants". Results show that virtual digital assistants can be used to correct or prevent certain stressful conditions like depression and isolation/loneliness by playing music, interacting with the phones - to do a series of tasks including asking questions; it is possibly used to schedule a meeting, alerts us on agendas and routines and the likes. All these functions exhibited by virtual assistants' Apps pave the ways for people to manage their health because they have more time to relax while carrying out some tasks with just a click on their phones. Therefore, virtual ai/digital assistants are mainly to reduce stress, feel happy and prevent other psychological disorders before it gets out of hand. Hence, using these ai/digital assistants' devices cannot replace personal assistants, as some people believe, but to enhance

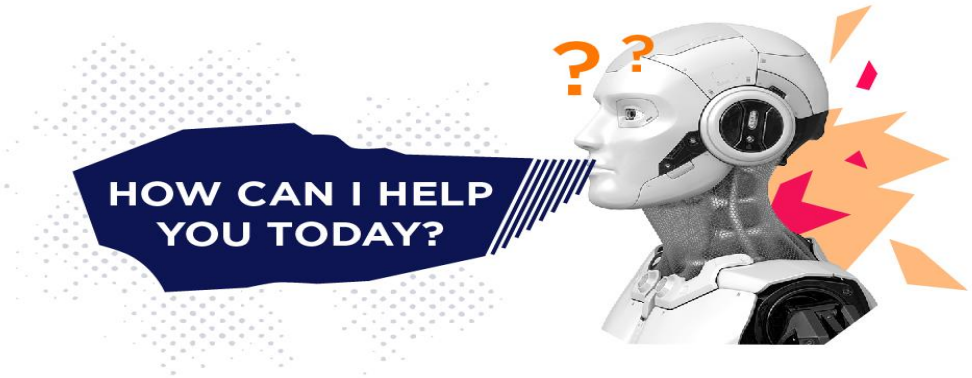
and make life better for everyone.

Keywords: Virtual Assistants, Virtual Digital Assistants, Personal Assistants, Virtual Assistants Apps, Stress

Introduction

Virtual digital assistants are artificial intelligence-based systems that offer numerous helps to ease tasks. They (Virtual digital assistants) are tools used by people for the purpose to enhance tasks for people but not that they are created to replace people. They are only invented to assist human in carrying out daily activities and responsibilities. Though, the application of this technological innovation is not new again yet its relevance across to different works of life are very naïve. To Rotimi-Williams, Auwal & Daniel (2019), virtual assistants' intelligent software are agents that their activities are attached to voice command. They went further to highlight that some sort of virtual assistants employed that synthesized voices to interpret the human voice and also respond to the voices. The technology behind the virtual assistants helps virtual assistants to ask questions, control home automation appliances, play media playback with voice, alert or remind researchers the time to carry out certain tasks as planned, schedule the time of meeting for collaboration with peers and webinars or conferences. Virtual assistants are software program designed to interact with people in a natural manner to answer questions, follow conversation, keep tract of schedule, and accomplish different tasks (European Commission, 2018). The use of virtual A/digital assistants is beneficial to end users more because it does not require writing codes or commands to do so only with voices(Such as Apple Siri) or texts (Google assistant).

According to Zhuo (2016), a virtual or digital assistant is an application program that can help people to carry out tasks electronically to relieve them from stress. It was also noted that talking to artificial intelligent agents are expected to become an important and useful to human interaction with a series of devices nowadays. Among the services rendered by virtual assistants include: setting alarm for researchers or whoever wishes, scheduling a meeting for researchers and scholars, shopping lists, playing TV shows, business conversation assistance, citizens versus government relationship enabler, and other customer services. As Dang, Wang & Pan (2013), put that an automated online assistant reduced the burden of a human-staffed call center by 30%



Different between Virtual Assistant and Virtual AI/Digital Assistant

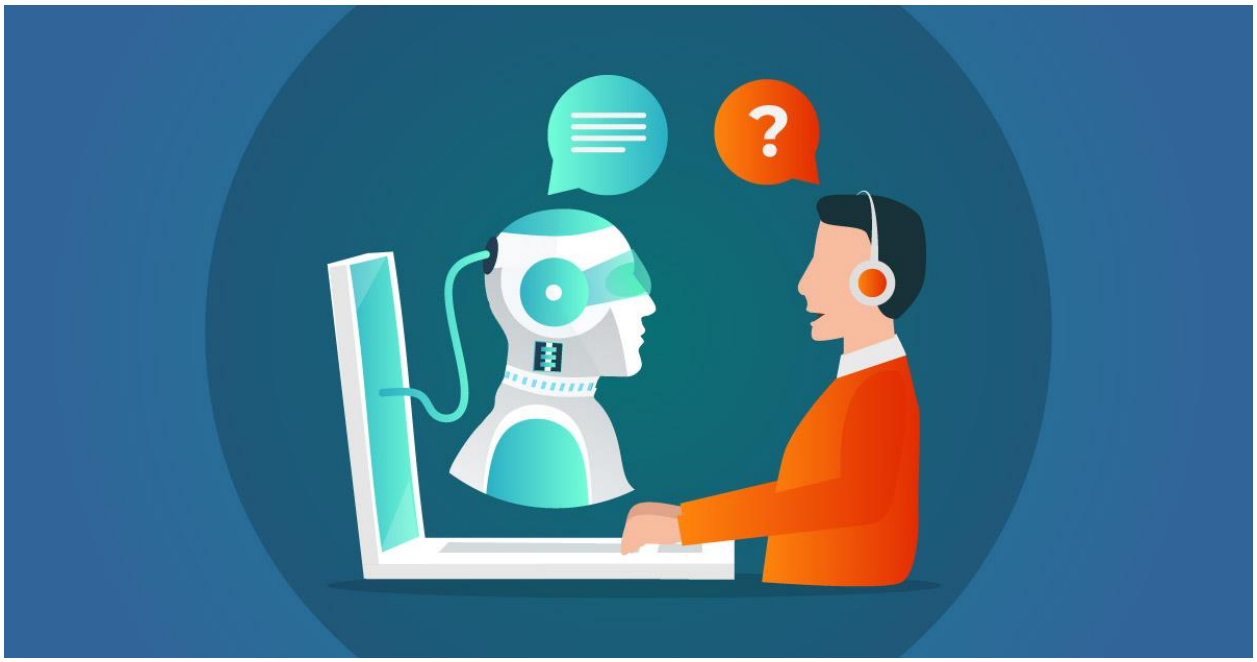
A virtual assistant is an individual who provides administrative services to clients while working from a remote location. Randy Duermyer, (2022) defines a virtual assistant as a person who provides support services to a business from a remote location

Virtual AI or Digital assistant is an application program that understands natural language voice commands and completes tasks for the user. This is a technology or a device or piece of software that can perform basic tasks and answer some questions in resonse to spoken natural language, often follow a command or prompt (Dictionary.com, 2022)



Examples of some common virtual AI/digital assistants

S/N	Virtual AI/Digital Assistant	What they do?
1	Apple's Siri	This is an easy way to make calls, send text, use apps, and get so many things done with just the voice. It can as well do the following: knowledge and answers, smart home, everyday tasks, navigation and maps, music and podcasts, TV and movies
2	Amazon's Alexa	This is a virtual AI/digital assistant technology from Amazon that is largely based on polish speech synthesizer named Ivona. It is capable of voice interaction, music playback, making to-do list, setting alarms, streaming podcasts, playing audio-books, and providing weather, traffic, sport, and other real time information like news
3	Google Assistant	This assistant type offers commands, voice searching, and voice-activated device control, letting you complete a number of tasks. It is designed to give conversational interaction, so it can control your devices and smart home
4	Microsoft's Cortana	This virtual AI/Digital assistant developed by Microsoft uses Bing engine to perform tasks such as setting reminders and answering questions for the user. It can help managing calendar email, join meeting and do many more
5	IBM's Watson	This IBM type of virtual AI/Digital assistant is a data analytics processor that uses natural language processing, a technology that analyzes human speech for meaning and syntax. It performs analytics on vast repositories of data that it processes to answer human-posed questions, often in a fraction of second



Benefits of Virtual Assistant

- Reduce operating/labour costs: They can provide inexpensive (Not to pay tax, holiday leave, workers' compensations, medical benefits) yet invaluable services ()
- Greater work efficiency: Most people are effective when they can assign part of writing, research or design to assistants, allowing them to focus on editing and delivery

- A healthier, more flexible work environment: Letting assistants work from wherever they are can have a tremendous impact on employee wellness
- Increased productivity: Virtual assistants work differently without the distractions of the office environment, so there is high rate of focus and dedication to work
- Increased flexibility: Virtual assistants can work at different zones

Benefits of Virtual AI/Digital Assistant

- Emotional expression: Nonverbal clues such as an eye roll and other facial or physical emotions in face-to-face communication that might can hinder expressions and emotions are reduced or removed
- Services extension: Virtual AI/Digital assistants make being everywhere in the world possible which extends connectivity
- Time saving: It can save time without being tired and on time delivery of services
- Accessibility: It gives room for organization to interact with their customers 24 hours a day, seven days a week
- Well controlled communications: Using virtual AI/Digital assistants give full control over the established communications with their customers

Related Literature

Different people with different perception towards Virtual Assistant and virtual AI/digital assistants use and its relevance in research and other field of study

Imrie & Bednar (2013), reported ways in which new technology could be harnessed to create an intelligent virtual personal assistant with a focus on user based data. Looking at examples of intelligent programs with natural language processing that were currently available, with different categories of support, and examined the potential usefulness of one specific piece of software as a VPA; this engaged the ability to communicate socially through natural language processing, holding and analysing data within the context of the user. It was suggested that new technologies might soon make the idea of virtual personal assistants a reality. Experiments conducted on this system, combined with user testing provided evidence that a basic program with natural language processing algorithms in the form of a VPA, with basic natural language processing and the ability to function without the need for other type of human input (or programming) might be viable.

Currie, Harvey, Daryanani, Augusto, Arif & Ali (2016), carried out a study on the use of intelligent virtual systems, some of which cover use in higher education for student support. Their focus was on the development and testing of the technology to identify potential uses to support students. The results gotten

was limited, the potential for further development was acknowledged. Likewise, Eisman, Lopez & Castro, (2012), reported that the University of Granada developed a virtual assistant for their university website, to provide help for users in finding "not only the information that they are looking for, but also some related information which could be of the highest interest". Their argument was that users often waste time looking through websites when using traditional menu or keyboard methods. Their findings which was based on the use of virtual assistants showed that there were very promising, but the team acknowledged that further work was required, including addressing the issue of the virtual assistant's facial expressions

The rise in the awareness and the use of virtual assistants is based on its simplicity and timing. Research showed that some tasks that might have been handled by a physical personal assistant or secretary in the past can be solved using virtual or digital assistants. Some of the instances are: looking up phone numbers, placing calls, taking dictation, reading text or email messages aloud, anticipating requests, and reminding the end user about appointments and many more. Today, virtual or digital assistants were built with more advanced cognitive computing technologies that allowed a virtual or digital assistant to understand and carry out multi-step requests and perform more complex tasks. According to Zhuo (2016), listed some functions or capabilities of virtual assistants which include searching, sensing, exploring, adapting, communicating, analyzing, solving, negotiating deciding, and learning

There are numerous benefits that researchers can derive from the use of virtual or digital assistants. The main chief among them is being timely. Research does require more time, so the task of virtual assistant is to act on behalf of the researcher by researching for researchers' competitors, select keywords for an article or articles and many more. Another cogent point is concentration; in this if the virtual assistants can handle some tasks, it will give the researcher chances to concentrate on another crucial tasks to hasten the research activities. Eventually, this will lead to a greater performance of the scholars or researcher and be able to finish the research processes within the speculated time. Research conduct is money intensive, the use of virtual assistants saves researcher excesses on getting some tasks done, because virtual assistants do not require insurance only based computer and networks connectivity. At the end, it will lead to the successful research conducting

Conclusion

The introduction of a virtual digital assistant to supplement our daily works or tasks is considered to be desirable. This technology is now to be used to augment every individual in different fields to support their services and also some aspects of the role of very busy persons. Ultimately, the success of the implementation or use of virtual AI/digital assistants is numerous but the standing out of these is to reduce or prevent people from being stressed. So, this study establishes the use of any kind of virtual AI/digital assistants to engage in less hideous and herculean tasks that we expose day in day out which can result to unhealthy life styles.

References

Anthony O'Donnell (June 3, 2010). "Aetna's new "virtual online assistant." Insurance & Technology. Archived from the original on June 7, 2010.

Currie, E; Harvey, P. H; Daryanani, P; Augusto, J. C; Arif, R & Ali, A (2016). An investigation into the efficacy of avatar-based systems for student advice; EAI Endorsed Transactions

Dang, Q., Wang, T., Pan, P. (2013) An Intelligent agent to assist student learning introductory programming. *Higher Education Academy (HEA) STEM (Computing) Learning technologies workshop* www.new1.heacademy.ac.uk/assets/documents

Eisman, E. M., Lopez, V, Castro, J.L. (2012) A framework for designing closed domain virtual assistants. *Expert Systems with Applications*, 39, 3135 - 3144

European Commission, (2018). The rise of Virtual Personal Assistants; Digital Transformation Monitor

Imrie P, and Bednar P. (2013). 'Virtual Personal Assistant', in: Martinez M. and Pennarolaecilia F. (editors). ItAIS 2013. Proceedings of 10th Conference of the Italian Chapter of AIS, 'Empowering society through digital innovations', Università Commerciale Luigi Bocconi in Milan, Italy, December 14th, 2013. ISBN: 978-88-6685-007-6

Kongthon, Alisa; Sangkeettrakarn, Chat chawal; Kong young, Sara woot; Haruechaiyasak, Choo chart (1 January 2009). Implementing an Online Help Desk System Based on Conversational Agent. Proceedings of the International Conference on Management of Emergent Digital EcoSystems. MEDES '09. New York, NY, USA: ACM. pp. 69:450-69:451.

Pilato, G., Pirrone,R., & Rizzo, R. (2008) A KST-system for student tutoring. *Applied Artificial Intelligence*, 22(4), 283 - 308

Rotimi-Williams, Bello; Auwal, Shehu Ali & Daniel, Adebiyi Olubummo (2019).Virtual Assistant in Business: A Primer; Asian Journal of Mathematical Sciences

*Soofastaei, Ali (2021).*Introductory Chapter: Virtual Assistants

Taylor Martin; David Priest (September 10, 2017). "The complete list of Alexa commands so far." CNET. Retrieved December 10, 2017.

Zhou, Zehai (2016). A Framework for Virtual Assistants: An exploratory study; *International Journal of Social Science and Business Vol. 1 No. 4; December 2016*

A STUDY OF CULTURAL TOURISM FOCUSING INDIA

Avni Kritika
LLM Student, School of Law, Galgotias University, Plot No. 2, Yamuna Expressway, Sector 17 A, Greater Noida –20320, India

ABSTRACT

India one of the world's oldest civilizations has both incredible intangible and tangible heritage which plays a vital role in the country's overall development. Tourism in India because of its richness in culture and heritage has always been a factor of its potential growth and thus, the tourism industry got a boom. The history of Indian civilization is one of the major factors that attracts foreign tourist from time immemorial who often come here in search of knowledge about the culture and the heritage it has. The culture tourism deals with the commitment of a traveller to the culture of a country specially about the lifestyle, tradition, manner in which the individual of those country are living or they had their history allied with the architecture, art religion, spirituality and other way of life.

India is a vibrant country with wonders from the top most Himalayas to the bottom Kanyakumari. Every part of this country holds some historical and cultural backdrop where one can rejoice and indulge itself. Thus, we can say that the culture tourism is a way to enhance the financial status of a country at the end achieving economic development by attracting tourists from foreign land and acting like a host as well as creating a network in the country that help these tourists to understand and look up on the culture and heritage the land holds by offering them an easy network to explore. The "Incredible India" movement launched by the Ministry of Tourism (MoT) has increased the cultural tourism in India and henceforth developed Indian cultural tourism.

Over the years, India has been ruled by several people, and each of them has had an impact on Indian culture. One may witness the influence of other traditions in all the aspects like food, dance, languages, customs, festivals and so on. Because of the influences of all these varied civilizations, India has a rich and diverse heritage. This cultural diversity significantly contributes to India's positioning as the top destination for cultural tourism, which helps the country attract more visitors.

Thus, researcher wants to highlight the importance of cultural tourism in India and what the government is initiating to promote it at a greater extent. The researcher even pinpoints the places where most of the tourist flock because it has rich cultural diversity and heritage. Lastly, the suggestions are provided on how to enhance the cultural tourism in India and its significance on economy and development.

Keywords: - Heritage, Cultural Tourism, India, Tourism.

GUPUH, ARUH, RENGKUH, LUNGGUH, AND SUGUH AS THE BUSINESS PHILOSOPHY FOR GAINING COSTUMERS' SATISFATION (LEARNING VALUE FROM JAVANESE PEOPLE IN INDONESIA)

Bambang Septiawan,S.S.,M.M.
Balitar Islamic University of Blitar Indonesia

ORCID: 0000-0003-0865-6293

ABSTRACT

The objectives of this study is to explore about *gupuh, aruh, rengkuh, lungguh, and suguh* as the main point that has to be applied seller for gaining costumers' satisfaction for improving the sales turnover, learning from javanese value. It absolutely has a significant role in business as the seller. It is not only has the great products or services but also it needs ethics that can make costumers feel comfortable and happy transaction in a business. Many people in business mostly focus on earning money and they don't remember the costumers are human that requires to be treated well. Sometimes, modern business fogets about ethics or value. In fast food restaurant normally costumers take food by theirselves and it is essencially contrary with the right service philosophy that costumers are the king then whatever they want, seller must be delivered to them. Moreover, the javanese value can be analyzed and make it as the strategy to satisfy the costumers. Therefore, business not only money but also treats costumers humanly. This study is included qualitative and employed literature study approach from alot of resources related to the javanese value about *gupuh, aruh, rengkuh, lungguh, and suguh* that can be adobted for business philoshophy in gaining costumers' satisfaction. The result of this study shows G***upuh*** means rushing and enthusiastic when receiving or welcoming customers. ***Aruh*** means to say hello, that is, we have to open up through conversation so that the customers don't feel awkward expressing their intentions and goals openly. ***Rengkuh*** means graciously accepting someone's presence, even though it is not expected. ***Lugguh*** means to invite someone to come in immediately and have a seat. The last ***Suguh*** means to give a treat or a modest dish or the best service for the costumers.

Keywords: Service quality, costumers' satisfaction

INTRODUCTION

Busıness is a business process that will generate profit or money as well as material and non material benefits. Profit is the main goal of a business. Various kinds of innovative ways are carried out so that the business that is carried out can run forever. These methods must of course be in line with the rules, norms, and ethics that apply in the society that runs them. Ethics in business plays an important role in business processes. Ethics is a vital aspect of business. This happens because customers are not only looking for products but also excellent service quality. Good service has a strong effect on increasing customer satisfaction. This can be realized in various ways that are adapted to the local wisdom that edxists in the community. So, customers feel very honored and there is a sense of being treated special when served.

Javanese local wisdom also has a high value to be applied in the business world. This value is embodied in the Javanese philosophy of life that can be applied in business to increase customer satisfaction when applied in the business world. The philosophy can be called gupuh, aruh, rengkuh, lungguh, and suguh. These five things are the basis of ethics in doing business in Javanese wisdom. Therefore, the objectives of this study is to describe gupuh, aruh, rengkuh, lungguh, and suguh as bussiness philosophy to gain costumer's satisfactions.

Several theories that include in this study is service (**Customer Service**) in general is any activity that intended or shown to provide satisfaction to customers, through this service the wants and needs of customers can be fulfilled. According Tjiptono (2012) states: that service quality can be defined as a measure of the extent to which a services that can meet consumer hopes. When services and the service felt is as expected, then the quality of services received exceeds consumer wants, then service quality or service is perceived as the ideal quality. If the service received exceeds consumer expectations, then the quality service is perceived very well and quality. On the other hand, if the services received is under the expectation, then the quality of services is not good enough.

According to Sunyoto, (2013) **Quality** is a measure for assessing that an item or service already has an usege value as intended desired or in other words, an item or service is deemed to have quality if it functions or has a use value as desired. While service is an activity or sequence of activities that occur in direct interaction between a person and another person or machine physical services that provide customer satisfaction. So service is an interaction and reciprocal relationship between producers to consumers who are not physically tangible but are more in the form of a action to meet needs in the form of a satisfaction. For customer service quality is conforming to the specifications demanded by the customer. The customer decides what quality is meant for and what is considered important. Every customer considers a service quality. Service quality is the performance standard for the company services and is the most important factor for customer/customer satisfaction.

Tjiptono (2015) states that there are five main dimensions of **service quality** according to the level of their relative importance is as follows:

1. Reliability, related to the company's ability to provide accurate service from the first time without making any errors and deliver services in accordance with the time agreed.
2. Responsiveness, with regard to the willingness and the ability of employees to help customers and respond to their requests, as well as inform when services will be provided and then provide services quickly.

3. Assurance, namely the behavior of capable employees foster customer trust in the company and companies can create a sense of security for their customers. Guarantee also means that employees are always polite and in control knowledge and skills needed to handle each customer questions or problems.
4. Empathy, means that the company understands the problems of the customers and act in the customer's interest, and give personal attention to customers and have hour's convenient operation.
5. Physical Evidence (Tangibles), with regard to the attractiveness of physical facilities, equipment, and materials used by the company, as well as appearance employee.

According to Kotler quoted by Sunyoto (2013), **customer satisfaction** is the level of one's feelings after comparing (performance or results) perceived as compared to expectations. If performance matches expectations, consumers will be satisfied. Meanwhile, according to Tjiptono (2015), satisfaction customer is a person's feeling of pleasure or disappointment that arises after comparing the perception of the performance (results) of a product with his hopes.

Measurement of customer satisfaction is very important to do, because provide useful information for the company. This corresponds to what Kotler (2016) says which states the key to maintaining customer is customer satisfaction. Satisfied customers will:

1. Make a repeat purchase
2. Say good things about the company to others (recommendation)
3. Lack of attention to competitors' brands and product advertisements
4. Buy other products from the same company.

Based on the description above, it can be analyzed further to describe and elaborate between Javanese business philosophy and existing modern theories.

METHOD

This research emphasizes more on case studies. Case studies are designs that are found in many fields, especially evaluation, where the researcher develops an in-depth case analysis, often a program, activity, activity, process, or one or many individuals (Creswell, 2014). The data collection is taken by observations, those are made by researchers by noting the habits or activities of the individual or object under study (Creswell, 2014). Researcher observed passive participation by coming to the activity site but not doing or being involved in the activity. Triangulation was also carried out in this study. Triangulation technique is the collection of different data in obtaining data from the same source. Source triangulation is getting data from

different sources with the same technique (Sugiono, 2017).

The data analysis technique in this study used the Creswell method. The steps of data analysis according to (Creswell, 2014) can be described as follows:

a. Organize and prepare data to be analyzed based on different types of data and sources of information.
b. Read and view the entire data. Researchers must ensure that all data that has been collected is read and rechecked.
c. Coding all data. Coding is the process of marking the data that has been grouped.
d. Using the coding process as material for making descriptions.
e. Connecting between themes.
f. Provide interpretation and meaning about the theme.

The validity test in this study was carried out by increasing persistence in each research process, triangulation, discussion with friends and member checksThe conformability test is carried out in a way that the results of the research can be accounted for and approved by many parties. Testing it can be done through a results seminar process to ensure that all research processes have been carried out in accordance with the procedures (Sugiono, 2017).

RESULTS AND DISCUSSION

Based on the description above, it can be describe that G***upuh*** means rushing and enthusiastic when receiving or welcoming customers. This behavior is mostly applied by seller to costumers to show the sense of happiness and really want to welcome them in hurry. For example when the customer gets out of the car, the buyer is already standing and ready to welcome them as well as greating. According to the theory it is suitable with Tjiptono (2015) that says responsiveness is helping customers and respond to their requests, as well as inform when services will be provided and then provide services quickly. It is absolutely improving the sense of honored to the costumers. ***Aruh*** means to say hello, that is, we have to open up through conversation so that the customers don't feel awkward expressing their intentions and goals openly. It proves that the costumers get the first communication touch from the seller to melt the atmosphere. This method is basically a way of representing the Javanese who are gentle and humble in their every move. Brotherhood and friendly facial expressions can build a fluid and non-stiff state. Therefore, in the spirit, the most important thing is to receive guests with a smile (tamu ditompo karo ngguyu) and politely good in speech and dress (Sunarmi, 2017). ***Rengkuh*** means graciously accepting someone's presence. It is like giving a hug to expresss sense of closeness relationship. The seller try to assist what the costumer want to serve. It seems that the seller ready to serve whatever the costumer needs and discuss the best way to get it real. Tjiptono (2015) states that means

that the company understands the problems of the customers and act in the customer's interest, and give personal attention to customers and have hour's convenient operation. ***Lugguh*** means to invite someone to come in immediately and have a seat. In the context of welcoming costumer in Java, this means pleasing the guest to come in the house and sit down on the well prepared place. İt describes that for welcoming the costumer the seller give the tangible facilities to make the comfortable during transaction process. Tjiptono (2015) conveys that service quality proved with regard to the attractiveness of physical facilities, equipment, and materials used by the company, as well as appearance employee. The last ***Suguh*** means to give a treat or a modest dish or best service for the costumers. It is an expression of Javanese people to respect the costumer by giving the welcoming drink and baverage to get costumer more intention. Meanwhile, by treating those kind of acations, they feel like home and get the costumer engagement and loyalty. Suguh Suguh is some offering served to the guest. It can be spiritual and physical offerings (Sunarmi, 2017).

The five Javanese business philosophies, if applied consistently and sustainably to any company, will certainly attract customers to come. Actually all customers want to be treated like kings whose wishes we always fulfill. The five philosophies play a very important role in making customers like kings. This includes greeting in a friendly manner, providing the best facilities, and so on. Many companies, in this case, service employees, forget to apply the Javanese business philosophy. Sometimes there are still differences in the level of service to customers. Such as customers who have a lot of money and investment are treated special, and those who are new are treated normally even less respected. Such inequality, in the overall business philosophy of Java is not allowed. All must be served well without any exceptions. There is a Javanese proverb that says "giri lusi jalmo tan keno ingino" which means we should not underestimate or discriminate against each other. Therefore, providing the best service to customers no matter who they are is very important. Logically if we serve people very well, of course, it will certainly foster a sense of trust, loyalty and attachment. That fact is actually very instrumental in increasing customer satisfaction so that they will continue to use our products and services. So that, they make a repeat order, recommend our products, and always shop in our company (Kotler, 2016)

CONCLUSION

The conclusion of this study is *gupuh, aruh, rengkuh, lungguh, and suguh* as the business philosophy can gain costumers' satisfation. For futhur research, this theoretical framework can be elaborated with a real case that happen in the company and compare it with different point of view.

REFERENCES

Tjiptono, Fandy. 2015. *Pemasaran Jasa. Malang*: Banyu Media.
Tjiptono, Fandy. 2012. *Service Management*. Yogyakarta : Andi Offest.
Sunyoto, Danang. 2013. *Analisis Regresi dan Korelasi Bivariat*. Yogyakrata: Amara Books
Kotler, Philip & Keller, K.L. 2016. *Marketing Management*, 15th Edition, Pearson Education, Inc.

Creswell, J. W. (2014). *Research Design* (4th ed.). SAGE.
Sugiono. (2017). *Metode Penelitian Kualitatif* (S. Y. Suryandari (ed.); 3rd ed.). ALFABETA.
Sunarmi. 2017. Aruh, Gupuh, Rengkuh, Lungguh, and Suguh as a Communication Medium in Building Silaturohmi in Java. INTERNATIONAL CONFERENCE ON MEDIA STUDIES 2017 (ICMS'17) 2nd – 4th May 2017 Universiti Utara Malaysia, Sintok, Malaysia

QUALITY MANAGEMENT PRACTICES AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE, AND CUSTOMER SATISFACTION IN SMALL & MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) IN NIGERIA

DR. CHUKWUEMEKA G. EME
Lecturer, Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences,
National Open University of Nigeria (NOUN), Jabi – Abuja, Nigeria

ABSTRACT

Quality is one of the main devices which an organization relies on to achieve most of its goals. Traditionally, was consisted of a production workforce which was only worry about adhering to limited commands. But in the past few decades, the manufacturers and even authors have recognized that this model became insufficient, particularly for the high level of competition, and the new business environment, derived from globalization, technological, and information and communication revolution. These and other factors led to an increased focus on quality by organizations. Organizations' focus has shifted from the approach of quality control from to quality circles, total quality management, continuous improvement, and workers empowerment. Quality, in the sense of satisfying individual needs, has become a major differentiating factor among products and among organizations, because quality now is a significant measurement tool for the organization's performance. Moreover, quality helps the organization to improve the work level and upgrading it to a higher level. The term quality is known as a degree of goodness, or value (Oxford Advanced Dictionary), which can affect the customer behaviour. During, and after the First World War, the greater concern for organizations concern was, the quality control, because quality control was devoted for reducing cost, and this makes organizations able to compete through their low prices (Robbins and Coulter, 2005, pp. 27-28). Between the years 1960-1980, Japanese shifted from quality control approach to quality assurance that led organization's focus on quality management (Hopp and Spearman, 2001, pp. 151-154). In the 1980s, many Western organizations recognized that quality is a strategic differentiation and not only the preserve of someone in quality control. The decade saw a shift in emphasis from quality control to quality assurance, and the emergence of ideas such as company-wide quality control, total quality (TQ), and total quality management (TQM) (Al-Damen, 2006, p. 28).

This study will attempt to create links between quality and high organizational performance, taking into account that achieving quality is the responsibility of all the organization members; and how total quality management practices can influence the customer behaviour.

Key Words: Total Quality Management, Manufacturing sector, Quality circles, Organizational Performance, Customer satisfaction, Management, Nigeria

1. Introduction

Quality management (QM) was born almost two decades ago with the core ideas of W. Edwards Deming,

Joseph Juran, Philip Crosby, and Kaoru Ishikawa. Since then it has become an all-pervasive management philosophy finding its way into most sectors of today's business society. Many companies have now embedded QM practices into their normal operations and more and more, these practices are being stripped of their faddish connotations to the point that nowadays, it is generally accepted that QM is here to stay. After the initial hype and enthusiasm, it is time to take stock of the knowledge accumulated over the last two decades in what is now becoming a mature field of study, and look for directions to take the field further forward.

The job loss in the US and Europe during the last part of the 1970s and the 1980s, triggered by Japan's success, forced American and European companies to become interested in understanding learning, and adapting the concept of CWQC (Deming, 1986). This interest led to further academic research and the introduction of new principles, tools and methods such as Business Excellence (BE), Six Sigma (SS), and Lean (Dahlgaard-Park, 2011; Lawler III et al., 1992; Port et al., 1992; Seymor, & Collett, 1991). Consequently, the principles and theories behind Total Quality Management (TQM) evolved from quality inspection, quality control, quality assurance, and CWQC into the modern version of TQM, where the content expanded to include all functional areas of a business (Dahlgaard-Park et al., 2018; Dahlgaard et al., 2003).

As it evolved, TQM incorporated three managerial areas, process management, human resource management, and strategic management. Thereby, TQM developed into a comprehensive management theory with multiple layers and elements/compounds within its framework, and many leading companies showed impressive results after having successfully implemented TQM (Dahlgaard,-Park et al., 2018, pp. 1108 – 1128). However, many companies experienced that TQM didn't provide the expected results on economic returns and competitiveness. Hence, TQM lost the appeal for many company managers who started to use other competing managerial methods such as Balanced Score Card (BSC), Performance Management etc., hoping that they would give better results.

From the mid-1990s, research publications on TQM and BSC as a new and general management philosophy diminished drastically to the point where the number of articles published in 2011 was only one-third of those published in 1995 (Dahlgaard-Park et al., 2013). This was a surprise for many researchers within the quality management area because several large studies showed that it pays very well for companies to invest in those areas (Hendricks and Singhal, 1997; Boulter et al., 2013). Some researchers even proclaimed that TQM is dead or dying. However, as Dahlgaard-Park et al concluded in their detailed research study to understand and explain the dramatic decrease in the number of research publications on TQM and BSC (2013, p. 15).

Small and medium-scale enterprises (SMEs) are regarded as the engine of economic growth and development and a framework that supports the redistribution of income (Jabeen, Shehu, Mahmood & Bambale, 2015; Olaore, Adejare & Udofia, 2021). Through SMEs, innovation is harnessed to create quality products and

services that are regarded as addressing individual and societal needs (Ohiani, 2021). In Nigeria, the situation is not different. Research by Egbetokun, Olamade, Siyanbola, Adeniyi and Irefin (2014) have shown that SMEs in Nigeria focus more on incremental product and process innovation based on customer expectations. Such innovations are targeted at providing quality products to the market. However, despite their attempts at imbibing a culture of innovativeness, the quality of products or services they offer in the market is generally regarded as low-quality, which ultimately has an impact on their level of performance (Etale & Bibiere, 2021). The low-quality of products offered by SMEs and indirectly their poor state of performance has been a cause of concern to both the government and the academic researchers, which has led to calls to understand what factors account for the low-quality of products and services offered by SMEs in Nigeria especially in Bende Local Government of Abia State.

Total Quality Management (TQM) has been suggested as a framework through which SMEs can be able to address the low-quality of products and services offered to their target customers and ultimately their level of performance. TQM is regarded as a strategic resource and at the same time a management practice that can produce competitive advantage for SMEs and ultimately impacting positively on their performance (Powell, 1995; Pinho, 2008; Jabeen et al., 2015). TQM is a firm-wide management philosophy of continuously improving the quality of the products/services/processes by focusing on the customers' needs and expectations to enhance customer satisfaction and firm performance'' (Sadikoglu & Olcay, 2014, p. 1). Through TQM, SMEs in Nigeria can be able to reengineer their production processes, human resources practices, marketing policies and management philosophies and practices to address the declining quality of product offerings in the market and ultimately improve their level of competitiveness and performance.

Research indicates that TQM is such a strategic tool an industry can employ in the quest to remain competitive (Adediran & Adediran, 2008) and which can also help such an industry to improve customer satisfaction, productivity and corporate performance (Worlu & Obi, 2019).

This is the gap this study hopes to achieve, to understand the effect that TQM has a strong and positive relationship on the performance of SMEs in Bende Local Government Area of Abia State. Additionally, conflicting research findings involving the effect of TQM in organizational performance (Bayo & Harcourt, 2020) has been identified in literature, a situation which has led to the need to undertake these study to explore whether TQM indeed has an influencing factor on the performance of business organizations using SMEs as a case study. This study therefore, focuses on three aspects of TQM relevant to SMEs and which have been found to be most used by researchers (Dean & Bowen, 1994; Mahmood, Qadeer & Ahmad, 2014) to explore whether TQM has an effect on SME performance.

1.1 Statement of the Problem

The strategic nature of the concept of TQM is regarded as an important philosophy in 21st century economies

and it has been shown to have a significant effect on the performance of business organizations (Sawaean & Ali, 2021). Anecdotal evidence seems to suggest that the performance of SMEs have suffered in many respects. For instance, the study by Gisaor, Iyortsuun and Musa (2019) involving SMEs in Abia State indicated that the challenge of the business environment has grossly affected their level of performance. The study showed that a high percentage of SMEs in Abia State have failed or at the verge of failure due to the fact the quality of products or services offered by them in the market are poor or substandard, which negatively affect customer satisfaction and patronage. Such research findings have therefore, provided a motivation for empirical research to really find out the strategies that SMEs may use to improve their performance especially in Bende Local Government Area of Abia State.

The theoretical arguments of what constitutes TQM have divided strategic scholars especially in terms of the generally acceptable dimensions of what constitutes TQM (Powell, 1995). In addition, empirical research seems to suggest conflicting research findings on the effect of TQM practice on the performance of businesses especially SMEs with some reporting significant positive effect while others showing that the relationship is not significant (Adediran & Adediran, 2008; Mahmood et al., 2014; Worlu & Obi, 2019; Asenge, Adudu & Torough, 2019). This has led to calls by strategy scholars to explore which aspects of TQM have an effect on the performance of business organizations (Powell, 1995; Sadikoglu & Olcay, 2014). This research study therefore, answers this call by exploring the effect of TQM (proxied as customer focus, continuous process improvement and executive commitment) on the performance of SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.

1.2 Objectives of the Study

The main objective of this study is to examine Quality Management Practices and Organizational Performance and Customer Satisfaction in Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) in Nigeria. The specific objectives of the study were:

i. determine the effect of TQM on the products of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.
ii. ascertain the effects of TQM on the operational costs of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.
iii. establish the effects of TQM on the corporate image of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.
iv. find out if there exist any significant problem(s) militating against the effective implementation of TQM in the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.

1.3 Research Questions

The following research questions were formulated in line with the objectives of the study. They are:

i. Does TQM impact significantly on the quality of products of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State?
ii. Does TQM significantly reduce the operating cost of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State?
iii. Has TQM impacted on the corporate image of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State?
iv. Are there any significant impediment(s) militating against the effective implementation of TQM in the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State?

1.4 Research Hypotheses

The following research hypotheses were formulated to guide the conduct of this study. They are in their null (Ho) form.

Ho1: TQM has no significant impact on the quality of products of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.

Ho2: TQM has not significantly reduced the operating cost of the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.

Ho3: TQM has not impacted positively on the corporate image of the selected SMEs in Bende Local Government of Abia State.

Ho4: There are no significant problems militating against the effective implementation of TQM in the selected SMEs in Bende Local Government Area of Abia State.

2. Review of Related Literature

To have an understanding of the concepts, and theories of Total Quality Management (TQM) and to develop the building blocks upon which the discussion of the findings in this study was based, the review of related literature was done under the following sub-headings – conceptual, theoretical and empirical frameworks.

2.1 Conceptual Framework

2.1.1 Concept of Total Quality Management (TQM)

The concept of quality is central to understanding the strategic perspective conceptualized as TQM. One of the earliest meanings of the concept of quality was provided by Edwards (1968) who defined it as ‘’the capacity of a commodity or service to satisfy human wants’’. Edwards argued that human wants are complex and that individuals make cognitive efforts to assess whether a product or service has the capacity to address or satisfy such complex wants. Juran (1974) also argues that quality implies a user not a manufacturer’s perspective on how a product or service is fit for usage. Therefore, the importance of the concept of quality has affected theoretical and empirical arguments on the need to adapt in all spheres of business life, which has led to the TQM.

TQM is the holistic perspective of quality held by organizations regarding the functions and activities engaged in by organization that involves the people who work in such organizations to offer products or services to its end users (Dotchin & Oakland, 1992). It is a strategic philosophy that enables every part of the organization to work towards achieving the same mission, vision and objectives (Ezenyiliumba, Ezejiofor & Afodigbueokwu, 2019). Kaynak (2003) defines TQM as a ‘’holistic management philosophy that strives for continuous improvement in all functions of an organization.’’ It is also defined as a holistic approach of continuous improvement by involving all the employees and under the leadership of top management to achieve customer satisfaction by providing them with quality products and services and in return achieve higher business performance (Demirbag, Tatoglu, Tekinus & Zaim, 2006).

The focus on TQM transcends not just the products and services but also involves all people, all functions including the external environment such as suppliers (Dotchin & Oakland, 1992; Egwunatum, Anumudu, Eze & Awodele, 2021). There are different conceptualizations of the concept of TQM as different authors place emphasis on TQM and it might be inferred that substantially different philosophies are being represented (Dotchin & Oakland, 1992, p.133). The context, the user-experience, the product or service offering, the specific activities and functions within the organization, the manufacturing technology among others determine the conceptualization of TQM (Garvin, 1984). Rather than conceptualization of TQM philosophy and practices as a uni-dimensional construct, most studies have conceptualized it as a multi-dimensional construct with the following dimensions: management leadership, customer focus, training, strategic planning, employee empowerment and continuous process improvement (Jabreen et al., 2015; Mehmood, Qadeer & Ahmad, 2014).

The American Federal Office of Management Budget Circular (cited in Arawati (2005, p.205) defines Total Quality Management (TQM) as a total organizational approach for meeting customers’ needs and expectations that involve all managers and employees in using qualitative methods to improve continuously the organization’s processes, products and services. According to this definition, TQM is not merely a technical system. It is associated and linked with the organization itself which is also a social system. In the

opinion of Oakland (2000), TQM is an attempt to improve the whole organization's competitiveness, effectiveness and structure. According to Dale (1996), TQM is the mutual cooperation of everyone in an organization and associated business processes to produce products and services, which meet and hopefully, exceed the needs and expectations of customers. Accordingly, TQM is both a philosophy and a set of management guiding principles for managing an organization. Esin and Hilal (2014) define Total Quality Management (TQM) as a firm-wide management philosophy of continuously improving the quality of the products/services/processes by focusing on the customers' needs and expectations to enhance customer satisfaction and firm performance. Davood et al. (2013) see TQM as a systematic quality improvement approach for firm-wide management for the purpose of improving performance in terms of quality productivity, customers' satisfaction and profitability. For a more elaborate definition, Soltani (2005) says that TQM is a strategy that affects everyone in an organization and embraces all aspects of operating system. It includes 'hard system' to which the quality of flows or the results of operations can be assured through the aid of statistical quality control techniques and 'people-focused' systems and approaches that help individuals and teams 'do the correct things'' or ''do things right''. Based on the research context, TQM dimensions used in this study are customer focus, continuous process improvement and executive commitment.

Customer Focus:

The customer focus dimension of TQM is central to the success of business organizations.

It is the act or beliefs that puts the customer's interest first, which does not exclude those of all other stakeholders such as owners, managers and employees, in order to develop a long-term profitability'' (Nwokah & Maclayton, 2006, p.65). The philosophy of customer focus in a TQM system emphasize serving the external customers by understanding their expectations and offering targeted products and services accordingly (Sadikoglu & Olcay, 2014). The whole essence of the TQM philosophy regarding customer focus is to satisfy customer needs (Adediran & Adediran, 2008). Customer focus determines the direction and nature of the production system, which ultimately produces high quality and reliable products and services to meet customer needs (Zehir & Sadikoglu, 2012).

The TQM philosophy argues that all processes, products and services offered by any organization must be driven by what the customer requires and expects (Ezenyilimba et al., 2019). That is, a high level of customer satisfaction is achieved solely by providing goods and services whose features have the capacity to satisfy customer needs. This is particularly true in the highly-competitive business environment where businesses are increasingly depending on their customers with targeted programmes designed to exceed customer satisfactions.

Continuous Process Improvement:

Continuous process improvement is an important aspect of TQM. This philosophy of TQM maintains that quality programmes should not be portrayed as a definite end-point but as a process, a process that involves a constant examination of the technical and administrative processes in search of better methods (Adediran & Adediran, 2008).As a strategic variable, this TQM philosophy seeks to address the needs of customers through continuous ‘’improvement efforts at all organizational levels and functions by involving all the stakeholders’’ (Jabree, et al., 2015, p. 24). Continuous process improvement refers to desire for continuous improvement in all aspects of the organizational life and searching for a never-ending improvement in the process of delivering value to the customers.

As argued by Bayo and Harcourt, (2020, p.16), by improving organizational processes, ‘’organizations will be able to generate innovation, improve internal and external processes, meet customers’ expectations and create precious value to all stakeholders.’’ Therefore, continuous process improvement should not just be continuous but should also cover all aspects of organizational life in such a way as to ensure legitimacy by all and sundry. As argued by Escrig-Tena (2004) for continuous process improvement to be successful, top management, human resources management and efficient information system is paramount.

Executive Commitment:

Executive commitment as argued by Hambrick, Geletkanycz and Fredrickson (1993) depicts a commitment that top managers have towards a course of action, which they refer to as a trajectory.

Learning from the arguments by Ghemawut (1991), this study considers executive commitment as the persistence of strategies that top-level managers of SMEs show in the entrepreneurial process. Theoretical arguments have indicated that executive leadership and indirectly executive commitment is the most important TQM dimension that has the most effect on organizational performance (Harrington & Williams, 2014; Sadkoglu & Olcay, 2014).

As argued by Chuan and Soon (2000) and Jabreen et al. 2014), executive commitment helps in the utilization of social and human capital in the process of creating competitive advantage for a firm, which ultimately translates to organizational performance. Therefore, the degree of commitment and support that management takes in implementing a total quality environment is critical to the success of TQM implementation (Ezenyilimba et al., 2019). Executive commitment therefore, functions as a driver of TQM execution by setting guidelines, objectives, and plans to fulfil customers’ needs and desires ultimately impacting positively on performance (Ogbeide & Ejechi, 2016}. The commitment of leadership to the TQM philosophy as shown in their daily disposition to work will go a long way in motivating employees to deliver quality services that exceeds the expectation of customers, executive commitment or the leadership demonstrated by top management translates all the other aspects of TQM into reality. In the context of this study, executive

commitment ensures that the organization is customer-focused and makes all efforts to focus on continuous process improvement. Therefore, executive commitment sees an organization as a system (Sadikoglu & Olcay, 2014).

2.2 Concept of SMEs

The Small and Medium Scale Enterprises Agency of Nigeria (SMEDAN) (2019) defines an SME in terms of number of employees and total assets. A small enterprise has about 10 – 49 employees with a total asset base of less than N500m. Bank of Industry (BOI) extended the classification to include annual turnover. For small enterprises, an annual turnover of less than N100m qualifies an SME to be classified as a small enterprise while for an annual turnover of less than N500 million qualifies an SME to be classified as a medium-scale enterprise.

2.2.1 Performance of SMEs

Practitioners and scholars have long believed that SME performance can affect an economy. However, earlier studies in the area of entrepreneurship have focused on examining growth, survival and performance level of SMEs (Altenburg, & Eckhardt 2006; Lumpkin & Dess, 1996; Wiklund & Shephered, 2005; Sandberg et al. 2002, p. 3). Small and medium-sized enterprises (SMEs) play a critical part in the economic growth of countries. Consequently, the performance of the SME sector is closely associated with the performance of the nation.

Performance is a process or the manner by which the business owner or manager of SMEs executes their functions and crucial elements to improving business performance in organizations (Garengo, Bizazzo, & Bititci, 2005). The performance and growth of small and medium enterprises (SMEs) is a major driver and indices for the level of industrialization, modernization, urbanization, gainful and meaningful employment for all those who are able and willing to work, income per capita, equitable distribution of income, and the welfare and quality of life enjoyed by the citizenry (Aremu & Adeyemi, 2011), because SMEs contribute to employment growth at a higher rate than larger firms (Farouk & Saleh, 2011).

The SME sector is globally regarded as an important force of driving the economic growth and employment creation in both developing and developed countries (Ariyo, 2008; Kpleai, 2009), which is well documented (Birch 1989; Storey 1994). SMEs (firms with 200 or less employees) makes up the largest business sector in every world economy (Culkin & Smith 2000), and governments around the globe are increasingly promoting and supporting the SME growth as part of their overall national development strategy (Abdullah & bin Dakar 2000).

SME sector offers linkage development of large industries and essential for a competitive and efficient market

apart from the stated contributions. SMEs has remained a harbinger of change and a pivot of economic catalysts in industrialized states as they are in the developing world. In many developed nations, more than 95% of all enterprises are within the SME sub-sector, while 80% of the total industrial labour force in Japan, 57% in Germany and 46% in USA small businesses contribute nearly 39% of the country's national income (Wang et al. 2011). Comparable figures in many other developed countries are even higher.

In Nigeria, the Small and Medium-Scale Enterprises (SMEs) is the driving force and establish an important mainstay of the Nigerian economy. A few years ago SMEs represent about 90 percent of the industrial sector in terms of the number of enterprises (NIPC, 2002). This sector economically holds the key to sustainable development of the country and its importance can be put in proper perspective in relation to the structure of the Nigerian economy with many performance contributions as the source of technology innovation and new products development (Jocumsen 2004).

In spite of the exploitation of petroleum oil, SMEs provide gainful employment for about 70% of the Nigerian population. Available reports suggest that the agricultural sector accounts for close to 35% to 40% of the nation's gross domestic product (GDP). Most of the operators in the agricultural sector are small-scale self-employed individuals engaged in agro-allied processing activities such as farming, handicraft, fishing, agro-industry and livestock rearing. In achieving optimal economic development and to reduce dependency on crude oil for redistribution of economic wealth, the government seeks rescue from the SME sector by employing economic diversification.

2.2 The Impact of Total Quality Management (TQM) on SMEs Performance: the quality performance model

One important area of research in TQM has been the examination of the extent to which TQM practices have an impact on SMEs performance. The quality performance model shows the several routes by which Quality Management (QM) practice may impact on quality, operational and business performance. QM proponents argue that the set of QM practices reduce the manufacturing process variability (thus, increasing internal process quality and subsequently product conformance quality) e.g. by using statistical process control. Moreover, all other product quality dimensions will also be improved e.g. by using design and customer-minded QM practices. Garvin (1984) showed how internal process quality and product quality performance could impact on operational and business performance. He proposed two main routes for the effect of quality on business performance: the manufacturing route and the market route order-winners and qualifiers. Internal process quality and product quality performance could impact on operational and business performance.

In the manufacturing route, improved internal process quality, meaning fewer defects, scrap and re-work,

results in improved operational performance (e.g. lower manufacturing costs, more dependable processes), and subsequent improvement in terms of manufacturing-related order-winners and qualifiers. These in turn lead to improved business performance.

In the market route, improvements in product quality lead to increased sales and larger market shares, or alternatively, less elastic demand and higher prices. If the cost of achieving these gains is outweighed by the increases in contribution received by the firm, higher profits will result. Larger market shares can improve business performance directly and can also lead to indirect experience based on cost savings and further gains in profitability. Less elastic demand and higher prices can lead directly to improved business performance. Finally, improved product quality can lead to lower warranty and product liability costs, resulting in lower service costs and improved business performance.

3. Empirical Studies

Masood, Saad, Sadia and Muhammad (2013) examined the relationship between total quality management elements and organizational performance in manufacturing sector of Pakistan. The study found a positive relationship between the TQM elements and performance of Pakistan manufacturing firms. Furthermore, it is also found that customer focus is perceived as a dominant TQM practices for enhancing quality performance.

Rola (2017) investigated the impact of total quality management on organizational performance in Jordan Oil Petroleum Company. Multiple regression analysis was employed in analysing the data. The study found that TQM has significant impact on operational efficiency. Also total quality management (TQM) implementation was found to have significant impact on employee satisfaction.

Ahmad, Lespoldo and Juan (2014) examined total quality management practices, competitive strategies and financial performance in Palestinian industrial SMEs. Data were collected through surveying 202 manufacturing firms in Palestinian industrial small and medium enterprises (SMEs). Structural Equation Modelling was employed in analysing the data. Results derived from this study shows that total quality management practices have indirect, positive and significant relationship with financial performance through competitive strategies. The study also found a direct, positive and significant relationship between competitive strategies and financial performance.

Although there are several studies about TQM but most of them focused on its relationship with organizational performance, operational performance, inventory management performance, innovation performance, market performance, financial performance, employee performance, organizational productivity and competitive advantage ignoring its role in SMEs performance efficiency and effectiveness, hence the need for this research work. The study therefore examined the relationship between total quality management

(TQM) and organizational performance, and customer satisfaction in selected manufacturing firms of Bende Local Government Area of Abia State Nigeria.

4. Theoretical Background

Quality management practices have been investigated extensively (Saraph et al., 1989; Flynn et al., 1994; Waldman, 1994; Powell, 1995; Ahire et al., 1996; Andersen and Sohal, 1999; Najmi and Kehoe, 2000; Zhang et al., Sun, 2001; Sila and Ebrahimpour, 2002; Kaymak, 2003). Although a plethora of practices have been described, similarities among practices can be discerned.

Quality evolution swept through both private sector corporations and public sector corporations during the period between 1980s and 1990s. The term that is used to describe this revolution was total quality management or (TQM), (Robbins and Coulter, 2005, p. 43). Historically, it was was championed by a small group of quality experts like W. Edward Deming and Joseph M. Juran. The ideas and techniques affiliated by them in the 1950s had few supporters in the United States, but Japanese organizations developed them using Taiichi Ohono at Toyota motor company as case study (Hopp and Spearman, 2000, p. 152).

Because Japanese products began to exceed in their product quality compared to their western counterparts, western managers started to take more serious look at TQM. Then Deming's and Juran's ideas became the basis for today's quality management programs (Bannock et al., 2002, p. 185).

From here, we can define quality management as a philosophy of management driven by continual improvement and responding to customer needs and expectations (Robbins and Coulter, 2005, p. 43). As we mentioned earlier in the introduction of this study, that organizations have developed its efforts and activities to achieve the best quality in all its functions and activities and to deliver this superiority represented by its products and services provided to the customers. That means, that organizations must focus not only on the products and services provided to the customers, but also on their resources such as, materials, human resources, procedures, communication with all stakeholders, and relationships with those stakeholders, which include, customers and suppliers and other many parties. Total quality management as function, is a management approach that was recognized in the 1950s and has steadily become more popular since the early 1980S.

Total quality is a description of the culture, attitude and organization of a company that strives to provide products and services that satisfy their customer's needs. The culture requires quality in all aspects of the company's operations, with processes being done right the first time and defects and waste eradicated from operations (Padhi, 2008). As we know, one of the vital goals of profitable organizations is to accomplish a good rate of return to satisfy the owners and to maximize their equity and to accomplish customer satisfaction

and to meet his needs in all its activities, not only on the product or the service but also how to meet the customers other needs, such as, to deal friendly with him, to solve his problems, and to respond to his complaints if they were right. Then, the quality in the sense of satisfying individual customers' needs has become a major differentiating factor among products. Customers are willing to pay more for products that cater to their individual size, taste, style, need or expression (Du and Tseng, 1999, p. 315). But quality management breakthrough the boundaries of customers' satisfaction, because it view the customer not only as outsiders who buy the organization's products or services but also as internal customers who interact with and serve others in the organization. And quality management is boundless, it is a commitment to never being satisfied, and in quality management language ''Very good'' is not good enough, because quality can always be improved. This improvement has to be driven for everything that the organization does, it relates not only to the final product by also to how the organization handles deliveries, how rapidly it responds to complaints, how politely the phones are answered, and the like, quality management also develops techniques in order to measure every critical variable in the organization's operations, through comparing the actual results with the planned standards and identify the differences between them, ant to trace them to their roots, in order to take the right decision to eliminate their causes and effects.

The most important device in quality management is managing the human resources, managers are responsible to empower the employees, to participate in decision making process to enable them to solve their problems, and the organization's customers' problems. Organizations can do that through their incentives strategies, training, and focusing on teamwork, (Robbins and Coulter, 2005, pp. 43).

5. Methodology

This study adopted survey research design. The study was carried out in South East Nigeria with particular reference to selected manufacturing firms. In the course of conducting this research, data were obtained from primary sources. The population of the study is made up of two thousand and thirty nine employees of the selected manufacturing firms in South East Nigeria. Bong and Gall formula was used to determine the sample size of 398. The research instrument used for this study is structured questionnaire. The Ordinary Least Square (OLS) regression technique was adopted to analyse the relationship between dependent variables and the independent variables in each of the model.

5.1 Data Presentation and Analysis

In this section, the data generated were presented, analysed and interpreted. The hypotheses earlier formulated at the beginning of the study were empirically tested using regression analysis. The regression results are presented in tables 1, 2 and 3 below.

Table 1: Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.697	.486	.525	4.289	1.840

a. Predictors: (Constant), Customer Focus, Strategic Quality Planning, Strategic Quality Management , Knowledge and Process Management

b. Dependent Variable: Organizational Performance

Source: SPSS Version 21.0

Table 2: ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1. Regression	**253.815**	**5**	**50.763**	**2.759**	**.018**
Residual	**6291.664**	**.342**	**18.397**		
Total	**6545.664**	**.347**			

a. Predictors: (Constant), Customer Focus, Strategic Quality Planning, Supplier Quality Management, Knowledge and Process Management

b. Dependent Variable: Organizational Performance

Table 1 recorded R square value of 0.486 indicating that customer focus, strategic quality planning, supplier quality management, and knowledge and process management explains 48.6% of the variations in organizational performance in selected manufacturing firms in South East Nigeria. The Durbin-Watson statistics value of 1.840 in table 1 shows that the variables in the model are not auto-correlated and are therefore, reliable for predications.

The f-statistics value of 2.759 with a probability value of 0.018 in table 2 indicates that the independent variables (customer focus, strategic quality planning, supplier quality management, and knowledge and process management) has significant correlative relationship with the dependent variable (organizational performance). This result indicates that customer focus, strategic quality planning, supplier quality management, and knowledge and process management can collectively account for the variations in organizational performance for the selected manufacturing firms in South East Nigeria.

Table 3: Coefficient of the Regression Result

Model	Unstandardized B	Coefficients Std. Error	Standardized Coefficients Beta	t	Sig.
1. (Constant)	22.006	2.168		8.405	.000
Customer Focus	.143	.056	.135	2.533	.012
Strategic Quality Planning	.144	.057	.137	2.509	.013
Strategic Quality Management	.069	.059	.063	2.175	.007
Knowledge and Process Management	.067	.072	.052	4.928	.000

a. Dependent Variable: Organizational Performance

Source: SPSS Version 21.0

Test of Hypotheses One

Ho: Customer focus has no significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing firms in South East Nigeria.

H1: Customer focus has significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing firms in South East Nigeria.

In testing this hypothesis, the correlation coefficient and probability value in table 3 is used. Customer focus has a t-value of 2.533 and a probability value of 0.012 which is statistically significant. Therefore, we reject the null hypothesis and accept the alternative hypothesis which state that customer focus has significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

Test of Hypothesis Two

Ho: Strategic quality planning has no significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

H1: Strategic quality planning has a significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

Strategic quality planning has a t-value of 2.509 and a probability value of 0.013 which is statistically significant. Therefore, we reject the null hypothesis and accept the alternative hypothesis which state that strategic quality planning has a significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

Test of Hypothesis Three

Ho: Knowledge and process management has no significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria

H1: Knowledge and process management has significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

Knowledge and process management has a t-value of 4.928 and a probability value of 0.000 which is statistically significant. Therefore, we reject the null hypothesis and accept the alternative hypothesis and

conclude that knowledge and process management has significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

6. Conclusion

The study investigated the relationship between total quality management and organizational performance, and customer satisfaction in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria. Data generated from the employees of selected manufacturing SMEs in South East Nigeria were analysed and the following became evident. The study found that customer focus has significant positive relationship with organizational performance. Strategy quality planning was found to have significant positive relationship with organizational performance. Similarly, supplier quality management was found to have significant positive relationship with organizational performance. Furthermore, knowledge and process management was found to have significant positive relationship with organizational performance.

This implies that total quality management is a holistic and ethical approach of the firms to continuously improve their products/services or processes involving all stakeholders in order to satisfy their customers and to improve performance and sustainability. The results obtained indicate that quality management practices/services or processes involves the overall organizational effectiveness in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria. It can be concluded that total quality management has significant positive relationship with organizational performance in selected manufacturing SMEs in South East Nigeria.

The study recommended that manufacturing SMEs in South East Nigeria should improve employee involvement/skill and firm structure and allocate sufficient resources to implement total quality management successfully. Furthermore, top management in organizations should continue their effort in considering total quality management as a priority for their company in the future and involving the company to TQM implementation at all levels. Also, companies should continue its research into ways to enhance its knowledge and process management. Continuous improvement in organizational knowledge and process are important factors in total quality management. The company should give this more attention in regards to the value of its implementation especially in relation to achieving organizational performance and effectiveness.

References

Ahmad. H., Leopoldo, G., & Juan, F. M. R. (2014). Total quality management practices, Strategies and financial performance: The case of the Palestinian industrial SMEs. Total Quality Management & Business Excellence, 25(5/60, 635 – 649.

Evans, J. R. & Lindsay, W. M. (2008). Managing for quality and performance excellence. Seventh ed. Canada: Thomson.

Gregory, V. L., (2000). Knowledge management and building the learning organization. In Srikantaiah, T. K., & Koenig, M.E.D. (Eds), Knowledge management for the information professional (161 -179), Mediford, NJ: Information Today.

Hamid, R. T., Hamid, R. R., & Mehrdad. G. C. (2013). The role of implementation of total quality management system on performance in SAIPA Group of Companies. Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review, 3(4), 25 – 33.

Herman, R. D., & Renz, D. O. (2008). Advancing non-profit organizational effectiveness research and theory: Nine theses. Non-profit Management & Leadership, 18(4), 399 – 415.

Kaynak, H. (2003). The relationship between total quality management practices and their effects on firm performance. Journal of Operational Management, 21, 405 – 435.

Leonard, D. & McAdam, R. (2002). Developing strategic quality management: A research Agenda. Total Quality Management, 13(4), 507 – 522.

Malik, A., & Blumenfield, S. (2012). Six sigma, quality management systems and the development of organizational learning capability. Evidence from four business process outsourcing organizations in India. International Journal of Quality & Reliability Management, 29, 71 – 91.

Masood, H., Saad, H., Saia, S., & Muhammad, S. N. (2013). Relationship between TQM elements and organizational performance: An empirical study of manufacturing sector of Pakistan. Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, 7(1), 0 -18.

Norah, D. A., Sabah, S. A., & Azrilah, A. A. (2015). The impact of total quality management on systems and the development of organizational performance. Journal of Commerce and Social Sciences, 7(1), 0 – 18.

Qui, Y., & Tammock, J. D. K. (2010). Dissemination and adoption of quality management in China Case studies of Shanghai manufacturing industries. International Journal of Quality and Reliability Management, 27.

Rola, A. A. (2017). The impact of total quality on organizational performance: Case of Jordan Oil Petroleum Company. International Journal of Business and Social Sciences, 8(1), 192 – 202.

Thawesaengskulthai, N. (2010). An empirical framework for selecting quality management and improvement initiatives. International Journal of Quality& Reliability Management, 27, 156 -172.

Zhang, Z. (2000). Implementation of total quality management: an empirical study of Chinese Manufacturing Firms. Unpublished Ph.D. thesis retrieved from http://www.rug.nl/ Research/portal/files/10216034/thesis.pdf

Zollo, M., & Winter, S., (2002). Deliberate learning and the evolution of dynamic capabilities.Organization Science, 13(3), 339 – 351.

WRONGFUL TERMINATION OF CONTRACTS OF EMPLOYMENT IN NIGERIA –A CASE FOR REINSTATEMENT OF PRIVATE EMPLOYEES

DR. CHUKWUEMEKA G. EME
Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences,
National Open University of Nigeria (NOUN), Jabi – Abuja

ABSTRACT

One burning issue in the modern day labour and employment relations in Nigeria is the security of tenure of employment. The law had developed from the common law position under the statutes where little protection is afforded employees in employments regulated by statutes down to the present day world of labour wherein security of tenure of employment acquired international outlook. At common law, termination of employment or dismissal of an employee brings the contract of employment in question to an end. Under employments regulated by statutes or regulations made pursuant to powers granted by a statute, termination is not a fait accompli as once it is shown that the termination or dismissal was unlawfully carried out without strict compliance with the procedure prescribed by statutes, the purported termination or dismissal will be declared null and void. However, this statutory protection is only available in contracts protected by statutes and not ones governed purely by contract agreement entered into by parties inter se. However, there is now a move away from what security of tenure has been hitherto in some countries to the new international stand on security of tenure of employment. This position can be found in the International Labour Organization (ILO) standards on unfair dismissal provided for in the International Labour Organization Convention which is considered in this paper. The researcher undertake the task of the meaning of unfair dismissal, a comparative appraisal of unfair dismissal situations in Nigeria and other jurisdictions. The researcher adopt construction of statutes, case laws, journal articles, textbooks and Internet materials as part of his methodology. At the end, the researcher found out that virtually every dismissal and termination situations in Nigeria amounts to unfair dismissal when tested against ILO standards on unfair dismissal. The researcher then recommend that there is need to fill the glaring gap in the Nigerian law on termination of employment to bring it in line with the International Labour Organization's standards.

Key Words: Wrongful/unfair dismissal, employer, employee, ILO Convention, labour and industrial law, Nigeria

1.0 Introduction

1.1Meaning of Unfair/Wrongful Dismissal

The concept of unfair/wrongful dismissal though a novel idea in Nigeria labour jurisdiction has not lent itself to a precise definition as there is scarcity of academic work on the concept in the world over, particularly in

Nigeria, where the concept has not really been given recognition. However, a reasonable inference can be taken from Osborn's Concise Law Dictionary which attempts to explain and not to define the concept. The dictionary citing English Employment Act states that when an employee can prove that he has been dismissed, the burden of proving the reason for the dismissal is on the employer. The determination of whether the dismissal was fair or unfair depends on whether having regard to the reason shown by the employer, the employer acted reasonably or unreasonably in treating it as a sufficient reason for dismissing the employee. Certain reasons for dismissal are automatically unfair, including those related to membership or non-membership of a trade union, pregnancy, exercising rights under working time regulations or a statutory right.

1.2 Standards on Unfair Dismissal

International Labour Organization (ILO) in its efforts to set standards of practice in the work place particularly relating to security of tenure of employment fashioned out recommendations concerning termination of employment and Convention on Termination of Employment. The Organization was influenced in its decision to fashion out the above recommendation and convention as a panacea to the ugly situation where an employer can dismiss his employee without any reason or motive. Such a situation is described as a violation of all things fair and just.

It is also said that such a situation amounts to violation of Article 4 of ILO convention 158 of 1982 which provides that ''the employment of a worker shall not be terminated unless there is valid reason for such termination connected with the capacity or conduct of the worker or based on the operational requirements of the undertaking establishment or service.

The thrust of the Convention is to ensure both substantive and procedural fairness before dismissal or termination of employment at the will of the employer. Thus, the employer is required to give a valid reason for dismissal or termination. A reason is valid if and only if it is connected with the capacity or conduct of the employee. Such reasons that are connected with the capacity or conduct of the employee are reasons such as gross misconduct, incompetence, disobedience, negligence and such reasons that may be deemed to be connected with the operational requirement of an undertaking, establishment or service such as transfer of undertaking, privatization as in Nigeria, merger and acquisition or takeover of an undertaking as provided in Nigerian laws.

This means that any exercise of power of termination of employment or dismissal of an employment contrary to the provisions of the above Convention is unfair.

Article 2 of the Convention provides that ''the Convention applies to all branches of economic activities and

to all employed person''. The phrase 'all employed persons' depicts any person who is engaged in a gainful employment of any category. By the above provision of article 2, the provisions of the Convention apply to employees in purely master-servant relationship as it applies to employees whose contract of employment is backed by statutes without any discrimination. This is unlike in Nigeria labour and industrial law jurisprudence where a clear- cut distinction exists between master-servant relationships and employment relationships protected by statutes or regulation made pursuant to a statutory provision. This distinction in Nigeria can be seen in the work of Animashaun when he stated that:

> *The status and implication of employment with statutory flavour in contra-distinction with master-servant relationship was fully explored by Karibi Whyte in Imoloane v WAEC where he said it is now accepted that where a contract of service is governed by the provisions of a statute or where the conditions of service are contained in regulations derived from statutory provisions, they invest the employee with legal status higher than the ordinary one of master-servant relationship. They accordingly enjoy statutory flavour.*

This implies that since no distinction exists in ILO standards which was embedded in the ILO Termination of Employment Convention, the distinction with respect to the available remedies to those distinctive categories of contract of employment in Nigeria becomes *non-sequitor*. The appropriate authority to determine the fairness or otherwise of the termination can make any order that is appropriate in the light of the facts and circumstances of a particular case. This is made manifest in the provision of Articles 8 and 9 of the Convention. The provisions of these Articles are set out *seriatim.* Article 8 (1) provides that a worker who considers that his employment has been unjustifiably terminated shall be entitled to appeal against that termination to an impartial body such as a court, labour tribunal, arbitration committee or arbitrator at the place where termination occurred''. Article 9 (1) provided thus: ''The bodies referred to in Article 8 of the Convention shall be empowered to examine the reasons given for the termination was justified''.

In doing so, the body will shift the burden of proving the reasons for termination to the employer. The court shall also have regard to evidence produced by parties and procedures provided by national laws.

The body shall then decide whether the reasons adduced for the termination was sufficient valid reasons recognized by Article 4 of the Convention. Article 5 of the Convention captures what does not constitute valid reasons for termination of employment. It provides ''that the following inter alia shall not constitute valid reasons for termination''.

(a) union membership or participation in union activities outside

working hours or, with the consent of the employer within working hours;

(b) *the filling of a complaint or the participation in proceedings against an employee involving alleged violation of laws or regulations or recourse to competent administrative authorities;*

(c) *seeking office as or acting or having acted in the capacity of a worker's representative;*

(d) *race, colour, sex, marital status, family responsibilities, pregnancy, religion, political opinion, national extraction or social origin, and*

(e) *absence from work during maternity leave.*

The implications of the above is that any determination of a contract of employment in any manner based on these reasons amounts to unfair dismissal. Still, on invalid reasons for determination of contract of employment, Article 6 of the Convention provides that temporary absence from work because of illness or injury shall not constitute a valid reason for termination. What this entails is that when the illness is protracted and in such a nature that affects the capacity of the employee to carry out the object of the contractual relationship, it may well justify termination of the contract of employment. The definition of what constitutes temporary absence from work, the extent to which medical certification shall be required and possible limitations to the application of paragraph 1 of the Article shall be determined in accordance with the methods of implementation referred to in Article 1 of the Convention.

Also, Article 7 of the Convention provides that the employment of a worker shall not be terminated for reasons related to the workers conduct or performance before he is provided an opportunity to defend himself against the allegations made unless the employer would not be reasonably expected to provide this opportunity. The provision of the Article reiterates the fundamental principles of fair hearing in the determination of contract of employment. According to Abugu, the Convention provides that a worker is entitled to notice except in cases of serious misconduct or compensation in lieu thereof. Dismissal for serious misconduct should be limited to cases where the employer cannot in good faith be expected to take any other alternative or option. A worker accused of misconduct should be given adequate opportunity to state his case promptly, with the assistance of a representative where appropriate.

The term 'serious misconduct' is not defined in the Convention and its interpretation is left to each country.

However, the Convention provides that a member state may exclude the following categories of employed

persons from all or some of the provisions of the Convention: (a) workers engaged under a contract of employment for a specified period of time or a specified task; (b) workers serving a period of probation or a qualifying period of employment, determined in advance and of reasonable duration; (c) workers engaged on a casual basis for a short period. Despite the leverage seemingly allowed member-states to exclude certain categories of workers from the operation of the Convention if they so wish, the Convention went ahead to impose obligations on a member-state who wishes to exclude such workers from the application of the Convention. The safeguard is embedded in Article 2 (3) of the Convention. It provides that ‘’adequate safeguards shall be provided against recourse to contracts of employment for a specified period of time the aim of which is to avoid the protection resulting from the Convention. This creates an obligation on a member-state which intends to exclude the provisions of the Convention to certain employed persons to afford such persons protections equivalent to the protections afforded them under the Convention. This is indeed an international entrenchment of security of tenure to vulnerable categories of employees. This is contrary to the common law position of termination at will in Nigeria.

2.0 Unfair Dismissal Situations in Nigeria

A careful perusal of the International Labour Organization standards on unfair dismissal deducible from the Convention on Termination of Contract of Employment shows that certain dismissal and/or termination of contracts of employment in Nigeria amounts to unfair dismissal when tested against the Standards. An attempt is made hereunder to highlight some of such situations.

2.1 Termination without Reason

The position that the employer is not bound to give reasons for termination of his employee’s contract has severally been upheld by courts in Nigeria. In Momoh v. CBN, the Court held that ‘’ordinarily, at common law, a master is entitled to dismiss his servant from his employment at any time with good or bad reason or for no reason at all…’’ A master can terminate a contract of employment at any time with good or bad reason or no reason at all.

The only obligation under the common law applicable in Nigeria on an employer is to act within the bounds of the terms of the contract of employment or statutes regulating the contract of employment of the parties sought to be terminated. Although the employer is not bound to give reason, where he relies on any reason he will be bound to substantiate the reason as was held in NEPA v. Eboigbe. Except where the employer relies on a reason, the onus of proving the wrongfulness or unlawfulness of termination rests squarely on the employee who is alleging wrongful or unlawful termination. In such a circumstance, the employee is required to prove to the satisfaction of the court that ‘’(a) he is an employee of the defendant; (b) the terms and conditions of the employment ; and (c) the manner and by whom he can be removed. The common law right

of an employer to terminate a contract of employment in Nigeria is also anchored on the principle that he who hires has a right to fire. However, the employer must adhere to the conditions under which the employee was hired before he can validly fire the employee. Otherwise, the employer can *ipso facto* be held liable for wrongful or unlawful termination of the services of the employee. It is therefore evident that purported exercise of right of termination or dismissal which exists in Nigeria at present without the requirements of reasons amounts to unfair dismissal when tested against the ILO standards on unfair dismissal which are contained in ILO Termination of Employment Convention particularly Articles 2 and 4 of the Convention.

2.2 Dismissal in Consequence of Union Activities

Employees embark on union activities to force on employees the conditions and terms which are favourable to them. Such union activities include strikes, lock out, and work-to-rule, picketing, go slow, and so on. But of major interest in this work is strike because of its recurrence in labour relations in Nigeria.

Strike is defined in section 4 of the Trade Dispute Act as:

> *the cessation of work by a body of persons employed acting in combination or, a concerted refusal under a common understanding of any number of persons employed to continue to work for an employer in consequence of a dispute, done as a means of compelling their employer or any person or body of persons employed, to accept or not to accept terms of employment and physical conditions pf work.*

The cessation of work includes deliberately working at less than usual speed or with less than usual efficacy. According to Lord Denning in Trampshipping Corporation v. Greenwhich Marine Inc., strike is a concerted stoppage of work by men… with a view to improving their wages or conditions of employment or giving vent to their grievance or making a protest about something or others or supporting or sympathizing with other workmen in such endeavour. The right to strike is an essential element of the principles of collective bargaining. It is essential element not only of the unions' bargaining itself, but also a necessary sanction for enforcing agreed rules. In Union Bank of Nigeria Ltd v. Edet, Uwaifo, J. C. A. (as then was) stated that ''it appears that whenever an employer ignores or breaches a term of that agreement, resort could be had, if at all, to negotiation between the union and the employer and ultimately to a strike action should the need arise for enforcing agreed rules.

According to Oturu,

> *The right to strike is also an integral part of the freedom of every*

citizen to associate with others, particularly to form or join a trade union of his choice for the protection of his interest, which is entrenched in section 40 of the Constitution. Part of this freedom is the right of every citizen to give or withdraw his services by giving notice to his employer in accordance with the terms of his employment. A denial of his right will amount to forced labour, which is a violation of section 34 of the Constitution except in justifiable circumstances.

The position of law in Nigeria under the statute can be found in section 43 of the Trade Disputes Act which provides that:

Notwithstanding anything contained in this Act, or in any other law – Where any worker takes part in a strike, he shall not be entitled to any wages or other remuneration for the period of the strike, and any such period shall not count for the purpose of reckoning the period of continuous employment and all rights dependent on continuity of employment shall be judicially affected accordingly.

This position of the law was sanctioned by the Court in the case of Abdulraheem v. Olufeagba. This shows that strike action amounts to a breach of contract of employment and upon which employers rely on to relieve workers of their employment. Workers in Nigeria have been threatened and victimized as a result of their involvement in a strike action. The position in Nigeria contrasts sharply with the position under the International Labour Organization standards on unfair dismissal entrenched in the ILO Termination of Employment Convention which provides inter alia that union membership or participation in union activities outside working hours, or with the consent of the employer, within working hours shall not be valid reason for termination. It is unfair to dismiss a worker who embarks on a strike action in Nigeria. This is particularly bearing in mind the unenforceability of collective agreements in Nigeria where it takes only but a strike action to enforce a collective agreement duly signed by parties in a trade dispute. Exercise of right to strike must not attract punitive consequences of dismissal or termination of employment because it is what makes collective bargaining and its attendant agreement effective. It is to the process of collective bargaining what an engine is in a motor vehicle. Consequently, any dismissal or termination in consequence of a union activity amounts to an unfair dismissal.

2.3 Dismissal without Notice

It is a notorious principle of law in Nigerian labour and employment jurisprudence that an employer can dismiss his employee without notice. Any employee who is guilty of misconduct which is weighty and of such a character as to undermine the relationship of confidence and trust which should exist between the employer and the employee could be summarily dismissed. Therefore, the act of an employee which is against the interest of his employer amounts to gross misconduct which entitles the employer to dismiss the employee summarily without the necessity of notice under the law regulating dismissal of an employee in Nigeria. It is also worth mentioning here that a statutory recognition of right of an employer to dismiss an employee without notice exist in section 11(5) of Labour Act. The section provides that ‘’nothing in this section affects any right of either party to a contract to treat the contract as terminable without notice by reason of such conduct by the other party as would have enabled him so as to treat it before the making of this Act.

The vital point here is that there exists a difference in Nigeria law on requirement of notice in termination and dismissal. Whereas dismissal dispenses with notice, termination *strictu sensu* requires notice or payment of salary in lieu of notice. The ILO Termination of Employment Convention containing the ILO standards on unfair dismissal also recognizes the right of an employee to notice or payment of salary in lieu of notice in Article 11 of the Convention. Also Article 7 of the Convention makes notice a condition in any case of termination of contract of employment.

2.4 Dismissal and Termination Motive Irrelevant

The position of the law in Nigeria is that motive for terminating a contract of employment is irrelevant provided the employer complies with the terms of the contract of employment or statutory provisions regulating the contract of employment. What this means is that an employer who is actuated by malice or bad faith can just comply with the provisions of a statute regulating an employment in the case of employments with statutory flavour or terms of the contract of employment in the case of contract of employment without statutory protection. This is supported by Nwagbara when he states that ‘it is now settled that where an employer gives the required notice to terminate, the validity of the termination cannot be challenged on the grounds that the employer was actuated by ill will or malice or any other improper motive’. Agomo also states that ‘’the reason or motive for termination is immaterial at common law. It may be spiteful, punitive or petty. The question is whether the termination is wrongful or not’’.

The current position in Nigeria is that an employment will terminate at the end of the notice period given even where the termination is prompted by improper motive. The law that motive of termination or dismissal is irrelevant provided an employer complies with the notice period or the statute regulating the employment is no longer tenable particularly in the light of the ILO standards on unfair dismissal. According to Chianu, it is a great pity that in cases of unjustifiable dismissal including outright victimization, the courts allowed the issue to degenerate into the payment of a small sum of money, for this allows employers ‘’buy our

undesirables cheaply''. This shows that Nigerian labour and industrial law experts are no longer comfortable with the common law position on irrelevancy of motive of termination and dismissal. The National Industrial Court is also making effort towards a move away from the common law position. In Petroleum and Natural Gas Senior Staff Association of Nigeria v. Schlumberger Anadrill Nigeria Ltd, the National Industrial Court preside over by the President of the Court, Honourable Justice Adejumo said:

> *The respondent also argued that it has the right to terminate the employment of any of its employees for reasons or no reason at all. While we do not have any problem with this at all, the point may be made that globally it is no longer fashionable in industrial relations and practice to terminate an employment without adducing any reason for such a termination.*

Appraising the above dictum, Agomo states that:

> A careful reading of this opinion clearly shows that the employment At will is still the law, but a caveat that it is no longer in keeping with global best practices. The fact that the NIC made this observation is a pointer to the direction of the law. The N I. C. is beginning to do for the private sector, which changed the face of individual employment law in Nigeria.

3.0 Conclusion and Recommendations

The policy of termination and dismissal in Nigeria is regulated by common law except where there is statutory provision regulating a particular employment. There is a need to move away from this ancient and archaic rule which permits an employer to dispense with their workers at any time without any reason bearing in mind that the only obligation on them is to fulfil all righteousness by complying with the formality required by the terms of the contract of employment or provision of a statute regulating the employment in question. Thin ILO Termination of Employment ere is need for Nigeria to pursue a policy of fair dismissal by ensuring the application of ILO Termination of Employment Convention 158 of 1982. It is time for Nigeria to look beyond the formality and question the motive for such termination or dismissal at least to afford employees a little sense of security which is the global trend in the world of labour and industrial relations.

There is therefore the need for Nigeria to enact Unfair Dismissal Act. Nigerian government through the legislative arm should make haste to enact an Act which will regulate unfair dismissal in Nigeria. In this Act, provision should be made bringing all categories of employees except probationers, casual workers and

domestic workers within the scope of the application of the Act. Also the Act should make provisions which will ensure justification for termination of contracts of employment and adopt all the invalid reasons for termination of contract of employment provided in ILO Termination of Employment Convention. In addition, provision for reinstatement and re-engagement as remedies for unfair dismissal in the proposed Unfair Dismissal Act is necessary irrespective of the nature of the contract of employment involved.

Reinstatement is taking the employee back to his old job. This will encourage the employer to train and retrain his employees knowing full well that he cannot terminate the contract of employment of his employee without reason and if he does, the employee will be put back to his job or a job commensurate with his old job. More still, the subtle and seeming controversial distinction between termination and dismissal should be removed statutorily. Once a contract of employment is sought to be determined in whatever form, the employer or employee seeking to determine the contract of employment should be made to do so with valid reason in line with the provision of the proposed Unfair Dismissal Act. Finally, the Unfair Dismissal Act to be enacted for purposes of regulating unfair dismissal situations in Nigeria should also have provision for fair hearing. This fair hearing provision should be available to all categories of employees. Both employees in contracts of employment with statutory flavour and employees in pure master-servant relationship should be entitled to fair hearing in accordance with the provisions of the Nigeria Constitution.

References

Abugu, J. E. O. (2009). ILO Standards and the Nigerian Law of Unfair Dismissal, AJICL, Vol. 17, No. 2 (2009) p. 183.

Agomo, C. K. (2019). Nigerian Employment and Labour Relations, Law and practice. Op cit p. 169 see also Taiwo v. Kingsway Stores Ltd. (1950) 119 NLR, 122; Nwankwo v. Sapele Urban District Council (1965) 1 ALLNLR 224; UBA Plc v. Oranuba {2014} 47 NWLR (Pt. 154) 470 N.L.C.

Akinfe v. UBA Plc {2007}10 NWLR (pt. 1041)189: Garuba v. k.l.c. Ltd {2005} 5 NWLR (pt. 917) 160; Jumbo V, P.E.F.M. {2005}14 NWLR (pt. 945) 443.

Akintola, B. (2011). Legal Redress for Wrongful Termination of Contract of Employment. NWLR, Vol. 5, No. 2 (2011), p. 12.

Animashaun, O. (2008). A Novel Idea in Nigerian Employment Law. NWLR, Vol. 2, No. 1 (2008) p. 1.

Animashaun, O. (1988). Foisting a Willing Employee on an unwilling Employer: The Remedy of Re-instatement Revisited' op. cit p.5 see also Olatunbosun v. NISER Council {1999} 3 NWLR (PT.9) 25 at 40; Eperokun v. Unilag {1986} 4 NWLR (PT. 34) 162 at p.201.

Constitution of Federal Republic of Nigeria, 1999 as (amended).

Dauda v. UBA Plc {2004} 9, NWLR (pt. 878) 276 at 280; Chukwuma v. S.P.D.C. (Nig.) Ltd. {1993} 4 NWLR (pt. 289) 512.

English Employment Rights Act, 1996; S. 98(1).

ILO Convention 158 on Termination of Employment Replaced ILO Recommendation of 1963.

ILO Convention 158 on Termination of Employment, 1982, Article 4.

ILO Recommendation 119 Concerning Termination at the Initiative of the Employer, 1963.

ILO termination of Employment Convention op cit Article 9(2) 9) 98; Akinnibosun v. Union Bank of Nigeria Plc {2014} 48

L.C.R.I. v. Mohammed {2005} 11 NWLR (pt 935) 4; Olaniyan v. Unilag {1985} 2 NWLR (pt. 9)

Obe v. Nigersol Const. Co. Ltd. (1972) 2 UTLR (pt.11) 121.

Obi, O. P. (2008). The Concept and Purpose of International Labour Standard, NWLR, Vol. 2, No. 5, (2008), p. 66.

Obidimma, E. O. (2016). Unfair Dismissal in Nigeria: Imperative for a Departure from the Common Law. UNIZIK Law Journal (NAU), Vol. 1, No. 3, (2016), p. 15-33.

Otuturu, G. G. (2008). The Limits of the Application of the Rules of Natural Justice in Contract of Employment. NWLR, Vol. 2, No. 1, (2008), p. 80.

Otuturu, G. G. (2009). The Right of workers To Strike in Nigeria: A Critical Appraisal. NWLR Vol. 3, No. 2 (2009) p. 38.

Osborne Concise Law Dictionary (9th edn. London: Sweet & Maxwell, 2001), p. 392.

S. Bone, Osborne Concise Law Dictionary, p. 392.

Union Bank of Nigeria Ltd. v. Edet, Supra.

Ujam v. L.M.T. Supra. See also Anaja v. UBA Plc {2014}4 ACELR 82.

g*β-MAPPINGS IN TOPOLOGICAL SPACES

DR. RAJA MOHAMMAD LATIF
Department of Mathematics and Natural Sciences
College of Sciences and Human Studies
Prince Mohammad Bin Fahd University
P.O. Box 1664 Al Khobar, Kingdom of Saudi Arabia
ORCID NO: 0000-0003-3140-9581

ABSTRACT

In 2020, A. Punitha Tharani and H. Sujitha introduced a new class of closed sets called g*β-closed sets in topological spaces and investigated some basic properties. In this paper, we introduce g*β-continuous function, g*β-irresolute function, g*β-open function, g*β-closed function, Pre-g*β-open function, and Pre-g*β-closed function, and investigate several properties and characterizations of these new types of mappings in topological spaces.

Mathematics Subject Classification (2020): 54C05, 54C08, 54C10.

Keywords and Phrases: Topological space, g*β-open set, g*β-closed set, g*β-interior set, g*β-closure set, g*β-continuous function, g*β-irresolute function, g*β-open function, g*β-closed function, pre-g*β-open function, pre-g*β-closed function.

$\hat{sg}$ COMPACTNESS IN TOPOLOGICAL SPACES

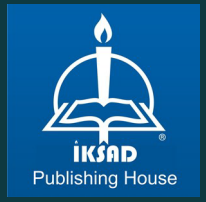
DR. RAJA MOHAMMAD LATIF
Department of Mathematics and Natural Sciences
Prince Mohammad Bin Fahd University
Al Khobar, Kingdom of Saudi Arabia
ORCID NO: 0000-0003-3140-9581

ABSTRACT

In 2021, A. A. Azzam introduced and studied properties of a new class of sets in topological spaces namely $\hat{sg}$-closed sets and $\hat{sg}$-open sets. We will extend the concept of compactness via $\hat{sg}$-open sets by introducing $\hat{sg}$-compactness in topological spaces and will investigate their relationships among them as well as their characterizations by making use of generalized mappings including $\hat{sg}$-continuous functions and $\hat{sg}$-irresolute functions. The objective of this paper is to introduce the new concepts called $\hat{sg}$-compact space, $\hat{sg}$-Lindelof space, countably $\hat{sg}$-compact space, almost $\hat{sg}$-compact space, and mildly $\hat{sg}$-compact space in topological spaces and investigate fundamental properties and characterizations of these new notions in topological spaces.

2020 AMS Subject Classification. Primary: 54B05, 54D20, 54D30.

Key Words and Phrases: Topological space, $\hat{sg}$-closed set, $\hat{sg}$-open set, $\hat{sg}$-compact space, $\hat{sg}$-Lindelof space, countably $\hat{sg}$-compact space, almost $\hat{sg}$-compact space, mildly $\hat{sg}$-compact space





isarc
INTERNATIONAL SCIENCE AND ART RESEARCH CENTER
https://www.isarconference.org/



ISBN: 978-625-8246-69-8